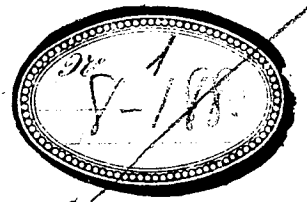

25
7I-2

La. 7. 20

Biblioteca Universitaria	
CANADA	
Class.	A
Page	21
Date	1888

623808112

Del Colegio de la Comp^a de Jesus de Gran^a Ba
DE VARIA 11-9175

REPVBBLICA,

S I V E

COMMENTARIA

IN LIBRVM IVDICVM,

Benedicto Aria Montano Hispalensi
Descriptori.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.

M. D. XCII.

A D
S A N C T I S S. M A T R E M
E C C L E S I A M R O M. C A T H O L I C A M,
E I V S D E M Q V E P O N T I F. M A X.
E T M I N I S T R O S O M N E S,

Benedicti Aria Montani Prefatio.

D O S T primam antiquiorum vatum partem, hoc est, Iosuaë historiam, nunc secundam quoque explicatam exhibemus, cui vetus nomen, IVDICES, iam pridem factum, hætenus celebratū constat: Verum ac viuum exemplum tam rectè ac bene, quàm malè ac perperam institutæ Reip. & vtriusq; generis euentorum; qualia ex diuinæ prouidentiaë iudicio expectari conueniat. Atque hunc laborem, vti ceteros omnes, in sacris libris enarrandis positos, non proprij aut priuati vllius commodi, compendij, nominisve causâ, sed communis ac publicæ utilitatis, quo ardemus, incenso studio susceptum, & hac in parte exantlatum, vni tibi, sacrosancta mater Ecclesia, dicamus. Namque Deo spirituum omnium auctori vnico, ac per illum tibi nos nostraque omnia deberi agnoscimus, & vtrique probari exoptamus. quin diuina ex benignitate, atque ex tua, sponsum & caput proprium imitata, probatum iri speramus,

& nobis promittimus, magis ad eò sedulitatis nomine, quàm rei ipsius, quæ si vt nostra censeatur, quàm exigua æstimatione digna sit, satis agnoscimus: sin verò vt minimi discipuli, atque ex puillo grege postremi, & omnia quæ nobis sunt aut insunt, Deo accepta referentis; extra omnem inuidiam candidis ac probis, Christianæque simplicitatis amatoribus, nos pro modulo nostro satisfecisse confidimus. detrahendi verò atque eleuandi quibuscumque animus fuerit, copiam liberam, quantū ad nos attinet, permittimus: vt qui perpetuò hac mente fuerimus futuri que simus, vt nulli nostræ consulamus gloriæ, nulli alienæ vlllo pacto inuideamus aut insidiamur; omnibus autem hominibus, itidem que nobis, illud diuinæ sapientiæ beneficium exoptemus, perpetuò que voto poscamus; quod vbi contigerit, contentio- nis, inuidentiæ, aut arrogantia nullus relinquatur locus à Deo edoctis, & extra omnem ignorationis, ambiguitatis, controuersiæ, atque simultatis, æmulationis que suspicionem, in perfectissimi ac simpli- cissimi veri cognoscendi lumen ex tenebris ac mor- tis umbra traductis. Datum Hispali in secessu no- stro, Idibus Decembris, clo. Io. xc.

B. ARIÆ

B. ARIÆ MONTANI HISPALENSIS
IN LIBRVM IVDICVM
COMMENTARIVS.

בעורה יהוה

TA natura comparatum est post primam illam hūmani generis labem, vt nulla res publica sine lege teneri & sine Magistratu gubernari possit Namque vitæ huius mortal- is cū priuatos tramites, tum publicas communes que vias lex munit, cuius re- ctum vsum, æquabilem que consuetudinem curare, Magi- stratum munus officium que est. Nisi enim, qui hoc legi- timè curet, adsit aliquis (vt hominum ingenium est ad per- niciosæ libertatis insolentiam promptum) cum primis le- ges contēnuntur, deinde verò silent ac dormiunt, demum- que obliuione contrita iacent: post hoc autem phas atque nephas miscentur, & in exitialem licentiam, ex licentia in perniciem, humana soluitur vita. S. S. E. In diebus illis non erat Rex in Israel; & vnusquisque, quod sibi rectum vide- batur, hoc faciebat.

Triplex autem constituendi Magistratus forma omnium regionum, nationum, ac seculorum exemplis obseruata est, atque singularum formarum decoris & commoditatis periculum variis euentibus est factum, adeò verò variis, vt, cū à sapientiæ studiosis diu quæsitum controuersum que fuerit, quodnam ex illis generibus, cæteris planè præstaret, iudicium tamen ex illorum sententiis hætenus maneat in- certum. Secus verò dicendum fuerit, cū ex diuinis ora- culis, in quibus verum constat, ratio hæc petatur. Sed hæc disputatio nec loci nec otij huius est; satis autem fuerit, sin- gularum huiusmodi formarum nomina ac modos indi-

care, quæ ad horum commentariorum explicandum argumentum oportuna arbitramur.

Prima itaque gubernationis forma popularis est, sæpe à Græcis Demarchia, sæpius Democratiæ dicta, cum populus sua sponte viuit & agit, vel ipse sibi ministros & Magistratus vltro optatos ad arbitrium legit & creat, & cum libuerit, derogat aut abdicat: quem morem apud populum Rom. aliquando seruatum legimus;

— *Qui dabit oliv*

Imperium, fasces, legiones, omnia.

Atque hanc ferè formam ij qui apud Germanos Helvetiorum Circuli appellantur, bis illac peregrinantibus nobis tenere visi sunt.

Secunda verò forma, quam Græci Aristocratiam vocant, iis in locis obtinetur, in quibus res non per populum vel Magistratus populi prensatione creatos, verum per optimates seritur, constituitur & geritur: qualis Venetorum nunc status est.

Tertium autem communissimum atque vsitatissimum genus definitur, cum rerum summa omnis penes vnum Principem est, siue is Rex, siue Imperator, siue Dictator perpetuus, siue Dux, seu quocumque nomine, pro loci, temporis ac linguæ ratione, salutetur: quæ forma notissimo iam cunctis Græco verbo Monarchia dicitur. Atque horum trium generum exempla apud varios authores illustria reperiuntur; in sacris verò antiquorum temporum libris longè illustrissima: quippe cum Israëlita omnibus his formis variè vsi, commoda atque incommoda singulorum manifestis experti sunt periculis, qualia ad posteritatis memoriam ac doctrinam, diuini Spiritus consilio & auctoritate, literis mandata sunt, scripta inquam propter nos, in quos fines seculorum deuenerunt. Atque superioribus illis duobus voluminibus, maiore videlicet legis totius à Mose

Mose conscriptæ, & minore altero per Iosuum concinnato, non tam Reipub. summa aliqua, quàm institutio tradita nobis videtur. Quippe Moses vltra magni Vatis munus, quod præteritis & futuris temporibus indicandis expleuit, Legislatoris quoque officio functus, qualem populum, quales populi magistratus & ministros esse oporteret, definiebat, exponebatque genti suæ, certas promissaque sedes nondum possidenti, cuique nec agri, nec vrbes, nec fines, nec pascua, nec vicini aut finitimi erant. Iosua verò præcipuus labor in deducendo populo, hostibus bello ac pugna pellendis, locis occupandis, hæreditatibusque diuidendis consumptus est, quibus in rebus ille vir optimi, prudentissimi, piissimi atque innocentissimi & integerrimi Imperatoris expressit imaginem. Iam verò Israelitis in promissa antè, ac iam accepta regione habitantibus, & Reip. populique formam planè obtinentibus, cuiusmodi status porrò fuerint, & duobus iis quos explicare aggredimur, & quatuor proximis narrantur libris: ostendunturque tria illa gubernationis genera fuisse alio atque alio tempore apud Israelitas, varium in singulis commodorum & incommo-
dorum euentum expertos, pro diuinæ legis ac disciplinæ vel obseruatæ vel neglectæ forma & vsu. demum verò illud ad legentium vtilitatem conficitur; nullum ex illis generibus ineptum aut inutile esse, dummodo diuinorum præceptorum atque institutorum normis ac regulis fuerit informatum: vbi verò conditio hæc disciplinaque desideretur, nullum tutum, nullum apprimè vtile, nullum beatum ac stabile planè esse posse. S.S.E. Nisi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificat eam. Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Tanti refert à Dei præscripto ac verbo vel duci, vel abduci, per quod omnia facta sunt, & sine quo factum est nihil, quod factum est. Vt enim naturæ omnis author

Psal. 126.

&

& conseruator Dei sermo est, ita etiam publicarum priuatarumque rerum doctor, institutor, assertor & columen esse probatur. S. S. E. En propono in conspectu vestro hodie benedictionem & maledictionem. Benedictionem, si obedieritis mandatis Domini Dei vestri, quæ ego hodie præcipio vobis; maledictionem, si non obedieritis mandatis Domini Dei vestri, & recesseritis de via quam ego nunc ostendo vobis, & ambulaueritis post Deos alienos, quos ignoratis. Itaque bene aut secus constitutæ Reipub. rationes & exempla ex sacris libris petenda sunt; ex quibus quales nam vtramq. partem exitus maneant, viuis ostenduntur imaginibus. Atque huius tertij voluminis, in quo popularis & optimatum gubernationis continetur summa, nos interpretationem aggressuri, diuinam opem ex more implorabimus.

*Humani rector generis veraxq; Magister,
 Æternum cuius gloria firmat opus;
 Da, tua simplicibus monumenta probare volenti
 Nosse mihi, certo dicere & iudicio.
 Nam sine te insana est miseri prudentia mundi:
 Te monitusq; tuos qui tenet, ille sapit.*

PRIMI

PRIMI AC SECVNDI CAPITIS
 ARGVMENTVM.

Os, qui declaratum sibi expulsionēque damnatum hostem expellere student, auxiliarem Dei manum presentem cognoscere & laudare historia indicat. Eos verò qui à diuini Spiritus præceptis ac monitis desciscunt, atque ex humano consilio fœdere cum hostibus paciscendo compendium facere student, magnum sibi malum parare, nullamque huiusmodi culpæ excusationem habere, præsertim non obscuris, sed manifestis Dei monitis ac reprehensionibus obiurgatos.

CAPVT PRIMVM.

POST mortem Iosue consuluerunt filij Israel Dominum, dicentes: Quis ascendet ante nos contra Chanaanum, & erit dux belli?

POSTQVAM Israelitis à Deo monitis ac promotis tantum locorum, agrorum atque urbium occupatum esset, quantum illi qui tunc viuebat populo ad habitationem & culturam satis superq; esse putabatur, ea quæ supererant promissæ regionis spatia, non vnica tantum expeditionis impetu, sed maturè ac paulatim expugnanda restabant, ad futura etiam numerosa sobolis commoditatem & usum. Interim verò, ne cultore prorsus desertâ loca syluescerent aut vastarentur, hostis ita sinèdus erat, vt hostiliter tamen tractaretur, hoc est, vt exterminij damnatus haberetur, & nunquam in amicitiam admissus, pium populum pestifera superstitionum atque morum consuetudine contaminaret, nec sibi vtrquam ex fœdere perpetuas cœcessum iri sedes arbitraretur, sed magis in metu semper & suspitione positus, Israelitas horreret, & se, suasq; vrbes vt tueretur, armis operibusq; munit; qua re Israelitæ minimè desides aut negligentes redderentur, sed continuandis bellis tam diu se exercerent, quoad hostis omnino pulsus, regionem rebus omnibus oportunitis instructam, & populi sancti religionem nullo commercio violatam relinqueret. Quàm diu enim bella atque inimicitia gerebantur cum Gentibus, magnas non modo studiorum & morum, sed religionis etiam similitates retineri necesse erat. Atque huius obseruationis summa ratio ex ipsa diuina lege petenda fuit, in qua scriptum est: *Ecce ego* Exodi 23. *mittam Angelum, qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat in locum quem præparaui. Obserua eum, & audi vocem eius, nec contemnendum putes, quia non dimittet cum peccaueris, & est nomen meum in illo.* Quod.

A

Quod si audieris vocem eius, & feceris omnia quae loquor, inimicus ero
 inimicis tuis, & affligam affligentes te: praecedetq; te Angelus meus, & in-
 troducet te ad Amorrhaeum, & Hethaeum, & Pherezeum, Chanaanum,
 & Heueum, & Iebusum, quos ego conteram. Non adorabis Deos eorum,
 nec coles eos: non facies opera eorum, sed destrues eos, & confringes statuas
 eorum, seruietisq; Domino Deo vestro, ut benedicam panibus tuis & aquis,
 & auferam infirmitatem de medio tui. Non erit infœcunda nec sterilis in
 terra tua: numerum dierum tuorum implebo. Terrorem meum mittam in
 praecursum tuum, & occidam omnem populum ad quem ingredieris, cum
 eorumq; inimicorum tuorum coram te terga vertam, emittens crabrones
 prius, qui fugabunt Heueum, & Chanaanum, & Hethaeum antequam
 introeas. Non eijciam eos anno uno, ne terra in solitudinem redigatur, &
 crescant contra te bestiae. Paulatim expellam eas à conspectu tuo, donec au-
 gearis, & possideas terram. Ponam autem terminos tuos à mari rubro usq;
 ad mare Palestinorum, & à deserto usque ad fluiuium. Tradam in manibus
 vestris habitatores terrae, & eijciam eos de conspectu vestro. Non inibis
 cum eis fœdus, nec cum diis eorum. Non habitent in terra tua, ne fortè pec-
 care te faciant in me, si serueris diis eorum, quod certè tibi erit in scanda-
 lum. Itaq; Israelitis, quamquam suas vrbes tuiò possidentibus, tamen quoad
 cetera omnes hoste expellendo protinus expugnarentur, perpetua bellicae
 disciplina meditatio exercitatioq; restabat: id quod primi illi patritij maio-
 resq; natu, qui Iosue vita functo superstites fuerant, probè tenentes obser-
 uarunt, non in unicâ tantum expeditione parati, verum continuatis bellis
 operam daturi. Atque primam illam Iosue duce inuasionem, quoad satis
 loci omnibus iis, qui tunc viuerent, oportuni occuparetur, omnibus totius
 gentis copiis pariter coniunctis fieri oportuit; & quod consentaneum fue-
 rat arbitrari, propugnationem omnium incolarum viribus & opibus fœde-
 ratum susceptum tri, ut certè euenit: quod ita ut fieret, diuino oraculo fuerat
 imperatum. Nunc verò illa opum atque potentiae mole iam fracta ac penè
 dissipata, interiectisq; iam per diuersa loca Israelitis, per quos eiusmodi fœ-
 deratio & communicatio interturbari posset, res ita gerenda erat, ut, quam-
 quam Dei iussu ac miraculo cum primis niteretur (id quod Israelitis per-
 suasum certumq; esse debuit) apud Gentes tamen, quae non solum diuina ef-
 ficientiae, sed humanae etiam industriae ac virtuti plurimum tribuere solèt,
 Israelitarum fortitudinis opinio, quae primis illis bellis facta fuerat, perpe-
 tuus successibus confirmaretur ac duplicaretur etiam, cum magna admira-
 tione industriae, quae fortitudinis caput esse creditur. Consilium igitur fuit,
 ut singulae tribus finitimos sibi, id est, sua in sorte degentes hostes oppugna-
 rent. Siquidem diuisus hostis minori negotio ac labore impeti debellarique
 poterat, quam si coalescere sineretur. Vnaquaque verò hostium pars ubi victa
 esset, ei tribui, à qua vincebatur, gloriam augebat; ex eoq; in omnem terram
 fama permanabat, Israelitas unâ coniunctos, in superabiles fore, cum se-
 iunctos

iunctos etiam vincere non esset. Quod si una superaretur ab hoste tribus,
 undecim tamen integras adhuc constare, singulas quidem nec ignauas, nec
 desides; omnes verò simul coniunctas vehementer metuendas. Atque hoc
 pacto hostium animos perpetuò consternatos fore conueniebat. Quamobrem
 primum hoc ex diuino monitu constitutum fuit, ut suae à singulis tribubus
 ad bellum gerendum susciperentur partes. Verum quanam ex omnibus ex-
 peditionum initium factura esset, nondum illis (vti res ipsa docet) ex sin-
 gulari Dei responso declaratum fuerat; itaque oraculum petere expeduit,
 diuinumq; de ea re consiliū summo Sacerdote interprete rogari. Hoc autem
 curatum est ritu illo arcano, quem in VRIM & THVMIM sacrum
 constitutumq; esse, & soli Sacerdoti maximo patere Deus voluit. Quam-
 quam enim Iosue, quo tempore rem gessit, vatis etiã officio ac munere fun-
 geretur sepius, ut qui Moysi spiritum Deo donante acceperat, atque ipse
 etiam Deum compellens, oportuna responsa referret, tamen ab initio, cum
 Magistratus & ministrorum ratio in Arabia montibus constituta fuit, il-
 lud cum primis sancitum decretumq; est, ut nihil magni ac noui Rempub.
 spectantis negotij vel obiretur, vel deponeretur, nisi Deo primum per Sa-
 cerdotis procuracionem consulto. quod quidem praecceptum viuente etiam
 Iosue vixit & valuit, ut in sortibus ducendis manifestè ostensum fuit.
 Huiusmodi verò mandati ac iuris Pontifici adscribendi illa fuit lex: Tolle
 Iosue filium Nun, virum in quo est spiritus; & pone manum tuam super
 eum: qui stabit coram Eleazaro sacerdote & omni multitudine, & dabo ei
 praeccepta cunctis videntibus, & partem gloriae tuae, ut audiat eum omnis
 synagoga filiorum Israel. Pro hoc si quid agendum erit, Eleazar sacerdos
 consulat Dominum. Ad verbum eius ingredietur & egredietur ipse, &
 omnes filij Israel cum eo, & cetera multitudo. Itaque Iosue, quamquã du-
 ctus diuino Spiritu, quamquam publicis auctoramentis à Deo atque à Dei
 ministro Mose ornatus, & manifesta auctoritatis ac muneris traditione
 amplificatus, quamquam porro singularibus Dei allocutionibus appellatus
 & monitus, tamen summum Sacerdotem agnoscendi & obseruandi, &
 cum opus esset, consulendi lege tenebatur. Ipse, inquit diuina lex, ipse quem
 tot partibus amplificandum suscepi, amplificatumq; ostendam, quem non
 raro ut Prophetam alloquar, ad verbum Eleazari ingredietur & egredie-
 tur. Quod si ipse sic acturus est, & omnis Israel cū eo, & cetera multitudo
 eodẽ modo aget. Duobus itaq; muneribus Iosue praeditus, altero vaticinan-
 di, populi deducendi ac gubernandi altero, quod ad Propheticum officium per-
 tinebat, cum ipsemet diuina responsa saepe acciperet, non iubebatur Sacerdo-
 tem consulere: quod verò gubernationem spectabat, ubi quicquam magni
 atque ardui consilij incidisset, Pontificem petere ex religione debuit. Illo au-
 tem vita ac muneribus defuncto: quamquam gubernandae rei ius & autho-
 ritas ad successores deferretur legitime, tamen singularis illa vaticinandi
 prerogatiua non omnibus gubernatoribus à Deo data est: sed ea auctoritas

Num. 17.

ad publicarum rerum usum apud Sacerdotem hæsit; quem nunc petentes Israelitæ, consuluerunt Dominum: Quis ascendet ante nos cōtra Chananæum, & erit dux belli? Non de singulari aliquo capite atque omnibus tribubus imperaturo Duce consulitur, hoc loco Deus, verum de ea tribu quæ instaurandi in Chananæos belli initium factura erat, vt ex responso, ex re ipsa, atque ex Hebraica lectioe aperte declaratur: Quis ascendet nobis ad Chananæum initio ad præliandū cum eo? Ad Chananæum, eum videlicet, qui nondum expugnatus pulsusq; fuerat. Namque, vt sæpè iam legimus, omnis illa regio, quamuis multis regnis antea diuisa esset, vni-
co nomine Chanaanæa, ab vno Chanaan, totius gentis quondam parente, dictitabatur.

Dixitque Dominus, Iudas ascendet: Ecce tradidi terram in manibus eius.

DIVINA responsa, quocumque loco, quocumq; tempore, quocumq; pronuntientur ministro, quamquam oratione aliquando variant, sententis tamen ac rebus perpetuò sibi ipsa constant. Apud Egyptum moribundus
Genes. 49. ille senex, diuinusq; vates, ita de Iudæorum tribu vaticinatus fuerat. *Manus tua in ceruicibus inimicorum tuorum: adorabūt te filij patris tui. Catulus leonis Iuda: ad prædam fili mi ascendisti: requiescens accubuisti vt leo, & quasi leona: quis excitabit eum? Idem etiam alia elocutionis forma Mo-*
Deut. 32. *ses, peregrinationis ac vitæ suæ fini proximus, prædixerat: Audi Domine vocem Iudæ, & ad populum suum introduc eum. Manus eius pugnat bit pro eo, & adiutor illius contra aduersarios eius eris. Omnia hæc quisquis diligenter expensa intellexerit, tertio hoc respondentis Dei oraculo cōfirmata præstitaq; cognoscat. Nam quod Iacob dixerat, Manus tua in ceruicibus inimicorum; & Moses interpretatus declarauerat, Manus eius pugnat bit pro eo; hoc Deus euenturum esse ait, dummodo ipse non segnīs otio ve torpens cesset, sed, diuino fultus promisso, hostes expugnaturus petat. Ecce tradidi terram in manu eius. Quod verò à Iacobo dictum est, Adorabunt te filij patris tui, illud significabat, in rebus gerendis omnibus Iudam primas laturum, quas hoc in responso à Deo dat as, & à fratribus concessas videmus. Atque omnia hæc volentis Dei consilio ac proposito Iudæ cōstituta, & ex hoc vno speranda ac petenda fonte, vaticinium indicabat: Audi Domine vocem Iudæ, & ad populum suum introduc eum. idem verò declarauit hoc loco responsum Israelitis relatum, Iudas ascendet. Præterea regionem motānam ac totius terræ illius editissimam, Iudæis tum ad expugnandum, tum ad habitandum cessuram, verbum tertio iam repetitum ostendit: Ad prædā ascendisti fili mi; & quis ascendet nobis primus; & Iudas ascendet. Primam enim illam partem inuadi voluit Deus, quæ, quòd motibus frequens erat, cæterarum omnium tanquam arx videbatur: hanc verò nisi prius occupandam diuina prouidentia tradidisset, ex cæteris locis pulsi hostes petere ac munire sibi possent; non ita facile postea fundendi, præsertim si præsi-*

præsidia sibi opportunè constituere sinerentur. Demum Iudæis Dei consilium & propositum facessentibus certum fore diuinum auxilium, prædixerat Moses: *Adiutor illius contra aduersarios eius eris. & idem hoc promittitur oraculo: Ecce tradidi terrā in manibus eius. Atqui huiusmodi felicitatem perpetuò experti laudabunt, quicumque iussis ac monitis Dei parentes, quamuis maxima atque difficillima subierint negotia. Animaduertendum verò est, in hoc aliisq; huiusmodi responsis effatum simul atque iussionem contineri: quorum alteri fides, alteri verò obsequium ab hominibus debetur. Est autem effatum, siue promissum hoc in loco appellare placeat, Ecce tradidi terram in manibus eius: iussio verò illa, Iudas ascendet. Non enim caberet Iudas terram, nisi Deus traderet. hoc primum fidei fundamentum iactum oportuit: verum illi non traderet Deus otioso, cessanti, aut negligenti, sed alacriter satagenti. Iam verò vtriusque virtutis periculum Iudæ studio atque conatu ipso factum est, cui libenter & intrepidè bellum fuit quàm primum susceptum, adeoq; fidenter, vt ad gloriæ & commodorum partem vicina sibi & charissima tribus fuerit inuitata.*

Et ait Iudas Simeoni fratri suo, Ascende mecum in sortem meam, & pugna contra Chananæum, vt & ego pergam tecum in sortem tuam. Et abiit cum eo Simeon.

BELLVM hoc à Iuda magna fide fuisse susceptum, res ipsa indicat, nullius cunctationis aut exceptionis mentione facta, & euentus aperte declarauit: atque illud etiam confirmat, quòd ille nihil hæsitans, verum certissima spe fultus, vicinam Simeonis gentem sibi sociam adsciscit, non solum victoriæ ex illo bello reportandæ certus, verum etiam illius quam Simeon postea suo tempore assecutus erat: Vt & ego pergam tecum in sortem tuam. Victorem atque adeò integrum vnà cum socio se ex illo bello rediturum Iudas credit, & pari fide atque studio fraternas quoque partes adiuturum pollicetur. Cùm autem ab initio cōstitutum fuerit, vt singula tribus finitimos hostes, ac permixtos sorti suæ, inuaderent atque expugnarent; cur Iudas Simeonem secum deducendum curaret, in causa fuit antiqua & vetus amicitia, inter has tribus iam inde à primis parentibus conflata & culta, cum communionem ac societatem periculorum commodorumq; omnium, adeò vt non modo coniunctas regiones ambæ tribus fuerint sortite, verum in ipso Iudæ latius patente agro, ac veluti intra proprium sinum inclusas vrbes obtinuerit Simeon. Quamobrem hunc fidei, virtutis, ac felicitatis suæ socium nunc etiam habere Iudas vult, idem (vt par erat) officium se repensurum pollicitus. Hanc adeò rationem ipsa nobis lectio indicat, quòd, cùm ceteræ tribus omnes Iudæ quoque fratres essent, huic tamen singulari charitatis coniunctionisq; pacto fratris nomen fuerit adscriptum: Et ait Iudas Simeoni fratri suo. Magno ac probando exemplo societatis nunquam deserenda, sed officiis omnibus fouenda & excolenda: quæ coniunctis animis mutuatisq; opibus facilitatem, alacritatem, & felicitatem generat, & ad-

uersaria parti terrorem incutit, opinionemq; serit in superabilis fortitudinis. Nec verò in Simeone minor quàm in Iuda fides & virtus spectatur: qui & fratri & sibi suas regiones debellatum iri credidit, & charitatem suam officio promptè ac sedulo faciendo ostendit. Non enim ille fratri quicquã respondisse, verum se ipsum continuo pro responso praeuisse narratur.

Ascenditque Iudas, & tradidit Dominus Chananæum & Pherezæum in manus eorum, & percusserunt in Bezec decem milia virorum.

FIDEM diuino responso habitam, certissimum euentum consecutum fuisse, versus hic ostendit, qui totius gestæ rei summam complexus, diuinis effatis credere manifesto boni successus exemplo docet. Vt, inquit, Iudas promisso diuino animatus, nihilq; hæsitans, hostem sibi expugnandum continuo petiuit, nullaq; locorum difficultate detentus ascendit, atque ipsum cum primis regni caput aggressus est: ita veracem agnouit Deum, cuius præsidio ac beneficio victoriam est adeptus. id verò quemadmodum gestum, expeditum, confectumq; fuerit, mox diserta narratione exponitur.

Inueneruntque Adoni-Bezec in Bezec, & pugnauerunt contra eum, & percusserunt Chananæum & Pherezæum.

CONIUNCTARVM Iuda ac Simeonis copiarum consilium, Chananæum Principem illum non potuit latere, præsertim fortem, strenuum, & cautum, atque ex finitimi hostis vicinitate in suspitione & cura positum, sibiq; ipsi per excubias & exploratores haud ignauè prospicientem. Oportet enim bellicæ rationis non modo studiosum propter timorem, sed peritissimum etiam ex longo usu fuisse eum, à quo septuaginta, ut minimum, Reges antè fuerant superati & capti. Is igitur vel diu ante Iudæ inuasionem, vel eodem tempore quo inuasum iri se intellexerat, propugnatione deliberata & constituta, præsidium comparauerat ex duabus gentibus loci ac sanguinis affinitate sibi propinquis, Chanaanæa & Pherezæa: quod præsidium intra regis urbis mœnia collocatum, firmissimum propugnaculum fore putauerat. Nam locus natura regioq; opere munitus, copioso etiam strenui propugnatoris apparatu, omnibusq; opportunis instructus rebus, validius propugnari, & obsidionè diutius ferre valet, atq; opportunitates obseruare ad inuadendum vel turbandum hostem. Quamobrem Princeps ille, cui nomen non proprium, sed ex dignitate ac dominatione factum, Adoni-Bezec erat, collectis strenuorum virorum Chananæorum & Pherezæorum auxiliariis copiis, venientis hostis impetum in vrbe sua expectare & sustinere constituit: cetera autem oppida non tanti fecit, dummodo maximum ac firmissimum suæ ditionis præsidium tueretur. Hoc autem consilium ex bellicæ artis ratione & illi, & iis, quos sibi ascuerat, probatum fuit. Contra verò Iudas, diuini promissi fide innixus, minoribus ac infirmioribus locis contemptis, conficiendaq; quàm celerrimè rei cupiditate ac spe impulsus, caput ipsum initio petendum sibi proposuit, hoc est, regionis Principem, quem qua-

situm

situm inuenerunt in Bezec: atque hoc pacto duo maxima propugnationis firmamenta, Principem, & regiam urbem, eadem opera tanta celeritate atq; alacritate inuaserunt, ut occisis Chananæorum ac Pherezæorum decem millibus, quorum summam proximè tenebamus, Principem ipsum ad fugam coegerint.

Fugit autem Adoni-bezec, quem persecuti comprehenderunt, cæsis summitatibus manuum eius ac pedum.

NON satis esse vincere, sed oportere scire victoria uti, prudentium ac strenuorum virorum præceptis & exemplis declaratum est. Sapè enim eos quos fugientem hostium ducem (maximè verò quem latibula aut subsidia non longè habere constaret) insequi piguerit, pœnituisse comperimus. Accidit autem hoc vel ex ignauia, vel ex imperitia, vel ex contemptione Ducis, vel ex cupiditate aut socordia militum, qui laborem refugientes, vel prædæ inbiantes, diducuntur, & moras trahunt, adeò ut hostis fuga suæ interim saluti consulere, & ut ille aiebat, inter fugiendum de instauranda pugna cogitare possit: id quod summo belli duce capto vel occiso agere non licet. Igitur Iudæ quamquam parta iam ex tot millibus hostium victoria, regemq; fugato, nulla tamen de diripienda spoliandaq; vrbe cogitatio incidit; sed fide fultum illud consilium perstitit insequendi hostium Principem, quoad capere contingeret, ex oraculo illo, ECCE tradidi terram in manibus eius. Namque ex illo promisso Regem etiam, terraq; caput in suas manus tradendum sperare phas fuit: atque id ipsum agere oportuit, quod secundo euentu confirmatum est, capto videlicet Principe. Cui comprehenso, ex bellicæ iudicij sententia, manuum ac pedum digiti præcisi fuere, non omnes quidem, sed pollices tantum, qui ceterorum firmissimi, vsuq; commodissimi, & significatione habentur honestissimi, in opprobrium ignauis ac fugæ. Minime enim decet Principem fugere, regnumq; suum deserere, sed vel ditionem dignitatemq; suam tueri, vel propugnando ac dimicando defendere; atque ita vel vincere, vel capi, vel fortiter occumbere oportet, pastoris optimi exemplo, qui animam suam pro ouibus ponit propriis. Sunt verò manuum ac pedum extremi digiti ij, qui, quod polleant, pollices Latine dicuntur, fortitudinis ac virtutis symbola, ut in libro Ioseph in scripto docebamur: ijdem Hebraicè BOHENOTH appellati, ex simili etiam Latina significationis verbo. Euenit autem, ut, quod bellicæ iudicij consuetudine factum erat, diuina sententia confectum ex ipsius Principis confessione intelligeretur.

Dixitque Adoni-Bezec: Septuaginta Reges, amputatis manuum ac pedum summitatibus, colligebant sub mensa mea ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit mihi Deus. Adduxeruntque eum in Ierusalem, & ibi mortuus est.

PROVIDENTIÆ ac iustissimi iudicij Dei exempla quàm plurima & illustrissima opportunis temporibus edi solere, ijs constat, qui vel vitæ ac rerum longiore usu, vel attentiore sacrarum ac prophandarum historiarum lectio-

lectio-

lectione, sapientie partem aliquam consecuti sunt. Ex huiusmodi exemplis unum etiam in Principe hoc statutum, & ad posteritatis memoriam literis consignatum fuit; quo manifestè docemur, nullam quamvis minimam mortalium actionem diuinum iudicium latere aut effugere posse; imò quàm sepius hominum quorundam facinora, in aliorum contumeliam peracta, simili pœnarum genere iudicari ac redargui. Simul etiam indicatur qualis nam superbia, arrogantia, fastus, ac luxuriæ, insolentiæq; expectandus sit exitus. Oportet enim opulentum, superbum, ac secundis rerum successibus elatum fuisse existimare Principem illum, cui septuaginta Reges in pugna capti fuerint: id quod non unico prelio factum arbitramur; verùm, sicuti res indicare videtur, variis temporibus, aliis atque aliis manuum confertionibus: eundem verò insolentem crudelemq; enasisse, excogitatum ac toties usurpatum opprobrii & contumeliæ genus, omnibusq; à se captis Regibus impositum declarat, famoso atque audientibus omnibus detestando exemplo, quo victor fortitudinis suæ, & Regum quos vicerat, ignauiæ ac dedecoris, assiduum quotidie spectaculum præberet. Oblitum quoq; humanitatis omnino credere licet eum, qui mensæ tempore, cum ex labore membra, animum verò ex curis releuari ac refici natura voluit, tamen illa magna magnorum hominum miseria usque adeò delectaretur, ut ludi ac ioci materiam duceret, tot Reges, manibus ac pedibus resectis, pollicibusque præcis, decidua ciborum fragmenta, ac proiectas reliquias, in canum vel simiarum morem, festinè tenere, & contentiosè colligentes ac deuorantes spectare. Ad hæc quem nam luxuriæ epularumque modum illi fuisse credendum est, cuius mensæ reliquiæ septuaginta Regibus alendis esse potuere satis? Atqui omnia hæc Deum nec ignota, nec impunita præterisse, tandem ipse pœnis dandis declarabat Tyrannus manifesta prouidentie confessione. Quippe qui regno atque honore amissis, pollicibus præcis, propria conscientie impulsu, sui ipsius supplicij præco esse, atque exempli in se editi præconium ita claudere coactus est: Sicut feci, ita reddidit mihi Deus. Hebraica verba omnia grauißima sunt, atque ex legali ac forensi sermone petita. Dei etiam nomen ELOHIM hoc loco appellatur, quod prouidentie ac iudicij spectare rationes iam sæpius docuimus. Intellexit nempe Tyrannus hic, Israelitis victoriam diuino beneficio, sibi verò pœnas diuino constare iudicio: nec tamen vitam, quamquam illa conditione miserissimam, diu prorogare potuit; sed conscientie propriæ fastidiosa agrimonia vulnerum (quæ aliàs non erant letalia) dolorem adeò exacerbauit, ut mortè non multo post attulerit homini capto, et à victoribus deducto ad castra quæ in Ierosolymorum obsidione posita fuerunt. Deductus autè fuerat ad exemplum promulgandum, tum victoriæ Iudeis ex Dei ope ac voluntate parte, tum iniustissimi iudicij Dei omnibus patefaciendi iis quibus Tyranni illius insolentia & superbia nota fuerat. Iam verò primum in hac expeditione victoriarum initium secundis rerum successibus auctum promotumq; fuisse, historia declarat.

Oppu-

Oppugnantes ergo filij Iudæ Ierusalem, ceperunt eam, & percusserunt in ore gladii, tradentes cunctam incendio ciuitatem.

DIVINI consilij ac iudicij iam diu aduersum Chananæos pronuntiati satellitem sese Iudæ tribus præbet, munitissima illa vrbe vastata, quæ totius regionis caput erat. Nam fidentes Iudæi illi Dei promisso, Ecce dedi terram in manibus eius, urbem aggrediuntur & inuadunt; habitatoribusq; ferro interfectis, mœnia ædificiaq; cetera igni incendunt. Erat verò Ierusalem magna vrbs, cui, post interiectam vallem, vicinus assurgebat mons Sion, firmissima arcis presidio insignis: qui locus eodem tempore captus non fuit, quod non ad Iudæ, sed ad Biniamini sortem pertineret, cum parte etiam populi secundum arcem habitantis. Itaq; altera pars, Ierosolyma, inquam, quæ antea capta non fuerat, Iudeorum adscripta tribui, nunc primum expugnata, capta, & incensa fuit: deinde verò cetera Chananæorum loca pari felicitate superata sunt & expugnata.

Et postea descendentes, pugnauerunt contra Chananæum, qui habitabat in montanis, & ad meridiem in campestribus.

POST Bezec expugnatam, quidquid à filiis Iudæ petiitum est, debellatum planè fuisse narratur, ad fidei efficacitatem significandam. Namque ubi diuino promisso ac præcepto fides obseruatioq; adhibetur, non multum refert magnitudo an paruum sit quod initur negotium, multis an paucis humanis viribus & opibus conficiendum suscipiatur: nam demum oportunè conficitur & perficitur volentis ac promittentis Dei virtute ac numine, quia non est impossibile apud Deum omne verbum. Id verò quàm certum exploratumq; sit, rerum à tribu Iudæ gestarum narratione paulo altius repetita demonstratur. Primo enim loco ea commemorantur, quæ tribus illa coniunctis copis gesserit, nempe Bezec expugnatio, victoria de Principe reportata, Ierosolymorum cades & incendium, ceterorum deinceps locorum omnium, quacumque in parte sitorum, siue in montano & arduo, siue in plano campestrisq; tractu. Nam difficillima quæq; primum inuasa & feliciter confecta fuerunt, ut Bezec & Ierusalem, in editis naturaq; munitis montibus posita: ex qua ad alias omnes vrbes, quamquam non mediocri ex parte montanas & asperas, tamen descendendum fuit, idq; breui admodum tempore, ut nec tempestatum varietas (quæ alio atque alio modo in editioribus ac frigidioribus, atque in planis aridioribus calidioribusq; regionibus pugnare cozit) quicquam illis negotij exhibuerit, quo minus omnia feliciter atq; celeriter caperentur. Qui habitabat in montanis, & ad meridiem in campestribus. Iam verò his posterioribus bellis in summa narratis, priora omnia recensentur quacumq; Iudæ tribui adscribi iure possunt, cum comparatione ceterorum quæ ab aliis tribubus vel suscepta sunt, vel suscipi & confici facile potuere, eadem tamen fide, qua Iudæi niterentur, instructis & animatis, aliàs enim nihil pari successu euenire poterat.

Pergensque Iudas contra Chananæum, qui habitabat in Hebron

B

(cuius

(cuius nomen fuit antiquitus Kiriath-Arbee) percussit Sefai & Ahiman & Tolmai. Atque inde profectus, abiit ad habitatores Debir, cuius nomen verus erat Cariath-Sepher, id est, ciuitas literarum. Dixitque Caleb: Qui percusserit Cariath-Sepher, & vastauerit eam, dabo ei Axam filiam meam vxorem. Cuique cepisset eam Othoniel, filius Chenes, frater Caleb minor, dedit ei Axam filiam coniugem: quam pergentem in itinere monuit vir suus, vt peteret à patre suo agrum. Quæ cum suspirasset, sedens in asino, dixit ei Caleb: Quid habes? At illa respondit: Da mihi benedictionem: quia terram arenam dedisti mihi, da & irriguam aquis. Dedit ergo ei Caleb irriguum superius, & irriguum inferius.

IN superiore proximo libro ea omnia bella narrata sunt, quæcumq; Iosue summo Duce, & publicam rem curante, gesta fuerant. Oportuit enim id ita scribi, tum ad optimi Ducis virtutem & præstantiam significandam, sine cuius vel consilio vel monitu, vel voluntate ac munere denique, memorabile nihil actum est, tum etiam ad historiam suis temporibus apud & commode distinguendam. Itaq; omnium rerum à Calebo Ghathnieleg, confectarum causas, modos, extremosq; exitus, cum ceteris memoratu dignis circumstantiis, illo in libro legebamus, & quatenus licuit, perspicue exponebamus. Atque eadem illa hoc loco repetita esse, nonnulli ex lectoribus interpretibusq; mirati, rationibus excusare laborant, nō satis iudicio nostro idoneis, imò neque postulandis, dummodo auctoris historiae huius pernoscatur consilium, ab omni pugnantia vel repetitionis nota alienum, atque eo solummodo intentum, vt vel unico Iude tribus cum aliis comparato exemplo, rerum Fide duce gerendarum cognoscatur felicitas, & Spes omnibus confirmetur credentibus optimi euentus in quouis negotio, quamuis natura sua difficillimo, tamen ex Dei voluntate ac iussione ineundo & explicando. Quamobrem, ubi quid quantumq; ab omni Iudeorum tribu, Simeonitis coniuncta, quam celerrimè peractum fuerit, hoc libro narratum est: quid etiam & quantum initio ab eiusdem tribus non omnibus, sed quibusdam viris Fide ac Spe incensis, breuissimè etiam fuerat confectum, commodè recensetur; vt id demum ostendatur apertè, non temporum, non naturæ rerum difficultate, sed hominum ipsorum vitio stare, quo minùs maxima quæq; à Deo promissa & iussa præstentur, & plenè cumulateq; constent. Est itaq; huius loci sententia, nulli mirū videri debere, si Iudas Simeone adscito, Bezecam cum Principe suo, Ierosolymam munitissimam, omnesq; alias Chananeorum in sua sorte sitas vrbes, tam montanis quàm campestribus locis, tanta celeritate & felicitate expugnasse narretur, cum non minores victoriae non multo antè eidem tribui contigerint, singularibus ac propemodum priuatis opibus tum Calebi, viri iam senis, cuius virtuti maxima, fortissima, & celeberrima, antiquis nouisq; fortitudinis nominibus commendata Hebron vrbs, cum tribus horrendis Principibus expugnata cesserit; tum etiā Ghath-

nielis

nielis atate longè minoris, cui propositio solummodo vnus puella sine dote coniugio, dos ipsa quesita fuit, urbem non minùs diffcilem, nec minoris fortitudinis fama antiqua ac veteri celebrem, bello atque armis inuadenti & obtinenti. Singularum itaq; partium & vocum narrationis huius explanationes, ex Commentariis nostris in Iosue petere lectori, si placeat, licebit; hinc tantum satis fuerit, rationem recensite historiae indicare. Quæ verò illa quoque narratio subtexitur, de irriguis locis Axæ arte à patre impetratis, eodem etiam refertur, videlicet partem non modicam agri, natura & cultorum industria fertilissimi, non minore facilitate Calebo ad donandū confutisse, quàm Kiriath-Arbagh: quæ cum nondum capta esset, tamen optimo viro dotis nomine capiendâ proponebatur. Perinde enim duo irrigua loca, superius & inferius, filia suspiranti donata sunt, ac si pomorum canistrum, vel florum donaretur calathus. Hanc verò felicitatis rationem ipsa narrationis conclusio indicat: Dedit ergo irriguum superius, & irriguum inferius. Irriguum tantummodo postulanti, duplex irriguum datum est. Itaq; omnia hæc eo pertinent, vt pernoscamus quantum vnica tribus, dum promissis insusq; diuinis fidem & obsequium præstabat, assecuta sit. Nō enim ea tantum occupauit, quæ sibi satis abundeq; magna & commoda essent, atque etiam quæ Simeoni fratri porrigi poterant; sed alia quoque amicis & hospitibus inuandis, alendis, fouendisq; idonea.

Filij autem Cynēi, cognati Moyfi, ascenderunt de ciuitate Palmarum cum filiis Iuda in desertum fortis eius, quod est ad meridiem Arad, & habitauerunt cum eo.

CONNEXIONEM historiae huius, & rationem quamobrem Recabitarum mentio hoc potissimum loco inducta fuerit, satis apertè indicasse nobis videmur. Illud etiam addemus, huius gentis honestam olim nō solum commemorationem, verum etiam tractationem semper fuisse, idq; tum patris ipsorum Iethrus merito, tum eorundem quoque fidei ac virtutis ex paterna disciplina perpetua obseruata ergo. Fuisse verò Iethro, Moysi socero, plura nomina (vt multis etiam aliis antiquorum) frequenti testimonio nouimus. Namq; hoc loco Kini commemoratur nomen; apud Ieremiam verò idem Recab appellatur, cuius posterit ex antiqua gentis consuetudine non vrbes aut domos, verum tentoria habitauere, pecoribus armentisq; alendis intenti, atque religionis & commerciorum communionem amicitiaq; officio Israelitis coniuncti. Hi initio cum exiguo numero adhuc essent, hoc est, quo tempore Israelita, Iordane transmissa, terram inuasere, eam partem ponendis tabernaculis optarunt, quæ secundum Ierichontis agros latius porrecta extendebatur in dictione vrbs, cui nomē Vrbs Palmarum fuit, ex illarum arborum copia impositum. Post diuisam etiam inter Israelitas hereditatem, illum locum huic Cynæorum familie omnium tribuum calculis concessum mansisse, lectio ipsa indicat. Sed Iudeorum tribus ingenio & consuetudine liberalior, eademq; ad amicitias fouendas promptior, ubi satis superq; sibi

atque Simeonitarum partibus loci definiuit, spatia urbibus vacua & pecuaria rei curanda opportuna, Cineaorum genti prospexit, atque hoc pacto amicorum commodis, atque sua etiam ipsius securitati consulendum duxit. Non enim in ultimis Israelitarum terminis Cynaüs ita commodè degere poterat, ut intra unius tribus agrum, ubi locus ad vitæ genus aptus erat, videlicet desertum, siue solitudo nullis urbibus aut oppidis occupata, quæ Iudeis ipsis urbium cultoribus nulla ex parte prodesse poterat, caterum poterat obesse, vel multo ac vario ferarum genere procreando, vel hostibus nonnullis locum ad habitationem patefaciendo, vel ad prædas & grassationes comoditatem creando; quas res Iudeis citra perpetuum negotium atq; sumptum vitare aut impedire non erat, amicis verò illa loca tradere, utriq; parti utile atque honestum esse, multis nominibus iudicabatur: atque tractum illum ex hoc tempore usque ad Saulis Regis aetatem habitatum fuisse intelleximus. Namque Rex ille, incensis vndique ac latè flagrantibus Palaëstinorum bellis, gentis huius tutelæ ac salutis rationem habendam duxit, regiamq; curam & grati animi officium erga illos ostendit, utpote quos de Israelitis iam inde à Mosis exilio bene semper nouerat promeritos. Itaque Iudas in expeditione illa sibi atque amicis commodi oportuniq; loci satis magnam copiam fecit, deinde verò fidem Simeoni datam persoluendam cen suit.

Abiit autem Iudas cum Simeone fratre, & percusserunt simul Chananæum, qui habitabat in Sephat, & interfecerunt eum: vocatumque est nomen urbis Horma, id est, anathema.

IUDÆ fides tam fratri data, quam Deo habitæ, hīs porrò commendatur narrationibus, felicibusq; gestarum rerum successibus prædicatur: præclaro exemplo promissi officij, opportuno tempore vltro tribuendi, quod nunquam ei etiam à quo tribuitur, inutile euadit. Siquidem Iudas adiuuando Simeone fratre securitatem sibi quoque parabat ex hostibus iis quos è fraterna sorte pepulisset. Atqui nomen illius regionis primæ urbi mutatum rei gestæ magnitudinem indicabat, & monumentum ad posteritatis memoriam constituēbat. Namque anathematis siue desolationis verbum idem illi urbi ac Ierosolymis factum docebat. Atque illud animaduertendum est, interpretationem verbi cum exponente oratione, vel ex margine in contextum irrepisse; vel ab interprete Latino ad sententiæ significationem addi aliquando: cuius generis alias complures voces in sacris libris, præsertim iis in quibus historia narratur, reperire est. Hæc igitur à Iuda & Simeone gestarum rerum initia progressus habuere secundos.

Cepitque Iudas Gazam cum finibus suis, & Afcalonem atq; Accaronem cum terminis suis.

HAS vrbes, atque harum urbium agros, ut fertiles & cultoribus ac propugnatoribus frequenteis, ita etiam commemoratione dignos, pari felicitate cum superioribus Iudas expugnasse & occupasse dicitur; quas vrbes ipsorum possidentium culpa amissas, & in Palaëstinorum potestatem postea

redactas legimus. Fuerunt verò tres non apud eos tantum qui Asiam incolebant, sed apud Græcos etiã & Latinos valde celebres, Gaza, Afcalon, & Accaron, ipsis etiam nominibus commendatæ; quæ nomina nos aliàs interpretabamur. Harum verò tantarum victoriarum planè explicata causa, earum calamitatum & iacturarum, quæ postea vice versa acciderunt, culpam arguit.

Fuitque Dominus cum Iuda, & montana possedit: nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant.

NOSTRI in exponendis sacris libris instituti illud proprium cum primis fuit, singulorum locorum, quæ offendere aliàs posse viderentur, difficultates ita complananda sententia mollire, ut vel nullus vel perquam exiguus questionibus & controuersis alendis relinquatur locus. Verum enim verò nonnullæ lectionum partes, vel propter orationis breuitatem, vel propter sacra lingue stylum, quem Latina versio imitari per sæpè conatur, eius generis deprehenduntur esse, ut, si non questione, tamen interrogatione saltem egeant, ad eam difficultatem indicandam, in quam vel aliq; fortassis interpretes incurrerint, vel simplex lector, nisi moneatur, delabi facile possit. Ex his autem vnus nobis occurrit locus, in quo cum omnia quæ à Iudeorum tribu suscepta sunt bella, felicissimè confecta fuisse narrentur, illud tamè subiungitur: Nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant. Nam si illa omnium de montanis locis victoriarum vera, vnica, & manifesta causa fuit, quod fuerit Dominus cum Iuda; num Dominus idem vel non potuit, vel noluit, vel demum desit cum Iuda esse, quod hostes plana tenentes loca falcatis curribus abundabant? An ne Deo fauenti ac fuenti falcati currus obesse potuerunt, quo minùs Iudeorū res promouerentur, magis quam montana & aspera loca, atque illarum gentium & urbium, quas expugnatas legimus, virtus, industria, artes & munitiones? Verum enim verò dubitatio hæc duobus modis prorsus tollitur: altero videlicet, rerum ipsarū natura & vi considerata; altero verò, lectionis contextu penitiùs inspecto, tametsi nulla adhibeatur sacra lingue cognitio. Namq; hac adhibita, planissimus apparet huius loci sensus. Primum igitur meminisse oportet animaduersionis illius, quam in Iosue libro explicabamus cum de singularum tribuum hereditatibus ageretur, in qua apertè sacra lectio indicabat, multa ab Israelitis non fuisse debellata, quæ debellari debuissent & potuissent, nec minori negotio quam cætera constitissent; in causa verò fuisse exiguam ipsorum fidem, magnam ignauiam, & improbam pecunie cupiditatem; quamquam ipsi alias prætexuerint causas, quas tamen diuina virtutis magnitudo, & eorū, quæ capta fuerant, locorum exemplum vanas & confictas arguebant: demumq; illud conficiebatur, hominum culpa nimirum adscribendum, quidquid ex Dei promissis requiri aliquando posse videretur. Idem autem ipsum hoc loco Spiritus sanctus, qui illius & huius libri primus atque vnicus auctor est, agit, idemq; docet; atque ex illa

Gaza, Afcalon, & Accaron inignes.

Interpretationis facilis & perspicuitas.

Negotiū interpreti quid faciat.

Lingua sacra.

In felicis successus origines.

Fertilitas foli. Felicitas gentis. Culpæ exitus.

disputatione opportuna argumenta promit ad hanc euertendam exceptionem, aptissimoque utitur schemate, quod Rhetores Mimesin vocant. Deinde vero argumentationem ex contentione seu comparatione struit (quam Dialectici nostri A minori ad maius dicere solent) eadem repetitis confirmat exemplis. Atqui mimesis hac causam quidem continet, eam tamen minimè certam aut veram; sed ex hominum commento ac pre-textu ad dissimulandum vel cauendum ignauia & exigua fidei crimè inuentam. Erat enim illorum promptum ac tritum responsum, si quis peteret, cur nam hostis is, qui planam incolebat regionem, non fuisset pulsus? Quia, inquiunt, falcatis curribus abundabat. Hanc vulgarem atque ex humane imbecillitatis argutia productam rationem idem auctor, qui argumentando ingulaturus est, ex aduersariorum persona pronuntiat: nec verò opus fuit illud addere, Quia dicebat, vel respondebant, vel excusabant; satis enim in huiusmodi actionibus fuerit, alterius partis orationem ipsam referre, cum varietate quadam pronuntiationis voce aut gestu facta; quam si quis non audiat, sed scriptam reperiat, iudicio atque animaduersione ut excipiat, consentaneum fuerit. Complura autem disputationum huiusmodi exempla in sacris libris, & apud exteros etiam auctores, passim reperire est. Vt illud, Omnia mihi licent: quod Apostolus ex persona hominis culpam defendentis refert: ex sua vero illud subiungit, Sed non omnia expediunt. & illud ex querela eius qui sub lege militat, necdum Christi virtutem & efficacitatem agnouit: Infelix ego homo, quis me liberabit à corpore mortis huius? cui Paulus ipse, ut Christianæ virtutis atque gratiæ compos, ita respondit: Gratia Dei per Iesum Christum. Huic affine illud apud prophanos auctores obseruatur:

-Pictoribus atque Poëtis

Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

Scimus, & hanc veniam petimusque damusque vicissim,

Sed non ut placidis coeant immitia, &c.

Atque illud apud Poëtam, totidem ferè partibus ac modis huic persimile,

-Mène incepto desistere victam,

Nec posse Italia Teucrorum auertere Regem?

Hæc propositio est: causa verò illa ex defendentis persona imitatione,

Quippe vector fatis. -

Argumentatio autem ex contentione ita struitur:

-Pallásne exurere classem

Arguunt, atque ipsos potuit submergere ponto,

Vnius ob noxam & furias Aiæcis Oilei?

Ipsa Iouis rapidum iaculata è nubibus ignem,

Dificitque rates, cœritique æquora ventis.

Illum expirantem transfixo pectore flammam

Turbine corripuit, scopuloque infixit acuto.

Ast ego, quæ diuim incedo regina, Iouisque

Et soror & coniux, vna cum gente tot annos

Bella gero, & quisquam numen Iunonis adorèt

Præterea, aut supplex aris imponat honorem?

Ex hac rerum & personarum comparatione, atque ex consecutis porrò calamitatibus ac detrimentis Troianorum, consequitur, Iunonem non fuisse fati prohibitam, sed aliam fuisse causam quamobrem gens illa non periret funditus, id est, ut Poëtarum ipsorum Theologiam referamus, Dei mitius consilium, & insignem gentis, in primis verò Ducis ipsius pietatem, quam Poëta plurimis in locis commendat. Atque hoc totum disputationis exemplum in hunc locum ad artem patefaciendam transtulisse non pigebit.

Prima itaque ex Rhetoricis obseruationibus reperitur hac in oratione mimesis: Quia falcatis curribus abundabant. Hebraica lectio sic habet, Quia currus ferrei illis, in usu erant videlicet, utpote quem usum locorum admittere planities: itaque nullam aliam præter curruum facultatem illis præcipuam præstantiam defensor culpæ adscribit. Hanc verò rationem, ex hominum metu atque commèto productam, vanam esse, ipso huius carminis initio diuinus arguit Spiritus: Fuit Dominus cum Iuda, & montana possedit: nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant. Hebraicè sic: Et fuit Dominus cum Iuda, & expugnauit montem illum, quod non ad expugnandum habitatores vallis, quia currus ferrei illis. Argumentatio hæc planissima fiet, si ex poëtica atque oratoria dispositione ad dialecticum referatur modum, orationis membri præpositis, ut illud:

Quippe vector fatis, Pallásne exurere classem, &c. In hanc formam:

Quod non ad expugnandos habitatores vallis, quia currus ferrei illis. Et fuit Dominus cum Iuda, & expugnauit illum montem, siue, & montana possedit. Cuius argumentationis pondera sic examinanda sunt. Earum difficultatum quæ in bellis faciendis maxima habentur, illa, quas locorum ac temporum natura affert, longè duriores esse deprehenduntur iis, quas hominum ars vel industria inuenit. Nam quæ ingenio ac labore tantum constant, ingenio etiam laboreque pari vel tolli prorsus, vel molliri possunt. Verum ubi humane vires, locorum, soli atque celi natura fulta, adiute atque addite exercentur, tantum homo homini, quantum arti natura præstat. Atqui ex locis ad bellum gerendum comparatis, montana difficillima habentur multis nominibus, præcipuè verò ad expugnationis oportunitatem, tum quod ascensum arduum habeant, quem ordinibus distinctæ acies vincere non valent (necesse enim est, vel temerè dispersa, vel in angustum coacta hominum serie conscendi) tum verò quod facilius & commodius aggressor hostis impeti, offendi, ac retardari potest ex superiore loco, non solum à strenuis, propugnandique peritis, sed ab imbecillioribus & rudioribus, atque adeo à mulieribus & pueris, præsertim habitandi, ascendendi, descendendi, anfractusque petendi usu exercitatis. S. S. E. Quare accessistis ad murum ut præliaremini? an ignorabatis quod multa de super ex muro tela

2. Reg. 11. mittantur? Quis percussit Abimelec filium Ierobaal: nonne mulier misit
 2. Reg. 5. super eum fragmen molæ de muro, & interfecit eum in Thebes? Illud
 etiam ex hoc genere est: Non ingredieris huc, nisi abstuleris cacos & claudos,
 dicentes: Non ingredietur Dauid huc. Hactenus argumentationis propositio
 explicata est. cui deinceps assumptio subiungitur: Iudas vrbes maximas
 in montibus positas, natura atque opere munitas, cum habitatoribus suis,
 bello etiam strenuis, Deo propitio vicit, superauit, & possedit: consequitur
 ergo, eundem plana loca, quæ tantum arte, eaq. non valde expedita, (cuiusmodi
 est ferreus currus) defendebantur, potuisse quoque debellare & possidere.
 Nam ferrei currus tum ipsa (sua mole graues impeditiq. sunt, & equis indigent,
 quadrigis videlicet, vel vt minimum bigis, aliâ vsui inhabiles futuri: equi
 verò etiam cum singulares exercentur, nimium delassari solent, nedum
 ubi bini aut quaterni coniuncti sese mutuo impediunt & frangunt. S. S. E. Et
 Aegyptij homines sunt, & non Deus; & equi eorum caro, & non spiritus.
 Igitur si Iudæa tribus hanc gentem debellare non potuit, id accidit, vel quòd
 Deum à se abalienauerat, vel quòd arte ac viribus minus valebat: sed
 posterius hoc arripere non potest; quippe cum iis qui ex montanis ad plana
 pugnandi causa descendunt, materia & industria afferri possit, qua
 currum hostilium copia impedita & implicata contemnatur.
- Iofue 17. S. S. E. Transibis ad montem, & succides tibi atque purgabis ad habitandum
 spacia, & poteris ultra procedere, cum subuerteris Chanaanem, quem dicis
 currus habere ferreos, & esse fortissimum. Itaque ex humana etiam disciplina
 militaris definitionibus constat, eos, qui ex superiore loco inferiora expugnanda
 adorti fuerint, longè commodius ac facilius expugnare posse. Quamobrem non
 fuisse ferreos currus impedimento, quo minus plana loca à Iudæis caperentur,
 aperta argumentatione colligitur; ex coq. intelligitur, veram causam huius rei
 fuisse alienationem singularis prouidentie Dei ob diffidentiam, ignauiam,
 animiq. fracti metum, quem fortasse stulta aliqua opinio incusserat
 firmitudinis currum illorum, quorū efficaciam hi nondum fuerant experti;
 sicut nec Iosephite antea, cum Iosue Duci illud excusarent; Non poterimus
 ad montana conscendere, cum ferreis curribus utantur Chananæi, qui habitant
 in terra campestri: quos Iosue eo, quod proxime referrebamus, responso
 cofutauit. Ita metus ex opinione, ex metu diffidentia, ex diffidentia Dei
 sese subducetis neglectio profecta est: ex Dei neglectione, timoris &
 ignauie incrementa consequuta, locū aliâ captu non difficilem, difficillimum
 reddiderunt illis, quibus montana omnia debellata cesserant, Duce ac
 propitio Deo, bellatore summo, locorumq. omnium, tam sublimium quàm
 depressorum, expugnatore strenuissimo. S. S. E. Quia ecce formans montes,
 & creans ventum, & annuncians homini eloquium suum, faciens matutinam
 nebulam, & gradiens super excelsa terra: Dominus Deus exercituum
 nomen eius. Igitur argumentationis totius ad enthymema reducta summa
 hæc est, Chanaan eos, qui ferreis curribus in campestri loco utebantur,

non fuisse à Iudeorum tribu expulsos, cui nuper, propitio ac præeunte Deo, montes illi adeò magni & excelsi, totq. difficultatibus inexpugnabiles, habitatoribus interfectis, subactis, occupati, ac possessi fuissent. Nullam verò
 aliam certam causam afferri posse huius in Iudæa exceptionis, quàm alienationem
 neglectionemq. Dei, qui eos, quos promouendos susceperit, quocumque ex loco,
 vel magnis vel exiguis copiis, tamen victores producit: id quòd altero etiam
 in eadem gente, aduersus eosdem hostes, in difficillimis locis facti periculi
 exemplo confirmatur.

Dederuntque Caleb Hebron, sicut dixerat Moyles: qui deleuit ex ea tres filios Enac.

EORVM qui Deum sibi per fidem & obseruantiam conciliatum obsequio
 retinere student, virtutis ac felicitatis in gerendis bellis, obtinendi que
 victorius, exemplum aliud hoc versu apponitur; vt argumentatio, quæ per
 enthymema facta est, inductione quoque roboretur, adiuncta etiam rei amplificatione
 per incrementum. Nam si res rei, locus loco, personæ personis conferantur,
 longè maior ac durior videri posset prouincia, quæ Calebo optanti volentiq.
 vltro non ita pridem decreta fuerat, viro seni, octogenario inquam, soli,
 suorum tantum familiarium opibus armisq. adiuto. Fuit autem illius prouincia
 Hebron, toties totq. nominibus decantata; quam ille, quia fide ex diuino
 promisso concepta animatus, perpetuus quadraginta annis perstiterat,
 non modo superatam in suam potestatem redegit, sed tribus etiam
 fratribus concordia, potentia, & antiquæ auitaq. fortitudinis opinione
 celeberrimis interfectis, eorumq. familiis & opibus deletis, vacuâ
 expeditamq. reddidit. Cumq. vnius maximi & strenuissimi viri cura,
 opera & felicitate magna res confici, magna & multa conseruari, & integra
 amplissimamq. regna teneri, eademq. omnia eodè deficiente pessundari
 & eueri per sepe soleant; quantum ne præsidij Hebroni fuisse existimandum
 est in tutela atque virtute tergemina fratrum, ex famatissima Enachitarum
 familia illo tempore superstitem, ita vt Geryonis tricorporis victi laus,
 Herculi suo à Poëtis adscripta, huic vere Calebi virtuti ac præstantie
 longo interuallo inferior iudicetur. Quòd verò exemplū hoc, ad inductionem
 illatum, illis verbis pronunciatum sit, Dederuntque Caleb Hebron, sicut
 dixerat Moyles; ad duo tempora referendum est: alterum quidem cum
 Calebus de iure suo ex Moylis declaratione coram Iosue actionem instituit,
 Hebronemq. ex lege sibi adscribendam euicit; id quòd magnum argumētum
 fuerat fidei ac virtutis viri illius, qui rem tantam, tamq. arduam, sibi
 non modò optasset, verum etiam postulasset, exemplumq. esse oportuit
 Iudeorum tribui, nihil vt dubitaretur aut metueretur, ubi Dei promissum
 vel iussum constaret. Alterum verò tempus fuit, cum, ceteris Iudeorum
 familiis suis singulis loca aduentibus, Hebronis ager omnis Calebo in
 usum cessit. Namque ea res fidei Dei responsis habenda admonere
 contribules debuit; & dubitatione omni sublata, ad maximam
 quamq. hereditatis suæ partem, Fides duce,

Fides. Obseruatio.

duce, adeundam, si mens non leua illis fuisset. Iam igitur quid quantumq; Iude tribus, vel communicatis coniunctisq;, vel priuatis opibus, propter fidem atque obseruantiam assecuta fuerit, quid rursus ob fidei defectum atq; ignauiam infectum reliquerit, abunde declaratum est. Deinceps autem quid aliis etiam tribubus propter easdem causas vel contigerit, vel requisitum fuerit, sigillatim porro exponitur.

Iebusæum autem, habitatorem Ierusalem, non deleuerunt filij Benjamin: habitauitque Iebusæus cum filiis Benjamin in Ierusalem vsque in præsentem diem.

Iebusæi.

I E B V S Æ O R V M gens magnam regionis eius partem incoluit, in qua Ierusalem metropolis sita erat. Sed cum in hereditatum partitione alteram Ierosolymorum portionem, cum adiacente sibi vicorum, oppidorum, & urbium numero Iudæis, alteram verò Beniaminitis adscripsisset fors; Iudæi ex ea urbis parte quam sibi expugnaverant, atque adeò ex sua regione Iebusæos omnes pepulerunt, præter eos qui ad Sionis arcis munitiorem sese receperant. Nam nec Sion vsque ad Davidis tempora capta fuit. At verò Beniaminitæ in occupata à se urbis ac regionis parte Iebusæos, qui ex bellis super fuerant, manere siuerunt, tributum nimirum cupiditate inducti: atq; hoc pacto utrique Hierosolymis manserunt. Fuerat autem à Beniaminitis regio sua à tempore Iosue habitata, cum parte urbis illis asserta. Sed ea pars, quam Iudæis tribuerat fors, nondum fuerat ab ipsis vendicata, vsque ad hanc expeditionem. Itaq; hoc loco nihil de eis quæ per Beniaminitas occupata fuerant, narratur; sed ea tantum notantur, quæ illis ob negligentiam & cupiditatem tributum defuere: ideoq; nihil historia hæc cum eis quæ apud Iosue leguntur, pugnat. Vtque in præsentem diem. Ad eius, qui hanc historiam conscripsit, ætatem referenda ratio est. Atque iis de Beniaminitica tribu commemoratis, quidnam duæ tribus ex Iosepho prognatæ, rerum gesserint, quid singulæ ex illis familiis, quod factum oportuerat, omiserint, indicatur.

Domus quoque Ioseph ascendit in Bethel, fuitque Dominus cum eis. Nam cum obsiderent urbem quæ prius Luza vocabatur, viderunt hominem egredientem de ciuitate, dixeruntque ad eum: Ostende nobis introitum ciuitatis, & faciemus tecum misericordiam. Qui cum ostendisset eis, percusserunt urbem in ore gladij, hominem autem illum, & omnem cognationem eius dimiserunt. Qui dimissus, abiit in terram Hithim, & ædificauit ibi ciuitatem, & vocauit eam Luzam, quæ ita appellatur vsque in præsentem diem.

Promissa fides.

Gen 49.

Deut. 33.

Q V A M D I V Iosephitæ suarum rerum ex Dei promisso ac monitu satagebant, incrementa magna, felicesq; fidei ac diligentia sua euentus habuerunt, verissimumq; experti sunt oraculum illud: Filius accrescens Ioseph, filius accrescens, & decorus aspectu. & illud quoque: Quasi vnigeniti tauri

pub.

pulchritudo eius, cornua rhinocerotis cornua illius, in ipsis ventilabit gentes vsque ad terminos terra. Hæc sunt multitudines Ephraim, & hæc milia Manassæ. Huiusmodi responsorum atque promissorum veritatem spectat oratio illa, fuitque Dominus cum eis: est enim hæc totius orationis explicanda propositio. Cum, inquit, Iosephitarum gens, Dei oraculis atque promissis fulsa, Bethelam expugnatura conscendit, fidem obseruantiamq; erga Deum suam ostendit, quem veracissimum & efficacissimum agnouit, felici ac breui successu citra vllum ferè negotium ac laborem, præter eum quem inter ascendendum montem posuit; hunc verò adeò facilem fidei alacritas reddidit, ut nec sensisse dicenda sit. Itaq; cum primum ascendit, Deum sibi, quem precibus exorauerat, propitium experta est. Rei verò conficiendæ ratio ac series illa fuit: Cum obsiderent urbem, quæ prius Luza vocabatur. Principio consilium illis insedit urbem illam capiendi, in qua diuinorum beneficiorum, tam sibi quam parentibus olim suis collatorum, monumentum conseruarent, illo propagando, & perpetuo appellando nomine, quod à Iacobo fuerat olim impositum; & à posteris illius tantum domestica commemoratione usurpatum. Nam locus iam inde à principio ab incolis propter nucum copiam & elegantiam, Luza fuerat semper dictus. Est enim Luza Hebraicum nomen arboris eius, quæ Latinis, variata paululum voce, Nux dicitur. Arabes eandem plantam, præfixo articulo, Allox vocant: Hispani Pharmacopola exiguos nucum fructus Alloxas dicitant. Itaq; parenthesis illa, (Quæ prius Luza vocabatur) consiliū indicat Iosephitarum, qui, quo tempore urbem illam inuasere, quam primum captam, illustri illo nomine salutare & initiare decreuerant, quo nomine à Iacobo sacratam acceperant. Hoc igitur consilio firmato, atque ipso nomine inter eosdem appellato, auspiciati urbem obsident. Viderunt hominem egredientem de ciuitate. Atqui obsidio illa non ambibat totum locum, urbisq; situm, sed eam partem quæ aditu & expugnatu minus fore videretur difficilis. Nam quæ loca montanum situm occupant, difficiles alicubi accessus habent, quos vel subire non sit, vel nullis, præterquam incolis, notos esse contingat. Hæc verò regiones magis trita sunt, naturæ artis adiuncto præsidio: in cæteris verò partibus tutandis maior ars atque industria ponitur. Sed quamquam hæc ita habeant, strenui pugnatoris cura est, nullam partem negligere, aut prætermittere inexploratam. Per sepe enim accidit, ut unde minus expectetur, commoditas occasioq; offeratur aliquid vel agendi vel cauendi, cuius prætermisæ perpetuo pœniteat. Verum huiusmodi cura paucis & strenuis dari debet, qui nec propter multitudinem prodantur, nec se inuicem impediunt, nec facile ab obsessis conspici, sentiri, deprehendi ve possint. Hi vulgaribus militia vocabulis exploratores aut excubie dicuntur, quorum pars loca exploranda suscipit; alij autem noctu atque interdum partitis horis vigilant, stationesq; tuentur proprias, & signis constitutis, ubi quicquam obseruauerint, oportunè indicant; vulgò spias, centinellas, & recognitores, & guar-

Luza.

Nux.

Allox.

Loca edita.

Pugnatoris arma.

Exploratores.

שומרים

dijs hoc genus ministrorum vocant; Hebraico vero sermone SOMRIM, id est, custodes, siue obseruatores vocitantur. Atqui huiusmodi custodum siue obseruatorum industria ac simulatione facile decipi potuit homo, pacis causa illos accessisse ratus, quippe quorum honestam, humanam, benignamq; orationem audierat: Ostende nobis introitum ciuitatis, & faciemus tecum misericordiam. Hebraeae voces amicitiam humanitatemq; praeferrunt. Nec verò ille aliquid laboris adire, nec aliud agere rogatur, quam ut urbis aditum indicet, siue (ut Hebraicè est) videre faciat. Oportet autem illum aliqua ex parte prodisse, quae ciuibus tantummodo nota esset; hanc verò laboris ac negotij vitandi, & cauendi tumultus causa, sibi tantum ostendi postulabant, idq; non absque officij promerendi promissione, suo exolueda tempore. Faciemus tecum misericordiam. quo dicendi tropo, beneficium conferendum significatur, quod vel grati animi memoria exoluitur; idq; ad benignam hominum inter se consuetudinem & colloquutionem per sepe usurpatur, ut apud Latinos, Gratissimum mihi hoc, tibi verò non inutile fore polliceor. Gallicè, Je vous le remerciéray. Itaq; quamquam saepe oratio haec certum praeuium beneficii polliceatur reapse praestandum, maximè cum à Deo, vel potentioribus viris enunciatur, tamen non raro ad gratam & humanam officij recordationem refertur, quod quidem humanitatis genus magis quam magnum aliquod praeuium, quale postea adeptus est, homo ille spectasse nobis videtur; utpote qui nullum cum illis periculum, nullum laborem subierit, sed aditum solum indicauerit custodibus us, quos vel pacis vel priuati negotij causam uenisse existimabat. Hoc significat uerba, Qui cum ostendisset. Hebraicè verò simpliciter, Et videre eos fecit [certum] aditum urbis. Post indicationem aditus, non amplius comitatus eos fuisse uidetur, nec illi eodem praesente quicquam egressi aut occipisse; verum, dimisso homine, rem ad suos detulisse; qui, constituta hora ingressi, percusserunt urbem in ore gladij. Hoc ad gerendam rei dexteritatem & felicitatem pertinet. Quippe Dei beneficio hominem aditus indicem naeti, & custodum tantum officio adsciti, nullog; negotio potiti urbis, urbanos omnes, nemine repugnante, confecerunt: intellexeruntq; hominem illum sibi non sine numinis prouidentia singulari obuiam factum morem gessisse, cui cuiusq; familiae omni, & ex grati animi officio, & ex beneficii promissi amplificatione, atque ex boni euentus interpretatione, denique ex Dei indicio, parcendum consulendumq; esse censuere. Nam fides vel hosti hostiliter agenti promissa seruanda creditur; nedum ei, cuius opera in grauissimo negotio commode, oportuneq; fueris usus. Nec verò praeuium ab illo tibi debitum postulat, sed ab omni Iosephitarum magistratu uliro collatum, & cumulatè amplificatum narratur. Hominem autem illum, & omnem cognationem eius dimiserunt. Polliciti quidem fuerant misericordiam illi homini factum iri, quo uerbo, tam Latino quam Hebraico, plus etiam, quam debeat, promittitur; nullum enim vel maximi beneficii exemplum est, quod

Misericordia.
Beneficium.
Grati animi.
Eius.

benigna

benigna misericordia amplitudine non contineatur. Dilatat namque misericordia sinum, manum, ac brachia ultra omne promeritum. Quamobrem humana atque ingenua artis est, quidquid beneficii nomine promissum fuerit, liberali interpretatione, quam maximè fieri possit, producere. Itaq; quamquam uni homini fides data fuerit beneficii opportunè conferendi; Faciemus tecum misericordiam; hanc non angustis terminis claudi oportere Iosephita censuerunt, sed eò usque extendi, quoad contingere significatio perquam ciuilitè posset. Etenim si vel unusquispiam ex illius hominis familia & cognatione à beneficii communionem exciperetur, uerbis illis, tecum misericordiam, non abundè satisfactum esse uideri posset; quāquam id nec debeatur hominis officio, nec promissi nomine exigi postulariq; poterat. Satis namque illi clementer tecum actum uideretur illa tempestate, si vel unico, vel unà cum uxore & natis incolumibus, exire liceret. Verum datae fidei benignitatem, atque diuinam etiam clementiae imitationem decuit, benemerenti homini omnem etiam cognationem seruare & condonare, comprobato praesertim eiusdem consilij ac facti exemplo & prauidicio, non multis antè annis cum Rahabae Ierichuntinae mulieris domo ac familia factò. Nec verò hos, quibus paritum fuerat, nudos despoliatos, utaq; tantum contentos, dimittere satis uisum fuit, sed familiaris copia rei, atque omni supellectili instructos, nulliusq; commodi, praeterquam loci ad habitandum, egentes, adeò ut opportunum situm naetis facile fuerit urbem condere, non vicum aut pagum, vel uillum, vel oppidulum aliquod, sed urbem, quae soli ac cali natura consimili, & nomine eodè relictae patriae, desiderium non modo leniret ac minueret, uerum prorsus etiam adimeret, conditione in melius honestiusq; mutata atque amplificata. Nam qui in patria antè obscuro forsitan loco, & gradu ferè extremo, saltem non adeò conspicuo ac nobili fuerat, utpote qui exploratoribus, solus ex urbe ac singularis prodians, occurrerat, nunc tam deinceps nouae condendae urbis, patrijq; tuendi nominis author princepsq; dicatur; quiq; uiuens ac sentiens patriae patris honorem ac titulum adeptus, memoriam authoritatemq; suam posteritati mandauerit. Magna quippe laudi, imò felicitatis admirationi quondam apud Gentes dabatur, prima urbis cuiuspiam iecisse fundamenta: ex qua ratione, tam praecleara ac frequens Mineruae, Astaract, Cadmi, Romuli ac Remi apud poetas & historicos, commemoratio emanauit: & celebratissima illa Phoenix mulier grauisimae orationis, coram se ab hospitibus confecta, initium illud singulare audiebat:

O Regina, nonam cui condere Iuppiter urbem,

Iustitiaque dedit gentes frenare superbas.

Sed in sacris etiam historijs Iairus, & alij oppidorum urbiumq; conditores, patres & instauratores multa cum laude recensentur. Hac itaq; hominis, atque rei huius commemoratione, diuinum iudicium, certissimamq; prouidentiam, humanum officium, grati animi exemplum, & liberale misericordiae ac

C 3

benigni-

Misericordia inter-pretatio.

Urbium conditores.

Locorum
nomina.Antiquæ ve-
ritatis ltu-
dium.
Geographia.
Chorogra-
phia.
Topograph.Variorum
locorum no-
men idem.Carthago.
Granata.

רמון

Almendral.
Almendra-
lexo.
Luza.

Bethel.

Synonyma
loca.

benignitatis monumentum, compluresq; alia huius generis rationes indi-
cantur; & rerum præterea ac temporum mutationes, varietates, ac vices
obseruantur, atque antiquitatum studiosi adhibenda ad veritatis inuesti-
gationem, diligentia admonentur; ne incognita pro cognitis (quod non ra-
rò accidit) habeantur, neve rerum, locorum, ac personarum discrimina ex
nominum similitudine confundantur, erroremq; pariant, qui vero iudicio
obesse aliquando possit. Atqui si qua maxime disciplinarum pars, tempori-
rum causa, errorem admittere potest; ea præcipue est, quæ in orbis terra
atque locorū situ cognoscendo ac describendo versatur, quæq; Græco vocabu-
lo Geographia dicitur, cuius partes chorographia ac topographia sunt. Huic
enim vni, præter cætera disciplinarum genera, temporum cum primis in-
terualla atque iniuriæ, rerum, quæ sub celo fiunt, inconstantia, gentium
transmigrationes, mutationes regnorum, atque linguarum diuersitas, assi-
duam varietatem turbationemq; adferunt: in qua distinguenda qui studium
ponere constituit, non parum desudare, vero tamen inuento, atque ex anti-
quitatis tenebris eruto, vehementer gaudere solet. Causa igitur quamobrem
variis locis idem nomen impositum sit, eadem præsertim lingua, non casui
semper, sed plerumque consilio adscribenda est, aut ex similitudine, aut ex
desiderio alterius loci, aut ex vtraque simul ratione orto: ita etenim nostra
ætate contigit, in recens reperta orbis terra parte, eadem locorum, provin-
ciarum & urbium nomina audiri, quæ Hispanis illuc migrantibus, vel ne-
gotiorum causa nauigantibus, chara, grata, vel etiam ex patrij soli imitatio-
ne ac desiderio deprompta fuerint, Noua Hispania, noua Gallecia, Granata,
Trugillum. A Carthaginensibus quòdam in Bethici maris littore Cartha-
go condita & nuncupata, idem hætenus nomen retinet: nec tamen hæc illa
Carthago est, Romani quondam nominis, atque totius orbis imperij æmula.
Existimo autem Granatam, Illiberorum celeberrimum hoc tempore cõuen-
tum, à Palestinis, Machometi insanientem doctrinam secutis, idem nomen
fuisse factum, quod in Palestina Syriæq; regionibus non vni loco inerat.
Rimon. Namque ita appellatur vrbs illa tam Hebraicis quàm Arabicis hi-
storicis: significat autem Rimon idem quod Hispanorum vulgo Granada.
In Bethica etiam prouincia, non procul à Lusitania antiquis finibus, duo
oppida sunt, frumenti fertilitate illustra, Almendral, & Almendralezo,
quorum alterum ex altero & colonos & nomē deduxisse videtur. Sic etiam
ex eo factò, quod hac in historia narratum est, euenit, vt ex antiqua Luza
profecti homines, urbem in Hethæorum regione conderent, patriæ nomini
appellandam, cum prioris Luza nomen ab expugnantibus Iosephitis ex-
stinctum, atque in Bethela vocem deinceps mutatum fuerit. Itaq; cum au-
dierimus ante horum ætatem Luza nomen, ad priorem illam; post horum
verò occupationem, ad posteriorem fuerit referendum: atque ita nulla in
historiis cum prophanis tum sacris nominum horum Bethela & Luza, vt
rumve turbatio aut pugnantia timebitur; quod vt animaduertetur, histo-

ria author cauit: Quæ ita appellatur vsque in præsentem diem; cum al-
tera illa iam non amplius Luza simpliciter, sed vel Bethel, vel Luza olim
dicatur. Deinde verò illius recentioris Luza nomen Iosephitis victorie ex
Dei beneficio obtenta, & ciuibus ipsis Luzensibus à Iosephitis concessa, sa-
lutis monumentum perpetuum fuit. Hætenus Iosephitarum felicitas ex
fide & obsequio profecta commemorabatur: iam verò deinceps quid in illis
ob neglectionem & socordiam, atque adeo ob auaritiã requisitum fue-
rit, indicatur.

Manasses quoque non deleuit Bethsean & Thanac cum viculis
suis, & habitatores Dor, & Ieblaan, & Magedo cum viculis suis:
cœpitq; Chananæus habitare cum eis.

NULLVM fortuna numen esse, etiã prudentiores illi ex Gentibus in-
tellexerunt, qui verum Deum non rectè coluerant: inter quos illud à quo-
dam pulchrè dictitatum celebratur, Vnumquemque suæ fortuna fabrum
esse. Namque totius alicuius vel gentis, vel vrbis, vel latius propagatæ fa-
milie calamitas non aliunde quàm ex hominum ipsorum vitio vel culpa
hauriri solet, qui persæpè non ita purè ac diligenter suarum rerum rationes
componunt, quin facis non nihil, imò non parum relinquunt, ex cuius neg-
lectione primum, deinde etiam contagio, in miseriam demum pestemq; inci-
dunt. Chananæorum gens hostilis, inimica, infesta, prorsusq; vitanda Is-
raelitis omnibus, Dei iudicio atque præcepto declarata fuerat, omniq; com-
mercij & consuetudinis communionem alienata, quacumque ex Chanaani fa-
milia, quæcumque pars esse diceretur. Verùm enimverò Israelitis magna
religionis interdictiq; huius neglectio admissa, magnam labem demum in-
tulit. Nam singula ferè tribus vicinorum sibi Chananæorum partem lege
tributi indicta, suis in locis atque urbibus viuere permisit præter ius atque
phas; quæ res quem exitum habuerit, suo postea indicabitur loco. Cum Iose-
phita omnem sibi adscriptam regionem cultoribus primis pellendis, expug-
nare & occupare debuissent, idq; quàm diu egerunt, feliciter assequuti fue-
runt; tamen Manasses primogeniti Iosephi tribus, complures vrbes, & eas-
dem præclaras, cum totis agris intactas reliquit; quarum vel nomina ipsa
terræ fertilitatem & commoditatem indicant. ea si quis cognoscere velit,
nostros in Iosua Commentarios petat. Quod verò additur, Cum viculis
suis, id significat, non solum eos hostes, qui in urbibus conclusi fuerant, reli-
ctos fuisse, ibidemq; vel angustissimè vixisse, vel artibus tantum, manuū-
que operis intentos & incumbentes, vitam pauperem, & ad nouandas res
ineptam, traduxisse, cuiusmodi aliquando conditiones victarum gentium ci-
uitatibus imponi solebāt, qualesq; nunc etiam Romæ, Venetijs, & alijs non
vno in loco Iudæis ferri videmus, quorum cophinus, sæ numq; supellex. non
itaq; in hunc modum hostes tractatos fuisse significat historia; imò contra,
libertatem illis factam, habitandi etiam vicos villasq; omnes urbibus adia-
centes, & eadem omnia colendi, idq; magna frequentia, non antiquorum
modo

Felicitas,
fides, &
obsequium.

Fortuna

Ruina pub-
lica.Victarū gen-
tium condi-
tiones.
Iudæi huius
tempestatis.
Iuuen. sat. 10.

modo cultorum, sed plurium etiam ex iis qui ex aliis urbibus eieci, nullam hactenus habuerant certam sedem: ita ut urbes hæc satis antea celebres, hostibusq; multis referta, nouo adiuncto cultore ampliores factæ excreuerint. **Hoc nobis Hebraica oratio aperte indicat, vrsupato verbo** **חָבַל**, quod deliberationem, consilium, animi sententiam, & inceptionem significat, Latine autem legimus, **Cæpitq; eadem significatione ut illud: Nam inceptum amantium non amantium est, quidquid peperisset, decreuerunt tollere.** Habitare cum eis. Ex Hebraico, **Habitare in terra.** quæ verba, ut in illa lingua vrsupantur, omnem colendi & habitandi commoditatem vsumq; indicant, eademq; Israelitarum aduersum Cananeos indulgentiam arguunt, aduersus hostes, nimirum legibus præmiis sacris, deinde omnium inimicitiarum ingratias capitales declaratos, ita ut futurorum postmodum malorum semina ipsi sibi Israelitæ non solum surgere & grandescere fuerint, sed vltro etiam sparserint, iecerint, & fouerint, quamuis multis antea præceptis & animaduersionibus, ut ne facerent, commoniti essent. Atqui rerum ratio naturaq; postulat, ut, qui periculum amat, in eodẽ pereat: ceterum qui cum cauere potuisset, non cauit, imò aluit, amasse redargendus est. Atque hanc redargutionem suo tempore opportunè citandam, spiritus sanctus hoc ipso in loco præfigens pronunciat.

Postquam autem confortatus est Israel, fecit eos tributarios, & delere noluit.

OMNIUM omnino Israelitarum summa culpa hoc breui versiculo arguitur; quod ad hostium illorum rem rationemq; pertinet; cuius Hebraica verba sic Latine sonant: Et fuit, cum confortaretur Israel, ponebat quidem Cananæum ad tributum, sed tollere non sustulit illum. Et fuit, quod Latine dici potest, Persape profectò euenit, ut collata sibi diuinitus aduersus Cananeos fortitudine ac præstantia abusus, hostem, quem tollere exturbareq; poterat, quietè viuere permiserit, imposita tributum conditione contentus; imò hoc studiosè agens, uti res ipsa docet. Atque hæc omnium Israelitarum communis mens, & una sententia fuit, quam nonnulli etiam largioribus quoq; conditionibus auxere, tãtum abest ut correxerint. Nã &

Ephraim etiam non interfecit Cananæum, qui habitabat in Gezer, sed habitauit cum eo.

CVM nulla hîc tributum mentio, ut apud alias tribus, fiat; suspicio nobis ex re ipsa incidit, Israelitas amicitia & commerciorum fœdus cum istis egisse, penè pro sociis habitis citra omnem tributum exactiorem, id quod Hebraici sermonis formula quoque subindicat: Et sedit Cananæus in medio eius in Gezer. quæ dicendi formula in superioribus exceptionibus non fuerat vrsupata. Sedere autem, siue habitare in medio populi vel gentis cuiuspiam, idem significat, quod quietè, tranquillè, & æquabili iure communem vitam agere, ut illud: In medio populi mei ego habito. Itaque cum tributum conditio non explicetur, sed habitatio tantum in medio fuisse in-

dicetur, singularem æquabilemque his Chananæorum urbibus habitandi copiam factam interpretamur.

Zabulon non deleuit habitatores Cetron & Naalol, sed habitauit Chananæus in medio eius, factusque est ei tributarius.

CONDITIONIS mixtæ genere vsus est Zabulon cum harum urbium habitatoribus: quos cum delere posset, in amicitia gratiam adsciuit, exceptione tantum tributum definita: ita ut unum illud Israelitis omnibus erga finitimos, vel potius confines hostes commune fuerit salutis videlicet consilium, ceterum in conditionibus non eadem omnibus ratio fuerit obseruata, sed unicuique sua ex priuato arbitrio; perinde quasi nullum de hac re certum monitum aut præceptum constitisset, quibus tamen, ut indicabamus, certum, grauissimum, & commune fuerat. Iam verò & illa diuini iuris omni loco atq; tempore obseruanda norma neglecta fuit his, videlicet: Non facies quod bonum videbitur in oculis tuis. Quamobrem & ab his & ab illis ad varias condiciones descensum est, inter quas etiam illam turpissimam Afferitarum tribus ferre potuit.

Affer quoque non deleuit habitatores Acco & Sidonis, Ahalab, & Achazib, & Helba, & Aphec, & Rohob: habitauitque in medio Chananæi, habitatoris illius terræ, nec interfecit eum.

INDIGNÆ huius conditionis causam ipso narrationis fine, historia scriptor exponit. Potuit, inquit, ac debuit initio Affer Chananæos omnes intra sortis suæ agrum comprehensos interficere ac tollere. S. S. E. Non est alius ut Deus rectissimi: ascensor celi auxiliator tuus: magnificentia eius discurrunt nubes, habitaculum eius sursum, & subter brachia sempiterna eiciet à facie tua inimicũ, dicetq;, Contere. Habitabit Israel confidenter & solus. Hanc Dei iussione & voluntate cum sequi initio noluerit Affer, eò turpitudinis reductus est, ut, quod alias alia Chananæorum ciuitates ab Israelitis aliis beneficij loco acceperant, Affer tamen sibi optauisse, ambisse, ac rogasse videatur, nimirum ut inter Chananæum habitare liceret; ita ut regionis nomen Chananæo integrum esset, non apud alias gètes modo, verum apud Israelitas etiam. Atque ita profectò euenit. Nam Græcis & Latinis omnibus maritima illa regio atque ora, quæ ab occasu nauigantibus occurrit, nusquam Israelitarum vel Afferitarum, vel alicuius tribus nomine dicta legitur, sed alius atque aliis nominibus, à Chananæorum incolarum gente acceptis, nuncupatur, nunc Phœnicia, nunc Syria, siue Syria Palaestina, siue Palaestina tantum, interdum Panchaia, non rarò à celeberrimis illis urbibus Tyro & Sydona, Sidonia vel Tyria regio. Igitur quàm turpissimè sibi consuluit Affer, qui cum Chananæum interficere, atque è regione penitus tollere posset, non interfecit tamen, sed penè integrum atque incolumem ab initio reliquit, ut non multo post perinde atque dominum tulerit, saltem nulla nec nominis parte, nec habitationis commoditate imminutum. Habitatore illius terræ, quæ & vsu & nominis appellatione Afferitis cedere-

Cæpit verb. Teret. And.

Habitare.

Periculum amans.

Et fuit.

Fœdus. Commercij ius.

Sedere in medio.

Reg 4.

Conditio mixta.

Tributum.

Deut. 33.

Phœnicia.

Panchaia.

Sydon-Tyria.

Conditio-
nes variæ.

debuerat & potuerat. Verùm opprobrio huic Asser ipse causam an famig, de-
dit, quippe qui non interfecit eum. Iam verò cum infamis hac & ignomi-
niosa conditio aliis omnibus tribubus displicuisset, nec magis tamen fortiter
illis agere in animo insedisset, pactiones quadam nonnullis probata fuisse,
ut minus incommodæ, minusve inutiles, quæ tamen legis præcepta obser-
naturis damnosæ simul ac probrosæ videbantur. Nimirum,

Nephtali non deleuit habitatores Beth-femes & Beth-anath, &
habitauit inter Chananæum habitatorem terræ: fueruntque ei
Beth-famitæ & Bethanitæ tributarij.

Exemplum
vicinum.

QUANTI referat extremi vel decoris vel dedecoris vicinum habere
exemplum ad publicos & priuatos mores componendos aut corrumpendos,
innumeris locis à Spiritu sancto arguitur: ex quibus hic vnus minimè ob-
scurus est; quo Nephtali suum crimen deriuare videbatur comparationi
maioris culpæ, nimirum Asseritarum, qui & tributum, & nomē integrum
Chananæis reliquerant, cum ipsi de nomine regioni promissæ dando nihil
soliciti, tamen tributi exigendam exoluendamq, sibi pensionem alicunde
prospexere. Atqui nephas non paruum vel leue fuerat, nomen quod ex Dei
consilio ac iussu ad ipsius gloriam mutari oportuerat, integrum Chananæo,
cum habitationis etiam iure, permittere. Scriptum namque fuerat: Surge,

Nomina re-
gionibus
mutanda.
Iosue 1.

21 & transi Iordanem istum, & omnis populus tecum, in terram quam ego da-
22 bo filiis Israel. Omnem locum quem calcauerit vestigium pedis vestri, vobis
23 tradam, sicut locutus sum Moysi, à deserto & Libano, vsque ad fluuium ma-
24 gnum Euphraten: omnis terra Hethæorum vsque ad mare magnum contra
25 solis occasum erit terminus vester. Nec verò ab omnibus iis, quos diriperi
ac delere potuissent Nephtalitæ, tributum exegere: imò quod ad Chana-
næum hostem in genere attinet, eandem cum Asseritis conditionem egere,
sed tantum Beth-semitas & Beth-anathitas, gentem videlicet aliam ab
iis qui communi nomine Chananæi dicebantur, ad tributi pactionem admi-
sere; ita ut qui hoc nomine honestè sibi consuluisse videbantur, tamen igna-
uè ac turpiter fecerint, quippe qui nec duas illas vrbes expugnare & occu-
pare voluerint, quod per facile factu esset, nempe habitatoribus nullo pacto
per vicinum Chananæum defensis. Hanc adeo gentis huius exceptionem,
nomina ipsa Beth-semitarum, & Beth-anath significant, quos à Chana-
næis lectio distinguit. Quamquam enim duodecim illas antiquas à Chana-
næo deductas nationes, de quibus in sacro Apparatu dissecebamus, Chananæo-
rum nomen complectatur, tamen iis præcipuè hoc nomen hæsit, qui mariti-

Chananæi,
Beth-semi-
thæ, Beth-
anath.

Gen. 10.

21 mam siue occidenti terræ illius partem incolere. S. S. E. Chanaan autem
22 genuit Sidonem primogenitum suum, Hethæum & Iebusæum, Amorrhæum
23 & Gergesæum, &c. & paulo post: Factiq, sunt termini Chanaan venien-
24 tibus à Sidone Geraran vsque ad Gazan, donec ingrediaris Sodomam &
25 Gomorrhæam, Adaman & Seboim vsque Lasa, & cat. Itaque duæ illæ vr-
bes, Beth-femes, & Beth-anath, vel ad Palestinos aliunde oriundos
pertin-

pertinebant, vel, si Chananæis affines erant, Chananæorum tamen illorum
habitorum terra nomine non censebantur. Hos tributarios tantum sibi
Nephtalitæ fecerunt; cum Chananæis verò aliis ad eandem, quam Asser-
itæ, pactionem venerunt. Atque hoc modo Asseritis præstare sibi persua-
debant, quòd illis nulli, sibi verò nonnulli tributarij relictæ essent. his indul-
gentiis, vel potius his maximis Israelitarum negligentis, hostilis potentia
ac vis, Deo ita iudicante, adeò creuit, ut non leuia nec breuia Israelitis nega-
tia deinceps porro facefferit.

Arctauitque Amorrhæus filios Dani in monte, nec dedit eis lo-
cum vt ad planiora descenderent: habitauitque in monte Ha-
res, quod interpretatur testaceo, in Aialon & Selabim.

DANITIS spatia, quæ sorte contigerant, satis ampla atque varia, celi
soliq, ingenio fertilia & pulchra; tamen impetu ab Amorrhæis factò, con-
tracta sunt: ita vt tenente planiora loca hoste, fortiterq, propugnante, altio-
ra tantum & asperiora, atque adeò angustiora relictæ fuerint; nec verò illa
omnia, sed quæ iam citò non potuere Amorrhæi occupare, inferioribus mu-
niendis & colendis intenti. Namq, non multo post & montem inuasur, studio atque animo expugnandi ac pellendi prorsus Danitas; duog, in mon-
tanis locis præsidia primum cæpta munierunt, vt habitare atque colere pos-
sent: nempe Aialon & Selabim, ita vt in nimium iniquas angustias Dani
tribus cogeretur, ex campestri primum regione in montem sese recipere co-
acta; deinde verò & illic inuasa, ac duabus frequentibus & celebribus vr-
bibus priuata, atque vltèrius etiam ad internecionem vsque premenda, nisi
Dei prouidentia & virtute ab excidio defenderetur. Nam cum Deus vlt-
lam illa tempestate tribum perditam nollet; Iosephitis, Dano atque Amor-
rhæo vicinis, curam animumq, addidit, ad hostes illos, fratri suo Dan infe-
stissimos, reprimendos. Arctauit, Hebraicum verbum, premere, cogere, com-
pellere, & in angustias redigere significat, vt in illo versu bis usurpatum
ostenditur: Clamor filiarum Israel venit ad me, vidiq, afflictionem eorum, 22
qua ab Aegyptiis opprimuntur. Habitauitq, in monte Hares. Ad Amor- 23
rhæum referimus verbum Habitauit, quod Hebraica lectio aperte explicat
(ille) habitare in monte Hares, quo verbo consilium & inceptum, imò fa-
ctum etiam indicatur: illud verò, quod interpretationis visu additum est,
Quod interpretatur testaceo, nec lectioem turbat nec variat. Quem-
admodum verò huic Danitarum calamitati à Deo prospecturus fuerit, sub-
iunctum carmen declarat:

Arctare.

Et aggrauata est manus Ioseph, & factus est ei tributarius.

LOCORVM propinquitatem, tutelam Danitis esse Deus voluit, qui
Iosephitas ad ferendum fratribus auxilium incitauit, felici successu hostem
impetentes, atque etiam pulsuros vel excisuros omnino, nisi suarum rerum
perperam nimiumque studiosos tributi exigendi cupiditas, potius quam
hostium abolitio, aut fratrum amplificatio, afficeret. Causa autem & oportu-

tunitas conseruandi tributum, & exigendi ab Hemorrhæis, ex locorum propinquitate facta esse, ab historia scriptore indicatur.

Fuit autem terminus Amorrhæi ab ascensu scorpionis, petra, & superiora loca.

HÆC loca omnia Iosephitarum agris vicina fuisse, ex sortium diuisioni apud Iosnam facta didicimus. Quamobrem tributum ab hisce exigendi auctoritas conseruata fuit, praesidiis in confine constitutis, per quos Hemorrhæi in officio contineretur, non sine sumptu & cura Iosephitarum, qua carere commodius faciliusque multo fuisset; idque longè honestissimū & utilissimū tam Danitis quàm Iosephitis, imò & Israelitis omnibus euasisset. Nec verò omnibus Hemorrhæis tributum imperatū fuisse arbitramur, sed iis tantum qui confines Iosephitis vrbes habebant Aialon & Selabrin in montibus: quas cum vi antea cepissent, non amiserunt rursum, sed pacatione accepta retinuerunt, cum illis communicato agro, adnotatis tamen finibus usque ascensum siue cliuum scorpionum dictum, & petram siue rupem insignem. quibus ex singularibus narrationibus omnibus illud arguitur, iussum à Deo de hostibus pellendis, vario consilio, nec vno aberrandi modo ab Israelitarum tribubus fuisse praetermissum, & quamquam varias ob causas diductis, vnum tamen crimen esse admissum discedendi à Dei lege atque instituto, velut syluis, ubi passim

Horat. 1.
Serm. Sat. 3.

Pallantes error certo de tramite pellit.
Ille sinistrorsum, hic dextrorsum abit: vnus vtrique
Error, sed variis illudit partibus.

CAPVT SECVNDVM.

ASCENDITQUE Angelus Domini de Galgalis ad locum flentium.

SUPERIORE proximo capite, Iudaorum ac Iosephitarum felicem in hostibus vertendis, expoliandis, interficiendis, & pellendis contemplabamur successum, tam diu secundum ac certum, quàm diu ipsorum fides & obsequium constitit, adiunctis harum virtutum comitibus ac testibus, votis & precibus. Vidimus etiam ceteros omnes Israelitas vel ex negligentia & ignauiā, vel ex auaritia hostibus parcentes, aut etiam indulgētes, perperam sibi consuluisse, eiusque rei culpam ex temeritate & contumacia commentando desinebamus. Id verò ne nostro ingenio vel commento tribuatur, hæc ad Israelitas facta denunciatio declarabit apertissimè. cuius duæ sunt partes, promissorum ac beneficiorum Dei commemoratio, & exprobratio prauitatis atque contumaciæ ipsorum: ex quibus illud conficitur, Deum sibi semper constituisse, constiturumque semper; ipsos verò Deo & sibi defuisse, suisque ipsorum consiliis, studiis, & factis calamitatem omnē sibi fuisse molitos. Quisnam verò obnuntiationis huius minister fuerit, cum à multis curiosè questum sit, à nemine tamen commentatorum asseneranter est indicatū. Certè

Consilium
infelix vnde.

Promissa &
beneficia.

Contumacia
humana.

oportere esse spiritum aliquem ex iis qui in ministerium propter hominum utilitatē mitti solent, non satis ostendit nomen Angeli, quod, ut diuus Gregorius cum aliis sacris interpretibus edisserit, non natura, sed muneris nomen est, tamque hominibus quàm spiritibus bonis & cacodæmonibus tribuitur. Haggæus enim nuncius Domini aduocatus est, & vnus ex Sacerdotum titulis Domini exercituum Angelus celebratur. Atque locorum à quo & ad quem adnotatio, cum adiuncto verbo ascendit, hunc Angelum siue nuncium hominem fuisse declarat, atque inter homines agentem in Gilgal siue Galgalis antè versatum, indeque ad certum locum editū cum Dei mandatis venisse. Nam si ex calo mitteretur Angelus hic, non ascendisse, verum descendisse diceretur. Sunt qui hunc Plineam Eleazari filium Sacerdotio illa etiam tempestate fungentem esse dixerint; quod tamen nullo certo confirmant argumento: atqui Phinees non in Galgalis, verum in edito oppido Gabaath, apud Ephraitas domicilium posuerat. Certè nominis indicandi nulla necessaria causa fuit, cum res ipsa non ex dicentis nomine & gratia, sed ex muneris ac mandati auctoritate fidem postularet. Muneris autem auctoritas adè certa apud ipsos Israelitas tunc fuit, ut certo titulo, atque graui appellatione sit signata; Ascendit Angelus Domini, nuncius Domini; quem verè nuncium Domini esse constabat. Atque huic titulo locorum ac temporis adnotatio ad rei certitudinem & confirmationem addita fuit, De Galgalis. Ex quo apparet, illū Israelitam fuisse, qui non aliunde, quàm ex

Angelus.
Nuncius.

Galgala.

ipsis regionibus Israelitarumque agris, ex eodem illo loco in quo promissa à Deo beneficia accepturi Israelitæ se ipsos sacro circumcisionis ritu inuenerant. Quo loco quoniam initium possessionis faciendum erat, fidē suam Deus illo effato liberauit: Hodie abstuli opprobrium Egypti à vobis. Vocatumque est nomen illius Galgala, vsque in præsentem diem. Fueruntque filij Israel in Galgalis, & fecerunt phasē quartadecima die mensis ad vespèrum in campestribus Hiericho, & comederunt de frugibus terræ die altero, azymos panes, & polentā eiusdem anni. Defecitque Manna postquam comederunt de frugibus terræ, nec vsi sunt ultra illo cibo filij Israel, sed comederunt de frugibus præsentis anni terræ Chanaan.

Consilij itaque diuini fuit, ut inde mitteretur nūcius, vnde beneficia cæpta fuerant, quorum ipsa obnuntiatio in commemorandorum initium ducta fuerat. Illud etiam hac voce, De, vel Ex, vel A, significatū Spiritus sanctus voluit, quod aliàs non vno in loco dicebamus, hoc est obnuntiationis ipsius argumentum. eundem namque esse vocum harum sensum in sacris sermonibus, qui apud Latinos præpositionis Propter, multis in locis est obseruatum: ut, Dominus de Sion rugiet, de Ierusalem dabit vocē suam. nec verò usurpatio hæc Romano in sermone ignota est: ut,

De, Ex,
A.

Propter.

De re communi scribæ magna atque noua te
Orabant hodie meminisses Quinte reuerti.

Itaque venisse nuncium Dñi de Galgalis, & illum illinc profectū, & illius loci

rationem acturū significat. namq; hoc oratio ipsa declar. bit ipso in exordio: & illius loci testimonium opportunum valde erit ad probandam constantiam & veritatem Dei in præstandis promissis, rursus etiam ad Israelitarum improbitatem atque ad eò perfidiam arguendam. Locus verò ad quem nuncius ille missus fuerit, certo antea nomine non exprimitur, sed ex rei atque tempestatis occasione tunc notissima indicatur, Hebraicè **אל הבורים** ELHABOCHIM, Ad flètes, quod interpret noster vertit Ad locum flentium; indicauitq; aperitè, non esse loci ipsius nomen antiquum, sed è re nata exponi debere. Videntur enim Israelite miseriarum sensu, atque hostium importunitate pressè, eò loci conuenisse, suā calamitatē deplorantes, quod facere solent qui in angustias redacti sunt. cuius rei illud exemplum est: Post multum verò tēporis mortuus est Rex Ægypti, & ingemiscens filij Israel propter opera vociferati sunt, descenditq; clamor eorum ad Deum ab operibus. atq; hoc exemplum eadem orationis formula, qua hic quem nunc commentamur versus, conscriptum est. Postquam igitur suam calamitatem agnoscere, atq; communi luctu lamentari cœperunt Israelite, à Dei prouidentia oportune admoniti sunt, tam bonorū diuinitus acceptorum, quàm malorum suo ipso studio & negotio sibi ipsis comparatorum. Et ait:

Eduxi vos de Ægypto, & introduxi in terram pro qua iuravi patribus vestris, & pollicitus sum vt non facerem irritum pactum meum vsque in sempiternum; ita dumtaxat, vt non feriretis fœdus cum habitatoribus terræ huius, & aras eorum subuerteretis: & nolulistis audire vocem meam. cur hoc fecistis?

Comparatio **C**OMPARATIONE & contentione rerum ipsarum, & actionum vtriusque partis, omnis de officio disputatio commodissimè discerni solet. Cuiusmodi argumentandi ratio sacris Vtibus, & Psalmorum auctori familiaris admodū est. vt, Dilexi vos, ait Dominus: & dixistis, In quo dilexisti nos? Nonne frater fuit Esau Iacob, & Iacob dilexi, Esau autem odio habui? &c. Adhunc igitur eundem argumentandi modum, præsentem reprehensionem Deus instituit, suam illis in promissis misericordiam, in beneficiis conferendis veritatem, & in vtraque parte constantiam commemorans; illorumq; aduersum quos agit, dementiam, contumaciam, & rebellionem exprobrans. Atque suorum beneficiorum narrationem non longius nunc repetit, quàm ab eo tempore cum Israelite apud Ægyptios miseram omnino seruitutem seruebant: cuius conditionis cogitationem si perpetuam conseruarent, non certè consecuta postea libertatis felicitate abusi fuissent. Atqui exordium nullum in hac oratione auditur, utpote quæ manifestam expostulationem & reprehensionem continet; sumitur autem principium ex ipso Israelitarum luctu: oportet enim illos (vt hominum moris est) inter lamentandum suæ calamitatis authorem Deum appellasse, conquestosq; sæpè illud repetisse, sese à Deo in calamitosa tempora fuisse deductos; ita vt, quantum possent, culpam à se remouentes, vel ad rerum humanarum in-

constantiam, vel ad mutatam erga se Dei voluntatem, illius miseria vsque referret. Hoc ita habere, Nuncius hic diuinis mandatis negat; illudq; grauissimè statuit, Deum illis semper bonorum authorem & fuisse & costare, suarum verò miseriarum officinam ab iisdem fuisse constructam. Principio manifestissimum esse, illos quondam in Ægypto oppressos fuisse grauissimè, indeq; nec sua virtute, nec alia vlla quàm Dei misericordia & ope fuisse erutos; ob eamq; rem nihil ipsis cum Ægyptiorum, nec cum horum similibus gentibus consuetudinis, aut commercij, aut fœderis fuisse oportere; sed omnem rerum suarum rationem ad vnum Deum referri debere, etiam si nihil præterea beneficij, meliorisq; conditionis ex singulari Dei prouidentia contigisset, nedum cum illud longè illustrius atque commodius eodem Deo authore obtigisset: Introduxi in terram, quam iuravi patribus vestris. Iam ad antiquiora nomina ratio recurrit, & longius repetitum requirit officium. Non nouum, inquit, fuit, nec ipso temporis articulo natum, illud beneficium in vos à Deo collatum, ita vt nouam aliquam mutationem in Deo argueret; sed iam olim definitum, & constitutum, atque cum patribus vestris iurisiurandi sanctitudine ac fide pactum: quod vt ab illis creditū & obseruatum antea, sic à vobis acceptum fuit. Atque patres quidē vestri promisso tantum accepto, nondum etiam præstito, in officio pietateq; perstiterunt, ad ipsum vsque constitutum tempus, quo vos, illis iam vita functis, quæ expectata fuerant, ex me accepistis: oportuerat autem vos officium præstare vestrum tanto diligentius, quāto maiori debito obligatiore; siquidem illi promissum tantum acceperant, vos rem ipsam accepistis. Dedi enim vobis terram, pro qua iuravi patribus vestris. Illus non dedi, sed pollicitus sum, & tamen illi crediderunt promisso, & sese mihi in obsequium tradiderunt: vos verò à patrum vestrorum fide & pietate nimium degenerastis, qui doni per me præstiti compotes facti, tamen perpetui possessores esse nolulistis. Atqui ego in vestram causam promiseram, & illi propter vos optauerant. Quod verò nunc excipere, aut obycere, & conqueri vestris de miseriis potestis, id nihil omnino est: nimirum humanarum mutationem rerum, vel temporum decursionibus, vel mea autoritate & voluntate factam: & quidem temporum interualla non tanta fuerunt hæcenus, vt à vobis vilo modo excipi possint; maximè cum nihil præter voluntatem prouidentiamq; meam, vel quàm longissima tempora mutare valeant. Reliquum autem est, vt ad meam voluntatem & efficientiam ista calamitas à vobis referatur. Id verò duplicem rationem habere potest: vel quòd ego ipse vltro vos premere voluerim variationis ac mutationis rerum studio; vel quòd in culpa fueritis, quomobrem ista rerum mutatio meo ex iudicio euenerit. Atqui me non vltro hoc egisse, nullo vestro demerito irritatum; illud manifestum & firmissimum abud vos argumentum esse potest: nempe dictū promissumq; à me vobis ipsis factum, ac penè recens, quod mentibus herere debuit vestris. Et dixi vt non facerem irritum pactum meum vsque in sempi-

Promissum
donum.

in illi

constar;

sempiternum. Hoc pactum non idem illud exponimus, quod cum patribus fuerat in initum; sed id, quod cum ipsis illorum nepotibus, hereditatem adiuris, paulo ante inuasionem firmatum est. S. S. E. Constituet te Dominus in caput & non in caudam, & eris semper supra & non subter: si tamen audieris mandata Domini Dei tui, quae ego praecipio tibi hodie, & custodieris, & feceris, ac non declinaueris ab eis, nec ad dextram, nec ad sinistram; nec secutus fueris deos alienos, neque colueris eos.

Huiusmodi dictum atque promissum non semel ipsis Israelitis terram ingressuris repetitum est. Hebraicus versus hoc loco habet: Et dixi ut non facerem irritum pactum meum vobiscum. sic etiam Chaldaice atque Graece legimus. ita ut ad hanc posteriorem pacti confirmationem à nobis indicatam, sit referenda oratio: ex qua manifestè consequitur, calamitatem hanc nec ex obliuione, nec ex mutatione, cui nulla causa subsit, esse factam. Nec enim Dei consilium mutatur unquam, nedum mutetur promissum certis verbis factum, & confirmatum. Pactum meum vobiscum. Quod ego nec irritum feci, nec facio. Cum verò pactum inter duas partes fiat, cumq; alteram partem immutabilem esse constet; si quid ex actionis materia requiratur aliquando, necesse est id ex alterius partis opera esse profectum: maximè verò, cum eiusmodi res fuerit, quam alterius partis defectus, vel culpa aliqua corrumpere possit. Atqui in actione illud definitum praedictumq; aperte fuerat, fore, ut si illius terra, quae Israelitis contingebat, antiquis incolis parceretur, aut indulgeretur; Israelitis indulgentibus, & à praescripta discedentibus lege, maxima & publica esset expectanda calamitas. S. S. E. Terrorem meum mittam in praecursum tuum, & occidam omnem populum ad quem ingredieris, cunctorumq; inimicorum tuorum terga vertam; emittes crabrones prius, qui sugabunt Heueum, & Chananaeum, & Hethaeum, antequam introeas. non eyciam eos à facie tua anno vno; ne terra in solitudinem redigatur, & crescant contra te bestiae. Paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augearis, & possideas terram. Ponam autem terminos tuos à mari Rubro vsque ad mare Palaestinarum, & à deserto vsque ad flumen: tradam in manibus vestris habitatores terrae, & eyciam eos de conspectu vestro. Omnia haec sese illorum causa facturum receperat Deus; quae quidem, complurag; alia beneficia, perpetua illis fore promiserat: Et dixi, ut non facerem irritum pactum meum vobiscum. Verum enimvero illis ut haec propria certaq; manerent, illa siue lex, siue conditio, in eodem ipso pacto exposita erat: Non inibis cum eis foedus, nec cum diis eorum: non habitet in terra tua: ne forte peccare te faciant in me, si seruieris diis eorum; quod tibi certè erit in scandalum. Huius conditionis postremum hemistichium Israelitas, ubi cum Gentibus foedus inire iuuerit, suum sibi malum parituros aperte declarat. Quod certè, inquit, erit tibi in laqueum, siue offendiculum. Hoc est, tute tibi hoc pacto ansam ad calamitosos euentus praebebis: in tibi tuae conditionis, quam res ipsa afferet, author eris. Quamquam enim

Dem

Deus ut natura author, princeps & gubernator, quidquid sub caelo fit, etiam pessimum ac turpissimum; non quatenus tale est, sed quatenus natura opus est; efficere creditur, ac dicitur: (materialiter, ut schola verbis rem exponamus) tamen ut culpa vitioq; dari possit, illi minimè addicitur; (quod scholis formaliter dici solet.) S. S. E. Omnia per ipsum facta sunt; & sine ipso factum est nihil, quod factum est. id est, quidquid irritum & vanum vitiosumve euenit, sine ipso tale factum est. Nam si quis in aliena segetis aruocarduos & paluros aut lolium serat, quidquid infelicitatis & arumnae inde eueniat, non agri domino arationisq; ministro, non denique natura efficacitati, sed ipsius, qui haec mala semina sparserit, malitiae & peruicacia adscribitur. S. S. E. Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? & quomodo nata sunt zizania? Respondensq; dominus agri, ait; Inimicus homo hoc fecit. sic ille corruptorum morum notator, auarum patrem improbiissime auaritia authorem filio suo esse, arguebat.

—Hæc ego nunquam

Mandau i puero, dices, nec talia fuasi.

Mentis causa malæ tamen est, & origo penes te:

Nam quisquis magni census præcepit amorem,

Et læuo monitu pueros producit auaros:

Et qui per fraudem patrimonia conduplicare

Dat libertatem, & toras effudit habenas:

Et te contempto rapitur metisque relictis.

Huiusmodi distinctionum atque exceptionum formis disputando in hac oratione Deus vsus, ipsos Israelitas suum, quod nunc lamentantur, malum sibi molitos, disertè arguit. se enim nunquam à consilio atque promissi constantia discessisse, primum ostendit; verum ipsos & illi, & sibi ipsis defuisse, & hostium rebus non modo consuluisse, verum & indulgisse, demonstrat. Cur hoc fecistis? hoc, inquã, quod nunc factum deploratis, cur vos ipsi fecistis? & cum feceritis, quidnam exitum admiramini? vos me inconsulto, imò me dissuadente, atque adeò prohibente & repugnante, id consilio cepistis, & perfecistis. & nolulistis audire vocem meam. cur hoc fecistis? Hebraicè ad verbum: Quid hoc fecistis? Appositissimo tropo simulat, se rem confectam nunc, velut ignotam sibi, interrogare: ut omnino ab eo consilio se alienum fuisse ostendat: & clementiam orationis formula, incusationem & postulationem, præterea & ironicam permissionem exprimit. Videte, inquit, quidnam vos ipsi feceritis; namq; id per vos ratum certumq; futurum esse existimare licet. Neque enim par est, tanto consilio & consensu, tam publicè, imò contentiosè esse à vobis factum, monitis iustisq; meis posthabitis, & mutari infectumq; reddi: nec, si maximè id velitis, corrigere iam vestra virtute potestis: quandoquidem vos ipsi hostibus vestris ad præsentem potentiam, & futuram præstantiam quoque, auxilium, opem, subsidiumque ultro tulistis. Ego illos vobis inimicos hostesq; declaravi, & hoc nomine

E

pellen-

Iuuen. sat. 10.

10.

10.

pellendos & perdendos tradidi, meum ad eam rem auxilium certum pollicitus: vos verò, definitionibus ac iussis meis contemptis, illos vobis amicos optastis & fecistis; amicos igitur seruate: nam quos vos fœdere vobiscum iunxistis, ego non delebo. hoc volueram, hoc ipsum per vos fieri caueram, in vestram causam: vos aliud consilij capientes, meum corrigere voluisse videmini; & nunc itaq; ut voluistis, utq; consecistis, habetote; & quem ex ea vobis exitum prædixeram, expectate. Hanc diuinæ obseruandæ exceptionis contemptionem, magnorum malorum causam Israelitis fuisse, & Vates hic Dei nomine pronunciat, & regius etiam incusando commemorat. Et distinct in labiis suis, non disperdiderunt gentes, quas dixit Dominus illis. At qui in primis & communibus diuinarum præceptionum ac legum principiis illud grauisimum statuitur, Dominum Deum non esse tentandum. Tentatio autem huiusmodi inquit, ubi quis periculum facere studet in Dei constantia ac veritate: hoc est, videre num quæ semel nefaria, infasta, vitiosaq; Deus pronunciauerit, placere probariq; illi aliquãdo possint: an quæ vetuerit, tamen minimè vitanda censeat: an quæ facienda iusserit, negligi aut minui etiam facile patiat: demum, an Dei iudicium volunt. atq; mutetur. Atqui hoc vel cogitare nefas omnino est, nempe ut humanum ingenium, aut peruersum iudicium ea corrigat; & mutanda censeat, quæ diuina sapientia definierit, & pronunciauerit. Huiusmodi autem nefaria opinione incitati Israelita, quæ de tota obtinendæ hereditatis ratione præscripserat Deus; ciuili quadam, ut ipsi rebantur, moderatione expectanda censuerant: nimirum satis esse, hostes ita vincere, ut publicæ utilitati seruire cogere. Est enim illud humanæ sapientiæ iudicium, in speciem plausibile;

Vendere cum possis, captiuum occidere noli.
Seruiet utiliter, sine palcat durus, aretq; que:
Nauiget, ac mediis hiemet mercator in vndis;
Annonæ profit, portet frumenta penusq; que.

Iudicium
hominum.
Horatius.

Quod quidem consilium ut nonnullis in locis probari potest, utq; diuinis etiam præceptionibus, cum de bello aliis gentibus indicèdo agitur, probatum est, ita rursus certis, & à Deo decretis causis & opportunitatibus, omnino repudiandum fuit, omni utilitatis opinione atque spe posthabita. Voluerat enim Deus, gentes illas, omni iam scelerum crimine flagrantes, extinguere prorsus ac deleri, idq; negotij & curæ Israelitis ad conficiendum dederat; adiuncto facultatis promisso, & direptionis atque occupationis possessionisque illarum regionum autoritate præscripta. Huic Dei consilio, iudicio, & iussui illi cum defuerint, sibi ipsis omnino defuerunt. illam enim de hac re legem satis aperta expositione declaratam acceperant: Non tentabis Dominum Deum tuum, sicut tentasti in loco tentationis. Custodi præcepta Domini Dei tui ac testimonia, & ceremonias, quas præcepit tibi: & fac quod placitum est, & bonum in conspectu Domini; ut bene sit tibi, & ingressus possideas terram optimam, de qua iuravit Dominus patribus tuis, ut dele-

Deut. 6.

ret omnes inimicos tuos coram te, sicut locutus est. & profectò omnia hæc illis præstiterat Deus, nisi mens læua, humanumq; ineptè atque impie initum consilium obfuisset. Quid hoc fecistis? vos pacta cum illis fecistis; quæ ego cum non fecerim, mutabo minimè. Seruate ergo atque urgete factum vestrum, quod vestris, hoc est gentium moribus transactum, minimè arbitrabimini rescindendum. Hæc huius diuini nuncij expositio interpretando apta videbatur. Verùm enim uerò apud complures sacrorum scriptorum narratores legentibus nobis, gentes hæc in Israelitarum exercitatione fuisse à Deo relictas; perplacuit quidem causâ & expositio; quæ tamen non citra distinctionem excipienda visa est. Nam ætequam Israelita cum gentibus his paciscerentur, nullam amicitiam contrahere permisi sunt: imò perpetuum bellum ad internecionem usque gerere iussi, nullog; illorum vel potentia vel opum, vel artis bellicæ aut industrie metu terreri; fidere verò Dei tutela & verbo, quo illis pauorem perpetuò iniectum iri, fuerat promissum. Auferet Dominus à te omnem languorem; & infirmitates Egypti pestifimas, quas nouisti, non inferet tibi, sed cunctis hostibus tuis. Deuorabis omnes populos, quos Dominus Deus tuus daturus est tibi. Non parcat eis oculus tuus, nec seruiet diis eorum, ne sint in ruinam tibi. Si dixeris in corde tuo, Plures sunt gentes istæ, quàm ego, quomodo potero delere eas? noli metuere, sed recordare quæ fecerit Dominus Deus tuus Pharaoni & cunctis Egyptiis: plagas magnas quas viderunt oculi tui, & signa atque portenta, manumq; robustam, & extentum brachium, ut educeret te Dominus Deus tuus. Sic faciet cunctis populis, quos metuis. Insuper & crabrones mittet Dominus Deus tuus in eos, donec deleat omnes, atque disperdat, qui te fugerint, & latere potuerint. Non timebis eos, quia Dominus Deus tuus in medio tui est. Deus magnus & terribilis, ipse consumet nationes has in conspectu tuo paulatim, atque per partes. Non poteris eas delere pariter, ne fortè multiplicentur contra te bestia terre. Dabitq; eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo, & interficiet illos, donec penitus deleantur. Tradetq; Reges eorum in manus tuas, & disperdes nomina eorum sub calo: nullus poterit resistere tibi donec conteras eos. sculptilia eorum igne cõbures, &c. Ex qua lectioe manifestè apparet, illos Dei posthabito iussu, proprio atque humano consilio inductos, amicis ac tributariis, quàm hostibus, istis populis uti maluisse, ideoq; singularem illam erga se Dei curam & providentiã abalienasse, qui quidem humanæ superbia ac temeritatis perpetuus exitus, omnibus in seculis fuit quàm spectatissimus. S. S. E. Non permanebit Spiritus meus in homine, quia caro est. Hoc igitur suum consilium populo per Angelum Deus aperit.

Deut. 7.

Quamobrem nolui delere eos à facie vestra, ut habeatis hostes, & dij eorum sint vobis in ruinam.

TOTIVS antè habiti sermonis, atque explicatæ accusationis peroratio est, quæ fæderis author se immunem à fædere præstando, ipsorum vitio &

culpa, factum confirmat: atque adeò illos suo consilio permissum deinceps iri, declarat. Ego, inquit, vobis hos hostes & esse & haberi iusseram, penitusq; mea virtute per vos deletum iri receperam, nomine hostilitatis, & inimicitiarum perpetuò à vobis gerendarum. Nunc verò cum pro inimicis amicos pro hostibus haberi & esse socios vobis, manifestè deprehensum fuerit, ipse pactum subducam meum, vestros vobis amicos ex animi sententia colendos relinquam: nam quos vos contra consilium iussimq; meum saluos esse voluistis, vel eo nomine ego non delebo. hoc tamen exitu prædicto, quem vobis, dum leges ferrem, subinde inculcaueram, istos istorumq; superstitionis cultum & imitationem magno vobis malo futuram, istos spinosos & calamitosos admodum; istorum verò deos perniciosissimos experturis. Hebraicè sic legimus: Etiam dixi, non expellam eos à facie vestra; & erunt vobis in T S I D I M, & dii eorum erunt vobis in captionem. Vocabulum T S I D I M, ex variarum thematum affinitate, captatores siue venatores, atque inescatores, & arctatores seu angustiatores significat: ideòque variè à variis Grecis ac Latinis interpretibus exponitur, omnibus tamen verbi vim consecutus. Est enim figurata oratio, ex venatorum translatione desumpta, qua significatur, Chanaanorum populos omnem curam operamq; posituros, in Israelitis ad vanorum deorum culturam vel pelliciendis, vel impellendis; quibus nulla nec certior, nec præsentior calamitas ac ruina afferri possit: quemadmodum aibus & feris accidit, ubi in laqueos vel in retia impulsio, siue inductio facta fuerit. Voluistis, inquit, vobis hostes istos incolumes relinqui, per me incolumes modò relinquuntur; qui tamen omnino studio & opera id agent, nimirum, ut vos in ruinam & exitium impellat. Vobis: non mihi. namque ego non mihi, sed vobis prospiciens, hostes hos declaratos haberi volueram; utpote nimium inensos infestosq; futuros, si incolumes esse visum foret: visum est autem vobis incolumes relinqui oportere. Igitur vos vobis vestrum malum alere & fouere voluistis. non igitur eos delebo, mihi nil quicquam nocituros; quos vos vobis perniciem magnam allaturos manere non solum passi estis, sed ultro etiam, procurato sancitoq; fædere, voluistis. Atque ex hoc aliisq; locis manifestè docemur, eos qui præter voluntatis diuinæ præscriptum, vitæ actionumq; suarum quamuis speciosam rationem, quocumque nomine pactoq; interint, in suam ipsorū perniciem iustissimo Dei iudicio relictum iri, vii ille aiebat:

Humanæ
militiæ ra-
tio.

Horatius.

Plal. 74.

Quid facias illi? iubeas miserum esse libenter.
 Quis enim inuitum seruare labore? S. S. E. Et non audiuit populus meus vocem meam, & Israel non intendit mihi. & dimisi eos secundum desideria cordis eorum; ibunt in adinventionibus suis. Si populus meus audisset me, Israel si in viis meis ambulasset; pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliasem, & super tribulantes eos misissem manum meam.

Cum loqueretur Angelus Domini verba hæc ad omnes filios Israel, eleuauerunt vocem suam, & fleuerunt. & vocatum est nomen

nomen loci illius, locus flentium, siue lachrymarum: immolaueruntque ibi hostias Domino.

QUINAM in hoc diuinis verbis factò iudicio rei constituti fuerint; quis reorum vultus, quæ mens extiterit; quales demum futuri exitus spes aut coniectura capi posset, his duobus versibus declaratur. Nimirum totius tum accusationis, tum iudicij reos factos & conuictos Israelitas omnes; quos pietatis officium studiosissimè colere, & facere debuisse, vel ipsum Israel appellatum nomen docet. Namque ut illi apud homines, apud ceteras inquam gentes, dignitatem, authoritatem, decus, remq; omnem suam publicam priuatamq; tuerentur: non proprium, humanum, sibiq; ipsi excogitatum, non ex aliarum nationum moribus exemplisq; deductum, sed Dei protectoris, propugnatoris, custodis & vltoris consilio uti debuerint, ita ut verè potentes cum Deo dici possent: & tamen ratio hæc ab omnibus non communiter modò, sed tributim quoque ac singillatim inuersa, perturbata, desertaq; fuerat. Verba hæc ad omnes filios Israel. Namque verba rationesq; quibus oratio hæc instructa fuerat, omnes communiter omnium tribuum homines tetigerant: qui tamen angustiati atque conuicti, nullam verè atque sapienter instituta pœnitentiæ, mutatiq; prudenter atque efficaciter consilij significationem consecrè; sed humana tantum stultitiæ exemplum prodidère, fletu quodam & eiulatione communiter ac populariter perturbati, puerorum instar, qui obiurgantis patris monita ac reprehensiones, non tam ex animi mutatione, quàm ex obiurgatione dolentes, plorare solènt. Est enim huiusmodi vulgaris, inconstans, & parum efficax resipiscentiæ, hominum corruptorum moribus explorata; quos non tam peccati dolor verus, quàm pœnarum & supplicij metus mouet; non tam dedecoris ac turpitudinis odium, quàm opprobrij offensio ac tædium subit. atque hoc quod in illo antiquo Israelitarum populo visum est, nostro, hoc est Israel, què verè Israelè esse oportebat, exemplo plusquam assiduo quotidie referimus: dum momentis, vel obiurgantis, vel increpantis, aut etiam corrigentis Dei verba & flagella sentimus quidem, & lugemus; causas verò ex nobis ortas non præscindimus, nec per nostrum patimur scelus, iracunda Deum ponere fulmina. Hoc autem ex eo fit, quod prauis ac falsis accliuis humanus animus meliora recusat; seq; suaq; omnia non ex præscripto Dei consilio ac iussu, sed ex proprio sensu atque arbitrio gerere constituit: quamquàm id non sine quadam pietatis specie agat, qua quidem non solum sibi blandiri ac placere, sed à Deo salutem, pacem, felicitatemq; omnem sententia ac voto impetrare, atque adeò emere, sibi persuadeat. S. S. E. Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorū. Me etenim de die in diem querunt, & scire vias meas volunt; quasi gens quæ iustitiam fecerit, & iudicium Dei sui non dereliquerit: rogant me iudicia iustitiæ, & appropinquare Deo volunt. Quare ieiunauimus, & non aspexisti? humiliavimus animas nostras, & nescisti? Ecce in die ieiunij

Resipiscentiæ
inconstans.

Eliaz 58.

vestri inuenitur voluntas vestra, &c. Atqui hic mos, hæc minimè apta pœnitentia species ab Israelis filiis illis, carnis tantum sensum referentibus, inita hoc loco narratur: qui audita illa diuina per vatem reprehensione atque minitiatione, lachrymas tantum, & popularem fletum effundere, atque ad externa sacrificia factitanda animum adiecere, consilij verò ex vera pœnitentia mutandi nullam, vt res ipsa indicat, rationem habere visi sunt. Hebraica orationis verba sic numerata Latine reddimus, explicande sententia causa: Et fuit, vt locutus est nuncius Domini verba hæc ad omnes filios Israel, & extulerunt ipse populus vocem ipsorum, & fleuerunt. Nomine quidem & appellatione filiorum Israel, allocutionem factam lectio significat: perorationis autem euentum non ad Israelis, sed ad populi nomen refert: vt promiscuam & vulgarem, nec modo ratione, tractatam rem indicet. qualia omnia ferè sunt, quæ populi concursu atque impetu aguntur, quamcumque in partem ea referantur, siue in letitiam, siue in mœsticiam, siue in gratiam, siue in odium; quippe multorum capitum bellua vulgus aptè dicitur. Hoc autem maximè in religionis, aut etiam superstitionis rebus spectatur, cum imitatione, contentione, emulatione, atque interdum temeritate ac tumultu magis, quàm certo consilio, aut sapientum iudicio ac monitu, populus agitur. Huiusmodi quoque illius apud Satyricum notationis exemplum est:

Ergo hic præcipuum summumque meretur honorem,
Qui grege linigero circundatus & grege caluo,
Plangentis populi occurrit latrator Anubis.

Hoc genus planctum atque fletum hoc in loco notatum intelligimus; Extulerunt vocem suam pluraliter legendum, suam: vt popularem eiulatum, tumultuosum certè, atque ritè instituta pœnitentia ponderibus vacuum fletum intelligamus. Cuiusmodi & ille describit:

O quantus instat nauitis sudor tuis,
Tibi que pallor luteus;
Et illa non viriliseiulatio
Et preces aduersum ad Iouem;
Ionius vdo cum remugiens sinus
Noto carinam ruperit!

Hunc popularem planctum, vt ieiunium aliàs quod Esaias notabat, sacrificiorum procuratio popularis etiam consecuta est: quòd eo modo Dei auriculas emendas sibi populus putaret. Cum tamen sacrificiorum studium, quamuis frequens, citra animorum atque morum probatam institutionem exercitationemque, ingratum sibi esse Deus ipse Israelitis declarauerit. Debent namque sacrificia illa externa sacrificantium antea pectus contritum atque humiliatū cor Deo primum probare. S. S. E. Audi popule meus, & loquar, Israel, & testificabor tibi. Deus Deus tuus ego sum. Non in sacrificiis tuis arguam te; holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper. Non accipiam

plam de domo tua vitulos, nec de gregibus tuis hircos. Quoniam mea sunt omnes fera sylvarum, iumenta in mille montibus, & boues. Cognoui omnia volatilia celi, & pulchritudo agri mecum est. Si esuriero, non dicam tibi; meus est enim orbis terra, & plenitudo eius. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua; & inuoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me. Sacrificium laudis in hoc atque in ultimo Psalmi huius versu, idem quod confessionis sacrificium esse interpretamur, cum homo miseriam propriam agnoscit, & benigni Dei erga se iram, confessionis vera munere placat, atque misericordiam postulatione ac voto conciliat. illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.

Quin damus id superis, de magna quod dare lance
Non possit magni Mæstala lippa propago?
Compositum ius, falque animi, sanctosque recessus
Mentis, & incoctum generoso pectus honesto.
Hæc cedo, vt ad moueam templis, & farre litabo.

Ita illos plorasse quidem, & sacrificia factitasse legimus; mentem verò mutasse, aut instum cum Gentibus fœdus perrupisse, non legimus: utpote quibus turpe & à Gentium moribus & iure alienum videretur, damnosum etiam duceretur, fœdera rescindere, consultiusque putaretur, eadem retinere ac seruare; Deumque sacrificiis faciendis placare, quasi ille mutare consilium posset; atque coactus etiam sacrificiis mutare deberet; isti verò suū consilium non deberent mutare. Hac iudicij peruersitate plerumque viuunt. S. S. E. Cum occideret eos, quærebant eum, & diluculo veniebant ad eum. Et memorati sunt, quia Deus adiutor est eorum, & Deus excelsus redemptor eorum est. Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei; cor autem eorum non erat rectum cum eo: nec fideles habitii sunt in testamēto eius.

Mobilis & varia est ferme natura malorum,
Cum scelus admittunt, superest constantia; quid fas
Atque nefas, tandem incipiunt sentire peractis
Criminibus; tamen ad mores natura recurrit
Damnatos, fixa & mutari nescia. quisnam
Peccandi finem posuit sibi, quando recepit
Eiectum semel attrita de fronte pudorem?

Nihil verò aliud ab illis insigni notatione dignum factitatum fuisse, præter sacrificia ex illo plorandi & eiulandi tumultu consecuta; nomen ipsum ad posteritatis memoriam, & rei gestæ monumentum loco impositum, aperte indicat: quod quidem nomen non illius nuncij consilio aut iussu, nec sapientis cuiuspiam monitu, sed ipsius turba lugentis arbitrio factum videtur; namque Hebraicè multiudinis numero verbum atque nomen etiam pronunciantur. Et vocauerunt nomen loci illius, flentes; & sacrificauerunt ibi Domino. vt quod illis visum satis fuerat, (hoc est flere & sacrificare)

Vulgi ingenuum.

Iuuen. satyr. 6.

Hor. Epod.

Persi.

Psal. 49.

Pers. sat. 1.

Psal. 77.

Iuuen.

care) iam curatum esse, loci nomen testaretur. testatum autem est, atq; posteris illud demum indicauit: nempe Deum obiurgando ac monendo suas apud illos partes plenè egisse, illos vero apud Deum suas, quas oportuit, egisse minime. Superioris autem narrationis, iam quæ nunciationem, quam quæ nunciationis argumentum spectat, causam omnem à principio subiunctis versibus expositam Spiritus sanctus voluit.

Dimisit ergo Iosue populum; & abierunt filij Israel vnusquisque in possessionem suam, vt obtinerent eam.

Commodū
priuatū.

Beneficentia
Dei.

Conuiuium
nuptiale.

Ex priuati commodi studio & cura, publicarum rerum neglectionem, atque ex hac, religionis veræ contemptionem, demum calamitatem summam oriri, omnibus omnium atatu exemplis, & sapientum obseruationibus exploratum est. Atque hæc maximorum malorū causam esse, quod ab illa communis officij curatione, quam diuina beneficentia ex se ad imitandum proponit, & frequentibus præceptis commendat, ad diuisionē & dissensionem, vtilitatis priuata causa, desciscitur. Ex quo fit, vt humani generis acerrimo illi hosti aditus locusq; detur opportunissimus, ad res hominum non publicas modo, sed priuatas etiā, perdendū. Id quod illustrissimo illo nuptialis conuiuij, à conuiuis repudiati, exemplo, per Iesum vitæ Magistrū enarraio, facile cognoscitur. Atque ratio hæc hoc loco nobis exponitur: nimirū quamobrem Israelitæ in illā mentem impulsifuerint, vt fœdus cū Gentibus inire, quàm bellū gerere maluerint, quod singula tribus vt possessionū peculiarē sortem, ita hostiū etiam partitionē sibi obtigisse arbitrata, dum componendis augendisq; priuatis rebus operā nauare instituunt, finitimorū hostium bellum nu excipere, neq; suscipere volunt, imò quibus suis cōditionibus declinare optat. Oportuit enim singulos non solū finitimos, verum etiam remotiores hostium numero conclusos expugnare, & profligare primū: id quod coactū coniunctisq; opibus, omni Israelitarum populo facillimum foret, eam rationem secuto, quam Deus author, promissor, & propugnator præscripsit.

Non timebis eos, quia Dominus Deus tuus in medio tui est, Deus magnus & terribilis: ipse consumet nationes has, in conspectu tuo, paulatim & per partes. non poteris eas delere pariter, ne fortè multiplicentur contra te bestia terræ. Dabitq; eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo: & interficiet illos, donec penitus deleantur. Itaq; versus hic, earū quæ narratæ sunt rerum, quæq; narrabuntur deinceps, causam indicat. Nempe quod Israelitæ, postquam à Iosue in illo celeberrimo concilio dimissi sunt, singuli in suas regiones diuertentes, propter priuatarū rerum studium & curam, non solū illud Dei de perdendis hostibus iussu ratū ac firmum noluerint; sed officium omne, quod pietatem in primis, quodq; ipsius gentis communē societatem, decus & splendore spectabat, breui tēporis interuallo neglexerint. Quæ continua perpetuaq; hominū peruersitas, atque maximorum malorum causa fuit, ex diuinæ voluntatis (in qua humana felicitas posita est) obseruantiam priuatum propriūq; singulorū consilium & studiū. Verbum præteritum

dimi-

dimisit, plus quàm perfecti Latini vim obinet. Iosue quidem populum dimiserat omnē; vt vnaqueque tribus uxores, liberos, reliquamq; imbellē familiā suis in sedibus locaret: idq; cōmodè hæctenus & non importunè fieri poterat, si exemplo eorū, qui cis Iordanem degere optauerant, impedimentis semotis, qui bello apti, & Israelitarum nomini atque decori tuendo idonei essent, coactis copiis ad profligandū delendumq; hostē summo studio incumberent, diuini promissi exemplū præsens certū atque efficax experturi. Verū enimvero filij Israel, qui ad eam rem vocati informatiq; fuerant, vt potentis cū Deo viri nomen conseruarent, Abierunt vnusquisque in possessionem suam, vt obtinerent eam. Apertè satis indicatur studium & consiliū filiorum Israel id fuisse, nimirum frui paratis, & belli laborem tediumq; declinare: Vt obtinerent eam. siue, vt Græci ex Hebraico verba reddiderunt, Ad possidendum terram. studiū omne fuit terrā possidere, mortalisk; vitæ cōmodis ex terræ vsu prospicere. ea res & hostium bellum cū fœdere sanciendo mutare suasisit, & ceteros pietatis veræ cultus tantum suscipere & curare, quantū ad terræ possessionem cōmodè ac facillè vrgendam conferre posse videretur, adeò ad terrenarū humanarumq; rerū amorem Israelis filij degenerant. O bone Iesu Christe, humana salutis author, quid non nobis hoc loco de tuis, de nostrisq; rebus, moribus, atque studiis putandum occurrit? Sed nostrum teneamus commentationis modum.

Mysterium.

Seruieruntque Domino cunctis diebus eius, & seniorum qui longo post eum vixerunt tempore: & nouerunt omnia opera Domini, quæ fecerat cum Israel.

FELICISSIMOS cum primis eos esse, qui sua sponte saperent, anti- qui cordatig; viri iudicauere, ac proximo quidē loco eos felices diciturunt, qui ex aliorum consilio aut exemplo saperent: illos autem penitus miseros fore censuere, qui nec sua sponte saperent, nec sapientum uterentur consilio.

De primo hominum genere dictum est: Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentie non sedit, sed in lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Secundum verò genus ita Deo sibiq; maiorū disciplinam gratulatur: Deus auribus nostris audiuimus, patres nostri annunciauerunt nobis opus, quod operatus es in diebus antiquis, &c. Tertium porro sic notatur: genus: Timor Domini principium sapientie. Sapientiam atque doctrinam stulti despiciunt. Vsq; quo paruuli diligitis infantiam? & stulti ea quæ sibi noxia sunt, cupient? Comedent igitur fructus vitæ suæ, suisq; consilijs saturabuntur: & auersa periculorū interficiet eos, & prosperitas stultorū perdet illos.

Felices qui.

Hesiod. in operib.

Psal. 1.

Psal. 43.

Prou. 1.

Priuatarum commodorum cupiditate inducti Israelitæ, nimirum iam vltro despuerant; verū tamen grauisimorum quorundam virorum, qui ex veteri republica superstites adhuc fuerant, autoritate in pietatis cultu, salutem rituali, atque in melioris politie disciplina continebantur. his porro è viuorū numero sublati, posteritas omnis insaniuit: atque in omne nefas

F

inducta.

inducta, religionis speciem si quam retinuit, eam non ex Dei praescripto atque noto iudicio & consilio, non ex sapientum responso aut monitu, sed ex vulgari gentium aliarum vel imitatione vel contentione procurare. At qui populus maiorum auctoritatem plerumque sequi consuevit: qui si boni sapientesque contigerint, bene habet; sin vero contra, pessime. Vnde fit, ut miserorum Reipub. temporum culpa maxima pars in optimatibus, ducibus, ac magistratu resideat. Hos enim pietatis, virtutis, ac sapientia omnes magistros antistitesque, reliquo populo esse, atque ideo certa disciplina praeceptis, institutis, exemplisque, abundare oportet: sed humana prauitatis error exiguo temporis intervallo maiores etiam ad priuatarum rerum studium, deinde ad ambitionem, atque rerum publicarum negligentiam vel corruptelam, luxu demum ac voluptatibus colliquefcentes traducit. S. S. E. Vae qui surgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad vesperam, ut vino aestuetis. Cithara & lyra, & tympanum & tibia & vinum in conuiuiis vestris; & opus Domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam: & nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius siti exaruit. Duo vero magna rerum publicarum adiutamenta & ornamenta, atque vera felicitatis capita, apud Israelitas intra non multos annos extincta, tenebrosis & calamitosi Reip. temporibus initium fecisse, sacra lectio indicat: nempe seniorum virorum auctoritatem, grauitatem, & curam certa diuinarum rerum atque vera pietatis notitia instructam. Namque in bene constitutis ciuitatibus magnum momentum ad res foris ac domi gerendas canities habet, ea praecipue quam iuris, legum, pietatis, atque aequitatis omnis peritia ornat, quamque ante acta vitae tum exempla, tum experimenta communiunt.

S. S. E. Corona dignitatis senectus qua in viis iustitiae reperietur. Atqui Iosue non testis modo, sed minister etiam fuerat partis maximorum beneficiorum, quae Israelitarum populo diuinitus fuere collata: testes etiam fuerant ij, qui Iosue superstites eandem sacrae disciplinae rationem obseruabant, & assidua exemplorum notorum commemoratione populum instruebant, atque hac doctrina imbutum, in officio, quoad id curare ac pro virili prestare poterant, continebant. Atque idem hoc loco oratio illa, Qui longo post eum vixerunt tempore, significat, quod alia Latine dicitur, superstites alicui viuere. Hanc enim significationem cum Hebraica lectio ostendit, tum reipsius ratio manifeste declarat: siquidem ex Iepthae legationis testimonio computatis temporibus, non plures quam septem & viginti anni a Mosis obitu ad primum Iudicem usque, obseruantur, quo spatio satis breui, & Iosue, & qui eum aetate atque rebus gestis comitati fuerant, apud superos esse deserunt. Hi autem & legis diuinae compotes, & totius maximi illius beneficii, quo Israel a principio ad suam usque ipsorum aetatem affectus, auctus, ornatus, amplificatusque fuerat, rationem seriemque tenebant, ad hancque normam populum instruentes, Remd. gubernabant. His vero sublati, continuo mala disciplina deprauari populus coepit.

Dam.

Damnosa quid non imminuit dies?
 Aetas parentum peior auis, tulit
 Nos nequiores, mox daturos
 Progeniem vitiosiore.

Horatius.

Et nouerant omnia opera Domini, quae fecerat cum Israel. Non solum ea exempla, quae tempore Iosuae edita fuerant, sed historia omnium rerum, videlicet, deductum populum, fluuium diuisum, solem haerentem, Reges occisos, & proxima quae ornandi atque amplificandi Israelis causa Deus effecerat, a principio usque obseruatam, cogitata atque cognitam haec verba significant. Hebraice namque, atque Chaldaice, & Graece in hanc formam haec pronunciantur: Qui viderunt, siue nouerunt omne opus Domini magnum, quod fecerat Israel. Verbum vero Hebraicum, viderant, cum Latinis & Graecis interpretibus pro cognouerant accipimus; serua tamen videndi ac sentiendi significatione Latina, ad Christi mysteria, cum Deus voluerit, aperienda. Quamquam vero nonnulli ex iis, qui post Iosue populum instruebant, ea quoque vidissent, quae ab Aegyptiaca calamitatis atque salutis tempore acta factaque fuerant, totis sexaginta ac septem annis: (quippe non plures ab exitu effluerant) non tamen ea omnia magnum illud opus consueuerunt, quod Deus in Israele ornando amplificandoque apparuit. Ita fit, ut, cum populus vel sua sponte, vel seniorum defectu aut negligentia, legitimam Dei cognitionem abiecerit, ad ignauiam & vitia omnia prolabatur, vel ipse sibi religionis colendae formas fingat, ex opinionis materia magis, quam vere ac probandae rationis iure constantes. Atque hoc ipsum arguit humanarum rerum vicissitudinem & inconstantiam, ac testamenti veteris imbecillitatem, quae cultores suos, propter desideratum in ipsis Spiritum diuinum, nec perfectos efficere, nec in illo ipso cultu, quod figuris & imaginibus atque externis ritibus exhibebatur, diutius conseruabat, nisi quantum Respub. melioribus vteretur ducibus ac magistratibus, quorum studio atque auctoritate res agerentur. Longe autem aliter cum noui Testamenti hominibus actum est, quicumque recepto Christo potestatem obtinuerunt ut fierent filij Dei. S. S. E. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & feriam domui Israel, & domui Iuda foedus nouum: non secundum pactum quod pepigi cum patribus vestris, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Aegypti: pactum quod irritum fecerunt, & ego dominatus sum eorum, dicit Dominus. Sed hoc erit pactum quod faciam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus. Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam: & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit ultra vir proximum suum & vir fratrem suum, dicens, Cognosce Dominum, quia omnes cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus: quia propitiabor iniquitati eorum, & peccati eorum non memorabor amplius. Verum haec modo non ab omnibus passim capiuntur, nec capi ab huius seculi sapientibus possunt: quae nos simplicioribus ac exiguo gregi,

Testamentum
veteris.Testamentum
nouum.

Ierem. 31

nunc tantisper indicantes, cognoscenda relinquimus, illuc reuersi, ut obseruemus permagni referre, qualibus ministris populus utatur, interim dum dies illucescit, & Lucifer in hominum cordibus ex alto oritur. Atqui breui admodum fuisse temporis interuallum illud, quo Israelitæ, senioribus ac sapientioribus procurantibus, pietatis cultum legitimum seruauerint, & Iosua & aliorum, qui superuixerunt, monitis obtemperarint, subiuncta lectio significat:

Mortuus est autem Iosue filius Nun, famulus Domini, centum & decem annorum.

MINISTER ille, dux, imperatorq; optimus, cuius opera Deus terrena promissa Israelitis præstiterat, in officio suo constans perseueransq; vitam cum morte commutauit, paucis post Moysis obitum annis, viginti octo ad summum. Neque enim inter Iosue & socios comitesq; illius pluribus quam octo & viginti annis locus patet. Erat autem Iosue Aegyptiaca salutis tempore annos quadraginta, aut plures etiam natus; Harabici itineris circuitiones & ambages quadraginta etiam consumpsere annos: qui superant ad centesimum ac decimū, Iosua & sociis, hoc est, Eleazaro Sacerdoti, & aliis ex sapientibus ac bonis uiris tribuuntur. Mortuum autem legimus Iosue illum filium Nun, nomine, titulo, atque munere famuli Dei iure conseruato & adscripto; cum illa ætas nihil ulterius præstaret, quam famulorum Dei decus & pretium; nihil enim ad perfectum perduxerat lex. At verò noui Testamenti probatis ministris, præstantius multo atque gratius amicorum & filiorum cognomen accreuit. S. S. E. Iam nō dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius; vos autem dixi amicos, quia omnia quaecumque audiui à Patre meo, nota feci vobis. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos, ut eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat, ut quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis. Tantum autem differt inter Iesum Filium Dei, & inter Iosue filium Nun; qui tamen optimi serui munere, honore, atq; vita defunctus, in propriae regionis agro monumentum sepulchrūque obtinuit, diuinorum promissorum constantiam & veritatem, atque fidei etiam suæ memoriam, ad posteritatem omnium seculorum propagaturus.

Et sepelierunt eum in finibus possessionis suæ in Thamnath-sare, in monte Ephraim, à Septentrione ad plagam montis Gad.

SEPVLCHORVM cura omnibus ferè nationibus antiqua est, ex innato hominibus immortalitatis amore; quam cum non omnes, quoniam pacto nanciſci possint, intelligant; varius tamen affectant rationibus, ut certè corporum & osium, aut cinerum custodia, sepulchris, statuis, titulis, molibus, atque adificiis aliis erigendis, nummis cudendis, historiarū & poetarum narrationibus, innumerisq; aliis monumentis, utcūque consequi student. Quæ res cum ipsis uiuentibus atque sentientibus curanda putantur, cum hereditibus atque amicis, aliisq; quibus defuncti vita nomen carū gratumq;

sumq; fuerit, inter officij munera numeratur. Verum præter has rationes, omnibus ferè Gentibus cōmunes, alia potior iis, quibus vera religio cognita fuerit, probatur, quæ ex resurrectionis corporū fide ac spe repetitur. Equum enim visum est, ea membra certo loco seruanda reponere, quæ immortalis animi, suumq; corpus demum repetituri domiciliū fuerant. Atq; hinc sanctorum virorū ossa, cineres, et partes ceteræ, quas vulgò reliquias dicimus, & custodia & asseruatione atque honore digna, pie sentientibus existimantur. Multa itaq; sunt causa, propter quas de Iosua sepulchro ac sepultura mentio in hac sacra historia facta fuit. Quod vir & memoria & honore dignissimus, eo in loco sepeliendus duceretur, qui & viuēti habitatus, & vita functo occupatus, ipsius fidem & promissorum Dei constantiā non solum suis contribulibus, sed aliis etiam tribubus, vicinis, & finitimis, perpetuum exemplum testaretur: ideoq; in finibus possessionis suæ sepultus dicitur, atque adeo in montibus Ephraim, quæ etiam montis pars est versus Austrum, ut ex Gaas montis Boreali parte conspici sepulchri locus, visiq; posset. Atque hætenus humani honor officij optimo atque de Repub. bene merenti viro à viuīs ac superstitis decretus est, nulla verò posteris eorum officiorum parte auctus: quæ officia nunquam intermitteri vel desiderari fas fuerat, nempe verum pietatis colendæ studiū, ipsius uiuentis, & iam etiam morituri verbis & exemplis tantopere commendatum: neque enim Prophetæ sanctiq; Dei ministri, quamquā vita iam functi, quod ad doctrinam, disciplinam & admonitionem, cui dum uiuerent, operam nauarunt, quamuis mortui fuerint corpore, tamen moriuntur aut cessant beneficio. S. S. E. Habent Moſen & Prophetas, audiant illos. Atque breuiter de cōmemorato Iosua sepulchri loco, ut ad illa tempora referre visum est, explicare satis fuerit. Illud verò nobis pro seculi nostri usu significandum videtur; sacram historiam magnum semper discrimen indicare inter veteris Testamenti ministros, qui serui plerumque appellantur, utpote nec vera animorum salutis auctores, nec procuratores; & inter Iesum Christū, Testamenti noui summum singularemq; Pontificem, & procuratorem, atq; adeo auctorem, cuius potestati Pater omnia, mortem, vitam, calum, terram, regnum, iudicium, & quidquid ad æternam hominum felicitatem facit & pertinet, plenè tradidit: Cateri verò ante illum omnes seruili atque figuratiui negotij ministri interpretesq; fuerunt, atque hunc omnes respexerunt, verum, unicum Dei Filium, æterni fœderis legatum verum solumq; auctore, vitæq; principem & compotem, & sibi ipsi tenendæ, ponendæ, recipiendæ, atque aliis communicandæ: quem mortis vinculis detineri impossibile erat. S. S. E. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Notas mihi fecisti vias vitæ, adimplebis me letitia cum vultu tuo. Licebit namq; nobis de Iosue, hoc est, de ministro illius veræ, per umbram & figuram tamen allatæ antiquo populo salutis, id quod D. Petro de Dauide dicere, hoc est, Iosue nec vitam nec salutem spirituale hominibus aliis attulisse, utpote quam nec ipse ex se haberet,

Resurrectio
corporum.Sanctorum
reliquiæ.

Lucæ 16.

Ministorū
discrimina.

Psal. 17.

Iosue gubernationis
anni.Famulus
Dei.
Antiquorū
temporū
laus
quarta.
Nouum
tempus.
Jean. 15.Monumentum
Iosue.

Sepulchra.

sed in aeterna vita atque resurrectionis corporum spe diem suum obiisse, corruptionemq; vidisse; idque manifestè testari ipsius sepulchrum, quod in monte Ephraim ad Septentrionem montis Gaghaz multis postea seculis visebatur.

Omnisque illa generatio congregata est ad patres suos: & surrexerunt alij, qui non nouerunt Dominum, & opera quæ fecerat in Israel.

Virg. Geor. 1.

Vidi lecta diu, & multos seruata per annos
Degenerare tamen, ni vis humana quotannis
Maxima quæque manu legeret; sic omnia culpis
In peius ruere, ac retrò sublapfa referri:
Non aliter quàm qui aduerso vix flamine lembura
Remigiis subigit, si brachia fortè remisit,
Atque illum in præceps pleno rapit alueus amni.

Spiritus timoris Domini. Opinionis spiritus.

SINGVLORVM quidem secularum frequentibus exemplis comperitum est, vnde spiritus timoris Domini discesserit, eodè opinionis ac priuati consilij spiritum, diuina atque humana omnia turbantem, succedere. Atque spiritum Domini nullo pacto apud eos consistere, qui carnis & sanguinis improbam & peruersam viam insistant; aeterni Verbi responso declaratum est.

Gen. 6.

Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est. Igitur Iosua, veteris pacti fidei ministro, è viuis sublato, ceterisq; bonis ac sapientibus illius ætatis viris non multo post etiam desideratis; noua ætas cæpta est. Illi quidem argentea fuerat, sed quæ secuta est, plumbū quidem aut æs primum, deinde ferrum est imitata moribus. Iam verò quinam fuerint illi, qui generationis nomine cõprehenduntur hoc loco, ex superiori expositione cognoscimus, nempe seniores eiusdem cum Iosua æui, qui nouerant opus Domini quod fecerat cum Israel, ex quorumq; vita ratio sumitur ad tempestatè illam indicandam. Namq; nomen ipsum sacra lingua DOR, pro quo Latinus interpres generationè, hoc, & alius in locis reddit, à verbo DAR deductum, quod peregrinari, habitare, & struere significat, solet ad eos tantum referri, qui tempore certo quopiam aliis hominibus gubernandis aut ducendis incumbunt: ita ut plerūque videamus hoc nomen DOR ad insigne aliquod caput referri, quòd obseruari oporteat eos, qui temporum rationè fuerint subducturi. cuius rei exempla multa sunt, ut illud: Omnes itaq; generationes ab Abraham vsq; ad Dauid, generationes quatuordecim; à Dauid vsque ad transmigratiõem Babylonis, generationes quatuordecim; à transmigratiõem Babylonis vsque ad Christum, generationes quatuordecim. Totidè quidem numeratis illustribus viris, suæ vnoquoque ætatis ductore, hic numerus Matthæo contextus est. Cum itaq; ex temporum à Iosue ad primum vsque Iudicè supputatiõne, vix triginta, ut diximus, anni Iosua ætati tribui possint; nomen generationis ad illos tantummodo viros pertinere arbitramur, qui illustri notatione paulo superius indicabantur; qui nouerint opus Do-

Generatio.

777

mi, &c. Namque ut de tota illa gente, quæ ab Aegypto profecta in Chanaan eam regionè deuenerant, exponatur hoc nomen, natura rei minimè fert: neque enim tot hominum millia, septuaginta ferè annis extincta fuisse dici possunt. His & illud accedit, arcana lingua orationem duobus articulis notificatiuis ornari, quæ singularem certamq; rem aliquam, cum vsurpantur, indicare solent, in hanc formam: Et etiam omnis illa generatio, illa, illa congregata est ad patres suos. Quin & illud, congregari ad patres suos, non vulgariter de turba promiscua dici solet; sed de iis, qui & paternam pietatem viuentes sectati imitatiq;, fidem & spem morientes paternam similem retinuerunt; & eodem loco post mortem repositi sunt, ubi ipsorum parentes, futuram expectantes salutem, manebant. Itaq; viris illis, illa inquam generatione, illis populi ducibus ad patres suos commigrantibus, noua hominum morumq; facies extitit, ab illa priore longè dissimiliū. Qui non nouerunt Dominum, & opera quæ fecerat cum Israel. Verbum, Surrexerunt, ut iam sapius in alijs Cõmentarijs docebamus, non solet vulgo, vulgaribus, aut plebeis hominibus, sed illustribus, atque ad agenda gerendaq; cum domo, tum foris res natis, vel constitutis tribui; videlicet Sacerdotibus, Prophetis, Regibus, & Magistratibus. atq; hoc modo tum locos alios, tum illum explicabamus: Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Quamobrem & verbum hoc nostram expositionem comprobat. nam qui surrexerunt, pari potestate iis qui perfuncti iam fuerant, pollere dicendi sunt; dispari tamen probitate, virtute, ac pietate, utpote qui non nouerant Deū. Non qui Dei nomen aut ignorarent, aut negarent; imò fortassis qui frequenter predicarent & repeterent; verum qui non ea ratione colerent, qua, si rectè nossent, colere debuissent; colerent autem suo ipsorum modo, sibi excogitato ad suum sibiq; optatum vsus. Quicumque enim hoc modo Deum diuinisq; res colit, non solum negligere & offendere, sed non nosse etiã dicendi sunt. Neque enim Deum cognoscit, qui aliter quàm oporteat cognoscit, aliterque quam sit fas colit. Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum celorum; sed tantum qui facit voluntatè Patris mei qui est in celis. Confitentur quidem (ait Paulus) se nosse Deum, factis autem negant, cum sint abominati & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi. Isti quidem & nomen Dei ore quidem vsurpabant, quod vel ipsum retentiū & ambitiosè iactatum, Israelis nomen declarat: verum qua ratione Dei nomen venerari & colere; qua item Israelitici nominis dignitatem, quæ sine Deo constare non poterat, conseruare deceret; hoc agere omnino neglexerat, oblitum prorsus magni illius operis, quod fecerat cum Israel. Chaldaeus paraphrastes egregiè, uti solet, huiusmodi orationes explicat, Qui non nouerunt ad timendum ab ante Dominū. Igitur neque ipsi viderant facta Dei, nec intellectu etiam fuerant contemplati: nec pietatis colendæ studiis probauerant. sic etiam aliàs sapè, nosse, idem, quod cognoscendo probare, fouere, atque curare significat; ut, Quia nouit Dominus viam iustorum. & Amen dico

Matth. 1.

ab Abraham vsq; ad Dauid, generationes quatuordecim; à Dauid vsque ad transmigratiõem Babylonis, generationes quatuordecim; à transmigratiõem Babylonis vsque ad Christum, generationes quatuordecim. Totidè quidem numeratis illustribus viris, suæ vnoquoque ætatis ductore, hic numerus Matthæo contextus est. Cum itaq; ex temporum à Iosue ad primum vsque Iudicè supputatiõne, vix triginta, ut diximus, anni Iosua ætati tribui possint; nomen generationis ad illos tantummodo viros pertinere arbitramur, qui illustri notatione paulo superius indicabantur; qui nouerint opus Do-

mi, &c. Namque ut de tota illa gente, quæ ab Aegypto profecta in Chanaan eam regionè deuenerant, exponatur hoc nomen, natura rei minimè fert: neque enim tot hominum millia, septuaginta ferè annis extincta fuisse dici possunt. His & illud accedit, arcana lingua orationem duobus articulis notificatiuis ornari, quæ singularem certamq; rem aliquam, cum vsurpantur, indicare solent, in hanc formam: Et etiam omnis illa generatio, illa, illa congregata est ad patres suos. Quin & illud, congregari ad patres suos, non vulgariter de turba promiscua dici solet; sed de iis, qui & paternam pietatem viuentes sectati imitatiq;, fidem & spem morientes paternam similem retinuerunt; & eodem loco post mortem repositi sunt, ubi ipsorum parentes, futuram expectantes salutem, manebant. Itaq; viris illis, illa inquam generatione, illis populi ducibus ad patres suos commigrantibus, noua hominum morumq; facies extitit, ab illa priore longè dissimiliū. Qui non nouerunt Dominum, & opera quæ fecerat cum Israel. Verbum, Surrexerunt, ut iam sapius in alijs Cõmentarijs docebamus, non solet vulgo, vulgaribus, aut plebeis hominibus, sed illustribus, atque ad agenda gerendaq; cum domo, tum foris res natis, vel constitutis tribui; videlicet Sacerdotibus, Prophetis, Regibus, & Magistratibus. atq; hoc modo tum locos alios, tum illum explicabamus: Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Quamobrem & verbum hoc nostram expositionem comprobat. nam qui surrexerunt, pari potestate iis qui perfuncti iam fuerant, pollere dicendi sunt; dispari tamen probitate, virtute, ac pietate, utpote qui non nouerant Deū. Non qui Dei nomen aut ignorarent, aut negarent; imò fortassis qui frequenter predicarent & repeterent; verum qui non ea ratione colerent, qua, si rectè nossent, colere debuissent; colerent autem suo ipsorum modo, sibi excogitato ad suum sibiq; optatum vsus. Quicumque enim hoc modo Deum diuinisq; res colit, non solum negligere & offendere, sed non nosse etiã dicendi sunt. Neque enim Deum cognoscit, qui aliter quàm oporteat cognoscit, aliterque quam sit fas colit. Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum celorum; sed tantum qui facit voluntatè Patris mei qui est in celis. Confitentur quidem (ait Paulus) se nosse Deum, factis autem negant, cum sint abominati & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi. Isti quidem & nomen Dei ore quidem vsurpabant, quod vel ipsum retentiū & ambitiosè iactatum, Israelis nomen declarat: verum qua ratione Dei nomen venerari & colere; qua item Israelitici nominis dignitatem, quæ sine Deo constare non poterat, conseruare deceret; hoc agere omnino neglexerat, oblitum prorsus magni illius operis, quod fecerat cum Israel. Chaldaeus paraphrastes egregiè, uti solet, huiusmodi orationes explicat, Qui non nouerunt ad timendum ab ante Dominū. Igitur neque ipsi viderant facta Dei, nec intellectu etiam fuerant contemplati: nec pietatis colendæ studiis probauerant. sic etiam aliàs sapè, nosse, idem, quod cognoscendo probare, fouere, atque curare significat; ut, Quia nouit Dominus viam iustorum. & Amen dico

Congregari ad patres.

Cultus non rectus.

Matth. 7.

Tit. 1.

Psal. 1.

Religio po-
pularis.

Esaiz 29.

dico vobis, nescio vos. Quod si vera disciplina cognoscendi colendique Dei ab istis neglecta desertaq; fuerat, consequitur illis religionis ac vita instituta non ex certa ratione, qua Israelis doctrina continebatur; sed ex consuetudine tantum, atque ex aliarum imitatione, comparatione, & contentione gentium, fuisse inita. Ita enim non raro accidisse nouimus, ut populus, cum ex politia (ut ipse dicere solet) ratione, sine religione viuere non possit; religionis normam vel sibi ipse comminiscatur, vel ex vicinis aut finitimis, atq; etiam ex remotis nationibus aduehat, vel suam quoque à maioribus acceptam, externo quidem ritu, minus tamen certo aut constanti, atq; adeò à diuini Spiritus sanctitudinem alieno, retineat. S. S. E. Eo quòd ap-
propinquat populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me, & timuerunt me mandato hominum, & doctrinis. Ex his ignorationis tenebris quidnam oriri aut sperari possit, attendamus, nimirum tenebrarum opera, iniuria, impietatisq; omne genus, ad idolomaniam usque insaniam.

Feceruntque Israel malum in conspectu Domini, & seruiuerunt Baalim.

Scriptura-
rum vius.

SÆPE iam aliàs lectorem admonuimus, sacra historiae scriptores earum rerum, quas continuata longaq; serie narrare instituunt, summam prius explicare & generatim dicere solere, in qua causa atque euentorum rationes, & quacumq; utilitatem eorum, quibus hæc scribuntur, spectant, continentur. Nec enim hæc ad nudam historiae cognitionem, sed ad doctrinam narrantur, ideòq; & rerum causæ & vitia & modi tractantur, quæ in exemplar, vel in exemplum etiam, ad posteritatis conformanda, vel damnanda, vel reformanda tempora, proponuntur. Est autem omnium huiusmodi narrationum summa illa ratio; Dei in primis erga humanum genus beneficentiam, gratiam, curamq; ostendere, atque in eos qui fidem pietatemq; coluerint, certissimus semper constituisse exemplis, declarare: rursus etiam cõmonstrare, omnium humanarum miseriarum causam non aliunde quàm ex ipsis hominibus nasci, qui à diuini consilij ratione ac præscripto desciscentes, ad prauatarum cogitationum commenta & figmenta, atque adeò ad vitia & scelera, demumq; ad impietatem delapsi, Deum, quem beneficum benignumq; prospectorem habere neglexerint, instum seuerumq; iudicem & ultorẽ experiri coguntur. Hanc rationem toto hoc capite ad finem usque si tenuerimus, quæ deinceps legentur omnia, certo ordine faciliq; negotio explicabimus. Certè hæcenus cuncta Israelitis prosperè processisse videbamus; verum deinceps magna rerum ac temporum varietate vsos intelligemus: cuiusmodi rerum mutationem, cum ad publicam fortunam humanam atque insanientis sapientia consulti referre soleant, ad certam & constantem Dei providentiam referri debere, nostri nobis authores, diuino Spiritu dictante, declarant. igitur nec secundarum rerum, quas antea cognouimus, causam ex Iosue virtute ac felicitate quærendam; nec eorum quæ deinceps varie enun-
nasse narrabuntur, ex desiderata principum ac ductorum vel probitate, vel felici-

felicitate definiendam esse, docemur: sed utriusque rationis auctoritatem vnica Dei providentiæ tribuendam; causam verò siue opportunitatẽ aduersarum quidem rerum, vel culpa, vel impietati hominum; secundarum verò, pietati ab ipsis diligentius cultæ adscribendam. Nam ne qui spiam Iosue virtuti præterita optima quaq; exempla attribueret; manifestè indicat nobis author, aliud in causa fuisse, nempe Deum à populo cultum omnibus diebus Iosue, & seniorum, qui noverant omne opus magnum quod fecerat Dominus cum Israel: atque ad hanc normam cultus ratio omnis dirigebatur. Idem etiã ea, quæ deinceps narrabuntur, declarant & confirmant: quandoquidem facile ostenditur, non defuisse optimos, fortissimos ac piissimos viros posterioribus etiam ætatibus, quorum tempore nec omnia prospera, nec omnia aduersa populo euenerint. Quamobrem non tam quid viri illi vel publicè vel priuatè præstiterint, sed quem ad modum populus sese gesserit, obseruandum est; quem Deus vel corruptum & perditum de prauitate deducere, vel emendatum & correctum inuare & fouere curauerit. Itaque nulla astris, astorumq; efficientiis, nulla casui, fortune nulla, denique nulla priuati cuiusquam viri vel felicitati, vel virtuti ad rerum publicarum varietatem, vis & auctoritas est; sed vnus Dei, cuncta iustissimè gubernantis, providentiæ & virtus locis temporibusq; cunctis constans atq; præsens asseritur. Causa autem quamobrem ea, quæ posthac porro narrabuntur, adeò varia, præteritisq; non raro dissimillima euenerint, illa nimirum est; quòd fecerunt filij Israel malum in conspectu Domini. Indignitas ac deformitas rei omnibus nominibus. Primùm, quòd filij Israelis, quos paterni tituli amplitudinẽ pietate fortiter colenda tueri oportebat, contra ius, contra fas, contra proprium decus, malum fecerint. Hebraica oratio notificatuum vocem vocabulo, mali, adiungit, ut omne genus mali, idq; grauius admissi, intelligamus. Hanc etiam adnotationem interpretes Græci obseruarunt, addito articulo, quo sermo Latinus caret; τὸ ὀνομασθῆναι. Verùm quia nec mala sub ratione mali admitti primùm, nec repente quemquam turpissimum esse videmus; sed morum ac vitæ corruptione, recti speciei, hominum animos plerumque decipi, atque ita paulatim prauitatis erroribus imbui; adiunxit scriptura, In conspectu Domini. quod non solum significat publicè ac palam admissum malum, sed malum eiusmodi fuisse, quod tamen si honestum aut utile, aut aliqua recti specie commendabile, & plausibus humanis excipiendum, aut aliàs tolerabile fuerit; tamen in oculis Domini, quibus recta tantummodo ac vera probantur, malum erat. Duo enim in vniuersum malorum genera sunt, quæ magnam apud Deum offensionem habent: alterum vitiorum ac scelerum caterua, sua sponte turpis, complet; quæ tamen quamuis publicè priuatèq; admittantur, suam tamen deformitatem non ita celare aut dissimulare possunt, ut non vel aliqua ex parte hominibus, atque adeò ipsis etiam, quibus suscipiuntur, facta turpiq; appareant. Nam nec scelerum prauitatem natura omnino celari patitur, nec ita

Israel.

Recti species
fallax.Malorum
genera.

humanas mentes, etiam eorum quibus vera religio ignota est, ita deserit
 Deus, ut à turpis atque honesti diiudicanda ratione prorsus alienas esse si-
 Rom. 2. „ nat. S. S. E. Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt fa-
 „ ciunt: huiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus
 „ legis scriptum in cordibus suis, testimonium illis reddente cōscientia ipso-
 „ rum, & cogitationum inter se inuicem accusantiū, aut etiam defendentiū.
 Id quod ab ipsis etiam ipsorum, qui lege carent, sapientibus aperto testimonio
 inuen. fat. declaratur.

Inuen. fat.
13.

Cur tamen hostia
 Euasisse putes, quos diri conscia facti
 Mens habet attonitos, & furdo verberæ cædit,
 Occultum quatiente animo tortore flagellum?
 Pœna autem vehemens, ac multo sæuior illis,
 Quas aut Cæditius grauis inuenit, aut Rhadamanthus,
 Nocte dicque suum gestare in pectore testem.

Alterum verò malorum genus est, quod opinionum à Dei veritate aliena-
 rum variis commentis, atque studiis, humana superbia, & proprii commodi
 cupiditas cum sibi finxerit & conflauerit, virtutis, probitatis, atque etiam
 pietatis nominibus consecrat, & magna contentione defendere, tueri, atque
 Simulatio. amplificare conatur. Quod in priuatis moribus, simulatio siue hypocrisis, in
 Superstitio. publicis verò, superstitio plerumque dicitur: quamquam & superstitio ad
 singularia quoque capita pertineat. Atque hoc peccatum sædius, grauius,
 maiorisq; periculi plenum censetur, eo quod cum diuina sapientia impuden-
 tius contendat, & sanctitatis personam induere, gestare, atque obycere vsq;
 adeo audeat, ut laudem etiam præripere, & virtutis veræ palmam & plau-
 sum sibi vni deferri postulet. Atque hoc genus in duas formas partiri solet.
 altera est, cum ea quæ aliàs turpissima vitia sunt, virtutis eminentia specu-
 ac fuco occultantur, ita ut qui istis contaminatissimi introrsum cognoscantur,
 tamen viri boni ac sancti videri, haberi, diciq; postulent. de quibus scri-
 ptum est: Qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem
 sunt lupi rapaces. & illud ab exteris:

Matth. 7.

Iuu. fat. 2.

Horatius.

Ultra Sauromatas fugere hinc libet, & glaciale
 Oceanum, quoties aliquid de moribus audent
 Qui Curios simulant, & Bacchanalia viuunt.
 -Vir bonus est quis?

Qui consulta patrum, qui leges iuraque nouit,
 Quo responfore, & quo cautæ teste tenentur,
 Quo multæ magnæque secantur iudice lites.
 Sed videt hunc omnis domus, & vicinia tota
 Introrsum turpem, speciosum pelle decora.

Atqui, ut ille dicebat, -rectius ergo
 Et magis ingenuè Peribonius: hunc ego fatis
 Imputo, qui vultu morbum incesluque fatetur.
 Horum simplicitas miserabilis, &c.

Namque hi, cum suorum vitiorum deformitate ipsi sibi displicuerint, à
 pœnitentia non longè absunt, atq; ex consequenti, curationem & optabunt,
 & querent de huiusmodi autem scriptum est: Amen dico vobis, quia pub-
 „ Mat 21. licani & meretrices præcedent vos in regnum Dei. Venit enim ad vos Io-
 „ annes in via iustitiæ, & non credidistis ei: publicani autem & meretrices
 „ crediderunt ei, vos autem videntes nec pœnitentiã habuistis postea ut cre-
 „ deretis. Ex eo nimirum, quod hi suam sibi iam iustitiam confinxerāt, qua ex
 propria sapientiæ artibus, veræ iustitiæ viæ, quæ Ioannes insisterat, aduer-
 sabantur, specie quidem pietatis, ut Paulus ait, verum à pietatis virtute, &
 vera custodia longè remoti: cum hominibus onera importabilia alligantes
 imponerent, à quorum pondere ferendo immunes tamen ipsi esse vellent.
 Itaque dupliciter peccatur hoc pacto; tum quod vitia, virtutis specie tecta,
 & ipsos actores cum spectatoribus decipiunt; tum verò, quod pro vera san-
 ctitate & pietate, superstitio, aut inutilis aliàs occupatio, insipienti populo
 venditur. Atque aduersus utrumque hoc vitium, illud per Vatem pro-
 nuntiatum est: Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum; ponentes
 „ Efa. 5. tenebras lucem, & lucem tenebras; ponentes amarum in dulce, & dulce in
 „ amarum. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis
 „ prudentes: qui iustificatis impiura pro numeribus, & iustitiam iusti au-
 „ fertis ab eo. Nec enim putandum est, Israelitas hos, qui Iosua sæculo succes-
 „ serant, nomen Israel tenentes, consultò vitia & superstitionem suis nomi-
 nibus conscribere, ac palàm profiteri voluisse.

Nemo repente fuit turpissimus,

ait ille; sed acuto atque ingenioso commento ac prætextu, vel Reip. vel vici-
 norum gratia conciliandæ causa, vel etiã emulatione atq; contentione alia-
 rum gentium, multa admisisse, quæ honestis vocabulis atq; expositionibus &
 vitia, & commoda, & speciosa ipsis ducerentur, atque hoc pacto prauorum
 docili vulgo persuadere possent: cuiusmodi & illud infelix consiliū ince-
 ptumq; fuit, de Rege optando & constituendo, Samuelis tempore. Quam-
 obrem diuina hæc narratio non simpliciter malum illos fecisse ait, ita ut
 mali seruato nomine illis fuerit susceptum: sed malum in conspectu Domini.
 siue, ut Hebraicè legimus, in oculis Domini. quod aliàs in ipsorum oculis
 & iudicio probari fortasse potuit. Verum enimvero nulla Israelitis hoc
 nomine defensio prodesse potuit, quibus, authore Deo, huiusmodi tentandis,
 nouandis, aut ineundis rebus, quamuis probabilibus, cautum fuerat. Et nunc
 „ Deut. 4. Israel audi præcepta & iudicia quæ ego doceo te, ut faciens ea, viuas, & in-
 „ grediens possideas terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum datu-
 „ rus est vobis. Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo.
 „ Custodite mandata Domini Dei vestri, quæ ego præcipio vobis. Oculi ve-
 „ stri viderunt omnia quæ fecit Dominus contra Beel-phégor, quomodo con-
 „ triuerit omnes cultores eius de medio vestri, vos autem, qui adhaeretis Do-
 „ mino Deo vestro, viuitis vniuersi vsq; in præsentem diem. Scitis quod do-
 „ cuerim

Iuu. fat. 2.

Malum in
conspectu
Domini.

Deut. 4.

cuem vos precepta, atque iustitias, sicut mandauit mihi Dominus Deus meus. Sic facietis in terra ea, quam possessuri estis, & obseruabitis, & implebitis opere. Hæc est enim uestra sapientia & intellectus coram populis, & alijs: Custodi precepta Domini Dei tui, & testimonia, & ceremonias, quæ precepit tibi, & fac quod placitum est, & bonum in conspectu Domini, ut bene sit tibi, & ingressus possideas terram optimam, de qua iurauit Dominus patribus tuis, ut deleter omnes inimicos tuos coram te, sicut locutus est. Itaq; voces illas, In conspectu Domini, sic interpretamur, non modò aperitè & palàm factū esse malum: sed quantūlibet aliàs probabile aut excusabile uideri posset id quod admissum est, si humane sapientie cæcutientibus oculis cerneretur, Deo tamen nefarium iudicatum fuisse, & hominibus etiam, quicumque diuinorum effatorum ponderibus ad rerum iudicandam rationem uterentur; quibus quidem effatis neglectis, aut sinistra interpretatione contaminatis, ad omnem errorem, ad varia uitia, ad perditissimum malorum precipitium miseri homines traducuntur, ut hinc etiam obseruamus. Namq; hi, quòd præter fas, præter fædus cum Deo sancitum, amicitias ac fœdera commerciaq; cum vicinis nationibus coniūxerint, malum admisere. Neque enim ex illa consuetudine aliud quàm uitiorum imitationem sperare poterant: id quod sæpius moniti admonitq; fuerant, ne tentare auderent. Quam profectò rationem Lacedæmonij uidelicet tenentes, ciuibus suis peregrinationem & uagationem sancitis legibus uetuerunt. Nam promiscua aliarum gentium consuetudo & familiaritas, quamquam cordatioribus (qui rari admodum sunt) nonnihil ad prudentie usum conferat, sicut Vlyssi contulisse dicitur, populo tamen reliquo, ac uulgaribus ingenijs, cuiusmodi magna hominum pars esse deprehenduntur, morum magis corruptelam, quàm uirtutis experimenta aliqua molitur. Ut de eiusdem Vlyssis comitibus ac socijs Poëta concinunt:

Sirenum voces, & Circes pocula nocti:
 Quæ si cum fociis stultus cupidusque bibisset,
 Sub domina meretrice fuisset turpis & excors,
 Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.
 Nos numerus fumus, & fruges consumere nati,
 Sponsi Penelopes, nebulones, Alcinoique
 In cute curanda plus æquo operata iuuentus,
 Cui pulchrum fuit in medios dormire dies, &
 Ad strepitum citharæ cessatum dicere curam.

Huius nota malum & crimen primum postquam Israelitæ admisserant, in omnia deinceps iniusta, nefasta, uitiosa, ac dira inciderunt, usq; adeò ut etiã seruirent Baalim. Diximus sæpius aliàs, nomen Hebraicū BAGHAL, בַּגְחָל quod dominij siue potestatis rationem indicat, posse Latine commodè uerti, numen; siquidem à nuendo & nutu hoc nomen significationem sortitur: usurpariq; Hebraicum illud, non modò ad deorum vim, sed ad principum etiam

etiam & maritorum potestatem declarandam, atque adeò etiam ad omnem artis peritiam & facultatem, imò ad possessiones quoque rerū externarum, cuiusmodi sunt seruitia, opera, domus, fundi, argentum, aurum, & quæcumque sub hominum potestatem redigi possunt. Cum uerò ad hæc humana uerbum refertur, auctor siue auctoritas Romano sermone exponi potest. Atqui antiqui, magni, ut uideri uoluerunt, nature rerum obseruatores & cultores, ex Poëtarum insanente sapientia inducti, ultra unicum Deum, quem ab antiquissimis cognitum & cultum acceperant, alijs etiam mundi calig. partibus, quas perpetuas esse, atq; ad caterarū rerum procreationem, conseruationem & extinctionem etiam conferre posse putauerant, numen inesse canebāt, cultumq; propterea uel ipsi tribuebāt, uel, ut alij tribuerēt, suis carminibus efficiebant: impositis nominibus, quibus res illæ, aliàs inanimæ aut simplices, per marium uel feminarum notas distinguerentur, iuxta singularum linguarum usum. sic Latini tempus, Saturnum; temporis patrem, Cælū, Iouem, ærem superiorem, inferiorem uerò, Iunonem; Aquā, Tethidem; aquarum locum amplissimum, Oceanum; Solem, Phœbum; Lunam, Dianam; atq; ex astris alia atque alia varijs nominibus consecrarunt. Demum huiusmodi sapientia, crassa & tenebra per omnia caelestia, terrestria, ac marina, ingeniorum petulantium studio, omni ferè mundo, sua antea simplicitate satis lucenti & claro, circumfusa fuerunt, usque adeò, ut quicumque de hac re ex professo differere uoluere, longam magis quàm benignam materiã ad scribendum sibi datam intellexerint, qua de re nos etiam poëtices aliquando studiosi plura legimus, quàm hinc referre uacet, aut libeat. Igitur Israelitæ, siue quòd Gentium consuetudine ad easdem cum illis excolendas disciplinas allicerentur, siue ad faciliorem rerum inter se & amicitiarum culturam rationes has opitulaturas sibi ducerent; siue etiam ad publicarum rerum atq; ciuitatum ornamentum, demum ad populū lætitiæ & ludis festis releuandum & retinendum; siue omnibus his nominibus pariter inducti, certè errorem suserunt, ut & iis rebus, quas à Deo olim ad nature ministracionem factas acceperāt, & animas inesse crederent, & diuinos honores tribui debere ducerent. Atqui & error ex alienis doctrinis quondam imbibitus, à nonnullis ex Hebræorū doctoribus, qui doctrinæ nomine celebres habentur, nondum exspuitus est. Hi enim, quamquam nullum astris cultum decernāt, animam tamen ipsis adscribunt, maximè qui astrologiam profitentur.

Agricolæ prisci fortes, paruoque beati,
 Condita post frumenta, leuantes tempore festo
 Corpus, & ipsum animum spe finis dura ferentem,
 Cum fociis operum, & pueris, & coniuge fida,
 Tellurem porco, Syliuanum lacte piabant,
 Floribus & uino Genium, memorem breuis æui.

Huiusmodi morem ritusq; secuti Israelitæ, iis rebus, quæ nature perpetuam vim aliquam obtinere putabantur, religiosum officium, ac diligentè cultum

Peregrinationis usus & abusus.

Horatius Epist. 2.

Deorum inuendendorū origo.

Horat. 1. Epist. 1.

Res natura
cultus.

tribuerunt. Itaque hoc loco Baalim, siue numina illa indicari arbitramur, quibus ad vitæ naturæq; usum & gubernationem numen inesse existimatur, ut Solem, Lunam, astra, & ventos fortassis, & anni temporisq; momenta certa, quas horas poëta cum Græcis vocant, atque ea demum omnia, quæ in sermone sacro, cæli militia vocitantur. S. S. E. Extendam manum meam super Iudam, & super omnes habitantes in Hierusalem, & disperdam reliquias Baal & nomina edituorum cum sacerdotibus, & eos qui adorant super tecta militiam cæli. Consideranti itaque Israelitarum res, atq; eisdem de prouidentia disputanti, tria præcipuè inquirenda sese offerent, quibus ubi quid respondeatur, inuentum fuerit, causam omnem à prouidentia stare consequitur. Est autem prima quæstio Israelitis, cur viuente Iosue tam prosperè omnia euenerint: an id ipsius ducis vel virtuti vel felicitati adscribendum fuerit. Huic historiographus cumulatè satisfacit, docens videlicet, illam prosperitatem ad Deum, tanquam ad verum auctorem, esse referendam, cuius iussis & legibus quam diu Israelitæ suas res publicè priuatèq; gessere. secundas constanter experti sunt, quoad illis non defuere viri probi atque pii, qui & Dei beneficia commemorarent, & pietatis officia persuererent. Proxima verò huic erat quæstio, cur nam illis, post illorum optimorum virorum etatem, plurima aduersa ac dura, nonnulla meliora, sed tamen omnia varia & instabilia acciderint. Hanc verò manifesta reddenda causa facile dissoluit author: nempe quod illi à pietatis cultu & obseruantia degenerantes, crimen crimini cumulauerint, atque ita sibi ipsis malum auxerint. varia incrementi accessione: ita ut hac etiam parte prouidentia valde asseratur, cuius munus illud inter cætera est, reddere unicuique secundum opera sua. quo enim deterior quisque sit, hoc sibi grauius molitur malum. Atqui isti initio malum coram Domino fecisse arguuntur; deinde etiam & numinibus hoc nomine ac titulo cunctis inferuisse; atque in eam demum insipientiam incidisse, ut à vero, certo, ac tutelari sibi patribusq; suis notissimo Deo desciscètes, totos sese vicinarum gentium impiis de diis, deq; religione opinionibus atque erroribus fouendis commiserint: atque adeo cum unicum Deum, verum, beneficentissimum, simplicissimum, prouidentissimum, perfectissimum colere, aliisq; colendum prædicare debuerint; furiosa temeritate ac dementia deprauati, deos atq; deas, ex hostilibus gentibus petita numina, sibi sacrauerint. hoc est quod subiungitur:

Ac dimiserunt Dominum Deum patrum suorum, qui eduxerat eos de terra Ægypti: & secuti sunt deos alienos, deos quoque populorum, qui habitabant in circuitu eorum: & adorauerunt eos, & ad iracundiam concitauerunt Dominum.

GRAVISSIMIS oppositionibus & comparationibus Israelitarum crimen amplificatur. Nam paterna religionis obseruatio sancta esse illis debuit, quibus & patres boni viri & sapientes fuerant. Quod si Israeli nomen atq; decus non ex gentium illarum diis, verum ex illo vero, quæ Abr-

hamus,

hamus, Isaacus, Iacobus, & horum posteri coluerant & publicè prædicauerant, emanasse noscebatur, peruersissimo iudicio ab istis, Israelis retento nomine, alij adsciscabantur dii: maximè verò, cum cætera gentes quamobrem deos suos colerent, vel nullam causam, vel ad Israelitas nihil attinentem, reddere possent. Diuinam enim naturam cum ex veris, propriis, & certis principiis, humane mentis ratio demonstrare non possit, ex effectis tamen atque ex utilitate commodiq; diuinitus percepto probari posse, omnes ferè gentium omnium sapientes docuere. Inde autem factum esse intelleximus, ut singuli eos sibi deos præficerent, à quibus iuuari se putarent: qua in re maxima esse potuit, maximaq; apud alios atq; alios falsitas fuit; dum ea quæ vnius naturæ effecta essent, alij adscriberentur; dum etiam quæ ad supremum autorem referri oporteret, ad inferiores & administras referrentur vel res, vel causas. His illud adiungitur, quòd quædam ex metu, quædam ex opinione, nonnulla ex gratia & favore, atque otioso poëtarum studio consecrata numina legimus.

Dei cognitio.

Non incisa notis marmora publicis,
Per quæ spiritus, & vita redit bonis
Post mortem ducibus; non celeres fugæ,
Reiectæque retrorsum Hannibalis minæ;
Non incendia Carthaginis impia,
Eius qui domita nomen ab Africa
Lucretus rediit, clariùs indicant
Laudes, quam Calabræ Pierides: neque
Si chartæ sileant, quod bene feceris,
Mercedem tuleris. Quid foret Iliæ,
Mauortisque puer, si taciturnitas
Obstaret meritis inuida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Æacum
Virtus, & fauor, & lingua potentium
Vatum diuitibus consecrat infulis.
Dignum laude virum Musa vetat mori;
Cælo Musa beat. Sic Iouis interest
Optatis epulis impiger Hærcules.
Clarum Tyndaridæ sydus ab infimis
Quassas eripiunt æquoribus rates.
Ornatus viridi temporis pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

Horat. Car.
lib. 4. 8.

Igitur siue ex hominum ingenio & studio, siue ex aliqua utilitatis vel naturæ consideratione, vel opinionibus producta ratione, gentes ille suas sibi finxissent deos; tamen illis nihil commune esse potuit cum Israelitarum populo, cui nullus fictus falsusq; deus, imò potius verus, unicus, efficiētissimus erat, non illis electus aut optatus, sed volens vltro ipsorum patribus & maioribus oblatas olim, ac non multo antiè manifestissimis beneficiis probatus,

tus, videlicet, salutis primùm & libertatis ex Ægyptiaca seruitute data, atq; amplitudine maxima cumulata, cum accessione concessa prouincia, ab ipsis illis populis, populorumq; diis, diuina vi ac valida manu erepta, ita ut populorū dij nihil ad suos cultores liberandos aut propugnandos valuerim, nec sese Israelitis vel metuendos, vel suspiciendos præbere potuerint. Atque ita per summam amentiam non vnū tantum, sed plurima scelera istis fuisse suscepta; nimirum Deo proprio, certo, cognito, probato, beneficentissimo, singulari erga se prouidentia atque efficientia celebratissimo, noua recētiaq; Deorum commenta mutantibus; atque adeò inimicarum ac barbararū gentium mores paterno sensui, iudicio, atq; exemplo præponentibus: ita ut cum Israelitæ dicitarentur, si verum excutias, nihil minùs quàm Israelitæ appellari dicitq; mererentur. Hac profectò maxima perditissimaq; sui ipsorum contaminatione, Ad iracundiam concitauerunt Dominum. Id quod ex Gentium consuetudine facile euenturum Moses prædicens, ne omnino admitteretur, prouido vetabat carmine: Dominus solus dux eius fuit, & non erat cum eo Deus alienus. Constituit eum super excelsam terram, ut comederet fructus agrorum, ut sugeret mel de petra, oleumq; de saxo durissimo, Butyrum de armento & lac de ouibus, cum adipe agnorum & arietum, siliorum Basan, & hircos cum medula tritici, & sanguinem vna biberent meracissimum. Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit; incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo. Prouocauerunt eum in diis alienis, & in abominationibus ad iracundiam concitauerunt. Immolauerunt demoniis & non Deo; diis quos ignorabant. noui recentesq; venerunt, quos non coluerunt patres eorum. Deum qui te genuit dereliquisti, & oblitus es Domini creatoris tui. Vidit Dominus, & ad iracundiam concitatus est, quia prouocauerunt eum filij sui & filia. Neque enim parum momenti habet femineum studium in iis promouendis vel deterendis vel immutandis rebus, quæ religionem spectant videntur. Prima enim antiquissima illa omnium hominū mater Eua fuit, quæ timorem atq; religionem erga Deum profiteri visa est. De fructu, inquit, ligni quod est in medio paradisi, præcepit nobis Deus, ne comederemus, ne tangeremus illud, ne fortè moriamur. Rursus verò eadem à Dei iussu & cultu prima discedens, discessionem quoque viro persuasit. Vidit igitur mulier quòd bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuq; delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit. Deditq; viro suo, qui comedit. Atque muliebri hoc vitium prudentissimè contemplatus Moses, feminas quoq; in illo discessionis crimine inuoluit. Prouocauerunt, inquit, filij sui & filia. Vsq; adeò enim sexus ille diuinæ laudis appetens ex illa prima degeneratione euasit, ut cum à modestia (quæ optimam quamq; maximam decet) discesserit, non modò aurum, argentum, monilia sibi aliàs carissima, ad superstitionem vltro donata impendat; (sicut in aurei vituli exemplo innotuit) sed deorum numerum augeri cupiat, & iis vel matres, vel sorores,

Deut. 32.

Feminarum pietas.

Feminea inconstantia. Gen. 3.

vel filijs adscribi studeat. Namq; pœtas in feminarum gratiam dearū collegia consecrassè arbitramur; quamuis & hi, & horum interpretes, ad nataliura rationem omnia ferè quæ de diis fabulati sunt, referre laborent: tamen omnia commenta prorsus fuisse eorum, qui cum Deum cognouissent, non sicut Deum adorauerunt; imò potius,

Dex à pœtis sacratæ.

Rom. 1.

»

Dimittentes eum, & seruientes Baghal & Astaroth.

QVID nomen Baghal significet, iam hic superius & non vno aliàs loco exposuimus; verum de Astaroth nihil nos hæcenus scribere meminimus, nec nūc plura scribemus, quàm quæ ad rem indicandam satis esse videbuntur; plura, ut speramus, dicturi cum hoc argumentū paulo altius repetemus. Diximus nomen Baghal, posse Latinis numen veri; verum non ita latè omnia, quæ Latini nominis vi continentur, significare Baghal, ex eo docemur, quòd nomen hoc de feminis nunquam Hebraicè dicitur, cum tamen numinis nomen feminis quoq; tribui apud Latinos nihil vetet, ut illud:

Astaroth.

Virg. Æneidos 1.

— & quisquam numen Iunonis adoret

Præterea, aut supplex aris imponat honorem?

Verumenimverò ne suis etiam sacris titulis & appellationibus feminarum, quæ cultu atq; adoratione dignæ haberentur, collegium careret, cum Baghal tantum maribus conueniret, propter incumbendæ significationem, quam in se continet; commune nomen in illa Chananæorum lingua inuentū est, quod & vni & pluribus deabus adscribi posset, idq; singulari numero GHASTHERETH; plurali verò, GHASTHAROTH, pronuntiat, à verbo GHASSAR deductum, quod ditari, & locupletari, ac propriè beari significat. Atq; ita Latine pro Ghastheret, beatam, pro Ghastharoth, multitudinis numero beatas reddere possumus, namq; beandi & beati vocabulis, diuitiarū & felicitatis summam omnem; atq; beatitudinis siue beatitatis nomine, bonorū omnium statum aggregatione perfectū significari Latini voluerūt. ut:

Beare.

Nil admirari propè res est vna Numici,

Horatius Epist. 1.

Solaque quæ possit facere, & seruare beatum.

& Esto beata, fumus atque imagines

Hor. Car. lib. 4.

Ducant triumphales tuum.

& — quidquid scripsere beati.

Et apud Comicum: O factum bene! Pol beasti me. Igitur quas in deorū numerum relatas esse stulta illa antiquitas voluit, Ghastharoth, hoc est, beatas vocauit, latiori & ad plures referendo verbo, quàm illud Latinorum ALMA; quod tametsi deabus adiungatur, non omnibus tamen tribuebatur, nisi iis quæ minimè steriles haberentur, ut Iunoni, Cereri, Veneri, ac Telluri. Hinc autem illud etiam docemur, nomen Ghasthereth, siue Ghastharoth, quamquam vni cuiquam, aut pluribus etiam certis deabus adscriberetur: non tamen propriū cuiusquam nomen esse, sed epitheti vim obtinere, etiam cum nullū proprium pronunciaretur nomen. potuit enim iis deabus, quæ in singulis locis colerentur, id epithetum propriū nominis vicem, vel antonom-

Alma.

Virga.

maficè, vel singulari & publica omnibus notatione usurpari; ut apud nos nomen virginis, nulli proprio nomini adiunctum, præcipuo quodam excellenti iure, sanctissimam Iesu matrem Mariam indicat; cum tamen & multe & sanctæ virgines in Christiana religione celebrentur. Atque ut obiter antiquarum rerum historias luce aliqua iuueamus, silentio præteritum nolumus, hoc idem nomen esse quod apud nonnullos tum Græcos, tum Latinos scriptores legimus, Assyriorum quandam deam commemorantes, Astharten per ipsos vocatam; qui sanè ut ex antiquis rebus multa ignorabant, sic etiam in Orientalium gentium tum referendis verè historiis, tum pronuntiandis rectè nominibus, negligentiores erant, maximè cum certis carerent literis, quibus ea, quæ gutture tantum pronuntiantur (qualia nulla ipsi imitabantur) possent referri. in hac enim pronuntiandi parte, subiectæ tantum vocales ab istis usurpantur; aut, quod non minùs impropriū est, pro gutture ab y, z, proferunt, sic pro עמורה Gomorrhæam, pro בועז Booz, pro יעקב, Iacob sonant: atq; ita pro עשתרת Astharten dicunt, quam nonnulli certam singularemq; Assyriorum deam esse existimabant; nonnulli verò eandem esse Venerem exponebant, nomen Astarthis idem quod ἀσπιδίτης significari opinati: cum, uti diximus, & commune sit nomen, & beatam siue felicem significet, & pluralem admittat numerum, ut BAGHALIM. sed ad institutum reuertamur. Quale Israelitici nominis decus, qualis rerum ac religionum permutatio fuit, Dominum relinquere, & Baghal & Astharoth, hoc est, numini ac beatæ deabus seruire!

Iratusque Dominus contra Israel, tradidit eos in manibus diripientium, qui ceperunt eos, & vendiderunt hostibus qui habitabant per gyrum, nec potuerunt resistere aduersariis suis.

EX antecedentibus causis, hoc est, ex maxima Israelitarum impietate, atq; affectata veri ignorantia ac desertione, quid expectandum esset eis, qui diuinam providentiam in humanis factis pro iusti iudicij ratione vel premio probandis, vel pœna multæ andis attendunt; nempe id cum primo querendū erat, an iudicij consequens forma cautionibus ac prædictionibus Mose interprete expositis responderet, an ipsis iisdem inquam ministris, quæ iam proposita à Deo fuerant minæ, certo euentu verè constantesq; sentirentur euadere. Namque, ut iam paulo superius referebamus, amicitia cum hostibus coniungenda prohibiti fuerant Israelitæ, ea lege atq; prædictione, ut si secus agerēt, quos amicos sibi reddere studissent, infensissimos inimicos, iudice & impietatis ultore Deo, experiri cogerentur. Id autem euentu ipsi firmatum historia commemorat, concitatos videlicet animos eorum, quos vicinos, atq; fœdere coniunctos optauerant, inter quos fuere Cusan, Reoghataim, Eglon, & Sisara, eosq; viribus ac potentia ad Israelitarum direptionem & vastationem fuisse auctos. Tradidit eos, non casu, non virtutis hostili, sed Dei iudicis voluntate in direptionem traditos. cuiusmodi veri

דירפון direptio illa fuerit, Hebraico verbo סוֹזְזִים declaratur, quod simul re-

perire, pessumdare, & conculcare significat. huic affinem ferè significationem verbum Latinum vastare habet. Quod verò adiungitur: Qui ceperunt eos, & vendiderunt; verbū Cepērunt cū superiori verbo Diripientium, est coniungendum: Vendiderunt verò ad Deum referendū est, à quo traditi & venditi fuerunt, ut iis serui tributarij, essent, quorum tributa victorie omni & internecioni, atq; consecuturæ inde pari tranquillitati prætulerant. Significanter autē indicantur ij, quibus venditi fuerint; videlicet hostibus qui habitabant per gyrum, ut euentus prædictioni, & pœna culpe conuenirent. His illud subiungitur diuinæ ultionis & castigationis argumentum: Nec potuerunt resistere aduersariis suis. Vastationem, direptionem, calamitatemq; hanc omnem non à longius remotis, sed ab iis ipsis, quos amicos optauerant & existimauerant, allatam, diuinæ ultionis, certæq; prædictionis ac singularis providentiæ opus esse fateri oportet, iis etiam rerum & euentuum obseruationibus adiunctis, nempe quòd nec potuerunt resistere aduersariis suis. ij, qui paulo antè nullos hostes timere, nullos non fundere, perdere, profligare, nullas vires, copias, opes, potentias, artes magnorum populorum, multorumq; Regum non euertere solebant, tamen nunc iam non à tantis, tam multis (ve hostibus, imò ab illorum reliquiis, nulla pugna non vincuntur, superantur, franguntur, & pessumdantur, siue intra suos agros inuasi essent, ubi incolæ propter locorū notitiam & usum, atque propter domorum & coniugum liberorumq; amorem, & audaciùs, & firmius obistere solent. Tamen resistere non potuerunt. Hebraicè, Et non potuerunt iam stare ad facies hostium suorum. non factum ab hostibus in se impetū frangere, immò nec sustinere potuerūt. quod verò additur Iam, ad certæ providentiæ considerationem rēdit, qui in cunctis olim præliis superiores euaserant, iam nunc contrà in cunctis franguntur & funduntur. nā aliàs ubi inter finitimos, atq; etiā inter eos qui remotiores viuunt, contentio, emulatio, similtas, atq; inimicitia pacem turbat, nonnunquam altera pars, rursus verò altera vincit; interdum verò dubio, ut Latine dicimus, Marte pugnatur, Deo orbis moderatore ita rem temperante, dum neutram partem omnino perire, neutram prorsus insolescere oportet. Verùm hic adeò manifestè sese ira Dei ostendebat, ut nullum irruentium hostium impetum sustinere Israelitæ possent. Quin & si, ut fieri solet, mutato consilio, & bellicæ discipline artibus noua tentata sorte, ipsi in hostes hostiumq; agros irruere primi tentarent, tamè illud experiebatur, quod subiunctū est:

Sed quocumq; pergere voluissent, manus Domini super eos erat, sicut locutus est & iurauit eis, & vehementer afflicti sunt.

NON ita pridem, cum terram occupaturi & expugnaturi hospites & locorum ignari venissent, nullam pugnam non feliciter pugnaverant, ad quam vel illi euocauissent, vel euocati essent; atq; hic perpetuus victoriarum successus illos duce & conseruatore propugnatorēq; Deo rem gerere probabat: nunc verò contrà iam non hospites, sed cultores locorum, pugna & bel-

bandi non imperiti, nec ignari rerum, morum, & consiliorum, quibus valere hostes possent; tamen siue inuadantur, siue ipsi in hostes inuadant, iniquum pariter exitum habent, manifesto argumento, Quod manus Domini super ipsos esset in malum, siue in mala, ut Hebraicè atq; Gracè legitur. Chaldaicus paraphrastes ita vertit, In omni loco quo exiere percussio ante Dominum, fuit in eis in malum, ita ut nulli alij rei, quam Dei ultoris voluntati ac iudicio iustissimo, constantiq; sibi prouidentie, superiores semper hostium partes adscribere possent, quippe hæc cum prædictionibus maxime conueniebant. quarum quia magnum est ad omnem de prouidentia disputationem argumentum, hic repetere in utramuis partem non pigebit.

Leuit. 26. Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis, & feceritis ea; dabo vobis pluuias temporibus suis, & terra gignet gerænen suum, & pomis arbores replebuntur. Apprehendet messium tritura vindemiam, & vindemia occupabit sementem; & comedetis panem vestrum in saturitate, & absq; pauore habitabitis in terra vestra. Dabo pacem in finibus vestris, dormietis, & non erit qui exterreat: auferam malas bestias, & gladius non transibit terminos vestros. Persequemini inimicos vestros, & corruet coram vobis. Persequentur quinque de vestris centum alienos, & centum de vobis decem millia, & c. & paulo inferius: Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, si spreueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, ut non faciatis ea quæ à me constituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meum: ego quoque hæc faciam vobis. Visitabo vos velociter in egestate, & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustra seretis semetem, quæ ab hostibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hostibus vestris, & subiciemini ijs, qui oderunt vos: fugietis nemine persequente. Itaq; Sicut locutus est, & iurauit eis, vehementer afflicti sunt. Atq; hæcenus primam de prouidentia interrogationem absoluiimus; nunc verò secundam quemadmodum diuina scripta excipiant, attendamus.

Suscitauitque Dominus iudices, qui liberarent eos de vastantium manibus.

DEI aduersus Israelitas iustissimam iram non ita initio exarsisse, quin benignissima erga eosdem misericordia intercedendo persæpe sedaret, historiae auctor Spiritus sanctus declarat: urgebat enim semper diuina benignitas propositum suum, de Israele ad magnum illud de salute orbis consilium instruendo & adornando. Quamobrem nunquam iratus adeo fuit, quin misericordie (ut Vates canebat) recordaretur. Erat autem secunda in hoc genere questio, cur post illam priorem castigationem tam variè actum cum Israelitis fuerit, ut iam victores ab hostibus, iam victi euaderent. Hanc ex rerum ac temporum varietate allatam ita dissoluit auctor, ut ostendat voluntatem quidem Dei in illis ad sanam mentem reducendis, atq; in eisdem fouendis & ornandis constantem fuisse semper; verum ipsos magna officij faciendi

Questio 2.

faciendi & pietatis colende inconstantia, immò frequenti violatione, impedimento sibi fuisse, quo minus perpetuo Dei beneficio esset utendum: demum quidquid mali, quocumque tempore ac loco accidisset, eosdem sibi sua temeritate, stultitia, & impietate fuisse molitos. S. S. E. Perditio tua ex te, Ose. 13. I Israel, tantummodo ex me auxilium tuum. Hæc igitur huius versus, atque eorum qui subiunguntur, simplex explicatio est: nempe Deum clementissimam castigatione aduersus illos fuisse usum, consuluisseq; istorum calamitati ac ruine, ducibus optimis, atq; sapientia & fortitudine auctis, in populi liberationem & salutem subinde mittendis; nihilominus tamen illos sese à sanitate abalienasse, itaq; medicinam respuentes tamen optimi medici ac patris vindicisq; iudicio & sententia vapulasse. Quos iudices hîc Latine dicimus, summæ rerum gubernatores exponere possumus, Chaldaico verbo, ● NECADIN, instruente.

Sed nec eos audire voluerunt, fornicantes cum diis alienis, & adorantes eos. Citò deseruerunt viam per quam ingressi sunt patres eorum: & audientes mandata Domini, omnia fecere contraria.

IMPROBISSIMVS ille opinionis & priuati consilij spiritus, qui ab initio mundi hominum mentes occupare cepit, nihil aliud perpetuo agit, quam ut à Dei iussu & doctrina alienatas ad varia studia traducat, de unico illo recto obedientie tramite pulsas, in priuatam, singulisq; optatam viam ductas perturbet, atq; hoc pacto à Dei vita quam longissimè exulare faciat. Constans profectò sibi, perpetuum ac certum est Dei propositum erga humanam naturam, quam ad suam imaginem & similitudinem Deus effinxerat; constans erga Israelem suum ornandum, promovendū, & amplificandum: sed Israel à vocatione sua nimium degenerans, qui magni boni ex diuino beneficio compos fuerat, bonum & malum scire præoptat; atq; ita Dei præceptum pactumq; transgressus, magnum ipse sibi molitur malum, tanta auiditate & insaniam, quanta solent impudicæ femine, eam, quam honestis propriisq; viris debent, fidem deserentes, in turpes concubitus atque adulteria insanire, quibus non tantum optima consilia ac monita reijciuntur, sed commoda omnia postponuntur, pericula & incommoda contemnuntur, præ libidine atque impotentia amoris, quo in furorem illum præcipites rapiuntur. cuiusmodi illud exemplum est:

Nupta senatori comitata est Hippia ludum,
Ad Pharon, & Nilum, famosaque mœnia Laxi,
Prodigia, & mores vrbis, damnante Canopo.
Immemor illa domus, & coniugis, atque fororis,
Nil patriæ indulsit, plorantesque improba natos,
Utque magis stupeas, ludos, Paridemque reliquit.
Sed quamquam in magnis opibus, plumaque paterna,
Et segmentatis dormisset paruula cunis,
Contempsit pelagus; famam contempserat olim,

H 3

Cuius

Iuuen. satyr. 6.

Consilij priuati spiritus.

Dei propositum.

Israel.

Cuius apud molles minima est iactura cathedras.
 Tyrrenos igitur fluctus, lateque sonantem
 Pertulit Ionium constanti pectore, quamuis
 Mutandum toties esset mare; iusta pericli
 Si ratio est, & honesta, timent, pauidoque gelantur
 Pectore, nec tremulis possunt insistere plantis.
 Fortem animum præstant rebus, quas turpiter audent.
 Si iubeat coniux, durum est conscendere nauim.
 Tunc sentina grauis, tunc summus vertitur aër.
 Quæ mœchum sequitur, stomacho valet, illa maritum
 Conuomit, hæc inter nautas & prander, & errat
 Per puppim, & duros gaudet tractare rudentes.

HIS versibus, quamquam prolixius, tamen quia insanam earum, quæ à
 coniugali fide ad adulteria prolapsa sunt, mulierum impotentiam depingi
 intelleximus, ad huius loci explicationem, uti libuit: quod huiusmodi effre-
 natam alienos, neque veros Deos adsciscendi & colendi libidinem Israelitis
 exortam, primæ lingue verba significent: Fornicantes cum diis ali-
 enis, & adorantes eos. Omne diuini cultus genus, quod scholastico vocabulo
 λατρεία dici solet, hoc verbo, Adorantes, in hoc loco significatur. Atqui
 natura rei, ratioque aptè docet, Iudicum apud illos sermones publicè ac pri-
 uatè habitos, duobus præcipuis fundamentis fuisse innixos: videlicet, com-
 memoracione & admonitione virtutis, maiestatis, sapientie, & efficacita-
 tis Dei, qui cum omnia gubernaret, tum ipsis singulari beneficentia ac pro-
 uidentia sese agnoscendum, amandum, colendumque exhibuerit, tamque multis
 ac tam præclaris signis, portentis, ac miraculis primum patrem, doctorem,
 Regem, denique Deum probauerit; iam verò idem, præsentibus inferendis
 calamitatibus, officium ac munus præstaret optimi patris ac medici, qui li-
 beros, quos aliàs fouerit, tamen insania laborantes, virgis, minis, vocibus,
 terroribus, interdumque monitis curare, & ad sanam mentem reducere ten-
 deret. Hoc prius fundamentum, Iudicum & præfectorum orationibus sub-
 stratum est; illud verò alterum, minus quidem graue ac solidum natura sua,
 verum hominibus, qui humana sapientie magis interdum quàm diuina
 rationibus ad agendum impelli solent, mouendis non leuiter opportunum
 adiugebatur, nempe paternorum exemplorum, quæ plerique omnes in vita vitæque
 actionibus imitari atque sequi solent: Magnis cum lubent animos auctoribus,
 ut ille inquit. Sed isti tamen cum primis Dei timorem respicientes, à paren-
 tibus etiam suis degenerare voluerunt. Iudex quidem cum homo esset, atque
 diuina legis illius figuratiuæ & scriptæ minister tantum, populi animum
 mutare & informare virtute sua non poterat; punire etiam, hoc est, occide-
 re & ulcisci totum populum, ac genus Israeliticum illo scelere communiter
 contaminatum, non valebat: monere tamen, hortari, arguere, increpare, in-
 cussare, atque ad eò certis minis, ac diuina iræ denunciationibus perterrefa-
 cere, maiorum suorum antiquis recentibusque exemplis propositam suasio-

Adorare.

Sermonum
Iudicum ca-
pita.

Iuu. fat. 10.

mem confirmare poterat, vestigiisque parentum adhuc integra & conseruata
 indicare; cum non ita multi anni interessent inter ipsos & ipsorum patres,
 qui primi in illam regionem à Deo deducti fuerant. Citò deseruerunt
 viam, per quam ingressi fuerant patres eorum. Sceleris grauitas, tempo-
 ris acceleratione augetur. Namque longa intervalla in rebus humanis non
 nihil vitij facere solent, maximè incuria ac neglectione eorum qui publi-
 cis præsumt rebus, quorum interest, morum ac legum sanctitatem curare &
 instaurare. Cum verò his non cessantibus, tamen populus officium deserit,
 vel importunissima obliuionis, vel immanis & furentis demencie, vel af-
 fectata improbitatis, & nefarie impudentie indicium est. Citò deserue-
 runt viam, notam, tritam, probatam, & exploratam, non ab alienis aut igno-
 tis, verum, per quam ingressi fuerant patres eorum. Illorum enim com-
 munitas atque vnica fuerat cura, in omni tum communis tum priuata vitæ con-
 silio, à propositis & sancitis legibus, atque à fœderis cum Deo pacti rationi-
 bus, non discedere. Et audientes mandata Domini, omnia, quæ rectè in ita
 secundo probabatur exitu. Ita exponimus orationem hanc, Audientes man-
 data Domini, ut hanc viam esse interpretemur ab horum patribus observa-
 tam. Hebraicè enim facillè cognoscimus hanc posteriorem partem anterioris
 esse expositionem, sic: Reccesserunt citò ex via illa, quam ingressi fuerant
 patres eorum, ad audiendum præcepta Domini. Deinde verò ex An-
 tithesi, istorum impietas comparata ostenditur: Omnia fecere contraria.
 Aptæ ac distinctæ expositione Latinus interpret vsus, Hebraici Idiotismi
 non simplicem significationem paucis etiam verbis reddidit. Nam Hebraicè
 est, Non fecerunt REN, atqui vox REN, & similitudinis, & rectitudinis
 habet significationem. Latine duabus ad minimum vocibus reddi potest:
 Ita & rectè, siue aptè & concinnè, ac firmiter. Quæ omnia cum ab his præ-
 stita oportuerit, videlicet ut ex diuinorum præceptorum norma, & præscri-
 pto, noto, constanti, ac certo, omnia cum priuata, tum publicè constitueren-
 tur & agerentur, tamen omnia contra acta & facta arguantur: itaque ad-
 iuncta verbo negatio, omnia aufert, quæ vocis REN significatione compre-
 henduntur. Græca oratio ita vertitur: Declinauerunt citò ex via, quam
 ingressi fuerant patres eorum, ut audirent mandata Domini: non fe-
 cerunt sic. Pergit porrò historiae author Spiritus sanctus in itam de prou-
 dentia perpetuam demonstrationem asserere; illudque semper urget caput,
 Deum & misericordie suæ probationi, & Israelitarum utilitati, per com-
 moda sapiens, interdum verò per incommoda consuluisse: illos verò contra
 miseriam & calamitatem sibi ipsis fuisse perpetuò molitos.

Cumque Dominus iudices fuscitaret, in diebus eorum flecebatur
 misericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat
 eos de cæde vastantium.

NON propter istorum meritum, aut propter eximiam virtutem, ac vitæ

Restitutio-
nis causa.

Iudices.

Misericor-
diae con-
suetudo.

in melius correctionem; sed propter propriam clementiam & misericordiam, salutis & refrigerij beneficium illis præstitum esse docet; verum tamen, ut ab improbis, & sui propositi corruptisq; animi tenacibus, non rectè exceptum, nec commodè conseruatum. Causam itaque reddit, quamobrem Israelitarum res iam percuntes, ac ferè perditæ restituerentur; misericordiam videlicet Dei, oppressorum gemitu & lamentatione excitatam. Tandem, inquit, magno calamitatum pondere pressi Israelitæ, non genere ac lamentari non poterant, atque interim eam pœnitentiæ viam inibant, quæ magis metu quàm moribus optaretur; verum eare Deus ita flecebatur, ut per cretos & auctos, atq; Spiritu suo animatos ministros, quos iudices Latine interpretamur, illis foris securitas præstaretur; domi verò ius diceretur, & pietatis ac virtutis veræ studium suaderetur, cuius legitima atque constanti obseruatione, ipsorum publica salus libertasq; stabiliri posset: verum illi, id quod nostris etiam seculis pudendo magis quàm dolendo spectaculo visitur, ad vomitum reuersi, & vitiis cumulorum addebant, & miseriarum nullam admittebant modum. Huius expositi à nobis versus verba, ut ex prima lingua, cui etiam Græca accinunt, Latine expendere possumus, expendamus. Et cum cõlitueret Dominus illis iudices illos, & erat Dominus cum iudice illo, & seruabat illos de manu hostium suorum omnibus diebus iudicis illius: quia pœnitebat Dominum propter gemitum ipsorum, à facie affligentium eos, & opprimentium eos. Multa nobis hisce indicantur verbis, illa verò cum primis obseruanda misericordia videlicet Dei, quem gemitus permoueret eorum, qui tamen, ut rectè resipiscerent, non permouebantur ipsi. Deinde auctoritas ad res & bello & pace gerendas, quæ nec ad iudices plures, nec ad illorū quempiam, sed omnis ad Deum refertur. Attentiùs igitur considerandum est, quàm sibi similis diuina misericordia prouidentiaq; erga homines perpetuò constet: mox etiã spectandum quàm leue, quàmq; boni consilij negligens, & mali cõtrâ pertinax humanum ingenium sit, propter illum, regnantem in hominum membris ac mentibus, proprij consilij ac vitij appetitum, quo prima hominum copia naturaq; impulsa fuit, nemine cogente, verum opinionis priuatæ spiritu suadente.

Postquam autem mortuus esset iudex, reuertebantur, & multo faciebant peiora, quàm fecerant patres eorum, sequentes deos alienos; seruietes eis, & adorantes illos. Non dimiserunt adinventiones suas, & viam durissimam, per quam ambulare confueuerant.

OPTIMVM esse Reipub. statum, cum non ex metu, aut hominum auctoritate ac reuerentia, non ex iudicij ac pœnæ formidine, sed Dei timore, & unico virtutis amore recta ab hominibus capeffuntur, & exercentur; manifestius est, quàm ut demonstratione indigeat: idq; omnibus, cum sapientum aliorū, tum verò diuini Spiritus sententiis confirmari & suaderi audimus. Initium sapientiæ, & plenitudo sapientiæ, & corona sapientiæ est, timere

timere Dominum. Qui timet Deum, faciet bona; & qui continens est iustitie, apprehendet illam. Oderunt peccare boni virtutis amore. Sed quamquam hæc optima, rectissima, & cõpendiosissima ad rectè viuendū via ratioq; sit; tamen cum ab hac deflectitur, illa non incommoda adeò est, ut inueniunda non sit, videlicet, cum optimorum Reip. ministrorum exemplo & auctoritate homines à maleficio deterrentur, & ad innocentiã, vitæq; emendatæ usum reuocantur, siue id ex metu, siue ex emulatione, siue ex præfectorum imitatione, siue deniq; ex consuetudine fiat. nam hoc pacto, tum fieri potest, ut nonnulli ad verum virtutis ac pietatis studium serio incendantur, tum verò alij à perversis moribus publice abstinentes, & Reip. faciem minùs contaminent; & punitionem, quæ ex publico scelere consequi solet, non ita accelerari faciant. Per magni igitur interest, quibus præfectis publicæ res vtantur, quibus artibus præfecti instructi populorū salutem consulant. Solent enim optimi quiq; religionem cum primis colendâ curare, populos ferendis vel instaurandis legibus emendare, moribus ornare, ex eaq; re non solum publicam calamitatem, cum nulla culpa est, non metuere licet; verum etiam aliquando contingit, ut imminentem, ob præteritorū temporum scelera, animaduersionem & pœnam, optimorum Principum cura, opera, & procuratio vel omnino deprecetur, ut Mosis exempla ostendunt; vel valde imminuat, vel longiùs etiam in posterum differat, ut ex Iosue historia manifestè docemur. S. S. E. Hæc dicit Dominus: Ecce ego adducam mala super locum istum, & super habitatores eius, omnia verba legis quæ legit Rex Iuda: quia dereliquerunt me, & sacrificauerunt diis alienis, irritantes me in cunctis operibus manuum suarum: & succendetur indignatio mea in loco hoc, & non extinguetur. Regi autem Iuda, qui misit vos ut consuleretis Dominum, sic dicetis: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Pro eo quòd audisti verba voluminis, & perterritum est cor tuum, & humiliatus es corâ Domino, auditis sermonibus contra locum istum, & habitatores eius: quòd videlicet fierent in stuporem & in maledictionem, & scidisti vestimenta tua, & fleuisti coram me, & ego audiui, ait Dominus: idcirco colligam te ad patres tuos, & colligèris ad sepulchrum tuum in pace, ut non videant oculi tui omnia mala, quæ introduetur sum super locum istum. Itaque orandum in primis, ne integri saniq; mores populo desint: deinde, ut nunquam optimis præfectis destituatur Respublica.

Tutus bos etenim rura perambulat,
Nutrit rura Ceres, almaque Faustitas,
Pacatum volitant per mare nauitæ,
Culpari metuit fides.

Nullis polluitur casta domus stupris,
Mos, & lex maculosum edomuit nefas,
Laudantur simili prole puerperæ,
Culpam pœna premit comes.

Horatius
lib. 4. od. 5.

I

Multo

Multo faciebāt peiora, quàm fecerant patres eorum. *Hebraica oratio schematicōs pronuntiatur*, Corrumpebant præ patribus suis. *Viam, inquit, dietatis & morum multo magis, quàm patres ipsorum, contaminabāt, insolentiùs & impudentiùs multo agebant.* Sequentes deos alienos. Hoc erat primum in mente vitium, animo ac studio ferri in propria sibiq; optata & conficta religionis formam. Seruientes eis. *Thure, farre, altaribus, templis, delubris, puluinaribus, aris, lucis, & titulis constitutis; hostiis mandandis, atq; omnis cultus generibus variis frequentandis, ludis etiam celebrandis.* Et adorantes. *Capitis, membrorum, ac totius corporis habitu ac gestu, vario ritu, quo vel metus, vel supplicatio, vel suspectio, vel deuotio, deniq; omnis erga diuinam naturam animorum affectio significatur.* *Hebraicè, Ad inclinandū sese illis. Quo habitu ex cæteris omnibus, quicūq; per varios hominum ritus spectari solent, nullus maiorem animi, ut ita loquamur, submissionem indicare potest: quod Latini dicunt, prosterni ad pedes.* Est autem cum de religione agitur, habitus hic supplicantium, & sese abijcientium, misericordiam ac delicti veniam petentiū, omnibus ferè Gentibus cōmunis; atq; habitus huiusmodi, frequentissima in sacris libris mentione notabilis, atque adeò apud vanorum deorum cultores, quos *Israelitæ imitati esse arguuntur.*

Num Veneris magnæ violæi numina verbo,

Et mea nunc pœnas impia lingua luit?

Num feror incestus fedes adiuisse Deorum,

Sertaque de sanctis diripuisse focis?

Non ego si merui, dubitem procumbere templis,

Et dare sacratis oscula liminibus.

Non ego tellurem genibus perrepere supplex,

Et miserum sancto tundere polte caput.

Huiusmodi etiam habitu & gestu vana Gentium numina, & monstrosa feminarum dearum figmenta, venerari ac colere *Israelitas, hoc est, potètem cum Deo populum, non puduit.* Est autem hæc commemoratio, quædam criminis per incrementum amplificatio, qua illi conuincuntur non dimisisse adinventiones suas, siue, ut *Hebraicum verbum habet, opera superstitiosa sua, nec viam, quam durissimam author cognominat; vel propter exitum, quem durissimum esse & miserrimum non semel senserāt; vel propter propositi pertinaciam, quam interpres noster eleganter declarat: Per quã ambulare consueuerant.* Nam ex frequentatione assidua viarum solum tritum duratumq; redditur, atq; omni aliàs crescentium plantarum, herbarum, & florum amœnitate priuatur. Est autem *viam* nomen, cum ad animum transfertur, ad consuetudinem morisque significationem apprimè accommodatum. *Vt, Vias tuas demonstra mihi, & semitas tuas edoce me. & apud Latinos:*

Et pater ergo animi felicitatis credit auaros,

Qui

Qui mirantur opes, qui nulla exempla beati
Pauperis esse putant, iuuenes hortatur, ut illam
Ire viam pergant, & eidem incumbere sectæ.

Quem verò *viam istius frequentatio exitum habuerit, subiuncta expositio declarat:*

Iratusque est furor Domini in Israel, & ait: Quia irritum fecit gens ista pactum meum, quod pepigeram cum patribus eorum, & vocem meam audire contempsit.

DEVM non irasci, nisi maxima & iustissima ratione, qualem oportet eam esse, quæ iustissimum & integerrimum, atq; aliàs patientissimum iudicem commouere, & ad animaduersionem, vel ad supplicium de improbis sumendum excitare posset, iam sæpius in sacris libris obseruauimus, & in commentariis non vno loco indicauimus. Deus iustus iudex, fortis, & patientis, nunquid irascitur per singulos dies? Nec verò necesse nūc fuerit subtiliùs disputare, quemadmodum huiusmodi animi affectiones Deo simplicissimo, & ab omni perturbatione alienissimo, tribuantur; cum hæc & à philosophis, & à scholasticis theologis distinctè explicata sint, & à nobis opportuno loco tractata; & nemini, qui pietatis notitia imbutus est, ut existimamus, ignorata. Omnibus namque iam illud vulgatum protritum est, huiusmodi verba, quæ ex humano sensu vsurpantur, non affectum, sed effectum Deo adscribere. Verùm iam *ira causas, multis partibus ac circumstantiis auctas, expendamus.* *Hebraicum schema sic habet: Et exarsit nasus Domini.* Nam nulla totius oris pars citiùs & apertiùs iram, iratumq; hominem indicat, quàm nasus, quo incensus in corde spiritus efflatur, atq; totum deinde corpus commouet; maxime verò eorum, qui naso vel breuiore vel angustiore sunt; hi enim faciliè irritantur: irritati autem nec expleri mentè, nec consistere queunt, præcipuè q; qui indocti vulgaresq; habeantur.

Quorum præcordia nullis

Interdum aut leuibus videas flagrantia causis,

Quantulacumque aded est occasio sufficit iræ.

Quare Deum, quem non ita frequenter, nec leuibus causis, ad ultionem properare, sacri nobis auctores prodiderunt, & natura ipsa vsusq; ostendit; naribus amplissimis *Hebraica carmina depingunt, quoties illorum verborum vice Latinus interpres longanimum vocat.* Domini verò nomen illud mysticum, quatuor literis constans, ad humane salutis, atque misericordie rationem plerumque appellari, trecentis exemplis iam ostendimus. Grauem verò oportet esse causam, quam obrem Domini illius misericordis, clemētis, ac salutaris nasus ira aduersus *Israel*, sibi electum, auctum, & ornatum, incensus fuerit: grauem profectò & multiplicem. Primum, quòd *Israel*, qui totum id quod erat, cum suo etiam nomine ac titulo, Domino acceptum referre debuerit, tamen à Domino descinerit. Deinde, quòd pactum violauerit, irritumq; effecerit: pactum autem non nouum, nec obscurum, sed cum

Dei ira

Nasus.

Irei. Sat. 10.

Dei naris
amplif.
Longanimum

Pactum Dei

Tibull. lib. 1.
Elogia 1.

Via.

Psal. 14.

Irei. Sat. 10.

patribus sancitum, & omnibus quas Dominus susceperat conditionibus firmatum. Denique, quod nec ipso pacto pactiq; tempore per Prophetas edocti, nec postea saepius moniti, admoniti, & obiurgati, tamen Domini vocem audire voluerint: sed per summam improbitatem & superstitionem, aliarum gentium moribus ac ritibus, magis adeo ex imitatione quam ex persuasione, obsecuti fuerint. namque à Gentibus ipsis ad sua colenda numina inuitatos non legimus, multo autem minùs ab illorum diis ad suum cultu vocatos, quos constat habere quidē os & collum, verum nec ore loqui, nec gutture clamare posse: Deum autem, qui nec os, nec guttur habet, illos per Prophetas certissimis signis, & illorum patres publica voce fuisse allocutum. Et vocem meam audire contempserunt. Atq; ex hoc aliisq; locis quam plurimis docemur, omnia Dei beneficia ex misericordia, omnia rursus ab eodem leuiter, vel grauiter constituta supplicia ex iustissimo iudicio proficisci. Audimus nunc Dominum allegantem pactionem suam legitime sancitam, & à se obseruatam, ab illis verò perturbatā: allegare monitiones, admonitiones, & obiurgationes, atque obtestationes, ab istis neglectas, & contemptas. Fuerat autem pactū, quod ad hanc rem attinet, huiusmodi: Quod

Exodi 23. si audieris vocem eius, & feceris omnia quae loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te: praecedetq; te Angelus meus, & introducet te ad Amorrhaeum, & Hethaeum, & Pherezaeum, Chananeumq; & Haueum, & Iebuseum; quos ego conteram. Non adorabis deos eorum, nec coles eos: non facies opera eorum, sed destrues eos, & confringes statuas eorum. Seruietisq; Domino Deo vestro, ut benedicam panibus tuis, & aquis, & auferam infirmitatē de medio tui. Non erit infœcunda nec sterilis in terra tua, numerum dierum tuorum implebo. Terrorem meum mittam in praecursum tuum, & occidam omnem populum ad quem ingredieris. Cunctorum inimicorum tuorum coram te terga vertam, emittens crabrones prius, qui fugabunt Heueum, & Chananeum, & Hethaeum, antequam introeas. Non eyciam eos à facie tua anno vno, ne terra in solitudinem redigatur, & crescant contra te bestiae. Paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augearis, & possideas terram. Ponam autem terminos tuos à mari rubro usque ad mare Palaestinarum, & à deserto usque ad fluuium. Tradam in manibus vestris habitatores terrae, & eyciam eos de conspectu vestro. Non inibis cum eis fœdus, nec cum diis eorum. Non habitent in terra tua, ne foris peccare te faciant in me, si seruieris diis eorum: quod tibi certē erit in scandalum, &c. Atqui hoc pactum adeo studiosè perturbauerant Israelitae, ut non contenti primū tributorum pactione, cum iis transigere, quos delere funditus debuerant, pro perpetuis inimicitis, amicitis, & consuetudinibus studiosè ambitis uti praoptauerint, & illorum sese sceleratis sacris comunicauerint, atq; in omnem idolomania superstitionem auidiſsimè incubuerint. Ita cum Dominus illorum hostes sibi etiam pro hostibus habendos receperit, nūc tam ambitiosè in amicitiam adscitos, sibi ex vi pactionis, quam

isti derruperant, hostes haberi, nec perdi oportere: imò ut vel suo malo resipiscant, illis optatos amicos ac vicinos relinquendos esse: ut, qui amicitias & societates, more Gentium, utilitatis nomine colēdas esse duxerint, cuiusmodi istarum amicitiarum fides vsusq; esse soleat, experiantur.

Et ego non delebo gentes, quas dimisit Iosue, & mortuus est.

D V Æ (quod ad Gentes attinet) pactionis partes siue conditiones fuerāt; altera, ne amicitiae cum Gentibus ullo pacti genere, siue propter utilitatem, siue aliam ob causam inirentur, sed perpetua inimicitia vsq; exercerentur, interim dum aucto Israelis populo, vicina omnino delerentur reliquiae: altera verò, ne etiam per id tempus, quo hostium reliquiae durarent vllē, illorum superstitionum communicatio admitteretur. Cū verò prior pars ab Israelitis contra diuina consilia, iudicia, iussumq; perturbata fuerit, atq; ex Gentium sapientia & prudentia (quam consilium status nunc etiam dicere Gentes solent) in amicitiam vocati fuerint, y quos perpetuos hostes duci haberiq; oportuerat: eam rem ita improbat Deus, ut Israelitas gentem iam sibi appellatos, quod Gentium morem probasse cognosceret, ad eos exitus relegauerit, qui ex huiusmodi gentium societatibus exstare spectarique solent: quae gentes nulla certa fide innixae, vel utilitatis opinione, vel potentiae metu tantum fulcīretur; hisq; tibicinibus subductis, continuo magna cum alterius vel vtriusq; partis pernicie corruunt. Atque haec huius decreti diuini simplex atque sequax explicatio est: Nolo, inquit, eas gentes ego delere, quas Iosue, cū moreretur, nondum expugnatas eo consilio reliquit, ne vastata regione, cultoremq; desiderante, ferre succederent. Quandoquidem ista etiam gens non propterea, sed propter tributi utilitatem, & potētia ad opportunos vsus societatem sinendas, imò conseruandas & fouendas censuerit. Atque hoc est, quod legatus ille diuinus inter orandum praedixerat: Cur hoc fecistis? quomobrem nolui eos delere, &c. Erat autem altera pactionis pars, uti commemorauimus, ne ullo modo harum gentium colerentur dij. Atqui initio, cū pacta fœderaq; inirentur, vero simillimum est, Israelitas inter ineunda pactionis causas nullam de alieno cultu fecisse mentionem, imò nihil sibi minùs in animo esse professos, quam eiusmodi impietatē admittere, tantum tributa, commercia, atque ad summum subsidia mera crepuisse, idq; initio post firmatas pactiones acriter curasse & cauuisse, ne scilicet religiones contaminarentur. Quod tamen studium quantum durare potuerit, facile cerni, atque ex prima huius capituli parte etiam cognosci potest. Seruierrunt, inquit, Domino cunctis diebus Iosuae, & seniorum, qui superstites illi fuerant, & nouerant omnia opera Domini, quae fecerat cum Israel. Namque illa tempestate singulae tribus cum vicinis paciscebantur, hoc tantum contentae, nimirum agendis & conseruandis suis rebus, componendisq; domibus, & urbibus ornandis, agris viritim assignandis, oppidis condendis. Vbi iam illa cura imminui, & commodorū vita vsus incundior per securitatem contingere cepit, ad vitia & ad luxum, atque adeo ad genus

Sapientia
Gentium.
Status cog-
noscendum.

Quia publica

omne deliciarum paulatim prolabi humanum ingenium more suo ceceperit. Antiquum quippe & vetus illud est, quod in lege scriptum de Israelitis, à D. Paulo in exemplum vitandi otij relatum fuit: Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere.

Cùm primùm positis nugari Græcia bellis
Cæpit, & in vitium fortuna labier æqua;
Nunc Athletarum studiis, nunc arsit equorum;
Nunc tibicinibus, nunc est gauisa tragædis;
Marmoris, aut eboris fabros, aut æris amauit;
Suspendit picta vultum mentemque tabella:
Sub nutrice puella velut si luderet infans;
Quod cupide petiit, maturè plena reliquit.
Quid placet, aut odio est, quod non mutabile credas?
Hoc paces habuere bonæ, ventique secundi.

Eadem etiam incommoda Romanis ex causa simili accidisse legimus.

Vnde hæc monstra tamen, vel quo de fonte requiris?
Præstabat castas humilis fortuna Latinas
Quondam, nec vitiiis contingi parua sinebat
Tecta labor, somnique breues, & vellere Thusco
Vexatæ duræque manus. ac proximus vrbi
Hannibal, & stantes Collina in turre mariti.
Nunc patimur longæ pacis mala: sæuior armis.
Luxuria incubuit, victumque vleiscitur orbem.

Igitur desideratis iis, quorum tempore terra illa ab hostibus expugnata, non ipsorum artibus, viribus, & strenuitate, sed vnica Dei virtute, ipsis in usum concesserat, atque recenti adhuc diuini beneficij memoria possidebatur & colebatur; in abiam aetatem deuentum est hominum, qui non nouerant Dominum, & opera quæ fecerat cum Israel: atque hi non contenti communicatione Gentium, quoad commerciorum ac tributorum usus pateretur, ulterius etiam progressi sunt, ad suscipiendas nimirum earum gentium religiones; quæ quoniam deorum ac dearum cultibus constabant, ludis, choreis, carminibus, vestitu atque apparatu vario, aliisque ritibus colende, pro populorum, poetarum, & sacrificulorum arbitrio & ingenio, iocundæ ac populares magis ducebantur, quàm simplex illa, à patribus Israelitis obseruata, in qua nihil addere, aut imminuere fas erat ritibus iis, qui à Deo instituti, certam quandam referebant rationem carum rerum, vel quæ olim ad Israelis utilitatem editæ, vel postea ad amplificationem expectandæ essent. Sed postera (ut vidimus) ætas multo faciebat peiora, quàm patres eorum; nam patres alteram pactionis diuinæ partem, posterij verò utramque perturbauerunt, seruietes diis, & adorantes illos. Atque ita paterna quidem fides in altera tantum parte imminuta fuit; & tamen altera, quæ supererat, per ditto filiorum periculo, atque exemplo turbata, omnino euasit. hæc adeo illius, quam lectio nobis indicat, causæ expasitio consecutioque nobis fit.

Vt

Vt in ipsis experiar Israel, vtrum custodiant viam Domini, sicut custodierunt patres eorum, & ambulauerunt in eam, an non.

DVPLEX, ut diximus, fuerat pactionis conditio: altera de pellendis hostibus; altera verò de superstitione Gentium vitanda. priorem quidem patres omiserant, posteriorem sibi mansuram professi: in qua filij periculo faciendo tentati, infidelissimi & perditissimi deprehensi fuerunt, ut pote qui non solum initas à parentibus cum Gentibus amicitias conseruarunt, sed peiora quàm patres eorum fecerunt, via Domini, veræque religionis forma, & pietatis veræ studiis desertis, impiam Gentium superstitionem professi. Atque expositionis eius, quæ hæcenus tractata est, summa illa, quæ mox subiungitur, conclusio statuitur:

Dimisit ergo Dominus omnes nationes, & citò subuertere noluit; nec tradidit in manus Iosua.

HVIUS carminis ut rectus atque sequax percipiatur sensus, posterior pars exponendi causa priori prælegenda est, cuiusmodi obseruatio in iis, qui pedibus ligata oratione vtuntur, frequens admodum est. Vt,

Dilce docendus adhuc, quæ sentit amicus. Sic autem paraphrasticòs Horatium, nobis oratio contexitur. Nationes igitur, quas Dominus nec citò subuertere voluit, nec tradidit in manus Iosua, dimisit. Prius decretum fuerat, etiam utraque pactionis conditione Israelitis manente, ne citò gentes illæ omnes simul expellerentur, ob regionis vastitatem vitandam; sed ut hostium numero habitæ, paulatimque detrita, tandem extinguerentur. Verum id Iosua tempore fieri, etiam ob viri aetatem, non contigit. Nam is breui post occupatam regionem vitæ cursum confecit. Relictæ igitur sunt ea causa, quam Deus exceperat, relictæ inquam hostili nomine ac lege, uti explicatum est. Illa verò lege Israelitis contempta, effectum est, ut à Deo etiam non delerentur alia ratione, hoc est, ad faciendum periculum fidei & obseruantie Israeliticæ. hæc cum fefellerit, in ipsorum, per quos seruati fuerant, perniciem dimissi sunt. Dimissi verò, id est, non afflicti, nec consternati, nec perterrefacti à Deo, ut antea; sed suis ingenijs, artibus, consilijs, viribus, & opibus liberè uti permisi, ut hoc pacto ipsi, qui conseruati ab Israelitis fuerant, ipsos vehementer affligerent, per quos viui incolumæque regnabant. Duo autem verba in hanc enarrationem à Latino interprete vsurpata sunt, Relinquere, & dimittere, pro duobus etiam in sacra lingua obseruatis, SEAR, & NAHHAH, Alterum simpliciter relinquere, alterum remittere, & quietem præstare significat. Namque antea Deus Gentes tantum reliquerat, hoc est, reliquas esse iusserat; ut tam diu viuerent, quoad ab Israelitis funditus perderentur. Sed illas Israelitæ & viuere, & manere, & sibi conciliari optarunt: quamobrem Deus eosdem non manere solum, sed quietescere, securè agere, & sibi consulere permisit. Itaque verba illa, Non tradidit in manus Iosua, non causam indicant; sed certam expositionem habent, & significationem communem earum omnium gentium, quas in amici-

amicitiam receperant Israelita. earundem inquam, quas nec citò deleri, nec tempore Iosue debellari Deus voluerat. Atque hanc expositionem ut planius demonstraret, ipsarum gentium & urbium recensitis nominibus, expolit auctor, ut proximo accipiemus capite.

CAPVT TERTIVM.

HÆ sunt gentes, quas Dominus dereliquit, ut erudiret in eis Israellem, & omnes qui non nouerant bella Chananæorum.

LECTIO hæc superiori adnexa, explicationis lumen adhibet. Declarat enim, has omnes gentes, quas cum Israelita diuina ope facile perdere potuissent, tamen saluas & incolumes esse maluerunt, fuisse per Deum non solum incolumes, saluasq; relictas, sed viribus, opibus, consiliisq; suis permittas: atque ita ostendisse Israelitis, quantum bello armisq; valerent, dum non sibi cum Deo, sed cum hominibus pugnandum esset. Nam antea qui scire poterant Israelita aut harum gentium virtutem sentire, & cognoscere, quas non suo arcu aut gladio, non suis viribus & consiliis, sed unica Dei voluntate & efficacitate, atque infinita virtute, sibi expugnatas traditasq; videbant: quam felicitatem cum sibi perpetuam esse Israelita noluerint, bellorum artes, & consilia, atque eorum exitus semper sibi infelices experiri coacti sunt. Quas Dominus dereliquit. Hebraicum verbum, quiescere fuit. securitate videlicet permissa, & terrore illo sublato, quo antea consternabantur, dum intelligerent non illis cum Israelitis, verum cum Israelitarum Deo negotium esse. Namque hoc pacto, & animo & viribus defecti, nihil præstare poterant, nec sibi quicquam promittere, aut sperare. S. S. E. Dixeruntq; [Palestini] Quæ nam est hæc vox clamoris magni in castris Hebraeorum? Et cognouerunt quod arca Domini venisset in castra: tum mueruntq; Philistinum, dicentes, Venit Deus in castra: & ingemuerunt, dicentes, Væ nobis: non enim fuit tanta exultatio ab heri & nudius tertius: ut nobis. Quis nos seruabit de manu deorum sublimium istorum? hi sunt dii, qui percusserunt Egyptum omni plaga, in deserto, &c. Igitur huiusmodi terrore sublato, nihil non aggredi, nihil sibi non promittere potuerant gentes illæ, maxime verò aduersus imperitos, bellandiq; rudes, quibus nulla à maioribus suis militaris disciplina tradita fuerat, qua sese tueri possent; ac, si nunc primum accipienda erat, non ab aliis, quam hostibus ipsis magistrum eam accipi necesse fuit. Qua in re quantum præstare hostes possent, & ratio ipsa docebat, & exitus demum ostensurus erat; nimirum qui potentes olim belloq; fortissimi fuerint, armis instructi, locis muniti, & quod ad victoriam plurimum valet, non populari tumultu ad pugnam prodire solerent, sed maximorum ducum consiliis, & auctoritate, dexteritate, atque nota iam & celebri felicitate uti consueuissent. Itaque iam ea causa gentes hæc securi agere (Deo ita permittente) cæperunt, ut erudiret in eis Israellem. Erudi-

tionem experimenti, quod periculo nunquam caruit. Hebraicum, Chaldaicum & Græcum verba tentationem omnia significant. Ut videlicet tentaret in eis, cuiusmodi vel amicitias, vel inimicitias istarum gentium erga se sustinere Israelita possent. nam si amicos retinerent, periculum erat communionis in religione, siue potius superstitione; ex quo manifesta Dei offensio nasceretur. Sicut prædictum ipsis antea fuerat: Non habitent in terra tua, ne forte peccare te faciant in me, si seruietis diis eorum; quod certè tibi erit in scandalum. Sin verò conuersis studiis inimicos haberent, Dei, quem offenderat, præsidio ac tutela destituti, vel pati omnino, ac perferre infestissimos; vel, si dimicare pararent, duris suscipiendis partibus cum magno suo malo, longoque malisq; belli artes discere cogebantur: utpote qui imperiti ac rudes cum strenuis, ac fortibus etiam & opulentis, ferrum ac manus conferre debebant. & tamen ipsi non nouerant bella Chananæorum, nesciebant quales viri in bello essent, quibus animis, quibus armis pugnam committerent, quantum sese ad prælia ineunda, quibus verbis accendere solerent. S. S. E. Confortamini & estote viri Philistinum, ne seruietis Hebræis, sicut & illi seruietis nobis; confortamini & bellate. Itaque qui nullo suo studio, paruo negotio, magno Dei præsidio hostes pellere, & quietem sibi parare poterant, quia saluis hostibus, & sibi in amicitiam conciliatis, securitatè primium quæsierunt, ac deinde illorum religiones superstitionesq; emulati, Dei iussa contempserunt; in magnam curam & laboriosa bellorum studia incumberent, ipsis hostibus magistris, magno suo incommodo, coacti sunt.

Et postea discerent filij eorum certare cum hostibus, & habere consuetudinem præliandi.

HEBRAICÆ orationis sensum Latinus interpres reddidit: verborum numerum Græci consecrati sunt hoc modo; Verum propter generationes filiorum Israel; ut doceret eos bellum, verum qui ante ipsos non cognouerunt ea. Hebraica sic Latinè sonare possunt: Tantummodo ut scirent generationes filiorum Israel cum docerent ipsos prælium; tantummodo qui antea nescierunt. Lingue usus illam nobis verborum consecutionem sententiamq; efficit: Hoc, inquit, Israelitarum generationibus defuerat; nimirum bellorum artes & negotia doceri; nimirum quæ antea ignota fuerant: nam primi non brachiis, non arcibus, aut armis; non artibus aliis, sed tantum Dei præsidio, consilio, & iussu hostes fuderant, regiones ceperant, vrbes occupauerant, prædas & spolia retulerant, agros colere, & securitate frui, idq; perpetuum propriumq; sibi ex Dei beneficio constitutere poterant; nullis iam hostibus relictis, cum quibus posteritati pugnandum esset. Nunc verò posthac & sibi, & posteris omnibus negotium compararunt militia discende, quæ sine præliis & assiduis pugnarum exercitationibus disci nequeunt: verum id quibus quantisque præceptoribus atque instigatoribus discendum sit, statim declarabitur. Atque hunc versum κατά σαπλασµόν legendum pronuntiandumq; censemus.

Quinque satrapas Philistinorum, omnemque Chananæum, & Sidonium, atque Heuæum qui habitabat in monte Libano, de monte Baghal Hermon, vsq; ad introitum Emath.

NON cum uno aut altero, nec cum paucis tenuibus, aut inopibus, nec cum imbellibus, nec uno loco tantum sibi negotium machinati Israelita arguuntur: sed cum quinque Palestinorum satrapis, quos populorum copia opulentos, nobilitas potentes, concordia munitos, felicitas alacres effecerat. Nam hi quinque Ascalonem, Gazam, Azothum, Gathan, Ghebro, insignes vrbes, cum suis agris, ut alias legimus, occupauerant, & satis superq; Israelitas exercere vel hi quinque tantum valuissent. verum præter hos, complures alij fuere hostes, & strenuissimi, & infensissimi, per quos à labore numquam cessarent Israelita: Chananæus, qui antiquitate firmus stabilisq; in regione sua manserat; Sidonius, cuius opes terra marisq; illustres erant, & durissimum Heueorum genus, in montibus educatum, & soli natura, atq; operibus munitum; in monte inquam non sterili, nec infelici, sed omnium totius orbis montium fertilitate & pulchritudine eximia celeberrimo, Libano videlicet, cum suis ramentis & continentibus locis.

Dimisitque eos, ut in ipsis experiretur Israelem, vtrum audirent mandata Domini, quæ præceperat patribus eorum per manum Moyfi, an non.

TOTIVS anthyphora siue occupationis, per multos antea versus discussa, breuis hæc summa periodusve est: in prima illa per Iosuum facta invasione ac debellatione, hæc gentes omnes fuisse quidem relictas, non ad exercitationem belluam, eamq; perpetuam primum, sed ad conseruandam regionem, à ferisq; defendendam, quam paulatim Israelita, si sancitam Moysi ministro Dei legem seruare vellent, debellare atq; occupare facile possent, incolis non amicorum ac sociorum, sed hostium nomine habendis tractandisq;. Qui quamuis multi, fortes, & longè lateq; dissesti essent, minimo tamen negotio disperdi potuerunt; maneribus videlicet diuina pactionis conditionibus. Verum enimvero Israelitis longè secus existimantibus res acta est, quibus interdita gentium istarum amicitia & societas, accepto per Moysen mandato diuino potior fuit.

Itaque filij Israel habitauerunt in medio Chananæi, & Herthæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Heuæi, & Iebusæi.

OMNIS oratio antithetis constat, ad amplificandam rei indignitatem, filios enim Israelis à cæteris nationibus moribus, consuetudine, & omni societate alienos esse oportuit, ac decuit; maximè verò à Iebusæis, Chananæis, & reliquis gentibus, quorum vita apud ipsos diuinis legibus & monitionibus vehementer vituperata improbatq; fuerat. Deinde non solum ut nationes alias longius remotas haberi illos par fuit, sed ut hostes, animo ac studiis discordes, sibiq; omnino infensos; saltem insidos, vti res ipsa demum docuit. Et tamen habitauerunt in medio illorum. Est autem hæc

perpetua ferè elocutio Hebraico sermoni familiaris, cum securitatem, concordiam, amicitiam, pacem, consuetudinem, & familiaritatem indicari vsu venit. quod vel illo exemplo ostenditur: Ecce (inquit Eliseus) sedule in omnibus ministrasti nobis, quid vis ut faciam tibi? numquid habes negotium, & vis ut loquar Regi, siue Principi militia? Quæ respondit: In medio populi mei habito. Hoc igitur pacto Israelita in medio istorum habitare optarunt, idq; tanto tamq; contento studio egerunt, ut, ne aliquando illam familiaritatem discissum iri metuerent, non solum vita & negotiorum communionem, sed necessitudinum etiam vinculis astringerent.

Et duxerunt vxores, filias eorum; ipsique filias suas filiis eorum tradiderunt: & seruiuerunt diis eorum. Feceruntque malum in conspectu Domini, & oblitii sunt Dei sui, seruiueruntque Baalim & Astharoth.

NULLA in gentium omnium societatibus maiora pignora sunt, quam coniugum ac liberorum communes necessitudines; nullaq; maius momentum ad rectam vel prauam morum institutionem habent, quam domestica & quotidiana consuetudo.

Sic natura iubet: velocius ac citius nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cum fubeant animos autoribus.

Atq; hinc fit, ut vel nullo pacto, vel vix fieri possit, ut liberi apud prauos parentes educati, domesticam illam disciplinam non referant moribus,

Sicilicet expectas, ut tradat mater honestos
Aut alios mores, quam quos habet? Vnus & alter
Forfitan hæc spernat iuuenes, quibus arte benigna
Et meliore luto finxit præcordia Titan.
Sed reliquos fugienda patrum vestigia ducunt,
Et monstrata diu veteris trahit orbita culpæ.

Iam verò quis nesciat, magnam religionum confusionem esse, cum eadem in domo alter coniugum alia atq; alia numina sibi habenda colendaq; putat? Quandoquidem discordia hæc non domibus tantum, sed totis populis ac gentibus ruina causas afferat.

Inter finitimos vetus atque antiqua simultas,
Immortale odium, ac nunquam sanabile vulnus
Ardet adhuc, Combos & Tentyra, summus vtrique
Inde furor vulgo, quod numina vicinorum
Odit vterque locus, cum solos credat habendos.
Effe Deos, quos ipse colit.

Quamobrem quicumque huiusmodi gentes & populos hac necessitudine sibi conciliare curant, de religionum ac rituum communionem cum primis pacisci solent. Sicut scriptum est: Non possumus facere quod petitis, nec dare sororem nostram homini incircumciso, quod illicitum & nefarium est apud nos. Sed in hoc valebimus fœderari, si vo-

4 Reg. 4.
Coniugia.
Iuuen. sat. 10.
Ibidem.
Gen. 14.
Consuetudinis vinculum religio.

lueritis similes esse nostri, & circūcidatur in vobis omnis masculini sexus.
 Tunc dabimus & accipiemus mutuo filias vestras ac nostras, & habitabi-
 mus vobiscum, erimusq; vnus populus. Atqui vero simillimum consenta-
 neumq; est, eos, qui primi aliorum connubia ambierint, religionum etiam
 condutionem primos subire, sicut & ex eadem obseruare licet historia. Sic
 enim princeps ille ciuibus persuadebat suis: Viri isti pacifici sunt, & volunt
 habitare nobiscum; negotientur in terra, & exerceant eam, quæ spatiosa &
 lata cultoribus indiget. Filias eorum accipiemus uxores, & nostras illis da-
 bimus. Vnum est, quod differt tantum bonum, si circūcidamus masculos
 nostros, ritum gentis imitantes. Itaque necessitudinum appetentiam in-
 rum similitudo atque religionum societas consequitur.

Horatius.
 lib. 3. Od. 6.

Secunda: culpæ seculæ nuptias

Primum inquinare, & genus, & domos.

Hoc fonte deriuata clades

In patriam populosque fluxit.

Id verò ita etiã Israelitis euenisse intelligimus: Et seruiertur diis eorum.
 Atque hinc demum malum omne penitus in Israelitarum animos & popu-
 los perrupisse, ad eò, vt oblitos etiam Dei sui, Baalim & Ghasaroth seruire
 non puduerit. hoc loco vocabulum Asteroth, quod beatas significat, idem ex-
 plicat quod de GASTAROTH exposueramus hæcenus. Totius culpæ longè
 lateq; patenti summa descripta est: quæ narrandis singulorum temporum
 historis deinceps explicabitur.

Iratusque contra Israel Dominus, tradidit eos in manus Chusan-
 rasathaim Regis Mesopotamiæ, seruierturq; ei octo annis.

PRIMA singularis Israeliticorum temporum historia à postremis illis
 viris, qui Iosue superstitēs fuerant, recensenda est; namque illis desideratis,
 in omnem licentiam Israelitæ concessere, ad sanctam illius disciplinam mu-
 tandam, usq; ad religionis etiam proditorem; ita vt Domini oblitū, vanis
 deorum dearumq; cultibus operam insolenter darent. Primos Aramæos sicut
 Syros, impetu in Israelitas factō, victores euasisse legimus; quod quidē ami-
 citiæ cum Chananæis & Palestinis inutiliter inita primum periculū fuit.
 Namque terminus Israelitis ad habitandum præscriptus, vltra Euphratem
 fluuium non dilatatur. Verum cum omnis potentia inuidiam, inuidia ve-
 rò suspitionem apud homines pariat; primi y, qui vltra Euphratem habita-
 bant, siue ex metu, siue ex odio, siue etiam ex dominandi imperiumq; dila-
 tandi cupiditate, transmissō amne Israelitas inuasertunt, & expugnatos ac
 debellatos non solum ad tributa ac vectigalia soluenda, sed ad publicā etiam
 seruitutem seruendam addixerunt. Apertè autem exponit author quemad-
 modum illa Israelitis calamitas venerit, nempe quod traditi fuissent à Do-
 mino, ipsorum videlicet impietate offenso. Fuit autem Regi illi nomē Chu-
 san, satis suo seculo celebre: Cognomen verò Resathaim, siue Risghathaim,
 videtur vel patria, vel muneris publici causa factum. Nam si Hebraicū est,

vt ex pronuntiatione existimari potest, geminam improbitatem Latinè ver-
 tere possumus; atq; ita vt Egyptios Reges, ex officio vlciscendæ & coercen-
 dæ licentiæ Pharaones; Aramæos etiam illius prouinciæ Reges, gemina im-
 probitatis vindices dictos existimare possumus. Namque Risghab improbi-
 tatem eius, cuius in iudicio peior causa est, significare, permultis Hebraicæ
 lectionis exemplis obseruauimus, & docere possumus. Duobus autem potif-
 simum generibus, omnis regiæ iurisdictionis ratio concluditur; altero quod
 ciuiles, altero verò quod criminales, quas vulgò dicimus, causas continet.
 Vtriusq; autem generis iudicem ac vindicem illum Regem appellatū fuisse,
 nobis etiam Chaldaicus Paradrastes indicare videtur, qui nimirū Chusam
 HHOBAlIA interpretatur. HHobaia verò Chaldaicè culpas siue debita si-
 gnificat: Sunt qui loci nomen fuisse opinentur; sed nos aliorum sententias
 non numeramus, nostram tantum indicare contenti. Seruierturq; ei octo
 annis. Deo, quamuis irato, tamen misericordia numquam immemori, &
 Israelitas castigare, non perdere volenti, seruitutis, quæ longissima aliàs es-
 set, tempus contrahere placuit. Anima duertenda tamen est orationis sacræ
 formula Antithetis constructa, quam Chaldaici Græcūq; interpretes imi-
 tantur: Et seruiertur filij Israel. Qui Deo tantum seruiertas, nulli ali-
 j seruire coacti essent: tamen quia vero Domino ac Deo suo cum summo ho-
 nore seruire noluerant, magno cum nominis sui dedecore ac probro in serui-
 tutem venerunt. Chusan Risghathaim octo continuis annis. Eam verò
 seruitutem non propria virtute aut potentia aut dexteritate, nō vicinorum
 Chananæorum opibus auxiliisq; reiecerunt; sed

Et clamauerunt ad Dominum, qui suscitauit eis saluatorem, & li-
 berabit eos, Othoniel videlicet, filium Canez, fratrem Caleb
 minorem.

SERUITVTIS durissime ac iam longiùs protractæ inualecentis que
 sensu impulsos clamaſſe intelligimus, non qui viriliter pœnitentiæ consilium
 inierint, sed qui miseriarum spectaculo clementem ac misericordem Deum
 lenire studuerint, nomine illo sese appellantes, quod à Deo quondam impo-
 situm, semper vendicandum asserendumq; esse sperabant. Hebraicè, Chal-
 daicè, atq; Græcè est: Et clamauerunt ad Dominum filij Israel. Ita vt
 nomē illud, filij Israel, significatione, siue, vt Logici loquuntur, connotatio-
 ne non careat. Fuerat enim huiusmodi clamoris argumentum; nempe Iaco-
 bum olim indignis modis apud Aramæos in Mesopotamia exceptum, à Do-
 mino fuisse liberatum, & ex seruitute dura Laban in libertatem assertum,
 atq; egregiè ornatum & auctum, magnoq; Israelis cognomento amplifica-
 tum; nunc verò eiusdem viri filios, & nominis atq; gloriæ hæredes, in Ara-
 mæorum potestatem redactos, seruitutem seruire tanto cognomento indi-
 gnam, incolū eodem Domino, & cognominis illius auctore tanto. Ita au-
 tem non illorum merito, sed misericordia tantum, atq; promissi sui, (quod
 Israelis cognomine significatur) fide commotū Dominum, illis seruatorem

excitasse historia refert. Semper enim nominum atq; verborum inter se relationes, oppositiones, habitudines, figuræq; omnes obseruanda sunt. Et suscitauit Dominus filiis Israel saluatorem, & seruari fecit eos. Ita Hebraicè, vt verbū, seruari fecit, ad Dominum ipsum referri possit. namque nomen Othoniel, accusandi casu Hebraicè legimus, coniunctum cum verbo suscitauit, per Appositionem figuram. Hunc autem Ghathnielem adhuc superstitem fuisse nihil prohibet, utpote Calebo fratre natu minorem, hoc est, etate imparem, cum nihil obstet Calebum vnum ex iis, qui Iosua superstitēs fuerant, inter seculi illius postremos diem obiisse vltimum; neque verò longum postea interuallum fuerat, nimirum octo, aut summū nouem decemve annorum. Hunc verò quamuis aliās strenuum & fortem, atque Dabiris iam pridem capta gloria insignem, tamen nec robur, nec consilium proprium ad tantæ rei vel cogitationem impulit, sed ipse Dominus excitauit seruatorem: excitatum autem, hoc est, animo atque corpore confirmatum, atque omnibus sapientiæ ac fortitudinis partibus, quæ in magno duce extinguntur, instructum intelligimus.

Fuitque in eo Spiritus Domini, & iudicauit Israel. Egressusque est ad pugnam, & tradidit Dominus in manus eius Chusan-Resathaim Regem Syriæ, & oppressit eum.

NISI Dominus edificauerit domum, in vanum laborauerunt qui edificauerunt eam: nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Manifestum diuinæ erga Israelitas prouidentia illud exemplum inter alia fuit, quod hac tempestate editum legimus. Quippe illos quos vincere aliās multi magniq; Reges, quamuis plurimis coniunctis copiis, non poterant, vnus non ita potens Mesopotamiæ princeps, à Deo traditus, in suam potestatem redactos, octo integris annis seruire coëgit; rursus verò exiguo admodum tempore idem vnus viri virtute oppressus, amittere coactus, atq; in libertatem redactos, totis quadraginta annis, nec retentare quidem ausus est. Hæc omnia temporum, locorum, ac personarum pondera si simul collata expendantur, Dei singularem prouidentiam legentibus omnibus aperte probabunt. Eum autem quem tantæ rei gerendæ ministrū esse Deus voluerit, quibus artibus, quibusq; rebus ipse instruxerit, vnū illud nomen, Spiritus, significat, quem ex effectis sanctum intelligemus. S. S. E. Diuisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus, & diuisiones ministrarum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus; vniciq; autem datur manifestatio Spiritus ad vtilitatem, &c. Igitur eiusdem Spiritus efficiētia ad duo præcipua munia obeunda, & strenuè, grauitè, atque feliciter exercenda, Othoniel auctus fuit, ad populum Domini intra regionis fines iudicandum, & gubernandū, & ad eundē bellica virtute ex hostium tyrannide liberandum. Hoc est, quod per expositionem legimus, Et iudicauit Israel, legibus ac moribus, qualibus eam gentē viuere oportuit, instauratis. & egressus est ad pugnam, vltro ipse hosti bellum illaturus, nihil veritus vel consuetæ iam serui-

Prouidentia singularis.

Spiritus.

Cor. 11.

iudicare.

seruitutis iugum depellere, vel ferocem hostem, quem antè & ferre dominum siue tyrannum, & formidare solet, bello laceffere, & laceffitum aggredi, atque fundere, & obtenta iam seruitutis possessione priuare. & oppressit eum, ipse solus, nullius alterius vel Principis vel gentis subsidio adiutus, nec per dolū, aut fraudē, nec vllis aliis artibus, ambagibus, aut pactis usus, sed manu armisq; ex diuino auxilio præstantibus. Hebraicè, Et robora est manus eius super Chusan Resathaim. quo schemate non vnus prælij aut pugna tantum compotem, victoremq; euasisse illum intelligimus; sed ita hosti oppresso metum terroremq; iniecit, vt nunquam deinceps Israelitarum res turbare, imò nec tentare quidem licuerit. Nomen verò Chusan significanter hoc loco appellatur, ad comparisonem virtutis Ghathnie- lis, qui solus tantum hostem non modò fuderit, sed oppresserit etiam, atq; ita generi populog; suorum tranquillitatem otiumq; fecerit.

Quieuitque terra quadraginta annis, & mortuus est Othoniel filius Cenez.

PACIS atque otij vsum hominibus, qui rectè vitam instituere, & bonis artibus operam nauare student, vt vilem & commodum apud sacros profanosq; scriptores laudatum scimus, atq; ad veræ religionis cultū à Deo promissum saepe legimus. Et erit in nouissimis diebus preparatus mons domini in vertice montium, & eleuabitur super colles, & fluent ad eum omnes gentes; & ibunt populi multi, & dicent: Venite, & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius. Quia de Sion exhibit lex, & verbum Domini de Ierusalem. & iudicabit Gentes, & arguet populos multos: & constabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces: non leuabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur vltra ad prælium. Domus Iacob venite, & ambulemus in nomine Domini. Itaq; otij copia, cum in bona studia animus intenditur, & optabilis quidem, & expetenda creditur.

Otium diuos rogat in patienti
Prensus Egæo, simul atra nubes
Condedit Lunam, neque certa fulgent
Sidera nautis.

Otium bello furiosa Thrace,
Otium Medi pharetra decori,
Grosche non gemmis, neque purpurâ ve-
nale, nec auro.

At verò innata hominibus nequitia, & erroris ac stultitiæ pertinax mens, otij commoditatem in desidiæ, libidinis, deliciarum, atque omnium demum licentiam scelerum dare saepe solet. S. S. E. Incrassatus est dilectus, & recessit à Deo salutari suo. Prouocauerunt eum in diis alienis, & in abominacionibus ad iracundiam concitauerunt. Ita otium, quod

Horatius
lib. 2.

Otium.

Deut. 32

quod probandi usus causa expetendum aliàs ducitur, ubi ad corruptelam male consuetudinis ansam dat, improbari contra solet.

Otium Catulle tibi molestum est,
Otio exultas, nimium que gestis,
Otium Reges, simul & beatas
Perdidit vrbes.

Quadraginta annorum otium, quo Israelitarum regio fruebatur, à primis Othonielis diebus recensendum est: nam cum primum ille hostem superauit, pacem & quietem populo parere cepit, atq; sacras publicasq; res omnes ita moderari, ut se viuo nihil nouarum rerum Israelitæ publicè agerent; qui tamen, mutationis auidi, illius temporis austeram disciplinam fastidire ceperunt, ac priorum malorum obliti, in deteriora se per luxuriam atque libertatem coniecerunt.

Addiderunt autem filij Israel facere malum in conspectu Domini: qui confortauit aduersus eos Eglon Regem Moab: quia fecerunt malum in conspectu eius.

PRÆTER relationes & antitheta, quæ magnam ad exaggerandas res vim habere solent, singulorum etiã verborum significationes expendere atq; animaduertere operæ precium fuerit. Iam illud turpe est, quod homines, quicumq; illi sint, malefici arguantur; grauius verò, quod Israelitæ eiusmodi notam subeant; longè verò turpissimè, omninoq; criminofum, quod idem in conspectu Domini agant; nec verò contenti fuerint præteritorum illorum scelerum exemplo, cuius causa in seruitutem Syriæ dati fuerint, nisi etiã quietis illius temporis dispendium, flagitiorum numero & magnitudine compensarēt, vel superarent magis. Sic enim interpretamur verbum addiderunt, ut non modò repetita crimina, & præteritis illis aucta, sed longè etiã maiora turpioraq; interpretemur. Quamobrem castigationis causa, aliorum etiã sibi vicinorum hostium non potentia, sed sententiæ atq; dominationi concedere coacti sunt: & qui primos illos longius disitos, atq; idèo minùs sibi imminentes, senserant, nunc vicinos, atq; finitimos, neq; à generis sui necessitudine alienos, infestos instantesq; patiuntur adeò, ut qui ex propriis & certis hostibus atq; inimicis, amicos fœderatosq; reddere in suū malum studuerint, tanta rerum varietate, primum eos, quos non timerent Aramaeos, longius positos, deinde, quos ob affinitatè minimè suspectos haberent, Moabitas & Amonitas, contra gentium morem atq; consuetudinem publicaq; exempla, in se concitatos & infestos, pertinaciterq; infestos experiantur. Namque Moabitas & Amonitas Loto patre, Abrahami nepote, prognatos, auxilio potius & subsidio, quàm exitio fore sperare potuerat Israelitæ. Sed huius insperatæ sortis causa facilè cognoscitur, nimirum, Quia fecerunt malum in conspectu eius; Hebraicè, in oculis Domini. Quid enim monstruosum esse magis potuit, quàm Israelem ab eo Deo desciiscere, cuius ope, voluntate, & dono ipse Israel effectus dictusq; fuerat?

Nunc

Nunc ergo iustissima animaduersionis forma est, ut ab iis, quos minùs metuerint, opprimantur, eodem domino iudice ac vindice, à quo exigua regionis Rex confortatus, consilio, robore, ac dexteritate auctus est, auxiliariis etiã copiis instructus.

Etcopulauit ei filios Amon & Amalech. abiitque, & percussit Israel, atque possedit urbem Palmarum.

Si regionis situs, si magnitudines, si gentium copias & opes comparemus, mirabimur profectò Moabitarum Regis audaciam, qui exigui populi princeps, tam latè patentem Israelitarum prouinciam vel tentare instituerit. Namq; ut maxima odij atq; emulationis offensionisq; causa extitissent, quæ Egloni illam cogitationem inijcerent, ut Israelitarum res attritas vel labefactas cuperet: tamen, ut ipse id aggrediretur, difficillimum erat sese suasq; opes estimanti, nisi Deus ipse iudex & ultor, impari aliàs futuro Principi, animum, consilium, opesq; addidisset, quibus instructus, in bellum prodire, & cognatis ac sociis opem sibi ferendam persuadere posset. Hæc adeò significatio est illius verbi, Confortauit aduersus eos, siue, ut Hebraicè est, aduersus Israelem. qua nominum ac verborum collatione, singularem Dei in hac re prouidentiam declarari cognouimus: nò enim aduersus aliam gentem, sed aduersus Israelem, quocum aliàs manū conferere minimè fuisset ausus, nisi à Deo & animatus, & consilio roboreq; firmissimo auctus: atq; ita initi belli felicem euentum sortitus, capta videlicet Hierichute, Palmarum aliàs dicta vrbe, prima totius regionis, & quondam regia, multisq; rebus iam olim nobilitata, palmarum videlicet copia, & balsami singulari felicitate, illi tantum loco in omni ferè terrarum orbe concessa, in qua vrbe præsidis locatis, parta sibi victoria totos octodecim annos Rex ille fruebatur, oppressorum videlicet Israelitarum seruitute, eaq; inclemente adeò, ut ad miseræ preces, atq; ad vota recurrere demum Israelitæ cogentur.

Seruieruntque filij Israel Eglon Regi Moab decem & octo annis. & postea clamauerunt ad Dominum, qui suscitauit eis saluatorem vocabulo Aioth, filium Gera, filij Iemini, qui vtraque manu pro dextera utebatur. Miseruntque filij Israel per illum munerâ Eglon Regi Moab.

DOMINI esse salutem ac benedictionem super populum suum, diuinus Vates canere solet; illud pulchro epiphonemate significans, eum populum, qui in diuina tutelæ præsidio lateat, præter hominum spem, vltra aliarum gentium sortem, ex victo victorem, ex misero felicem, ex attrito & exhausto præstantem ac beatum euadere posse. Id quod multis variisq; exemplis apud Israelitas probatur; qui per sepe imbecillum & inopum, nonnumquã etiã impeditorum virorum opera, ex magnis calamitatibus leuati sunt. Animaduertere verò est, quibus verbis hoc loco salus hæc facta depingatur. Primum Israelitas dura seruitute oppressos clamasse ad Dominum, misericordie fontem, intelligimus; clamoris autem argumenta ex duobus locis pro-

L

ducta

Catull. lib. 1

Verborum
obseruatio.

Moabitz.
Amonitz.

Israël.

Prouidentia
singularis.

Hiericho
Palmarum
Balsamum.

ducta fuisse, videlicet Domini & Israelis nominibus appellandis. nec enim accidit ut Dominus Israelem suum non tueatur, modo Israelem se ille prestare studeat, & conetur. Deinde verò ex illis miseris & calamitosis Israelis filiis, quendam singulariter, etiam ineptum & impeditum, fuisse à Domino suscitatum, atq; ex humili conditione, vel ex ipso terra solo sublatum & euectum, ad salutem & libertatem populo afferendam; ita ut, quo grauior causa oppressionis antea fuerit, eo maior Domini luceat misericordia. Oppressa fuerat primùm Israelitæ ob scelera: constitutus est seruator Gathniel, per quem, oppressore oppresso, in libertatem asserti fuere. nunc post aucta prima scelera, & cumulo ac turpitudine exaggerata, cum rursus clamauerint, liberantur, hoste non oppresso tantum, sed occiso. ita ut secundus hic rectè seruator appelletur, magis ad admirandum, utpote qui, nisi excitatus, & animo, consilio, ac dexteritate auctus à Deo esset, id quod effecit, vel tentare minimè aliàs fuisset ausus. Et quoniam tota descriptio singularis prouidentie rationibus abundat, præcipuis verbis expensis exponenda nobis est. Nominis, cognominis, ac generis notatio non solum ad veritatem firmandam, remq; ex ordine cognoscendam, atq; suæ tribus laudibus adscribendam, refertur; sed eò etiam pertinet, ut clariùs diuinæ prouidentie lumen eluceat, cum id de quo agitur, iis personis, modis, ac rebus gestum describatur, quibus minùs sperari potuit gerendum, imò quibus ut efficeretur, nihil humanum consiliū optare posset impeditius. Solent Principes qui alienas regiones & urbes bello armisq; oppressas, & occupatas, per vim & potentiam tenent, omnia cauere, quacumque consilio prouideri possunt, ne iis videlicet qui oppressi sunt, vlla nouandarum rerum vel copia, vel facultas, vel ansa, vel occasio permittatur. Atq; ideo arma in primis vel subducunt, vel omnino detrahunt viris vel ingenio, vel gratia, vel virtute ac dexteritate præstantibus; ne vllus in Repub. locus relinquatur, ne vllus ad bellum pateat aditus, prospiciunt: vnde persæpe conditionum & familiarum mutationes oriuntur, melioribus videlicet vel omnino sublatis, vel ad extremam inopiam redactis; humillimis contra quibusque Reipub. præfectis. Hi verò ut suum tueantur locum, nisi tyranni gratia & ope studiosè conseruata, aliorumq; oppressa dignitate, fieri non posse arbitrantur. Atque hinc est, quòd ymaginè apud tyrannum fouentur, qui à suspitione longius abesse creduntur. Horum quidè ex numero, quod ad speciem attinet, Aioth, siue, ut sua lingua vocabatur, Ahoudus, erat, à quo nullas sibi fieri insidias Eglò metuere potuit, ipsi nimirum partibus & facultatibus perperxis: quippe, quod genus natusq; spectat, vir hic, cuius historiam exponimus, ex minima tribu erat. Sicut cum se ipsum Saul coram Samuele dimittens extenuaret, allegabat: Nūquid non filius Iemini ego sum, de minima tribu Israel: in qua etiam tribu nullus viro huic, aut ex publico munere & officio, aut ex paternæ familiæ imaginibus, splendoris ac dignitatis locus contigerat, utpote ex eorum ordine appellato, qui suo tantum nomine continerentur. quo nomine nihil de se magni-

Principum
Opprimen-
tū consilia.

Iemini.
1. Sam 9.

cum promitteret, nempe AHHOVD. quod si vel unicum, vel solitarium interpretaris, humilitatem profectò hominis ex nomine argues; sin verò letitiam, iocunditatē, non triste quicquam aut metuendum augureris, imò magis ad comitatem referas, cum ridiculum aut ridendum dicere nolis. Iam verò quo patre natus homo fuerit (cuius matris nulla mentio fiat, ex eadem nimirum tribu existimanda) nomen ipsum declarat, GERA, quod vel peregrinum, vel rummāntem exponere licet. Atqui apud magnates principesq; viros, & ferè vulgi omnis iudicium, si non ignominia, at extreme humilitatis genus esse ducitur, si quis nomen tantum tueatur suum. Sic ille:

Nomē sim-
plex.

Iuuen. satyr.
6.

Vos humiles, inquis, vulgi pars vltima nostri,
Quorum nemo queat patriam monstrare parentis.
Alit ego Cecropides.

Itaq; nec viri nomen, nec familia, nec genus, ex ijs erant, qua à tyranno excipi metuiq; possent: longè verò minùs illius partes, & artes, aut virtutes, quarum nullum antea narratur editum exemplum; imò nullus mitti potuit, à quo minùs cauendum sibi Eglon duceret, quamuis inermis, qui nec si arma haberet, capere aut exercere posse putaretur; utpote qui dextera impeditissimus esset. sinistra pro dextera vteretur. Hunc enim in modum Latina lectio exponenda est ex Hebraicæ significationis, Chaldaicæq; interpretationis vi. Namq; Latinus, Græcum verbum ἀμφοτεροδ' ἐξ' ἰου' imitatus, exposuit, Qui vtraque manu pro dextera vtebatur. Verum dextera nemo pro dextera vtitur, cum ipsa dextera sit; nec sinistra pro dextera, qua sinistra est, quamquam expeditissimè aliàs exerceatur. quòd si quis vtraque pariter vti potest, ex vocabulo Græco ambidexter dici solet. iam verò Hebraicus sermo ita nostrum AHHODVM depingit, AIS ICTER IAB IEMINO, virum obturatum, siue inutilem manu dextera sua. Hoc vocabulum sic Chaldaicus explicat, GEBAR GEMID, vir contractus in manu sua, dextera inquam. Italicè stropiato dicitur. Hunc, quia ita Israelitarum tempora ferebant, atq; ita tyranni metus exigebat, muneris, non vectigalis, nec tributis, sed potius doni, in gratiam deferendi nuncium Israelitæ delegauerunt. Nam vectigalia atq; tributa per quæstores aut procuratores suos exercere exigereq; Principes consueverunt. Munera verò, qua vltro ipsis præbentur, per ciues mitti solent, quorum vel gratia maior, vel suspicio minor esse possit; ideoq; significanter in narratione hac adnotatur: Miseruntque filij Israel per illum munera Eglon Regi Moab. Totius legationis argumentum, rationemque omnem breuiter complectitur oratio hac, siue ea ratio in tabulis contineretur scripta, siue conceptis verbis de præsentis exponeretur sermone. Indicat enim quid, à quibus, ad quem, & per quem mittatur. EGLONI MOABITARVM REGI, ISRAELIS FILII PER AHOVD GERÆF. IEMINITEM VIRVM, DEXTERA SVA IMPEDITVM, MINHA REGIÆ GRATIÆ ERGO MITT. CVR. Atqui MINHA, Munus gratiæ causa delatum significat, quo nomine & simpli-

Munus.

ciſſimum atque placidiſſimum ſacrificij genus dicitur, cuius in Leuitico ratio, modus, ac materia exponitur. Itaque hoc nomine, atq; huiusmodi conſilio AHHOVD delectus nominatusq; fuit ab Iſraelitis, nihil minus quam ſalutem & libertatem, huius opera ſibi partum tri cogitantibus; legantibus, inquam, ſingularem ſingulari nomine virum, ex minima tribu, atq; ipſum quidem non ſolum inermem, cum comitibus inermibus, ſed propè etiam manũ. Itaq; quod ad humana conſilia, tum ad victi ac dediti populi vitandam ſuſpicionem, tum etiam ad Regis victoriſque ſecuritatem, nihil, quod vtriuſque partis referret, cogitari prudentius, commodiusq; agi potuit. Verum enimvero Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam vana ſunt.

Pſal. 93.

Atque idem AHHOVDVM, ad ſalutis afferendæ ratione inutilem aliàs iudicatum, & ad res ſtrenuè gerendas, minimè, vt putare vulgus poſſet, natura comparatum, ita animo inſtruxit, conſilio ac prudentia firmavit, & corporis viribus, ac dexteritate, agilitate, & alacritate auxit, vt in tyranni necem, & populi ſui liberationem intentum, feliciffimo ſucceſſu amplificauerit. Eodem enim tẽpore, quo ille à ſuis publice mittebatur, eodẽ, inquam, occulta illabentis in ſe fortitudinis ſpiritus virtute cõmunitus incitabatur: qui diſſimulata ea, quæ diuinitus in ſe demiffa erat, gratia, legatione ſuſcepit, & quemadmodum etiam Dei mandatum faceſſeret, agere ſerio cepit.

Qui fecit ſibi gladium ancipitem, habentem in medio capulum, longitudine palmæ manus; & accinctus eſt eo ſubter ſagum in dextro femore.

OMNIA hæc, quæ ad diuini conſilij expeditionem faciebant, rectè ac diſſimulanter ab AHHOVD parabantur, nullo conſcio hominũ; ideoq; ſibi feciſſe iſ dicitur. Iam verò, quod Hebraicè nomen ipſum hoc loco repetitur, Fecitque ſibi AHHOVD, myſterio apud nos minimè vacat. namq; vt ſimplicitatem aliàs nomen illud indicabat, vt à nobis iam fuit expoſitũ; ita ruruſus alia ſignificatione, ex eodem verbo obſeruata, ſingularem & acutum virum, atq; adeò perſpicacem nominabat. Effecitq; Deus, vt cuius nomen tyranno ad ſecuritatem, immò ad contemptione potius rapti uſurpariq; potuerat, ipſe ſibi, ſuoq; conſilio expediendo, dignũ atque aptum præſtaret. AHHOVD inquam ille ſimplex, iam nunc AHHOVD perſpicax acutusq; à Deo effectum, gladiũ ſibi excudi iuſſit, quod nec faber ipſe in alium quam in ſuum priuatum uſum huiusmodi forma curatũ ſuſpicari poterat. Nã breuitas cum primis ipſa gladij, nullã nec cominus, nec eminus pugnandi commoditatẽ præferebat; deinde verò forma anceps, in tanta breuitate inepta dextera homini, ac ad ſiniſtræ miniſteriũ habilior videbatur, atque non ad alias res ſcindendas, quam eas, quarũ familiaris quotidianusq; uſus indigeret. Longitudinis palmæ manus. Meſurarũ nomina & rationes non ſibi perpetuò omnibus in linguis reſpondent: ex quo effectũ eſt, vt veri inueniendi cauſam eum laborem complures ſuſceperint, obſeruandi atq; examinandi ex libris monumentis, veſtigiis ac reliquiis aliis antiquorum, ea quæ ad certam ponderum,

Meſurarũ nomina.

derum, & meſurarum, numerũque tractationem pertinerent; magis adeò rebus ipſis, quam interpretum authoritati tribuentes: atq; ita de Græcis Latinisq; huiusmodi rationibus libri ſatis multi noſtro ſeculo editi ſunt, & quotidie nouis animaduerſionibus aucti & correcti eduntur. Nobis quidem in Apparatu ſacro, quæ ad huiusmodi argumentũ ex ſacris charitis explicandum conducet, breuis quædam ſumma facta eſt, quæ Græcorum ac Latinorum quoque diſputationibus nonnihil afferre luminis poſſit. Iam verò huius pugionis, ab AHHOVD prudenter comparati, magnitudo quanta fuerit, ſi certa Hebraici nominis ſignificatio habeatur, conſtabit ſanè. Atqui Græci interpretes pro Gomed Hebraico σπιταπιον reddidere, quæ meſura duodentũ digitorum eſſe dicitur, quantum aperta extenſaq; manus à pollice ad minimum uſque digitum metitur; quem Latini, vt Budæus ait, dodrantem dicere ſolent. atque hoc modo Latinum verſionis vulgatæ uocabulum ex illo Græcorum conuerſum accipiendum eſt. Hiſpani hunc palmũ dicunt, quibus & Itali quoque conſentiunt. Quamquam & hi aliud huic meſuræ imponant nomen, Spanna, Græco ſatis affine. Verum an hæc ipſa exactè meſura cum Hebræorum GOMED conueniat, non planè dignoſcere poſſumus, cum Hebræi ferè omnes Chaldaicum nomen GARMIDA ſecuti, ΕΜΑΗ, cubitum interpretentur, præter Iarchium, qui Teutonico uocabulo perperã pronunziato & ſcripto, dum elana, pro duin elen uertebat, id eſt, duas uſnas, quo nihil minus aptũ uerti potuit. Neq; enim tam longum eſſe ferrum potuit, quod ad illam rem ſapienter à viro illo comparabatur; id quod uſus ipſe mox eſt indicaturus, nec etiam unius cubiti meſura conuenit, cum nihil frequentius ac uulgatius in ſacris libris paſſim reperiatur, quam nomen ΑΜΑΗ pro cubito, pro quo non erat cur hic GOMED ſubſtitueretur. Atqui nobis, more noſtro huius uocis uſurpatio apud ſacros authores obſeruantibus in frequens admodum reperta eſt, duobus inquam, ſolummodo exemplis; altero in hæc ipſa lectione, qua manifeſtè meſura quædam, eaque certa ſignificatur: altero apud Ezechielem, qua breuiſſimæ ſtaturæ homines (quales Pygmæi eſſe traduntur) à Vate numerantur. Sed & Pygmæi, qui erant in turribus tuis, pharetras ſuas ſuſpenderunt in muris tuis per gyrum. Ipſi compleuerunt pulchritudinem tuã. id quod Latinus interpret uertebat, in Pygmæi. Hebraicũ nomẽ GAMADI adiectiuũ à GOMED eſt, cuius uidelicet corpus GOMED, non excedit. Porrò Pygmæi, ſi qui eſſe dicuntur homines, palmo maiores quidẽ, ſed cubiti meſurã nãdicuntur attingere.

Ezech. 27.

Pygmæi.

Iuu. ſat. 13.

Ad ſubitas Thracum uolucres nubemque ſonoram
Pygmæus paruis currit bellator in armis,
Mox impar hoſti, raptusque per aëra curtiſ
Vnguibus à ſæua fertur grue. Si videas hoc
Montibus in noſtris, riſu quatiere; ſed illic
Quamquam eadem affiduè ſpectentur prælia, ridet
Nemo, vbi tota cohors pede non eſt altior vno.

Gomed.

His coniecturis eò deducimur, ut asseramus GOMED non cubitum, verum communi palmo longiorem esse mensuram, ad pedemq; accedere; ita fiet ut acies quidem gladij palmi modum non excefferit, una tamen cum capulo (quod nosler adiunxit interpres) vel totum Gomed pedi propè æqualem conficiat. Anceps autem parabatur gladius, ut facilius in viscera impectus penetraret. Namque Abhoudus diuinitus instructus non solum de facinore præclarissimo, sed de obeundi facinoris modo. quoque cogitauerat, ut summa taciturnitate rem ipsam secum deliberatam, nemini homini indicarit, verum unico auctore, impulsore, consciog; Deo, facefferit. Raro enim, vel nunquam adeò contingit, ut que in maximos Principes ineuntur consilia, ab iis, à quibus minus timeas, consciis non prodantur. S. S. E. In cogitatione tua ne detrahas Regi, & in secreto cubiculi tui ne maledixeris diuiti: quia & aues celi portabunt vocem tuam; & qui habet pennas, annuntiabit sententiam. Itaque non modo consilium & propositum, sed omnem rem adeò dissimulauit, ut nemo conytere aut suspicari quicquam posset: namque & gladium ipsum non tantum celauit, sed ubi minimè ab ipso gestari posse crederetur, hoc est, dextro latere, quo ipse propè mancus erat, subtexit. Subter sagum. Hebraicum verbum M A D. omne vestimenti genus, tam regium quàm populare, significat; atq; ita Abhoudum iis vestibus indutum prodisse existimamus, quæ hominem, munus Regi deferentem, decerent. Huiusmodi quidem vestes nomine Latino sagi hoc loco indicantur. Iam verò tantam, tamq; sapienter initam rem, quemadmodum vir ille confecerit, audiamus.

Eccles. 10.

Obtulitque munera Eglon Regi Moab: erat autem Eglon crassus nimis.

NIHIL omnino in legationis initio factum, aut nihil actum quod non summam simplicitatem securitatemq; præ se ferret. Nam cum ille consilium celauisset suum, ita non solum aulicos, ac regia familie ministros omnes fallere potuit, sed comites etiam suos, nihil tale opinantes, quieto animo ac vultu simplicissimo, secum officium facere, hoc est, munera deferre, coram exponere & explicare, accepturis ac seruaturis Regis ministris tradere iussit, ipse imperterritus constanti pectore & vultu rem omnem agens, atque hoc nomine admissus, qui munera Eglon Regi Moabitarum deferret. Verbum Latinum Obtulit, ex Hebraico K A R A B redditum est. Significat autem K A R A B, non solum offerre, sed propè etiam adinouere, coramq; apponere. hoc ut ita faciendum esset, ex ipsa Regij corporis opportunitate habilitateque euenit, quæ pinguis adipalisq; erat, minusq; agulis ad sese in omnes partes flectendum, aut conuertendum. cuiusmodi quæcumque est, vel cubitu, vel sessione potius quàm villo alio gaudet habitu. Atque ea etiam res ad præclarum inceptum perficiendum commodam se etiam adiunxit, ideoque hoc loco opportunè indicatur.

Obefitas corporis.

Cumque obtulisset ei munera, profecutus est socios qui cum eo venerant.

DVAS res unico verbo nosler interpres complectebatur. Nam prosequimur eos qui præcessere. Atque ita factum hoc narratur, quod Hebraicè sic enunciatur: Cumque finisset offerre munus, dimisit populum, portatores muneris.

Nec enim vllum secum ipse socium duxerat aliquo nomine aut titulo collegam, nec alio singulari nomine notum, sed ex popularibus, ac medio vulgo, quotquot satis esse potuerunt ad portanda vasa, atque ea omnia quæ munus Regi dignum complebant: ita ut ad eam rem illorum opera vtendum esset, ipse solus mandata curaret, atq; ita in nullam omnino suspicionem venire posset; cum præcipuè ipse solus præmissis comitibus decederet primùm, ac mox etiam quasi aliquam partem, quam oblitus fuerat, mandati denuo recordatus, rediret. Deinde etiam ut solus periculum subiret, denique regressus, & ingressus, atque egressus tandem, minus obseruari sentiriq; posset: itaque notanter confusum populi nomen Hebraicus sermo hic habet, quod etiam singulari expositione distinguit, ut populares & è medio vulgo captos fuisse inducet, nec plures quàm ferendi muneris rationes ac sarcina exigent; atque eosdem muneribus mandatisq; expositis præmissos, ipsum nuncium profecutum fuisse ait.

Et reuersus de Galgalis, vbi erant idola, dixit ad Regem: Verbum secretum habeo ad te ô Rex. Et ille imperauit silentium. Egredis que omnibus qui circa eum erant.

SOLVM redisse Hebrae lectio significat, idq; propter eas, quas indicabamus, causas, ut commodius faciliusq; confecta re, sese expeditius in fugam proriperet. Nec antea reuersus est, quàm ad Gilgalis lapidicinas vsque perrexisset, vbi videri posset loci opportunitate perditam casu mandati memoriam repetuisse. Quod verò legimus, Vbi erant idola; Hebraicè habet, Et ipse regressus est à dolatis, quæ iuxta Gilgal. Gilgal notissimi loci nomen fuit, loci inquam terminum aut finem vel prouincia, vel agrorū præscribentis. quòd verò sculptilia vel dolata interpretamur, fieri potuit, ut essent lapides, quales in agrorum consinibus figi solebant, virorum fama dignorum imaginibus, capite aut humero tenus sculptura referentes, in aliquam vel effigiem, vel figuram elaborati, ut consulto atque in termini iudicium monumentumq; constituti, atque ideo sacri haberentur. vulgatissima namq; hæc sacrandorum finium ratio antiquis gentibus fuit.

Termine, siue lapis, siue es defixus in agro

Stipes, ab antiquis tu quoque numen habes.

& ille: Nam veneror, seu stipes habet defixus in agro,

Seu vetus in triuiis florida ferta lapis.

Siue hoc sculptilis vel idoli nomen significet; siue, quod Chaldeus interpres exponit, dolatoria, hoc est, lapidicina potius fuerint, vbi ad varios sculpturæ adifi-

Quid. Past.

Tibul. Eleg. 1

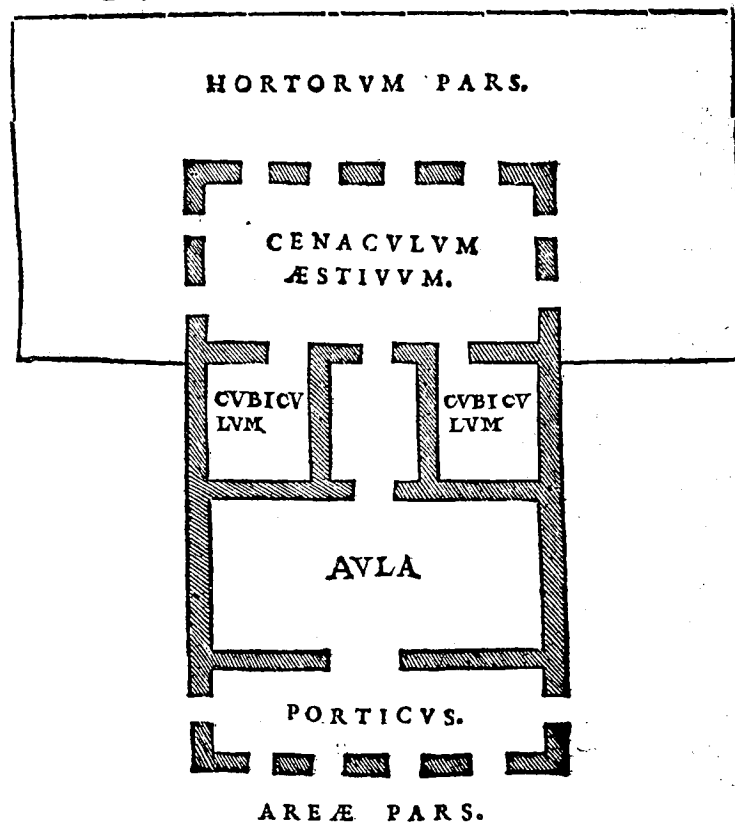
Cum:

adificiorumq; vsus lapides excisi fissique eruebantur, certè locum insignem intelligimus, non longè à regia Eglonis vrbe distantiem, à quo reuersus Abhoud, facile Regi persuadere potuit, sibi aliquam mandati partem memoria excidisse, eamq; repetitam expositurum sese, ab ipsis Gilgad sculptilibus rediisse, quam cum ideo non leuem fore existimaret Rex, quòd illi iam vrbe profecto, iamq; parte via perambulata redeunt, grato labore vt officium fieret non præmittendum intelligeret, audè audire cognoscereq; optauit, maximè quòd propositionis forma graue rem, & ad regij muneris aut splendoris rationes pertinentem, significaret, atq; adeò ipsi tantum Regi, vt Regi, committendam. Verbum secretum habeo ad te ò Rex. DEBAR, nomen Hebraicum omnem rem & rationem significat, quæ dici possit; cuius tamen distinctio adiunctis circumstantiis dignoscitur; vt hoc loco, cum Abhoud rem arcanam planeq; regiam, Regiq; tantum conscio dignam, seclusisq; arbitrè cognoscendam, sibi vni creditam, nec per literas, nec per alium nuncium, nec per regij etiam consilij ministros exponendam; sed, mihi ad te. Cum verò Rex ita propositam rem, nec vllò modo sibi diuinatam, vt fieri in incertis ac repentinis huiusmodi exemplis solet, maiorem etiam grauioremq; putasset, & quam citissimè atq; expeditissimè cognoscere cupisset, nulla ex parte vel minima significatione indicari antè voluit, quam y semouerentur omnes, quicumque adstabant; ne vllò modo in aulicorū, vel in populi aures quicquam promanaret. Namque in iis consiliis ac rebus, quæ ad regium statum pertinere creduntur, maximam commendationem occulti arcaniq; observatio habet; cuius primas partes sibi ipsis Reges vindicant. hoc est, quòd hoc loco significatur: Et ille imperauit silentium, Rex ipse Abhoud tacere iussit. Hebraicè est, Et dixit, Tace. Sic etiam Græci interpretes verterunt σιωπῶν. Quamquam Chaldaeus ex eodem verbo ZALIQ, hoc est, ascende, posuerit, certè vtrumque significatur Hebraica voce HAZ. Atque vtrumque pariter Regem iubere voluisse, ac iussisse arbitramur, vt Abhoud ex humiliori loco Regem compellasse, Regem illi accessum & silentium vnà imperasse intelligamus. Egressisq; omnibus qui circa eum erant. Hebraicè, Et egressi sunt omnes stantes iuxta eum. Aulicæ disciplinae atque obseruantie exemplum refert historicus. Reges enim Gentium dominantur eorū, nec quemquam ex familiaribus se coram sedere permittunt. Porrò familiares Principum sic vel nutus horrent, vt audita tantum voce Eglon, qua Abhoud tacere ascendereq; iubebatur, ipsi vltro cesserint, & ad communicandam secretò rem locum vacuum facerent, quòd modestie atque obedientie officium fuit, non ignotum viro tantum facinus animo voluerunt, atque prudenter maturanti.

Ingressusq; est Aod ad eum. Sedebat autem in æstiuo cænaculo solus. Dixitq; , Verbum Dei habeo ad te. Qui statim surrexit de throno.

Vt opportunitatem ex hora atque ex loco etiam Abhoudo paratam, atque

rem omnem ex diuina prouidentia ab initio ad finem vsque maturatam & confectam intelligamus, partes etiam regiarum ædium, in quibus hac gesta sunt, author diligenter describit; namque ad facultatem cuiusque rei efficienda, atq; ad eiusdem facti fidem, loci atque temporis commoditates plurimum conferunt. Igitur omnis alius illius domus partibus, quæ ad nostrum nihil nunc attinent institutum; earum, quas author indicat, ratio & forma nobis opportunè est describenda. Post aream domus porticus, siue columnis ornata, siue interrupto muro constructa fuit: huic adiuncta aula, quæ Hebraicè MIZZDRONA dicitur: vltra quam etiam cænaculum æstiuum adibatur, idq; tribus ad minimum partibus liberis ventorum auras, refrigerationis causa, admittebat. huic cænaculo secreta cubicula adstructa erant, in qua Rex, vel quieti vel corporis vsibus vacaturus, poterat secedere, atque hac loca ita Regi priuatè inseruiebant, vt nec populo paterent, nec famulis etiam regis, nisi ipso volente, adirentur. Atqui rationi huic, ipsarum partium Ichnographia lucem non iniocundam afferet.

Igitur cum Rex silentium fecisset, familiares, ceteriq; omnes quicumque adstabant, non modò cænaculum, sed conclauè etiam anterius vacuum reliquerunt

querunt; poterat enim sermonem altius miscentium vox facile à conclavi andiri: quare in porticum, tertium à cenaculo locum, secedendum fuit. Quod enim Latine legimus, Sedebat autem in æstiuo cenaculo solus; non de ea solitudine, quæ illa hora contigit, interpretamur; namque ea iam ex superioribus constat verbis, Egressis omnibus, &c. sed ad consuetudinem referendum est Regis, illo eodem loco sæpe aliàs secedere soliti, omnibus familiaribus exclusis: ita enim euenit, ut nec nouum nunc videretur, si ipse solus ibidem mansisset; nec adeo impatiens moræ familiarium ingredi volentium festinatio esset. Hebraicè sic hæc describuntur: Et Ahhoud venit ad eum; & ille sedens in superiori cenaculo refrigerationis, quæ ipsi priuatim. Gallicè sic dicitur ex verbo: Ce que estoit son retraict. Dixitque, Verbum Dei habeo ad te. Integro atque constanti animo vir omnia maturè obseruata secebat, quæ ad incepti sui commoditatè, opportunitatem, atq; exitum demum optatum conferre iuuareq; possent. Quoniam verò sedentis Regis habitus minùs ad pugionè excipiendū opportunus videbatur, quòd viscerosum hominis corpus solium occuparet totum; soliu verò tribus partibus conclusum, cæterisq; ornamentis munitū, anteriorem tantum partem, & hominis ventrè ac pectus exposita relinqueret; viro itaq; rem expediture, & sinistra vsuro, quæ in oppositū quippiam rectè extendi non poterat, subitū consilium subitè compellendū Regem autoritate nomineq; Dei, cui statim assurrecturū sperabat. Hebraicè, Verbum Dei mihi ad te. Et hominè vel religionè ac metu perculsum, vel admiratione ac letitia turbatum, loco moueri cogeret; magnā sibi rem ait communicandā, non suo consilio susceptam, sed Deo authore mandatam, tantiq; nominis obseruantia, & diligenti attentione dignam. Quod initium ubi Rex audiuit, venerationis habitu profectus est. Consulto autè Ahhoudus non Dei nomen appellauit, quod Israelitarū generi peculiariter sacrum sanctū habebatur; sed id quòd Gentibus omnibus, quæcumque diuinæ naturæ terrarū orbè subesse credit, venerarentur, ELOHIM, Dei Regis, gubernatoris ac moderatoris munitotius. Qui statim surrexit de throno. Ahhoudum ut Rex auditurus, in solio sederat; nunc cum se non ut Regem, sed ut hominè Dei gubernatoris nomine compelli intelligit, Verbum Dei ad te; ex solio regio ut homo assurgit, demum ut homo moritur, atq; ut vnus è Principibus concidit.

Extenditque Aod sinistram manum, & tulit sicam de dextero femore suo, infixitque eam in ventrem eius.

TANTAM in agendo prudentiam, in consciendo presentis animi constantiam, maturitatem, dexteritatemq; tamq; opportunū ex sententia successum, ut nemo qui audiret, ad diuinam virtutem & auctoritatem referri dubitaret, diligenter ac minutim enarrari Spiritus sanctus voluit. Pinguimus Regem, quamuis maximum tyrannum, quamuis aliàs ignauum, quia tamen hic non erat, sed strenuus, & totius Israelitarum gentis quondam victor, & tunc etiam imperator, atque dominus; rursus etiam tyrannicidam quem

quempiam deligamus ex iis qui hoc nomine celebres habentur, quem nisi vnū ex familiaribus, atque longa consuetudine notis, ab omniq; suspitione alienum aliàs quæramus; nullū profectò inueniemus, qui solus eiusmodi facinus suscipere audeat. Coniurationis arcana cum primis statuenda sunt: modus, ratio, forma & opportunitas quærenda; adiutoribus & consciis fiendū, potentia & gratia maiorum & procerum vilioris populi tumultibus proficiendum; custodibus & adiutoribus ad euasione[m] utendum: atque ijs, alijsq; multis magno consilio multoq; labore comparatis, etiā maxima in tyrannū antè concitata inuidia; tamè non rarò conatus omnes irriti redduntur, infecta omnino re: & nonnunquam etiam accidit, ut vel ipso Regis ac tyranni vultu, rem iam aggressus homo terreatur, animumq; demittat, atq; sese consciosq; prodat. Nunc verò cum nihil huiusmodi artium aut partium in suscepto per Ahhoudum facinore indicare possimus; hominè scilicet vnicum, priuatū, imbellem aliàs, atque ad omnem armorum usum ineptū existimatū: quid nisi diuinam planè efficientiam agnoscere debemus, Dei videlicet consilium & opus, qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt?

Tam validè, ut capulus sequeretur ferrum in vulnere, ac pinguißimo adipe stringeretur: nec eduxit gladium, sed ita ut percusserrat, reliquit in corpore, statimque per secreta naturæ alui stercola proruperunt.

ANIMI promptitudinem, virtutemque percutientis manui diuinitus auctam, ex ipsa etiā maxima conscienda rei celeritate & facilitate probare licet. nempe vnico temporis momento, vnico ictu, subito dolore, ac intestinorum omnium repentina perturbatione, fieri non potuit, quin mens ita concideret, sensumq; opprimeret, ut nec ad gemitum tempus copiamve reliquerit. Quod verò hic legimus Latine, Sed ita ut percusserrat, reliquit in corpore; explicationis causa ab interprete est additum. illud verò, Statimque per secreta naturæ, &c. sic Hebraicè legimus, וַיֵּשֶׁה אֶחָד מִן הַיִּשְׂרָאֵלִים. & exiuit: H parsedona. Atqui semel tantum hoc vocabulum, parsedona, in sacris repertum libris, non mirum si negotium interpretibus faceßerit, ita ut Latinis stercola, Chaldaicis cibum, Græcis porticum redditum sit. Est autem non simplex verbum, sed compositum, ut videtur, à PERES, quod stercus aliquando significat, aliquando verò diuisionem siue separationem: & addita voce SEDONA; ita ut non simpliciter stercus videatur significare, sed intestinum ipsum, quo cibi excrementa secedunt. Existimamus autem, post gladium in intima ventris demersum, proximam pelli apertæ intestini partem cum reticulo, siue diaphragmate crasso prodisse, atq; id in primis ita vulnus obturasse, ut nec ea parte respirationi exitus esset, ut in penetrantibus vulneribus esse solet; ideoq; euenisse ut homo, sensu omni priuatus, repètè concideret. Namq; eatenus Ahhoudus vulneris à se facti exitum expectauit; & cum intestinum læsum prodisse videret, confectum hominem intellexit. In antiquis Hispanis versionibus,

qua cum Hebraici sermonis forma valde conueniunt, legitur, Y salio la tripa. Iam verò quæ sequuntur omnia integritatem animiq; presentiam planè diuinitus constantem depingunt.

Aod autem clausis diligentissimè ostiis cenaculi, & obfirmatis fera, per posticum egressus est. Seruiq; Regis ingressi, viderunt clausas fores cenaculi, atque dixerunt: Forsitan purgat aluum in æstiuo cenaculo.

Ex cenaculo æstiuo, siue refrigeratorio, in Aulam siue MIZZDRONAN exitus erat: inde verò in porticum. Ahhoud autem constanti animo, ut qui Deum authorem dextrumq; haberet, hominis occisi casum expectauit; deinde verò portæ, per quam Aulam siue conclauē egressus est, valuas coniunxit, & quia interiùs etiam claudi apeririq; posse vidit, ita obfirmavit sera, ut nec aperiri sine clauē possent, nec suspicionem dare obserationis ab hospite curate. Hebraicè ita actio hæc describitur: Et exiit Ahhoud in MISDRONAN, & conclusit valuas cenaculi in vsque se, & obserauit. Primum non vnā tantum valuam, qualium apud Germanos vsus est frequentissimus, sed plures, minimum duas, fuisse intelligimus; quam rem maioris moræ fuisse oportet, quàm si vnica valua esset: deinde verbum, in vsq; se, non festinantem, nec turbatum, sed sedatum, atq; constantem animi virum indicat, cuius significationem verbi Chaldaeus interpres bene expressit, In facie sua clausit. ita ut quemadmodum claudi, rectèq; firmari ianua posset, sensu atque mente cognosceret priùs, atq; ita etiam perficeret, non qui valuas post se traheret aut impelleret: nam cum duæ essent, non ita obfirmari poterant, ac si vna tantum simplexq; fuisset. oportuit alteram primùm vestire pessuloq; firmatam, alteri in qua sera erat excipiendæ retinendæq; constare. Quæ omnia ab Ahhoudo aptata comparataq; fuere. atq; ita hæc Latinus interpres pulchrè significauit: Clausis diligentissimè ostiis cenaculi, & obfirmatis fera. Quod verò additur, per posticū, sic accipimus per eā partem egressum, qua in porticum prodibatur, eandem nimirum qua & familiares, illo quàm primùm egresso, ad dominū recurrebant. Nam sic hæc Hebraicè narratur: Et ille exiuit, & serui eius intrarunt, & viderunt; & ecce valuæ cenaculi clausæ. Atque dixerunt, Certè operit ille pedes suos in cubiculo cenaculi. Vultus, habitus, atque incessus prodeuntis Ahhoudi, serenus ac simplex, sibiq; cōstans, nihil minùs illis cogitandum dedit, quàm quod acciderat. Ideoq; illo exeunte, illi ingressi, id quod esse potuit, aliasq; sæpe factū erat, tunc etiā fieri existimantes, conuicauerūt; namq; id cogitantibus aliud agere, inciuile prorsus inofficiosumq; duceretur. Hæc omnia ita ex Dei consilio comparabantur, qui facit mirabilia magna solus.

Expectantesq; diu donec erubescerent, & videntes quod nullus aperiret, tulerunt clauem; & aperientes, inuenerunt dominum suum in terra iacentem mortuum.

EXISTIMANTIBVS quidem id quod narratum iam est, aliquantulum

tulum expectare par fuit: verum ubi diutius portæ conclusa manebant, negligentia ac securitati nimia tribuendum erat, nec dominum suum adire, nec quicquam ampliùs curare. Hanc negligentiam apud fidos Regis seruos pudorem consequi oportuit: quamobrem quæ sita clauē, ac postulata per cubiculi ministros, apertisq; foribus, inopinatū & tragicum planè spectaculum patuit domini sui, in terra iacentis mortui. Quam profectò famulorum perturbationem, admiratione ac dolore permixtā, impedimentum etiam attulisse intelligimus, atq; consiliū retinuisse cogitandi tunc subito de vltione, præsertim cum mortuus dominus iacensq; in terra videretur; mortis causa atq; modus tunc primùm ignoraretur, ubi nullū adhuc occisionis argumentum constaret, siquidem vulnere illa parte factò, corpori obesissimo non tantum effundi cruoris potuit, quin omnis ipsius iacentis, & vestimentorum regionum distentione operiretur. Rara namque in ventre venæ sunt, eaq; exigua, sanguinis parum continentes; in obesio verò corporibus longè tenuissima ac frigidissima: ex quo fit, ut sanguinis materia in adipē conuertatur. quamobrè hæc omnia secum conferenda ab Historico descripta sunt.

Aod autem, dum illi turbarentur, effugit; & pertransiit locum idolorum, vnde reuersus fuerat.

HEBRAICVM vocabulum, HITMAHAM, turbationem magnam, & consilij inopiam atq; stuporem vel ipsa pronuntiatione & coniugatione significat: ita enim perturbati fuisse videntur, ut principio nihil de nece, aut de occisore cogitarint, quem illo die sedatum, inermem, & mancum viderant: deinde cum cadauer etiam tolleretur, vulnus quidem videri potuit; qui verò latebat pugio, non fuit statim deprehensus. opertus quippe erat omaso; ac prodeuntis intestini parte vulneris apertio occupabatur; ita ut aliis putari posset ex folio concidentem dominum, ipsius corporis mole, & venarum ac musculorum, quæ in ventre sunt, debilitate, cutisq; tenuitate ruptum crepuisse; aliis verò aliud. atque hoc est, HITMAHAM, seipos cogitationibus, vocibus, opinionibus, ac sententiis & verbis confundere ac turbare. Interim Medici accedere potuerunt, examinari vulnus, & demum pugio deprehēdi. tam diu autē turbatio hæc durauit, quoad Ahhoudo ex omni vrbis ac loci illius prospectu excedere spacium fuit. Erat autem prospectus ad collem, vel montem vsq; illum, quem iam antea describebamus; atque hoc totum interuallum, quod vrbis proximum esset, ciuibus & viatoribus frequens esse potuisse, ex situ conytere licet; quamquam illa dici hora, nempe vigente æstu, non ita multi offendi poterant. utcumque sit, ex orationis figura verborumq; vsu intelligimus, Ahhoudū à domo atq; vrbe regia ad vsque illum locum, quā prospici ex vrbe, vel hominum frequentia occurri potuit, nihilo celeriori quàm iter agentis gressu, viam esse permensum; ut qui intellexit expectationem primùm famulorum, mox etiam turbationē eatenus esse duraturam: atq; ita porrò confectum à se facinus dissimulasse, ut nec viatoribus, si quibus occurreret, vllam ad suspicandum ansam datam existimemus.

Verbum autem Latinum, Effugit, idem nobis quod euasit, significat hoc loco. Euasio verò non semper fugam arguit. Hebraicè ita hæc distinguuntur: Et Ahhoud euasit, dum illi sese inturbaret; & ipse transiit dolatilia, & euasit in Seghirath. Huic lectioni & Græca pariter cum Chaldaicis accinunt. duo autem termini constituuntur totius viæ ad euasionem vsq; integram confectæ, vnum autem continuum euasionis tempus. id verò fuit, dum illi sese inturbarent; quod adeo longum extitit, ut interim euadere ipse posset: atque hæc enus propositio; deinde verò viæ facta distinctio est, duabus diuisa terminis. Et ipse transiit dolatilia primùm. hoc est, rectam viam primùm institit, non ut qui fugeret, sed ut qui iter idem rediens haberet, quod adueniens fecerat, quig; præcedentes sequeretur comites: ubi vero locum illum pertransiit, ne, si recta tenderet, vel indicari ab occurrentibus posset, vel ab insectantibus inuestigari. Demum ubi ad eum locum peruenit, ubi nullus in urbem illam prospectus esset, de via in arbusa deflectens, ad locum Seghirath dictum diuertit, quem locum in Israelitarum ditione situm fuisse res ipsa docet. Est autem loci nomen, Seghirath, quem Latine arbusetum dicere possumus, ex natura, uti videtur, impositum, quod ea regio, arborum densitate confertissima, proximo oppido & lignorum & vocabuli copiam daret; atque ita non solum ad euasionis terminum, sed ad opportunitatem etiam viæ, quam euadendi causa Ahhoudus institit, significandam, nomen ab Historico appellatum est: poterat enim ille etiam si ab insectatoribus urgeretur, cum vnicus esset, inter arbusa latere, aut in dextram vel sinistram diuertens, vel retro etiam reuertens, euadere facilius, quam si per patentem campum viam teneret.

Seghirath.

Vlt.

Quæ verò in historia huius lectione obiter obseruanda duximus, illa sunt: nullum humanum, vel publicè vel priuatè susceptum, crimen à Deo impunitum relinqui, ubi opportuna pœnitentia non antea expiauerit. S. S. E. Dominus patiens & multa misericordie, auferens iniquitatē & scelera, nullumq; innoxium relinquens. Qui visitas peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem. Deinde verò nullam tyrannidē diurnā esse posse, sed quæ firmissima videntur & securissima, per vim occupata, atque per iniuriam oppressa regna, subitæ ac repentinæ ruinæ obnoxia esse, iudicium atq; vltiore Deo, qui deiecit potentes de sede, & exaltauit humiles. Demum nulli priuato licere integrumve esse, tyrannū occidere, nisi sui certa & manifesta Dei virtus auctoritasq; constet; quæ cum multis minimè consistit. Psal. 126. rit, infelici successu res est per sepe tentata. S. S. E. Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Vaxim est vobis ante lucem surgere, &c. Quamobrem & Dauidem impij, ac sibi immeritò infestissimi inimici Saulus, nullo negotio occidendi, oblatā non semel occasionem prætermisisse nouimus, quamuis à comitibus monitum, diuinæ etiam auctoritatis nomine suadentibus. Et dixerunt serui Dauid ad eum: Ecce dies de qua locutus est Dominus ad te; Ego tradam tibi inimicum tuum, ut facias ei, sicut

2 Reg. 24.

placuerit in oculis tuis. Surrexit ergo Dauid, & præcidit oram chlamydis, Saul silenter. Post hæc percussit cor suum Dauid, eo quod abscidisset oram chlamydis Saul, dixitq; ad seruos suos: Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem Domino meo, christo Domini, ut mittam manum meam in eum; quia christus Domini est. Viuit Dominus, quia nisi Dominus percussisset eum, aut dies eius venerit ut moriatur, aut descendens in præliū perierit; propitius sit mihi Dominus, ut non mittam manū meam in christum Domini. Et confregit Dauid viros suos sermonibus, & non permisit eos, ut consurgerent in Saul. At neq; Ahhoudi facinus in exemplum opponendum est ab eo, qui sese tot humanis partibus destitutum, tot rursus diuinis instructum, atq; ad gerendam rem incitatum & constitutum probare non possit; eum verò qui probauerit, nec in hanc disputationem, nec in nostram deliberationem casurum arbitramur. Nec enim quisquam qui rem hanc confectam ex ordine cognouerit, consilio, copia, viribus & artibus humanis iure est adscripturus; sed Dei vnus voluntati, ac iudicio, & virtuti, qui Eglonem impium, & graui seruitute Israelitas plus iusto prementē, vlcisci; & ut Dauidis viamur verbo, percutere volens, ut suum planè consiliū & opus ostenderet, eum suscitauit ministrū, cuius notis antea artibus aut partibus, eiusmodi quidquam tribui non poterat. Hic igitur diuino auctus atque animatus Spiritu, mandatam sibi rem maturè confectam, consequentibus etiam actionibus prudenter ac feliciter promouit.

Exemplorū
examen.

Et statim insonuit buccina in monte Ephraim: descenderuntque cum eo filij Israel, ipso in fronte gradiente.

TANTAM animi constantiam, laborisq; patientiam, & victoria firmam pertinaciam, quisquis ad virtutem diuinam non retulerit; is planè suarum ipsius, hoc est, humanarum virium modum, immò imbecillitatem potius, minimè agnouisse dicendus est. Ahhoudus is, qualem iam depingebamus, nulla suscepti laboris vel requie, vel intermissione quesita, tam multis horis in opere, cura ac negotio perdurat; dum munus Regi defert, dum mandatum expositurus redit, dum Regem conficit, dum longis interuallis, per aperta perq; densa loca, in oppidum euadit, atq; ex eo loco in montosa, aspera, & salebrosa conscendit; dum non contentus vel solo gressu viam facere, vel, quæ vix bene viam ambulanti bus edi possunt, vocibus magnis, clamoribusve suos aduocare, nisi buccina inter eundem sonet, tanta contentione ac vi, ut belli signo dato, Ephraimitas variis ex oppidis, urbibus, atq; vicis, ex agris etiam brevissimo tempore coactos, ipse dux bonus atq; miles anteat. Et statim insonuit. Hebraicè est, Et fuit cum iret ille, & clangebat buccina in monte Ephraim.

Perseuerantia.

Eum verò non ad montis radices, aut ex loco inferiore tantum sonuisse, illa duo verba indicant; In monte Ephraim: & Descenderunt cum eo filij Israel ex monte, & ipse ante illos. Porro fidem, pietatem integram, atque animi præstantiam, studium, curam, omnes veræ fortitudinis partes

vire

viro diuinitus instructo inesse, omnia hac simul obseruata ostendunt, simul etiam cum cupiditate magna salutis populo suo afferendæ.

Qui dixit ad eos: Sequimini me, tradidit enim Dominus inimicos nostros Moabitas in manus nostras.

Ducis partes

FORTIS militis, & sapientis ducis personam, sibi à Deo impositam, Abhoudus muneribus officiisque omnibus gerit, qui hæcenus tyrannicidam eadem auctoritate ac virtute prudenter atque feliciter egerat. Principio igitur Israelitas buccina sono conuocatos cogit, nunc verò coactos alloquitur, atque ad hostem conficiendum & coercendum oratione animat & firmat, breui quidem oratione, sed efficaci, duabus partibus constante, nempe adhortatione & ratione, in qua omnes persuasionis nerui sunt. Atque habendi sermonis finis erat, audiuores ad pugnam capeffendam inducere. Id verò inuiso ipso dicendi faciendum proponit: Sequimini me. Hebraicè; Insequimini post me. Nullum deliberationi locum constare iam posse significat, neque rem ipsam pati moras, sed dicto citius inchoandam, certissima boni euentus concepta spe atque fide, nullius cogitatione periculi, quod tantum abest ut timendum sit, ut ipse non modò tentandum suadeat, sed vltro etiam præcedens subire velit, utpote qui firmissimo Dei presidio fidat, quamobrè illos sequi, se verò ipsum primum periculo obycere velit. Neque verò illos ad pugnam ad se vocari ait, sed ad victorie usum tantum, hoc est, ad costernatos, fractos, & victos hostes perdendum. Insequimini post me. Verbum ab iis, qui fugientem insequi contingere & capere student, sapissimè usurpatum. Pugna totius caput iam petiitum atque oppressum indicat, idque Dei voluntate & virtute, sua verò ipsius opera, qui nunc etiam parta victoria uti velit. Hæc totius propositionis atque exhortationis sententia summa est, quam quia suis neruis rationibusque instrui ac firmari oportuit, firmissimis argumentis confirmat, primum à copia, facultate, & opportunitate, deinde à causa, honestate, atque utilitate productis: qua in hoc orationis genere maximam vim ad persuadendum habent. Atque facultas & opportunitas ipso illius rei gerendæ auctore petitur, qui non id tubet ut res bello tentetur, sed ut confecta iam in exitum ducatur extremum: utpote qui ipse vicerit & frugerit hostes, fractosque peti ac perdit velit. Tradidit enim Dominus. Hebraicè pro enim, est כִּי, atque hæc vocula & affirmationi & rationi pariter ministrare solet. ac si dicamus, certum quippe est hostes iam victos, à Domino Israelitarum Deo traditos, nullo negotio vobis conficiendos; atque ita vnum hoc Dei nomen appellatum, facultatem & honestatem declarat. Deinde verbum Tradidit, copiam & opportunitatem non prætermittendam ostendit, eandem verò copiam ipsis nunc, quibus suadet, eodem Domino auctore constare. In manus vestras quas manus, dummodo fideles virique esse, & vobis atque ipsi non deesse velitis, abundè satis potentes hodie experiemini. nam quantum illis spiritus, virtutis, roborisque, victis & fractis detraxit, tantum vobis concessurus aucturusque est. Vestras namque manus vestram operam in

huic

huic rei conficiendæ admouere vult. Consequens autem est, ut quas illis vires ademerit, sit vobis aucturus; nec verò fas est, ea, quæ Dominus per vos facta vult, vestra vel negligètia, vel ignavia, vel perfidia omitti: præsertim cum vestra maximè agatur res, vestraque libertatis ac salutis hoc præcipuè referat. Non enim vos ad iustorum vel priorum, vel vobis etiam amicorum hominum perniciem, sed ad hostium, durissima seruitute vos opprimèntium, vltionè productos vult Deus. Inimicos nostros, inimicos vestros. Ipsum profectò inimici nomen abundè odiosum sua sponte est, & quamcumque vel petendam, vel tentandam vltionem suadet, nedum persuadeat oblatam & certam. Atque ex natura ratione, atque ex Gentium more bellum cum hoste inimicòque publico gerere, non licere modò, sed & oportere putatur. Hanc enim satis honestam sui in Troianos odij Iuno, Æolum ad vltionem hortabunda, indicasse videtur: Gens inimica mihi Tyrthenum nauigat æquor. Atque notanter Abhoudus dixit, inimicos vestros, ad persuasionis firmitatem. Nam si Deus inimicos, eo nomine quod inimici sunt, non Dei ipsius inquam inimici, sed vestri, vobis tradidit, vos traditos ubi neglexeritis, aut timueritis, seruarique malueritis; venturæ ab ipsis in vos calamitatis authores vos præbebitis. Hebraicè & Chaldaicè vestros legimus, facile verò ex ἑμῶν, Græci scribæ ἡμῶν ponere potuerunt, quam lectionem Latinus interpres in his libris præcipuè videtur secutus. Atque pronomen nostros, pluraliter, secunda etiam personæ vim significationemque præstat. Id quod in secunda personæ pronomine non obseruatur. Vt autem certior promissi fides esset, ipsum inimicorum nomen expressit, Moabitas. Alij namque iam publicè & palam hostes fuerant, Israelitis infesti, ut Mesopotamij non ita pridem, alij multo antè inimicitiam aperuerat, ut Amalechitæ; alij conceptam tegebant, & dissimulabant, ut Idumæi; alij verò grauissimum decoquebant odium, ut Chananai, quamquam hi Israelitis ob sanctitas pactiones fideles putarentur: verumtamen omnes hi hostes erant, præter Egyptios, & gentes alias longius disitas. oportuit igitur Prophetam hunc dati sibi mandati fidem certo hostium nomine indicato firmare, ad eorum apud quos agebatur confirmandos animos, atque ad perpetuum diuinæ virtutis ac veritatis, vaticiniisque sui statuendum exemplum. Nam si Astrologorum more modoque hostes tantum diceret, quamquam illi ipsi Moabite illa tempestate non premerentur, resque ex animi sententia non succederet; tamen, qua dictum defendi posset, euasio restabat, hostes se dixisse multos, variosque esse illis hostes, hos quidem non deditos, tamen restare alios qui expugnarentur: tentandos omnes, donec successus effata declararet. Namque huiusmodi tripodum, quercuum, & adytorum oracula, & aruspicum responsa, & Chaldaeorum prædictiones fuisse accepimus. Verum quæ à Deo prædicuntur, omnium simplicissima, certissima, atque apertis signis, imò nominibus, singulariter excepta esse solent, absque vlla omnino ad eludendum ansa, vel ad euadendum lubricitate, absque ambagibus vllis. Inimicos vestros Moabitas.

Inimicus.

Bellum quicū gerendū.

Virg. Æn. 7.

Pronominum vsus.

Hostes & inimici populi.

Astrologorum prædictiones.

Responsa Dei.

hos, quos hæcenus oppressores habuistis, quorum vim & molestiam nunc experimini, non tantum tributis ac vectigalibus, aliisque seruitutibus vexati, sed urbibus & agris priuati vestris, quæ illi occupata tenent, hos non in futurum tradendos, verum iam à Deo victos, vobisque traditos annuncio: ita ut vincere non sit opus, victos insequi, perdere, & expoliare liceat. Præter hæc faciendæ fidei ratione, ad augendam etiam, præsentium calamitatum sensu ac recordatione, inuidiam, opportunissimè notatū est hostium nomen Moabitas. Namque illi, quod durissimo imposito iugo in præsentiarum imperarent, odiosissimi atque execrabiles habebantur, atque ita breui quidem, sed efficacissima oratione, bonus Dei legatus perorauit, perorationisque sui ipsius exemplum adiunxit, qui primum se in viam daret, & rem consilio atque opera gerere inciperet, inceptamque conficeret.

Descenderuntque post eum, & occupauerunt vada Iordanis, quæ transmittunt in Moab, & non dimiserunt transire quempiam.

NON fuerat Abhoudi consilium, Moabitas omnes perdere, neque enim id à Deo in mandatis acceperat, sed Israelem labore, seruitio, & cura, quibus illa tempestate opprimebatur, soluere, idque præstari poterat confectis ac de medio sublatis iis, per quos seruitutem seruire cogebantur. Atqui princeps y, qui alienas regiones armis debellatas in seruitute atque obedientia retinere student, nullum maius aut commodius ad eam rem compendium facere possunt, quam si præstatis ea præcipuè loca munit, ex quibus opportunus sibi, apertisque semper in deditam prouinciam aditus exitusque pateat, idemque Gentibus ipsis victis, aut earum sociis, aut auxiliariis copiis, sint omnino præclusi. huiusmodi verò loca sunt, montium transitus, viarumque angustæ, sed marini portus, & fluuiorum vada, omnium maximè opportuna habeantur: nam qui hæc occuparint, tum mediterranearum omnium, tum exterarum, quacumque in prouinciam deduci, deferri, asportarique possunt, copiarum ac rerum arbitri dominique habentur. Alias enim diuisa per singulas vrbes præsidia, præterquam quod infiniti sunt sumptus, infirmissima prorsus, & perpetui multiplicisque negotij plena sunt. Curant igitur y, qui dominandi periti habentur, ut vada, portus, atque exitus omnes per præsidiariorum milites custodiantur, atque huius causa rei, proximam vadis vel portubus urbem, operum atque militum propugnaculis instructam firment: ita, ut ipsi, quamquam dedita prouincia partem semper occupent ac frequentent, caput tamen & pedes velut vinculis ligata teneant. Atqui Moabita, Eglone duce ac Rege, hoc ipsum cauerant, opportunissima atque vadis Iordanis proxima Palmarum vrbe occupata, fortissimorumque gentis suæ ducum ac militum deductis præsidiis confirmata, quo & ipsis fluuij, vadum, transmissionisque copia suppeditaretur, alius verò, nisi ex ipsorum arbitrio, nulla fieret. Igitur prudentissimus, atque Dei beneficio fortissimus Abhoudus, ut traditos iam sibi præsidarios Moabitas ulcisceretur, Iordanis vada quam primum intercludenda curat, ut & præsidarius fuga, & auxiliariis

transf.

transmissionis facultatem prorsus adimeret. Et non dimiserunt transire quemquam, vel ex iis, qui citra fluuium in præsidio erant, vel ex iis etiam qui ex Moabitarum proximis agris & urbibus auxilium operamque Palmensibus militibus ac ducibus, & ipsis Israelitis negotium afferre poterant.

Sed percusserunt Moabitas in tempore illo circiter decem millia, omnes robustos & fortes viros; nullus eorum euadere potuit.

REM præclare, feliciter, viriliter, atque commodè, maximamque celeritate (quæ præcipua in agendo pars est) gestam, hæc nobis temporis, numeri, atque conditionum adnotata indicat. Nihil enim potuit aut sapientius institui, aut commodius & feliciter expediri, quam ut extincto hostium capite, neruis omnibus sublatis, reliquum vel aulicorum atque ciuium, vel rusticorum mercatorum, cerdonumque imbelles vulgus nihil opus erat pecti, sua sponte cessurum, atque metu, stupore, & ignauia intra suos se fines cotenturum. In tempore illo, Hebraicè, In opportunitate illa, cum maximè illud expediebat fieri, Gallicè aptè verti potest, En ceste mesmes saison. Namque, ut diximus, in omni expedienda, conficienda tum belli, tum domi re, magnum momentum maturitas, opportunitas, & celeritas habet. Atque in eodem tempore post occisum Regem decem millia hostium non gregariorum interficere, rem omnem prorsus conficere fuit, non gregariorum (inquam) militum, sed omnes viros fortes & robustos. Hebraicè: Omne adeps, & omnem virum virtutis. quorum translatione verborum utraque belli significatur pars, atque utraq; selectissima indicatur. Constat enim militia omnis ducibus, & militibus. duces non tantum strenuos & manu promptos, sed etiam potentia, opibus, consilio, atque dexteritate valentes esse oportet, milites verò robustos, & ad agendum paratos celeresque laudamus. altera igitur pars ita describitur, Omne adeps, Hispanicè, Toda la nata, & omnem virum virtutis; de militibus hoc dicitur, ita tamen ut eadem enunciatione duces etiam includantur. nam ex Hebraicæ lingue Dialectica ratione, prius vniuersale signum posteriore etiam colligitur. Atqui ex eiusdem lingue idiotismo intelligimus, eos quoque qui militum tantum partes tuerentur, adeo fuisse præstantes, ut & singuli etiam duces esse possent: quippe qui viri primum, quod in præstantiæ laude satis magnificum nomen est, atque huic cognomèto possessiuum adiungitur virtutis, Omnem virum virtutis, siue omnes viros fortes, nomine enim H H A I L, pro quo Latini virtutem reddere plerumque solent, omnes strenui viri partes comprehenduntur: quod apud Latinos fortis vocabulum per sepe etiam præstat, ut: Ennius & sapiens & fortis & alter Homerus. Ex his itaque tot tantisque ducibus ac militibus nullum euasisse, historia sacra narrat, nec dimicatione, nec fuga sibi salutem consulere potuisse. Ita per oppressos nuper, nunc verò tam repente victores feliciter gesta res, non hominum consilio & viribus, sed diuinæ efficientiæ, dubio procul adscripta est: quam conditionem quoniam nullo modo Moabita

Occasio.
Maturitas.

Militia.

Virtus.

Horatius
Ep. 1. lib. 2.

negare poterant, auctore Deo constare vel inuiti, imò victi & tristes subire coacti sunt.

Humiliatusq̄ est Moab in die illa sub manu Israel, & quieuit terra octoginta annis à praeliis.

MOABITÆ suam antea victoriam an alienæ vel hominum, vel deorum, quos ipsi colerent; vel, ut verè debuerunt, vnius Dei Israelitarum virtuti tribuerint, nec scire ex historia possumus, nec laboramus: certè illos nolente Deo Israelitarum res labefactare non potuisse, primùm cognouisse oportuerat: quod si tunc, propter victoriæ insolentiam, non intellexerant; at nunc victi, atque intra vnum tantum diem confracti, Rege interfecto, optimis & fortissimis quibusq̄ gladio occisis, presidis occupatis, vadis & viis ad omnem opem vel expectandam, vel porrigendam, interclusis, non potuerunt non agnoscere, se se non humana tantum, sed ultra humanam sortem potènt manu oppressos & confractos, hoc est, manu Israelis, potentis cum Deo viri, cuius virtus in ipso Deo semper constaret, Israelitis, cum opus esset, affuturo. Ita notanter interpretamur nomen, quod ab historico notanter appellatum est, qui non dixit sub manu filiorum Israel, vel sub manu Abhoudi & Ephraitarum, quorum copias præcipuè Abhoudus coegerat; sed sub manu Israel, qui tunc Israelis partes, & nomen tuebatur suum, cum non sua (hoc est humana) sed accepta à Deo virtute rem gerebat. Quandoquidem Israel potentem cum Deo significat. Atque ita eadem die, huius tantæ virtutis efficiencia confracti cesserunt, non qui omnino perirent; nec enim hoc Dei consilium, nec Abhoudi animus fuit, sed iugo fracto hostes in metu continere, regioni ac genti suæ pace ac securitate parta. Hæc significatio est verbis humiliatus apud Latinos hoc loco, in quo Chaldeus, fracti sunt, vertit, cuius verbi significationem, qui consecutus est euentus, exponit. Et quieuit terra octoginta annis à praeliis, illud à praeliis, quietis rationem explicat. Namque ab eo tempore quo Israelitæ Moabitis manus dederant, hoc est, totis decem & octo annis, ante salutem Abhoudo ministro ac duce parram, usq̄ ad finè vitæ ducis ac iudicis ipsius, nullo ab externis vicinisq̄ hostibus praelio laceßiti sunt. atque ita numerandi sunt. octoginta anni, quod subduita temporum ratione est à nobis in Apparatu sacro indicatum.

Humiliatus.

Lib. Daniel.

Post hunc fuit Sangar filius Anath, qui percussit de Philisthiim sexcentos viros vomere; & ipse quoque defendit Israel.

H V I V S viri facinus illustrissimum, cui nullum umquam apud alios gentes vel editum, vel fictum, atque poëtici commentis decantatum, equari possit; manifestum diuinæ efficiencia, singularisq̄ providentiæ argumentum fuit; ita ut quamquam nihil amplius ille præstiterit, quàm unicâ populi propugnationem, tamen illud abundè efficax fuit ad hostes reprimentos, quoad ipse Sangarus dux iudexq̄ rem gessit, quem exiguo tempore durasse, ipsa annorum supputatio indicat. Neg enim ultra annum populo illi præfectum antiqui scriptores autumant, si quid ulterius produxerit tem-

poris,

poris, id ad Debora atatem est referendum. Igitur Abhoudo illo, qui & populum in disciplina, & hostes in metu continuit, vita munereq̄ perfuncto, rursus Israelitarum vulgus licentiùs vinere, aberrareq̄ cæpit: quamobrem Palæstinus aditus ad grassationes atque infestas inuasiones patefactus est, ita correptionis causa permittente Deo, cuius virtute effectum est, ut vnus Sangarus inuadentium Palæstinorum turmas, sexcentis vno tempore, unicâque dimicatione occisis, represserit, adeo ut salutis datæ auctor & minister audierit. quam tamen ipsorum Israelitarum culpa non longâ esse passa est; quippe quos continuata, ut mox indicabitur, scelera maiori ac diuturniori animaduersione dignos reddiderint. Ideo non legimus hoc in loco, verbum vel iudicandi, vel deducendi, vel gubernandi huic viro adscriptum; sed tantum fuit, quod breuem illius opem administrationemq̄ fuisse significat. Atque rem ipsam breui ac repentino temporis momento confectam, ipse apparatus declarat, nempe stimulus quo bubulci aratoresq̄ ad boues domandos atque instituendos vtuntur. Nam sic interpretamur vocabulum, vomere, quod nostra versio, Græcū fortasse ἀπορρόωδος imitata, posuit. Hebraicum enim verbum, MALMAD HABAKAR, instructorium bouum Latine sonat; estq̄, id armorum instrumentiq̄, genus, quod diximus, quodq̄, Chaldeus interpres, PERASTHORAIA, stimulus bouum interpretatur. Nec verò ignauos aut timidos aliàs fuisse illos, quos Sangarus interfecit, nomen ipsum & genus satis declarat, viros de Philisthiim. Libet autè hoc loco id referre, quod apud veteres Israelitarum scriptores obseruatum adnotatumq̄ legimus: nullam videlicet fuisse tribum, quæ ortū ex se publicum Iudicem vel Regem prædicare non possit, præter vnâ Simeonitidem, cui propter nefarium Zamri scelus, honorem hunc negatum autumant; adeo quippe libidinis turpia ac probrosa exempla Deo esse creduntur inuisa. Ghathniel Kenesi filius, Iudæ tribui adscribitur, Abhoudus Biniaminitis, Debora & Barach ex monte Ephraim & ex Kades Nephthali, Gedeon cum Abimelech filio ex Manasse, Tholagh Pua filius ex tribu Issachar, Iairus ex Hauoth-tair ex Manasse, Iephthetiam etiam ex iis qui Gilghadam ultra Iordanem incolebant, Absanus Bethlehemitæ Iudeus erat, Elon Zabulonites, Gidghon Ephraites, Samson verò Danites, Eli & Samuel ex Leuitica tribu. Reges verò qui nã ex Biniamin & Iuda extiterint, Saulis Davidisq̄ familia indicant. Ex Ephraim verò Ieroboamus, ex Manasse Iehu Namsi filius; Sacerdotum verò tiara regis coronis, & vnctionibus minimè minor existimanda est.

Stimulus.

Iudices ex
singulis tri-
bus.

CAPVT QVARTVM.

Addideruntque filij Israel facere malum in conspectu Domini post mortem Aod.

HUMANÆ malitia ac nequitia impotentia, ubi metu, quo compefcitur, exalui cæperit, continuo ad damnatos recurrit mores,

— fixa & mutari nefcia. nam quis

Peccandi finem posuit sibi, quando recepit

Eiectum semel attrita de fronte pudorem?

Quisnam hominum est, quem tu contentum videris vno

Flagitio? Cùm itaque Abhoudi præfectura, quæ totos sexaginta

duos durauit annos, longa atq; imbecilla viri senecta, postremis iam vite mensibus languesceret; is qui iam illa tempestate valebat populus, atate iunior, atq; insolentior, præteritarum, salutis primum, deinde seueritatis ac disciplina obliuione, aut insolenti potiùs fastidio ac satietate affectus, in veterem recidit insaniam, isdem ipsis diebus, qui Abhoudi vitæ atque administrationis postremi numerata sunt. sic enim interpretamur verba illa, Addiderunt facere malum post mortem Ahhoud. quippe eodem adhuc viuente, pelliculâ veterem retinens, vulpinos mores iam reuocare cæperant, quos, vita defuncto viro, licentiùs etiam audaciusq; referre ac promouere studuerunt. Hebraicè hæc postrema versus pars ita habet; Et Ahhoud mortuus est, ea significatione quam diximus: vix dum Ahhoudus è viuis decesserat, cùm illi totos improbitatis atque licentiæ sinus pandere cæperat; que quidem, ut apparet, aliasq; demonstrabitur, causa fuit, quamobrem & Palestina manus in illos impetum facere cæperit, & allata à Sangarofalus minùs diuturna euaserit.

Et tradidit illos Dominus in manus Iabin Regis Chanaan, qui regnauit in Asor.

NON humanis viribus aut artibus, verum Dei irati ac vindicis voluntati, horum animaduersionem adscribere monemur, illa oratione: Et tradidit illos Dominus. Hebraicum verbû, Vendidit, verti potest. Quippe non nihil opera ac laboris à Chanaanais positum est in Israelitarum debellatione. id quicquid quantumq; fuerit, etsi longè maius, imò maximum fuisset, nihil tamen profecisset ad gentem illam superandam, quâ Deus in beneficium ac præsidio inuictam antea perstitisse, imò caterarum omnium victricem, ydem ipsi, qui nunc victores euasere, senserant; sed ut prædictionibus, admonitionibusq; euentus conuenire ostenderetur, verbum idem vsu patum est. Quomodo persequeretur vnus mille, & duo fugarent decem milia? Nonne ideo quia Deus suis vendidit eos, & Dominus conclusit illos? Non enim est Deus noster ut dy eorum, & inimici nostri sunt iudices. Itaque animo his detracto, illis adiecto, his pauore immisso, illis sublato, Israelitas in manum illius Regis vendidit, quem à Iosue tempore ex Hbarofeth

quon-

quondam pulsum in commodo ac damno accepto paupertas reddebat, nunc in victos, atq; sub iugum missos grauiùs etiam vlturum. At qui non huc eundem fuisse Iabin Regem, quem Hhasora vrbe debellata & incensa captum, Iosue iubente occisum legimus, res ipsa declarat; verum prognatum quempiam ex illius Regis stirpe, qui cum familia ac gentis suæ reliquiis siluam quâpiam inaccessam occupauit, quam castellis, molibus, munitionibusq; opportunis septam, sibi aliisq; profugientium nationum populis, ad vitæ, regni, atque commerciorum vsum comparandam curauit, patris adhuc vel aui illius, qui à Iosue fuerat occisus, retento nomine Iabin, siue id propriû gentilitium uerit, siue officij ac muneris, quo gentis illius Principes præcipuè ex veterum more cognominarentur: ut Hierosolymorum Principes, Melchisedech & Adonisedek; Agyptiorum, Pharaones primum, deinde Ptolemai; & Romanorum, Cæsares appellati sunt. Namque Iabin idem significat, quod intelligentiæ & prudentiæ perpetuæ compos. Cuiusmodi virtute eos præstare oportet, qui imperij clauum tenent.

Habuitque ducem exercitus sui nomine Sifaran: ipse autem habitabat in Aroseth-gentium.

FACULTATIS ad gerendam rem prima & potissima pars Iabino fuit, animus à Deo excitatus, & additus. Cui strenui etiam Ducis opportunitas cum ingenti hominum armorumq; copia & apparatu accessit, utpote qui nongentis ferreis curribus in expeditionem prodire posset: præter cateras peditum cateruas, atque equitum turmas. Magna siquidem & ad oppugnandum & ad expugnandum, atq; etiam ad propugnandum in ferreis falcatisq; curribus vis erat: quorum vsum cognoscere qui velit, Vegetium, Frontinum, Leonemq; antiquos militaris disciplinæ magistros, legat. Hbarofeth-gentium, quantum ex nomine adiunctoq; interpretari licet, non vnâ quandam simplicem urbem, sed multis partibus constantem ciuitatem fuisse intelligimus. Namque HBARAS, à quo Hbarofeth dicta est, siluescere, densari, putare, cogitare, artibus operâ dare, & plura huiusmodi significat. Existimo autem ex concursu & confluentia gentium illarum, quæ ab Israelitis, Iosue Duce, pulsa fuerant, constatam fuisse ciuitatem pluribus constantem oppidis, ac pagis, & viciniis, siue iis longiori interuallo disitis, ut olim in Hispania parte, quæ Lusitanos à Bethicis dirimebat, Arocitana ciuitas erat variis oppidis instructa, ex quibus nunc Mora, Arociun, & Iltex, quam vulgò Enzinam solam dicunt, cuius ciuitatis adhuc vestigia documentaq; manent, agris atq; siluis compascuis, quæ hodieq; Contienda appellantur: siue conciuibus non nimis longè inuicem distantibus huiusmodi ciuitas constitit, cuius exemplum Lusitanorum regia Vlyssipone præbet, magna prospectantium hospitum admiratione. Vtrouis modo illam, quam nunc describimus, ciuitatem sitam fuisse existimemus; certè magnam, frequentem, pluribusq; gentibus & familiis habitatâ, natura operibusq; mutam, bellandi peritia & facultate insignem, multis ac variis artibus, isdemq;

Temporum
& morum
mutatio.

Regum ti-
tuli vanj.

Curruum
vfu.

Arocitana
ciuitas.

Vlyssipone

ysdemq; elegantibus celebrem, quales architectura, sculptura, pictura, aulorum textura, & acupictura, quam recamaturam dicimus, & alie omnes que sub Hharas, hoc est. fingendi ac cogitandi vocabulo indicari possunt.

Quamobrem Chaldeus interpres ciuitatis nomen exponendum potius, quam exprimendum duxit. In munitione arcium gētium. Vbi Latine in versione vulgata legimus: Porro David erat in deserto Ziph in sylua. & rur-

1 Sam. 23.

2 Paral. 27.

sus de Ionatham scriptum est, Vrbes edificauit in montibus Iuda, & in saltibus castella & turres. Idem nomen H H A R A S S A H, in exemplari visitur, pro quo Latinus syluam, & saltum reddidit.

Clamaueruntque filij Israel ad Dominum: nongentos enim habebat falcatos currus, & per viginti annos vehementer oppresserat eos.

H V M A N A E vitiositatis improbitas eò nequitia persæpè procedit, ut non nisi grauissimis remedijs curari se patiatur, S. S. E. Liuor vulneris curabit mala, & plagas penetralium ventris. Numquam Israelita vel Sangaris tempore, vel primis annis, in quibus à Iabino oppressi laborauerant, ad medicum recurrere cogitarunt; numquam sibi parcere studuerunt, donec iam omnibus artibus, auxilijsq; humanis desperatis, ad summam redacti miseriam, oculos in calum tollere demum cœpere, ad Egyptiæ oppressionis exemplum totos annos viginti duram seruitutem perpepsi. Non videtur Iabinus tyrannidis initio tanto apparatu, tantoq; molimine bellico instructus fuisse: sed postea prospero rerum successu, copijsq; suorum adauctis, atque Israelitarum are omni tributis vectigalibusq; assidue imperatis exhausto, tantum opum congeßisse, ut suum sibi regnum, omnibus ad confirmandum commodis atque artibus instructus, tueri posset: libertatisq; spem oppressis adimere, tum nouis operis, nouisq; tributis augendis, tum praesidijs firmissimis ponendis, quibus in metu atque obedientia Israelita continerentur. Hoc significare nobis videtur rationalis vocula, enim; Clamauerunt, inquit, filij Israel ad Dominum, cum iam Iabinus post praesectum rebus bellicis Sisaram, nongentos currus ferreos, qui, quocumque ducerentur, firmissimi praesidij instar haberent, sibi instruxisset, insolenti atque durissimam dominatione in victos & subactos vsus.

Necdum etiam causæ irarum sæuique dolores

Exciderant animo; manet alta mente repostum

Dedecus amissi, damna atque iniuria regni,

Et genus inuisum, stragesque necesse suorum.

Itaque diuturno durissima seruitutis sensui, longè maioris miseria metu adiunctus fuit, postquam tyranni potentiam & vim tanto molimine confirmari compertum esset. Eadem vero opportunitas & illis ad implorandum poscendum ex Deo auxilium, fidem ac sensum excitauit, & ad diuinam prouidentie probanda exempla commodissimum tempus attulit. ea enim res auctoritati efficientiaq; Dei apertissime tribuitur: quæ ex extremis miserijs

& calamitatibus, ex turbulentissima tempestate ad quietem & tranquillitatem subito transfertur. nulloq; tempore humani consilij stultitia apertius arguitur, quam ubi ea, quæ summam videbantur vim habitura, repente confraeta corrunt, idq; exiguo aut nullo ferè eorum, quos fouere Deus velit, negotio. Igitur quo tempore Iabin exercitu magno, Duce selectissimo, armis, copijs, & apparatu tanto firmum sibi regnum, & imperium in Israelitas promittebat, omnia exiguo tempore vidit euersa, atque suos armis ferrosq; cadentes. id verò quemadmodum confectum sit, attendendum.

Erat autem Debora prophetis vxor Lapidoth; quæ iudicabat populum in illo tempore.

OMNIA hæc iam sua sponte diuinam efficientiam indicant. Namque utriusque partis descriptio & pictura oculis subiecta, & humana superbia vanitatem, & contra humillimorum, seseq; Deo totos permittentium hominum declarant felicitatem. Quamquam autem huius rari exempli ratio, & causa, atq; series in ipsa narratione à principio non repetatur, facilè tamen nobis, ex temporum ac rerum opportunitatumq; comparatione, cognosci posse videtur, fundamentum in Dei prouidentia iacentibus. Vero namque simillimum est, Iabinum ex anteaactorum temporum memoria & obseruatione curasse, quantum in se esset, & cauisse ne quisquam magnus, fortis, ac sapiens vir publicis rebus & causis cognoscendis apud Israelitas praeficeretur, maluisseq; omnino illos confusis ac populariter constituendis iudicijs, ea que ad suas priuatas leges pertinerent tractare, quam totum populum Ghabnielis, aut Ahhoudi, aut etiam Sangaris, cuiuspiam, ut antea, consilio duci, ac virtute gubernari. Sin minus id fieri commodè posset, optasse potius ut vilissimus, ineptissimus, saltem ad bellum inertissimus aliquis deligeretur, à quo nihil omnino sibi esset metuendum, maximè tam copioso parato exercitu, per strenuissimumq; Ducem gubernando; cum quo negotium, si quod fortassis offerretur, prius esset habendum quam secum: Itaque noluit intra Israelitarum terminos praesidia, ut Moabita, collocare; sed exercitum instruere, atque praestantibus curruum propugnaculis, ysdemque pro temporum opportunitate mobilibus, munire.

Prudens futuri temporis exitum

Caliginosa nocte premit Deus;

Ridetque, si mortalis ultra

Fas trepidat.

S. S. E. Qui habitat in calis, irridebit eos: &

Dominus subsannabit eos. Ille autem qui sapientes in sua sapientia venator prudentissimus capere ac deturbare solet; sapientes inquam mundi huius; Iabini callidum sic elusit consilium. Feminam Israelitidem, probam aliàs & honestissimam quidem, feminam tamen, Prophetico spiritu ita auxit, ut iuri apud populum dicendo idoneam declarauerit; multis sapientissimisque responsis diu ac variè perspectam; quæ ultra omne muliebris sortis exemplum, illam gubernatione populi dignam prædicabat. Cui etiam laudi multa

Prouidentia

Tyrannorū
consilia.Horat. lib. 3.
Carm.

Psal. 2.

Mulier Is-
dex.

accedebant, quæ Iabinum non solum ad intercedendum illius muneri non mouebant, immo ad nihil potius deligendum hortabantur; ut mulieris modestia, simplicitas, solitudo, vacuitas eorum omnium, quæ nouandarum rerum suspicionem recipere possent, atque ita populo, cui iura dicere necesse erat, iudex constabat, qualem & ad muneris usum, & ad tyrannidis securitatem non modo probari, sed optari vltro etiam, foueri, & conseruari consultißimum tyranno videretur. Iam verò omnia hæc, quæ in mulierem illam conuenerant, ex ipsa historia lectione adnotare libet. In tempore illo. Hebraicè BAGHETH HAH I. duplici singularitatis notatione constricta oratio, opportunitatem & commoditatem indicat maximam. Tempus hoc loco pro opportuna ad rei cufuspiam usum commoditate accipimus, ut Latini dici solet, in tempore venire. Sic Poeta dixit:

— Messisque diem tempusque ferendi.

Tempus.

Georg. 1.

Georg. 3.

Illa tempe-
state.

& Tempore non alio catulorum oblita læna
Sæuior errauit campis. Sallustius, Illa tempestate, frequenter in hanc significationem usurpat: Gallicè, En ce faison icy. Illo eodem tempore, quo Iabinus tyrannidem tanto apparatu firmabat, Israelitica re domi etiam ita humilis atq; prostrata iacebat, quod ad humanam gloriae potentiae faciem spectat, ut vnius feminae auctoritate, & opera, officioq; gubernaretur, cuius ad id agendum virtus perspecta iam fuerat; ut pote prophetico spiritu aucta, sacrarumq; legum cognitione diuinitus instructa. cum verò prophetarum ministeria multa variaq; sint, (aliorum namque munus est, præterita, præsentia, futuraq; exponere; aliorum verò, sui temporis tantum res indicare ac docere, omnium verò commune officium est, populo penitentiae ac pietatis studium suadere) hæc nihil, quod ad futurum tempus pertineret, protulisse dicitur; sed ea diuinitus accepta prædicare, quæ sua ipsius tempestate opportuna essent, hoc est, quod ex illa singulari expositione, vxor Lapidoth, intelligimus. Quamquam enim pleriq; omnes commentatores illam viro, Lapidoth nomine, nuptam fuisse putent, & à viro suo post vaticinijs acceptum spiritum seiunctam dicant; tamen singularis Hebraicæ sermonis forma, aperta nominis interpretatio aliud nobis ab historico significatum indicat. primum, ISSA, non semper Hebraicè relationem ad virum coniugemve continet, ut vxor & coniux apud Latinos, cum potius nomen absolutum ex prima institutione sit, ut apud Latinos mulier, quamquam nonnumquam relativi officium subeat, ut vir apud Latinos. Dicitur enim SARA ESSETH Abrahami, ut à Virgilio Vir gregis ipse capere dicebatur: cum tamen hic sexum præcipue, secundo loco virtutem atq; virilitatem indicet; tertio verò loco accedit, ut pro marito usurpetur. sic apud Hebræos NEKEBAH in omni animantium genere feminam significat. ISSA verò absolutè feminam hominem indicat, vocabulo à primo generi parente imposito: qui cum ad vitæ communionem, atq; ad propagandi generis facultatem, datam sibi adiutricem gratulatur, Hæc, inquit, vocabitur

ISSA,

ISSAH, quia de ISSA assumpta est. quod Latinus interpres ita vertebat: Hæc vocabitur virago, quia de viro sumpta est. Itaque ISSA, in sacra lingua ex humano genere virum prima impositione significat, idq; propriè; per similitudinem verò ad alias animantes nonnumquam transfertur. Ex natura verò præstantia non raro nomen hoc ad singularem virtutem significandam usurpatur, in quacumque id arte appareat. Sic Noë vir iustus, & vir agricola: & Ioseph vir prudens & sapiens; & Esau vir venationis diæctus. Tertium porro ad coniugij rationem transfertur, ut: Sub viri potestate eris. Idem omnino & huius vocis ISSAH vsus, ysdemq; modis distinctus in sacra lingua obseruatur, quæ primum mulierem; deinde mulierem aliquo nomine celebrem; tertio verò loco ad virum relata vxorem significat. Sic Abraham, Noui, inquit, quod pulchra sis mulier, hoc est, eximia pulchritudinis. & Mulierem fortem quis inueniet: dixit Salomon, ISSAH HAIL, egregia virtutis mulierem significare volēs, qualemq; ipse mox depingebat. Atq; hunc secundum huius vocabuli vsus hoc loco nobis oblatum exponimus: quo quemadmodum celeberrimæ illi feminae Prophetidis primum, deinde iudicantis auctoritas tributa fuerit, doceamur: nēpe quod esset mulier Lapidoth. Lapidoth feminino ac masculino genere in sacris libris inuenitur, unde & Græcorum atq; Latinorum, Lampas, desumptum credimus; eadem quippe huius vocabuli in his tribus linguis significatio est accensa tædæ, aut ignis, lucis, aut splendoris. Atque ita quo tempore Deus in Sina leges laturus primum auditus est, tonitruis atq; lapidim, hoc est, splendoribus fulgoribusq; suam est testatus præsentiam. Quamobrem Deboram mulierem Lapidoth, hoc est, diuinis imbutam & illuminatam splendoribus interpretamur; ita ipsius auctoritatē ex prudentissimis ac planè diuinis responsis, & populo & populi vicinis probatam intelligimus. Quòd verò Lapidoth femineo genere pronūcietur, ad id referre possumus, quòd huius vaticiniorum exempla inferiori, quàm aliorum magnorum Prophetarum, ordine esse visa fuerint: ut quæ non ad præteritum, ac futurum porro tempus protenderentur, qualia Mosis complura fuisse nouimus; sed suam tantum aetatem, ac tempestatem illius conditionem spectarent. Atque vxoris nomen, à Latino interprete positum, ἀγαθογυνικός accipiendum est. Sic sacras virgines, Christi sponsas vocamus. Sic Mosis vxor virum suum, sanguinum sponsum appellabat. Igitur ex nomine primum, deinde ex illuminationibus, hoc est, responsis diuinitus acceptis, satis illustra auctoritatis documenta sanctæ illi mulieri, ad suadendum populo officij ac pietatis veræ studium, atque etiam ad ius dicendum, cum nemo esset tanta sapientia vir, cumq; per ea tempora tyranni potentia præstantem insignemq; virum iudicij publicis præesse minus fortasse pateretur. Id quod etiam ex circumstantiis alijs arguitur, quibus hoc munus ab illa exercitum & adornatum describitur.

O 2

Et

Et sedebat sub palma, quæ nomine illius vocabatur, inter Rama & Bethel in monte Ephraim: ascendebantque ad eam filij Israel in omne iudicium.

LOCVS, tempus, & cætera omnia, manifestam illius sancta femina vita & administrationis rationem ab omni suspitionis genere alienam publicè probabant. Quis enim aduersus illius decus atque honestatè quicquam fingere auderet, cuius sapientia & sanctitas diuinis illuminationibus commendata & comprobata erat, cuius studiū vel in suadenda hominibus virtute ac pietate, pœnitentiæq; postulanda, vel in dirimendis iudicandisq; causis consumebatur, idq; non intra priuatos parietes, vel occulto aliquo aut obscuro loco, sed palam in edito situ, in monte Ephraim, sub palmeto, quod docti, atque iudicia exercenti umbram præbebat, ipsi & confluenti populo communem? Quis porro in tanta tamq; aperta conuenientium hominum simplicitate, aut coniurationem, aut insidias, aut aliquid huiusmodi strui aduersus tyrannum posse diceret? Itaque hoc tempore & actionibus, tum mulieris ipsius probitati, tum Principis securitati, tum etiam populi iudicia adituri commoditati, egregiè consultum fuerat. Ideo illa sedere dicitur, quod huiusmodi habitus docentibus atq; ius dicentibus conueniat. S. S. E. *In cathedra derisorum, siue pestilentia non sedit. Etenim sederunt Principes, & aduersum me loquebatur. & Nobilis in portis vir eius, cum sederit cum senatoribus terra. Muneri igitur suo vacasse illo habitu significatur: deinde à populo nihil illinc petatum, præter iudicia, quæ publicè dicebantur sine ullo tumultu, à femina, in medio ferè totius regionis perpetuū confidente. hoc est, quod expositio ipsa significat: Ascendebant ad eam filij Israel in omne iudicium. Huius tantum rei causa ascendebant, iudicij inquam, eaq; iudicij exceptione ac definitione, qua ipsi filij Israel erant. Neque enim, si quisquam aduersus tyrannum, tyraniq; ministros causæ quippiam haberet, ad eam ascendere poterat. Eiusmodi namque causas, quæ vel similibus argumenti partes, atque Reipub. rationem spectarent, non ad Deboram, sed ad Regem referri tantum erat. Ita adnotamus verba hæc pro formalis, siue in sensu composito, uti dialectici loquuntur. Porro loci situs, ultra manifestam expositamq; omnibus actionum rationem, quam indicabamus, commoditatem quoque, opportunitatemq; accessus, atq; conuentus vndiq; celebrandi significat. Nam Principum ac Iudicum habitatio, in extremo aliquo regionis angulo aut termino constituta, populis incommoda esse deprehenditur. Appellatam autem fuisse palmam illam insigni ac celebri Deboræ cognomento, historicus ait. idq; tum ad illius temporis facultatem & opportunitatem, tum etiam ad prosperitatis memoriam aptissimè factum innuit. Palmam verò non unicam tantum arborem, sed plures fuisse existimamus, ad iudicis sedem, & conuenientis populi hospitium commodè comparatas. Nam scra lingua singulari nomine eiusdè generis plura significare solet, ut quæsum Manri. & fuit illi ouis, & bos, & camelus. Sic Latini etiam:*

Quis

Quis multa gracilis te puer in rosa? & quercus & ilex.
Multa fruge pecus, multa dominum iuuet umbra.

Horatius
lib. 1. Od.
Epist. 1. 10.

Hic igitur & iudicis, iudicando; & vatis, populum monendo, officium illustis illa mulier Deboræ exercens sedebat, sicut in primo ac secundo huius libri capite edocti sumus: Cumq; Dominus iudices suscitasset, in diebus eorum fleebatur misericordia, & audiebat afflictorum gemitus. Fuit autem elegans, & virtuti atq; præstantiæ, laborumq; assiduitati, atque publicæ rei in muliere studio apprime conueniens nomen Deboræ in sacra lingua, quod admirabili illi volatili impositum est, quam Latini apem dicunt. nescimus autem vnde Latinum nomen deductum fuerit; nam quæ à Grammaticis affertur etymos, obscura ac ridicula est. certè Deboræ ex insigni & egregio, præter cæteras animantes, apibus insito sensu, nomen factum interpretari licet. DABAR verbum atque nomen in illa lingua, verbum, rem, sententiam, rationem, ratiocinationem, cognitionem, & omnia quæ intellectu comprehendendi possunt, significat: & nisi Deboræ femininum esset, humano ingenio penè par apiculæ adscriberet: cuius adeo tenuis ac parue animantis incredibilem in cognoscendo agendoq; vim, absolutissimo opere Latinus pœta persecutus est. Hætenus de Prophetidis nomine, patria, auctoritate, munere & officio, quæ opportuna videbantur, exposuimus. Nunc verò deinceps singulare beneficium, per hanc Israelitarū genti diuinitus allatū, intelligemus.

Deboræ

דבורה

Verg. Gees.

Quæ misit, & vocauit Barac filium Abinoem de Cades Nephthalim, dixitque ad eum: Præcepit tibi Dominus Deus Israel, Vade, & duc exercitum in montem Thabor, tollesq; tecū decem millia pugnatorū de filiis Nephthalim, & de filiis Zabulon.

Hunc virum quamquam Deboræ coniugem fuisse, ab eademq; propter prophetiam separatam vixisse, multi putauerint; nobis tamen, qui nec opinionum vim nec pondus, aut numerum censere solemus, non euincunt: tametsi Barac & Lapidoth, significatione affinita esse dicantur vocabula; Barac enim fulgur significat; verum nominis genus & numerus dispar, hæc conuerti confundiq; non patiuntur. Huic accedit, quod nulla coniugij huius vel mentio, vel obscura etiam significatio, non in hac historia modo, sed nec in sacris libris, aliàs obseruari potuerit: cum, si id esset, nihil causæ erat, cur non indicaretur, quemadmodum in aliis huiusmodi narrationibus passim vel indicari, vel apertè etiam explicari solet. Itaq; ut quæ legimus, ea tantum exponamus; Deo Deboræ consilium aperiente suum, ad illam aduersus Sisaram expeditionem insignis quidam vir delectus est, cuius cum primis, & proprium & paternum nomen felicitis auspicij rationem præferbant Barac fulgur, qualia calitus demitti solent, maxima celerrimæq; & præcipue splendentis naturæ, quæ non solum in medijs densisq; lucet tenebris, sed ne à clarissimæ diei lumine vincitur, quæq; & expectantiū oculos præstringens, sensum animūque commouet, & impiorum præcipue mentes

Barac.

mentes perturbat, quos à providentia confessione aliàs abalienatos, omniaq; natura efficientia tribuentes, nulla ex his, quæ sensum mouere solent, res magis turbat, in metumve impellit, quam fulgorum præsentissimalux & fax.

———— Namque Diespiter
 Igni corusco nubila diuidens,
 Plerumque per purum tonanteis
 Egit equos volucremque currum;
 Quo bruta tellus, quo vaga flumina,
 Quo Styx & inuisi horrida Tanati
 Sedes, Athlantæusq; sinus
 Concutitur: valet ima summis
 Mutare, & insignem attenuat Deus,
 Obscura promens, &c.

Horatius
 lib. 1. Od. 34

Huiusmodi repentinam celerrimamq; calamitatem in Iabini regno acerbis, ducis à se delecti nomen portedere; ipsi verò Israelitarum populo eiusdem viri ac nominis obseruationem, ad auctorem suum relatam, faustam felicemq; credi atq; haberi, voluit Deus. Nam celerem quidem, præsentissimam, atq; efficacissimam illam vim esse Barak nomen significabat: eandem verò filiam Abinogham esse constabat, hoc est, à decoro, iucundo, pulchro, atque dulcissimo patre auctoreq; profectam. Quamobrem & viri & patris nomina, in narratione appellanda, Spiritus sanctus scriptori dictauit. Atqui Deborah & Barakum ex alia atque alia tribu fuisse, utriusque habitationis locorum nomina indicant. Verùm ut res planè diuina probaretur, Prophetis ipsa curauit, ut per paucissimos expediretur, ideoq; Barakum certiore fecit mandati sibi à Deo ad ipsum dati, cuius illa summa erat, ut nullo strepitu, nullo vel tumultu, vel apparatu præmissa, conuocatis ad se in Thabor vicinum montem decem tantum millibus hominum, ex adiacentibus Nephthali ac Zabulon tribubus, religionis, & responsi, atq; iussu Dei nomine, in suam ipsorum, & totius Israelitici populi salutem sibi adesse persuaderet. Constat autem mandati ad ipsum, & sermonis ab ipso ad conuocatos faciendi argumentum, diuinae virtutis auctoritate, & Israelitici nominis commemoratione atque interpretatione.

Præcepit tibi Dominus Deus Israel, Vade & duc exercitum in montem Thabor. Hebraicè ad verbum sic habet: An non præcepit Dominus Deus Israel, Vade, & induces in monte Thabor, & sumes tecum decem mille viros, ex filiis Nephthali, & ex filiis Zebulum. Sine hoc ipsum, An non præcepit, &c. fuerit mandati expositi initium, siue aliud quoduis; certè sermonis formula hæc magnam rei asseuerationem in sacra lingua habet. Sic Iosue Deus alloquebatur, Nonne præcepi tibi? est ergo orationis illa sententia, rem, quæ nunc apparabatur, non ex humano consilio, sed ex voluntate iussuq; Domini proficisci, Domini, inquam, qui primum illius magni nominis documentum, salute afflictissimo apud Egyptios populo

offerenda dederit S. S. E. Ego Dominus, qui apparui Abraham, Isaac, & Iacob in Deo omnipotente: & nomen meum Adonai non indicaui eis. Pepigiq; fœdus cum eis, ut darem terram Chanaan peregrinationis eorum, in qua fuerunt aduenæ. Ego audiui gemitum filiorum Israel, quo Egyptij oppræsserunt eos, & recordatus sum pacti mei. Ideo dic filius Israel: Ego Dominus educam vos de ergastulo Egyptiorum, & eruam de seruitute, ac redimam in brachio excelso, & iudicium magnis. Hæc eundem Dominum, eiusdem nominis documenta & exempla iam sæpius deinde constituta, repetiturum denuo & confirmaturum, eiusdem Israelis, cuius sese Dominum ac Deum ipse appellaret, causa mandatum hoc dedisse: quod idem etiam Israelus nomen tueri & promouere pararet. Namq; Israel, virum significat, qui non humana potentia & ope, sed fide in Deum nixus, & diuina gratia instructus, non solum aduersus homines potentes atq; violentos, qualis Esau fuerat, strenuum sese luctatorem præbuit; sed aduersus Deum valentem præstitit. Itaq; idem ille maximus & potentissimus, Israelisq; susceptor efficacissimus, Deus Israelem exiguo hominum numero, & hostium comparatione exiguum, Israelem tamen tueri firmareq; volens, hos, quos coniungere iuberet ad efficiendam rem, non ut necessarios, & maximè idoneos coegerat, sed ad opportunitatem & occasionem hostis in pugnam pertrahendi vocat. Ad hanc autem orationis huius sententiam verbum Latinum, induces, facit ex Hebraico, MASSACHTHA. Nec enim numerus ille, hostili exercitui omnibus rebus & commodis prorsus impar, aliter ad rem tantam gerendam cogi poterat, quam per persuasionem atq; expositionem diuinæ voluntatis. Itaq; verbum, Duc, idem hic valet, quod ab eodem compositum Induc. quod huiusmodi significatione Latinis usurpari solet. Sæpius, ut inducar, blandos offers mihi vultus. De filiis Nephthali & de filiis Zabulum.

Qui cum Baraki domui proximi præter ceteras tribus essent, facilius, breuius, atq; expeditius, minoriq; cum rumore ac tumultu conuocari poterant. Atq; hoc pacto efficiebat, ut nec Israelitæ ceteri turbarentur, aut commouerentur, priusquam res gesta, victoriaq; expedita esset; nec fama ad Sisaram Iabinumq; deferretur: aliter bello atq; sibi consulturos, si totis agris totaq; regione turbari, certiores fieri contingeret; aliter verò si illis copias alicubi locorum cogi, per quempiam nunciaretur. iubetur autem in Thabor montem eos, quos conuocaturus erat, deducere, ut omnes ad expediendam rem commoditates, vnus huius loci occupatione, sibi compararet. Est enim Thabor in medio totius Israeliticæ regionis positus, idemq; omnium illius tractus montium editissimus; unde & nomen accepit, quod Latine Vmbilicus dici posset. Quamobrem copias ad prouocandum hostem cogenti, vel eozere simulati duct, nullus commodior optari potuit situs, quam is, qui cum longè conspicuus esset, & adutricibus copiis, si ysdem opus esset, longè videri poterat, animumq; addere ad ascensum, cum constaret Ducem & exercitum potiare vii loco, & hostibus etiam prospectus, opinionem facere maioris numeri,

Exodi 6

Israelis Deu

Duc.

Lib. 1. Titul. 6.

Thabor.

numeri, quàm quæ plana repræsentarent loca, ac metum inducere maiorem, atque ad sibi maturius prospiciendum cogitationem curamque incutere, ita ut certè euenit.

Ego autem adducam ad te in loco torrentis Cison Sisaram principem exercitus Iabin, & currus eius, atque omnem multitudinem: & tradam eos in manu tua.

PRIMA atque præcipua Barako inducendi suos, atque in monte retinendi cura atque opera committitur: cætera verò sibi expedienda ac peragenda suscipit Deus. Atqui omnis bellici negotij ratio venationis instar habet, ex quo fit, ut primus antiquissimusque bellorum author, cuius fama per totum increbuit terrarum orbem, venatoris maximi cognomen titulumque obtinuerit. Quamobrem ut captationis & venationum, aucupiorumque artibus & exemplis res omnis agitur; ita etiam eiusdem studij vocabulis, militaris disciplina ratio explicatur. Qualia vocabula ipse Deus, qui Reges, Regumque minas, ac tyrannorum consilia, studia, conatusque, ridet, nunc usurpat. Ego autem. Sapientis venatoris nomine ac ritu. Adducam ad te. Hebraicè idem verbum est, quod proximè, inducere, exponebamus. Solent autem laporum, leonum, cæterarumque animantium cade ac rapina viuientium, venatores obijciendam feris prædam certo, edito, atque longè notabili loco proponere, & interdum ligare, ut bouem, aut capream, aut pecus aliud quodpiam, siue id viuum, siue mortuum, pro venationis ratione statui expediat. Comperit quippe habent, feras, simulatque vel prospectus, vel vox, vel odor contigerit, eo loci accursuras, magna videlicet faciendæ prædæ audacitate ac spe inductas. Simile hoc in tempore exemplum sibi in Sisaram paratum indicat Deus, dum undecim mille viros in Thaboris montis cacumine collocari, & velut prædam prouocando atque inducendo exponi vult. Nam cum primùm Sisara, strenuus aliàs atque impiger Dux, & bellicæ artis, si quis illi tempore, maximè peritus, subditorum & oppressorum hominum exercitum, quem fama opinioque maiore vero locutura erat, intellexisset; coniurationem, atque iugi repulsionem interpretatus, ea celerrimè prouisurus expediturusque erat, quæ hostium incepto quàm citissimè interrupto, minori negotio victoriam prædamque promittere possent. Nihil autem consultius ea tempestate properandam videbatur, quàm obsidendo in montis cacumine exercitui perfugia omnia munire & obstruere, & auxiliis omnibus, quæ expectari poterant, aditum præcludere. id verò commodissimè fiebat Valle Cison, quæ monti adiacebat, occupata curribus, copiis & bellicis impedimentis munita, laqueorum, cassium, atque retium vicem præbentibus, qualia obiecta & intercepta præda, minimè euitare valeret. Atque ita feram immanemque belluam illam, prædæ atque cædi intentam & inhiantem, sapientissimus venator Deus ipsis oppressis ac vallatis frangendam perdendamque, tradidit. Tradam eos in manu tua. Hebraicum pronomen singulare est, caputque indicat ipsum. Tradam eum, Sisaram videlicet.

Bellum,
venatio.
Gen. 10.

Dixitque

Dixitque ad eam Barac: Si veneris mecum, vadam: si nolueris ire mecum, non pergam.

CERTISSIMVM esse Dei ad se mandatum, non dubitauit Barac, quòd videlicet non sua, sed diuina virtute rem conficiendam promittebatur; verumtamen eos quos inducere iuebatur, non facile credituros, officiumque facturos veritus est: utpote varij ingenij vulgus, & seruili oppressione atque labore fractos, & maxima hostium potentia opinione consternatos, nisi præsentis Dei mandatum id esse, doceri contingeret. hoc autem commodissimè fieri posse existimabat ipsius Prophetidis præsentia, cuius iam cognita perspectaque authoritas, ad persuadendum populo plurimum valitura crederetur. Ideo sese non prorsus negaturum, sed eo pacto iturum & facturum recipit, ut ipsa etiam eat, fidem cum primis ipsius actionibus verbisque, firmatura, & populo animum præsens additura, credenti maiorem præsentiorumque ipsis diuinae prouidentia efficientiam affore, remque omnem felicitus euenturam propter Prophetidis cum consilium, tum meritum, tum etiam preces & vota.

Quæ dixit ad eum: Ibo quidem tecum, sed in hac vice victoria non reputabitur tibi: quia in manu mulieris tradetur Sisara. Surrexit itaque Debora, & perrexit cum Barac in Cades.

DVPLEX omninòque illustre, atque omnibus imitandum cum consilij, tum obsequij exemplum, hoc responso atque facto Debora præstitit: quippe quæ Ducem, quem à Deo delectum nouerat, vocatam secuta est. non tamen interea eundem, quid ex illa re consequeretur, non edoctum reliquit. Namque homines qui ad virtutem atque ad rem gerendam nati comparatiue sunt, illud in primis curent, ne quid molliter, effeminate, atque ignaue, denique ne quid indecorè ab ipsis fiat, quod gerendarum rerum dignitatem gloriamque imminuat. nonnulli etiam, ob nomen, atque ob titulos apud populum obtinendos, magnas arduasque res aggredi ausi sunt: qua in re laudis socium non facile patiuntur, quamquam aliàs fortes bonique habeantur.

Ipsa quidem virtus pretium sibi, solaque latè Fortunæ securæ nitet, nec fascibus vllis Erigitur, plausuque petit clarescere vulgi, Nil opis externæ cupiens, nihil indiga laudis; Diuitiis animosa suis, immotaque cunctis Casibus ex alta mortalia despicit arce. Hanc tamen inuitam blandè vestigat, & vltro Ambit honor: docuit toties à rure profectus Licitor, & in mediis Consul quæ situs aratris.

Aut igitur sua sponte magni viri ad magnas gerendas res mouentur, aut diuini mandati autoritate excitantur. Atqui illi quidem laudis atque fama magis, quàm utilitatis publicæ studio impelli solent:

Bellorum exuuiæ, truncis affixa trophæis

P

Lotica,

Claudian.
de consular.
Theod.

Gerendarum
rerum im-
pulsionem.

Iuuen. Sat.
10.

Lorica, & fracta de casside buccula pendens,
Et curtum temone iugum, victæque Tiremis
Aplustre, & summo marens captiuus in arcu,
Humanis maiora bonis creduntur: ad hæc se
Romanus, Graiusque, ac Barbarus induperator
Erexit, causas discriminis atque laboris
Inde habuit. tanto maior famæ sitis est, quam
Virtutis; quis enim virtutem amplectitur ipsam,
Præmia si tollas? —

Qui verò non proprio consilio ac sensu, sed Dei iussu ad capeſſenda magna negotia aguntur; ij quidnam Deus iubeat, & quemadmodum factum expeditumque velit, omnino curat, sua prorsus vel gloriæ vel famæ securi, quo in numero atque exemplo Moſes & Iosua, ceterique sancti diuinitus constituti Duces ac ministri fuerunt. Verum enimvero quod ad populi iudicium attinet, horum virorumque acta ex euentu probari notariue solent: Namque vulgus, iniquus plerumque iudex, inuidusque alienæ laudis arbiter, ubi nullo metu coercetur, ad licetiosam loquacitatem apertum campum nanciscitur, debiliori parti plerumque fauet; eaque maximè celebrat, quæ natura sua obscuriora sunt. hoc nobis Dathan & Abiron, & Coraitarum factio apertissimis testimoniis declarant. Quibus nisi diuina ultio euestigio interceſſiſſet, mobilis vulgi gratia magna breui tempore conciliaretur. Iam enim illud percrebreſcebat, non vni Moſitanummodo diuini Spiritus auctoritatem constare. Huiusmodi igitur vulgi iudicium, ne non sibi predictum postea Barak dicere posset, ex Debora, simplicissima & candidissima vatis, monitu expectandum audit. Nihil, inquit, moræ in me vsquam erit, quo minus in ista expeditione tibi morè geram; cum sciam illam ex Dei mandato parari, te ministro atque Duce esse conficiendam: sed quod me vltro tibi non obtulerim comitem, in causa fuit, quod nouerim Deum authorem rem hanc à se conficiendam, tua vnus opera expeditam voluisse, idque publicè communiterque omnibus constare, & affirmari poterat, si tu, me monete, tantum onus capeſſiſſes. Nemo enim esset, qui in rei gestæ causis, modis, & successibus enarrandis vllum aliud, quam Dei efficientis, atque tuam vnus operam nauatis, nomen laudis causa vsurparet. Atque ita & diuina voluntati, & tua dignitati pariter consultum foret. Nunc, verò cum me tibi sociam optaueris, eueniet quidem vt hostes tibi à Deo perdendi tradantur, quod & ipsi sentient, & tuam virtutem diffiteri non poterunt; at verò nostratum, hoc est, Israelitarum commune & vulgare iudicium, auctoritatem cum primis & efficacitatem totius gerenda rei, victoriæque obtinenda, Deo adscribet; ministrationis verò & opera impendenda, atque sedulitatis præconium, femina potiùs mihi, quam tibi viro impertiri studebit, atque illud frequenter predicabit, Quod in manu mulieris tradetur Sisara. Hebraicè sic legimus: Quod in manu mulieris vendet Dominus Sisaram. Itaque magis vt tuam laudem obscuret, quam vt Dei nomen celebret, dicet nihil tuo, aut viri cuiusquam nomini arrogandum

Num. 16.

gandum esse, cum planè opus ipsum nulla humana, sed vnus Dei virtute captum & expeditum & confectum fuisse, vel ex hoc probetur, quod in manu mulieris non victus, sed venditus fuerit Sisara. Deinde illud etiam publicè iactabit populus, se non tibi aut virtuti tuæ fidiſſe, sed mulieri Prophetiſſæ, cuius præſentia & ſententiæ ſeſe committens crediderit. huiusmodi igitur de te rumor sparsus, tuam laudem atque famam imminuere contendet. Hebraicè ad verbum hæc sic leguntur: Et dixit, ire, ibo tecum, verumtamen nõ erit decus tuum superviam quam tu ambulas, quod in manu mulieris vendet Dominus Sisaram. Non tantum post euentum, sed ab ipso etiam incepti itineris exordio, Barako laudem subducendam prædicit: cum populus se iter illud, non Baraki virtutem, sed femina Vatis auctoritatem secutum, agere predicaturus est, in cuius femina manus hostium Dux à Deo vendendus crederetur. Ita verò sapientiſſima illa Prophetiſſa suum sermonem responsumque pronunciauit, vt totius postea successus, extremique euentus rationi consentaneum probaret. Namque id etiam nobis interpretibus significabat, fore, vt non malè omnino obloqueretur populus, cum demum id esset euenturum, vt feminea opera atque diligentia Sisara incitatus & prouocatus ad bellum, femineo consilio per Barakum atque per Israelitas fusus, demum feminea periret manu: atque ita omnis tum capti, tum euentus fama, post diuinam efficacitatem, ad seminarium operam referretur. Hæc ubi Barako Debora aperte prædixit, id obsequium quod postulata fuerat, libens præstitit. Surrexit itaque Debora, & perrexit cum Barac in Cades. Qua in re sincerissimus optimi viri animus apparuit, qui dum Reipub. suæ quam optimè atque felicissimè consultum vellet, suam ipsius gloriam minimè curabat, & præuisum populi de se iudicium cumulato beneficio vincere, quam calliditate præuertere malebat: ingratum esse vulgus, nec ipsi nouum, nec ignotum erat; non ideo tamen bonos viros ab officio deterrendos esse sciebat. Quamobrem deliberato consilio, diuinum mandatum cum Debora capeſſit.

Qui accersitis Zabulon & Nephtholim, ascendit cum decem milibus pugnatorum, habens Deborah in comitatu suo:

CLAMORE excitatas duas illas tribus, primæ uel linguæ lectio declarat. Illud enim primum egit, vt duæ illa tribus ad eam rem se nominatim vocatas intelligerent. Neque verò omnes illarum tribuum viros coëgit, sed decem mille tantum sese sequi iussit, idque omni diuini mandati auctoritate fieri docebat, præſente atque aſſerente Debora, cuius oratione & populo animus, & Duci, quem ipsa sequeretur, fides confirmabatur. Deinde verò, quemadmodum ex Dei prouidentia res omnis ad successum instructa comparataque fuerit, singularis historia repetitione scriptor docet.

Haber autem Cinæus recesserat quondam à cæteris Cinæis fratribus suis, filius Hobab cognati Moyfi, & tetenderat tabernacula vsque ad vallem quæ vocatur Sennim, & erat iuxta Cades.

CONFICIENDÆ rei opportunitatem & commoditatem multo antè à Deo creatam docemur, ita ut multa eueniant, quorum causam cum ignoremus, nec in hanc neque in illam partem iudicari æquum sit, quoad tempus ipsum sententiam ultro pronunciet. Historia igitur summa hæc, nobis paulo altius quàm breuissimè repetita, sic habet. Iethro qui idem Hobab dicebatur, Moysi quondam socer, ex Madian domum transferens, in Israelitarum societatem genero persuadente commigravit: huiusq; filij, dum terra ab Israelitis occuparetur, pascendi cura atq; usu viuientes, nullas vrbes vel ipsi condere, vel sibi dari volentes, ad habitationis pastionisq; commoditatem, Palmarum vrbi vicina loca, sibi iam à principio optata, ad eam vsque tempestatem tenuerunt, cum à Moabitibus expugnata terra, præsidij nomine Palmarum vrbs occupata fuit. Eo enim tempore, omnis illa gens cum tentoriis, gregibus, armētisq; suis, ad Iudææ tribus agros sese recepit; ibiq; eam tenuit partem, quæ KAIN ipsis patrium cognomen Cinæis dedit. Horum verò complures familie erant, ex variis Hobab filius progenite, ex quibus vnus HEBER dictus: qui vel aperta, vel simulata dissensione, à cæteris non multo antè discedens, in vallem sese receperat, à Cades non longè iacētem, qui ex duabus paludibus notissimis & perpetuis THSAGHANAIM, notationem nomenq; habuit. Sic enim nomen hoc Chaldaeus paraphrastes, & antiqui illius linguae scriptores interpretantur. Erat enim pastorum vitam artēque exercentibus, & ad pasturæ, & ad adaquationis usum aptissimus locus.

Nunciatumque est Sifaræ, quòd ascendisset Barac filius Abinoem in monte Thabor.

RELATI hoc loco nunciij breuitas omnem rei seriem indicat. Nunciij verò authorem quamquam historia non indicet, tamen ratio ipsa facile coniectandum prabet, nimirum quempiam ex ijs, qui per singulas tribus à Iabino, tributi exigendi causa, fuerant cõstituti, vel exploratores aut indices, quos opportunis in locis occultos ac dissimulatos, Principes, ac maximè tyranni, vndique mutandarum rerum perpetuo metu alere solent; vel alium quempiam, qui Principis gratiam aucupari cuperet, quisquis ille fuerit, certè rem exactè cognitam retulit, nomine cum primis & genere exposito, ex quo & tribus atque familie ratio cognosci potuit; deinde verò loco & actione, ascensione videlicet in montem; quæ deliberationem & studium gerenda rei arguebant. Nam quòd vir genere, nomine, ac familia notus, ex propria tribu solus profectus, aliarum tribuum numerum non exiguum repēt cõgisset, suspicionem dabat maiorum copiarum, secretò apud suos contribulles, atque apud alios vndique delitescentium, quæ post occupatum iam mon-

tem, opportunè erupturæ essent: cum mons Thabor ad eam rem fuisset petitus, qui totius regionis medius locus, isq; editissimus, erat. Porro his copiis, atq; huic incepto consilium non defuisse, immo maximum constare, simul compertum erat, cum illa etiam femina, quæ publicam administrabat rem, Ducè secuta esse diceretur: neq; enim id celari poterat, quod palàm factum, vulgo predicandum erat, Sifaræ à Domino in manus feminae tradedum. His etiam accedit feminae autoritas, propter prophetie spiritum. Tria autem illa sunt, quæ in strenuissimo Duce præcipue spectari solent, consilium, facultas, & felicitas. ut ille canebat:

Te copias, te consilium, & tuos
Præbente diuos.

Hæc autem omnia Baraco constare exploratum compertumq; erat, pugnantium copias cum iam apertè educētas, tum post occupatum montem quamprimum armandas, ut credi consentaneum erat; consilium verò præter singulare ducis ipsius, quem vel nomen ipsum perspicax atque præsens representabat, maximum esse quoque existimandum erat feminae, cuius in gubernandis populis adientia perspecta esset, cuiusq; vitæ sanctitas & integritas diu multumq; probata, vaticinandi etiam officio ac dono confirmabatur. Atque ita Baraki felicitatem populo indubitata existimari par erat. Hæc omnia prouidentia & cõsilio, dexteritate atque celeritate maxima, præuertit ac frangi expedire sibi persuasit Sifara, dum sese præsertim viribus & armis longè præstare intelligeret: quod verò felicitatem spectaret, ab omnibus diis quoque suis non defuturam sibi opè speraret. Namque hæc apud Gentes de diis iudicia erant, ut pugnantibus vel sui aduocari, vel alieni conciliari crederentur: atq; de hac ratione certos ritus institutos obseruatosq; legimus; cumq; semel illis successisset, ut iam pridem Iabino successerat, experiri atq; tentare denuo non dubitabatur, maximè cum nec augures sacrificuli, diuinatoresq; deessent, qui pro Principum atque Ducum studio & præterita interpretarentur, & futura promitterent. Huiusmodi igitur auspiciis diligentiam celeritatemq; summam adiungendam ducens Sifara, adiacentem monti fluium & vallem quamprimum occupauit.

Et congregauit nongentos falcatos currus, & omnem exercitum de Harofeth ad Torrentem Cifon.

MILITARI atque venatoria prouidentia nihil potuit sapientius à Sifara curari, quàm ut falcatis curribus, quibus ascendi mons non poterat; & hostibus, qui pauci admodum erant, fuga interciperetur; & auxiliariibus copiis omnis ad montem aditus accessusq; præcluderetur: ita illis omni commeatu omniq; auxilio priuatis, vel certa deditio, vel nulla salus expectanda, quin desperatis in currus incidendum, vel in eodem monte pereundū esset: aliis verò vel quies omnino optanda, vel tentare volentibus, coniuncta cum calamitate perniciēs subeunda. Atqui Regis etiam, sapientumque omnium, qui Regi inserviebant, auctoritatem atque sententiam, huiusmodi

Sisara consilio & facto non defuisse manifestè docet loci, unde expeditio profecta est, adnotatio; De Aroseth-gentium. In quo etiam maxima Ducis alacritas & celeritas ostenditur, qui ex Aroseth-gentium profectus, tam multos grauesq; currus, tamq; copiosum exercitum, cum ceteris bellicis impedimentis, non solum breui tempore apparauit & instruxit, sed prius etiam ad illam deduxit vallem, quam maior auxiliariarum numerus, is qui montem conscenderant, adiungi posset. Attamen huiusmodi omnia, & quacumque alia maxima hominibus videntur, quemadmodum irridere, eludereq; Deus solet, multis exemplis edocti sumus. S. S. E. Dominus Deus vester pugnabit pro vobis, & vos tacebitis.

Pfal. 1.
Exod. 14.

Dixitque Debora ad Barac: Surge, hæc est enim dies in qua tradidit Dominus Sisaram in manus tuas; en ipse ductor est tuus.

Fides.

BREVISSIMA quidem, verum efficacissima oratione pium & fidem Ducem vates ad hostium stragem hortatur, iacto cum primis fundamentum in fide, cuius virtute & efficientia, nihil tam arduum esse potest, quod non conficiatur felicissimè: atque victoriam non futuram modo pollicetur, sed iam etiam partiam presentemq; affirmat, eamq; non humanis viribus & artibus, per quas illum hostium exercitum illo loco atque tempore superari difficillimum, immo impossibile fuerat; verum Dei virtute copias illas cum Duce suo iam victas, animoq; consternatas, ac prorsus perditas esse, ait: ita ut nihil reliquum sit præter victoriæ usum, hoc est, præter hostium internecionem, quam non nisi ipsius Baraki manu & opera peragi Deum velit, cuius deinceps apud hostes metus, & apud suos gerendarum rerum auctoritas eodem die confirmanda sit: quamobrem & promisso siue responsa fidem, & mandato diligentiam sedulitatēque adhiberi oportere ait, omni cunctatione, expectatione, aut deliberatione prorsus amota. Surge quamprimum. nihil enim iam aliud opus esse ad conficiendam rem, quam ut is, per quem peragenda à Deo est, surgat. Namque illi surgenti hostes, utpote iam animo perditos, cessuros, imò & quam citissimè terga versuros ait. Hæc officij faciendi summa ratio erat: fidei verò diuino responso habende illud caput, Hæc est dies in qua tradidit. Eadem ipsa die non tradendum, sed traditum ait, ut indicare magis rem atque exhibere, quam promittere videatur. id verò quemadmodum fieri potuerit, assueverando declarat: En ipse ductor est tuus. Hebraicè ad verbum: Nonne Dominus prodiit ad facies tuas? non proditurum, sed iam prodysse ait: in eamq; significationem verbum usurpat præteritum. Ad facies tuas. Antequam tu vel prodieris, vel etiam prodire iussus fueris, exiit, inquit, ille, omnia, quacumque incedendum tibi erit, indicaturus atque expediturus loca. Itaque tanti ductoris & iussus & facta te quam primum sequi oportet, alias non rectè tibi, aut populo consulturum.

Descen-

Descendit itaque Barac de monte Thabor, & decem millia pugnatorum cum eo.

DUCIS atque populi etiam fidem historia nobis indicat, cuius virtutis, præsidio quicumque præditi fuerunt antiqui, maxima quæq; aggredi non dubitauere. Narrat enim, Barac, audito responso, dicto citius descendisse, atq; eiusdem descensum populum ipsum, quamuis exiguo numero, nempe decem millium tantum virorum, fuisse euestigio secutum. Quos nisi similis cum Barako fides armasset, instructosque animasset, profecto vel locum superior tam diu retineretur, quoad vel maiora copiarum adiuuaret auxilia, vel alia quarenda salutis ratio aliud agere hortaretur: nunc verò victoriæ, atq; adeo singularis erga se Dei providentiæ, ac presentis efficientiæ persuasos, nec metus, nec locus, nec hostium copia, nec armorum atque curruum prospectus à descensu cunctatos retinent. Decem millia pugnatorum cum eo. Hebraicè, Decem mille viri post eum. Illi, quamquam exiguo numero, nec, si hostibus compararentur, aut exercitus, aut pugnatorum nomine dicendi, tamen totidem se viros præstituri descenderunt: idq; post Ducem, cuius & fidem, & studium, ac pietatem ritè sunt imitati. Siquidem illa in rebus bene agendis rectissima ratio est, ut Dux, certi iam consilij compos, præeat, miles verò, non ut consultor, sed ut operæ atque expeditionis minister ac socius, obsequatur.

Perterruitque Dominus Sisaram & omnes currus eius, vniuersamque multitudinem in ore gladij ad conspectum Barac, intantum ut Sisara de curru defiliens, pedibus fugeret.

VT victoria hac presentem atq; singularem Dei opem tum Israelitis ipsis, tum hostibus atque ceteris nationibus ostenderet, actum est, ut hostes non prius animo destitueretur, quam Baracus, qui primus, uti Dux, in illos impetum fecit, descendisset. quamprimum autem ille sese conspiciendum præbuit, gladio armisq; agere cæpit: ita omnes perterriti & turbati, confusis ordinibus, curribus, equis & equitibus conterritis & exanimatis, perditifunt, ut ab Israelitis nullo negotio cæsi & confossi, & suis ipsorum armis, atque turbatorum currum mole, impetu, ac trepidatione conciderent: cum verò currus etiam perterritos legamus, equos curribus adnumeremus oportet, ut Dei efficientiæ & opus omni ex parte declaretur. Nam tam exigua pugnatorum numero tot instructi atque exercitati equi, tantusq; exercitus non facile alias terrentur & frangerentur. Quod si prima acies, quæ descendentium impetum sustinere debuerant, sua in statione laborarent, tamen mediæ ac postremæ equitum atque peditum phalanges, prælii feruore nondum ad ipsas accedente, sua loca tueri, ceteris præsidio, auxilio, atq; exhortationi esse poterant, nisi qui rem verè conficiebat Deus, omnes idè momento fractos perditosq; redderet. Omnes currus, vniuersamque multitudinem. Hebraicè, Omnem exercitum. Nec potuit illa tanta turbatio & confectio aptius depingi, quam priuata ac singulari narratione consilij atque

atque euentus Sisara: qui muneris officique immemor, cum se Principem exercitus esse sciret, sibi vni tantum prospiciendum duxit, nulla vel amittendi exercitus, vel proprii honoris atq; decoris cogitatione cunctatus, quin salutem fuga quareret, idq; pedes, quo facilius. Et sese expedire, & si euadendi opportunitatem nancisceretur, latitare posset: ratus hoc pacto hostem fallendum, curru nimirum, qui certis insignibus notabilis esset, in aliam; se vero in aliam vsq; partem fugiente, atque insequentis currum hostis impetu declinante. Pedibus fugeret. Hebraicè, Et fugit in pedibus suis. Nemine iuuante, nemine, prater suos ipsius pedes, vel comite vel socio, vel conscio aut teste fuga; ita ut qui currum fugientem viderent, Ducem in curru quoque esse existimarent, atque ita quidem ille Barachum effugeret.

Et Barac persequeretur fugientes currus, & exercitum vsque ad Aroseth gentium, & omnis hostium multitudo vsque ad internecionem caderet.

NARRATVR Barachus fide animatus, & victoria successu alacrior effectus, numquam ab incepto destitisse, donec & res ex animi sententia confecta, & hostium in fugam conuersorum manus omnis ad internecionem vsq; casa esset. Idq; tanta animi virtutis atq; opera contentione factum dicitur, ut nec longa via, nec laboris tedium, nec hostilis regionis atque ciuitatis magna frequentia, Regis auctoritate & praesidis consilii (que munia, nec vlla prorsus humanarum rerum cogitatio, victores atque insequentis retinere, morari, aut impedire potuisset, quin Barac persequeretur fugientes currus & exercitum. Namque optimi consilij fuit, totum exercitum (quem Duce non carere credibile erat) insequi, totumq; conficere, nulla ratione habita singulorum, si qui forte declinantes elaberentur; cum tamen, prater vnum Sisaram, veluti pecudes lupum aut leonem fugientes omnes, omnino consilij expertes, latibulum tantum petere intenderent: nec, quamuis multis passim stratis & casis, reliqui vel dimicare, vel in varias partes sese diuidere, atque hoc pacto insectantium turmas deriuare, & si non omnes, tamen aliquos fortasse stragem effugere posse cogitarent; ita illos Diu turbante, nullumq; euadere sinente. Usque ad internecionem cadere. Hebraica oratio Latinam explicat, Non reliquus fuit vsque ad vnum. Negatio, uti Dialectici obseruarunt, cum orationi praeponitur, omnia pro se negat. Ne vnum quidem relictum ait. At vero Sisaram ipsum, tantum exercitus tantum Ducem, iam plusquam muliebriter pauentem, turpissimè fugientem, quis exitus exceperit, audire operae precium fuerit.

Sisara autem fugiens peruenit ad tentorium Iahel vxoris Aber Cinai. Erat autem pax inter Iabin Regem Asor, & domum Aber Cinai.

INTER bellicas curas una eademq; minimè postrema, sed ad militarium prudentiam cum primis laudata, illa est, providere quemadmodum exitus, quae anceps pugna obycere non raro solet, pericula facilius atque cele-

rius declinari effugiq; possent; ideoq; rem aggressuris, pugnamq; capeissentibus, non tantum de inuadendi hostis opportunitate, sed etiam, si in angustias ventum fuerit, de euadendi ratione cogitandum est. Imprudentia namque ac temeritatis esse dicitur, aditum diligenter querere, exitum vero locorum atque rerum negligere. Atque huiusmodi cura ac prudentia laus fortissimis & strenuissimis in re gerenda viris adscribi solet. hoc enim nomine Dauid non modo Sauli ut strenuus probari, sed etiam timori esse cepit. S. S. E. Et fecit eum tribunum super mille viros, & egrediebatur & intrabat in conspectu populi. In omnibus quoque viis suis Dauid prudenter agebat, & Dominus erat cum eo. Videt itaq; Saul quod prudens esset nimis, & cepit cauere eum. Omnis autem Israel & Iuda diligebat Dauid; ipse enim ingrediebatur & egrediebatur ante eos. Quamquam vero Sisara, propter metum ingentemq; animi turbationem, quemadmodum fugientis exercitus copia cogi, & sese recipere, atque ita periculum vel euadere, vel imminuere possent, minus cogitauerit; rationem tamen, qua sibi vni salutem fugiendo consuleret, non oblitus fuisse videtur. ea autem ratio hoc pacto ineunda sibi ducebatur, ut latibulum quam proximum peteretur, quo breuissimo itinere tam a suorum, quam ab hostium multitudine declinanti, fugiendum esset. Subiit autem proximam esse Heberum Cinai domum, apud quem, utpote Iabino Regi obsequentem, & pacis legibus addictum, sese recipiendi atque occultandi locus constare posset. Namque, ut superius legebamus, Heberum familia non longè a Thaboris radicibus, in valle secundum Cades tentorium figendis confederat. Solent autem eiusmodi tentoriorum habitatores, quibus amplior contigit res, ita familiam collocare, ut vxoribus & viris liberis & seruis, alia atque alia ponantur tabernacula. Sic aliud Abrahamo, Saraeq; aliud, item duabus Iacobi vxoribus Racheli atque Lia singularia tabernacula, non longis tamen interuallis disita, fuisse nouimus. Atqui minus prudens, atque plane metu perturbati Sisara consilium fuisse, ipsa res, atque narrationis adnotatio declarat. Primum, quod ille non Heberum, sed Iaelis tentorium rectè petierit, ratus apud mulierem tum misericordia, tum obseruantia, atque etiam Regie ira metu, & ipsius fugientis auctoritate effectum iri, ut comodius ac tutius apud ipsam latere posset. His etiam addendum est, existimasse illum, nemini suspicionem fore latibuli apud feminam quaesiti, cum potius viri domus petenda esse, omnibus credi posset. Erat autem Iabino, ut Asoris Regi; non alio nomine aut iure cum Heberum pax, ut quibus in rebus atque rationibus Hasoris urbis, aut Regis comodis consulendum esset, utraque ex parte consideretur: quippe cum in fortassis agri, in quibus Heberum greges pascebantur, ad illius urbis dittonem pertinerent. Iam vero cum Iabino, ut Haroseth-gentium Rege, cumq; gentium illarum rebus, nihil Heberum commune, aut alio nomine sanctum fuisse, historia indicat: ita ut si inter Harosensem & Hasorensem, sub eodem Rege tamen, alio atque alio iure de gentes ciuitates simul atque bellum incidere, Hasoren-

In pedibus suis.

1 Sam. 16.

Aditus & exitus obsequatio.

rensum partium Heberum esse oporteret. Atqui Hasor ex antiqua iam occupatione non ita legitime atque Harosethan ad Iabini regnum pertine-
re manifestum erat. Quandoquidem Hasora, quae olim Iabinorum regia dicebatur, à Iosua expugnata, atque Rege propter coniurationem interfecto, incensa fuerat; deinde verò Israelitis restituta in sortem ditionemq; cesserat. Itaque ipsa ciuitas, & belli & antiquae occupationis ac possessionis iuri Israelitica cum ditione sua propriè censebatur: quamquam eadem illa etiam tempestate Iabino tyrannidem in Israelitas exercenti, & antiquum titulum Regis Hasor renouare & reuocare student, parèret. Turbatus autem de integro rebus, Heber, qui & Israelis fidem profitebatur, & ut Hasoris ciuis censebatur, Israelis tyrannidis iugum detrectantem sequi par erat; id quod imprudenter Sisara minus animaduertit, atque ita subito metu, ac nimia trepidatione turbatus, dum amicum cogitat, legitimum hostem adit; deinde illud etiam praeteriit, quòd quamquam cum Hasoris tunc oppressa Rege Iabino, Hebbèri domui, in Hasoris censu numeranda, pax esset, Iabino quidem apud Hasoram agenti aut regnum gubernanti parère, adesseq; Heber, quatenus pacis legibus exceptum fuerat, tenebatur; Iabini verò, ut Iabini domus ipsè legibus (vbi narratio indicat) minimè sancita erat. Inter Iabini Regem Hasor, & domum Heber Cinæi. Atque ita hoc nomine Iabini apud Harosethan constituta domui, siue familiae, siue aule, nulla certa Hebbèro debebatur fides, ne dum ipsius exercitus Duci; utpote Israelitarum manifesto infestissimòq; hosti, ac iam nec erga ipsum etiam Regem fideli, sed ignobili atque turpi fuga Regis exercitum partesq; deserenti & mutanti, consulendum ex pacto esset. Quid quòd nullius vnquam exempli fuit, ut quae inter Reges atq; Principes viros pactioes constantur, eadem illorum Principum uxores, nisi alias nominatim eodem iure, certisq; verbis comprehensas, obligent. Itaq; ultra Dei etiam, hominem punire & ulcisci parantis, voluntatem; mulierem illam, nullo violato iure, in hostem prudenter fortiterq; se gessisse intelligimus: Sisaram verò sese ad hostem imprudenter, ad mulierem verò imprudentius recepisse arbitramur; quem, ut summum Ducem & bellicis artibus praeclitum, huiusmodi pactioum leges non ignorasse oportuit.

Egressa igitur Iahel in occursum Sifaræ, dixit ad eum, Intra ad me domine mi, ne timeas.

BELLO aduersus legitimum hostem declarato & exardescente, stragemata omnia, quaecumque ingeniosè & acutè iniri possunt, nulla prodigionis turpitudinisq; nota & infamia, non minùs queruntur & exercentur, quam in ferarum venatione, aut in aucupio, quae vocibus simulandis, laqueis tendendis, foveis occulendis, & omni insidiarum genere, nouisq; excogitandis artibus paratur & conficitur, ita ut quicumque sese hosti commiserit, illius arbitrium voluntatemq; subeat, oportet: nisi priùs fides certa data conflataq; sit, quam etiam inter hostes seruandam sanctamq; esse, in

Belli confilia & curæ.

Fides Gentium.

omnia statuere. Verùm de hac fide cum hinc differendi locus nõ detur, aliàs, Deo propitio, nostram sententiã explicabimus. Nam quod nunc exemplum interpretatur, ad belli artes, & prudentiam peritiãq; potius, quam ad fidem referendũ est. Potissima enim conficiendi belli pars in arte, prudentia, atq; mente ponitur: minoris verò momenti est manuum armorumq; exercitatio, quamquam hæc etiam ad conficiendam rem exigitur, & comparatur. Vbi autem sapiens venire videmus, ut quispiam minori manu, maiori verò consilio, magnas pugnas, maximaq; prælia vincat, copiosissimos exercitus fundat, & perdat: contra verò, ut rectè ac sapienter imita consilia maximis imprudentiorum copiis superentur, rarissimè accidit. Hanc bellicæ artis potissimam partem sacra lingua, ΤΗΑΗΗΑΒΛΟΘΗ vocat, quod verbum Latinus interpret noster aliàs gubernacula, aliàs verò dispositionem interpretatur. S. S. E. Cogitationes consiliis roborantur, & gubernaculis tractanda sunt bella. & alio loco: Quia cum dispositione inicitur bellum, & erit salus vbi multa consilia sunt. Idem etiam Salomon de eadem re: Vbi non est gubernator, populus corruet. Quibus in locis verbum hoc ΤΗΑΗΗΑΒΛΟΘΗ, constanter usurpatum legimus, atq; id prudentia virtutem spectare eodem definiente docemur: Audiens sapiens sapientior erit, & intelligens gubernacula possidebit. Atq; hanc partem militaris disciplinae, vocabulo στρατηγικα à Grecis dictam, Latini sagaces curas appellarunt.

Nil Claudiae non perficient manus,
Quas & benigno numine Iuppiter
Defendit, & curæ sagaces
Expediunt per acuta belli.

Horatius
Od.

Iam verò huius causæ ratio, temporis, rerum, ac personarum status conditionesq; componentibus & examinantibus, facile sese nobis censendam iudicandamq; aperiet. Atque Sisara primùm non Principis aut Ducis personam sustinens, verùm hostis, victus ac turbatus & inermis, impotenti fuga salutem sibi querens occurrit, sese cuius obuiò dediturus, modo in Barachi manus non incidat, quamcumque etiam seruitutis conditionem optaturus: ita ut salutis causa de mulieris tabernaculo petendo anxie cogitarit, mulieris autem, non ea tempestate sibi ullis pacis legibus coniuncta, sed ex hostium potius, ut iam differuimus, numero. Atque idem iam à muliere excipitur victrici parti adscripta, in ipsòq; belli astu; quæ non minùs atque vir quispiam, fortis, & consilio & animo valens, victum & fugientem vel vi, vel arte capere studet; verùm armis eodem momento destituta, nec consilij nec sagacis curæ impotens, haminem vti capiat, & dominum vocat, & oratione inducit, securumq; facere studet. Ingredere domine mi, diuerte ad me, ne timeas. Imprudens homo elusus, in laqueum à Deo paratum sese coniecit, dum credit, sui nunc priuati, victi, ac fugientis, mulieri hostili constare rationem; quæ nuper Ducis, atque imperij Regis, cui ipsa paruerat, ministri constiterat; atque hac

mente non solum vocanti credidit, sed vt minori atque obsecutura, vti mox exponemus, imperavit: tantum abest vt supplicauerit.

Qui ingressus tabernaculum eius, & opertus ab ea pallio.

ILLE se sibi non modo consulturam, sed parituram, obsecuram, ac penè ancillam reperisse existimabat: illa verò mancipium sibi deditum, atq; tantum non ligatum ducebat, quem pro arbitrio prudenter aliud credentem pallio opertum ligabat. Nihil enim minus iuris mulieri nunc in illi erat, quam Rahabæ quondam in exploratores fuerat, quos domi conclusos, & lino tectos vel prodere, vel perdere, vel seruare potuit. quamobrem mox seruatos & debiti admonuit, & iurisiurandi lege ad vicis rependenda conditiones obligauit. Integrum autem est victori, victum vel interficere, vel sibi in seruitutem retinere, si modò bellum iustum legitimūq; fuerit.

Vendere cum possis, captiuum occidere noli.

Seruiet vtiliter, sine pascat durus, aretque,

Nauiget, ac mediis hyemet mercator in vndis,

Annonæ proffit, portet frumenta penusque.

Itaq; nulla lege prohiberi mulier potuit, quo minus traditum sibi atque captum mancipium, bello ipso estuante, conficeret: quod seruatum in illa re sibi vtile, multis autem nominibus non inutile modo, sed sibi atque Israelitarum populis perniciosissimum esse posse, sciebat. Atqui summa iuris, atque cardo omnis in eo versatur; quod hoc prælium Dei, non hominum erat, quod effugere cupiens Sisara, victus iam atque perditus, in eam incidit quam Deo ad illam rem parauerat, Deboræ prædictionem manifesto exitu confirmaturus. Hæc autem omnia prophetidis cantico indicantur. Pallium autem quo Sisara opertus dicitur in muliebris indumento ac mundi genere ponitur: quod aliàs, cum de vestimentis, Deo volente, differemus, explicandum est. Iam verò cum exercitum sine vlla Israelitarum clade casum & perditum fuisse intellexerimus; quemadmodum etiam Dux ipse ab incoluini femina interfectus fuerit, audiamus, diuini iudicij, singulari cum prouidentia coniuncti, exemplum agniture.

Dixit ad eam, Da mihi obsecro paululum aquæ, quia sitio valde.

HOMINIS terrore ac metu turbati, naturæq; superbiam & insolentiam nunc celantis, nunc verò promentis, ac demum insanientis animum & sensum, duæ quæ referuntur orationes indicant: altera quidem, modestè aquam poscentis, deprecatiua voce adiuncta; altera verò, imperantis, & seruandi rationem formamq; præscribentis, quæ mox subiungitur.

Quæ aperuit utrem lactis, & dedit ei bibere, & operuit illum.

INTEGRO constantiq; animo suum Iagheli consilium ininitum, atq; diuinitus etiam promotum, ea quæ antè descripta sunt, his etiam adiunctis, declarant. Namque id illa semper egit, vt hominem mestum, turbatum, atq; lassum, naturali somno opprimeret, perpetuò deinceps sepeliendum. Ideoque illum primum iacere iussit pallio contextit, vt summoto lumine, ex lassitudi-

dine ac marore caloreq; expressus humor, facilius consopiret; sed soporem maximè acceleravit lactis potus, cuius vis quòd humidior crassiorq; sit, fumos faciliè exhalans, caput non secus atque vinum tentat, & humore atq; spiritu oppletum occupat, dormireq; cogit: idq; maximè in biliosis, aut febre laborantibus efficitur. quamobrem utrisque, & caput dolentibus, lactis usu medici interdiciunt. Cuius quidem periculi euitandi causa, ego, cum Hiberniam pertransirem, vini aut ceruisie vice (à quibus potibus semper abstinui) natura calidior, & valetudine tunc non satis recta, aquas, alioqui per totam insulam ad potum inutiles, utpote minerales, lacte miscens combibebar: quod & potui, & medicina commodum poculum nactus sum, vt neque dispositis equis currens somno inturbaberer, nec aqua virosiore efficiencia laderer. Idem etiam per id tempus in Angliam cum primum ad nauigassem, curare cœperam; verum cum illius regionis aquam, incolarum magis neglectione, quam vsu improbatam comperissem: puram bibere malebam, temperantius tamen, quam si Hispanicam, aut Gallicam, aut Germanicam nactus fuissem. Sed ab hoc excursu ad institutum redeamus.

Dixitque Sisara ad eam: Sta ante ostium tabernaculi, & cum venerit aliquis interrogans te, & dicens, Numquid hic est aliquis? respondebis, Nullus est.

SENTENTIA quidem ex Latina lectione apertissima est, atque eadem efficietur, vt Hebraicorum verborum, aliàs propter germanam energiam minimè prætermittendorum, obscuritas declaretur.

Adsta, inquit, ostio tabernaculi, & erit, si vir venerit, & rogaucrit te, & dixerit, Estne hic vir? & dices, Minimè.

Ille quidem satis pro imperio sibi loqui videbatur, eamq;, quæ dominam agnoscere debebat, veluti ancillam in sui custodia constitutendam putabat; sed reapse nobis vaticinatus magis, atque id quod futurum imminerebat, prolocutus videtur. Id quod verba singula expendentibus, penitiusq; examinantibus, faciliè intelligitur: atque illius profectò aliud cogitantis oratione quid facto opus esset, feminam diuinitus monitam intellexisse putamus. Nam vel ex eo tempore, quo ille viuens sentiensq; in illius tabernaculum sese contulit, imò potius ex quo relicto exercitu turpiter aufugit, non immeritò viri nomen amisisse iudicari poterat, nedum postmodum occisus vir esse inficias iretur: itaque illa per quæ fortiter curauit, vt interrogata, virum intus esse, verè negare posset.

Tulit itaque Iahel vxor Abner clauum tabernaculi, assumens pariter & malleum: & ingressa absconditè, & cum silentio, posuit super tempus capitis eius clauum, percussumq; malleo defixit in cerebrum vsque ad terram: qui soporem morti socians defecit, & mortuus est.

TOTIVS actionis plena descriptio, animi consilium & constantiam in muliere declarat; persone verò ipsius & adiuncti, hoc est, virtus, cuius vxor erat, appellatio, studium, voluntatem & officium significat. nempe quod ab-

sentis viri ratione habita, eum occidere studuerit, quem mariti sui amicis, sociis, atque religionis nomine fratribus hostem, & inimicum, atque ideo ultione dignum esse sciebat; cum verò nihil intra suum tentorium armorum haberet, quo rem conficeret, consilio tamen, & prompta, quali in repentinis rebus mulieres uti plerumque solent, cogitatione, ipsa sibi arma quam citissimè comparauit, uno ex clavis aut paxillis ferreis, quorum in tentorio ad continenda vela usus est, quæsito, atque eodem tanta mallei vi per tempora impulsio, ut unico ictu hominis caput transfossum, & terra confixum fuerit. Cur verò vel in ipso momento, quo petitus primùm fuit ille, nihil senserit, nec doloris ac mortis vi, ut accidere solet, sese volutans distorquensue commouerit; duo in causa fuisse docemur. alterum quidem fuit præsens sopor, qui lactis adiumento sensum obruerat; alterum verò, illa quæ somnum præcesserat lassitudo, quippe qua & corporis vires, & animi sensum satis sua sponte debilitauerat, ipsumque altius dormire cõegerat. ita exponimus verbum posterius, defecit; & prius illud, soporem morti consocians. Hebraicè namque sic ad verbum: Et ipse sopitus, & lassus, & mortuus est. Coniunctio autem hoc loco causa index est, ut sæpe aliàs in sacro sermone.

Et ecce Barac sequens Sisaram, veniebat: egressaque Iahel in occursum eius, dixit ei; Veni, & ostendam tibi virum quem quæris. Qui cum intrasset ad eam, vidit Sisaram iacentem mortuum, & clauum infixum in tempore eius.

BARAKI studium ex fide profectum, & Dei veritatem hic versus manifestè probat. Namque Barak, qui sibi eadem die Sisaram in manus dandum, aienti vati crediderat; inter hostes quam diligentissimè quæsitus, & nec in proprio curru, nec inter occisos repertum, aufugisse suspicatus; summo studio non quarendum aliis commendauit, sed ipse, qua parte declinasse arbitratus est, magna contentione insequi voluit, videlicet Domini promissum sua etiam pro parte ratum certumque probaturus. Tanta verò ille in hoste quarendo, requirendo, & sectando animi promptitudine, & cursus celeritate valuit, ut Iahelis adhuc recens & calens facinus penè contigerit. hoc autem vox illa, & ecce, significat, quam Latini Poëtæ ex templo interpretari solent. Atqui mulier illa eodem spiritu, quo hostem incitata confecerat, intellexit etiam, illum eundem, neminem præterea, Barak quæri. Quamobrem viro occurrens, tentorium subire persuasit, quæsitum hostem traditura. Virum quem quæris. Hebraicum nomen, is, virum, & singularem significat. certum, inquit, quendam magni nominis virum, quem tibi quæsitum scio, ipsa indicabo, ita ut neque ulterius discurrendum sit, nec timendum, ne, dum aliis offertur, ille, quem quæris, elabatur. Eundem, inquam, ipsum tuis oculis videndum monstrabo, ita ut quod hæcenus credideris, & speraueris, modo oculis iam subiectum, & sensu, reapsequè perceptum obtineas. Igitur Barak nihil moratus, nihilque

de re ipsa hæsitans, Iahelis tabernaculum ingressus, apertè edoctus est, quemadmodum Deus fugientium sese cursus & impetus frangere & cohibere possit, idemque humilia tollere, ac superbissima quæque repente deprimere soleat.

Humiliauit ergo Deus in die illo Iabin Regem Chanaan coram filiis Israel.

CHALDÆVS paraphrastes verbum, Humiliauit, ex re ipsa, ut solet, interpretatus est, Fregit, eadem significatione qua apud Poëtam idem verbum vsurpatum explicatumque legimus:

— Fracti bello faisique repulsi
Ductores Danaum. Nisi quod illi fatis, nos Dei vol-

untati & efficientie euentum adscribimus, nisi etiam quis cum Seneca Fatum diuinam voluntatem interpretari studeat. Quamquam verò Iabini, Chanaanorum Regis, res eadem die non profus deletas legamus, quippe cuius adhuc regnum, & illa celebris ciuitas supererat: adeo tamen labefactatas intelligimus, ut Israelitis deinceps libertas & victoria non solum constiterit, sed auctior indies atque promotior euaserit: illi verò nec certa vlla salus, nec quies, nec calamitatum intermissio ad exitum vsque fuerit reliqua. Ingens igitur illius diei victoria fuit, cum Regi & regno celeberrimi Ducis & instructissimi exercitus iactura facta, ingens etiam salus Israelitis allata est.

Qui crescebant quotidie, & forti manu opprimebant Iabin, Regem Chanaan, donec delerent eum.

Ex illo felici victoriarum initio, prosperi indies Israelitis, Dei voluntatem secutus, gerenda rei successus contigisse narrantur, atque ita seruitutis ante acta ultio crenisse dicitur; ut continuato bello Iabinus demum consumptus, de medio sublatus, Chanaanorum regnum, atque vitam pariter amiserit, ita ut nullus deinde Iabinus extiterit, aut ex illius gète quisquam qui vel Israelen infestaret, vel Chanaanais imperaret. Hanc sententiam sacer sermo sic exponit: Et procedebat manus filiorum Israel; procedere & durefcere aduersus Iabinum Regem Chanaan, quo ad exciderint Iabinum Regem Chanaan. Israelis filiorum appellatio, Dei promissa & veritatem spectat: Chanaanorum verò Regis repetitum nomen, eodem etiam pertinet, quippe Chanaanorum calamitas & pernicies Israelitis non modo promissa, sed in mandatis etiam fuerat commissa. Quamobrem euentus successusque omnes, non eorum, qui superiores euaserunt, virtuti; sed malo victi populi merito, atque Dei vltoris voluntati & presidio, sunt adscribendi. Porro Iabinum in torrente Cison funditus perditum, excissumque Psaltes inter canendum commemorabit.

Cecineruntque Debora & Barac filius Abinoem in illo die dicentes.

ANTIQUVM & vetus, atque planè legitimum p̄i populi officium est, cum primùm bellicæ res ex animi sententia successerint, Deo immortalī, tutelari & propitio, certis verbis & carminibus supplicationem decernere, gratulationem ex rei gestæ argumento factam celebri conuentu habere. Id autem officium hoc loco ac tempore à Debora vate seruatum historia commemorat: ita tamen exponenda, ut carmen ipsum à prophetide compositum; carminis verò vatiui gratulatorijq̄ decretum, ab ipsa pariter cum Barako, iam tum exercitus Duce & populi Principe, fuisse de more factum. Quod verò actionem pronuntiationemq̄ spectat, certo tempore ac loco versus aliquos intercalarium modo, vel ab ambobus, vel à pluribus decantatos intelligimus; historiam verò ipsam, canticiq̄, corpus suis membris & partibus ab inuentrice concinnatum fuisse. Huius autem carminis exemplar, illustrissimumq̄ exemplum in triumphali illo Mosis & Mariæ cātico intueri licet, cuius artem ex eodem profectam spiritu, vates hæc nostra secuta videtur. Quod verò ad commentarium explicationemq̄ facit, nulli dubium est, ea quæ certo carminis genere, atq̄ sublimiori orationis magisq̄, Poëtico stylo descripta sunt, breuibusq̄, verbis magnam complectuntur sententiam, difficiliores explicatus habere, si quis ad medijs & cōmunis sermonis normam reuocare omnia conetur: cum magnum inter hæc dicendi genera discrimen sit; alterum videlicet, quod proprijs magis, familiaribusq̄, verbis, ysdemque ad vulgarem loquendi formam constructis, constat: alterum verò quod præter sententiarum frequentiam, breuibus periodis coactam, verborum etiam splendentium delectum, constructionis varietatem & inuersionem (vnde versus nomen Latinis factum est) troporum, schematum, & figurarum variarum exornationem postulat. Quamobrem commodius, consultius, atque opportunū magis esse obseruatum est, ea, quæ numeris ac pedibus cōstructa, Poëticoq̄ charactere distincta in alia lingua leguntur; dum alteri lingue communicanda suscipiuntur, sacrarum musarum opem, hoc est, conficiendi carminis copiam Dei dono acceptam, ad hoc munus petere & implorare, curareq̄, ut quàm aptissimè id per interpretis ingenium, & lingua in quam transferendum fuerit opus, facultatem, sententiarum cum primis pondera quàm fidelissimè expensa reddantur. Deinde etiam schematum exornationumq̄, elegantie, si non omnibus ad amussim coloribus (id quod difficillimum fore nonnulli existimant) tamen ad exemplar, quantum fieri possit, alludentibus exprimantur. Illud verò difficillimum, nimisq̄ religiosum à compluribus iudicatum est, ut singulorum in exemplari lingua verborum certa ratio apud alteram linguam in carmine etiam habeatur. Quod quidem quamquam nos à nullo interprete acriter exegerimus, tamè dum sacra

carmi-

carmina, à Spiritu sancto suis verbis dictata, Latina facere studebamus; sancita nobis ipsis lege obseruare enisi simus: quali verò successu id egerimus, magis ex aliorum iudicio cognoscere, quam ex nostro studio prædicare optamus. Certè dū Davidis Psalmos hac religione atq̄ cura redderemus, quatuor pietate insignium, & nostra ætate in sacris libris ac linguis exercitati simorum virorum, plausum minimè captatū, sed vltro liberaliter candidèq̄ datum excitauimus, Andrea Masij, Francisci Raphelengij, Ioannis Harlemij, & Georgij Stenij, quibus & sincerum Christophori Plantini iudicium quoque accessit. Eandem igitur rationem religionemq̄ hoc etiam loco ineuntes, Prophetidis huius gratulatorium carmen, ut facilius & breuius explicare possemus, Latinè pro tempore etiā cantare instituimus: quod si pro vertentis ingenij tenuitate, canentis voce, & numerorum varietate auditori cuiquam minis placuerit; nostrum tamen studium, ut minimè displiceret, fuisse prædicamus: illudq̄, persuasum cupimus, nihil à nobis nostri causa susceptum, sed omnia ad Dei laudem, atque ad lectoris utilitatem experiundo fuisse tentata.

Qui sponte obtulistis de Israel
animas vestras ad pericu-
lum, Benedicite Domino.

Vltoris Iæ, & vindicis hostium
(Sese libentem cui populus duci
Nuper ferebat) dedicatis
Carminibus celebrate laudes.

GRATVLATORII huius carminis exordium è duobus capitibus potissimùm nascitur: alterū est, diuina primùm voluntatis ac virtutis consideratio: alterum verò, populi à Deo delecti animus & studium. Vtriusq̄ enim capitibus concordia, victoria illa parata fuit: cuius tamen ut authoritas omnis Deo tribuitur; ita etiam plena laus integræq̄, gratia debetur. Nam & ille vltisci hostes voluit, atq̄, idem ipse Israelitas ad eam rem fortes animosusq̄, effecit. Constat itaq̄, exordium partitione, & propositione, quæ totius carminis causam complectitur primam, hoc est, laudem gratulationemque Deo habendam, qui & vltisci hostes voluit, & vltionem paucorum Israelitarum opera parauit. Hæc prima exordij pars est, qua Israelitæ omnes ad gratulationis officium appellantur. Quæ etiam in speciem diuisa, mox amplificatur professione officij à se faciendæ, cuius etiam spectatores ac testes, præcipuos quoque ex populo conuocat.

Audite Reges, auribus percipite
Principes: Ego sum, ego
sum quæ Domino canam,
psallam Domino Deo Israel.

Audite Reges, vos quoque Principes
Attentiores, ac mihi subdite
Aures, canenti celebranda
Gesta Dei, monumentaque Iæ.

SAPIENTIS beneq̄ instituti consilij est, ut quicumque alios ad honestum aliquod studium inuitat & incitat, eiusdem studij atque exercitationis exemplum in se statuatur; suaq̄, in primis opera quod honestū esse clamat, capessendum comprobet. Sic David ubi mundū hunc, mundiq̄, partes omnes ad diuinas laudes celebrandas vocauisset; se ipsum in eiusdem officij partem

R.

ventu-

Gratulationes & supplicationes.

Poëtice orationis genus & stylus.

Versus.

Carminum interpretatio.

Psal. 103. „ *venturum pollicebatur. Sit gloria Domini in seculum seculi: Letabitur Do-*
 „ *minus in operibus suis. Qui respicit terram, & facit eam tremere: qui tan-*
 „ *git montes, & fumizabunt. Cantabo Domino in vita mea: psallam Deo*
 „ *meo, quam diu sum. Iucundum sit ei eloquium meum; ego verò delectabor in*
 „ *Domino. Sic etiam Poëtae studium nomenq; suum cū aliis recenseri volunt.*

Virg. Eccl. 6.

Nunc ego (namque super tibi erunt, qui dicere laudes
 Vare tuas cupiant, & tristia condere bella)
 Agrestem tenui meditabor arundine Musam.
 Non iniussa cano, si quis tamen hæc quoque, si quis
 Captus amore leget: te nostræ Vare myricæ,
 Te nemo omne canet.

Nostra itaq; Debora, qua iudiciis exercendis, atq; vatis munere obeundo,
primas illo saculo obtinebat: Barakum populi hæctenus Ducem, ac deinceps
Iudicem gubernatoremq; unà futurum; & cum illo omnes, qui diuina tan-
gerentur religione, Reges, Principes præterea, proceresque omnes, quorum
exempla plebs facile sequi imitariq; solet, spectatores, testes, auditoresq; ap-
pellat officij à se faciendi, hoc est, diuinarum laudum quas canere instituit:
quos ut auditores, ita etiam plausores, acclamatores, imò & sui imitatores
esse percipit. Audite. suã canentis vocem ab ipsis atietè atq; studiosè audi-
ri postulat: nec audiri tantum vocis verborumque sonū, satis esse dicit, nisi
etiam interno eadem sensu percepta recondantur, atq; animum motura,
mentemq; affectura insideant. Hæc enim nobis schematis illius significatio
est, Auribus percipite. quam eandem sententiam Iesus Christus clamans
ita pronuntiabat: Qui habet aures audiendi, audiat. Latini autem sic eun-
dem sensum exprimere volunt:

Marci 4.

Horatius
Epist. 1.
Pers. Sat. 5.

Est mihi purgatam crebrò qui personet aurem.
 & Cultor enim iuuenum purgatas inseris aures
 Fruge Cleanthea: petite hinc iuuenesque senesque
 Finem animo certum, miserisque viatica canis.

Verg. Æn.

Ego sum, ego sum. repetitio illa pronominis, certum, constans, atque de-
 liberatum studium personæ professæ indicat, ut apud Latinos: Me, me, ad-
 sum, qui feci. — atque huc etiam alludit illa celebris Poëtarum figura:

Tibull. lib. 1

Ille ego, cūm tristi morbo defessa iaceres,
 Te dicor votis eripuisse meis.

Sic Debora sese suamq; apud Principes & populos adhuc vatis & iudicij
personam tenere atq; agere professa, utroq; munere ad laudes Dei celebran-
das inducti significat: quas cū ipsa concinuerit, ceteros omnes imitari con-
sentaneum fuerit. Domino canam. Voce atq; cantu Deum misericordem,
illo sacrosancto nomine appellatum se laudaturam significat: atque huic no-
mini eas etiam laudes adiuncturam, qua Domini singularè erga Israellem
patrem, Israelisq; genus providentiam & benignitatem prædicent. hoc est,
quod subiungit, Psallam Domino Deo Israel. Inter canere, & psallere
illud

illud hoc loco differre intelligimus, quòd canere, vocem ipsam, & cantū voce
numerisq; constantem significet: psallere verò verba cum vocibus atq; nu-
meris ad sententiam argumentumq; referat. ita ut, Dialecticorum nostro-
rum more loquendo, canticum, ipsam cantandi actionem; psalmus verò sub-
iectum, siue obiectum indicent, duobus verbis Hebraicis, Sir, & Mizmor:
in quorum usurpatione, multa ac varia adnotauimus, hincq; aliqua breuiter
indicare operæ precium esse ducimus. Primum, quòd verbū S I R nusquam
à nobis, quamuis diligenter obseruantibus, cum accusandi casu constructum
inueniatur, sed cum datiuo semper: cū Z A M A R raro datiuo, frequen-
ter verò accusatiuo iunctum sit. Nam dicitur, Psallam nomen Domini, &
Psallam nomini Domini, sed hoc rariùs multo, uti diximus. Cātabo te, hoc
est cum verbo Sir, nunquam: cantabo tibi, passim legimus. Deinde, quòd
cantici nomen cōmune est ad omnia carminum genera, cuiuscumque argu-
menti ea sint, ita ut Elegiam, Threnos, & Naniam etiam complectatur; ut
ex illo patet loco: Cuius omnes cantores atq; cantatrices vsque in presen-
tem diem Lamentationes super Iosiam replicant. Quòd Hebraicè apertius
multo est. Adhuiusmodi significationem, ZAMAR vocabulum nusquam,
quòd sciam, usurpatur: deinde verò quòd ex verbo Sir, Cantorum cantatri-
cumq; nomen factū est, quòd solūm canendi significat munus; in qua signi-
ficatione nullum ex ZAMAR factum comperimus, sed tantum instrumenti
cuiusdam musici, quòd sonitum fidibus pulsandis reddebat: denique quòd
MIZMOR, hoc est, Psalmus, auctori suo adscribi solet in possessionis vel
acquisitionis casu, ut Psalmus Dauid, Psalmus Asaph; cuiusmodi exēpla
nulla in Sir, siue cantico Hebraicè lecta meminimus (Nam illud Canticum
Canticorum Salomonis, alio modo sua in lingua enuntiatur.) Ita ut canti-
cum, ad canendi solūm munus; psalmum ad condendi & concinnandi artem
atque ad scientiam argumentumq; referamus. Atque hæc nobis prolixius,
& vsq; ad doctiorum lectorum fastidium fortasse tractata sunt, à quibus
tamen, indoctorum, hoc est, nostri similibus causa, æquitatem patientiamq;
impetrare cupimus; vel illud etiã postulare, ut cū nos (qui nullā diligen-
tiam in sacris libris explicandis à nobis non debitam arbitramur) in huius-
modi Grammaticis minutis hæsitates, offensi fuerimus, despecti & contēpti
prætereamur; & si qua suo palato gratiora aptioraq; reperiri poterunt, per-
currendis qui subsequenter versibus, petantur: vel alij etiã æqui censores
audiantur, quibus nullus umquam in sacra Grammatices obseruationibus
labor pœnitendus videtur. Est igitur ea in hac verborum repetitione De-
boræ sententia, misericordis atque Israelitarum tutoris & gubernatoris
Dei laudes non solūm sibi canendas, verūm composito ab ipsa carmine con-
celebrandas, audientibus Regibus ac Principibus. Atque hæctenus exor-
dium ex propositionis, causæ, & attentionis postulandæ locis petitum; cui
carminis genus, & qualitas, atque etiam conditoris autoritas acceffe-
runt. Huic autem exordio narratio adiungitur, rerum temporumque par-

Canticum.
Psalmus.

Paral. 15.

זמר
שיר

tionibus, ac notis distincta. cuius singula partes exposita, consequentem laudem gratulationemque promerentur.

Domine, cum exires de Seir, & transires per regiones Edom, terra mota est, cælique ac nubes distillauerunt aquis.

Seghira celsis montibus arduam,
Agrosq; Idumes iam pede concito
IAS relinquentem te, ab imo
Terra pauet tremefacta fundo.

Quin & beatas qui superum tenent
Sedes, polorum pondere maximo
Axes laborantēsq; nubes
Roribus assiduis madebant.

NARRATIONIS principio paulo altius repetito docet, Israelitarum populum ipsum sibi commeruisse, quo minus illa admiranda, singularis, atq; hostibus tremenda Dei tutela continenter ac perpetuo, ut ab initio coeperat, deduceret, ita ut nisi misericordia illa Dei clementiaq; in staurandum susciperet, maxima miseria continuaq; calamitatibus ad internecionē usq; vexarent. Atqui argumentationis, quæ totius narrationis argumentū summamq; complectitur, duo capita sunt, alterum videlicet, in quo prouidentia illa, singularisq; Dei tutela erga Israelitas, omni orbi testata, illustris manifestaq; fuit, affirmatur. Atque hoc caput Inductione Rhetorica, itaquam ossibus neruisq;, constans, admirationis exornatione absolvitur, quæ Dialecticis rationibus in hunc modum resolui possunt: Domine, te quondam Israelis tutandi causa fortem, efficacem, terribilemq; præbuisse, mundus hic omnis, singulaq; mundi partes testantur. Id quod nec memoria recoli, nec verbis commemorari sine admiratione potest. Similis argumentatio, atque similis ferè admirationis ratio illa apud Poëtam est;

Daphni, tuum Pœnos etiam ingemuisse leones
Interitum, montesque feri syluæque loquuntur.

Atque propositionem Inductione fulcit, commemorationeq; signorū in calis & in terra editorū eo tempore, quo ereptum ex Aegypto populum Deus per Arabiae solitudines, atq; per Idumæa montes tractusq; deducebat; cuius temporis memoria omnibus postea seculis celebrata fuit. Nec verò homines solum Israelitarūq; hostes omnes illa tēpestate permotos ac terrefactos fuisse ait, sed calum etiam ac terram motibus, tremoribus, imbribusq; intempertius singularem, ut ita loquamur, Dei præsentiam, & peculiarē illius de Israelitis curam fuisse testatos. Quod verò narratur: Terra mota est, cælique ac nubes distillauerunt aquis, montes fluxerunt, &c. vel ad Poëticam rationem referendum est, qua omnes mundi partes, calum, nubes, ac montes laborasse, atq; ex labore insudasse significantur: vel, quod magis nobis probatur, veram respicit historiam, quæ quamquam in Exodi libro non ita singillatim explicata fuerit, hoc tamē in loco opportunè exposita est: ita ut & poësim ex vero factam credamus. Nam tametsi imbrium pluuiarumq; mentio non fiat, motuum tamen, fulgetrorum, tonitruum, & terræ tremoris aperta

aperta narratio est: atque ad eò aquarum ex rupibus erumpentium, quas illo hemistichio intelligimus: Montes fluxerunt, &c. Itaque & cum illis hoc carmine decantatos imbres quoq; descendisse credimus. Quamquam & illud ad asserendā carminis veritatem satis superq; fuerit, meminisse cunctis diebus, quibus in solitudine vagatum est, cælestem rorem cibo illi admirando, qui Man appellabatur, fuisse substratum.

Montes fluxerunt à facie Domini, & Sinai à facie Domini Dei Israel.

Concussa celsis culmina montibus
IAM tremebant, quem colit Israel,
Et Sina, magni testis IÆ,
Assiduis liquefactus undis.

HIC versus ad priorem argumentationis partem relatus, explicatusq; est in antecedentibus; continet autem Inductionis partes, hoc est, terram, & firmissimam terræ partem, montes videlicet, in quibus Sina cum primis appellatur ut testis, imò ut theatrum illius actionis, quam Deus adhibuit, cum se Legislatorem publicè præberet. Iam ex hac Inductione illud sine ulla dubitatione confirmatur, Israelitas in singulari quondā Dei tutela constitutos, propter tutoris prouidentiam & virtutem, non solum hostibus fuisse formidabiles; sed cælo, terra, atq; mari turbatis ac tremefactis, intactos incolumesq; euasisse, elementis omnibus cedentibus, & quasi Dei voluntati de populo illo educando, ornando, & amplificando applaudentibus. Huc autem illud Rachabæ testimonium pertinet, quod argumentationis huius complexione comprobatur: Noui quòd Dominus tradiderit vobis terram; etenim, 106. r. irruit in nos terror vester, & elanguerunt omnes habitatores terræ. Au- 11 diuimus quòd siccauerit Dominus aquas maris ad vestrum introitū, quan- 11 do egressi estis ex Aegypto; & quæ feceritis duobus Regibus Amorrhæo- 11 rum, qui erant trans Iordanem, Seon & Og, quos interfecistis. Et hac au- 11 dientes, pertinuimus, & elanguit cor nostrum, nec remansit in nobis spiri- 11 tus ad introitum vestrum. Dominus enim Deus vester ipse est Deus in cæ- 11 lo sursum, & in terra deorsum. Atque huc usque prius argumentationis 11 caput est, qua illud conficitur: Deo Israelitarum res suscipiente & fouente, neminem hominem perturbare potuisse. Iam verò alterum caput subiungitur, cuius argumentatio oppositum inducit. Ea verò ex contradictoria propositione adstruitur, unde etiam opposita colligitur sententia.

In diebus Samgar filij
Anath, in diebus Ia-
hel quieuerunt fe-
mitæ: & qui ingre-
diebantur per eas,
ambulauerunt per
calles deuios. Cef-
sauerunt fortes in I-

Dum Ghanathidem Samgara consulens
Audit docentem prouidus Israel,
Non ausus est notos viarum
Intrepidus peragrarè calles.
Iaghele quamuis incolumi, breues
Villa atq; pagi rusticag; oppida
Absente merebant colono,
Et solito viduat a cultu:

rael, & quieuerunt, donec
surgeret Debora, surgeret
mater in Israël.

Donec benignam laetior Israel
Matrem, & videret surgere me ducem,
Et iura dicentem & futura
Tempora (vatis opus) carentem.

SIMILI superiori Inductione, oppositis tamen propositione & assumptione, contrariam argumentando rationem pronunciat, hoc pacto: Atqui Sangaris & Iaghelis temporibus Israelitarum res afflictæ admodum atque incommoda fuerunt: apparet igitur illas easdem singulari illa & illustri diuinæ providentiæ tutela fuisse destitutas. hæc argumentationis summa est: cuius propositionem assumptio Inductionis velut enumerationis officio firmat. Namq; statum commemorat, in quem Respub. illa proximis ante temporibus deuenerat, non solum eum in quo durissimè ageret ante Sangaræ prefecturam; sed ipsa etiã Sangaræ, atq; adeo ipsa Iabelis atate, cum melius ac leuius habere videretur, tamen angustæ adeo, iniquæ, atq; oppressæ erant res; ut neq; viarum publicarum ullus esset usus, propter hostium infestationes & latrocinia atq; grassationes: nec pagorum, villarum, fundorum, & priuatorum agrorum, propter cultura defectum, vlla commoditas vtilitasq; constaret. Nam quamquam Sangar stragem aliquam hostium fecerit, nullam tamen aut insignem victoriam adeptus est, aut magnam populo salutem attulit, eo quod illam suam singularem providentiã, tantis ante totq; argumentis ostensam, rursusq; ob populi malum meritum subductam, nondum Sangaræ tempore instauratam Deus ostendisset. Meminit autem & Iaghel (cuius virtute & opera Sisara modo fuerat occisus) ut ostendat, illius presentis atque illustrissimæ salutis consilium non antea explicari ceptum, quam vaticiniij officio per ipsam huius carminis concinnatricem præstito prædictum, declaratum, & commendatum fuisset; ut hac ratione euentus cum prædictione concordans, non ad casum, sed ad voluntatē autoritatēq; referretur Dei, qui & prædici rem iussit, & Ducem eligi mandauit, & Iaghelem consilio, animo, & virtute, ad insignem conficiendæ rei partem instruxit. Huiusmodi argumentationis genere, ad oppositam rerum conditionem significandam, & Latinus Poëta utebatur:

Vitis vt arboribus decori est, vt vitibus vuar;
Vt gregibus tantū, Tegetes vt pinguibus aruis,
Tu decus omne tuis: postquam te fata tulerunt,
Ipsa Pales agros atque ipse reliquit Apollo.
Grandia sæpe quibus mandauimus ordea sulcis,
Infelix lolium & steriles dominantur auenæ;
Pro molli viola, pro purpureo Narcisso,
Carduus, & spinis surgit paliurus acutis.

Donec surgeret Debora. Hebraico verbo ק א מ ת ה I in prima persona, suum munus non casu aut fortuito, sed consilio efficiendūq; Dei, sibi initum fuisse significat, munus inquam publicum, idq; duplex, vaticiniij videlicet, atque iudicij & gubernationis, in quorum munerum ratione & explicatione

ver-

verbum ק א מ scriptoribus sacris; Latino autem interpreti, surgere, frequentissimè usurpatur: vt, Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. & Surrexit interea Rex nouus, qui non nouerat Ioseph. Atqui prius munus, hoc est, propheticum, sui proprii nominis allusione significatum est. Nam Debora, apud Latino correspondens nomini, ex verbo ד א ב א ר factum adnotabamus. Significat autem ד א ב א ר, ratione sermoneq; uti, & verba concipere, eadem etiam pronunciare. unde ד א ב א ר nomen duplici longa vocali, per excellentiam Dei Verbum illud unigenitum dicitur: dicitur etiam eiusdem Dei verbum ita pronunciatum, vt audiri hominibus possit; atque adeo humanæ salutis Euangelium, Verbum quoque dicitur. quarum significationum exempla illa sunt: Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Qui timuit verbum Domini de seruis Pharaonis, fecit confugere seruos suos. Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum. Sunt complura alia, ad quæ significanda verbum transfertur; verum hæc velut illustria ac præcipua nobis vsui nunc sunt, ad efficaciam nominis ד א ב א ר hoc loco appellati significandam. Donec surrexi ego vates, cui Dei verbum creditum, cuiq; bonus nuncius apparatæ, iam iamq; efficiendæ à Deo salutis mandatus est. Iam verò nos aliàs docere meminimus, nomen נ א ב א, quod Prophetam siue Vatem interpretari solemus, idem quod elocutorem, siue effatorem significare; cum נ א ב א ח verbum nulli Latino simplici aptius, quam fandi siue effandi voce, explicari existimemus: ex quo Fatum Latinus nomen est, quod doctissimi Poëtarum interpretes veteres, id quod Deus effatur, esse exponunt. Surgeret mater in Israel. Hebraicè in prima persona verbum est, vt in superiori membro; quod & carminis & sermonis ratio postulat, atq; ita Chaldaicus paraphrastes interpretatur. Latina versio Græcum interpretem imitatur. Matrem autem sese appellat, tum propter charitatem, qua Israelitas tanquam filios complectebatur; tum propter iudicandi regendiq; munus, quod Dei voluntate susceptum pie ac sedulo exercebat, incensiq; studio ac summis votis Israelem ad bonam frugem receptum cupiebat, & quemadmodum id fieri posset, sermonibus habendis, iudicijq; exercendis, monitis consilij (que repetendis, curabat. Namque optimarum matrum huiusmodi vota officiaque esse solent, ex quibus magna amicitia petuntur exempla.

Quem damnosa Venus, quem præceps alea nudat,
Gloria quem supra vires & vestit, & vngit,
Quem tenet argenti litis importuna, famesque,
Quem paupertatis pudor & fuga, diues amicus
Sæpe decem vitis instructior, odit, & horret:
Aut si non odit, regit, & veluti pia mater,
Plusquam se sapere, & virtutibus esse priorem Vult, &c.

Huiusmodi benigno affectu, huiusmodi incenso studio, ac sedulo officio sese instructam surrexisse ait, atque matris personam non iis tantum, quas commemo-

Virg. in
Daphni.Deboræ
munus.

op

Matth. 11
Exod. 21.

דבר

Verbum.

Ioan. 1.
Exod. 9.
Marci 4.

נבא

Propheta.

Fatum.

Matr.

Hor. 3. Od.

memorauimus, partibus & muneribus; verum etiam initio ipso salutis, Dei efficientia afferenda, per se, tamquam per matrem, edito; quæ prima Duce[m] appellatum adsciuerit, prima hostem superandum declarauerit, prima se via commiserit, omninoque matrem sese præstiterit Israelitis, atque adeo Duci ipsi, dicenti, Si veneris mecum, vadam; si nolueris venire, non pergam: Ibo, inquit illa; sed in hac vice victoria non reputabitur tibi, quia in manu mulieris traditur Sisara.

Noua bella elegit Deus, & portas hostium ipse subuertit: clypeus & hasta si apparuerunt in quadraginta millibus Israel.

*I*A S nouis tunc consiliis tulit
 Auctor salutem, pressus ubi Israel
 Firmas fideli clauæ portæ
 Præsidium sibi curat unum.

Nam scuta & hastæ, millia quinquies
 Deducta in octo quamlibet Israel
 Gentem recenses, ad usus
 Non poteras reperisse belli.

VARIAM multarum rerum & vocum sententiam, vnius carminis siue strophæ periodo comprehensam, totidem verbis explicat, apud alias linguas difficilem & obscuram: Chaldeus Paraphrastes, Græci & Latini interpretes paraphrasticôs exponere maluerunt; quamuis alius & alius aliam atq; aliam verborum significationem tradiderint, quæ verba nobis, ita ut sunt, præ se arctè reddere non piguerit. Elegit Deus nouæ tunc ipsi portæ: scutum si videretur & lancea in quadraginta millibus Israel. Magna Israelitarum oppressio carmine hoc describitur, amplificaturq; argumento à destinatis sumpto. Non tantum enim villæ & pagi, agrorumque vicinia vastata desertaque fuisse narrantur; sed in urbibus etiam ipsis, in quas incolæ sese omnes præ metu receperant, omnis defensionis, propter armorum defectum, commoditas opportunitasq; fuisse negatur, quod ab hostibus ablata fuerant: quandoquidem apud quadragesimam virorum millia, vix singula scuta singulaq; tela reperiri poterant. Namque hæc ratio victoribus olim commodissima visa est, ad victos oppressosq; in metu & seruitute continendos: atque in huiusmodi etiam tempora Israelitas aliquando incidisse,

3 Sam. 13.

Regum historia auctor commemorat: Porro faber ferrarius non inueniebatur in omni terra Israel: cauerant enim Philistium, ne fortè facerent Hebræi gladium aut lanceam. Atque ea etiam tempestate, qua canticum hoc describit, eadem conditione Israelitas oneratos fuisse, argumento sunt Samgharis & Iabelis facta, quorum alter, boum stimulo sexcentos; altera, clam & malleo Sisaram confecit, non libenter ijs armis usuri, si commodiora expeditioraq; apud se haberent. igitur, deficiente in omnibus urbibus armorum vel ad defensionem vel ad offensionem copia, vnicum consilium præsidiumq; restabat in murorum portarumq; tutela, cui studibusq; ad portas collocandis non qui defendere quidem, sed qui excubias agere possent. Huiusmodi exemplum nos, cum primum in Hiberniâ ad nauigantes noctu peruecti essemus, apud

apud IOHHOLAN in portu sitam urbem conspiciebamus, eodem nimirum inducti non per portam, sed comitibus ex nauigio adiuuantibus, & urbanis ex superiori loco manum porrigentibus, murum conscendentes; quam difficultatem partim ciuilia cum Anglis bella, partim etiam mutua insulariū latrocinia attulerant. Atque ut figura hæc, & hic urbium habitus magnam oppressionem seruitutemq; depingit; ita rursus patentes portæ, armorumq; facultas & copia, aliquando etiam & murorū neglectio, victoriam atq; securitatem indicant. ad quam etiam rationem illud pertinet: Absque muro habitat Ierusalem, præ multitudine hominum & iumentorum in medio eius. Quam etiã descriptionis formam externi poetæ imitari ita solent:

Hibernia
 itatus.

Zachar. 2.

Horat. lib. 3.
 Od.

— Signa ego Punicis
 Affixa delubris, & arma
 Militibus sine cæde, dixit,
 Direpta vidi, vidi ego ciuium
 Retorta tergo brachia libero,
 Portasque non claufas, & arua
 Marte coli populata nostro.

Ab hac igitur calamitosa miserrimaq; conditione adeo oppressi Israelita, suis aut artibus aut viribus minime poterant liberari, nisi ut omnino liberarentur, noua bella instituentis Dei clementia benignitasq; efficeret; qui tunc in ipso magna oppressionis articulo sese propitiū liberator emq; præbuit. Nomen noua, Hebraicè H H A D A S S I M, ita constitutum est, ut neutro genere à Latinis exponi possit, & masculino atq; etiam feminino: ita ut dicere possimus, Elegit Deus noua, subaudio bella, cum interprete nostro. Elegit novos deos, nempe Israel, ut Græci interpretantur, Chaldaicum homeliassten potius hoc loco, quam paraphrasten vocandum secuti. Atque ita explicationes utrisque interpretibus aptari consentaneum erit. Verum si carminis ratio & structura, si disputationis obseruatio, si poetica elocutionis figura consulenda sunt, orationis disputationis ita distribuetur: Elegit Deus, nouæ tunc illis portæ: scutum si videbitur hasta, in quadraginta millibus, in Israel. Atque hoc modo distinctio facilius explicatu fuerit.

דורום

Cor meum diligit Principes Israel, qui propria voluntate obtulistis vos discrimini, benedicite Dominum.

Quicumq; chartis ponitis Israel
 Et bella & annos, vosq; libentius
 Quos plebs videtq; auditq; summos,
 Noster amatq; animus monetq;
 Vnus dicato carmine, & omnibus
 Ducendus I A S laudibus, vnicus
 Dux ille nobis, & salutis
 Et placide genitor quietis.

TANTÆ victoriæ atque quietis decus, laudem, & gratulationem tum hymnis & versibus canendis, tum etiam historiis prosa & carminibus composita oratione uni Deo auctori referenda esse prædicat, ad eamque rem

eos omnes hortatur & incitat, qui scribendi & canendi arte præditi fuerint: quos pari secum studio in hoc argumentum omnes incumbere optat. Cum, inquit, hoc manifestum sit, ea tempestate, qua nobis hæc salus (qua nunc recenti viimur) parta est, nullam nobis nec bellici consilij opem, nec humana virtutis facultatem, imò nec armorum copiam constituisse, consequens omnino est, fateri, vnius Dei præsidio nos fuisse à tanta miseria vindicatos. Principes Israel. Hebraicum nomen scribas, constitutores, & descriptores significat, quorum sententiis scriptis populus inuatur ac ducitur. hos præcipuè ad partes vocat & officij à se faciendi; & curandi etiam, ut à populo, apud quem gratia autoritateq; valent, idem fiat. Qui propria voluntate, &c. Hebraicè, Qui voluntate in populo valetis. vos, inquam, benedicite Domino, propter salutem: utpote quibus ad studia atq; ad artes vestras Reipub. vitales exercendas, & locus, & tempus, & honestum otium diuina virtute factum est.

Qui ascenditis super nitentes
asinas, & sedetis supra in iudicio,
& ambulatis in via,
loquimini.

Vos & nitentes quos asina vehunt,
Et vos, cathedras qui sapientia
Pulso decoratis timore,
Quiq; viam peragrant loquentes.

His qui præcipuas colerent artes, atque contemplationi & carminibus vacare gauderent, superius numeratis, eos etiam adiungit ad gratulationem vocatos, qui cæteris munitis & vitæ partibus, cum ad priuata, tum ad publicam rem agendam & promouendam, sese dedidere; nempe mercatores, & sapientes, quos practicos dicimus, uti iudices in urbibus & oppidis constitutos, peritos atq; cõsultos iuris, demum eos omnes, qui vel negotij, vel animi causa iter faciunt. Namque hoc genus omne hominum belli tempore in metu ac marore iacet; pace autem & securitate parta maximè gaudet, studiisq; fruitur suis. Qui ascenditis super nitentes asinas. In asellorum genere præcipua Asiaticorum laus est; quibus non tantum plebeios, sed etiam nobilissimos homines vehi solitos legimus, ut Bithamum, & Prophetas complures, & Abedon Israelitarum iudicem, qui habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes, ascendentes super septuaginta pullos asinarum. Est enim vehiculi genus placidioris molliorisq; sessionis, quam cætera iumentis quæ asellorum membra duriori concussione exercent. Atqui mercatores, quorum vita permutationis causa in peregrinatione itineribusq; plerumque consumitur, asellus ad iter faciendum vsos consentaneus est, præcipuè verò non ita magna spacia peragraturus, sed quæ intra regionis terminos cõcluderentur. Namque maiora itinera, ut ab Ismaelis terra ad Aegyptum vsq; camelis plerumque conficiebantur. A Chanaan verò ad Aegyptum asinus frumentandi causa confici posse, Israelitis filij docuerunt. Asinas verò nitentes poetico epitheto significanter vates insigniuit, hoc est, albo colore insignes, longèq; conspicuas, quòd is color omnium optimus & pulcherrimus existimetur; nisi propter superbiam candoris fumum (ut Virruuius ait) conciperet: latius verò

Asellus Asiaticus.

Num. 22.
3 Reg. 13.
Inferius 12.

Albus color.

verò & exultationis apud mercatores signum erat, candidiorum asinarum vsus, quibus aliàs non securis nec pace videntibus, vel nulla inibantur via, vel non conficiebantur iis iumentis quæ longè conspici notariq; possent; sed attritis & cinereis, quales colores mæsta & luctuosa tempora postulant, quiq; insidiatores fallere magis possent, iis qui non viis, sed tramitibus dissimulatè occulteq; egrediebantur. Tertio demum loco omnes communiter ad diuinarum laudum celebrationem & frequentationem appellantur; qui quacumque causa, quocumq; modo, siue curribus, siue equis, siue pedibus iter ingrederentur, memores videlicet metus atq; insidiarum, quibus nuper impediri, atque ab itinere instituendo retardari necesse fuerat, & mutata iam deinceps in plenam securitatem sortis vsura lato, utpote quibus viam non solum tutam, sed minùs etiam, propter carmina & cantus, ledentè pergere contingat, idq; beneficio Dei, cuius nomen & laudes, vnicum carminibus, atq; miscendis per viam sermonibus argumentum esse Vates iubet. Et ambulatis in via, loquimini. Hebraicè, Ambulantes per viam, meditamini. Qui, inquit, non ita pridem vel nulli vosmet via committere audebatis, vel, si propter vsus iter facere cogere mini, tamen tramitibus taciturni silentesq; egrediebamini; nunc iam liberè ac tuto publicam viam progressi, carmina, versus, cantusq; qualia tranquillum hoc postulat tempus, meditamini, & concepta canite. Ita interpretamur hoc loco verbu meditamini, ut,

Omnia quæ Phæbo quondam meditante beatus
Audiit Eurotas, iussitque ediscere lauros.

Vbi collisi sunt currus, & hostium suffocatus est exercitus, ibi narrentur iustitiæ Domini, & clementia in fortes Israel. Tunc descendit populus Domini ad portas, & obtinuit principatum.

Iam nec sagitta, nec hominum sonus
Lymphas petentum de puteo strepunt;
Sed gratulantur vox in IAE
Dona boni resonet canentium.
Deserta muris quamlibet oppida
Fretus frequentet latus & Israel,
Per rura & agros, perq; apertas
Tutus eat redeatq; portas.

SECURITATEM, libertatem, & otia populo restituta, ante actæ tempestatis comparatione agnosci, eamque salutem Deo auctori benefico, ac seruatori, omnibus modis acceptam ferri precipit. Quandoquidem antea magno tumultu turbatis agris, non mercaturam artesq; cæteras exercere, imò neq; per vias ingredi Israelitæ audebant; sagittariis & calonibus etiam ipsis omnia loca clamore & strepitu complentibus, sed nec in locis muro carentibus degere esseve poterant, nec clausarum urbium portas egredi: nunc verò illis in locis, quæ minimè tuta erant, & esse, & agere, & ibidem iustitias beneficiq; celebrare Dei, qui Israelem ex tam turbulenta tempestate in tantam traduxerit tranquillitatem. Hæc Hebraici carminis figura est, Antithetis poetice eleganter ac verè concinnata. cuius sententiam versio nostra refert, securitatis illius explicata causa: Vbi collisi sunt currus, & hostium

suffocatus est exercitus. Hanc orationem interpres noster Latinus ex illis verbis paraphrasticè reddidit: A voce sagittantium iuter haurientes ibi dabunt iustitias Domini, iustitias pagi sui in Israel. Tunc descenderunt ad portas populus Domini. Eadè verò verba in hanc sententiam Græci interpretes exponebant, Vocem pulsantium inter lætantes, illic dabunt iustitiã Domino: iusti confortati sunt in Israel. Tunc descendit in vrbes eius populus Domini. His manifestum fit, virosq; interpretes paraphrasi ac periphrasi hoc loco usos, nobis etiam aditum reliquisse ad Hebraicam poesim utcumque ex verbo reddendam. Iam verò primam hanc carminis partem, in qua omnis laus ad vnum Deum referenda suscipiebatur, sui cum primis, deinde Baraki Ducis officij commendatione absolutus prophetis.

Surge, surge Debora, surge, surge, loquere canticum; Surge Barac, & apprehende captiuos tuos fili Abinoem.

Surge dicato Debora carmine, Et vota letis dic age dic modis: Barace tu surge, atq; captos Abinodes age victor hostes.

TRIVMPHALIS atq; gratulatorij carminis artem, numerosq; omnes epinictum hoc prorsus implet, atq; ita rem rei, sententiãque sententiæ adnectit, Primum ne medio, medium ne discrepet imo.

Quòd si nulla alia ex multis causa esset, vel vna hac me mouere debuit, ut optarem neminem hominem, qui sacris litteris operã dare studeret, sancta lingua expertem esse, ne videlicet huiusmodi à Spiritu sancto dictatorum carminum suauitate sensuq; fraudari dolerem: quam si quis, uti nos, alii quauis lingua vertendo imitari conetur, tamen longè aliud sibi promittere poterit is, qui ipsum authorem sua verba (ut ille aiebat) resonãtem audierit.

Ex Inductiõne, qua præteritorum temporum incommoda præsentibus comparata commodis demonstrabantur, Complexio, quæ totius argumentationis caput fuerat, facta est, deberi laudem & gratiam Deo, tantorum beneficiorum auctori, atque ad ipsam commemorandam se primam prodire, cateròsq; que omnes prouocare quicumque salutis vel compotes, vel conscij, vel expectatores extiterint; quibus prouocatis, rursus se munus officiumq; suũ prouehere velle ait, atque inceptum iam carmen ad finem ducere: quam quidem ad rem, se ipsam quater compellendo excitat; eodem verbo sapius repetitio, quo debitum studiumq; suum, atque animum & consilium impensius probet. Surge, surge. Hebraicum verbum GHVRI, quater eodem versu pronuntiatur ad excitationis incrementum, cuius significatio non tam ad corpus, ut Latinorum SVRGE, quàm ad animum refertur. Namque ad eos excitandos usurpatur, qui vel somno vel mæstitia oppressi, vel desidia & negligentia tardi, vel cessatione detenti sunt; maiori efficacia quàm Latinorum poetarum, eia, age, & quacumque huius nota sunt. Itaque hoc verbo sibi ipsi sponte currenti, tamen stimulos admonet ad canendum, atq; ad præeundum ijs, quos ad partes tamquam chorea ductrix vocabat. Hæc verò re-

petitio

petitio dici potest eiusdem verbi pondus, & momentum, eiusdem sententiæ augmentis. Atque ut sese ad vatis officium, hoc est, ad Dei laudes commemorandas incitat: ita etiam Barakum ad suum quoque, hoc est, ad earundem laudum adiuvandam materiam appellat, alio usurpato verbo KVM: quod propriè corporis habitum significat, & ad animum transfertur. Namq; ut illa suas partes, quamuis eodem loco consistens, tamè incitata mente agere poterat: sic ille suas rursus, non quieto corpore, sed animi & corporis simul promptitudine, & alacritate, atq; expeditione peragere iubetur. Atq; ut sapius aliàs adnotabamus, verbum hoc, surgere, ad Regum, Principum, Ducum, victorum, triumphatum, Prophetarum ac Iudicum actiones, singulari notatione usurpatur. Surge, inquit, Barak, officium factururus tuũ, & mihi materiam suppeditaturus ad carmen amplificandum, enumeratione rerum à Deo tua opera gestarum. Perge tu, inquam, ad victoriam tuam exercendam, captiuosq; tibi à Deo traditos maiori semper copia auge. Nam beneficiis diuinis maioribus, maioribusq; vti semper velle, pios homines decet, & sese paratos, promptos, præstosq; præbere, ad ea agenda, quæ Deus acta voluerit. Ita fiet, ut dum tu Dei gesta officio obsequioq; tuo promoues, ego & Deũ ipsum authorem, & ieministrum, & eiusdem expeditionis ministros omnes canendo commemorem. Atq; in hac excitatione duplici nomine vir appellatus est; altero proprio, Barak; altero patronymico, filius Abinogham, non sine adnotatione utriusque significationis à nobis superius explicata: ut sui nominis paterniq; memor, & sese ut fulgur in ea victoria gereret; & victoria euentu populo decori iucunditatq; esset. Opportunè autem illos commemorans laudat, qui in illam à Deo datam victoriam operas suas contulerunt: iis rursus incusatis & reprehensis, qui laborem illum perexiguum, magniq; fructus feracem subterfugerant, utpote qui & Deo cum primis & legibus, & religioni, & patriæ, atque adeò sibi metipsis defuerint.

Saluatæ sunt reliquiæ populi, Dominus in fortibus dimicauit.

Tum liberatis iam penitus viis, Bellator instat multus, & horridus Pugnas minatur; sed potentes Eligit, & probat almus IAS.

SALVATÆ sunt. Hebraicè; Tunc descendit residuum ad fortes populus. Declarat victoriam non pugnantium multitudine aut copia constituisse, sed Dei efficientia, & paucorum, qui sese Deo obsequentes præbuerant, fortissimorum animo virorum opera, inermium quidem, sed quibus Deus & animum auxerit, & arma suffecerit. Nam post victoriã partam, post hostes in fugam versos, magnamq; partem casos, tunc ubi nullum periculum instare posse censebatur, scilicet confertis agminibus populus accurrere satagebat, otiosa iam & superuacanea alacritate: quippe sine istis iam salua omnis pars erat. Dominus enim in fortibus dimicauerat. Hebraicè, Dominus præcelluit mihi in fortibus. Rem, inquit, omnem Dominus non per multos, sed per paucos fortes, animoq; præstantes confecerat.

Ex Ephraim deleuit eos in Amalech, & post eum ex Biniamin in populos tuos ô Amalech: de Machir principes descenderunt, & de Zabulon, qui exercitum ducerent ad bellandum.

Virtute functus protinus Ephraim, Olimq; fratri Beniamino additus, Deducet vlrices cateruas, Perdet & Hamalechi furorem.

Præcepta doctus ponere Machirus, Et scriptor ingens, & calamo bonus, Zebulus his iungentq; tarmas, Præliaq; impauidi subibunt.

Sauhs victoria.

OCCASIONE sapienter captata, reportandam à Saule de Amalechitis victoriam vaticinatur, quos fractos quidem Iosue quondam, verum non penitus perditos; quos demum deuotos inter necionisq; damnatos Moses reliquerat. Opportunè autem hanc victoriam, nondum partam, tamen certam commemorat, ut ex comparatione officiorum eos reprehendat, qui cum iuuare suos fratres possent, tamen neglexerunt, indicatura euestigio quinam illi fuerint. Est autem hoc genus comparationum ad arguendum efficacissimum, cum à minori ad maius in utramuis partem, vel laudis, vel vituperij, fit comparatio, ut:

Comparationes. Virg. Eclog. 10.

Quæ nemora aut qui vos saltus habuere puellæ Naiades, indigno cum Gallus amore periret? Nam neque Parnasi vobis iuga, nam neque Pindi Vlla moram fecere, neque Aonia Aganippe. Illum etiam Lauri, illum etiam fleuere myricæ, Pinifer illum etiam sola sub rupe iacentem Menalus, & gelidi fleuerunt prata Lycæi, Stant & oues circum, nostri nec pœnitent illas: Venit & Vpilio, tardi venere bubulci, Vuidus hyberna venit de glande Menalcas, Venit & agresti capitis Sylvanus honore Florentes ferulas, & grandia lilia quassans: Pan Deus Arcadiæ venit, quem vidimus ipsi Sanguineis ebuli baccis minioque rubentem.

Huiusmodi comparationis exemplis ostendit Debora, solere amicos amicorum res non otiose spectare, sed officiosè iuuare; nedum tribus omnes, qui commodam operam præstare fratribus potuerunt, præstitisse vltro oportuerit; præcipuè cum de publica & communi salute ac libertate ageretur. cuius huius generis exempla non tantum eadem ipsa tempestate à fortibus & pijs fratribus edita fuerint, sed minori etiam causa olim edendo expectentur: videlicet quo tempore Biniaminica tribus Dux belli constituta, aduersus Amalechitas exercitum in expeditionem eductura est, nulla id ex alijs tribubus detrectante, immò & Iude tribu, cuius in bellicis rebus prærogatiua sortitio deferebatur, in illo tamen bello minoris tribus imperium secutura. Atq; tota hæc nostra expositio ipso sacre historie loco fundamentum agit.

Præcepit itaq; Saul populo, & recensuit eos quasi agnos, ducenta millia perditum,

ditum, & decem millia virorum Iuda &c. Chaldeus autem paraphrastes, hunc locum sic interpretatur: Ex domo Ephraim surrexit Iosue filius Nun quondam, & iniuit bellum in domo Ghamalek, post eum surrexit Rex Saul ex domo Biniamin, & occidit domum Ghamalek, & iniuit bellum in reliquis Gentibus. Hæc verò proposita exempla quinam officiosè imitati fuerint, qui verò contrà neglexerint, subiunctis commemorantur versibus: De Machir Principes descenderunt. ij à quibus bellica exercitatio minus expectari, minusq; exigi potuisset, tamen suas in eam officij partem operas contulisse laudantur: non tantum iuuenes, & robusti viri bello apti atque assueti, ex Machiri ac Zabulonis gente venerunt; sed sapientes & studiosi, qui literis & publicis normis, qui paci ac togæ opportunis cognoscendis, describendis, & præcipiendis rebus operam nauant; illi etiam descenderunt: & ex Zabulon quoque mercatores, qui diuitiis familiariq; rei augenda & conficienda incumbunt, & longis rationibus componendis vacant. Verbum MEHHOKKIM, quod in Machiri commemoratione usurpatur, Principes in ius, quas exposuimus, artibus significat. In Zabulonis verò mentione duo verba coniuncta MOSCHIM, & EBESBET, protrahentes in stylo, siue in radio interpretari licet. est autem stylus siue radius, Geometrarum, Arithmeticorum, atq; Cosmographorū instrumentum. quod de scriptoribus minus proprie usurpatur: ad quam significationem illa apud Latinos exempla referuntur:

oppno

Stylus.

Nec qui Abaci numeros & lecto in puluere metas

Perf. Sat. 2.

Scit risillè vafer——

In medio duo signa, Conon, & quis fuit alter?

Virg. Eclog. 3.

Deseripfit radio totum qui gentibus orbem,

Tempora quæ messor, quæ curuus arator haberet.

Zabulonita qui in littore maris habitabant, & in statione nauium vsq; ad Sidonem pertingentes (sicut Iacob testamento prædicens, destinauerat) eam vitam & artium partem præcipuè excolebant, quæ maritimis atq; emporiorum vicinis in locis frequentari solent. Erant autem Tyrus atque Sidon celeberrimum totius Orientis emporium. Atque ita verba illa ex Hebraico reddita, Protrahentes in stylo, eandem nobis significationem referunt, quam Latini Poeta versus illi:

Tyrus, Sidon.

Romani pueri longis rationibus assem

Hor. Poet.

Discunt in partes centum diducere: dicat

Filius Albini, si de quincunce relicta est

Vncia, quid superat? poteras dixisse, triens. heus,

Rem poteris seruare tuam. redit vncia, quid fit?

Semis. at hæc animos ærugo, & cura pecuni

Cum semel imbuerit, speramus carmina singi

Poste linenda cedro, & læui seruanda cupressos?

Res quidem ipsa experiëntiaque docet, eos qui familiaris rei per negotia au-gende, atque mercatura sese dediderint, non solum literarum studia asper-nari,

nari, sed à bellicis laboribus & curis abhorre-
re. Nam hæc tria vitæ gene-
ra plurimum inter se differre, antiqui authores obseruauerunt.

Quis neget arduis

Pronos relabi posse riuos

Montibus, & Tiberim reuerti:

Cùm tu coemptos vndique nobiles

Libros Panæti, Socraticam & domum

Mutare loricis Iberis,

Pollicitus meliora, tendis?

Sed hic author duorum tantum generum, hoc est literarum & militiae stu-
dia comparauit; ille verò tertium etiam complexus est. — At nunc,

Post finem Autumni, media de nocte supinum

Clamofus iuuenem pater excitat: accipe ceras,

Scribe puer, vigila, causas age, perlege rubras

Maiorum leges, aut vitem posce libello.

Sed caput intactum buxo, natesque pilosas

Annotet; & grandes miretur Lælius alas.

Dirue Maurorum attegias, castella Brigantium,

Vt locupletem aquilam tibi sexagesimus annus

Adferat: aut longos castrorum ferre labores

Si piget, & trepido soluunt tibi cornua ventrem

Cum lituis audita, pares quod vendere possis

Pluris dimidio; nec te fastidia mercis

Vilius subeant ablegandæ Tiberim ultra.

Mirari profectò hoc loco subit, uti sapius aliàs, magnum Spiritus sancti
artificium, qui vati huic duobus ferè verbis omnem sententiam elegantissi-
mè dictauerit, quam alij authores, ingenio atq; arte præditi, tam multis ver-
sibus vix expressere. Atq; hunc ipsum locum sic Græci interpretes reddide-
runt: Ex me Machir descenderunt scrutantes, & de Zabulon poten-
tes in sceptro scribæ. Chaldeus verò paraphrastes ita exposuit: Ex domo
Machir descenderunt signati in bello, & ex tribu Zabulon scriben-
tes in calamo numeratoris. Ita laudationis huius sententia colligitur, ut
delicet ex his quæ commemorantur tribubus, non solum eos, qui vsu atq;
exercitatione bello apti erant; sed eos etiam, quorū studia à bello abhorre-
rent, in auxilium fratribus suis, communi religionis atq; gentis Reipublicæ, seu
causa, vel potiùs pietate, concurrisse. Quibus etiam alij deinceps, eiusdem of-
ficij nomine commendandi, adnumerantur.

Duces Issachar fuere cum De-
bora, & Barac vestigia sunt
secuti, qui quasi in præceptis
ac barathrum se discrimini
dedit, diuiso contra se Ru-

Isacarense Deboræ principes
In monte secum fert comites libens,
Barachus in vallem secutum
Hunc populum videt, atque ducit.
Dissentientis pectora Reuben

ben,

ben, magnanimorum reper-
ta est contentio.

Quis non malarum deserat artium?

Quis hos dolose mentis vsque

Liberet, opprobriosa fraudis?

EORVM qui officium fecerunt, cum iis qui deseruerunt, exempla com-
parantur, omnibusq; rerum & actionum diductis & pensatis partibus, al-
terorum studia probatione & laude; alterorum verò fraudes vituperatione
excipiuntur. Cecinerat proximè precedentibus Machiritarum & Zebulo-
nensium concordiam: quorum quamuis diuersæ artes, tamen ad communem
huius belli causam magna animorum conspiratio fuit. Nunc verò Isacaren-
sium rationem probat, qui in eandem expeditionem prodeuntes, inter se di-
uisi quidem fuere; ita tamen diuisi, ut ex diuisione, magna animorum tum
fortitudo, tum communio constantiaq; probari posset. Namq; hi cum exer-
citus illi duo esse capita intellexissent, alterum Deboram, consilij quidè Prin-
cipem & matrem, atq; adeò prophetidem, feminam tamen, & ad res manu-
gerendas minùs idoneam; alterum verò Barakum, cuius opera & labore
conficienda res erat; inito consilio, nobilitas omnis Deboræ in monte conser-
uandæ, tutandæ, atq; ubi opus esset, quamcumque in partem iuuandæ, sese
sociam dedit: ita ut paucorum, tamen fortiorum, numerus obsequio, studio,
& opera Principi femine adisset. Cateri verò omnes, qui numero longè
plures erant, Ducem alterum, id est, Barakum, ad rem conficiendam secuti
sunt. Namque illic animi constantia, fide, & virium præstantia in quem-
cumque euentum, hic verò apud expeditionis ministrum, multitudine ma-
gis opus erat, quò tam multis hostium turmis conficiendis, iugulandis &
confodiendis, idonea militum ac satellitum sufficeret manus. Ita effectum
est, ut in hoc bello Deboræ Regis locum tenere videretur, quam ideo Prin-
cipibus summisq; virorum ordinibus stipari decuit; Barakus verò Impera-
toris, summiue Ducis partes ageret, quas expeditioem militum manū se-
qui oportuit. Ex his omnibus apparet, quantam culpam sustinere debeant ij,
quorum nec vlla conspiratio, nec diuisio vlla ad hanc omnem causam uti-
lis fuerit: in primisque Reubenitæ accusantur, qui hac eadem tempestate
cùm in auxilium fratrum conspirare & conuenire debuissent, tamen disse-
disse atque discordasse arguuntur, ex quo tamen dissidio nulla ad publicam
vilitatem auxilij pars allata fuerit. ita fit, ut nec culpa vacent Reubenitæ,
nec mali doli suspitione elabi possint; iamq; ipsi vltro ab aliis tribubus dis-
federint, vel domestica intestinaque dissidia propterea vel mouerint, vel
simulauerint, ut fratribus auxilium subsidiumq; postulantibus, ciuilibus sedi-
tionis metum laboremq; excusarent. hunc nobis sensum facit hemistichium
illud: Diuiso contra se Ruben, magnanimorum reperta est conten-
tio. Quam orationem interpret noster paraphrasticè ex illis paucis ver-
bis reddidit, quæ Hebraico carmine in hunc modum transferri possunt:
In diuisionibus Reuben, magnæ statutz cogitationes cordis. Postre-
ma hæc verba Græci interpretes in hanc sententiam reddidere: In diuisio-

T

n. bus

nibus Ruben magnæ indignationes cordis. *Chaldaeus verò Paraphraſtes ita exponebat*; In ſemine Reuben multi infidiatores cordis.

Quare habitas inter duos terminos, vt audias ſibilos gregum? diuiſo contra ſe Reuben magnanimorum repera eſt contentio.

Inter quietos quid inuauit ordines
Ceſſaſſe? numnam ſibila vt audias
Paſtoris & vocem? maligni
Tene animi caruiſſe culpa?

ANTEA ab animo, animiq; impulſu; nunc à loco & ſitu, Reubenita deſerti officij accuſantur. Siquidem temporibus duris, quibus de communis ac publica rei ſalute agitur, nullam vel loci, vel negotij, vel priuati muneris excuſationem admitti probari ve oportet. Quamobrem eleganti redargutionis figura, id eſt, interrogatione, premuntur Reubenita, quòd ceteris ad auxilium communiter ferendum excitatis, atq; vigilantibus, officiumq; facientibus, ipſi tamen, perinde atq; ſi nihil aliud quod agerent haberent, in otio ſecurè degerent, gregibusq; paſcendis, vel potiùs contèplandis vacarent: ita vt per Ironiam dicantur ſedis illius uſum ſibi gratum optatumq; in hac tantam rem probaſſe, vt gregum balatus & paſtorum ſibila audirent, neque aliud ſibi dari negotij cogitaſſe. Ex qua etiam ratione, deſertionis maliq; doli arguuntur, ſuperiori videlicet hemiſtichio repetito. Hunc verò verſum *Chaldaeus paraphraſtes luculenter interpretatus eſt*: Quare reditis ex exercitu belli, ad fedendum inter terminos, ad audiendum legationem, ad ſciendum manum exercitus vincentem in prælio, vt ſitis cum eo? Baracho vos dicètes, Tui nos; & zizzaræ vos dicentes, Tui nos; num ita rectum vobis ad faciendum domus Reuben? nõnne cognouiſtis, quòd ante eum aperta cogitationes cordis? Igitur excuſationis argumenta cum ex loco lociq; importunitate ducta, tum ratione ipſa officij ac debiti, tum etiam aliorum comparatione infringit. Præcipuo quodam iure arguitur tribus illa, & reprehenditur, utpote quam natura & ordine ceterarum omnium primam, præcipuas etiam in laboribus ac periculis pro omnigenis nominisq; Iſraelitici gente partes ſubiſſe decuerat oportueratque, præſertim cum nulla ex iis, qua remotiores etiam à Biniaminitis & Zabuloneniſibus regiones erant, tale quid excuſauerit, quo minùs fratribus auxilium veniret.

Galaad trans Iordanè quieſcebat, & Dan vacabat nauibus; Aſſer habitabat in littore maris, & in portibus morabatur.

Iordanis ultra flumina Gilgbedim
Sedem tenebat, Danica nauibus
Plebes morabatur, marinis
Portibus Aſſerius vacabat.

SI dicas, inquit, ò Reuben, te ultra fluuium habitantem, atq; à prælii locum remotum, non potuiſſe tanta celeritate & res tuas componere, & fratribus ſuppètiis ire; ipſis profectò vicinorum exemplis redargutus condempnaberis. Nam Manaſſenſium dimidia tribus ultra Iordanem etiam, non

ſecus

ſecus atq; tu, habitabat; illi verò negotia & ſtudia priuata communi fratrum cauſa poſſhabuere. Iam hic locus præcedentibus verſibus expoſitus eſt: ^{Suprà} De Machir Principes deſcenderunt. Danitica verò gens, qua maritime loca incolebat, longiusq; etiam abeſſe videbatur, tamen ſuas partes agere ſtudebat, hoc eſt, nauibus inſtructis curare, ne per mare vel hoſti ſubſidiũ pararetur, vel fuga pateret. ſimilis quoq; Aſſeritarum genti in portibus ſeraandis cura atq; opera ponebatur; ita vt nulla tribus fuerit, qua vel uocata, vel non uocata, huius tempeſtatis diebus in otio atq; ignauia deſederit, præter vnicam Reubenitarum gentem. ſed præcipuam laudem Zabulon & Nephthali ſibi iure uſurdabunt; qui nihil morati, ſeſe periculo obiecerunt, quamquam nihil tunc de auxilio ab aliis exſpectando cogitaerint.

Zabulon verò & Nephthalim
obtulerunt animas ſuas morti
in regione Merome.

Deuota morti pectora Zabulo
Nephthalienſi cum populo dabat,
Atque eminentis celſa montis,
Culmina non trepidi ſubibant.

OMNIBVS rerum numeris fortitudinem pietatemq; ſuam dux ille tribus probaſſe cõmemorantur, quòd non compulſa, ſed uocata, non ad monſtratam iam victoriam, ſed ad creditam tamen; non ad fuſum hoſtium exercitum, ſed ad integrum inuadendum; nec ſperatis, nec promiſſis ceterorum fratrum auxiliis aut ſubſidiis; verum ſoli, exiguoq; pro rei gerenda magnitudine, numero, inermes, & ſi rerum quidẽ ratio humanis calculis expendatur, veluti ad necem deducti, tamen ultro, volentes, alacresq; prodierint, ſeſeq; pro religione, pro omni Repub. atque omni gente Iſraelitarum deuouerint: nec occulto & ad inſidias opportuno loco conſtiterint; ſed in editiſſimo totius agri regionisq; monte; cum ex ceteris tribubus alij vel ceſſauerint prorſus, vt Reubenita; alij verò, fracto atq; effuſo hoſtili exercitu, nulla periculi opinione retardati, acceſſerint. Atque huius verſus poſtrema verba Hebraica GHAL MEROME SADE, duplicem nobis indicant ſignificationem, cõſultò à Vate (vti ſapè alijs in ſacris carminibus obſeruauimus) concinnatam: alteram interpres noſter indicauit quidem, nec tamen omnino expreſſit, nimirum quòd uocabulum MEROME, non ſimpliciter poſitum intelligeret, quamobrem integrã Hebraicam vocẽ reliquit. deducitur autem vox hac à verbo RVM, quòd altũ eſſe, excellere, præcellere, præſtareq; interpretari Latine poſſumus. Ita MEROMEI plurale nomen, excelſa, & excellentes præſtantesq; dicere poſſumus, & ad loca pariter, atq; ad viros referre. SADE verò à SADAD, ſiue SVD uerbo producta vox, plenitudinem, copiam, abundantiam, integritatem, & que ad hoc genus referuntur, uertere licet; eoq; fit, vt pro agro Latinorum uſurpetur, quòd præcipuam rerum ad uitam degendam opportunarum copiam agri ſuppeditent. Hinc etiam SADAL, epitheton Deo fortiſſimo attributum, deriuatur, quòd plerumq; interpres noſter omnipotentem interpretatur; nos verò Hiſpanicè abbaſtado dicere ſolemus. & quoniam commodè nunc indicare hoc poſſumus, uoces

Sat illas SAT, & SATIS, Latinis frequentissimè usurpatas, ex hoc ipso antiquissimo primæ lingue verbo SAD natas arbitramur. Igitur duplex nobis elucet in his verbis sententiæ: altera, Zabulonitis & Nephthalitis, utro sese periculo pro salute publica offerentes, conspicuè fortissimæ virtutis spectaculū edidisse, conspiciendo videlicet editissimo totius regionis loco, hoc est, Tabore monte: altera verò, quæ huic etiam adiungitur, eosdem omnium fortissimorum, & nomine ac fama præstantium, exemplum eodem officio longè superasse: ita ut duabus expositionibus coniunctis, illud conficiatur: Obtulerunt animas suas morti in regione altitudinum, siue in editissimis agri vel regionis, idque super eminentes præstantia, ultra eminentissimos præstantissimosque antiquorum. Perstat autem in Reubenitis deserti officij in simulandis, comparatione non modo cæterarum tribuum, sed hostilium etiam gentium contentione.

Venerunt Reges, & pugnaverunt; pugnaverunt Reges Chanaan in Thane iuxta aquas Maggedo, & tamen nihil tulere prædantes.

Coniuncta Regum bella iuuet manus
Quos misit atrox amula Chanaan.
Hos nullus argenti ad pericla
Egit amor, studiumve prædæ.

CHANANÆORVM Regum animos, studium, curam, & operam commendare ideo videtur, ut ex illorum comparatione hos omnes impensius reprehendat, qui Zabulonitis & Nephthalitis debuissent adesse, tamen defuerant. Nam Chanamæi Reges Iabinenses partes secuti, suas copias ad illud bellum contulere, neque verò id mercede conducti fecerant, nec prædæ spe susceperant; sed tantum ut vicinum Principem, tyrannidem suam conseruare cupientem, seruarent. Porro hi nec numerum tantum hostium auxerant, nec spectatores otiosos sese præbuerant: sed operam suam sedulo sociis præstiterant pugnano, idque non semel, sed in Thagbanach primum, atque etiam apud aquas Maggedo, loci oportunitate ad pugnam captata, cum flumen pro muro haberent, cuius præsidio à tergo fidentes, manum cum Israelius fortiter conferere tentarunt.

Pugnaverunt, pugnaverunt Reges Chanaan in Thane, iuxta aquas Maggedo, & tamen nihil tulere prædantes.

Hos nempe vidit Thaghnaca ferre operam
Genti suorum: vidit & acriter
Deprædantes: hosque largo
Purpureo Megidon cruore.

REPETITIO verbi, pugnaverunt, amplificationem studij significat. hostes illos narrat non semel, nec vulgariter pugnasse; imò non tantum perditum equitumque turmas, sed ipsos etiam Reges promptam manum operamque in prælio posuisse, ait. Pugnaverunt Reges Chanaan. Cum rarum exemplum sit Regum, aliorum causa pugnantium manumque conferentium; eorumque satis commodum auxilium existimetur, si consilio & potentia auctoritateque deducti milites videntur; & tamen hi pugnasse memorentur, ut populo

pulo in fugam verso & pudorem retinerent, & animos renocarent, atque auerent, & tamen nihil tulerint prædantes: hinc comparatio sumitur & argumentum ad Reubenitas notandos, quos etiam oportuit auxilium fratribus attulisse; propter communem salutem, atque etiam prædæ spem, non parua profecto meritorum præmia laturos ex tanti belli tantisque multorum spoliis hostium. Verum enimvero nec istorum, nec omnium quicumque abfuerunt, abesseque potuerunt, defectus, incommodi aut mora aut difficultatis quicquam attulit, quo minus insignis hæc victoria integra, plena, opima, atque celerrima, breuissimo tempore eis constaret; qui vocati affuerunt; magis adeo ut fidem sedulitatemque suam probarent, quam ut ipsi rem conficerent: hoc est, ut exigua inermium manus tantas hostium copias, tamque instructas, profligaret ac perderet. Verum studium quidem eorum qui sese Deo pios obsequentesque præbuerunt, officij nomine probatum est: res verò horum quidem opera, quamuis exigua; Deo volente virtutemque sufficiente, gesta confectaque sunt. Namque

De cælo dimicatum est contra eos, stellæ manentes in ordine & cursu suo aduersus Sifarum pugnaverunt.

Instructa certos astra per ordines
Insanientem & cadere ZZZARAN,
Et visa pugnare, & superbas
Sternere humi, sine clade, turmas.

TANTAM hostium stragem tanta celeritate editam; nulli alij, quam singulari Dei providentiæ, adscribi posse ait, qui celestis militiæ virtutem in impiorum exercitu perdendo exercuerit. hæc simul & poetice canuntur, & verè affirmantur; eorumque pertinent, ut victoria miraculo parta fuisse declaretur. Nec enim magna virtus, nisi à maiori, suspicari potest; nec instructæ ordinibus apparatusque munitæ copie, nisi ab instructioribus firmioribusque funduntur. hostium copie in igne valdeque instructæ fuerant: consequitur igitur (cum nullæ in terris tunc similes apparerent) ab iis fuisse dissipatos hostes, quæ ordines suos firmissimè conseruant, & efficacissimè exercent, hoc est ab astris, quæ sese omni tempore, Ducis ac Principis Dei dicto parentes præbent. Sicut scriptum est: Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat. Non in fortitudine equi voluntatem habebit, nec in tibiis viri beneplacitum erit ei. Beneplacitum est Domino super timentes se, & in eis qui sperant in misericordia eius. Atque hæc etiam ratione amplificatur crimen eorum, qui illi sacro bello cum interesse debuissent, non interfuere tamen; quando cælorum etiam virtus obsequium Deo ad illam rem præbuerit: nec verò celi tantum, sed inferiora quoque loca, ut flumina & situs ipse & hostibus operata perniciem quoque attulerint.

Torrens Cyson traxit cadauera eorum, torrens Cadumim, torrens Cyson: conculca anima mea robustos.

Chison cruentis vorticibus tumens
Voluebat vrgens rapta cadauera
Dicebat huic torrens. Kedumim,
Agmina contegimus potentum.

MAXIMAM hostium illo in bello conturbationem, stragem & cladem, fluminibus illis Chisone & Cadumino factam, carmen hoc indicat. Cui

Psal. 52. *etiam illud à Psalte decantatum adstipulatur: Fac illis sicut Madian & Sisara, sicut Iabin in torrente Cyson. Atq; hunc quidem locum, muniminii causa sibi optatum, hostes incommodissimè experti fuere. Est enim locorum ratio in bellicis commoditatibus cum primis commendata: atq; in eo genere præcipuam partem fluminum opportunitas sibi vendicat, cum ad alia multa, tum ad firmitudinem ex eo latere exercitui, propugnaculi à natura dati usu, sibi statuendâ, atq; etiam ad priorum militum fugam coercendam, animumq; confirmandum. utpote quibus illa parte effugere minimè licet, aut eodem loco vincendum, aut pereundum sit, nisi virtus adsit, qua per medios irrumpatur hostes. Legendi de hac re Vegetius ac Frontinus. Verùm omnia hæc nihil prodesse, imo magis etiam obesse iis, quos Deus victos perditosq; voluerit, illustria in sacris prophanisq; historiis exempla declarant.*

Psal. 3. *Quippe salus Domini est, & super populum tuum benedictio tua. Euenit autem, ut perterrefacti hostes, partim sese fluminibus, euadendi causa, committerent; partim etiam instantium & propellentium impetu, præcipites darentur; præterea & ipsorum fluminum alueis immersi, & undis rapti ac prouoluti, perirent: hoc autem pacto & flumina, & undæ, atq; adeo natura omnis, Dei bellum promoueret. Hebraicū carmen decenti translatione rem describit: Flumen Chison verrit eos. Quæ verò versum hunc claudunt verba, Torrens Cyson conculca anima mea robustos; ita ex Hebraico reddi etiam possunt, Torrentem Cyson calcabis anima mea fortitudine. Atque hoc exponi tribus modis potest, in eandem tamen sententiam. Vel quod ipsos hostes in flumine stratos, sibi conculcatu faciles fuisse dicat, quod Latina nostra, hoc est, vulzata, versio innuit: vel quod affirmet, flumen illud hostibus elabi volentibus vadum transitumq; negasse; sibi verò, hoc est, Debora & victrici parti, sese calcandum peruadendumq; præbuisse, instar quondam rubri maris, atq; Iordanis fluuij, ita ut non timide aut tempere, sed fortiter atq; potenter, constantiq; animo, non minùs in flumine quàm in sicco solo, pugnatum fuerit ab Israelitis: vel quod poëtice inducatur fluuius ipse suas etiam partes agens, atq; commemorans, seq; ipsum ad iuuanda Dei bella hortatus dicat: Conculca anima mea fortiter Dei hostes. Nam Hebraico idiotismo idem significat anima mea, quod ego ipse. His autem repetitum huius fluuij nomen, maximam stragis partem in ipso editam indicat: quamobrem huius tantum fluminis mentio à Psalte facta fuisse videtur. Iam verò quemadmodum non opportunitate, vel aquarum vi & impetu tantum, sed ipsa etiam natura & virtute, flumina hæc pariendam victoriam iuuerint, deinceps Vates exponit:*

Vngulæ equorum ceciderunt
fugientibus impetu, & per
præceps ruentibus fortissi-
mis hostium.

Tunc præcaletis quadrupedis furem
Feruor salutis concidit vngulas;
Clamor, tumultus, vox cadentium,
Et fremitus sonitusque equorum.

DECLARAT, quemadmodum id, quod hostes sibi commodum oppor-
tunumq;

tunumq; fore putauerant, importunum atq; exitiale demum senserint; nimirum quod equorum vngulæ, impotenti furoris, cursus, atq; laboris vacillantes, cum primum aquas subiere, fissæ atq; hiantes, equorum curruumque usum inutilissimè bellantibus dominis reddiderint: atq; ita tum aquis impeditis, tum dolentium equorum hinnitu & sono, tum etiam cadentium, oppressorum, & vulneratorum clamore, magna inenitabilisq; ipsis clades & perniciës, animorumq; turbatio ad exitium usque acciderint. Ceciderunt. Hebraicum verbū casus causam indicat, Contusæ ac fissæ sunt. HALMV. quod Græci cōsequi volentes à τὸν βῆλον αὐτῶν descripserunt. Hactenus remotiora auxilia earū tribuū, quæ huc cōcurrerant, atq; etiā celi & stellarū, deinde etiam proxima, aquarū, fluminum, & loci in quo pugna commissæ fuerat, cōmemorata, & ad laudem etiam appellata, atq; ad diuinæ gratulationis partes vocata sunt, reprehensis culpatisq; iis, qui cum venire potuissent ac debuissent, tamen cessare deprehensi fuerunt, quibus nulla interuallorū aut negotiorū exceptio admittenda censēbatur. Nunc verò longè grauius ac durius detestandam esse ait eorum negligentiam, vel desidiam, siue malitiam potiùs, qui cum proximi & pugne & loco fuissent, in otio tamen atque ignauiā torpentes, vel mala mentis vitio laborantes, ab illius expeditionis communiōne sese abalienarunt.

Maledicite terræ Meroz dicit
Angelus Domini: maledici-
te habitatoribus eius. Quia
non venerunt ad auxilium
Domini, in adiutorium for-
tissimorum eius.

Magno Merozæ dedecore indite
Infame nomen (sic iubet Angelus
IÆ) & malignam deuouentes
Ingerite mala probra in urbem.
Namq; illa & 7a prælia vindicis,
Et dimicantum robora fortium
Spectabat, at ne his, neq; ullo
Subsidio veniebat IÆ.

QVOD reprehensione & nota aduersum Reubenitas, atq; illorum similes cessatores, agendum antea decerneret, nec tamen durius etiam illos infestaretur; in causa fuit excusatio aliqua vel interualli, vel disidij, saltem inepta; cuiusmodi cum nullā Merozitis suppetere posse intelligat, maledicta & probra, atq; imprecationū verba adhibenda censet; idq; non sua tantum sententia, sed diuino monitu fieri suadet, ac iubet. Namque hi nec longè aberant, nec ullo impedimento ab auxilio ferendo detinebantur, præcipue cum bellum illud Domini esse scirent, & per fortissimos fideq; constantes viros geri intelligerent, quibus militibus, cuiq; Duci non adesse, impietati magis, quàm timiditati adscribendum esse arbitratur: ideoq; grauiori etiam opprobrio damnandos, traducendosq; statuit. Dicit Angelus Domini. Quamquam canticum omne hoc, prophetico spiritu dictatum & pronunciatum credi oporteat; tamen si maximè quis argumenta sensaq; ipsa à Deo profecta; canentis verò Vatis affectibus & verbis, orationibus, atque adeo ingenio elaboratam, ornatamq; esse existimet; hanc tamen partem, qua de Me-
rozæ

roz.e crimine, atque etiam proximam, qua de Iabelis fortitudine agitur, & rebus & verbis ipsis planè diuinitus dictatis, exceptasq̃, Vates affirmat, quapropter omni studio prorsus obseruandis docet. Atq̃ hæc expositionis figura cum in omni orationis genere, tum verò in poetica elocutione, ad confirmandam amplificandamque rem, ponderis ac momenti quàm plurimum habet. Vt illud:

Iuu. Sat. 8.

Quod modò proposui, non est sententia; verùm
Credite me vobis folium recitare Sibyllæ.

Poëtica al-
legatio.

Heb. 2.

Itaque probra & maledicta hæc, quæ Merozitis inferri non semel præcipit, non suo priuato odio, verum diuino consilio ac iudicio profecta affirmat, Dicit Angelus Domini. Vt Poëta in grauissimis rebus Musas Apollinæque suos auctores falsò laudant: sic vates hæc diuina voluntatis ministrum Angelum, cantici huius dictatorem verissimè profitetur. Siquidem multifariam multisque modis olim Deus per Angelos ad Patres locutus est in Prophetis.

Benedicta inter mulieres Iahel vxor Abner Cinæi; & benedicatur in tabernaculo suo.

Hebri benignam Iaghela coniugem
Non desinendis dicite laudibus,
Quas nulla degens per vagantes
Vsq̃ domos mulier reportet.

CÆTERIS omnibus, qui voluntatem operamq̃ suam ad illam sacram expeditionem contulerant, ad laudum & gratulationis cõmunionem in genere appellatis, singularem prærogatiuam vni Iabeli femine adscribit, cuius ut opera & virtus postremam victoriæ manum imposuisse videtur, ita etiam nomen singulariter celebratum est, atque ad carminis & laudationis finem consultò dilatatum. eadem videlicet auctoritate, qua detestationes ac maledicta in Merozam dici iubebantur: hoc est, auctoritate & iussu Angeli Domini. atque ut illorum culpæ, huius femine officium oppositum est, ita & illarum precum acerbitati, laudis & commendationis huius dulcedo opponitur. Comparantur autem personæ, personis; conditio, conditionibus; & obligationi, ut sic loquamur, obligatio. Merozita quidè & incolæ erant, communem cum cæteris populis Rempub. sortiti, & viri, & multi: sed tamen ad auxiliũ Domini venerunt minimè. Iabel autem femina fuit unica, nec incola, sed hospes, nec certam sedem habens, verùm quam pro commodo suo mutare poterat, atq̃ etiam eodem loco retinere; utpote quæ Aber Cinæi vxor esset, cui gratia amicitiaque cū Iabino constabat: & tamen non leuem aut simplicem, nec vulgarem operam præstitit; sed quæ cum magno studio admirabilem fortitudinem probet. Id quod facti expositione continuo declarabitur. Quod verò præ cæteris mulieribus laude atque cõmendatione hæc dignam esse ait, non ad vniuersum feminarum genus, sed ad suum tantum condicionis ac loci ordinem referimus; hoc est, ad eas quæ eandem vitam colerent, in tenentibusq̃ per agros habitarent, aut vagarentur; quarum nulla tantum facinus, tanta dexteritate ac felicitate, peregrisse memoratur.

ideoq̃

ideoq̃, nulla tantis laudibus præmiisq̃, digna censenda est. Nam supremam ultra omnes mulieres laudem & gratiam, summumque decus vni Mariæ, perpetuæ Virgini, Iesu Christi matri, adscribi Deus voluit. Hanc explicationem tum res ipsa ratioq̃ verissimè suggerit; tum etiam sacri sermonis simplex lectio interpretatioq̃ docet. Benedicetur præ mulieribus Iahel vxor Heber Kenæi. præ mulieribus, In tabernaculo benedicetur. præ mulieribus, ait, in tabernaculo degentibus, eodè orationis tropo quo ille dixit, Fortissima Tyndaridarum. Atq̃ hæc de femine illius virtute ac laude sententiã, strenuè, fortiter, ac piè gestæ rei narratione & expositione cõfirmat.

Maria vir-
go mater.Horat. 1.
Sermon. 1.

Aquam petenti lac dedit, & in
phiala Principum obtulit
butyrum.

Lac dulce plenis largius viribus
Lympham petenti sufficit, & virum
Cremore permulcens inerti
Cauti premit, sepelirq̃ somno.

STVDIVM, voluntatem, & industriam, atque omnem animi attentionem, excogitate subito atq̃ expeditæ actionis descriptio indicat: opportunitatem autem hominis affectione natam, Dei providentiæ adscribendam docet. Quod hostis quamprimum fessus cubuit, aquam petierit; quod illa, cum aquam præbere posset, lac tamen dederit, cuius vis sopire magis, quàm sitim extinguere posset: quod tamen cum lassus non ita conueniat, utpote quibus ventriculi calor, si vehementior aquo est, exuri lac, caputq̃, tentare faciat; si minor, acescere cogat: tamen illa adeò prudenter præbuit, ut recusare ille non potuerit, nimirum lassus, mæstus, turbatus, & qui animi dolorem & timorem quocumque modo pressum imminutumq̃, vellet, maximè verò dulciori potu allectus, lactis inquam pinguisissimi, ex quo nulla butyri secreta fuerat pars. In phiala Principum. In disputatione de re vasaria, de toto hoc genere diligentius disseremus, Deo votis annuente. Latinus interpres Chaldaicum paraphrasen secutus est. nos phialam hoc loco coriaceum vas intelligimus, quod ut largius epotaretur, plenum à Iabele propinatam est. Principum, id est, quæ valentes potores deceret. ADIRIM, fortes & potentes proprie significat; atque ad Principes per analogiam transfertur. hoc loco verbum pro argumenti ratione exponendum est. Nam fortes etiam dici solent qui aliàs acres potores appellantur. ut illud:

Hippocras.
Aphor.

Lac.

Phiala.

Siccata inæquales calices conuina solutus
Legibus infans, seu quis capit acria fortis
Pocula, seu modicis humescit lætiùs.

Horat. ferm.
lib. 2. sat. 8.

Sinistram manum misit ad
clauum, & dexteram ad fa-
brorum malleos: percussitq̃.
Sisaram, quærens in capite
vulneri locum, & tempus
validè perforans. Inter pedes

Acto sinistra fortiter in caput
Clauo, ministrum dextera malleum
Impingit alitè, & comminutum
Zizareum cerebrum tutudit.
Confixus inter femineos pedes
Angustiori concidit in solo,

V

ruit,

ruit, defecit, & mortuus est, *Et sese contorquens iniquum
voluebatur ante pedes eius, Exiguus spacium metitur.*
& iacebat exanimis ac mi-
ferabilis.

TANTÆ *superbiae exitum quisquis attentius contemplatus fuerit, sese
diuina ac potentissima manus modestissimum deditissimumq; permittere,
consultissimum ducet. Constat autem descriptio hæc collationibus rerum &
personarum, temporum, institutorum, affectionum, studiorum, apparatusum,
actionum, ac demum euentuum, quibus hominum vana cogitationes Deo
non modo ridicula, verum odiosa etiam ostenduntur. S. S. E. Qui habitat
in calis irridebit eos, & Dominus subsannabit eos. Tunc loquetur ad eos
in ira sua, & in furore suo conturbabit eos. Huiusmodi exempla sapientio-
res inter Gentium populos ad vitæ modestiam, actionumque temperantiam
hominibus obijcere solent.*

Psal. 2.

Iuu. Sat. 10.

Expende Hannibalem: quot libras in duce summo
Inuenies? hic est, quem non capit Africa Mauro
Perfusa Oceano, Niloque admota tepenti.
Rursus ad Æthiopum populos, aliosque Elephantos,
Additur imperiis Hispania, Pyrenæum
Transilit. opposuit natura Alpemque, niuemque;
Diduxit scopulos, & montem rupit aceto.
Iam tenet Italiam; tamen vltra pergere tendit.
Actum, inquit, nihil est, ni Pæno milite portas
Frangimus, & media vexillum pono suburra.
O qualis facies, & quali digna tabella,
Cum Getula ducem portaret bellua luscum.
Exitus ergo quis est? ô gloria, vincitur idem
Nempe & in exilium præceps fugit, atque ibi magnus
Mirandusque cliens fedet ad prætoria regis,
Donec Bithyno libeat vigilare tyranno.
Finem animæ, quæ res, humanas miscuit olim,
Non gladij, non saxa dabunt, non tela, sed ille
Cannarum vindex, ac tanti sanguinis vltor
Annulus. I demens, & sæuas curre per Alpeis,
Vt pueris placeas, & declamatio fias.

Longè autem obscurius, humilior, & probro propius huius, qui nunc com-
memoratur, summi Ducis exemplum, quàm Hannibalis est. Nam quòd ille
fuga primum salutem sibi consuluerit, quòd tentata postea, & tandem de-
sperata suarum instauracione rerum, ipse sibi suo annulo mortem concierit,
exitus ille utcumque hominis est, hominis verò, iuxta suam ipsorum disci-
plinam, & sententiam, atrocis fortisque animi, qui nulli alij præterquam
sibi ipsi cedere voluerit. Namque olim, quòd naturæ lege admittere non
licet, vt sibi quisquam manus inferat, tamen nonnullorum opinione ho-
minum,

minum, ignominiosa vitæ, aut inimicorum insolentiori, insultationi, an-
teponendum censebatur. vti ille cantabat:

Audire & magnos iam videor duces,
Non indecoro puluere sordidos,
Et cuncta terrarum subacta,
Præter atrocem animum Catonis.

Hor. 2. Od. 1

Verùm de hoc argumento differendi locus ac tempus aliàs dabitur. Nunc
verò ad istius magni Ducis ignobilem exitum commentando conuersi, di-
cimus hanc habitus, casus, & mortis descriptionem consultò à sacra Vate
factam, humanæ gloriæ ac superbiæ retundendæ causâ. Nemo enim vir non
huiusmodi mortem pudendam ducet, vt qui tanto hodie exercitu, tanta fal-
catorum curruum multitudine, crudelissimum exitium Israelitis minatus
afferre se putabat, illo tanto apparatu in ignominiosum vitæ suæ finem
produsse arguatur, quippe qui non vt homo, sed vt sus potiùs lacte & somno
ebrius, ante femina pedes impacto temporibus paxillo pronolutus ceciderit,
& expirauerit. Componere quidem Pœtæ solent huiusmodi magnorum
virorum exitus, siue tragica siue satyrica oratione, dum vitæ miseriâ ad hu-
manarum mutationem rerum indicare volunt. quale illud nunc occurrit:

Incolumi Troia Priamus venisset ad umbras
Assaraci magnis solennibus, Hectore funus
Portante, & reliquis fratrum ceruicibus, inter
Iliadum lachrymas, vt primos edere planctus
Cassandra inciperet, scissaque Polyxena palla.
Si foret extinctus diuerso tempore, quo iam
Cœperat audaces Paris ædificare carinas,
Longa dies igitur quid contulit? omnia vidit
Euerla, & flammis Asiam ferroque cadentem.
Tum miles tremulus posita tulit arma tiara,
Et cadit ante aras magni Iouis, vt vetulus bos,
Qui domini gladiis tenue ac miserabile collum
Præbet ab ingrato iam fastiditus aratro.
Exitus ille utcumque hominis, sed torua canino
Latravit rictu, quæ post hunc vixerat vxor.

Iuu. Sat. 10.

Atqui huius feminae miserabilissimi exitus exemplum ab authoribus posi-
tum, longè vincitur illo, quòd in sacra historia de Iabino tam multis narra-
tur verbis: Inter pedes eius ruit, defecit, & mortuus est, voluebatur
ante pedes eius: iacebat exanimis & miserabilis. Hebraicè sic, Inter
pedes eius incuruatus genu est, cecidit, vbi curuatus genu est. Ibidem,
cecidit [mente] abreptus. Quibus verò armis percussus perierit, ad igno-
minia amplificationem, non dissimulandum Vates duxit. Clauo nimirum
transfixus, temporibus plaga non etiam ferro inflicta, sed ligneo malleo, quo
luni contusores vtuntur. Ad fabrorum malleos. Hebraicum nomen HAL-
M V T H, id lignum quòd describimus significat: atq; expositionis causa ad-
iunctum

iunctum est possessiuum GHAMALIM, Laborantium, quod videlicet eiusmodi arte, illius domus familia exerceretur. Nec enim qui agris peruegabatur, otiosè agere poterant; nec alius agriculturæ partibus vacare, nisi is quæ cum vitæ ratione conuenirent: cum nec hortos, nec vinea colerent, sed pecuariæ rei, vel frumentis & lino, atque eiusmodi (quæ plus quàm annuas non postulant curas) operam dare solebant. Atq; ad hanc rationem exponendum est nomen fabrorum, ab interprete nostro redditum pro GHAMELIM. Igitur huius hominis catastrophe, grauisimum exemplum præbet mortalibus, ad superbiam, ambitionem, & humanam gloriam fugendam; maximè verò ad impietatem, improbitatemq; omnem vitandam: ut quæ magno apparatu, molimine, atque labore nihil demum pariant, præter infelices miserrimosq; exitus, cum magna ipsorum auctorum ignominia, magnosq; sui generis, atq; eorum præcipuè, quibus cari sunt, dolore, pudore, atq; dedecore, quæ etiam non leuis infelicitatis pars, imò grauisima omnino hominibus habetur. Siquidem

Iuu. Sat. 10.

Bellorum exuuiæ, truncis affixa trophæis
Lorica, & fracta de casside buccula pendens,
Et curtum temone iugum, victæque triremis
Aplustre, & summo tristis captiuus in arcu
Humanis maiora bonis creduntur: ad hæc se
Romanus, Graiusque, ac Barbarus Induperator
Erexit; causas discriminis atque laboris
Inde habuit: tanto maior famæ sitis est, quàm
Virtutis: quis enim virtutem amplectitur ipsam
Præmia si tollas? patriam tamen obruit olim
Gloria paucorum, & laudis tituli que cupido
Hæsuris saxis cinerum custodibus, ad quæ
Discutienda valent sterilis mala robora fici:

Quandoquidem data sunt ipsis quoque fata sepulchris.

Qualem ergo euentum impij huius hominis ambitio, superbia, & crudelitas habuerit, ex eiusdem fuga & nece cognouimus; quantum etiam doloris ac dedecoris parentibus, cognatis, amicis, atque omni suæ genti impresserint, expectatione ac votis cum exitu ipso comparatis metiri licebit.

Per fenestram respiciens vlulabat mater eius: & de coenaculo loquebatur: Cur moratur regredi currus eius? quare tardauerunt pedes quadrigarum illius?

OPORRET iuuenem adhuc fuisse Zzizzaram, utpote quem mater superstes anxie expectaret: cuius vota quanta qualiaq; fuerint, ipsa mulieris oratio indicat, nimirum victoriæ celerrimæ, atq; opimis spoliis, diuiteq; præda gloriosissimæ: quam cum ultra opinionem tardari videret, materno af-

fectu

fectu & amore impatiens iam accusabat; nihil tamen minùs, quàm infelicitatem cogitans: ita ut differri magis, quàm turbari suam letitiam quere-retur. adeò aliàs certam sibi nati virtute ac felicitate spem ipsa conceperat. Atque expectantis matris affectus ipso habitu & situ indicatur, quod ea ex fenestra in agros viasque prospiceret, idque tam breui post filij discessum tempore. quæ descriptio insignem illam, à Latino Poëta decantatam, expectationem longè superat:

Vt mater iuuenem, quem Notus inuido
Flatu Carpathij trans maris æquora
Cunctantem spatio longiùs annuo
Dulci detinet à domo:
Votis ominibusque & precibus vocat,
Curuo nec faciem litore demouet, &c.

Hor. lib. 4.
Od. 5.

Non tanto ex desiderio, quoniam desiderare nimium esset tempestiuum, matris omnia sibi secunda pollicite, verùm tanto ac maiori etià affectu feruentis illa oratio interrogatioq; effluebat. Hebraicum carmen prospectio-nis locum bis commemorat, Per HAHALON spectabat & canebat mater Zzizzaræ, per HAESNAB, &c. HHALON. commune nomen est omnibus aper-turis, quæ lumen in domum admittitur, præter portam. ES NAB verò bis tantum in sacris scriptis repertum, certæ alicuius formæ ad prospicien-dum commodè locum significat: quod Latinus interpres, in Salomonis Can-tico, cancellos dixit. Atq; ex hac voce Esnab; si nostram de linguarum affi-nitate coniecturam sequamur; Latinum nomen Fenestra factum videtur. Nam si ultimam syllabam, quæ ad claudenda quàm plurima nomina com-munis esse solet, demamus (quippe ter, tera, tra, trum, tantum ad composi-tionem Latinis adscitæ fuerunt, ut magister, pater, frater, dextera, sinistra, dextrum, theatrum, &c.) relinquetur nobis FENES. hinc exceptis vocali-bus, constabunt litteræ tres FENS. quod si tenuem in crassiore, uti sapius fit, vertamus, fiet, SNE, & per metathesin FNS, quæ adiunctis vocalibus, FENES, faciunt: atq; ita nostrorum fenestram confectâ arbitramur. ut-cumq; sit, duo loca fuisse intelligimus, ex quibus mater expectatum iuuenem non prospiciens modo, sed prospectans operiebatur; facitq; repetitio & loco-rum mutatio ad affectuū amplificationem, ostenditq; illam non ex vno loco, sed ex alio atque alio, unde variæ viæ dispici poterant, expectasse, aspectas-seque frequentius. Hispanicè, Por ventanas, por corredores miraua. & canebat. canticum quercle admixtum vox THEIABEB significat, qualem philomela, atque eiusmodi aibus Latini poëta adscribunt. Atq; existimare quidem possumus huiusmodi canticum, quæ & à Zzizzaræ matre conque-rendo, & ab aliis mulieribus respondendo canebantur, sortium superstitione non vacasse. Namq; huiusmodi auguriorum captatione omnis illa Gen-tium antiquitas abundabat; maximè verò ea res à mulieribus obseruaba-tur. tale illud exemplum existat:

Ter, tera,
Latinorum.

Auguria.

Delia non vsque est, quæ me cùm mitteret vrbe,
 Dicitur ante omnes consulisse Deos.
 Illa sacras pueri sortes ter iustulit; illi
 Rettulit è triuiis omnia certa puer.
 Cuncta dabant reditus; tamen est deterrita nunquam,
 Quin fleret, nostras respiceretque vias.

A quo ritu matris huius querelam non alienam esse arbitramur. Idq; etiam ipsa quæ subiunguntur carmina, personarum etiam collationis ratione obseruata, indicare nobis videntur.

Vna sapientior cæteris vxoribus, eius hæc socruī verba respondit.

*Illi vicissimq; omina femina
 Docti perita carminis accinunt,
 Quæcumque præstantes maritos
 Vsq; manent, memorantq; voto.*

PRINCIPI mulieri, atque summi Imperatoris matri, plures alias nobiles etiam feminas, quarum viri Ducem in bellū secuti fuerant, adfuisse consentaneum est, omnesque dominae expectatione simili, pro suo quamque pignore, laborasse oportuit. Inter eas autem non defuisse aliquas, quæ sortium, auguriorum, atque ominū callentes artem; illo ipso tempore, cum matre exercebant. Has Debora sapientiores appellat, quod & augurandi, & canendi cæteris peritiores essent, atque aliis etiam sortes ducerent. Namque studium hoc nonnullis nobilioribus feminis non vulgariter aut sequitur quondam fuisse cultum, vel illo testimonio cognouimus:

Illius occurfus etiam vitare memento,
 In cuius manibus, ceu pingua succina, tritas
 Cernis ephemeridas, quæ nullum consulit, & iam
 Consulitur: quæ castra viro patriamque petente
 Non ibit pariter numeris reuocata Thrailli.
 Ad primum lapidem vectari cùm placet, hora
 Sumitur ex libro: si prurit frictus ocelli
 Angulus, inspecta genesi collyria poscit.
 Ægra licet iaceat, capiendo nulla videtur
 Aptior hora cibo, nisi quam dederit Petosiris.
 Si mediocris erit, spatium lustrabit vtrumque
 Metarum, & sortes ducet, frontemque manumque
 Præbebit vaticrebrum poppisma roganti.
 Plebeium in circo positum est, & in aggere fatum.

Quod verò Latinus interpres Vnam ex vxoribus, utpote cæteris sapientiore, socruī respondisse interpretatus est; id ad rei rationem singulariter explicandam fecisse videtur: quandoquidem non omnes pariter responsum idē & cogitare, & edere potuerint; sed nunc hæc, nunc illa suas partes agebant. Hebraicum certè Debora carmen illas vicissim respondisse declarat, huiusmodi ferè verbis: Sapientes Principum eius respondebunt, etiam ipsa reddit dicta sua sibi. Chaldaeus verò paraphrastes: Sapientes præcipuorum

puorum eius respondebant ei, etiam ipsa in sapientia sua referebat ad dicendum eis. *Græci verò interpretes eandem sententiam sic reddidere: Sapientes Principum illius responderunt ad illam: illa autem respondit in verbis suis. Omnia hæc eam, quam commemorauimus, ducendarum dicendarumque sortium rationem significant: quid verò certi illis sua retulerint sortes, audire iam licet.*

Forfitan nunc diuidit spolia,
 & pulcherrima feminarum
 eligitur ei, vestes diuersorum
 colorum Sifare traduntur in
 prædam, & supellex varia
 adornanda colla cõgeritur.

*Cessare mater nil queritor, grauis
 Quos præda dulci detinet à domo,
 Ac diuidendi multa opimis
 In spoliis studium retardat.
 Huic vna virgo, ast huic detur altera;
 Huic purpurarum sit geminus nitor,
 Aurigq; splendentisq; lana
 Dona duci repetita cedant.
 Jam iam decorum duplici Zizzarum
 Currus reducet munere purpura.
 Iam colla fulgentemq; gemmis,
 Punicco & varium colore.*

PRÆCIPVÆ atque optima præda caput, captas in bello virgines olim fuisse, historici, & poëta ferè omnes commemorant, atq; eam partem primam in diuisionem venisse, proq; bellatorum ordine, loco, & meritis distributam; nimirum iunioribus primo loco gratissimam, quod militaris feruor & ardor cum nequitia atq; petulantia veluti coniunctus esse videatur: unde etiam Martem Veneri addictum non indoctè fabulabantur antiqui. Atque omnis quidem Homeri Ilias ex hoc argumento profecta est: quam Latinorum Pindarus breuissimis complectitur carminibus:

Ne sit ancillæ tibi amor pudori
 Xantia Phoeu, prius, insolentem
 Serua Briseis niueo colore
 Mouit Achillem.
 Mouit Aiacem Telamone natum
 Forma captivæ dominum Tecmessæ,
 Arsit Atrides medio in triumpho
 Virgine rapta.

Idem etiam ad Iccium sic scribit:

Icci beatis nunc Arabum inuides
 Gazis, & acrem militiam paras
 Non antè deuictis Sabæ
 Regibus, horribiliq; Mædo
 Nectis catenas, quæ tibi virginum
 Sponso necato barbara seruiet?

Atque hoc prædæ genus pro meritorum iure distributum, præmiū apud Homerū appellatur. Igitur tum Zizara mater, tum alia etiam augurandi perita,

perita, & Duci & Ducis comitibus bene ominata felicem, faustam, fortunatamq; illorum reditus moram, interpretabantur, utpote natam ex occupatione tum prædam, tum cætera diuidendi spolia, quæ non solum magnitudine & copia, sed elegantia atque æstimatione præstarent: adeo ut non una tantum ex optimis puellis, verum plures singulis addicenda essent: maximè verò ipsi Imperatori & selectissimæ & formosissimæ deligende. Atque hunc huius carminis sensum ex verborum significatione interpres noster exposuit, quod Hebraica verba, poëtico stylo concinnata, obscuriora cognosceret. Nonne inuenient, diuident prædam, vterum vterorum par capiti viri fortis. Singulis, inquit, strenuis militibus una atq; altera virgines concedentur. Quod Latini Poëta nomine virginum; Hebraicè voce RAHAM, id est, vteri canendo significant, integram videlicet puellam, & atate atq; pudore commendabilem. Proximo verò loco vasorum vestiumq; omnium ratio in spoliis habebatur, quibus vestibus victores & nitere, & cognatos, amicos, alioque sibi charos donare solebant. Hinc illud à Dauide in elegia desideratū lugebatur. Filia Israel, super Saul flete, qui vestiebat vos

2 Sam. 2. „
 „ coccino in deliciis: qui præbebat ornamenta aurea cultui vestro. Hoc verò genus posterior carminis huius pars commemorat, & causam quoque fuisse ait, quamobrè Zizzara cum suis diutius moraretur; verum eam moram prædæ atq; spoliiorum præstantia & magnitudine compensatum iri auguratur. Vestes diuersorum colorum, &c. Hebraicè: Spolium tincturarū Zizzaræ, spolium tincturarum acu intertextum, tinctura bis intertextu ceruicibus spoliij. Summam in vestibus laudem purpura olim adepta est, nunc nullis hominum (quod sciam) vsu nota, maximè verò dibapha, hoc est, iterum infecta comendabatur, cui si auri argentiq; pictura intexta esset, quibus barbari Principes vsi fuere, nihil pulchrius spectabiliusq; esse credebatur: namque aurum, argentum, & quæ gestari non solent cætera omnia, ad spoliiorum copiam & diuitias referuntur, quæ non adeo spectanda circumferre victores consuevere, atque illa, quibus corpora domusque ornantur. Cuiusmodi illa sunt, quæ Satyricus commemorat:

Iuuen. Sat. 8

Plena domus tunc omnis, & ingens stabat aceruus
 Nummorum, Spartana chlamys, conchylia Coa,
 Et cum Parthasij tabulis, signisque Myronis
 Phidiacum viuebat ebur, nec non Polycleti
 Mulus vbique labor, raræ sine Mentore mensæ.
 Inde Dolabella est, atque hinc Antonius, inde
 Sacrilegus Verres. referebant nauibus altis
 Occulta spolia, & plures de pace triumphos.

Summarum autem deliciarum nomine quondam amandi primùm copiam & commoditatem humana lasciuia, secundo verò loco pretiosarum affluentem vsu commendabat.

Ferreus

Tibull.
Eleg. 1.

Ferreus ille fuit, qui, te cum posset habere,
 Maluerit prædas stultus, & arma sequi.
 Ille licet Cilicum victas agat ante cateruas,
 Ponat & in capto Martia castra solo,
 Totus & argento contextus, totus & auro,
 Infideat celeri conspiciendus equo:
 Quid Tyrio recubare toro, sine amore secundo
 Prodest, cum lachrymis nox vigilanda venit?
 Nam neque tunc pluinæ, nec stragula picta soporem,
 Nec sonitus placidæ ducere posset aquæ.

Atqui summae felicitatis augurio cantatrices illæ mulieres, & Zizzara Imperatori in primis, & comitibus, atq; cæteris qui strenuè sese in illo bello gessissent, & amoris & ornatus copiosam facultatē atq; materiam hariolabantur, nimirum puellas lectas, vestimetorumq; pretiosorum multiplicem variumq; vsu. namq; hæc hostilium votorū summa fuerat, illi per similes: Dixit enim inimicus, Persequar, & cōprehendā, diuidā spolia, implebitur anima mea: euaginato gladium meum, & interficiet eos manus mea. Huius tanti voti exitum cognoscere operæ pretium fuerit. Flauit spiritus tuus, & operuit eos mare, submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus. Huiusmodi euentus, humana superbia atque insolentiæ magna consilia notanda tradere solet ille cali ac terræ Iudex gubernatorque Deus, quod summa cū veneratione admirationeq; exemplū laudare, perpetuumq; optare, atque pius modestisq; hominibus fausta omnia rursus precari solent Vates.

Exod. 15.

Sic pereant omnes inimici tui Hostes ut IAS sic percant tui,
 Domine, qui autem diligunt Ast qui piorum te numerus colit,
 te, sicut sol in ortu suo splendet, ita rutilent. Præstantis ut solis fideli
 Lumine præniteant ab ortu.

NON tam notandi modo, quàm prædicendi tempore futuro hæc Hebraicè enunciantur, atq; hac ratione improbitatis, malitiæ, fraudis humane impudentia deprimitur, contra verò simplicitatis, modestiæ, & pietatis candore ad optimi exitus spem corroboratur, promissione videlicet æquissimi iudicij Dei, agnoscentis piorum viam, & impiorum execrandum iter demum perdituri. cuius rei exemplum tum aliàs sæpè, tum hoc loco apertū atq; illustre statutum est, cum magna, ambitiosa, gloriosaq; Iabini & Zizzaræ vota & consilia, turpi, ignobilissimo, & pudendo euentu, obscuroq; exitu damnata sunt. Qui sic, inquit Vates, & optant, & agunt, atq; Deo bellū ita inferre parant, qui sic denique insaniunt, sic etiam peribunt. Rursus verò qui nihil aliud quàm Deum suū amant, nihil optant, nihil ambiunt, nihil præcipuè aliud sibi aut agendū, aut sperandū, aut petendū ducunt; hi, quæquam magnis calamitatū tenebris obruti oppressiq; videantur, tamen exitus habebunt illustrissimos, felicissimos, atque amplissimos, quales videlicet suo in ordine sol ortus tum maximè sortitur, cum per mediam æstatem sublimem signiferi locū occupauerit, hoc est, cum primū Cancrī gradū tenet. Ita similitudi-

Psal. 1.

Solis locus
supremus.Annorum
ratio.

litudinem hanc ex Hebraici carminis verbis exponimus: Sicut exire solem in virilitate sua. Hoc autem tunc fieri videmus, cum altissimū locum supra terram sol occupat, quem Augem Astrologi nominant. Quicquidque terra per quadraginta annos. Summa annorum capita, in sacris historiis interdum citata, ubi ad certa nomina referuntur, efficiunt ut quadraginta hos annos ab huius tempestatis initio computemus; hoc est, ab illis temporibus, quibus Israelitarum res Iabini tyrannide occupari & proteri cœperant. Atque ratio hæc & à multis examinata, & à nobis in Apparatu sacro breuiter ac dilucidè subducta est; ita ut viginti ferè annis, quibus Debora & Barakus Reipub. clauum tenuere, à vicinis & finitimis gentibus, quamuis inuidentibus, nihil bellorum illatū Israelitis fuerit, diuina videlicet providentia ac tutela fretis, quam certam totoq; illo tempore perpetuam, illis experiri contigit, propter optimi viri, sanctæq; femine auctoritatem; quorum altera sacra disciplina studia docebat, alter verò sacrarum legum sanctitatem moribus, & iure, atque iudicij sartam tectamque curabat.

CAPVT SEXTVM.

Fecerunt autem filij Israel malum in conspectu Domini, qui tradidit eos in manu Madian septem annis.

DE I in Israelem ornandum & amplificandum, atque ad æternæ ac primissæ felicitatis præmia promouendum, constantem semper certamq; fuisse voluntatem; ipsos tamen Israelitas illum felicitatis cursum, atque terrenam etiam beatitatis usum, sua ipsorum culpa & noxa sibi identitè interruptis, totius huius libri argumentū esse dicebamus, quod multis deinde narrationibus exponeretur. Atque hanc illius loci declarationem afferebamus, videlicet: Cumq; Dominus iudices suscitaret, in diebus eorum flecebatur misericordia, & audiebat afflictorū gemitus, & liberabat eos de cade vastationum. Postquam autem mortuus esset iudex, reuertebantur, & multo faciebant maiora, quam fecerant patres eorū; & sequebantur Deos alienos, stulti uientes eis, & adorantes illos. Non dimiserunt adinventiones suas, & durissimā per quā ambulare consueuerant. Hanc perpetuæ providentiæ, constantis Dei tum iudicij tum misericordiæ doctrinam, omnibus sæculis exemplum statuendam, superiores narrationes comprobabant: quam etiam consummauit etas illa, quæ post Prophetis Deboræ, Barakiq; Ducis obitus mox defluxit. Num qui salutem & misericordiam, clementiamq; Dei, quicquid illa etate iam grandiores natu viderant, vel illis viginti annis, quibus pax durauit, vita defuncti fuere, vel si qui ex seniorū turba superstitionibus adhuc relictis erant; y iuniorū stultitia, temeritate & insolentia contemptu disciplinā illam optimorum præsidium magis ad eò corrumpi dolebant, quam solendam cōmendare poterant. Ferè enim euenire videmus, ut hominibus

Suprà 2.

ad libidinem licentiamq; procliuibus, seuerioris censure tempus, ubi diuinum videri cœperit, vitiosam offensionem, fastidium, satietatemq; afferat. cuius profectò rei nec rara nec obscura exempla, nostra patrumq; memoria, Romanæ ciuitatis varij tumultus edidit: quotiescumque videlicet grauis aliquis ac seuerus, virtutisq; veræ rigidus custos Pontifex decedit. Nam nisi quam primū easdem suscepturus partes, maturo Patrum consilio & consensu, delectus quispiam succedat; nemo modestis sedatisq; moribus est, qui in Vrbe sibi manèdum existimet: adeò insolenter, adeò temerariè atque iniuste vultus agere solet iis diebus, quibus interregnum (ut sic loquamur) durat. Igitur Debora & Barako desideratis, Israelitarum filij, posteritasq; mox insculta, cum inclusa & in prima etate compressa & constricta fuisset, se totam subito ad omnem improbitatē impietatēq; profudit, idq; publicè & palam, contra ius, contra pharis, contra Israelitici nominis integritatem & sanctitatē, in oculis Domini. quamquam enim sese illi Israelis filios & appellarent, & iactarent, tamen nihil minùs agebant, quam ut nominis illius virtutem Deo probarent, quemcumque ille studiis, rebus, actionibusq; suis colorem dare satagerent. Nec enim Deus nominibus ducitur inanibus, nec fucis coloribusve delectatur aut capitur, cuius oculi æquitatē vident, atque res ipsas non ex specie, sed ex natura cognoscunt, agnoscuntq;. S. S. E. Vidit Dominus, & ad iracundiam concitatus est, quia prouocauerunt eum filij sui & filie. Igitur cum ea ab Israelis filiis magno studio admissa essent, quæ oculis Domini praua damnataq; indicabantur; hoc est, ea omnia quæ Israelitis vetita cum primis fuerant, ut iniuriæ tum priuatiæ, tum publicæ, morum perversitas omnium, atque adeò superstitiosi vanorum deorum cultus, quos humanum ingenium magna prauitate libentius, quam veri Dei pietatem suscipere solet, castigatione sese dignos præbuere, quæ obrem Deum non modo auersum, sed insensum sensere; cuius iudicio, Madianitarum crudelitati permisi sunt, imò traditi etiam eo modo, quo fontes ad pœnam tortoribus tradi solent. Qui tamen nec ipso castigationis initio, nec etiā grauius indies influctis pœnis respicere, adeò ut totis septem annis torti ac fatigati, tamen in crimine ac impietate perseverauerint. Primus autem huius capitis versus & delicti, & pœnarum summam continet, quæ mox subiecta expositione explicatur.

Popularis
licentia ex
boni Præcipis defectu.

Et oppressi sunt valde ab eis: feceruntque sibi antra, & speluncas in montibus, & munitissima ad pugnandum loca.

PRINCIPIO illos à Madianitis hostibus, non procul disitis, petitos & bello oppressos fuisse intelligimus, atque horum crebris & frequentibus inuasionibus vexatos, & molestis affectos, sapiusq; spoliatos, urbibus & oppidis relictis, antra primū sibi fecisse, supernè lumen ex fenestris admittentia, & inclusorum custodia atq; speculatorum prospectui opportuna, ex quibus aduenientis hostis turbe procul videri & denunciari possent populo sibi fuga consulturo: quam etiam ob rem spelunca in montibus quæ sita

comparat. q. fuere; quibus latebris, uti fera à venatoribus exagitata, cum prohibus & vilissima iam supellectile sese hostium metu occultarent. In eam profectò difficultates & miseras incidunt, qui Dei clementia, benignitate, & singulari providentia uti nesciunt: imò qui pressi etiam & castigati, non magis respiciunt quam belluæ, quæ ex pascuis & sylvis exagitata, montosa arduaq. loca & præcipitia petunt; & quæ canes & venatores adscendere difficilius possint. S. S. E. Montes excelsi ceruis, petra refugium erinaceis. Tria locorū genera sibi illos ad præsidium parasse legimus: alterum illa lingua MINHAROTH dicitur; latibula siue speluncas dicere possumus, non adeò amplas, verum cuniculorum modo productas, certisq. locis lumen supernè accipientes; quæ quidem speculandi magis, quam latendi causa parata videntur; cuiusmodi in arenariis cryptis, non longè ab Vrbe, ab antiquis relictæ hodieq. visuntur. Alterum verò genus fuere MAGHAROTH, capaciora antra, vel fornices saxis structa asperis, qualis noster hic, in quo nunc rusticamur, secessus habet, partim naturæ opificio factas, partim, uti coniectamus, hominū labore (quo tempore in his locis Sarraceni degebant) amplificatas & cōmunitas. argumento enim sunt, supellectilis testacea ac fictilis vestigia, pariter & humana ossa, quæ isdem in antris aliquando defossa conspiciuntur. Tertium verò curæ genus Israelitis fuit MATSEDOTH, munitiones operibus, muris atq. saxis, non ad habitationis, verum ad defensionis usum, constructa opera, quæ mole lapidum ad nocendum adscensurus hostes impedirent. huiusmodi in Rethiis alpibus difficiles transitus, operi & natura instructos, vidimus. Atqui laborum huiusmodi omnium monumenta, ad prosperitatis etiam memoriam mansisse dicuntur, quæ miseram, ærumnosamq. admodum Israelitarum illius tempestatis conditionē testarentur, non sine ipsorum probro, qui Dei præsidio, in quo tutissimè ac munilissimè latere potuissent, relicto, id per summā prauitatem negotij sibi dabant, quod Israelitarum nomine indignissimum erat, quicq. cum Deo, nedum cum hominibus præstantes præbere sese debebant, metu, terrore, & ignavia affecti, postrema omnia ad latendum remedia tentarent. Omnia hæc singulari verborum significatione & iunctura, oratio ipsa cum Latina, tum Hebræica indicat: Fecerunt sibi filij Israel [illas notas] MINHAROTH, qui in montibus, & [illas notas] MAGHAROTH, & [illas notas] munitiones. Expositio autem, quæ in montibus, omnia genera complectitur atq. ex pluribus nominibus, quibus editiora terræ loca declarantur, unū huius usurpatum est HARIIM, quod asperioris & situs & formæ montes significat, in quibus varia plantarum, mineralium, lapidum, & glebarū naturæ esse solet. ad idemq. videtur nobis alludere, quod paulo antè citatū est: Montes excelsi ceruis, montes excelsi filij Israel. Hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo Israele, cuius fidei virtutem & præstantiā nec homines, nec Angeli, quamuis tentantes, quondam frangebant, quicq. nihil sibi sine Deo agendum, nihil propitio sibi Deo metuendum vel cogitabat, vel referebat.

S. S. E.

S. S. E. Deus qui pascit me à iuuentute mea vsque in præsentem diem, Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis. Gen. 48

Cumque sæuisset Israel, ascendebat Madian & Amalek, ceterique Orientalium nationum.

NON longè distitis, nec remota origine ab Israele distantibus nationibus (quales Chananæi fuerant) sed vicinis ferè, atq. ex eodem Abrahamo, antiquo patre, prognatis, direptioni & ludibrio Israelitas fuisse indicat historia. Namq. Madianita, ex Abrahamo & Chetura uxore, Amalecita verò Eliphazen, Esau (quem unicum fratrem Israel habuit) ex filio nepotem patrem laudabant. Cum verò Israelitica felicitas magnam his omnibus mouisset inuidiam, ad impetus, incursiones, & vastationes opportunitatem attulit impietas, quæ à Deo abalienatos, facilius perdendos vastandosq. tradidit. Atque temporum quidè sic series habet, ut principio in ipsos populos hominesq. Israelitas debacchatum fuerit, vsq. ad oppidorum desertiones, & montium difficillimorumq. locorū salutis causa vsurpationes, quas proximo antè versu relatas exponebamus. Deinde verò, cum desertis oppidis & urbibus, neglectisq. vineis & hortis, ac ceteris cōmoditatibus, quæ perpetuam postulant curam, un tantum frumentariæ rei sibi comparandæ Israelita operam darent, quod illa breuiori tempore absoluitur, nimirū sex, aut ad summum octo mensum, in illis regionibus videlicet, quæq. laborè ac culturā eo tempore maximè exigit, quo hostilia bella minùs metui possunt; hoc est, sub Autumni finem ad ipsam vsque brumā; hoc sibi unicum vitæ subsidium Israelita magno labore parare moliebantur, quem etiā cassum atque irritum demum experiri coacti sunt. Quandoquidem fructus spem, quam segetes & sata promittebant, vastabundus hostis importuna & infensa irruptione & vagatione prorsus adimebat: vipote non vnus, nec rarus, nec breui impetu nocens, verum linguis & moribus varius, turba frequentissimus, & nocendi auidissimus, nulloq. metu aut negotio ab inferendo dāno prohibitus, magnoq. ad ledendum consensu coniunctus, magnoq. molimine in Israelitarum calamitatem incumbens. Id quod historicus hic sacer rei gesta imagine non tam audientium auribus, quam legentium subiecta oculis, exactissimè describit.

Et apud eos figentes tentoria, sicut erant in herbis, cuncta vastabant, vsque ad introitum Gazæ: nihilque omnino ad vitam pertinens relinquebant in Israel: non oves, non boues, non asinos.

NON veloci ac temerario aliquo breuique impetu illos irruere solitos ait, sed Figentes tentoria, diutiùsque hærentes apud illos, non statim ineunte vere, sed cum altiore culmo surgentes segetes lactescentem iam fructum ostendissent. Namque minori dāno sata primum virentia, imò vtiliter aliquando, maximè in fertilibus agris, tonderi posse, rustici operis magistri docuerunt:

Virg. Geor.
6.

Quid, qui ne grauidis procumbat culmus aristas,
Luxuriam segetum tenera depascit in herba
Cum primūm sulcos æquant fata. ———

Igitur eo tempore, quo iam segetes fructuum annonæq; spem promittere poterant, quā Hebraicus sermo IEBVL, vocat, hostis varius, magno ad damnum inferendum consensu, non equis tantum excursurus, verum diu harsurus, utpote qui ad eam rem tentoria cum familiis afferret, veniebat; & quidquid in omni Israelitarum regione ad Gazam vsq; hoc est, ad ipsa Palestinae, infensissimorum etiam hostium, confinia satum cultumq; excreuerat, tum propriis ipsorum equis, camelis, bobus, & ceteris iumentis immisis vastabant; tum etiam pedibus, & liberis vagationibus ita conculcabant, ut nihil omnino miseris Israelitis ad vitam alendam relinqueret. Quibus tamen cum inter montes asperioraq; loca aliquid pecudum armentorumq; pastioni opportunum superesset, poterant quidem vel suos ouium caprarumq; greges, vel paucas admodum boues aut asellas, vendendi, atq; annonam mutandi causa alere; interim dum illa hostium collectio, quæ agros vastabunda occupabat, discederet. Verum neq; hoc quidem pacto quicquā Israelitæ proficiebant, qui non sibi, sed hostibus, dum abire liberet, quidquid aluerant direpturis & abacturis, curatum & alitum demum lamentabantur. Itaque illi alienis laboribus armenta ac pecora propria abunde pasta reducebant, & adiectione etiam eorum, quæ ab Israelitis pascerentur, auctiora agebant, ut nulla vitæ etiam ferarum ritu tradenda ratio, & opportunitas aut copia, Israelitis relinqueretur, non oues, quarum lacte & carnibus vesci; non boues, quorum vendendorū pretio frumenta sibi comparare; non asini, quorum dorso vel à remotioribus regionibus aliquam humani cibi partem Israeliti querere possent: ut quondam ipsorum patres, angustiſſimis publicæ famis temporibus, ex Egypto dicuntur asportasse, Quod verò Latine legimus, nihilque omnino ad vitam pertinens relinqueretur in Israel; omnia ciborum & fructuum, plantarum, olerum, leguminum, & similiarum rerum genera, quibus utcumque viuere homines possant, complectitur, excipitq; tantum gramina iumentorumq; pascula, & pecorum, quæ ab hostibus minimi vastabantur, sed ad discessus vsque tempus Israelitarum pecoribus & armentis pascentis relinquebantur; quæ demum pasta, ipsorum hostium direptioni ac prædis cessura essent.

Ipsi enim & vniuersi greges eorum veniebant cum tabernaculo suis, & instar locustarum vniuersa complebant, innumera multitudine hominū & camelorū, quidquid tetigerāt, deuaſtantes.

NON ut sibi tantum rebusq; suis prodesſent, veniebant, sed ut Israelitæ impensè nocerent: hoc significat expositio illa, Quidquid tetigerant, deuaſtantes. Hebraicè ex verbo, Et veniebant in terram, ad deuaſtandam eam. Nocendi, damniq; inferendi, atque populandi animo & studio esse commemorantur. Demum Israelitæ hostibus vniuersa, exterius cincti, præ-

preſti; interius verò oppreſſi, atq; rerum omnium, quibus ali vita potest, non solum difficultate, verum extrema prorſus inopia & egestate affecti sunt.

Humiliatusque est Israel valde in conspectu Madian.

HOMINVM non tam spiritu quàm sensu degentium ingenium, hoc versis ad viuum depingitur, qui belluarum more ac modo, inopia, esurie ac fame magis, quàm vel beneficiis, vel aliis artibus mitescere coguntur, aliis enim, dum rerum copia suppetit, maxima non solum inſolentia (nā id quidem vulgare vitium est) sed inſipientia adeò insaniunt; ut nec Deum, bonorum omnium auctorem, curent; nec se etiam ipsos agnoscant. S. S. E. In-
crassatus est dilectus, & recalcitravit, increſſatus, impinguatus & dilata-
tus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo. Igitur
malis quæ prosperitate fulciuntur, tenuantia remedia præcipue conuenire, ipsa medicandi ars ratioq; docet. Motui quies, quieti motio, exinanitioni repletio, repletioni exinanitio, inquit Hippocrates. Sicut scriptum est: Et hæc
nesciuit, quia ego dedi ei frumentum, & vinum, & oleum, & argentum mul-
tiplicavi ei, quæ fecerunt Baal. Idcirco conuertar, & sumam frumentum meum
in tempore suo, & vinum meum in tempore suo, & liberabo linum meum &
lanam meam, quæ operiebant ignominiam eius. & nunc reuelabo stultitiam
eius in oculis amatorum eius, & vir non eruet eam de manu mea, & cessare
faciam omne gaudium eius, solennitatem eius, neomeniam eius, sabbatum
eius, & omnia festa tempora eius, & corrumpam vineam eius, & ficum eius,
de quibus dixit, mercedes hæc meæ sunt, quas dederunt mihi amatores mei:
& ponam eam in saltum, & comedet eam bestia agri. & visitabo super eam
dies Baalim, quibus accendebat incensum, & ornabatur in aure sua, & mo-
nili suo, & ibat post amatores suos, & mei obliuiscetur, dicit Dominus.
Ita igitur subducta paulatim primum secundarum rerum affluentia, deinde vero sublata prorſus copia, macer effectus, viam ad sanitatem redeundi Israelitarum populus à Deo edoctus est: quippe post vastatam omnino regionem, humiliatus est valde in conspectu Madian. Hebraicum verbū DAL, attenuationem significat, antithetumq; est illi, increſſatus, impinguatus, & dilatatus. Oratio verò, in conspectu Madian, eiusdem in illa lingua significationis est, cuius in Latina, opera Madianitarum. Quamobrè & pastorem suum verum agnoscere, & pecudum iumentorumq; instar ad balatus & mugitus, hoc est, ad miserabiles preces recurrere coacti sunt. sicut in huius rei exemplum olim sapienter à Ninivitarum Regibus & Principibus consultum fuisse legimus: Homines & iumenta & boues & pecora non gustent quicquam, neq; pascantur, & aquam non bibant, & operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, & conuertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate, quæ est in manibus eorum. In hunc igitur modum ex insolentia ad meliorem mentem, atque ad humilem locum redactus Israel,

Clama-

Clamauit ad Dominum, postulans auxilium contra Madianitas. **D**VORVM versuum orationes Hebraicas una tantum breui periodo interpres noster complexus, reddit. Namq; ex Hebraico ita exprimere possumus: Et attenuatus est Israel valde à faciebus Madian, & clamauerunt filij Israel ad Dominum. Et fuit cum clamauerunt filij Israel ad Dominum super causas Madian. Prior versus Israelitarum rerum catastrophem attingit, dum ostendit, Israelitarum sensum non ante permotum fuisse, quam omnis illa insania concepta materia expurgaretur, egrotumq; corpus ex magno vitio ad summam esset attenuationem redactum. Namque in medicis preceptis est: Non pura corpora quanto magis nutries, tanto magis lades. Primum itaq; materiam, quæ malo alimenta suppeditaret, detrahi oportuit, vt lethargicus ager sentire incipiens, medicinam sibi fieri optaret & posceret. Neq; enim medici opera reuientem & auersantem remedia agrum sanare potest; vt in artis suæ inuitis curandi peritissimi tradunt. Non solum, inquit, medicum seipsum præstare oportet, opportuna facientem, sed egrotum ipsum, & adstantes, & quæ exterius etiam sunt. S. S. E. Cum sanare vellem Israel, reuelata est iniquitas Ephraim, & malitia Samaria, quia operati sunt mendacium, &c. Igitur detracta omni fouendi alendiq; vitij materia, per quam venis neruisq; occupatis & oppletis Israelita lethargolaborantes non dolebant, tandem excitati sentire, atq; dolentes demum clamare, medicumq; suum, malorum omnium expulsorem notissimum, implorare & appellare cæperunt. Quod verò deinde repetitum posteriori versu subiungitur, Et fuit cum clamauerunt filij Israel ad Dominum, super causas Madian; magnam rerum connexionem breui oratione obseruandam indicat: in primis autem diuinam prouidentiam, singularibus mirisq; modis, opportuno idoneoq; tempore sese probantem, laudat. S. S. E. Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis. Et factus est Dominus refugium pauperi, adiutor in opportunitatibus, in tribulatione. Deinde illud animaduertendum versus hic cõmendat: saluberrimam esse hominibus Dei castigationem, quibus eum sensum affert, vt pœnitentiam veram excitet. huiusmodi verò opportunam pœnitentiam bonos semper habuisse euentus, maximè autem cum oppressorum hominum dura & calamitosa tempora diuinam clementiam mouent; clementia verò iustitiam mitigat, & misericordiam ciet. S. S. E. Et sperent in te, quiauerunt nomen tuum, quoniam non derelinques quærentes te Domine. Porro nomen Dei nosse dicuntur, qui illius naturam salutarem, benignam, misericordem, pacis potius quam afflictionis studiosam esse intelligunt. S. S. E. Ego scio cogitationes quas ego cogito super vos, ait Dominus, cogitationes pacis, & non afflictionis, vt dem vobis finem & patientiam. Et inuocabitis me, & ibitis, & orabitis me, & ego exaudiam vos. Quæritis me, & inuenietis, cum quaesieritis me in toto corde vestro, & inueniamus vobis, ait Dominus. Quamquam verò castigationem publicam, diuino

dicio decretam & permissam, salutis rationes expectare cognouerimus; illam tamen eis, per quos exercetur, non impune vniquam cessisse obseruauimus: maximè verò quibus odio nocendi cupiditas suscepta fuerit, tum vlciscenda cum animaduersionis excesserit modum, humanitatisq; sensum superauerit. Nam quæ huiusmodi fuerit, iniuriæ culpam vitare potest minimè. Porro iniuriam publicam publicè impunitam euadere diuina iustitia non patietur. Id quod pluribus exemplis ostensum diuina oracula iustissimum contestantur. S. S. E. Væ Assur, virga furoris mei & baculus ipse est: in manu eorum indignatio mea, ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum: ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non ita existimabit, sed ad conterendum erit cor eius, & ad internectionem gentium non paucarum. Itaq; cum ad eum locum hominum, per quos castigatio decreta fuerit, insolentia immanitasq; deuenerit; calamitas per hos allata tum castigationis nomen exiit, & contumelia, iniuriæ, & afflictionis, atq; huiusmodi grauissima nomina accipit, tum clementis ac misericordis Dei viscera tangit, iram mouet, iustitiam appellat, atq; ultionem postulat. S. S. E. Vidi afflictionem populi mei in Egypto, & clamorem eius audiui, propter duriciem eorum qui præsumunt operibus; & sciens dolorem eius, descendi, vt liberem eum de manibus Egyptiorum. Quamobrem significanter admodum historie huius author Spiritus sanctus scribendum dictauit: Humiliatusque est Israel valde in conspectu Madian. Vt enim humiliaretur, siue attenuaretur illis calamitatibus ferendis, Dei, populum suum obiurgare volentis, cõsilio permissum fuerat, & eatenus probari potuit, quatenus ij, per quos res gerebatur, sese Dei ministros præstarent; non autem priuati odij, suarumq; cupiditatum affectibus ducerentur. nam cum huc ventum est, & castigationis modum attenuatio excessit; is ipse excessus eos, qui ministri tantum esse debuerant, auctores habuit. Vtrumque significatur illis verbis, Valde, & In conspectu Madian; siue, vt Hebraica sonat, A facie Madian. Cuiusmodi verborum structura voluntatem auctoritatemq; appellatis personis adscribit, vt ex illis exemplis apertè ostenditur: A facie iræ indignationis tuæ, quoniam eleuans allisisti me, & A facie Domini mota est terra, à facie Dei Iacob. id est, Domini voluntate atque auctoritate hæc facta sunt. atque ita Israelita traditi quidem fuisse dicuntur à Domino in manum Madian, vt castigarentur; verum vt valde, ultra humanitatis sensum, hoc est, vt immaniter tractarentur, hoc ex illorum feritate, & effrenata petulantia, atque victoria insolentia effectum est: cuius rationis summa in ipso narrationis initio, id est, primo capitis huius versu, breuiter posita fuit: Fecerunt autem filij Israel malum in conspectu Domini: qui tradidit illos in manu Madian septem annis, & oppressi sunt valde ab eis: ex quibus & opprimentium malitia atq; immanitas; & ipsorum qui opprimebantur proter-

uitas, arguitur. Illorum quidem, qui in afflictos, calamitosos, atq; exspoliatos numquam sibi iatis videbantur scuire: istorum vero, qui cum à Deo castigarentur, immo curarentur, non antè respiscere cœperunt, quam exbauisti omnino attenuatiq; essent. verum horum potior pars fuit, quæ quamuis seram, tamen pœnitentiam tulit, & diuinam misericordiam commouit non quod illi propter suam virtutem salute digni essent, sed magis propter extremam miseriam, clementiam sibi appellatam conciliarent iudicis optimi, maximi, & clementissimi, qui summam iniuriam summè odit, seuerissimeq; vlciscitur. Diximus autem sapius aliàs, clamoris, atq; clamare verba, in extremis iniuriis significandis frequenter usurpari. ut, Clamor Sedomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggravatum est nimis. Descendam, & videbo utrum clamorem qui venit ad me, opere cõpleuerint, an non est ita. & illud, quod suo loco obscurius aliquantulum ostensum, nunc citatum explicatu facile erit: Expectaui, ut faceret iustitiam, & ecce clamor. Significat itaque clamor, eiulatus, preces, fletus, detestationes, imprecationes, & voces ad Deum ab iis profectas, qui acceptarum iniuriarum sensu ac dolore impelluntur. Cuius rei exemplum illud apertum est: Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat, & clamor eorum in aures Domini Dei sabaoth introiuit. Atqui hoc loco ac tempore, Israelitarum clamor orationem siue supplicationem Deo factam continebat: ea verò duobus potissimum argumentorum locis petita fuerat. alter quidem fuit, paterni nominis commemoratio, in qua promissorum diuinorum continebatur summa. Non quod illi sibi virtutem, probitatem, pietatemq; suam commendarent, cum potius his partibus, ob propriam culpam destitutos agnoscere & fateri debuissent; sed quia ad paternum ex diuino beneficio olim factum nomen confugerent, cuius nominis assertorem atque vindicem Deum credebant, & appellabant. hoc est quod priore argumenti huius parte indicatur: Et fuit, cum clamauerunt filij Israel ad Dominum, authorem videlicet, custodem & conseruatorem nominis, gentisq; illius. Atque hæc diuinæ fidei imploranda ratio, atque ipsorum parentis Iacobi exemplo nitebatur, qui insectati se Esau fratris insolentia, tam præterita memor, tum futura metuens, Deum sibi auxiliarem & vindicem appellabat: Erue me de manu fratris mei Esau, quæ valde eum timeo, ne forte veniens percutiat matrem cum filiis. Tu locutus es, quod bene faceres mihi, & dilatares semen meum sicut arenam maris, quæ præ multitudinem numerari non potest. Huiusmodi itaque argumentationis exemplo vsi Israelitæ, & initium, & colorem deprecationi sue nitebant: quod, cum Israelis essent filij, arena maris numero pares expressimisso diuino futuri, tamen ita miseris modis premerentur & attenuarentur, ut penè essent ad internecionem redacti; idq; adeo non ab alienigenis omnino, extraneisq; hostibus, quales Chananæi Palestinisq; erant: verum à consanguineis & cognatis Madianitis, ab Abrahamo ex Ketura prognatis, perinde

perinde atque Iacob olim ab Esau fratre insidiis petebatur. atque hic alter argumentorum locus fuit ad opem implorandam, rerum suarum, inquam, calamitatumq; breuis expositio, cum commemoratione authorum ad indignitatem miserie augendam. Intelligebant nimirum illi, Dei vindicis iudicium, in Israelitarum rebus à tanta iniuria liberandis, non fore otiosum. Atque hæc sententia nobis illorum verborum est: Super caulis Madian. Namque in huiusmodi sacris narrationibus, argumentorum tantum sedes indicare historici consueuerunt, quarum explicatio ex singulorum verborum rationibus petenda est, idq; cum primis Dialectica artis negocium fuerit; in qua præcepta ad hanc rem, quamquam obscuriori oratione, tamen apta trauntur, etiam apud nostrates scholarum cultores cum Dialecticos, tum Theologos: quorum illi verba pro formali, siue (ut breuius loquuntur) formaliter exponenda docent: hi vero eandem rationem, compositi sensus nomine indicant. Quamquam verò hanc Israelitarum deprecationem ex illius Iacobæ supplicationis imitatione institutam dixerimus; tamen uno etiam argumenti loco defectam deprehendimus nempe earum, qui orabant, personarum commemoratione, cum expositione vel suorum meritorum, siue officiorum, vel saltem certa & ingenua grati animi significatione, quam acceptam antea beneficia postulare videntur; demum si nihil horum sit, confessionem tamen propriæ culpæ indignitatisq; minimè deesse oportuit, cum pœnitentiæ & correctionis in posterum professione. Neque enim satis rectè oratio textitur, absq; aliqua orantis ipsius ratione, quæ vel officia commemoret præterita, si non rebus ipsis, saltem animo atque sedulo studio præstita, vel futura in posterum polliceatur; qualia illa sunt: Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Atqui Iacobus ille, populi huius patet, cum quondam similem ferè his causam peroraret, sui ipsius mentionem opportunissimè faciebat, eam videlicet qua suam professus tenuitatem, se quicquid esset omnino acceptum Deo referebat. Deus patris mei Abraham, Deus patris mei Isaac, Deus, qui dixisti mihi, reuertere in terram tuam, & in locum natiuitatis tuæ, & bene faciam tibi: minor sum cunctis miserationibus tuis, & veritate tua quam expleuisti seruo tuo. In baculo meo transiui Iordanem istum, & nunc cum duabus turmis regredior. Dauid, quod nihil in causa quod prætenderet, habebat; tamen dolorem, pudorè, peccati agnitionem, animi pœnitentis, consilium & studium in melius mutaturi; professionem præferbat. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper. Tibi soli peccavi, & malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Atqui populus hic oppressionem illam deprecatus, hac omnino supplicationis parte imminutus videtur, in qua cum nihil haberet coloris, quo sese Deo commendaret, præter parentum nomen, filij Israel, quod promissorum diuinorum continebat summam; debuit saltem, vel acceptorum quondam à Deo beneficiorum memoriam confessione & gratulatione renouare, vel propriæ culpæ

Argumentorum loci.

Dialectica.

Pro formali.

Compositus sensus.

Psal. 10.

Iacob.

Gen. 32.

Dauid.

Psal. 10.

culpa atque impietatis nuda ac ingenua agnitione, miseriam sibi castigatio-
nis nomine allatam, iustam fateri, misericordisq; Dei implorare clemen-
tiam. Verum illi magnam calamitatis sua immanitatem, vel omnem pro-
fus, vel maxima ex parte, hostium scuitia magis, quam suis sceleribus ad-
scribentes, Israelis patris nomen tantum iactabant, quod ab hostibus illis tam
crudeliter vexari atque deprimi, indignum censebant, atque Dei iudicio
ultioni eam causam totam committere studebant. Verum enimvero miseri-
cordis Dei propositum de conseruanda gente illa, promissorum a se antiqui
Patriarchis factorum causa, opportunum auxilium cum iam ferre statui-
set, quacumque illis ob longam, consuetudineq; auctam ignorantiam depre-
cantibus in oratione defuerant, benignè vltro representauit, satisq; habuit,
illos illa magna incitua tempestate eo deuenisse, vt dolorem sentientes, &
medicum exoptarent, & exoptatum appellarent. Namq; insanientibus, cu-
rari velle, sanitatis initium ducitur; & sapientia prima, stultitia caruisse
est. Quamquam verò non ea, qua par est, obseruantia rusticioribus agrotis
appelletur medicus; tamen medica artis est, tam rusticos quam ingenios
agrotantes, dum salus omnino non fuerit desperata, curare. Atque hanc
benignissimi ac fidelissimi medici rationem cum populo illo, quamuis sapienti
recidente, Deum tenuisse, diuina carmina declararunt. Non disperdidi-
runt gentes, quas dixit Dominus illis. Et commixti sunt inter gentes, &
didicerunt opera eorum, & factum est illis in scandalum. Et immolauerunt
filios suos, & filias suas demoniis: & effuderunt sanguinem innocentem,
sanguinem filiorum suorum, & filiarum suarum, quas sacrificauerunt scilicet
ptilibus Chanaan. & infecta est terra in sanguinibus, & contaminata
in operibus eorum: & fornicati sunt in adinventionibus suis. Et iratus
furore Dominus in populum suum; & abominatus est hereditatem suam
Et tradidit eos in manus gentium; & dominati sunt eorum, qui oderunt
eos. Et tribulauerunt eos inimici eorum, & humiliati sunt sub manibus
eorum; saepe liberauit eos: ipsi autem exacerbauerunt eum in consilio suo,
humiliati sunt in iniquitatibus suis. Et vidit cum tribularentur, & au-
dit orationem eorum. Et memor fuit testamenti sui, & pœnituit eum,
cundum multitudinem misericordia sua, & dedit eos in misericordiam
conspectu omnium qui ceperant eos. Atqui omnium ferè, qua de Israe-
itarum calamitatibus leguntur, historiarum illa summa argumentumq;
illos suis sibi sceleribus malū omne molitos, nequitia & proteruita auxi-
clementia ac misericordia Dei, ad pœnitentiam identidem reuocantur,
extremo exitio conseruatos; demum promissorum diuinorum causa saepe
pius liberatos, interim dum publicæ salutis, toti orbi per illius gentis vlti-
futurum afferendæ, optatum speratumq; tempus existeret. Sicut scriptum
est; Perditio tua ex te Israel: tantummodo in me auxilium tuum. Igitur
cum Israelitæ a Madianitis oppressi, tandem sentire, medicinamq; suo malo
postulare cœpissent: salutare sospitis Dei tum consilium, tum etiam

Medicinæ
artis beni-
gnitas.

Mal. 105.

Israelitarū
historiarum
summa.

Osaz 13.

lium opportunum atque celerrimum habuerunt, misso cum primis monito-
re, a quo sui mali certam causam rationemque edocti, de cetero sapientius
cogitare atque agere discerent.

Qui misit ad eos virum Prophetam, & locutus est: Hæc dicit Do-
minus Deus Israel, Ego vos feci conscendere de Ægypto, &
eduxi vos de domo seruitutis, & liberaui de manu Ægyptiorum,
& omnium inimicorum, qui affligebant vos: eiecique eos ad
introitum vestrum, & tradidi vobis terram eorum.

NIHIL quippiam ex iis qua ad Israelitarum gentem fouendam, con-
seruandam, ornandam, amplificandam, atque ad eam a calamitatibus liberan-
dam prospici, consuli, parari, agi, atque fieri opportunum esset, a Deo prater-
missum fuisse, sacra omnes testantur historia; idq; historiarū auctor, Spi-
ritus sanctus, certissimo sermone indicare in loco solet. S. S. E. Mittebat
autem Dominus patrum suorum ad illos per manum nunciorum suorum,
de nocte consurgens, & quotidie commonens, eo quod parceret populo, &
habitu suo. Antiquum itaque obtinens Deus, illi, quā modo descriptam
legimus, Israelitarum rerum tempestate auxilium salutemq; allaturus,
ne quissiam eam aliunde, quam diuina ex prouidentia, allatam interpretari
vmquam posset, monitorem cum primis nuncium instruxit, qui vera atque
aperta oratione populi insaniam indicaret, & mali totius certam causam,
principio altius repetito, aperiret. Huius vero nuncij ministrum, utpote pro
tempore vnus tantum breuis animaduersionis causa electum, sacra histo-
ria certo nomine non indicauit, sed virum fuisse dicit voce Hebraica mono-
syllaba, Is, qua & virum, & singularem, & virtute præditum significat,
quem ad horam prophetico spiritu diuinitus instructum fuisse intelligimus
ex ipso verborum contextu: Et misit Dominus virum Prophetam ad fi-
lios Israel. Cum illi communi filiorum Israelis nomine, & publica causa
clamauisse dicerentur, intelligimus totius populi consensu & consilio de-
precationem illam fuisse pronunciatam, & vota publicè suscepta. Atque ita
Ecclesiasticam actionem fuisse interpretamur, conuentu videlicet vno atq;
altero, aut etiam pluribus, magna virorum mulierumque frequentia actis.
Eodem igitur tempore quo Deus publicè est appellatus, partes acturum, hoc
est, responsum diuino redditurum nomine, virum ad frequentem conuen-
tum delegauit, qui causam ageret, non singularem cuiuspiam vel capitis, vel
tribus, vel illius tempestate tantum, sed totius Israelis, commemoratione
acceptorum a Deo beneficiorum, & ingrati atq; impij ipsorum erga Deum
suum animi & studij. tota autem nuncij ratio constat expositione persona-
rum, eius videlicet a qua, & eius ad quam nuncius est missus, cum declara-
tione etiam auctoritatis eius qui mitteretur: qui non alienam a se referen-
dam, sed veluti presentis Dei orationem sibi dictatam pronunciaret. Hæc
dicit Dñs Deus Israel. Quidquid (inquit) proponā, non a me ex Dei sen-
tentia tantum, citra ipsius orationem, concinnatum; sed ita, ut dixerō, diui-

Dei cura &
sedulitas.

2. Paral. 36.

Monitor di-
uinus.

uig.

Ecclesiastica
actio.

nitus dictatum recitari credite. Quandoquidem verò vos, Israeliticā personam gerentes, Deum appellastis; eundem, ut nominis istius authorem atque tutorem, illum iam vobiscum de officiis agentem, & certantem auditore, et causa exposita pernoscat, utri nam partes suas vel officiis actionibusque sustinuerint; vel negligentia, aliòve vitio deseruerint; vòsne, qui Israelis filij nominari dicitur, vultis, an Dominus, qui se se singulari prouidentia & cura, erga Israelē à se delectum & nominatum, futurum esse pollicitus est. Namque vos in vestra oratione & exclamatione virumque nomen usurpastis, & Domini misericordis, in vosque beneficentissimi; & Israelis, qui cum Deo potens esse iussus, & potuit, & debuit esse. Nihil autem quicquam in ista vestra oratione, vel ex parte vestra allegastis, præter nomen hoc, quod valde ab hostibus vexari, & labefactari conquerabamini. Verum enimvero huius cause rationem omnem his verbis explicandam mihi Dominus ipse credidit: quam vos attentissimis auribus atque animis audire excipereque oportet; utpote grauem atque expedientissimam, ex parte personæ orantis, Domini inquam Dei, prouidentis & gubernatoris: atque etiam ex parte personæ cuius res agitur, nempe Israelis, hoc est, vestri ipsorum, quos omnium hominum præstantissimos dicere posset, quisquis spectaret cum comparatione ceterarum gentium, quas Deus, uti Deus, quidem regit, gubernat, & moderatur, castigat, & tuetur pro suæ prouidentia consilio; uti Dominus verò, id est, uti singularis illius nominis compos, non est hucusque persecutus. Neque enim est alia natio tam grandis, ut habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Itaque causa quam vates hic Dei nomine ac verbo perorat, in iudiciali genere versatur; & ad coniecturalem definitiuamque constitutiones pertinet, hoc modo: Ego vos feci conscendere de Ægypto, & eduxi vos de domo seruitutis. & liberaui de manu Ægyptiorum, & omnium inimicorum, qui affligebant vos, eieci que eos ad introitum vestrum, & tradidi vobis terram eorum. Orantis consilium propositumque est, inquirere primum utriam personam officia & partes suas apte egerit, atque ex ea re utriusque nominationem definire. Atqui Deus suam causam non latentibus aut obscuris coniecturis, verum amplissimis manifestissimisque beneficiis declaratum firmat; quorum formæ omnes & circumstantiæ, quinque capitibus expositis & explicatis concluduntur. Primum caput est, Israelitas, durissima seruitute oppressos, libertatem à solo Deo accepisse: quo munere ac beneficio nihil suauius bonis & ingenuis contingere possit. Ego vos conscendere feci. Neque enim vestra, aut ullius mortalis virtute, iugum illud depellere potuissetis, nisi ego ipse vos liberarem, atque de ergastulo eductos conscendere facerem: ipse tempus statui exeundi, ipse viam vobis muniui. Igitur duo beneficia fieri, quod educti estis de domo seruitutis, quodque ex inuisa regione conscendere feci. tertium verò caput, quod seruitutis consuetudine longa confraçti, nec dominorum metum exuere poteratis. Nam quamuis educti, atque

Deut. 4.

Iudicialis
causa, con-
iecturalis
status ac de-
finitiuus.Beneficia
Dei.

ex Ægypto iam profecti, maximè tamen consternato & fracto animo fuistis, cum inimicos, hoc est, dominos antea vestros, ponere sequentes, vobisque iam infestissimos fore existimatos videretis. S. S. E. Cumque persequerentur Ægypti vestigia præcedentium, repererunt eos in castris super mare. omnis equitatus & currus Pharaonis, & vniuersus exercitus erant in Pihabhiroth contra Bethaphon. Cumque appropinquasset Pharaon, leuantes filij Israel oculos, viderunt Ægyptios post se, & timuerunt valde, clamaueruntque ad Dominum, & dixerunt ad Moysen; Forsitan non erant sepulcra in Ægypto, ideo tulisti nos, ut moreremur in solitudine. quid hoc facere voluisti, ut educeres nos de Ægypto? Nonne iste est sermo, quem loquebamur ad te in Ægypto, dicentes, Recede à nobis, ut seruiamus Ægyptiis? multo enim melius erat, seruire eis, quam mori in solitudine. Ita manifestum est, nullam de dimicando aut resistendo cogitationem illis illo tempore fuisse, immo nullam salutis, humanis viribus aut artibus querende, spem in se habuisse genti illi, iam de se actum conclamatumque esse existimanti; ut omnis illius victoriæ laus vnius Dei beneficio tribuenda sit: quod & Moyses monitor, illos ad spem reuocabundus, affirmabat. Nolite timere, state, & videte magna Domini, quæ factururus est hodie; Ægyptios enim, quos nunc videris, numquam ultra videbitis usque in sempiternum. Dominus enim pugnabit pro nobis, & vos tacebitis. hoc est, quod à se illorum causa factum, in hac oratione commemorat Deus: Et liberaui vos de manu Ægyptiorum. Quartum verò caput est, illos non tantum ab Ægyptiis, verum ab omnibus hostibus, qui vel in itinere sese infestos infensosque præbuerant: vel promissam regionem, hoc est, suas ipsorum sedes & patrias defensuri, in Israelitarum exitum conspirauerant, ultore atque propugnatore Deo, fuisse saluos incolumesque seruatos. Et omnium inimicorum qui affligebant vos, ut Amalechitarum, Amorrhæorum, & Basanensium primum, demum etiam Chananeorum omnium. S. S. E. Qui percussit gentes multas, & occidit reges fortes, Seon regem Amorrhæorum, & Ghog regem Basan, & omnia regna Chanaan: & dedit terram eorum hereditatem Israel populo suo, &c. Quintum porò diuinorum beneficiorum caput fuit, non solum Chananeorum gentes pulsas cessasse, verum illarum vrbes, agros, diuitias, spolia omnia, rusticam, domesticam, urbanamque rem, in usum possessionemque fuisse Israelitis concessa ac tradita. S. S. E. Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham puerum suum. Et eduxit populū suum in exultatione, & electos suos in letitia. Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum possederunt. Hac verò beneficia quoniam pacto in illos collata fuerint, idem Psaltes adiuncto versu declarabat: Vt custodiant iustificationes eius, & legem eius requirant. Hac itaque priore orationis parte, suam causam à se omnibus modis firmatam stare, Deus probauit, dum nihil excipiendum reliquerit, quod in Israelis Deo atque IEHVEH requiri possit, non virtutem, non voluntatem, non constantiam: namque hæc tantis,

Exodi 4.

Psal 134.

Psal. 104.

tam diuturnis, & sapius instauratis exemplis testatissima fuerant. Igitur cum idem Deus ille semper esset, cuius singularem in se providentiam omni in loco, periculo, ac beneficio presentem sibi experti fuissent Israelitae, ea tempora, quae nunc dura aduersa, videbantur, non Madianitarum, aut gentis cuiuspiam egregiae vel virtuti, vel felicitati, (quae nulla aduersus eos, quos Deus foueret, esse valere poterat) verum alij potius causa tribui oportuerat: hoc est, Dei iudicio, à quo in eam miseriam incidere permittebantur. Igitur cum Deum sua sponte immutabili consilio esse nossent, eundemq; omni opportuna tempore Israelis patronum, pastorem, defensorem, tutorem, atque amplificatorem fuisse intelligerent; diuinandum inquirendumq; fuerat, num quid in Israele desideraretur vel deesset, quamobrem illius perpetuae felicitatis cursus, tam turbulenta tempestatis procella interciperetur. Quod si diuinando inquisissent, inuenissent profecto, agnouissentq; sese in culpa causaq; esse earum miseriarum, in quibus versati laborabant: non autem vel Dei sponte obliti negligentiam, vel magnam aliquam Madianitarum virtutem & potentiam, cum potentiaq; coniunctam crudelitatem, quae nullae in Madianitis natura esse potuerant, maiores quam in Aegyptiis caterisq; hostibus, à quibus Dei vindictae beneficio liberati olim fuerant. Atqui huiusmodi causam, si, ut par fuerat, agnouissent, sua in deprecatione confessi, poenitentiaq; ducti, pronunciaissent, quandoquidem nihil aliud, quod ad se attineret, allegationis causa haberent; saltem Iacob patrem imitati, indignitatem manifestarent suam. Vtq; ille dixerat: Minor

Gen. 32.

sum cunctis miserationibus tuis, & veritate tua quam experuisti seruo tuo dicere etiam illi, quod ad culpam agnoscendam, misericordiam & fidem implorandam faceret; Quoniam iniquitatem nostram nos cognoscimus, & peccatum nostrum contra nos est semper. Ecce veritatem dilexisti. & huiusmodi praeferrent alia, quae illos non adeo insanire, sed morbum malumq; suum sentire declararent: quod cum ab illis minime fuerit praestitum; posteriori orationis parte indicatum Deus voluit.

Psal. 51.

Et dixi, Ego Dominus Deus vester, ne timeatis Deos Amorrhæorum, in quorum terra habitatis: & noluitis audire vocem meam.

ALTERA certaminis pars ad comparationem hoc loco affertur, quae Israelitarum gens causa cadere cogitur: siquidem Deus partes suas sese vltim professum abunde praestitisse, rebus ipsis demonstrauit, idq; nemine cogenti, immo nec monente, egisse ait; quae in re suam curam, vigilantiam, voluntatem, ac benignitatem probauit, opportunissimis quibusq; ac maximis beneficiis vltro conferendis: contra vero Israelitarum res rationesq; sese habuisse, qui officium suum, quod non solum breui praeceptionum summa edocti, sed sapius etiam ut seruarent moniti & commoniti fuerant; tamen omnino peruerterunt, atque adeo praetermissum neglexerunt. Erat autem officij equissima ratio, ut illi sese totos ei Domino traderent, cuius tantam, tamq; singularem providentiam fuerant experti, dignumque sese tanto Principi

popu.

Religionis ratio.

populum exhiberent. Nam cum nullus populus sine religione, religionisque studio & exercitatione constare possit; religionis autem ratio eotendat, ut homines Deo suo similes, probabilisque reddat: eam optimam, veram, & sanctissimam religionem esse oportet, quae Dei, quem coluerit, naturam recte cognoscendam, & voluntatem aperte intelligendam obseruandamque tradiderit. Namque ut ille sapienter canebat:

Sili. Ital.

Heu primae scelerum causae mortalibus ægris,

Naturam nescire Deum. Qui enim naturam ignorat, quemadmodum ea pure coli possit, ignoret necesse est. Atqui ceterae gentes praeter Israelicam, quacumque illis tempestatibus fuere, diuinam naturam humanis arbitriis ac documentis definitam, variè, incertè, inconstantèrque colebant, prout ducebantur euntes, atque Poëtarum doctas ingeniosaq; compositas secuti fabulas, innumerabiles errorumque plenas vias tenentes, suis, quos colere credebant, diis sese similes reddebant, ludis, iocis, pompis, atque adeo impudentissimis moribus & studiis operam dantes, sacrificiis plerumque nefariis, saltem ineptissimis, vanitate mera tempus, rem & animum consumentes. At vero Israël singulari beneficio veri Dei naturam, & legitimum cultum edoctus, frequentissimisque oraculis & exemplis instructus fuit. S. S. E. Qui annunciat verbum suum Iacob, iustitias & iudicia sua

Psal. 149.

Israel: Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Igitur quo tempore Deus illis sese Dominum gubernatoremque probabat, viam deinde rationemque sui cultus tam externis ritibus, quam internis animorum studiis tenendam indicabat, seseq; cum nullo alto ex iis, quos pro diis gentes colerent, componendum, comparandum, aut coniungendum, nedum permutandum declarans. S. S. E. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad omnem cætum filiorum Israël, & dices ad eos: Sancti estote, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester. Nolite conuerti ad idola, nec deos conflatiles faciatis vobis. Ego Dominus Deus vester, &c. quae illo loco, lege omni in breuem summam redacta, exponuntur. Ad quem locum hac, quam nunc explicamus, oratio referenda est. Namque ubi Latine legimus, Ne timeatis deos Amorrhæorum, Hebraicum verbum תירא תירא

Leuit. 19.

(pro quo timere, ac metuere, interpret noster sapè reddit) maximè affine est alteri verbo תירא, cuius prima pars per i breuem scribitur, significanti idem quod videre, respicere, rationem habere, obseruare, & huiusmodi alia, quae ad obseruationem referri possunt. Atque hoc verbo, quod obseruationem, rationem, & inspectionem, simul etiam timorem, & metum significaret, vsus hoc in loco Deus, duo simul monita complexus est, quae ad utramque significationem referenda sunt. Alterum quidem, id quod modo citabamus: alterum verò illud, Caue diligenter, ne obliuiscaris Domini, qui eduxit te de terra Aegypti, de domo seruitutis. Dominum Deum tuum timebis, & illi seruias, ac per nomen illius iurabis. Non ibitis post deos alienos cunctarum gentium, quae in circuitu vestro sunt: quoniam Deus emulatur

Deut. 10.

Z

Dominus

55 Dominus Deus tuus in medio tui, nequando irascatur furor Domini Dei tui contra te, & auferat te de superficie terra. Atque hoc loco timoris ac timendi vocabulum pro religionis sensu, affectu, & studio accipimus, in qua significatione & à Latinis eleganter usurpantur. Vt,

Primus in orbe Deos fecit timor. & illud;
Quòne malo mentem concussa? timore deorum.

Igitur Israëlitas, quem, & quemadmodum colere, & à quibus animum mentemque abalienare oporteret, non verbis modo, sed etiam rebus & beneficiis edoctos, identidemque admonitos, tamen ab hac disciplina volentes descivisse arguit Deus: Et nolivistis audire vocem meam. illos non coactos, sed sponte à pereanni contestataq; virtute Israëlitis degenerasse affirmat. Audire. Obsequium & studium hæc vox hoc loco significat; ut in illo, Qui habet aures audiendi audiat: & illud apud Latinos;

Nemo adeò ferus est, qui non mitefcere possit,
Si modò culturae patientem commodet aurem.

Atque hæc tenus oratio constructa, aperta, & explicata est; adeò ut perorationem sua sponte sese explicantem pronunciarì non opus fuerit; sed tantum iis pronuntiatis, ex quibus necessario constare & consequi peroratio possit, ipsorum, aduersum quos agebatur, & estimatione epilogus cogitandus relinquatur. Erat autem huius actionis scopus, inuenire causam, quamobrem Israëlita miseris modis opprimerentur. Illis quidem causa ad Dei neglecti-
nem, & ad Madianitarum potentiam & immanitatem referebatur: Deo autem vera ac certa causa inueniende ratio proposita est, atque duabus argumentationis partibus concernata; ex qua tamquam per enthymema deducta complexio possit. Israëlitarum oratio per coniunctionem constructa est hoc modo: A Madianitis opprimimur, & à Deo negligimur: verum utriusque partis ratio non fuit adiuncta. atque ita vulgari modo argumentandi conclusum est, Deum esse clamoribus prouocandum ad Madianitas velle scendos. Dei verò actione altera orationis ab Israëlitis coniuncta pars, ut pote minus apta, reiecta est, videlicet, Madianitarum potentia illos opprimi, cum id antea commemoratis beneficiis planè fuerit redargutum. Neque enim Madianita vel Egyptiis, vel aliis olim hostibus, potentiores erant, quibus tamen hostibus, Dei prouidentia & efficacia, Israëlita liberati, eripiti, & seruati fuerant: quare illos in causa inueniende paralozizare appetet, ac non causam pro causa usurpare. Nam qui coniunctiuâ pro conditionali sumit, mendosè colligit, & in absurdum atque incredibile delatatum necesse est. Vt hi delapsi sunt, intelligentes Madianitarum potentia nimis, coniuncta cum Dei neglectione, sese vexari atque opprimi; nisi fortè aliquid absurdius etiam cogitarint, dubitantes num Madianitarum potentia felicitas aliqua accederet, quæ Dei auxilium impediret. quæ quidem non solum absurda, sed planè insana atque impia cogitatio esset. Verum enim uero remota iam & reiecta Madianitarum potentia allegatione à causa defini-

itione; argumentandi rationem ab illis institutam corrigit Deus, docetque assumendam fuisse conditionalem, ab ipso quondam firmatam, eamq; duplicem: nempe aientem alteram, alteram negantem: utramque enim in pactione quondam prædictam & denunciata nemo inficias ire possit. Atque ut apertissima hæc fiat res, pactionis summam referre non pigebit. Ego Dominus Deus vester, nolite conuerti ad idola, nec deos constatiles faciatis vobis. & rursum: Non ibitis post deos alienos cunctarum gentium, quæ in circuitu vestro sunt. Quoniam Deus amulator Dominus, Deus in medio tui: nequando irascatur furor Domini Dei tui contra te, & auferat te de medio terra. Ex utraque oratione illud efficitur, fore, ut Israëlita Domini Dei efficientiam & virtutem experirentur quidem, eam tamen non uno modo semper, sed vel in suam ipsorum salutem & amplificationem, vel rursus in suam miseriam & castigationem. nam si præsentem semper memoria, atque legitima obseruantia Deum, ut sui quondam ex Egypto liberatorem, colerent, perpetuò sibi propitium & conseruatorem habituri essent. sin verò, ibilius obliuiscuntur, ad superstitionis insaniam proclines, religionis veræ iudicium adulterarent, non absentem nec negligentem, sed amulatorem, sed acrem ac diligentem animaduersorem, atque adeò ultorem essent habituri. Igitur cum utriusque conditionis assumptum ab ipsis fuerat peruersè obseruatum, causa etiam suarum calamitatum ultro ab ipsis allata est. & ut in summam argumentatio colligatur, non Dei neglectio, non Madianitarum potentia vel felicitas, sed ipsimet sibi malum pepererunt. id per quos nam allatum fuerit, nihil refert, siue per Madianitas, siue per alios quosuis, dummodo illud constet, Dei amulatoris iudicio & auctoritate allatum. S. S. E. Si erit malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit: quia non faciet Dominus Deus verbum, nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos Prophetas. Atque ita hoc loco Deus, ut iustificetur in sermonibus suis, & vincat cum iudicatur, consilium iudiciumq; suū huic Prophetae, ad hanc causam actionemq; appellato, exposuit, eidemque ad Israëlitas referendum credidit, asseueraturo, veram suarum calamitatum causam fuisse, quòd illi in conditione atque pacto non manserint. Et nolivistis audire vocem meam: quæ me vobis pietatem obseruantibus Dominum, Deum, consulentem, fauentem; rursus verò reuicentibus amulatorem, & iudicem, acremq; animaduersorem fore declaraueram. Atque conficitur, illos culpa sua, iudicioq; Dei, in eas, quibus urgebantur, angustias compulsos esse: unde non, nisi ex vniuersi Dei clementia, misericordia, & bonitate, educi possent: ut omnia quæ sibi aduersa acciderent, sibi ipsis, quæ verò secunda ac felicia, Deo auctori accepta referrent. Igitur hæc tenus dolentibus atque sentientibus Israëlitis, medicumque verum appellantis, non solum consilio & monitu, expositioneq; morbi & causæ, verum auxilium etiam, & remediis efficacissimis, adesse Deus benignè voluit. S. S. E. Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum, & non disperdet eos. Et abundauit ut auerteret iram suam,

Sili. Ital.
Hor lib 2.
Sat. 3.

Audire.

Horat. ferm.
lib. 1. Sat. 2.

Peroratio
signata.

Leuit. 19.

Deut. 13.

Prouidentia
in vtrâque
partem.

Amos 3.

Psalm. 77.

Et non accendit omnem iram suam. Et recordatus est, quia caro sunt. Spiritus vadens, et non rediens.

Venit autem Angelus Domini, et sedit sub quercu quæ erat in Ephra, et pertinebat ad Ioas patrem familiae Ezri. Cumque Gedeon filius eius excuteret, atque purgaret frumenta in torculari, ut fugeret Madian.

Propheta Angelus.

PROPHETAM illum, cuius modò orationem commentabamur, Phineam Eleazari filium, Aaronis nepotem, fuisse, nonnulli ex interpretibus tradunt, coniectura ducti longissimæ vitæ viri, qui Davidis etiam existisse commemoratur. Atque hunc eundem hoc loco Gedeoni visum esse, illicq; Prophetæ, hinc vero Angeli, siue nunciij Domini nomen obtinere, quod Prophetis etiam tribuitur; ut Aggeo, Domini Angelo nuncupato. Verum nos dum institutum nostrum tenemus, neque illius Prophetæ nomen ex sacra lectione confirmare, neque huius nunciij alium, quàm ex natura nomenclaturæ celestium spirituum statuere possumus. Igitur post expositam iam Israelitis publicè suarum rerum calamitatis causam, salutis rationem imitatus Deus, Angelum, quem illius populi procurandæ salutis præfecerat, salubrem nunciium allaturum delegat; qui sedisse dicitur, hoc est, constituisse, quoad à Gedeone conspiceretur. Namque huius etiam significationis verbum est id, pro quo interpret noster modò sedere, modò habitare reddidit. Ut, Beati qui habitant in domo tua Domine. Idem verbû illic usurpatur, cum tamen præter sacerdotem summum, et Regem in sacro templo nemo sederet. Verum hinc sedendi siue consistendi habitus voluntatè et studium, atque certum rei seriò et curandæ et agenda propositum significat: quo tropo Deus, cum populi Rex, gubernator et protector describitur, sedere dicitur. Ut, Quis regis Israel, intende; qui deducis velut ouem Ioseph. Qui sedes super Chirubim, manifestare coram Ephraim, Benjamin et Manasse. Excita potentiam tuam, et veni, ut saluos facias nos Domine. Conuerte nos, et ostende faciem tuam, et salui erimus. Ex qua etiam tropi ratione illa apostoli Euangelistam exponimus, Et ipse sedebat docens. Et, Vidit hominem dentem ad telonium. Et, Angelus Domini reuoluerat lapidem ab ostio monumenti, et sedebat super eum, à qua significatione studij ac seriorum luntatis, non longè abest verbum idem à Latinis aliquando usurpatum.

Sedere.

Psal. 83.

Psal. 79.

Lucæ 4.

Matth. 18.

Iuuenal. Sat. 8.

populi frons durior huius,

Qui sedet, et spectat transcurria patritiorum.

Igitur qui iam Israelitas, responso illo per Prophetam relato, conuertitur Deus, hunc faciem suam, eo modo quo seculis illis commendabat, in saluum ostensurus, Angelum à se missum, sedentis habitu statuit, eundemq; eius spectum viro volebat, quem salutis illius ministrum parauerat. Sub quercu quæ erat in Ephra, ex glandiferarum arborum natura uni generi Elah in sacralingua nomen factum est, cui Latinorum Ilex affine vocabulum sortita videtur. verum genera hac plantarum latioribus nominibus,

Quercus Ilex.

Quercus et quercus, Græci Latinique interpretes declarant. nam quercus quamquam speciem quandam plantæ significet, quam Itali Quercia, Belgæ Eycke, Hispani Roble dicunt; tamen generis ratione interdum inquit, ut: Glandiferas inter curabant corpora quercus.

Lucret. 9.

Singularis pro plurali.

Genet.

Atque iam aliàs certis exemplis ostendebamus, nomina huiusmodi plantarum, animalium, et lapidum, in singulari numero multitudinem sæpe significare. Ut, Abscondita sub quercu, quæ erat in Mambre. Sicut et apud Latinos:

Verg. Geor. 1.

Contemplator item, cum se nux plurima siluis Induit in florem, et ramos curuabit olentes.

Et illud:

— si quercus et ilex

Horat. epist. lib. 1.

Multa fruge pecus, multa dominum iuuet umbra.

Atque ita hoc loco quercum pro querceto accipimus, quod in illo loco, cui Chanana nomen GHOPHRA fuit, densioribus plantis constabat, quamquam ipse Angelus unam quampiam sibi ad sedendum delegisset, unde citius commodiusq; à Gedeone conspiceretur. Quo autem in statu Israelitarum essent illa tempestate res, aperte existimare licet ex huius viri studio, actione, habitu, et gestu, qui cum et familia nobilitate inter primates esset, et propria virtute inter Israelitarum fortissimos, vel ipsius Angeli salutatione et compellatione censeretur, tamen offensus est, ea agens, quæ victi ac tristes ad vitam angustissimè tuendam agere solent: hoc est, victum sibi qualemcumque parans, idq; festinatione ac trepidatione multa, ex metu et suspitione propinqui iam et instantis hostis. Hæc nobis ita censenda, loci, temporis, et causa notationes exhibent. Nam cum tritici manipulos ab illo in torculari excussos legimus, intelligimus hoc eo tempore factum, cum iam segetes maturari cæpissent: quo tempore Madianita populabundi aduentare solebant, atque adeo iam non longè abesse putabatur, ut ex ipso historia contextu indicabitur, atque ex huius versus verbis: Ut fugeret Madian. Hebraicè sic: LEHANIZZ MIPENEI MADIAN. Ad faciendum fugere à facie Madian. Quæ oratio indicat illum pro viribus ad aliquam frumenti, aliàs ipsis perituri, partem Madianitis aduenientibus præripientem, quantum id fieri posset, festinantem, quoad hostis iam conspiciendum se præberet: nam tunc consilium erat, cum parato sibi victu se, patrem, suosq; omnes in illa prærupta et tutiora loca recipere. A facie Madian. conspecto iam hoste. Hactenus ille virtute atque dexteritate sua præstare poterat. Parum autem oportuit esse tritici, quod tanta festinatione ac trepidatione compararetur ab uno viro, non opportuno solis aestu maturum; sed gravidis ac virentibus aristis, citius quàm par esset, demessum, atque breuiter leuiterq; excisatum, nec trituratum in area, sed excussione in torculari vinea purgatum, ubi numquam triticum terendum quispiam suspicari posset; nec in aperto ac libero loco, sed inter vineta et querceta, ubi hosti fortè aduenienti aggressus difficilior, vni verò viro, regionis incolæ ac perito, elabendi op-

portunitas facilius esse posset. in has adeo angustias illorum publica priuataque res coniecta erat. Oportet autem Gedeonem hac agentem non securum, aut ita intentum excussonis operi fuisse, quin subinde respiciendi & circumspiciendi cura admoneret. Quamobrem Angelus sedendi aut consistendi habitu, hostilis personae suspicionem sustulit. Nam si hostis quispiam accessisset, nunquam profecto aut consisteret, aut sederet, ne eiusmodi mora virum ad effugiendum spatia daret; sed, quantum fieri posset, vel citam ponere, vel subito impetu e regione adortus negotium faceret, aut vim afferret. Nec obseruatoris illa species, aut insidiatoris erat: immo custodis potius amici, vel saltem non inimici, atque adeo monitoris & indicis, aut eiusmodi officiosi hominis; ita ut a sedente sibi conspecto nihil timere vir cordatus ac fortis potuisset: secus vero ab eo qui improuisus adesset, atque hac non ambigam significationem praeferebant, Dei iam populo suo prospicientis, & compositioni atque quieti publicarum rerum praudentis: ubi illum diuinum nuncium esse constaret. Cetera porro verba, quae ad loci descriptionem & notationem adduntur, ultra situs rationem, quae opportunè in historis induci solet, ad viri familiam & tribum, atque etiam ad illius familiae disciplinam non latentè significandam, pertinet. Namque ut manifestum in primis fieret, illum virum paratam iam salutis ministrum à Deo esse delectum, non tantum eundem Angelus allocutus est, sed conueniendi tempus & locum etiam praescriptum voluit in paterno agello, eo tempore, quo ipse de patris domo ab hostibus seruanda agitaret, quod etiam officium Deo probatum constat missi Angelo, qui non modo nuncium, sed custodem ageret: id quod antiqui Homeliasae opportunè adnotandum censuerunt. Iam vero ad personarum explicandam rationem, in quam tribu Gedeon conscriptus decuraretur, obiter indicatum est, patris appellato nomine Ioas; qui in Manasse tribu, Israelitarum familiae caput duxque erat, quem oportet praeter ceteros Israelitae antiquae & verae pietatis reliquias familiari disciplina conseruatas retinuisse, quae quo minus publicè ac palam excolerentur, temporum ac morum publica malitia & peruersitas, maiorque peiorum potentia, ac vis impeditabat, id quod quam primum per oportunitatem declarari licuit, liberè ac sapienter declaratum est, ut ex narrationis contextu postea ostendetur. Optimè autem interpres noster inter vertendum familiae vocabulum induxit, sine quo Latinis obscurior aliquanto locus hic esset, atque adeo Hebraicè etiam scientibus, tribuum tamen distributiones minus attentè recensentibus. Namque Hebraicè in hanc formam haec leguntur: sub quercu quae in Gaphra, quae ipsi Ioas ABIHACHEZRI. atque AB, patrem Latine significat, cui aliquando iota adiungitur ad compositionem, ut ABSALOM, & ABISALOM; vel ad possessionem, siue, ut logici loquuntur, ad relationem, ut etiam ipse est ABICHENAN. quamobrem euenire possit, imò euenisse notauimus, ut nonnulli hoc loco Ioas viri cuiuspiam, nomine GHEZER, patrem fuisse existimarent, atque utrumque nomen substantiue ducerentur forma,

Lib. Midras

28

forma, quod tamen patronymicum verè est, adiectiuorumque seruat Hebraicorum formam, à nomine, ABIGHEZER, qui in filiorum Manasse numero secundus recensetur. S. S. E. Cecidit autem fors tribui Manasse, ipse Iosue 17. enim est primogenitus Ioseph. Machir primogenito Manasse patri Galaad & Basan, & reliquis filiorum Manasse iuxta familias suas, filiis Ezer, & filiis Helek, & filiis Esriel, & c. ex huiusmodi primitiuis Abighezer, Gerson, Kehbath, patronymica sua Chanaanus sermo hunc in modum deriuat, Patronymica HAGHEZRIHACHEHHATHI. nostra pronunciatione Ghezeum, Gersonum, Kehbathum sonare possumus, cum Latini aliàs patronymicis omnino careant, praeter unum Saturnium, cognomen à Virgilio usurpatum, quod patronymici vim antiqui Grammatici obtinere aiunt. Igitur cum huc Gedeonis patrem Ioasum ex Abi Egezeri posteris esse historiographus docere vellet, ABIHACHEZRI cognominauit, in eaque familia primas tenuisse significauit: Latinus verò interpres, idem etiam significaturus, patrem familiae EZRI transtulit, ut Egezeritarum, siue Abighezeritarum unam ex Manassensium familiis intelligeremus: quod & nos fusius explicare non piguit, ut in hoc, & multis aliis locis minimè futurum importunum. Nec verò haec antiqui patris appellatio mysterio, ad rem ipsam referendo, caret, siquidem ABIGHEZER, patrem auxilij, auxiliū paternum, patris mei auxilium significat, ita ut ab ipsa prima impositione, Iacob ex huius filij profapia auxilium omni genti futurum portendisse videatur: idque hoc loco ac tempore praeslitum fuisse, historiae author indicet. Iam verò narrationem persecuturi, cum intelligamus Angelum tam diu expectasse, quoad à Gedeone, aliàs operi studiosè intento, conspectus rogaretur: tamen non est antea rogatus, quam ipse ultro virum compellaret. quod nos partim ex operis festinatione & studio, partim etiam ex quadam pro tempore securitate factum existimamus, cum eo habitu ac vultu visus fuerit Angelus, quonulla inimicitiae, aut insidiarum, vel periculi sui commoueri possit suspicio. Atque etiam fieri potuit, ut ipse quoque ab eo, quem e regione sedentem conspiciebat, vel ob modestiam, vel ob admirationem aliquantulum haerens, primam vocem audire cuperet, quam demum audiuit benigna, suavis, & efficacis salutationis interpretem. Namque antè visum fuisse Angelum, quam allocutum, subiunctus declarat versus:

Et apparuit ei Angelus Domini, & ait: Dominus tecum vir fortissime.

SUPERIOR versus Angelum venisse, consedisse, & expectasse narrat; hic verò à Gedeone visum auditumque fuisse exponit. Nam verbum apparuit, in sacra lingua passiuum est, à radice RAAH, quae videre, conspici, contemplari, & obseruare significat; ut interpretari possumus: Et visus est ei Angelus Domini, & dixit ei: Dominus tecum GIBOR virtutis. Nominis GIBOR significationem vno atque altero loco in commentariis Iosue exponebamus: cui in iis, quas nonimus, linguis nullum aptam commia-

Mysterium nominis.

Apparere.

ראה

גבור

commodius posse dicebamus, quàm antiquum Hispanicum Barragan, ita ut saluatio hæc Hispanicis verbis sonare possit: El Señor contigo Barragan de Valentia. Longè autem grauius est dicere, Barragan de Valentia:

quàm si dicamus Varon de Valentia, o Varon Valiente. atque H H A I L nomen ad omnem virtutem, quæ studio ac meditatione augeti potest, significandam usurpatur. ut fortitudo apud Latinos; quæ cum vna ex quatuor primis officiorum parentibus sit, tamen omnium officiorum formam ut genus appellando complectitur. ut, Sitenus & fortis causisq. Philippus agendis

Fortitudo.

Horat. Sat.

Clarus— Sic etiam in nostra versione, mulierem fortem legimus. Verùm cum idem nomen, nomini GIBBOR additur, propriè eam virtutem, quæ in bellicis rebus strenuè gerendis spectatur, intelligimus. Sic Poëta:

Ouid. Met.
lib. 14.

Occidit à forti (sic Dij voluistis) Achille. Atque ita Iudas cognomento Machabæus fortissimus appellatur. Ut verò saluationis sententiam apertius cognoscamus, verborum constructio examinanda est. Nam cum verbum non expressum fuerit, ad præsens vel ad futurum tempus referri oratio potest: ita ut quæ expressa pronunciataq. sunt verba, integrum sensum componant, formaliter, uti Dialectici; siue in sensu composito, uti Theologolinguuntur. idemq. est dicere, Dominus tecum vir fortissime, ac si diceretur, Tu vir es fortissimus, eo quòd Dominus tecum est: atq. ideo tuam istam propriam fortitudinem ipse præsens instruit, auget, promouet, successibus secundat. vel etiam illud significat, Dominus tecum futurus est, qui te virum fortem instruat, & promoueat, quiq. fortitudinem istam maximis gerendis rebus amplifcet. Atqui hanc posteriorem rationem Angelus; Gedeon verò priorem tenuisse videtur, qui admiratus se illa tempestate, illarum trepidatione omnium, illo in metu, atq. illa festinatione, & GIBBOR & fortem appellari, cum nihil rei præclaræ egisset, atq. id tantum studeret, quemadmodum se patrisq. sui domum aliqua victus vel exigua & simplicissima portione, ab hostibus non vi, sed fuga eripere, & in vita tueri possit: & non tantum illis nominibus saluari, verùm audire etiam, Dominum secum esse, qui fortitudinem illam suam curaret, & augetet. quod quemadmodum cum præsentis rerum statu conuenire posset, admiratus, respondit:

Obsecro Domine, si Dominus nobiscum est, cur ergo apprehenderunt nos hæc omnia?

EV M, qui se alloquebatur, non Angelum, verùm Prophetam quempiam esse, Gedeon tunc primùm saluatus existimauerat, eundem videlicet, aut eiusdem ordinis, cum illo, qui nuper Iraelem incusaturus exsistere.

Nam cuius naturæ certè esset, ante colloquij finem non videtur cognouisse.

Igitur non humanam, sed ex Deo profectam atq. per vatem pronunciatam saluationem, pro præsentis rerum facie, interpretatus, quemadmodum

Dilemma.

etiam propriamq. definire posset miratus, dilemmate excipiendam duxit: quæ

argumentationis genus ad verum extricandum magnam obtinet vim, sed

id facilius nobis Latinè explicandum dabitur, si orationis Hebraicæ

citatis Romanis verbis utcumq. reddatur. In me Domine mi, & est Dominus nobiscum, & cur inuenit nos hæc omnis? Latinus verò sic: Mihi ne Domine; & est Dominus nobiscum; cur nam igitur hoc omne nos offendit? Quod Latini interpretes plerumque vertere solent Obsecro, in sacra lingua legitur B L. Cuius significationem exponentes, quid Latinum, Obsecro, hoc loco valeat, declarabimus. Atqui saluationem non simplicem, verùm duplicem sibi factam intellexit Gedeon; altera parte, quæ suam singulariter personam; altera verò, quæ omnem Israelitarum Remp. attingeret. Nam si tantum illud audisset, Dominus tecum, singulari nomine, atq. munere Dei sese ornatum intelligeret; verumenimvero cum elogium additum cogitaret GIBBOR fortitudinis, eam rem in totius Reip. ac populi utilitatem cedere interpretatus est. Namque nemo est, qui sua vnus causa Gibor vel esse, vel cognominari visus fuerit, cum id & virtutis & cognomenti ei insit, qui vel malorum depulsiōe magnorum, vel alijs rebus præclare ad publicam utilitatem in bello aduersus hostem gestis, clarus insignisq. euaserit. quamobrem illam ipse saluationis expositionem excepit, nempe Dominum magnam illi populo salutem ipsius salutati ope atq. opera præstare. quod quemadmodum constare affirmaretur, sese minimè assecutum planè mirari, ideoq. cupere omnino doceri, quemadmodum id cum ipso rerum usu stare possit. Nam cum ipse nihil tanto elogio dignum egerit; nec quicquam in Repub. sua præter angustiam & calamitatem videat: quorū illa saluatio euadat, minimè intelligere sese ait, cum audiat se Gibor fortissimum appellari, cuius nullum fortitudinis exemplum in publica commoda editum exsistat: cum etiam audiat eam fortitudinem Israelis causa ex Domini munere & autoritate constare, qui præsentem sese populo probet. Atque omnia hæc cum præsentis rerum statu an aptè cohæreant, sibi nondum esse ostensum, idq. ut ostendatur desiderare se significat, & priorem quidem saluationis partem ad se pertinentem, tanquam sibi notam & exploratam, breuiter expedit; non negatione, sed admiratione excipiens: In me Domine mi. Ac si Latinè diceret, Sic aduersum me loqueris, cum ipse mihi conscius sim animi, mentis, atq. roboris proprii, qui magna trepidatione nunc id ago, ut me meosq. fuga ab hostibus eripiam; quod verò publicam Israelitarum rem spectat, cui præsentem, propitium, & fauentem Dominum esse asseris; id ut à viro sapienti ac veraci, quem nihil otiosè proponere decet, doceri curo & rogo. Et est Dominus nobiscum, & cur inuenit nos hæc omnis? Dissertissimam argumentationem instituit Gedeon, ad saluationis constantiam & veritatem inquirendam, inuento medio firmissimo, & argumento ad oppositum deducto. Medium autem est nomen illud IEHVEH; quod, præterquam quod diuinam naturam significat, efficacem, immo efficientem etiam, & agentem indicat, atq. is præcipuè exemplis sese probantem, quæ malorum depulsiōem, bonorum conciliationem, felicitatis instructionem ostendunt. namque hoc nomine sese ipse appellandum indicauit, cum de

Obsecro.

publica libertate ac salute populi, cum antiquis vaticibus ageret. S. S. E. Ego
 Exodi 6. „ Dominus qui apparui Abraham, & Isaac, & Iacob in Deo omnipotente,
 „ & nomen meum IEHVEH non indicaui eis. Pepigiq; fœdus cum eis, ut
 „ darem eis terram Chanaan, terram peregrinationis, in qua fuerunt adue-
 „ na. Ego audivi gemitum filiorum Israel, quo Egyptij oppresserunt eos, &
 „ recordatus sum pacti mei. Ideo dic filiis Israel: Ego Dominus educam vos
 „ de ergastulo Egyptiorum, & eruam de seruitute in brachio excelsò, & in-
 „ dicis magnis. Assumam vos mihi in populum, & ero vester Deus: & scie-
 „ tis, quòd ego sum DOMINVS Deus vester, qui eduxerim vos de ergastu-
 „ lo Egyptiorum, & induxerim vos in terram, super quam leuavi manum,
 „ ut darem eam Abraham, Isaac, & Iacob, dabog; illam possidendam vo-
 „ bis. ego DOMINVS. Qua oratione quid huius nominis DOMINVS,
 „ siue IEHVEH titulo ac ratione, hominibus à se delectis prestare possit,
 „ atq; vellet; Deus luculenter exposuit, nempe salutem, libertatem, ingenui-
 „ tatem, hereditatem, possessionem, quietem, regnum, felicitatemque omnem
 „ etiam temporalium, quas vocant, rerum, quæ futurarum æternarumq; um-
 „ bræ erant. eaq; omnia eiusdem nominis, quo exponi cœpta sunt, autoritate
 „ demum confirmavit: Ego DOMINVS. quæ totius tabule atque legatio-
 „ nis quedam veluti subscriptio fuit. Iam verò Gedeonis argumentatio ad
 „ Dialecticam formam instituta sic habet: Quibuscumq; DOMINVS ad-
 „ est, salus, pax & felicitas est. Nobis nec felicitas, nec pax, nec salus est: quid
 „ ergo nobis DOMINVM adesse ais? Huius argumentationis propositio,
 „ quam maiorem vocant, ex nominis ipsius etymo, satis in sacra lingua nota,
 „ atq; expositione diuina, superius nobis citata constat. quam expositione nulla
 „ exceptione diminuendam, alia etiam apud eundem vatem Moysen assenera-
 „ tione confirmauerat Deus; qui vatem de certa legationis autoritate rogan-
 „ tem sic edoctum confirmatumq; dimisit: EGO SVM QUI SVM. sic di-
 „ ces filiis Israel: QUI EST, misit me ad vos. Dixitq; iterum Deus ad Moy-
 „ sen: Hæc dices filiis Israel, Dominus Deus patrum vestrorum, Deus Abra-
 „ ham, Deus Isaac, Deus Iacob misit me ad vos. hoc nomen mihi est in æter-
 „ num, & hoc memoriale meum in generatione & generationem. Vade &
 „ congrega seniores. Israel, & dices ad eos: Dominus Deus patrum vestro-
 „ rum apparuit mihi, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob, dicens:
 „ Vistans visitavi vos, & vidi omnia quæ acciderunt vobis in Egypto: &
 „ dixi, ut educam vos de afflictione Egypti in terram Chanaan, & He-
 „ thæi, & Amorrhæi, & Pharezæi, & Hæui, & Iebusæi, ad terram fluen-
 „ tem lacte & melle. Itaq; locus unde argumentum Gedeon petiuit, ex eorum
 „ genere est, qui intrarem ipsam esse dicuntur, vocaturq; à conjugatis, ut
 „ tantum nomine, sed re etiam. Confirmata primùm propositione, atq; confir-
 „ sa & manifesta habita, assumptum ex opposito deductum stabilit. Et
 „ autem assumptum: Nobis nec pax, nec felicitas, nec salus est. quod ex
 „ thymematibus festinatione non pronunciauit quidem, verum ex contrariis de-

Rerū copia
 umbræ.

Exodi 3.

Locus ac-
 iugaus.

repugnantibus, quò tandem deueniendum erat, non docere modò, sed firma-
 re etiam tendit: Cur apprehenderunt nos hæc omnia? Hebraicum in-
 terrogando signum L A M A H Latina orationi, Qui sit, aptè consentit, ut,
 Qui sit Maccenas, ut nemo quam sibi fortem, &c. Qui sit igitur ut omnia
 hæc, siue, ut Hebraicè legimus, omnis hæc nos offenderit? Femininum ge-
 nus illa lingua pro neutro, quo caret, vsurpat. ut: Vnam petij à Domino, &
 hanc re iuram. ita omnis hæc, celsissimè interpres noster vertit, Omnia
 hæc fieri autem nequit, ut felicitas & miseria simul, eodem tempore, eo-
 demq; loco constet, cum altera alteram expellat; nec verò se felicitate carere
 tantum, atq; in medio quodam vitæ loco consistere, sed miseris abundare ait.
 Namq; forsatis populis alius accidere possit, ut si non felicitate, parco ta-
 men tenuiq; vitæ genere vtendum sit, victu sibi per laborem sudoremq; pa-
 rato; nullis tamen hostium vexantibus vel terrentibus; nullis id, quod labo-
 re partum sit, diripientibus. Verumenimverò se non felicitatis carentia
 tantum, verum calamitatis variæ sensu, ac dolore multiplici laborare asse-
 uerat; quamobrem verbis vititur, non quæ priuationem, sed quæ rem habi-
 tumq; (ut Physici loquuntur) significant: Inuenerunt nos hæc omnia.
 Atque assumptum hoc argumento alio, præterquam præsentis experientie
 sensu, probare noluit; quamobrem pronomen demonstratiuum protulit, hæc.
 Nam quæ præsentis sensu percipiatur, ratione confirmare superuacaneum fue-
 rit, cum maxima secundum naturam euidentiâ ad sensum, & ad tactum,
 ut Hippocrates docet, sit. Est autem oratio in coniecturali Rhetorum statu,
 quaritur enim an DOMINVS populo adsit: definitur status eorum, qui-
 bus adest. Is cum præsentis confertur; præsentis rei atque apertæ nulla conie-
 ctura exigitur, sed indicatio satis superq; est, hæc. Demum non simplici,
 sed vario ac multiplici miseriarum genere se, populumque suum premi, ait
 Gedeon. Omnia hæc, siue Omnis hæc. conficitur itaq; argumentatione
 grauissima ex multis ambitetis, ut miranda atque difficilis Gedeoni, illius
 salutationis relinquatur explicatio, DOMINVS tecum vir fortissime.
 Quandoquidem præsens publicarum priuarumq; rerum status, cum felici-
 tatis usura, quam DOMINVS iis, quibus adest, prestare solet, aperitè
 pugnare videatur. Iam verò exceptionem omnem, quæ propositioni dari
 posset, remouere Gedeon studet. Nam si quis diceret non semper iis, quibus
 Deus nomen illud suum IEHVEH probat, salutem felicitatemq; esse, id
 profectò tum à pronuntiatis, tum à præiudiciis atq; experimentis, ac de-
 mum ab autoritate diuina, cui maximum ad fidem faciendam pondus mo-
 mentumque tribui debet, depellitur.

Vbi sunt mirabilia eius, quæ narrauerunt patres nostri, atque dixe-
 runt: De Egypto eduxit nos DOMINVS?

NOMEN DOMINVS, siue IEHVEH, secundum formam & an-
 notationem accipiendum hoc loco est, siue (ut vulgato Dialecticis vocabulo
 utamur) formaliter, atq; in sensu qui compositus dicitur. Sic enim cum di-

Femininum
 genus.
 Plal 26.

Felicitas.
 Miseria.

cimus Regem iubere, regium iussum edictumq; interpretamur, ut admi-
 nus & personam, non ad hominem, auctoritas atque efficacia referenda
 sit. Iam verò argumentatio à præiudiciis sic instituitur: Quod semel à Deo
 ex certa ratione profectum est, id Deo (in quo nulla mutatio esse potest) per-
 petuum propriumque sit oportet, atque ut ex eadem etiam ratione profici-
 scatur, consentaneum est. Sed Dominus, vti DOMINVS, hoc est, IEHVH,
 patres nostros de Ægypta magnis iudiciis eduxit. ergo si idem Dominum
 hoc eodem nomine nobiscum est, aliter nobiscum agi, quam nunc agitur,
 oporteret. atqui laboriosissimè nobiscum agitur: ergo Dominus nobiscum
 eadem ratione, qua sese IEHVH probat, nō est; hoc est, qui seruare possit,
 & velit ut possit, inficias iri non potest; ut velit, mihi adhuc incompertum
 esse ipsa rerum aperta facies vult. Nam in tam perspicuis rebus nec argu-
 mentatio quaerenda, nec etiam coniectura capienda videtur; sed præsentis
 affirmationis probatio ex præsentis etiam sensu & experimēto exigenda est.
 Vbi igitur sunt mirabilia eius? Vbi, inquit, istius nominis IEHVH
 virtutis atque efficientiæ exempla apud nos, qualia apud maiores nostros
 fuere? Acutissimè ac sapientissimè hoc etiam loco à collatione duorum loco-
 rum arguit, altero, efficientis causæ, altero verò, eius rei quæ circa effectum
 versatur. Eiusdem argumentationis genus à coniunctis dicitur. Nam cum
 efficiens causa suam exserit vim, euentū aliquod exstare oportet. Sol quidem
 & lucere, & illuminare, & calefacere potest; eamq; vim perpetuo apud
 obtinens, is probat, quibus elucet. Igitur cum terra atque maris pars altera
 illustrata calidag; conspicitur, sol adesse, vimq; suam ei parti cōferre ac præ-
 stare cognoscitur: quod si vitraque hæc desiderentur, solem abesse euestigi
 arguunt. Efficientis causæ virtus perpetua illis verbis affirmatur. Mirabi-
 lia eius, eius propria, non aliena, aut aliunde petenda; sed eius, qui, quæ
 ratione IEHVH est, eadem in salutem eorum, quos seruare tuerique velit
 mirabilium efficax authorq; est: itaque illum posse non ambigo; adesse velle
 & velle, non video: nam Vbi sunt, veluti si quis ei parti, quæ nec illustra-
 nec calefens fuerit, solem adesse negauerit. Atque huius argumentationis
 rationem, siue confirmationem, ex illo diuino Moysis carmine, quod cum
 Gedeon vir bonus ac pius, nec sacræ legis immemor, animo ac mente re-
 lussisset, petiisse nobis videtur: Foris vastabit eos gladius, & intus pavor,
 uenem simul ac virginem, lactentem cum homine sene. & dixi, Vbi
 sunt? cessare faciam ex hominibus memoriam eorum. & paulo inferius.
 Quomodo persequeretur unus mille, & duo fugarent decem millia? Non
 ne ideo quia Deus suus vendidit eos, & Dominus conclusit illos? Conclufit
 hoc loco idem quod, emptori tradidit, interpretamur. Atqui is qui vendit
 quam vendit rem, à se abalienare dicitur. Atque idem argumentum, quod
 ex præiudiciis deductum obseruabamus, à pronuntiatis, hoc est, à verissimè
 & grauissimo antiquorum testimonio, non quidem auditu, sed visu ac fer-
 su comprobato, corroboratur. Quæ narrauerunt patres nostri, atque
 dix-

Deut. 32.

33 uenem simul ac virginem, lactentem cum homine sene. & dixi, Vbi
 34 sunt? cessare faciam ex hominibus memoriam eorum. & paulo inferius.
 35 Quomodo persequeretur unus mille, & duo fugarent decem millia? Non
 36 ne ideo quia Deus suus vendidit eos, & Dominus conclusit illos? Conclufit
 hoc loco idem quod, emptori tradidit, interpretamur. Atqui is qui vendit
 quam vendit rem, à se abalienare dicitur. Atque idem argumentum, quod
 ex præiudiciis deductum obseruabamus, à pronuntiatis, hoc est, à verissimè
 & grauissimo antiquorum testimonio, non quidem auditu, sed visu ac fer-
 su comprobato, corroboratur. Quæ narrauerunt patres nostri, atque
 dix-

dixerunt. Verbum ZAPEVRV, & narrare, & enumerare significat, & דבר
 ad utramque significationem simul hoc loco facit, indicatq; non unum aut
 simplex, sed multa ac varia Dei salutaris miracula patribus (quorum gra-
 uissima auctoritas est) fuisse ipsis enumerata, & singula etiam longius nar-
 rata & commemorata sapientissimè; eaq; omnia eò pertinuisse, ut salus illa ex
 Ægyptiaca seruitute ac miseria, misericordis Dei voluntate ac virtute
 constituisse agnosceretur. Cuiusmodi exempla cum in præsentiarum deside-
 rentur, Deum ab ipsis alienatum, iter illud antiquum flexisse, & contra-
 rium modo ire videri, arguunt.

Nunc autem dereliquit nos Dominus, & tradidit in manu
 Madian.

TOTIVS argumentationis commodissimis è locis petita complexio, est
 ab opposito consequentis ad antecedentis oppositum deducta, conditionalis
 antecedentis proposito atque destructo signo. cuius argumentandi forma
 nonnulla exempla huiusmodi apud Poetas leguntur:

Pastor Aristæus fugiens Peneia Tempe,
 Amiffis (fama est) apibus morboque fameque,
 Tristis ad extremi sacrum caput adstitit amnis;
 Multa querens, atque hac affatus voce parentem:
 Mater Cyrene, mater, quæ gurgitis huius
 Ima tenes, quid me præclara stirpe Deorum
 (Si modò quem perhibes pater est Tymbræus Apollo)
 Inuitum fatis genuisti? aut quò tibi nostri
 Pulsus amor? quid me cælum sperare iubebas?
 En etiam hunc ipsum vitæ mortalis honorem;
 Quem mihi vix frugum & pecudum custodia solers
 Omnia tentanti extuderat; te matre relinquo.

Virg. Geor. 4.

Pugnantium secum aduersis frontibus compositione & comparatione, acer-
 rima huiusmodi argumentationes conficiuntur, quibus vel antecedens non
 constare, vel, si constet, cum repugnanti vnà conuenire euincatur. ut:

Sub Rege Medo, Marfus, & Appulus
 Anciliorum, nominis, & togæ
 Oblitus, æternæque Vestæ,
 Incolumi Ioue, & vrbe Roma:

Carm lib. 3.
Od. 5.

Hoc est quod Gedeon nomine illo salutari appellato cōficere & euincere stu-
 det, mirabile & nouum esse, Israeliticum populum IEHVH tutela ac sin-
 gulari prouidentia muniri, & tamen in hostium manum traditum acer-
 bissimè vexari; quin potius id sibi magis consentaneum videri, ut relictū
 atque hostibus à Deo traditū dicendi sint: non quidem permissi, sed in mi-
 seram illam seruitutem traditi ac dati. Qua in exquisitione, ab euentis cau-
 sa & consilium ponderatur. Enthymema verò ita conficitur, ut consequens
 antecedenti præponatur, quod ad posteriorem argumentandi rationem fa-
 cit: nam ad priorem, hoc est, ad naturæ ordinem, quamquam rectè hoc in lo-
 co col-

co colligat Gedeon, tamen hanc collectionem non ante instituit, quam à posteriori, id est, à re & euentis ratiocinatus est. prius quidem sic egit: Si Dominus nobiscum est, cur ergo apprehenderunt nos hæc omnia? declaranda priorè parte expositione & exemplis, atq; præiudiciis pronuntiatis quæ maiorum, posteriore autem, re atque euentis ostendit. nunc verò priorè illam refellit, oppositamque constituit: Dereliquit nos Dominus. Atque causam hanc, siue consilium & factum ex euentu ponderauit: Et tradidit in manu Madian. Quæ expositio illius quaesiti est, Cur apprehenderunt nos hæc omnia? Nam quæ in priori argumentatione cõfusè enunciabatur, in hac posteriori, quæ & summam & expolitionem prioris continet, apertius & plenius exponuntur. Vt illud:

Bellua multarum es capitum; nam quid sequat, aut quem?

Pars hominum gestit, conducere publica: sunt qui

Fructis & pomis viduas venentur auaras.

Ita serio omnia obseruata & expensa ante Gedeoni fuerant, quæ diuina tele rationem spectare videbantur: ut quamuis repentina salutationi, tamen quid tam grauiter & artificiosè obiceret, in promptu habuerit. Sed de huiusmodi sacris argumentandi rationibus proprio loco, si Deus votis annuet, disseremus.

Respexitque ad eum Dominus, & dixit: Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Israël de manu Madian. scito quod miserim te.

QVAM QVAM eligendorum ad Reip. utilitatem ministrorum liberi & integra Deo optio semper sit, sicut scriptum est; Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, ut eatis, & fructum afferatis: tamen virtutem aliquam in iis, qui delecti optatiq; fuerint, non raro obseruauimus, quam Dei virtutis efficacitasq; auctam, ad munus rectè atque feliciter obeundum promouerit. Omnes enim eorum, quibus Deus olim ministris à se, nullo hominum suffragio, delectus usus est, indices eualuenti, cõplures in quibus laude dignum aliquid inuenias, obseruare est: & nescio an vnus & aliter ab hac obseruatione excipiat, ut impius ille Iscariotes Iudas, quem tamè electionis tempore vel dexteritatem ad loculorum & viatici rationem expediendam, vel sedulitatem in iis probasse par est, quando connumeratus inter Apostolos, & ministerij illius sortitus est sortem: quãquam ipse cupiditate auaritiæ corruptus, sese suo scelere Episcopatu abdicauerit. S. S. E. Nonne vos dixi decem elegi, & vnus vestrum diabolus est? Neque enim inficias imus, multarum virtutisq; propria in ministris sanctimoniam à ministerij ipsius sanctitate esse diuersam, posseq; improbum hominem vel sacro, vel aliis publico ministerio rite ac legitime fungi, quod vel Balaam, Iudas, & Cayphas manifestis exemplis docebunt: verum in iis optionibus, quæ vni Deo tribuuntur, aliquid tamen apud optatum delectumq; fuisse, plerumque obseruauimus, cuius ratio optanti habita fuerit, siue id vis aliqua vel à natura insita, vel industria & labore parata ad rem agendam; siue, quod potissimum

& commendatione dignissimum est, animi mentisq; probitas, & pietatis studium arbitremur. Ita Abraham, quamquam in illa vanarum religionum perturbatione natus & educatus, cum tamen illo suo in saculo vir aliis bonus & sana mentis esset, multarum gentium pater, & credentium exemplar cõstitutus est. Ita Paulus, qui ex veri ignorance, discipulorum Christi acerrimus delator exstiterat, tamen ob studium atque amorem pietatis, quam ipse sibi cultam cupiebat, & illo modo cultum iri censebat, ab illis tenebris ad lucis magna prædicationem delectus euasit. taceo Samsonem, Moysen, Samuelem, & ceteros, qui pietatis studium proprium ab inueniente ætate probauerant: taceo seminarum omnium sanctissimam, Mariam, cuius modestia summa ad summum matris Dei honorem euecta est. S. S. E. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, cuiusque exemplum ceterorum omnium, qui delecti fuerint, exempla & commendat, & superat. Atque illud nobis statuendum ostendit, nullam partem ex iis, quas in hominibus variis variis esse oportet, ad diuinæ electionis opportunitatem videri aptiorem, quam modesti animi studium, ad Dei primum laudem, deinde ad hominum publicam utilitatem propensum. Nam cetera omnia quæ ad agendarum facultatem rerum pertinent, quamquam in his, qui diliguntur, requisita & desiderata, tamen Deus ipse sufficit ac præstat: animi verò studium, & voluntatis mentisq; opportunam propensionem ab ipsis, quos eligit, postulare solet: ut ex diuini Pauli vocatione manifestè animaduertimus, illud respondentis: Domine, quid me vis facere? Dicebamus autem hanc rationem plerumque obseruatam ita constare, ut quæcumque his diuersa exempla indicabuntur, vel communem obseruationem nõ interturbare, vel occultiore iudicio etiam comprobari posse intelligamus. S. S. E. Omnia in mensura, numero, & pondere disposuisti. Hæc obiter nos adnotare Gedeonis, viri optimi, exemplum hoc loco monebat: qui tametsi inter gentis suæ corruptos mores illo tempore conflictatus versaretur, tamen antiqui Reip. illius felicitisq; status non ignarus, & diuinæ efficacitatis notitiam habebat, & magnorum olim Dei beneficiorum memoriæ recordationem repetens, eiusmodi suis temporibus desiderabat exempla, atque sanæ pietatis erga Deum, & curæ erga publicam salutem specimen, pronuntiata oratione probauit. Huiusmodi verò officia sibi grata esse, Deus ipse re atque munere primum, deinde verò verbis declarauit: re quidem, quod virum respexit; verbis autem, quod illum augustè sanctèq; appellatum, illis, quas parabat, tantis rebus gerendis præfecerit. Vade, inquit, &c. Latinum verbum, Respicere, cum ex Hebraico פֶּאֶנָּה חִיָּאֵס fertur, complures significat actiones, quarum exterior explicatio in facie oculorumq; habitu ac gestu cognosci, interpretatio verò, ex subiecti sermonis materia, rationeq; peti solet. Vnum autem genus est, quod ad fauorem probationeq; refertur, & cum Deo tribuitur, propitium ipsius nomen significat. Cuius exempla illa occurrunt: Respiciam vos, & crescere faciam; multiplicabimini, & firmabo pactum meum vobiscum. & Respice ad orationem serui

Electio ad ministrum, & electi partes.

¶ Hora. Epist.
lib. 1. Ep. 1.

¶ Sap. 17.

¶ 17.

¶ Leuit. 26.

¶ 3. Reg. 8.

serui tui, & ad preces eius, Domine Deus meus. Namque ipse respiciendi habitus, quocumque subeatur consilio, attentionem voluntatemq; indicat: atq; ita Deum Remp. respicere, dicebat Cicero. semper enim verbum PANAH, sensus atque animi intentionem, certumq; consilium ad eam rem, cuius causa pronuntiatur, significat. Atque huiusmodi gestu & Gedeonem, intuentem Angelo qui Dei partes agendo sustinebat, Deus ipse spiritu & animo, & opportuna ad gerendas res virtute instruxit, & auxit; atque ita repente expeditionem maturare iussit. Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Israel de manu Madian: scito, quod miserim te. Quamquam ex primo illo alloquio atque iusso quantum sibi virtutis atque felicitatis additum fuerat, non intellexerit Gedeon; tamen re vera iam auctus adornatusq; euaserat, quippe qui fide in Deum praeclitus ante erat, quae primum fundamentum est ceterarum omnium virtutum, quaecumque vel ad propriam vniuscuiusque, vel ad publicam multorum vtilitatem diuino dono hominibus contingere possunt. Nam de diuino IEHVEH nomine tam sapienter disseruisse, antiquas diuinorum beneficiorum historias memori mente recoluisse, patrum testimonia citasse, illum illarum rerum omnium fide instructum testabantur. Quippe qui manifeste confiteretur, Deum efficacem esse ad salutem populo afferendam, atque suam prouidentiam, singularemq; erga Israelitas curam eiusmodi magnis beneficiis probare solitum, posse etiam nunquam & perpetuo renouandis exemplis comprobare, seseq; diuinam virtutem in dubium minimè vocare, voluntatem verò hoc tempore requirere, quam tamen is qui se alloquebatur, praesentem significabat. Quamquam verò virtutes omnes, quaecumq; in homine laudari possunt, auctorem primum Deum agnoscant; S. S. E. Quid habes, quod non accepisti? & Si accepisti, quam gloriaris, quasi non acceperis? tamen una fides, quae prima omnium ad omnem pietatis partem exigitur, praecipuo quodam nomine hominibus attribuitur: utpote quae, tametsi in intelligendi vi sita sit, tamen voluntatis imperium ac nutu inducitur. S. S. E. Captiuates intellectum in obsequium fidei. Nola autem animi pars, siue vis, magis propria hominis esse dicitur, quam voluntas, quae alio nomine arbitrium à Latinis dicitur. nam ceterae partes cum inferioribus naturis communes nobis sunt, ut sensus cum brutis; & cum superioribus, ut intellectus cum spiritibus incorporeis: optandi verò vera perpetuo vis, hominum propria esse videtur, atq; ita quaecumq; ex optatione proficiuntur actiones peculiari quodam modo ac iure hominibus adscribuntur. Ex eaq; reuenit, ut laudis atq; culpa rationes ad eam tantum partem, quae optionis copos est, referantur. Nam quae naturae opus tantum sunt, vel aliunde exterius collata accedunt, in vituperationis aut commendationis albo antiqui sapientes non scripserunt. cuiusmodi in animo, per spicax sensus, beatum ingenium; in corpore, robur, forma, membrorum agilitas; in aeternis, diuitiae, atque opes & potentia: quae omnia sua quidem sponte & natura bona dici possunt; bonum autem eum, cui contingunt, ut non semper effectum

fectum videmus, ita non necessario appellandum iudicamus. At verò quae ex nobis ipsis magis proprie proficiuntur, qualia sunt intellectus, voluntas, conatus, ea si rectè exercentur, laude; sin verò prauè, culpa digna habentur. In religionis verò pietatisq; rationibus, primas fidei deferimus, cuius ope, intellectui, uti dicebamus, voluntas imperat. S. S. E. Audi Israel: Dominus Deus tuus, Deus vnus est. Audiendi enim verbo obsequium obedientiamq; significari constat, atque viam efficacemq; fidem charitas, per dilectionem operata, comitatur. Porro fides ea vi est, eaq; efficacia diuinitus praeclita, ut hominis animum maximarum, ac plane diuinarum, naturaeq; modum longissimè superantium, tum actionum, tum rerum capacem competentemq; efficiat, atque (ut vno & verbo, & exemplo rationem absoluamus) cū Deo potentem reddat, imbecillum aliàs, & de se nihil promittentem, immo sese humillimis atque extremae notae hominibus comparantem, adeò ut quae natura negata sunt, ea vni fidei virtuti diuinitus concessa videantur, sic emortuorum virorum, sic sterilium feminarum fecunditatem, sic in communi totius terrarum orbis inundatione & vitam, & salutem promissam praestitamq; scimus, sic inter alienas nationes praesentem tutelam, & perpetuam prouidentiam adfuisse; huic, in mediis fraternae inuidiae incendiis securitatem; huic maria aperta itineris usum praebuisse; huic in vasta solitudine vitulum suppeditatum; huic hostes victos ac fusos cessisse: denique huic virginem atque integerrimam vteri Deo authore donatum nouimus, huic, inquam, illud praecium tributum: Beata quae credidisti, quonia perficiuntur ea quae dicta sunt tibi à Domino. Ut verò eò redeat oratio, vnde digressa est; illud in summa repetendum, cum ea omnia quae vel bona dici, laudariq; possunt, nò sine numinis auctoritate & ope hominibus constet, fidem virtutem vnam esse, quae in vera pietatis rationibus & primas obinet, & praecipuo quodam modo hominis arbitrio tribuitur, in eaq; virtute opportunitatem esse, maximas atque diuinas planè res tum excipiendi, tum agendi, ex Dei efficientia suam vltro communicantis voluntatem. S. S. E. Deficiet me tempus narrationem de Gedeon, Barac, Samson, Iephie, David, Samuel, & Prophetis: qui per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obtinuerunt ora leonum, exstinxerunt impetum ignis, effugauerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterrunt exterorum. Huiusmodi fidem iusto examine in Gedeone probatam virtutem suam Angelus appellabat. Vade, inquam, in fortitudine tua hac. Hebraicè, BECHOHHACHZEH, in hac ipsa tua virtute. Nam CHOAHH, in sacra lingua & virtutum genus omne, & vim atq; robur, & vnā ex quatuor virtutibus, quae in magnis rebus gerendis spectatur, significat: quam Latini etiam fortitudinem vocant: quibus idem etiam nomen ad omnem virtutem transfertur. Ut, Strenuus & fortis, causisque Philippus agendis Clarus, &c. Fucrat autem Gedeonis haec vnica ostensa ac declarata fortitudo, nempe, Fides.

Exod. 6.

Genes. 13.

Lucas 11.

Hebr. 116.

Horat. epist. lib. 2.

des. nam qui illa tempestate in metu, suspitione ac trepidatione illud tantum satagebat, quemadmodum semotiore, tutiorēque, ac minus periculo reductus, annonae simplicissimae atque immaturae copiam aliquā sibi, patri domui magna festinatione pararet, mox periculum atque hostium impetum fuga declinaturus, tamen salutationem illam, quae Dominum sibi adesse declarabat, ita excepit, ut Domini virtutem & efficacitatem maximam, propriam, aeternam, certamque, iis, quibus ipse vellet, constanter se credere, affirmaret: voluntatis verò a salutante indicatae significationem tantum requirere. Hanc duplicem responsionem, duplici etiam oratione diuinus nuncius excepit, & sibi probari, & secundo numine promoueri declarauit. Vade in fortitudine tua hac. In ista, inquit, quam profiteris, & ostendis fidei Domini virtute & efficacitate, deus illius virtutis antiquis exemplis, in ista eadem ito quamprimum; non dissimilia in Israelis salutem, pro temporum locorumque ratione, exempla per te edenda visurus, & huic atque post venturis seculis probaturus. quod verò ad voluntatis, quam modo requiris, significationem attinet: Scito quod miserim te. Cum nullum verbum otiosum unquam fuerit, esse ve possit, tuque te missum, ad eamque rem delegatum audias, eadem fide & certam voluntatem esse intelliges; & tibi omnia, quae ad rem peragendam opportuna fuerint, praestanda credes. Hebraicè huiusmodi tempo hac enuntiantur: Nonne misisti? Cuius orationis in certissimis assuetionibus frequens usus est. Nam quae ita rogantur, ut a rogato negari non possint, ea pro exploratis haberi oportet. Atque haec interrogatio confirmationis vim obtinet, illudque iussum spectat, Vade. Nam satis est Deum dixisse, ut ea, quae fieri minime posse videntur, fiant: quippe qui solo verbo & mandatum, & omnia quae intra mundum sunt, in lucem ediderit. S. S. E. Ipse dixit, & facta sunt; ipse mandauit, & creata sunt. Statuit ea in aeternum & in seculum seculi: praecipit, & non praeteribit. Illo igitur verbo, Vade, & liberabis Israel, meam de salute Israelitarum, tua opera: atque ista fidei virtute, voluntatem tibi indicatam ita declaro, ut non possis te non visum dicere; cum verò iussum fueris, eadem fide iussum meum, uti pignus conficiendam rem praestantissimum, apud te retinebis: quippe quod a me betur, decretum certumque esse oportet.

Qui respondens ait, Obsecro, mi Domine, in quo liberabor Israel? ecce familia mea infima est in Manasse, & ego minimus in domo patris mei.

MAXIMORVM donorum, munerum, & beneficiorum Dei factam capacem esse, atque ad magnas gerendas res virtutis diuinae competentem solere dicebamus. verum enim verò non semper necesse est, eum qui fidem deditus fuerit, ea omnia cognoscere atque intelligere, quae ad conficiendam rem opportuna commodaque esse possint, donec quemadmodum id expedientissimum sit, edoceri contingat. imò plerumque videmus eos, qui ad magnas res delibentur, suae primùm electionis admonitos non dubitare quidem de Deo

virtute atque efficacitate, quem solū omnia perficere posse credunt; sed tamen modum, rationemque, conficiendae rei rogare, cum ea vulgaribus & humanis, aliisque iam exploratis viribus aut artibus, fieri non posse constet. ex qua interrogatione demum euenit, ut non solum consilium, & incepta ipsa, sed modi, rationes, ac formae (quae à disputantibus media dici solent) vni Deo auctori tribuenda sint, atque ita opus ipsum totum numini adscribatur; ut (sicut D. Paulus de hoc genere differens ait) non gloriatur omnis caro. Ita legimus Abrahami uxorem animum, non quidem dubitasse de promisso filio, verum de insolito inauditoque conceptus exemplo haerentem, animoque cogitantem, omniaque in se viroque suo fecunditati iam repugnantia cognoscentem, risum tenere non potuisse, non quae promissum rideret, sed se potius ipsam rei tanta sibi praestanda rationem ignorare, atque admirari illo risu confiteretur. Ita Moses se viribus, eloquio, & ceteris artibus ad eas, quae sibi imponebantur, peragendas partes, minus natura sua instructum agnoscentes, onus recusabat. Credebat quidem ille, Deum promissa praestare posse; verum quod se agendis rebus tantis imparē intelligeret, suam excusans inopiam dicebat: Obsecro Domine, non sum eloquens ab heri & nudius tertius: & ex quo locutus es ad seruum tuum, impeditioris & tardioris linguae sum: ita ut sese minus quam antea idoneum fateretur, donec rem omnem non ex sua, aut aliis naturali virtute, vel ex humana industria, sed ex Dei efficacitate expeditum iri edoctus est, dicente ad eum Domino, Quis fecit os hominis? aut quis fabricatus est mutum & surdum, videntem & caecum, nonne ego? Perge igitur, & ego ero in ore tuo, doceboque te, quid loquaris. Sic feminarum omnium sanctissima, virginumque praestantissima, cum sese eo modo, quo tunc habebat, integritate, inquam, summa praeditam; tamen illo eodem, quo salutabatur, tempore concepturam audiret; insoliti, numquamque aliis auditi exempli admirabunda modum rogans, edocta est, omnem illius maximi miraculi efficacitatem penes Deum esse, id in illa efficere volentem, cuius causa & ipsa inter mulieres felicissima praedicaretur; & quod ex illa natum esset, sanctum, Deique appellaretur Filius. Atque haec omnia eo pertinent, ut huiusmodi interrogationum & hesitationum quam plurima exempla, non ex fidei defectu, sed ex modi ignoracione, atque suae singulorum tenuitatis confessione, proficisci interpretemur, apud quosdam ex electis obseruata. Zachariae verò exemplum, quod obiici nunc posset, longiore, quam hic locus capit, tractationem postulat, qui etiam de ratione conficiendae rei dubitans, tamen & reprehensionem, & animaduersionem iure subiit. Oportuit enim virum sacerdotem nulla hesitatione teneri eius rei, quam iam olim Abrahami seculo factam nouerat. Igitur Gedeonis exceptio nullam illi fidei laudem detrahit, quod ad diuinam virtutem & efficacitatem pertinet; sed modum, rationemque, conficiendae rei quaesitam indicat. Neque enim ille Deum rem confecturum vel dubitabat, vel insciabatur; sed ex demandatis ratione modum difficillimum, immo secundum naturam impossibilem,

Interrogatio in factis.

Psal. 31.

Sarzifus.

Mosis excusatio.

Exod. 4.

Matiz interrogatio.

Luca 1.

admiratus rogabat: quippe cum audisset, Vade, & liberabis Israel de manu Madian: & scito quod miserim te: ad eam rem magno apparatu, hominumque armatorum frequenti manu opus esse arbitratus, & sese, quem nominatim missum intelligebat, tum aliis Israelitarum tribubus, familiis, & viris, tum hostilis exercitus immensitati comparans, modum alium doceri cupiebat ab eo, quem ipse minimè idoneum commodumque tenebat. Atque ita inquit: Obsecro, mi Domine, in quo liberabo Israel? Sacra lingua idiotismum hoc loco obseruatum ita ex verbo reddimus: In me, Domine mi, in quo liberabo Israel? Nomen ADONAI, quod rogatione hac praefatus est Gedeon, orantis obseruantiam indicat: nec Deo tantummodo, sed hominibus etiam laudandis salutandisque acclamari solet. Nec enim hactenus ille vel Deum, vel spiritum alium caelestem secum colloqui intellexerat, verum magnum aliquem virum, ac summum quidem Prophetam quempiam existimabat: qualem illum esse intellexerat, quo verba faciente, omnis Israelitarum gens reprehensa fuerat. Huiusmodi igitur personam reuerens, primum rationem vel sibi planius exponi, vel aliàs temperari molliriq; postulat, Hebraico tropo, idem significante quod Latini dicere aliquando solent, Partem ista. Nam & sese, virtutemque suam tantis rebus conficiendis minorem; & iisdem intelligendis, mentem cogitationemque suam longè imparem esse fatetur, cum expositione verissima sui, suorumque contribulium status. Efficitur igitur exceptionis sententia eiusmodi: Mihinè ita loqueris Domine mi, qui & propria imbecillitatis atque tenuitatis, & meorum etiam, per quos tu agenda esset, extrema inopia conscius sum? Si quidem tu mihi imperas, ut ipse eam, & liberem Israel, idque futurum affirmas: igitur vel ego solus in iubeor, vel cum iis, qui in nostram familiam conscripti sunt, nostrisq; vexillis aut signi nomine recensentur. Atqui & numero, & viribus, ceterorum contribulium tenuissimi sunt, & praeterea quantuli qualesque sunt, aliis in patris mei domo, vel patri, inquam, vel fratribus pareant, potius quam mihi; utpote qui postremus minimusque, ceterorum omnium habear, & si Itaque nec ipsimet sponte sequentur, nec vocantem audient, nec, si utriusque conueniamus, tamen id efficere, praestareque poterimus viribus nostris, nisi cum aliis conferantur contribulibus, vel cum tribubus aliis, longè minores esse deprehendentur. Aut igitur aliter tu me de hac re compellato, rationem doceto, quemadmodum id fieri possit, ut ego vel solus, qui in domo patris mei minimus sum; vel cum iis, qui nobis addicti recensentur, liberare possim Israel. Ecce familia mea minima est in Manasse. Tantarum rerum conficiendarum facultati quatuor obiicit Gedeon, quarum exceptio cum humanis rationibus & experimentis contenderet; tribum suam, eandem tribu eorum qui familiae suae adscripti erant partem vel turmam, eandem familiam; demumque, propriam ipsius personam. Omnesque has partes omnibus modis extenuatas, ad tantum suscipiendum opus minimè idoneas esse cõtendit. Atque duplici comparatione usus tum sui cum suis, tum cetero

sui suorumque cum hostibus; humanè id, quod iuberetur, praestari sibi non posse indicat; si quid verò praestandum sit, ad Dei voluntatem & efficacitatem reuocat. Atqui viri huius patrem Ehihar in sua tribu fuisse, oratio ipsa indicat.

Dixitque ei Dominus, Ego ero tecum, & percuties Madian quasi virum vnum.

IMPOSITVM sibi munus duplici oppositione excipiebat Gedeon, propriae opis tenuitate, quod nimirum ipse singularis, atque suorum omnium postremus esset; & hostilium copiarum ac virium magnitudine, qua manifestacum esset, indicari non postulabat. Vtramque verò exceptionem Angelus auertit, indicans ad eam rem, quae pararetur, non humanis, verum diuinis rationibus, modis, atque viribus utendum esse. Quippe omnia ita constituta erant, ut qui se solum ac singularem rem conficere iuberi existimabat, ipsius qui secum loqueretur auxilium experturus certissimum, & hostem, quem multiplicem validumque putabat, singularem tamen atque pauidum, consilij viriumque impotem reperturus esset. Ais tu unicum virum pluribus praestare difficillimum esse; atque ita quidem res habet: verum hac in consuetudine ita res constituenda est, ut hostis vnum; ego ac tu duos agamus viros. Atqui duos vni praestare, consentaneum est. Itaque deinceps te non solum ac singularem, nec imbecillum, vel inopem cum unico ac singulari homine depugnaturum existimato. Atque iam hac expositione magnum aliquid concipere, sibi ex promittentis auctoritate polliceri potuit, quandoquidem eum, quem sibi adstiturum audierat, non tantum humana, verum diuina virtute id effecturum intelligere par erat: quem tametsi nec Deum, nec Angelum arbitraretur, tamen Prophetam diuinitus missum putabat. Iam verò quae diuina ope conficerentur, nulla, quamuis maxima, difficultate impediri interturbariue poterant. S. S. E. Tu es ipse Rex meus, & Deus meus, qui mandas salutem Iacob. In te inimicos nostros ventilabimus cornu, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nos. Non enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me. Saluasti nos de affligentibus nos, & odientes nos confudisti. Igitur Gedeon ad eam rem, quam agere iubebatur, cum non multis copiis indigere admonitus esset, duosque tantum satis superque futuros ad unum conficiendum virum, Dei iam promissum agnoscens, atque ex sermonis figura rationem subducens, iamque ad credendum commotus, id quod sibi proponeretur promissum, ut nouum atque singulare, ita certum, constans, omni dubitandi exceptione semotum esse cupiens, in hunc modum poposcit.

Et ille: Si inueni gratiam coram te, da mihi signum, quod tu sis, qui loqueris ad me. Nec recedas hinc, donec reuertar ad te, portans sacrificium, & offerens tibi:

SI, ut Latine oratio hac sonat, exponenda est, vix coherentem sententiam nobis exhibebit. Namque audienti ac videnti, superuacanea postulatio

esset signi, quo is qui loqueretur, sese loquentem esse probaret. huius autē orationis obscuritas primaue lingue idiotismo illustranda videtur: Si inueni nunc gratiam in oculis tuis, & facies mihi signum, quod tu loqueris. Ne quæso recedas ex hoc, quoad redeam ad te, & proferam munus meum, & apponam ad facies tuas. *Propheticum atq. planè diuinum illud de vincendis hostibus promissum interpretatus Gedeon, familiari atque grata communione sibi confirmari postulat, antiquo more vsus eorum, qui vates, responsi referendi causa petitos, munusculo quoquam allato, salutare consuevere. non qui diuina vel mysteria, vel ministeria mutare, aut emere muneribus putarent, sed qui vatis voluntatem & gratiam ex benigna acceptione probari posse, arbitrarentur. Nam cum magnus quispiam vir ab eo, qui se obseruantie nomine adit, munusculum, quo ipse aliàs minimè egeat, accipit: sua erga donantem facilitatis specimen humanissimum præbet. Sic aliquando Saul, cum de Samuele vate ad eundem à comite suo moneretur, sibi nihil in promptu esse, quod munusculi obseruantie, ergo viro Dei proferendum esset, excusabat: demum verò exigui, quod cõtingerat, argenti certior à comite factus, consilium laudatum exsecutus est. Optimus, inquit, est sermo tuus, veni, eamus. In hunc igitur morem atque modum, promissum illud ab eo, quem Dei Prophetam arbitrabatur, factum, confirmatum, certum, ratumq. euasurum sperabat Gedeon, si obseruantie munusculum pari facilitate atque benignitate exciperetur, qua colloquium cæptum absolutumque fuerat. Equidem, inquit, tuum istum humanissimum & benignissimū sermonem, vltro ad me habitum, quo tantum Dei erga nos beneficium indicasti, munusculo ex me expectando atque excipiendo confirmatū velim; quod ex tanti promissi gratulatione debita profectum, voluntatem aduersum me tuam probabit. Atque orationis argumentationisq. constructio sic nobis paraphrasticòs explicanda est: Si eadem, inquit, gratia ac facilitate, qua magnum istud signum mihi pollicitus es, præstiturum te confirmare vis, munusculo parumper à me expectando, atque benignè suscipiendo, probare potes. Maximum quidem signum diuine erga nos voluntatis ac misericordie, victoria ista quam promittis, erit: id verò quo credam, atque constanti exsequar, te duce auxiliatoreq. edendum prædicas: atque ita me tibi comitem eligis, & appellas. æquum igitur fuerit, te à comite militeq. tuo inuitari, & munusculo, exiguo illo quidem, verum grati & obsequentis animi studiij indice, coti finire. Itaque non postulat hoc loco victoriæ signum, sed voluntatis atque constantie verbarum illorum, quibus se ad illud signum diuinitus edendum, ut comitem administrumq. appellari audierat. id autem cum summo studio atque ardente animo Gedeon optatum poposcerit, magna eius, qui secum loquebatur, liberalitate obtinuit.*

Qui dixit, ego præstolabor aduentum tuum.

Ex Hebraico, Ego sededo, quoad tu redeas, Dicebamus munusculi expectationem & acceptionem, ad gratia, voluntatis, atque facilitatis

mentum à Gedeone optatum ac postulatam fuisse: eam verò non ut postulabat modo, sed cumulatiùs impetratam, responsum ipsum indicauit. nam qui munusculum operiri rogabatur, sese id quod ille agere veller, libenter expectaturum, nec tempus præfixurum respondit; sed veluti obsequio vsus, agendi spacium, oportunitatemq. quãtam is, qui sese rogabat, cuperet, præbiturum, omni alia vel negotij vel discessus cogitatione interim prætermissa. Postularat quidem Gedeon breuem expectationem, quàm citissimè excursurum & officium festinaturum sese hac deprecatione subindicans, Ne quæso recedas hinc. Nam qui alterum hoc modo interpellat, festinationem suam ciuilitè pollicetur. non, inquit, in mora ero tibi, dum modo officiolum à me expectare tibi placeat, tantisper dum propero. Ille verò non tantum expectare, inquit, verum, ut tuam actionem mihi magis probari intelligas, sedere etiam placet, quoad ipse & eas, & tuam rem commodè agas, non impertune etiam cum redieris, rediturus. Siquidè sedendi habitu inter alia multa, qua in sacro Apparatu doceri indicabamus, attentionem etiam, atq. animi erga dicentes agentè (ve conciliationem significat: ut, Maria sedens circa pedes Iesu audiebat verbum, &c. Sic apud alios authores:

Confedere duces, surgis tu pallidus Ajax. & ab hoc non alienum illud est:

Dicite: quandoquidem in molli confedimus herba. Atque nobis aliquando vsu venit, ut cum multa peregrinationibus nostris narratione Philippum Regem meum, semotis arbitris, nos audientè bassum iam existimantes, vltèrius tenere vereremur, benignè tubertem progredi, atque ad audiendū commoditatem maioremq. nobis narrandi opportunitatem scamnum sibi poscere, ac de integro sedere conspiceremus.

Ingressus est itaque Gedeon, & coxit hædum: & de farinæ modio azymos panes: carnemque ponens in canistro, & ius carnis mittens in ollam, tulit omnia sub quercu, & obtulit ei.

MUNUS à se ad studium suum, atque accepturi veritatem probandum, singulari verbo MINHAH vocauit Gedeon, quo proprie munera illa significantur, que vel grati animi officio, vel in eunda, concilianda atque retinenda gratia causa donantur; siue ea Deo, siue magnis obseruandisq. viris, siue amicis præbeantur. Deducitur autem nomen ex verbo NANHAH: quod quiescere, consolari, gaudere, placidè agere, atque huiusmodi gratæ significationis verbis Latinis respondet. Existimo autem, ut aliàs aliquando annotaui, Latinorum munus à voce MINHAH defluxisse, quod certè ex tribus principibus elementis duo retinet, M, N, Latinorum pestore densissimam illam, aspirationem H H. minimè exprimente. Igitur bonum, gratum, atque fidelem hospitem agens Gedeon, quas illo seculo atque illa tempestate lautas, & commodas existimabat epulas, diligenter parauit. Nonimus apud Homerum regia conuiuia aphis capris celebrata. Quieto atque tranquillo tempore vsus Abrahamus hospites rogatos, atq. benignè annuentes, bene excepit, non auibus captis, non piscibus vrbe petitis; sed vitulo, lacte ac butyro,

Munuscula
vatis.

1 Sam. 9.

Sedere.

Lib. Hierem.

Luca 8.

Virg.

1 Sam. 10.

1 Sam. 10.

1 Sam. 10.

1 Sam. 10.

1 Sam. 10.

Contiua

prica.

butyro, laganis ex simila confectis, quæ placentarum vicem ferrent: Gedeoni verò, cui, inter montes vitam utcumque tuenti, nec vitulorum, nec agrorum copia fuit, nec ad aucupium suppetebat otium, sed ex capris qui montanis asperisq; locis aluntur, qui vni hospiti, mentem magis quam munus existimatur, satis esse posset, fercula nullis ornata macellis contingere, sed illis simillima, quæ honestis olim frugalibusque viris placuisse accepimus, quarumque exempla legimus.

Iuu. Sat. 11.

De Tiburtino veniet pinguis agro
Hædulus, & toto grege mollior, infcius herbæ,
Necdum ausus virgas humilis mordere salicti,
Qui plus lactis habet, quam sanguinis, &c.

Secunda verò illi cura panis fuit, qui ut quàm recentissimus apponeretur, ex farina Ephra, id est, satis tribus, celebri & frequente in sacris rationibus mensura, in furno decoctus est; nullo fermento adhibito. nam interim dum hædina carnes decoquebantur, eiusmodi etiam expediri panis potuit, qui si fermentandus esset, tantam celeritatem non ferret. Atque hoc loco conuiuatoris tum fidem, tum studium laudare oportet; qui promissam à conuina & hospite expectationem gratia nomine interpretatus, non obuium quemque cibum, sed pro temporis ac loci opportunitate optimum gratissimumque diligenter curauit, spatiumq; sibi tantum ex fide surripuit, quatum ad comode parandum ferculum opus erat. Ferculum verò ipsum non temere aut incomptè, non negligenter obiecit, verum pro ratione atque usu munde atq; eleganter comportare apponereq; studuit; carnem ponens in canistro, non sine lancibus aut discis, quibus esuro apponere instituebat, & ius carnis immittens in ollam, quo calidius, temperatius, ac mundius in patina deinde effusum ministraret: rappa autem minime sordida suram illi viro non neglectam, epula ipsa demonstrant, & locus quo conuiuium instruere constituebat. Subter quercum, subter querceta, quæ elegantis tecti atque umbræ usum ferrent. Huiusmodi hospitalitatem magno humanitatis exemplo probatam, nunquam satis laudare atque comendare Apostoli sibi videtur, proposito atq; indicato exitu honestissimo, ut, qui homines inuitatos existimauerint viri, Angelos demum sibi susceptos experti fuerint. Agnoscere etiã sub Dei benignitatem, qui cum humanorū vel officiorū, vel munerū nihil indigeat, tamen pietatis atque fidei exemplis adeo deletatur, ut Angelos suos, ditissimos atque beatissimos celestis regie ministros, piorum hominum hospites agere, & sese ad humanæ exiguæ officiolæ gratiam & probationem comparare accommodareq; iubeat, propter eos qui hereditatem capiunt salulis. Hinc igitur euenit, ut Gedeon hospitij illius breuissimi probatum munus ex euentu cognosceret, quippe qui suas epulas non modo conuina (quæ hominē putauerat) usu ipso placuisse, sed celestibus spiritibus, atq; adeo ipsi celorū ac terræ Domino, superiorumq; Regi gratā iucundamq; hostiam esse fesse; & non hominē, sed Angelum sibi conuiuio exceptū fuisse intellexerit.

Hospitalitas

Rom. 12.
Heb. 13.
1 Petri 4.

Hebr. 11.

Cui

Cui dixit Angelus Dei: Tolle carnes, & azymos panes, & pone supra petram illam, & ius desuper funde.

Quam sapienter, promptè, ac diligenter piorum hominum studia & conatus à supernis ministris instruuntur & adiuentur, exempli huius exacta consideratione docemur: atque illud verum perpetuumq; experimur, quod ab Apostolo pronunciatum est: Diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum, iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti. Exiguum quidem, verum ex magno, pio, atq; studioso animo profectum munusculum Gedeon hospiti apposuerat, satis letus futurus, si acceptum, gustatum, gratumq; esse usu ipso cognosceret: verum id officium, quod à se ad Deū transferretur dignum esse ostendit Angelus: non qui ipse ederet, aut edentis speciem praberet, qualem apud Habrahimum quondam Angeli prabuerant, sed qui ex apposito munere hostiam Deo ad apponentis utilitatem prouideret, ipsamq; apponentem eius sacrificij ministrum institueret. Namque sacrificandi ministerium soli hominum generi demandatum sacra præcepta exemplaq; testantur. Quamobrè apposita fercula, quæ ad hostiæ usum destinata Angelus voluit, non ipse tetigit, aut aræ imposuit (quippe qui nō hominis illa sua legatione, sed Dei vicem personamq; sustineret) verum aræ instar viuum lapidem instituit, in eoq; hostiam futuram collocari iussit, ita ut carnes & panis hostiam, ius verò carniū libamen esse iuberet. Atque hoc pacto legationem suam planè diuinam, se verò legatum mortali vice maiorem, hoc est, Angelum, Deiq; virtute & efficientia instructum ostenderet. Iubet itaq; carnes in lapide frigido poni, iubet ius infundi, quod iam ex mora tepidum saxi frigore citius frigeret. quo etiam exemplo Elias in Carmelo monte usus, diuinam virtutem apertius comprobabat. Atque hoc loco adnotandum est, Angelum Dei significantius appellari non quidem IEHVEH, sed ELOHIM; cum alias plerumque Angelus IEHVEH, hoc est, Dei Israelitis singulariter cogniti (ut alias exponebamus) dicatur. id verò nobis ob eam rem factum videtur, quod cum sacrificiorum Israeliticorum ritus certo loco, id est, intra tentorium lege sancitum, peragi iuberentur, atque hoc sacrificium ex iis esset, quæ pro tempore aliquando singulariter fieri concessa sunt; altare illud quod ab Angelo instituebatur, non sub singulari IEHVEH, hoc est, Dei Israelitis singulariter cogniti & culti; sed sub ELOHIM nomine ad horam sacraretur, Dei, inquam, totius mundi ac celi Domini, Principis, Præsidis, atque Gubernatoris, cuius calum sedes, cuius pedum scabellum terra est, cuiq; omnis orbis templum constat, atque ubique locorum sese coli & iubere potest, &mittere, sicut scriptū est: A solis ortu usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum, & vos polluistis illud, &c. Et quidem Gedeonis auro veram sacrificandi rationem Israelitæ contaminauerant, sicut & postea Eliæ tempestate contaminatam legimus.

Rom. 8.

Malach. 2.

c

Cumq;

Cumq; in huiusmodi tempora deuentum esset, vt sibi munde grataq; hostia
prouidentia sua ostendenda causa, immolarentur; ipse locum diligens prom-
debat, qui totum calorum ac terrarum orbem sibi auctori Principique Deo
consecrauit: nec ita tabernaculi sanctitatem exceperat, vt pro tempore non
hunc vel illum diligere posset locum, interim etiam dum illa secula durabāt
quibus Israel secundum carnem ipsum Deum I E H V E H titulo ac nomi-

Ioan. 4.

manifestis illis, & futurorum vimbram referentibus, sacris colerent: quod
hora illa veniret, quando nec in monte Garizim, nec in Ierosolymis adori-
tur Pater, sed veri adoratores adorent Patrem in spiritu & veritate. Atq;
hoc semel opportunè tetigisse satis fuerit, ad disputationem indicandam
huiusmodi priuatis sacrificiis, quæ (vti Israelita auctores concedunt) in
horam instituebantur; Latini, pro tempore dicere solent, vti:

Virg. Eocl.

Nunc te marmoreum pro tempore fecimus: at tu,
Si fœtura gregem suppleuerit, aureus esto.

Aliàs autem differemus, quando, quo pacto, quòve ritu, quòque auctore
huiusmodi singularia sacra fieri liceret.

Cumque fecisset ita.

VT boni officiosiq; conuiuatoris est, ea quæ contingunt libenter, sed
ac munde ponenda curare; ita etiam boni gratiq; conuiuia est, hilari animo
conuiuium celebrare, atque singulas, vti aiunt, gustu ipso & vsu, quamuis
mensa breuis honorare dapes. Rursus vero nihil omnino gustare, aut sup-
bo dente malè singula tangere; fastidiosi & ingrati conuiuia est, quales
boni frugalèsque viri improbarunt; — Ergo (inquit ille) Superbum

Iuuen. Sat.
Axi.

Conuiuam caueo, qui me sibi comparat, & res Despicit exiguas.

Molestum potuit hoc modo atq; inciuile videri Gedeoni; nihil omnino
ferculo suo conuiuia illi gustatum fuisse, sed contra se eadem & in saxo
nere, & ins effundere iussum; nisi iam fides, quam ex dicentis auctori-
tate conceperat, mentem illustrare cœpisset, atq; mysterium in actione
subesse indicare; nam qui tam diu harentem ac munus expectantem ex-
tus fuerat, sibi conciliatum & beneuolum impensius crediderat. iam vt

M23

ipsa verba, quibus monebatur, & instruebatur, sacrum quid atque gratum
sonabant, Accipe carnes & azymos panes, & pone supra petras

Ponere.

H A N A H H. idem verbum ex quo M I N H H A H deductum nomen
cebamus, quod & munus, & sacrificium significat. Pone, inquit, vti mu-

Azymos.
Funder.

nus atque sacrum. Latine religioso iam vocabulo dici posset; Offertum
Deinde nomen azymorum eodem tendebat, cum aliàs panem dicere satis
fuisset. Præterea verbum, Funde, legitimum quoque sacrorum commemo-
ratione erat. His demum vultus habitusque iubentis addebantur; quæ
ad fastidium, sed ad gratiam & studium referenda fuerunt, viro &
erarum rerum gnaro, & iam illum, qui se alloquebatur, Dei vatem, aque
adeo omnia consilio ac serio agentem credenti: quamobrem nulla cur-
tatione omnia ex præscripto curata atque acta fuere: atque ita sacra
facien-

facientis munus magna sedulitate atque pietate subitum, mox verò de-
inceps felici exitu probatum fuit.

Extenditque Angelus Domini summitatem virgæ quam tene-
bat in manu, & tetigit carnes & panes azymos. Ascenditque ignis
de petra, & carnes & azymos panes consumpsit. Angelus autem
Domini euauit ab oculis eius.

VT qui hæcenus Gedeoni propheta qui spem esse videbatur, nunc detri-
ceps humana vice maior natura, hoc est, spiritus crederetur, hoc signum di-
uina virtute atq; efficientia editum interpretamur. Audierat quidem vir
Israelitarum rerum restitutionem à ministro vero, eodem qui sese alloque-
batur, futuram; eum verò hominem existimauerat diuino vaticinijs atque
etiam fortitudinis dono auctum, qui vnà secum rem esset acturus. ex his
cogitationibus fide animatus, promissi exitum optabat; & eum, qui secum de
hac re ageret, nomine Propheta & amabat, & humanè atque pie excipie-
bat. hac fide atque hoc studio illud amplius obtinuit, vt eum, qui sese allo-
queretur, Angelum Domini esse certior fieret. Siquidem signum hoc non
salutis promissæ ac futuræ, sed naturæ atque veritatis eius qui cū agebat, in-
terpretamur. Quippe ex omnibus earum rerum, quæ videri sentiriq; pos-
sunt, generibus nullum præstantiæ, efficientiæ, ac præsentis suæ ostendenda
ac manifestanda causa familiaris, quàm ignem apud antiquos usurpare
voluit Deus (magna profecto significatione, quam nunc explicare non va-
cat) ita vt in antiqua omni historia imitandi ignis potestas & facultas Sa-
tana, atque ipsius ministris omnibus, nulla fuisse permissa videatur. Atqui
duplicis ignis in antiquioribus sacris lectionibus mentio fit. alterius qui-
dem communis huius, qui caloris efficientiæ vel in bituminis, ac sulphuris,
oleiq; natura latet; vel ex duro silice aut ferro, aut aliàs densiori ligno vel as-
fere excuditur, cuius obtinendi copia & ars nulli mortalium negata est.
quod & ipsi etiam externi auctores cognouerunt:

Vcr. Geor. 1.

Vt varias vsus meditando extunderet artes
Paulatim, & sulcis frumenti quæreret herbam,
Et silicis venis abstrusum excuderet ignem.

Alterius verò ignis frequens commemoratio est, qui nulla humana opera
aut arte, nulla communi ac vulgata natura efficientia incenditur, sed spon-
te ac repente ardere incipit, nec tamen certa, ac perpetua, inuariabilisq; effi-
cientia esse conspicitur. lucet quidem ille & maximè & purissimè, si cum
nostro hoc igni comparatur: cætera verò non ex perpetua constanteq; nor-
ma, vt natura elementa omnia, sed ex consilio arbitrioq; efficere comproba-
tur; quandoquidem interdum repente exstans ea vrit, atque absumit, quæ
sibi assumenda videtur optasse; vt cadauera ab Abrahamo in terram strata:
interdum verò etiam tenuem atque vsu facillimam materiam, qualis spina-
rum, senticeti, atque ruborum est, occupatam, diuq; incensam, tamen ille sam-
andem relinquit; cuiusmodi spectaculum Moyse omnem philosophandi
facul-

Gen. 15. facultatem aliquando adimebat, viro in omnibus humanis Aegyptiorum
 Exod. 3. disciplinis apprime docto, tamen in huiusmodi exemplo ad stuporem usque
 haerenti; nonnumquam verò iucundam, gratam, atque opportunam lampada
 dis ac lucis usuram, sine vlla aliâ molestia hominibus confert, quod & Is-
 Psal. 77. raelitarum exercitui per totas quadraginta annorum noctes contigit. Atque
 huius generis igni praesentiam efficiendam suam veluti familiari quodam
 Deut. 4. signo antiquis singulariter comprobari, & agnoscere Deum voluit. S. S. E. Et
 „ accessistis ad radices montis, qui ardebat usque ad caelum, erantque in eo
 „ nebra & nubes & caligo. Locutusque est Dominus ad vos de medio ignis:
 „ vocem verborum eius audistis, & formam penitus non vidistis, & c. Non
 „ vidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est vobis Dominus in
 „ Horeb, de medio ignis: ne forte decepti, faciatis vobis sculptam similitudi-
 „ nem, aut imaginem masculi vel feminae, similitudinem omnium iumento-
 „ rum quae sunt super terram, vel auium sub caelo volantium, atque reptilium
 „ quae mouentur in terra, siue piscium qui sub terra morantur, & c. Atque
 huiusmodi ignis non humana opera, aut vulgata natura vi contingenti,
 verum diuina planè ac singularis exempli efficacia producti sanctam
 perpetuamque in templo, sacrisque faciendis, atque lucernis conseruandis copiam
 esse Deus voluit: grauemque ultionem minatus, & praesenti etiam exemplo
 molitus est, iis qui alienum ab hoc igne in sacra inferrent. Nam sicuti Deus aliâ
 natura diuinos deferri honores non patitur, ita nec ignis hic, quem sibi vel
 societ, vel comparet, alium praetera admittit ignem; ut hac similitudine illud
 Deut. 4. verissimum constantissimumque euadat: Caue ne quando obliuiscaris patrem
 „ Domini Dei tui, quod pepigit tecum, & facias tibi sculptam similitudinem
 „ eorum quae fieri Dominus prohibuit; quia Dominus Deus tuus ignis consu-
 „ mens est: Deus aemulator. Atque huius generis ignis, à singulari Dei effi-
 „ cientia exstantis, natura aliquando pabulo suppeditat. procuratus, & hoc
 pacto ad multos usque annos conseruatus est, ex legitimo sacrorum rituum pra-
 Leuit. 6. scripto. S. S. E. Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos
 „ subiiciens ligna manè per singulos dies; & imposito holocausto desuper au-
 „ olebit adipes pacificorum. Ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet in al-
 „ tari. De cuius usque ad humanae salutis tempora conseruatione & usu, pri-
 uata disputatione, Deo annuente, narrabimus. Nonnumquam verò repenti
 vel de caelo descēdens, vel ex inferioribus obortus, vim efficientiamque suam
 Leuit. 10. certis in rebus partim exurendis tantum, partim absumendis etiam admi-
 „ bilem indicauit. Alterius quidem effectus exemplum illud fuit: Egredessus
 „ ignis à Domino deuorauit eos, & mortui sunt coram Domino. vocatis au-
 „ tem Moyses Misael & Elisaphan, filius Oziel patris Aaron, ait ad eos: Ne
 „ & tollite fratres vestros de conspectu sanctuarij, & asportate extrac-
 „ tra. Confestimque pergentes tulerunt eos, sicut iacebant, vestitos lineis
 „ niscis, & eiecerunt foras, ut sibi fuerat imperatum. Alterius verò hoc quod
 Gedeone praesente atque teste editum legimus. Ascenditque ignis de petra,

& carnes azymosque panes consumpsit. Miraculum cum primis ma-
 gnum, nec id vel natura vel casus vi, sed singulari Dei efficientia praesti-
 tum, & locus & modus declarant, cum saxum natura sua frigidum, atque
 infuso iure humidum frigidiusque redditum, nec villo graui ictu percussum, sed
 baculo admoto leuiter tactum, non scintillas ignis, quod fortasse fieri posset,
 si grauem alterius durissimi corporis plagam accepisset; verum ignem adeo
 magnum protulerit, qui & carnes & azymos fermentatis frigidiores pa-
 nes breuissimo tempore absumpsit. Atque hoc pacto & Deum sibi conuinam
 fuisse, & munusculum suum in sacrificium abiisse Gedeon intellexit. Per-
 simili etiam argumento Dauid aliquando sacrum pro publica salute faciens,
 sibi litatum esse cognouit. S. S. E. Et edificauit ibi altare Domino: obtulitque
 holocausta & pacifica, & inuocauit Dominum, & exaudiuit eum in igne
 de caelo super altare holocausti. Iam verò ubi diuina legationis à se obita, sa-
 tis certiore Gedeonem fecisset Angelus, admiratum, atque omni cura de rei
 magnitudine cogitantem, subito etiam discedens reliquit. Euanuit ex ocu-
 lis eius. Euanescere, verbum, quo interpres noster nonnumquam utitur, non
 Latina significationis vim hoc loco obtinet, qua vinum aut balsamentum ve-
 tustate euanescere, & augurum ars vetustate & negligentia euanuisse di-
 citur. Namque hoc modo, qui sua natura corrumpi non potest Angelus, eua-
 nescere etiam minimè potuit, sed idem nunc verbum hoc significat, quod re-
 pente discessisse, atque ex conspectu viri sublatum fuisse, dicere Latinè pos-
 semus. Hebraica oratio & Graeca etiam versio rem aperiunt. Abiitque An-
 gelus Domini ex oculis eius. Verum quid sit ex oculis abire, Chaldaeus
 paraphrastes planissimè docuit: Adscendit, è regione oculorum eius. id ve-
 rò eiusdem sententiae est, atque illud apud Lucam: Et videntibus illis, eleua-
 tus est. Nam poterat terga vertente Gedeone Angelus discedere, eodemque re-
 spiciente, non videri, neque sciri, quānam vel quò discessisset, vtrum currēdi
 celeritate magna conspectum effugisset, an intra terram delituisse, an inter
 vinea aut fructueta, an alio sese abdidisset: verum ut celestis declararetur
 nuncius, vidente viro, versus caelum (ut ita loquamur) euolauit ab oculis
 eius, non à tergo aut occipite, sed à conspectu ipsius admirantis & pauentis.
 Nec verò hoc loco praetermittendum est, virgam qua, post appositum munus,
 lapidem ab Angelo tactum legimus, sacra lingua, MISGHENETH dici,
 quod ex verbo sustentaculum, fulcimentum, siue Latini ius bacillum dici po-
 test. Atqui bacillum quo ambulantis gressus iuuantur, quod dextera te-
 neri atque premi soleat, vimque innitentis excipiat, autoritatis atque effi-
 cientiae symbolum esse, alia etiam, praeter hoc, exempla declarant, virga il-
 lius, Moise gestante, mirifica: & baculus etiam, quem Eliseus famulo mi-
 nus credenti, pueri ad vitam reuocandi causa, commodauerat. ad quam
 etiam rationem illud pertinet: Virgam virtutis tuae mittet Dominus
 ex Sion.

Vidensque Gedeon, quod esset Angelus Domini, ait: Heu mi Domine Deus, quia vidi Angelum Domini facie ad faciem.

Ex comparatione humane infirmitudinis cum diuina virtute, atque ex religioso timore nata fuerat antiquus opinio, superiorum spirituum speciem mortalibus oculis citra mortis discrimen videri non posse: conuenire quidem aliquo modo hominum animis cum celestium spirituum natura, atque cognitionem quandam inter utrumque genus esse; verum quam diu corporis huius terreni carcere inclusa humana detineretur mens, superiorum naturarum congressum ferre non posse putabatur; quod si id aliquando eueniret, corporis & animi dissolutio proximè instare credebatur, quod anima iam superioris spiritus vim & efficientiam secuta, suoq; loco mota, ad separatorem spirituum consuetudinem aduocari, vel educi potius existimaretur, eo modo, quo ferrum magnetis efficacitate, atque potenti principisq; in illo genere vi, rapi videmus. Ita autem hac ratio & opinio illis nata creuerat, ut, cuiuscumque oculi huiusmodi spectris ferirentur, nisi morte euestigio subsequente apprimerentur, insigni miraculo, aut singulari Dei beneficio statueretur adscribendum, huius rei causa. Iacob loco, in quo cum Angelo coluclatus fuerat, nomine Phanuel imposito, gratulabundus dicebat: Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Huius etiam rationis illud hoc in libro inferius legendum exemplum fuit: Statimque intellexit Manuë Angelum Domini esse, & dixit ad uxorem suam, Morte morierur, quia vidimus Dominum. & huiusmodi exceptionis nomine illud Mosè annotatum videtur: Nec super eos qui procul recefferant de filiis Israël, misit manum suam; videruntq; Deum, & comederunt ac biberunt. Simili igitur opinione imbutus Gedeon, visum Angelum quam primum obeundæ sibi mortis causam fore interpretatus, pauere, timere, deprecariq; cæpit: Heu Domine Deus. Vox, quam sua ille lingua usurpauit, & suspirij & deprecationis index est, АНН. Eadem quæ à Teremia impositum sibi vaticinandi, & populum arguendi onus ac munus detrectate, usurpata fuit. АНН, Domine, nescio loqui. Duobus autem nominibus pronuntiandis & diuinam naturam, ut Israëlitis peculiari notam ratione ac prouidentia obseruatam, & eandem ut totius mundi reetricem gubernatricemq; appellabat. Deprecor, inquit, IЕHVEH ELOHIM, quidnam hoc est, quam ob rem ego IЕHVEH Angelum facie ad faciem, apertè hisce mortalibus oculis viderim, cum vel nuncius aliàs afferri mihi idem posset, vel voce audienda, vel spectro aut vaticinio intra animum ostendendo, vel ita ut ipsi hominem quempiam, non Angelum, mihi conspectum fuisse crederem? Namq; in huiusmodi cuentibus ipsa animi humani cogitatio, metus, metus vero, molestiam, molestia, morbum, morbus afferre mortem poterit. Quamobrem Sara quamquam conuiuas illos tres ad se diuertentes vidisset, audissetq; tamen, quia viros à Deo missos existimauerat, non timuit, sed risit potius, ac sibi nuncium gratulata, id, quod nunciabatur, proprium certumq;

tumq; perortauit. Hebraica oratio orantis disceptationem indicat, & causam postulantis quamobrem ita sibi visus & agnitus fuerit Angelus. ex verbo sic verti potest: Deprecor Domine, Israëlitarum patrone, ac Princeps beneficentissime, atq; Deus iudex æquissime & sapientissime, quid quamq; ob rem Domini Angelum his mortalibus oculis te authore vidi? Quam deprecationem ita Deus benignè excepit, ut eiusdem Angeli, iam è conspectu quidem sublato, nondum tamen nimium remoti, voce virum metu omni liberatum, in spem magis ac magis inductum confirmauerit.

Dixitque ei Dominus, Pax tecum: ne timeas, non morieris.

Eiusdem Domini, cuius autoritate fungebatur Angelus, nomine, etiam appellatur; qui opportunissima primum salutatione, viri animum recreare atque reficere, deinde iussu ac monitu stabilire, postremo confirmare intendit. Namque in huiusmodi perturbationibus sedandis, eius, qui cum agitur, mentem ac voluntatem primum indicari expedit. quæ cum certa propitiâq; intelligitur, ad attentionem parandam & ad persuasionem efficacitatis plurimum habet. Hanc voluntatis ostensionem saluatio illa continet, Pax tecum. sive, ut illius linguæ idiotismo dicitur, Pax tibi. Ac primum nomen faustissimum SALOM, pro quo Latinus interpres pacem plerumque reddit, omnem salutis, sanitatis, quietis, concordie, ac, ut vno verbo concludimus, perfectionis continet summam: id quod nullum nec Græcum, nec Latinum vocabulum ita amplè ac propriè complecti obseruatur. Iam verò huiusmodi pax illi ipsi Gedeoni indicitur: Pax tibi. Quidquid vidisti, ad pacem bonorumq; summam referas licet, idq; tibi contingere existimes: tantum abest ut mortem tibi portendi metuas, deinde sacrum ipsum, quod conuiuij nomine apposueris, gratum, atque in tuam utilitatem acceptum probatumque interpreteris. ita fit, ut duobus vocabulis, Pax & tibi, geminam enunciationem subesse intelligamus. Curandarum autem animi affectionum ratio diuina planè hoc loco ostenditur; quemadmodumq; in repentinis perturbationibus expedienda sit, docetur. Namq; de vitio diutius hærentibus alia fortasse opportuniore disputatio erit; eorum verò affectuum, qui repentino breuiq; impulsu existere solent, atque ita animo nocere possunt, contrarium quidem remedium adhibendum est, idq; quam breuissimè ac celerissimè fieri possit, antequam prior illè, siue pavor, siue dolor, siue stupor incumbens insideat. Veluti si corpori cuiquam subita ignis flamma correpto prius aquam infuderis, quam carbones aut torres eos, qui incenderant, detrabas; melius profectò ac celerius incendium, imò & calorem auertas; idq; in omni medicina, etiam naturalis, parte utiliter curabitur, si repentinum malum admoto quam primum remedio præuertatur. Cæperat iam Gedeon mortis opinionem et atque pauore laborare, sed presentis vitæ atque salutis promisso per Angelum reuocatur, Pax tibi; quæ prima vox viri animum ad vitæ cogitationem reduxit: deinde verò concepta periculi opinione liberauit, Non morieris. Causam itaq; vitæ ac salutis primum docetur, pacem videlicet sibi al-

latam & firmatam, ex qua posterior enunciatio, quæ complexionis obtinuit, consequitur: Non morieris. Atque hoc pacto Enthymematis huius ratiocinatio consequitur: Cuicumq; diuina pax affertur, mors non incumbit; atqui diuina tibi affertur pax; non igitur morieris. Illud etiam prætermittendum minimè sese hoc loco indicat: medicinam à Deo rebus iis fieri, quæ sanitatem propriè continent, quibus allatis & admotis, morbus ex consequenti effectu depellitur: cum vice versa naturalis atq; humana (ut sic loqui liceat) medicina ab ægritudinis detractio ad sanitatis reuocationem institui soleat: quamobrem paulatim ut procedat, necesse est. In cæteris namque rebus, quæ Deus non sunt, vita & sanitas non natua, hoc est, non ex propria natura, sed ex maioris efficientiæ communicatione esse possunt. In Deo verò, qui maximè efficax efficiensq; est, sanitas ac vita propria ac perpetua simplicissimaq; consistit. S. S. E. In ipso vita erat. &: Ego sum via, veritas, & vita. Hinc adeò factum videmus, ut in sanatione etiam corporum, absolutum ac præsentissimum, atque adeò subitum effectum diuina virtus prober. Cuius rei exemplorum & antiquioris & noui Testamenti libri pleni sunt. Sic Naaman Syrus, quamprimum in Iordanem descendens lauit, lepra mundatus est, non quidè singulari fluminis natura aut virtute, cuius aqua Amnæ & Pharphari Damasci fluminibus non censebatur præstare; sed diuini verbi, à Vate præcipiente pronunciati, virtute. Sic femina totos duodecim annos desperata medicis fluxione laborans, Iesu vestimentis semel cõtactis, confestim se à plaga sanata, liberato ac resecto corpore, per sensit. & statim

11 Iesus in semetipso cognoscens virtutem quæ exierat de illo, conuersus ad turbam, aiebat, Quis tetigit vestimenta mea? Hæc latius hoc loco annotanda diximus, illius salutationis admoniti serie, Pax tecum, ne timeas, non morieris. quæ voce Gedeon fretus, animatus, atque magis etiam in salutis publicæ spem confirmatus, animum atque studium ad gratulationem adiecit.

Ædificauit ergo ibi Gedeon altare Domino, vocauitq; illud, Domini pax, vsque in præsentem diem. Cumque adhuc esset in Ephra, quæ est familiæ Ezri.

ANTIQUÆ atque probatissimæ maiorum suorum pietatis exemplum hoc loco ac tempore sibi instaurandum Gedeon curauit, non tamen id priuato ipsius consilio tantum, sed diuino monitu ac iussu egisse dicitur. Abrabam quondam Chananæ regionis possidendæ promisso accepto, altare Domino, qui apparuerat ei, eodem loci ædificauerat: Iacob apud Bersabath idem puteum gratulabundus idem fecit: quod post etiam secundum Luzam repetiuit. verum illi, quamquam non citra monitum consiliumque Dei suas aras struendas curauissent, tamen suis temporibus liberius fortasse, quocumque loco essent, curare id poterant, nulla certi loci excepti aut prohibiti lege, quæ postea posterioribus seculis interprete Mose Deus ediderat. Quæ huiusmodi ararum priuatis ædificiis cauerat, nec tamen eadem omnino vetauerat, minis vel ad presentis alicuius, atq; obseruanda rei monumentum,

aliam opportunam pietatis actionem, noua ara non quidem perpetuis sacrificandi vsibus, & instituerentur, & vnica imbuerentur hostia. Huiusmodi aram & Helias ad tempus ædificasse dicitur: huiusmodi etiam Gedeon nunc instruxisse narratur, ad memoriam sempiternam diuini in se suosque beneficij, dicato atque imposito nomine, commemorandi: quod antiquorum monumentorum genus inter prima atque præcipua monumenta, apud omnes nationes censebatur. Cumque adhuc esset in Ephra, quæ est familiæ Ezri. Hanc rursus huius partem ad altare à Gedeone instructum explicando referimus, quæ authoris testimonium significatur, indicantis, quo loco altare illud suo tempore adhuc visceretur; nempe eodem, quo Gedeon ab Angelo cõuentus ac salutatus fuerat, intra paternum Abighezerite Ioasi agrum. Namque Hebraica sic ex verbo verti possunt: Et ædificauit ibidem Gidghon altare Domino, & vocauit illud, Domini pax, vsque in diem hanc. adhuc illud in Gaphra Abihaghezri. Domini I E H V E H veri Israëlitarum Dei nomini ac numini dicatam aram significat: quæ cæteras ab Israëlitis vanè ac superstitiosè consecratas damnaret. atque hanc aram quamquam in monumentum, uti diximus, institutam, non tamen priuato ipsius instituentis consilio, sed monitu ac iussu Dei positam & conseruatam, adiuncta expositio indicat.

Nocte illa dixit Dominus ad eum: Tolle taurum patris tui, & alterum taurum annorum septem: destruesque aram Baal, quæ est patris tui; & nemus, quod circa aram est, succide.

IAM aliàs non semel docebamur, moris esse sacrarum historiarum scriptoribus, rerum summam initio proponere, deinde verò certa continuatione ac serie explicare: eamq; rationem lectori diligenter esse tenendam. Ex quo obseruationis genere hoc etiam exemplum est, quo ara superius appellata ratio, causa, modus, locus, atque authoritas exponitur. illius diei subsequente nocte, vani cultus ac superstitionis opportunitatem & materiam Gedeone ministro sublatam voluit Deus; quippe qui ad salutem populi, iam singulari atque præsentis, ut ita dicamus, providentiæ expediendam & præstandam accedens, regionem, qua ipse ingrederetur, expiatam volebat: atq; expiationis initium ex propria Gedeonis familia profectum est. iubente Deo, Tolle taurum patris tui. Vero simile est, plures Gedeonis patri fuisse tauros, nec illam familiam, qua in montes recepta colere agros, ut ante, liberè non posset, armentis & gregibus, qua montanis loci alii possunt, caruisse; sed hunc taurum à Ioa Gedeonis patre sacrificio aliquando faciendum destinatum fuisse intelligimus, atq; illius nomine iam notum illisq; similem, quos Poëta depingunt:

Sires ampla domi similisque adfectibus esset,
Pinguior Hispulla traheretur taurus, & ipsa
Mole piger, nec finitimis nutritus in herbis:
Læta sed ostendens Clitumni pascua sanguis
Iret, & à magno ceruix ferienda ministro.

d

Igitur

Igitur taurum priuato nomine à Ioa deuotum, atq; illis uanis, quæ coluntur, numinibus dicatum, ad veri Dei cultum traduci Deus iubet, eidem alterum iungi, qui eodem, quo ipsi Madianitarum potentia cesserant, annus ortus fuit, atque, uti res ipsa indicat, ad seruitutis illius finem mactandum conseruabatur, siue is publico sumptu, siue singulari etiam Ioa cura ad eam rem pasceret. Hæc interpretatio est illius alterius tauri annorum septem, quibus annis illi à Madianitis fuerant oppressi, ut ex huius capitis inuio intelleximus. Atqui tauri, qui uiuunt ad legitimum usum traduci poterant, seruauerunt quidem, quoad ea, quæ impia omnino atque superstitiosa erant, diruerentur, nimirum statua numini illi uano posita, & lucus eiusdem numine iam diu & dicatus & cultus. quippe his nomen impositum ita iam increbuerat, ut tolli minimè posset, nisi rebus ipsis dirutis atque ex medio sublatis: quoad enim & statua & ara & lucus manerent, Baalis, cui sacra fuerant, nomine appellabantur. Ut lucus & ara Dianæ, & Martis lucus apud Poetas celebrantur. Tauro autem priori, quamquam ad uictimam seruato, nullum adhuc nomen, præterquam possessoris, fuerat. Taurum patris tui, siue, ut Hebraicè est, qui patris tui, uidelicet & est, & dicitur. Aliter uero taurus ad illius oppressionis finem, ut uidetur, seruatus, nomen ab annorum numero tenebat; hic uero cum seruitutis finem ad uictimam usum expectaret, ei numini, à quo salus afferretur, mactandus erat: iure igitur Deo, calamitatis illius depulsi, feriendus.

Et ædificabis ibi altare Domino Deo tuo in summitate petrae huius, super quam antè sacrificium posuisti, tollésque taurum secundum, & offeres holocaustum super struem lignorum, quæ de nemore succideris.

MATERIAM, tempus, & locum sacrificij pro tempestatis illius uis singulari quadam ratione mutata conspiciamus. uerùm id responso & oraculo, ac monitu Dei iubentis, uti dicebamus, afferende Israëlitis salutis, & mutandarum causarum regionem expiari, atq; pro usurpata superstitiæ pietatis antiquæ legitimum ritum instaurari. Altare itaque adificari iubet non eodem loco, in quo Baghalis antè uiseretur ara, sed illo eodem operata sacro atque celestis ignis uirtute absumto, litatum fuisse Gedeon probauerat. Eidem, inquit, IEHUEH Deo gubernatori præsidij, tuorum cui tu nuper litasti, & aram eodem loco ponito, & hostias mactato, nõ tantum, sed & secundum taurum illum, idq; curabis, atque compones struem lignorum, quæ de nemore succideris. atque ita attentionem cum diligentia curaq; coniunctam adhibere iubetur Gedeon. Nec enim tumultu temereq; poterant illa fieri, quæ tanta ratione atque serie curanda erant, uicidens lucus, uetus ara repudianda & diruenda, noua IEHUEH Deo sacra, saxa uiuis citra omne cementum construendis & firmis, ita ut ad posteritatis memoriam manere durareque posset, inuocato eiusdem Dei nomine, deinde gemini ducendi erant tauri, alter qui paternam

liam; alter uero, qui totam Israëlitarum gentem, certo ritu statuti, mactati atque incensi, expiarent, idq; peragendum lignis ex illo luco excisis, atque in sacrum usum cõportatis & structis. Omnia hæc, antequam populari atq; uulgari tumultu cognita impediri possent, sapienter ac mature sibi præstanda multum celer atque fidelis Gedeon, diligenter curauit: qui cum secundum taurum statuere atque incendere inberetur; alterum, cui hic secundus accederet, sibi etiam mactandum esse intellexit. nam secundus, nomen ex connexorum ordine cum sit, primum etiam sibi adsciscit, quippe non aliter dici secundus posset; atque ita & sibi, paternæq; domui, & omni etiam genti, duplici illa uictima litandæ esse intellexit. his etiam illud arcani accedit, quod nomen SENI, pro quo Latine secundum dicimus, & uocem & significationem ualde affinem habet cum SANA, quod Latinis detracta prima littera, ANVS est. utrumque enim & SENI, & SANA, quod repetere iterare uel significat, deducitur: unde arbitramur illi tauro, qui à primo illius misera tempestatis anno ad libertatis aliquando futuræ gratulationem destinatus uidebatur, epithetum factum fuisse SENI: quod & secundum, & annuarium utcumque Latine pronuntiare licebit, hoc est, annorum testem atque indicem: qui antiquus & annosus diceretur, si diuturniorem etiam miseriam atate & annis ipse æquaret. Namque in sacrificiorum hostiarumq; materia, tum ritu, varia ac multiplex olim, etiam apud Gætes, ratio obseruabatur, pro rerum ac temporum definitione atque usu. Ita taurus, quod armenti pater & uolentior natura sit, dominationem ac potentiam significabat; & bellorum, tempestatum, atque tyrannidis deprecandorum causa immolabatur. cuiusmodi mysteriorum exempla Poetas diligenter attenteq; legenti cognoscere est:

Sed procul extensum petulans quatit hostia funem
Tarpeio seruata Ioui, frõntemque coruscet,
Quippe ferox vitulus templis maturus, & aræ,
Spargendusque mero, quem iam pudet uera matris
Ducere, qui vexat nascenti robora cornu.
Si res ampla domi, similisque adfectibus esset,
Pinguior Hispulla traheretur taurus, & ipsa
Mole piger, nec finitima nutritus in herba:
Læta sed ostendens Clitumni pascua sanguis
Iret, & à magno ceruix ferienda ministro.

Atque Horatius pro componenda inter fratres discordia petulantio rem inueniam sibi ad sacrificium paratam esse dicebat: — At uos

Seu calidus languis, seu rerum incitiam vexat,
Indomita ceruice feros, ubicumque locorum
Degitis, indigni fraternum rumpere fœdus,
Pascitur in uestrum reditum uocina iuuenca.

Atque ita antiquis rituum legibus, quibus hostiis, cuiq; Deo immolandum, cui maioribus, cui lactentibus, cui maribus, cui feminis, cantum fuisse legimus.

Uictima.
Lucus.

Horat. Art.
poet.
Iuu. Sat. 2.

Secundus.
Connexa
ordinata.

שני
שנה

Hostiarum
materia &
virtus.
Taurus.

Iuu. Sat. 12.

Epist. lib. 11.

Cic. de leg.

mus. Ad huiusmodi itaq; mysticarum rerum genera illi duo referebantur tauri; alter priuata Ioa, alter verò publica Israëlitarū dedicatione deuotus. Hos autem sibi vni, ut vero atq; vnico malorū depulsori, salutisq; auctoritate destinari, atque sacrari incendiis. Deus iubet, idq; eodem loco, quo praesentiam atque voluntatem ipse suam nuper probauerat, utpote certo iam atque manifestis documentis consecrato: quod sibi iniunctum maturè ac fideliter faciendum Gedeon curauit.

Assumptis Gedcon decem viris de seruis suis, fecit sicut præceperat ei Dominus: timens autem domum patris sui, & viros illius ciuitatis, per diem noluit facere, sed omnia nocte compleuit.

A D ea, quæ ad pietatem spectant, serio ac diligenter peragenda, atque ab improbiſſimorum hominum malitiosa obrectatione & insidiis vindicanda, prudentia opus esse, huius viri sancti exemplum docet. quippe non in omnibus, quæ ad Deum pertinent, actionibus miracula exiguntur; virtutum verò opportuna exercitatio semper exigitur, cum virtutes à Deo profecta Deiq; ministræ sint, quarum dux fides, prudentia verò moderatrix est, quæ & res, & rerum tempora ac loca peruidere, atque ad optatū exitum sapienter appositeq; aptare solet. Nouerat Gedeon populi illius vulgare & corruptum ingenium, atque superstitionis nimis mores: nouerat etiam fratrum familie naturam: hos pro tauro ab ipsis iam destinato, illos pro suo etiā tauro, atque pro numinis luco & ara propugnatos intellexerat. Quod igitur facere iubebatur, cum non iussus esset pugnando, sed quietè, diligenter, & maturè facere, noctu sibi peragendum censuit: ad eam verò rem decem seruis suis, quorum fidem, taciturnitatem, ac diligentiam antè probauerat, delegit. Atque hunc numerum ad Ecclesiam constituendam, sacræq; publicæ peragenda legitimum esse, ex antiquis ac ritualibus definitionibus cognouerat; tempus verò proprium nocte fore, ex prudenti exceptione, atque tempestatis, qua iactabatur, vsu ac ratione, cognouit. Decem igitur his viris assumptis, lucum succidit, aram demolitur, tauros ducit, mactat, & incendit atque rem omnem vnius noctis, nempe vernæ, spacio expedit. Namque etiam cedente hæc acta esse, ex demessi nuper tritici obseruatione affirmari licet, quod regionibus illis secundo, aut ad summum tertio ab æquinoctio mense demeti solet.

Cumque surrexissent viri oppidi eius manè, viderunt destructam aram Baal, lucumque succisum, & taurum alterum impositum super altare, quod tunc ædificatum erat.

N O V A R V M rerum admiratorem, atque ad superstitionem nimis propensum vulgus, tam insperato & notabili spectaculo non solum commotum, sed vehementer fuisse turbatum, credibile est: cum ex huiusce generis minoribus multo exemplis magnas turbas cõstitutas, immo & magnas irragæ dias excitatas legendo cognouerimus. Variis autem nominibus populis illè offensus & permotus, atque ad vltionis cupiditatem impulsus dicitur.

dicitur, idq; publicè ac tributim, ut ex vocabulo viri, quod Hebraico ANASSIM respondet, adnotare licet. est autem ANASSIM, idem quod viri omnes ac singuli. Prima autem offensio ad violatam religionis crimen relata est, destructam aram Baghal, numinis, inquã, sanctitatem contemptam, maiestatem spretram, ornamenta imminuta. Namq; aram tanto nomini sacratam, artificiosè constructam fuisse oportet, non simplicè, qualem sibi statui verus Deus postulauerat. Alterum crimen est, lucum succisum, qui nõ solum ad religionis cultum, sed ad loci vrbisq; ornamentum, & ad amœnitatè longè prospicietibus incundam, atq; eodem succedentibus gratam & sanctam, excultus fuerat. Tertium porro crimen, Et taurum alterum impositum. Iam ceteris criminibus hoc adiunctum, & damnum & cum damno metum afferebat. Namq; hostia illa maiori, quæ in oppressionis depellendæ finem dicabatur, sublata, atq; alij Deo dicata, Numen ipsum, cui primum destinabatur, offensum iniquumq; ipsis reddendum augurari in promptu iis erat, qui eiusmodi superstitionis artibus fidem haberent. Iam verò eam, quæ sacrilegium illud consecutura erat pœna, non priuatam aliquam, vel personam vel familiam, sed cunctum populum correptura esse metuebatur, cum culpa totius populi esse videretur, cuius sumptu ac studio taurus secundus siue annalis alebatur, & neglectione, aut minus diligenti cura nunc sublatus, & alij numini immolatus esset. Addebatur etiam his culpis, publica autoritatis contempta & sprete iniuria: nam si alter tantum taurus, qui à Ioa priuato consilio dedicatus fuerat, raptus & immolatus deprehenderetur; ea iniuria ab una familia accepta, ab eadem duceretur vlciscenda; nunc verò secundo tauro sublato, publicam autoritatem imminutam publicè vindicandam esse, populus omnis tributim censuit. Ideoq; cum duo tauri sublati essent, suus tantum à populo requiritur, & religionis violata crimen constat, atq; contentionis emulationisq; inter numina periculum denunciatur. nimirum tauro altero, qui numini suo in propria ara immolandus destinabatur, nunc alterius numinis cultui in noua recentiq; ara immolato. Quamobrem alterius, siue secundi, siue annalis, tauri ratio ac mentio à populo habetur.

Dixeruntque ad inuicem: Quis hoc fecit? Cumque perquirent authorem facti, dictum est: Gedeon filius Ioa fecit hæc omnia.

T V M V L T V O S A M populi admirationem atq; trepidationem, incertam vagamq; suspicionem illam, quæ huiusmodi exemplorum initiis oriri solet, alius aliud significantibus, singulisq; & culpam & periculum declinare studentibus, oratio illa indicat, Dixeruntque ad inuicem. Nam qui rogat & querit, facti ignorationem prætendens, crimen declinare videtur. Atq; ita initio alij alios percontabantur, Quis hoc fecit? non casu, sed consilio factum, orationis verba indicant, Hebraicè sic habentis, Quis fecit? **D A B A R.** hoc **D A B A R** & consilium & rem omnem & verbum significat, & utrumque etiam interdum complectitur, ut hoc loco. Quis (inquit)

Virtutes,
Fides, Pru-
dentia.

Ecclesia.

Viri.
אנשים

quit) fecit rem hanc, quæ nunc in ore omnium versatur: eam profectio sine certo consilio atque magno molimine factam constat, cum magna contemptione sermonis, ac fama ex hoc facto oritura. Itaque de facto & facti definitione nulla omnino quaestio, nulla inter populum dubitatio fuit, sed cura omnis in auctore vel diuinando, vel quarendo ponebatur: id quod cum nemo palam exponere affirmareq; auderet, ad secreti iudicij diligentiam & industriam deductum fuit: Cumque inquirerent auctorem facti. **Hebraica** duo verba **DARASSVVAIBAKESSV**, sic Latine **רדש** **בקש** verti possunt; Et scrutati sunt, & inquisierunt. alterum ad verborum, alterum ad rerum examinationem & astimationem refertur: coniecturis namq; & indicis ex omni sermonum genere, ex facti natura, ex personarum opinione, ex consiliorum obseruatione, ex usu demum atq; ex varia suspitione multorum, deinde verò ex antecedentibus & consequentibus factis, dictis, habitibus, aliisque argumentis, ex interrogatione diligenti testium, vel eorum qui indicare aliquid posse viderentur, ex temporis notatione, ex facti vestigijs, denique ex collatione comparationeq; horum omnium, ut facti auctor sciretur, effectum est. Nec verò occultari res poterat, cuius periculum ad omnem populum ut pertinere putabatur; inquisitio etiam attinebat, maximè religionis opinione intercedente: & is qui facti expertes erant, publicè ac priuè agentibus & inquirentibus, ubi tot præcipue conscij erant, nimirum serui decem, quorum opera res peracta fuerat, nec ideo sic occultari poterat ut nihil omnino vel sermonis, vel alterius iudicij in medium dimanare posset. Nam cum unusquisque de se seruisq; suis, quot essent, quid eadem nocte egissent, ubinam fuissent, & profiteri, & posset testari: vel ex vno à remotione petito argumento coniectura primum capi, deinde inquirendo deduci, demumq; de facto statui potuit: id quod verba ipsa indicant: Gedeon filius Ioas fecit hæc omnia. **Hebraicè** sic: Gedeon filius Ioas fecit verbum hoc. **רבר** nam **DABAR** **Hebraicum** nomen, & verbum significat, & rem omnem, præcipue verò insignem ac memoratu dignam. Itaque res ipsa suspicionem inijcere potuit auctoris sui, nempe neminem alium illud aggredi & conficere potuisse præter Gedeonem, utpote qui à Baalim cultu alienus esse cognosceretur, & à patre eiusdem mentis atq; animi educatus esset, familiariter aleret suis moribus persimile; cum ceteri omnes illius aræ, quæ diruta erat, atq; numinis in eadem consecrati, superstitiosissimi cultores essent. his accessit loci notatio, ipsius nempe altaris, in saxo dicati apud paternum prædium, comportatarumq; eodem atq; exustarum arborum carbones, victimarumq; cineres, multaq; alia, tum à re ipsa, tum à destinatis ad rem argumenta, quibus facti auctor prodebat; præter rumores ex suspitione natos, ac præter testimoniorum ab alijs atq; alijs datorum confirmationem. Itaque Gedeon unus facti auctor affirmatur, non tamen sine paternæ disciplina notæ Gedeon filius Ioas.

Remotio argumentosa.

Et dixerunt ad Ioas: Produc huc filium tuum ut moriatur: quia destruxit aram Baal, & succidit nemus.

HEBRAICA, **Chaldaica**, & **Græca** publicè, & communi populi totius tumultu ac sermone, ad supplicium postulatum fuisse Gedeonem declarant. sic enim legimus: Et dixerunt viri ciuitatis. Cunctus populus, & singuli ex vrbe illa. Nec verò illi iudicio sisti, sed iam ab ipsis damnatum, ad necem rapi volebant, tamquam sententia communiter iam pronunciata ob duplex crimen: alterum quidem religionis, ut illi criminabantur, per magnam nefas violatæ, Quia destruxit aram Baal. Alterum verò eiusdem notæ, atque etiam damni cum magna iniuria & ignominia populo illatæ, Et succidit nemus. **Hebraicè**, **Chaldaicè**, & **Græcè**, Nemus quod apud illam erat. Ita ex vnius orationis verbis multa crimina diuiduntur. Aræ namque destructio vnum genus est, idq; vel verbis ipsis grauissimum, quod constanti audacia, & magno numinis contemptu admissum arguitur, non enim contaminaisse, aut conflagrasse, aut casu vel impetu aliquo alio violasse notatur, sed destruxisse, funditusq; euerxisse arguitur; deinde in eiusdem numinis contemptum data opera, ac pertinaci studio lucum sacro loco vicinum, atque eidem dicatum, penitus excidisse. Dignum igitur damnatumq; esse pœnis per totum populum sumendis, qui & numen à cunctis cultum violasset, & communis voti atq; cultus publici nomine diu altum & conseruatum lucum excidisset. Huiusmodi iudiciorum à tumultu ante populo editorum exempla passim legendo reperimus, non solum in sacris libris, quale illud est; Nos legem habemus, & secundum legem nostram debet mori, quia Filium Dei se fecit, sed in prophanis etiam lectionibus, immo & non ita pridem per omnem Galliam, ac Lutetia præsertim, edita audiuimus. Verum quantum ad huius generis tumultus sedandos, atq; iudicia corrigenda, optimorum virorum constantia, authoritas, oratioq; valeat, subiuncta Ioæ responsio docet.

Tumultus
tis turbæ
sententia.

Quibus ille respondit: Numquid ultores estis Baal, ut pugnetis pro eo? Qui aduersarius est eius, moriatur antequam lux craftina veniat. si Deus est, vindicet se de eo qui suffodit aram eius.

VULGI atque popularis tumultus insolentia non solum ex consilio ac iudicio (si modo consilium ac iudicium dici potest, nullo defendente ante sententiam pronuntiarî, quam crimen suis conuictum, ac definitum rationibus diiudicaretur) sed etiam ex verborum ac nominum petulanti & odiosa appellatione agnosci posset: quippe cum illi patrem adorti, non Gedeonem, sed filium postularunt, quo maiore illato dolore turbatum vexarent: nec id ad causam dicendam vel agendam ab ipsis, sed ad capitis pœnas crudeliter sumendas, postulari. Filium tuum, ut moriatur. Quanta autem animi fortitudine sceleratus ille ac repentinus populi impetus à Ioaso compressus primum, ac deinde quanta dexteritate ac prudentia vltionis ardor restimatus fuerit, operæ precium erit cognoscere. Namque strenuus atq; gravis vir intre-

intrepido primùm vultu, & constanti corporis habitu consistens, nihilq;
 hasitans orationem habuit, & sententiarum pondere & verborum
 efficacem, qua se non suam, vel filij, sed Numinis eius, quod ab illis vindica-
 batur, causam melius agere ac defendere ostendit: atque inuidiam omnem
 illius criminis à se filioꝝ suo, quem nec nominauit quidem, ad illius tumultus
 authores transtulit. Atqui coniecturalis huius causæ status, utpote di-
 ligenter iam tractatus, hoc loci à Ioa nulla ratione tentatus est. Non enim
 negari iam permittebatur, quod tantopere à populo inquisitum, ac propè de-
 prehensum fuerat: quod si negaretur, Gedeonis partes debilitari in promptu
 erat, tamquam confessi iustam contra se actionem, si factum sibi adscribere
 posset. Quam ob rem defensio alia via expedienda fuit; ut videlicet, facti vel
 inficiatione vel confessione prætermissa, in aliud prorsus consilij atq; oratio-
 nis neruos intederet Ioa, quo actionis illius ius omne populo adimat, osten-
 datq; illos ea qua hæcenus egerint, agere quidem potuisse, ut, dum à se sibi
 quisque facinoris illius suspicionem amouere studeret, verum authorem om-
 nes inquirerent, quem deprehensum aut repertum tamen vel damnare, vel
 vlcisci, nec decenter, nec sine numinis contumelia possent. Nam si hic age-
 retur de populi re, tamen populus rei suæ iudicem sese præbere non poterat
 defensorem in præsentem re exhibere fortasse poterat, aut populari & sedi-
 tioso feruore vindicem & vltorem: ut ille aiebat,

Publica cum lentas non tulit ira moras. Atqui nihil sibi actione hac à po-
 pulo repeti manifestum erat: quippe in illo facinore tria primùm enumer-
 ta fuerant, videlicet ara diruta, lucus excisus, annalis siue secundus taurus
 occisus & exustus. hoc postremum ad populum præcipuè pertinere videtur
 posset, cuius cura, consilio, & sumptu taurus ille numini deuotus alebatur.
 Atq; si quid populi nomine postulari potuit, hoc vnum fuerat, quod tamen
 duplici de causa non videtur fuisse postulatum; altera quod non maiori iure
 populus taurum suum requirere posse censetur, quam Ioa suum, cui pluri-
 damni, unico tauro ablato, quam populo, unico etiam perduto, fuerat illi-
 tum: ille verò iacturam suam maiorem ferebat, nec capitis crimen ob ea-
 rem tentandum censuerat: minùs ergo populo id curandum credebatur,
 impar damni ratio, cuiq; id quod perdere videbatur, ex alio vel armentorum
 agro, eiusdem ætatis inuento bone, reparari posset. Altera causa, quod dicitur
 constaret taurum illum non furto abactum, sed IEHVEH, antiquo ac ce-
 ro Israelitarum gentis Deo, fuisse immolatum, quem non ita publicè reme-
 uerant, & ablegauerant illius tempestatis Israelita, ut non Deum suum
 etiam dicerent, tametsi B A G H A L, hoc est, numini alteri vel priores, vel
 pares, vel secundas saltem deferrent. Atque ideo quamquam tria illa
 admissa offendissent, destructam aram Baal, & lucum succisum, &
 taurum alterum impositum super altare, quod tunc edificatum erat:
 tamen ex tribus illis duo ista in crimen vocant, atq; ad vltionem postulant.
 Quia destruxit aram Baal, & succidit nemus quod apud illud, ut He-
 braicè

braicè est. itaq; causam à se non de suo ipsorum damno, sed de numinis vel
 contumelia susceptam iactant, eamq; iam sibi damnatam
 contumeliam sese animaduersuros profitentur. Hunc iudicij atque orationis
 impetum, animi primùm constantia, & vultus atq; totius corporis moderati-
 one & grauitate, deinde etiam sapienter inita defensionis virtute, à Ioa
 compressum, narratio ipsa & verborum exemplum indicat. Atq; animi &
 corporis vultus constans, & intrepidus habitus illa expositione ostenditur:
 Quibus ipse respondit. quam expositionem Hebraica verba apertè expli-
 cant: Et dixit Ioa omnibus iis qui steterunt super eum. instantibus, in-
 quit, sibi, ita obstitit. Numquid vltiores estis Baal? Quæstio hæc multiplex
 cum sit, in suas partes diuisa, singulares efficit quæstiones, quas in verbis
 ipsis latentes commentatori eruere operæ precium fuerit. Est autem totius
 orationis scopus, depulsio actionis eius, quam sibi populus arrogabat. Cuius
 hæc breuiter subducta summa est; Rationem illam nec rectè, nec sapienter,
 immo nec, uti existimabatur, piè à populo esse initam: quippe cum ita natu-
 ra comparatum, ita iure sanctum, ita etiam moribus receptum sit, ut ne quis
 in Rep. suarum partium terminos modoq; excedat, quicumque verò exces-
 serit, in culpa esto. atqui populū hunc alienas omnino partes suscepisse, atq;
 ex consequenti vel temeritatis, vel improbitatis, vel, quod grauius multo fue-
 rit, impietatis pœnas sibi esse commeritum. Siquidem populus populariter
 coactus, & tumultuoso fremitu irritatus, nullius causæ iudicè agere potest:
 cum sint iudices qui de causis omnibus respondere, & statuere, ex iure pos-
 sint, ac debeant. Iam verò populū sese in hac causa non iudicem præstitisse,
 manifestū est. quippe qui nec diem reo dixerit, nec denunciariit crimen, nec
 defensionis copiam fecerit, nec etiam vel festinam ex quacumque criminis
 æstimatione sententiam in iudicio pronunciauerit, immo qui causam illam
 non suam, sed B A G H A L, id est, N U M I N I S, esse affirmarit, cui vel in-
 iuriam, vel contumeliam recenti atq; presenti potius factò illatam, populus
 clamaret: reliquum ergo erat, ut populus in illa re vel dimicantem pro nu-
 mine, vel seruatorem sese præstare ostenderet; quemadmodū fit, cum quis-
 piam ab alio vel diripitur, vel de possessione deturbatur, aut aliàs grauius
 oppressus leditur, accurrere solent cum amici, tum opitulatores alij, quorum
 dimicatione ab oppresso iniuria propulsetur, afferaturq; salus. itaq; populus
 nec accusatoris partes in hac re agebat, utpote. qui non accusare hominem,
 sed rapere ad necè studisset; nec etiam iudicis, cum causa indicta damna-
 set. Reliquum itaq; erat, ut illo impetu ac tumultu depugnatorem, siue potius
 dimicantem ageret. Namq; hoc significat verbum Chananaū à Ioa dictum,
 identidemq; repetitum, R I B. scilicet aliàs in contentionibus, rixis, ac dimi-
 cationibus usurpatum: cuius plurima exempla sunt: ut, Facta est rixa inter
 pastores gregum Abraham & Lot. & Ne quæso sit iurgium inter me & te,
 & inter pastores meos & pastores tuos, fratres enim sumus. quo in loco
 Rixam & iurgium pro verbo R I B reddidit interpret. Atq; huiusmodi iur-
 gium.

רִיב

Rixa.

Iurgium.

gia vel inter pares animo atq; viribus existere solent, ut inter pastores, quos in exemplum protulimus; atque hoc pacto rixa dimicatioq; Latine dicitur: vel inter impares, ita ut altera pars alteram viribus & impresseam pessumdare studeat; & tunc non proprie rixa, sed oppressio, iniuria dicenda est, ut ille aiebat:

Miseræ cognosce præmia rixæ.

Si rixa est, vbi tu pullas, ego vapulo tantum.

Quod si interim debiliori parti auxilium vel ab amicis, vel alijs oppressam miserantibus afferatur, ad dimicationis rationem redit res; & eos qui depugnant relata, rixa dicitur, ad eum vero cui auxilium affertur salus eadem appellatur. Sanè huius verbi vim multes versibus sacer vate

Psal. 34. „ exposuit: Iudica Domine nocentes me, expugna impugnantes me. Apprehende arma & scutum, & exsurge in adiutorium mihi. Effunde framentum & conclude aduersus eos qui persequuntur me. Dic anima mea, salus tua ego sum. Confundantur & reuercantur querentes animam meam, & que illo in carmine producantur, cuius initium est: RIB IEHVE

RIBENI, quod Latine diceremus, Rixare Domine rixam meam, expugna impugnantes me. In dimicationem pro me descendo. Iam vero verbi significatione cognita, Argumentationis vis atq; efficientia facile declaratur. vos, inquit Iosias, rixæ studio in hanc venistis causam, id altero ex duobus nominibus factum sit oportet, aut dimicationis cum Gedeone non de vestra sed de BAGHAL dignitate ac rebus; aut salutis ipsi BAGHAL, vbi à Gedeone oppresso, afferenda. Vtrumque autem & officio vestro & BAGHAL nomine ac numine indignum esse constat. Primum, uti videtur hæc causa non furii aut rapinæ est, sed, ut res ipsa indicat, contentionis inter duos; alterum quidem Gedeonem, qui BAGHALEX agræ ac religionis possessione, altari everso & luco exciso, pellere voluisse putandus est; alterum vero BAGHAL, qui dignitatem possessionemq; suam tueri, atq; vim sibi illam ulcisci curabit. Hoc ita cum sit, nec vestrarum partium, nec BAGHAL dignitatis authoritatismq; fuerit, ut illius vos defensionem, tamquam dimicatores ineatis: primum quod ab illo ad hanc rem numquam vel vocati, appellati fueritis: deinde quod tantus hominum ac populi numerus hominem unicum ad dimicationem prouocetis: egregiam vero laudem, tamque victoriam potiti fueritis, relaturi scilicet. longè autem æquius ac dignius, ut eam curam BAGHALI ipsi relinquatis, vicem suam, si modo BAGHAL est, vltiuro, & nomen decusq; non deserturo suum. Namq; alias dedecorata ferberetur, unum Numen cum homine vno, à quo spoliatus fuerit, non dimicare, & magni populi frequentiam ad suas res afferendas vel appellare vel vltro sese offerentem vindicem pati; cum homo ipse non populum, Numen ipsum petiisse, & exspoliasset constat. quod si ipse suas res non daret, BAGHAL istitulum ac nomen nec iure mereri, nec virtute retinere posse; longè etiam minus, si vos ei, non ut dimicatores, verum ut oppres-

seruatores adestis. Hæc, quam hæcenus descripsimus, expositio est depulsiōnis illius à Ioa instituta, duabusq; partibus constantis; quarum altera non alterius expositio, sed noui argumenti explicatio fuit: quod Latine legimus, Numquid vltiores estis BAGHAL, ut pugnetis pro eo? ex sua ipsius linguæ verbis ita Latine sonabit: Numquid vos dimicabitis ipsi BAGHAL: numquid vos seruabitis illum? Argumentationem instituit à repugnantibus & absurdis, atque adeo ab indecoro facto: cuius præcipua vis in nominis Baghal ratione & expositione ostenditur. Cuius significationem iam sæpe alijs docebamus, ius, imperium, potestatemq;, facultatem atq; efficacitatem continere, deduciq; à verbo Baghal, quod præstare, superare, posse, potestatem exercere, efficereq; significat; atque ad hanc rationem Latinorum Numen referendum dicebamus, à nuere verbo factum nomen. Iam vero argumentatio sic à Ioa inicitur: Baghal nomen ius, possessionem, & vim & facultatem, atq; adeo imperium & authoritatem ei, cui impositum est, attribuit, ita ut ipse nullius hominis tutela egeat, quin potius ius à quibus colitur, tutelarem, vindicem, vltiorem, & assertorem sese præbeat, si modo Baghal nomen authoritatemq; tueatur, ita ut vos illius virtute seruari ac defendi, res vestrasq; in tuto esse, non autem illum illiusq; res vestra dimicatione aut ope asserti par sit. Alias vero nec ipse nomen illud, nec vos numen illud habebitis, quod sibi ipsi præstare nihil possit, vestroq; auxilio ad suam salutem indigeat. Nam si vno homine suas destruente res, dimicare non vult; cur vos, que ille negligit, tanto studio & conatu ulciscenda curatis? Sin vero vult, & non potest, cur Baghal appellatur, cum minimè Baghal sit, atq; ex consequenti nec vobis colendus? Iam vero virtutis efficientiæ atq; authoritatis illius, ab unico homine (quem vos altaris ac luci destructorem accusatis) vnus noctis spatio factum est periculum, quod illi etiam æquali temporis interuallo, iusta ac manifesta animaduersione propulsari potest, atque hoc quidem pacto suum ille decus, suum inquam numen, vobis palam probabit, & nullo vestro negotio auxilij vobis, cum opus fuerit, afferendi facultatem confirmabit. Iam illud primum vobis ita affirmantibus compertum est, vnum esse hominem, qui contentionem cum BAGHAL intrare ausus fuerit, atq; rixantis cum BAGHAL cognomen trahere cœperit, si vos illum ulciscimini, an BAGHAL vel sit, vel ulcisci suam rixam possit, minimè compertum erit; si vero vel æquali, vel maiori etiam temporis spatio, hoc est, vnus dies atq; noctis spatio, ille suum impugnatores ulciscetur, & se sibi vobisq; salutarem confirmabit: quamobrem Qui aduersarius est ei, moriatur antequam lux crastina veniat. si Deus est, vindicet se de eo qui suffodit aram eius. Latina hæc versio ex præcedenti commentatione explicata esse iam videtur, si ad vnã tantum personam duo pronomina referantur, hoc sensu: Assertionis huius, quam Baghalem expedire decet, argumentum illud manifestum est: pœna videlicet capitis diuinitus illata ei, à quo numinis maiestas, authoritasq; lesa, & ara diruta fuerit: idq;

Argumentum ab absurdo & pugnata.

idq̄ fiat, antequam lux crastina veniat, ut non ad naturam, vel ad alium casum, sed ad certum numinis consilium, mors ex praescripto oblata referatur. Hac, ut diximus, huius nostrae versionis expositio satis sequax aperta fuerit. Verum Hebraica lectio duo pronomina ad duas personas referre videtur; hoc pacto: Qui ultor fuerit illi, moriatur vsque manè. Si ELOHIM ipse vlciscatur se, quia demolitus est aram ipsius. Primum non contemdit eum morte dignum non esse, qui numinis maiestatem & auctoritatem non contempserit modo, sed laeserit etiam: imò maturo ac manifesto supplicio afficiendum censet, quo supplicio numinis auctoritas atque veritas comprobetur: id quod non fiet, si quispiam vel publicè, vel priuàtè partes illius vltus causa susceperit. Nam qui id egerit, quo minus auctoritas diuina Baghali esse pernoscatur, obstabit: siquidem ex ea re illud eueniet, ut non numen sibi, sed homo numinis vicem vltus esse palàm dicatur. Quam quidem ob rem, Numinis maiestatem asseri debere non inficiatur Ioas; illa tamen contendit, eam assertionem nec apè, nec decenter, priuata vel publica hominum opera fieri posse: quippe cum nullū hactenus iussum aui mandatum Numinis alicui hominum ad eam rem factum exstet: nullum etiam vel exemplum, vel argumentum virtutis, aut efficacitatis illius numinis apud illos constet. Nunc verò periculi faciendi oblatam esse opportunitatem, qua numquam commodius uti Baghal possit, atque hoc tempore; idq̄ fit, si ara sua demolitorem quàm citissimè interimens, nefarium, sacrilegum, atque impium declarauerit. Hoc enim pacto & se suis atque cultorum suorum rebus prouidere ostendet, & honores etiam sibi, ampliores quàm hactenus, tribuendos arrogabit. Atque ita Hebraicè scientibus (quibus etiam ut Latinis consultum volumus) illa prior huius orationis pars ASSEI IARIB LO, Qui dimicabitur illi, moriatur vsque manè, sic à nobis explicatur: Huius facinoris declarandi atque vlciscendi terminus ad crastinam vsque diem definiatur, ea tamen lege atque ordine, ut, si quispiam hominum sese numinis huius vltorem ac dimicatorem praeberere voluerit, a numine ipso irato atq̄ infenso moriatur, idq̄ intra idem temporis spatium. Oportet enim eum pœnas subire grauissimas, qui numini, quo minus auctoritas dignitasq̄ sua assereretur, impedimento fuerit. Atque verbum illud, moriatur, vel ad execrationem, atque prerogatiuum malum omen, quod in religiosis comitiis valere antiquorum vulgus credidit: vel ad terræ damnationis & minas referri potest, Ioa ducis ac principis in tribu sua regi partes agente, atque temeraria popularis iudicij sententia intercedente. Quandoquidem nulla lege vetitum antea fuerat, ne Baghal ara euerteretur, immo contra, ut omnino eiusmodi ara cum suis simulacris, statuis, adeò cum omni vanorum Deorum nomine perderentur, Dei veri lege, ut Mosén pronuntiata, decretum imperatumq̄ fuisse constabat. Virum autem orationis huius explicationem quo minus adhibeamus, nihil obstat: quamquam priorem cum re ipsa, cum loco, ac tempore, cumq̄ orantis viri iudicio

& instituto coherere arbitramur. Namque totius huius controuersie caput ex praesenti facto petitum, illud est: Ara Baghal auctoritas ac dignitas vindicanda asserendaq̄ sit. Quam controuersiam ita orator hic tractat, ut auctoritatem omnem asserendam non inficiaretur: verum nō omnibus permixtum esse ait, alienam cuiusque dignitatem tueri; minimè verò vulgo id concedendum: sed singulis suam auctoritatem constare, ad sese suaq̄ defendendum; diuinamq̄ dignitatem eius, qui in dubium vel in periculum vocetur Baghalis, non esse hominum, sed potiùs ipsius, qui periclitetur, defendere atque asserere. Nunc iam periculum fieri dignitatis & auctoritatis Baghal, cuius aram qui demolitus fuit, numen etiam impugnare, nec cum hominibus, verum cum Baghale ipso RIB, id est, dimicationem instituisse visus est. Oportere igitur Baghalem, nomen numenq̄ suum tueri volentem, hoc est, Domini atque praestantis, sese ipsum in sua re Baghalem praeberere & probare. Hac una quaestione de Baghalis nomine absoluta, altera suscipitur absoluenda: Si Deus est, vindicet se de eo qui suffodit aram eius. Ex Hebraico sic, explicationis causa, orationem miscbimus; Si ELOHIM ipse IAREBILLI, quia demolitus est aram suam. Sæpè iam aliàs admonuimus; ELOHIM nomen, diuina natura adscribi ea ratione, qua humanarum rerum cognitio, iudicium, gubernatio, atque adeò prouidentia omnis Deo tribuitur: ita ut, cum pronunciatum auditur, Dei iudicis, vindicis, gubernatoris, atque hominum rebus prouidentis, & omnia haec pariter praestantis significationem animo audientis representet. Atqui prouidentia cum iudicio coniuncta non olùm in honestis hominum actionibus promouendis, sed in turpibus & nefariis, atque indignis vlciscendis spectatur. Nam si quispiam iudex factam alicui iniuriam debitis pœnis non prosequatur, iudicis profecto nomine & munere sese praeberit indignum. Nec verò quispiam sese iudicem probare confirmareq̄ potest, nisi, occasione data, muneris auctoritatisq̄, suae documentum, atque etiam officij exemplum re ipsa perspicuum statuerit. Atqui nullo tempore id commodius opportuniusq̄ statui posse, quàm cum ipsa iudicis & gubernatoris dignitas singulari facinore tentata est. Oportere igitur illum, si modo aliorum iudicem vindicem, & iniuriarum propulsatorem sese esse ostendere, ac declarare iuuet; suae ipsius dignitatis periculum, supplicio de tentatoribus sumendo, percurrere, atque hoc pacto & sese iudicem, & humanis rebus prouidentem probare, atque formidandum colendumq̄ hominibus confirmare. Namque aliàs si diuina, hoc est, propria, nō curabit, quomodo humanorum cognitionem & curam sibi, tamquam Deo, arrogare poterit? Tam verò certam rem esse, quae diuinam auctoritatem ac dignitatē propriè ac singulariter expectet, quae asserta & vindicata, diuinos honores ipsi vltori asseri consentaneum fuerit: eam autē rem aram illam esse, quam tentator demolitus fuisse dicitur: eandem igitur Baghali, tamquam Deo, diuinitatem sibi arrogaturo, & proponendam & permittendam esse. Siquidem Luci, quamuis Deo dicati, exciso diuinitatis exploranda,

אלהים

Iudicis partes.

ploranda, non vsque adeo idonea materia fuerat: quoniam huiusmodi lucrum vsus non solum ad diuinos honores, sed etiam ad populorum & locorum ornamenta, ad hominum oblectamenta & commoda, inductus est, atque adeo non diis tantum, sed hominibus interdum dicatos, & hominum utilibus ac hominibus distinctos lucos nouimus: atque ita Diana lucum & aram; Martis lucum, Albanos tumulos atque lucos, & Pisonis lucum legimus. At verò aram vlli præterquam Deo poni, fas & iura omnia vetuerunt. Quam ob rem non luci excisi nunc, sed propriam, hoc est, aræ sibi dicatae iacturâ & causam ulciscendam, atque certo, maturo, & singulari iudicio absolendam, idque intra præscriptum tempus, nempe diem vnum, noctu etiam, si libeat, ut facinori ultio respondeat, diuinitatem suam asserturo Baghalis relinquenda cæsuit Ioas: idque in hac sententia, quæ perorationis etiâ vim obinet, vnius aræ mentionem fecit. Si deus est, vindicet se de eo qui suffodit aræ eius, hoc primum ille agat, se ut Deum iudicem, gubernatorem, providentemque esse ostendat illo documento, nempe animaduersione in eum tantummodo fontem, qui suffodit, quæ sibi cum nullo homine communis fuerat, aræ suam. Hebraica vox CH I, relatiui & causæ officium sortitur, eleganterque exponendo ad utramque rationem refertur. Meminerimus autem orationem conditionalem esse affirmatiuam, cuius posteriore parte negata, conditionis negatio infertur: ut, Si Filius Dei est, descendat nunc de cruce, & credemus ei: quod si non descenderit, se non credituros asseuerabunt. ita Baghal, si deus est, ulciscatur sese ipse quæ breuissimè; quod si non facit, arguatur Baghal non esse, potiusque eum, à quo impugnatus fuerat, præstantè esse dicique mereri. Ex illo die vocatus est Gedeon, Ierobaal; eo quod dixisset Ioas, Ulciscatur se de eo qui succidit aram eius.

QVALEM Gedeonis facinus, atque patris actio exitum habuerit, versus hic opportunè docet, nobilissimo narrato euentu, qui præter publicâ vulgi expectationem secutus fuit, videlicet exploratæ, conuictæ, ac diiudicatæ vanitatis illius, qui vulgo Baghalis siue Numinis, atque Dei nomine mendosè colebatur; cuius cum nulla præstantia, nulla virtus, nulla facultas eo tempore, quo in periculum examens, deducta est, apparuerit; non solum nomen sublatum de medio, sed ab ipso, cui antè impositum fuerat, ad illius impugnatores cum victoria elogio, atque insigni appellatione traductum fuit. Nam omnis, quæ in illa actione tractabatur, causæ summa fuit: Gedeonem, Baghalis ara diruta, numen & authoritatem impugnasse, omnemque præstantiam, atque adeo vim & efficacitatem detrahere, imminuere, atque abrogare voluisse; hac mente rixâ occipisse, ara cum primis euerfa: atque hoc patris Rixantis cum Baghal vsurpasse nomen: quod si non impune ille tulisset, consequeretur aperte, Baghale sese præstantem probare; & præter Baghalis nomen, illud etiam cognomen siue elogium sibi arrogare, IARVB, hoc est, vindicis, authoritatem, inquam, dignitatemque suam vindicantis & asserentis: ita adeo eueniret, ut qui antè BAGHAL dicebatur, hoc est, Dominus, siue præ-

præstans, siue cōpos; IARVBAGHAL, hoc est, vindex BAGHAL, vindicationisque, suæ compos ac præstitor diceretur: cuius tamen virtutis cum nullum argumentum extiterit, effectum est, ut ad Baghalis ignominiam, illiusque vanitatis æternam infamiam, idem nomen Gedeoni, qui Baghalis authoritatem oppugnauerat, ex vero ac merito adhereret, iâ deinceps posthac IERVBAGHAL, hoc est, Baghalis vindici appellando: ita tamen ut IARVB impugnatoris significationem apud Gedeonem conseruet; quod si Baghali adscribi potuisset, propugnatoris notatione exponendum esset. Namque vocis IARVB Chananææ, idem ferè quod vindicis Latinis vsus est: ut Iarub ei tribuatur, qui impugnat; & ei etiam qui impugnata propugnat, & ulciscitur. Sic enim & Romano sermone, leges libertatis vindices; & Cato gladiatorum ac bestiariorum vindex; & furie facinorum & sceleris speculatrices ac vindices dicuntur. Iam igitur cum sapientis Ioæ oratione BAGHAL suæ dignitatis vindex constitutus eatenus esset, si religio etiam illius presentis penè confirmaretur exemplo: id exemplum, cum nullum extiterit, IARVBAGHAL cognomen impugnatori, impugnationisque, compoti Gedeoni, optimo iure arrogatum est; atque honoris illius Numinis falso putati ac dicti religio omnis labefactata & abrogata, cum magno vsu eorum hominum, qui antea vano Numinis ac nominis illius metu premebantur. Huiusmodi gloriæ ac laudis præconium Græco illi homini deferendum censebat Lucretius, qui vanas gentium de Deorum natura opiniones, vanasque religiones redarguere, & impugnare primum fuerat aggressus.

Humana ante oculos fœdè cum vita iaceret,
In terris oppressa graui sub religione:
Quæ caput è cæli regionibus ostendebat,
Horribili super adspectu mortalibus instans:
Primum Grauius homo mortalis tollere contra
Est oculos ausus, primusque obistere contra.
Quem nec fama Deum, nec fulmina, nec minitanti
Murmure compressit cælum: sed eo magis actum
Virtutem irritat animi, constringere ut arcta
Naturæ primus portarum claustra cupiret.
Ergo viuida vis animi peruicit, & extra
Processit longè flammantia mœnia mundi:
Atque omne immensum peragrauit mente animoque.
Vnde refert nobis victor, quid possit oriri,
Quid nequeat; finita potestas denique cuique
Quæ nam sit ratione, utque altè terminus hæreat;
Quare religio pedibus subiecta vicissim
Obteritur; nos exæquat victoria cælo.

Verùm de cuiusmodi religionum, siue superstitionum potius, impugnatione hac debeant merito concini, idem Pœta paulo post aperto exposuit exemplo. Magnum igitur Gedeoni decus illo diruta Baghalis aræ facinore arrogatum,

רוב

Cicer. 3 de leg. & Q. fr. & 3. de nat. Deorum.

Lucret. lib. vi.

Explicatio sententiæ Lucretianæ.

um, magnam superstitionem hominibus repudiandam, veramq; pietatem erga unius Dei cultum, allatum carmen hoc, quod exposuimus, declarat. Et ille die vocatus est Gedeon, &c. Detecta igitur, atque de medio sublato erroris ac mali publici occasione, hoc est, superstitionis vanitate turpissima exclusa, & materia etiam summoti ac disiecta, religione procurata & expiata, reconciliati iam populo suo Dei veri felicissimum, ut sic Latine loquamur, auspiciū habuit Gedeon, nouoq; Terubaghalis nomine, futuræ rerum in melius conuersionis curam insigni initio facta suscepit. Nullū enim agendis gerendisq; rebus fundamentum firmum esse potest, quod præsentis Dei gratia voluntateq; non innitatur.

Igitur omnis Madian & Amalec, & Orientales populi, congregati sunt simul, transeuntes Iordanem, & castrametati sunt in valle Iezrael.

QUAM timoris atque perturbationis materiam humani iudicij sapientia definiret, victoriæ, salutis, atque libertatis felicem opportunitatem sibi diuinitus allatam priorum animorum fides certissimè interpretatur. Israelita irruentium vastantiumq; hostium inuasionibus & populationibus afflicti, ad summamq; inopiam redacti, atque adeo ad speluncas & montium inaccessibleis sterilesq; tractus, vitæ tantummodo tutandæ causa, coacti, nondenuo messis tempore, tantarum copiarum iratos animos, atque horribile impetus quoniam pacto vel reprimere, vel refugere possent? maximè iis præceptis præoccupatisq; locis, in quibus vlla spes esse potuisset, magnam manu propugnantium, industria, dexteritate, virtute atque contentione impedire & propulsandi. Nam quæ difficiliora inuadentibus, faciliora propugnantibus esse putantur loca, tum fluuiorum vada, tum etiam montium fauces angustisq; sunt, quæ cum hostiles obtinuerint copia, cetera omnia sibi iam capta promittunt. Hæc ratio est, quamobrè historia huius scriptor tantam gentium illarū frequentiam coniunctis viribus firmatam, fluuiosq; impune transmissis opportunissimam vallē occupasse commemorat, ut, quæ mox narranda erit victoria unius Dei beneficio autoritatiq; tribuatur; nulla aliàs futura, humanis viribus aut cõsiliis peteretur. Hostes, inquit, iam permulti, omnes Madian & Amalec, ceteriq; Orientales populi, siue, ut Hebraicè est, Orientis filij. Namq; hi omnes tū antiquæ cognationis, tū vitæ militaris professionis tū verò cõmuni aduersum Israelitas, atq; adeo hereditaria inuidia induti cõiunctis viribus, copiisq; coactis, in illius, quã oderant, gentis pernitiè conspirauerāt. Erāt verò Madianitæ ex Abrahamo & Chetura oriundi: Amalechitæ autem Esau, siue Edonum suæ gentis authorem laudabant; ut postea Eliphaz & Thana concubina prognati. Qui porrò Orientis filij, siue Orientales populi appellantur, complurium familiarum nominibus Ismaële postdeducti, regiones definiebant suas; in quibus Nabathæ primas obtinuerunt hos certa serie alij sequebantur, ut Chedareses, Adbedenses, Mobsamites, Masmitæ, Dumatæ, & Massatæ, Hudadenses, & Themates,

Naphisii, & Cedmatæ. Isti sunt filij Ismaëlis, & hæc nomina per castella, & oppida eorum, duodecim principes tribuum suarum. Habitauit autem ab Heula vsque Sur, quæ respicit Ægyptum introeuntibus Assyrios. igitur cum tanta copia pari consilio, eodemq; studio sese simul coniuxissent, Iordanis vadis, nemine inturbante aut obsistente, traiectis, opportunissimum tum ad castra figenda, tum ad ceteras regionis partes variis excursionibus infestandas, locum primū occupauere, vallem videlicet Iezrahelii vrbi adiacentem, cui diuina & incomparabilis fructuum felicitatis rarissimo exemplo nomen factum fuerat; ita ut nec herentibus annonæ deesset, nec excurrere, & prædas agere volentibus, ad comportandum locum commodior & angustior optari posset. His etiam loci atque nominis accedebat omen, quod ad omnes actiones præsertim bellicas, Oriētis filij, auguriorum & huiusmodi superstitionum celebres magistri, captare consueuerant. Huiusmodi itaque illa tempestate Israhelitarum publicæ rei, & hostium status erat, qui singulis narrationis huius verbis obseruatus describitur. Congregati sunt simul, magno studio communiq; consilio. Et transierunt. Interpres noster expositionis causâ flumen nominauit, Iordanem, quem illo tempore exundare solitum sacræ historiæ tradidere. sed nec aquarum copia, nec vllò propugnantium obice, vel a transitu impediti vel repulsi fuerant hostes, nec aliàs etiam transmissis amne inturbati, quo minus omnia loca liberè peruaderent; vsque ad occupandam Iezrahelii vallem in tribu Iuda sitam, lateq; patente agro totius exercitus capacem. Hæc verò veluti virtute, industria, atque dexteritate, sibi iam parata rerum Israhelitarum possessione, cum nullis humanis aut viribus, aut consiliis deturbari se posse existimaret hostis, diuinæ providentiæ & efficientiæ per paucissimos depugnatores, ac potius per unius viri fidem, deturbatus, pulsus, eiecctusq; fuit.

Spiritus autem Domini induit Gedeon, qui clangens buccina conuocauit domum Abiezer, ut sequeretur se.

SI copia copiis comparanda essent, ceteraq; ad consiciendam rem oportuna conferrentur, temeritati magis, quàm audaciæ adscribi potuisset, unum virum, unius tantum, vinci ac fugere & latere assuetæ, familia ope aduersus innumerabiles hostis copias, vincere ac diripere, prædari & expoliare doctas, multisq; annis potētiam obtinentes, regionis propugnationem suscipere: cuius incepti nuncijs pergratus fortassis hosti fuit, eã sibi occasionem dari existimantis, qua fortioribus audacioribusq; Israhelitarum confectis, ceteri ad extremam redigerentur seruitutē. Verum enimvero certæ, veræ, atque solidæ victoriæ, & manifestæ opportunæq; salutis autoritatem & facultatem, nec humanis viribus, nec armis, nec exercitationibus consilijsve bellicis, nec vlli alij rei, p̄j. fideles, cordatq; viri tribuerūt, præterquam voluntati unius Dei. Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Dominus dissipat consilia gentium, reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia principum. Consilium autem Domini in æternum

Sapientia humana. Fides.

Madian. Genes. 25. Amalech. Orientis filij.

Genes. 25.

Iezrahel.

Nominus omnia.

Iordanem.

Psal. 124.

num manet: cogitationes cordis eius in generatione & generationem. Beata gens cuius Dominus Deus eius, populus quem elegi in hereditatem. De celo respexit Dominus, vidit omnes filios hominum. De preparato habu- culo suo respexit super omnes qui habitant terram. Qui fingit sigillatim cor- da eorum, qui intelligit omnia opera eorum. Non saluatur Rex per multam virtutem, & gigas non saluabitur in multitudine virtutis sue. Fallax equus ad salutem; in abundantia autem virtutis sue non saluabitur. Ecce oculi Domini super metuentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius. Vi eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame. Oculi igitur Domini, hoc est, singularis erga Israël em prouidentia & voluntas, immensi exercitus viribus, artibus & armis non sufficere modo, verum infinito intervallo præstare, manifesto exemplo comprobatur; id autem effectum est, virtute Gedeoni diuinitus communicata, virtute, inquam, tum consilij, tum roboris atque virium, ceterarumq; partium, quibus ad rem ultra omne humanum exemplum conficiendam opus fuit. hanc adeo virtutem sacer sermo spiritum Domini appellat, quo nomine nihil potest dici aut aptius, aut significantius ad perfectam efficacitatem indicandam. Namque spiritus præstantia, carnis imbecillitati fragilitatiq; opponitur. Ut, Et Aegyptus homo est, & non Deus; & equi eorum caro, & non spiritus. Omni enim spiritui & vis & promptitudo, & celeritas arrogatur; verum Dei spiritui, incomparabili excessu, hæc atque alia omnia, quæ vim efficientiamq; spectant, tribuuntur. Huiusmodi spiritu, sapientia, inquam, consilij, & fortitudinis non modo imbutum, sed plene instructum, animatum, & auctum, Gedeonem, verbum, Induit, significat. Ut illud, Consurge, consurge, induere fortitudinem brachium Domini: consurge sicut in diebus antiquis, in generationibus seculorum. Numquid non tu percussisti superbum, vulnerasti draconem? Chaldaeus paraphrastes loci huius vim breui expositione indicabat: E spiritus fortitudinis à Domino induit Gedeonem. Cuius ille virtute & efficentia spiritus, non animatus tantummodo, sed in victoria firmam spe adductus, ad rem quam maturrimè expediendam, cogitationem & operam omnem conuertit; atque ita belli signa buccina sono. edere cœpit, cuius buccina vsus ad bellicam tempestatem imperatus à Deo fuerat: ei verò expeditioni sese primum proferens, familia sua gentem felici nomine insignitam adiunxit: Vocauit domum Abiezer, vt sequeretur se. ex Hebraico hini- stichium hoc sic. Latine sonare potest: Et clancit buccina, & clamatus est Abighezer post illum. quam narrationem ita exponimus, videlicet Gedeonem fortitudinis auctum spiritu, vltro primum prodisse; signumq; quod ex antiqua consuetudine notum Israëlitis erat, buccina dedisse, cœn- ruisse ex agris cum primis propinquos, hoc est, propriæ familie ac vicinitatis homines, nomenq; Abighezer inter concurrendum frequentius repetitum vsurpasse; eo se mutuo ad familiaris ducis comitatum exhortatos: cum Abighezer paternum auxilium interpretari liceat, id illa appellatione significare,

Spiritus.
Cato.
Esaia 31.

Induit.
Esaia 51.

nempe oportere Abighezeritas omnes & Dei Patris omnium voluntario auxilio, & suo ipsorum nomini, generi, atque decori minimè deesse. Atque hoc exemplo ceteras confines tribus in eandem expeditionem commouere: quas dux ipse vocandas euestigio curauit.

Misitque nuntios in vniuersum Manassem: qui & ipse secutus est eum, & alios nuncios in Zabulon & Nephthaliin, qui occurrerunt ei.

VICINAS, ac finitimarum tribuum gentes ad illam expeditionem celeritatis causa adsciscendas curauit Gedeo, quibus & viri virtus & studium, atq; certum iam ac deliberatum exemplum, facile laboris partem suscipiendam persuasit, animum addente cum primis fide ex denunciatione voluntatis Dei, quam per nuntios oportuit significatam, cum narratione earum omnium, quæ præcesserant, rerum, quam vero simillimum est fuisse perlatam. hoc est, de Baghalis ara diruta, numine oppugnato atque conuicta. Harum autem primum mentio facta est, quæ proxima omnium & expeditissima accersiri potuerunt, & itineribus instituendis commodissimè aptari: videlicet Manassensium, inter quos ipsa Abighezerita Gedeonis familia morabatur: & Zabulonensium & Nephthalitarum, qui & sibi in hostes iter agentis primi suppetias ferre poterant. Namque hostium castra ad Iezraghelam urbem in Isacharitarum tribu locata erant. Illi autem tribui Manassensium regio finitima ab occasu adiacebat: Zabulonensium verò & Nephthalitarum tribus ad sinistram, hoc est Septentrionem versus, patebant: ita, ut duobus lateribus ab Occasu & Borea coactus hostis & petitus, vel Ortum versus, unde venerat, adigendus esset; vel, si in dexteram diuerteret, quinque tribuum copias perruptum prius iri existimaret, quam sese ex Israëlitarum ditione expedire posset. Oportet Iosue Geographicam rationem ad huiusmodi loca explicanda rectè teneri; quam nos nostris in sacro Apparatu tabulis commodè exponere arbitramur: atque tabulas illas Commentariis hisce adiunctas opere precium inspicientibus facturas putamus. Aptè itaq; Manassenses Gedeonem secuti, Zabulonenses verò & Nephthalita obuiam sese dedisse narrantur; quando duæ ille tribus Manassensibus Ortum versus euntibus Orientaliores erant.

Fides.

Dixitque Gedeon ad Deum: Si saluum facies per manum meam populum Israël, sicut locutus es; ponam hoc vellus laneum in area. si ros in solo vellere fuerit, & in omni terra ficcitas, sciam quòd per manum meam, sicut locutus es, liberabis Israël.

FIDEI confirmanda cum primis, & rei, quæ gerenda erat, apertius cognoscenda causa, secundum hoc signum postulatum interpretatur, diuersum quidem ratione, & consilio atque modo etiam à priore illo, quo tantam auctoritatem personæ sese alloquentis pernoscere cuperat Gedeon. Quippe illud ita oratione exceptum fuerat: Si inueni gratiam coram te, da

mihī signum, quōd tu sis, qui loqueris ad me; nec recedas hinc donec reuertar ad te portans minha quod offeram tibi, atque illius muneris, grato admirabiliq; modo accepti, argumento alloquentis sese naturam, dignitatem, auctoritatem humana maiorem esse intellexit Gedeon: Heu mihi, inquit, mi Domine Deus, quia vidi Angelum Domini facie ad faciem. demum vero spectrum illud suis salutare fuisse edoctus, iam de rei ipsius promissa, boni est, de salutis publicae confirmatione cogitare agereq; cepit; & ut in magnarum rerum mutatione Vates optare consueuerit, signum expetiuit, quo denunciatæ rei formam atque rationem plenius, commodius, certiusq; doceretur. Itaque signo hoc non ad efficacitatis virtutisq;, sed ad voluntatis Dognitionem sibi dari postulat Gedeon, quippe cui infinita Dei virtus, & efficacitas plena fide credita & confirmata fuerat, atque aperta confessione contestata, roganti nuper: Vbi sunt mirabilia eius, quæ narrauerunt nobis patres nostri, atque dixerunt, De Egypto eduxit nos Dominus: hoc enim illi minimè in ambiguis latebat, nempe Deum iis, quibus bene vellet, salutem afferre, præstare & conseruare posse; illud verò sibi non planè contestatum compertumq; censebatur, Deum videlicet sibi, contribulibusq; suis atq; omni Isrælitarū genti propitium illa tempestate sese præbere: atq; id rogauerat: Obsecro mi Domine, si Dominus nobiscū est, cur apprehenderis nos hæc omnia? hanc igitur de voluntate Dei quæstionē sibi hoc experimento expeditam cupit, & orat, An ita sese illis benignū sit præbiturus Deus, ut ipsius orantis opera populum illum ad salutem sit reduciturus? atque in positionem confirmationemq; expetit promissi illius: EGO ERO TECVM, ET PERCVTIES MADIAN SICVT VIRVM VNUM. Arbitramur autē partem hanc signi partem & actionem prima illa nocte fuisse peractā, qua Bithgalis aræ demolitionem, luci excisionem, & taurorum mactationem Gedeon expediuerat: posteriorem verò, quæ mox exponetur, partem proxima nocte hoc est, copius iam cogi cæptis, absolutam constituisse. Atque significationem siue symbolum, arcanamq; rationē, quod ad præsentem rem explicationem attinet, exponemus. (Namque alia huiusmodi mysteriorum sublimiorū et ratio, compotibus solida abstrusq;, sapientiæ animis reseruat.) SAC linguae nomina, pro quibus Latinis vellus laneum reddimus, GIZAT: T S A M A R, & id ipsum quod Latine dicimus significant, & affini etiam notatione excisionem siue tonsionem summitatis dici possunt. quippe eadem utriusq; significationis fontes obseruantur. Voluit igitur Gedeon res ea explorandi signi causa optare, quæ suam ipsius modestiam, & populi sufficiens, & Dei voluntatem, & gentium aliarum diuersitatem referrent. Principio autem sese (quem in tota sua tribu ac familia postremum fuerat professus) velleris lanei, alias excisi atque postremi, nomine & imaginis significauit; ros autem gratiæ & misericordiæ atque benignitatis Dei symbolum esse & intellexit, & postulauit. cuius significationis compluracempla sunt, ut illud: Quomodo descendit imber & ros de celo, & illuc voluit

non reuertitur, sed inebriat terram, & germinare eam facit, & dat semen serenti, & panem comedenti; sic erit verbum meum, quod procedit ex ore meo. non reuertetur ad me vacuum, sed in omnibus, ad quæ misi illud, prosperabitur. Itaq; sese exiguum, serē omnium suæ gentis postremum hominem, lanei velleris nomine & imagine descripsit; aream verò certum locum constituit, quod in miraculorū signorumq; rationibus obseruari frequenter solet: eum verò sibi tunc optauit, in quo visio sibi contigerat, ut quemadmodum ipse solus, cum ab Angelo salutabatur, in area fuerat; sic etiam ros, vni velleri eodem loco strato infusus, sibi vni illius expeditionis facultatem diuinitus donatam interpretaretur. Totam autem terram, gentes alias omnes exponimus; quibus nihil, quod cum concessa sibi virtute pugnare contendereque posset, commune futurum erat.

Factumque est ita, & de nocte confurgens, expresso vellere concham rore impleuit.

CONDITIONEM Deo gratam atq; euentu probatam prima huius versus pars Hebraico sermone indicat. Et fuit CHEN. Nam CHEN & rectè, firmiter, aptè, appositè, atque idem etiam quod sic, siue ita, Latinis dici potest. Fuit, inquit, rectè atq; aptè, cum à Gedeone optatum, tum à Deo præstitum, id quod euentus declarauit, quem cætera carminis verba narrando exponunt: ita ut proximam coniunctionem expositiua, siue causalis vim hoc loco obtinere nouerimus. Et de nocte confurgens. Nam cum ille de nocte, siue summo manè, ut Hebraicè est, confurrexisset, Hispanicè, Y madrugada de mañana. (quo sermonis genere & fides, & cura, & studiū viri declaratur) non solum vellus vdim sensit, verum usque adeo madidum, ac rore perfusum inuenit, ut miraculi amplificandi, seq; in latissima victoriæ spe confirmandi causa, qua sito vase, expresserit, atq; expressione, quæ suis tantum curata fuit manibus, lagenam aquæ impleuerit, vellere, ut nature ratione intelligere licet, adhuc vdo manente. Concha genericum vasis nomen, quod Latinus pro ZEPPEL Hebraico reddidit, Chaldaicus & Græci interpretes singulari figuræ capacitatisq; notatione Lagenam exposuere. Est autem Lagenæ ex maiusculorum vasorum ordine, è quibus olim vinum an conuiuia effundebatur largiūs, ut ex illis liquet versibus:

Inuertunt Aliphans vinaria tota
Vibidius Balatroque, secutis omnibus imis.
Conuiuæ lecti nihilum nocuere lagenis.

Miraculum verò ex eo etiam amplificatur, quod tanta humoris copia vnico vellere per omnem serē noctem combibi contineri potuerit; perinde ac si nō in rarissimo ac tenuissimo laneæ corpore, sed vel in dolio, vel in vtre fuisset excepta, ita ut nihil in terram etiam subiectam defluisset. Quippe in omni terra siccitatem fore exceperat Gedeon, cuius exceptionem valuisse, huius versus initium significauit: Et fuit CHEN. Atq; hanc optionis expositionisq; sua partem vbi iam abunde doctus euasisset Gedeon; alteram

etiam edoceri cupit, quæ ad Israelitarum rerum cum aliis gentibus comparatarum, singularem exitum atque statum facerent.

Dixitque rursus ad Deum: Ne irascatur furor tuus contra me, si adhuc semel tentauero signum quærens in vellere, oro, ut solum vellus siccum sit, & omnis terra rore madens.

PERSONARVM, quæ in sacris lectionibus indicantur, obseruatio & ad res planè cognoscendas, & ad obiectiones diluendas commodissima semper habetur. Atque hoc loco Gedeonem viraque in postulatione diuinum nomen, HELOHIM, mente animoque appellasse, ipse historie contextus declarat, cuius nominis rationes ad fabricam gubernationemque mundi, & ad humanarum rerum prouidentiam, atque adeo ad gentium omnium totiusque habitabilis orbis imperium, & arbitrium referri, iam saepe aliàs ostendebamus, & in Apparatu sacro plenius differebamus. Atque prius signum ex propria humilitatis conscientia & agnitione à Gedeone postulatum significabamus, qui cum se tanta rei agenda imparem cognosceret, illius salutis auctoritatem omnem Deo, efficacissimo, atque rerum omnium gubernatori unice supremo adscripturus, voluntatis sibi declarata signum, tamquam auctoramenti sui sigillum, exoptabat. Quod perinde fuit, ac si quispiam à Principe ad rem, quæ ex sola Principis auctoritate proficiatur, agenda demandatus, legationis suæ confirmationem, vel ob signata tabella, vel annulo tradito, vel alio quopiam noto & indubitabili Principis signo postulet. cuius consilij atque cautionis exempla apud Moysen, aliosque diuini consilij legatos obseruare est. Nunc vero cum voluntatis erga se diuinæ certior factus fuerit, cur tamen nouum de integro signum repetierit, in causa fuisse arbitramur, animum ex fide atque letitia gestientem, & totam, quæ per agenda erat, rem quem admodum expectare fas esset, cognoscendi cupidum, qui hoc tamquam argumento rationem completeretur omnem, atque opportunè postea actionibus commodissimis exsequeretur. Igitur salutem opera sua Israelitico populo diuinitus præstandam, priori signo intellexerat, quid verò hostibus futurum esset, cognoscere auebat, idque adeo doceri exoptabat postulabatque, veniam cum primis petens, si fortè importunius audaciusque hæc ageret, quam pro sua tenuitate, proque Dei, quem orabat, maiestate par esset. itaque importunitatem suam sedulitatis nomine excusare studet. Nam cum Deum illo nomine ELOHIM compellaret, ipsa nominis notatione intelligere potuit, rem omnem, rei que exitum ipsi ELOHIM curæ esse: suarum verò partium forte sese ad agenda rem, verbo obsequentem præstare. Verùm fide illa, qua interius calebat, imò feruebat, excitatus, & rem omnem animo antecapere expetens, à Deo (cuius erga fideles omnes benignitatem credebatur) edoceri cupit & postulat, Abrahæ antiqui patris exemplum secutus; qui exactam diuini de improbis atque probis iudicij rationem, eiusmodi petita venia, acriter etiam quondam exigere pergens obtinuit. Quod verò in uenia præfatione legimus, Si adhuc semel tentauero signum quærens: Latinus inter pres no-

ster ex unico verbo ANAZZEH transtulit: quod simplici Latina voce reddi non facile posse intellexit. Atque verbum ANAZZ tentare, experiri, periculum facere, argumentum referre, signo certo, atque adeo miraculo etiam confirmationem postulare, significat. Est etiam militare verbum, quod signis & trophæis, atque eiusmodi aliis vexillis, victoria gratulatione ponendus, usurpari solet. Ex quo verbo nomen NEZZ deductum, signum, argumentum, vexillum, miraculum, atque ex translatione documentum, periculum, experimentum, tentationem, & huiusmodi plura ad hoc genus referenda, interpretari licet. nunc verò liceat nobis unicum etiam verbum Latino sono, ad huius loci explicandam sententiam, fingere; cuius ratio non ex Romani sermonis vi, sed ex nostro usu omnes has Latinas voces complectatur. hoc verò verbum placet illud esse, videlicet Significari passiuæ uoce. Erit itaque huius postulationis sententia: Ne mihi, queso, Domine succensueris, si audacius ac importunius significari me iterum postulem, hoc est, mirabili signo & argumento commonitum, de toto rei euentu edoctum atque instructum, euadere cupiam & orem. Quod si quispiam tentationis significationem hoc verbo comprehensam cognoscere studeat, queratque an viro pio, atque diuinarum legum perito, Deum tentare fas fuerit, non ignaro aliàs predictionis cautionisque illius, Non tentabis Dominum Deum tuum; hic longiorem de omni tentationis ratione disputationem aut aliunde petat, ex variis antiquorum scriptis, aut à nobis, Deo opportunitatem præstante, expectet, illa nunc interea distinctione contentus, videlicet, periculum virtutis atque efficacitatis Dei, numquam sine nefario crimine fieri, at verò certum voluntatis illius argumentum & signum à sanctis uiris persæpe sine offensa postulari. Atque huc illud spectat, Respondens Moyses ait, Non credent mihi; nec audient vocem meam: sed dicent, Non apparuit tibi Dominus. Dixit ergo ad eum, Quid est, quod tenes in manu tua? Respondit, Virga. Dixitque Dominus, Projice eam in terram, &c. Totum hoc signum & illud alterum quod huic subiunctum legimus, de Moysis manu repente leprosa, atque euestigio sanata; diuinæ voluntatis ac veritatis documenta, confirmationesque fuerunt. Nam de virtute atque efficacia, nulla Moysi aut Israelitis dubitatio tunc erat. Iam verò signi à Gedeone denua exoptati cuiusmodi sit à coniecturibus faciendæ explicatio, operæ precium fuerit attendere. Vellus, ut in priori miraculo exponebamus, Gedeonem ipsum, siue eundem, uti populi ducem, cum populo coniunctum exponere licet, eodè pacto atque modo, quo vellus pluribus lanæ partibus, atque innumeris villis unice pecudis pelle ortis constat, atque terra nomine gentes iam exposuimus, millegæ exemplis exponere possumus, ut, Omnis terra adoret te. Constat itaque sibi hætenus utrumque signum. Verùm rorem hoc loco sudoris laborisque significatione exponimus, quo cum perfusam terram omnem, unico vellere excepto, postularet Gedeon: illud edoceri, exoptat, num victoria illa, quem admodum ab Angelo iudicata videbatur, magna cum inimicarum gen-

tiū calamitate, nullo sui ipsius aut Israelitici populi negotio atque labore, constituta esset. atq; hoc erat quamobrem ipse, dum postulat, significanti illi verbo **A NAZZEH**, vsus est. Exoptabo, inquit, non modo voluntatis tuae, sed rei totius expectanda signum amplissimum, quod non solum exoptantem, sed studiosè etiam anxieq; postulantem Hebraica orationis figura Gedeonem indicat. Sit, quæso, siccitas super ipsum vellus solummodo, & **הרב** super omnem terram esto ros. Atque nomen **H H E R E B**, pro quo Latina siccatem dicimus, litterarum inuersione, cuius frequens in symbolis vsus est, quietem, latitudinè, amplitudinèq; significat. Nomen verò **TAL**, quod rorem interpretamur, affine maximè est verbis **TIL** & **TALAL**, quorum utrumque projectionem, deiectionem, commotionem, atque obumbrationem, & his proximam oppressionem significat. Esto, inquit, velleri quies & amplitudo; terra autem omni sollicitudo, anxietas, pauor, commotio, conturbatioq; afferatur. Hanc Gedeonis postulationem ex pio erga Dei cultum, Israelitarumq; salutem studio profectam, Deo gratam fuisse, euenus ipse comprobauit.

Metathesis.

טל

Fecitque Deus nocte illa vt postulauerat, & fuit siccitas in solo vellere, & ros in omni terra.

CERTVM & ratum, omnibusq; partibus consentientem cum postulatione euentum, Latina nostra interpretatio significat, vt postulauerat. **P** Hebraica verò oratio vnica vocula **C H E N** utrumque componit, & comprobatur, videlicet predictionem, & euentum. Et fecit Deus **C H E N**. Fecit Deus, ita rectè, accommodatè, compositò atq; constanter omnibus his Latinis vocabulis vocula **C H E N**, & cetera quæ distinctè nominantur, ei pertinent, vt nec temerè, nec casu, atque adè nec certo natura exemplo, sed diuino miraculo, atq; certo consilio hæc facta esse existimètur. non legimus, Et fuit ros nocte illa: sed, Fecit Deus, **HELOHIM**, cuius prouidentia perpetua constansq; est, singulari consilio fecit, ita aptè & opportunè, vt ad nullam aliam causam referri posset res, nempe eadem illa nocte, qua nullus ros in omni terra fuerat, in vellus autem plurimus descenderat, eadem, inquam, nocte vellere sicco, terra omnis rore perfusa fuit: atq; ita pietate atq; fide præstantis viri votis voluntatè suam Deus, signis edendis, attèperauit.

Pietas.
Fides.

CAPVT SEPTIMVM.

I G I T V R Ierobaal, qui & Gedeon, de nocte confurgens, & omnis populus cum eo, venit ad fontem, qui vocatur Arad. Erant autem castra Madian ad Septemtrionalem plagam collis excelsum.

Dux optimus.

OPTIMI Ducis exemplum in Gedeone contemplari operæ pretium in primis fuerit, qui ex diuina voluntatis cognitione auspiciatus, quod speranda felicitatis argumentum certissimum fuerat, rem ipsam quam maturè

rimè

rimè aggredi, & perquam diligentissimè expedire studuit, nulla temporis, locorum, atque copiarum ratione prætermissa. Principio namq; conuocatorum tribuum exercitum, certis ordinibus constitutum, mouisse dicitur, idq; summo manè eadem ferme hora, qua posterius postulatum sibi signum ratum intellexerat, quo maturius & expeditius in hostè imparatum nec opinantem irruere posset, cuius hostis castra sibi ad dexteram, hoc est, ad Septemtrionalem plagam ab ortu atq; meridie venienti sita esse cognouerat. Cæpta est autem res, felicitis nominis ac tituli autoritate; nempe **I E R V B A G H A L**, eius inquam viri, qui **B A G H A L I S** potestatem nuper expugnauerat, irritamq; reddiderat, vanumq; Numinis illius ex suorum animis metum & cultum ademerat. idem nunc porrò deinceps eiusdem, cuius monitu & iussu illa fecerat, præsidio & mandato omnem hostium potentiam, qua Baghalis etiam vocabulo significatur, expugnaturus & fracturus, summo manè consurgit, populumq; omnem, eos inquam omnes qui sibi aderant, secum excitatum mouet: quos quoniam magis numero multos, quam animo ac viribus, belliq; studiis valentes delectus is, qui postea factus est, declarauit; hoc loco populi potiùs, quam copiarum aut exercitus nomine historia appellat. Locus autem quo delectum factum legimus; **FONS H H A R A D** dictus, qui Latine tremoris, pauoris, metus, atque trepidationis fons dici posset, siue id nomen fonti antiquum fuerit, ex aquarum & riuiulorum trepidatione inditum, cuius tamen mentionem nos antehac factam non recordamur; siue potiùs ab ea, qua proximis versibus narrabitur, hominum exploratione, nomen monumentumq; adhaeserit, siue opportunè res ipsa hæc cū fontis aquarumq; natura quadrauerit. In summa verò intelligimus, Gedeonè tempestiue & commodè rem agere cæpisse; verum quod attinet ad copias quas ducebat, nondum, quid expediret, constituisse; sed monente Deo maturè edoctum, diligenter curasse. Loci autem, in quo hostis castrametatus erat, ex nostris tabellis petenda descriptio est. In valle ad Septemtrionalem plagam collis excelsum, siue collis **H A M O R E**, ita vt non antelucanum tempus modo, sed collis etiam sublimitas, quo minus venientem Gedeonem prospicere hostis posset, impedimento foret.

Populus.

Dixitque Dominus ad Gedeon: Multus tecum est populus, nec tradetur Madian in manus eius, ne glorietur contra me Israel, & dicat; Meis viribus liberatus sum.

P R O M I S S I sui euentum adornare pergens Deus, eorum, per quos res ex consilio suo gerenda erat, delectum in primis faciendum imperat, quandoquidem se cum Gedeone bellum confecturum, hostesq; tamquam virum vnum cæsum iri, fuerat pollicitus. Ne verò, quod singulari sua prouidentia & voluntate atq; efficientia euenturum declarauerat, humana mentis peruersitas ad propria gloriole ostentationem raperet, atq; hoc pacto salutis suæ veram causam, hoc est, Deum ipsum ab alienaret; excipi eos cum primis iubet, qui, si ducerentur, inutiles futuri, & tamen gesta rei laudem & gratulatio-

g

latio.

Vulgi nu-
merus.

lationem, non Deo, sed sibi ipsis mendosissimè arrogaturi erant. Nec enim imbellis & inutile vulgus prestare quicquam ex se valet; obstare vero, & impedire, atq; turbare nimium potest. Peruidere hoc rectè ex magnis duobus quidam, qui non militum numero, sed paucorum virtute freti, magnas per se victorias ex copiosissimis hostium exercitibus reportarunt. Num vero negotium hic nullum hominum esse Deus voluit, cuius ipse sibi curam autoritatemq; omnem vendicabat. Atqui cum tanta illa multitudo tantum populi nomen obtineret, tamen ex humana insipientia superbia, rei rectè conficiendæ successum non Dei nomini ac numini appellando, atq; in supplicationibus laudando, sed suo ipsius nomini Israeli ambitiosè tum celebrando, ad scriptura erat. Namq; Israel erga Deum, nedum erga homines potes exponitur, estq; alia etiam eiusdem interpretatio nominis, quæ cum eodem tendat, tamen ad insolentiam & iactationem secti torqueriq; potest: idè enim significat, quod prestans fortitudine, ad quam notationem diuina cautio adludit: Ne, inquit, sese Israel nominis iactatione præstantem prædicet, sibi salutis suæ autoritatè ambitiosè ac falsò arroget, cum tamen vulgus istud quamquam frequens, nihil minùs, quàm veram Israelis virtutem præstare possit: quod ut apertè Gedeon ipse cognosceret, delectum semel atque iterum facere iussus est, ut ex magno numero ad paucissimos ratio redigeretur. Multus tecum est populus. Hebraicè, Multus populus apud te. & aptè conficiendam meo consilio, præsidio, atq; nutu prædixi, idq; manifestum erit, cum promissum euentu comprobauero, Nec tradetur Madian in manus eius, quem in tuam tradendum receperam, ne gloriatur contra te Israel. Hebraicè, supra me, ne, me posthabito, gloriam sibi adscribat, nomine Israelis identidem iactando: cuiusmodi usurpari solent nationibus nomina, cum victoria quepiam cõtingerit. España, España, Francia, Francia, Italia, Italia, perinde quasi vel horum nominum efficientia, vel nationum virtute, ac nõ potius voluntate atq; prouidentia Dei, conficerentur omnia quæ ubiq; fiunt, fieriq; possunt; nedum ea conficiantur, quæ ad singularem diuinam prouidentiam probationè constituta initaq; fuerint, quale hoc quod illa rempessedebeatur exemplū, huiusmodi gratulationibus celebrandū. Hi in curribus & hi in equis; nos autem in nomine Dei nostri sperauimus. Ipsi in firmamentis sunt, & ceciderunt; nos autem surreximus, & erecti sumus. Meis viribus beratus sum. Hebraicè, Manus mea seruaui me. Manum pro virtutis dexteritate arcano sermone usurpari, in libro Ioseph docebamus.

Psal. 77.

Manu.

Loquere ad populum, & cunctis audientibus prædica: Qui formidolosus & timidus est, reuertatur.

MAXIMAM hominum partem ad res non modò arduas, verum & ad faciliores etiam strenuè agendas, inutilis atque imbellis vulgi numerus ac numero censeri, hoc exemplo docemur; in quo quamquam Israelis nomen multi professi; quamquam sibi præsentem propitiumq; Deum credere & sperare

possent; quamquã animosi & sapientiis ducis autoritate & alacritate adiuti: tamen quia metum, formidinem, atq; pauorem minimè posuerat, ad istam expeditionem magis ad eum ex cõtentione, & ex ostentatione, quàm ex vera virtute concurrerant, nimirum ne timiditatis atque ignauiæ apud ceteros notam subirent; interim dum nullum imminere periculum, sese cum fortibus in numerum dedebant, quod ubi creari viderent, primi omnium terga daturi; atque fortioribus ad rem expeditius agenda impedimento futuri erant. Quamobrem præconis voce, huiusmodi hominibus redeundi copiam denunciari Deus iubet. id quod ut honestius minorq; cum dedecore fieret, ante posteram lucem faciendum decernebatur. Namque hoc loco duo verba Hebraicè sunt, quæ ad unicum tantum Latinus noster interpres ex prima lingua exponendum retulit. Reuertatur, inquit, & ITSA POR de monte Gilghad. TSAPHAR, simplex verbū, vnica ac simplici voce Latinus sermo reddere non consuevit: circumloquio tamen utcumque exprimere potest, summo mane surgere, media de nocte, ante lucem expergisci, anielucano tempore; & huiusmodi aliis formulis. Hispanica lingua appositè madrugar dicit. Ne igitur y, qui reuersuri erant, alius conspecti vel inuidiam vel timorem pararent, nè ve ipsi ignominia notarentur; agniti, summo mane à monte Gilghad reuerti permittuntur; ubi non ita compositi & coniuncti pernoctare poterant, ac si in plano loco constitissent; atq; ita minus femiretur eorum numerus, qui per noctis opportunitatem decederent. Hispanè dicere possumus, Tornese y madrugue del monte Gilghad: Belgicè verò, Hy-komts' morghens vroech wt.

Accesseruntque de monte Gilghad, & reuersi sunt ex populo viginti duo millia: & tantum decem millia remanserunt.

IN triginta duobus hominum millibus, inertis prorsus vulgi censuram viginti duo millia subisse intelleximus, qui se prorsus, quamquam non voce, tamen re & animo timidos formidolososq; prodiderunt. fortassisq; primi futuri essent, qui parte à Deo victoria gloriam sibi impudenter arrogarent; reliquos verò, quamuis maiori animo, minusq; formidolosos ac timidos, per seuerantiam probare poterat, ineptiores tamè, nec satis ad expeditionis celeritatem idoneos, immo etiam non satis cõstantes, demumq;, ubi ad manus deueniendum esset, sponte cessuros posterior delectus arguit.

Dixitque Dominus ad Gedeon: Adhuc populus multus est, duc eos ad aquas, & ibi probabo illos: & de quo dixero tibi, ut tecum vadat, ipse pergat: quem ire prohibuero, reuertatur.

MINVS periculum, incommodiq; minus ab iis, qui morbum suum vultu incessuq; fatentur, quàm ab iis, qui virtutis personam gestantes, interno vitio laborant; expectari, atque timeri, multis in omni morū genere exemplis obseruatum est. Non enim tantum cauendū videtur ab iis, quibus aperitè diffidas, quantum ab iis, quibus mendosè ac vanè confidas. Namque ab illis

illis proditio nulla timenda, ab his verò nulla certa fides, nulla boni euentus ratio expectanda est. perinde verò est, an is, cuius consilio & auxilio crediderimus, vel ementita virtutis specie, vel occulta inertia obsit, vel merito etiam noceat. Gedeoni, diuini consilij auctoritate freti, decem milium virorum numerus, qui, ceteris abeuntibus, relictus fuerat, nò magnam quidè, verùm satis idoneus fortassis esse videretur ad rem faciliùs & expeditiùs agendam, dum modo omnes, quod profiteri videbantur, prestare possent. Verumenimvero maximam etiam istorum partem, magis verècundam quàm moribus officij specie præbuisse, iis, qui per tenebras recesserant, non longè meliorem futuram, admirando Deus consilio ostendit, pariter ut humanam vanitatem argueret, & ut Gedeonem suum in fide atq; spe confirmaret, salutaris præsidij à sua virtutis auctoritate expectandi. Quamobrem quoniam omnis ferè ille, qui aliquid esse videbatur, exercitus vulgaris & gregarius reapse erat, à Deo, populi nomine, notatur. Adhuc populus multus est, duc eos ad aquas, & ibi probabo eos. Verbum TSARAPH quo hic Spiritus sanctus vititur, à fullonibus & aurificibus translatus est, cum hi igne argentum; illi verò sapone aut nitro, aliq; materia, nomine BORITH significata, separatis sordibus, vestes purgant. Ideoq; appositi, simè ad aquas purgandum populum illum deduci Deus iubet: quippe ut triticum, & alia grana atq; semina, quacumque solidam naturæ suæ virtutem obtinent, in aquam, macerationis causa, quàm primùm coniecta fuerint, descendere ac subsidere solent; cetera verò quæ inania intus, cariota aut leuia, virtuteq; carentia sunt, quamuis pelle ac specie extrinsecus bonis profamilia videantur, tamen statim innatant: sic etiam solida virtutis atq; fidei momenta, in quibusnam ex illo tanto hominum acervo potiùs quàm numero experiri esset, aquarum examine indicari Deus voluit; indicari inquam Gedeoni, aliter de turba illa existimanti. Ideoq; Hebraicè pronomen secundæ personæ adiunctum legimus, Probabo tibi. quod & Chaldaica paraphrasis, & Græca interpretatio obseruauerunt. namque Deo ipsi, cui corda renes hominũ & intima quæque aperta sunt, non solum examinati, sed intus et in cute tam utiles, quàm inutiles cogniti constabant. Probabo tibi. Chaldaus paraphrastes militari verbo eleganter exposuit, Deligam tibi; Hispanicè, Esmerartelos he. ut nullus tibi relinquatur scrupulus, nullus cogitandi aut aestimandi labor, nullus dubitandi locus, utrum vtilis an inutilis ducantur. Quod verò Latine imperatiuo modo legimus, ad futuri significationem & notationem referendum est: nam Latini interpretes facile ex futuro Hebraico imperatiuum; & contra ex imperatiuo futurum faciunt, cum nullo interim sententiæ dispendio, quamquam aliquando obscuri compendio id accidat. Sic itaq; ex Hebraico hæc Latine sonare possunt: Demitte eos ad aquas, & ibi probabo ipsum tibi, & erit, quem dixeris tibi, hic ibit tecum apud te, is ibit apud te: & omnis, quem dixeris tibi, hic non ibit tecum, ipse non ibit. Et erit, affirmationis certissimè ostens-

ostensionis oratio hæc in sacris sermonibus, dum præponitur, vim obtinet; Et scito rem ita futuram, ut, quem ego indicauero tibi iturum, is tibi tantum indicatus, tametsi nec vocetur, aut appelletur, vltro tamen apud te vnà, quamcumq; rem imperaueris, obiturus eat; quem verò non tecum iturum dixeris, is, quamquam nominatim à te vocatus, tamen demum ibit minimè, quasiturus namque est quònam pacto elabi, atque iter declinare, teq; deserere possit. hæc adnotatio illius reciprocatio est, Ipse non ibit. huiusmodi discrimen est illarum vocularum, ITHACH, & GHIMACH. pro quibus Latine, apud te, & tecum, vertimus. Nam ibi apud te, & mente, & studio, & persona: tecum verò persona tantum, sese comitem præbere interpretamur. Quemcumque igitur tibi affuturum dixeris, affuturum vltro scito, non à te vocatum, sed à me indicatũ; quem verò nec tecum venturum notauero, non modò non tecum venturum, sed nec venturum quidem certò scies; ideoq; quamprimum dimittendum curato. Quod verò prior orationis pars plurali verbo pronunciata sit, Deduc eos, siue, Descendere eos fac: posterior verò singulari, Ibi probabo eum; eleganti sermonis sacri usu, frequentibus obseruato exemplis, communem quidem omnium ad aquas descensum, sed singularem fortissimi cuiusq; viri delectum significat. huiusmodi figura carmen illud constructum constat: Quique terrigena, & filij

Cumque descendisset populus ad aquas, dixit Dominus ad Gedeon: Qui manu & lingua lambuerint aquas, sicut solet canis lambere, separabis eos seorsum: qui autem curuatis genibus biberint, in altera parte erunt.

STVDIVM, solertiam, & alacritatem, atque in labore perferendo industriam eorum, qui sese ad rem gerendam idoneos præbituri erant, illo examine cognoscendam Deus indicabat. Quippe eos, qui inclinati tantum aquas lambere magis, quàm sorbere; sitim restinguere magis, quàm explere, visi sunt; animum promptum, & ad agendam rem magis, quàm ad suam vel satietatem, vel voluptatem, attentum, atque adeò de illa victoria cogitantem præstare, interpretari erat; contra verò eos, qui utroq; flexo genu in aquas, boum aut equorum instar, sorbendo procubuerant, imbecillos, negligentes, atque affectionibus propriis intemperantiùs indulgentes, vel si non aliud, tamè nec strenuos nec fortes, sed inertes & pavidos arguere, & existimare consentaneum fuerat, siue ex peccatorum & scelerum conscientia (quæ timidos ac trepidos semper, maximè verò in proximis periculis, homines reddi) siue, quod eodem euadit, ex fidei (quam promisso & mandato diuino haberi summam oportuit) defectu pavor, ac timor ille oriretur. Namque in huiusmodi temporibus præsentis Dei verbo trepidare, ac timere, minus credenti animo adscribitur. S. S. E. Modicæ fidei, quare dubitasti? Sunt ex sacrorum librorum antiquioribus interpretibus qui illum, aqua ex flumine bibende causa, pronum habitum, siue procubitum, superstitionem vanumq; decorum

Populus.

צָרַף

Psal. 27.

Eterit.

אֶתְךָ
עִמָּךְ

Psal. 48.

Conscientia.

Fidei defectus.
Pavor.

Mat. 14.

deorum cultum spectasse dicant: sunt etiam qui proprij Genij, cuius in aqua conspiceretur imago, adorationem & exosulationem interpretentur. ut cum res fuerit, eò certè euadit, ut illorum fides & alacritas, istorum ignauia atque humilis & fracta timiditas dignoscerentur.

Fuit autem numerus eorum, qui manu ad os proiiciente aquas lambuerant, trecenti viri: omnis autem reliqua multitudo flexo poplite biberat.

RATIONEM eorum, qui Deo probandi essent, diligenter à duce Dei iussorum ministro obseruatam fuisse, numeri nomen indicat. namque numerus ad numerantem potius, quam ad numerata refertur, cum singula discreta seorsum res non ante numerus dici possint, quam numerata fuerint. Quod verò in summa appellatur virorum nomen, & Latina interpretatione, & Hebraica voce exceptionem habet à vulgo, populo, & turba, præcipuè verò AIX nomen, quod virilitatem, præstantiam, & singularitatem, atque adeò distributionem, peculiaremque, in vnoquoque obseruationem significat. Atque ad hanc rationem illa apud Poëtam distinctio alludere videtur:

— quid oportet

Nos facere, à vulgo longè lateque remotos?

Quod vulgus vno tantum verbo ab interprete nostro conuolutum est, Omnis autem reliqua multitudo. Ex Hebraico sic Latine sonat: Et omnis redundantia populi. Ita ut iis detractis, qui certa virtute soli frugi à Dei indicati essent, ceteri ad impedimentorum magis, quam ad subsidij rationem, in illa maturitatem & celeritatem postulante expeditione, referretur.

Et ait Dominus ad Gedeon: In trecentis viris qui lambuerunt aquas, liberabo vos, & tradam in manu tua Madian: omnis autem reliqua multitudo reuertatur in locum suum.

POLLICITVS fuerat Gedeoni Deus, eos, per quos conficere parabat rem, se indicaturum, quod nunc opportunè pronuntiato verbo præstat, atque ex ipsorum expectatione ad illam expeditionem idoneos ostendit. Namque ipsi sese & animo & studio ceteris præstare, & à vulgi numero longè remotos esse probauerant. In trecentis viris, Hebraicè, In trecentis viro: quo tropo virtus, fortitudo, ac dexteritas unicuique singulariter adscribitur, in trecentis, quorum singuli viri strenui sunt. Qui lambuerunt aquas, animo & cogitatione magis ad rem publica causa agendam, atque ad victoriam maturandam, quam ad propriam sitim aut cupiditatem explendam, nullò præterea metu pertentati aut cunctabundi. Liberabo vos, Hebraicè, Seruabo vos, siue, salute vos afficiam. Hæc altera promissi pars est, satis magna quidem, & quam sibi sufficere, meritò existimare populus posset: ut hoste penitus pulso, iugum excuteret. atque ex temporis & apparatus, exercitusque breuitate satis superque hoc videri poterat. Verùm Deus qui plura, quam petimus, aut intelligimus, præstare potest, & solet, promissum suum amplificans adiecit: Et tradam in manu tua Madian. Victoriæ non ex bo-

stium fuga modo, sed ex internecione etiam reportandam pollicetur: id verò sua vnus voluntate, prouidentia, atque efficientia præstandum esse, illo verbo declarauit, Et tradam. Ego vincam, ego frangam; ego victum, fractum, & succumbentem tradam. Omnis reliqua multitudo. Hebraicè, Et omnis populus ibunt, singuli in locum suum. Illos trecentos seponere atque instruere, sibi que adiungere iubetur, aliis autem nihil omnino laboris indicare, sed missionem dare, sua nimirum sponte sigillatim ad propria loca, & muniarè dituris. Reuertatur. Hebraicè & Chaldaicè, Ibunt: Græcè elegantius versione à $\omega\rho\rho\acute{\epsilon}\chi\epsilon\rho$, recurret; translatione sumpta ex aquis, quas altius, quam sponte manare contigit, quispiam educere conatus frustra sollicitat, in suum demum locum refluxuras.

Adspice quos summittat humus formosa colores,

Et sciat indociles currere lympha vias.

Atque hoc sacro exemplo docemur, non omnes homines omnibus agendis rebus idoneos sese præbere, verùm paucorum cura & labore, quibus ignauia otiumque odio fuerit, securitatem & quietem ceteris parari posse; dummodo diligens percautusque teneatur detectus: quo nomine indigna prorsus actio est, vel cum vltro se offerunt omnes, vel cum inuita, & à pugnando abhorrentes, comparantur copie.

Delectus virorum.

Sumptis itaque pro numero cibariis & tubis, omnem reliquam multitudinem abire præcepit ad tabernacula sua, & se cum trecentis viris certamini dedit. Castra autem Madian erant subter in valle.

ILLO diuino responso, In trecentis viris liberabo vos, & tradam in manu tua Madian: Gedeonem non modo victoriæ promisso confirmatum, sed rei demum gerendæ rationem edoctum arbitramur. Etenim cum audiret, Liberabo & tradam, efficietiam omnem Dei futuram esse: cum verò vltius in manu sua tradendū Madian cognouerit, totius pugna summam ad Dei Gedeonisque nomina deducendam intellexit; ita ut Deus Gedeonis opera rem confecisse dicendus denique esset. nec hoc solum ipsi indicatum existimamus, verùm somnium etiam ipsum, quod mox opportunè narrabitur, ex quo etiam gerendæ imago rei expressa fuit. Atque ex consequenti opportuni apparatus & comæatus, Deo monente, rationem tenuisse credimus: atque hæc omnia historie scriptori breuiter initio indicata, ad exitum usque ipsum exponenda (viti aliàs fieri solet) fuisse dilata. Namque id vasorum & tubarum copia à populo comparata, & trecentis viris nunc tradita, horumque postea usus, & prædictioni consentaneus exitus iam nunc aperte declarare videtur. Sumptis itaque pro numero. Hebraicè, Et ceperunt cibaria populi in manu ipsorum. Ius equitatisque postulabat; ut, qui suas res curaturi domum redibant, cibaria iis præberent, qui pro se iter laboremque capebant. Nec trecenti illi viri nimirum multum cibariorum à populo sumpserunt: sed quantum singuli expedite portare secum possint. In manu

Pfal. 32.

manu ipsorum. atque hoc pacto se plus labori, quam voluptati indulgere, & victoriam breui ex diuina virtute reportandam esse credere, professi sum. Et tubis. Argumentum hoc nobis est expositionis modo allata. Abire precepit. Hebraicè, Dimisit in tabernacula sua. securos, quietos esse iussit singulos, suasq; res agere, nullo metu contritos aut sollicitos. hoc significare nobis tabernaculi nomen vsusq; solet: vt, Si introiero in tabernaculum domus mea, si ascendero in lectum strati mei, &c. & Elegi abiectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. Et ipse cum trecentis viris se certamini dedit. Hebraicè, Et in trecetos viros apprehendit. Delectos, inquit, illos quasi manu deductos sibi comparauit. Hispanicè, tropus hic sic vertitur: Y de los trezientos hombres traud, vt sibi vsui futuros, instructos armis, tubis, lampadibus, & lagenis, qua in bellici vsus materia censerit solent; sibi autem iam commoda singulari consilio intellexerat. Castra autem. Non otiosè tempus vllum à Gedeone consumptum, lectio hac docet, sed magna celeritate delectum vnum atque alterum factum, eos qui delecti fuerant, armis, cibariis, & reliquo apparatu instructos, & ad ipsa propè hostium castra deductos; vnius noctis atq; diei spatio hac omnia peracta, tanta dexteritate, prudentia, celeritate, tantoq; silentio, vt nihil interim vel ab hoste prouisum fuerit, nec praeventum quidem ammutatum, vitote adhuc in valle confidente, & imminentis sibi calamitatis ac turba securo, atque adeo copiis fidenti suis. Indicat autem lectionis ratio ipsa, Gedeonem cum suis, monte iam conscenso, hostium castra quemadmodum sita essent vidisse, atque ipsum etiam ab hoste conspectum, contemptum tamen fuisse, vt pote exigua admodum manu instructum aduersum tantis hominum copias; nec tamen ab hoste ipso inuasum, sed expectatum potius in ipsa valle, ubi pauci à multis opprimi possent, contra quam eueniret, si ex inferiori loco impeteretur. Fuit itaque bellicæ disciplina consilij, non moueri omnino ex loco; sed quid exigua illa manus aggredi agereve destinaret, operiri, atque custodibus exploratoribusq; constitutis attendere. itaque tot illa luce, ex quo Gedeon cum suis montem conscendit, utrimque conspecti utriusque fuerunt: & hi in superiore loco, illi in valle constituerunt.

Eadem nocte dixit Dominus ad eum: Surge, & descende, qui tradidi eos in manu tua.

VNA eademq; opera & consilium suum, & hostium sensum & conditionem, consciendaq; rationem rei, ipsorum hostium sermone aperiendo, curauit Deus, vt hoc pacto quam commodissimè & expeditissimè, sine vllis offensionibus, belli victoria constitueretur certissima. Nec nunc ille impetum in hostes facere, sed, vt sibi iam paratam, immo partam potius, victoriam cognosceret, exploratorum more descendere iubetur. hoc significat pronomen, ad eum: descende, quia tradidi. Descende docendus quemadmodum ipse tradiderim tibi hostem iam fractum, animiq; impotem: id quod ipse, quamprimum descenderis, cognosces.

Sicut;

Si autem solus ire formidas, descendat tecum Phara puer tuus. HVMANI consilij exceptionem omnem Gedeoni Deus anteuertit, vt qui se illius victoria omnibus nominibus authorem fore pollicitus fuerat. Poterat namque Gedeoni nimius immensusq; videri exercitus ille, atque adeo maior quam vt à se, explorandi causa, breui tempore ambiretur. Quamobrem vno puero comitatus descendere iubetur: vt partitus ambiendi exercitus labor breuius celeriusq; expediretur: nec tamen multos adhibere iussus est, sed vnicum familiaremq; virum, cuius taciturnitatem & fidem explorauerat, cum alijs, plures si essent, non ita facile mandata tenere possent, nec adeo attentè cauere, nec peragere ac dare operam, vt minimè ab hoste prehenderentur, ac ne sentirentur quidem. in Hebraico versus hic sic habet: Sin vereris tu descendere, descende tu & Phara puer tuus ad castra. Quatenus descensuri sint, docetur, Ad castra, inquit, vt non longè consistatis, sed ipsa vsque adeatis castra, & quid ibidem rerum agatur, quemadmodum sese omnia habeant, pernoscat. Puer hoc loco, officij ac ministerij magis quam ætatis rationem significat. Ita Iosue Mosis puer, & tres illi Chaldaei Regis ministri, tres pueri dicuntur, sic & apud Latinos interdum. Nam Tityrus, quem fortunatum senem Melibæus appellat, id sibi responsum ab Augusto redditum canit: Pascite, vt antè, boues pueri, submittite tauros. & Horatiū monitor suus Trebatius puerū vocabat: O puer, vt si vialis metuo. Hispanicō, ac maximè Lusitanico sermone, huiusmodi ministros, moxos vocamus.

Et cum audieris quid loquantur, tunc confortabuntur manus tuæ, & securior ad hostium castra descendes.

INTER maximi momenti res, quarum ad belli facilitatem imperatorem compotem esse oportet, illa cum primis opportunissima est, hostium facultates & consilia pernoscere. quæ quidem ob rem, magni etiam sumptus in exploratoribus atque indicibus fieri solent; quorum tamen indicia non semper vera ac certa deprehenduntur. Hanc adeo rem Gedeoni, belli à se conficiendi ministro, constare omnino voluit Deus: vt qui se victorem promiserat, hostes iam animo fractos, iamq; victos proderet, atque hoc pacto, exercenda victoriae opportunitatem praberet. non opus tibi ad hanc rem est alio exploratore, quam te ipso, nec alijs indicibus, quam hostibus, qui quo animo, quo consilio sint, ipsi suo sermone patefacient. Tunc confortabuntur manus tuæ, ad conficiendam rem, cuius conficienda rationem ex ipsorum verbis orationeq; me interprete, cognosces. Manuum enim confortatio facultatem ad gerendas res significat, vt in sacro Apparatu docebamus. Et lectior ad hostium castra descendes. Consilio sapienter ac prouidè percepto, factum maturare opus est, occasionemq; arripere, maxime verò à Deo aperte datam, adiuncta etiam & exposita peragenda rei ratione. Hebraicè, Et descendes in castris. Antea iussus erat ad castra descendere, hostium sermonem percepturus, ita vt neque ulterius prodiret quam ad castra vsq; ipsa;

Puer.

Virgil. Eclog. 1. 2. Scrm. 1.

Hostiū consilia explorare.

Lib. de Idiomis & Hierem.

h

nec

nec aliud ageret, quàm illorum audire sermones, quibus animum viris que conciperet, ad victoriæ usum opportunas; id autem ubi contigisset, quam primum suos euocare, atque in ipsa usque media castra deducere. nec vero ipse manum conferere, aut hostem ferire iubetur, sed descendere, in castris sese substituere: ex quo oraculo rem sua suorumque presentia, non tamen vlla pugnandi opera, confectum iri intellexit.

Descendit ergo ipse & Phara puer eius in partem castrorum, ubi erant armatorum vigiliæ.

DIVINI verbi iussu animatus Gedeon, non debiliores castrorum partes petit, sed eam, quã robustissimi ex hostibus armati occupabant. Hebraicè In partem quintatorum qui in castris. *Varia olim Orientalium armis fuisse, omnibus historiis declaratum est. Nam hi gladio, illi arcu, alij iaculis, nonnulli etiam ex curribus, alij ex equis, alij etiam pedites pugnabant: verum firmissima bellici exercitus pars ea semper censebatur, qui bene armati dicuntur: cum levis armatura pedites, equitesque, horum virtute atque robore fulciantur. Quos vero Latini bene armatos, eos Hebraica lingua חמשים HAMVSSIM, hoc est, ex verbo, quintatos vocat, siue quinque armorum generibus instructos. hæc nos ita numeramus, lorica, galea, scutum, gladium & hasta: nisi aliàs quintam armorum partem cum Homero ferrea tibialia esse velimus, hasta ex hoc reiecta numero. Ita igitur Gedeon ad hos usque peruenit, qui ceteris, hoc est, ingenti aliorum armatorum, atque adeo omni hostium multitudini, firmissimo præsidio erant. hoc genus infirmi milites, Cuerpo de guardia vocant.*

Madian autem & Amalec, & omnes Orientales populi fusi iacebant in valle vt locustarum multitudo: cameli autem innumerabiles erant, sicut arena quæ iacet in littore maris.

HOSTILIS exercitus castrarumque formam & situm, hoc versu author describit: tribus videlicet constantem partibus, bene armatorum copia & ceterorum vel levis armatura, vel imbellium multitudine, & impedimentis; ita vt è regione Israëlitarum firmissima pars; hoc est, quintati illi præsidij locum tenerent: cetera vallis loca reliquum, tam bellatorum, quàm ministrorum atque imbecillorum, vulgus occuparent: quos demum camelorum multitudo innumerabilis vallabat. Sicut arena. Non solum ad copiam, sed ad situm etiam & formam, similitudo hæc referenda est: namque vt littoreum maris tractum arena sterili facies, & color ab aquis ipsis, & à reliqua terra diuidere ac distinguere solet: sic exercitus illius multitudinem camelorum copia circumfusa continebat. Antiquo autem omnium linguarum symbolo, innumerabilis numeri vel immensæ in littoris arene rationes ac nomina ad similitudinem siue comparationem usurpantur. Et apud Poëtas Latinos:

Quàm magnus numerus Libyæ arenæ
Læscipitiferis iacet Cyrenis.

Oraculum Iouis inter æstuosi,
Et Batti veteris sacrum sepulchrum. Et illud:
Quem qui scire velit, Libyci velit æquoris idem
Noocere quàm multæ fluctu voluantur arenæ.

Igitur maximas hostium copias non solum ob multitudinem securas; verum etiam ex bellicæ disciplina arte collocatas, impedimentis vallatas, & opportuno armatorum præsidio munitas fuisse, intelligimus.

Cumque venisset Gedeon, narrabat aliquis somnium proximo suo, & in hunc modum referebat quod viderat.

CERTA Dei providentia, victoriæ facultatem rationemque omnem Gedeoni declarantis, tum somnium, tum somnij interpretationem opportunissime comparatam lectio hæc indicat. Cumque venisset Gedeon; non antea, nec paulo post, verum eodẽ, quo ille aderat, tempore iussus à Deo quid illi loquerentur audire, eodem puncto temporis. Verba Hebraica, sic Latine sonant: Et venit Gedeo, & ecce vir attentè narrans somnium socio suo. Cum primum Gedeon venit, vir diligenter exacteque socio suo somnium narrare cepit. Vex A I X, Hebraicè simplex, duobus nominibus Latinus hoc loco

Arma anti-
quorum.

חמשים

Numerus
innumera-
bilis.

Cantil. lib. 1.

loco æquatur; quidam, vir. quæ somnii narratorem non triualem, aut ob-
scurum quempiam hominem, sed certum atque notabilem virum, ex iis qui
strenui habebantur, & ex præcipuis illius armatorum stationis; quibus non
ex timore, aut ex leuitate; sed ex vero somnium & exceperit, & exceptum
exactè narraret: atque ipsa cum primis viri authoritas & oratio à Gedeone
diligenter obseruata fuit: qui sese intra ipsa castra ex Dei iussu cõstituens,
narranti ita proximum collocarat, vt attentas aures præbere posset.

Vidi somnium, & videbatur mihi quasi subcinericius panis ex
ordeo volui, & in castra Madian descendere; cumque perue-
nisset ad tabernaculum, percussit illud, atque subuertit, & terra
funditus coæquauit.

QVIA ex singulorum verborum ratione, somnii coniectura estimanda
est, orationem Hebraicam vt cumque Latine expendere, operæ precium esse
ducimus. Somnium somniaui, & ecce strepitus, subcinericius panis
ordeorum se ipsum conuolutans in castris Madian, & venit vsque ad
tabernaculum, & percussit eum, & cecidit, & euertit eum in altum,
& corruit [illico] tabernaculum. Verborum repetitio, somnium som-
niaui, certum, atque sibi constans esse somnium indicat: vox, Ecce; rem
præsentem, & veluti sensibus expositam patentemque affirmat. Vno autem
nomine, siue participio T S A L V L, duo significantur, panis sub carbonibus
coctus, & illius panis strepitus, qui cum ordeacea, atque ideo frigidiore &
humidiore, quàm triticea, massa constet, calor is vi strepere, atque aliquando
exsilire conspicitur: tanta autem illi à se per quietem visus panis vi, ex cal-
ore concepta, actus narrabantur, vt (veluti fulmen solet) subito atque celer-
rimo vagatus motu, castra tentans & concutiens, ipsum vsq. tabernacu-
lum, in castrorum medio situm, & armatis obsidentibus custodientibusque
munitum, petens percussit; hoc est, & calore incenderit, & plagæ
impetu commotum deiecerit, funditusque euersum, atque in sublime pulsum
tandem proruerit. Hactenus somnii imago, ex rerum natura rationibus
depicta, atque Gedoni per ipsum qui somniauerat, quamquam arbitrii
scium, exposita: cui etiam vt interpretatio constaret, diuina providenti-
consilio effectum est.

Respondit is, cui loquebatur; Non est hoc aliud nisi gladius Ge-
deonis, filij Ioas, viri Israelitæ. Tradidit enim Dominus in ma-
nu eius Madian, & omnia castra eius.

Ex oratione Hebraica, Et respondit socius eius, & dixit; certum
certoque consilio deliberatum responsum intelligimus: eiusmodi namque ver-
borum usurpatio in Iobi sermonibus & dissertationibus familiaris narra-
tori est. Prius verbum I A G H A N, animi cogitatum præcipue; posterius
verò, Et dixit, disertum effatum significat. Vt autem somnium dimittimus
illi factum, sic somnii quoque interpretationem huic dictatam credimus;
quod

quod & nomina etiam adeo aperte distinctèq. expressa confirmant, ultra
certissimam interpretis, omnem aliam coniecturam excipientis, asseuera-
tionem. Non est hoc aliud, nisi gladius Gedeonis filij Ioas, viri Israelitæ.
Vndenam Madianita milium iam præsens atq. expedita nominum ap-
pellatio? unde tanta viri virtutis prædicatio, Viri Israelitæ, viri fortis & Viri Israelita.
strenui, qui velut Israel quondam suam omnem virtutem Deo, nominis
authori sui, acceptam retulit; sic nunc hic victoria omnis efficietiam Deo
tribuit? unde euentus prænotio: unde demum authoritatis notitia? Tradidit
enim Dominus in manu eius, ex ponderare etiam atque asseuatione
verborum, hanc eandem coniecturam adstruere possemus; nimirum ex
LEHHEM & HHEREB, SIGHOR. & GHIDGHON. nisi aperta Dei חם הרב
expositio nos hac curiositate liberaret. Iam verò hoc esse ex genere somnia-
rum, quæ minantia à coniectoris dicuntur, ipsa rerum actionumque imago
go aperte declarabat, quam quidem ob rem ille & gladium dixit Madianitis
calamitatem impendere, nec effugi eam posse asseueravit, maxime cum iam
hoc ipsum somnii narratio aperte explicaret, atque adeo diuinum compro-
bare somnium ex illa parte; quippe ex antiqua coniectandi disciplina, ob-
scura omnino somnia minimè consentanea maiestati deorum putabantur.
Itaque vna aperta parte, alteram asstimare coniectoris per facile fuisset;
verum Deus, vt somnium narratori, sic explicatori, ad eam rem comparato,
interpretationem suggestit. Ex descripta quoque symbolorum imagine
& serie, consciende ratio rei cogitari expendiq. in hunc modum potuit.
Ante maturum triticeæ messis tempus, ordeum ab agricolis, panis ad ci-
bum parandi causa, vsurpari solet. Namq. ordeus seges tempèstinus atque ci-
uus flauescit, & non tam probè exsiccata manipulus demessus, clibano vel
sole semotus, & molam subit, & farinam præbet, quæ in panem facile
subigitur, nec multo ad fermentandum, nec longiore ad coquendum tempo-
re indigentem, cum super carbones, vel calido sub cinere percoquere mulie-
res consueverint, eundemque ad alendam familiam comparare, interim dum
vel detriti in area ordeus, vel maturi iam & demessi tritici suppetat copia.
Atque huiusmodi breui tempore, breuique labore & negotio expeditum pa-
nem, tumultuarium vocari memini, si non ad delicias, ad depellendam ta-
men saturandamque famem satis idoneum. Atq. hac profecto imagine, te-
nui apparatu, breui tempore, leui negotio ac facili, Madianitarum exerci-
tum expugnatum, fufum, perditumque, iri, idq. se authore expediendū, Deus
& somnatori significabat, & coniectori aperiebat. Iam verò ex verborum,
quibus somnium narrabatur, estimatione, quænam res portenderetur, de-
clarari potuit: siquidem spectrum sibi visum, PANEM EX ORDEO VOLVI,
ET IN CASTRA MADIAN DESCENDERE, & c. Id quod Chananæorum
atq. adeo Israelitarum lingua is qui somniauerat expressit, quandoquidem
vtriusque, somnatoris videlicet atq. interpretis, à Gedeone exceptus fuit
sermo. Atqui panis illa lingua LEHHEM hoc in loco dicitur. Huius autem
etymo-

etymologia ex verbo LAHAM deducitur, cuius exempla omnia, quae in sacris constant libris, ad duo potissimum significationis genera, eaq. valde confinia, referuntur: alterum panis, vel potius cibi omnis, cuius vsu homines, animante (q. alia nutriri aliq. possunt, alterum bello praelij sive inferendi, sive sustinendi. namque hoc modo & actiua & passiua voce vsurpari solet, cum verbum, praeliari, Latinis actiuam tantum significationem obineat. atque vulgare verbum, & militari sermone frequentissimum, combatit, a verbi LAHAM ponderibus non longè abest. Ex quo fit vt LEHEM nomen à communi illa significatione, quae Latinis nominibus PANIS & ESCARVM atque CIBORVM exprimitur, ad praelij, belli, victoriae ac vastationis & internecionis, denique ad vulgarij Combate notationem non inutum migret. Atq. rationis huius illustre exemplum à Iosua atque Calèb, eadem oratione atq. concordia sensu, pronunciatum constat, qui Israeliticum populum ad promissam aduendam regionem, & pugnam intrepide cum hoste conferendam aliquando hortati, Nolite, inquit, rebelles esse contra Dominum, neq. timeatis populum terrae huius; quia sicut PANEM eos possumus deuorare. quae ratio ita ad verbum ex illorum lingua redditur: CHI LAHMENV. Quia panis noster illi sunt. Quod si, vt par est, nomen LEHEM ad utramque significationem referamus, Chanaaneorum gentem belli atque victoriae materiam Israelitis, non secus atq. escas, paratam; oratores illi affirmare voluerunt. Ex hac autem obseruatione, quemadmodum somniatoris huius verba excipi interpretariq. conueniret, facile à prudenti coniectore statui potuit. Nam cum visum sibi ille dixisset LEHEM, quod altera facie panem, sive escas; altera vero praelium, pugnam, sive combate indicabat, vtra nam ex facie primum hoc loco adnotandum esset vocabulum, subiunctum participium declarabat MITHHAPACH, pro quo interpres noster, Volui, reddidit. Nos autem utcumq. explicationis causa reddere possumus, conuersum in se ipsum sive sua ratione versum & peruolutum, atque ita explicari enigma potuit, LEHEM conuersum posteriori facie sibi primum visum, hoc est, qua praelium pugnam, & combate significaret, deuolui magno impetu & breuissimo cursu in castra Madian. A verbo ipso LAHAM nomen MILHAMAH deducitur, pro quo Latinus interpres plus quam ducenties praelium & pugnam reddit. Ita igitur effectum est, vt ex verborum LEHEM, SIGHOR eiusdem cum illis nominibus HEBREB GIDGHON ponderis, ex materia paranda panisq. celeriter conficiendi imagine, atque adeo ex ipsorum vocabulorum notatione LEHEM MITHHAPACH, hoc est, inuersum, rotatum, & sua sponte peruolutum. His etiam motus loci atq. magnitudinum comparatio addenda, quorum omnium rationes à somniorum conectoribus diligenter examinari didicimus, quasi subcinericijs panis ex ordeo, in exemplari lingua hix legimus, TSALVL LEHEM SIGHORIM, strepitus sive impetus, sive commotio ac tempestas panis ordeorum: Italicè ferè ad verbum vertimus, Frac-

casto di pan d'orzo, vnde ex ipso nomine TSALVL, hoc est, fracasso apud Italos, magnam calamitatem deriuari interpres coniecit, eamq. ab exigua aliàs manu, bello tamen & pugna, afferendam. TSALVL LEHEM, fracasso di pane, & ex altera significatione, fracasso di còbate. SIGHOR vero nomen, vltra pondus nomini GIDGHON aequale, quod superius indicabamus, cuiusque magna in lingua sancta aestimatio est, tempestatis, commotionis, ac trepidationis notationem habet, quod in illo versu interpres noster indicabat: Et in circuitu eius tempestas valida. Habet etiam quantitatis significationem, ob eamq. rem semini illi, quod Latinis ordeum dicitur, SIGHOR nomen in sacra lingua factum affirmatur, quod continua sive quantitatis, sive mèsurae aratione suscipienda minima pars, & certissimum quasi initium, in singulari ordeij grano statuatur. Atq. ita non magna, sed breui, certiq. numero comprehensa manu, res illa gerenda significabatur, nimirum per ducentos paucis, hoc est, trecentis viris comitatum: quae summa cum in monte conspiceretur, facile à Madianitis ex inferiori loco aestimari comprehendiq. potuit. Participium autem, MITHHAPACH, quod vltro peruolutum & conuersum interpretamur, rem magna celeritate, alacritate, ac dexteritate confectans iri significabat, translatione sumpta ab exercitatis viris, qui in aliam atq. aliam partem quam celerrimè mouentur. Iam vero quod tam exiguae res, tanto impetu tantoq. momento, tam magnam molem tentatura, comotura, atq. euersura adiret, ad sublimem, planeq. diuinam efficacitatem & virtutem, magis quam ad naturalem quampiam rationem, referri oportere indicabat. In castra Madian. adeo magna ac ferè immèsa, adeo sapienter ex bellica discipline ratione, ac visitata, & firmata, atq. munita, magnaq. cum bellatorum, tum etiam instrumentorum multitudine instructa, ita vt magna spatia decurri, magnamq. molem superari ac perumpi necesse esset, antequam ad tentoria perueniretur. Nihilominus tamen, Cumque peruenisset ad tabernaculum. Hebraicè, Et venit ad tabernaculum, ita vt affirmationem acceleritatem coniunctio significet, percussit illud, atque subuertit, & terrè funditus corquauit. Ex exemplari lingua ita possumus ad verbum reddere, Et venit ad tabernaculum, & percussit illud; & euertit illud sursum versum, & corrui tabernaculum. Conficiendae rei formam atque modum ipsa verborum connexio & constructio aperte significabat. Nam cum omnis illa Madianitarum & sociorum multitudo ita constituta in valle fuisset, vt medium locum tentoria tenerent, atq. haec curribus & plaustris munita primum, camelis & impedimentis alijs in valli speciem deinde cingeretur, panem illum, nulla impediende re, extrema quaeque irruentem, & ad tentoria vsque celerrimo impetu pertingentem, atq. in star earum rerum, quae conceptro inclisq. igne quiescere non possunt, sed vndique dissilientes, omnia turbant; ita tabernaculum ipsum illius panis strepitu & impetu peti, turbari; eximioq. in summum tolli, & euerti, ac subito decidere, nulla tentorij vel forma vel parte

Praeliari.

Num. 14.

Psal. 20.
Quantitas.

עוור

Ordei gram.
num.

Tabernacu-
lum.Deut. 16.
Prou. 14.
Metonymia

parte retenta, viserat somniator. Quod interpret noster rectissime explicans, Solo æquari scripsit. Tabernaculum verò siue tentorium singulari numero pronuntiatum, vel metonymicòs excipiendū est, perinde ac si vnus ille populus vnico tabernaculo contineretur, quod vnico tantum impetu euertendum erat. Namque vnum tabernaculum pro pluribus, imò pro omni gentis vnus communione & ciuitate, in sacris libris linguaq; sacra usurpatur, vt in illis exemplis; Maneg; consurgens vades in tabernacula tua: & tabernaculum rectorum florebit: utrobique singulari numero in exemplaribus legitur. Vt statim si etiam huiusmodi figura est, in omnibus appellatiuis compluribus, maximè verò iis quæ genus aliquod siue formam significant, vt ouis, bos, equus, quercus, ilex, ficus, oliua, quæ singulari numero multitudinem significant. Igitur coniector ille coniectandi artem illo tempore à Deo edoctus, somnii partibus cunctis discussis & expensis, aptissimam adhibuit significationem, qua Madianitis exitiū diuinitus paratum, & quàm breuissimè celerrimeq; adferendum pronunciauit. Tradidit ei Dominus, Madian, & omnia castra eius. Illud etiam verbum, utpote ex oblato diuinitus viso prolatum, ad rei explicandam imaginem non prætermitteremus, Et euertit illud sursum versum. Namque hoc maximam turbationem, rerumq; significat inuersionem, vt inferna summis, dextra sinistris, & postrema primis miscenda & confundenda, demumque corruitura affirmaret, quod postrema narrationis periodo explicatum est: Et corruit tabernaculum illud.

Cùm audisset Gedeon somnium, & interpretationem eius, adorauit, & reuersus est ad castra Israel, & ait: Surgite, tradidit enim Dominus in manus nostras castra Madian.

IN sacro exemplari narrationis initium sic habet: Et fuit, cùm audisset Gedeon narrantem somnium & fractorē illius, & procubuit. Instructus illa fide Gedeon, quam promittentis antea Angeli dicto firmissimam habuerat, ex eadem Dei prouidentia & voluntate, rei sibi tradite, & penè iam obtente modum ac faciem præsentem intuetur. est enim fides spirandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. Duos autem viros Gedeoni auditos ac perceptos fuisse auctor indicat, Narratorem somnium, & fractorem illius. Verbum verò pro quo Latine narrare legitur, in lingua sacra est ZAPHAR, quod & narrationem & numeri rationem continet: non enim confuse ac temere referentem, sed somnium suum integrum omnibus membris ac partibus sigillatim describentem, constanti rerum, actionum, atque adeo exitus ratione ac modo, audierat Gedeon, ita vt somniator ipse veluti in iudicium deductus, rei à se visæ fidelem testem agere iussus esset. Quamobrem cùm socio narrare occiperet, ita præfatus est: Ecce somnium somniaui. Qua oratione sibi somnium non votis, curis, vel studiis quesitum, aut ex aliis naturalibus causis profectum, sed diuinitus ad narrandum, veluti testi oblatum fuisse indicabat. Quod integrum

Fides.

Heb. 12.

כפר

ad huc

adhuc constare, vt à se referendum erat, verbis illis adnotabat: Ecce somnium. Huius adnotationis par omnino exemplum ex Salomonis historia petemus. Quippe vbi Rex ille Deum sese per quietem ita allocutum audisset: 1 Reg. 3. Ecce dedi tibi cor sapiens & intelligens, in tantum vt nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit, & c. Huius rei narratio illud euentum habuisse declaratur: Igitur euigilauit Salomō, & intellexit quod esset somnium. Quod in exemplari lingua sic scriptum est, vt ex verbo reddendū sit: Et euigilauit Salomon, & ecce somnium. simulatque experrectus ex somno est, somnium illud & certum & verum esse, & sibi constare intellexit, utpote qui se magna sapientia instructum euasisse cognouit. Atque ideo sese statim ad gratulationes & supplicationes instructum euasisse dicitur. Hunc itaque illius diuini consilij ita descripti testem priorem vbi probè audisset Gedeon, fractorem quoque illius audiuit. Singulari verò translatione hoc loco diuinitus Spiritus frangendi verbo est usus, qui aliàs cum de somniis, somniorumq; interpretationibus, & coniecturis instituitur sermo, verbum PATHAR perpetuò usurpare solet, quo somnium ita explicari indicatur, vt non antè totius significationis subducatur summa, quàm singularum partium pondera, numeri, atq; rationes diligenti & apta, veròq; simili, atq; ipsis etiam audientibus probanda obseruatione examinentur. Atq; hanc formam illa spectant exempla: Septem boues pulchræ, & septem spicæ plenæ, septem vbertatis anni sunt, eandemq; vim somnii comprehendunt: Septem quoque Gen. 41. boues tenues ac macilentæ, quæ adscenderūt post eas, & septem spicæ tenues, ac vento vrente percussæ, septem anni venturæ sunt famis. Quod autem vidisti secundò, ad eandem rem pertinens somnium, firmitatis indicium est, eo quòd fiat sermo Dei, & velocius impleatur. Illud etiam: Et respondit Ioseph: Hac est interpretatio somnii: tres propagines, tres adhuc dies sunt, post quos recordabitur Pharaos, & c. Cætera omnia quæ simul collecta & obseruata, coniectandi auctoritatem Iosepho apud auditores illos firmasse dicuntur. namque ita subiungitur, Videns pistorum magister quòd prudèter somnium dissoluisset, ait: Et ego vidi somnium, & c. Itaq; verbū PATHAR ad eas somniorum usurpatur interpretationes, quæ singulis adnotadis, disiungendis atq; æstimandis, rursusq; componendis membris fiunt, quod vulgo soluere siue dissoluere somnium dici solet. Hispanis porrò prouerbij loco usurpatum audimus, Dezir el sueño y la soltura, atq; affine quidem PATHAR voci est, & fortasse inde deductum Latinum verbum, Interpretari: namque seuerè a compositionis parte, Inter, vnde aliàs, Pretari, lumpū sit; non facile diuinare aut interpretari fuerit. Cùm autem huius (Gedeone audiente) enarrati somnii explicationem is, qui cum somniatore arbiter, atq; à Deo interpret adhibitus est, non eadem, quæ in aliis fieri solet, ratione inierit, sed præceptum latentis arcani sensum absolutè affirmanterq; pronunciauerit, NON EST HOC ALIVD NISI GLADIVS GEDEONIS; ex eo factum est vt non PATHAR, hoc est, soluendi, sed SABAR, frangendi

Gen. 41.

Gen. 40.

gendi expedito verbo, historia huius author sit vsus, quo solutionis moram fractionis celeritate praeventam significaret, testimonium inde etiam Ge. deoni confirmatum, ad iudicium de re ipsa faciendum, sententiamq; pronuntiandam, ut mox subiungetur. Sic aliquando regionis expugnanda auspiciam Alexandro iugerum funibus non morose soluendis, sed celeriter incidendis captatū, authores tradunt. Illud quoque annotatione dignissimum, non praetermittendum duximus, quod ex exemplaris lingua ponderare reddebamus, Audiuit narrantem somnium, & fractorē illius. Namq; is à Deo in hanc formulam iussus fuerat, Surge, & descende in castra: quia tradidi eos in manu tua. Hæc prima iussionis pars & actionem & fidem Gedeoni commendabat: actionem, Surge, & descende: fidem ex promisso, Quia tradidi eos in manu tua. Promissi autē diuini singula verba expendenda fuerant, & locis temporibusq; aptanda, ut euentus non ex aliqua causa, quàm ex promittentis voluntate ac virtute, expectaretur: id quod nos aliàs sapè indicauimus, & in magno opere, de miraculis agentes (Deo votis annuente) latius ostendemus. Vt igitur promissum hoc non semel sibi vni ac seorsum dictum, sed adhibitis etiam testibus confirmatum, intellectum, atq; summa fide exceptum, fortiter aggrederetur Gedeon, surgere ac descendere primum in castra, & qui, quàm primum castra tetigerit, sermones misceatur, attentè audire iussus est. Et audies quid loquentur. Certis notationibus praefinitam actionem praecepit Deus temporis, Venies in castra, & audies. simul (inquit) atq; eo perueneris, audies: nam non antè sermo inchoabitur, quàm tu perueneris. Erit autem sermo plusquam vnus. Quid loquantur. Atq; ad eò integrè sermo te praesente & incipitur, & absoluetur, ita ut plenam sermonum sententiam audiri, excipi, atq; teneri integrum tibi sit. Quid loquantur, totum id quod loquentur: nihil praeterea vel agere vel cogitare iubetur Gedeon, antequam descendat & audiat. nam quid postea factururus esset, monitus est: Tunc confortabuntur manus tuæ: siue ex verbo sic: Et postea confortabuntur manus tuæ, & descendes in castra, &c. Hanc iussionem à Gedeone sigillatim exceptam, innotuit, & peractā ita obseruamus: Et descendit ipse, & Phara puer eius in partem castrorum, vbi erant armatorum vigiliæ, siue, in partem quintatorum qui in castris. Cetera per parenthesis ducta, nimirum, Madian autem, &c. vsq; ad In littore maris. deinde illud antecedentibus subiunctum: Cumque venisset Gedeon, narrabat aliquis. ex verbo sic. Et venit Gedeon, & ecce vir quidam narrans. diligenter, attentè, & accuratè: nam hæc verbi praesentis MEZZAPERVIS & significatio est, qua simul atque ipse eò peruenerat, inceptā narrationē interpretamur, conuenireq; rem ipsam omni ex parte videmus. Descende ad castra, & audies quid loquentur. Nam quàm primum eò veneris, loquentur. Cum autem ille narratorem & fractorem somnij audisset, duos à Deo suæ de negotio illa voluntatis adhibitos fuisse testes, intellexit. Planè enim digniuit

alteram esse narrantis, alteram fractoris & orationem & vocem, atq; omnia hæc cum promisso monitoq; diuino quadrare: fieri enim non poterat, ut eadem omnino duorum de eadem re pronuntiandi formula à duobus usurparetur, nisi alter cum altero prius communicauisset. S. S. E. Numquid ambulabūt duo pariter, nisi cōuenerit eis? Atqui Deus eadē nocte, semotis omnibus arbutis dixerat, Surge, descende in castra: quia tradidi eos in manu tua. Id verò Gedeon nemini, nec puero etiam suo, indicauerat; sed simul atque excepit, in castra quàm citissimè descendit: ita ut, quauis cuiquam hominum ipse Dei promissum aperire voluisset, nemo tamen eadem nocte, illa hora, ad hostes rem potuisset deferre, nisi Deus ipse, siue Angelus per quem ministeria hæc peragebantur, & tamen illud ex ipsius hostis ore apertè, discretè, atq; assueueranter pronuntiatum, quàm primum eò venisset, audiuit: Non est hoc aliud nisi gladius Gedeonis, filij Ioas, viri Israelitæ. Qua oratione somnium, quod singulis obseruandis, librandis, & conferendis partibus dissolui potuisset, tamen in Enthymematis formā fractum, sententiam illam, ut argumentationis complexum prodidit. TRADIDIT ENIM DOMINVS IN MANV EIVS MADIAN, ET OMNIA CASTRA EIVS. Quam orationem eandem omnino esse cum illa, QVIA TRADIDI EOS IN MANV TVA, nemo inficias ire poterit, nullo prorsus differentem, nisi personarum prima ac tertia necessaria variatione, & explicatione pronomini illius quod Deus pronunciauerat, EOS: quod quemadmodum accipiendum esset, somnij serie indicatum est, & fractoris vocibus apertè declaratum. MADIAN & omnia castra eius. Igitur his duobus testibus, somniatore atq; fractore, attentè auditis & perceptis, rem sibi non tantum promissam, verum traditam, & eadem hora expediendam apertè intelligens Gedeon, à gratulatione & adoratione primum exorsus, nulla cunctatione faceßiuit. ADORAVIT. ex verbo VAISTHAHV, quem adorantis, gratulantis, & acceptum beneficium agnoscentis habitum in Apparatu sacro interpretabamur. Fuit autem sanctissimus ac iustissimus eorum, qui pietatem colerent, mos, omnem de Dei voluntate notitiam quàm primum acceptam adoratione & gratulatione, & si tempus id admitteret, sacris etiam peragendis prosequi. Sic Manue cum uxore sua, Angelo, à quo promissum acceperat, discedente, proni in terram cecidisse dicuntur. Atq; huc illud etiam pertinet, quod Iacob lapidem, cui indormiens, visum de hominum salute intuitus fuerat, oleo infuso, venerabundus in titulum, atq; adeò in Dei domum, celiq; portam, aramq; consecrauit. Quem in orem & Gētium sapientes imitatos fuisse, poetarum omnium carmina, ac præcipuè Homeri singula ferè testantur pagina. Huius itaq; officij rationem primam habuisse Gedeon, deinde verò mandati quam celerrimè faceßendi curam & operam suscepisse, significatur duabus conjunctionibus, qua magnam in sacra lingua sortiuntur adnotationis vim: Et adorauit, & reuersus est ad castra Israel. Diuino ex promisso acceperat

Amos 5.

ושתחו

Lib. Hic.

Iud. 13.

Gen. 28.

perat Gedeon victoriam illam sibi traditam quidem, verum opera ac diligentia adhibita obtinendam: tempus autem, quo id efficiendum esset, ex Dei primum verbis sic audierat: Et post confortabuntur manus tuæ. Cuius orationis illa sententia est: Intelliges primum quemadmodum se res habeat, idque ex eorum, quos audieris, sermonibus observabis: deinde vero animo iam instructus, & rem rationemque edoctus, confirmatusque, quam maturissime factum ipsum occupies. Illud autem, postea, idem valere ac significare cognouit, atque vocem tum primum, quam interpret noster Latinè rectè expressit, idque ex verbi iterum pronunciati pondere atque aestimatione intellexerat. Nam Deus dixerat: Tradidi in manu tua. somnij quoque interpret eodem prorsus verbi tempore pronunciarat: Tradidit Dominus in manu eius. Quam quidem ob rem traditam iam victoriam, nulla omnino cunctatione differri oportere persuasus, tantum manus tendere, atque ad accipiendum maximum illud beneficium confortare, suarum partium esse ducens, ad Israël castra quam primum celerrimeque rediit. Est autem in illa oratione, Confortabuntur manus tuæ, translatio sumpta ab eo, cui magnū aliquid, & pretio & pondere commendabilissimum, dono datur, cui is, qui donat, multam ad accipiendum, & sustinendum, ac ferendum, vim in manibus esse & optat, & vult, atque adeo postulat. Unde illa grati animi esse solent oratio, se ad sustinendum beneficium parem non esse professi. Namque huic loco ac tempore nullam omnino pugnam Gedeon initurus erat, nihil ipse laboris aut virium impensurus, ad partem usque victoriam, hostiumque fracturam fugam, quos iam tum insequi, & sectari, atque profligare facillimum foret. Namque eo tempore vel ignavissimus quisque ex victore exercitu & animum & vires concipit, victoriæque ipsa augeri sibi sentit. His etiam accedit, quod omnia tam brevi tempore à Deo & promissa, & acta, & imperata observauerat Gedeon. Nam paucas intra horas & promissum & iussum accepit, & ad castra descendere iussus, somnium & interpretationem audit, & post hæc manus confortare & apparare, atque rursum descendere iubetur. Celeritatis & brevitatis indicanda causa, alterum descensum tantum sibi imperatum audierat, nulla ascensus mentione facta; unde ascensum tanta alacritate sibi peragendum intellexit, ut ferè in opera ratione & spacio non esset computandum: ita diligentes, attentos, atque eruditos discipulos suos fides reddit. Quod verò distinctè castra Israel illa nominentur, quæ paucissimis (hoc est, trecentis tantum) constabant viris, quæ quot àniam pars aestimari potuit, hostium multitudini comparata, ut castra dicerentur, id duplici ratione probamus. altera, quod exemplaris lingue vox מַחְנֵי נֶה, à HANAH verbo deducta, non tam ad copias & numerum, quam ad locum situmque significandum usurpatur: qua ratione Iacob loco, in quo angelos viderat, nomen MAHHANAÏM imposuisse dicitur, quod Latinè interpret, vel aliquis potius ad marginem, interpretatus est, Id est, castra, atque ex margine in contextum demum interpretatio irrepfit. Significat

verò MAHHANAÏM, gemina castra, siue mansionem geminam. Nam alias per sepe interpret noster HANAH, castrametari & manere, & MAHHANEH mansionem vertit. Italicè, Allogiar & Allogiamento dicitur. Atque hoc modo, quamquam Gedeonis manus exigua esset, suum tamen MAHHANEH, suum castrum, mansionemque suam tenebat. Hispanicè militari vocabulo, situs cuiusque hostium partis campo dicitur, El campo de los Christianos, el campo de los Moros, sed illud Israël nomen maiorem vim, arcanamque significationem habet, quod exiguas Gedeonis copias hostili, quamuis maximo, exercitui non aequat modo, verum quam longissimè profert. Nam Israël, Fortissimo Deo potentem, atque adeo præstantem significat: quod iure Iacob inditum concessumque tulit, cum oblitanti per totam noctem Angelo, intrepidè fortiterque restitit, & victoris decus, præmium atque monumentum illo elogio celebratum reportavit: Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israël: quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines præualebis? Igitur hoc sensu instructus Gedeon, ad Israël castra descendit, virtutem magis partium suarum ex diuini præsidij, atque ex nominis Israël fide, quam ex numero metitus. Simul verò atque eo descendit, ait: Surgite, tradidit enim Dominus in manus nostras castra Madian. Animatos iam fide atque spe, & ad omne Dei iussum, ac Ducis mandatum promptos cognouerat Gedeon, ex eo tempore quo delictum fecerat: quamobrem ad expeditionem nec longa mora (quam res minimè patiebatur) nec multis verbis incitandos, sed brevi oratione, eaque beneficii iam accepti magis quam promissi indice, quam primum mouendos duxit. Non ait, Surgite, descendite pugnaturi; sed, Surgite, capturi videlicet quos iam tradidit Dominus in manus vestras, ille, Israëlitis singulari prouidentia fauens & notus, Dominus, ille inquam misericordiarum Pater, Madian castra in manus vestras tradidit. Vestras dicit, & boni ducis modestia usus, suique ingenij memor; & Israël, cuius illi partes agebant, nomen veneratus. Aut vero Madianitarum castra ipsis tradita: qua notatione totum illum exercitum turbandum, fundendum, ferendum, demumque loco pellendum & fugandum, idque nulla ipsorum pugna, nullo periculo, nulla dimicatione, nulla denique opera conficiendum significauit. Non enim dixit Madianitas, sed castra Madian. Hispanicè, Porque el Señor ha entugado el campo de Madian en vuestras manos. Quod profecto maximum miraculum, & singulare in orbe terrarum exemplum esset, posse tam validum & numerosum, atque adeo tam impeditum, equis, curribus, & armis instructum exercitum repente excitari, turbari, fundi, locoque pelli, atque id paucissimis oppugnantibus, nimirum trecentis, isdemque minimè etiam pugnantibus. Namque hanc primum victoriam partem facile deinde erat conuocatorum undique populorum copiis persequi, & ad interuersionem usque producere. Excitatos igitur suos magna celeritate, singularique prudentia instruxit, utpote qui à somnij interprete diuinitus edo-

Et, ISRAEL, vir fortis, ac prudens ignitusq; Israel fuerat appellatus. Diuisitque trecentos viros in tres partes, & dedit tubas in manibus eorū, lagenasq; vacuas, ac lampades in medio lagenarum. SINGVLIS partibus suum centurionem præfectum exemplaris lectio declarat. RASSIM, quod capita Latine dicimus: verbū verò AHATS, partitionem cum serie atque instructione coniunctam significat. Ita enim diuisit Gedeon, ut unicuiq; parti suum caput præfecerit, suum seruandum ordinem, suum tenendum locū imperauerit. Iam verò quale nam ad faciendam rem stratagema prudentissimum, atque fidei documentis instructissimum vir instruxerit, cognoscere operæ præcium fuerit. Corneas enim primū buccinas singulis in manum dedisse dicitur; hoc garrulo enim fuisse tubarum, SOPHAROTH nomen indicat, singulos deinde fictilia vasa sumpsisse, quæ Chananaeis KADIM, Latinis antiquis Cadi dicuntur, interpresque noster lagenas nominauit. Horum enim vasorū magnam copiam esse oportuit illi maiori Israëlitarum manui, quæ primū euocata confluserat, ac demum dimissa, quæ & sibi comportauerat cibaria, cum vasis etiam continende aquæ aptis, cateruæ illi, quam Gedeon selegerat, reliquit. Lampades verò, quas interpres noster ex affini vocabulo LAPIDIM scripsit, cum alia atque alia materia, & forma consistere potuisse, & ratio, & antiquarum obseruatio rerum doceat: aliquando enim ex materia, ut anea lampas, apud Iuuenalem: aliquando ex ipso luminis usu res hæc nominatur, ut in discursu lampada tradere, pro vasis, loci, ac temporis opportunitate. Ligneum torrem siue oleaginum, siue pineum, vel cupressinum, aut cedrinum, aut ex simili aliqua oleaginosa arbore comparatum fuisse arbitramur, quod ignem accipere, fouere, ac diutius seruare posset, vento obluclante excitandum, auferendumque potius quam extinguendum: eum verò arte etiam ex pice, oleo, cera, aut bitumine alio inductum, potuisse adiuuari nouimus; atq; huiusmodi multarum ad varios usus rerum copia bellatorum exercitus instructi consueuisse, ex militaris disciplina libris didicimus, & ipsi etiam in nostris mari & terra peregrinationibus videre solemus. Certè LAPID, flammam ipsam ex igne conceptam, & lucentem proprie significare, illud Abrahami factum spectaculum docet. Cumq; occubisset sol, facta est caligo tenebrosa, & apparuit clibanus fumans, & lampas ignis transiens inter diuisiones illas. Chaldeus interpres BEGVAIA, incensa siue ignita explicuit. Atque sex partibus potissimum stratagema constabat, singulis in singulis res usus, omnibus autem eandem confecturus rem, hoc est, hostium turbationem, ingenti prouidentia comparatis. Primū noctis tempus usurpatum est, quod natura sua magnam iis, qui incauti & inopinantes opprimuntur, dubitationem animi, incertitudinem, atque ex consequenti turbationem, & trepidationem, demumq; ingentem inculit metum, cum res ipsæ, quas horres, maiores vero atque asperiores vel ostentantur, vel existimantur; ut in sacro Apparatu multis exemplis ostendebamus, & apud exteros autores:

Pauca licet portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus furias contumque timebis,
Et motæ ad lunam-trepidabis arundinis umbram.

Iuu. Sat. 10.

Et illud:

— Tibi pocula cursor
Getulus dabit, aut nigri manus ossæ Mauri,
Et cui per mediam nolis occurrere noctem,
Cluiozæ veheris dum per monumenta Latinæ.

Idem Sat. 50.

Quam quidem rationem prudentissimè cum calluisset Abrahamus, victoriam de Regibus quatuor, quam sibi ex fide in Deum pollicitus ipse reportandam sperauerat, hac ratione obeundam, pariendamq; constituit. Numerant expeditos vernaculos suos trecentos decem & octo, & persecutus est usque Dan, & diuisis sociis, irruit super eos nocte, percussitq; eos, & persecutus est usque Hobba, & c. Huius autem magistri discipulus & imitator Gedeon, trecentos sibi instructos milites, tres in partes distributos, noctis opportunitate plures quam totidem fortasse myriadas hosti ducendos existimandosq; obtulit: nam temporum magnam occasionem, ac præcipuam ferè esse, nemo cordatorum est, qui non fateatur. Omnia, inquit, Salomō tempus habent, tempus belli; & tempus pacis. quo loco singularum rerum atq; actionum opportunitatem esse, sapiens indicauit nomine Geth toties usurpato, quod non tempus in genere, sed opportunum significat tempus. Huic verò horrenda, quam nox illatura erat, cogitationi, tot buccinarum, & cornuum tam creber, & frequens, asperq; sonus, innumerabilis pugnatorum copie opinionem à somno repente excitatis, turbatis, ac pauore percussis, necessario fuerat factururus, nimirum singulis buccinis tricenos ad minimum milites existimaturis, eosq; instructos, & ad rem gerendam promptos, utpote quos tantum exercitum illo tempore, non nisi prudenti ac deliberato consilio adortos, credere par esset: qua quidem opinione concepta, hostium animos frangi, sensumq; iurbari necesse erat, ita ut inter hostem & socium discernere nulli facile esset, insidias undique, periculum, & exitium sibi vni impendere cogitanti, & euadere satagenti. Lampadum autem nocturnum spectaculum, præsertim somno experrectis, & clangore clamoreq; undique auditu turbatis, repente obiectum, & numerus credendus erat longè maior, & singulis luminibus centeni, ut minimum, pugnatores adscribendi. Lumina vero ipsa non ante præuisa, fractis eodem temporis momento, vno subitoq; iectu cantharis, ampliora multo ostendi conueniebat, & viciniora propter coactum intra vasa aërem, quem flagrare necesse erat. adde quod liberi etiam ignis, nocte lucentis, flamma circumiectum aërem certo spacio illustrat, & quam interdum lucernam vix propius videres, nocte longius etiam prospectam, ingentem faciem reputes. Atque omnia hæc ad metum, terrorem, & pauorem hostibus incutiendum comparata sunt: constat enim animalis virtutis facultatem, quas Latini vires, & Poëta robur dicunt, animi vel statum, vel deciectionem consequi, illiusq; vel constantia valere, & augeri; vel imbe-

Eccl. 31.

שופר
קרים

לפיד

Genes. 15.

Ioseph. &
Hicicem. lib.

Pauca

Deut. 18.

imbecillitate labefactari, & perire, atque sensuum etiam usum officiumque inuerti. S. S. E. Dabit ibi tibi Dominus cor pavidum, & deficientes oculos, & animam consumptam mœrore: & erit vitæ tua quasi pendens ante te. Timebis nocte & die, & non credes vitæ tuæ. Manè dices, Quis mihi det vesperum? & vesperi, Quis mihi det manè? propter cordis tui formidinem, qua terreberis, & propter ea, quæ tuis videbis oculis. Omnium verò stragematis huius partium præstantissimæ & efficacissimæ fuit; Tessera, quam ex fidei arcano, atque adeo ex Dei consilio acceptam, Gedeon centurionibus ac militibus dabat. Nam prudentissimus ac piissimus vir ex promisso sibi iam factò, & ex somno, somniq; interpretatione, pauorem, animiq; consternationem hostibus illo tempore diuinitus esse iniectam cognouit; quando Deus nullam Duci huic pugnam in eundam imperauerat ad Madianitarum euertenda castra; quin potius eadem sibi iam tradita, toties sua, & duorum illorum testium declaratione dixerat: id verò quod factum ambibat, ambitumq; credebat, nullis armis factum cum sciret, intellexit pugnam à Deo, qui spiritus est, illorum spiritibus esse allatam, & vim omnem facultatemq; internam hominum penitus victam profligatamq; esse, idq; actum iniecta cogitatione vel imagine per quietem visa Dei pro Israëlitis pugnantis, & Gedeonis opera rem peragentis: ex quo euenerat, ut, quod omnibus accidisset, duorum illorum virorum testimonio sibi declaratum constaret. ob eamque rem iussus fuerat audire quid loquerentur. Nam quem duo testes pronunciarent sermonem, ceterorum omnium, qui eiusdem rei notitiam tenerent, communem esse, interpretari oportuit. Duos autem illos consilij atque promissui testes sat superq; esse voluit is, qui in omni causa duorum vel trium certam ratamq; esse fidem iusserat.

Et dixit ad eos: Quod me facere videritis, hoc facite.

Exod. 14.

DELIBERATAM, exploratam, certamq; sibi iam expedienda rationem rei constare optimus Dux indicabat, & suo ipsius præiuri exempli animum sociis confirmans, periculi omnium metum adimebat, ac manifeste significabat pugnam illam non ipsorum armis, aut labore, & cōtentione, sed verbi Dei virtute peractum iri, illud in memoriam reuocans: Pugnabit pro vobis, & vos THAHHARISSVM tacebitis, siue quæcietis: nā vtrumq; verbum HHARAS, illo in loco significat. Iam quid ipse primus omnium facturum erat, declarat Gedeon, ut illi rem antè cognitam meditati opportunè & commodè agerent, & compositis partibus, atque spaciis concinnantes consilio, ratione, ac modo expedirent se: id verò ne singulorum inuentione, vel additione, aut cessatione variari turbarive accideret, sed constanter conuenienterq; duceretur, prædictum illis voluit: Quod me facere videritis, &c. Sua ipsius lingua sic monitio hæc habet: Ex me videbitis, & sic facietis. Quo sermone & attentionem, obseruationemq; & imitationem sui præcipit. Itaq; se primum omnia acturum indicat, atque hoc pacto non

solum actiones ipsas, sed actionum tempora, modos, atque momenta sibi iam constituta esse declarat.

Ingrediar partem castrorum, & quod fecero sectamini.

Ex verbo sic: Et ecce ego veniam in partem castrorum: & erit, sicut ego faciam, sic facietis. Tribus illis à se præpositis centurionibus, ac per illos sociis omnibus hoc imperabat: primum ut se ad castrorum finem accedentem spectarent, & eodem modo tunc, quo ipse accessisset, accederent, suasq; singuli obtinerent stationes: prima enim ad gerendam rem explorandi, optandi, & occupandi loci cura esse debet. Ne, inquit, vos, cum ad castra ventum erit, vel ulterius procedatis, vel gradum sistatis ceterius, ita omnes à castrorum medio quasi equis interuallis consistemus. deinceps verò quidnam & quemadmodum sit agendum, præscribit.

Quando personuerit tuba in manu mea, vos quoque per castrorum circuitum clangite, & conclamate, Domino & Gedeoni.

Ex verbo sic: Et personabo in buccina ego, & omnes qui apud me, & personabitis in buccinis etiam vos circum omne castrum, & dicetis, Domino & Gedeoni. Quidnam breuissimum illud præconium significaret, eleganter ac breuiter Chaldaeus paraphrastes explicuit: Et dicetis, Gladius occidēs à Domino, & vicinus in manu Gedeonis. Atque ut in omni rerum rationumq; parte sacrorum scriptorum exempla probatissima sunt, sic etiam in verborum, orationum, ac sermonum usu, pro temporum, & personarum, ac locorum opportunitate, quæ à diuino Spiritu prolata sunt formula, & significatione, & modo, atq; sono sunt selectissima. Præconium illud noctu edendum erat in medio campo, atq; ab excitatione primum repete, mox verò turbatis frequenter audiendum. Iam verò quæ per agros & siluas agentibus, aut etiam per mare nauigantibus emittuntur, longius aliquando percipiendæ voces & orationes, siue eæ salutationem, siue interrogationem, siue rei cuiuspiam nunciationem, vel denunciationem, aut personarum compellationem contineant, non longas prolixasq; in Homeliarum modum esse conuenit, sed ut ille ait:

Est breuitate opus, ut currat sententia, neu se
Impediat verbis lassas onerantibus aures.

Namque aliàs quidquid longiori oratione proclamatur, à remotiori auditore percipitur minimè. Atq; illud in huiusmodi vocibus & clamoribus præcipuè obseruandum, ut nomina, vel nominum similia vocabula potius, quam verba, usurpentur: nam verba & pluribus constant elementis, & temporum ac modorum animaduersione, quæ omnia interiecto aëris spatio, & aliarum rerum sono vel vocum strepitu impedita, turbata, & fracta, non rectè ab aliis percipiuntur. His etiam illud accedit, ut, si præconium vel clamor à pluribus edatur pariter, sententiæ minus reddat, quo pluribus verbis constat. Quamobrem huiusmodi breues voces in hisce exemplis aptè usur-

Formule
facræ.Vocum clamo-
rumque
ratio.

Horat. Scg.

k pantur:

pantur: *Victoria, victoria, exinanite, exinanite: siue, ut illi pronuntiabant,*
 GHARV GHARV, Sacco sacco, Sanctiago Sãctiãgo, Spãña Spãña,
 Francia Francia, spada spada, fuego fuego, à Dio à Dio, bõ viage bon
 viage, & quæ plurima huius generis integra sententia præstant vice. Illud
 etiam diuturno ac frequente viarum & maris vsu adnotauimus, voces ora-
 tionesq; eas, quarum integram vim ad remotiores pertinere curamus, di-
 uerso temporum & accentuum exemplo, in aquis, atque in agris & siluiis
 pronuntiari. Nam quæ per agros volaturæ sunt, ut remotiorum feriant au-
 res, accentu in vltima, aut certe in penultima syllaba instrui sese postulant.
 Id quod venatores ac pastores obseruantes, huiusmodi canibus imponere so-
 lent nomina, Tristãn, Roldãn, Paris, Polida, Lycisca. In mari verò vel in
 maioribus lacubus, quanti Larius maximus, amœnissimusq; omnium Be-
 nacus, atque etiam in latioribus fluminibus, uti Rheno, Bethi, & Pado pri-
 mam longiùs peruenituræ vocis partem syllaba longitudine tardior em
 accentu solidiorem esse oportet, in hunc modum: O puer, O pater. Hanc ver-
 vocalis cursus differentiam aëris medijs, quæ sonus perfertur, varietate ef-
 fici opinamur, quod in campo superior aëris pars præstet, nec impedita re-
 sultet aut frangatur; atque ita emissa voci liberum aquabilemq; tractu ad
 finem vsque concedat. Contrà verò in aquis humidioribusq; locorum spatium
 incubantis aëris vim sublatis ex humore spiritibus propelli eleuariq; cõstans
 ex quo fit, ut vocis impetus primus valeat, postremus verò facillimè retin-
 datur. Atqui ex missilibus telis experimentum capere licet, ex quibus qua-
 cumque per aërem traicienda fuerint, ferri, vel cuspidis, vel lapidis, vel
 momenti cuiuspiam pondere anteriùs præmuniri postulant; cõtrà verò qua
 aquas penetratura parantur, ita aptari solent, ut grauiora ceteriùs sint. At-
 que hanc rerum, sonorum, ac vocum naturæ rationem illud spectare intelli-
 gimus, quod aduersus in publicis ludis decantandos vel recitandos doctio-
 res olim Põetæ excogitasse feruntur.

Telorum
imperus.

Horat. att.
poët.

Syllaba longa breui subiecta vocatur Iambus,
 Pes citus, vnde aliquis trimetris accrescere iussit
 Nomen Iambeis. cum senos redderet iætus,
 Primus ad extremum similis sibi, non ita pridem,
 Tardior ut paulo grauiorque veniret ad aures,
 Spondeos stabiles in iura paterna recepit.
 Archilochum proprio rabies armauit Iambo,
 Hinc focci cepere pedem. grandesque cothurni,
 Alternis aptum sermonibus, & populares
 Vincentem strepitus, & natum rebus agendis.

Et illud:

Quamquam verò longioris orationis notam interdum commentando sub-
 eamus, & commentationis legem excedere existimati, delicatis lectoribus
 fastidio futuri esse videamur; tamen huiusmodi rerum rationes, quæ vel ad
 vitæ usum, vel ad variæ lectionis facultatem, vel ad orationis decorum con-
 ferre

ferre aliquid possint, quando obiter legentes offendimus, ad diuini, sapien-
 tissimi, omniq; scientis Spiritus laudem, pro ingenij nostri tenuitate, non-
 numquam indicare, interdum significare, aliquando etiam apertius expli-
 care curaturos nos profitemur, optimo iure persuasi, nobis non esse vitio ver-
 tendum, in maximo, profundissimo, & fecundissimo rerum patre Oceano
 nauigantibus, hoc est, in sacrorum librorum immensa sapientia laborè ope-
 ramq; nauantibus. Id quod Socratis, Platonibus, Aristotelibus, Plutar-
 chis, & magni nominis Philosophis alijs, ac demum Eusthatis, vnum hu-
 manæ scientiæ, cumq; valde turbatum fluium vadantibus, id est, vnicum
 Homerum legentibus magna datur laudi, dum diuinarum humanarumq; Homerus.
 rerum summam notitiam Põetæ illi tribuere, acceptamq; referre illis libet
 ac licet; cur nos decus honoremq; tantum ad verum authorè, veraq; sapien-
 tiæ ac sciëntiæ possessorem postliminio reuocare vel pudeat, vel pigeat, & non
 potius oporteat & deceat leuem nostram cymbam breuibus velis ac remis,
 illiusq; spiritus secunda aura ducendo, illud identidem canentibus? Qui de-
 scendant mare in nauibus, facientes operationem in aquis multus, ipsi vide-
 runt opera Domini, & mirabilia eius in profundo. Igitur ad rem, de qua
 agitur, reuersis, in illa à Gedeone comitibus data tessera, non solum graui-
 sima & efficacissima sententiæ significatio inclusa est, sed verborum etiam
 & vocum aptissima est ratio obseruata, quæ & rem magnam magnis de-
 nunciaret vocabulis, & breui accommodatq; pronuntiatione in magno illo
 populorum, equorum, camelorumq; tumultu, & in trepidationis ac fugæ
 strepitu minimè interrupta remotissimorum etiam feriret aures. LE IE H
 VEH VLGVIDON, Isocolos oratio est, geminis vsdemq; paribus cõstans
 partibus. LE IE H VEH. prima semibreui, secunda breui, tertia longa Accentuum
vis.
 acutoq; accentu prædita. Accentus autem acutus pronuntians vocem altius
 tollit, ac pronuntiatione ipsa calum petens, expeditionis illius authorem ce-
 lestem esse indicat, calog; habitantem efficere, ut Gedeoni in terris tradatur
 victoria. Quamobrem alterum orationis membrum VLGHIDGHON,
 tribus etiam metitur syllabis: prima ex accidente breui, utpote vocali pri-
 ma, quæ præcedenti adspirata subiecta leuius & lenius pronuntiat; se-
 cunda verò breui, eaq; acutiore sono audienda, Ghid; tertia producta, atque
 carmen concludente graui munita accentu, & quam longissimè sonantis
 literæ N. timstu adiuta. Omnia igitur hæc, & huiusmodi quæcumque fue-
 rint, ut diuino Spiritu cõstituta primum, ac descripta deinde fuere; ita no-
 bis minimè negligenda, sed studiosè obseruanda, magnaq; reuerentiã tra-
 ctanda censemus.

Ingressusque est Gedeon, & trecenti viri qui erant cum eo, in par-
 tem castrorum, incipientibus vigiliis noctis mediæ: & custodi-
 bus suscitatis, cœperunt buccinis clangere, & complodere in-
 ter se lagenas.

Ex verbo, Et venit Gedeon, & centum viri qui erant cum eo, in
 k 2 partem

Vigilia noctis.

Noctis hora.

partem castrorum initio custodiae secundae. *Temporis opportunitatem singularem, maximeque idoneam, prudentissimè captam historia indicat, videlicet, qua exercitus iam somno oppressus, ac repente excitatus, totus repente terrore turbari confundiq; facile potuit. Nocturnum tempus quatuor partibus diuidere, bellorum duces, & urbium gubernatores consueverunt; easq; certis per loca constitutis custodibus commendare: quod etiam à pastoribus factitatum legimus. Atq; ex hac ratione explicandum est quod apud Euangelij scriptores de vigiliis prima, secunda, & tertia legimus. Cum nox antiquis, & mathematicis partitionibus duodecim contineat horas, tres primae custodem non postulabant, utpote quas populus ferè omnis vigilando, vel confabulando, vel alia agendo transigat. Quae verò has sequuntur horae tres, custodes iam accipiunt ad medium usque noctis: sed cum hi constituantur, multi adhuc per castra, & urbes nondum sopori indulgent, ac tum primum plerique lectos & cubilia adeunt. Ab ipso autem noctis medio secunda custodia constituitur, quam & vigilantissimam, & attentissimam, atq; suarum partium obseruantissimam esse oportet, utpote cui illud incumbat cura, ne suorum quies aliquo intra castra agentium strepitu rumpatur, nec securitas hostili aliquo negotio, vel nocturno turbetur impetu; quod illis horis omnes prorsum dediti somno, ac penè sepulti sint. hinc ad tertiam custodiam tres memorantur horae, cuius tertiae finem quam plurimi iam expergefacti ac vigilantes expectant. Peruenit autem ad castra Gedeon ipse communi noctis conticinio, cum omnes dormiret, praeter eos, quorum intererat custodiam statis horis ponere, quos etiam tum ipso constituendorum vigilum negotio & studio opportunè occupatos offendit, ita ut nec se, nec suos accedentes his visos, vel praesentios intelligeret. Quod verò nostra lectio habet, Et trecenti viri; interim dum ex alio codice non mutetur, ad descensum ex monte referendum est. nam postquam ad vallem est peruentum, singulae centuriae suam, quam ambirent, castrorum partem petiere, primam Iosue cum suo centurione occupauit. Incipientibus vigiliis noctis mediae Ex Chaldaei interpretis explicatione desumpta versio est. Nam in sacra lingua certa vocabula sunt, quae explicari opere pretium fuit. In capite illius custodiae HATHICHONAH. quo vocabulo stata, constituta, & cura, ac diligentia significatur. initio inquit diligentissimae attentissimae custodiae. Quod verò subiungitur, Et custodibus suscitatis, non significat custodes eo tempore somno sepultos: namque id praeter muneris, temporis, atque officij rationem foret, precipuè in constituta custodia initio ipso, scilicet Gedeone, Gedeonisq; centuria illud curatum indicat, ut custodes, qui castrorum securitati & quieti inuigilabant, primi compellati, ac respondentibus clamoribus à caelo sibi aliatae denunciationem audirent; quae turbati & perterriti, caeteros clamoribus & strepitu excitatos, ipsi etiam sua ex parte conuulsiarent. In sacra lingua sic legimus: A CHEKEM ETHSOMRIMS. Nempe, stare facere, stare fecerunt custodes. Non, inquit, secesserunt custodes,*

custodes, sed compellatos primum attentos esse curauerunt, Dei sententiam quamprimum audiuros. Itaque primam vocem huiusmodi auditam ex verborum pondere interpretamur, HASOMRIM Ô CVSTODES, toties repetitam, quoad illi huiusmodi formula se attentos indicarent, MAHHALAM, Quid nam est? Tum verò oportunitatè coeperunt buccinis clangere, & complodere inter se lagenas. utrumque eodem momento factitatum est à tribus centurionibus, ut repentino frequentiq; sono, atque tot hominum igniumq; spectaculo conterriti, sese iam oppressos putarent.

Cumque per gyrum castrorum in tribus sonarent locis, & hydrias confregissent; tenuerunt sinistris manibus lampades, & dextris sonantes tubas: clamaueruntque, Gladius Domini, & Gedeonis: stantes singuli in loco suo per circuitum castrorum hostilium.

CLANGENDI, hydriasq; frangendi initium centuriones primum fecere: quod centuria ipsa exemplo imitatae sunt. Atque ita quod expectabatur, euenit, ut hostes omnes improuisa simul exterrerentur specie.

Omnia itaque castra turbata sunt, & vociferantes ululantesque fugerunt.

EXPECTATI euentus summam, promisso diuino, atque Gedeonis fidei ex equo respondentem, historiae author primum indicat; quam deinde subiuncta momentorum & modorum serie, declarat sic:

Et nihilominus insistebant trecenti viri buccinis personantes: immittebatque Dominus gladium in omnibus castris, & mutua fœde truncabant, fugientes usque ad Bethleca, & crepidinem Abel Mehula in Tabath.

Vnico versu oratio hac omnis clauditur, atque hoc pacto rem confectam exponit: Cum primum custodibus per centuriones compellatis centuria ipsa suas partes agere coeperunt, hostes omnes somno repente excitati, & strepitu, clangore, ac lampadum splendore attoniti, & perturbati, atque adeo praecony illius frequentia exanimati; Israelitas intra castra ipsa frequentissimos esse, & cedi operam dare, existimarunt: ita ut praemetu, trepidatione, praesomni, quod vix excutere valebant, impotentia, atque adeo praemore, maxime verò praenieto diuinitus in illorum animos pauore, unusquisque vicinum sibi hominem hostem esse putans, educto feriret gladio, atq; ita alius alium peteret, & qui minus valebat fugam capeffens, et qui se praecedebat; hostis insequentorq; crederetur, ita pars magna suorum armis occisa cadere, pars verò istorum gemitu, & communi totius exercitus clamore impulsus, in fugam se dedere, maxime autem postquam compluribus occisis, aliisq; alios impetentibus communis clamor, quo illorum lingua, atq; consuetudine fuga indicebatur, inualuit. Nam sic hac narrationis pars ex verbo sonat in precedenti versu: Et conclamarunt [bellico clamore]

more] & fugerunt. Prima custodum compellatio fuit, deinde centurionum tessera, quam centuriarum actio secuta est, mox hostium turbata dimittio, & pugna, hanc communis clamor, clamorem est comitata fuga. Huiusmodi clamor, qui non sine tubarum, vel buccinarum, aut cutuspium alium instrumenti sono fiebat, THERVGAH SEBER, hoc est, fractionis, vel fusionis sonitus vocatur, Latini honestiori vocabulo receptui canere dicunt. Atq; locorum hic citata nomina fusam, & palantem, vehementerq; turbatam, & maxime consternationis indicem fugam indicat. Neque enim illi conferto agmine, ordinibusq; seruatis sese recepisse dicuntur, quod ad bellicæ fortitudinis, & discipline decorem facere compertum est: dum quamquam loco pulsus exercitus, composito tamen cedit gradu, in seclantem à tergo hostem subinde respicit, atq; excipit, & nonnunquam etiam repellit, vel sistere cogit. Nihil huiusmodi tunc seruatum legimus, sed diuisum, fuscumq; exercitum, ac fugæ tantum intentum, neq; quò, neque quâ omnis ire posset, cogitasse, sed quâ latissimum fugiendi patebat spatium, disiecti, nemo vel postremus vel in postremis esse vellet, singuliq; hoste à tergo existimantes (nocturno præcipuè tempore & ante crepusculum,) diductione ac partitione viarum & locorum fallere, ancipitem sistere, & fugere demum satageret. Atq; ita alius aliò intendentes, spatiiq; diducti variis, in varia longèq; disita deuenire loca, nimirum qui Serar contenderant, usq; ad Beth-halithah, alij verò adusque crepidinem siue labium, hoc est, altum, & in fine præcipitem tractum Abel. Illi verò alij usque ad Tabath, quæ loca ad varias tribus vel possessione vel vicinitate referuntur.

Clamantes autem viri Israel de Nephthali & Affer, & omni Manasse persequabantur Madian.

TOTUM illud nocturnum tempus in dispersa illa trepidatione ac fugæ à Madianitis transactum res ipsa docet: quippe quoad tenebræ durarent, perturbatio ac terror crescebat, & unusquisque sese insequentem hostem ruitus, vel gladio retinere, vel, si non posset, declinare curabat. sed neque iam illucescente die vel metus, vel error deponebatur, maxime cum tam multi desiderarentur, quos in illa nocturna inuasionem cecidisse constabat, idq; opinio confirmabat cadis per Israelitas illata, quos vel ponere insequi, vel in postremis occidendis operam dare putabat: quamobrem unusquisque istorum, quæ potissimum dabatur opportunitas, fugæ sibi salutem consulebat, partim ipsis viis atq; semitis, partim etiam auis diducti tractibus. Vero autem simillimum est, eos omnes qui à Gedeone paulo antè dimissi suas repetuerant domos, non adeo negligentes aut securos, non adeo etiam ignauos fuisse, quin, constitutis per certa opportunatq; loca exploratoribus, expeditionis illius exitum expectare consentaneum esset, maxime verò cum rem illam deliberato attentatq; consilio, & proposito confirmato, post delectum habitum duce illo susceptam & adornatam cognoscerent, id quod non sine fide intelligebat, quâquam ipsi non adeo forti consistissent animo, tamè aliquidif-

fectum

fectum iri putabant. id verò in quâmnam partem caderet, incerti, attentè & accuratè obseruandum sibi esse constituerunt. itaque collocatis opportunè speculis, euentus, cuiuscumque is foret, denunciatio commendata fuit. Cum verò summo mane per lucis commoditatem y qui in speculis erant, Madianitarum exercitum fuscum, variisq; actum locis, cursi atque fugæ intentum viderent, extemplo victoriam pro Israelitis stare intelligentes, clamore & signis vicinis illas tribus Nephthali primam, & Affer proximam, & Manassenses, ex quibus Gedeon erat, omnes ad confusam illam metu, labore, ac longo cursu fractorum hostium fugam urgendam, & prorsus opprimendam appellatis concitarunt. Hæc huius versus explicatio est, qui sic ex verbo reddi potest: Et clamatus fuit vir Israel ex Nephthali, & Affer, & ex omni Manasse. Clamor & conuocationis formula qualis fuerit, ipso versus refertur initio. IS ISRAEL, vir Israel, duobus nominibus constabat, quorum prius vim, fortitudinem, constantiam & efficacitatem, qualem ignis esse constat, significatione sua complectitur, pro quo quia angustius Latini non habent, reddere solent VIR. Quod etiam Cymbriticorum acceptum lingua, arcana non caret significatione, cum & sacra res & ignis ipse illorum vocabulo VIR appelletur. Posteriùs verò in hac formula nomen ISRAEL audiebatur, quod faustissimum & felicissimum esse Deus author voluit, & ipsi, cui primùm impositum fuerat, & iis etiam qui ab illius nominis dignitate non degenerarent, utpote quod potentem valentemq; Deo significare illo adiuncto elogio declaratum est: Si cõtra Deum fortis fuiti, quanto magis contra homines praualebis? Quamobrem illius nocturni quondam certaminis exemplum illa nocte Israelitarum populo renouatam, non tamen Israelis contra Deum, sed Israelis contra homines; y qui in speculis erant agnoscentes, sublato clamore IS ISRAEL, IS ISRAEL, personare cæperunt, ut omnium ferè gentium moris est, faustum aliquod nomè, ad confirmandos in bello animos, appellare. Sanctiago, Sanctiago; Sainct Luis, Sainct Luis; Sint George, Sint George: atque apud Græcos olim à pes, à pes, erat autem faustissima appellationis huius sententia huiusmodi: VIR est ISRAEL, qui cum Deo potest: virtutis autem illius exemplum præsens Israelitæ viri fortiter ac viriliter persequimini. Atque hæc felici compellatione animati illi omnes, quos ex Nephthalitica, Afferitica, & Manassensium tribubus à Gedeone conuocatos antea nouimus, compluribus aliis adiunctis, victoriam aduersus dispersum atq; fuscum hostium exercitum seclatos esse legimus. atq; hoc tempore Manassenses maiori prodiisse copia dicuntur, nimirum palmæ contribuli suo Gedeoni diuinitus concessæ letitia & gratulatione alacres omnes prorsus, nullo etiam ad pugnam ineptiore, qui tamè currere posset, excepto. Hoc enim a notatio illa, Et ex omni Manasse, indicat. Intelligimus autè dimidiam Manassensium tribum: hæc enim inter ceteras quæ Iordanem transierant, diuisionem propriam sortita est: nam dimidia altera citra flumen illud sibi sedes

איש
שראל

Cymbriticorum lingua.

Vir.

Gen. 32.2

Adhortationum formula.

Manasses.

sedes optauerat. Atque loca illa, ad quæ Madianita fusi diuisiq; fugam tendisse dicuntur, partim in his quæ commorantur tribubus, partim nō longè disita erant, ita ut ab iis qui ex editiore obseruabant loco, quemadmodum res procederet, prospici commodè dignosciq; posset. Atq; hæc rerum ac temporum opportunitas & ratio cū Gedeonem prudentem, & locorum illorum gnarum, præsertim verò diuino auctum Spiritu, minimè fugeret, in aliam consultissimam cogitationem duxit, prouidendi videlicet ut Iordanis fluminis, & lacus illi coniuncti, vada ac portus à suis antè præcluderentur, quàm occupari à Madianitis possent.

Misitque Gedeon nuncios in omnem montem Ephraim, dicens: Descendite in occursum Madian, & occupate aquas vsque Beth-Bera atque Iordanem.

Militaris
prouidentia.

IMPRUDENTIÆ atque ignauia in bellica disciplina adscribitur, si quis dux locum quempiam inuasurus, quæ sibi ad eundem, quaq; redendum fuerit, non animo antè capiat, & certo consilio prouidens, collocatis custodiis, communiat. Incertus namque belli euentus cū sit, & multis ac variis nominibus & rebus mutari in horas possit, nemo ita securus vltiora perire debet, ut ea quæ ceterius fuerint, negligat, & non potius sibi ad repetendum expedita, quàm hosti ad occludendum intercipiendumq; deserta relinquat. Quippe si res bene cesserit, tamen à tergo libera sibi omnia constanter utilissimum fuerit, tum ad multa alia, tum ad commeatu facultatem augendam, tum verò ad excursiones, atq; adeò ad subsidia, ubi opus fuerit, ad scienda, ad omnem denique libera expeditionis usum. Sin verò aduersus quid inciderit, qua commodè, honestè, atq; opportunè, vel tutò saltem redendum sit, certorum constitutorumq; locorum copia constet. Cuius generis in mari & lacubus portus, in fluminibus vada, & in montibus adscensus atq; descensus, interiectaq; valles & in publicis viis salebrosi tractus, crepidinesq; sunt. Nam quæ huiusmodi offenduntur omnia, nisi maturè & diligenter prouideantur, inuadenti hosti negotium facere semper, ipsis verò regionis incolis, & locorū peritissimis, præsidij opportunitates afferre semper solent. Quamobrem inter ceteras eximia dexteritatis laudes illa quoque

1 Sam. 18. Dauidi duci magno non semel adscribitur: Et egrediebatur & intrabat in conspectu populi, in omnibus quoque viis suis prudenter agebat. & illud

33 Omnis autem Israel & Iuda diligebat Dauid: ipse enim ingrediebatur & egrediebatur ante eos. Sed cū Madianitis, cæterisq; Ismaelis vel posteris, vel sociis, belli peritiam exercitationemq; assiduam tamquam propriam illud etiam oraculum arrogauit: Ipse erit ferus homo: manus eius contra omnes, & manus omnium contra eum: è regione omnium fratrum suorum eriget tabernacula; mirari subit quam imprudentia Iordanis vada ad inuasionem transmittentibus, non ita munita fuerint, ut regressuris etiam constarent. Verumenimverò si Israelitarum rerum status & facies, quibus qualis illi tempestate esset, ex iis quæ superius narrata sunt, in memoria

Gen. 16.

reuocetur, ob oculosq; statuatur, securitatem istam Madianitis ex Israelitarum contemptione partim, intelligere in promptu fuerit. Nam qui eò ignauia, timiditatis, & imbecillitatis redacti fuerant, ut nec vineas, nec menses, nec vrbes, domosq; proprias, sed nec suas, suorumq; animas tueri, ac defendere possent, adeò ut loca omnia, ex quibus utilitas percipi aliqua posset, promiscui hostium vulgi, puerorum, mulierū, atque adeò iumentorum vagatione vastari impune viderent; quo animo, quo consilio, quibus viribus, quibusve armis, & copiis de interdicens portibus, ac vadis cogitare posse, putandi essent? Itaq; Madianita longo victoria, & potentia, multoq; semper usu superbientes, hostemq; perpetuò contemnentes, omnia sibi ut antea peruia fore rati, locorum aditus, & exitus præsidio munire sumptuosum, superuacaneumq; esse duxerant; quæ tamen contemptio, ac superbia in sui ipsorum exitu partem venit. S. S. E. Contritionem præcedit superbia, & ante ruinam exaltatur spiritus. Igitur prudentissimus vir Gedeon cū victoriam persequi constituisset, intellexit hostes metu perculsos, atque animo consternatos, quamuis variis partibus dispersos, atq; palætes, fugæ, trepidatione, & impotentia errabundos, tamen ad euasionem perpetuò iniectos, opportuna aquis traiciendis loca fore demum petituos, quandoquidem Israelitarum regio omnis ea parte qua hostis fugiebat, ad mortuum vsq; pelagus, siue ad Alphaltiem lacum, toto Iordanis alueo, & ab ipso effectis duobus lacubus claudebatur, neq; ubique aut passim, sed certis portibus, & vadis transmittendi concedebat copiam, quæ loca vicinissimis Israelitarum, & opportunissimis præsidij occupanda, præcludenda, & propugnanda commendauit. Atq; ita hostem insequentium ponè Israelitarum turmis, & natura locorum, atque Israelitarum subsidiis interceptum, conficere decreuit. Id quod ut ex Dei voluntate profectum, atq; fide conceptum, prouidentique consilio instructum: ita ex animi quoque sententia successit. Obiter verò adnotare libuit locum, cui nomē Beth-Bara in hac historia legimus factū, eundem cum illo esse, qui in quibusdam Euangeliorum Latinis codicibus Bethania dicitur. Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem, ubi erat Ioannes baptizans. Beth-Bara ex etymo Frumentariam domum dicere possumus. videtur autem nomen hoc ex aquarum irriguarum opportunitate duxisse, quæ ad frumenti copiam loco aliàs uberi, maximas afferre solent commoditates. Ex huiusmodi autem notatione insigni in Hispania apud Turdetanos, oppido Talavera, vocabulum factum opinamur, quod ad certam sacralingua figuram redactum Talbar, siue Talbara sonat, & frumētū aceruum significat, quòd ager ipse omnis apprimè sit frugifer. Fuisse autem Turditaniam ab Israelitis olim habitatam, aliàs narrabamus. Perpetuò autem in hac narratione Gedeonis fidem recolere, & obseruare, & ad explicationis facultatem, & ad pietatis exemplum expedierit. Namque omnia hæc, quæ à prudentissimo & fidelissimo duce aguntur, & prouidentur, ad illa duo diuina dicta, tamquam ad caput, & agendarum rerū primum fundamentum, refe-

Prou. 16.

Ioan. 1.

Talavera

Fides

referuntur. Quia tradidi eos in manu tua, hoc promissi: illud verò, Tūc confortabuntur manus tuæ, iussi & mandati nominibus perceptasferant. dum igitur ipsos iam in manu tradi non solum crederet, sed expropiamento videret, illud diligenter curabat, & providebat, quemadmodum delictet manus ad amplissimam hostium capturam, & perniciem confortarentur, atque huius cura pars erat etiam in vadis, ac portubus ad fugientes vel capiendos, vel in ponē sequentium arma rejciendos, expeditas manus opponere.

Clamavitque omnis Ephraim, & præoccupavit aquas atque Iordanem usque Beth-Bara.

N V L L V M ex Ephraim virum non conuocatum, nullum non alacriter expeditum accurrisse, exemplaris linguae lectio declarat: Et clamatus fuit omnis vir Ephraim, & ceperunt aquas usque ad Beth-Bara, & Iordanem. Quamquam singuli suis ex domibus & locis prodissent, primitamen certum unusquisque locum cogitavit, quò sibi deueniendum esset. nam certa ad transmittendum loca, sine vada, atq; ipsis vicinis notissimæ erant. ita factum est quàm citissimè, ut in singulis & vadis & portubus satis idonea constitueretur manus, ad fugientes hostes: vel capiendos vel repellendos, præsertim lassos, turbatos, nec confecto agmine sese recipientes, sed diffusè ac temere fugatos. Hoc itaque significant duo verba coniuncta, alterum singulariter, pluraliter alterum pronuntiata. Tam qualisnam huius ex fide profectæ industria fuerit euentus, attendamus.

Apprehensosque duos viros Madian, Oreb & Zeeb, interfecit Oreb in petra Oreb, Zeeb verò in torculari Zeeb. Et persecuti sunt Madian, capita Oreb & Zeeb portantes ad Gedeon transfluenta Iordanis.

EPHRAIMIS vada occupare festinantibus, duos ex Madianitarum præcipuis ducibus fugientes, capere contigit. Namque hoc titulo insignes intelligere oportet fuisse, quos Latinus interpret noster viros nominat. Sicut verò sermo SARI M appellat, quod nomen magistratus militaris præsertim est. Neque verò ambo eodem capti sunt loco, sed alter altero & captus & cæsus fuit: nempe Oreb in editiore asperioreq; vel descensu, vel ad cæsum saxi situs, quod ideo illius linguae consuetudine Petra dicitur, eodem quoque loco occisus, vitam, & nominis sui monumentum, minimè honestam, reliquit. At verò Zeeb capiendi opportunitatem depressus & undique collibus volatus locus præbuit, ubi etiam ab Ephraim interfecit, & suis opprobriis Madianitis, & interfectoris reliquit gloriam. Quamobrem & Zeeb torcular propter loci formam, & rei gestæ memoriam, perpetuo deinde sermone dictitatum est. Significat autem Ghoreb Coruum, Zeeb verò Lupum Latinis; quæ nomina magnorum ducum feritati ac dexteritati apta, consilio ab antiquis usurpabantur, idq; non citra auspicy superstitionem, ut

aliàs commodiori disputatione nos explicaturos speramus. Nec verò ab hac ratione nimium distare arbitramur Coruinorum, & Graccorum, Aquilinarum, Lupatorum, & Luëtorum, & ceteras his nominibus ac titulis celebratas familias. Ex his autem duobus nominibus, quantum coniectura consequi possumus, Madianitarum linguam aut eadem cum Chanaanæ, aut maximè illi affinem intelligimus. Quod verò ulterius narratur: Et persecuti sunt Madian, & capita, & c. ex temporum, atq; rerum ratione ita contexamus; Gedeon cum centuriis suis, post missos ad occupanda vada nuncios, victoriam aduersus Madianitas secutus est ad Iordanem usque: ceteris etiam, qui undique hostem fugatum urgebant, idem studium, laborque idem fuit Madianitas premendi, capiendi, & intercepti: inter quos Ephraim etiam egregiam nauanere operam, non solum portubus & vadis occupandis, sed duobus strenuissimis ducibus occidendis, quorum capita hi Gedeoni, ante transmissum Iordanem, obtulerunt. Meminisse autem oportet orationem, trās Iordanem, ad eam fluminis ripam referri, quæ Chanaanæ quondam, deinde verò Israelitarum regionis extremus erat terminus, quæq; terram expugnato populo per insigne miraculum occupata fuit: perpetuo enim illa notationis ratio, & significatio in posteris etiam ætatibus obtinuit; ex quo etiam illud est: Terra Zabulon, & terra Nephthalim, via maris trans Iordanem. Et persecuti sunt Madian. exemplar habet, Et persecuti sunt in Madian. quibus verbis constans & contentum insequentium omnium studium indicatur, cum communi ac mutua omnium incitatione, qualis in huiusmodi alacribus & præstantibus in seclationibus, pro loci, temporis, rerum, ac sermonum usu, audiri solet. EL MIDIAN, EL MIDIAN; in Madian, in Madian: Hispani vociferantur A ellos, à ellos, mata, mata: Itali Caccia, caccia; dai, dai: Galli Courage, courage; hardiment, hardiment.

Madianitarum lingua.

Trans Iordanem.

Matth.

CAPVT OCTAVVM.

D I X E R V N T Q V E ad eum viri Ephraim; Quid est hoc quod facere voluisti, ut nos non vocares cum ad pugnam pergeres contra Madian? iurgantes fortiter, & propè vim inferentes.

Ex duorum à se occisorum ducum successu gloriabundi Ephraim ad arrogantiam primùm, deinde verò ad inuidiam Gedeoni concitandam proruperant, quæ semper summis & strenuissimis in vnaquaque arte viris insidiatur, atque eorum qui minus præstant, minusque valent, detractioe interdum palam, plerumque verò occultè ac dissimulanter, & merita & laudem extinguere conatur. ex quo illud est:

Romulus, & Liber pater, & cum Castore Pollux
Post ingentia facta, Deorum in templa recepti,

Horat. lib. 2. epist. 1.

Dum terras hominumque colunt genus, a'pera bella
 Componunt, agros assignant, oppida condunt:
 Plorauerunt suis non respondere fauorem
 Speratum meritis. diram qui contudit hydram,
 Notaque fatali portenta labore tubegit,
 Comperit inuidiam supremo fine domari.
 Vrit enim fulgore suo, qui prægrauat arteis
 Infra se politas: extinctus amabitur idem.

Gedeoni rem strenuè, eamq; ex iusso, præscriptoq; diuino gerenti communi omnium, maximè verò Ecclesie Dei fidelium hominum hostis, impedimenta obicere molitur, quibus detento & animus remittatur, & victorie extinguatur ardor. Id verò oblata occasione efficere parat, quæ cum ad communem tribuum omnium letitiam, & gratulationem usurpari debuisset, ad iurgij desidiq; opportunitatem arripitur ab Ephraim: ut ingenium hominum est ad res in deteriore partem accipiendas vehementer proclue, atq; ad iniquam excogitandam, adornandamq; orationem plus nimio eruditum.

S. S. E. Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant, siue, linguas diuidebant suas. Igitur illi, qui si forsitan cum primis illis Gedeonis tribu proximis, vocati fuissent, vel sese excusarent, vel serius proprio interuallum venirent, vel certè ceteros alacritate ac fide, & animo non anteirent: nunc ex occisorum ducum euentu superbientes, iniuria sibi facta querelâ instituunt, quod non inter primos fuerint adsciti, nimirum qui vel bellum conficerent, & coniunctim, armati, atq; consilio & ordine composuerunt rem aggressi, plus etiâ peregrinarent, plusq; omnibus præstitissent; argumentum autem esse illorum à se occisorum capita, quæ publicè ostentarent, quos ipsi, quamquam postremi, quamquam non ad pugnam, sed ad vada tantum occupanda conuocati, tamen & insecuti sunt, & non uno loco captos occiderunt. Est ergo illa aduersus Gedeonem instituta causa & querela: Quis est hoc quod facere voluisti, ut nos non vocares cum ad pugnam pergeres contra Madian? In sacra lingua sic: Et dixerunt ad illum vir Ephraim: quod verbum hoc fecisti nobis, ad non vocandû nos quando iuisti ad prælium Madian? Primum communem omnium, deinde priuatam singulorum virorum fuisse accusationem, sacri sermonis forma dicitur, Et dixerunt ad illum vir Ephraim. Vnusquisque Ephraitarum causam arrogat, & iniuriam factam calumniatur, quam deinde communem facit, ut coniuncto studio inuidiam declinet, atque in accusatum reuocet. Tantus vulgi ad nocendû consensus est, itaq; ad periculum proprium declinandum solertia. Agitur autem & publicæ omnium, & priuatæ singulorum iniuria causa. Est autem causa summa, se se iniuria atque ignominia à Gedeone affectos, idq; consulto, quippe qui non ad præcipuam aduersus hostes pugnam adsciti fuerint, sed ad postremam operam, quæ vel ignominiosissimis demandari poterat, occupandi nimirum vada, fuisse missos, idq; satis pro

Psal. 5.

Vulgi ingenium.

pro imperio, nunciis videlicet ad hoc iubendum expeditis. Quod quidem vltro & consulto, dataq; opera in ipsorum dedecus factum accusant, & instat. Namq; aliâ iniuria non esset, quæ ex certo consilio non fuisset profecta. atq; in hoc accusationis vis constat omnis. Quod verbum hoc fecisti nobis? Latinus interpres noster significationem illius nominis, Verbum, ad voluntatem rectissimè retulit. Tu vltro, atque deliberato consilio, ratiocinationeq; instituta nobis hanc gloriam inuidens subducere, tibiq; atque Manassenibus tuis arrogare constituisti. Habet autem duplicem distinctionem propositio per interrogationem hoc loco pronunciata, atque vtramq; intèdit & vrget. Prior est: Quod verbum hoc fecisti? Hæc ad Gedeonis priorem culpam refertur, qui quod solus rem gerere, solus laudem sibi arripere cogitavit, idq; non sine verbo, hoc est, consilio, sententia, & oratione, atq; demum re, ita ut quod cogitaret, effecit. Altera distinctio est nobis; tu tibi, inquam, fecisti verbum quod post hac vulgabitur, publicèque decantabitur. Nobis verò verbum etiam vltro, sponte, & certo consilio fecisti, quod semel emissum reuocari numquam poterit. Hactenus accusationis propositio est, cuius confirmatio ex narratione facti petitur, atque adeo ex consequenti narrationis forma, Vt non vocares nos. Huius confirmationis exceptio, quæ alicui facillè in mentem venire poterat, expositione adiuncta cauetur: Cum ad pugnam pergeres contra Madian. Nam si dicas, nos fuisse in partem laboris adscitos, primum illud constat, nos non fuisse à te vocatos eo tempore, quo tu cum tuis contribuibus rem gerere constituisti, id quod constitueras existi, Cum ad pugnam ires. ex exemplari, Quando quidem certè iuisti. Tanta ac maior etiam vis est dictiuncula, CHI. vocatos autem oportuit nos ut socios, & ut ad pugnam conficiendam te, tuisq; non minus fortes, & idoneos, & tamen non fuimus vocati: fuimus tamen iussi per missos nuncios, ut ad vada occupanda descenderemus, quod tu profecto non iussisses, si statim fugientes hostes consequi, retinere ac perdere posses: verum quod ipse non potuisti efficere, hoc nobis demandabas, perinde quasi nobis rerum à te gestarum reliquias conficiendas committeres; quæ altera iniuriæ nobis illatæ pars, atque adeo altera verbi aduersum nos à te excogitati & publicè euulgandi ratio est. Huius generis atque sententiæ Epòratarum accusatio, confirmatioq; fuit, cuius peroratio illa cosequebatur; quam diuinæ gloriæ aduersarius ad intercipiendam populi Dei victoriam vehementer cupiebat, nimirum, Iurgantes fortiter, & propè vim inferentes. Ex verbo sic: Et iurgabantur in eum cum vehementi vi. Quæ oratio illos non solum verbis, & oratione vehementer viro instituisse significat, sed voce, clamore, & minus honestis etiam verbis compellato, anfas ad rixam, quam populari tumultu optabant, obtulisse: quæ tantum abest, ut illi prudentissimo, & integerrimo animo arreptæ fuerint; ut potius magna modestia, & blando, ac religioso responso refringerentur, illis nihil contra conari valentibus.

Verbum.

Quibus ille respondit: Quid enim tale facere potui, quale vos fecistis? nonne melior est racemus Ephraim vindemiis Abiezer in manus vestras Dominus tradidit Principes Madian, Orebbi Zeb. quid tale facere potui quale vos fecistis?

CONGESTAM populariter in se calumniam, & accusationem cum ex voluntate & causa expositione depellere nec species, nec tempus, nec vulgare ingenium permitteret, sapientissima argumenti inuersione prudentissimus vir placandam esse censuit. Poterat enim aliàs sanctè iurare, sibi nunquam in mentem venisse vel gloriam sibi usurpari, vel illis inuidere; sed qui placaretur vulgus gloriola appetens, atque adeo sibi iam certe, verum Gedeonis inuidia detracta gloria per suus: qui etiam hoc unum sibi argumentum usurpauerat, ad calumniam confirmandam, quod negari non poterat, nempe se ad praelium eunti Gedeoni, non fuisse vocatos. Poterat ea quae circa delectum acta sunt, narrando excusare: verum neq. id quidem tumultuam sedaret turbam, quam primum obiecturam ducis partes fuisse, fortissimos primum, quales ipsi sese tunc iactabant, aduocatos deducere, Dei autem consilio quos deligi placeret deinde permittere. Nam si illi primi vocati essent, illi in delectum admitterentur, quando Deus alacres & animosos deligi iusserat, quales ipsi sese praestitissent, qualisque modo, quamquam postremum adsciti, imò iussi, praestiterunt. Quam ob rem nullus ex eis loci quae vel ad occupationem, vel ad inuersionem patere tumultuanti populo poterat, prudentissimo viro ad sui defensionem occupatus fuit, sed is ipse ex qui accusationem in se institutam intellexit, sapienter petitus & obtentus praesidio fuit ad depellendum insanientis propè iam populi furorem & tumultum componendum. Quibus ille respondit. Ex verbo sic: Et dixit ad eos. Verbum AMAR, certa & considerata sententia significationem habet. illud verò, Ad eos, argumentum ad illos conuincendos & premendos oratori excogitatum indicat, quòd videlicet illorum emendaret errorem, qui quod pro ipsis ipsorumque gloria vehementer faceret, iniuriæ sibi illata nomine perperam interpretati in se conuicerent, cui quamuis illa quam ipsi accusabant fuisset mens, tamen gratiam habere debuissent. sermonem autem explicemus breuem quidem, verum sapientissimum tamen, & argumentationum neruis instructissimum, atque orationis elegantia ad temporis opportunitatem aptissimum. Quid enim tale facere potui quale vos fecistis? Ex propriis orantis verbis ita legimus: Quid feci nunc sicut vos? Non, inquit, nunc inficias ire volo quod vos si negaui minimè admissuros scio, me nimirum arrogandi mihi gloriam causa vos in pugna partem, quoniam fortes cognoscebam, adscitos haud voluisse. esto ita ut vos obiicitis: verum quantum mihi ex ea re gloria accreuerit, quantum ve vobis detractum fuerit, vos ipsi aestimate, intellegetisq. profecto, nihil à me, vestri ornandi studio & voluntate, potuisse commodius opportuniusq. cogitari & comparari, tandemq. effici, quam quod vos cõtempionis causa factum causamini.

Ego,

Ego, ut vos obiicitis, solus cum paucis ex meis pugnam suscipere volui: suscepi, non tamen pugnaui: neque enim nos vel gladium eduximus, vel ex hostibus quempiam interfecimus. nam quemadmodum res confecta fuerit, vos intellexisse oportuit: nec me narrare opus est, vos ad pugnam vocatos oportuisse. nos non pugnaui, sed stratagemate inuento hostes turbandos curauimus. consequitur igitur, vobis nullam iniuriam, fraudem nullam factam, quorum studium circa pugnam erat. nunc circa stratagemata, quae non ex multorum fortitudine, sed ex paucorum calliditate proficiuntur, id quod ego cogitavi (esto, priuata gloria causa, ut vos obiicitis, cogitauerim) euenit, sed num adscribi mihi in factis poterit? in consiliis quidem fortassis adscribetur, in factis nihil mihi haecenus arrogari poterit. vobis autem poterit magnum opus factumque adscribi, siquidem ipse haecenus nihil feci vestro comparandum facto. Quid fecimus sicut vos? Haecenus defensionis propositio est breuibus, & pro tempore opportunis enunciata verbis, quae tumultuantis populi aures tentaret, & voces clamoresq. compesceret, à suis ipsius extenuatione, & aduersarij amplificatione petita: huius verò conformatio ex iis solum locis producta, & eleganti translatione adornata adiungitur. Nonne melior est racemus Ephraim vindemiis Abiezer? Comparationem geminam, personarum videlicet & rerum, unica elegantissima translatione ad propositionis confirmationem produxit orator. Fuit enim gemina etiam propositio personarum: Quid ego sicut vos? Quid ego me vobis comparare velim, ut non tantum non maior censear, sed nec par quidem sicut vos? Namq. huiusmodi duplicem & multiplicem sensum similibus orationibus contineri, qui sacram linguam probe callet, facillimè animaduertit. Rerum autem gestarum comparatio illo verbo excipitur, Feci sicut. Quid ego sum vobis collatus? aut quod factum meum vestro cum facto componetur, cum ego, quod ad pugnam attinet, fecerim nunc nihil: nam quid feci: itaque nullum mihi factum vendico, vobis autem factum concedo, & restor, sicut vos qui fecistis virtute & armis, quod ego nondum feci, quod si maximè velim consilium à me initum cum consilij successu facti nomine laudare, itaq. vestro facto comparare studeam, nihil promouero. Quid feci nunc sicut vos? qui eiusmodi fecistis rem, ut à me gestam nemo vobiscum componat. Nunc sicut vos, sicut nunc vos fecistis. Certè quidquid agatur, quomodocumque mea cum vestris comparentur modo, vestris mea omnia & publicè & priuatè concessura constat. Nam si de gentis copiis & opibus, potentia, numero, & facultate insituatur collatio, cum in has partes non mea tota tribus vocetur, sed Iezreghitarum unica familia, ex qua originem cognomenq. ipse duco; namq. & ego, & pauci mecum ad hanc expeditionem venimus, non tota tribus mea; quis nam ambigat stultitia tributum iri ei, quisquis unicam vnius tribus domum ac familiam cum tota vna alia tribu componere comparareq. velit, nedum ei qui meam, hoc est, Iezreghiticam, cum omni Ephraitarum gente componat? Hanc calumniae partem obiter

Sensu multiplex.

obiter frangere ac depellere studuit Gedeon indecentiæ argumento, quod *Ca-*
gici ex absurdo vocant. Siquidem aduersarij hoc etiam ad exaggerandam *viri*
 arrogantiam callide satis præsumpserant, nimirum voluisse illum non
 tum suæ Manassensium tribui, quantum sibi vni suæq; familie illam tantam
 illius materiam usurpare, idq; in Ephraitarum despectionem & dedecus
 atque hoc pacto contribulium etiam suorum inuidiam aduersus illum inci-
 tabant, ideoq; inductas ad accusationem personas, diuersis pronominum nu-
 meris declarauerant. Quid hoc verbum fecisti nobis? non dicunt feci-
 stis, cum illum solum sibi sua vnius causa fecisse accusare intenderint, sed
 fecisti, nec ex altera parte dicunt mihi, ut aliquem vel principem personam,
 vel familiam laesam querantur, sed nobis; ut totius tribus offensionem am-
 plificent. idem verò & in narratione conformationeq; obseruarunt. Ad
 non vocandos nos, quando iuisti ad pugnandum cum Madian. Non
 vocandum nos cum tu iuisti; non enim personarum mutauere numerum,
 me & iuistis: itaque hanc culpam à se alienissimam ex concessis & confes-
 sis depellit Gedeon, ostendens iniuriam fieri viro, communi sensu saltem mi-
 nimè carenti, eam cogitationem criminari, quæ nec in vulgariissimi cuius-
 piam hominis mentem cadere posset, ut vnius cuiuspiam familie ratione
 cum integra tribus splendore, opibus, & amplitudine, ad comparationem
 producat. quod si & communiter, & singulariter de nemine credi par est,
 qui fieri possit ut ipsi obiciatur? Quin, quod omnibus manifestum est, ut
 ipse sentiat, ut si ad numerum, ad copias, ad opes, atque adeo ad dexteritatem
 & alacritatem, deinde etiam ad regionis amplitudinem, glebæ ubertatem,
 ad omnia demum quibus regio gensq; aliqua commendari solet, comparatis
 fiat, vel racemum Ephraim toti Abighezeritarum, hoc est, suæ ipsius familie
 esse anteponendum. Iam verò admirandam viri sapientiam aliqua ex parte
 contemplari libet, qui quamquam in rem, quam peragere satagebat, inten-
 tissimus, quamquam tumultuantis & ad iniuriam inolescens populi cla-
 more & actione repente inuasus; tamen & orationem, & similitudinem
 ex tempore, ut dici solet, inuenerit, quibus nihil breuius, nihil plenius, nihil
 ad retundendam in se coniectam calumniam firmitus, nihil ad mulcenda
 furentis vulgi animos dulcius, maturius, & ad omnium sensum & pala-
 tum potuit inueniri aptius. Liceat quæso nobis, o studiosè lector, in breuium
 & significantissimis sacrorum authorum orationibus aliquam diligentis
 partem ponere, vel longè minorem iis, quæ Demosthenis, Eschinis, Cice-
 ronis prolixarum, satisq; suam artem ostendantur orationum explanato-
 ribus non licet modo, sed magnæ etiam datur laudi. Nos tantum abest ut
 his à laboribus laudem venemur, ut nisi sacrarum lectionum studium tibi
 ut utilissimum esse nouimus, ita suauissimum probare cuperemus, vel sen-
 tentiam ipsam breuiter indicatam, tibi ipsi æstimandam relinqueremus (ut
 in Euangeliorum elucidationibus facimus) vel omnino hoc senilis iam &
 grauis ætatis, & aliorum causa occupatissimum vitæ tempus, quod ex pre-
 gina-

Eloquentia
facta.

grinationibus atq; molestis curis furari possumus, nobis ipsis vel curandis,
 vel à varia legentium sententia, non legentium contempione, vitrorumque
 fortassis inuidientia, & quorundam contentione subduceremus, verum-
 enimvero pusilli condiscipulorum in timore Dei gregis nos unicū studium
 & ad vigilias impellit, & ad cetera omnia, quacumque humanis sensibus
 dura cognoscuntur, & formidantur, ferenda & deuoranda ad Dei glo-
 riam exhortatur. Vindemiæ & racemorum nomina Latine scientibus,
 & nescientibus etiam quid significant, notum esse arbitramur: alterū enim
 vel tempus decerpentis vuis maturum, ipsam in decerpentis & calcandis
 ad musti usq; repositionem positam operam representat: alterum verò eam,
 quæ decerpas iam & asportatas à dominis vuas consequitur, vineæ repeti-
 tionem & racemationem per mulierculas, pueros, mendicos, & huiusmodi
 pauperiores factam, interpretari facile est; de quibus in lege scriptum legi-
 mus: Si vindemiabis vineam tuam, non colliges ex ea racemos, sed cedent
 in vsum aduenæ, pupilli, & viduæ. Præter hæc nihil existimo aliud his La-
 tinis indicari nominibus, quorum, quod ad rem præsentem attinet, grauis
 atque decens, sed simplex ac facilis esset sententiæ explicatio. verum nobis
 orantis ipsius verba singula obseruantibus, adeo sententiæ ratio & pondus
 crescit, ut certa & breuis, quæ hoc plenè Romanè scientibus reddi possit, ora-
 tio non planè constet. quod Latine nomen Racemi interpretatur, in sancta
 lingua est GHOLLOHT, quod meditationes, cogitationes, consilia animi,
 intentiones & conatus primùm, deinde pueros paruulos, & puerorum con-
 silia & studia significat, præter alia quæ ex vocum affinitate sibi hoc nomen
 arrogat, significat etiam racemos eos, qui post vindemiam (vri diximus) de-
 cerpuntur, atq; hoc, secundo significandi modo, id est, per translationē. Quod
 verò nos vindemiam dicimus, pro nomine BATSIR est additum, cuius si-
 gnificatio ad decerptionem, vindemiationem, ruptionem, inuasionem, &
 nonnumquam etiam cogitationem, sæpè ad munitionem, fortitudinem, &
 præsidium protenditur: iam verò quid duobus his nominibus ex tempore
 usurpatis de se, suarumq; cum Ephraitis rerum comparatione, ipse sentiat,
 ceteros omnes sentire credat Gedeon, ipsa tantum significationum obserua-
 tione explicatum videtur. Nempe si de personis, de viribus, de opibus, de con-
 siliis, de animorum cogitationibus agatur, Ephraitarum GHOLLOHT,
 hoc est, vel paruulos pueros, & horum hisq; similitum consilia, cogitationes,
 conatus, & intentiones, Abighezeritarum cogitationibus, inuasionibus, ir-
 ruptionibus, imò & firmissimis munitionibus, & præsiidiis longè præstare:
 si verò de gerenda re, atque rei gestæ successu comparatio instituat, plus
 apud Ephraitas vel minima & postrema facta, æstimationis, & momenti;
 atque felicitis exitus habere, quam apud Abighezeritas vel maxima, maxi-
 mog; studio, conatu, ac molimine suscepta & confecta, tantumq; vtriusque
 partis inter se distare gestas res, quantum de personarum & opum diffe-
 rentia sit ipse confessus, atque hoc non tantum publico hominum iudicio
 constare,

constare, sed Dei etiam consilio, vel hoc uno illorum facto fuisse manifestum. Quippe quamquam illud ipsum, quod sibi ab illis obiectum fuerat, concedatur adhuc, voluisse nimirum hostium inuasionem, decerpitionem, atque vindemiationem priuata laudis ergo suscipi, atque illius expeditionis communionem Ephraim priuari, & voluisse inquam & confecisse, non tantum tamen sibi ex omni à se confecta vindemia vel fructus perceptum, vel laudis fuisse obuentum, quantum Ephraim breuissimo tempore assecuti fuerunt, duobus tantum racemis decerpitis & reportatis, atque in medium productis, hoc est, duobus maximis & strenuissimis, fortissimis, fama & nominum appellatione ac titulo celeberrimis ducibus, non quibuslibet, sed G H O R E B ET Z E E B interceptis, victis, & occisis, quibus cum vel totum reliquum pugnatorum vulgus non esset comparandum, & si maxime ipsius Gedeonis virtute & armis fusus, casus & trucidatus fuisset, cum tamen suomet metu & pauore, terrore ac somno turbatus & consternatus, mutui gladius & vulneribus sese decerpserit: ita ut quae ab ipso Gedeone vindemiat curata fuerit, perinde facta fuisse videatur, atque si vindemiatoribus vineam adeuntibus, nondum tamen ingressis, ventus quispiam vehementer incitatus in vites irrueret, cuius flatu inualidiores, flaccidos, minusque probanda virtute ac natura praeditos racemos decerpi, & cadere accideret, meliores, vberiores, & crasso ac firmissimo pediculo viti haerentes, quos capitales agricola vocare solent, relictis à racematoribus postmodum decerpi transferrentur. Atque ita concludit, suas familieque sua laudes undique examinatas, Ephraimitarum tum rerum, tum actionum splendore semper obscurum iri, idque ipsum vel praesenti exemplo ostendi. Deinde verò argumentationem suam interiecta religionis autoritate & maiestate corroborat, qui accusationem sui non tantummodo eleuat, sed in aduersarios etiam retorquet, sibi ipsis suisque rebus minus prospicientes atque iniuriosos esse arguens, atque rem ipsam melius ab ipso, quam ab illis, cogitatam & perpetratam ostendens. Quippe cum in humanis actionibus omnibus, quantumuis ab hominibus excogitatum aliquid & comparatum, omnibusque partibus ad optatum exitum adornatum fuerit, tamen euentum alium numquam sortitur ab eo quem diuina prouidentia decreuerit. id verò cum in omni omnium hominum actione & cogitatione, quorum communis Deus est, qui res omnes gubernat, temperat & valuit, tum verò in Israëlitarum rebus, quibus Deus idem singularis cuiusdam prouidentiae consilii, quae nomine illo adorando I E H V E significatur, prospicit. S. S. E. Nisi Dominus edificauerit domum, in vanum laborauerunt qui aedificant eam. Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Esto itaque quod sibi ab aduersariis obiectum fuerit, in animo fuisse rei gestae illius laudem reportare, & illis in partem quidem concedere, tamen neque se pugnae laudem assecutum, utpote minime cum hoste congressum, ita ad eum structum & iussum, neque illis laudis materiam fuisse subductam, imò repositam potius atque seruata, à Deo

Psal. 126.

ipso, Israëlitarum tutore prouidentissimo, victoriam videlicet, & eadem duorum fortissimorum ducum, quae ipsis una secum ad antecedentes actiones ad pugnam progressis, tamen numquam contingeret: neque enim quamquam omnes ante cum hoste simul pugnarent, & victores euaderent, tamen victoria palma non ipsis tantum fuisset tributa, sed ipsi ut duci, & aliis in praesentia sociis, sua, ut aequum erat, concederentur partes. Nunc verò haerentis ipsarum capitibus corona, & reportata de duorum ducum cade gloria, tantum abest ut rationem quam oportet habere se declarent, ut poenitere etiam videantur, atque adeo consilii & beneficii singularis, sibi sua causa à Deo comparati, se non solum immemores, sed inscios & incogitantes ostendant. In manus vestras Dominus tradidit Principes Madia Oreb & Zeeb: Quid tale facere potui, quale vos fecistis? Omnem à nobis superius indicatam sententiam confirmatio haec in se continet: cuius primum & grauius argumentum à religione sumitur, quod illa victoria non casu nata, non ab ipsis cogitata aut adornata, exquisita & comparata fuerit, sed à Deo oblata: deinde quod non fuerit vulgaris, sed apprime illustris, principibus Madian occisis, qui totius exercitus atque adeo omnium hostium caput fuerat. Namque à Madianitis opprimebatur Israel, atque hi alios populos magis in vastationis & praedae, quam in pugnae partem conducebant. Antonomastixos verò ducum ipsorum nomina commemorantur, praeposita & repetita dictione E T H, Ghoreb, V E E T H Zeeb: non obscuros aut minus fortes quosdam, sed autoritate & virtute omnium praestantissimos, coruum & lupum, quibus nomina sua ob seuitiam, diligentiam, & industriam apprime conueniebant. Hoc vobis ex Dei consilio ac beneficio contigit, & tamen non Deo gratulamini, sed mihi etiam succensetis, cui vel gratiam habere deberetis, quod non vocati initio, demum eo tempore adsciti fuistis, quo hanc vobis paratam obtinere sortem potuistis, ita ut non tantum mihi, quod parum esset, sed, quod maximè est, Deo, atque adeo vobis ipsis vos prebeatis ingratos. Quid tale facere potui. E genuinae linguae verbo sic: Et quid potui facere sicut vos? Quid ego parare mihi potui, quid paratum solus conficere, etiam si non quod feci, sed quod facere optaueram, demum confecissem? neque enim ego maius quicquam facere possem, quam exercitus principes pugnando captos occidere. At neque id facere potuissem, quippe cum prius cum exercitu pugnam conserere necesse esset, quem si ego cum meis vincerem copius, tamen principes non ita cito caperem, qui vbi exercitum suum iam fustum viderent, in fugam sese dedituri erant. itaque nihil perinde atque vos facere potui. verum fingite me id, quod vos fecistis, facere potuisse & fecisse, hoc est, potuisse solum duobus istis principibus fugam intercipere, & vitam eripere, ut vos. Verum potui ego id quod vos facere, hoc est, istam sortem non Deo acceptam referre, gratulationeque publica studiosè ac pie supplicare, ut vos nec referatis nec supplicastis, nec omnem Israëlitarum gentem, ut oportuit, ad eandem laudem Deo nostro decernendam inui-

tatis? Hoc certe ego non potui, ut vos, cui alia mens profectio est aliâ quâ ratio, in omnibus quæ Israëllem spectant euentibus singularem Dei providentiam agnoscendi & adorandi. Et quid potui facere ut vos? Sic defensionem suam acutissimo dilemmate prudentissimus dux peroravit, ut adversariorum accusationem confoderet suo ipsorum, uti dici solet, gladio.

Quod cum locutus esset, requieuit spiritus eorum, quo tuebant contra eum.

E sacra lingua verbis ita: Tunc remisit spiritus eorum desuper eum loquente illo hoc ipsum verbum. Apertè significatur, illos priore orationis parte, qua familia & opum præstantiam concedebat Gedeon, non fuisse sedatos; quippe cum vulgus ob eam rem sui maximam ac præcipuam rationem haberi oportuisse contenderet, & non habitam ulcisci conaretur: verum post interiectam ab orante religionem, redargutamq; adversarii incogitantiam, & ingrati animi culpam, Loquente illo hoc ipsum verbum, quo defensionis conformatio & peroratio constabat, remisit spiritus illorum desuper eum. appositissima venti ac turbinis translatione & similitudine popularem illum tumultum historiae auctor depinxit. ut enim ventus in unumquempiam vel terra vel maris locum convolutus incumbens, hic vorticem, illic turbinem efficit, quibus vel nauem obruere, vel comprehensum animal in terra turbare ac deicere molitur: ita vulgus, ubi iras populariter intumescit, sese ipsum caco impetu contorquens, nullam non feram & crudelem in eum, cui insensus est, cogitationem suscipit, quæ ad prudentissimam optimi cuiuspiam viri oratione sedatus, & animos & mæcendi studium deponat.

Populi tumultus.

Virg. Aen. 1.

Ac veluti magno in populo cum sæpè coorta est
Seditio, sæuitque animis ignobile vulgus,
Iamque faces & saxa volant, furor arma ministrat;
Tunc pietate grauem ac meritis si fortè virum quem
Confpexere, silent, arrectisque auribus adsunt.
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

Viri boni laus oratio.

Interpres noster tumultus illius a sum opportuno verbo significauit, quo tuebant contra eum. Hoc autem exemplo, quantum boni ac pijs viri quæ uitas & autoritas opinioq; valeat, quantum lenis & matura eiusdem uis efficere possit oratio, docemur. Docemur etiam quonam artificio is, qui in populum sedandum instituitur, sermo sit concinnandus, utq; leuiora primum argumenta arripienda sint, deinde verò ea quæ maioris momenti sunt, quæq; labantem auditorem in eam, quam intendimus, partem implere possunt. Hoc igitur superato iam oblata obiter domesticæ seditiois curamine, ad urgendam hostium fugam, victoriamq; consecrandam, animos & conatum operamq; conuertit Gedeon.

Cumque

Cumque venisset Gedeon ad Iordanem, transiit eum cum trecentis viris qui secum erant, & præ lassitudine, fugientes persequi non poterant.

STVDIVM, cura, & intentio ex fide profecta Gedeonis ducis, atq; delectorum ab ipso sociorum, nulla oratione apertius indicari potuere, quam hac breuissima affectionum corporis, tum animi descriptione. Horum enim membra totius noctis vigilia, contento sonandi buccinis, & clamandi uocibus labore, deinde perpetuo insectandi hostis causa cursu, uehementer lassata ac defatigata esse necesse erat, non secus atq; Esau fuisse legimus, qui ob lassitudinis ex tenatu contracta impatientiam, uilissimi cibi auaritate turbatus, & primogenituram mutauit, & huiusmodi stulto sermone desepit: En morior, & quid mihi proderunt primogenita mea? Non minore profectio, aut leuiore corporis ac membrorum affectione, sed maiore animi studio ac fide, nobis hoc loco Gedeonis caterua depingitur eodem uerbo, quo Esau lassitudo ac defatigatio depicta est. GHAIAPHIM: extrema defatigationis ex labore, fame, ac siti significationem habet, ut in Psalmo; Anima mea sicut terra sine aqua tibi; terra GHAIAPHAH sua lingua legitur. labore uero motus, & cursus, & lassitudinem, & famem, & sitim excitari uehementer, manifestum est, utpote omnis prius sumpti alimeti facultate, propter caloris uim & sudorem, & vitalium spirituum resolutionem, ut medici philosophantur, exhausta, quam cibo ac potu opportuno rescire opus sit: famem etiam uigilando, ac multo magis peruigilando augeri, uel unus docere potest Hippocrates, qui uigiliam edacem appellat. Aqua, inquiens, edax, uigilia edax. Et tamen uirorum illorum constantissimus nobis describitur animus, qui præ uictoriae studio nec famis, nec sitis, neq; lassitudinis, quæ maximè laborabant, rationem habuerint: ita, ut necdum flumen transirent, uel bibere, uel faciem manusue refrigerare curauerint, quod uel temperatissimi non omitterent; sed omnes eodem animo, eodemq; seruato ordine, insectando hosti intenti, uadum transmiserint & perrexerint. Hanc explicationem ad fidei & attentionis commendandum exemplum nobis ipsa suis, quibus primum descripta est, uerbis suppeditauit oratio, quæ sic habet: Et deuenit Gidghon Iordanem, transiens ipse, & tercentum uir qui apud illum lassus & persequentes. Mutatio uerbi subita ex præterito in participium, & singularis numerus trecentis primum uiris adiunctus, deinde pluralis in participio repetitus, is, qui sacra lingua speciem intueri proximè possunt, huiusmodi representant spectaculum. Eodem temporis momento, quo Gedeon flumen deuenit, & omnes pariter qui apud illum erant, trecenti inquam (ita ut ne unus quidem ex numero uel ex ordine requireretur) deueniunt; ipso uero transmittente, omnes transmittunt, unaq; omnium mens, una uox est GHOBER, transmittens, transmittens. Hispanicè & Italicè, Pàssa, Pàssa. Ipse, inquit, tercentum uir qui apud eum, eodem quo ille animo & modo lassus quidem, imò defatigatus uehemen-

Gen. 25.

Psal. 143.

Hippocr. lib. 6. de morb. popular.

ter, & tamen persequentes. ita ut coniunctio, Et, magnam aduersatua notationem, magnamq; animi contentionem hoc loco indicet, ut etiam dici solet, lassatus, sed non satiat. atq; ita pulchrè Chaldaeus paraphrastes explicuit: Quamuis fatigatissimi, ac insectantes. Interpres noster, ut fatigationis indicaret vehementiam, ita scribebat: Et præ lassitudine, fugientes persequi non poterant. Nisi enim illos fides atque studium incitaret & animaret, lassitudo omnino impedisset, atque ab insectatione remisisset. Nã ipse non sentit illos umquã cessasse, ut ex narrationis constat progressu.

Dixitque ad viros Socoth: Date obsecro panes populo qui mecum est, quia valde defecerunt, ut possimus persequi Zebec & Salmana Reges Madian.

Ducis & militis partes.

Ex verbo sic: Date obsecro כִּיכָרוֹת panes populo qui ad pedem meum, quia fatigati ipsi, & ego sectans post Zebahh & Thalmunagh Reges Midian. Qua propria bonorum militum, qua ducis optimi sint partes, huiusmodi in sacris historiis exempla monstrant: nempe illorum, satagere ut nec studium, nec obsequium, nec opera in laboribus obeundis, ac rebus agendis requirantur: huius verò, curare diligentissimè, ut nihil illis desit ex iis rebus, quas ad viuendi usum, & ad laboris & officij facultatem comparari oporteat. Prospexerat abunde satis Gedeon delectu à se sociis commeatum, cum illam euocatorum initio hominũ dimisisset turbam; sed nocturni illius stratagematis expeditio & festinatio nihil ex omni illa ciborum ac rerum copia, præter arma, & his additæ buccinas, & cum horribus lagenas, sumi permiserat, nescientibus quonam illa Dei pugna euasura erat; tamen victoriæ certam fidem animo conseruantibus, & cetera omnia diuinæ permittentibus prouidentie. Atq; hæc ipsa mens omnibus par & communiter constans, opportuna omnia agendi, & importuna tolerandi studium incenderat, incensumq; fouebat, quamuis aliis membrorũ & corporis lassitudo, & fames atq; sitis impedimento esse possent: quod tamen hactenus feliciter peruicerant. Verùm Gedeonem magna rerũ omnium exercebat cura, victoriæ cum primis scētandæ, atq; etiam sociorum lassitudinis leuanda, & virium exempta fame vel imminuta reficiendarum; deinde etiam prouidendi, ut omnia hæc expeditissimè & facillimè agerentur, sine ullo cuiuspiam ex sua gente mortalium periculo aut incommodo. Hæc illi in animo volutante suo, & nihilominus contento itinere victoriã persequenti, opportunè admodum Succotham, quæ prima citra Iordanem habitatio contigerat, ventum erat, si tempori atq; causæ habitatorum vel pietas, vel humanitas non defuisset. Atqui publicus ille diuinæ gloriæ, atque humane salutis hostis & aduersarius, quod trans flumen seueritia Ephraitarum: Gedeonem exercenda efficere non potuerat, hic humanitate ab huius oppidii incolis deneganda conficere moliebatur: nimirum Israelitarum victoriã interturbata, hostibus ad euadendum & effugiendum opportunitates auerere.

gere. & profectò importunissimum atq; inhumanissimum horum hominum exemplum pluribus nominibus arguitur, quod ex ipsa ducis postulatione, atq; ex illorum responsione sic notatur. Primum ipsi non modo ex Lege (ut postea indicabitur) sed ex humanitatis officio, atq; adeò ex natura ipsius impulsu, lassus ac defatigatus communissimi cibi, hoc est, panis, communicatione famè depellere ij qui possunt, debent; præsertim iis, quos sibi hostes non esse sciunt. Cuius officij exempla antiqua complura apud historicos & poetas omnes produci possunt; sed illud grauissimum, ac Deo hominibusq; probatissimũ satis fuerit, Melchisedechi Regis ac Sacerdotis apud Solymos, qui Abrahamo, ex bello redeunt, panem ac vinum obtulit. vnae illud magno probro (quamquã id falsò) à reprehensoribus Iobo dabatur: Aquam lassio non dedisti, & esurienti subtraxisti panem. atque huiusmodi culpam adeò grauem iudicio diuino censeret Lex docuerat, ut Israeliticorum munerum, & sacrorum atq; ciuiliũ commodorum communicatione (quæ nulli aliæ genti negata in perpetuum fuerant) tamen Amonitis ac Moabitis in decimam etiam generationem fuerit interdictum Quia noluerunt vobis occurrere in pane & aqua in via, quando egressi estis de Egypto. Hinc illa vultu monita: Frange esurienti panem tuũ. Modestissimus itaq; dux, qui tempore illo oppidanis illius loci imperare plura ex belli iure potuisset, tamen postulationem suam adeò temperauit, ut non nisi cum magno crudelitatis atq; impietatis crimine resellere qui (quã posset: nihil enim aliud præter CHICHAROT panis exigebat. idq; adeò non nimis multum, sed quod lassus & esurientibus famem eximeret; ideoq; non panem vel panes, sed panis CHICHAROT postulabat, quæ vox certum atq; publicum panis pondus significat: de cuius ratione nos in sacro Apparatu differuimus, aliasq; Deo duce, plura differemus. Huiusmodi namque nomina apud nationes, regiones, ac ciuitates publicè usurpari solent, quibus & cibariorum materia, & quantitas dignoscitur, ut in quibusdam Hispaniæ regionibus Hogaca, panem significat duas cum dimidia ponderantem libras; qui & in aliis etiam locis, ut apud Turdetanos, Quartal dicitur. Romæ etiam nunc certa panis confecti forma & quantitas Pagnota vocatur. Apud Beticos Arrelda nomen, ad carnes aut pisces tantum relatum, unciarum quatuor ac sexaginta pondus reddit. ita CHICHAROT panis, non sibi, sed populo postulabat Gedeon, certo videlicet pondere, quantum populo paucis capitibus, hoc est, trecentis, numerando ad pellendam famem, viresq; reficiendas satis esset. Hispanicè diceretur sic: Repartid vnus quartales di pan à esta gente. Panem itaq; postulabat, eumq; pondere distribuendum, quod vix sexcentum librarum æquaret pondus, cum singulis satis superq; forent binæ libræ, maximè properantibus, & inter eundem esuris, minimeq; eo loci quieturis. quod illa expositione significatũ est, Qui ad pedem meum. atq; hic plura adnotanda illis & obseruanda indicabantur: primum rationem haberi oportere postulantis, hoc est, ducis, cui Deus & muneris illud concesserat, & victoriam præ-

Iob 21.

Deut. 21.

Icaiz 58.

כִּיכָרוֹת

Lib. Thubal Caim.

præbuerat, & animum ad insectandos hostes auxerat: deinde sociorum officij, quorum fidei atq; opera illa fuerat diuinitus commissa expeditio, quorumq; diligentia magna debebatur gratulatio, utpote numquam vlla difficultate, nec alterius rei cura aut cogitatione à ducis imperio, iussu, vel comitatu disunctorum; sed adhuc in labore & itinere perseuerantium, nec vel ad querendum sibi, quamuis esurientibus, cibum diuertentium; quod milites nonnumquam facere solent, fame præcipue impulsis. hi tamen neq; oppidum vestrum ingressi sunt, nec vel verbo, vel exactiōe, vel simplici etiam petitione, cuiquam vestrum iniurios, aut molestos, grauesq; se præbuerunt. Sed mecum est ad pedem meum, nec aliter quam mitis & innocens grex Gen. 30. pastorem secutus; nam hac formula pastores uti solent, qualis illa est: Modi-
 » cum habuisti, antequam venirem, & nunc diues factus es; benedixitq; tibi
 » Dominus ad introitum meū. propria lingua formula, ad pedem meum.
 Quæ ad discipulorum erga præceptorem studium, obseruantiam, & sedulitatem significandam translata est. Nutritus sum (aiebat Paulus) in ista Aa. 22. ciuitate secus pedes Gamalielis: Itaq; & humanitatis ob famem, & ciuilitatis ob numerum, atq; delectum, atque adeo reuerentiæ propter ducem, nec non & innocentia nominibus, vilis & communis panis certum pondus eximia modestia poscitur, cū affectu etiam, Obsecro. quibus omnibus, quamquam deberetur, tamen illa addita sunt, quæ non modo postulatam cibum, sed ne postulatam quidem, vltro tamen producendum, & præbendum essi, conuincerent. Vt possimus persequi Zebec, &c. siue, Et ego sectans Zebec, & Salmona Reges Madian. Beneficio magno in omnem iam gentem collato, aliud etiam maximum se adiungere, moliri ait, capiendi, vel per dediti hostiū Reges, quibus vel captis, vel interfectis, vel omnino fractis, toti genti securitas parienda erat, atque pacis commoda omnia urbibus & agris restituenda. Suum igitur officium, suum erga publicam libertatem ac tranquillitatem studium Gedeon indicat, & pollicetur. Immo iam tum impendi affirmat sponte atque opera sua, quæ ab iis, quorum causa suscepta est, adiuari summo iure postulat. Non, inquit, hic hærebo, quippe qui, donec fugientes hostiū Reges assequar, conuiescere non possum, sed sectari certus sum (idq; facio diligēter) post Zebbagh & Salmuna Reges Madian, quibus omnino superatis, quanta vobis oritura sit felicitas, facile videtis, neq; à vobis vel arma, vel copias, vel auxilia alia peto, quæ poscere iure possem, à vobis, inquam, qui integri adhuc, & laboris atq; cursus expertes estis; quiq; vel vltro pro his, qui mecum sunt fatigati, suffici deberetis; tamen nihil aliud præter panem, qui sociis meis fulciendis satis sit, posco; ceterum laborem, curam, & operam, ac diligentiam omnem ad capiendos hostium Reges, ipse tantum cum meis suscipio, & positurum me profiteor, magna spe optimi successus: namq; ideo nullis aliis ad hanc rem expectatis (ne quam moram facere cogit) ipse solus cum meis insequor. Cum Reges nominauit duos, præter cetera quæ indicata iam sunt, illud significabat, se certo consilio rem agere, ut qui

not it,

norit, quæ nam parte Reges fugam tetenderint, quippe quos primos omnium sese recepisse par est, & antequam præcluderentur vada, flumen transmississe vero simillimū fuerat, id quod per exploratores quoque cognoscere ipse potuit, sed magis ex spiritu, & ex illius promissi fide, Tradidi eos in manus tuas. ideoq; ait: sectans post. nec sectandi contentionem interrūpam, quoad præcuntes assequar. Igitur postulationis huius rationes, præter imperandi auctoritatem, quam optimus vir prætermisam voluit, laboris antea acta salutis publicè iam parte, lassitudinis & fatigationis pro tota gente susceptæ ac perlata, nominibus iustissimis producta sunt: addito etiam promisso tolerandi laboris, rei q; strenuè gerenda ad absolutā vsque victoriam, cum significatione præsentis auxilij Dei, cuius promissorum fide hæc acta essent, & agerentur, quæ illi facili porrecto panis subsidio iuuare & possent, & deberent, cum labores tantos nemo hominum, diuturno ieiunio debilitatus, perferre valeret. Quippe pane hominis confirmari cor, manifestum est, atq; illud cum primis prudenti in bello duci curandum commendatur. S. S. E. Turbauit pater meus terram: vidistis ipsi, quia illuminati sunt oculi mei, eo quod gustauerim paululum de melle isto: quanto magis si comedisset omnis populus de præda inimicorum suorum, quam reperit; nonne maior plaga facta fuisset in Philistiim? Atq; huiusmodi consilio apud Homerum Achilles ab Vlysse admonebatur periculi certissimè expectandi, si populum ad pugnam ieiunum prodire iuberet, cuius orationis huic loco non ineptam partem describere, atq; ex tempore Latinam facere non pigebit.

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολέμητις Ὀδυσσεύς,
 Μὴδ' ἔπως ἀγαθός περ ἑὼν· θεοσίκελ' Ἀχιλλεῦ,
 Νήσιας ὄτρυνε πορτὶ Ἴλιον ὕας Ἀχαιῶν
 Τρωσὶ μαχεσσομένους· ἐπεὶ ἐκ ὀλίγον χρόνον ἔσαι
 Φύλοτις, εὐτ' ἂν παρῶτον ὀμιλήσωσι Φαλαγγίς
 Ἀνδρῶν, ἐν δὲ θεὸς πνεύσημένος ἀμφοτέροισιν·
 Ἀλλὰ πάσα αἰὲς ἀνωχθὶ θεῆς ἐπὶ νηυσὶν Ἀχαιοῦς
 Σίτου καὶ οἴνοιο· τὸ γὰρ, μένος ἐστὶ καὶ ἀλήκη·
 Οὐ γὰρ ἀνὴρ παρῶπαν ἡμᾶρ ἐς ἥλιον καταδύοντα
 Ἀκμῆνος σίτοιο δυνήσεται αὐτὰ μάχεσθ·
 Εἴτερ γὰρ θυμῶ γε μενοινάα πολέμῳ εἶεν,
 Ἀλλὰ τε λάτρη γῆα βαρύνεται, ἠδ' ἐκ χαλάνει.
 Δίψα τε καὶ λιμός, βλάβεται δὲ τε γούνατ' ἴοντι.

Talia dicenti prudens respondit Vlysses:
 Non ita, sis quamquam (Superis par) fortis Achilles,
 Ieiunos Troiam contra compellito Achivos
 Prælia Troianis ferre: haud non tempore paruo
 Commissa ducent certamen vtrinque phalanges.
 Nam Deus ipse dabit vires & robur vtriusque.
 Nauibus ergo cauis iubeas vinoque ciboque

n

Experi

Expleri (hoc etenim confirmat robur) Achiuos,
 Anne diem totum, donec sol occidat, vlli
 Ieiuno constare potest vis ferrea pugna?
 Quamquam alacri animis studiisque ad praelia prompto
 Pondere membra graui nutant, taciteque resoluunt,
 Debilitantque genu sitis importuna fameque.

Responderunt principes Socoth: Forsitan palmæ manuum Ze-
 bee & Salmana in manu tua sunt: & idcirco postulas, vt de-
 mus exercitui tuo panes.

Consilia
 Status.

EARVM consultationum quæ Reipub. causa iniri solent, quæq; hoc
 tempore status consilia magnifico titulo vocantur, exempla quàm plurima,
 inò omnia potius in sacrorum librorum lectione & obseruatione, pluribus
 locis opportunè posita reperiuntur, nò tamen cuncta probata, aut ad imita-
 tionem proposita censentur; sed illorum partem esse, in quibus qui in com-
 mune consulunt, rectum videt, partem rursus, eamq; non modicam, in qui-
 bus peccatum fuisse, consultando res ipsa atque euentus declarauerit: vtriusq;
 verò genus ad posteritatis memoriam, hominumq; eruditionem & doctri-
 nam, diuinus Spiritus literis mandandum curabat. Atque latissimus no-
 bis hoc loco sese campus aperiebat, ad totam hanc disserendum tractandamq;
 rationem, nisi ad ingenij tenuitatem nostri temporis angustia, & commen-
 tationis suscepta lex accederet, quibus retenti, quod cuperemus, efficere nos
 valemus. Satis itaq; nunc fuerit, responsi huius sententiam suis è locis pro-
 ductam ostendere; primùm ex ordine auctoritateq; eorum à quibus relatum
 fuerit; deinde ex causis, præceptis, atq; institutis, è quibus fuerit petitum.
 Primùm Gedeon à viris Socoth panes petebat, non à mulieribus, sed à vi-
 ris, quos non solum panes, verùm arma, atq; se ipsos etiam promptos auxi-
 liatores Gedeonis commilitonibus præstare oportuerat. Sed cum huiusmodi
 omnia, quæ publicè exigenda sunt, optimatum consilio faciendâ censeantur,
 optimates verò iniquo ferant animo, quicquam vel minimum in Rep. præ-
 ter ipsorum mentem iussumq; agi, utpote quæ eorum, quæ agenda, quæq;
 cauenda sint, rationes callere sese profiteantur: effectum est, vt ad huius loci
 principes viros de Gedeonis petitione deferretur, siue hoc per alios viros
 curatum fuerit, siue principes ipsi vnà cum aliis, petente Gedeone, præsen-
 tes fuissent. quocumque modo hoc primùm inceptum fuerit, certè euentus
 de responso reddèdo ab optimatibus, semota caterorum virorum turba, con-
 sultatio iniretur, iisdemq; ponderibus res examinaretur, ac perpenderetur,
 quibus huiusmodi magni consules vti solent, atq; vt pondera in eandem iam
 illis perpetuò usurpatam bilancem conijcerentur, bilancem, inquam, cuius
 altera statera illa est, Quod è Reip. commodo sit, quæ quidem sententia
 & optima & utilissima, atq; etiam honestissima sua sponte cum sit, tamen
 hominum ingenio, & priuato singulorum studio, in hanc & in illam par-
 tem, ac plerumque in deteriore, tamquam regula (vti dicitur) Lecti.

fecti solet, multis aliis iam excogitatis sententiis, quibus hæc vel declarari,
 vel adnotari, vel ampliari, vel per opportunam interpretationem defini-
 posse dicitur. altera verò statera: NE quid Resp. detrimenti patiatur.
 Atq; ad priorem consultationis partem commoda omnia conferri solent,
 quæ ex proposito argumento expectari possunt, in quibus minima honesti
 haberi solet ratio. Quamquam enim totius humane vitæ causa secundum
 naturam agentibus in vno honesto ac decoro constituatur, certaque bonis
 omnibus illa constet sententia:

Summum crede nefas animam præferre pudori,

Et propter vitam, viuendi perdere causas: tamen hominum mo-
 ribus ita comparatum est iam, vt honestum ab vili disjungatur, & nisi
 vtrumque simul constare possit, hoc illi in rebus præponatur agendis, idq;
 magnifico Reip. nomine consultiissimum esse asseueretur, atq; hoc pacto, vbi
 opus fuerit, crudelitati misericordia, improbitati equitas, ac securitati pie-
 tas cedere cogantur; oratio autem inueniatur qua hæc optimè, prudenter,
 & cum laude facta probari possint. quippe hanc præcipuam in huiusmodi
 sapientia professoribus partè existimari, vel ex illo carmine intelligere pos-
 sumus: Disperdat Dominus vniuersa labia dolosa, & linguam magnificam, Psal. 141.
 qui dixerunt, Linguam nostram magnificabimus, labia nostra à nobis sunt:
 quis noster Dominus est? Cùm, inquit, honestam orationem præstare
 nouerimus, quis nobis aliter, quàm libuerit, agere imperabit? Igitur Succo-
 thæses optimates consilio prudenter, vt ipsis videbatur, & breuiter etiam
 inuito, altera bilance, Quod è Reip. commodo fiat, Gedeonis petitionem
 omni honesti, pietatis & humanitatis atq; iuris ratione, quæ maximum ha-
 bere potuit momentum, seposita, tantumq; ad utilitatem relata reponentes,
 inueniebant certè quidem Madianitas Gedeonis stratagemate & opera
 fusos atq; fugatos fuisse illa nocte: verùm id non virtute vel armis, non co-
 piis & certamine, sed acuta quadam calliditate actum, tamen nondum fuisse
 peractum. Deinde videbant virum illum, illiusq; socios, qui rem aggressi
 fuerant, nec numero, nec viribus cum hoste comparari posse, maximè nunc
 lassos, & nocturno atque contento fatigatos labore, quibus qui exigebantur
 panes, magis ad vitam retinendam, quàm ad robur sufficiens prodesse
 valerent: nec vero simile esse, ab illis hostem ad extrema usque insectatum
 iri. Præterea diem iam esse apertum, quo & hosti facultas fieret, oculis &
 animo insectantium sese capiendi, agnoscentiq; tandem illius noctis turba-
 tionem ex Gedeonis dolo, atque ipsorum securitate, incogitantia, ac somno-
 lentia repenti comparatam fuisse, & ex consequenti, iram atque animos re-
 sumentem, in sui insectatores sese conuertendi, & ulciscendi crudelissimè
 doli, non solum autem in illos, verùm in Israelitas omnes, maximè verò in
 eos, qui Gedeonis conatū aliqua ex parte inuissent, præcipuè Regibus adhuc
 superstitibus duobus, quos nondum captos, nedum occisos, futebatur Gedeon.
 Atque ita bilancilla illa parum continere ponderis visa fuit. Rursus verò

ex altera parte in trutina ea omnia posita sunt; quæ ad sententiam illam facere possint: Ne quid Resp. detrimenti patiat. Atque hic minimam omnium cogitationem de panis impesa fuisse arbitramur, quæ populo omniumquamquam auarissimo, nulla ferè fuisset, decem ad summum argenti siclorum; verum enimvero illud præcipue in deliberatione venit, propositis duobus periculis, utrum leuius censeretur, illud, grauiare declinato, subire. Iam primum illud constabat, Gedeonem ex suo ipsius genere illis non hostem, sed socium esse, & fratrem; qui si maxime nunc repulsam pateretur, si maxime hostes, ut præferbat, peruinceret: placari tamen non magno negotio posset, inuenta oratione, atque arte excogitata, adhibitisq; aliarum tribuum sociis & conciliatoribus. sin autem, ut vero similis videbatur, quam intendebat, minimè rem perageret, nihil quoque ipsis esset metuendum, quippe qui vel occidi vel capi poterat in pugna, vel, si euaderet, salutem sibi magis fuga consulere, quam negatum panis subsidium ulcisci curaturus esset. At verò illud alterum maxime prouidendum erat, quidnam & quantum ab hoste sibi incommodi ac mali afferri posset. Cum enim Reges nondum captos Gedeon ipse confessus fuisset: eosq; ideo capiendi causa insectari sese iactaret; tamen adhuc liberos esse constabat. nec verò tam facilem ipsi illorum capturam existimabant, atq; Gedeon sibi promitteret: opus primum esse eosdem affligi, qui, non ita iam disiectos, atque præsidio & cohortibus destitutos interduci, ut per noctem in illo tumultu fuisse acciderat: sed iam collectis copiis se recipientes, & reficientes, ira atque pudore, & accepti per dolum damni impatientia furentes, militesq; suos ad ignominia ultionem cum imprudencia exprobratione incitantes, porro dimicaturus iterum fuso exercitu, plurimos occisis, vincere, ac demum capere, idq; trecentis tantum viris, eiusdemq; lassitudine atque defatigatis, consiciendum esse, sperandum magnis his & prudentibus Reip. sua consultis minimè consentaneum videbatur. Quid, quòd necdum certum exploratumque erat, Reges illos, Iordane iam transmissos, præteritis ulterius. neque enim omnes, qui fusi fuerant, vadum eodem tempore atque loco contingere potuerunt. Itaque non alienum à deliberatione erat, fingere Reges illos vel ambos, vel alterum, ceteris adhuc relictos, seseq; coniunctim ceteris vel ad defensionem sui, vel ad Israelitarum offensionem iam intruere, aut etiam instructos esse, ac vindictæ rabie actos in omnes passim obuios seuituros, atq; iis maxime nocituros, quos Gedeoni suppeditas quoque pacto ac modo tulisse constaret; constare autem facile posset, cum res nesciam, nec in tenebris, ut nuper, ageretur, sed publicè cognosci posset, Gedeon eà loci prætereunti ab oppidanis cibum & potum fuisse publicè suppeditatum, nec de fore etiam, qui armis adiutum adderent, ut ad perniciem iratis principibus ac Regibus facile cumulantur incitationes & causa. Iam verò (quod non optandum quidem, verendū tamen prudentibus erat) si visum uis eueniret, ut vel Reges ulterius progressi, in ita pugna Gedeonem superarent; vel ceteris adhuc vagatis, sese reficerent, atq; obuia queque populabundè

vastarent, & iram ulcisci suam studerent; esse magnam Succothanis non tantum salutis, sed maioris etiam gratia postulanda & impetranda opportunitatem & causam, nempe docturis & probaturis, vel vilissimum, & ad vitæ sustentationem necessariissimū panis subsidium, quamuis armatis Gedeoni ac sociis postulatum, quamuis ex natura ac humanitatis lege in extrema penuria vel alienissimo cuiq; minimè negandum, tamen illi numquam fuisse concessum; tantum abest, ut consilio illius cum de hostium inuadendis castris, tum de insectandis fuerit umquam communicatum, imò curatum potius satisq; actum, ut quo maxime modo ab ipsis potuit, illius turbaretur & frangeretur impetus, hoc est, fame, siti, & lassitudine propter negatum cibum augenda, atque studio erga Madianitarum Reges, propter datam repulsam declarando: quod vel unum ad animum despondendum Gedeonis socios impellere poterat, & Reges huiusmodi officij ab oppidanis facti edoctos, in fidei aduersum se opinionem, & in gratia ac regionum munerum & priuilegiorum communicationem perducere. Ita igitur, quamquam breuiter, tamen ex humana atque ciuili prouidentia argumentis, acutè & callidè iam deliberata re decretum illis fuit, Gedeonis petitionem admitti, ac probari citra Reip. detrimentum non posse, repelli verò posse Reip. commodo. quam obrem ex eadem consularis sapientia eloquentiaq; schola, nimirum ex illo primo omnium in eadem schola principio & fundamento: Linguam nostram magnificabimus, labia nostra à nobis sunt, responsum concinnatur: adeo callidum, ut quam iustam, equam, & simplicem petitionem Gedeon probare putaretur, tamen iniquam, iniuriosam, & perniciosam esse ipsis iudicatam euincere videretur, Responderunt principes Sochoth. In originali lingua: Et dixit principes Sochoth. quo tropo consilium ab omnibus communiter, principum & consulatorum nomine ac munere initum & constitutum; uniuersam ex illis ad referendum ceterorum etiam nomine demandatum; nam quod unus à pluribus delegatus refert, legantium omnium auctoritatem representat, quod verò hoc verbo, Dixit, notatur ab auctore, illud est; quod aliis iam sepius admonuimus, responsum videlicet animo ac mente agitatum ac deliberatum primum, deinde etiam constitutum, ac demum fuisse pronunciatum unius sermone, cui nemo ex aliis non adnuerit. Forficat palmæ, &c. Omnium in eloquentia arte curarum maxima ac difficillima coloris inuentio est. Nam cetera facultatis huius partes cum vel cause natura & veritate nitantur, vel ex ornatu thesauro depromi possint, constare sua sponte, atque inquirentibus obuiam venire contingit. Colorem verò reperire, callidi magis & acuti, ad fingendumq; prompti, quam docti, & arte instructi ingenij esse censetur. Est autem Color, argumenti ac rationis inuentio, qua res qua nec natura veritate, nec facti honestate probari potest, tamen iuco auditoribus facta defenditur, & propugnatur etiam. Cuiusmodi illud, de adultera mulieris audacia atque solertia, appositissimum Satyrarum scriptor protulit.

De colore.

Iuu. Sac. 6.

Sed iacet in serui complexibus, aut equitis, dic
Dic aliquem fodes, dic Quintiliane colorem:
Hæremus; dic ipsa. Olim conuenerat, inquit, &c.

Atque hanc ut difficillimam, ita primam esse, quam discipuli doceri cupiunt
artis partem, idem author aliàs subindicat:

Sac. 7.

Quis color, & quod sit causæ genus, atque ubi prima
Quæstio, qua veniant diuersa parte sagitta,
Scire volunt omnes, mercedem soluere nemo.

Igitur decreta iam per Succothensem magistratum Gedeoni danda repulsa,
quemadmodum non solum sine malitiæ suspitione, sine aperta voluntatis
auerfa declaratione, sed etiam cum inuidiæ atque iniuriæ expositulatione,
imò accusatione etiam renunciaretur, acutè valde atq; callidè excogitatum
est, nec aliunde quàm ex ipsius Gedeonis oratione petitur. Duas ille dicen-
do rationes produxerat, quam ob rem commilitonibus panes porrigi non so-
lum rogaret, sed deberi etiam doceret: alteram lassitudinis extremæ, indi-
gentiæ, quæ ad misericordiam, atque ad legis iustitiam referebatur; alteram
verò studij, curæ, atque operæ, & contentionis ad insectandos communes
hostes, quod ipsorum, qui rogabatur, augebat debitum: utramque autem isti
coniunctam simul unam faciunt, ex ipsa qua in dicendo ille usus fuerat con-
iunctione ansis ad connectendum sumptis. Dixerat ille: Quia fatigati ipsi,
& ego lectans post Zebahh & Talmuna. Ex duplici itaq; quæstione illi
unam constituunt summam quæstionem, atque colore inducto, quæ pro Ge-
deone faciebant, aduersus eundem facere docetes, retorquent. Si tu, inquit,
alteram nobis tantum petitionis tuæ causam præstidisses, commilitonum
videlicet inorum extremam penuriam & lassitudinem, nulla alterius can-
sæ aut consilij mentione facta, quamquam & periculi nostri pro temporis
occasione rationem haberi oportuisset; tamen ex misericordia atque ex hu-
manitatis lege facile in tuam descenderemus petitionem. Verum enimvero
non esse hanc præcipuè causam, quam ob rem panes illis dari postulaueris, tu
ipse manifestè indicasti, sed studium tuum insectandi duos istos, quos no-
minas Reges, atque ita tuam magis voluntatem per nos fœueri & adiuuari,
quàm istorum egestatem lenari cupis; siquidem tu ais, eos defatigatos esse,
& te nihilominus ad insectandos Reges intentum, velle hos, quamuis lassos,
utcumq; tamen refectos tecum perducere. Sed quid aliud istud est, quàm
maximam hostium inuidentiæ, & sauiissimam Regum iram singulariter
in nos incitare? quos ubi illi rescierint, tibi istud consilium persequenti atq;
apertè professo, subsidium hoc, quamuis leue ac tenue, panis & commeatuum
tulisse; maiore etiam quàm te odio & indignatione persecuti perdent omni-
no, atque regiæ iræ exemplum profecto statuens, cum sese nominatim à te
vobis declaratos intelligent. Itaque non solum hostium numero ductis, vi-
rum maiestatis reis factis, crudelissimam te authore perniciem afferentem.
Quod si illi iam capti essent, alia diiudicandi ac sentiendi ratione ducerentur.

ur, nos non magis quàm alios, quibus illi communes hostes essent, aduer-
sum se egisse, idq; fortassis tui, vel victoris exercitus metu coactos. Nunc
autem cum illi liberi sint, & vel ceterius adhuc relictæ, vel ulterius progres-
si, non solum nocere, verum etiam extremam & crudelissimam perniciem
afferre nobis possint, profecto tu iniurium te præbes, qui panes non hoc no-
mine quòd viri fratres, sed quòd exercitus tui sunt, quem Reges istos inse-
ctandi consilio & proposito tantum perducere à nobis adiutum curas. For-
fitan palmæ manuum in manu tua sunt. Omnes facultates ad efficien-
dum aliquid, Manuum palmæ significationem sortiuntur in sacro sermo-
ne. Duo nomina in sacra lingua sunt, eandem significantia rem, diuerso ta-
men usu, CAPH, & HHOPHEN, utrumq; inferiorem, siue planam
manus significat superficiem. Cuius quia duplex est usus, capiendi videlicet
& excipiendi, priorem illud CAPH indicat; posteriorem verò HHOPHEN.
quam aliquando palmam, interdum pugnum, nonnunquam volam interpres
noster dicit. Latina autem palma priori, vola autem posteriori aptè cõuenire
possunt. Estne, inquit, tibi ita occupata, atq; adeo sublata prorsus duorum
istorum potentissimorum, quos nominasti, Regum facultas & vis, ut nullo
modo nocere nobis possit? Quod si non est, cur nobis hanc iniuriam facis, ut
singularem ultionem, & extremam calamitatem moliaris? Ita igitur qui
pro officio gratiam referre cogitabat optimus dux, non solum repulsam, sed
ingratiam & criminationem retulit, quo quid indignius grauiusq; bonis, ac
de aliis benemeritis viri pati potest? Et tamen illi sibi plauderent, eo tempore
sapienter consuluisse, ac fucosissimū colorem ad repulsam reperisse, putantes.

Quibus ille ait: Cùm ergo tradiderit Dominus Zebec & Salma-
na in manus meas, conteram carnes vestras cum spinis tribu-
lisque deserti.

NULLA, vel minima etiam, in sacris chartis oratio est, quæ multis atq;
grauibus pro rerum ac temporum ratione argumentis non scateat, ita ut
potius credendum sit ei, qui attentè legit, multa vel prætermitti, vel non vi-
deri, quàm curandum aliunde quicquam petere, quo sacrarum orationū vis
& ornatus inuari aliqua ex parte postulent. Summa itaque huius animad-
uerſionis sententia est, sacris orationibus nihil vsquam breuius, idè etiam
nihil melius, nihil plenius ac potius, nihil æquè bonum, nihil æquè esse ple-
num. Nos quæ argumenta commentando cognoscimus, non omnia persequi-
mur, sed partim explicare studemus, partim vera indicamus, partim etiam
præmittentes, aliis tractanda relinquimus, qui & nostrum laborem
corrigere, & suum absolutum præstare melius norint. Omnem hanc à Ge-
deone susceptam expeditionem atque curam diuina autoritate cõstare, ne-
mo iam inter Israëlitas erat qui non intelligere potuisset, vel ex eo tempore,
om̄ vir ille prima animi sui documenta atque exempla protulerat; supersti-
tione sublata, viris ex alia atq; alia tribu euocatis, delectu facta paucissimis
apud

Manus.

בן
הין
igitur

quæ

sacra elo-
quia.

apud se relictis. quòd si hac non satis essent omnia, vel nocturnum illud signum tanti exercitus absque ullo pralio fusi, interfecti atque fugati, manifestam Dei efficientiam probauerat, quamobrem consentaneum fuerat, credere reliqua eadem prouidentia durè per Gedeonem confectum iri, atq. ad illius viri propositum & operam opportunissima quaq. re adiuuare, hoc est, Deo auctori comitem obsequentemq. sese unumquemq. præbere, in suam ipsorum qui hoc agerent salutem. sed quid non aduersus certam & simplicem veritatem Dei, humana sapientia malitia & stulta ingeniositas inuenire, & obuiere potest? Et quidem illud redargutionis axioma à calliditate magistro serpente dictatum: Non morte moriemini, sed, &c. altè nimis in hominum insedit animis, tenaciterq. hæsit. Ex quo magnam exceptionum & argumentorum copiam malitiosa & impia cogitatio depromere solet. Certè Ephraimæ non tantum tribuerant primum singulari prouidentia Dei, quàm Gedeonis arti & calliditati atq. ambitioni, ideoq. iniuriæ accusationem intendere cæperant. (Atque utinam nulla huiusmodi malitiosa interpretationis peruersa exempla quotidie exstarent.) Verùm Succothanenses non solum præsentis beneficii Dei fide abfuerunt, non solum viro optimo, ac bene de omni Rep. merenti, iniurios infestosq. se præbentes defuerunt, sed inuidia etiam & odio acti fuisse nobis videntur, quippe cum deserto officio iniquam orationem adiunxerint, qua sese illius victoriam non optari, sed auersari facile significauerint: hoc modo sibi cauere, & Madianitarum Regum gratiam venari posse arbitrati. Namque, ut videtur, Madianiti superioribus annis non magnum inferebant damnum iis, qui citra flumen habitarent, nisi quantum iter agentes incommodi militari more afferrent, quod & ab amicissimis etiam accipi solet. Quippe hostium institutum fuerat, agros omnes, qui ultra flumen Israëlitis incolerentur, populari, & eorundem armenta & pecora, dum reuerterentur, abigere. Adscendebant inquit historiographus Madian & Ghamalec, cateriq. Orientaliū nationum & apud eos figentes tentoria, sicut erant in herbis, cuncta vastabant, usque ad introitum Gaze, nihilq. omnino ad vitam pertinens relinquebant in Israël. A desperata huiusmodi vastationis calamitate immunes prætermittuntur Succothani ac Phanzuelitæ, atque horum vicini. quamobrem necre dicto oppido, in specus & prærupta sese, uti Israëlita cateri, recipiebant, nec priuata causa hostem, perinde ac Israëlita alij, vel metuebant, vel oderant. Publice enim calamitatis verus sensus per paucos hominum tangere solent homines dico, qui nihil, nisi quod filiorum Adami est, sapiunt. Itaq. hinc solum religionem & pietatem neglexisse, sed ne Gedeoni quidem ut bene uenteret, cupisse videntur, cui hoc responsi retulerint. Verùm optimus ac piissimus vir, diuinig. consilij studiosissimus, quamquam hos à diuini beneficii cogitatione & fide, à pietate & humanitate alienatos, quamquam sibi iniurios & infensos, quamquam publice utilitati aduersatos, atque adeo hostibus fauentes cognouisset; tamen non statim meritis afficiendos pœnis

iudicauit, sed suam in eosdem sententiam ita temperauit, ut eadem opera & præsentis tempestatis procellæ prospiceret, & illorum consuluerit pœnitentiæ. Primum enim, si tunc temporis in gentem animaduertisset, propositi sui contentionem interrumpere, locumq. hostibus, ac spatium ad fugam salutemq. produceret, & accumulandis etiam inimicis impedimentum moliretur. Namq. & Succothani tametsi defendere se non possent, dimicarent tamen, populumq. omnem integrum & armatum aduersus paucos Gedeonis comites concitarent: quod si maximè non præstarent, tamen inimicitia odioque furentes qui reliqui ex illis essent, ad victoriam intentos ponè insequerentur, & vicinos etiam populos pagosq. conuocarent, in quemcumque porrò locum res vergeret, tamen hosti publico opportunitas ad omnia creabatur, augebaturq. Atq. huic publicæ causæ nullam priuatam antepone oportere, res ipsa ratioq. docebat; sed docebat magis fides diuinusq. Spiritus, quo sanctus agebatur vir. Igitur breui responsio pœnas illis iure belli, sed magis ob impietatem, debitas indicit, & peruersam de se causaq. sua opinionè redarguit, & ad respiciendum satis opportuna atque idonea concedit spatia, religionis maiestate atque auctoritate interposita, cuius cogitatio homines in se redire, sibiq. prospicere coheret. Vestro, inquit, responsio manifeste incredulitatis, & peruersæ rerum ac temporum atque adeo dictorū meorum interpretationis, iniustæq. & inhumanae, ac prorsus impie cum erga fratres vestros, sum erga Deum actionis arguimini: utpote qui hoc ex Dei singulari gratia ac misericordia constans Israëlitis beneficium, ad priuatum ambitionis, superbie, audaciæq. meæ vitium traduxeritis, dicentes: Numquid palmæ Zebahh & Tsalmunagh in manu tua sunt? quasi ego vel id quod actum est, vel quod peragendum spero, meæ potius virtuti, quàm diuinæ arrogauerim auctoritati, ita & petitionem meam tamquam iniustam repellentes, me contumeliosè eiecit. Atqui ego, quidquid hæcenus factū fuit, Dei consilio atque ope factum manifestè profiteor. quòd si nò satis in iis, quæ iam præcessere, actionibus argumentorum & signorum vobis ad credendum fuit, vnum præterea addam signum: quod vbi eueniet, non tantum credere, sed sentire cogamini, totius & præterita, & præsentis, ac reliquæ expeditionis meæ singularem verumq. authorem Deum esse. Nam si ille non dederit Reges in manus meas, vos vestræ sapientiæ istam rerum mearum cognitionem, ut facitis, magis adhuc tribuetis, cum tamen nulla sapientiæ specie, inhumanitatis notam vitare possitis, negato defatigatissimis fratribus pane: sin vero, ut ipse certissimè spero, vobisq. constanter prædico, eueniet (eueniet autem haud dubiè) ut Deus, cui quæ præcessere omnia accepta refero, non solum Regum palmæ, uti vos excipitis, sed integros ipsos Reges, nominatim appellatos Zebahh & Tsalmunagh, eū omni ipsorum maiestate in manum tradat meam; vos certas atque præsentis actione & sententia declarat. us, inhumanitate, crudelitate, & impietate vestra dignas pœnas luituros pronūcio: quod succedet, si iusta mea sententia est, neq. enim

Deus mihi iniuste agere volenti sese propitium, atque authorem opulato-
remq; praebebit. Sed & me ita inturbabit, & Regibus ad effugiendum
opportunitates augebit, ut ego, quas vobis indico pœnas irrogare nō possim;
sive verò Deum ego futuro hoc, vobisq; impossibili existimato signo, totius
huius causæ Dominum & unicum authorem monstrauero, mei huius
aduersum vos iudicij etiam principem declaratum probabo: atque illius, non
meorum partium, ultorem, supplicio de vobis sumendo, me ipsum fore profi-
teor. Pœna autem certa ratio & summa ex hoc tempore illa decernitur, ut
sicut vos oppidi vestri conseruandi, fouendi, atque tuendi causa, homines
fratres de vobis benemeritos, presentiq; habitus ratione ac lege opportuni
subsidio dignos, acerbe tamen acceptos, molestissimè affectos repulsoq; eie-
cistis: similem animo atque corpore, ad interitū vsque, molestiam perferatis,
carnibus vestris, inter spinas istas, ex quarum copia Zzuchoth nomen
vestro factum est oppido, conterendis: ut ita vestri oppidi nomine, &
natura atque copia, haud immeritò fruamini. Idem significat Zzuchoth
in sacra lingua hoc loco, quod Hispanis, Espinas, siue Espinas. duo autē sin-
gulariter spinosarum plantarum, quibus loca illa scatebant, hic à Gedeon
nominantur genera: alterum KVTSIM, quod communiter pungentem om-
nem siue fruticem, siue herbam significat: alterum verò BARCANIM,
duriorē ac maiorem herba, crassioribusq; spinis præditum significat fruti-
cem, cuiusmodi Rhamnorum genera tria nobis nota sunt, eodem generis
nomine, quo Hebraicè & Chaldaicè appellantur. Transpositis tamen ele-
mentis Hispanicè dicta, siquidem KAMBROŃ, easdem quatuor præcipuas
consonantes obtinet cum BARKAN: & Chaldaicum nomen, BARKA-
NAIA, idem ferè quod Kambronera est. transpositis tamen, uti diximus,
litteris, quod non solum in variis linguis, sed in vna atque eadem frequen-
tissimè exempli est.

קכות

קפ

ברכנים

Kambron.

Et inde conscendens venit in Phaniel, locutusque ad viros loci
illius familia. Cui & illi responderunt, sicut responderant viri
Socoth. Dixitque eis: Cùm reuersus fuero victor in pace, de-
struam turrem hanc.

**DISSENTIENTIS & perturbata Reip. imaginem duo hæc, Soco-
thensium & Phanielitarum, exempla ad viuum depingunt. Nihil enim
maiores ciuitatibus ac regnis ad calamitatem & perniciem causas affert,
quàm priuati commodi cogitatio atque cura: sicut contrà nihil firmitera fun-
damenta ac mœnia ad defensionem conseruationemq; sui ponit (de humanis
rationibus loquimur) quàm communis vrbium ciuiumq; consensus, cõiun-
ctumq; studium. S. S. E. Et si quisquam præualuerit contra vnum, duore-
sistent ei. Funiculus triplex difficile rampitur. Madianitice oppressio-
nibus ita diuisas Israëlitarum Respub. fuisse apparet, ut nullum oppi-
dum, nulla ciuitas alterius inuanda rationem habuerit; sed quocumque pa-**

Commodi
priuatum.

Eccles. 4.

Et vni quisque sibi consulere posset, honesto an turpi, suas tantum cura-
uerit priuatè res. Namque alias qui fieri poterat, ut duorum oppidorū mi-
nus, uti arbitramur, ab hostibus oppressorum eadem sententia esset? (nec
communicata tamen mutuo: namque hæc temporis breuitas non permisit
fratribus læsis, victoribus, ac de publica salute ac libertate sectanda de-
liberato consilio atque studio agentibus, idq; miraculoso, ac diuinam volun-
tatem & efficientiam probante exemplo, tamen negandi panis, quo ipsi non
egebant, & non negandi modo, sed contumeliosa repulsa respondendi, nisi
priuata vniuscuiusque rerum cogitatio & cura, ab omni communione alie-
na, intercessisset? Namque illi se inter spineta sua incolumes conseruari gau-
debant, & hoc omnino perpetuum sibi esse curabant, hoste nulla ex parte la-
dendo vel irritando. Hi verò turrim habebant, cuius præsidio si minus ab
hostium exercitu magno tuti esse poterant, poterant tamen à priuata & re-
pentina vi, atque inuasiōne minorum copiarum, quales nunc Gedeonis erāt,
& magnum Madianitarum erga se beneficium, & amicitie argumentum
ducebant, ex stare sibi suam illam turrim, cuius auspiciato & fausto nomine
à priuatis, ac minore impetu custodiri ac defendi posse fidebant. Nam Pha-
nuel longè conspicuam fortitudinem significat. sanam igitur atque exstan-
tem esse volebant turrim, quæ decori ac præsidio ipsis erat, qua incolumi, nec
magnum metuebant exercitum, nec exiguum. quod cõsiliū cū probè Ge-
deon intellexisset, irritum futurum prædixit, eadem mente eodemq; sermo-
ne, quibus apud Succothenses fuerat vsus, turri tamen singulariter declara-
ta atque damnata, cuius præsidio illi fidebant. Dixitque eis. Non pœnas ir-
rogauit, sed ad pœnitentiæ opportunitatem, atque ad fidei suæ argumētum,
diuinæq; authoritatis confirmatissimam probationem, Dixit eis. In sacra
lingua est: Et dixit etiam viris Phaniel. Vox, etiam, omnia quæ superius
scripsimus, & plura quoque continet, duabus tantum litteris Gam. viris
Phaniel principibus, ut de Succothensibus est declaratum; nam publicarum
actionum siue laus, siue culpa penes hunc ordinem est. Ideo enim in Ieroso-
lymitanorum accusationem morum, principes primi à Propheta vocantur:
Audite verbum Domini principes Sodome.

פנול

Egiz 10

Quidquid delirant Reges, plectuntur Achiui.

Cùm verò intellexisset Gedeon, oppidanos non inuitos subsidio panis fratri-
bus prospecturos, nisi primores uenissent: neutrius oppidi plebi minatus quic-
quam est, sed ipsis tantum principibus pœnas & meritis indixit, & me-
liore consilio declinandus, vel ipsa temporis cunctatione suadere visus est.
Cùm reuersus fuero. Non conditionem, sed affirmationem constituit vo-
cula, Cūm. Exemplaris lingua habet, B E S V B I. In reditu meo. Ego ipse,
inquit, non tantum incolumis, verum in pace reuersus, diruam turrim
hanc. B E S A L O M, integer, incolumis, nulla accepta clade, omnisq; incom-
modi expertus, ita ut nec negati ab istis vel ab aliis panis, quo membra ege-
bant, inopiam sibi comitibusq; suis, aut impedimento aut moræ futuram esse
crediderit

crediderit Gedeon, illo responso fretus: Dedi eos in manum tuam. Non enim in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei, tantum sufficere atque efficere firmissima potest fides.

Zebee autem & Salmana requiescebant cum omni exercitu suo, quindecim enim millia viri remanserant ex omnibus turmis orientalium populorum, cæsis centum viginti millibus bellatorum educentium gladium.

VIDENTUR Reges illi sequente post illam nocturnam cladem die, signis & vexillis sublatis, curasse, ut quicumque euaserant, disiectiq; fugiebant, rursus in exercitus formam reciperentur; quo melius, commodius, ac tutius coniunctis animis ac viribus, vel procedere ulterius possent, inq; suas regiones redire, vel prælium redintegrare, vel ponere sequentem hostem minore quàm antea negligentia excipere, & sustinere. Locus autem in quem conuentum fuit, KARKOR vocabatur, quod nomen in sacra primùm lingua expressum, Chaldaica Paraphrasis, & Græca etiam versio referunt. Atq; narrationis huius illa series est: Dum Gedeon fugientes hostes insectatur, dum ab Ephraimitis interpellatur, dum apud Succohot atq; apud Phannu moratur (quamquam hoc breue fuerit) tantum spatij hostibus contigit, maximè metu conterritis atque fugam properantibus, ut sese recipiendi atque coniungendi locus peti posset, Regibus præsertim id ipsum curantibus præduces, centuriones, præcones, satellites, aliosq; militia ministros, ut sit; ita ut omnibus quò deueniendum esset demum constaret, tandemq; in KARKOR deuentum fuerit. apparet autem publicis præconis & communi clamori, quem Passa parola Itali milites dicunt, pronunciatum fuisse, BAKARKOR, BAKARKOR. quam rem singularis vocabuli pronuntiatio & scriptura obseruanda indicat. Nam B. præpositio ac litera propriis locorū nominibus adiuncta, perpetuò cum vocali breuissima, siue semibreui E, pronunciat, nisi singularis cuiuspiam notationis ratio pro e semibreui, a breue postulet ut hoc loco in quo pro BE, KARKOR legimus BAKKARKOR. Cum eadem utrobique significatio sit BE, & BA, præpositionis, quam Latina In plerumque refert: tamen pronuntiationis variata ratio singularem significationem arrogat voci omni, tum ad certum loci nomen fugientibus ac disiectis indicandum, tum ad clamoris ac vocis perferendam vim, prima breui vocali A. cuius sonus longius quàm E, semibreuis audiri potest. Deinde prima nominis proprii litera K, duplicata, & nomine ipso in vocalem magnam accentu acuto affectam desinentem. Namque præpositio BE, sequentem se consonantem duplici sono pronunciarum non cogit: BA, verò hoc postulat, obseruareq; cogit. itaque prima cura Regibus fuit, disiectas copias KARKORAN, conuocandi & colligendi; altera verò collectas iam recensendi. distabat autem KARKOR à Phannu, ut ex gestarum rerum obseruatione conuincimus, dimidio militari itinere septem vel octo ferè passuum millibus: ubi iam se-

tundum opus fuit, collectorum ac receptorum virorum recensere numerum, atq; ex iis, qui superessent, eorum, qui desiderarentur, summam subducere. Atqui recensitus exercitus non maiorem quàm quindecim millium numerum reulit, non maiorem inquam; nam vocula CHE, dubitationem absoluti numeri indicat, ut Latine ferè, & propè, & fermè, ac penè: ex quo depressum est, centum ac viginti millia desiderari; quippe illis domo proficiscentibus, centum triginta quinque millibus armatorum, atq; ad prælium promptorum, exercitus fuerat instructus. quòd verò exponitur educentium gladium, pueros, senes, feminas & scrutia reliqua excipiendi causa est adiunctum, quòd quidem vulgus imbelles atq; inutile nec numero addicitur, nec umquam in gerendarum rerum rationem venit, tantummodo enim ad vastandum, diruendum, diripiendum valet: quàm obrem immensum cum Madianitarum exercitu fuisse ex eo conuincimus, quòd non ad prælia præcipuè, quæ nulla hostes hi iam cogitabant; sed ad vastationem ac direptionem quotannis prodibat. Ideoq; superius narratum est: Ipsi enim & uniuersi greges eorum veniebant cum tabernaculis suis, & instar locustarum uniuersa complebant. Atq; hanc rerum actionumq; seriem ipsa sacri sermonis plana ac simplex lectio obseruatioq; indicat. Namque ex verbo ita legimus: Et ZEBAAH & Tsalmunagh in KARKOR, & exercitus eorum cum illis (plurali numero exercitus) quasi quindecim millia: omnes reliqui ex omni exercitu filiorum Orientis. Et qui ceciderant centum ac viginti millia, vir educens gladium. id est, qui non imbelles aut tyrones erant, sed singuli ex illo numero viri strenui ac fortes, ad armaq; prompti, & qui non eminus funda, iaculis, aut sagittis; verum cominus conferto pede pugnam cum hoste capefferent. Atque hæc narratio commodè inducta est, ut Madianitarum Regum disciplina, cura, actionibusq; illius temporis declaratis, ex ipsorum met ratione, quantum illa nocte miraculum editum fuisset, cognosceretur. Iam verò quid eadem tempestate à Gedeone actum fuerit, videamus.

Ascendenſque Gedeon per viam eorum qui in tabernaculis morabantur ad Orientalem partem Nobe & Iegbaa, percussit castra hostium qui securi erant, & nihil aduersi suspicabantur.

PRUDENTISSIMI Ducis consilium fuit, providere quemadmodum qui reliqui ex hostibus fuerant, omnes simul imparati inuadi opprimique possent per paucos illos, quos sibi Deus deligendos imperauerat. Non quidem quòd se ab hostibus superandum metueret, ut cui ex certa diuini promissi fide ad maiora etiam peragenda spes, animus, atq; robur suppeteret; sed quòd intelligeret, fieri non posse, ut hostium exercitus, si in fugam verteretur, disiectus ab exiguo suorū numero cederetur. unusquisque namque ex fugientibus aliam atq; aliam in partem contenturus erat, qua speraret ab victoribus hostibus longissimè diuertere; atq; ita per paucos fugari multi poterant, sectari verò, comprehendi, atque interfici non poterant: præcipuè patentio-

ribus iam, quam antea, spatii & libertioribus, nulloque interiecto lacu vel flumine preclusis. At verò ipse sibi in manum tradendos hostes fidere ceperat: quamobrem qua potissimum ratione id fieret, prouideret ut exercitum integrum conficeret: id verò simulato inspectationis errore agendum sibi duxit prudentissimus Dux. Namque acuta esse bellorum consilia oportet, cum belli disciplina ad venationis referatur artem. S. S. E. Quasi Nemrod robustus venator coram Domino. Atqui solertia ac industria non exigua pars est, dispicere, & agere, ut, quam capere, aut occidere querimus, fera vel in suo iustro quiescens, vel aliàs imparata angustiò opprimatur loco. Cum itaque Gedeon vel per exploratores suos, vel potius per spiritus, quò ducebatur, vim hostem apud KARKORAM confedisse sciret, arte consiliòq; circumuertiendum inuadendumq; statuit: nimirum ab ortu solis opprimendum, unde ipsum nihil periculi vel metuere, vel suspicari intelligebat. Quippe Gedeonem à tergo sibi esse, hoc est, ab occasu existimantem, ex catatum plaga cauere par erat eum, cui orientalis regio omnis patebat libera. cuiq; nulli alij, præter Gedeonis turmas, metuerentur exercitus. Cumq; (ut fieri solet) exploratores ab occasu nihil sibi conspectum indicassent, securitatem Regibus, & quiescendi opportunitatem laesis ex fuga exercitibus, atq; adeò armatorum numerum recensendi spatium effecerant: nullo præcipue illo toto die ad occidentem plagam viso, qui hostium ponè sequentium suspicionem inijcere posset. Igitur cum Madianita Orientem versus fugientes, apud KARKORAM, siue hostem ab Occasu fortasse venturum, expectandi consilio, sine magis animo ulterius ad suas regiones contendendi: Gedeon, quamquam laesis admodum socijs, tamen diuinæ voluntatis fide instructus & animatus, longa itineris ambage suscepta, totam sibi lucem in fallendo atq; securiore reddendo hoste posuit, certam metitus rationem temporis, quo via confici, & noctis ad inuasionem opportunitas capi posset. A Phannuel igitur Ortum versus tendentibus recta in KARKORAM via erat. hac relicta, ad dexteram, hoc est, in Meridiem Gedeon diuertit, velut in Arabas contendens, ita ut, quamquam ab exploratoribus fortassis prospectaretur, tamen vel errare, vel aliò procul tendere, vel etiam, relicta contentione, diuersum longè consilium sequi credi posset. Euenit autem, ut à nemine ex hostibus obseruaretur, quippe quibus numquam eiusmodi suspicionis narratio in mentem venerat. Huius itineris atque consilij descriptionem & significationem Chaldaica versio aperte indicat, hoc modo: Et ascendit Gedeon via habitationis Arabū, qui habitant in Sechonim, ab Oriente Nobbahh & Ramatha. Et percussit castra, & castra posita erant confidenter. Temporis ac loci opportunitatem à Gedcone sarienter quesitam intelligimus, qui non solum noctu inopinantes, verum ex superiore loco aggressus est, occupato videlicet monte, qui in plano atq; depresso loco positus castris ab ortu imminebat. Nam Iagbeha idem Hebraicè, quo Ramatha Chaldaicè significat, Hispanicè Cumbre, Latine montis culmen, siue cacumen dicitur.

Bellica disciplina. Gen. 11.

Opportunitas.

dicitur. Erat autem oppidi nomen ex situ factum, Nobbahh, etiam sublimi loco positum vel nomen ipsum indicat, quod latrantem significat, idq; videtur ex ventorum impetu & sono, qualis in editioribus edis solet, vel rupibus, vel montibus. Atque ita describendum est hoc Gedeonis iter, ut prima diei parte versus Meridiem aliquantulum declinaret, specie contendendi in Arabas, deinde verò Ortum versus in Meridiem reflexerit, quoad Iagbeham perueniret, que Madianitarum exercitui Orientalis tunc erat. Ipse autem exercitus ita situs constitutusq; erat, ut, quemadmodum interpres noster exponit, nihil aduersi suspicaretur; quippe qui ab Ortum nullum metueret hostem, haberetq; duo veluti præsidia, alterum Iagbeham, Nobahhan alterum: à tergo autem, hoc est, ab Occasu, unde suspicio esse poterat, militari prouidentia, arte, & opera atq; custodia probè esset munitus. hoc sacra lingue verba significant, Et percussit exercitum, & exercitus erat confidens, qua Chaldeus explicat: Et castra posita erant confidenter. Illo etiam iam inuadente, & occisioni operam dante, tamen castra ipsa rem nondum sentiebant nec commouebantur. hoc primis noctis horis actum videtur, cum hostes partim cene indulgerent, partim colloquijs & sermonibus illius diei calamitatem commemorarent, unusquisque euasionis fugæq; sue rationem, & quam illi appellabant fortunam & sortem, narraret; ita ut hoc tumultu nec descendens Gedeonis strepitus, nec inuadentis impetus sentiretur.

Fugeruntque Zebee & Salmana: quos persequens Gedeon, comprehendit, turbato omni exercitu eorum.

INTERPRES noster rei summam reddidit, quam pluribus verbis exemplaris lectio narrat, hoc modo: Et fugerunt Zebbahh & Tsalmunahh, & percutus est, & cepit duos illos Reges, illum Zebbahh, & illum Tsalmunahh, & omnem exercitum. Atque verba omnia hæc & Chaldaica & Græca versio obseruarunt, unà cum adiunctis singularibus signis: quorum vicè quia Latina non obtinet lingua, nos pronomnibus illos illum, illum, supplemus. Atqui rei gestæ ratione, & fidei præstantiam, cuius ductu & impulsu omnia hæc acta gestaq; fuere, lectio ipsa manifestè indicat. Totius belli illius, & præsentis Israëlitarum calamitatis finem & successum, non solum Madianitarū cedere, fundere, & fugando exercitu, sed Regibus quoque capiendis & perdendis constituturū sibi Gedeon ex fide per suaferat, illo videlicet promisso instructus: Ego ero tecum, & percutes Madian ut virum vnum. Cuius promissi iam sententiam explicuimus. Atqui corpus ipsum Madian sibi iam percussum cum videret Gedeon, caput adhuc integrum constare sciebat, quod petendum sibi esse ex fide intellexit. Erant autè illius gentis caput, Reges, qui, quamquam duo essent, promissi tamen sensu vnum designebatur caput, ut virum vnum. Hos igitur destinato studio & contenta opera sectari ab initio cum cœpisset, Succothanis & Phannuchitanis declarauit; Et ego, inquit, persequor Zebbahh & Tsalmunahh, Reges

Lora alta ventosa.

Singularia figura.

Promissi sententia.

Reges Madian, eosdemq; fidei suae indicanda, atq; poenitentia illis suaden-
 da causa, dum poenas praediceret, nominatim compellauit, Cum tradiderit
 Dominus, &c. Igitur prima hoc in loco ac tempore cura Gedeoni fuit Re-
 ges capiendi; quibus captis, reliquum exercitum facile turbatum, fusum
 comminutum, disiectumq; iri intelligebat: exercitus autem securitas, noctis
 opportunitas tantum spacij & commoditatis concessit, ut non antea Gedeo-
 nis sentiretur impetus, quam in ipsum caput, hoc est, in Regum tentoria, at-
 que custodiam factus esset, quam rem lectio ipsa proxime significabat: Ex
 percussit exercitum, & exercitus erat securus siue confidens. Cum itaq;
 ea pars, in qua Regum tentoria erant, prima omnium ex superiori petita loca
 cadi cepisset, Reges & praeterita noctis recordatione, & proximi iam peri-
 culi metu, omni dimicandi cogitatione abiecta, fuga sese dederunt: non enim
 intelligentes qua parte Gedeon descendisset, existimare potuerunt, illum
 Occasum aggressum primas castrorum paries superasse ac fudisse, quando suis
 tentoriis proximum iam, atq; operam cadi dantem cognouerant. Nec ad
 longum erat Gedeon, ut fugientium Regum tumultum & strepitum, atq; eor-
 um qui cum illis fugerent, hoc est, familiarissimorum turbam sentire obser-
 uareq; non posset: cum praesertim toto in illam partem studio atq; animo ef-
 fet intentus, quamobrem & illum tumultum eò usque cadendo atq; obser-
 uando secutus est, quoad Reges ipsos affecutus, viuos cepit, captosq; ligauit.
 Fugam autem ad sinistram ab illis initam ex eo coniecimus, quod Orius ver-
 sus montis importunus adscensus difficillimam redderet; ex quo etiam loca
 à Gedeonis exercitu (quem illi maximum esse existimabant) cadem fieri
 sentirent: retrorsum verò redire inconsultissimum videbatur, putantibus
 illinc ceptam cladem primum, atque constitutos adhuc hostium cuneos rem
 agere, fugientesq; pracludere. Ad dexteram quoque montana loca erant, se-
 cundum Iizebhan. Atque inde etiam cadis turbationem clamoremq; au-
 diebant, quare unica ad sinistram Septemtrionis plagam effugiendi com-
 moditas opportunitasq; constabat; hanc verò nihilominus Gedeon ante
 animo & cogitatione praeeperat, quam ipsi tunc primum oblatam ceperunt:
 ideoq; tanta celeritate ac dexteritate rem peregit, ut voti compos euaserit,
 captis duobus Regibus Madian, non solum regio cultu, & habitu, atq; dis-
 demate, sed facie ac propria utriusque nomine appellatis & cognitis, quod
 articuli Hebraicè atque Chaldaicè adiuncti singulari notione indicant.
 Illos Reges Madian, Zebbah, & illum Talsmunagh. Quorum ce-
 ptura omnibus castris, totiq; exercitui, cuius illi caput erant, calamitatis
 tulit maximam. Eam verò singulari verbo historiae author exprimit. HE-
 RID. similitudine deducta ab ea strage, quam fulmen, quocumque im-
 petu contorquetur suo, edere solet, quadam enim rumpit, alia diruit, depul-
 multa, penetrat, findit, ac demum omnia conuassans euertit, & confundit;
 ex animantibus verò multas interficiens, ceteras, quibus vel conspectum
 fuerit, exanimas partim, sensu partim commotas, cunctas denique perit

litas relinquit. Est autem verbum in tertia coniugatione, quam nos autho-
 rantem dicere solemus, cuius significationem nec Gracus nec Latinus sermo
 exprimere possunt, nisi per circuitionem, turbare fecit; siue, ut turbarentur
 effecit, non secus ac fulmen, quod quamquam non omnia tangat, omnia ta-
 men commoueri cogit. Huiusmodi itaq; castrorum faciem à Gedeone effe-
 ctam, unico verbo describi satis fuit, ad fidei virtutem atq; efficacitatem si-
 gnificandam, tantaq; rei declarandum exitum. Facile autem ex illis vnus-
 quisque, quid illo tempore hostibus priuatè ac publicè acciderit, commentari
 poterit; nobis verò sat est, Reges captos duci, nullumq; iam constare Madi-
 aitarum exercitum.

Reuertensque de bello ante solis ortum.

IN exemplari lingua integer versus est, atque ita ex verbo reddi potest:
 Et reuersus est Gedeon filius Ioas ex illo praehio ab adscensu B. A. H. B.
 R. E. Z. Rei gesta celeritatem & felicitatem, gerentis etiam dexteritatem
 & virtutem, atq; omnium harum effectricem fidem, obseruandam & cog- Fides
 noscendam hac temporis adnotatio indicat, viri nomine atq; cognomento
 repetitis: Gedeon, filius Ioas. Cui huius tantae rei conficienda promissio
 facta, & provincia data nuper fuerat in Ephra, quae pertinebat ad Ioas, pa-
 trem familiae Ezri. Cumq; Gedeon filius eius excuteret atq; purgaret fru-
 menta, audit: In hac fortitudine tua liberabis Israel de manu Madian. In
 hac fortitudine tua, ita priuatus, tantum filius Ioas, nullo alio apud tuos il-
 lustris titulo, tamen fortitudine hac meo verbo concessa instructus libera-
 bus. Qui respondens ait, Obsecro mi Domine, in quo liberabo Israel? ecce fa-
 milia mea minima est in Manasse, & ego minimus in domo patris mei.
 Atq; huic minimo, & nullis in Repub. titulus praclaro, sapientia ac forti-
 tudinis spiritus datus est, quo per fidem instructus, primum illud aggressus
 est facinus, diruendi aram Baghal, succidendiq; lucum, cum admiratione
 omnium, qui tantam audaciam priuato homini fuisse audirent: quibus per-
 quirentibus authorem facti, dictum est: Gedeon filius Ioas fecit haec omnia. Suprà 6.
 Atq; hanc priuati hominis conditionem, contempti ac despecti sibi ha-
 bitam, Succothai & Phanielite insolenti atque inhumano responso illa
 subnotauerat: Numquid palma Zebbah & Talsmunagh in manu tua sunt,
 ut demus exercitui tuo panes? in manu tua, priuati & ignoti haecenus ho-
 minis, exercitui tuo, non Dei, non nostro? Veritatis itaque diuinae constan-
 tiam, & electionis sanctitatem atq; auctoritatem, fidei quoque efficaci-
 tem indicat hac huius nominis & cognominis viri appellatio, hoc loco repe-
 tita: Gedeon filius Ioas, qui alia praeter paterni nominis cognomentum, ni-
 hil quamobrem ab aliis dignoscetur, habuerat, nunc fide instructus, & di-
 uino auctus spiritu, re maxima celerrimè ac strenuissimè gesta, victor à
 praehio reuersus, hostium exercitibus caectis, Regibus captis, atq; in trium-
 phum ductis, populo salutem libertatemq; reportat, exemplum atque monu-
 mentum statuens virtutis & felicitatis, quam Deus iis praestat, qui promissio-
 nis

missa sua per fidem atq; obedientiã sequuntur, quibus illa in mente atq; ore
 1. carmina semper sunt: Deus qui præcinxit me virtute, & posuit immacula-
 2. tam viam meam. Qui perfecit pedes meos tamquam ceruorum, & super
 3. excelsa statuens me. Qui docet manus meas ad prælium, & posuisti vi-
 4. cum arcum brachia mea. Dilatasti gressus meos subitus me, & non sunt
 5. firmata vestigia mea. Persequar inimicos meos, & comprehendam illos, &
 6. non conuertar, donec deficient. Huiusmodi planè mente animoq; canes Ge-
 deon, nec ullo cunctatus impedimento, nec ullo continuati laboris tẽpore
 spatio fractus, totisq; hesterni diei horis in itinere, totis consequentis noctis
 in prælio & reditu consumptis, victor primo manè rediit; ita ut cum iam
 dies apertissimus esset, nihil, quod ad bellum faceret, infectum ipse relinque-
 ret: quamobrem sibi tunc iam redeundum ad sedendumq; duxit. Verbum
 autem, ascendit, indicat illius noctis pugnam, & rem omnem in depresso
 re loco fuisse peractam, ut superius exponebamus. Quod vero in notatione
 temporis dicitur, Ab adscensu H A H H E R E Z Z idem significat quod Latine
 verba, Paulo ante astum. Plura namque in sacra lingua sunt nomina, quibus
 Sol
 7. astrum illud, quod Latino vocabulo Sol dicitur, pro efficientia & oppor-
 8. tunitatis ratione significatur. Frequentissimum omnium S E M E S à mini-
 9. stratione factum; aliud verò H H E R E Z Z quater tantum in sacris libri
 obseruatum, à verbo H H A R A Z Z deductum, quod exsiccare, & excoquere
 humoremq; exsugere interpretari possumus: atq; hoc nomine tunc Sol indi-
 catur, cum pro anni & diei horarum opportunitate, calore maiore terram
 exsiccet, animantesq; infestat; astate nimirum ab una atq; aliera post
 sum hora ad vespèrum vsque, pro cali præsertim regione ac plaga, & pro soli
 natura ac situ, ita autè & tempora, & opera in actionem omnè meritis di-
 citur Gedeon; ut cum grauis esse inciperet sol, iam ille ex pugna reuersus,
 via arduum superasset adscensum: quod miraculi nomine obseruandum, le-
 ctio ostendit, potuisse tot res, tot opera, tot labores duarum noctium, vniusq;
 spatio lucis, nulla intermissione lapsis atque ieiunis hominibus confici; quod
 cum alias secundum naturæ facultatem impossibile factu videatur, tamen
 fidei adscriptum; multis spectatum exemplis constare, beatus Paulus docet.
 Deficiet me tempus narrans de Gedeon, Barac, Samson, Iephte, Danid,
 10. Samuel, & Prophetis, qui per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam,
 11. adepti sunt repromissiones; obiurauerunt ora leonum, exstinxerunt impe-
 12. tum ignis, effugerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, sortis
 13. facti sunt in bello, castra venterunt exterorum, &c. Itaq; Gedeon, antequam
 facios, labore atq; via adscensu exercitatisimos, astus aditus offendere pos-
 set, iam in planum minusq; difficilem deduxerat locum. Græci interpretes
 Hebraicum vocabulum, quibus litteris scribere potuere significationis causâ
 reliquerunt, E O E S. ex Latinis, ut diximus, hoc tẽpus alij astrum, alij gra-
 uem solem dixerunt. ut ille: Quale per astum
 Dulcis aqua satiente sitim restinguere riuo.

& alter:

Ille salubres

Æstates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet, ante grauem quæ legerit arbore solem.

Apprehendit puerum de viris Socoth, interrogauitque eum nomina principum & seniorum Socoth, & descripsit septuaginta septem viros.

IN prædicti iam testimonij confirmationem, atq; in publicæ authoritatis & fidei exemplum, Succothanis principibus pœnas iam decretas, atque Deo iudice, vel ipso captorum Regum successu declaratas, irrogandas curauit, ita tamen temperans, ut, authoribus tantum punitis, reliquo populo atq; oppido ipsi parceret. Nouerat enim illius iniuriosa repulsa decretum & responsum a principibus viris & senatoribus esse profectum, cum ceteris in Rep. neg. sensum suum sermone explicandi potestas per maiores permitta- tur, sed per Pliyssem aliquem os præcludi soleat. ut apud Homerum est:

Δαίμονι ἀτρεμάς ἦσο, καὶ ἄλλων μύθον ἄκουε,
 (Ὀϊσίο φέρτεροί εἰσι. οὐδ' ἀπτόλεμος καὶ ἀναλκίς,
 Οὐτὶ πῶσ' ἐν πολέμῳ ἐναριθμὸς οὐτ' ἐν βουλῇ.
 Heus bone, te deceat aliorum verba quietum
 Audire, imbellis eum sis ac roboris experts,
 Nec vmq; ad bellum numeratus consiliūmve.

Uliacos.

Diligenter autem cavit Gedeon, ne populares, quorum in illo crimine vel nulla, vel minor cerè culpa fuerat, eadem cum primoribus pœna inuoluerentur: quamobrem per iuuenem quendam, vniuscuiuspiam ex ipsis principibus familiarem (namque hoc significant hoc loco nobis verba illa, Puerum de viris Socoth) & numerum & nomina eorum qui oppidum regerent, edoctus est, eorumq; nomina memorie causa descripsit, Septuaginta septem viros videlicet. namque inter seniores atq; principes numerus ille constabat, apud quem totius Reip. summa erat authoritas, cum illa tempestate populi illi, quamquam vnum aliquem haberent interdum iudicem, tamè singuli suis magistratibus constitutis, aristocratiae formam obtinerent. Erat autem satis magnus, & ipsa septenarij numeri maiore ac minore appellatione grauisimus confessus, pro illius oppidi magnitudine atque ratione. Sic olim in Rebuspub. antiquis, decemuirorum ac centumuirorum collegia celebrantur: sic variis in locis hoc tempore, variis numerorum nominibus eorum, qui de Reip. consultant, ordo appellatur; ut apud Leodien, es, triginta ac viginti nobilium collegia duo sunt. Hispani atq; Corduba in Bethica viginti quatuor cum antea constituti fuerint, perpetua consultandi authoritate, patritij viri, nunc, quamquam multo plures his fuerint adiuncti, tamen numeri nomen pro magistratibus titulo conseruatum singulisq; usurpant; ut olim duumuir vel centumuir quispiam, sic nunc viginti quatuor nostris ciuitatibus, & triginta vel viginti Leodij singuli appellantur. Atq;

Verq; Eclog.

ita apud Succothanos, ex duobus principum atque senatorum ordinibus septuaginta septem virorum coaluerat numerus, quorum nomina ad distinctionem & memoriam (vti diximus) describi oportuit, ne ex nominum communiōne error incidens, plebeium pro patricio, vel pro seniore arripere. Singulis itaque nominibus ordinis titulus adnotatus est. Mirandum maximè, tantam, tam communem fuisse omnium istorum & dementiam & contumaciam, vt nec in prima consultatione quispiam impio illi atque crudeli decreto intercederet, neque absente iam Gedeone, & spaciū pœnitentiā concedente, aliquis de misericordia ac deprecatione consultaret; vt nullus denique & admirandam illam, communemq; omnibus salutem Deo adscribens gratularetur. Sed quis hominum stultitiam, & in malis consilia pertinaciam, assiduū quotidie exemplis notatam, non his peiora & agere, & urgere videt?

Venitque ad Socoth, & dixit eis: En Zebec & Salmāna, super quibus exprobrastis mihi, dicentes: Forfitan manus Zebec & Salmāna in manibus tuis sunt: & iccirco postulas vt demustis, qui lassī sunt & defecerunt, panes.

SUPPLICIÆ de illis sumendi sententiā, ex diuino consilio iudicis profectam, ipso predicto ante, nunc verò ostenso signo confirmat. Prædictum enim, non antea se illam omni Israelitarum Reip. factam iniuriam tanturum, quā duorum Regum, nominatim exceptorum, victorem & dominum Deus effecisset. Id quod si non succederet, ad illorum defensionem arripere concederetur: si verò, vt ipse prædixerat, eueniret, sententiā quoque suam Deo ratam haberi consequeretur. nunc verò cum manifesto exempli suam ille causam probauerit, illorum omnem defensionem excusationemq; interceptam & repulsam iure declarauit. Vos, inquit, Zebabi & Talmaghi siue metum, siue studium, omni alia cogitationi & rationi ita anteponendum duxistis; vt non humanitatis modo, sed etiam pietatis legitimis officia deserenda esse decreueritis: nunc verò eò redacta est res, vt sublati quo nitebamini, fundamento, cadendum vobis causa necessario sit. Nulla namque tunc fuisse vel virtutem, aut auctoritatem, aut potentiam duorum horum Regum, vel ipsa illorum fuga & fusione cognoscere potuistis, vel etiam declaratione intelligere, vel saltem credere, ac sperare, cum ipse professus essem, me hos duos sectari, quam professionem, tamquam stultam, insolentem aut arrogantem, vos mihi exprobrastis: tantum abest vt voto officio iuueritis, atq; hoc vnum criminum caput est, secundū verò, Deum non nouisse, nec veneratos fuisse, suaq; pro parte promouisse, cum tantis criminibus essent, & sua ipsa maiestate omnibus non pitis modò viris, sed etiam habentibus, probarentur. supine enim ac turpissima, defensionemq; carentis inscitie esset, tam repentinam rerum mutationem, tantamq; stragem suffragibus, antea potentissimis, vna nocte allatam, alia causa quā diuina voluntati ac virtuti adscribere: quod & ipsi, quibus calamitas incidit, cognouerant,

rant, cum audirēt: Gladius Domini ac Gedeonis. Tertium verò crimen fuit, esurientibus communi, atque adeo ipsorum causa lassus & periclitantibus fratribus, panis vilissimo saltem cibo succurrere noluisse. Quod quidem multis nominibus grauissimum erat, vt superius exponebamus. Exaggerabat autem facinus contemptus & irreuerentia cum comitum, tum præcipue ducis ipsius, cui non ex lege tantum, sed ex plebiscito, institutoq; maiorum, non obtemperare capitale fuerat. S. S. E. Omnia quæ præcepti nobis, faciemus; & quocumque miseris, ibimus. Sicut obediimus in cunctis Moysi, ita obediemus & tibi: tantum sit Dominus Deus tuus tecum, sicut fuit cum Moyse. Qui contradixerit ori tuo, & non obederit in cunctis sermonibus quos præceperis ei, moriatur. Tu tantum confortare, & viriliter age. Hac illorum erga ducem officia, non solum non constituisse, sed cum probro etiam deserta abiurataq; fuisse, conuincit Gedeon: atq; tria hæc criminum capita breui illa recitatione complectitur: Exprobrastis mihi, duci, atq; bellorum Domini ministro. Vt demus viris, qui lassī sunt & defecerunt, panes. Vos & illos lassos vidistis, & tamen crudeliter atque impie vel pane inuare velle negauistis.

Tulit ergo seniores ciuitatis, & spinas deserti ac tribulos, & contuit cum eis, atque contumuit viros Socoth.

PŒNARVM de illis sumptarum præconium militari atq; ciuili etiam more pronunciarī oportuit. Cuius sententiæ & criminis reos, & causam breui complecteretur sermone. huiusmodi autem præconij summa duobus illis indicatur verbis: Tulit seniores ciuitatis. Namque Hebraicū verbum **LAKAHH**, sæpius ad ius relatum, pœnas indicat sumendas; quæ in significatione interdum actiue, interdum verò passiuè pronunciatum obseruatur; in iis criminibus quæ verberibus puniri solent, sine vllō alio adiuncto, frequentissimè actiuam vocem obtinet, ad eumq; refertur, qui flagellus est afficiendus, vt si quis ultra terminum præscriptum sabbatho progressus fuerit, **LOKEAHH** accipiat, siue ferat, nullo alio addito intelligendum est, triginta nouem plagas illi esse ferendas, qui etius criminis reus fuerit conuictus. Atque huc illud pertinet: A Iudeis quinquies quadragesimas vna minus accepi. Cum verò ad iudicem refertur vocabulum, à iudice ad pœnam obligatum, & iusto iudicio damnatum indicat. vt: Comprehendantur superbi, quia iniuste iniquitatem fecerunt in me. huiusmodi in sermonibus verbum **LAKAHH**, frequentissimè usurpatur. Latino autem idiomate cum ad iudicem refertur, pœnas sumere dici potest: cum verò ad reum siue damnatum, pœnas ferre, vel accipere, vel sustinere, aut subire dicimus. Hoc itaque loco idem nobis significat, Tulit ergo, quod obligauit, damnauit, damnatos ad supplicium producendos tradidit. Alterum verò verbum, Seniores ciuitatis, personarum in sententiæ præconioq; conditionem & ordinem indicat, quorum vel ex nomine ac titulo exaggeratur culpa. Nam cum

in duas classes antea partiti fuerint *y*, quorum ad Gedeonem referebatur responsum, principes & seniores, minorisq. potentie seniores quam principes esse soleant: tamen quod ad Remp. constituendam attinet, seniorum consilium precedat oportet, quod principum potentia deinde, cum opus fuerit, promouendum. Præterea quamquam non omnis senator princeps vel dicitur, vel sit, omnis tamen princeps, ut potentior, in senatorum describitur ordinem; atque in consilio, si non ferendo, tamen cogendo, primas usurpat. Quamobrem cum de Reip. summa quicquam agitur, totius senatus nomine decernitur. Igitur omnes illos septem ac septuaginta viros uno senatorum titulo hic comprehensos legimus, quorum crimen fuerat, perniciosi erga civitatem suam atque omnem Israëliticam Remp. consily, ab ipsis, ut a senioribus urbis, profecti atque decreti. Est itaque sententia ac præconij explicatio, seniores urbis comprehensos, damnatos, atque obligatos supplicio teneri, ac destinari. Cætera verò qua adiunguntur, pœnarum materiam & speciem tam sententia, quam præconio pronunciatam indicant. Ut qui durissimè & acerbissimè Israëlitarum Reip. & sua etiam singulariter consuluerant, id quod fecerint, ipsi corpore experiantur. unum verò verbum explicandum nobis restat in sacra linguæ exemplari, IODAGH, pro quo Latinus interpres noster, cōsulta, uti videtur, Chaldaica versione, duo posuit, Contriuit, atque comminuit. quæ duo unico Chaldaicè, THABAR, id est, fregit, comprehensa videatur. Atqui verbum IADAGH, duo præcipue significat, non adeò diuersa, videlicet, cognoscere siue scire, & augurari siue ominari, ex qua significatione, diuinatores auguriorū, & ominum studiosi, IEDGHVNIA vocantur. Hoc verbo hoc in loco author vsus, utramque significationem complexus est. & IODAGH, in vitos Succoth, in priore significatione respondit eleganti Latinorum verbo animaduertere. In posteriore conuenit cum eo, quod infeliciter & infauiste dici solet: hac est astem præconij sententia, in viros Succoth, qui sibi & urbi fauste & feliciter consuluisse videbantur, animaduertendum esse, damnatos videlicet ad tribulorum & spinarum supplicium, infauistum quidem, tamen malo crimine ac merito ferendum. & nonnulla loca in sacris lectionibus, nisi hanc verbi huius teneamus animaduersionem, difficultis interpretationis esse deprehenduntur. Et ille: Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter: qui autem depravat vias suas, manifestus erit. TVADEAGH. Tandem, inquit, infelici exitu infauistum sui dabit exemplum. & ille: In corde prudentis requiescet sapientia, & indoctos quoque erudiet. In exemplari lingua, Et in medio imprudentium TVADEAGH, animaduersionem parabit. Hæc adnotare nos interpres noster cōegit, qui unum verbum primæ lingue duobus Latinis exponendum duxit.

Prou. 10.

Prou. 14.

Turrim quoque Phaniel subuertit, occisis habitatoribus civitatis.

Succothanos, qui priores mali exempli authores fuerant, prius

ad dienas damnatos oportuit: quos quia contumacia non æquarunt modo, sed superarunt etiam Phaniel, exitio etiam subeundo securi sunt. Mirum autem videri potuit Gedeoni, non hos, vel ipsum antea victorem cum captis Regibus redeuntem, & suam turrim præteritum, animo videlicet in Succothanos prius animaduertendi, non secutos ac depravatos fuisse, exorareq. conatos, aliqua saltem vel simulata pœnitentiæ exhibenda specie. mirum magis, illos nec toto illo tempore, quod in adeundis & puniendis Succothanis passum fuerat, quicquam sibi melius ac sapientius prospexisse, atque illi, ad ipsorum redeunit locum, obuios factos, aliquo pacto animum tentasse, mouisse, & ad clementiam flexisse. Verum, quod omnem siue stupiditatis, siue contumacia, siue malitiæ opinionem superat, mirum maximè fuit, illos de dimicatione ac defensione cogitasse, & serro egisse, fretos videlicet illius turris vano atq. inutili præsidio. Namq. hanc esse causam intelligimus, quamobrem iustissimus dux, qui, repulsam passus, turris tantum euerisionem fuerat minatus, nunc & hanc dirui, & ipsos etiam urbis ciues occidi iussit. hoc autem ipsum simplex sacri carminis lectio duobus membris constans indicat, ita ex exemplari expressa: Et turrim Phaniel diruit, & occidit viros urbis. Non omnes oppidanos occisos interpretamur, sed viros urbis, qui sese viros præstare, & turris diruionem impedire, & prohibere studebāt. Nam cum hi, ut hoc efficerent, ex urbe prodissent, eodem tempore duplex negotium Gedeoni, qui unicum tantum susceperat, effecerant: alterum diruende turris, una suorum comitum parte huic labori destinata; alterum verò impugnandi & occidendi eos, qui propugnare ausi, contendere cœperant. Existimo autem hos eosdem fuisse, per quos superbo & insolente responso fuerat antea repulsus: namq. eodem vocabulo & illic, & hic author vsus est, Viri Phaniel. Turbatis autem illa tempestate Israëlitarum rebus, ac malè concinnatis populis, minusq. inter se consentientibus, huiusmodi statui oportuit exemplum, simili impietate, cōtumacia, & superbia dignum, quo ceteri & diuinum iudicium metuerent, & beneficium agnoscerent; & melius ac sapientius in commune deinceps consultarent omnes, atq. virum hunc, utpote à Deo delectum, venerati susceperent; & bello ac pace sibi ducem publicumq. iudicem gratularentur.

Dixitque ad Zebec & Salmana: Quales fuerunt viri, quos occidistis in Thabor?

DIVINI iudicij in his Regibus exemplum statueret Spiritus sanctus hac narratione parat, quæ in homicidas solet statui. S. S. E. Quicumque fuderit sanguinem hominis, fundetur sanguis illius per hominem. Namq. aliud est, in prælio aliquem pugnantem occidisse, aliud verò, iam bello captum, siue vitro deditum trucidare. illud bellica sortis & artis; hoc verò, nisi singularis causa vel culpa inest, crudelitatis esse indicatur.

Vendere cum possis captiuum, occidere noli,

Seruiet vtiliter, sine pacat durus, aretque;

Horat. epist.
lib. 1. epist.
16.

Nauiget,

Nauiget, ac mediis hiemet mercator in vndis,
Annonæ proffit, portet frumenta penusque.

*Habendam quoque in ipso bello summorum ac precipuorum virorum
nem, eorum maxime, qui vel ingenuitatis, vel virtutis speciem præferunt
antiqui omnes, qui humanum sentiebant, censuerant. Ita apud Vlyssin
Neoptolemus citharædi necem deprecabatur, cuius nullam, vel exiguan
culpam, eximiam verò, atque diuinam artem asserbat. Ita etiam nobiliorum
principes, atque duces, vrbis cuiuspiam post victoriam compotes effecti, cer
ta capita, quorum nobile nomen fuerit, excipienda atque seruanda, publica
edicto commendant. Huiusmodi clementiæ Reges isti, Zebahh & Talmu
nagh, oblitæ, duos elegantissimos iuuenes, ac ex ipsa specie regno dignos assti
matis, non propugnantes, sed iam captos, inhumanè & crudeliter, præter
regum decorum occiderant, A sang froid, ut militari atque inuidios
proverbio Gallicè dicitur, qua re & homicidij crimine sese alligarunt, & pæ
nas daturi, Deo iudice, comprehensi fuere, exemplo illius, qui manuum
pedum pollicibus mutilatus, diuini iudicij integritatem & constantiam
huiusmodi confessione prædicabat: Septuaginta Reges, amputatis manuum
ac pedum summitatibus, comedebant sub mensa mea ciborum reliquias: sicut
feci, ita reddidit mihi Deus. Iam vero causa sibi non ignoratæ examen
ipsum Regum confessione instituit Gedeon, sumendi supplicij integri
sem confessis ipsis, & arbitræ omnibus demonstraturus. examinis ratio
definitiuo atque legitimo statibus petita est: nam de coniecturali nihil ager
dum esse, ipsorum confessione constat. qualis fuerit occisio illa, num bello
iure à crimine asserenda, an crudelitatis nomine accusanda, & loci, in quo
facta est, & personarum, quibus illata est, descriptione atque notatione di
cernitur. non enim ait in pugna occisos, sed in Thabor editissimo monti,
qui locus pugna aptus non est, capturæ autem eorum, qui eò sese receperunt,
aptus esse potuit. Iam quòd illic capti fuerint fugientes, Regibus his pari con
ditione repensum est, captis videlicet ab illorum fratre. Nunc verò de illius
capturæ exitu agitur: qualem enim illi habuerint, & hos habere, consenta
neum fuerit. Quamobrem examen in sacra lingua significantiore interro
gationis nota captum est, Α Ρ Ο Η. Quæ & locum, & qualitatem siue spe
ciem inquirat. Latine duobus simul vocabulis reddi potest: Vbi nam hic,
& quales? Vtrumque ad suum desiderium indicandum Gedeon interro
gat. & ad istorum conuincendum malum meritum, qui viris, præcipue
gnibus, non pepercissent, vel similis aliquando fortasse futuræ conditionis
cogitatione. Statuite vobis nunc hoc loco tãquam presentes viros illos, qui
in Thabor occidistis; & quid de vobis factum velit, ex illorum exem
plo per vos edito existimate. Vestram cum illorum conditione comparate,
quid de illis censueritis, declarate.*

Qui responderunt: Similes tui, & vnus ex illis, quasi filius Regis
SUPERBO ac barbaro, regia tamen maiestatis non experte, responso

*confessionem hanc editam intelligimus, non quæ pænas deprecaretur, sed
sponte ac deliberato animo factum declararet, non repentino incurso, aut
impetu, sed perspecta & explorata virorum specie ac dignitate: & tamen
nihilominus factum, cuius non se adhuc pæniteret; dolere autem non fuisse
ipsum eundemque, qui interrogaret. Hanc superbam responsionem exemplaris
lingua verba, constructioque, significat in hunc modum: Vt tu, vt illi, vnus vt
species filiorum Regis. Non solum indicatiuo, sed optatiuo etiam modo
responsi prior pars excipienda est. Vt tu & illi erant, atque vtinam tu nunc,
vt illi erant, esses. hoc ad priorem quæstionis significationem responsum est.
Vbinam heic, viri illi? ad posteriorem verò, quæ de qualitate, forma, &
conditione fuit, Quales? altera responsi pars est referenda, Vnus vt spe
cies filiorum Regis. Quo sermone significarunt, se illorum speciem &
vultus accuratè fuisse contemplatos: & quamquam vtrumque generosum
atque elegantem, nec valde Gedeoni dissimilem, obseruassent; non tamen al
terum alteri fuisse persimilem: quippe cum alter iunior, & decora grauius,
forma ad eò esset, vt Regum filij comparandus censeretur: siue hoc in speciem
dictum fuerit, quòd Regum filij, propter regiam educationem, ceteris iue
nibus forma, & autoritate, atque elegantia plerumque antecellere cõspician
tur, siue ad Gedeonis filium, qui tunc præsens intererat, similitudo fuerit ab
illis relata: certè illud constat, fuisse satis diligenter illorum tum decus, tum
etiam discrimen obseruatum; & tamen non propterea illis fuisse parcitum.
Vnde & deliberatam sibi tum illorum necem, tum suam nunc mortem, con
fessi sunt, utpote qui nec eidem, à quo interrogabantur, Gedeoni, si cum illis
esse acciderit, se tunc parcituros profiterentur.*

Quibus ille respondit, Fratres mei fuerunt, filij matris meæ: viuit
Dominus, quia, si seruassetis eos, non vos occiderem. In exem
plari: Si viuere fecissetis eos.

*CVM illi se honestissimorum virorum homicidij crimine iam alliga
uissent, cuius dignis pænis iure damnarentur, aliud etiam intellexerunt,
quamobrem meritò à Gedeone interfici deberent, nimirum non tantum vi
ros nobiles atque generosos, & clementia vitæque dignos, sed suos ipsius fuis
se fratres. quod non sine dicentis animi dolore pronunciatum declaratumque
fuit, quare illos duplici nomine capitis damnatos esse, & mortis immeritis
viris, si demum generosis, consultò illata (cuius magna ex gentium iure ha
beri solet ratio) & illata, inquam, fratribus eius principis, in cuius ipsi ma
nus ex iudicio Dei demum deuenerint, quem fratrum suorum vlcisci vicem
iustissimum foret. Fratres mei fuerunt. In exemplari: Fratres mei ipsi.
quod non sine gemitu, suspirio, ac lachrymis dictum arbitramur. Quod verò
addidit, Filij matris meæ, affectum auget vehementer, cum non solum sibi
fratrum desiderium renouari, sed matris quoque, suæ, ex amissis filiis, dolorem
presentem statui indicet. ad illud etiam referendum est, quòd Reges non
eandem fuisse vtriusque formam explicuerant, nihilominus tamen generosum*

Hippocr. de
concept.

Genef. 49.

Diuini iudi-
cij exemplū.

ambobus habitum & vultum arrogauerant. Quamquam, inquit, dissimiles aliquanto fuerint, nec me omnino retulerint; fratres tamen mei erant, non eodem mecum patre sati, verum eadem nati ex matre, idq; in causis, ut non omnino mei similes essent. Hoc verò ad naturæ quotidiana exempla relatum vsu plerumq; venit. Namq; ut optimè (iudicio meo) omnium Hippocrates de hoc argumento philosophatus disserit, facierum & formarum inter homines diuersitas à diuersitate in parentibus inuenta proficiscitur, cum rarissimè euenire soleat, ut liberi non aliquam ex utroque parente partem imitati referant: quamquam postremi omnium filij, qui iam senescentibus gignuntur, plus à matre quàm à patre accipere, identidem conspiciuntur, atque ideo teneriores pulchrioresq; euadant, minus tamen salubri & robusta utantur natura; contra verò, primogeniti firmiores censeantur esse. S. S. E. Reuben primogenitus, tu fortitudo mea. Igitur & suos illos fuisset fratres agnouit Gedeon, & causam dissimilitudinis indicauit, & prælegantem illum, matrem magis quàm patrem retulisse, significare voluit. Vnde inquit, fatemini utrumq; dignitate & elegantia non vulgarem vobis fuisset iudicatum, imò alterum regio planè vultu obseruandum; & tamen fratres illos esse, vos non ignorasse. Quamobrem eo tempore atque loco tantum viros seruatos oportuit, qui nunc vobis redemptionis, siue permutationis pignus esse possent præstantissimum. Nam si vel apud vos captos retinissetis, vel viuos dimissos fecissetis, vel vè didissetis pretio, pari nunc afficeremini clementia. Viuit Dominus. Et iuramenti & iudicij interpretationem hoc loco hæc postulat oratio. Vt Dominus viuit, vitæq; author & fons es omnium; ita ego ex illius iudicio vobis hoc tempore vitam conseruarem, si fratribus illis per vos conseruatam cognoscerem; sed diuina sententia est, & qui homicidium consultò, deliberatòq; animo fecerit, idem à sanguinis redemptore, hoc est, ab occisi propinquis, expectet. vos consultò vobis commissum facti: iure vobis ferendum hic est, quo viuente Dei virtute, prouidentia, & iudicio deducti estis, eadem conditione qua illi, hoc est, capti, meliorem tamen iure capti quàm illi. Atque ita huius diuini iudicij posteris constabit exemplum.

Dixitque Iether primogenito suo: Interfice eos.

IAM videmur satis ostendisse, hanc Regum istorum necem, non ad belli impetum & sortem, sed ad diuinum humanumq; iudicium esse referendam, ob fratres Gedeonis apud Thaboram motem, extra pugna impetum ac tumultum, consultò occisos: cuius homicidij pœnas quamquam à iudice decretas per proximum quempiam, quem sanguinis redemptorem diuina lex vocari sumi oportuit, ut legis illius peritis manifestum est; & nos aliquando in magno opere, à Deo promoti, docebimus. quamobrem supplicij inferendi iudicem, utpote summum illo tempore illius belli ducem, sese statuerat Gedeon: filium autem suum, occisis antea fratribus, secundo à se loco proximum redemptorem sanguinis esse volebat: simul etiam & proximis ulciscendū.

ita ad legum diuinarum obseruantiam erudiendum; & Regibus occidendis, eoque modo bellicæ fortitudini initiandum. Huiusmodi enim auspicatione, & illum animos sumere, & cor deinceps posthac intrepidum ad magnas gerendas res confirmare oportuit. Obiter autem animaduersione dignissimum videtur exemplum iis, qui militiæ studium professi, iura etiam cognoscere curant; quid inter eas neces intersit, quæ vel in ipso pugna ac præliorum feruore incidunt, vel qua iam victis, & captis, vel deditis inferuntur. Namq; ille vel ad belli sortem (modo iustum bellum fuerit) vel ad virorum fortitudinem relata, minus offensionis & publicæ, & priuatae, habere solent: hæc verò magnam plerumq; inuidiam publicè in authores concitat, & iis, quibus occisi curæ fuerant, magnum dolorem cum summa vltionis cupiditate inijciunt, eamq; magno questitam studio opportunè aliquando nacti, nullis, ut prætermittant, vel pretiis vel precibus adduci possunt: cuius obseruationis exemplis non historiæ modo omnes, & sacra & prophana; sed Poëtarum etiam fabulæ, ad humana consuetudinis atq; vitæ instruenda normam decantata, plena sunt. Nam seuæ & inexorabilis, atq; immisericordis HecTORi ab Achille illata necis causa fuit, dolor ex charissimi capitis, hoc est, Patrocli, desiderio tenacissimè conceptus: & Turno victo cur non pepercerit Aneas, Latinus vates apertè docuit:

— stetit acer in armis —

Aneas voluens oculos, dextramque repressit.
Et iam iamque magis cunctantem vertere sermo
Cœperat, infelix humero cum apparuit alto
Balteus, & notis fulserunt cingula bullis
Pallantis pueri, victum quem vulnere Turnus
Strauerat, atque humeris inimicum insigne gerebat.
Ille oculis postquam sæui monumenta doloris,
Exuiasque hausit; furiis accensus, & ira
Terribilis, Tu ne hinc spoliis indute meorum
Etipiare mihi? Pallas te hoc vulnere, Pallas
Immolat, & pœnam scelerato ex sanguine sumit.

Aeneid. 11.

Quamobrem eiusmodi temporibus atque locis rationem habendam esse, & res ipsa & humanitas, & diuina iura monent: nisi quid fortasse vel Dei iussu, vel iustissima causa excipiatur.

Qui non eduxit gladium: timebat enim, quia adhuc puer erat.

PATERNÆ disciplina documentum hoc tempore etiam Gedeon statuedum minimè oblitus fuerat, qui ad hoc Domini bellum proditurus, primogenitum sibi filium, quamuis nondum firma ætate, tamen minimè relinquendum in otio & ignauia, sed secum educendum duxit, cum pleriq; hominum, maximè verò eorum qui summi habentur, liberorum teneriori ætate indulgere plus nimio soleant, muliebricq; magis quàm virili in ea re affectu seniq; ducantur. Voluit igitur Gedeon educti secum pueri virtutis &

Liberorum
doctrina.

Regia maic-
stas.

indolis periculum facere, oblata occasione magni, uti superius dicebamus, facinoris; qui tamen futura ignavia signum magis, quam paterna virtutis imitanda exemplum exhibuit. Quippe qui, quamquam à patre patrum suorum necem ulcisci iussus, tamen nec gladium quidem educere ausus est. Et quamquam hoc loco maiestatis regia reuerentiam (quæ nescio quid in barbarissimis Regibus diuinum habet) iuueni animum imminuisse dicere possemus: tamen altam veram lectio ipsa rationem affert, quamobrem id quod iubebatur, nec aggressus quidem fuerit, pueri nempe timorem, degeneris argumentum animi, non reuerentiam aut pudorem: cui nullus erat locus in causa non iam Regum, sed hominum diuino iudicio captorum & ligatorum, atque iniusti, crudelis, & regia clementia indigni homicidij damnatorum. Timebat enim timore: itaque puerili, animique imbecillitati ultra ætatis rationem nimia, hanc tergiuersationem historiographus adscribit. Nam quod gladium gestare poterat, non tam exiguis aut corporis membris, aut viribus erat, ut educere & exercere non posset; verum animi robore carere, ipso timore deprehensus est. Cuius timoris effectricem causam subiunctam legimus: Quia adhuc puer erat. Sacra lingua verbum, NAGHAR, dum inter alia significat; alterum est, quod Latine dicere possumus, eligere; unde & iuueni nomen factum est NAGHAR: ei, inquam, iuueni, qui ad virum ministerium, atque etiam ad bellum aptus esse iam potest. Alterum venientitudinis & infirmitudinis, siue imbecillitatis ineptiaque, & aliis hisque affinis verbis interpretari licet; unde Latinorum stupra NEGHOETH, illa in lingua factum est nomen. Huius igitur orationis, Quia amplius puer, (sic enim in exemplari est) illam excipimus sententiam, quia is non solum priore significatione erat NAGHAR: sed secunda adhuc etiam imbecillus inersque erat. namque vox, amplius, hoc certe illam linguam callentibus indicat: Latinum autem vocabulum, adhuc, hanc interpretationem proximè accedit. Nam cum satis fuisset dicere, Quia puer erat, si ad ætatem tantum rationem referenda res erat, additam particulam, adhuc, sic explicare debemus: quia cum imbecillis pueritiæ ætatem iam excessisset, tamen adhuc minorem armis præstabat animum. Solent autem contra præstantiorum indolis pueri vel à postrema infantia, pueritiæque initiis, futurae virtutis exhibere specimen, ut de Iacobo, Esau, ac de Iosepho legimus. similem vituperabilem ineptitudinem obiicit Hebraeus D. Paulus: Etenim cum deberetis magistris esse propter tempus, rursus indigetis ut vos doceamini quæ sunt elementa exordij sermonum Dei; & facti estis, quibus lacte opus sit, non solidum cibo. illum per similem existuisse intelligimus is, de quibus Melita Geographus ait: Longa illis pueritia.

Hebr. 5.

Pomp. Mela.

Dixeruntque Zebee & Salmana: Tu surge, & irruere in nos, quia iuxta ætatem robur est hominis.

EXEMPLARI lingua sic: Quia sicut vir fortitudo eius. In huiusmodi exemplis rationem haberi oportere, aiunt, non solum virium, & imbecilli-

becillitatis ac firmitudinis cuiusquam, sed dignitatis etiam atque personarum. Quamquam enim in extremo iam vite loco constituti essent isti, tamen nec ignaua, nec obscura, nec ignobili plaga perire volebant; sed ut sublimi dignitate hætenus viuendo fuerant functi, ita regio exitu defungi optabant. Præterea grauissimum mortis genus & crudele deprecantur, quale, si à iuvene eorum, imbelli & ignauo occiderentur, laturo erant; non uno sed pluribus accipiendis vulneribus; cuiusmodi ipsi Gedeonis fratribus non intulisse, indicare videntur. Quippe fortium & robustorum virorum plaga robusta sunt, & quæ uno impetu hostem cominus petatum conficiant. de puerorum autem plagis non ita censendum, sicut scriptum est: Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum. Contra verò robustiorum & fortium efficacissimi esse memoratur vetus: Sicut sagittæ in manu potentis. Indignum itaque esse dicunt sua ipsorum virtute ac dignitate, cum fortes sese in bello hætenus præstiterint, cum Reges fuerint, cumque regio splendore vixerint; plusquam unico vulnere utrumque perire, eorum à fortissimo viro accepto, quandoquidem non in ipso prælio nunc occiduntur, ubi nec mortis genus deligi optarique potest; sed in iudicio ultionis sanguinis occisorum ab ipsis virorum; quamobrem & occisis proximum, atque eundem fortissimum sese vindicem præbere deceat, atque ita & sua fortitudini, & regie etiam dignitati satis facere; illamque, quam fortitudinis iuueni arrogare volebat laudem, magis, melioreque iure sibi ipsi propriam cognoscere, & adscribere. Atque dictum hoc à Regibus pronunciatum, ex communi & celebri apud bellicosos viros sententia petatum censemus, quibus ignominiosum atque miserrimum ducitur, forti viro non fortiter, à viro etiam forti, si pereundum sit, interfici. Quamobrem, ut proximo capite legimus, Abimelek à suo armigero se confossum voluit, ne forte, inquiens, dicatur, quod à femina interfectus sum. Et Dauid Saulem Regem priuato & obscuro sagittæ vulnere, quasi non unctum oleo, confectum lamentabatur.

Psal. 63.

Psal. 126.

Surrexit Gedeon, & interfecit Zebee & Salmana, & tulit ornamenta ac bullas, quibus colla camelorum regalium decorari solent.

ORATIONEM Regum honestam arbitratus Gedeon, ipse sese fraterni sanguinis ultorem præbuit; Surrexisse autem dicitur, cum ante principis ac iudicis officio functus, cæteris omnibus cum reis ipsis, tum sociis & commilitonibus adstantibus, ipse sederet. Iam verò nunc & quod facere iure poterat, & quod à reis ipsis rogaretur, sanguinis redemptorem ipse fortiter peregit. Atque hæc causa est, quamobrem hi priuato cuiquam, aut tortori publico ad occisionem siue supplicium non sunt traditi, videlicet quod ex homicidij lege punirentur, idque non ab alio, quam à sanguinis ultore siue redemptore efficiendum erat, ut in magno opere, si Deus nobis faueat, declarabimus. Iam verò quod de armillis, bullis, cæterisque regionum camelorum ornamentis à Gedeone sublati commemoratur, eò pertinet, ut illius noctis

Victoria magis illustris ostendatur, quandoquidem non ita tumultuosè res peracta fuit (tame si à paucissimis aduersus permultos) quin illis Reges integris, suis camelis insidentes, atq; satellitio minimè destituti, caperentur, simulq; cameli abducerentur; magna spoliorum, quæ referrî ab illis poterat, pars, nimirum auri atq; gemmarum, argenteaq; ornamenta, quibus nobiliores utuntur Arabes, reportarentur. Hæc verò ornamenta ab illo singulariter excepta videntur, ad victoriæ monumentum in sua familia relinquendum, quod Reges illos Madianitas captos & occisos, atq; fraterni sanguinis vltionem testaretur. Ipsi Madianitarum nationi, si quando actorum temporum memoriam superbè repetere libèret, vel exitus commemoratione, quam monilia illa perpetuam cōseruaturæ erant, minuerent arrogantiæ. Siquidem non omnium in exercitu camelorum illius generis atq; formæ (quæ illorum lingua SAHARONIM dicebantur) sed regionum tantum ornamenta atq; signa erant: quod historia ipsa aperte indicat. hæc à Chaldaico interprete GHINKAIA appellantur: ex quo nomine videntur à ceruicibus innodata totum camelorum collum, munimentum aduersus sagittas futura ambiisse. Cùm verò ea omnia spolia, saltem quæ Regum fuerant, sibi addicere iure suo potuisset dux; ex animi tamen magnitudine, diuitiarumq; contemptione, his tantum ad eum, quem diximus, usum exceptus, cætera omnia tam regia, quàm nobilium, aliorumq; cunctorum, quæ plurima esse oportuit, commilitonibus atq; aliis, qui illa tēpestate in agrum vel insectandi fugientes, vel diripiendi causa prodierant, permisit. vnicui enim illi Israelitarum salus, atq; libertas per Deum effecta, non solum diuitiarum, sed opum omnium atq; potentiæ estimationem superauit. Id quod altera mox consequente maximi animi actione ostendit.

Dixeruntque omnes viri Israel ad Gedeonem: Dominare nostri tu, & filius tuus, & filius filij tui; quia liberaisti nos de manu Madian.

HACTENVS, à Iosua temporibus, nemo apud Israelitas regnum vel principatum ita obtinuerat, ut hæredibus perpetuum relinqueret; sed quicumque vel Dei consilio aliqua salutis vel virtutis magnæ ratione cognita, vel ex populi suffragiis, vel ex tyrannorum, quibus interdum subijcebantur, voluntate Reip. clauum teneret, is vita ac munere pariter perfunctus, nullum de successione usurpabat ius, eratq; illa magistratus forma quasi consularis quidam, non tamen annuus, sed Iudicis ætatem perdurans. Nunc verò cùm huius salutis atq; libertatis, Deo authore atq; Gedeone duce, repēt, sine vlla suorum clade, sine bellico sumptu allata præstantiam, populi totius, tribuumq; omnium primores cognouissent, in huius viri amplitudinem, sibi & honestam & vtilem futuram persuadentes, conspirarunt, quæ si ab ipso susciperetur, rata & certa futura erat: tum propter publicam & grauium omnium virorum Israelis auctoritatem, penes quos ex gentium iure ac moribus, Principem sibi quocumque nomine, titulo, ac iure, quibuslibet condi-

Iudicium ratio & duratio.

tionibus deligendi arbitrium potest atq; esse censetur: tum etiam propter electionis explicatam rationem, quæ electo ius arrogare poterat, atq; in electionis auctoramento ac documento conscribenda erat. Quia liberaisti nos de manu Madian: tuo, inquit, maximo de omni Rep. merito. Itaq; primum electionis fundamentum erat, Gedeonis de omni Israele benemerentis ius, quo patriæ pater saluari ex illorum iudicio, atq; eodem patris nomine obseruari debuit. Alterum verò ipsorum deligentium atq; præficietium auctoritas, quæ duobus nominibus constare videbatur, nempe ordinis totius pariter consentientis. Viri Israel. quod sua lingua ita sonat: Et dixerunt viri Israel. ut singulariter vnumquemque rogatum, in commune consuluisse intelligamus: atq; hoc nomine omnis in posterum ad exceptionem præcedebatur ansa; & conditionis, hoc est, libertatis etiam ratio ad auctoritatem vehementer faciebat: namque antea dum ab hostibus oppressi erant, quumq; ipsi primas inter populum, ut familiarum atque tribuum primores & capita tenerent, tamen non proprii erant arbitrii compotes, sed potentiæ cozebantur cedere. Nunc verò liberati ab hoc viro, suæq; spontis redditi, eam conditionem obtinere sibi persuadebāt, quam populus quispiam nouus, nulliq; Regi aut principi addictus, tamen non vulgaris vel promiscuus, sed qui procerum & plebciorum ordinibus constet, cuiusmodi olim quicūque fuere eam Reip. quam optauere formam constituisse memorantur. quidam enim magistratibus vel perpetuis, vel certo tempore nouandis; alij paucis tantum ex multorum numero delectis; alij vnicuiquam rerum summam, atq; Reip. habenas concesserant: unde tria gubernationis genera apud historicos commemorata existere. Iam itaque sibi ius nunc Israelitæ constare arbitrati, Gedeoni potestatem in se omnem, ad quartam vsq; progeniem, tradere constituerant, magis utiq; (ut significabamus) ex Gentium more, quàm ex singulari Israelitarum (uti mox cognoscemus) vel iure vel usu. Quod si Gedeon ambitiosè admississet, haud dubiè occupare posset, & obtinere, ambitiosè tamen, sicuti dicimus, magis quàm iustè; sed non bonis demum successibus, ut facile diuinare est. Atqui hanc nec prudentem, nec iustam fuisse consultationem aut conspirationem, sed magis ex noua recentiq; salutis letitiæ tumultu populariter ortam, quàm ex sapiente deliberatione profectam, ipsa p̄j ac modesti Gedeonis sapienter repudiantis oratio docuit. Quod verò illi oblatum fuit, non erat facultas & auctoritas iudicandi, consulemque agendi, qualis Deboræ, Baraco, Aodo, Ghathnieli, & cæteris obtigerat; hanc enim non ex ipsorum delectu, sed pari iure cum iis, qui se præcesserant, iudicibus ipse iam tenebat; utpote vel illius salutis admiranda signo ac manifesto exemplo iudex per Deum declaratus, cuiusque partes deinceps posthac essent, populum ab externis inuasionibus foris defendere, & patriis, hoc est, sanctis, à Moseq; acceptis legibus, domi gubernare, in officioq; continere, nullo alio vel præmio, vel stipendio, vel commodo aut splendore usurpando, quàm quo alij antea fuissent vsi: verum hi, regio excepto nomine, omnem in se

Electio publica.

Gubernationis generæ.

in se potestatem imperandi, ducendi, ac deducendi, & quidquid ad principis commoditatem, maiestatem, & facultatem atq; copiam pertineret, constituendi, illo verbo committebant: Dominare nobis, MESSALIANVS. quod quia magis affini vocabulo Chaldaeus Paraphrastes reddere non potuit, exposuit, REGNA IN NOBIS. Præter nomen, inquit, omnem regni atq; imperij auctoritatem tibi & filio tuo Iether primogenito (non aliis septuaginta quos habes) sed huic singulariter, perinde atq; tibi, & huius filio, id est nepoti tuo ex hoc procreando, eodem iure atq; modo permittimus, & tradimus, quam tu tuo atq; ipsorum nomine quamprimum usurpare possis, nobis consentientibus, atque adeo ultro offerentibus, adiuncto obligationis atq; causæ nomine ac titulo: Et filius tuus. ipsorum oratio sic habet, Etiam tu, etiam filius tuus, etiam filius filij tui. Quæ repetitio integrum, constans, atq; par singulis adscribit ius. Et quisnam hominum tantum splendorem, tantam auctoritatē, tantam potentiam & gloriā, tanto primorū atq; populi consensu & applausu oblatā, atq; adeo in specie iustā, & bono merito magis enatam, quam ullo ambitu, ullove negotio, sed ne cogitando quidem partam, repudiaret? quis admittentem non laudaret? quis recusantem non vel ignavia, socordia, & exigui animi, atq; ignobilis humillimiq; damneret? præcipuā non suum decus tantum, sed filiorum ac posteritatis amplitudinem auersatum, & gloriā, cuius causa multi non solum iura omnium cum humana, tum diuina, sed humanitatem ipsam, atque etiam affinitatem omnem ac patriam prodiderunt? Atque hic nulla obistere posse videbatur inuidia (cui potentia subiecta esse solet) ubi tantus populi atq; principū consensus applaususq; constabat. Existimo nullum nostræ memoria huiusmodi exemplum visum, nec facile apud externos antiquiorē (que homines huic) mile expectatum crediderim.

Iuu. Sac. 10.

Visne salutari sicut Scianus? habere
Tantumdem, atque illi sellas donare curules?
Illum exercitibus præponere? tutor haberi
Principis angusta Capreatum in rupe sedentis
Cum grege Chaldæo? vis certæ pila cohortis,
Egregios iuuenes, & castra domestica? quid ni
Hæc cupias? nam qui nolunt occidere quemquam,
Possè volunt.

Sed quemadmodum huiusmodi, quæ vulgo maxima ducuntur, maximæ sunt res, à sanctis diuinæq; prudentiæ luce præditis viris accipiuntur, & Gedeonis iudicio atque responso, ad nostram utilitatem cognoscere optabile præcium fuerit.

Quibus ille ait: Non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur Dominus.

VNA etiam honesta credita ratio, quamobrem tantus magistratus, & vulgi, & fortassis ex eorum, qui sapere putantur, iudicio delatus, repudiari non

non deberet, nobis non fuerat superius adducta, quæ hoc in loco inducetur comode, civili nimirum & benignū comis gratiq; animi officium, amicorum vel beneficiis, vel voluntatibus atq; studiis rependendum. Namque indecorum illiberaleq; duci potest, amicis vel affinibus, nostram dignitatem amplitudinemq; cupientibus & efficaciter carantibus, gratiam non referre, vel saltem habere: nedum illud stultum, rusticum, atq; improbum ducatur, non tantum amicis & notis, sed ignotis etiam, imò cunctæ prorsus genti, eique frequentissima & nobilissima, bene & magnificè, atque adeo amplissimè de te consulenti, & sese tibi ultro subdere optanti, pari etiam animo non respondere, ut vel ipsos, quæ maximis votis digna existimant, à te contempta, superbia & arroganti cuiusdam despicientiæ tributentes, vel tanto munere indignū esse arguentes, communis iudicij atque suffragij partem contemnat: non sine perpetua, quam ex hac re expectare consequens fuerit, propinquorum & familiarium exprobratione & querela, quod nec tuis, nec tuorum commodis, cum sine labore, sine sumptu, sine ullo negotio potuisses, consulere volueris. Etenim vel hoc unicum argumentum hodie tantum ponderis ac momenti habet: ut vel quos opum atq; honorum cōtemptores aliās, magnificaq; aduersus auaritiā & ambitionem dicentes audimus, tamen & ad oblata ultro munia & munera subeunda, & ad maiora etiam deinceps ambienda impellat. His etiam centum alias & plures subtexere poteramus causas, cuiuscumque iam vel vulgari homini propter frequentem commemorationem atque repetitionem notas, quibus nemo ferè est, cui non magnas res & ambire, & aggredi, & gerere non persuadeatur quotidie, si non aliorum oratione, at ipsa propria tamen & priuata cogitatione cuiusquam, qui se aliquid esse aut ipse putarit, aut ab aliis audierit, inter quas præcipuum iam locum, & frequentissimum illa de euangelico talento admonitio usurpatur, an ad eum modum, quem Christus posuit, concinnata, nec ne, non huius temporis atque disputationis inquirere fuerit. Nihil itaque in hoc genere aut dictum umquam est, aut excogitari diciq; potest, quod ad huius Gedeoni oblata amplitudinis persuasionē non possit opportunissimè afferrī, quodq; vir ille optimus ac sapientissimus non intellexerit: qui tamen maiori iudicio rem à se examinatam & perpensam, prudentissimè ac piissimè expediuit. Num præter animi sui statum, ab omni ambitione & cupiditate alienum, præter suarum ipsius partium extenuationem, quæ optimos quosque & præstantissimos viros decet: populare illud cōsiliū duobus nominibus improbandum duxit, altero quod verè populare atque repentinum esset, nulla matura deliberatione tractatum, sed præsentis magis libertatis lætitiæ & exultatione, atque temeraria frequentia, quàm certa ac firmā cunctorum amicitia & beneuolentia profectum, quippe quorum quæ oblata magistratus rationem reddebat oratio, illa fuit: Quia seruasti nos de manu Madian, quam non rectè subductam suo ipse responso, ut max intelligemus, arguit. Altero vero, quod quamuis maximè deliberata, certa, atque aquabilis illius sibi præficiendū

ficiendi omnibus cōstitisset volūtus; facultas tamen, atque vsus ad eiusmodi actionem illa tempestate non constabat; cūm diuina Lege populo potestas adempta esset, quemquam ad regnum, regniue simile imperium, nisi à Deo ante probatum, indicatum, & manifestis documentis traditum, deligendi.

Deut. 17. Cūm ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & postederis eam, habitauerisq; in illa, & dixeris, Constituam super me Regem, sicut habent omnes per circuitum nationes: eum constitues, quem Dominus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Itaque quid populus, vel populi principes (qui populariter magis, quàm pro dignitate tunc agebant) vellent, quidve possent, Gedeon ipse longè illis melius rectiusq; peruidit, qua tanta autoritatis splendore nō praestrictum à recta sententia declinasse, magni exempli est, & viris bonis omnibus ad imitandum obseruandū, atque à Spiritu sancto constituti ac descripti. Iam verò responsum ipsum partibus (vnde vidimus) examinatis facile capi teneriq; potest. Non dominabor vestrī, nec dominabitur in vos filius meus. Futuri temporis verba in sacra lingua magnam (vt sēpe adnotauimus) obseruationem significationis habent, præcipuè verò negatiuo, vel vetationem significante vocabulo adiuncta, namque idem valet quod imperatiuus, idem quod indicatiuus praesens cum infinitiuo, idem quod perpetuum: atque hoc etiam singulare habet, quod vtantibus legibus familiare est, & Prophetarum oraculis ac praedictionibus familiarissimum. Tantūdem igitur nobis hoc loco sententia redidit, Non dominabor vobis, atq; illa, Non possum, non debeo, non fas duco, demum nolo vobis dominari; atque ad eò scio, tametsi nunc vos istud profertis, me, nec filium meum vobis dominaturum. haec postrema explicatio propheticæ praenotionis est, vt suo loco indicabimus. Prima igitur, Non possum vobis dominari, & animi sui ab illa cogitatione alienationem proficitur, & virium ac meritorum tenuitatem conspicietur modestissimè. Secūda, Nō debeo, quia nec à Deo id munus subire iussus sum, nec vestra vel voluntati obtemperare, nec amicitiae aut benevolentiae gratulari teneor, cūm sciam quae anima, atq; motu in istud consiliū coteritis; vobis inquam, quorum naturam & ingenium calleo. Tertia, Non fas duco. Nam quamquam frater vester sim, quod & esse volo & profiteor; quamquam manifesta Dei, vobisq; declarata volūtate, vel ad regnum, vel ad imperatorium munus vocatus essem, tamen, istud MESSOL, id est, dominandi nec verbum, nec ius usurpare possem, quod nulla in parte Lex vel Regibus tribuit, imò contra potius cauet: Nec eleuetur cor eius superbia super fratres suos: quos fratres perpetuò dicere, & habere, & fraterno affectu officioq; colere, ac regere conueniat. Huiusmodi exemplo superbum Domini cognomentum ab Auguſtino perdidit legitimus: quamquam reapse numquam relictum. Verūm vir hic & optima perspexit, & perspecta, animo officioq; obtinuit. Quarta, Nō demum vobis dominari, vt pote à dominandi voluntate alienissimus, & vestri ingenij nō ignarus, qui, quod hodie mihi offertis, eas nunquam obtinuisse

Futuri tempus verbi.

Deut. 17.

Dominatio potestas regia Dominus.

fuisse volētis; & libertatem, quam nec diuina gubernationi constanter addicere curavistis, mea potestati ubiectam, grauitèr iniquoq; feretis animo. Denique noui certissimè, nec me, nec filium meum, quos nunc ad dominationem appellatis, vobis cordi futuros esse: id quod res ipsa nō multo post hac docebit. Cognouerat enim prudentissimus vir vulgi illius ingenium & mores, & quid tandem familiae filiusq; suus futurum esset, diuino Spiritu prauiderat: atque cum hac in significatione huius dicti pensum excipimus, quem in illo superius declarato: Quemcumque dixerō tibi, hic non ibit tecum, non ibit tecum. Huic verò imperij detrectationi opportunissimum adiunxit consiliū Gedeon, quo & illorum sententiam redarguit, & optionem postulationemq; correxit: Sed dominabitur vobis Dominus. dominationem, regnū, & imperium in humanū genus omne vni Deo proprium esse, illiq; soli referendum, sacra oracula frequentissimè attestantur: Potestas & terror apud eum est, qui facit concordiam in sublimibus suis. Numquid est numerus militum eius? & super quem non resurget lumen illius? Et, Quoniam Domini est regnū, & ipse dominabitur gēitum. Et, Qui dominatur in virtute sua in aeternū: oculi eius super gentes respiciunt. Quod si propria hac in omnes gentes dominandi auctoritas Dei vnica est, quam ille aliquando legitime constituitis Regibus, certo statutoq; modo concedit, singulari ac peculiari quodam iure, in populum sibi singulariter delectū & curatum, ac praecipuo quodam exemplo dedicatiū, huiusmodi auctoritas tribuenda fuerit. S. S. E. Et scient, quia Deus dominabitur Iacob, & finium terrae. & Facta est Iudaea sanctificatio eius, Iſrael potestas eius. Quibus omnibus in locis verbum MASSAL usurpatur, quod liberam, certam, & perpetuam dominationem, iudicandi & gubernandi potestatem auctoritatēq; significat. Hunc igitur illis proprium Dominum optimum, potentissimum, iustissimum, & sapientissimum singulari nomine IEHVEH ab initio perpetuo beneficiorum vsu cognitum, & haecenus ipsorum vitio atq; culpa offensum, deinceps posthac cognoscendum, placandum, conciliandum, recipiendum, atq; colendum commemorat: & consilio atq; suffragio sua pro parte firmat, ea auctoritate qua nunc fungitur vsus, hoc est iudicis ac ducis, cuiusmodi alij, qui haecenus ipsis praesuerant, auctoritatis magistratu defuncti sunt. Sed dominabitur vobis Dominus. Fortis, aeternus, & immortalis, quem regnum & potestas in iustos & iniustos vnicè decet, nedum in vos, qui hanc salutem non à me, nec ab alio quopiam homine accepistis, sed ab illo tantūm. Atq; vt illi cura est in vos dominandi, ita vobis illi parendi est, vel ex praeteritorum tum beneficiorum, tum etiam iudiciorum recordatione. Non longè hac optimi consulis, & consilij ratio ab illa Iosue sententia discrepat: Eligite vobis quod placet, cui seruire potissimum debeatis; vtrum diis quibus seruiert patres vestri in Mesopotamia, an diis Amorrhaeorum, in quorum terra habitatis. Ego autem & domus mea seruiemus Domino. Nisi quod Iosue illo loco de omni religione, & Reipublica etiam ex-

Iob 15.

Psal 29. Psal. 69.

Psal 99. Psal. 103.

Iosue 24.

terno cultu agebat, Gedeon de magistratu tantum videatur agere, quam re vera de utroque agat cultus genere, aperteque doceat, illos errantem cum singulari præter omnes gentes exemplo, Deum principem, & suarum rerum curatorem & promotorem habere possint, ad ea aptanda traducunt, quæ apud alias gentes nec sapienter usque instituta, nec adeo felicia videntur, quæ cum ipsi, non ex Dei consilio, sed ipsorum voto & inuento adepti fuerint, minus profecto ex animi sententia cessura experientur. Atque hoc omnium humanarum miseriarum caput est, velle unumquemque suam publicè ac privatè viuendi agendique formam sibi constringere, ab illa diuini Spiritus norma simplicique lege diuersam, & ad hanc privatam proprietatem diuina uina humanaque omnia pertrahere. S. S. E. Ecce qui elongant se à te, peribunt, perdidisti omnes qui fornicantur abs te. Mihi autem adherere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam.

Dixitque ad eos: Vnam petitionem postulo à vobis: Date mihi in aures ex præda vestra.

Hoc ab ipso parta primùm victoriæ tempore in animo habuisse videtur Gedeon, nempe insigne aliquod huius gestæ rei monumentum in familia sua statuere, quod & delectus sui à Deo facti, & admiranda in expeditione felicitatis, posteritatis memoria; ad Dei primùm laudem, & nonnullam familiæ suæ gloriam, atque adeo ad commemorationem meriti erga omnem Israelitarum gentem testaretur. Nec enim nullam posterorum harum causarum rationem ipsi habitam fuisse arbitramur, qui & initio meliorum torques usurpauit, & deinde hoc postulauit, obtentumque non aliam quam in propria dicauit domo. Commodum autem accidit, ut repudiato tantæ amplitudinis munere ipsi oblato, id quod minimè æstimatione, facileque concessu erat, postularetur, præsentibus præcipuè viris omnibus, iisdemque exstantibus, & nihil in illo lætitiæ tumultu tantum de se benemerenti videri negaturis, cuius ex ratione ac iure belli maior multo spoliarum & prædæ portio, quam ea qua postulata est, deberetur. Atque sua ille partis nullam hoc loco mentionem facit, sed ex iis quæ alij collegerant spoliis, in aures tantum aureas sibi concedi poposcit. Postulabo à vobis postulationem. Verbum S A A L ad ea pertinet, quæ honestè peti, & gratiosè donari possunt. A vobis in aures ex præda vestra. Testimonium atque documentum hoc debebat esse optimi sui de illis omnibus meriti, & velut pignus quoddam seruantiæ illorum in posterum erga se familiamque suam, monumentum etiam maxima illius stragis hostibus illata, quorum vel in aures, quæ ita graueis singulorum fuisse par erat, tamen coniuncta summa, tantum conficerent ponderis.

In aures enim aureas Ismaelitæ habere consueuerant.

Ex exemplari sic: Nam in aures aureæ illi, quia Ismaelitæ illi, hæc expositione, velut per paræthesin inducta, plures indicantur simul res. Nam præter

præter antiquitatis commemorationem, quæ de gentium moribus inquirenti opportuna est, auguriorum etiam atque superstitionum, variis populis familiarium, notatio commodè inducitur, cuius generis usus omnis in sacra dam naturæ lege. Voluisse autem hoc vno exemplo dux ille videtur, certum & manifestum victoriæ illius tanta de illo tam numeroso exercitu testimonium, & monumentum statuere, iis ipsis insignibus conseruandis, quæ eisdem gesti gestare moris atque religionis fuit. Hoc est in auribus aureis, luna referentibus instar, quæ proprium ac singulare Arabum, Ismaelitarum præsertim, esse solet ornamentum. Quippe Ismaelitæ originem suam ad Abrahamum referentes, hoc primum insigne monumentum singulis ex ipsorum gente nobilibus, præcipuè auribus (in quibus admonitionis sedes est) appendendum statuerunt, quod ad gentis suæ nobilitatem commemorandam, atque omni animi robore & bellica virtute præstandam perpetuò hortaretur. Nouerat namque Ismael, primum in electissimi illius viri Abrahami familia Isaacum à Deo appellatum; se autem, quamuis natu primum, secundo tamen loco ad humanæ præcipuè felicitatis amplitudinem vocatum. S. S. E. In Isaac vocabitur tibi semen, sed & filium ancille faciam in gentem magnam. Quia sementuum est, quod promissum Azaræ matri etiam calitus de nouo confirmatum fuit. Surge tolle pueros, & tene manum illius, quia in gentem magnam faciam eum. Cuius promissi, à se non tantum ex arcana significatione, quantum ex communi ac rudi verborum interpretatione, excepti, symbolum sibi, & posteris omnibus suis instituire meditatus Ismael, luna effigiem singulis perpetuò gestandam statuit, quæ id significaretur, se quidem, si temporis antiquitatisque spectanda esset ratio, priorem quidem stetit, eo modo quo nox die prior ab initio fuerat. S. S. E. Et fuit vespere & mane dies vnus. Verum quod ad claritatis prærogatiuam splendorisque attinet, primas Abrahamicæ amplitudinis partes Isaac fuisse per Deum tribuitas; proximas vero atque secundas sibi vni concessas, cui ex eodem luminis fonte, hoc est, ex Abrahamo nobilitatis paternæ emanaret initium, nunquam tamen desitura, sed ut luna perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis, duratura. Itaque quamquam Isaac primas illustrissimasque splendoris ratione ipsi deferat, sibi tamen secundas arrogauit, illumque cum sole, se verò cum luna composuit, cui ceteri omnes ex Abrahamo & Ketura prognati populi, tamquam minor astra, & lumine & dignitate cederent. itaque sese omnium fratrum suorum, vno Isaac excepto, splendoris felicitatisque nomine perpetuò præstiturum, hoc symbolo declarabat: cuius quamquam non vnquam amplitudo rerum imminueretur, ut mortalium res (eæ præcipuè quæ maxima habentur) non eodem semper perseverant modo; tamen nunquam esset desitura, sed identidem instauranda plenissime, atque adeo plus semper luminis quam obscuritatis habitura. Siquidem luna nullam per longam temporis moram luce caret: & quamquam ea facie, quæ terram spectat, non nunquam non conspicitur; id tamen bidui, nunquam verò integri tridui est. itaque & hoc ipsum

Gen. 16.

de se genteq; sua praeceperat Ismael, posse quidem suas res, temporum atq; hominum aliorum causa & inuidia, minores aliquando videri, occultari interdum; verum perire funditus, exolescereq; non posse, sed ceterorum omnium rebus non modo pares, verum superiores etiam semper emer suras, praedictionem illam interpretatus: Hic erit formae homo: manus eius contra omnes, manus omnium contra eum: è regione vniuersorum fratrum suorum figet tabernacula. At qui symbolum hoc non monumenti solum nomine, sed augurij etiam religione, Ismaelis posteritati receptum ac sacratum, ad nostrum vsq; durat aeuum, quod Orientales illi populi huiusmodi auguriorum & superstitionum (maximè quae ex siderum ac temporum disciplina petuntur) semper fuerint studiosissimi, ut in lib. Phaleg docebamus. Quod obrem, quod in exemplari lingua NEZEM dicitur, Chaldaeus interpret RADASSE vertit, quod sanctum sacramq; Latine dicere possumus. Quod vero historiographus ipse expositionis causa subiunxit, Quia Ismaelita ipsi, Chaldaeus etiam componit, Quia Arabes ipsi. Ex utraque autem lectione illud docemur, non omnium illarum nationum, sed Arabum tantum hoc proprium esse gestamen, iis vero eo nomine arrogari, quod gentis suae ortus Ismaele ducatur. Huiusmodi auguriorum & auspicio rum omen imitatum antiquus Romanus:

Iuu. Sat. 11.

Tunc rudis & Graias mirari nescius artes,
Vrbibus euerfis, praedarum in parte reperta
Magnorum artificum frangebat pocula miles,
Vt phaleris gauderet equis, caelatae quae castis
Romuleæ simulacra feræ manfescere iussæ
Imperij fato, & geminos sub rupe Quirinos,
Ac nudam effigiem clypeo fulgentis, & hasta,
Pendentisque Dei perituro ostenderet hosti.

Ex monilium autem camelis Regis detractorum effigie, quae Hebraice SAHARON dicitur, hanc etiam, quae Ismaelitarum familiaris est, arguimus. Etenim circulos illos lunam etiam imitatos intelligimus, altera parte crassiores; extremis vero, qua curribus appenderentur, tenuiores. Quamquam verò Machometana superstitioni quam plurimae gentes adhaerint, luna tamen insigne Arabibus tantum tribuitur, eo quod explicuimus instituto. Fuere autem primi omnium Arabes à Machometo post Persas aliquot seducti. Machometis autem singulare insigne, manus expansa fuit, quam ille per Deum capiti suo mentiebatur impressam. Atque hoc posterum Mauri, Palestini, Persae, ceteriq; ferè omnes, praeter Arabes usurparunt, non solum qui illi incumbunt sectae, sed qui eidem cum antea inhaerent, renunciaſſe, inq; Christianam Ecclesiam conceſſiſſe dicuntur, quales in omnibus Celtiberiae regionibus quam plurimos videbamus, tum rusticos, tum Agasones, huiusmodi manus imaginem iumentorum frontibus appendentes. Cuius etiam in nostris antiquitatum monumentis effigiem aere incisam, &

ex cocto vitro, quod smaltum vocant, inductam habemus. Porro temporum seculorumq; spacio, & gentium confusione euenit, ut insignibus his tum Arabes, tum Mauri promiscue utantur, maiore etiam superstitione & errore. Nam & Turcae, quod Machometis profiteatur sectam, signis & parvis lunae effigiem hodieq; appingunt, quam tamen solis Ismaelitis quondam scriptura usurpatam indicat. Quae autem capitis parte insigne hoc Ismaelitis gestari soleret, ex Latina atq; Graeca versionibus facile indicatu est, quibus adscribendum ducimus. Nam Graeci interpretes ἐνώτιον, Latinus in aures pro NEZEM reddidere; quamquam nos vno tantum sacra lectionis loco nomen hoc, plurali numero pronunciatum, auricularum nominum adiunctum legerimus: & NEZAMIM, quae erant in auribus earum. aliaſ Genes. 35. autem persedè naribus appendi, vel si non ipsi naso appensum, subdem ornamentum vsu applicitum expresse legimus. Vt, Suspedi itaq; in aures ad ornanda Genes. 25. dam facie eius, ex verbo sic: Et posui NEZEM super nasum illius. Et quod Esais. 3. apud Isaiam Latine legimus, Et anulos & gemmas in fronte pendentes, propria in lingua est, Et NEZAMEI nabi. Et apud Ezechielem: Et ornauit Ezech. 16. te ornamento, & dedi NEZEM super nasum tuum. Atq; illud etiam in nostra versione apertissimum: Circulus aureus in naribus suis mulier pulchra & fatua. NEZEM auri in naribus, &c. Hispanica antiquiori lingua hoc genus, illa fortassis etate gestatum Anaziue vocatum legimus, vitro autem loco suum Ismaelita NEZEM appenderint: nihil refert, cum utraq; capitis pars, hoc est, auricula & frons, atq; ea faciei portio, quae à fronte inter oculos ad nares protenditur, monitioni, recordationi, animaduersioniq; fuerit destinata, ut, Erigit manè, manè erigit mihi aurem ut audiam quasi magistrum. & apud exteros: Cynthius aurem vellit, & ad nouit. fronti autem & inter oculos atq; super nasum quemcumq; apponebantur, ex antiquo instituto huc proprie pertinent, quamquam seculorum vetustate, & hominum vitio postea ad ornatum magis fuerint usurpata, ex qua ratione illud preceptum est: Et si abis ea quasi signum in manu tua, eruntq; & mouebuntur Deut. 6. inter oculos tuos. Atq; non omnes, quot quot ex occisorum siue naribus siue auribus detracti fuerant huiusmodi lunares circuli, sibi dari postulauit Gedeon; sed à singulis eorum qui spolia detraxerant, singulos tantum, tamquam symbolum siue monumentum praestantiae. Moris enim & hoc fuisse antiquis vidimus, ut praeter eam, quae iure debebatur, spoliis partem, aliquid etiam singulare omnium consensus militum summis tribueretur ducibus, honoris ergo, quod apud Graecos Ποῦτος nomine celebratur, hoc itaq; postulationem hanc spectare etiam intelligimus, ultra eam, quam ante indicabamus, causam: Date mihi in aures ex praeda vestra. Exemplar in hunc modum habet: Date mihi singuli NEZEM spolijs sui. Singularem numero à singulis spoliatoribus tantum singulos circulos poposcit, non emptos ex alijs, non ad eam rem confectos; sed, quod modestioris exactiois erat, nullo sumptu comparatos ab his tantum, quibus inter spolia huiusmodi orna-

ornamenta contigerant, quod facile ac libenter concedi posset tam exiguae res, in tanta spoliiorum citra laborem partorum copia.

Qui responderunt, Libentissimè dabimus. Expandentesque super terram pallium, proiecerunt in eo in aures de praeda: & fuit pondus postulararum inaurium, mille septingenti auri sicli absque ornamentis & monilibus, & veste purpurea, quibus Reges Madià uti soliti erant, & præter torques aureas camelorum.

HANC spoliiorum partem ex Regum ornamentis, atque ex inauribus postulatam, omnem Gedeoni contigisse lectio indicat; sed postulararum inaurium pondus ideo commemorat, ut virorum, qui ad insectandam & urgendam hostium fugam, atque adeò magis ad spolia colligenda conuenerant, subduceretur numerus: non autem ut hostium occisorum summa ex his constaret, quæ iam superius ex Ismaelitarum Regum actione constituta, quibus additi fuerant, quos proxima noctis inuasionem perisse necesse fuit. nunc uero præter ea quæ iam declarabamus: illud Gedeoni consilium fuisse uidetur, ut ex solerti poderis supputatione intelligeretur, quanto plures ad spolia, quam ad prælia prodierint: prælium enim illud Domini trecentos delectos constanterque persecutos constat; post fugatos uero hostes, plusquam quatuor milia ex spoliatores existisse, ita coniecere possumus. In aures initio numerari noluit Gedeon, non omnes, sed singulas à singulis, ne consilij ratio omnis manifestè persentiretur: tot enim fuisse spoliatores, quot in aures numerabantur, facile quicuis caperet: ponderis autem examinandi cura aliò tendere uideri potuit, hoc est ad cognoscendum, quantum auri esse oportuit Ismaelitis omnibus. cum ea tantum pars, quæ ex singulorum spoliantium munere ducta contigerat, circulis siue inauribus non ita magni ponderis ab unoquoque collectis, tot siclos confecisset: præter ornamenta regia, quæ belli iure Duci debebantur, atque camelorum phaleras, siue monilia lunæ instar habentia, quæ ipsi met Dux detracta sibi acceperat. Atque ita Gedeonis ratio spoliatores tantum latere potuit, qui libenter primum concessere, & simul atque concessum est, in uestem solo instratam singuli singulos coniecere circulos; quorum pondus, siue auribus illi appendendi essent, siue naso admouendi, non existimamus drachmam superasse: neque enim huiusmodi partium capitum ornamenta, hoc pondere grauiora ad gestandum habilia sunt: onerarent quidem, magis quam ornarent, quæ plus habuissent ponderis. Atqui singuli sicli quaternas drachmas continent drachmas, ut in sacro Apparatu differabamus, utque, non ostendit siclus, quem ad uerum monumentum & exemplum in D. Lauræ Regij sacrarum reliquiarum thesauro dicere cogitamus. Igitur mille septingenti sicli uncias octingentas ac viginti quinque faciunt, & libras Romanas sexaginta octo, ac uncias nouem. Rursus si in drachmas referantur sicli, sex mille & octingentas efficiunt, quæ spoliantium facile arguent numerum, cum aperte singuli unquam tantum in aurem in uestem

Siclus.

Lib. Thubal.

coniecisse dicantur; ita ex uerbo: Et extenderunt uestem, & coniecerunt ibidem uir NEZEM spoliij sui. Qui nihil spoliauerat, nihil coniecit; & neque y etiam quicquam coniecerunt, quibus auri NEZEM nullus inter spolia contigerat. Atque ita publicè tunc decantatum fuit; tantum fuisse auri pondus, quod ad Gedeonem ex communi donatione pertinuerat, præter ornamenta & monilia cetera ac uerimenta regia purpurea, qualia Arabum principes, qui diuite ac molli cultu delectantur, induere solent. Ornamentis SAHARONIM. lunæ formam referentibus, quæ è regis torquibus pendebant. Et monilibus HANETIPHOTH. resinaria, Latine dicere utcumque possemus, siue unguentaria potius. Nam inter Persarum Arabumque delicias unguenta numerabantur: hoc est, balsama, opobalsama, & nardus, ac malobatrurn, quorum usus in capillis barbaque præcipue erat, præterquam quod & ad uulnerum curationem huiusmodi præciosa pharmanca principibus uiris adhibebantur. Est autem NETEPH, idem quod gutta, stilla, siue lachryma. Lachrymarum uero præstantissima opobalsamum est, Hebraicè TSE R I dicta. Inter cetera Darij Regis spolia unguentariam thecam, auro, gemmis, & operis elegantia insignem repertam legimus, quam unguentis transfusis purgatam, cum singuli ex principibus alijs atque alijs uisibus aptam censerent; Immo enim, Alexander ait, ad socium inferuandum & circumferendum. Socium autem ille appellabat Homeri libros, quorum lætione plurimum delectabatur. Huiusmodi capsulas aureas, siue pyxides, siue onyches suauissimi unguenti plenas, deliciarum causa non solum Regibus Arabum, sed & Principibus in usu fuisse, ex antiqua lætione facile cognosci potest.

Balsama.

Horat. lib. 1.
Ode 19.

Ecce, beatis nunc Arabum inuides
Gazis, & acrem militiam paras
Non antè denictis Sabeæ
Regibus, horribili que Medo
Nectis catenas. quæ tibi virginum
Sponso necato Barbara seruiet?
Puer quis ex aula capillis
Ad cyathum statuetur uictis?

Sed regias huiusmodi pyxides, uel onyches unguentarias, & materia & arte præstantes fuisse oportet: existimamus illas non adeò fuisse magnas, utpote quæ ab ipsis Regibus cum ceteris gestarentur ornamentis, ut nunc confectas ambra, musci, spherulas, quæ poma dicuntur, gestari à ditioribus feminis uirisque, nonnullis uidemus: namque omnia hæc cum purpurea etiam ueste, continuatis coniunctionibus enunciata, & Regum fuisse, & Gedeoni in partem cessisse lætione indicat.

Fecitque ex eo Gedeon Ephod, & posuit illud in ciuitate sua Ephra.

SALVTIS illius magna monumentum ad posteritatis memoriã statuere uoluit

voluit Gedeon, siue id uno tantum diuini beneficii demonstrandi consilio instituerit: siue aliquid etiam (quod suspicari facile est) humana gloria admiscuerit: quandoquidem non in tabernaculo, aut alio in publico communi omnibus loco, sed in sua ipsius patria urbe dicauit, quo illius visendi causa multi ex Israelitis confluere, unde popularibus cognatisq; suis celebrata, & cum celebritate utilitas nasceretur. Fuit autem Ephod vel vestis super humeribus, atq; thoracis vel lati balthei forma confectum ornamentum, namq; utrumq; vox ipsa significat. existimo autem non fuso auro fuisse opus illud confectum, sed connexis circulis ipsis compositum ad eum modum, qui militaris vestis, quam Giacum dicunt, ex chalybeis fibulis arctis & circularibus conficitur. Siquidem in exemplari ita legimus: Et fecit illud (aurum videlicet) Gedeon ad ephod. Ita comparauit, ut in ephod concinnaretur. Posuit, Collocauit, & ut trophaeum in signo statuit, non sine publica pompae & certa obseruatione, cum praefatione quod facile per omnem regionem diffuderit. Verbi VAIA TSEG, significatio huc spectat. verum consilium non ex Dei iussu aut oraculo initum, vitiosum tandem exitus arguit: multa alia, quae a mortalibus recte, uti in initis videntur, studio instituta non multo post in abusum degenerant: atque ex abusu in scelus, ex scelere calamitatem, tum publicam tum priuatam, prolabantur: quod quidem ex Deut. 5. Iosue 1.

Fornicatus est omnis Israel in eo, & factum est Gedeoni & omni domui illius in ruinam.

GERMANA lingua: Fornicatus est omnis Israel post illum. Quamdiu Gedeon vixit, nihil de prima illius monumenti institutione mutatum fuisse videtur, tantumq; illo Remp. administrante id ab eis, qui eo in rebus ac iudiciorum causa conuenirent, atq; a popularibus visitatum cum celebri quadam commemoratione, salutis non tantum semel parte, sed quoad da ipse supererat producta & conseruata. Eodem & munere & vita defuncti ex cognatorum & popularium desiderio (uti fit) monumentum illud iam maiori obseruantia custodiri, cultiore apparatu ostendi, atq; ut callidus ille homini generis hostis istorum artificia errorum, quacumq; capta ansa, inuenire, & hominibus commendare nouit, facile Ephodo illi, ad instar sacrificii dotalisq; ornamentis facti ex preciosa materia, atque non sine miraculo comparata, numen virtutemq; diuinam inesse persuadere potuit, allegis ad eam rem monumenti illius custodibus ac ministris, qui miracula crebro vulgo incalcarent indices noua, atque felicitatis exempla, nonnullis quibus conuenerant edita referrent, atque ita porro omnem Israelem in opinionem diuinitatis pellicerent, ut qui monumentum manu contingeret, ore oscilletur, oculis admoueret, is felicitatem sibi augurio quodam promitteret. Ex hoc autem hominum ac mulierum concursu & studio, magnam virtutum gloriam,

gloriam, tum utilitatem etiam accedere, consequens fuit. Magnam quoque Gedeonis familiae ac perpetuam dignitatem arrogari, & amplitudine etiam praeter ceteras vel sua vel aliarum tribuim conciliansem putari. Contra etiam non exiguam aduersus eosdem inuidiam concipi apud eos, qui ambitionis atque cupiditatis morbo laborarent: metum quoque & suspicionem inuasci aliis, fore ut ornamentum ac monumentum illius reuerentia inclinatus populus in illius Gedeoniticae gentis studium conspiraret. Atque ex hoc initio insidiarum aduersus Gedeonis domum semina exorta sunt. Omnis Israel fornicatus est ibi. eundem locum superstitiosa demum celebritate eisdem frequentando, quod tandem illius domus ruinae causam attulit. Hebraicum verbum MOKES offensionem grauisissimam, quam casus consequatur, significat. Chaldaice THAKLA, Latine offensionem siue impactionem dicitur. Cur autem Gedeoni etiam ipsi periculum hinc dicatur ortum, facile explicatum est. Siquidem quod ille in nominis sui monumentum, familiae atque posteritatis ornamentum perpetuum dicauerat, euerisionem potius familiae, & nominis sui odium inuidiamq; molitum fuit. Sed haec Gedeoni non praecognita intelligimus, verum post illius aetatem ab historiae huius concinnatore Samuele, opportunè animaduersa & indicata, ad statuendam lectoribus prudentiae exemplum documentumq;: cum omnis sacrorum scriptorum ratio ad expetendorum fugiendorumq; componendam disciplinam referatur. S. S. E. Quaecumque scripta sunt, ad nostram utilitatem scripta sunt.

Humiliatus est autem Madian coram filiis Israel: nec potuerunt ultra ceruices eleuare, sed quieuit terra per quadraginta annos quibus Gedeon praefuit.

VICTORIAE illius magnitudinè, breui oratione indicatam, aestimare operae precium fuerit; quae tanta fuit, ut toto illo auro non solum se ipsos vltisci Ismaelita non valuerint, sed nec cuiquam mortali nocere, negotiumve faceffere, quippe qui nec etiam suis dissipatis & imminutis rebus integrandis, satis opera atque studij admouerint. Hoc expositione illa significatur, Nec potuerunt ultra ceruices eleuare. Siue, ut in exemplari est, Caput suum attollere. Non solum rebus, sed nec verbis etiam quicquam magnificum agere, ita ut humiliatione hanc ad res, & ad nominis superbiam & gloriae pertinere interpretemur, quae vel unica Israelitici nominis commemoratione frangebatur. Quod vero terra quieuisse dicitur, perpetuam pacem securitatemq; significat, ex illa victoria ceptam, atq; toto Gedeonis auro productam, nemine undique vel vicinorum & confinium, vel remotiorum hostium quidquam tentare auso, propter gentis illius atq; regionis felicitatem opulentiam, atque etiam propter Gedeonis famam, quae plurimum per se ad compescendam insidiarum inuidiam valet; sed veram illius quietis causam, diuinam intelam fuisse intelligimus, quae populo illi religionem atque legis disciplinam rite obseruanti numquam defuit: ut autem haec studio ac moribus conseruarentur, optimi ducis atque praesidis perpetua cura fuit. Atque

Sacrorum
scriptorum
scopus.

ephod

quadragesima perpetua pacis, quietisq; communis annis, Iſraëlitarū res, tam priuatas quā publicas, non solum restitutas, sed vehementer etiam auctas oportuit, cum tempus illud ad vastas etiam antea, & nouo cultore occupatas terras colendas amplificandasq; satis fuerit, nedum ad ea, quae prius adificata cultaq; fuerant, loca refarcienda, corrigenda, & amplificanda, maxime tam fertili solo, benignoq; celo, atque singulari Dei providentia & liberalitate curato. S. S. E. Terra enim, ad quam ingrederis possidendam, non est sicut terra Aegypti, de qua existi, ubi iacto semine in hortorū more aqua ducuntur irrigua: sed montuosa est, & campestris, de calo expectans pluuias: quam Dominus Deus tuus semper inuisit, & oculi illius in ea sunt, principio anni vsque ad finem eius. Si ergo obedieritis mandatis eius, qui ego hodie praecipio vobis: diligatis Dominum Deum vestrum, & seruiatis ei in toto corde vestro, & in tota anima vestra: dabit pluuiam terrae vestrae temporaneam & serotinam, ut colligatis frumentum & vinum & oleum & fenugræcum, ex agris ad pascenda iumenta, ut & ipsi comedatis, & satumini. Huiusmodi beatitate totis quadragesima pacis annis vsa regio, quam tam cultoribus suis diuitiarum, annonae, atque omnium rerum copiam suppeditauerit, cognosci facile potest, vel ipsa cogitatione animi, quam tantum verbum, quiescere, confirmabit, Et quieuit terra. Nullo vel interno vel externo interturbata motu, nec fame, nec populari oppressa morbo, nec priuatis intestinis odiis, aut tumultibus vexata, tantum religionis obseruantissimi gubernatoris studio officioq; procurata, commodorum & felicitatis efficere atque tueri potuit. At vero terrena illa rerum copia ac felicitas, iuris vitii materiam fomentumq; parabat, uti saepe corruptis hominū animis accidit. S. S. E. In crassatus est dilectus, & recalcitrauit: in crassatus, pinguat, & dilatatus. Dereliquit Deum factorem suum, & recessit a Deo salutari suo. Quo minus verò haec tam cito irreperet corruptela, Gedeonis cura, diligentia, atque vigilantia obstinuit.

Abiit itaque Ierobaghal filius Ioas, & habitauit in domo sua, habuitque septuaginta filios, qui egressi sunt de femore eius, e quod plures haberet vxores. Concubina autem illius, quam habebat in Sichem, genuit ei filium, nomine Abimelech.

VERBVM. Abiit, securitatem populo ac terra partam significat; ex quo ortum genti enatum est, idq; quadragesima annorum; atque etiam iudicium a bellis vacatio concessa: cuius tantū cura officiumq; fuit, providendi quae admodum Resp. recte riteq; ex patris legibus, moribus, ac religione administraretur. quod verò hoc tempore Ierobaghal filius Ioas appellatus fuit, qui proprio antea nomine Gedeon dicebatur, eo pertinet, ut intelligamus, illud antiquum suum consilium perpetuo obtinuisse, diuini inquam ac veritatis cultus vindicandi & afferendi, aduersus omnium vanorum numinum superstitionem, ita ut audito Ierobaghalis nomine, unusquisq; sibi mitteret,

ac ne quidem de Baghalim mentionem cogitaret: in paterni autem nominis adiunctione, diuini cultus indicatur studiū; nam Ioas, Dei inquisitionem vel curationem significat. Atq; ita illum omnibus publicis edictis, consiliis, & scriptis, ac mandatis, muneris autoritate ac ratione editis appellari solitum interpretamur. Haec mandat, edicit, consulit, &c. Ierobaghal filius Ioas Iudex Iſrael. Habitasse in domo sua dicitur, non solum propter securitatem quietemq; terrae, sed etiam propter amplificanda familiae propositum, cui post muneris publici negotia (cum nulla, quibus distineretur, bella foris essent) quod reliquum erat temporis operam dabat; atque hoc modo euenit, ut septuaginta & vno liberis auctus illis non totidem annis euaserit. Nam quamquam aliquot ante bellum habuisset, quorum primogenitus Iether fuerat, magnam tamen partem in illo quadragesima annorum otio ex variis vxoribus suscepit: id quod expositio illa ab historiographo inducta adnotat, Eo quod plures haberet vxores. Namq; hoc antiquis legibus non erat prohibitum, imò potius certis legum interpretationibus, humanis tamen, & à scribarum consilio profectis, Iſraeliticae gentis amplificanda causa commendatum. Haec enim illorum de hac re sententia erat:

Qui quis vnum Iſraeli liberum donat, idem facit ac si orbem ipse cōtinet. Orbis namq; (ut illi aiebant) Iſraelis causa factus est, id quod secundum arcanam significationem non inepte dictitabatur; de Iſraele verò secundum carnem, non adeo aptè. Fuere autem complures illae vxores legitimo ritu ductae, quamobrem & vxorum nomen ac titulum obtinuerunt. Sichimitis verò illa concubina, proximo vxoribus conditionis gradu ac iure ducebatur: non autem isdem, quibus ille, ceremonis ducta erat, quae nato ex se filio cum materni splendoris non tantum, atq; ceteris Gedeonis liberis tribui posset, paternae dignitatis amplissimum nomen induit, Abimelech, quod patre regum interpretari possumus: quamquam enim pater non fuisset Rex, tamē quod munere penè regio functus fuisset, & ad dominationē regis similitē aliquando inuitatus, hoc illa filio nominis ausa est imponere. Atq; omnia haec ad parasceuen pertinent ruinae illius, quae post consecutā cognoscemus.

Mortuusque est Gedeon filius Ioas in senectute bona, & sepultus in sepulchro Ioas patris sui, in Ephra de familia Ezri.

QVEM viuentem, rerumq; tenentem habenas, Ierobaghal appellari solitum legimus, atq; hoc nomine cultum venerabilemq; bonis omnibus; improbis verò, & male moratis, maleque animatis verendum intelleximus; nunc iam munere pariter & vita defunctum, priuato & familiari nomine dictitatum audimus, cuius rerum atq; honorum mutationi & inconstantiae in vulgari animis per sepe spectatae, non rara nec simplicia quotidie notantur exempla. Existimo autem sepulchri, atq; sepulturae, & familiae mentionem in hunc locum inductam, eodem pertinere; ut nihil publice illustrius aut magnificentius in viri funus decretū collatumve fuisse indicetur, quam quod per ipsum priuato testamento potuerit esse mandatum: videlicet ut paterno

terno sepulchro in Gihaphrath, patria urbis agro, conditus, Abighezeritae familiae tantum adscriberetur; isq; marmoris inscriberetur. *liber*
 GEDEONI FILIO IOAS ABIGEZERITAE. Namque *liber*
 mentione fieri non opus erat, quam vel Vrbs ipsa patria declarabat. Quod
 autē singulariter adnotatū est, In senectute bona; domus familiaeq; rerum
 & muneris etiam sui usum ad extremā usq; diem perpetuū, nullisq; aduer-
 sitatibus calamitatibusve interruptum, sed ne tentatum quidem significat,
 quod diuina prouidentiae, optimi viri integro atque probando erga religio-
 nem, publicaeq; rei statum studio fauente, adscribendam est.

Postquam autem mortuus est Gedeon, auersi sunt filij Israel, & fornicati sunt in Baalim: percusseruntque cum Baal foedus, & esset eis in Deum: nec recordati sunt Domini Dei sui, qui eruit eos de manibus inimicorum omnium per circuitum: nec fecerunt misericordiam cum domo Ierubaal Gedeon, iuxta omnia bona quae fecerat Israeli.

Humana sapientia.

INSITAE hominum animis, antiqui serpentis opera, prauitatis animaduertendum exemplum, apud Israelitas persaepe repetitum, lectio hac adpin-
 git, atq; omnibus humanae proteruitae coloribus & umbris absolutum speculum producit. Primum autem totius humanae insolentiae ac puerilitatis caput est, cupiditas quaedam felicitatis suo sibi modo fingendae & constituendae, atq; a constituta per Deum omnibus communi ac vere conueniente ratione ad priuatae cogitationis & inuentionis opinionis que modum traducenda. Quippe infantiae atq; ruditatis merx esse putatur, vitam eo pacto instituire, quod a Deo simplicissimum apertissimumq; natura ipsi humana fuerat demandatum. De fructu lignorum quae sunt in paradiso, uescimur: de fructu uero ligni, quod est in medio paradisi, praecepit nobis Deus ne comedemus, & ne tangeremus illud: ne forte moriamur. Haec humani officij summa fuerat, ea praeter omnem exceptionem uelle, & agere, quae Deus aperiri concesserat, quae uero ueluerat, ne cogitatione quidem temerare: sed hanc ueniendi conditionem ignobilem & puerilem nimium, atq; humanae mentis capacitate & ingenio minorem futuram, nisi sua ipsi solertia atq; industria promouerent, & amplificarent, callidi illius draconis oratio persuasit: Nequaquam morte moriemini; scit enim Deus, quod, in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi uestri, & eritis sicut dii scientes bonū & malū. Vbi igitur illa serpentis obliqua atq; industriosa doctrina, femineo percepta animo, ad externi sensus examen relata est, probabilitatem habere uisa, facile ad usum sui discipulos pellexit: quo usu ubi semel fuit imbuta, citius recentissima natura esset, numquam post hac deinceps sua sponte ab illa errorum & puerilitatis labe & consuetudine purgata fuit, nec sese purgantibus oculis, ad spectūq; delectabile; & tulit de fructu illius, & comedit, dedisti

viro suo, qui comedit. sed quenam in humana natura uiribus, ingenio, moribus, & statu omni, ex illo uetito fructus esu, siue ex illa diuini statuti contem-
 ptione mutatio fuerit consecuta, euestigio indicatur: Et aperti sunt oculi amborum, cumq; cognouissent se esse nudos, consuerunt folia ficuum, & fecerunt sibi perizomata. Atq; opportunissimus hic sese offerebat argumentorum locus, ex quibus cognosci aperte poterat, omnem humanae sapientiae & insipientiae, quamuis ingenijs, praeceptis, institutisq; multiplicē & variam, variisq; opinionibus deductam (scholam, istis tantum primis & communissimis duobus principijs, & quasi fundamentis constructam inniti. hoc est, doctoris illius uersuti callido cōsilio ac monitu, humanos oculos semper apertum ac diuinum aliquid repertum iri promittentis, & femineis sensus, exterioris inquam hominis, erga ea quae iucundiora in speciem uidentur appetentiam, atq; ita fortasse fieret, ut quam maximam in Israelitis prauitatem & rerū atq; religionum mutandarum cupiditatem damnamus; in nobis ipsis, assiduo exemplo repetitam agnoscentes, corrizeremus. Etenim & nobis scripta haec sunt quemadmodum & illis: Existimas autem hoc, o homo, qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quod tu effugies iudicium Dei? Sed redeamus ad institutum explicandi munus. Nimis longa & fastidiosa hominibus illis Israelitis uisa fuerat illa quadraginta annorum religionis colendae simplicitas, nullis inuentis exornata humanis, qualibus cetera uerentur gentes, tum ad felicitatis cōmodius & citius obtinendam usum, tum ad Resp. ornamentum, atq; ad populi laetitiam, cuius rationem haberi oportere, eamq; non minimam, qui in commune consulūt, mundi sapientes censuerunt. Quamobrem de functo iam uita Iudice illo, a quo angustis illis, & communibus ueteribusq; religionis ac iudiciorum terminus tam diu coëcebantur, de amplificando exornandoq; cultu actum & peractū est. In exemplari lingua narratio haec sic inchoatur: Et fuit simul atque mortuus est Gedeon: ut expectatam illius uiri mortem, nimisq; longam uitam ad tedium usq; uisam illis fuisse intelligamus. tanta humanis animis nouarum rerū cupiditas, ex illo quod indicabamus primo semine, innata est. Aueri sunt filij Israel. uerbum IASSUBV, deliberatā consultamq; auersionem significat, non sine pœnitendae notatione: Pœnituit (inquit) filios Israel simplicis illius disciplina de uini Dei cultu tot annis producta, totidemq; etiam interruptae illius libertatis, constituendi sibi, singulis gentibus & populis religionis colendae rationem & modum, maxime cum iam pridem ad patrum maiorumq; suorum fuisset exemplum & institutum, ut praeter aus ultra Israelis Deum, uel simul cum illo, uel illo etiā praetermisso, Baghalim, id est, numina colerentur. Igitur publice de priuato singulariq; numine sibi suscipiendo, & consecrando atq; dedicando actū est, consilioq; de eare in isto, id praecipue sibi ad omnem eum priuatā, tum publicā rem uilissimum & opportunissimum uisum est, deligendū numen, quod quamquā diuinitatem habere credebatur, non tamen ab hominū consuetudine adeo atq; cetera numina

Erroris uice diuertit.

Rom. 2.

327

327

mina remotū esset, immo medium quoddam inter superna & infera munus officiumq; fuisset sortitum, & deorum caterorum familiaritate ac sociate usum, hominū quoq; consuetudinē non aspernaretur, immo potius frequenter. Huiusmodi autē natura, ingenij, atq; auctoritatis esse iudicatum, numē, quod ex munere atq; officio BERITH appellabatur. Est autē BERITH idē in illa lingua, quod in Latina Fœdus. BAGHAL verò iam sæpè alia adnotauimus cōmune esse pluribus nomen, idemq; ferè quod Latinorū nomen significare, adiunctoq; alio singularis notationis vocabulo, ad hanc vel illā virtutem, auctoritatē, & curam singulari ratione tributam excipi. ut BAGHAL PEGHOR. BAGHAL TSAPHON. BAGHAL GAD. Ita etiā Græca Theologia numinū suorum indagaciones ex nomine & munere cōpingebat. ut, Ζεύς ὀπίστος. Atq; hoc esse masculinū numinum nomen femininum autem Dearum, GHASTHAROTH, quod beatas felicisq; Latinè vertere possumus, in quo & antiquos Græcos Romanosq; scriptori falli notabamus, vnā quampiam singularemq; Assyriorum Deam, ASTHARTEN esse existimantes. Igitur cū Israelitæ non tantū cum superioris, hoc est cum Deo & Angelis, atq; etiā cum aliarum gentium Diis verum etiā cum nationibus hominum, tam vicinis quā remotioribus negotia & res cū bellum tum pacem spectantia, incidere sibi posse putassent, id sibi numen duxere exoptandum, cuius in belli & pacis rationibus componendis, firmādis, & stabiliendis sacrosancta crederetur auctoritas. Id verò ipsum erat, quod singulari nomine Fœdus appellabatur. Nam si cum superioris Diis de populi vel defensione vel conseruatione agendum esset, Fœderis numinis tutela, intercessio, atq; suffragatio oportuna erat, et quidquid ex conuento promissum esset, propter numinis reuerentiam & gratiam præstaretur, cū aliās & ipsi inter se Dijs fœderis numine & officio interdum egerent. (Namq; inter Deos amicitias, inimicitias, contentiones, discordias, atq; simultates inuidiasq;, insana illa pœtarum theologia miscebat) Si verò cum mortalibus hominibus res incidisset, nullum magis propitium numen, nullum magis æquum, magisq; obseruandum videbatur, quā fœdus, quod quamuis placido, æquabili, & ad amicitiam factū videretur ingenio esse; violatæ tamen fidei acerrimus vindex credebatur; quæ vel illis porca, vel alterius cuiuspiam generis hostia, sancito fœdere ferienda, ritus declarabat. Atq; ita pro temporis ac loci ratione opportunissimū & commodissimū, BAGHAL, fœderis tutelam sibi fore persuasi Israelitæ, id numen consecratum publicè colendum decreuerunt, quod & super omnes sibi propitios & inferos conciliare posse crederetur. Facile enim sperabant fore; ut cū vicina finitimāq; gentes Israelitis tutelarem Deum esse intellexissent, fœdus, amicitias, & societates vltro proferrent, & prelatas sancirent, sanctasq; & statas obseruaret. Fornicationis, siue fornicationis verbum, ad nouæ religionis ac superstitionis cuiuscumque detestandum fœdum significandum vsurpari, quā plurimis in sacro sermone exornatum

Fœderis sanctas.

Fornicatio.

obseruatum: translatione videlicet sumpta à feminis, quæ à debita maritis fide ad alios ardores libidinosè desciscunt. Percusserunt cum Baghal fœdus. In exemplari lingua sic ex verbo: Et posuerunt sibi Baghal fœdus in Elohim. Ponere verbum, & quod huic tam Hebraicè quā Græcè respondet, cū religionis incidit sermo, sacrum est, & idem quod dicere & sacrare significat; ut: — Posuitque immania templa. &

Ponere.

Iurandasque tuum per nomen ponimus aras. Cum autem hoc numen illis positum audimus, cetera omnia, quæ ad illius facerent cultum, decreta & constituta intelligimus, ut templa, altaria, aras, hostiarum & sacrorum ritus, sacerdotia, ac ministeria ad fastum etiam & ambitionem, ut tantum, tam nobilem populum decebat, scilicet in Elohim. Curam gubernationem, prouidentiam, atq; tutelam cum virtute auctoritatēq; summa, hoc nomen significare, & muneris magis quā naturæ esse, identidē iam ostendimus: atq; ita notamus, ut Græcis suum Hermetem, Romanis Mercurium facundum inter homines atque Deos medium internunciumq;, sic Israelitis modò suum Fœdus non tantū Diis & hominibus, sed hominibus ipsis, inter se aptum vtiq; indicatum & susceptum. quo autem iure, quo consilio, quo exemplo, quo vnquam beneficio accepto, demum quo sensu id factum fuerit, si quis nunc quærat, respondebimus nimirum defectione ingrato, & beneficiorum immemori animo, atq; propria opinionis & electionis industriaq; amore insaniente, ad hanc non solum erga Deum, sed erga benemeritissimos de se homines, pietatis atq; fidei proditorem repente commigratum fuisse. hoc est quod subiunctum epiphonema indicat: Nec recordati sunt Domini: illius, quem singulari præter ceteras gentes prouidentia, à sua initio gentis Deum Elohim, suum beneficentissimum creatorem, tutorem, vindicemq;, non intellexerant modò, sed senserant. Qui eruit eos de manu inimicorum omnium per circuitum. Nam, ut antiqua taceantur beneficia, quæ ipsorum patribus & maioribus in Ægypto, in solitudine, in occupatione terra illius contigerant; recentia illa, quæ ipsorum parentumq; memoria collata erant, atque adeò hoc recentissimum, quo adhuc viuētibus ac sentientibus frui dabatur, Ismaelitica cladis Gedeonis ministerio per Deum edita; satis superq; fuerant, non solum ad sacrā patriam, antiquāq; religionem & pietatem conseruandam, sed etiam ad Gedeonis familiam in illius magnæ salutis commendationem, atq; in hostium opprobrium fouendam, imò amplificandam, prærogatiuis ac priuilegiis illustrandam. Quæ omnia officia non solum deserta, verum etiam per summam impietatem, ingratitude, atq; adeò crudelitatem prodita notantur, verborum atq; rerum contentionibus aptissimis. ut Israelis, qui contra nominis sui professionem, Deum illum, à quo dignitatem felicitatemq; omnē adeptus fuerat, ne mentione quidem aliqua dignum duxerit. Non recordatus est in iis ipsis de consecrando sibi numine actionibus. Iam verò cause ipsius status atq; definitio si expendatur, maxima profectò astimationum deprehendetur

פדח

Fœdus.

falla-

For-lus que-
ad modum
vetitam.

nr-3

Deut. 7.

Supra c. 1.

fallacia, tum quod eam rem, siue eam actionem siue cogitationem Deum appellari, Deiq. loco sibi haberi voluerint, quam diuina legibus expressa exceptione non semel vetitam fuisse constaret. Fœderis enim vel nomen, non quod ad diuinum cultum modo, sed etiam quod ad humanum conuenit inter Israelitas, & finitimos hostes. exceptum & vetitum esse, Deu. cauerat: quippe quod ipsis, ipsorumq. regionibus perniciosissimū fore, prædictum fuerat. Fœdus enim cum hostibus securitatis causa sancitur, nulla verò hostium alterius cultus atque religionis opinione imbutorum certa securitas, nulla certa esse potest perpetua fides. Vnde ergo petenda, ecurrit, nempe ex populi ipsius virtute & fortitudine, sed præcipue ac primò ex ducis gubernatorisq. autoritate & præstantia, cuiusmodi securitate cum ex Dei efficientia, ac tutela, prouidentiaq. singulari, per sepe vti. fuissent Israelitæ, ad fœderis non modo religiosi ritibus consecrandi, sed nec moribus ineundi conditionem, absque nefario scelere descendere non poterant.

.. S. S. E. Cum introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, quam possesurus ingredieris, & deleuerit gentes multas coram te, Hebraeam, & Gergesam, Amorraeam, Chanaaneam, & Pherezæam, & Heueam, & Iubæam, septem gentes multo maioris numeri quam tu es, & robustiorum te, tradideruntq. eas Dominus Deus tuus tibi, percuties eas usque ad interuersionem. Non inibis cum eis fœdus, nec miseraberis earum. Ex cuius præcepti atque statuti diuini contemptione, calamitatem illius maximam allatam fuisse, vel illo exprobrantis per nuncium suum Dei responso edoctus, in præsterum cauissè consentaneum fuerat. Eduxi vos de Aegypto, & introduxi vos in terram, pro qua iuravi patribus vestris, & pollicitus sum, ut non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum: ita dumtaxat, non feriretis fœdus cum habitatoribus terra huius, & aras eorum subuerteretis. Huius præcepti deliberatam, & nefario consilio temeratam violationem quam legimus, Dei sui oblivionem historia nominat. Qui eruerunt eos de manu inimicorum omnium per circuitum. Spontaneam verò oblivionem, & consulto affectatam, ipsa sermonis forma significat: Nec recordati sunt. sualingua: Et non meminerunt. rem quidem illis nec commendam, nec utilem, immo verò & legibus vetitam, Dei tutelæ nomine sibi consecrarunt. Dei autem veri & unici, sibiq. singulariter propiti, nec mentionem quidem fecerunt, sed nec ullam grati animi & humani erga virum optimum, de seq. recenti victoria exemplo, ac diuturno gubernationis merito bene merentem, rationem habuerunt: immo, quod omne sceleris exemplum vincit, acceptum à viro beneficium, crudelissimo in domum illius maleficio compensauere. Iuxta omnia bona quæ fecerat Israeli. Ex vrborum atque rerum compositione & oppositione, culpæ & criminum amplificatur magnitudo; in Israelem immisericordem, criminofum inhumanumque est, in Gedeonem verò scelus, iuxta omnia bona, & beneficium foris tum demum accepta, immanenefas. Quid porro crudelissimum

se se præbuisse: id quidem hominum fidem excedere videri poterat; verum ad istum usque præcipitem feritatis ac seuitiæ locū degenerasse Israellem, quæ mox adnectetur, historia declarabit.

CAPVT NONVM.

ABIIT autem Abimelech filius Ierobaghal in Sichem ad fratres matris suæ, & loquutus est ad eos, & ad omnem cognationem domus patris & matris suæ, dicens.

VNAM ex inferni regni, in quo nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat, atq. adeò ex principis mundi huius ministris, eamq. pestiferis modis turbulentiſsimam, ambitionem esse,

Ambitios

Populos quæ longa in pace quietos

Turbare, ac gentes & magna euertere regna,

Pro nihilo ducat, nisi omnes iam ætatum omnium atq. gentium.

historia docuissent, nisi etiam præsentia adhuc nostræ memoriæ exempla frequentissima demonstrauiſſent, et in huius unici facinoris ac sceleris explicanda narratione paululum commorati ostendere poteramus: verum cum hæc ratio, siue hæc potius peruersitas ad execrationem usque nota omnibus iam sit, nec sine horroris ac doloris sensu à piis tractari possit, quid nam furia hæc, intra electioris gentis (qualem Israeliticam antea fuisse nouimus, qualemq. sese semper præstare oportuerat) fines admissa, turbarum calamitatumq. intulerit, breui commentatione intuebimur. Ac primùm quidem vulgi non facilitatem, sed magis leuitatem inconstantiamq. spectare cognoscereq. licet, qui nullis iudicij fundamentis insistentes, ea tantum agit, curat, & sequitur, quæ in diem vel utilia, vel commoda, vel iucunda videntur: præteritorumq. beneficiorum, vel publicè vel priuàtè acceptorum, memoriam nullius ad officij iusq. seruandū ponderis effudit; rerum autem in præsens susceptarū consequentias, non magis quam cæcus longissimè remotos vel fluuios vel puteos, præuidet. Atq. ita nouarū rerum occasione quocūque vel iniquissimo pacto oblatam, ad tumultus atq. turbas præcipiti impetu arripit, & compositæ Reip. ruinā, in qua sese etiam inuoluat, molitur: Quadragesimus agebatur annus, cum Gedeoni, Gedeonisq. filio, ac nepoti, Israelitica Reip. summa ab omni Israele non modo tributim, sed virtutim etiā decreta, atq. vltro fuerat oblata: quam cum benemerentissimus ille vir recusauisset, perpetuis deinde toto æuo curis, officiis, studiis, beneficiis, & laboribus magis fuit etiā promeritus: quæ quidem in quàm grato, pio, constanteq. populo posita fuerunt, qualemq. profeminatori demum officij resulerint, nunc iam inspicimus. Inſpicimus vulgus, inquam,

Vulgi leuitas.

In cuius mente pares sunt
Stuitia & leuitas, hominumque & numinis alti
Contemptus, rabies sceleris studiumque nefandi.

Atqui primos huiusmodi nouandarum rerum coniurationumq; auctores, omnium sui ordinis hominū deterrimos, atq; vitis contaminatissimos esse solere, (namq; huius farina mancipia sibi fingere ambitio solet) nisi Cuthina & Cethegi suo ipsorū exemplo indicassent, prater alios omnes, quos praterens ducens praterēudos duco, vnus nobis Abimelechus satis idoneus esset demonstrator. Qui ex concubina ortus, nihil a patre suo, prater nominis specie, mibilitatis praterextu ad fallendum commodam, retulisse videtur. Namque cum matris vnicus esset, eidemq; concubina, qua ex eo vilioris animi arguitur, quod cum cōpluribus Gedeonis vxoribus annumerari posset, si ipsa accuratē postulasset, minore tamen loco, ac non legitimo sacroq; ritu, ex ignavia ac vilitate contenta fuit: quamobrem nec ipsi etiā Gedeoni digna iudicata esse videri potest, qua inter honestiorē vxorum censeretur gregē, atq; adeo nec ita chara & grata vixisse existimabatur, vt sapius reperenda, atq; inuisenda, fouendaq; duceretur; quippe cum ex aliis, quamquā multis, tamen plures ex vnaquaque susceperit liberos, hanc vnā ille vnus tantum frater matrem fecerit. Huius autē filij qualis imoles, quibusq; imbuta artibus fuerit, ex matris ingenio, patris absentia, vel in publico ministerio semper occupati, vel in patria reliquū temporis commorati, aestimare est. Certē illū matris vnici, in omni petulantia atq; audacia licentia educatū, exitus ipse manifestat, utpote qui in patris (quem solum vereri visus est) quamprimum vultu sublato domū, & familiam omnem tam immane parricidij scelus facinus, dominationis ambitu aggressus peregerit, quod non repente excogitatū, sed deliberata meditatione conceptū, in ipsa familiaris turbationis & occupationis occasione inuasit. Exemplaris linguae sermo narratione hanc ipsi Gedeonis funeri velut coniunctissimam adnectit, vt calliditate seu itāq; notet hominis, qui eodem tempore, quo fratres omnes apud paternam urbem atque domum in luctu ac funere, sepulchroq; curando occupati erant, & forsā etiam vel Dei responsum, vel populi decretum de successore constituendo expectabant (namq; vtriusq; rei opportunitatem se nebres ac luctuosi dies illi praebebant) ipse, cum vel eo loco antea aliquamdiu viuente patre haesisset, vel nuper ad sepulturae officium conuenisset, relicto ceteris, coniurationis excisandae occasionem arripiens, in Sichem sese protulerit. Quod verò Ierobaghal filius huc appellatur, ad exaggerandam scelus ac produtionis grauitatem pertinet, quod cum quidquid honesti decoris, ac praecipuae dignitatis haberet, patri potius quam matri acceptum ferre deberet, praecipue verò cum legitimis gentis suae moribus prospiciamus generis ratio ex patre tantum ducatur (vt in magno opere, Deo propitiocēbimus) tamen in eos se seuisimum hostem inimicumq; praebuit, quoniam communioni se ipsum, genus, splendoremq; suum debebat. Atq; ab illa nobilitate, quam tueri iactareq; poterat, prater ius & fas ad maternā coniurationem degenerauit, idq; callidissimē, quod intelligeret Sichimitas praecipuos, ob neglectam fortasse & nūquam ad vxorium ius proiectam

iam, atq; ideo ab hereditatis iure exceptum affinem iuuenem, Gedeoni insensos esse: consentaneū namque hominū ingenio est, huiusmodi apud istos inuidia virū laborasse tanto magis, quanto illū sublimiori loco positum constaret, facileq; illis impertiri honoris posse, vt & nepotē legitimū principis liberum appellari liceret, & eo nomine maiorē cum illius familia coniunctionem colere. Fratres autem, illius linguae cōsuetudine, cognati omnes ac propinqui, quocumque cognationis agnationisq; censeantur ordine, appellantur. Iam igitur hominis audaciam, calliditatem, consilium, loci ac temporis captandā curam, cum notauerimus, orationem nūc deinceps obseruantes, quasi ob oculos viuum constitutere possumus. Eloquere, o iuuenis, vt te videam, aiebat Socrates. Primum verò cum proximis quosq; hoc est, auunculos, seductos in suam sententiam pertraxisse, deinde horum aduocatorum suffragio atq; opera, cognationem reliquam omnem (quam frequētē fuisse, res ipsa indicat) ad studium sui pellexisse, atq; hoc pacto coniurationem firmasse, ex narrationis coniunctionibus intelligimus. Et locutus est ad eos, auunculos & propinquos maternos, etiam ex parte auia. Et ad omnem cognationem domus patris matris suae. Cur autem ita singulariter auia ex parte matris domus appellata fuerit, oratione ipsa declaranda adnotabimus. Dicens. excogitatum, atq; certis opportunisq; argumentis & verbis instructum sermonem, oratio illa LEMOR indicat, praecipue cum verbo, loquutus est, subiungitur.

Loquimini ad omnes viros Sichem: Quid vobis est melius, vt dominentur vestri septuaginta viri omnes filij Ierobaghal: an vt dominetur vobis vnus vir? simulque considerate, quod os vestrum & caro vestra sum.

ORATIO ipsa breuis quidem & expedita, ac prorsus magis ad tempus in gerendo bello, quam in sermone exornando ponendum viri prompti est, quales Achilli, qualesq; Ataci affingere Homerus nouit, verum argumentis & ponderibus instructissima, ad eos, quibus cum agebatur, inclinandos & pertrahendos. Ac primum quidem totius urbis primores, cum singillatim, tum communiter conuentos persuadendos curat, quorum conditionem superbiorem esse cognouerat. Namq; vt nobilissimus quisque sibi esse videtur, ita grauisimē dominationem ferre solet, sed necessariam tamē tolerat, maximē vnus, in cuius auctoritatem Resp. omnis concesserit: at verò plures simul dominos, plures rectores, eosdemq; ad imperandum pari sine lege sine potentia instructos, nec viliissima quidem seruitiorum capita pati possunt, in vna quidem domo vel patris ac filij, vel duorum etiam fratrum par imperium, non famulis modò, verum & mancipiis grauisimum intolerabileq; censetur. Quam ob rem cum proceribus, ac primis totius ciuitatis urbis consilium sermonemq; communicandum mandat. Ad omnes viros. Ex propria lingua: In auribus omnium Baghaler Sichem principū virorum om-

FRATRES.

למור

בעל
שכם

num. Persuasionis autem exquisita argumenta tribus potissimum locis perita sunt, & antithetorum ueruis ita connexa & instructa, ut facile in dicentis sententiam auditor pertrahi posse speraretur. namq; auditorum se lectum primum habendum curauit orationi sua opportunum, fratres inquam, & cognatos, minoris in populo conditionis, nec nobilitate pares caris, quos per hos subornabat: atq; hos in maioris commodi, atq; melioris notissimam, ipsa animi sui magnitudine, & ad gerendam rem dexteritatis opinione induxit. Deinde nobiliorum omnium urbisq; primorum, quibus si hunc ciuem suum, atq; quibusdam fortassis aliquo nomine affinem, ad rerum tenendas habendas iuuare ac promouere placeret, summa omnis debitorum exitum in promptu erat, atque sese in omni Israële primos constitutum in sperare. At singulos primum populo pressandos, in sententiamq; inducendos, deinde omnes pariter conuictos, ad sequendas fulciendasq; partes suas firmandos illo monitu curauit. In auribus omnium procerum Sichen BEOZNEICHOL in geminis auribus omnium. ut unusquisque propriam causam putet, itaque putatam curet. Atqui ceteram turbam, pleberum inquam, non ita tentandam curauit, quam in hac summi magistratatione facile maiorum auctoritati obsecundatum ire intelligebat. primum conditionis eiusdem cum cognatis suis esse constaret, libenterq; ad proprii commodi opinionem & expectationem traducendam. Nam turbatrimens sequitur fortunam, ut semper, & qdit damnatos. Quid vobis emelius. In propria lingua: Quid vobis bonum definitionem rei primis, quiscendami, assensum adamq; proponit, cum propinquis suis, quorum minorum proceribus, quorum maiores in hac re partes erant. Primum enim dures non simul componenda, sed singulariter examinanda, offeruntur. Quandoquidem dominatio subeunda ferendaq; est, uita nam principibus uita bona comodada, censetur, unius tantum, an plurium? in promptu autem certa esse sententia videtur, multorum dominationis, ut inutilis, difficillime & grauissima, prorsus excludenda, & unius admittenda, propter eas quas paulo ante dicebamur rationes. quod si hoc omnibus ita definiendum statuendumq; videatur, qui in commune consuluerint, (qua causa huius hypothese est) altera etiam questionis pars cognoscenda, & ad eundem definitionis statum vocanda petitur, qua ab artificibus thesitis dicitur, atque ad proximam refertur, in qua summa non disputationis modo, sed suasionis uel dissuasionis inest uis. Nam facite quibus, de communi rerum genere rogati, ea respondit, qua communia sunt, maximamq; hominum parti probabilia uidentur, ut si quis consultus uisum uirtutis pecunie posthabenda, an praefertenda sit praefertenda uel uisio responsum credere par fuerit, si uero dicitur rogetur, an uirtutis causa rem omnem suam abicere de serereq; uelit? haec uisum ut minimum ac deliberaturum illam suspicio est, non dicam nunc facturum id quod iuenis ille ab Evangelistis fecisse memoratur: Et abiit tristis, et enim multas possessiones habens. Itaque plurimum refert inter consulta-

tionem de hypothese, & eam que de thesi instituitur, praecipue uero cum res eius, qui consultatur, in thesi agitur. Nam si posteriori causa parti cum consulti comodis non constet, iudicium friget, ambiguitatq; sepe, ac nonnunquam aduersam sententiam profert: quamuis apertissima communissimaq; omnibus existit hypothesis. Sin uero utraque pars ad iudicis, siue auditoris constitutendam & amplificandam rem simul iuncta faciat, certissimam sententiam expectare, & persuasionis facultatem obtinere est. Atque hanc rationem callidissime Adimelechus illo tantum pronuntio inelapsit, Vobis sciebat enim, unius dominationem omnibus etiam cuiuscumq; uel populi, uel ciuitatis nobilioribus uiris probatam; plurium uero improbatam iri facilem; quod si omnibus aliis, ipsi etiam, qui non minus quam ceteri de nobilitate immunitate uellent sentire. Sed haec uis ipsam unius electionem nihil ad se praeter ceteros pertinere, putare illi poterant, ut qui ceterorum populorum de eadem re consultationem expectarent; & suffragium suum ad consilij usque communis tempus reseruarent; tantum uero hoc communiter tenerent, unumquempiam sibi optandum esse, siue is ex Gedeonis filijs, siue ex ceterorum maiori numero nobilium, siue alius quibus diceretur. Hanc suspensa adhuc sententia circa singularem delectum securitatem maximi apud ipsos momenti argumentis commouendam & sollicitandam callidus hic orator curauit. Ut dominantur uestri septuaginta filij Ierubaghal. Primum argumentum ex nominis commemoratione ad inuidiam petitur. Namque offensionem illam ueterem, quam Gedeon Baghalis aram demolitus, lucumq; populatus, ante annos quadraginta subierat, in superstitium adhuc animus residere, ac frequenti Ierubaghalis appellatione identidem refricari, & ipse notauerat, & ille iam excitatus, de Baghalis instaurando cultu rumor arguebat, mouet itaque principio nominis inuidiam, qua uiri liberos omnes non solum suspitione, uerum odio etiam inuoluit. Si uel unus tantum superstes esset Gedeonis filius, qui paternum illud atque inuidiosum Ierubaghalis nomen & titulus adscripturus, & re praestiturus putaretur, uobis inuisus atque inimicus censendus esset, uedum, cum septuaginta exsistent, omnes operam daturi, ut quocumque loco, quocumque tempore fuerint, Ierubaghalis filij audiant. Quod si illi omnes simul imperet, ut haec uis faciunt, cum nemini eorum singulariter huius gubernanda uis commissus sit clauus, septuaginta domini uobis ferendi sunt, qui quamquam, quod ad religionem & publicam rem faciat, eiusdem consilij & study sint, atque hoc nomine difficillimi propter potentiam atque opes euadant; tamen quod ad singulorum familiaris rei copiam, qua ex totius populi tributis ac donis instrui necesse est, spectat, totidem uobis Reges ferendos atendosq; existimate. Nec uero leuius uobis fore credendum est, si unicumpiam ex his rerum deseratur summa: nam qua nunc, dum nemo adhuc quicquam praeter ceteros obtinet, concordia est, eadem postea erit, utpote fratrum unius patris nomen retinere professorum, quos nullo alio, quam coniunctionis consensu & pacto,

Et, se suaq. iuituros: & pater iam docuerat, & certos persuasosq. esse, mo inficias ire potest: itaque siue omnes simul regnent, atq. optimatum ad-
 ministrationem aristocratiamq. suscipiant, siue vnusquispiam praeponat,
 ceteros nec à paterno splendore degenerare, nec à se abalienari ille patietur,
 quorum ope & auxilio principatam sibi constiturū putabit: atque ita quae
 quam Regem vnicum, septuaginta tamen principes ac dominos vobis in-
 paratos, intelligere debetis, idq. breui sentietis: septuaginta, inquam, pater-
 nae Ierubaghalis administrationis, tam in iis quae religionem quam qua
 Remp. spectant, vindices potentissimos domi atque foris futuros. Quid au-
 tem ex illis vobis expectare liceat, vos aestimatote, cū ea parte, qua illis con-
 natio, coniunctio, concordia atque potentia constat, hoc est, ex Ierubaghalis
 nomine ac genere & sanguine nihil vobis commune cum illis sit: illi enim
 omnes Ierubaghalis filij, & à patre, nullo excepto, sic nuncupati, iidemq. li-
 gitimi filij, in eadem nominis concordia, patris consilio ac mandato relicti
 me vnā exceptum vobis, cui ut neque generis communicationem ex aqua
 ita nec dignitatis ac potentia partem concedunt; atqui hoc non patris in-
 minis odio, quod omnes pariter & suscipiunt, & venerantur, & iactan-
 tur quo etiam ipse illis nihil cedo, utpote ex eodem ortus patre: consequens i-
 tur est, me illis non propter patrem, sed propter matrem esse inuisum. quod
 ego inuisus, atque è filiorum numero exclusus matris causa sum; quid vobis
 apud illos gratia futurum sit, pernoscite, qui ea parte, qua illis alienus duco
 vobis sum coniunctissimus? Simulq. considerate, quod os vestrū & caro
 vestra sum. Nullo argumento, post communem illam de plurium vel vni-
 dominatione deliberationem, inclinatos ad singularitatem animos ad sua
 sententiam impellere magis potuit, quam hoc quod postremo loco monēdo
 seruauit: in quo manifestum incommodi, tum commodi stateram aqua
 braret balance: incommodi, si vel vnusquispiam ex alijs, ceteris omnino re-
 motis, optaretur, quocumque modo id acciderit, inimicus, vel certe illis ab-
 alienatus futurus; commodi, si sua ipsius foueretur causa, qua eadem ipsorum
 erat, apud quos agebat. Namq. hoc pacto illud fore sperabatur, ut pro domi-
 natione multorum, quam alias ferre necesse erat: ipsi contra non populi mo-
 do totius primores ac principes, verum & principis ipsius patres gubernato-
 resq. euaderent: utpote quibus non solum generis & sanguinis necessitas
 do, sed principatus quoque summa omnis accepta referenda esset. Itaque
 quidem nomine ipso & officio ac labore princeps; ipsi verò tum necessitas
 tum merito, principis parentes ac patroni, imò vero Reges ducerentur.
 vestrum & caro vestra. Os, corpus ipsum integrum; ego, pars quadam
 vestri, quibus ut naturam debeo, ita semper debitam agnosco, & iacto: atque
 etiam dignitatem si per vos adeptus fuero, debiturum me profiteor, eadem
 ratione, qua os vestrum & caro vestra sum, hoc est, ut mea tantum laborum
 atque industriae sit pars; ipsa verò res summa, vestra censeatur: atque vni-
 us firmitudinemq. corporis sibi vendicant, caro verò membrorum formamq.

os
dhy

figuramq. omnem concinnatam exornat; ita mihi quidquid in principatu
 vel virtum & roboris, vel dignitatis ac decoris contigerit, voluntati, au-
 thoritati, opibusq. vestris tribuendum erit. Atq. hoc mihi in me receptum,
 vobis, ubi ex animi sententia cesserit, ex me postulandum, non autem requi-
 rendum ex hoc tempore committo. Simulque considerate. In prima
 lingua: Et meministis quod os vestrum & caro vestra ego. Præteritum
 meministis, coniunctione V A V præposita, ad præsentis ac futuri etiam tem-
 poris rationes pertinet: maxime verò quod recordandi verbo id ipsum indi-
 catur, & nouistis, inquam, hoc ita esse, & vos in posterum meminisse volo,
 atque ut meminertis moneo. In hac etiam oratione, inuidia atque odij ad-
 uersus septuaginta fratres fomes incensus delitit, quem Sichimitis excipe-
 re, ardere, & flagrare necesse erat. Nam quod omnes alios Ierubaghalis fi-
 lios appellauerit, se vnicum Sichimitarum filium, non modo à se, sed ab illis
 ipsis, quos in offensionem conyicere studet, declaratum voluit. Septuaginta
 ne vos principes ferre deceat, eosdemq. omnes à vobis abalienatissimos, ea
 ex parte qua vobis me coniunctissimum atque filium esse nostis? & qua
 indignior illis ducor, ea me vobis cariorum natura constituit; itaq. quod vobis
 iure charum coniunctumq. in me est, id ipsis ignobile, indignum, alie-
 num, reiciendumq. putatur. Quam ob rem vestra hæc magis, quam mea
 contumelia est, cum vos in hoc censu corpus ipsum existimadi sitis; ego verò
 vestri tandem particula, ex vobisq. nata sim. Habet etiam vltimus ex lege
 ac moribus acumen sermo hic, quod non leuiter tum cognatos, tum ceteros
 Sichimitas pungeret. Nam quamquam in generatione pater incertus esse
 dicatur, tamen eam, quam in legitimo coniugio natam constet, legitimam atq.
 sanctam esse haberiq. prolem, iura censuerunt, nec villo pacto à paternæ vel
 dignitatis, vel hereditatis ratione exclusam; nisi manifesta adulterij in-
 tercesserit exceptio. Eam verò qua ex concubina, aut alio congressu procrea-
 ta esset, patri ac fratribus alius suam agnoscere, vel negare, integrum reli-
 ctum nouimus; & quamuis maxime agnitam, in hereditatis tamē ius non
 admittendam. Atq. hanc rationem à Ierubaghalis filiis nō prætermittam,
 subindicare Abimelechus intendit; se illis alijs vix fratrem agnosci, vel nec
 omnino agnitum significans, quem in Ierubaghalis filiorum nec nomen nec
 numerum relatum dicat, sed septuagesimo iam cōfecto ab illis numero pror-
 sus exclusum: utpote vnicum, eumq. nec in eadem patria, nec paræ dignita-
 tis matre genitum, nec simili ipsis modo educatum, vel habitum, ideoq. nec
 summa addendum, honestiorem præterea, decentiorem ac venustiore in-
 dicatum septuaginta fratrum, quam vnius ac septuaginta titulo, maxime
 cum nullæ vnius ad ciscendi, excludendi autem complures causæ, rationesq.
 essent. Itaq. se à paterni iuris, nominis & splendoris communionem reie-
 ctum, ad Sichimitas tantum ablegatum significat, à quibus quidem nullo
 iure, nullo nomine, nulla nec ficta aut simulata, aut inuenta, vel apta vel
 inepta exceptione, excludi posse constet, qui matrem ex illorum prosapia na-
 tam,

Pater.
Maect.

Pater incertus, mater certa.

tam, atque apud ipsos semper commorata sortitus fuerit, in ipsa illorum patria urbe nutritus: quamobrem materni aui domum totam ad partem catam allegasse, paulo ante dicebatur. Atqui leges omnes quamquam inuentum patrem, tamen natura cogente certissimam esse statuerunt matrem. profecto breuissima huiusmodi orationis, tot, tantis, ac tam validis ad persuadendum argumentorum ponderibus, tot rationum momentis, tot adfectibus inescandos aculeis instructa exemplum, cuncta simul antiqua, Graeca, atque Latina eloquentiae principum caterua nusquam ostendet, cuius principum illorum aures iaculatae quanta fuerit vis, è vestigio declaratum

Locuti que sunt fratres matris eius de eo ad viros Sichem vniuersos sermones istos: & inclinauerunt cor eorum post Abimelech, dicentes, Frater noster est.

NON in orationis tantum forma ac sententia summam vim, sed in centium orantiumque actione & pronuntiatione summam adhiberi efficaciam curauit ille, quippe cum non alios consilij sermonisque sui interpretaducquerit, quam eos, quorum illum persuadere causam maximè intererat, mirum Fratres matris eius: quos propter necessitudinè libenter eam suscipituros, propter aetate grauiter acturos, propter consuetudinè verò principibus admittendos, gratèque audiendos esse putauit, atque ita elocuturos, ipsorum propria ageretur omnia res, uti certè erat; praeterea etiam fiducia nepote cognatoque suo, ad omnem, quam principes vellent, conditione desponsuros, qua nec maiorem, nec firmiorem desiderare illi poterant. In exemplari: In auribus omnium optimatum Sichem

Diligentiam ac sedulitatem, industriam atque solertiam omnem à cogitis posse significat, atque ita actum esse, ut nulla ex parte opinionem eius se fellerit, quod verò exprimitur, Vniuersos sermones istos, nihil omnino vel ex ratione, vel opportuna actione praetermissum significat, id est, etiones quaedam in exemplari lingua adstruunt. Et inclinauerunt cor eorum, Cor cogitationum primum domicilium, deinde voluntatis regiam, eadem arcani sermonis usus docuit. In antiqua lingua: Et inclinauit cor eorum post Abimelech; nam dixerunt, Frater noster ipse. Quae oratio

illos, uti paulo ante dicebamus, nullam in partem potissimum antea flexisset & suffragij & consilij incertos, ceterorum procerum ac populorum uentum expectantes, habuisse indicat; hoc verò audito cognitioque sermonis quamprimum in suae ipsorum causa contemplationem deflexisse, atque Abimelechi iuuandas & promouendas partes inclinatos concessisse. Quod verò dicitur, Post Abimelech, indicat nihil his de agenda conscientiam rei ratione opportunitate vel occasione cogitatum, sed persuasum primum fuisse, non temere, nec recenter hoc Abimelecho deliberatum decretum, sed pote cuius primum ac maximum esset periculum, quo potissimum patrebusque artibus conficiendum esset, prouisum iam constitutumque fuisse, nec

per id vel noua consultatione, vel mora aliqua interturbari oportere, ne praeterlapsa, quae nunc illi arrepta credebatur, occasionis, inutilis paulo post & incommoda tantum poenitentia subiret, quam ob rem singulariter constitutum, communiterque decretum est, ut illius voluntati atque consiliis & actionibus publicè priuatèque obsecraretur. Dicentes. Propria lingua: Namque dixerunt. Sermonis illius breuis uocula CHI, rationem, considerationem, certamque affirmationem significat; cui uerbum illud AMAR adiunctum deliberatam sententiam adstruit. Nam pensitata re, illud sibi praecipue expedire pronuntiarunt, ut is optaretur maximè, qui maximè ipsis & commodus & utilis esset; isque reuocaretur, à quo vel incommoda certa, vel nulla saltem commoda, expectari possent: qua in nota Ierubaghalis omnes filios ponendos sibi esse, efficax illa Abimelechi per suaserat oratio, illum verò praeter ceteros uilem fore sperari, qui pluribus ac maioribus nominibus esset coniunctissimus, idemque ad efficiendum maximè idoneus & promptus; nemo autem promptior inueniri poterat, quam is qui tantum iam excogitauerat susceperatque facinus, nec ad conficiendum aliud quippiam, quam ipsorum opem postulabat: neminem etiam sibi magis coniunctum, quam hunc, quem, quamlibet ceteri omnes abdicarent, ipsi tamen à fraternae necessitudinis iure excludere minimè poterant: immo vel hoc ipso fouere debebant, quod ab aliis repulsum intelligerent; quamquam nihil omnino vel priuati ipsorum commodi, vel decoris & honoris in causa esset, nedum cum tantum interfit populi totius, principem familiarem ac maximè propinquum unicum, à seseque constitutum, & firmatum habere; an alium quempiam, vel plures etiam alios, nulla sibi ex parte addictos, atque adeo iniquiorem iam mentem professos, pati. Frater noster ipse. Quamquam enim patri huius olim potestas permissa fuerat, tam Regis nomine imperandi, tum unum atque alterum successorem prorogandi; tamen ab illo numquam admissa fuit, nec moribundo etiam repetita, cum neminem ex septuaginta, quos legitimos relictos manifestum erat, ad successionem delectum nominatim vel dictatum constaret. Igitur sibi nunc optionem liberam esse proceres hi Sichemite arbitrati, hunc deligendum adiuuandumque decreuere, non eo nomine quo Abimelech Ierubaghalis filius diceretur, siue id à ceteris concessum & admissum, siue negatum iri putandum esset; sed eo solum, quod & strenuus vir, & ad gerendam rem iudicaretur idoneus, atque eo titulo & iure, quod ipsorum frater esset, quo quidem pacto nihil quod exciperetur, vel ceteris Ierubaghalis filius, vel populo, vel ipsi etiam Abimelecho reliquum foret. Nam si Ierubaghalis filij, vel cetera familia cognatioque omnis, aut populus alias reclamaret, indignam iniquamque fuisse unius non legitimi Ierubaghalis filij electionem, septuaginta legitimis prelatis, illis in promptu respondendum erat, non illi ut Ierubaghalis filio, sed ipsorum fratri, primas detulisse, easque pro virili defensuros & propugnatuuros esse; eidem verò Abimelecho, sese Ierubaghalis filium aliquando apud ipsos, si de principatus libertate & arbitrio

bitrio incidere controuersia, appellaturo, certa & constituta constaret exceptio, non illum ut Ierubaghalis filium, sed ut ipsorum fratrem esse optatum, atque ex consequenti, quæ ipsorum maximè expediret, ea consequi, reg. obligatum. Itaque vel decreti, ac tituli iurisq. illi ac principatus concessi, summam quandam rationem & vim illa pronunciata sententia conneri voluerunt. Frater noster ipse. Fuit autem decreti formula huiusmodi: NOBILITAS POP. Q. SICHIMITAR. Abimelecho oblatum quendum obsecundandumque statuit, quod frater noster sit. Atque hoc pacto illum sibi fraterno iure inuandum, seq. illi fratrum loco habendum & colendos firmarunt. Igitur decreti iam confirmatiq. consilij & statu expeditionem à religionis auspicio inchoandam duxerunt: ut noui numinis recenter suscepti ratio cum noua etiam dominationis maiestate auctoritateq. concordaret, atque ita utraque causa sese mutuò deinceps inuaret humanisq. omnino cum diuinis conueniret.

Dederuntque illi septuaginta pondera argenti de Phano Baghalberith.

COMMUNE ac solenne hominibus est, non solum quæ manifestè hinc, veraq. utilia sunt, sed quæ ipsis ex opinione & impetu optantur, à religionis maiestate auspiciari: namq. ita sacrata felicioris euentus spes fore videntur, & vulgo augusta sanctaq. habita, studiis obsequiisq. probantur. Sed plerumque, uti apparet, unusquisque & rem pariter, & Deum, cui commendatâ velit, sibi ipse per errorem, ambitionem, & fastum fingit. Atq. illa inter gentes non solum studiorum, verum etiam numinum contentio pugna commissa est, quorum pars Græcorum, pars Troianorum rebus famæ credebatur. An verò nostris in moribus tale quippiam hæserit, nec officij, temporis huius perscrutari est. Certè Abimelechi facinus Sichimitarum procerum arbitrio probatum, non sine auspicio inchoari oportere visum est: verò ex noua religionis ratione & autoritate peti placuit, ut eadem & regotij illius felicitas expectaretur, quæ inductæ religionis futura esse credebatur. Namque hoc pacto societate cum numine inita, Abimelecho primitum pariter sanctum ac perfectum fore sperabatur, partita videlicet rerum summa, ut quæ ad animos, quæq. ad religionis splendorem, & maiestatem cultum faciunt, Baghalberitho, ut supremo ipsis suscepto numini, cedat, quæ verò ad Reip. statum, populiq. gubernationem tam in bello quam in pace tractanda, Abimelecho deferantur, adhibito tamen eorum, per quos hæc discernuntur, consilio; atq. ita fœdus cum ipso fœdere ineat mutua cuiusquisque Baghalberithi religionem quoquo pacto violauerit, Principis præsentis offensionem, animaduersionem ac multam subeat. Rursus qui principis auctoritatem detraxerit, Baghalberithum vindicem ultoremq. præriatur, ultra pœnas in imperij detractatores legibus ac iure statutas, huiusmodi professionem factam & pactam actio ipsa indicat, dum

ad conducendum militem pecunia, non ex publico & profano arario, non ex ipsorum ditiorum, qui in commune consulebant, priuatis loculis; sed ex sacris donariis petenda decernitur, ut prima omnium cura fore indicetur, eos qui Baghalis cultui aduersari dictabantur, è medio tollendi; quibus sublati, tum publica quietis, tum religionis rationem quam rectissimè constitutum iri censeretur. Atqui septuaginta Ierubaghalis filios in noua religionis abolitionem incubituros esse, vel resertus omnibus paterni elogij titulus docebat. Quamobrem in horum ipsorum exitium Baghalberithi primas partes vocandis & petendis decernunt, totidem argenti ponderibus ex illius sacrario productis, quorum pretio septuaginta illorum Baghalberith inimicorum emerentur capita; quæ res si ex animi sententia succederet, auspiciatissimum utriusque felicitatis, tum religionis tum principatus, signum argumentumq. non habendum modò, sed tenendum etiam esset; & quidquid postea eueniret, tamquam felix faustumq. tum ex publica, tum ex priuata pecunia, coniunctis omnium studiis opibusq. urgendum & conficiendum. Septuaginta pondera argenti, in exemplari lingua certum ponderis nomen non legitur, sed tantum Septuaginta argentum, ita ut nomen argentum, eodè quo septuaginta excipiat casu, atq. hoc modo idè quod Celagh, siue quod siclus significat, ut in sacro Apparatu docebamus; & in magno opere, Deo votis annuente, fusiùs exponemus. Si cui autè triginta & quinque unciarum argenti, quæ Italicos Iulios trecentos ferè faciunt, exigua admodum ad conducendum militem videatur pecunia; tamen rei rationem & causam cogitatione recolenti, satis demum magna censebitur. Siquidè nummi illi, numinis arario deprompti, sacrosancti cum crederentur, non tam ad militum viaticum & comitatum, quam ad sanctitatis nomen priuilegiumq. referendi erant, pignusq. ipsis conducendis ducebantur, sui ipsorum in Baghal familiam ac tutelam ascitorum, atq. professionem postulabant, etiam seruandæ fidei, remq. strenuè agendi, quam deinceps, præter prædarum ac direptionum licentiam, principis cura liberalitasq. sequeretur. Atqui pecuniæ illius partem, quæ singulos obtingeret, symboli magis ac professionis, siue tessera, quam mercedis & stipendij nomine accipimus. Atq. hanc rationem antiquam esse, historiarum veterum exempla obseruata indicabunt, nostro etiam auctore aliquando usurpatâ, in iis præcipuè ciuilibus bellis, ac tumultibus, quæ religionis prætextu nonnumquam excitantur, hisce oculis præsentis spectauimus, quod cum nec sine dolore recordari, nec sine inuidia indicare possimus, nunclibenter tacemus. Exstant nunc, hodieq. visuntur inter antiquitatis monumenta, quæ in musco nostro sunt, huiusmodi sacri nummi, argento partim, partim ære cusi, quæ, quas partes ij, à quibus gestabantur, agerent, manifestò declarant. Sed quia nulli grauis est percussus Achilles, ad Aneas Rutulosq. nostros comitendos reuertamur. Equidem existimo illi ex Baghalis sacro depromptæ pecuniæ, sacri symboli causa, notam aliquam fuisse adiunctam, quam quicunque, confecta postea re, exhiberet, & integri stipendij merce-

Formula.

Religionis
prætextus.Deorum
contentio apud
Homærum.

Iuu. Sat. 2.

mercede, & ut religionis vindex, principatusq; assertor, singulari privilegij prerogativa donaretur. In ipsa verò prima lingua germana significatione aliquid etiam aperte indicatur, quod ad Latinas aures eodem modo referri non potest. nam pro quo Romanus argentum reddit, vox CHEZZEPH est, quod cupere, auere, ambire, & huiusmodi aliis exponitur verbis. Ipsi autem argenti, siue potius CHEZZEPH productio & enumeratio, illius significabat, cupere numen illud, septuaginta eos, qui principatus amplitudinem cupiebant, & ambibant sibi, ut in senos inimicosq; declaratos, illius septuaginta CHEZZEPH, ad ultionem emptos ac traditos. Quamobrem nec ex auro, nec ex alio aris genere, sed ex CHEZZEPH tantum pecunia illa deprompta est: ita ut quiuis intelligeret septuaginta CHEZZEPH Baghas id quod exponimus portendere.

Qui conduxit sibi ex eo viros inopes & vagos.

Inopes.

Vagi.

Dvo genera hominū ab Abimelecho ad peragendum facinus conducti memorantur; quorum vti in Christianorum regionibus non maiora esset, quam in ceteris orbis partibus, in quibus Reip. aliqua spectatur facies: Vnum inopum, inopum inquam, eorum quibus pessima primum educatio, deinde verò desidia, inertia, laboris odium inopiam peperit, quam magis stratuū postea negligentia crescere permittit. Alterum vagorum, qui quamquam vel ex aliqua, quam callent arte, vel ex alia industria, vel ex domestica paternaq; re, vivere possent; tamen inquieto ingenio sunt, cui ubi indugere ceperint, in otium & desidiam delapsi primum, in omnia vitiorum, scelerum exempla deinde precipites feruntur. atq; hec gemina latrociniorum, prædationum, homicidiorū, ac parricidiorū, eiusmodiq; in humani genere portentorum seminaria sunt. Exemplaris lingua duo hic verba habet; RIKIM, & POHHEZIM. prius, ingenium; posterius, mores & consuetudinem notat: Latine cerebro vacuos, & instabiles dicere utcumque possemus; sunt autem velocis ingenij, perditaq; audacia homines. Nam facili huiusmodi ad facinoris suscipiendi consensum ex animi leuitate inducuntur: atq; ex attrita iam propter vagationem fronte, ad primum audendi impetum facile etiam impelluntur; qui si succedat, tum iam prædandi usu animos concipiunt maiores, & melioris (ut ipsi appellant) fortune spe, diuina omnia humanaq; contemnentes iura, nihil non monstruosi aggrediuntur exempli. Ante annos undecim nos per mediam hyemem Burgundia peragente, in Lotharingie fines delati (non longa est fabula) in pagum quendam, ubi atq; paupere vicinia habitatum, iam multa nocte diuertimus: ubi cum hospite ante focum cenante ad posteri diei iter comitē deductoremq; poscillarem (quod via omnes, alta admodum niue obducta, ipsis etiam accolis difficiles cognitu essent) aderant iuuenes duo, uti ferebantur, fratres, qui sese id mihi ministerij præstituros ultro obtulerunt: illi verò num ex vestimentis illius incolis essent rogati, simul cum hospite negarunt. Calletis ne

inquam. Maximè, inquirunt, quā vel hodie ambulauimus. Vndēnam profecti? Nansio respondēt (quæ Lotharingie Ducū aula est) Cur autē per actum iam relegetis iter? interrogati, alter sic respondit: Quant à moy, c'est tout vn, ou aller auant, ou tourner arriere. Perinde, inquit, mihi est, vel ulterius pergere, vel ceterius rursum redire. Tunc ego ad hospitem conuersus, Par ma foy, mon amy, ie ne demāde pas semblables oisieules guides. Ouy monsieur, vous auez raison, subiungit hospes, & filium mihi proprium itineris posteri destinat comitem. Huiusmodi homines POHHAZIM sacra lingua vocat, in quemcumque non solum euentum, sed ventum etiam ac turbinem motu faciles ac promptos, quales Catilinis & Cethegus, atque eiusmodi farina ducibus, adhæsisse commemorantur. Horum autem qui ab Abimelecho conducti, sacramentog; addicti sunt, singularem fuisse alacritatem, res ipsa indicat; quippe quorum leuitas in religionis opinionem & felicitatis spem rari facile potuit, Tessera accepta militie, ad numinis tuendam maiestatem, idq; ex ipsius numinis non responso & consilio tantum, sed etiam argento pignoris nomine distributo & accepto. Iam verò quemadmodum conceptum facinus, atque suorum ope & auxilio adornatum, comparatis copiis aggressus fuerit Abimelechus, videamus.

Et venit in domum patris sui in Ephra, & occidit fratres suos, filios Ierobaghal septuaginta viros, super lapidem vnum: remanuitque Ioathan filius Ierobaghal minimus; & absconditus est.

NEFARIA tanti parricidij immanitas, personarum ac locorum nominibus appellandis exaggeratur. Quid enim in hominum necessitudinibus nomine paterno sanctius? quid fraterno coniunctius? quid patrio loco magis illustrandum, aut propria domo obseruandum defendendumq; magis? & tamen horum omnium rationum atque nominum sanctitatem, exemplo plus quam serino contemptam contaminatamque, violare potuit vir ille, si modo vel vir, vel homo dici potest.

Iuu. Sar. 25.

Et iam serpentum maior concordia; parcat
Cognatis maculis similis fera: quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore vquam
Exspirauit aper maioris dentibus apri?
Indica tigris agit rabida cum tigride pacem
Perpetuam; sæuis intet se conuenit visis:
Ast hominem adspicimus fraterna cæde cruentum,
Natalem temerare urbem, generis que paterni
Multiplici iugulo ferrum lassare, nec vsquam
Sacriligas lassare manus, rabiemque furentem.
Scilicet hæc demens dominandi sæua cupido est.

Magnam itaq; amplificandi sceleris materiem singulis in verbis breuis hæc obtinet narratio. Et venit, deliberato iam, ac certo parricidij patris animo, nec vquam etiam per via moram consilij penitente, celeritatis etiam signifi-

gnificatione verbo, Venit, est ut non ante prauisus intelligatur, quam iam peruenisset, notaq; domus aditus & exitus occupasset, unde prius domus, quam urbis mentio facta est, utpote qui qua parte irruendum, qua fratrum euasio fugaq; occludenda, qua facinus inuadendam esset, studiosa fuerat ante meditata: iam vero & parricidij sauitia, & feritas impietasq; augetur, oppressus tot intra paternam domum fratribus nihil tale opinatis, verum summa concordia agentibus, quibus quidem nulla de illo ladendo cogitatio, nulla omnino esset mens, alias illo absente nec adeo securis, nec sine praesidio aliquo futuris, nec ita vnica in domo omnibus sese opprimi passuris, domo, inquam, sancta illis omnibus, nec minus etiam ipsi veneranda. In domo patris sui. Cui, quidquid ipse praclari habere potuit, acceptum referre debuit, cuiq; tuenda, conseruanda, & colenda, curam atque operam omnem impendere aequissimum fuerat. Iam illud etiam proditoris indignitatem inuidiamq; auget, quod nec viriliter foris in campo dimicantes, nec sese intra paternas ades defendentes aggressus fuerit, sed neq; armatos quidem, nec aliquo pacto, nec verbo vno praemonitos, nulla quoque vel aliorum cognatorum vel totius patriae urbis miserrimo ob eam rem luctu inuoluenda, & aeterna crudelitatis infamia deinceps damnanda, ratione habita. In Ephra. qua patris nominis gloria inter illustriissimas totius Israelis haecenus habita, & secranda tragædia nunc iam theatrum effecta, horrendae habitationis sed in posterum notanda erat. Caetera etiam verba, impij consilij contumacia detestandam ostendunt: Et occidit fratres suos. hoc nomine agnitos, nomine etiam proditos, atq; nulla alia causa, quam quod fratres esse suos uerat, crudelissima neci omnes addictos. ut autem bonorum coniunctio & affinitas decori atq; praesidio quibusdam est; ita contra pessimorum nece- tudo hominum in exitium ac dedecus aliis vertitur. Filios Ierobaghal, ab huius quondam cognomeni auspicio initium sumens, de omni Israelitico populo, militia ac domi, optime promeritus fuerat, paterq; patriae audient publiceq; (si admittere voluisset) Princeps atq; Imperator salutabatur; nunc hominum peruerso ingratorq; iudicio, hoc ipso cognomeno in crimen vocatus in Baghalberith gratiam (nam huiusmodi causa praetextu fucus vulgo spectabat) septuaginta filij, viri omnes, & ad publicam utilitatem procreati & instituti, ad urbis etiam & generis gloriam, tam numerosa florenteq; praesidio conseruati dignissimi, tamen omnes capitis damnati, perinde quasi publica aliqua pestis omni populo perniciosissima esset, Super lapidem vnum, ut fratre cadis authore & spectatore, occiduntur. Quod verò locus inspectionis singulariter notatur, eo pertinet, ut eadem illam, tamquam victima vltori Baghal, religio nomine facti in populus intelligeret. Namque huiusmodi lapides, araru loco aliquando pro tempore usurpatos legimus. ut, Erant autem ibi lapis magnus, & conciderunt ligna plaustrum, vaccaq; imposita super ea holocaustum Domino. Quin & Ierubaghal ipse dicatus ante Baghali tauros, super petram torculari vicinam suo igne ex Baghalis

1 Sam. 6.

illis lignis accenso, Deo sacrificauerat, ex qua re magnam vicinorum populorum incurrerat offensam, cuius carbones, Ierubaghalis conseruatio cognomine, adhuc, quamquam sub dissimulationis cinere, in nonnullorum peccatoribus latebant, incensi tamen, ut ipsa instaurandi Baghalim cultus prima ac celerrima post illius mortem cura arguere potuit. Illius itaque offensionis expianda praetextu, pro tauro illo annorum septem à Baghalis iure subducto, excisoq; penitus Baghalis cultu, Ierubaghalis septuaginta filij sufficiuntur, illiusq; cognominis monumentum horum supplicio expiandum decernitur. Septuaginta viros, super lapidem vnum. Ita res decreta, atque ita publice dictata & in acta relata fuit. Atq; facinus illud hoc pacto videtur fuisse instructum, ut occupata primum domo, singulos viros fratres suos, à ternis vel quaternis comprehensos, non secundum seriem, sed secundum numerum obseruandos tenendosq; praeceperit; eos autem sigillatim productos, sigillatim etiam super lapidem illum occiderit, qui forte in adium paternarum area, vsus cuiuspiam causa, erat, vel tunc temporis aliunde, ipso iubente, asportatus. Accidere etiam potuit, ut in ipso comprehensionis tumultu, unicuique, qui ex fratribus non fuisset, manus iniicerentur, illis ad septuaginta numerum complendum iuratis, nec quamquam se filium esse negans crederetur, atque hoc pacto septuaginta producti viri interficerentur, interfectionisq; turba ac celeritate, huiusmodi error ita admissus, certum septuaginta iugulatorum numerum redderet numeranti Abimelecho (si tamen tantum animi superesse potuit spectanti) vel cuiuspiam alij ad eam rem constituto. Hoc igitur pacto euenire potuit, ut inter capiendos & numerandos septuaginta, minimo ex fratribus latebras quaerendi & animus & tempus suppetierit, ac postea septuaginta numerarentur occisi: magnam enim in occupandis viris celeritatem, magnam in occidendis festinationem fuisse, res ipsa indicat, utpote qua eodem die, quo in domum irruitum est, confici potuit: idq; non singulis eo, quo comprehensi sunt, loco occisis; sed productis, ad eundemq; lapidem porrectis, feruente adhuc & aestuante fratris sauitia, & satellitum, per quos res conficiebatur, nondum tepente crudelitate: siue ita etiam eueniret, ut sexaginta nouem interfecti, numerantis turbata ratione, & cadauerum congerie & opinione septuaginta putarentur; neque ideo is, qui ex numero aberat, requireretur. Namq; alias nulla omnino Abimelecho vel erga minimum, vel erga infirmisimum imbecillissimumque omnium, clementia futura erat. Sacrae autem linguae vsu obseruatum est, perfectum aliquem maiorem numerum, ex denariis vel centenariis, vel maioribus nominibus constantem, vnius tantum singularis subductione aut additione non variari, sed ut integrum tradi. Sic enim quae legis praeceptorum violatoribus plagae ferendae statuuntur, cum vndequadragesima ex more imponantur, tamen quadragesima semper dicuntur. Sic etiam illa summa excipitur: Erant igitur omnes animae, qui egressi sunt de femore Iacob, septuaginta. Atq; ita siue septuaginta viri occisi fuerint, vnico per errorem inducto; siue

sive undeseptuaginta occisis, vnus per singularem Dei prouidentiam subductus, numeri nomen non mutat. Certè publica fama fuit occisorum septuaginta virorum, filiorum Ierubaghalis, atq; familie, domus, appellatiuisq; illius prorsus extinctæ. Illum autem filiorum omnium minimum superstitem, non ex illa tanta cade, vel ducis, vel cuiuspiam ex satellitibus clementia exceptum, historia indicat, sed quia factò primùm in eos, qui maiores ac fortiores videbantur, impetu, minimo huic & animus, & latibulorum præsto fuit. Et absconditus est. In sacra lingua: Namque absconditus est. Vox CHI, rationem, modum, tempusq; euasione indicat: principio, inquit, se ipsam alicubi abdidit; deinde dum turba ille durabant, perpetue latuit, nec, ubi nam latuerit, declarat historia, utpote quæ ad Dei prouidentiam inuenis huius exceptionem refert. nec verò huiusmodi latibulorum indicanda semper fuerunt loca, ne sceleratorum ac nocentum astuta malitia aduersus innocentie præsidia doctior callidiorq; fiat. Et remansit, in exemplari: Et H I V A T H E R, passiuum verbum in futuro præteriti ratione habente, Latine vix explicari potest his verbis omnibus; relictus est; superstes factus est; reliquus fuit, superauit. Hispanicè, Y fue tobrado, magis sanè significatione prouidentie ac iudicij Dei, cuius consilio minimus seruatus est, qui & paternū Ierubaghalis cognomen re & officio tueretur & domestica cladis nefariam iniuriam ulcersci curaret, securitatemq; illo facinore populo speratam, abundè satis superq; perturbaret. Nec verò nomine cognomineq; appellandis nulla latet significatio: Et superauit Iotham filius Ierubaghal. Nomen ipsum idè Latinis significat quod, DEVS INTEGR. Est autem huiusmodi arcani reuelatio: Quamquam septuaginta Ierubaghalis filij de medio sublatis fuerint, tamen Iotham diuinitas superauit; & superauit DEVS INTEGR, prouidentissimus, qui Ierubaghalis adificationem promoturus erat. Nam vocabulum BEN, pro quo Latine filium dicimus, adificationem significat: atq; hæc ratio homines illos superstitionis & ambitionis furq; dementatos latuit. Nam absconditus est. hæc breuiter de sententia huius mysterio; quod longius persequi, altius loci est.

Congregati sunt autem omnes viri Sichem, & vniuersæ familie vrbis Melo: abieruntque, & constituerunt Regem Abimelech iuxta quercum quæ stabat in Sichem.

SPARSA primùm & publicata septuaginta fratrum occisorum tantum abest ut animis, ad superstitionem & priuatum commodis intendere dolorem horroremq; inferret (quem & alienissimis etiam nationibus indita inferre poterat) ut maiorem etiam fiduciam alacritatemq; ad inceptum consilium peragendum, addidisse videatur. Nam cædes illa ex animi sententia confecta, ad boni auspicii opinionem cæpta, numinis illius, cuius argentum, auzurij nomine, petitum fuerat; maiestatem, gratiam,

& voluntatem declarasse iudicata est; maximè cum tam breui tempore tam feliciter, ut putabatur, absoluta fuisset: & quoniam ex istiusmodi superstitionum disciplina, magna in temporum horarumq; occasione, ad stabilendas vel infirmandas cum priuatas tū publicas res, vis adesse creditur; tempus illud Baghali suo proprium ac secundum esse consentibus, omni studio ac celeritate arripiendum decernitur; nec prolatandum aliorum populorum consiliis vel expectandis, vel exspectandis; sed proximis quibusque conuocatis, quam breuissimè in principatus definitione & constitutione ponendum. Hoc enim Baghali, de inimicorum suorum cade gaudenti, gratum, atq; ipsis etiam pacto fædere ratum, demum felix faustumq; omnibus futurū sperandum. Omnes viri Sichem. Primores illi, quorū ope & auxilio res illa cæpta erat: & quia successu probabatur, eorundem etiam operâ feliciter peragenda esse decernebatur; ita ut illorum integra copia omnium Israelitarum procedum vicariam præstaret operam (ideo omnes congregati memorantur) & pro reliquo minoris nota populo, ac vulgo multitudinemq; omni, proximi ipsis oppidi vicinia omnis, & nominis ratione, & officij munere sufficeret. Et vniuersæ familie vrbis Melo, propria lingua voces sic ex ponderere reddi possunt: Et omnis BETH Milo, significat autem Beth-milo, impletionis siue completionis domum. Latine, completam domum dixeris. Hispanicè Calallena. Sortibus itaq; consultis, & re ex auguriorum rationibus ac indicij examinata; expedientissimum visum est, principum Sichem virorum, & populi domus Milo, coactis coniunctisq; consiliis & suffragiis, eum constituendum principem, quem, ex peracti facinoris felicitate, Baghalberith cognominis inimici vltor sibi probatum gratumq; indicauerit, idq; quam celerimè in publico, atq; ad eam actionem idoneo loco consiciendum; in ea præcipue vrbe, in qua negotium illud consultum primùm, institutumq; fuerat. Abierunt. certo iam inito consilio, concordiq; omnium sententia itum est, nemine discedente. Et constituerunt Abimelech in Regem. Proprio idiotismo: Et regnare fecerunt Abimelech in Regē. Acclamationum in huiusmodi actionibus solennium formulam oratio indicat, quæ fausto etiam nomine, atq; sua sponte imperium protendente, concepta & decantata est. Namq; Abimelech, Pater rex, siue Rex pater, Latine dici posset, eadem ferè significatione, qua Romanorum principes Augusti, ac patriæ patres audiebant. Quod verò in Regē dicitur, quamquam Regis nomine salutatum intelligamus; principem tamen constitutum interpretamur, quippe quem minimè inunctum historia commemoret, qui proprius ac peculiaris constituendi apud Israelitas Regis ritus ex Lege erat. utcumque autem res esset, certè illis quoquo modo & pacto id præstari posset, Rex dictus acclamatusq; fuit à principibus viris Sichem, & domus impletæ populo, qui repentinis illis comitiis, totius Israelis vicem & vocem referre visi sunt. loci autem opportuna pro tempore commoditas quaesita est, iuxta quercum quæ stabat in Sichem. exemplari lingua, GHIMELOM MAZZEBAH

Tempus.
Hora.
Occasio.

Acclamationes

Abimelech

Vnctio.

ASSER BE SICHEM. Cum ELON statua quæ in Sichem. Chal-
daicè, Ghim messar ramatha, Cum planitie statua. Gracè verò
βαλανῶ τῆς σάτειας τῆς ἐν σικήμοις. apud quercum statua qua in Sichem.
mis. duo præcipua nomina hic ad interpretationem notanda sunt, ELON
quod & quercum aliquando significat, ut Græci reddidè; & planicie
ut Chaldeus paraphrastes vertit. MAZZEBAH, utraq; lingua, Chalda
& Græca, statua significatione excepit, à qua interpret noster non alienam
posuit verbum, stantem. Atq; res ipsa indicat non personarum, ac tempo-
ris modò, sed loci etiam, ad eandem causam idonei, rationem fuisse habitam
ut qua ad prætexta religionis concinnitatem facerent, omnia plenè in-
tegre, conuenirent. Itaque ad publicæ acclamationis conuentum campus plu-
nus æqualis, que optatus fuit, querceti nomine & copia celebris, qui viri-
que ex parte, hoc est, nominis & quercus significatione communis, a qui
stabilis, perpetui, nullaq; difficultate ardui imperij augurium daret. Idq;
voluntate Baghal-berithi, cui campū illum sacrum dicatumq; fuisse, mom-
mentum quodpiam indicabat, quod omnibus in linguis ad Latine stati-
ficationem refertur. Equidem arbitramur, quo tempore Baghalis ber-
ithi vanum numen in tutelaris diui nomine consecratur, prægrandè al-
quem longèq; conspicuum lapidem in planissimo loco, ad noui illius culte
testimonium & professionem, fixum fuisse, atq; eundem locum sacrum sa-
ctumq; eiusmodi monumento euasisse: siue autem lapidem illum homini
vel alterius rei simulacro, quales Colossi vocantur, insignem: siue in Obeli-
formam excisum, censeamus: certè illum erectum & statutum, ex verbo-
rum notione constat. Cum itaq; ad tanti populi conuentum & acclama-
nis strepitum Baghalis ades minùs capax, idoneaq; esset, signatus locus fu-
qui & maiestate numinis, & natua amplitudine censebatur expediti-
by mus. Nec verò præter significationem ab historie scriptore vocula GHIM
delecta fuit, compluribus alijs relictis, quæ signando loco adiungi solent.
תל עזר וטל עזר לטל עזר, & ceteris. Quod GHIM efficientia, iuris,
ב ה תhoritatisq; partem ei rei, cui adiungitur, plerumque adscribit. Ideoq; L
cvm nè etiam in CVM plus millies vertitur. Igitur loci auctoritatem & fa-
ctitatem ad hanc rem quoque scelerato illo decreto quesitam comparatam
fuisse, scilicet, interpretamur, ut augustior fausta que magis duceretur
actio, quam totidem etiam nominibus infauisti simam diuina providen-
tia iudicium declarauit.

Quòd cum nunciatum esset Ioatham, iuit, & stetit in vertice
montis Garizim: eleuataque voce clamauit, & dixit.

MAGNÆ atque præcipitis iniuria, quata qualisq; hac fuerat, celum
vliionem esse Deus voluit, qui reddit unicuiq; iuxta opera sua. Quamob-
rem ipsam iniusti ac scelerati principatus furiosam initiationem certitè
notabili pœnarum prædictione turbendam curauit, excitato illius

florum Terubaghal spiritu, qui in compellatos presentesq; reos fratrum &
totius Reip. causam diceret, Dei deinceps iudicio decidendam. Latibuli sui
Ioatham arbitros nonnullos esse voluisse, res ipsa docet, quorum iudicio, quò
demum illa Abimelechi crudelitas euaderet, opportunè ille possit intelligere.
Quòd verò iuisse dicitur, ad deliberatam animi constantiam referendū est;
idq; ex Dei iustitia & providentia factum, qui cum neminem perire velit,
ipso etiam, qui propria culpa sese damnationi addixerint, tamen ad pœni-
sentiam monendos, vel omnino contumaces ad iusti iudicij audiendam sen-
tentiam, vel externa voce, vel interna allocutione citandos, curat. Fuisse au-
tem Sichimitarum urbi montem Garizim proximum, sacra Geographiæ
contemplatione intelleximus: eū verò montem veriore atq; certiore magisq;
efficaci studio à Ioatham petitem, quam planiciem illam à Sichimitis felici-
tatis causa occupatam, ex vtriusq; loci auctoritate existimare licet: huius
enim nulla erat, nisi quæ ex hominum opinione falso nomine putabatur: illius
verò maxima & grauisima, utpote qui coactis eodem quondam Israelitis
omnibus, Iosue vate Deiq; interprete, sacerdotibus ac Leuitis præsentibus,
benedictionibus ac maledictionibus vel obseruanda vel violanda legis ergò
prædicendis, commune ac plenissimum theatrum præbuerat, eoq; nomine sa-
cræ locus ille obseruandamq; meruerat famam. Opportunè verò euenit, ut
recentis huius publici sceleris accusandi locus accusandorum comitiis vici-
nissimus esset. Et stetit in vertice montis Garizim. situs ad dicentis ha-
bitum, locus verò ad auditionis commoditatem, effugiendiq; in tempore pe-
riculi copiam, usurpatus est. Eleuata voce, quæ & strepitum in ima valle
agentium vinceret, & silentium atq; attentionem impetrare posset. Ac prin-
cipio quidem vox emissa est grandior, incertiorisq; significationis, quæ ex su-
periore loco omnium aures feriens, ad attentionem, reiq; cognoscenda cupi-
ditatem impelleret. Cuiusmodi voces incondita vel Interiectiones, vel vo-
candi Auerbia Latinis dicuntur, quales Latinorum & Græcorum ô, &
ω, sunt, Chanaeorum HAH. Hispanorum hao, horum atque Italarum,
ola, nautarum prolixior A. Igitur huiusmodi prima voces buccina vel tu-
ba vicem præstitere. In exemplari lingua huiusmodi polysyntheson est: Et
sustulit vocem suam, & vocauit, & dixit illis. Prima vocis sublatio fuit,
deinde vocatio, in qua exordio locus datus; huic sermo omnis annexus est.
Exordio attentio conciliata, non ex dicentis vel auctoritate vel gratia, sed
ex bene precationis in auditorum utilitatem pronuntiatæ officio, cum non-
nulla significatione miseranda dicentis ipsius conditionis. Nec tamen sine
prædictione, aut admonitione saltem similis exempli, ex humanarū rerum
vicissitudine, ac potius ex iusto Dei iudicio ipsis auditoribus expectandi,
vel certè cogitandi.

Audite me, viri Sichem: ita audiat vos Deus.

IN exemplari: Audite ad me primores Sichem, & audiat ad vos
ELOHIM. Atq; hoc orationis tropo non auditum, sed obseruationem,

animaduerſionem, auditui attentioniq; adiunctam, poſtulabat à primoribus illis, quorum coſilio, decreto, atque opere illam ſibi atque Iſraëlitarum Reip. calamitatem allatam fuiſſe cognouerat. cum autem diceret, Ad me, ſuam eſtimandam commendauit, quam ex fraterni ſcleris audacia mirabilem, omnino eſſe indicabat. Sichimita, inquit, vos o proceres ipſe appulo, quorum authoritate atque ope ipſe in hunc afflictionis locum, non per tertium aliquem hoſtem, ſed per audacem degeneremq; fratrem, deductum ſum. ſi qua erga miſeros miſericordia mouere; ſi qua humana vicis cogitatio, ueſtra etiam cauſa tangere poteſt: hoc tantum poſtulo, obteſtorq; ut ſermoni percipiendo meo attentas præbeat is aures; obteſtor, inquam, Dei iudicis gubernatoriſq; mundi nomine, à quo idem exſpectare vos in cauſa ueſtra poteritis, quod in me excipiendo opera atq; cura poſueritis. Cauſa nunc miſere de Abimelechi fratris in me, pater namq; domum, iniuria uobis audienda orabitur: ueſtra autem aduerſus eundem aliquando non apud me, ſed apud Deum iudicem agenda cum fuerit, Deum ipſum uobis eo modo attentum experietur, quo ego uos nunc attentos exſpecto. Sic itaq; uos audiet Deus, Abimelecho fratre ueſtro oppreſſos, ut nunc me à uobis audiri poſtulo.

Ierunt ligna, ut uingerent ſuper ſe Regem; dixeruntque oliuæ Impera nobis.

FREQVENS peruulgatusq; in his rationibus, que publicos priuatosq; ſpectant mores, Apologorum quondam uſus fuit, quod eiſmodi orationes propter nature rerum, que deſcribuntur, imagines, & facilius percipiuntur & percepta diutiùs mentibus hæreant, cauſamq; ipſam, quam ob rem excogitata fuerint, apertius repræſentent. Atque promiſcua hominum, tam rudiorum quam eruditiorum, captui nulla docendi ratio communis magis uſuiq; habilior cenſetur. Hoc autem cauſa ſua apud illam, tum procerum, tum populi cætum atque theatrum, perorandæ genus commodiſſimum Iotham pro tempore uſum uſurpatumq; eſt: in quo, quamquam breuibus uerbis tamen regni ac Reip. ſummam ſapientiſſimè complexus eſt; quam qui explectus rerum actionumq; nominibus ſingulis, per otium perſequi indicare, rectè poſſet, plenius ac melius profecto philoſophis omnibus, atque etiam doctiſſimis rem tractaſſe iudicandus eſſet. Eam uero nos, muneris officiiq; noſtri memores, ſcholaſtico potiùs modo perſtringemus. Igitur ſapentiſſimè inſtituta orationis huius argumentum communem ſimul & priuatam continet cauſam, id eſt, cauſa genus uniuerſum, & ſpeciem ſiue formam; quæ aliis uerbis apud artiſtes hypotheſin atq; theſin dici iam aliàs oſtendimus. Atque expoſitores ferè omnes poſtiorum partem, alio atq; alio referent, tractarunt, priorem nemo, quem legerimus, attigit: cuius tamen uerbiſſimè commentatio eſſet, ad omnemq; Reip. inſtituendam partem opportuniſſima. Ea uero, quantum contrahi à nobis poteſt, ſic breuiter habet: Continetur cauſa hominum uariis capitibus, ingeniiſ, ac mentibus conſtat, iſtæ ſententiæ

humanæ illa primorum parentum labe corruptis, atque à natua quodam integritate & æquabilitate degenerantibus. S. S. E. Cuncta cogitatio hominis inuenta eſt ad malum ab adoleſcentia ſua. que niſi aliquo gubernetur cohibeaturq; pacto, ſibi ipſi generiq; ſuo, cæterarum ferarum omnium maleficentiſſima pernicioſiſſimaq; euadet. Cuiuſmodi aperta exempla & diluuij atas, & Sodomorum uicinia edidit. Repleta eſt, inquit Deus, omnis terra iniquitate à facie eorum; non à facie ferarum, cæterarumq; animantium, ſed à facie eorum. Quamobrem conſultiſſimum huic malo remedium decretum fuit, leges cum primis condendi, atque legum uindices uel plures aquæ, uel unumquempiam omnibus præſtantem toti populo præficiendi, quorum conſilio & opera cæteri in officio contineri, ſinguliq; ad rem ſua ſine cuiuſquam iniuria curandam inſtitui poſſent. Nec uero hoc, quamquam ex comodo utilitateq; profectum, uel caſu, uel humano tantum placito, ut Philoſophi docere uolunt, inuentum excogitatumq; fuit, ſed diuini coſily manifeſto reſpoſo præceptum. S. S. E. Quicumq; effuderit ſanguinem hominis, fundetur ſanguis illius per hominem. Namq; ex præceptis, quibus Noabhi poſteritas inſtructa fuit, unum hoc etiam eſſe obſeruauimus. Quales uero quibſque artibus præditos ac inſtructos uiros ad publicæ rei adminiſtrationem (cum primùm deligendos temporis poſtulauerit ratio) deligi oporteat, peruidere, prudentis conſily fuerit. Si tamen conſilio agendum ſit, ſine quo nihil in hominum rebus expediri rectè apteq; poteſt; quam quidem ob rem ſignificandam orator hic nullum aliud uel quadrupedum, uel uolatilium, uel aquatili-um, uel uariarum, quas natura parit, rerum ad Apologum ſuum uocauit genus, præter ligna, que ſua ipſius lingua GHETSIM dicta, tantã cum GHETSOTH, affinitatem habent, ut maſculinæ ac femininæ uocum diſcrimine ſolum internoſcantur. GHETS, lignum ſiue arborè; GHETSAH, conſilium & conſultationem Latine dicimus. Atq; ad hunc illuſtrandum locum per multa, eademq; per pulchra, afferri poſſent antiquæ lectioſis lumina, ſi tempus admitteret; uerum ſatis modo fuerit indicaſſe, lignorum ſine GHETSIM nomine, animantes conſily compotes hoc loco ſignificari, que hominis tantum deſinitio eſt; nec rem hanc ſine conſilio inſtitui tractariq; poſſe, intelligere. Verbum autem plurale, Ierunt, communicato conſilio, compoſitaq; cura, ac data opera rem inchoari oportuiſſe, docet: ſed cum ſine conſilio huiuſmodi actiones minime ſuſcipienda ſint, nec uero eadem omnibus ad conſultationem iactantur fundamenta; magni referre uidetur, que nam potiſſimum conſiliorum ineatur ratio. Mille enim hominum ſpecie, & rerum diſcolor uſus, mille etiã in his optandis placita ac ſententiæ. Prima autem omnium commodiſſimaq; ad gubernatorem deligendum ſapientiæ ratio habenda putatur: cuius qui compoſ fuerit, ad omnes, tam publicarum quam priuatarum rerum, curandas componendasq; partes maximè cenſetur idoneus: quam ob rem coſtituto in Regem Salomoni unica hæc facultas optata ac poſtulata, & cum magna laude à Deo celebratur, impetrata. Atqui parabola

Genef. 6.

Genef. 8.

Delectus.

Conſilium.

Homo arbor, homo conſily capax.

Conſiliorum diuerſitas. Sapientia.

Salomon.

Apologorum uſus.

De re publica & communi.

bola hac vniuersam huiusmodi argumenti rationem, quasi in ipsis humane societatis initiis constitutus esset, descriptam volens Ioathamus, primum ac potissimum consilium esse potuisse ait deligendi eum, qui sapientia, prudentia, atque lenitatis humanitatisq. dotibus prestaret; huiusq. facultatis ingenium ac symbolum in oliua constituit: qua arbore nulla alia, vel perpetua frondis specie, vel umbræ suauitate & salubritate, vel innati succi gentilitate, vel remissi ex fructu liquoris utilitate, atque etiam duratione, excelsior est, atque ita in laudatarum plantarū censu, apud sacros prophetas Philosophos prima numeratur: satis autem ad nostrum institutum fuerit illud indicari, inter omnia luminis & ignis (quorum nominibus sapientia & efficacia arcano sermone significantur) fomenta & pabula, primas & commodissimas oliuarum oleo partes tribui: ideoq. hanc materiam, ad fabricarum lucernarum ac lampadum usum, vnicè à Deo in lege postulari. Ad dendum etiam his, quòd sapientia non solum viuentes homines, sui comites, illustres, vtilisq. omnino prestat: sed eosdem etiam vita functos, & celebritate nominis, & monumentorum à se relictorum exemplis, immortales cōseruat: & perpetuo posteritatis usu renasci quodāmodo quotidie facit. Cuius rei imaginem sola nobis oliua materies representat:

Quin & caudicibus scētis (mirabile dictū)
Truditur è sicco radix oleagina ligno.

Primū itaque hominū rectissimeq. in initum spectata sapientia expeten-
conflū esse potuisse, Ioathamus arcano illo sermone indicabat: Dixitū
oliuæ, Impera nobis. Sua in lingua, MALCHAH GHALENU, regna sup-
nos. duo autem nobis non præmittenda, verbum, MALCHAH, ipsa
pronunciatione præfert. Alterū, non tyrannicam, sed æquabile, salutare
atq. sapientia prudentiaq. plenam regnandi formam postulare: namq. ip-
voci origo & etymologia à consulendi significatione petitur. MALAC
vocabulum, pro quo Latine regnare sæpe vertimus, Chaldaico sermone
eo quod est consulere, perpetuo usurpatur. Alterum verò vocem ipsam
fectam non verbi tantum, sed verbi ac nominis formam obtinere, plenam
ideo & absolutam regnandi rationem, ac dignitatem oliuæ, hoc est, sapi-
tia, tribuere videri. quod Latine aut Græcè nullo simplici vocabulo rep-
sentari potest, pluribus verò coniunctis vix declaratur: Tu regina, tu co-
sultrix regna, consule super nos: te enim planè regni ius, ratioq. expet-
potissimum.

Quæ respondit, Numquid possum deferere pinguedinem meam
qua & dii vruntur, & homines; & venire vt inter ligna pe-
mouear?

PRIMAM eorum, qui de eligēdo ad Reip. administrationem viru-
sultarent, sapientia optionem esse oportere, illud lignorum consilium, quod
superius modò legimus & explicuimus, docet. Verū enim uero cum
minus ei qui deligitur, de re causaq. sua, quam iis, qui deligunt, delibet
expedit:

expedit: proxima ratio est, an iis, quibus rerum conceditur, vltroq. offertur
summa, suscipienda continuo sit. Qua in re illud primum statuendum fue-
rit, antiquam, veram, & probādam regnorum administrationē, antequam
tyrannica vis ac potentia occupasset, ad ciuium tantum utilitatem & iute-
lam, non ad eius qui capesseret commoda, fuisse relatum, sed cum res hac ve-
hementer ardua, laborum & periculorum cum vita, tum aliarum rerū, quæ
ad vitam pertinent, plena esse cognoscatur; iis qui à gloria cupiditate procul
absunt, non solum despicienda, sed detractanda etiam atque fugienda cen-
setur: maximè verò animi tranquillitatem & sapientia studium expe-
tentibus, quibus quæ alijs & magna & pulchra putant, & animorum atque
vita discrimine petēda censent, parua duci, eaq. ratione stabili ac firma con-
temni solent: maximè, cum seueris & grauibus viris, animique principis
compositibus, nihil tam molestum esse videatur, quàm inconstantes dissen-
tientis populi ac principum mores ferre, quos emēdare omnino curantibus,
difficultatem maximam, inuidiaq. plenissimam subire, necesse est: tolerare
autē ac conuēdo præmittere, ab honesti officij ac muneris ratione alie-
nissimum censetur. Huiusmodi sapientis cuiuspiam viri, ad regnum admi-
nistrandum postulati, recusationem, subiuncto oliuæ respōso, Iothan signi-
ficabat: Numquid possum deferere pinguedinem meam? Sua in lin-
gua: Numquid cessare faciam pinguedinem meam? qua oratione sua-
uissimam suāq. sponte vtilissimam, atque expetendam maximè, sapientia
vim naturamq. esse indicauit: & quæ non solum iis quibus possidetur, sed
alijs etiam iucundissima gratissimāq. sit. namq. tanta maiorisq. etiam si-
gnificationis est verbum DESSEN, pro quo interpres nosler pinguedinem
reddidit. Quin pinguedinis etiam apud Latinos nomen ad prosperitatem
beatitatemq. significandam usurpatur. vt:

— hac prece te oro, Pingue pecus domino facias, &c.

præter Ingenium. verū nomen DESSEN, vltra pinguedinis significa-
tionem, flagrantia, suauitatis, atq. etiam salubritatis adnotationem admit-
tit. ZAITH in lingua sancta, & oliuam & oleum significat: DESSEN
verò, ipsam pinguedinis naturam vim, quæ & in arbore, & in fructu, &
in expresso oleo inest, suauior quidem ac delicatior, minusq. quam oleū cras-
sa, magisq. penetrans. Ex quo illud est, Impinguasti in oleo caput meum. &
illud: Bona fama impinguabit os. vnde etiam principes & magni viri in
illa lingua DESSANIN aliquando appellantur. vt: Manducauerunt, &
adorauerunt omnes pingues terræ. Significantiſsimè autem oliua dixit,
Numquid possum deferere pinguedinem meam? Ita verò interpreta-
mur deferere, vt ex primæua lingua indicabamus, cessare facere. fortasse
Latinius intermittere diceremus. suum autē proprium natuumq. succum
nulli regno, nulli imperio, nullis opibus postponendum sibi esse ait Oliua:
vt vote cuius & natura præstantissima, & usus non sibi solum, sed immor-
talibus gratissimus, & mortalibus esset vtilissimus. Nā in sacris olei usum
perpe-

Oliua.

Oleum oli-
uarum.

Georg. 1.

Regnum.

719

Pinguedo.

718
717Psal. 11.
Proverb. 11.
Psal. 11.
Principes.

perpetuum candelabri lucerna, igni ac lumini sancto materiam suppeditaturum postulabant. Perpetuus enim ignis diuinæ efficientiæ imaginem quodammodo refert. Neque verò hoc in veris sacrosanctis quibus tantum spectabatur, sed apud alias etiam gentes, ex nature ipsius contemplatione, diuinitatis quoddam symbolum ignis referebat: quam obrem & Vestam deorum Romanis præcipuam, sibi quoque felicissimam indicatam, perpetuo igni colere placuit, quem nulla magis materia, quam oleo, conserua exploratum est: unde & ille eiusmodi sacrum ignem perpetuo arserunt suo vouebat numini:

Craterasque duos statuam tibi pinguis oliui.

Ideo & oliua plurali numero deos appellauit: quod parabola hac non certam quampiam nationem, sed ad ipsam omni hominum generi communem causam, hoc est, ad regni instituendi rationem pertineret. Qua dii vtuntur & homines. In exemplari lingua utriusque nomini magnæ significatione adiungitur verbum, in hanc sententiam: Quod in me dii honorantur, viri. Verbum CHABAD, cum ad diuinam refertur naturam, honorem reuerentiam, cultumque omnem significat; cum verò ad homines, amplitudinem, obseruantiam, & iuxta vniuscuiusque ordinem ac dignitatem, exhibendam curam indicat. vt: Honora Deum de tua substantia, & de primitiis omnium frugum tuarum. & Honora patrem tuum, & matrem tuam. illud: Putasne quod propter honorem patris tui miserit Dauid nuncium utrumque verò usum, atque vtriusque partis significationem, appositissima verborum adiunctione Chaldaicus interpres indicauit: Num relinquam vinctum nem meam, ex qua incenditur coram Deo, & in qua deliciantur filiorum? Nam magnus & frequens unguetorum quondam usus apud principes viros, à quibus in conficiendis unguentis prima purissimi olei petebatur copia. Atque huc illud pertinet: Vt exbilaret faciem in oleo. & Tu autem cum ieiunas, unge oleo caput tuum. Quod verò Oliua dicit: Numquid cessare faciam pinguedinem meam? nature vim rationemque exprimit elegantissime. Nam si, vt viuendi crescendique facultas plantis omnibus tributa est, ita etiam sentiendi cogitandique contigisset; fieri omnino nequiret, vt oliua ad aliarum plantarum suscipiendam curam, sine propria habitaculis, ac virtutis detrimento, traduceretur: cum ea anima, quæ pluribus rebus externis curis intenta est, sui curatione neglecta, proprio corpori macerantemque interdum exitum afferat: id quod in animantibus lactantibus plurimumque conspicitur, atque in iis adeo plantis, quibus operandi vis facultas inest. Namque hæc, quamuis subiectis stolonibus, aut alterius generis virgulis indulgent, minus ipsæ lætæ, minusque feraces visuntur. Quam ob rem quæ colendarum arborum periti sunt, non alterius modo generis plantas & arbusta, verum cognata etiam oliuæ ad fructum alendæ proxima, crescant: vt suo in solo ac situ pinguis arbor proprium succum ducat, ductumque commodè concoquat, & concoctum demum in fructusque concinnatum, ad

Virg. Buccol. Eclog. 5.

כך

Prouerb. 3.

Exodi 20.

2. Sam. 10.

Pfalm. 103.
Matth. 6.

hominum & suis maturum proferat. Quod si vel venientes ad se ceteras plantas excipere, atque ex proprio loco legibus ferendis, & moribus emendandis gubernare, nec commodum oliuæ nec opportunum esset; longè verò importunissimum, & ab instituto ac voto alienissimum foret, relicto natali solo, atque mutandis assidue locis ac regionibus, quæ vario plantarum generi diuerse sunt, imperandi causa vagari. Neque enim variarum nationum forme sine cura gubernatoris, & peregrinatione assiduæ, visitatione, administrari regis, rectè possunt: id quod sapientissima oliua bene sibi notum & exploratum recusabat. Et venire vt inter ligna promouear? Duobus coniunctis verbis laborem, sollicitudinem, varias ac multiplices curas, quibus publicarum rerum administratio referta est, indicauit, venire & promoueri, quæ in sacra lingua sic sonant: VEHALACHTHI LANVAGH. Et ibo ad vagandum Verbum Ibo, pro omni corporis motu ac labore per synecdochen usurpari solet: nam cetera quæ exercetur vel opera, vel munia, vel officia, vni tantum, vel saltem non plurium membrorum præcipuis operis præstantur, vt manuum, brachiorum, interdum etiam & pedum, cuiusmodi incisorum, fossorum, & pistorum, atque sigulorum labor est, & aliorum qui ad hos relati seruitiles dicuntur: quorum summam nos aliquando opportunè deducemus: viatorum verò, iterque agentium atque ambulantium membris omnibus excipitur exerceturque labor: quam significationem illud spectat: Ego elegi vos, & posui vos, vt eatis, & fructum afferatis. & illud apud exteros: Ibo, & chalcidico quæ sunt mihi condita verflu. quæ deliberatum ac susceptum laborem incundumque indicant. Posterius verò verbum NVAGH, non corporis modo laborem, sed perpetuam animi sollicitudinem, anxietatem, suspicionem, agitationemque mentis, ipsi cogitanti plerumque molestissimas, denique id omne, quod Romanorum elegantissimi curarum nomine complexi fuerunt, significat; cuius exempli illud est: Humanum in curas natum genus. quas etiam sagaces curas lyricus Poëta dixit. Deum vt ex re ipsa, quid verbum significet, cognoscamus; hæc altera ex duabus pœnis erat, quibus, ob fraternæ cadis crimen, Chainum in terra Deus perpetuo ferendis damnauit: Vagus & profugus eris super terram. prius enim verbum, vagus, ad peregrinationis errores instabilitatemque; posterius verbum, ad perpetuam animi anxietatem & curam, ex metu suspicionemque profectam, refertur, dum nemini fiditur, nullius non timetur occursum, inuidiæ & insidiarum plena omnia esse censentur. quod & ab ipso Chaino declaratum didicimus: Ero vagus & profugus in terra: omnis igitur qui inuenerit me, occidet me; à singulis sese occisum iri pauebat ille, qui semel tantum occidi poterat: quod tamen ad suspicionis, atque metus, inquietudinisque exprimendam imaginem, sic dictum pronunciatumque est. Nam quamquam vnum atque alterum nihil sibi nocuisse Chainus experiretur, tamen vt obuium quemque proximum grauiore cura non metueret sibi temperare non poterat. Et quidem si huius regnandi conditionis misera veritatem, testimo-

Ambulationis labor.

Ioan. 15.

113

Curæ.

Tibull.

Horat. carm. lib. 3.

Genes. 4.

Vagus.

Profugus.

Conscientiæ cura & pauor.

niorum copia confirmare pararemus; non modo Phalaridas, Ieronas, Me-
 rentios, ceterosq; tyrannos, verum & optimos quosque, & laudatissimas
 Regum, quorum vel historia constant, vel exempla hodieq; exstant, addere
 re testes poteramus; quibus gloria cupiditate excepta, nihil regnandi
 atque cura miserius esse declararetur. Certè sapientissima arboru oliua-
 rores & varationes, instabilitatem, curamq; perpetuam, hoc actionis
 ministrationsq; genus esse definiuit: quod si sibi susciperetur, hoc pacto atq;
 nomine suscipiendum intellexit. Neq; enim aliter vel iuste, vel sapienter
 iri suscipiq; poterat, nisi iis miseris, quas res ipsa secum fert, sustinendis
 laboribusq; exantlandis, quibus tamen illa pacata, quieti, animiq; perturba-
 tionibus vacanti, sapientia studia posthabenda minimè duxit: qua tamen
 studia non ad otium atq; desidiam, sed ad Dei cultum & honorem, ad homi-
 num utilitatem referenda profitebatur. Quae quidem maximorū virorū
 ratio mensq; fuit: qui, quod ab humana gloria, ambitionisq; contagio alii
 essent, à publicarum rerum tractatione sese subducetes, ad sapientia colē
 exercendaq; studia, sua tantum re, eaq; plerumq; exigua, contenti, tradu-
 re: suisq; cum consiliis, tum sermonibus, praeceptis, ac vitæ institutis, inu-
 dos Deo, sapientia ac modestie amatori; humano verò generi utilissimū
 in omnem vitæ partem fructus ediderunt. Iam verò verborum in hac pa-
 bola pronunciatorum mythologiae partem interpretati, partem etiam de-
 cepti interpretabimur: ex quo numero illud est, quod oliua, à qua sapien-
 tia personā hoc loco sustineri dicebamus, pinguedine sua, hoc est, sapientia
 diuos virosq; amplificari aiebat: id quod ipsa interpretatione verissimū
 esse constat, quādo sacrorum librorū pagina omnes, & sapientia diuina
 mirationis, & sapientia in summis viris commendationis, in fronte &
 tergo plena sunt. Magnus Dominus & laudabilis nimis, & sapientia
 non est numerus, inquit Psaltes. Quod ad viros attinet, illud satis nūc
 citasse: Si intrauerit sapientia cor tuū, & scientia anima tua placuerit
 consilium custodiet te, & prudentia seruabit te. Illud quoque non pra-
 mittendū videtur, quod oliua in vtriusque, tum sapientis, tum Regis, ali-
 quibus comparandis significauit, cuius antè cognitam importunitatem pro-
 dēnti ac sapienti viro astimandam, atq; ideo vitandam ducebat: Vt in
 ligna promouear, siue, Vt super ligna vager. Iam quid promoueri, si
 vagari hoc loco significet, indicauimus. Lignorum autem nomine Hebraicū
 consilium, rigorem, obturationem significari obseruauimus, ex cognatione
 conjugationeq; (vt Dialectici dicunt) verborum. IAGHATS. GHETSIM
 GHATSAH. Namque feminina forma GHETSAH, consilium
 redditur: masculina verbo GHETS, lignum siue arborem: GHATSAH
 verò verbum, interdum claudere, siue obturare, ac premere; nonnumquam
 eadem vox ordinum significatione usurpatur, vt citatos ad marginem
 consulenti patebit. Ordines autē dicimus, quales in rerum natura
 cōspiciuntur, qualēsq; in oppidis ciuitatib;que cōstitui distinguuntur.

Regnandi
miseria.

Psal. 146.

Prou. 2.

YV YV

Prou. 16.

Leuit. 3.9.

vt patricios, cōsulares, equestres, & plebeios. Igitur vel ex hoc vno nomine,
 quo hominum genus significatum parabole author voluit, quanta, quā im-
 portuna, ac molesta impeditaq;, quā explicatu difficilis regnandi cura sit,
 apertè satis ostenditur. Non enim ex pecudum, armentorum, non ex fera-
 rum, non demum ex belluarum nominibus; verum ex arborum vocabulo
 GHETSIM, similitudo hac penta est: vt longè facilius commodiusq; ani-
 mantium omnium brutorum generi, quam hominibus imperari posse osten-
 deretur. Namque animantibus ceteris timorem, obseruantiamq; aduersus
 hominem, communis naturae conditor indidit: homini verò (nisi timor di-
 uinus imperet) innata nequitia ad omne imperij iugum auersandū stimulos
 addit. Atq; ita cum fallēdi spes adest, profanis sacra, remoto metu, miscētur.
 Scriptū est: Et terror vester ac tremor sit super cūcta animalia terra, & su-
 per omnes volucres caeli, vniuersis quae mouētur super terram; omnes pisces
 maris manui vestrae traditi sunt. Nihil hīc ab hominis imperio in omni
 animantium genere exceptū præter homines, quos alia ratione, hoc est, timore
 sui, præcipue gubernatū iri Deus indicabat: cuius timoris elemēta eodem
 loco declarauit: Sanguinem animarū vestrarum requirā de manu cūctarū
 bestiarū, de manu hominis, de manu viri, de manu fratris eius requi-
 ram animā hominis. Quicumque effuderit sanguinem hominis, fundetur
 sanguis illius per hominē. Quamobrem sapientissimè in quacumque gente
 legistatores totius constituenda Reip. atq; condendi iuris initia à religione
 ducenda censuerunt, vt Lycurgi, Solones, Numa, & omnium antistes veris-
 simus Moses. Totius autē difficultatis ac negotij, quod Rempub. cape senti-
 bus obicitur, summa causa in vario hominum ingenio est; siquidem prudentes
 viri multarū capitum belluam vulgus dicitare solent. Quot autē capitum
 viuunt, totidem studiorū millia. Cetera enim animalia omnia, cum consilij
 facultate careant, ideo hominē sibi praesse patiuntur, quod praestantioris ge-
 neris esse agnoscunt. Homo verò, qui sui se consilij compote esse posse intelli-
 git, natura quidem alteri homini non debet, consilio verò cedere non vult.
 Atq; hinc discordiarū dissentionumq; origo omnis emanat: plerumque verò
 consilia nimium discrepant, nec omnia vel aliorū, vel sui semper similia con-
 stant, nihil humana vitæ ordinibus beatius, nihilq; commodius aut facilius
 quā his praesse. Nunc verò quando suum quisque consiliū non nisi inu-
 tius alterius consilio subdit, gubernandi ratio difficillima adeo redditur, vt
 à gubernationis nomine ac virtute ad dominationis & imperij vim tradu-
 cenda sit. Quod verò non omnia consilia vel paria, vel aqua, vel pura om-
 nium sunt hominum, ac pleraque pars debilis & imminuti, & incōstantis
 consilij sit; aptissimè usurpatū est nomen GHETS, quod consilij quidem si-
 gnificationē habet, non tamen ea forma, qua GHETSA, hoc est, certum deli-
 beratumq; consiliū significatur. Atq; vt GETS nomen, vna syllaba contra-
 ctius est, quā GHETSA: ita imperfectum consiliū hoc loco subindicat,
 quod pluraliter usurpatum GHETSIM, plura vulgi consilia, & quo plura
 sunt,

Animan-
tium pauor.
Hominis
nequitia.

Gen 9.

Timor Do-
mini homi-
num dux.

Hominum
ingenia vul-
gus.

Iacobi 3.

YV

sunt, eo perplexa magis imperfectioraq; arguit, imperfectū enim imperfecto, ac varium vario adiunctū componendi auget difficultatem. huic autē significationi si due illa etiā obturationis, & varij ordinis addantur, illa conficietur forma consiliorū, quæ difficillimos explicatus habitura sit, nimirum consilia minora, eademq; & varia, & clausa, pressa, obturata, qualis lignorum materia est. Ex quarum omnium rerum obseruatione & compositione, illa gubernandi regni summa constabit ratio, quæ à sapientibus & prudentibus (quorū personam oliua hoc in apologo tenet) subducta est. Quamobrem huiusmodi prouinciā ab iis, qui animorū quietem expeterent, constantissimè repudiata fuit, cum planè sapientiæ ac virtutis plus quàm humana fuerit, posse multis populis tranquillo atq; a quo animo, sine iuris offensione, ac sine inuidiæ insidiarumq; suspitione, præesse. S. S. E. Dabis ergo seruo iuo cor docile, ut populū tuum iudicare possit, & discernere inter bonū & malum. Quis enim poterit iudicare populū istum, populū tuum hunc multum? Illud autem ad huius argumenti explicationem opportunè animaduertendum fuerit, sermonem hunc à Ioatham non ex historia alicuius veritate, sed ex philosophiæ, & veri similitudine institutum, eo pacto, quo multa parabolarum atq; apologorū pars, petitis à rerum natura imaginibus, instituitur: diuisam autem fuisse omnē hanc regni atque dominationis rationē in ea nomina, ex quibus constare posse intelleximus. Vt si nunc primū hominibus de eligendo sibi Rege cogitatio consultatioq; incideret, quinam ad eam rem, qualeq; viri, quòque ordine, & quibus gradibus atq; artibus præditi, optari, deligiq; possent, cognosceretur. In quo genere primū & optimum consilium fuerit, animū ad spectatæ sapientiæ, constantisq; prudentiæ viros adyccere. A qua ratione si vel ipsis discrepantibus, vel iis, qui optati fuerāt, renuentibus, discederetur; quoniam deinceps diuertendum esset, immo quò plerumque diuerteretur, ex hominum ingenio ac moribus triplicem paritū cogitationem ineundam Ioathan subiungit.

Dixeruntque ligna ad arborem ficum: Veni, & super nos regnum accipe.

Sapientia.

PRIMÆ, eiq; optimæ ad gubernatorem deligendum cogitationi (quam esse semper certam & constantem, atq; coactis etiam & inuitis iis, qui efficere possent, initam & confirmatam oportuerat) alteram proximè (subiecit Ioathan, quæ vulgares animos maximè ad principum delectum impellere solet. Nam cum plerūque vulgus eos, qui ditissimi sint, efficacissimos strenuosq; maximè, & ut ad propriam augendam rem, ita ad omnia negotia apprime idoneos, ac demum omnium hominum felicissimos putet, euenit, ut prætermissa nuda ac simplicis sapientiæ optione, imperij ac regni dignitatem ex diuitiarum ac pecuniæ facultate & copia definiat.

— quas qui construxerit, ille

Clarus erit, fortis, pulcher, sapiens etiam, & Rex,

Et quidquid volet. S. S. E. Quando lauabam pedes meos

Iob 29.

pyro, & petra fundebat mihi riuos olei? quando procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedram mihi? Videbant me iuuenes, & abscondebantur, & senes assurgentes stabant. Hoc igitur veluti virtute paratum, opportunissimum ad regni administrationem, propagationem, & firmitudinem, vulgus hominum existimat, & ipsis qui gubernandi fuerint, utilissimum. Nam quibus ditissimus contigit Rex, minus grauis in tributis & vectigalibus exigendis metuetur, magisq; in ornandis, ditandis, & amplificandis domesticis aulicis, ministrisq; suis liberalis futurus expectabitur; denique & publicas & priuatas res commodius ac melius ditissimus quisque putatur, quàm pauper aliquis, arisq; egens; quamquam aliàs & sapientiā præstans & mancipis locuples, gerere posse. uti Cappadocum Rex quispiam fuerit. — Adde quòd hunc, de

Iuuenal.

Quo loquor, egregium populus putat, atque verendum Artificem. Huius autem consilij iudicijq; vulgaris

imaginem Ficus ab arboribus in regnum delecta representat. Quippe nulla ex omni plantarum genere, quæ vel fructum afferunt, vel diuturnioris vite sunt, auaritia studium apertius refert quàm ficus: cuius ad exsugendum vndique humorem, & frequentissima radices, & nonnullæ adeo longè deprehenduntur, ut ad puteos, & ad fontes, ad paludes, & lacus longo intervallo distantes, pertineant: adeo etiā sagaces (quod admirati cognouimus) ut intra domorum ædiūq; edificia loca querere, subire, atq; obtinere didicerint, in quibus lagenæ, hydræ, ceteraq; aquaria vasa ad familiæ astiduum usum constituta, solent diutius herere. His accedit quòd externi diuitiarum splendoris speciem præ cæteris non infelicibus plantis ficus refert, latissimorum foliorum, & eleganti ornatu, quæ & ipsa constantioris etiam, quàm arborum aliarum folia, naturæ texturæq; sunt, ita ut ex ramis quoque detracta, natium colorem & humorem longius retineant. Quæ quidem omnia fallentem istum, atq; vulgi oculos animosq; præstringentem diuitiarum nitorem exprimunt. Atq; hæc eorum diuitum imago est, qui sibi tantū diuitias vndique corradentes, rem quocumque modo facere student, neque ullum acquirendi modum statuunt, neq; vllō in loco tam sterili sunt, in quo rationem non ineant, quemadmodum res crescere possit, ut ficus etiam, quæ vel in ipsis quoque vetustissimis & sole exsiccatis muris ex calce, ex intrito, ex cinere, ex puluere, atq; adeo ex durissimis saxis succos petere, exprimere, atq; trahere nouit: ob eamq; rem firmissima quoque aliàs edificia diruere solet. Ad quæ discutienda valent, Sterilis mala robora fici.

Iuuenal.

Igitur optatam sibi ficum huiusmodi sermone ad regnū cæteræ arbore compelebant: Veni, & super nos regnum accipe. in exemplari lingua sic: LECHI ATH MALCHI GHALENY. Veni, tu regna super nos. Veniendi verbum curam & operam postulat, oportet enim non segnem esse, nec otiosum eum, qui sit regnum administraturus: immo nec semper eodem loco herentem, suasq; tantum curantem res; sed regnantem consulentemq; super

Regni cura
& labor.

Arborū natura varia.

3 Reg. 4. Iob 40.

Virg. Geor. 1.

super nos, non super unumquodpiam arborum genus, sed super nos omnes arbores, quas ut natura & ingenio, ita etiam locus varias & diuisas communis conditor esse voluit. Alia namq; in montibus, in campo alia nascuntur & crescunt, quaedam sterile, uberrimum solum alia postulant, frigidum he, ille calidum. S. S. E. Et disputauit super lignis à Cedro quae est in Libano, vsq; ad hyssopum, qui egreditur de pariete. Et sub umbra dormit in creto calami, & in locis humentibus, protegunt umbra umbram eius, cū dabunt eum salices torrens. Quod & poeta eleganter obseruatū canebat.

Diuisae arboribus patriae sola India nigrum
Fert hebenum; solis est thurea virga Sabais;
Media fert tristes succos, tardumque saporem
Felicitis mali, &c.

Hec autem omnia nosse, & curare, & opportunè administrare oportet. Hic scū, quae venire rogabatur, & regnare super ceteras omnes. Quod verò a regnandi rationem, facultatem, autoritatemq; faceret, ut non tam certè constans, legitimamq; imperij capessendi virtus in diuitiis, quam in sapientia est, ita etiam in ipsa oblata regni propositione, varia pronuntiata est oblationis formula ab ea, quae in appellanda oliua pronunciabatur. Nam cum vitrum nomen etiam in sacra lingua feminini sit generis, oliua inquam & ficus quippe cū manifestum esset, oliuam, utpote sapientem, regni curā susceptam omni officio atq; opera sua sponte expeditum ire. tantum autem illi acclamatum est: MALCHA GALENV. adiuncto etiam in verbo MALCHA H. signo VAV. praeter communem sermonis usum, quod verbum ut sonat, utq; scriptum exstat, regnum non tam offert, quam concedit, & nominis magis, quam ad verbi formam significationemq; refertur. est enim media vox inter nomen quod omnino refert, & infinitiuum atq; imperatum modos, iuxta mirabilem linguae illius concinnandae rationem, alij praesus linguae ex iis, quas nouimus, negatam. Habet praeterea idem vocabulum, quamquam femininū maiori ex parte sit, quandam tamen masculini generis notationem ac vim, ut Latine sonare utcūque possit. Regina, regnando regna super nos. ita etiam ut in regnandi verbo masculinū quippe intelligatur, tanta vnus verbuli in lingua illa aliquando latet vis. Est autem huiusmodi salutationis sententia: Quamquam regnum haecenus ceteras non possideas, mereris tamē tu vnice ac praecipue, quippe cuius virtus sua sponte regina ac praestantissima ceteris arborū generibus eminent. Tu itaq; quam regnū certius ac plenius decet, regina es, super nosq; regnando regnato, nam te rectè regnaturam nouimus. At verò longè minoris honoris, sententiae oratio haec altera est, qua Ficui regnandi permittenda autoritas, quando imperatiuo femineo enūciata, regnum diuitiis ac diuitibus non tam firmum sua natura esse posse, nec tam concedi quam committitur declaratur. Namq; profectò nisi regis diuitiis utendi aliquando, atq; quam plurimae ficulae lactis aliqua ex parte sibi communicandi spe-

nulla arboribus affulisset, nisi illius externi ornatus ambitiosa species arri-
fisset, nulla praeterea diuitis ipsius haberetur ad regnum ratio, sicut de diui-
tiarum atq; egestatis viribus scriptum est. Si voluissem ire ad eos, sedebam
primus: cumq; sederem, quasi Rex circumstante exercitu, eram tamen eorum
consolator. Nunc autem derident me iuniores tempore, quorum non digna
bar patres ponere cum canibus gregis mei. — Diffugiunt cadis

Cum face siccatis amici,

Ferre iugum pariter dolosi.

Quae respōdit eis: Numquid possum deferere dulcedinem meam,
fructusque suauissimos; & ire ut inter ligna promouear?

QUICVMQVE ad familiarem rem omni ratione exaggerandam ani-
mum studiumq; appulerunt, quamquam & opes & potentiam alias percipi-
ant; à lucri tamen suauitate nullo pacto diuelli sese patiuntur: maxime
verò ij, quibus diuitiae ad priuatam tantum voluptatem, non ad publicam uti-
litatem comparantur. Namq; haec auaritia fallacia est, quam oculorū concu-
piscenciam Apostoli vocant: siquidem cultores suos caecos dementesq; agit,
nihil in vita diuitiarum copius felicitius esse persuasos, quamobrem idolorum
seruitus à Paulo studium hoc dictatur. Nam qui re sua familiari ita dele-
ctantur, ut neq; ab eius usu suos excludant, amicisq; potius & Reip. si quan-
do usus fuerit, impertiant, ij in honesto ponuntur loco, & digni videntur
quibus honorum communicatio fiat, atq; hoc nomine & hac spe magistrati-
bus praefici solent: quod & arbores in ficu experiri tentabant, arbitrata cum
illo succus undique combibendi ingenio, consilium etiam esse ad publicas res
suis diuitiis copiusq; iuuandas. Sed quia illa sibi tantum viuere, sibi quare-
re, sibi rem congerere in animum induxerat suum, idq; facillimum putauerat,
nullam occupationem sibi subeundam decreuit, cuius causa vel rem im-
pendendo minueret, vel non augendo sisleret, certisq; finibus comperceret.

Nam bona pars hominum decepta Cupidine falso,

Nil satis est, inquit, quia tanti, quantum habeas, sis.

Qui huius ingenij consiliis sunt, intelligunt se non propter alias artes aut
partes, verum propter diuitiarū copiam ad magistratus optari: ex qua re di-
uitias magistratibus potiores esse argumentantur, utpote quarum causa ipsi
expetuntur; ex eadem etiam diuitias omni magistratui anteponeudas sta-
tuunt, praecipue cū has magistratibus rectè administrandis crescere non
posse norint, sed contra imminui necesse esse, certò sciunt. Hinc illud subit,
indignum videri tantum laborem, quatum publicarū rerum administratio
postulet, in sua familiari re labefactanda ponere, quem in augenda ampli-
candaq; ponendū esse potius duxerint, atq; veteres & notas acquirendi ar-
tes, nobis posthac magistratus gubernandi artibus, multo studio ac labore
magna & frequenti cum populi vulgiq; ingenis conflictatione addiscendis,
praeferre consultissimum esse censent. atq; ita nullam nobilitatē, nullam vo-
luptatem diuitiarū singulari usu, & priuato fructu maiorem desinentes,

Iob 19. 30.

Hor. car. 1. r. Od. 15.

Auaritia.

Horat. Ser. Sat. 1.

Diuitiarū munerum collatio.

deliberata sententia omni alia conditioni nuncium remittunt. Numquid possim deferere dulcedinem meam? In exemplari lingua: Numquid cessare faciam dulcedinem meam, & prouentum meum; & ibo ad vagandum super ligna? Succus humorq; omnis à ficu vnde quaque emittitur in lac vertitur, quo ipsa alitur, quoq; plerumque abundat, ex quo cum humore & fructus nutriuntur & crescunt; & ubi maturuerint, dulciscunt. Qui tamen fructus nisi maturè vel à cultoribus decerpantur, vel à auiculis deuorentur, diutius arbori inherentes, paulatim exsiccati, succum illum suauem materni stipitis ramis resorbendum præbent, atq; ita illi arboribus non euenit, quarum maturissimi fructus sponte decidunt, ydemq; suo refertissimi, partim cultoribus, partim auibus, quadrupedibus, & reptilibus etiam vitales euadunt, ac si qui his superfuerint, tamen solo humectando, pinguioriq; reddendo, profunt. Sed ficus, uti diximus, nisi cultorū manu ac vi, vel auium insectorumq; direptione anticipentur, nihil quod maturum probandumq; fuerit, ultro remittit, ita ut sibi tantam operam dare arbor inter fructificas unica videatur. hoc itaq; cum primis ad responsi excusationisq; sententiam obseruandum fuerit, illud etiam deinceps, quod præter cæteras arboreas omnes, hæc nunquam sterilis, numquam non fertilis est. Olim pomis, nucibus, cæterisq; non fugacis fructus plantarum generibus annorum vicis fertilitatem concedere abnuereq; videmus, idq; variantibus aliquando, interdum verò constantibus interuallis; ficui verò, nisi morbus aliud causa sit, nullus annus fructum negat, siue eum frequentem, siue rariorem qui tamen paucitatem magnitudine & elegantia compenset: ex qua re efficitur, ut non, sicut in cæteris, tempus fructuum; sed fructus ipse scilicet temporis index sit, adeo ut, nisi ficus indicarit tempus, nondum adesse possit.

Cant. 2. *mis. S. S. B.* Hiems transit, imber abiit & recessit. aduentantis vero, pro presentis veris signum certissimum subiungitur, Ficus protulit germen suum. &: A ficu discite parabolam. Cum iam ramus eius tener fuerit, & folia eidem nata, scitis quia propè est æstas. In ramo tenero ficus grossa, quos folia innata contegunt. Quamobrem primum sterilibus anni temporibus, atq; ingratis anni signum illud annotandum Prophetam indicabat: Ficus enim non florebit, & non erit germen in vineis. Igitur duobus nominibus cæterarum omnium arborum ditissima ficus censetur. altero, quod, quamquam lacte ac dulcedine sua plenissime referta sit, numquam tamen quærendi extrahendiq; omni ex parte ac loco humoris curam operamq; mittit, siue hyeme examinatur, siue vere, ut sæpe à nobis examinata est: altero verò, quod fructu prouentumq; suo nullis arborum vicissitudinibus fructetur. sunt enim anni quibus nulla pyræ, nulla mala, nullus oleas in totius arborum horro aut pago conspici audias; nullas verò in toto ficeto ficus extrahi, nullis memoria nostra æstatibus audiuitur. utrumque autem cæterarum suarum nomē duobus vocabulis ficus indicabat: dulcedinē

fructusque suauissimos. qui uno verbo **TENVBATHI** in germana lingua dicitur. ut autem segetum arborq; fructus omnes **TEBVAH**, sic arborum prouentus **TENVBAH** illo in sermone dicuntur, qui Latine autem communi, & non aliena voce, redditus dici possunt. adnotandum porrò est, nullam mentionem à ficu factam utilitatis ex sese ad aliud quodpiam genus promanantis: sed omnem usum fructumq; sibi tributum uni. Namque ab olina publica aliis excusabantur commoda: Quod in me honorantur dii, & viri, à ficu verò nihil tale dicendum expectes; sed, An cessare faciam dulcedinem meam & prouentum meum. Omnia sibi.

— nempe videmus

Et formam & mentem semper prosperantis auari.

Quamquam, inquit ipsa, libenter principatum adirem, si modo è re mea esset; tamen cum non sine fortunarum mearum vel detrimento, vel saltem modo, atq; augendarum incommoditate, utrumque teneri possit; non committam omnino, ut dulcedini ac voluptati huic istam vestram anteponam gloriam, maximo præsertim continuoq; labore sustinendam: mihi potius uni commoda esse volo: Iam verò ut ad significationē apologus componatur, duabus rebus familiaris res crescere potest, negotiis videlicet & vectigalibus: quippe negotiis augetur continuus, & à vectigalium assidua repetitione exactioque maxime exaggeratur cumulus, is præcipue vel parcissime insumptus. De priore genere Satyricus:

— Cum te neque feruidus æstus

Dimoueat lucro, neque hyems, ignis, mare, ferram,
Nil obstat tibi, dum ne fit te ditior alter.

De posteriore verò idem:

Si quis ad ingentem frumenti semper aceruum
Porrectus vigilet cum longo fuste, nec illinc
Audeat efuriens dominus contingere granum,
Ac potius foliis parcus vescatur amaris.

Sunt autem quidam altero, hoc est, negotiorum genere locupletes, qualis ille fænerator **Alfius**: alij verò altero, ut **Vectidius**, qui Diues atq; Curibus, quantum non miluus oberret: atq; ut diues ille, qui prouentui in sui vini usum seruando horrea apothecasq; dilatabat. Nonnulli autem utroque, ut is, qui quod sibi uni liberalis, cæteris verò omnibus auarus esset, reprehensus, respondebat:

— Iure, inquis, Thrasius istis

Iurgatur verbis; ego vectigalia magna
Diuitiasque habeo tribus amplas regibus. ergo
Quod superat, non est melius quo infumere possis?
Cur eget indignus quisquam te diuite? quare
Templa ruunt antiqua Deum? cur, improbe, caræ
Non aliquid patriæ tanto emetiris aceruo?
Vni nimirum tibi rectè semper erunt res?

Alteram augenda rei partem, qua fænore mercaturisq; exercetur, dulcedinis

תכואה
תכובה

Familiaris
rei augenda
rationes,

Horat. Ser.
Lib. 1. Sat. 1.

Lib. 1. Sat. 38

Perf. Sat. 41

Hor. Lib. 2.
Sat. 2.

in *dicis* *sua* *nomine* *ficus* *significabat.* *Quippe* *huiusmodi* *auarorum* *oratio* *esse* *solet:*
Lucri bonus est odor ex re

Qualibet; illa tuo sententia semper in ore
Versetur, Diis atque ipso Ioue digna poetæ.
Vnde habeas, querit nemo; sed oportet habere.

Et *sque* *adeo* *celebris* *sententia* *illa* *est,* *ut* *diuitiarum* *cumulandarum* *stiduum,* *cum* *de* *felicitationis* *rationibus,* *de* *q;* *honorum* *ac* *malorum* *finibus* *disputantur,* *inter* *maximè* *expetenda* *a* *nonnullis* *ponatur,* *ut* *ille* *referebat:*

Quod magis ad rem

Attinet, & nescire malum est, agitamus, vtrum ne
Dimitijs homines, an sint virtute beati:

Quid purè tranquillet, honos, an dulce lucellum?

Lucellum *etiam,* *quamuis* *exiguum,* *tamen* *dulce* *sis* *censetur,* *quibus* *in* *sa-*
tiabile *acquirendi* *votum* *suscipitur.* *Alier* *am* *verò* *curam* *exaggeranda* *re*
ex *compositis* *prædiorum* *atq;* *fundorum* *redditibus,* *atq;* *coaceruandis* *in* *ar-*
te *re* *q;* *est* *glibus,* *illo* *altero* *nomine* *indicatam* *ficus* *voluit:* *Et* *fructus* *suauissi-*
mos, *sive,* *ut* *exemplaris* *lingua* *habet,* *Prouentum* *meum.* *Vtramq;* *an-*
tem *occupationem* *ex* *auaritia* *vitio* *nata* *sapientissimè* *significabat* *Salm-*
on *illo* *proverbio:* *Sanguisugæ* *duæ* *sunt* *filie,* *dicentes,* *Affer,* *Affer.* *delibe-*
rato *itaq;* *consilio* *qui* *huiusmodi* *tenentur* *studio,* *reip.* *honestè* *ac* *diligenti-*
administranda *laborem* *diuitiarum* *augendo* *cumulo* *posthabendum* *inui-*
cant, *atque* *honoribus,* *quamquam* *alias* *optandis,* *tamen* *ut* *instituto* *st-*
minus *aptis,* *vale* *dicunt.*

Populus me sibilat, at mihi plaudo.
Ipse domi, simul ac nummos contemplor in atca.
aiebat ille.

Locutaque sunt ligna ad vitem: Veni, & impera nobis.

IN *exemplari:* *Veni* *tu,* *&* *regna* *super* *nos.* *Tertia* *hominum* *de-*
gendo *sibi* *Rege* *deliberantium* *consultiatio* *ad* *eum* *optandum* *inuitur,* *q-*
modestia, *probitate,* *atque* *beneficentia* *in* *ceteros,* *morumq;* *comitate,* *leniti-*
tèq; *animi* *probatissimus* *fuerit.* *Quam* *rationem* *a* *sapientia* *optione* *secun-*
dam *esse,* *oportuit.* *Verum* *hanc* *consultationem* *non* *vnus* *tantum* *ligni,*
est, *non* *consilij* *vnus,* *sed* *plurium* *cōsultorum* *fuisse* *meminerimus,* *ac* *plur-*
popularem, *penèq;* *vulgi* *ingenium* *referentè,* *qui* *species* *alias* *veri* *salub-*
tumultu *permixtas* *capere* *solet:* *Sanè* *si* *non* *recto* *ordine* *decreta,* *tamen*
recta *hæc* *actio* *fuit* *deligendi* *vitem,* *quam* *tametsi* *non* *illa,* *qua* *olium* *(super*
per *virenti* *forma,* *semperq;* *pingui* *natura,* *suisq;* *virtutibus* *ac* *paribus* *le-*
firmante *intellexerant,* *ingenio* *tamen* *miti,* *leni,* *ac* *placido,* *ceterarumq;* *ar-*
borum *amico* *esse* *norant:* *que* *&* *fructus* *ubertate,* *&* *usu* *homines* *in* *un-*
operaq; *pretio* *numquam* *cultiores* *fraudaret* *suos:* *quippe* *que* *secundè* *post-*
cum *feracitatis* *laudem* *sit* *emerita.* *S. S. E.* *Ficus* *enim* *non* *florebit,* *&* *non*
erit *germen* *in* *vineis.* *ubi* *enim* *in* *his* *duabus* *plantis* *desideratur* *fructus*

Habac. 1.

ullus *in* *ceteris* *spem* *sui* *promittit.* *Et* *quamquam* *non* *parem* *ceteris* *arbo-*
ribus *corporis* *atq;* *formæ* *speciem* *sortita* *fuerit,* *qualem* *olium* *primùm* *sem-*
per *virens,* *deinde* *ficus* *se* *se* *suosq;* *ramos* *proprio* *in* *stipite* *continens,* *fo-*
liorumque *ambitu* *&* *ornatu* *totam* *vestiens* *tamen,* *nec,* *ut* *diximus,* *infe-*
lix, *ne,* *quo* *tempore* *viret,* *eleganti* *colore* *destituta,* *&* *quæ* *humilitatè* *na-*
tura *robori* *sque* *defectum* *arte* *&* *industria* *sufficere* *norit,* *vlm* *is,* *aliisq;* *que*
sterilibus *plantis* *innixa,* *quas,* *non* *ut* *hedera,* *iniquè* *ingratè* *que* *perdere,*
sed *sine* *ullo* *detrimento* *fouere,* *ornare,* *atque* *cura* *cultuq;* *hominum* *sua*
causa *commendare* *nouerit:* *Vitis* *ut* *arboribus* *decori* *est;* *ut* *vitibus* *vuæ.* *Virg. Eclo: 5*
canebat *ille.* *Quæ* *quidè* *omnia* *in* *vitis* *imagine* *nobis* *obseruata,* *viri* *quam-*
quam *humilioris* *aliàs* *conditionis,* *nec* *illustri* *genere,* *tamen* *probi* *virtu-*
tibusq; *præditi* *pluribus,* *humanū* *ingenium,* *compositosq;* *mores,* *atq;* *mitem*
& *equum* *animum,* *equabilem* *ac* *familiarem* *cum* *ceteris* *consuetudinem,*
& *elegantem* *etiam* *venustumq;* *sermonem,* *demum* *ad* *res* *domi* *forisq;* *ge-*
rendas *idoneam* *facultatem* *referunt:* *cuiusmodi* *viri* *exemplum,* *omni* *in-*
uili *&* *ignaua* *aliàs* *nobilitati* *comparatum,* *maximè* *antecellere* *author*
ille *aiebat:*

Tamen ima plebe Quiritem
Facundum inueni. solet hic defendere causas
Diuitis indocti, veniet de plebe togata
Qui iuris nodos & legum ænigmata soluat.
Hic petit Euphraten iuuenis, domitiq; Bataui
Custodes aquilas, armis industrius; ac tu
Nil nisi Cecropides, &c.

Iudicial.
Sat. 8.

Huius *census* *viros,* *hisq;* *præditos* *artibus,* *per* *sæpè* *ad* *belli* *pacisq;* *admini-*
strandæ *res* *quæ* *sios,* *&* *ab* *aratro,* *ab* *horto,* *a* *grege,* *ab* *officinisq;* *utilissi-*
mè *petitos;* *veterum* *historiarum* *exempla* *non* *rara* *docuere:* *quo* *in* *albo* *Ser-*
uios, *Decios,* *Curios,* *Mariosq;* *ponimus,* *quorum* *optionis* *numquam* *popu-*
lum *pænituit.* *Transio* *Dauidem,* *Saulem,* *&* *Gedconem,* *aliosq;* *in* *sacris*
annalibus *laudatos.* *Namq;* *horum* *electio* *non* *ad* *populi* *iudicium* *vel* *consi-*
lium, *sed* *ad* *Dei* *authoritatem* *referenda* *est,* *qui* *non* *iuxta* *intuitum* *homi-*
nis *iudicat.* *Homo* *enim* *videt* *ea* *quæ* *parent;* *Dominus* *autem* *intuetur* *cor.*
Veni *tu,* *&* *regna* *super* *nos.* *Verbū* *MA* *LV* *CH* *I,* *pro* *quo* *Latine* *impera,*
sive *regna,* *reddimus* *mixtum* *ex* *actiua* *passiuaq;* *voce,* *affine* *satis* *illi* *voci*
est, *quæ* *in* *olium* *appellanda* *pronunciabatur,* *significatq;* *voluntatem* *eorum*
qui *optarent,* *&* *optatæ* *etiam* *personæ* *dignitatem.* *In* *hanc* *sententiam* *fin-*
gamus *passiuam* *vocem* *verbo* *Latino* *regnare,* *atq;* *ex* *regno* *regnas,* *quod*
præesse *imperareq;* *significat,* *regnor* *regnaris* *faciamus,* *cuius* *vis* *in* *ipsum,*
qui *regno* *præsicitur,* *transseat;* *ita* *ut* *regnari* *significet,* *Regem* *constitui* *hoc*
pactō *sic* *orationem* *interpretamur;* *Tu* *quamquam* *ex* *magnarum* *arborum*
genere *non* *sis,* *quippe* *quæ* *nec* *statura,* *nec* *stipitis* *aut* *ramorum* *firmitudi-*
ne *ac* *robores,* *ceteris* *vel* *bacciferis,* *vel* *pomiferis* *parem* *speciem* *sortita* *fue-*
ris:

1 Sam. 16.

ris: tamen in tuo ordine, hoc est, medio inter arborem atq; arbutum primas tenes, cum caeteris procerior crassiorq; euadas, & palmitum prolixitate ad magna etiam spatia pertinere possis. Adde quod in toto isto genere nullius neq; fructus, neq; folia tuis comparata aequentur: non malogratorum, pucitioniorum, quamquam aurea vocentur mala: praeterca ista comitas, lenitas & caritas, qua vel steriles plantas complexa non foues modo, sed ornata etiam, nobis placent, moresq; omnino integri & innoxij probantur: quum ob rem regnari te, hoc est, Regem nobis praefici, certum est: tu ergo tua ex parte regnum suscipe, nobisq; imperato.

Quae respondit eis: Numquid possum deserere vinum meum, quod laetificat Deum & homines; & inter ligna caeteris promoueri?

Huius planta atq; oliua responsis & sententiis quantum nam regnandi gloria tribui, quantum curae ac sollicitudini adscribi oporteat, aperte monemur, simulq; docemur naturas rationesq; rerum expendere ac iudicare nec vulgi opinionibus, sed rerum ipsarum veritate in omnem cum priuata tum publica vite consuetudinisq; partem duci: nec tamen in otio ac desidioso segnes viuere velle, sed actionibus vacare, quibus pietas colatur. (est autem pietas officium erga Deum & homines.) Propositis porrò duobus actionum generibus, id optare quod cum ingenio animoq; nostro maxime quadret, quodq; sine vlla vel numinis, vel hominis offensione, vel animi proprij perturbatione, nocere nullis, prodesse quamplurimis possit. Magna quidem praclaraq; res regnum est, si gloriam spectes, sed gloria quantalibet quid erit, gloria tantum est: aiebat ille. Profecto inter vanissimas res vanissimum cum apud Ecclesiasten obtinet. Maxima verò omniq; laude digna, reclarum regniq; administratio creditur: sed hoc disputatione magis, & legitime condendus tradi potest, quam eorum, qui gubernandi sunt, moribus praesertim. Ex quo fit, ut ab iis maxime formidetur ac recusetur, quorum artes ad eam rem idoneae censentur, utpote quibus & laborum & curarum incommodorumq; subducta ratio illam contulerit summam:

Quae praecleara & prospera tanti, Ut rebus laetis par sit mensura malorum?

Quam ob rem ab inanis gloriae appetitione remotiorẽ vitem, cum sua est, natura conditionis, minimè pœniteret, laboris magni paruo compendiponendi taderet, proprij officij munerisq; memorem, & numquam deseriendi cupientem respondisse intelleximus: Numquid possum deserere vinum meum: quod suo vocabulo THIROs pronunciatum, id significat, quod ex vuis remittitur antequam excoctum vini nomen obtineat: Latiorum mustum non adeo aptè respondet rei ipsi, quam idcirco genimenus aliquando interpres noster vocat. Ex vino quidem nihil nisi vinũ aceti fit: ex THIROs verò, nondum illo nomine mutato, & multa variisq; vi genera, & acetum, & sapa, aliq; dulces liquores, liquorumq; aliorum

Iuuenal. Sat. 10.

תירוש
Genimen
vitis.

ores & fermentationes conficiuntur: de quibus à medica materia auctoribus, ab agriculturæ doctõribus, à physicisq; varia traduntur; & nos aliquando nonnihil ex sacra lectionis obseruatione, Deo annuente, trademus. Numquid definire faciam ETHIROsI, comodiſſimam varij gustus, multiplicisq; vsus materiam, mihi vni ad conficiendum à natura concessam, nulliq; alia vel arbori, vel fructici communem; sed nec vllõ imitationis modo conferendam, hoc adiunctum possessiuum, meum, THIROsI meum, siue vinum meum, indicat. Non solum igitur cum vinum iam est, sed ex quo THIROs esse incipit, iam tunc & deos & homines gaudio afficit. Quod si apologus intra Israëlitica tantum sapientiae veros fines explicandus fuerit, quemadmodum hoc vitis genimen deos hominesq; laetificet, rectè Chaldeus indicauit: Numquid relinquam vinum meum, ex quo libatur ante Dominũ, & magnates lætantur? Praeter hanc libationẽ, cui vini portio adhibebatur, solenne fuit antiquis Israëlitis, sacra celeberrimaq; cantica à vini degustatione inchoare. Sin verò ad Gætium quoque opinionones, religiones, siue superstitiones pertineat imago, Libero patri sacram vitem hilaritateq; dicatam nemo non nouit, & vinum ipsum Dei lætitiã Poëtis dictitatũ, qui diis suis nullam maiorem voluptatem, quam nectaris vsum tribuunt, cuius praecipuam materiam THIROs esse intelligimus. Nam inter curas contentionesq; Olympi incolarum diuorum, pocula non rara ab Homero miscentur. Quod verò adiungitur, Et homines; Sacra lingua ANASSIM, viros, eosdemq; praecipuos explicat, quibus cum priuatarum ac domesticarum, tum publicarum rerum continuas grauiſſimasq; curas temperare ac lenire vinum dicitur. S. S. E. Et vinum laetificat cor ENOS, mæsti & curis oppressi hominis. Et excitatus est tamquam dormiẽs Dominus, tamquam potens crapulatus à vino.

Tractatu de
Cantibus, &
Chimibus
in hũc locũ.

Psal. 103.
Psal. 77.
33

Hor. Epod.
Ode 13.

Nobilis vt grandis cecinit Centaurus alumno,
Inuicte mortalis Dea Nate puer Tethide,
Te manet Aſſaraci tellus: quam frigida parui
Findunt Scamandri flumina, Lubricus & Simois:
Vnde tibi reditum certo sub tegmine Parcæ
Rupere: nec mater domum Cærule te reuehet.
Illic omne malum vino, cantuque leuato,
Deformis agrimonix, Dulcibus alloquiis.

Et illud: — O fortes, peioraque passi
Mecum sæpè viri: nunc vino pellite curas:
Cras ingens iterabimus æquor.

Hor. Carm.
lib. 1. Ode 7.

Quamquam ij, qui Remp. regunt, maximas res gerere putentur, quod eorum administratio latissimè pateat, ad plurimosq; pertineat; non tamen illi soli magni animi esse iudicandi sunt; sed & ij omnes, qui vel in priuata vita magna quedam, atq; hominum generi utilia inuestigauerint aut effecerint, aut certè conati fuerint; maxime verò si cum utilitate innocentia, probitas, lenitasq;

lenitasq; coniuncta sit. nec omnes ideo ad ambitionem traducendi sunt. quicumq; virtutibus atque eleganti ingenio praediti probentur: satis vnicuique officij factum, & laudis vera partem esse putandum, qui quibus potest rebus, quibusq; valet artibus non segniter indulgens, humanum genus suo modulo iuuerit, pietatemq; utroq; nomine promouerit. hoc est, Dei causa atq; erga homines merito: & ut ille monebat:

Quam scit vterque, libens, censebo, exerceat artem.

Certè summ̄ THIROs, cuius vsu & dij & homines gauderent, regnandi suae regni, sollicitudinis, vagationis ac tempestatum causa sibi non committendum esse vitis constituit, idemq; etiam boni ac probi, animo ingenioque commendabiles viri sensere: qui ab appetendis rerum publicarum curis omnino abstinerunt, vel à commissis & oblati sese abalienauerunt: quamquam iudicio vulgi dementes existimati, sani fortasse iudicio Dei, quod nolent onus haud umquam soliti portare molestum. Quod sis esse velis, nihilque malis. Verum hæc disputatio omnis intra humani consilij ac iudicij fines cohibenda est. Alia namq; ratio fuerit eorum qui à numine deliguntur, ut Mosis, Aharonis, Dauidis, Gedeonis, & caterorum. Nunc vero ligati suas in theatro nostro partes agunt.

Dixeruntq; omnia ligna ad Rhamnum: Veni, & impera super nos.

QUARTVM optandi praeficiendiq; Regis non tam consilium, quam tumultum, postrema apologi pars ad viuum exprimit, per paucis quamquam verbis. Nam tria quæ præcesserant genera, vel honestatis atq; dignitatis, vel utilitatis, vel commoditatis rationibus expensa probationis iudicium plasmumq; merebantur: in quibus quamquam non plenum, integrum, omniq; ex parte constans consilium positum fuerit, consilia tamen coniuncta cumulatq; consentiebant, quæ arcano nomine GHETSIM indicabantur, in quibus Latine legimus ligna. Verum enimvero cum consilia non ex optimis, nec ex procerum & magnatum tantum autoritate ordinibusq; inuentur, sed ex horum simul & plebeiorum confusa multitudo petuntur, ut in militum tumultuationibus (quibus aliquando interfuimus) plerumq; accidit, fieri non potest, ut in aliquam temeritatem non erumpatur, atq; is praecipue ad rem gubernandam sumatur, qui popularissimū sese audacissimūq; præbuerit, & lingua promptum, & manu ad omne facinus expeditum. Nam in huiusmodi tumultuosis coitionibus potius quam comitiis maior pars, quæ stultissima est, meliorē plerumq; & suffragio, & voce, & viribus vincit, quam quidem tumultuose actionis deformem formam adologi authoris expressit verbis: Omnia ligna, inter quæ multa vilia, infelicia, specie atque ordine minora, verum numero longè plura melioribus, sicut in siluis conspiciuntur totum ferè solum occupare, & maioribus ac proceribus impedito nocumentoq; esse. Omnia igitur ligna, omnia consilia confusa, & maiori ex parte communia, immo leuia omnia, inquam, vel sponte, vel plerumq; tumultuario motu impulsæ, minimum omnium, incommodi sunt.

& importunissimum arbusforum, Rhamnum scilicet, Regem sibi adscisse dicuntur. Cuius nullus nec fructus, nec flos, nec ramorum, ac foliorum ornatus, sed nec arboris ac stipitis aspectus, in omniq; arbusforum genere nullus eo deterior status. Nam cætera vel ramis longioribus extenduntur, ut rubi, rose tum hortenses, tum siluestres; vel truncis crassioribus valent, inq; arbuscula speciem refecata & culta crescunt, ut arbuti, cameleæ; vel foliorum grato odore, ac florum etiam varietate iuuant, & viroris amaritate delectant, ut marini rores, myrthi, & genista; vel succus ac lachrymarum lenitate ad suffitus medicinamq; expetuntur, ut balsama, thura, serebinti ac lentisci; vel in alios demum vsus, vel ut minimum ad furnorum fouendum ignem conferuntur, ut spartorum, minorumq; spinarum planta varia. Vna verò Rhānus nihil nec in se habet, nec in specie promittit, quod vel hominem vel animantem quampiam, vel etiam alias arbores iuuare possit: contra verò habet manifestam nocendi vim, aculeis pro corporis sui modulo & maximis, & durissimis, quicq; carni infixi magnum dolorem, velut venenata cuspidis, inferunt. Sed nec aliam sibi vicinā plantam vigere sinunt, quam ob rem sola in vinearum hortorumque sepibus non tam crescit, quam horret, iumentis ac furibus arcendis tantum addicta. Tam verò quod nam hominum genus huius plantæ imagine indicetur, facile cognitu est, nimirum nequam, præcipitis ingenij, immanisq; temeritatis, audacia, confidentiaq; perdita, ad quodlibet nefarium scelus habile, sermone moribus pari, & in omnem turpitudinis partem vertibili; quod quidem impotentium hominum genus sacra lingua filios Beliaal, siue Beliiaghal vocat, hoc est, nullius omnino frugis, manifesti verò incommodi compotes, eosdemq; huiusmodi nocentibus spinis adsimiles notat. S. S. E. Præuaricatores autem quasi spina euellentur vniuersi, quæ non tolluntur manibus: & si quis tangere voluerit eas, armabitur ferro & ligno lanceato, & c. ubi nos legimus præuaricatores, exemplar habet, Beliiaghal, quos KYTHS, hoc est, spina Dauid comparat, atq; adeo spina euulsa, ut nostra versio habet, euellentur, siue vaganti, ut exemplar significat, & Græci interpretes vertunt. Namque huiusmodi vagantes spina nullibi non nocent, nisi vitentur: atque ita obseruamus idem significari arcano in sermone nomine Rhamni, quod voce Beliiaghal significatur. Beliiaghal, inquit, quasi spina cauenda omnibus. Nihil magis oppositū, absurdumq; magis cogitari aut agi potuit, quā nomē munusq; regij ei tribuere, cui propriè Beliiaghal conueniret vocabulū. Atqui spinis illud cōmuniter cōuenire, ex postremis Dauidis Regis verbis modo ostendimus; idē verò oppositū ac maximè pugnans cū Regis nomine ac ratione esse, manifestè apud Iob̄ Elibu docebat: Qui dicit Regi, apostata, qui vocat duces impios. Vbi apostata Latine legimus, proprio in sermone Beliiaghal est: Igitur si res ratioq; nō patitur, ut, qui verè sit Rex, Beliiaghal dicatur; longè minus feret eū Regē optari, & adscisci quē Beliiaghal esse cōstitit, quāle Rhamnū esse omnibus constabat lignis, & tamē Regē sibi appellari libuit.

Rhamnus.
Arboris generis & arbusforum.

Beliaghal
1 Sam. 6.

Indignitas
ex cōditione
& ingenio.

Iob 34.
Apostata.

Hor. lib. 1.
Epist. 14.

Martialis.

Electi à Deo
magistratus.

Tumultuaria consilia
vulgi.

Quæ respondit eis: Si verè me Regem vobis constituitis, venite, & sub vmbra mea requiescite: si autem non, egrediatur ignis de Rhamno, & deuoret cedros Libani.

QVONIAM in personarum inductionibus plurimum refert, quibus verbis quid dicatur expendere; interpretationem ex verbo explicanda. *stræ editionis sententiæ adiungere non pigebit: Et dixit Rhamnus ad ligna: Si in veritate vos vngitis me in Regem super vos, venite, tegimini in vmbra mea: & si non, exhibit ignis ex Rhamno, & deuorabit cedros Libani. Nullam ex tyranno vel utilitatem vel commoditatem sperandam, maximam verò incommoditatem, citissimam & vehementem calamitatem publicè priuatèq; metuendam, apologi finis appositissimè indicat. Numquid colligunt ex spinis vvas, aut ex tribulis ficus? inquit Sapientia. Atqui Rhamni ad cetera ligna responsum, quid ab ipsis de electione facta cogitandum sit, commonet, & quid à se sperari possit, apertè indicat. prior ratio in conditione proposita latet: Et dixit Rhamnus ad ligna: Si in veritate vos vngitis me in Regem. Primum impudentiam audaciamq; ex merito & cupiditate natam, illa animaduersio indicat. Et quæ respōdit eis, siue, Et dixit Rhamnus ad ligna. Nam si Rhamnus natura, humilitatis, & incommoditatis propriæ conscientia magis, quàm regnandi cupiditate, ageretur, nec sese inter ligna misceri aut numerari pateretur, nec illa alloqui auderet, in ceterarum arborum alloquiis & responsis illud perpetuo prenotatum est, Et dixit eis oliua, Et dixit illis ficus, Et dixit eis vitis, quod vnaquaq; ex illis arbor esset, & suo in genere præstaret, dignaque primorum & magnatum lignorum concilio colloquioq; haberetur. Hoc autem loco Rhamnus & ligna quasi per admirationem opponuntur: ac si cetera omnia, quod aliquo nomine prodesse possent, in lignorum censu habenda essent, hac ob viluitatem, ignobilitatem, & nocendi ingenium esset potius à lignorum numero excludenda. & tamen hæc sui ipsius immemor, siue potius memor, nimia impudentia responsum callidum, seq; dignum, arboribus reddidit, quo an verè & ex merito sese Regem constituerint, ipsis cogitandum reliquit: quid verò illis in mentem venerit, quidq; præstare sibi ab electoribus possit, non sua cura esse considerari, quid autem à se expectandum sit, manifestè prædicere. Neg, verò electione de se factam repudiare in animo sibi esse, nec ipsa ligna, quod non rogata, nec ambitu ipsius corrupta præsumpta, sed sua sponte communiq; consensu subire voluerint, posse iam periculum detrectare, sibi non repudiatum, sed ex templo susceptum. Venite, & Est itaq; responsi sententiæ illa: Vos me Regem esse voluistis; meum autem non est cogitare, num aliqua veri ratione & examinatione id egeritis; hæc videritis, quorum communi consensu mihi potestas concessa est. Ego verò quam minimè recuso, quod si præter electionis arbitrium, potestatis quælibet, aut alij permittenda ac tradenda ius, vis vobis facultasq; inest, spiritum mihi vel mutadi vel augendi, vel alio modo dandi, ad regni gubernationem*

Tyrannus.

Math. 7.

idoneum & commodum, id efficere & præstare vestra retulerit. hoc significabat illis verbis: Vngitis me in Regem. Namq; Regis vnctio symbolum erat spiritus Regibus à Deo collati ad efficiendum, ut in Saule, & Dauide, & Ieroboamo obseruauimus: de cuius vnctionis iure ac modo nos aliàs, diuino Spiritu duce, differemus. Quod quidem Rhamni quamuis cupide calidèq; responso moniti docemur, eorum, qui ad publica munia deliguntur, virtutem spectatam esse oportere, non expectandam; nam cuius nulla laudata exempla antea constiterint, eiusdem post adeptam potentiam exstitura credere aut sperare, dementis magis quàm prudentis consilij fuerit. Si enim traditam ab electoribus potestatem cetera, quæ ad bene gerendam rem opportunissima sunt, pro electorum voto animiq; sententiæ consequerentur, facile esset ex lapideis vel plumbeis hominibus argenteos & aureos sibi magistratus constituere; sed hominum manus & ars externas rebus figuræ affingere potest, naturam verò mutare vel corrigere non potest. S. S. E. Quomodo confunditur fur, quando deprehenditur, sic confusi sunt domus Israël, ipsi & Reges eorū, principes, & sacerdotes, & Prophetæ eorum, dicentes ligno, Pater meus es tu, & lapidi, Tu me genuisti. Verterunt ad me tergū, & non faciem, & in tempore afflictionis dicēt, Surge, & libera nos. Vbi sunt dij tui, quos fecisti tibi: surgant, & liberent te in tempore afflictionis tuæ. Peruidendum itaq; fuerit, quinā qualesq; dij, quales principes, quales optentur rerum publicarum administratores; numq; qui per spectæ facultatis, spectatæq; virtutis exemplis, Deo grati, populorū, vtilis fore sperentur: an y potius, quorum nulla propria laus exstiterit, imo quorum manifesta vel inertia, vel improbitas, ac temeritas notata fuerit, ita ut vnctio humanam optionem præcedat, non sequatur. vnctionem autem hoc loco appellamus, re è agendi facultatem consuetudine confirmatam, quæ ex Dei deducitur donis. S. S. E. Dei enim sumus adiutores, Dei agricultura estis, Dei adificatio estis, secundum gratiam Dei quæ data est mihi. & : Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, & c. Nam de iis, qui non ex perspectæ virtutis maturo iudicio, ac merito, sed ex ambitu, vel ex humana gratia, atq; ex alia privati commodi opinione delecti fuerint, illa perpetua rhamni siue admonitio, siue potius exprobratio constabit. Si in veritate vos vngitis me. Vos, inquit, me optare, ac præficere potuistis, non iure optimo, sed populari tumultu: verum vngere non potestis, tamen utcumque meis partibus potentiam addixistis, quibus profectò minimè fraudandos vos fore polliceor; quæ verò meæ partes fuerint, ipsa profitebor, nimirum commoditas vtilitasq; nulla, rebus quamuis compositis; iisdem verò contrà turbatis, manifesta incommoditas, pestisq; certissima. Venite, & requiescite sub vmbra mea; siue, Venite tegimini in vmbra mea. Si nullus præterea infelicitum arborū, alius tamè aliquis in vmbra hominibus, ceterisq; animantibus ad æstum arcendum vsus esse solet: in quibusdam autem commendatissimus, ut in hedera, atque in platano maximè; cuius, præter elegantissimi

Vnctio Regia.

Ars humana. Ierem. 2.

Vnctio.

1. Cor. 3. 1. Tim. 4.

Vmbra arborum.

Platanus.
Nux.

*mam trunci, ramorum, ac foliorum speciem, salubris & suavis expetit
 umbra, quo merito à magnis principibus ex natio solo adscita, in hortis que
 aliis etiam utilibus arboribus concedere iussis, translata est. Platanus que ce-
 lebs euincet vltimos, canebat Lyricus. Nucis quamquam grauis, tamen maxi-
 ma umbra est, & ad vnius fortassis horæ requiem non adeò infesta. Solan-
 tem Rhamnus inhospitalis omnino habetur, ut pote cuius umbra nulla, ni-
 laq; apricatio sit. Nam cum tenuibus, non adeòq; longis virgultis crescat,
 demq; discrepantibus; non potest tantam ramorum comam facere, ut vel
 ipsi aptam satis umbram præbeant, nedum aliis ad sese accedentibus vel an-
 mantibus vel plantis commodam: quæ si non satis propè consistant, magis
 aestu ledentur ex Rhamni ramis in sese reflexo: si propius accedant, non so-
 lum umbra carebunt, sed horrentibus arbuscula spinis, vel leui aura com-
 motis, vehementer ledentur. Itaque omnibus nominibus illaudatam plan-
 tam sibi cetera ligna in Regem optasse, ipsius etiam sermone arguuntur.
 Venite, tegimini. Hebraicum verbum H H A Z Z V, ab aestu, à procella,
 aliisq; tempestatum iniuriis protegi ac defendi significat, quam ob rem, si-
 misimarum, editis simarum rupium, speluncarum, & antrorum visibus si-
 guenter adiungitur, & animum, maximè gallinarum, erga pullos caritati
 significandæ appositum verbum est, ideòq; variis Latinis, in hanc tamen se-
 rentiam tendentibus, reddi solet. Vt, Sub umbra alarum tuarum protegen-
 & ubi nos legimus, Deus refugium meum, saluator meus; David suis ve-
 sibis ita canentem audimus, Deus rupes mea, qua protegar siue liberer-
 demq; in carmine: Scutum est omnium sperantium in se: omnium, inq;
 H A H H O Z Z I M B O. itaque M A H H A Z Z, ab eodem verbo deductum
 nomen, Latinorum tutela apè respondet. Quid verò magis pugnans, ni-
 gisq; ad ironiam pronuntiaripotuit, quam quod à Rhamno aduersus pe-
 lum suum de se promittebatur? Vicumq; enim res caderet, commoditas
 utilitas nulla; incommoditas verò & pernicietas maxima expectanda
 fuit. Aut enim illa tutelam ipsius expetentes, nullam expertura erant:
 importunitatem iam fastidientes, tamè sibi ipsis maximam infestissimam
 suo maximo malo ac dano, sentire debebāt. Namq; tyranni familiaritas
 amicitia, calamitosa sepe notatur; inimicitia verò ac simultas exitialis.*

Psal. 16.
2. Sam. 29.

non
omo

Iuuen. Sat. 4.
Ibidem.

Cum quo de pluuiis, aut aestibus, aut nimbo-
 Vere locuturi fatum pendebat amici?
 Hac familiarissimorum conditio; inuisorum verò illa:
 Atque vtinam his potiùs nugis tota illa dedisset
 Tempora læuitiæ, claras quibus abstulit Vrbi
 Illustresque animas impunè, & vindice nullo.
 Nullum verò lasso, & per fugyegenti viro importunius consilium serri
 poterat, quam si quis illum sub horrentissima spina latebras sibi quante
 moneret. Nulla, inquit Rhamnus, ego vos me amice petentes magis
 umbra mea iuuare possum; quæ quanta, quamq; opportuna sit, venite,
 vlti-

*ut experiamini, propius accedite. H H A Z Z V, requiescite. tegimini, confidi-
 te, sperate. Quòd si hoc vel nonnihil videatur, vel non placeat, fastidiumq;
 pariat, illud tamen certissimè expectandum. Egrediaturs ignis de Rham-
 no, & deuoret cedros Libani. Spinarum damna & incommoda nulla re
 melius, quam igne, corriguntur, aut vitatur. Nam si quis longo etiam ferro
 refecare parer, tamen & ipse numquam non ledetur, & refecatis atq; casis
 & sibi & aliis non solum animalibus, verum & plantis, incommodum creat;
 quippe quibus venti vi depulsis, omnia quibus admoventur, ledi solent, quæ
 ob rem cum generibus is igni potissimum ab agricolis agitur, id verò non
 sine incendi periculo, cum nulla planta flammæ celerius concipiat, & me-
 lius foveat, quam spina, quæ leui vento pulsa, ingentes etiam silvas vastare
 deprehenduntur. Huiusmodi autem tyrannidis omnis exitum fuisse,
 multa de iis conscriptæ testantur historie.*

Vis consili expers mole ruit sua:
 Vim temperatam Dij quoque prouehunt
 In maius; iidem odere vires
 Omne nefas animo mouentes.

Hor. lib. 3.
Carm. Od. 4

Ad generum Cereris sine cæde & vulnere pauci
 Descendunt Reges, & sicca morte tyranni.

Ien. Sat. 10.

*Verum ÿ non nisi quam plurimis ante perditis perire solent, id quod &
 Satyricus in Damitiano indicabat:*

Sed periit postquam cerdonibus esse timendus
 Cæperat, hoc nocuit Lamiarum cæde madenti.

Iidem Sat. 4.

*Quippe huiusmodi tyrannorum crudelitatem & seuitiam, ceterorum ho-
 minum sceleribus infamium vindicem esse, primùm Deus permittit; quam
 ipse demum iudex grauisissimis quoque pœnis vlciscitur. S. S. E. Væ qui præ-
 daries, nonne & ipse prædaberis? & qui spernis, nonne & ipse sperneris?
 cum consummaueris depradationem, depradaberis: cum fatigatus desieris
 contemnere, contemneris. Et erit, cum impleuerit Dominus cuncta opera
 sua in monte Sion, & in Hierusalem: visitabo super fructum magnifici cor-
 dis Regis Assur, & super gloriam altitudinis oculorum eius. Huiusmodi
 tutelam, hoc est, nullam, à se sperandam ceteris arboribus rhamnus pollice-
 batur: ut velut huiusmodi imperij sui illis fastiditi exitum, hoc est, sui ipsa-
 rumq; certissimum incendium. Namq; spinarum usus, propriusq; demum
 finis in igne est. S. S. E. Succensa est enim quasi ignis impietas, veprem &
 spinam vorabit: & succendetur in densitate saltus, & conuoluetur superbia
 fumi. In ira Domini exercituum cõturbata est terra, & erit populus quasi
 esca ignis: vir fratri suo non parceret. Quod verò singulariter Cedros Liba-
 ni incendio ex se profecto denoradas prædicit rhamnus, principes populi vi-
 ros communi calamitate atq; exitio primùm inuoluendos vastandosq; signi-
 ficat: nam tyrannorum vis ac seuitia in claros primoresq; viros, quos præ-
 cipue suspectas habet, inuidosq; metuit, furere primùm solet. Cedros autem*

Isaie 33.
Esa. 10.

Isaie 9.

Cedrus

In Appar.
Sacr. lib. 10.
seph.

Doctrinae de
electionib.
summa.

Theisora-
monis.

Sichimitarū
scelus du-
plex.

Libani, magnatum personam in iraginibus gerere, sacri sermonis peritis compertissimum est, idq; à nobis multis iam fuit exemplis indicatum. Atq; hunc parabola à se commenta finem Ioatham fecit, cuius (antequam libe-
sim ab eodem adiunctam audiamus) doctrina summam breui sermone, qua de omni publicarum rerum administratione differitur, subductam habere operapretium fuerit. Primum quidem docemur ius, quibus magistratus du-
ligendi ius fuerit, curam esse debere eos optandi viros, qui commodis atque opportunis ad res agēdas artibus, & virtutibus probati antè fuerint. Nam si arbores Regem sibi deligerent, hoc ipsum profectò agerent, ut vel oleam, vel ficum, vel vitem, præstātissimas in suis ordinibus & optimas plantas, optarent: à quo consilio si discederetur, necesse erat ex tumultu ac temeritate in rhamnum quampiam, sibi suisq; perniciosam, prorumpere. Deinde verò regni ac magistratuum potentiam nullo modo ambire decere, eos præcipue qui sapientia virtuteq; valent, atq; aliis artibus moribusq; suis prodesse hominum generi possunt, hisq; potiore ducendam priuatam vitam, non tamen prorsus inertem otioq; marcentem. Ex quo etiam consequitur, non esse ex-
petendum nec quarendum, nedum mala ratione ambiendum principatum cum oblatum ultro repudiare non nisi prudentis, remq; expendentis animi consiliiq; fuerit, quod si nec sponte quæri sapientia permittet, num fugieto sequi oportuerit, videriat y, quibus ambitio fucū facit. Demum illud com-
perium constitutumq; omnibus esse debere, magistratum non priuatarū, s. publicarum rerū & commoditatum causa ac studio suscipiendum, quarum curatio tum grauisima, tum difficillima est. atq; hanc veram regni admi-
nistrandi rationem quondam fuisse, rebus inquam consulere, non potit. Atq; hæcenus totius huius causa ac negotij genus ab oratore illo tractatum est, magna rerum ac personarum distinctione, cum summo etiam singula-
rum partium decoro. Nunc verò deinceps ipsa sua causa, quam thesin dicimus, ex argumentis duobus, altero ex comparatione, altero verò pugnantium natura productis, peroratur.

Nunc igitur si rectè, & absque peccato constituistis vobis Regem.

QUONIAM magna (vii sæpe monuimus) in huiusmodi pragmaticis orationibus singularum non solum dictionum, sed coniunctionum & ad-
uerbiorum usurpatione vis est; secundam hanc sermonis huius partem verbo adscribere non pigebit, ut ex appositione maior versioni nostra explicanda lux accedat. Et nunc si in veritate & in sanitatibus fecistis, & constituistis vobis Regem. Quoniam in iudiciali genere versatur oratio, & tota orantis actio ad accusationem tendit, ea quæ iam nunc instituitur, oratoria nobis partitione distincta melius explicabitur, commodiusq; rem-
bitur. Duo autem crimina Sichimitis obijcienda ab accusatore suscipiuntur: alterum peruersi perniciosiq; in Rempub. consilij atq; facti; alterum grauis-
sima iniuriæ benemerentissimis illata. Atq; huius bimæbris partitionis præ-
propositio est: Nunc igitur si rectè & absque peccato cōstituistis super-

ros Regem; & Nunc si in veritate & sanitatibus fecistis, & cōstitui-
stis super vos Regem. Primum vobis, & nunc ad orationum catastro-
phen, præcipuarumq; partium coniunctionem, atq; ad dicentis intentionem inducendam, frequentissimè usurpantur. ut, Et nunc Reges intelligite. Et nunc vobis.
Nunc ergo filij audite me. Nunc ergo iuuenis specie lætare tui. Iam, inquit Ioathamus, ut, quò mea oratio tēdat, intelligatis, duobus vos criminibus in-
uolutos esse contendam, quibus an expediri possitis, & conscientia vestra, & rei ipsius manifesta rationi, & diuino iudicio decernendū relinquam. Primum crimen est, vos non rectè egisse; huic verò proximum, impiissimè fecisse. alterum quidem, publicam Israelitarum; alterum verò, meam, familia, atq; tribus omnis mea causam spectat. Quod verò ex conditione proponitur, negationis vim obtinere in accusationibus solet. Habet autem hoc minus inuidia, quòd minus contentionis & affirmationis in accusatore ostendit; & quòd iudicium, ab ipsius persona prætermisum, accusatis vel auditoribus permittit. ut: Si feci istud, si est iniquitas in manibus meis. Si verè utique iustitiam diligitis, rectè iudicate filij hominum. Si bene qui cenat, bene viuunt, lucet, eamus Quò ducit gula. Huiusmodi conditionum formulis negationis vim humanus sermo concessit. Igitur cum actio iniuriarū sit, conditionalis propositio crimen in se manifestum continet, quod à negatione sumptum, oppositi affirmationem intendit. hanc verò affirmationem ipsa postea confirmatio ex narratione facti petita statuit, & munit. Atque ad amplificandam accusationis vim inuidia primum ex publica, deinde ex priuata causa, in accusatos mouetur. Principio, inquit, ostendam ad optandum vobis & omni populo principem, non rectum consilium ininitum; mox verò idem & vobis, & omni Reip. perniciosissimum euincam. Atq; hæc pars ita proponitur: Si rectè, si in veritate egistis. Quamquàm ex ista vestra actione nihil ad me singulariter præter ceteros Israelitas attineret, tamen totius Israelis nomine accusandi mihi essetis, quòd de re grauisima, maximique ad publicam vel salutem vel calamitatē momenti, non id egeritis, quod, quicumque consilij alicuius compotes fuerint, agere deberent, imò quod & arbores ipsa ac plantæ vel ex sola nominis consilij affinitate egissent, si de deligendo Rege deliberarent. Namq; ut in apologo ostensum est, oliuā primum, deinde ficū, postea vitem adirent, & rogarent; demum verò si generosis & probatis omnibus arboribus suas vel honestas, vel alias prætextas rationes excusantibus, ac principatus repudiantibus, non succederet, atq; ita ex tot repulsarum fastidio ad rhamnum quampiam, plantarum omnium vilissimam, non recusaturam, communi iam omnium arborū, ac vulgari tumultu magis quàm consilio, iretur; tamen id nec bene ipsis verteret, nec vitij atque culpa reprehensione carere posset, cum inter vitem & rhamnum complures essent plantæ aliqua virtute opportune, aut saltem non tam multis nominibus infames & incommode. Et quidem arbores illo pacto, si non postremam patientiam & maturitatem, tamen primam illam diligentiam præstantif-
simas

Psal. 2.
Prov. 1.
Iuu. Sat. 10.

Psal. 7.
Psal. 17.
Hor. lib. 1.
Epist. 6.

firmas quasque optandi ac rogandi, allegare possent, quamquam postrema de-
 mum festinationis non sine magno incommodo pœniteret. Hæc illis quidem
 verè quodammodo ac rectè (quatenus prima illi consilia manebant)
 videntur fuisse, quibus quamquam extremi exempli temeritatem quis
 vertat, tamen nullam etiam in populari tumultu, ac sententiarum confusione,
 vel crudelitatem, vel iniuriam alicui plantarum priuatè illatam, nec quicquam
 præterea quisquam obijciat turpiter factum, præter commune ipsorum
 omnibus incommodum ignobilis optionis peccatum. Nunc verò, quod ad hanc
 partem attinet, roganti mihi, vos respondete, anne quicquam huiusmodi, ad
 vestram & totius populi utilitatem & salutem, egeritis? Num quemquam
 ex optimis, atq; regno principatūque propter sapientiam dignissimis, num
 ex ditissimis aliquem, num ex humanissimis, & morum ac vitæ sanctitate
 spectatis ullū delegistis, adiistis, rogastis; demum verò num ab his omnibus
 repulsi, vos ex vestro tantum consilio, atq; ex rogandi postulandique tædium
 vilem & abiectum quempiam, nihil tale vel ambientem, vel de se cogitan-
 tem, ultro petistis, & non recusantem aduocastis, tandemque vobis præsi-
 distis? Nam si vel hanc iniissetis rationem, quamquā non plenè veram, ne
 magnorum virorum corde ac mente dignā; tamen, quam arripere ac iente
 possētis, ansam aliquā haberētis, orationis si non prorsus honestæ, aut prob-
 bilis, saltem magnificæ, vel etiam ineptæ; quam nullā nunc constare, nec sine
 ullove colore induci posse, & vos videre intelligo, & ipse etiā conuincam.
 Hæc itaq; prima causæ pars propositioque est, vos, quantum ad delectionis con-
 siliū attinet, non rectè egisse, atq; hoc nomine impietatis in Rempub. crimine
 teneri grauissimo: cuius indignitas ex confirmationis argumētis amplifi-
 ficabitur: Si in veritate egistis. In physicis sermonibus, veri ac veritatis
 nomina simplicem rerū, siue singulariarum, siue coniunctarū, rationem
 bitudinēque significant, ad cognoscentis animū sensumque relatā; idem
 verò in morum concinnitate & modo quesitum & repertum, decens
 pulchrum, siue decorum ab ethicis dicitur. Vtrumque autem simul
 versu poeta ille complexus, pronunciauit.

Verum.

Decens, pulchrum.

Horat lib. 1.
Epist. 1.Psal. 57.
1 Reg. 12.
3 Reg. 2.
Hor. lib. 1.
Sat. 6.

תומים

Quid verum, atque decens, curo, & rogo, & omnis in hoc sum.
 Sed cum de moribus tantum siue priuatis siue publicis instituitur sermo
 verum & veritas pro decoro, pulchro, atq; pro honestate usurpatur. Na-
 quod in humana vitæ consuetudine pulchrū dicitur, idem suo in genere
 rum, rationiq; consentaneum habetur. Atq; huc illud pertinet: Si verè
 que iustitiam diligitis. &: Seruite ei in veritate. &: Ambulate in veritate
 coram me. Et apud exteros: Metiri se quemque suo modulo ac pede verū
 Alterum verò crimen huic adiunctum: Et absque peccato. siue, ut
 exemplari est: Et in sanitatibus & integritatibus. Namque hæc & huius-
 modi plura significat THVMIM. Si, inquit, innocenter, si candidè, si
 ac simplici mente, nullo dolo malo, nulla cuiusquam mortaliū iniuria, nulla
 in Rempub. fraude, hoc est, absque peccato. Atq; hoc loco rursus

uiscentur, & questio repetitur de factō ac de animi impulsu. Namque fa-
 ctum ipsum non rectè in initum fuisse primū accusatur, deinde nec simpli-
 ter, nec imprudenter, aut temerario repentinoq; tumultu populi, sed mala
 mente, maloq; animo, ac deliberato consilio, conceptoq; dolo, id quod ex adiun-
 cto scelere euincetur, atq; adeo ex voto & causa. Namq; ut dictum est, ar-
 bores nullo malo dolo, in cuiuspiam plantæ perniciem admissio, post tentata
 meliora consilia, in deterrimum proruperunt, sibiq; ipsis cōmuniter incom-
 modum pepererunt. Vos verò viri Sichimitæ, primores inquam populi, non
 mixti primū alius vulgaribus & plebeis, sed auctoritate vestra vsi, nec
 verū in Remp. commune bonum consuluisse, nec honestā consultationem,
 sed turpissimam re ipsa expeditis, & confecistis; idq; non innocenter, sed
 grauissimo adiuncto scelere non solum iniuriæ immerentibus allatæ, sed in-
 gratissima proditiōnis, & cladis illatæ in domum & familiam omnem vi-
 ri optimi, & fortissimi, atq; piissimi, optimeq; de vobis, deq; omni Israelita-
 rum Rep. promeriti; Vtriusque verò criminis breuitatem, Si verè egistis,
 & in sanitatibus, subiunctis expositionibus explicat.

Constituistis super vos Regem Abimelech, & bene egistis cum
 Ierobaghal, & cum domo eius: & reddidistis vicem beneficii
 eius, qui pugnavit pro vobis, & animam suam dedit periculis,
 ut erueret vos de manu Madian.

VTRVMQUE crimen & seorsum expensum graue, & simul conne-
 xum grauissimum esse demonstratur. Primū enim in stat, Abimelechi in-
 stitutionem nec verè nec rectè initam, nec utiliter aut honestè absolutam,
 quod satis sua sponte indignum atq; impiū facinus erit, etiam si id sine dolo,
 sine iniuria & inuidia fieret: nequē tot, tamq; atrocibus primū sceleribus
 admissis, & huic cōmuni malo peragendo, fundamēti loco, præpositis ac sub-
 stratis. Nam si vobis Regem optare animus fuerat, illius viri, qui nuper vi-
 ta & gubernatione apud vos defunctus erat, rationē haberi consentaneum
 fuit: cuius si aliqua bona in Rempub. exstitissent merita, filios & familiam
 honore affici oportuit, ex quibus si nullus patri sufficiens placeret, nullus
 tamen non honestè habendus dimittendusq; esset. Sin verò vel ipse, vel ipso-
 rum pater quicquam in vos singulariter, vel in Rempub. commisisset, vel
 commiserisset, iudicio id actum damnatumq; puniri æquum esset. Atqui
 filiorum nullum demeritum indicari potuit, quorum disciplina integra in-
 nocensq; viuente patre permansit. Patris autem non solum nullam culpam
 proferre potestis, sed maxima & immortalia beneficia in vos collata, maxi-
 mum laborem atq; vitæ discrimen vestri causa aditum, perlatumq; & supe-
 ratū, negare vos posse nego: immo honoris officiq; omnis ac pietatis aduer-
 sus illum debitores constituo, quæ si non satis data, satisq; per vos præstita
 docueritis, ingrati animi notam subeatis necesse est. Si reddidistis vicem
 beneficii eius? ex propriis verbis: Quod vicem manuum eius fecistis

illi. Si primum hoc iniistis & praestitistis consilium, ut par illi referretur, non verbis modo ac laudibus, honestisq; commendationibus & titulis, sed beneficiis, actis & factis, rebusq; ipsis. namq; ille non solum iudicio, verbis, orationibus, & administrandi cura vobis profuit, sed manibus utriusq; vestra salutis causa occupatis, & exercitatis, sed animo, sed totius corporis labore, ac magno cum vita periculo. Qui pugnavit pro vobis. Beneficium & meritorum summa proponitur. Hebraicè: Qui praelia subivit pater meus, pro vobis, propter vos. Pater meus, relicta domo & familia sua, pugna praeliorumq; laborem suscepit, non pro filiis & filiorum loco, sed pro vobis, hoc est, vestra causa, & vice vestra: nam vobis quiescentibus, ipse solus, cum paucissimis illis, tamen ipse, ut caput, à Deoq; delectus, suo nomine ac periculo, gladius Domini ac Gedeonis, clamantibus sociis, praelia adiit, subiit, pertulit, ac superavit. Non vos pugnavistis, sed pro vobis ille, & vestra etiam causa, nec verò ille praelia per alios gessit, nec sine labore, sed primum ipse subiit, maximaq; sedulitate & cura se ipsum primum periculis obiecit in medios hostes irrumpens ipse cum paucissimis. Et animam suam dedidit periculis, ex verbo: Et obiecit animam suam ab ante. Intrepidus ducit & fortissimi pariter militis imaginem exprimit, qui sese primum periculum ac discrimini opponit, sociisq; exemplum praebet, & animum addit, non oratione aut exhortatione tantum, sed viribus & re. si diceret, antè, illud solum significaret, non postremum locum in pugna illi fuisse occupatum, nec hostes à tergo, sed ex adverso adortum. Gallicè, vis à vis. Itaq; particula ante ad hostes referenda esset. cum verò praeposuerit ex, ad socios quoque comminationes retulit sermonem. ille, inquit, se se hostibus adversum obiecit, se se inquam primum omnium, & longè ceteros praeventem, ita ut, cum socij acciderent, iam ille in medio versaretur periculo. Qua in re suum erga vos animum & officium maximè & constanter, aperitissimèq; probavit, id quod etiam si non successisset, immortalis meriti iure agnosci, laudari, atq; gratia haberi perpetuò debuit, & quamquã temere ac sine consilio fuisset captum, non tamen sine studio ac sedulitate conceptum dici posset; nedum cum delibato animo, certo consilio, atq; excogitato ordine, maturoq; facio, deniq; felicissimo successu gestum fuerit, victoria videlicet non solum parta, sed primum mota, absoluta, & constabilita. Ut erueret vos de manu Madian. Suae lingua asseuerans coniunctio proponitur: Eripuit vos de manu Madian. Verbum NATSAL, salutem alicui iam perditam allatam significat, prout Amos 3. praeq; in huiusmodi argumentis usurpatur. Quomodo si eruat pastor dicitur leonis duo crura, aut extremum auriculæ: sic eruentur, qui habitant in Se Mich 1. maria, & in plaga lectuli. Et quasi leo in iumentis silvarum, & quasi curus leonis in gregibus pecorum; qui cum transferis, & conculcauerit, & perit, non est qui eruat. Ita iam captos, oppressos, & hostium iam criminaliter addictos, & expositos illos fuisse significat, id quod historia ipsa docet manifestè; & tamè ex huiusmodi calamitose miserimèq; statu patrem

liberatos ait: Eripuit vos. Est autem verbum in tertia coniugatione, quæ certam, integram, stabilem, ac perpetuam liberationem, salutemq; adstruit. quod verò notanter dicit, De manu: & periculi magnitudinem auget, & facinus factumq; amplificat. Nam longè difficilius fuerit prædâ iam leoni captam substratamq; eripere, quàm adoriri, capereq; audenti defendere, minorisq; negotij hostem inuadentem excipere, & arcere, quàm victorem, imò compotem iam & præda possessione potentem, spoliare, fugare, pellere, & conficere. De manu, qua tenebamini possessi, oppressi, exhausti, & corrosi, Madian, hostis numerosissimi, seuissimi, vobis, agrisq; vestris pestiferi, & importunissime infesti. quos autem eruit? si queritis: vos ipsos ex miserima conditione, quam sub illo iugo ferebatis; quod tamen si ex ordine vestro conari debueratis, tamen depellere non potuistis; vos inquam eripuit, & in eum, quem tenetis, gratiam restituit, ita ut, quod viri Sichemita sitis, & appellemini, quod perpetuum hoc vobis fuerit, vni, secundum Dei providentiã & tutelam, patri meo acceptum referre debeatis. Atq; hæc patris mei de vobis ipsis meritorum summa est: quæ in qua pietate, quibus officiis vos compensaueritis, enestigio docebo. At qui acceptum beneficium, quamvis exiguum, oblivione sepelire, graue in omnium hominum genere crimen est, humanaq; consuetudinis vsui vehementer pugnant: in nobilioribus verò clarioribusq; viris, eiusmodi exprobratio flagitium censetur: sed pro multis magnisq; meritis, eisdemq; constantissimis, malam rependere gratiam, eandemq; plurimam, nefaria ac prodigiosa immanitatis & impietatis, ac plusquam ferina crudelitatis exemplum est, cui sceleri nec humana cogitatio, nec natura ipsa nomen imponere, aut inuenire nouit.

Qui nunc surrexistis contra domum patris mei, & interfecistis filios eius, septuaginta viros, super vnum lapidem.

Qui nunc, Orationis huius duo sunt status, definitiuus & legitimus: Status orationis, in definitiuo, de nomine & ratione causæ agitur; in legitimo verò, de indicij modo ac forma expeditioneq; decernitur. Coniecturalis hic nulla mentio, quia factum manifestum, publicum, atq; recens, imò præsens constituitur. causæ duo capita sunt, alterum indigni atq; exitialis in Rempub. consilij & commissi: alterum iniuria maxima & impiissima, benemerentibus illata. utrumque amplificatur, tum ex coniunctione & communicatione factorum, in eundem finem tendentium, tum ex comparatione rerum, personarum, temporum, & locorum, atq; etiam rationum quæ ex singulis oriuntur apparentque locis: omnia verò argumenta ex narrationum collatione producuntur. Patris sui adversus Rempub. omne studium commemorauerat. Qui pugnavit pro vobis, pro vestra omnium salute, libertate, ac dignitate, idque efficienter. huic studio grauisimum illorum adversus patrem suum odium opponit, idque præsentis exemplo manifestum: Qui vos, ipsi, pro quibus ille pugnavit, nunc salui & liberi illius beneficio potentes, Surrexistis contra domum patris mei,

quam omnem euertendam curastis, idq̄ efficaciter, nec in tanta seruata re-
gione, unica seruatoris ipsius domus stare per vos potuit, quam si ab hostibus
fortassis impetitam, vos uestra opera ac dimicatione defenderetis, tamen ne
millesimam quidem gratiæ partem exsoluissetis. Ille animam suam dedidit
periculis. longeq̄ antè ceteros socios exposuit pro uobis, prælii discrimine
ac labore pror̄sus immunibus, hostem iam præsentem, iam agros uestros
stabilem, vosq̄ inedia & armis perditurum, nocere non passus est. Verò
interfecistis filios eius, septuaginta viros. non feminas, non uilia
aliàs capita, sed viros, uobis, & Reipub. uestra uisui futuros, quiq̄ hostibus
formidabiles esse poterant; tanti viri filios, tanto numero, atq̄ paterna uir-
tutis apud externos opinione, saltem patriæ disciplina heredes & promo-
turi. hoc significat nomen filios eius, ex vi uocis BEN, de qua aliàs cõmen-
tati sumus: nec uerò illos uobis nocentes aliquo pacto, nec cogitatione in-
stos, immo ne resistentes quidem, uel dimicantes, sed Super lapidè unum
tamquam agnos in lanienā ligatos ac productos: id uerò non tumultuaria
aliquo impetu, aut præcipiti animi impulsu, sed constante ac deliberato co-
silio, recto vultu, & tamquam iucundi alicuius ludi edito spectaculo, num-
randis Septuaginta, quasi per otium & voluptatem; quod tamen uel in
manifestissima & barbarissima hominum pectora tentare, & oculorum lumine
turbare poterat. Namque huc illa numeri relatio tendit; ut apud Satyrice
simile sc̄uitia in femina exemplum reprehensum:

Numeri no-
tatio.

Iuu. Sat. 6.

Verberat, atque obiter faciem linat, audit amicas,
Aut latum piætæ uelut considerat aurum,
Et cædens longi relegit transuersa diurni,
Et cædit, donec lassis cædentibus, exi
Intonat horrendum iam cognitione peracta.
Profectura domo Sicula non mitior aula.

Et illud huic sententiæ germanum:

Ibidem.

— Minor admiratio summis
Debetur monstris, quoties facit ira nocentem
Hunc sexum, & rabie iecur incendente feruntur
Præcipites, ut saxa iugis abrepta, quibus mons
Subtrahitur, cliuoque latus pendente recedit:
Illam ego non tulerim, quæ computat, & scelus ingens
Sana facit. Huc & illud spectat:
Tunc duos una sc̄uissima vipera cena?
Tunc duos? septem, si septem fortè fuissent.

Ibidem.

Psal. 21.

Ioan. 19.

Itaque numeri adnotatio ad sceleris amplificationem adducitur, quod
ac deliberato consilio susceptum, confirmatur magna crudelitatis consilia
impænitentiq̄ animo. ad quem locum & illud pertinet: Dinumerauerunt
omnia ossa mea. & Videbunt in quem transfixerunt. Hæc de factis breuiter
causa nomine tractantur. Patri, inquit, meo unica causa fuit pietas

patriam, ergaq̄ uos, quos hostium vi oppressos, liberandos suscepit, atque li-
berauit; Madianitarum, inquam, quos uobis infensissimos hostes, immorta-
liq̄ in uestram gentem odio incensos fuisse, manifestum est: uos uerò pa-
ternam domum perdidistis pror̄sus, illius inimici domesticus, ac familiaris
proditoris & parricide amplificandi causa.

Et constituistis Regem Abimelech, filium ancillæ eius.

DVOBUS nominibus exaggeratur crimen, quantum ad iniuriam Ge-
deoni illatam facit, & quòd ex omni familia ille constitutus fuerit, quem
uiliissimum, & quem etiam inimicissimum esse patebat, uiliissimū filium
ancillæ eius. non ea parte, qua ipsius, sed ea, qua ancillæ illius filius erat, at-
que ob eam rem ceteris illius filius inuidum, insidiatorēque se præbuerat;
quod illis & certum & probatum fuisse, uel septuaginta siclorum auspica-
tum stipendium confirmabat. Atq̄ his argumentis scelus in benemerentis-
simi uiri domum patratum conuincitur: quod etiam contumeliæ in omnem
Israëlitarum gentem factæ accumulatione exaggeratur. Ostenditur enim
non solum ex illa re malum & exitium Gedeonis domui, sed Israëlitis om-
nibus allatum, quorum in consilio factōque illo nulla fabulis, nulla dignita-
tis, utilitatis nulla fuerit ratio habita.

Super habitatores Sichem.

PRÆPOSITIO GHAL, non solum relationem, sed finem etiam
& causam indicat, quam Latinorum, Erga, ut cumq̄ imitatur; huiusq̄ ad-
notationis frequentissima exempla sunt, ex quibus unum illud, Et osculatus
est Ioseph omnes fratres suos, & plorauit super singulos singulorum nomi-
ne & causa. & Pone Domine legislatorem super eos. & Munera super
innocentem non accepit. Itaq̄ orator hic publicæ iniuriæ, cum priuato com-
modo coniuncta, causam aduersus Sichimitas perorat, inuidiamq̄ in illos
totius reliquæ gentis concitat. Super viros Sichem. Ex uerbo: Super pro-
ceres, primates, potentioresq̄ Sichem. Hæc nominis BAGHALE
Sichem significatio in loco est: non, inquit, hæc in re omni Israëlitarum pu-
blicè, sed uestra tantum priuata rei uos principes consulistis; qui hoc uobis
constituto Rege, regni totius usum, authoritatem ac decus uobis promissistis,
arrogareq̄ uolulistis, atq̄ ita priuati cõmodi, & publici incõmodi toti Reip.
uos reos statuistis: namq̄ huiusmodi electio nulli aliq̄, præterquam uobis,
bono esse posse putata est. Quid enim Abimelecho singulare ac præcipuum
cum omni Israëlitarum gente interesset? nihil profectò, præter id quod ce-
teris Gedeonis filiis, immo ceteris Israëlitis omnibus commune erat: illud
autem illi singulariter minus erat, quàm ceteris, ac deterius, quòd ancillæ
filius esset. hoc autem quod aliis minore in loco ponendum erat, uobis primum
& re & consilio fuit: namq̄ hæc parte uobis ille coniunctissimus est, uestra
in patria natus, educatus ex matre, partim affine, partim populari uobis: at-
que non rogatum ut aliqua uirtute præclarum, communi omnium populo-

Genes 45.
Psal. 9.
Psal. 14.

rum consensu postulatum, qualem qualē esse eueniret; sed ambientē, utroque postulantem, atq; matris & cognatorum opera vos præsantem prauate con-stituitis, vobis ipsis, in vestram utilitatem.

Eo quod frater vester sit.

NAMQUE matris, caterorumq; prensatorum illa frequēs vox fuit, ab illo dictata: Considerate quod os vestri & caro vestra sim. Illa etiam persuasis omnibus communis culpa oratioq; fuit: Frater noster est. Atque ita illos ambitu & proprii commodi expectatione corruptos, pessimi & nefarii aduersus pietatem, aduersus publicam rem, aduersus beneficentissimam & benemerentissimam familiam consilij & sceleris reos conuincit, orationisq; definitiuo statu absolutē pertractato, ad legitimum opportunē accedit, quo totius causae finem imponat.

Si ergo rectē & absque vitio egistis cum Ierobaghal & domo eius hodie, lætamini in Abimelech, & ipse lætetur in vobis.

SVPERIORIS status præpositionem, quam factorum commemoratione & comparatione confirmavit, nunc iam repetit, eodem conditionalis sermone vsus, cuius vis, post expositum scelus, negationem inducit manifestam. ut, Si reddidi retribuētibus mihi mala, decidam meritō ab inimicis meis inanis. Si (Mimnermus uti censet) sine amore, iocisque

Nil est iocundum; viuas in anre ore, iocisque.

Igitur ipsorummet reorum animos ad iudicij diuini expectationem præmum parat, conscientiamq; conclusionis pondere vehemēter pulsat, & concutit. Infert enim id quod proposuerat, illos non rectum aduersus Rem consilium iniisse, immo aduersus eandem, atque aduersus omne ius & nefarium prodigiosumq; facinus consilio suscepisse & commississe. Hodie singularis vocis huius est vsus ad rei cuiusquam veritatem stabilendam, atque ex omni controuersia dubioque remouendam & vindicandam.

Filius meus es tu, ego hodie genui te. & Ore locutus es, & manibus perfecisti, ut hæc dies probat. Sua in lingua, ut dies hæc, ut nunc apertum patensq; constat, nullisq; controuersia vel redargutionis exceptionibus obnoxium est, non magis quam dies hic clarus à tenebris alienus est. Namque dies & tenebræ re ipsa opponuntur, ita ut simul constare non possint. S. S. E. Posuisti tenebras, & facta est nox. Itaque in die ut die, tenebræ nullæ sunt secundum naturam. Si igitur vobis aliqua vel aperta, vel euidentis defensio aut ratio constat, qua manifestam orationis accusationem, mea lucem obscurare, tenebrisq; inuoluere, atq; a deo hoc diei mihi constans lumen à me subductum vobis usurpare potestis, & ostendere, rectē & innocenter, immo piē & gratē, officiosē, à vobis actum esse, mihi perpetuum læctum, vobisq; lætam gratulationem indicite, quam ratam propriamq; fore ex Dei iudicio expectabitis: atq; ita festum hilaremq; diem agitate, mellis notatum lapillo, ut vobis omniq; Reip. faustum & felicem, tanto Rege constituto, cui gratulari debeatis, quod postulat vobis annuerit; & ille vobis

Psalm. 7.

Hor. lib. 1.
Epist. 6.

Psalm. 2.
3. Reg. 8.

Psalm. 101.

sim vobis, quod tantorum virorum tam sapiente consilio, tam maturo iudicio, tam legitimo atque composito more fuerit delectus, magnamq; vtrique vobis inde beatitatem affuturam hodieq; cæptam promittite. Omnia hæc per antiphrasin ironiamq; dici, planum legentibus fit, & latenter conscientia illorum tenebras & perturbationem notari. Siquidem

Mobilis & varia est ferme natura malorum
Cum scelus admittunt, superest constantia; quid fas
Atque nefas, tandem incipiunt sentire peractis
Criminibus, tamen ad mores natura recurrit
Damnatos, fixa, & mutari nefcia, nam quis
Peccandi finem posuit sibi?

Antiphrasis.

Malorum
conscientia.
Iuu. Sac. 1. 4.

Atque ita istorum scelus non solum ex antecedentibus consiliis, ex facti immanitate, sed ex consequenti cōtumacia & proteruitate damnandum arguit Abimelech, ut quos tanti mali conscios non solum non pœnituerit, nec puduerit, sed festum etiam lætumq; diem agere iuuerit. Lætamini in Abimelech, & ipse lætetur in vobis. Mutuā gratulationem oratio hæc significat, & exprobat; non ait, Lætamini in Domino, aut in Istraële, aut in facti honestate, vel in sapientia prudentiaq; vestra, sed, in Abimelech, & ipse in vobis. Nihil enim illis, præter personarū nomē rationemq;, ad lætitiæ illius, & gratulationis causam allegari poterat. atque in hac personarum appellatione, futuri expectandiq; iudicij fundamentum prudenter oculisq; iactum fuit, ut deinceps docebimus.

Si autem peruersè; egrediatur ignis ex eo, & consumat habitatores Sichem, & oppidum Mello: egrediaturq; ignis de viris Sichem, & de oppido Mello, & deuoret Abimelech.

ALTERVM huius causae statum, quem legitimum esse dicebamus, hoc unico postremoq; versu Iothamus perorauit: cuius ratio omnis in pœnis & supplicis scelere dignis inueniēdis versari solet. Atqui parricidis, rerumq; publicarum proditoribus, ac patriæ euersoribus nullam singularem pœnam lex statuerat, quod eiusmodi prodigiosa facinora ne nominando quidem indicare voluerat; id quod etiam nec in Cætiū antiquioribus legibus cautum vumquam fuit, quippe cum nulla satis idonea & apta esse possit de monstris disputatio: quam ob rem ad communia iuris iudiciorumq; principia, tam eaque in natura disciplina, quam que in scripta lege constabant, huius flagitij rationem referendam orator duxit, quorum priora illa sunt: Sanguinē animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis, & de manu viri, & de manu fratris eius requiram animam hominis, & quicumq; effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius per hominem. Ex quo iudiciorum diuinorū fonte illa à Christo pronuntiat sententia est: Qui gladio occidit, gladio peribit. posteriora, hoc est, scripti iuris ad hanc rem capita illa: Maleficos nō patieris viuere. & quod sapius

Legitimus
status.

Genes. 9.

Matth. 26.
Exod. 12.
Deut. 13.

pius repetitur; *Auferes malum de medio Israël. Hisce atque huiusmodi principis pœnam Dei iudicio illis statuendam prædicit orator, ipsum appellans iudicem, quem sibi aduersariisq. suis præsentem initio constituit, cum diceret: Audite me viri Sichem, ita audiat vos Deus. Cum in priori cause statu utriusque prodicionis, insidiarum, ac parricidij accesserint; Abimelechus nimirum, quod igni scintillas dedisset; Sichimita vero, quod fomentum ad Gedeonis domus incendium, & patriæ totius configurationem addiderint: parem ac persimilem ipsis expectandam sortem præcatur, & prædicat, hoc est, mutui odij ac dissidij, & exitialis inimicitie incendium, ad internecionem usque utriusque partis pertinax. Nam ex parricida quid nisi parricidium expectandum? ex proditore proditio? Atque huc spectat quod dixerat: Lætamini in Abimelech, & ipse similiter lætetur in vobis. Namque Abimelechi nomen omnino illaudatū, nihil audientium auribus fama commemorat, præter prodicionem, parricidium, tyrannidem, Reip. euersionem, dolos & insidias. Lætamini igitur hoc nomine, & ille in vobis lætetur, quos authores, adiutores, promotores, demumque omnino nefas obeundum & explicandum patronos, & tutores allegare potest. Lætetur itaq. idem in vobis: cumq. ille Abimelechus esse non desinat, nec ut Sichimita, ut quam iam in alios exercuistis vim, in vos demum ipsos exerceatis, consonum consentaneumque est. sic ille in mali filij educatorem matrem patrem præcinebat:*

Iuuenal.
Sat. 14.

Ergo ignem, cuius scintillas ipse dedisti,
Flagrantem latè, & rapientem cuncta videbis,
Nec tibi parcetur misero, pauidumque magistrum
In caueæ magno fremitu leo tollet alumnus.

385

Igitur dignos illos ex Dei iudicio censet, qui in sese vicissim experiantur & expectent, quod mutuo auxilio in alios fecerint: atque ita qui parricidii constituerant, parricidiam sentient. ipse vero eosdem sui exitij authores præcietur, quos atrocissimi cæpti adiutores habuit. Ignem, inimicitiarum & stilitatis, bellorum, dissidiorum, & exitij imaginem in loco referre, in sacro Apparatu multis docebamur exemplis. Deuoret, consumat, idem in lingua verbum est ACHAL, & ignis nomini plerumque ex translatione adiungitur. Atq. certum & prædictionibus consonum pœnarum exemplum nefary sceleris iudicem & ultorem Deum, hominibus demum probatum significauit orator hic, cuius nos & apologū, & argumentū atq. sermonem omnem, eo quò descripsimus modo, explicandū suscepimus, additū videlicet tum rerum nature ac rationi, tum verborum simplici & arcana significationi, tum verò historiarum, personarum, ac temporū obseruationi, que omnia an us, quibus aliæ placere explanationes, ritè comparata perceptū fuerint, lectoris arbitrio iudicanda permittimus: certè historiarum veritatem cum commentationibus minimè coherere animaduertimus, quod ad verum contextum faceret.

Quæ cum dixisset, fugit, abiitque in Bera: habitauitque illic obmetum Abimelech fratris sui.

IOATHAMI ac totius familia Ierobaghalis exitum hac una actione & commemoratione historia declarat, simulq. consiliorum humanorum infirmitudinem atque inconstantiam indicat, eaq. tantum cōstare, florere, & perpetua esse docet, quæ Dei consilio propositæ, nituntur. Quid ante decem annos (secundum hominem loquimur) Gedeonis domo florentius, quid beatius, non Syria modo, sed Asia omnis tulerat? virum accepimus virtute ac fortitudine præstatem, magnorum & fortissimorum Regū & exercituum victorem & confectorem, oppressissima iam patriæ regionis liberatorem perpetuum, pacis ac felicitatis conseruatorem, clarissimis rerum gestarum monumentis intra penetralia cōstitutis omni populo celeberrimum, septuaginta liberis viris auctum, qui magna cuiuspiam Reip. immo frequentissima olim gentis futura seminarium fore credebantur: tamen hæc, & quæ ex his sperari poterant, omnia una die extincta, uno luctu inuoluta, atque uno funere prorsus sublata sepultaq. perisse, idq. fraude, prodicione ac domesticæ vi in ipsis penetralibus enata, & nutrita, in quibus generis ac nominis decorisq. aternitas fundata videbatur. Neque enim calamitas ista omnis à victis iam pridem hostibus (qui nulli exstabant) nec ab hostium filijs & amicis, maiorum suorum cladis ultoribus, verum à proprio ipsius principis viri filio, amicis & contribulibus, atq. adeo salutis acceptæ merito obligatissimis, allata fuit, atque ita omnis illa humana gloriæ Gedeoni concepta, magnæ studio & composito consilio fota spes, breuissimo tempore, ac repentino momento euauit, eaq. tantum famæ ac nominis pars constabilita fuit, quæ diuinis iussis obtemperati per fidem posita fuerat, hoc est, totius rei ab initio visi Angeli usq. ad partem victoriæ finem historia. Cætera verò quæ non hoc fundamento, sed humani sensus ac moris priuato opere cōstructa videbantur, excitato intra viscera incendio, in cinerem & fumum subito dilapsa abierunt. Existimo autem eos omnes, qui ab Abimelecho occisi sunt, paterni illo aureo trophæo domi statuendo consilij cōmunione & congratulatione aliquando superbiisse: quos tamen gloriam laudemq. omnem uni auctori Deo acceptam referre oportuerat, atque ex consequenti nihil sibi priuatè arrogare, præter eam partem quæ ex Dei manifesta voluntate contigisset, quam unam perpetuam sperare, atque sana fide, integroq. obsequio conseruare par fuerat, atque ad hanc nobis considerationem illud in mentem redit, quod in victoria illius admirabilis sine adnotandum Spiritus sanctus dictauit: Fecitq. ex eo Gedeon Ephraim, & posuit illud in ciuitate sua Ephra: fornicatusq. est omnis Israël in eo, & factum est Gedeoni & omni domui eius in ruinam. Nam cum aliàs vir ille Ierubaghal plerumque, post primam illam à Deo excitationem appellaretur, atque hoc nomine celebris apud suos haberetur; tamen hoc loco bis Gedeonis domestico ac priuato nomine vocatur: quod nobis argumentum facit, illud nō eo spiritu, quo auctus

Humanarū
rerum excē-
plum.

Supr. 8.

Ierubaghal
Gedeon.

Nominum
duoꝝ vſus.

Ierubaghal dictus est, sed eo quo Gedeon, id est, homini ipsi singulariter adscribendo, & rem instituisse, & rei etiam exitu tulisse. huiusmodi namque rationes in iis, quibus duo nomina, alterum ex humano, alterum vero ex diuino consilio indita fuerunt, numquam sine certa sententia differencia obseruauimus, ut in Abram & Abraham, Sarai & Sara, Iacob & Israel. Atqui Gedeonis sanguinem non totum fustum, aut prorsus perditum esse voluit: sed exiguis reliquiis, hoc est, filiorum omnium minimo superuente, conseruandum decreuit, ab omni tamen illius excogitata ac precepta claritatis & celebritatis vſu alienum, & quasi ignobilem, nulliusq; prauitatem, sortis compotem. Quod postremo narrationis huius versu indicatum sic explicamus: Quæ cum dixisset, fugit. Exemplaris lectio sic: Et proripuit se Iotham, & fugit, & iuit Beeran: Viro constantiam ad orationem vsque epilogum finemq; superfuisse, author indicat; deinde verò spem omnem salutis à fratre suo obtinendæ ademptam, consiliumq; captiuisimum, fuga sibi prospiciendi, euraq; petendi locum, ubi quamquam ignoto ac priuato, vita tamen minori cum periculo, & cum patria, hoc est, Israëlita, & religionis communione traduci posset, obscurissima atq; ab Abimelechi fratris notitia remotissima huiusmodi mentem ac studium verborum accumulati loci notatio, & personarum collatio ac relatio significant: Proripuit se, & fugit, & iuit. Iotham priuato ac singulari nomine, nullo familiarie aut tribus cognomente, à ceteris qui Iotham vocarentur distinctus, & ita ad latendum magis expeditus, Beeran, extremum Israëlita regis oppidum, secundum Aegypti & Arabum confinia situm, & à Sichem remotissimum, ut Israëlita chorographiæ descriptione constat: unde siq; periculi aut suspicionis forsan incidisset, breuis ac prompta esset in Aegyptiorum aut Arabum agros euasio & fuga. Erat autem loco nomen Beer-Sebagh, contractionisq; causa Beer dictitabatur, ut in vulgaribus & celeberrimis nominibus fieri solet. sic: Urbem quæ dicunt Romæ, Melibœe, purabatur. Urbem frequentius appellatam legimus. ut:

Verg. Ecl. 9.

Quò te Mæri pedes? an, quò via ducit, in Urbem?

& Libonis puteal, propter frequentiam Putealantiæ dicitur. ut:

Horat. lib. 2. Sat. 6.

Ante secundam Roscius orabar sibi adesses ad puteal cras.

Et in Carpentani agri extrema parte, ac Toletani nunc media ferè regis locus spartii copia & artificio atq; mercatu notabilis, Pozuelo de la Sierra vulgo dictus, El pozuelo sapientissimè nominatur, cognomente de la foguilla tracto. Atq; ita pro Beer-Sebagh, Beer Israëlita, id est, puteus vsurpationis. Atque hunc illius humane gloriæ, humanis rationibus à Gedeone quaeritum exitum sacra historia, ad huiusmodi contemnendam auertendamq; captiuitatem, ex vero exemplo indicauit. Vanum enim est ante lucem surgere. Nec verò deinceps quali affectata potentia ac tyrannidis, malisq; artibus magistratus, ambitionis demum omnis qualis spectanda fabula sit, doceatur.

Regnauit

Regnauit itaque Abimelech super Israel tribus annis.

NAM si omnis potentatus, etiam legitimi, breuis vita est, quàm breuissimam tyrannidis esse oporteat, res ipsa ratioq; demonstrat, præsertim ubi res omnis dolo ac vi, iniuriæque summa geritur, quæ omnia diuini iudicij ultionem accelerant. Certè denunciata in Iothami sermonis siue sententiæ euentus ultra triennium non fuit prorogatus; cuius quamuis breuissimum spatium, nusquam tamen quietum, nullaq; parte tranquillum, sed maximis dissidiorum, intestinorumq; bellorum procellis turbatum, maximis damnis, facinoribus, & suspicionibus, trepidationibus, direptionibus infestatum, quali turbulentis ciuiliū bellorum temporibus ingruere solent. Neque enim diutius tantæ iniuriæ ultionè differri diuina prouidentia passa est; ut iidem ipsi pœnas darent, quibus scelus susceptum, mutuoq; auxilio admissum confectumq; fuerat. S. S. E. Mea est ultio, & ego retribuam in tempore, ut labatur pes eorum. Iuxta est dies perditionis, & adesse festinant tempora. In tempore, ait Deus, ut labatur pes eorūdem qui commeriti fuerint, atque ut nulla magno sceleri quies securitasve sit. Quòd verò scripta tribus annis tantum Abimelechum regnasse ait, ad temporum seriem continuationemq; pertinet. Nam ferè hæc sacris historiographis obseruatio est, ut totius temporis summa præponatur, & quid toto illo tempore actum fuerit, quam primum ex ordine repetatur. Verbum verò, Regnauit, quod ex Chaldaica versione transtulit interpres noster (cum Latinum simplex non inueniret ad Hebraici vim exprimendam) manifestè docet Abimelechi dominationem illam fuisse violentam, atque ex consequenti iniquam. Neque enim verum legitimumq; regnum illud fuerat, utpote intempestiuum, ac per factionem magis quàm per electionem intrusum: idq; Sichimitarū tantum consilio ac tumultu, ceteris Israëlitis non inuitis modo, sed ne rogatis quidem: quod contemptionis atque contumeliæ, iniuriæq; magna ac publica genus fuerat. Ideo non dicitur, Et iudicauit, ut in ceteris, qui antecesserāt, dictum, & in aliis etiam postea dicitur. Tempestatis illius dominationem alio verbo significatam legimus Chaldaico, regnauit, præter temporis consuetudinem ac mores, quia nondum de constituendo Rege publicè atque ex Dei responso actum fuerat. Hebraicè verò IASSAR, potentiam exercuit, Latine dici potest: non enim ex legibus ac moribus publicam rem, sed ex SERARAH, hoc est, potentia gerere instituit, populis quamuis inuitis, & obedire coactis.

Deut. 32.

Regnauit.

Iudicauit.

Misitque Dominus spiritum pessimum inter Abimelech & habitatores Sichem.

DEVM non solum patentibus & manifestis in natura miraculis virtutem, voluntatem, prouidentiamq; suam testari, sed hominum etiam domandis, mutandis, ac flectendis consiliis, ad publicarum priuatarumq; rerum vel constitutionem, vel euerſionem, & ea quæ apud Aegyptum, & quæ apud Persas Eſtheriæ tempore edita fuere exempla, satis aperte declarant,

Prouidentia.

Pfal. 135.

לבר

Pfal. 77.

בקר

1 Sam. 14.
Iob 6.

Pfal. 73.
Pfal. 78.
Pfal. 118.
Thren. 1.

Pfal. 7.

multaq; esse docent inter homines facta, quorum causas & initia ad occultam animorum ex diuina autoritate mutatione referrī conueniat. S. S. E. Qui facit mirabilia magna SOLVS. cuius carminis propria in lingua concinnati sententia hanc quam nunc agimus rationem indicat. Qui facit mirabilia magna LEBADO solus, secretò & seorsum, arbitrisq; semotis, ubi hic Deus nunc eos, quos tanti sceleris sponte suscepti reos iam damnarum suarummet pœnarum ministros esse voluit, inuidetia atque inimicitiarum immisso spiritu, qui quantum illis ad nefarium facinus conspirationis & concordia fuerat, tantum odij ac discordia ad mutuū exitum disseminaret. Huiusmodi immisiones ea sunt, quæ ad impietatis multam per angelos malos fieri dicuntur. Inter habitatores Sichem. inter eosdem illos primores, quorum ope & auxilio facinus illud peractum fuerat. Namque idem verbum, BAGHALIM, hoc in loco usurpatur.

Qui cœperunt illum detestari.

HOC toto versu historia summa proponitur, cui causa ratioq; in primo subiungitur, deinde verò à tertio res omnis ex ordine narratur. Qui cœperunt. Inimicitiarum initium ab ipsis principibus Sichimorum verbum factum indicatur, idq; non verbis modo, sed re & animo atq; studio. Quod Latine detestari nunc legimus, in exemplari lingua est, BAGAD, pro quo interpres noster aliàs reddit, prauaricari, praterire, repudiare, auerti, & pacto desistere. Atq; ex unico Psalmsi versu, quam rem hoc verbum significet, Latine cognoscere possumus: Vidi prauaricantes, & tabescebam, quod eloquia tua non custodierunt. & hoc unicum verbum pluribus simul et iunctis aliquando explicatur. ut, Omnes amici eius spreuerūt eam, & facti sunt ei inimici. Chaldeus interpres SAKARV reddit, quod mentiri, fallere, violare, & huiusmodi res agere significat. Propositionis itaq; sententia est, Sichimitarum primores tadio affectos primùm, deinde odio incensos, illo priori studio & consensu abalienatos, tandem à pacto & iureiuramento quod in principem sibi constitutum celebratum fuerat, desciuisse, Deo id vidente, ne videlicet res illa per summam impietatem instituta radicem suam ageret, maiorq; deinceps cū Reip. calamitate euellenda esset; & ne ex tanti sceleris authoribus, naturali morte praeuentus, supplicij illius gratiam euaderet, nec vlla exceptione sententia illi vniquam detraheretur. Dominus iudicat populos. Atque omnis diuini iudicij ratio hæc subijuncto carmine indicatur.

Et scelus interfectionis septuaginta filiorum Ierobaghal, & effusionem sanguinis eorum conferre in Abimelech fratrem suum, & in cæteros Sichimorum principes, qui eum adiuerant.

NON intelligimus ex hoc loco Sichimitas primùm id quod ipsi fecerunt detestatos fuisse, quamuis sceleris conscientia agitados non ambigamus; eorum hunc versum, diuini iudicij asserendi causa, ab authore inducimus: cuius sententia seriem exemplaris lingue versio ex verbo indicat. Ut

Ut veniret iniuria septuaginta filiorum Ierubaghal, & sanguinem illorum ponendum super Abimelech fratrem eorum, qui occidit illos; & super proceres Sichem, qui fulcierant manus ipsius ad occidendum fratres suos. Huius iam orationis aperta sententia concinnaque connexio est, præcipuè si singulis membris attentior adhibeatur animaduersio. Ut veniret iniuria H H A M A Z Z. id iniuria genus est, quo diuinam vltionem, aliàs lento procedentem gradu, accelerari solere, non semel adnotauimus: iniuria autem hoc loco, ex antecedente pro iniuria pœna usurpatur, quam sceleris attentæ commemoratio exaggerat. Septuaginta. ex numeri prodigioso exemplo, deinde ex personarum dignitate & ratione, filiorum, BANIM. ex quibus frequentissima familiarum propagatio expectabatur. Ierubaghal. viri de omnibus benemerentissimi, qui quocumq; modo de medio sublati fuissent, vel exilio, vel membrorum mutilatione, vel carcere, tamen iniuriæ grauissimæ causam sisterent, nedum cùm occisi fuerint omnes. & sanguinem illorum ponendum super Abimelech fratrem illorum.

Cuius supplicio non debuit vna parari

Iuu. Sat. 8.

Simia, nec serpens vnus, nec culeus vnus.

Qui occidit illos, & super proceres Sichem. Qui, quod ille solus, quamquam mala mente, maloq; animo agitatus, tamen immane nefas nec aggredi auderet, nec aggressus peragere potuisset, fulcierant manus ipsius ad occidendum: non hostes publicos, vel illi ipsi inimicos, ac priuatæ iniuriæ reos, sed fratres suos. Igitur istos tanti parricidij authores & opitulatores idem quod fecerat, expectare oportuit, hoc est, parricidium ab iisdem in illum, & ab illo in ipsos exercendum: quandoquidem & ipsi fraterno nomine in illam iniuriam coniurauerant. Hactenus propositio & causa; nunc verò deinceps rei subtextitur series.

Posueruntque insidias aduersum eum in summitate montium; & dum illius præstolabantur aduentum, exercebant latrocinia, agentes prædas de prætereuntibus.

PRIMUM ad res nouandas consilium ex grassationis insolentia arreptum fuit, utpote quæ Abimelecho offensionem grauem, & vehementem voluntatis commutationem allatura credebatur. Apertè enim illa in publicis viis (quas regia autoritate & reuerentia tutas esse oportuit) grassatoris ac latronum inuisa iniuria, popularem licentiam & Regis contemptionem arguere, ac Regem ipsum ad vltionem irritare potuit. Nam quamquam iste parricidio ac sanguine tyrannidè occupauisset, tamen post publicam illæ acclamationem, ac frequentè salutationem, Regium nomen ac ius iam sibi certum, proprium, ac tutum rebatur (si tamen vlla in tyrannide securitas esse potest) & officium etiam meditabatur principum ac Regum, quorum bonæ pars in ciuitatibus atq; oppidis legum ac iudiciorum munere concinnandis & gubernandis, atq; etiam in vis communis consuetudinis causa

sternendis ac tutandis, consumitur. Nulla autem res ciuitatum discordiam atq; tumultu indicare potest apertius, quam viarum turbatio. Quippe secura ac bene constituta Reipub. cum ad priuatum commodu, tum ad comune, ut quam liberrimi accessus ac discessus pateant, quam expeditissima sint via, curare cum primis conuenit. Præterea nulla ad laceessendu eum, quem hostem declarari libeat, consilia magis in promptu esse solent, nulla ad inchoandū bellum opportuniora ac faciliora præludia, quam direptionū ac rapinarum cum priuatè tum publicè, per piratas mari, vel per grassatores terra faciendarū. ex quo genere tam in externis nationum ac gentium variarum, quam in domesticis & intestinis ciuitatum bellis, non rara exemplorum copia semper cõstitit. Hoc itaq; ab istis primum usurpatū fuit facinus, quod tam ex raptorū improbitate, quam ex direptorum & expoliatorum quotidianis querelis inuidiam Regi populariter commouere, eiusdemq; iram ad ulciscendū concire facile potuit. Quippe accepti damni infamia & clamor, longè etiam vero maior undique excitatus, ad principum aures quam celerrimè perfertur. id quod factum esse scriptura narrat:

Nunciatumque est Abimelech.

LICENTIAM illam grassandi, atq; viatores exspoliandi, Sichimitarum procerū non tantum permittit, verum consilio etiam sacra lingua adscribit, quorum mens fuerat, Regem atrociorū odio commotum, & insolentiam comescere properantē, per instructas in montiu cacuminibus insidias ex improviso adoriri, & captum interficere. Curatum itaq; est, ut a viarum importunitate ac periculo compositus aliquis ad illum perferretur nunciatus, quo primum percussus esse oportuit, atq; in deliberationem actum & consultationem tum causa, tum etiam rationis ad illum comescendum, animaduertendumq; facinus, ineunda. Nec tamen ita temere & celeriter prorupisse ad ultionē constat, utpote quem nondū per spectata rei magnitudinem, nec causæ ac personarum auctoritas incertū adhuc, & sibi officioq; suo maturius consulentē morari paulum, & quorsum illa tam repente in noui regni iniitū excitata viarū ad se ducentium interruptio ac turbatio spectare dispicere. Quippe qui unica tantum regione, unico regionis tractu, trunculos illos vagari & excurrere intellexisset. Sed adiunctæ huic facinori publicæ defectionis, & nobiliorum coniurationis, certissima demum percussit fama.

Venit autem Gaal filius Obed cum fratribus suis, & transiit in Sichimam: ad cuius aduentum erecti habitatores Sichem.

CVM popularis tumultus & seditio atq; defectio, nisi certum atq; idoneū caput nacta fuerit, nec constare sibi, nec oppugnantis vim sustinere possit; per commodè istis contigit vir quidam, nobiliori (ut historia indicat) loco natus, & fratrum atq; affinium frequentia & copia opulentior; cuius nomen Ghelghal, auspicy cuiusdam omine populo gratior accidit; idem enim

atq; Latinis Iuencus significat. Atq; iuencorum ad pugnam & contentionem vis & robur, cum laborum etiam tolerantia, cū primis commendatur. patris etiam cognomen non parum opportunitatis ad presentē usum afferre videbatur, Ghebéd seruum interpretari Latine volentibus, non qui priuatam seruiret seruitutem, sed qui eo nomine quamquam appellatus, tamen liber esset, liberalemq; familiam sortitus, & se, & filium natu maximum, & prolem omnē, cognationemq; suam, laboribus ac periculis pro republica sua exponeret. Huius itaq; filium Ghegalum, siue sorte ita offerente, siue consilio impellente, eo tempore quo Sichimitæ tumultuari, atq; Regem sollicitare cœperant, illac cum fr atrum honesto numero iter facere euenit, quē illi sibi caput, consultorem, ac ducem libenter susceptum statuerunt: non tamen inuitū, sed nec reluctantem quidem, imò, ut res ipsa docet, facile & obsequentem, atq; hoc pacto fidem suam iis, qui se crearant, commendantem & confirmantem. hoc est quod per expositionem adiungitur: Ad cuius aduentum erecti habitatores Sichem. ex prima uerba lingua ita: Et confili sunt illo proceres Sichem. Hanc siue fidem, siue fiduciam, multa illis peperere: nam præter nomen & genus, id primum deliberantibus occurrit, nimirum liber hominis per urbem ipsam transitus; qui si Abimelechi partibus animo atq; consilio fauere parasset, aliò prorsus diuertendum, quam tumultuantia ciuitati sese committendum, duceret; utpote qui vel hac una actione, populi magis quam Regis profiteri crederetur studium, cum præsertim non solus, verum suorum opibus comitatus accessisset: quare defectionis comunionem apud Regem quoque suspiciose prodere existimaretur. Porro ipsa euentus explicatio communicatū ciuitati cum homine consilium, atq; pronissam partemq; operam producit. Nec enim illi fidere debuerant ei, cuius animus ab Abimelecho non putaretur auersus, atq; iam apertè censeretur insensus. id verò ubi ex viri, cum oratione, tum actionibus comperit constitit, quamprimum gerende rei commissa summa fuit. Siquidem nulli iam manus aut certius à Rege instabat periculum, quam ei, qui cum tumultuante populo sese eodem defectionis crimine inuoluisset, idq; non ut priuatum quempiam, sed ut caput, authoremq; nō solum, sed cum suorum eodem iudicio addicendorum manu & opibus tradidisset. Hæc illius orationis explicatio est: Ad cuius aduentum erecti habitatores Sichem. Habitatorem nomine populi primores accipimus, quorū in huiusmodi deliberationibus grauitissima sententia, & efficacissima habetur voluntas.

Egressi sunt in agros vastantes vineas, uasque calcantes: & factis cantantium choris, ingressi sunt fanum Dei sui, & inter epulas & pocula maledicebant Abimelech.

POPULI iam securi, & nouo duci fidentis prima actio fuit, in agros prorumpere, atq; proprias vineas, antea quam bello experiendum esset, vindemiare, quæ hætenus Abimelechi metu nondum petebantur. Namque ut

hi insidias Regi occultas posuerant, ita sibi instructas suspicari debebant, præcipuè cum illum latrociniorum certiorè factum nihil apertè egisse intelligerent, cuius tamen animum non ita remissam aut negligentem uerat, quin aliquid consilij & capere, & negotij sibi moliri putarent. Verò ducem ex animi sententia, cui se crederent, nacti, patentibus iam partibus, vindictam suam curant, eamq; ex more festis gratulationibus absoluunt, choris, cantibus, & epulis, conuiuioq; vacantes ferias habet, non modo securi ac lani propter musti copiam, verum (ut humani ingenij puerilis petulantia est) propter præsentem ducem insolentiores facti, adeo ut ad absentem Regem inuidia contumeliarq; maledictorū sigendum prolapsi fuerint. Atq; hoc quidem factò non modo principum virorum, sed plebis etiam consensu, incepta pridem defectio atq; alienatio, coniurationis vim sortita est, cum nemo enim sibi iam indulgendum arbitraretur ex iis, qui epulis interfuissent, & maledicto atq; opprobriis fuissent assensi (namq; ubi altera rei publicæ pars tantum, hoc est, vel nobilitas, vel plebs tumultuatur, nec tan constans existimatur defectio, nec tuende dignitatis, ac recuperanda potestatis spes principi abijcitur) Egredi sunt in agros. Securitatis argumentum esse solet libera in agros prodeundi facultas, sicut ille olim referebat:

Vidi ego ciuium

Retorta tergo brachia libero,

Portasque non clausas, & arua

Marte coli populata nostro.

Vastantes vineas. *Vini*

amiantes liberè & intrepide ex prima lingua explicamus: VAIBATSE
ETH CHARMEHEM. Et vindemiarunt proprias vineas. Ita ut pro
sidio ducis opportunè collocato, singulis vineas suas adire, & ex usu vindemiarum
miare integrum esset. ex hac facultate superbiam ac letitiam; ex letitia
rò, vino atq; epulis aucta, insolentiam, ex hac porro licentiâ ad maledictio
natam, lectio ipsa arguit, hoc gradationis ordine in principe lingua ob
uato: Et venerunt in ædem Dei ipsorum [Bazhal-beruth indicatur]
comederunt, & biberunt, & maledixerunt Abimelech, quem non
honesto & illustri titulo Regem vel principem, sed priuato tantum nomine
eog; spurij indicante, & quasi exprobrante appellabant. Atq; huiusmodi
ius, qui in præsentiarum duce audiente insolebant, partes inite fuerunt
quales verò ducis ipsius exstiterint, operæ pretium fuerit audire.

Clamante Gaal filio Obed, Quis est Abimelech, & quæ est Siche
vt seruiamus ei? Numquid non est filius Ierobaal, & constituit
principem Zebul seruū suum super viros Emor patris Siche
Cur ergo seruiemus ei? Utinam daret aliquis populū istum tibi
manu mea, vt auferrem de medio Abimelech. Dictumque est
Abimelech, Congrega exercitus multitudinem, & veni.

Vt hostem populo infensum redderet, & contempionis iudicio damna-

rum objiceret, maledicti argumenta præcipua ex probro petiuit, exordio à
imparatione sumpto, orationisq; figura concisa admodum & populari, hoc
est, interrogatione, usus est: qua cum auditori æstimanda permittitur, præ
sentiorè orantis, ac potiore partem specioso colore insinuare nititur, cuius
modi superbiorum iuuenū militares actiones esse solent. Igitur vt aduersa
rium in odiū ac inuidiam contempionemq; adducat, nudo ac simplice nomi
ne primū appellat; deinde alteri parti, grauisimo titulo atq; elogio dignæ,
cōparat: vnde conditionis imparis peruersitatem arguit. Questionis autem
summa est, non illa videlicet, An Regi delecto & salutato fidē seruari oporteat: sed an populum priuato cuiquam, nobilissimos inhonesto, ciues hostiti,
eidemq; inimico & infenso, liberos seruo, generosos ignoto, legitimos spurio,
modestos contumelioso seruitutē seruire deceat. Est igitur prima ab honesto
& utili cōparata argumentatio; atq; oratio omnis mixti est generis: constat enim
deliberatione & accusatione, diuersis omnino, immo oppositis locis petita, atq;
illa fuerat, qua eidē populo ad eundē hominem Regem optandum, creandum,
& acclamatione ac plausu salutandum, non ita pridē fuit persuasum. Siquidem illa
suasio omnis necessitudinis materniq; sanguinis fuco color abatur, atq; robur ex ea re
inducebat, quod vnus singularis, idemq; coniunctissimus, & beneficio obligatissimus,
multis & opulentis atq; concordia potentioribus, ad populi huius utilitatem, esset
anteponendus. Nunc verò contrā dominationi illi non ex regij tituli decore & splendore,
sed ex tyrannidis ac seruitutis inuidia, nomen inducitur. indignum autē esse statuitur,
ignobilem, spurij, atq; inimico & violento natum patre, nobilissimo & antiquissimo
populo non imperare modò, verum dominari etiam. Nam cum omnibus graue seruitutis iugū
esse debeat in libertate educatis, iis præcipuè grauisimū omninoq; censeatur repellendum,
qui non liberi solū, verum principes ipsi, vel saltem principū socij & consortes, ab initio fuerint.
cuiusmodi quondam Sichimorū ciuitatem fuisse constat antiquissimam & nobilissimam,
principeq; sortitam ex propria ipsorum gente. Nam heredem ipsum, ciuitatisq; primariū virum,
ante quàm successionis iure regnum administrare contingeret, ipso urbis nomine nobilitatum legimus. S. S. E.

Quam cum vidisset Siche filius Hemor Heuei, princeps terre illius, & c. *Gen 34.*
Atqui Regem ipsum, & eius heredem futurū, nihil quicquam publicè vel decernere,
vel statuere, sine ciuium ipsorum consilio, consensu, & gratia valuisse, iisdem antiquissimis pariterq; verissimis historiarum monumentis
memoria est proditum. Orationis itaq; propositio illa est, indignum, indecorum,
atque adeò ignominiosum esse, Siche ciuitatem præclarā ac liberam olim, nec proprio atq;
eiusdem sanguinis Regi seruire solitam, nunc Abimelechi iugū pati & ferre. Atq; hic causæ
scopus duabus rationibus arguendo fulcitur: tum ob ipsius domini conditionem & ingenium,
tum etiam ob dominatus superbiam & insolentiam. Altera autem pars illa expositione
igitur: Numquid non est filius Ierobaal? Altera verò huic subiungitur:

Dd tur,

tur, Et constituit Zebul seruum suum super viros Emor patris Sichem, & quare seruiemus ei nos? *Vt* itaq; lectio efficaciam nervosq; habet adferuitutis dominatusq; mouendam inuidiam, ac dedecus vitandum & auerterendum. Nam de Abimelechi vel matre, vel affinitate & necessitudine parte matris, ne verbum quidem pronunciatum est; sed omne causa potentia & momentum ex patris nomine petitur, eoq; non proprio Gedeonis, verum altero illis omnino graui & inuiso, nempe Ierubaghal, quod vir ille à proclaro olim facinore euerfi vani cultus, atq; simulachri deturbati & luci incensi duxerat, non sine magna totius gentis offensione; quæ ut mendacibus & nefariis illis superstitionibus impensè tenebatur, ita nomine & commemoratione Ierubaghalis acerbè indignabatur. Quid, inquit, à Ierubaghalis filio expectandum vobis est, præter paternæ audaciæ exempla, quibus & vestra numina contemnantur, & dignitas, authoritas, atq; gloria ciuitatis regionisq; huius labefactetur? Nam quod contemptiois atq; insolentiae honoris aduersum vos argumentum apertius requiri potest, quid vestra dignitate excogitari indignius, quàm seruum illius loco, & non seruum modè verum infamis & probrosi nominis, vobis & ciuitati nostræ fuisse præstitum? ZEBVL, habitatorem, siue habitatum, vertere possumus. Eum esse, inquit, cui præter habitationem nulla cum populo illo amicitiae, aut gratiasocietatis necessitudo intercesserit, quasi aduenam, & à populi ipsius moribus & iudiciis alienum; cuius præfecturam ex Abimelechi voluntate libidine magis, quàm ex populi vsu ac dignitate administratum iri, conueniens erat credere. *Vtrumque* igitur indignum, inuidiosum, maximeq; spectum statuitur, videlicet Ierubaghalis filium tyrannidem exercere, eodemq; Zebulum, nouum ignotumq; hominem, præfecturæ authoritatestructum, tantæ, tamq; illustri atq; antiquæ ciuitati præposuisse. Superiores Hemor patris Sichem, qui regnum suum ex consilio & voluntate suorum administrare est solitus, & nomen filio hæredi non quàm ipsi ciuitati imponendum duxerit; itaq; se paterno nomine non erga proprium filium, sed erga ciuitatem omnem, Sichem dicitatam, prærentis officio, ac iure, & munere addictum profiteretur. Hæc huius molectionis, quam *Vulgatam* dicimus, quamq; explicare intendimus, delectio est. Illius verò alterius, quam præterea in sacra lingua habere dicebam, sua quoque indicanda sententia venit: Seruite viris Hhamor patris Sichem, & quare seruiemus ei nos? Ex conditionum atq; personarum comparatione, fastidium & stomachum auditoribus mouere augereq; satagunt nam ex altera parte duos animo & voluntate, atq; etiam nomine alienos, longeq; à populi moribus & vsu diuersos; ex altera verò, populam liberam, & principem atq; frequentem constituit, quem, ut splendore meliore, hæc seruitutis conditione minus dignum defendit, atq; ex consequenti ad maioris dominationis optionem incitat, oblatioq; vocum significato ingentis ac prudenter vsus, populare iudicium conflare studet. Antiquum enim &

vetus vulgi opinionibus ac sensui arbitrium est, in publicis muneribus & honoribus indigenarum, quàm hospitum; necessariorum, quàm alienorum; contribulium, quàm remotiorum, potiore rationem habendâ ducere: cum contrâ sapientissimi quiq; virtutem tantum, & ad res agendas præstantiam animi (qui homines omnes vnius patriæ, hoc est, mundi, ciues verè constituit) spectandam censuerint. Est itaq; deliberationis huius sententia: Si seruiendum nobis necessario est, ignaui & inertis cuiquam ex Sichimitarum gente, potius quàm inimicis ac insolentibus istis seruiendū esse existimem. delizantur iudice me qui vobis placuerint ex filiis Hhamor, hoc est, asini, profectò dummodo Sichimitarum sint fratres; nam vel tales nobis præpositos æquiore animo tolerare debemus, quàm dominationem istorum perferre ac pati. Hhamor, asini in illa lingua nomen est. Sint illi, inquit, ex gente necessitudinèq; nostrâ, sint filij patris Sichem, sintq; qualescumque etiam ineptissimi. nam, utcūque res cadat, magis ex vsu nostrò horū ineptiæ erunt, quàm istorum crudelitas & insolentia. Et quare seruiemus ei nos? Hactenus argumenta omnia ex honestatis & vilitatis fontibus ac locis petita sunt, quæ in omni suasionis genere primas habere putantur ad auditorum inducendum animos; quibus si facultatis momentum accesserit, nihil vterius ad impellendum requiritur. id autem ipsum orator hic deinceps agit sedulo.

Vtinam daret aliquis populum istum sub manu mea, vt auferrem de medio Abimelech. Dictumque est Abimelech: Congrega exercitus multitudinem, & veni.

SATIS superq; roboris & virium in vna Sichimorum ciuitate sibi fore iactat, dummodo par ciuium voluntas cum strenua & explorata virtute constaret. Namq; coniuncta omnium & mens & manus, maximū hosti negotium faceretur, utpote quæ locorum peritia, & se suaq; defendendi necessitate, ac pro aris ac focus pugnandi cupiditate, inuictam insuperabilemq; se præstaret, eo præsertim duce, qui nihil aliud appeteret, quàm Reipublicæ illius libertatem ac dignitatem, suo etiam, suorumq; periculo, tueri. itaq; facultatem conficiendæ rei in vno populi consensu sitam esse confirmat, quem hoc pacto impetrare conatur: nulla enim alia re, nullis præsidis, nullis auxiliis opus esse sibi a seuerat. Vtinam, inquit, daret aliquis, ex propria lingua: Et quis dabit populum istum in manu mea. *duæ indeclinabiles voces, ETH, & HA,* quarum ponderibus Latini carent, energiam amplificationemq; habent ad conciliandum apprime vtilem: Si mihi, inquit, fortis & strenui, atq; ad rem agendam prompti populi huius facultas accideret, id quod vnum percipio, confectum breuissimè constaret, nempe, vt auferrem de medio Abimelech. Suis verbis affirmanter pronunciat: Et recedere faciam Abimelech. ipse huius populi consensu ac viribus vsus, Abimelechum, quamuis numerosis copiis occurrentem, tamen expulsam dabo. atq; hac complexione, quæ orationis epilogum imitatur, suspicionem omnem

affectedati principatus à se summouet, ut qui nihil in votis habere delectaret, præter seruitutis publicæ depulsionem: Ut auferré de medio Abimelech: nam nihil præterea cupio. eadem autem opera omnium animos ad eandem libertatis publicæ spem erigere, atq; ex consequenti conciliare, coniungendū conatur. Siquidem res ipsa indicat, non omnes ab Abimelechi partibus alienatos tunc fuisse, qui si essent, vel Zebulum præfectum sustulissent, vel urbe saltem pulsam exclusissent. Quod verò subiungitur, Dictumque est Abimelech, Congrega, &c. eodem tēpore eademq; actione pronuntiatum intelligimus, siue à populo iam persuaso ad defectionem, & ad arma capienda prompto ac festinante; siue potius ab Oratore ipso, animum sibi atq; populo per comparationē augente, & hostem absentē tamquam præsentem compellante. Atq; hic orationis tropus ad fiduciam plerūque usurpatur.

Vir. Eclog. 3.

Vis ergo inter nos, quid possit vterque vicissim
Experiamur? ego hanc vitulam (ne fortè recuses,
Bis venit ad mulctram, binos alit vberè factus)
Depono: tu dic mecum quo pignore certes?

& quod alter respondet:

Efficiam, post hac ne quemquam voce laceffas.

Sic etiam Ghaghalus iste, Ego, inquit, populum hunc mihi tantum eligo opto: tu verò, Abimeleche, quas maximas possis ac velis cogito copias, tu inquam, atq; te dignas, & veni. Hebraicè, Et prodi, quo quidem verbo illi vel ignauiam, vel timiditatem arguere atque exprobrare contendit, quem intelligebat, quamquam antea certiorum factum grassationis, in tione ac regione sua per nonnullos ex Sichimitarum fece magis, quam ex bilitate aut honestiore ordine, excitata; tamen compescende causa nūquam prodiisse, vel quòd ipse non auderet, vel quòd ei, quam in promptu habet, manu non satis fideret. Collige, inquit, quam numerosum possis ac exercitum, arbitrioque delectum; & prodito.

Zebul enim princeps ciuitatis, auditis sermonibus Gaal filij Ob iratus est valde.

MAGISTRATVVM & munerum nomina ac titulos, verbaq; om-
significanter in sacris usurpari, iam aliàs identidem indicauimus. atque
hanc rationē referendus est hoc loco titulus, Princeps ciuitatis, qui in-
tione Ghaghal PAKID, id est, præfectus dicebatur, nunc SAR, hoc est, pro-
ceps & Imperator nuncupatur, ut qui potentiam & licentiam longè
quàm præfecturæ termini postulant, obtinisset. Hic igitur cum se criminat
eodem cum Abimelecho in illa oratione inuolutum cognosceret, nec securus
esse, nec pro arbitrio virum illum & populum compescere, nec dignum
personamq; tueri posse intelligens, iram grauius iniquoque conceptam
mo, tamen quia impræsentiarum cuomere non poterat, interim dissimula-
uit, dum Abimelechi potentia & opera vsus vlcisceretur. Iratus est valde.

proprio tropo atque idiotismo: Et exarsit nasus illius. nimirum aduersus
Ghaghalum, & aduersus populi Ghaghalii verbis irritatam & concitatam
partē. sed iram tantū & intra nasum cōpressam illo tempore, lectio indicat.

Et misit clam ad Abimelech nuncios, dicens: Ecce Gaal filius
Obed venit in Sichimam cum fratribus suis, & oppugnat ad-
uersum te ciuitatem.

REI propriæ ipsius, quæ tamen cum Abimelechi causa agebatur, nulla
ab isto mentio facta est, quo magis illi & sua commendaretur voluntas &
fides, & ad vltionis cogitationem excitaretur animus. accusatio autem ad
seditionis authores & promotores tantum pertinet, cum callida quadam op-
pidanorum excusatione, qui non volentes, verum coacti & inuiti quo-
dammodo, ad defectionem impellantur. Et misit clam, pro Hebraico verbo
BETHARMAH, Chaldaeus interpres more suo BERAZ reddidit. hunc
Latinus noster imitatus, vnica voce clam, expressit. est autem THARMAH
nomen loci proprium, in quo illa tempestate Abimelechus agebat, idemque
aliàs ARVMA dicitur. Atq; vox ipsa & altitudinem (summitatemq; si-
gnificat, & à verbo RAMAH deriuatur, cui insidiarum & simulationis,
siue dissimulationis significatio accedit. Quam ob rem vtrumq; nobis expli-
catur, missos fuisse nuncios occultè, eosdemq; Abimelechum in THARMAH
siue ARVMAH conuenisse. Venit in Sichimam cum fratribus suis.
Hos tantum in inuidiam illo nuncio vocatos vult, quos tamen paucos esse
indicat, atq; adeò facile perditum iri, dummodo urbe excludi contingat: nam
interius commoratos difficilior fuerit superari, utpote urbem præsidij fir-
mitudine, atque partium alliciendarum studio, munire sibi sat agentes. Et
oppugnat aduersum te ciuitatem. Hebraicè: Et ecce illos TSARIM
urbem contra te. Præsidium ac munitionem in ipsa urbe instruetes. quod
non solum armis armatorumq; manu, sed locorum etiam occupatione & in-
structione fit: cum tamen nullum ab illis præsidium edificatum legerimus,
sed præsidij loco illud Baghalis templum occupatum significasse hunc credi-
mus; atque omnia hæc, vero etiam maiora, ad instigandū vehementius Re-
gem confinxisse. Negotij verò facilitatem vel difficultatem in hominibus
urbe extrahendis, vel continendis, positam esse docet: quibus extractis & ex-
clusis, cetera omnia pacanda promittit, omnemq; rem, quem admodum ex-
pediri conficiq; conueniat, adiuncto consilio exponit.

Surge itaque nocte cum populo qui tecum est, & latita in agro, &
primo manè oriēte sole, irue super ciuitatem; illo autem egre-
diente aduersum te cum populo suo, fac ei quod potueris.

EXPEDIENDÆ rei rationem & formam, commodissimam & bre-
uissimam fore docet, si hostis ex insidiis petitus concludatur: quo sublato, ni-
hil ad urbem capiendam negotij reliquum fore significat. Plus enim hoc pa-
clo atq; maturius actum iri intelligat, quam si coacti undiq; magno exerci-

tu, confertioq; pralio, experiundum sit; quippe hac alia vtriq; parti periculum minatur, & ancipitem promittit successum, atq; in civilibus bellis principi ipsi, quamquā victori, tamen est calamitosissima, qui extenuatis publicæ rei atq; militiæ suæ viribus, externo hosti ad inuisiones aditū patefacit. Ideoq; Zebul consilium est, ut, quæ paucis cōfici possunt, ad magni exercitus cogendi moram non differantur; & quæ vnius periculo capitis sedari possunt, citra multorum domesticorum ruinam & cladem maturentur. Cum populo qui tecum est. In exemplari lingua: Et nunc surge noctu tu, & populus qui apud te. Celeritatem incepti exigui vox, Et nunc; & temporis nocturni constitutio, quod ad insidias parandas, hostesq; præueniendum, consilium apprime censetur opportunum. Quod verò Regem ipsum compellat, ad efficientiam & auctoritatem facit: quippe magni momenti res, & quibus de regia dignitate ac salute agitur, non tam cōsulè ac rectè aliis, quam vni fortissimis & coniunctissimis, ministris committuntur, quàm ipsi, cuius præcipue interest, suscipiuntur; quippe cuius ad spectu, presentia, & voce, priorum militum animi affici & erigi, fidorum ciuitum recreari & confirmari, ab alienatorū verò reuocari, vel saltem perterrefieri possint. ideoq; ipse in hanc expeditionem prodire monetur: Tu, & populus qui apud te. Tibi iam notus, nec te deserturus, atq; ad eò iam exercitatus, non expectatus aliis, ad hanc rem, quam consulo, non adeò opportunis. Et latita in agro. In prima lingua: Insidias tendito in agro. Non in domibus suburbanis, neque in villis, vnde nec tanto ordine, nec tanto impetu expediri res potest, sed in agro, vbi coniunctius & commodius componuntur cunei. atque hoc etiam ad dolum pertinuit, quo Zebulus hostem deludere parabat, inuenem nimirum non adeò his curis, acutisq; belli artibus & consiliis instructum. Et primo manè, oriente sole, irrue super ciuitatem. Noctis tēpus, quod antè auroram superesset, instruendis collocandisq; insidiis, atq; in rescindendo per quietem milite ponendum esse censet: deinde proximo ac summo manè surgendum, atque ita properandum, ut primo solis exortu versus urbem procedatur, eaq; prima inuasio ab oriente inchoetur, quod illius temporis lux aggressos à tergo imbuens plurimum inuet, occurrentes verò præstringens fallat. Plurimum enim ad huiusmodi cōflictus, solis ac ventorum rationem haberi retulerit, maximè cum ventus orientem primo manè solem plerumq; præeat, ac excitatum puluerem occasum versus impellat. Atque ita explicamus verba illa, Oriente sole, ut non tempus tantummodo, sed locus etiam, vnde primum prodeundum fuerit, indicetur. Illo autem egrediente. Significat securaturum, ut Ghaghalus, aduenientis tantum Regis certior factus, extra urbem prodeat, celato interim animo sui aduersus populū, atque adeò erga Ghaghalum ipsum, studij dissimulatione tecto. Quod verò subiungit, Fac ei quod potueris, facilitatem promittit, & modum etiam præscribit. In exemplari lingua ex verbo: Et facies illi sicut inuenerit manus tua. Illud in primis, inquit, cōfirmo, te superiorem ea, quam indicauit,

ratione

ratione futurum; addoq; illud tibi præcipue curandum, ut in hominē istum, qui seditionis caput est, impetus maximè fiat; quem an viuū capi, an in prælio ac dimicatione interfici expediat, res ipsa atq; tēporis opportunitas, loci ac circumstantiarum commoditas indicabit. tu id vnum agito, nempe ut, quod facillimum commodissimūq; pro tempore videatur, expedias; atque hoc vno superato, seuire in populum interea desinas, quoad, quoniam res inclinatura sit, perspexeris.

Surrexit itaque Abimelech cum omni exercitu suo nocte, & tendit insidias iuxta Sichimam in quatuor locis.

In huiusmodi rerum trepidantium initiis nihil opportunum magis creditur, quàm acuti consilij matura explicatio & expeditio. Cum omni exercitu suo. Ex exemplari: Et omnis populus qui cum ipso. Superius autem legeramus, Tu, & populus qui apud te. quia nondum certa explorataq; monitori, populi illius mens & voluntas fuerat. Hanc verò nunc Abimelecho constantem & perspectam ipsa verba indicant, præsertim vox, Omnis, & illa altera, cum ipso. Nam dictio cum, siue G H I M, familiarius & propius rem rei, personæq; personam, ex obseruatione sermonis, coniungit. ut: Tecum habita, & noris quàm sit tibi curta supellex.

Perf. Sat. 4.

Verg. Eclo. 2
Math. 12.
Lucæ 11.

Mecum vnà in siluis imitabere Pana canendo, & in sacris: Qui non est mecum, contra me est. indicat itaq; eandem fuisse omnium aduersus Abimelechum voluntatem, illiusq; diligentiam & celeritatem nullius cunctatione vel refragatione tardatam. Huiusmodi exēpla tyrannidis principio frequentia spectantur, & apud Romanos & Græcos leguntur scriptores, vbi tyrannus indulgentia, dissimulatione, conuiuentia ac largitionibus militum & comitum suorum licentiam permittit, audaciamq; auget, animosq; sibi firmat. In quatuor locis. Quatuor capita, sic in exemplari. Chaldaicè verò: Quatuor acies, siue ordines, quibus dispositus exercitus, urbis inuasionem à quatuor cali plagis parauit, & ciuibus euasione præclusit. interpretes noster loci nomen pro plaga significatè posuit.

Egressusque est Gaal filius Obed, & stetit in introitu portæ ciuitatis. (Ex prima lingua: Et stetit a pertione portæ urbis.) Surrexit autem Abimelech, & omnis exercitus cum eo de insidiarum loco.

NEC satis securum, nec satis tamen metuentē, sibiq; cauentem Ghaghalum lectio hæc nobis narrat: quem vel solum, vel paucis comitibus, nimirum fratribus tantum suis, & cum Zebulo sibi in senso, dissimulante tamen, urbis portam adisse memorat, visendi videlicet cupidum quemadmodum res intus forisq; haberent. idq; eo tempore factum, quo primo urbis portæ aperi solent, præsertim in locis atque oppidis parum quietis, qualia ea sunt quæ confines habent aliarum ditionum agros: in his enim portæ publicæ non ante solem exortum aperiuntur. cuiusmodi mos in tota Italia est, atq; in aliis regnorum,

regnorum, quæ nos peragrauimus, vicinitatibus & confinibus. Chaldeus paraphraſtes apertionem, ſiue oſtium portæ MAGHALANA vertit, atq; eam turris partem ſuperiorem ſignificat, qua portarum tegitur aditus, quò viſendi agri cauſa hominem adſcendiſſe indicat, pro quo Latinus interpretuſ noſter Introitum reddidit, pari ſignificatione. Surrexit autem Abimelech. vno eodemq; verſu, viri uſque ducis cura actioq; narratur: atque in utrumq; eodem articulo temporis accidiſſe intelligimus, nempe ut Ghaghalo agri ſpatium ex ſuperiore loco explorante, Abimelechus ex inſidiis prodire inciperet: id verò fuiſſe ſole primùm exoriente, atq; ab eadem parte, hoc eſt, ab Ortu, hunc ducem cum delecta ſibi manu exiſtiſſe interpretamur. Et omnis exercitus. is nimirum, quem ſibi ducendum illo tempore ſecreuerat, hoc eſt, quarta totius exercitus parte. propria lingua: Et populus [ille] quia apud ſe, id eſt, qui ſibi in partitione inſidiarum obtigerat. Atque hoc pacto ex Zebuli ſententia, ut Ghaghalus falleretur, euenit.

Cumq; vidiffet populum Gaal, dixit ad Zebul: Ecce de montibus multitudo deſcendit. Cui ille reſpondit: Umbras montium vides quaſi capita hominum, & hoc errore deciperis.

ORIENTE atq; occidente ſole opacorum corporum umbras in aduerſam regionem ad inſinitum protendi, Mathematici docent: easdem tunc accretione ac decrectione celerius moueri, harumq; motus circa meridiem tardiores videri, eiufdem diſciplinæ & aſſidui ſpectaculi obſeruatione cognouimus. adq; hanc rationem illud ſpectat:

Maioresq; cadunt aliis de montibus umbræ.

Accidit autem eodem tempore, ut illius facis radio mortalium à terra intuentium acies ſenſusq; vincatur, atq; ideo nec ipſa clarè videatur, nec uſque facile definiantur, quæ proſpicientibus obiecta ab ortu fuerint: quamobrem quæ huic talia exiſtimantur; alteri cuiſpiam diuerſi generis eſſe vel exiſtimari, vel fingi, & affirmari facile poſſint. Atq; ita populū ex aduerſi montis culmine deſcendere incipientem, Ghaghal ſibi viſum indicabat, id quod res erat, quem tamen Zebulus montium crescentes & cadentes umbras caudè interpretatus eſſe aiebat, inimicum hominem hoc pacto eludere, atq; temporis proſpiciendi ſibi anguſtiis premere ac turbare, ſtudent. Vnde montium vides quaſi capita hominum. Exemplar ſic habet: Umbras montium tu vides ut viros. Latenti irriſione hominem decipere ac retinere voluit. Umbram autem ſingulari numero dixit, quòd omnis illa acies cito ordine procedens, vnum veluti corpus conſtitueret, vnã tantum umbræ ſpeciem protenderet: quæ tamen motu ac deſcenſu ipſo in arbuſta ac ſaxatiliſa, diuidi atq; in varias ſindi partes viſa, virorum imagines Ghaghalo ut non ſatis perſpicuè intuenti, vel turbato ac metuenti, fingeret. atq; hoc pacto & metum, & ſenſus hebetudinem homini fortitudinem profeſſo diſſimulanteſ exprobrat, ac ſibi providendæ curam cogitationemq; inter turbans mo-

ralit.

tatur. Namq; hoc conſilio cam, quam legebamus, inuadendi rationem Abimelech in mandatis præſcripſerat.

Rurſumq; Gaal: Ecce populus de umbilico terræ deſcendit, & vnus cuneus venit per viam quæ reſpicit quercum.

COGNITAM ſibi iam rei veritatem, ne reſellere aut doloſa interpretatione eludere Zebulus poſſet, tribus argumentis Ghaghalus aſſeuerat: primo videlicet loci atque locati diſtinctione; ſecundo motus; partitionis ac diuariationis tertio. Umbilicum autè terræ, hoc loco ipſa ſumma & eminentiſſima, atq; adeò firmiſſima montium cacumina dici accepimus, Chaldeo paraphraſte firmitudinem interpretato. Eſt autè argumētationis explicatio: Satis mihi diſtincta atque patefacta conſtat res, utpote montis culmen editum & immobile conſpicienti, atq; populum ab eodem iam culmine deſcendentem videnti, nec tantum deſcendentem, ſed iam etiam in plures cuneos diuiſum, & diuerſis procedentem locis: id quòd in vnus montis umbra apparere minimè poteſt; quippe cum vnus corporis vnica umbra ſit, vnico ſolis radio in aduerſam tantum partem obiecta. iam verò tantum abeſt ut vnica conſpiciatur mihi rei ſpecies, ut vnã etiam illius pars ab aliis diuerſis, verſus certum & notatum ſignum greſſus inceſſusq; tendat, hoc eſt, verſus eam quercum ſiue vallem, cui Augurum eſt impoſitum cognomētum. Sualingua ſic: MIDERE CHELON MEGHONENIM. Alterū, inquit, caput diuertit ultra viam vallis querceti Augurum: præterea ſole adſcendente, umbra nō ulterius protrahi & deſcendere, ſed verſus initia retrahi & adſcendere conſpici ſolent. Namq; hoc loco illi nomen publicè conſtabat, ex antiqua fortaffe aut recenti auguria illic captandæ ſuperſtitione, qualè in Dodonæis quercubus, & in Deliis oliuis, atq; in Parnaſſi quondam lauris Gentium diſciplinã conſinxit. Atque ita ſententiam ſuam non ſpecie dubia, nec coniectura, ſed aperto ſenſu & clara luce, adeoq; Mathematica lucis & umbrarum diſtinctione, & rerum ipſarum cum locis comparatione, confirmat Ghaghalus.

Cui dixit Zebul, Vbi nunc eſt os tuum, quo loquebaris: Quis eſt Abimelech, ut feruiamus ei? Nōne hic populus eſt quem deſpiciebas? egredere, & pugna contra eum.

SVMOTA iam diſſimulantis perſona, animum ſuum Ghaghalo inſenſum produit Zebulus, atque ignauiam, timiditatem, inſolentiam, & audaciam arguit, deſectionis & coniurationis culpam eidem vni impingit, luendamq; temeritatem denunciat. Atq; hoc exemplo quales eſſe ſoleant, inimicorum, præſertim potentium, ſimilitates, emulationes, diſſimulationes, ac demum vltiones, admonetur docturq; prudens lector. Vbi nunc eſt os tuum, quo loquebaris. Fortium, inquit, virorum & honeſtas ſuſcipientium partes non verba magna, ſed geſta & facta aſtimari atque ex ſucceſſu deſiniri oportet; quippe quorum non tam lingua ad promittendū, quam

E c

manus

manus ad conficiendum idonea promptaque habeatur. nec magnanimi viri est, absentem inimicum contumeliosis inuectiuis lacerare, sed armis ac presentie virtute superatum, causa minorem declarare. Namque timidi & ignavi ac muliebris ingenij censetur, clamoribus & conuiciis quemquam iactare, atque longo ex intervallo verberare. quod qui fecerit, nisi presentissima virtute & maxima celeritate confirmatum praestiterit, audaciae, insolentiae, iniuriae pœnas det necesse est. Igitur vel tu nunc factis quædam sermone meliore, vel saltem parem te exhibe, vel contumeliosa inuectiua eos quos laesisti viros sentito. Nulla enim tibi utriusvis pacti optandi declinatio fugæve reliqua erit, utpote cui intra urbem, me iudice atque expulsore, non sit latendum; extra verò nisi vi armisq; via aperiatur, nulla usquam patet euadendi, locis undique per armatas acies occlusis; quas quidem non minus quam ducentum ipsum infestas ut experire, ipse tibi in causa fuisti, cui non satis fuit Abimelechum maledictis & conuicio insectari, Quis est Abimelech, ut seruiamus ei? Sed exercitum etiam hunc, qui se ad fortitudinis exemplum assuescere atque exercere studet, derisum in inuidiam & contemptionem adducere. Nonne hic populus est quem despiciebas? Verbum MA A Z Z

contemnere Latine dici potest. est autem contemnere, eum, quem quis sit infestum, aut inimicum, aut alias aduersarium putet, nibili facere, ut apud

Iuuenal.
Sat. 3.

Satyricum: Me quem luna solet deducere, vel breue lumen
Candelæ, cuius dispenso ac tempero filum,
Contemnit. Atq; ita Mezentius diuim contempror. Si

quando verbo huic adiungitur constructio BO, hoc est, In ipso; despectionis quoq; significatio additur, & abiectiois. huiusmodi tropo usus apud Iuuenal. Deus, se à populo suo despiciatui datum queritur: Filios enutrimi & exaltui, & ipsi spreuerunt me. Sic apud Latinos: — Ergo superbum

Iuuenal.
Sat. 11.

Conuiuiam caueo, qui me sibi comparat, & res Despicit exiguas.

Cum autem illam orationem iactaret Ghaghalus; Congrega exercitum multitudinem & veni: & contemptionis & despicientiae significatio dabat manifestam, qua ignominia nulla grauior exercitus cupiam inferri potest; cum nulla tam exigua copia sint, quæ etiam instructissimo duci optari, ac suppetias ferre posse non putentur: nulla tam imbellis hostium manus quæ prudenti imperatori contemptui esse debeat: nam contemptio securitatem, securitas negligentiam, negligentia verò calamitatem parere solet. Igitur Zebulus aduersarium temeritatis ac superbiae primùm, qui maledictis absentem Abimelechum lacebauerit, & illius exercitum quantumlibet numerosum contempserit: deinde verò ignauiæ atq; timiditatis & inertiae, vel presentie oratione patefactæ ac proditæ, nimirum: Ecce populus de umbilico terræ descendit. Hebraicè pluraliter, Descendit. & vnus cuneus venit per viam, &c. Hæc itaque sententia est interrogationis illius: Vbi nunc est os tuum? Hebraicè: Vbi nunc hic? Quisquis, inquit, & qualis quantusq; tibi ipsi esse videaris, tamen varium ac diffi-

milem te ipsum pro locorum ac temporum opportunitate ostendis, ac mentis animiq; tui ingenium satis peruersum; quippe qui in media turba, ubi neminem tibi aduersari presentem intelligis, ubi, inquam, tutus à periculo es, magnifica dicere noueris, & hostem prouocare ac maledictis incescere, hostiles copias in contemptionem adducere non dubitas: cum verò ad rem ipsam ventum est, vel primo nondum satis certo prospectu trepidas, & quæ minora sunt, maiora existimas & pronūcias, primam illam visam aciem in vnum coactam longè lateq; extensam ducebās: Ecce de montibus multitudo descendit. Hebraicè: De montibus populus. Videbatur enim tibi vnus populus complures occupasse montes, nunc verò iam plures videntur populi, atque maximi & instructissimi, in plura, uti ais, diuisa capita. cur autem nunc tam multi existimantur populi, qui antea præ te optatisq; tibi ciuitatis huius copiis contemptione ac despiciatu digni censebantur? oportuit autem, si pari animo ac virtute semper constares, vel illic illo tempore, cum res integra esset, eadem, quæ nunc profers, pronunciaſſe verba; vel nūc, cum ventum ad verum est, idem, quod tunc iactaueras, repetere; Congrega exercitus multitudinem, & veni. Nūc verò sermo tuus timidum, & inertem ac degenerem arguit virum. Quod si, quæquam sermone varium, fortitudine tamen ac presentia animi eundem te esse dicere velis; istud nobis & Abimelecho atque aliis probandi occasione nactus confirma, cum nihil noui, quod excipere possis, acciderit; quippe cui idem hostis, quem laceſieras, idem quem despexeras exercitus, ad laudis & iactationis tuæ materiam contigerit. Nonne hic populus est quæ despiciebas? egredere, & pugna contra eum. Tu Abimelecho dixeras, Egredere. illo igitur iam ex animi tui sententia egresso, reliquū est, ut tu nunc egrediaris. quin, si fortis verè esses, primus egredi debuisses, utpote qui prior ultro prouocaueris. nūc verò quando non sponte, sed laceſitum aduentare vides, Egredere quæso nunc, [sic in exemplari lingua] & pugna contra eum. Atque hæc admonitionis conclusio, nec neruis nec significatione caret. Iactauerat enim Ghaghalus in illa sua concione sibi delecta, tantum Sichimitarum manu Abimelechum, quamuis maximo exercitu instructum, tamen facile è medio tollendum, siue (ut in exemplari est) pellendū. Pelli autē dicitur aliquis de loco quem obtinet, quod difficilius multo est, quam nondum obtento loco arceri & excludi. est igitur argumentatio à difficultatis comparatione petita. Tu tibi pellendum hominem promittebas, ille nunc eo in loco est, ut minori negotio, hoc est, vnico pralio conſerto, arceri & repelli, si fortiter agas, possit, qui non tam citò, tamque facile ex urbe pelletur, ubi iam te cessante fuerit ingressus. opportunitatem occasionemq; tibi oblatam anteuertendam censeo. Ita huiusmodi partim aperto, partim dissimulato sermone, id quod Zebulus intenderat, confecit, ut videlicet Ghaghalus sine vlllo suo ipsius periculo, nullo ciuium à se illato incommodo, urbe, quam dissidius turbauerat, pulsus, temeritatis & audaciæ pœnas daret, quod ante hac tuto curare & efficere non potuerat,

propter partium studia, & opes, & certam propugnantium dimicationem, maxime qui prater multos ex plebe, nobiliorum ordines singulos vel aperie alienatos, vel certe suspectos omnes haberet. Atq; omnia hæc ex ciuili prudentia præceptis & institutis petita sunt; quibus tamen permisis, diuini iudicij decreta, in vtriusque partis excidium & animaduersionem facta, interim obsignabantur.

Abiit ergo Gaal spectante Sichimorum populo, & pugnavit contra Abimelech. Qui persecutus est eum fugientem, & in urbem compulit: cecideruntque ex parte eius plurimi usque ad portam ciuitatis.

ZEBULI sermone & occulta exprobratione punctus, & nobilium, quibus sese ultro propugnatorem obtulerat, verecundia (qualè apud Homerum cum Achille manum conseriturus Hector præfert) atq; adeò temporis ac manifesti periculi necessitate coactus Ghaghalus, nobilitatis familiaris atq; opibus in ordinem digestis, aciem instruit, ipseque dux præit. Spectante Sichimorum populo. Sichimorum nobilibus ipsum præcedentem sequentibus ad nutus & imperia promptis & paratis atque certis. Hæc huius absoluti constructionis significatio est ex exemplari petita, ubi ita legimus: Et prodit Ghaghal ad facies primorum Sichem, Chaldaicè verò: Ante fessore Sichem, ita dictione, ad facies, siue ante, quoniam duce, quibus copias in illam expeditionem itum fuerit, indicatur. Huius verò primi conflictus quibus exitus fuerit, subiuncto narratur versu: Qui persecutus est eum fugientem. Abimelechum superiores partes obtinuisse explicamus: namque ita ex exemplari lingua legimus, Et persecutus est illum Abimelech. Verbum, persecutus, Ghaghalum primo congressu fuscum indicat, deinde verum casum, quam rem interpres Latinus illa oratione exprimebat, Et in urbem compulit. Usque ad portam ciuitatis. Ex exemplari: Usque ad apertionem portæ. Quæ oratio magnam occisorum partem iuxta & circa portam cecidisse significat, partim ab insequenti hoste occisos, partim sua ipsorum obstinatione, trepidatione, & fugæ atque euadendi contentione compressos, conculcatos, vulneratos, atque interfectos, ut in huiusmodi exemplis patet euenit. Atque hoc pacto multos ex Sichimitis, diuino iudicio, impietatis perstitutionis, & crudelissimorum homicidiorum pœnas dedisse intelligimus. Usque ad apertionem portæ, interim dum porta aperiretur, dumque aperta iam neminem ex ciuibus, quem admitteret, haberet, rursumque hosti portæ secuto obseruaretur.

Et Abimelech sedit in Rumah: Zebul autem Gaal & socios eius expulit de vrbe, nec in ea passus est commorari.

POST primum illud ciuibus belli periculum quidnam foris, quid domi factum fuerit, mox deinceps narratur. Atque cum primis Abimelechi non segnibus, nec inertibus, sed callidi consilium fuit, nihil impræsentiarum de inuadenda

hæc vrbe contendere, quippe quam iam clausam, & ducis illius præsentia atq; fratrum ope propugnandam, expugnatu fore difficiliorem existimari oporteret, quamobrem Zebuli præfecti arbitrio, officio, & cura relinquendam, cuius ipse artibus multum fideret, & actionem omnem è re sua, magis quam ex populi vsu, futuram speraret. Itaq; ille, hoste in urbem coacto, receptui canens, in Arumani, quam Tharmam quoque vocari antea dicebamus, reuersus confidisse dicitur, ut qui nihil se vltius contra Sichimam rerum gerere velle simularet, vini illius nauas molientis res impetum frengisse contentus, ideoque sedendi verbo dissimulatio hæc narrata est, quod hoc publice dictitatio, securiores Sichimitæ ab hac parte redderentur, atq; ad sedandam domesticam turbam & seditionem, animis & studiis intenti conuenirent. Nam quamquam nihil foris timeretur, interius tamen ladi, frangi, atq; imminui non poterant, quoad seditionis ignem exstinguerent. At cum seditio duobus factionum capitibus aleretur, altero Zebuli, legitime ab Abimelecho præfecti, altero verò Ghaghalii, iam fracti, & fratrum opi auxilioque tantum nitentis, facilis fuit ciuicum, ancipiti hæc tenus voluntate laborantium, ad Abimelechi partes & studiis inclinatio, cui præsertim plebey ordinis maxima pars faueret, utpote fratri, atq; ex eodem censu consanguineo: quam quidem rem probatam sibi esse, duobus argumentis Zebulus agnoscere potuit: altero, quod concionis tempore Ghaghalus ipse sibi à plebe metuere visus fuerat, qui cum primorum studia certa putaret, ceteros in hunc modum prensare ac subornare sat agebat; Vtinam daret aliquis populum hunc in manu mea: altero verò, quod eundem ad certamen bellique discrimen primum egressum, solus nobilium ordo secutus fuerit. Itaque hisce rebus nitens Zebulus, quasi qui nihil de ciuibus, sed de seditionis promotore, periculatorumque, auctore ageret, ipsum Ghaghalum cum necessariis & coniunctissimis, hoc est, cum fratribus, tamquam inutilem, immo perniciosum ciuibus, è ciuitate eiecitur, extorrem, exsulemque, pronunciat. Atque hæc in re clementiam Regiam magis præferre, quam potentiam & seueritatem ostendere curat, ut qui eum, quem capite damnare posset, non supplicio, sed exsilio, quod profugium portusque, supplicij habetur, mulcicaret. ac præter fratres illius, quorum exceptum voluit nullum, ceteris ciuibus omnibus atque nobilitati cum primis parcendum duxit, cum illi tanquam aduenæ neminem intus, qui de restitutione experiri posse crederetur, relinquerent, omnes omnino eiciendi censebantur, quibus si ex nobilitate aliquis eodè iudicio damnatus fuisset ac pulsus, affinium & familiarium offensionem suspicari ac timere consentaneum erat. quare is tantum, cum quibus ciuitas malè, & sine quibus quietè agere posse putaretur, edicto publico exsulare iussis, ceteris clementia ac securitas promitti credebatur. Et socios eius, eosdem quos antea fratres dici audiuimus, neminè præterea. In exemplari ipso, & Chaldaica atq; Græca versionibus, Fratrum nomen exprimitur. Nec in ea passus est commorari. Perpetuo exsilio damnatos fuisse, lectio hæc significat,

hoc est, omni reuocationis spe & facultate praecisa. Ex exemplari lingua ad verbum: A sedendo Sichimis, quam sententiam totidem vocibus expressit Chaldaeus. Graeci verò interpretes legitima & forensi formula vsi sunt, τοῦ μὴ οἰκεῖν ἐν σιχίμοις, Vi non habitarent in Sichimis.

Sequenti ergo die egressus est populus in campum: quod cum annunciatum esset Abimelech.

ABIMELECHO eò unde venerat recepto, & iudicio per Zebulum aduersus coniurationis authores factò & constituto, securitatem iam sibi constare Sichimita putarunt: eademq; utendum ac fruendum esse ducetes, curandae rei rusticae causa singuli in agros prodierunt. Quod nimirum tempestas anni postulabat, cum autumnus post vindemiã factam, sementis operam parare adornareq; cogat. utramq; verò rem, hoc est, Ghaghali expulsiōnem, & populi securitatem, per varios nuncios Abimelecho indicatam historia refert. Ex exemplari lingua: Et nunciauerunt Abimelecho Vnius rei unicum nuncium mitti satis fuerat, sed pluralis numerus vnus & alterum missum indicat: priorem quidem, qui coniurationis capita vrieiecta narraret, atq; ideo urbem expugnatum minus difficilem argueret: posteriorē verò, qui populi vagationem non adeo breui Abimelecho sperandam affirmaret, atq; opportunitatē occupandae urbis, & defectionis auctores puniendi, ad ceteras commoditates adiunctam ostenderet. quos nuncios Zebuli occulto mandato ad Abimelechum allatos, intelligere consentaneum est; id verò factum eadem nocte post exactos exules: quippe qua populi ira & strepitus non ad arma, sed ad rusticam suppellectilem, sentirentur intenta.

Tulit exercitum suum, & diuisit in tres turmas, tendens infidus in agris. Vidensque quòd egrederetur populus de ciuitate, surrexit, & irruit in eos.

EADĒM nocte copias omnes comparatas, & ad rem magna breuitate ac celeritate conficiendam, in tria capita distributas, tesserasq; singulis dadas, haec lectio indicat. Atq; omnia haec summo silentio, ut ne quicquam sentiretur, facta, quo maior hostis ex improviso opprimendi commoditas crearetur. Summo autem mane idem ipse locis ac rebus obseruandis intutus, certam populi securitatem intellexit, quem tempestiue occupandum, irruendum, atq; opprimendum inuadere constituit. hoc est quod legimus, Surrexit, & irruit in eos. quemadmodum verò id confectum fuerit, euelligio exponitur.

Cum cuneo suo oppugnans, & obsidens ciuitatem. Duæ autē turmæ, palantes per campos, aduersarios persequabantur.

IPSE sibi ad urbem opprimendam, ex tribus, quas antea instruxerat, cohortibus vnā optauit; eamq; in plura capita partitius, circum muros, &

ante portam protendit: duas verò per agros ordinibus variis diuisas, iis qui fors essent trucidandis operam dare iussit. Cum cuneo suo pugnans, & obsidens ciuitatem. ex Germanis verbis: Et Abimelech, & capita quæ cum ipso tetenderunt & constiterunt ad apertionem urbis. Capita autem appellantur hoc loco tribuni, centuriones, quinquagenarij, ac decuriones, quales in singulis cohortibus fuisse militaris docet ratio. ex his verò partim muros ambiuisse, partim ad portam cum Abimelecho constituisse legimus, ut videlicet nec aditus, nec exitus ullius, quàm ciuium, daretur copia. Duæ autem turmæ. Vocabulum turmæ, quod equitum propriè est, pro cohortibus peditum usurpatur.

Porrò Abimelech omni die illo oppugnabat urbem: quam cepit, interfectis habitatoribus eius, ipsaq; destructa, ita ut sal in ea dispergeret.

REI gesta rationem partitionis membra ordine magis quàm constructione declarant. Nam totum diem in expugnanda & occupanda urbe positum; deinde reliquum tempus ciuibus interficiendis, & muris diruendis, atq; solo exarando, & sterilitatis ac desolationis damnando positum, versus narrat. Namq; hoc exemplo, quod in perduellionis ac imminutæ maiestatis reos statueretur, ceteris urbibus ac tribubus metum iniectum voluit Abimelechus, ea, quæ huiusmodi tyrannis frequentius usurpari solet, sententia; ODERINT DVM METVANT. verum feritate ac sauitia istius, oppidanorum scelus, & extinctæ Gedeonis domus ac familiae omnis cladem, index & vindex Deus vlciscebatur: id quod initio historia huius Scriptor, sacro dictante Spiritu, admonuit: Misit Dominus spiritum pessimum, &c. Suprà.

Quod cum audissent qui habitabant in turri Sichimorum, ingressi sunt fanum Dei sui Berith, vbi foedus cum eo pepigerant; & ex eo locus nomen acceperat: qui erat munitus valde.

NONNULLA hoc versu explanationis causa à Latino interprete fusiùs redduntur, & quaedam etiam ex adnotato margine in contextum irrepisse videri fortassis possunt. quæ ut cognoscantur, nullumq; sententiæ detrimentum afferre probentur, lectionē eandem ex primæua lingua, deinde ex Chaldaica & Græca versionibus referre non pigebit. Et audierunt omnes domini turris Sichem, & venerunt ad TSERIAH BETHEL BERITH. Chaldaica in hunc modum: Et audierunt omnes habitatores turris Sechem, & adierunt TSERIAH BETHEL ad constituendū foedus. Græca verò ita habent in Complutensi & Regio; καὶ ἤκουσαν πάντες οἱ ἀνδρες τοῦ πύργου σιχίμων, καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ ὄχυρῶμα οἴκου τοῦ [βηθὴλ] βερίθ. Et audierunt omnes viri turris Sichimorum, & ingressi sunt in arcem domus [Bethel] Berith. Ex quarū collatione lectionum, illud narrationis compendium facimus: Apud Sichimam, non longè ab urbe fuisse turrim, siue potiùs villam aut vicum, cui ex præcipui loci vicinitate

nitate nomen illud constaret MIGDAL SECHEM, hoc est, Castellum; siue Turris Sechem, cuius sensus complura loca in sacra Geographia & Chorographia adnotauimus. Nam ditiorum villa, vicinis & familiaris frequentioribus instructa, propter turrem aliquam conspicuam magis quam firmam, qua insignita erant, MIGDAL nomen cum adiuncta ac presente nota obtinebant; atq; ita Ierosolymus vicinus locus, IESV atate Lazari & aliorum focus habitatus, nonnumquam Magdalu, interdum Castellum apud nos dicitur. Vnde insigni illi atq; sanctae feminae Mariae, distinctionis causa Magdalena cognomentum accessit. Igitur quo tempore Abimelechus urbem Sechem expugnabat, habitatores ac domini proximi pagi (cui Turris Sechem nomen siue à vicinitate, siue ab antiqua memoria Sechem, quondam terra illius Regis, herebat) expugnationis & cladis illius certiores facti, fuga salutem sibi consulentes, in Berith, hoc est, foederis Dei templum, sese omnes receperunt, quem locum, pro tempestatis illius periculo & angustis, sibi subsidio fore existimauerant, tum propter arcis ibidem constructae munitionem, tum propter religionis reuerentiam, quam sperauerant ab Abimelecho ei adhibendam numini, cuius auspiciis ipse ad regnum fuerat inauguratus, praesertim quod nomen ipsum BERITH, id est, foederis tutelam eodem confugientibus promittere, & asylum praestare videretur. Atque utrumque vocabulum TSERIAHH, quod arcem significat, & BERITH significanter in narratione usurpatum est. In arce itaque & religione se defensionis praesidium istis constituendum videbatur. Qui erat munitus valde. explicatio est nominis TSERIAHH, pro quo Graeci interpretes ὄχυρωμα reddidere.

Abimelech quoque audiens viros turris Sichimorum pariter conglobatos.

HUIS rei per eos qui agris pagisq; excurrentes, agricolarum & pastorum interfectioni operam dabant, certiore factum Abimelechum intelligimus. quam idem sinistra ac perperam interpretatus, ut qui sibi omnes infensos inimicosq; duceret, in suspicionem nouae conturbationis atq; pertinae rebellionis venit. Pariter conglobatos. Antiqua lectio sic verbi potest verbo: Et indicatum est Abimelecho quod congregati sunt [mutuam] omnes domini turris Sichem. verbum HITHKABETSV delibetam congregationem, & indictum conuentum significat. cum tamen illi huiusmodi consilio, sed simplici cogitatione, & opinione salutis ex loci dignitate obtinenda, congregati narrerentur: id autem siue foedere ante deditorem ineundo, siue interim praesidio arcis occupando, quoad vel effugium daretur, vel aliorum finitimorum patrocinia vel auxilia peterentur. ideoq; simpliciter verbo venerunt, explicata fuit actio, quae tamen, in dicitibus referentibus, conueniendi & congregandi siue conglobandi verbo descripta est. ita enim huiusmodi turbulentis temporibus in peiorem partem res omnes accipiuntur. facile autem hoc persuasum fuit Abimelecho tyranno, ac nemini iam ex

Sicht-

Sichimitis fidenti, & cui loci munitio & firmitudo idem arguere viderentur. Numinis praeterea nomen & religio non ad intercessionem ac deprecationem petitur, sed ad mutuam illorum constringendam voluntatem atque fidem, usurpatum existimabatur. ita nihil in hominum rebus & actionibus est, quod in varias partes, pro ingenij cogitantis opinione & usu, non possit arripi. Viros turris Sichimorum. In exemplari: Omnes domini turris Sichimorum. ita tenues res delatorum verbis solent exaggerari.

Ascendit in montem Selmon cum populo suo, & arrepta securi, praecidit arboris ramos; impositumque ferens humero, dixit ad socios: Quod me vidistis facere, cito facite.

VIRI huius dexteritatem & celeritatem, atq; in excogitandis rebus ad bellum idoneis pro tempore promptitudinem, multis partibus describit historia: quae omnia si in superbam mentem cadant, & multis, & sibi ipsi exitium maturare solent, contra vero prudenti ac pio ducti, utilitati, ornamento, & ad gerendas res adiumento sunt maximo. Atque taciturnitatem cum primis ad faciendum opportunam, maxime cum res cunctationem non ferat, omnibus in historicis, & nostri cui exemplis adnotauimus. Conuentus dominorum turris in arcem illam, vni Abimelecho indicatus fuerat, qui silentio indicibus commendato, quemadmodum illam inimicorum partem vlticisci & expedire quam celerrime posset, subito inuenit, & inuentum, sine cunctatione facessit non militibus tantum, sed populo omni qui apud se erant, tam bellatoribus, quam horum ministris & sarcinarum baiulis secum montem conscendere iussit: montem autem densissima silua celebrem, qui à nemorum umbra TSALMON, id est, tenebrosus, nomen obtinebat. de quo scriptum est: Salmon & Hermon in nomine tuo exsultabunt. Vbi vero ad siluam ventum fuit, ipse consilio cum nemine ex suis communicato, quid ceteris faciendum sit, exemplo monstrat, & praecepto tradit. praecidit arboris ramos. Cum plura nomina Chanaanica sint, pro quibus Latini ramos reddunt, hoc loco SOCHATH legimus, quod & Chaldaeus ita reliquit. significat vero arboris ramos membrum copluribus fultum, & foliorum & frondium multitudine ita tectum, ut umbraculum constituat, solis repellat ardorem. Nam magnam cum nomine ZVCHA sono & significatione affinitatem verbum hoc habet. est autem ZVCHA idem quod Latinis casa, tugurium, & tentorium. Impositumque ferens humero. ex prima uel lingua lectione duo verba obseruamus, duplici quoque actione explicanda: & extulit illum, & imposuit super humerum suum. densum illum ramos in altum primo sustulit, quasi speciem praeferreret experiundi num satis umbratum, satisq; ramusculis & frondibus tectum, sibi excidisset, quod conspicientibus opinionem facere poterat petendi loci cuiuspiam deserti, in quo umbraculorum opus ususq; foret. quamobrem ipse & super se erexisse, ac deinceps humero ferendum imposuisse, idemq; ceteris faciendum imperasse dicitur.

Psal. 88.

Ff

tur.

tur: unicuique videlicet suum cadendum, & eodem modo ad umbræ experientiam erigendum, atq; humero exportationis causa imponendum.

Igitur certatim ramos de arboribus præcidentes, sequebantur Ducem.

NON exemplum modo, sed expediendi celeritatem ille imperauerat, simul ut consilium celaret, atq; agendi festinatione, arbitrandi & diiudicandi spacium præcluderet, & opportunitatē omnem anteuertet suæ aduentationis iis, qui in arce erant, indicanda, aut alio modo significanda. Namq; huiusmodi celeritas obseruatores & indices, qui in eodem exercitu plerumque versantur, incertos ac suspensos detinet. Quod verò legimus, certatim, ad cadendi celeritatem, & ad ramorū eligendorum contentione pertinet, quod unusquisque suum ramum quam densissimū esse curaret, atq; ita significanter in exemplari legimus: Et præciderunt omnis populus singuli TS V. CHA, & ierunt post Abimelech. Nihil aliud certi habentes, quam ducem præeuntem sequi.

Qui circumdantes præfidium succenderunt: atque ita factum est ut fumo & igne mille hominum necarentur, viri pariter & mulieres habitatorum turris Sichem.

EXISTIMARE libet rem omnem illi populo ante exitum non fuisse cognitam, vel saltem id ab Abimelecho curatum, ne quisquam è suis quo pacto miseris illis vel salutem, vel euadendi locum aut prece & misericordia, aut pretio & mercede concederet. ideoq; imperium illud, Quod me vidistis facere, citò facite, nullo alio modo quam actione exemplo suo declaratum voluit, ut qui primus depositum ramum arcis muris ac portis admouerit, primusq; subiecto igne incenderit, idq; quam celerrimè. Citò facite, inquit, nullo interrogationi, deliberationi nullo relicto loco. hoc est quod interpret noster significare voluit illis verbis: Atque ita factū est, & c. c. enit, inquit, ut ferè mille capita tum virorum cum feminarum, vno breuissimo incendio interempta, & præfocata deprehenderentur. quod verò explicuit, fumo & igne, ex rei ipsius æstimatione diligenter arguit. Siquidem illa unica causa fuit quamobrem densissimos quoq; ramos, & folijs refertissimos, Abimelechus casos asportatosq; voluerat. quippe quamuis igni calor & vis durioribus hæreat lignis, flammæ verò impetus & fumi copiam frondibus, atq; iis præcipuè virentibus, excitatur. ita autem faces suppositæ admotæq; fuerant, ut fumi vim flammarumq; æstum intra arcem ipsam propellerent. ideoq; in exemplari lingua explicatur: Et incenderūt aduersus illos arcem. deinde etiam ut sacrilegij inuidia ex eo minueretur, quod non templum incendi, sed perduellionum & inimicissimorum arx & præfidium firmissimum tolli iactaretur. Namque ut sæpe admonuimus, verborum ac nominum semper obseruanda æstimandaq; significatio est: præsidium incendi iussu, nulla numinis aut fani mentio habita est: postea verò rei

veritas detecta & patefacta cunctis, non armatorū phalange, sed virorum ac mulierum multitudine reperta, Omnium habitatorum turris Sichem, qui eò salutis causa confugerant, tamquam ad asylum & firmum pariter, & ipsorum met opinione religiosum. In exemplari vocem GAM, id est, etiam, siue quoque, legimus in hunc modum: Et mortui sunt quoque omnes viri turris Sichem. eò autem spectat lectio, ut non ipsi Sichimitæ incolæ tantum, sed horum affines ac vicini, qui tyranni huius consilij & sæuitiæ communionem damnati fuerant, nullum euadendi supplicij locum reperire potuisse notentur, eumq; maximè infestum fuisse expertos, quem ex superstitione tutissimum crediderant.

Abimelech autem inde proficiscens, venit ad oppidum Thebes: quod circumdans obsidebat exercitu.

DIVINA iudicij decretum fuerat, ut sæuissimæ tyrannidis fautores & adiutores primùm, deinde verò tyrannus ipse ad supplicium postremus produceretur, idemq; qui cadem alius attulerat, sibi mortem etiam conscisceret quodammodo, & tantorum homicidiorum ac parricidij pœnas daret, sicut superius hoc eodem capite edoceri fuimus. Ipse itaq; Abimelechus, nondum cade Sichimitarum atq; internecione expletus, rabido animo & adspectu, ne quicquam vel sæuitiæ suæ vel metus relinqueretur expers, proximam urbem THEBETS inuasit, quam, utpote debiliori muro vallatam, atq; ad eò propugnatoribus desertam, facile cepit, ingressusq; rectè in turrem tetedit, in quam se se populus receperat omnis. quod circumdans obsidebat exercitu. in exemplari lingua eadem operà obsessam & captam legimus.

Erat autem turris excelsa in media ciuitate, ad quam confugerant simul viri ac mulieres, & omnes principes ciuitatis, clausa firmissimè ianua, & super turris tectum stantes per propugnacula.

OPORTET turrim illam & spacio amplissimam, & opere firmissimam fuisse, quæ publici præsidij & propugnaculi nomine & usu cunctum caperet populum. Et clausa firmissimè ianua. ex exemplari: Et clauserūt secundum se. id est, postquam eò recepti fuerunt omnes, ostium clausum, adhibitis interius custodiibus, munierunt. Et super turris tectum stantes per propugnacula. ita & rem & causam Latinus interpret vertendo explicuit. Namque illi nuper incensa arcus Berithi periculo cauti ac prouidi, non omnes intra turris parietes delitescere voluerunt, sed bona pars tectum occupauit, ut, quibus posset armis & consiliis, inimicum à muri incendio, & à porta repelleret arceretq;.

Accedensque Abimelech iuxta turrim, pugnabat fortiter; & appropinquans ostio, ignem supponere nitabatur.

NON contentus urbis occupatione ac direptione, quæ iam ingresso conlabat, omnisq; mora, nedum etiam aqua cuiuspiam deditionis, impatiens,

ad excidium vsque seuebat, ipseque primus sese in discrimen conijciebat, quo maiorem fortitudinis suae opinionem ac metum propugnatoribus inijceret, expugnatoribusque animo addito, omnem cunctationem praeuenteret: quod tamen temerarij & audacis magis, quam fortis, ac prouidi, & strenui ducis habetur exemplum. Namque huius partes sunt, curam operamque omnem in praeuidendo & consulendo, atque in alijs exercendis magis, quam in militis officio praestando, ponere. Sic enim aliquando Scipio, cum sese armis quam diligentissime instrui iuberet, cuidam suspicionem metus obijcienti, se a parente sua ducem, non militem futurum editum, respondisse dicitur.

Et ecce vna mulier fragmen molae desuper iaciens, illi fit capiti Abimelech, & confregit cerebrum eius.

NARRATIO haec, singularibus personarum ac numerorum membrorumque circumstantiis explicata, rem non casu, sed consilio, ac diuino iudicio factam declarat. Primum quidem supplicij istius ministrum non virum, ducem, aut Regem, aut alias virum quempiam constitutum, sed mulierem illius vtricem superbiae, quae isti ex materna educatione, atque adeo materni affinitatis subsidio nata fuerat. Vna mulier, numerum excludit tum virorum tum mulierum: nam si a pluribus fuisset petitus, non esset mirandum vna aut altera ex tot saxis accepta plaga: nunc vero tam certa vnius mulieris percussione illius caput illisum & confractum, intrepidum petentis animi numinis vi impulsum quis non credat, cum praecipue id in mente, atque etiam in voce fortasse iacentis fuisse historia subindicet? Et misit mulier vnicam fragmen molae superioris super caput Abimelech, & confregit caluariam eius. ita in exemplari. At vero caluarie siue ossium capitis pernorum confractio, ex alto loco, duro saxo, atque iacentis ira impulsus factam, cerebri comminutio necessario consequitur, quae antiquis omnium medicis letalis omnino iudicata est. quamquam non ita grauis exempli plagas, etiam cum cerebri detrimento, a Francisco Arceo, nostro in Chirurgiae arte praeceptore, sanatas viserimus: verum ad plagae huius grauitatem & dolorem, hominis indignabundi acerbitas adiuncta, desperationem vultu mortisque celeritatem attulit.

Qui vocauit citò armigerum suum, & ait ad eum: Euagina gladii tuum, & percutite me; ne forte dicatur quod a femina interfecit sum. Qui iussa perficiens, interfecit eum.

HOMINIS furorem, arrogantiam, & stultitiam, quae nunquam a tyrannide seiunguntur, aperte satis prosopopoeia haec describit. Namque huiusmodi quicumque sunt, alio modo quam (ut ipsi loquuntur) generoso interire indignantur. ad quam sententiam illud pertinebat quod a Zebed & Salmona superiore capite pronuntiatum est: Irrue tu in nos, &c. Huiusmodi Neronis postea, aliorumque tyrannorum commemorantur exitus. Nam

Saulis in sacra historia longè aliò spectat exemplum, ut suo loco (Deo deducente) differemus. Quod verò hic tyrannicè & stultè magis quam fortiter putauerit, ex eo arguitur, quod inflictam ex superiori loco plagam ad ignominiam fuerit interpretatus, perinde ac si conferta cum inermi muliere cominus manu, vulnus ferro accepisset; cum exemplum hoc non ad feminae fortitudinem, sed ad vltoris Dei prouidentiam & iudicium, referri potius oporteret. Quod verò legimus, Vocauit citò, significat illum curasse, ut ante quam prima illius plagae vis calorem excitaret spiritusque in cerebrum euocaret, quorum impetu concidere necesse erat, vulnere aliunde accepto corruisse crederetur, atque ita ipsum sibi mortem consciisse fama narraret: demum utique interpretari vellet, rumor illum a femina laesum, & ab intimo ac familiari confossum percrebuit: quae res iustum Dei iudicium declarauit in parricidam, qui familiae suae interitum familiaris cuiuspiam operam attulerat. Interfecit eum. non vno tantum vulnere magna vi ac celeritate impacto confodit. Sic ex primaue historiae verbis explicandum.

Illo quoque mortuo, omnes qui cum eo erant de Israel, reuersi sunt in sedes suas.

NOLITE, ait Psaltes, confidere in principibus, nec in filiis hominum, in quibus non est salus. Exhibet spiritus eius, & reuertetur in terram suam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Ultra fidem, societatem, & sedulitatem, quam inter principes & exercitum seruari consentaneum fuerit, varia fuisse multorum vota & studia, in illis bellis ex Abimelechi gratia & fauore expectanda, quae omnia illo pereunte simul extincta, neque quicquam cuiquam amplius fuit expectandum aut sperandum, nec quicquam praeterea illius tyranni causa curandum, cui nullus qui vel interitum ulcisceretur, vel etiam funus curaret, ex omnibus Israelitis amicus relictus commemoretur. sed, Omnes qui cum eo erant, reuersi sunt in sedes suas. ita ut nemo bellum illud agi, vel produci, sua interesse iam putarit, eoque tantum susceptum videri posset, ut de parricidio illius nefarij authore, & adiutoribus primis sumeretur supplicium, idque non hostium aut inimicorum, sed sociorum fratrum, congenerumque operam fieret, ut res rei comparata, manifestum Dei probaret iudicium. Adnotationem hanc ad legentium utilitatem ex ipsa exemplaris lingua lectione adiunximus, quae sic habet: Et viderunt viri singuli Israelitae quod mortuus est Abimelech, & abierunt vir in locum suum. Singuli Israelitae illius casus & interitus testes spectatoresque fuisse narrantur, eoque viso singuli rem suam faceisse dicuntur, tamquam ad hoc tantum modo producti viderentur, quod cum vidissent confectum, demum cognoscerent, atque inter se collatum frequenti narratione vsurparent. Namque nomen, Viri Israel, non sine certa significatione hoc loco appellatum est, quod potentem cum Deo forti, & omnia quae sese spectant, ad eiusdem numen & consilium referentem, interpretamur.

Et reddidit Deus malum, quod fecerat Abimelech cōtra patrem suum, interfectis septuaginta fratribus suis. Sichimitis quoque, quod operati erant, retributum est: & venit super eos maledictio Ioatham filij Ierubaal.

TOTIVS iam superius recitate tragœdia utilissimum ad doctrinam exemplum hominibus propositum, summa hac oratio breui atque significante verborum numero magno cum sententiæ pondere tradit, cuius initium à dictione, ET, factum est: quæ nō tantum verbum verbo, sed rei rem, & causis effecta, atque antecedentibus consequentia in sacro sermone adnectit, valetq; perinde atque Latinis oratoribus, Itaque: & pœtis, Ergo. ut: Itaque ut amur potiùs bonitate nostrorum verborum, quàm splendore Græcorum.

Cic. Offic. 1

Prop. lib. 1.

Tuucnal.

Sat. 9.

Et illud: Ergo sollicita tu causa pecunia vitæ es.

Et, Reddidit ergo metu, non meribus.

Similem vim apud Hispanos obtinet vocabulum Assique, & apud Italos Dunque, & in Belgarum idiomate Maer. quæ suis in linguis animaduersionem excitant, ut Græcis suum illud ἐκαστον. Huius, inquit, exempli illa observatio, illaq; explicatio publicis moribus atque etiam communi Israëlitarum omnium iudicio & sermone existit. Eorum qui tanta fratris crudelitate & impietate, tanta adiutorum ope, indignè atque inmeritò corruissent, vicem ELOHIM, hac est, Deum orbis iudicem, fuisse ultum, atq; non in auctorem tantummodo sceleris, verùm in fautores quoque seueri animaduertisse. Sichimitis quoque, ex germanis verbis: Ita & omne malum virorum Sichem reddidit ELOHIM in caput ipsorum. in authores, inquit, ipsos adhuc superstites ac viuos, quippe iudicium hoc intra quadrienniu ab initio criminis editu fuit, quod tēpus ad pœnitentiã fuerat utriq; parti concessum, qua neglecta, tamē supplicium maturatū est, id quod ita factū oportuit, ut presentissima Dei providentia sibi omnino consentire hominibus probetur, ex cōstante & coherēte iudicij pronūciatione primū, & consequente deinde exercitatione. Namq; sententia quidē inuene nuper

Suprà .. paternā causam agēte fuerat pronūciata: Si ergo rectè & absq; vitio egiſſet

.. cum Ierubaghal & cū domo eius, latamini in Abimelech, & ille latetur in

.. vobis. Sin autē peruerè, egrediatur ignis ex eo, & consumat habitatores Si-

.. chem, & oppidū Mello: egrediaturq; ignis de Sichem, & de oppido Mello, &

.. deuoret Abimelech. Huc itaq; illud hemistichium pertinet: Et venit super

.. eos maledictio Ioatham. Nam is morēte Deo illa prædixerat, quæ eueni-

.. se cognouit ultore Deo, qui quondam de viduarum ac pupillorū immunitate

Exod. 22. .. ita cauerat: Viduæ & pupillo non nocebitis. Si leseritis eos, vociferabuntur

.. tur ad me, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus,

.. percutiamq; vos gladio, & erunt uxores vestra viduæ, & filij vestri pu-

.. pilli. illius autem iuuenis ad iudicem Deum clamor illa formula nobis ante-

.. a excipiebatur: Audite me viri Sichem, ita audiat vos Deus. Maledi-

.. ctio hoc loco idem significat quod execratio, obnunciatioq; dirarum.

POST Abimelech surrexit dux in Israel Thola filius Phua patris Abimelech, vir de Isachar, qui habitauit in Samir montis Ephraim.

ABIMELECHI tyrannidem breuissimo extinctam tempore qua consecuta fuerint tempora deinceps narratur. ac primus in iudiciis atq; ducibus Thola ponitur, vir paterno splendore ac tribu etiam nobilis, qui ob virtutis præstantiam, reipublica administratione ac tutela suscepta, Samiram urbem in Ephraimi sitam monte incoluit, quod opportunum locum pro temporis & rerum ratione & usu censuerit tum ad ius populo dicendum, tum ad regionem ab hostium inuasionem defendendam. Hunc verò non otiosum, aut desidem ignauumq; sed strenuum & fortem, atque vicinis finitimisq; formidatum fuisse, verbum Surrexit probat, cū adiuncta causa quam prima lingua explicat: Et surrexit ad seruandum Israellem Thola filius Phua filius Dodo. DODO autem patrum suum significat, vel patruelem suum, cuius possessionum cū lectio non declaret, interpretes Abimelecho adscribunt, maximè quod ad id admittendum Græca versione quodammodo inducantur, ὅς πατρὸς ἐλφὸν αὐτοῦ. quamquam sunt qui DODO proprium nomen esse existiment, quo huius Phua auus appellatus fuerit, quando & nomen ipsum à Chalæo interprete suis elementis integrum conseruari constat. ad quod etiam accedit Gedeonis familia in Manasse tribu conscripta, cuius fratrem, qui Abimelecho patruus contingeret, ad eādem tribum referri conueniret, nisi vlla hinc ex affinitatum ratione intercedere posset exceptio. quam cōtrouersiam aliis iudiciis dirimendam reseruamus, illud obseruasse cōtenti, Deum illis iudicium sæculis ex singulis ferè, ut aliàs adnotabimus, Israëlitarum tribubus virum delegisse, cui reipublica cōmitteretur cura. Atque verbum Surrexit, non ex successione, sed delectu aut acclamatione, aut potentia & opibus, aut singulari diuine providentiæ sententia, potestatis siue ministerij ius huic vel illi constituisse significat. cuius adnotationis exempla quam plurima per sacros occurrunt libros: ut, Surrexit in terra Rex nouus super Ægyptum: qui ignorabat Ioseph, id est, pulsissimam & extinctis Regibus illis, quos tantis beneficiis, tanta amplitudine, tantis diuitiis auxerat Iosephus, alius quispiam non heres, verùm occupator, clauum tenere cæpit. ita hoc loco Thola ex alia familia atque tribu surrexisse cōmemoratur, singulari adnotatione successionis, nō hereditatis: nā qui paternum auitumq; locum in potestate vel magistratu obtinet, in sacro sermone Regnare, siue Indicare, siue aliàs munus gerere pro illo dicitur, sua verò in lingua THAHATHAV. qui verò non hereditario, sed alio iure quæquam subsequitur, Latinis succedere dicitur, ac successor idem appellatur: sacri verò sermonis usu, regnare, vel aliàs rem administrare post alium

Exod. 14.

alium fertur. Cùm verò Tholam hunc Abimelecho ad populi salutem actum
 telam successisse declarat historia; Abimelechum etiam ipsum, quamquam
 malis artibus & rationibus admissum, tamen eodem tuendi, defendendi, ac
 iudicandi Israël munere functum fuisse indicat, cuius culpa non in magi-
 stratus iure violato existerat, sed in eodem iure per summam iniuriam sta-
 biliendo. Namque is publico Sichimitarum consensu princeps fuerat sa-
 lutatus: verùm quia ea res non moribus & aequitate, sed ambitu peracta,
 atque sceleratis parricidiis firmata fuerat, ut & illi & illius fautoribus
 male verteret, euenit, id quod vltima precedentis capituli sententia expresse
 fuit adnotatum: Reddidit Deus malum quod fecerat Abimelech contra pa-
 trem suum, interfectis septuaginta fratribus suis. & paulo etiam superius
 eiusdem culpæ communionem Sichimitas damnatos vidimus, & scelus in-
 terfectionis septuaginta filiorum Jerubabhal, & effusionem sanguinis eo-
 rum conferre in Abimelech fratrem suum, & in ceteros Sichimorum prin-
 cipes qui eum adiuuerant. Itaque non tam electio Abimelechi, quam electio-
 nis causa & euenta in crimen vertuntur Sichimitis: qui tamē aliàs unum
 quempiam ex tanto fratrum numero, vel ex alia etiam tribu, suffragiis &
 voce declarare potuissent. Hunc verò quamquam infelici consilio declar-
 tam, tamen toto triennio ad Reipub. gubernacula sedisse historia indicauit
 Regnavit itaque super Israel tribus annis. quod spacium in temporum ra-
 tione ac numero ad summam quoque refertur. Atque illas armatarum ci-
 pias, quas ab Abimelecho aduersus Sichimā deductas legebamus, prioris
 fuisse, ac perpetuò in militari officio & exercitatione versatas intelligimus
 non autem tunc primum coactas: nam & hoc ipsum mandato illo indicatum
 Surge nocte cum populo qui tecum est. Quamquam verò nihil ab illo aduer-
 sus externum hostem gestum fama historiæ, acceperimus; tamen illis copi-
 & populum in officio, & finitimos in metu contentos fuisse, existimare li-
 cet, utpote percussos ac territos nomine & opinione viri ad rem agendam
 augendamq; prompti, & suorum gratia atq; opibus potentis, nec non inen-
 dibilis ferocitatis exemplo diffamati, qui septuaginta fratres super lappi-
 vno, vna die, principatus ineundi & firmandi studio sustulisset. Iam ve-
 huius successorem Tholam fortitudine ac prudentia, consularibusq; vir-
 tibus illustrem, & presidiorum atque subsidiorum opportunis curis, & i-
 ris dicendis muneri atque officio intentum; viginti ac tres annos perpetuo
 feliciter præfuisse, & vita pariter atque magistratu ac religionis pietate
 functum, in eadem quam iudex tenebat vrbe honestè sepultura conditum
 cepimus. Existimamus autem vrbi illi nomen factum à Samir lapidis eo-
 dem loci abundante copia, qui apud Græcos & Latinos exigua mutatione
 vocabulum retinet SMIRIS, Hispanis verò atque Italis Smeril & Sme-
 rillo dicitur, atque Latino interpreti nostro plerumque in Adamanta ver-
 titur. de quo nos iam aliàs pluribus diserebamus. Bono autem iudici bonoq;
 custodi (id nomen magistratibus omnibus à Platone tribuitur) celebre sui
 cognominis

agnominis sepulchrum decretum fuit; quippe Samir significatio ad custo-
 diam & firmitudinem pertinet.

Hujc successit Iair Galaadites, qui iudicauit Israel per viginti duos
 annos, habens triginta filios sedentes super triginta pullos asina-
 rum, & principes triginta ciuitatum, quæ ex nomine eius sunt
 appellatæ Auoth-Iair, id est, oppida Iair, vsque in præsentem
 diem, in terra Galaad.

VIRO huic, propter diuitias & opulentiam, communi ac publico suffra-
 gio administrandæ reipublicæ munus delatum intelligimus, quippe consen-
 taneum fuerat eum haberi prudentem & fortem, quem Dei beneficio feli-
 cem esse constabat. Magnā autem seculis illis felicitatis partem in legitima,
 eaq; numerosa ac florente prole positā, & diuina illa promissa quæ umbram
 atque imaginem futurorum bonorum sacra continet lex, & multa etiam
 Vatum ac Psalmorum oracula documentaq; comprobant; præcipuè si eius-
 modi familiis diuitiarum honestis artibus paratarum abundans & cōmo-
 dus accedit vsus, cum videntium honore ac dignitate cōiunctus. S. S. E. Bea-
 tus homo qui timet Dominum, qui ambulat in viis eius. Labores manuum
 tuarum quia manducabis: beatus es, & bene tibi exit. Vxor tua sicut vitis
 abundans, in lateribus domus tuæ. Filij tui sicut nouella oliuarum, in cir-
 cuitu mensæ tuæ. Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominū. Huc etiam
 illud spectat: Cùm dederit dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini, filij
 merces, fructus ventris. Sicut sagitta in manu potentis, ita filij excussorum.
 Beatus vir qui impleuit desiderium suum ex ipsis, non confundetur cū lo-
 quetur inimicis suis in porta. Neque verò apud Israelitas tantum, quibus
 honestissimum ducebatur, populum pium ac religionis veræ colentem vel
 vnica sobole propagare; verum apud Gentes etiam, numerosior filiorum fa-
 milia publicis ornamentis & immunitatis privilegiis afficiebatur. vnde
 apud Romanos illa trium atque duodecim liberorum iura nata sunt. Hunc
 itaque virum felicem haberi oportuit, quem Deus triginta liberis auctum
 voluerat, isdemq; ad ætatem vsque virilem perductis, atq; non sordidis, sed
 ingenuis & nitentibus, patremq; equestri apparatu, cū prodire opus esset,
 comitantibus. Sedentes super triginta pullos asinarum. Mulos hoc ipso loco
 interpretamur, qui ex asina & equo, vel ex equa & asino gignuntur. Erat
 enim illis regionibus honesta ac vel regia huiusmodi iumentorum vectio.
 Chananeum nomen GHAIARIM, cuius singulare est GH AIR, pullum
 significat plerūque ex asina vel asino progenitum, sed non semper enim qui
 in asinorum genere sit ponendus. Nam & apud Iobum GHIRPARE in-
 uenimus, pro quo interpretes noster onagri pullum reddit. Onagrum autem
 quamquam siluestris asini nomine Latini pariter Græcis indigent, tamen
 natura ipsa mulis quam asinis ostendit similiorem. Atq; ita Græcus inter-
 pres cum Chaldæo consentiens, τριακοντα πωλους, triginta pullos versit,
 G g nullo

Psalm. 127

Iob 11.

nullo possessio adiuncto, quod nec in prima uo reperitur exemplari. Pullos autem & asinios & equinos Latine dicitur. itaque opulentum virum hunc adnotatio hac significat, qui multos filios honeste ac liberaliter educaret, atque splendide deduceret, Sedentes super triginta pullos iuniores, atque ex consequenti non ignauos, immo fortes & industrios, qui domitis pullis ex sententia vii scirent. quibus vero artibus omnes illi sese exercerent, ac rem familiarem auerent, regionis & patrie adnotatio indicat, nempe Galaad, quae & frugum ubertate, & pecorum armorumque, fecunditate nobilis fuit. Pecuariam itaque huic familiae amplam rem & rusticam etiam satis bene cultam fuisse censendum est. haec vero omnia vite decorauerat grauitas & integritas, quam recte instituta tot liberorum turma probabat. Nomen autem ipsum idonea ad agendas res significatione accesserat. I A I R lucentem, candidum, splendetemque, dixerimus, quo etiam antiqui illius Iairi Manasse filij memoriam & exemplum representari videbatur. Atque his ornamentis ad summam amplitudinem, & regendi Israelis auctoritatem vir ille peruenit, quam per viginti & duos annos diligenter & digne tractos ad mortem usque comprobauit, eoque temporis spatio triginta liberorum, quorum ope in munere administrando opportunè utebatur, in triginta sui regionis antiquis oppidis collocatos, pro nominis sui ratione claros nobilitatosque reliquit. Et principes triginta. Ex exemplari: Et triginta G H E I A R I M illis; illis vocabuntur H H A V O T H I A I R vsque in diem huius quae in terra Gilghad. Gilghadita regionis partem eam, quae nunc praecipue indicatur, bis eodem nomine, verum alia atque alia ex ratione celebrae existisse, haec lectio docet; quae cum breuiter ac significanter tantum relata fuerit, nobis erit distinctius explicanda. In concione illa celeberrima & amplissima, quam de omni gentis ac rei Israeliticae initio, progressu, & statu Moyses habuit, terram omnem Argob, quae Gigantum quondam nominis insignis fuerat, Iairo Menasse filio in usum possessionemque cessisse narrabat, eamque multis oppidis habitata, mutato deinceps cognomine H H A V O T H I A I R, hoc est, Belluas Iair, deinceps dictatam, quasi ea sermonis figura gigantes, id est, robustos terra illius habitatores, non secus quam belluas, iam superatos & interfectos referret, posteritatisque memoriae ac monumentis mandaret. Sunt autem huiusmodi de hac re concionatoris illius verba: Deut. 3. ¹¹ Aliquam partem Galaad, & omnem Basan regni Og, tradidi media tribu ²² Manasse, omnem regionem Argob: cunctaque Basan vocatur terra gigantum. ²³ Iair filius Manasse possedit omnem regionem Argob usque ad terminos Gessuri ²⁴ & Machati. vocauitque, ex nomine suo Basan, H H A V O T H I A I R [id est, Villas Iair] usque in praesentem diem. Haec illius nominis illi regioni imposita ratio & commemoratio ultra tercentum annos producta fuit, quae postea etiam alia de causa confirmata praesenti lectione refertur, hoc est, de nomine huius alterius Iairi, cuius triginta filii triginta regionis illius frequentia oppida, singula singulis, ad habitandum regendumque, cessere, non sine gloria & rei bene

hinc administrata commendatione, quam ob rem euenit, ut eadem quae antea H H A V O T H I A I R, id est, Belluae Iair, siue (ut interpres noster explanationis causa vertisse videtur) Villa Iairi dictitabatur, iam nunc deinceps horum filiorum gratia & merito H H A V O T H I A I R, id est, Belluae Iair, hoc est, à Iairi filii illis confidentibus gubernata oppida cognominarentur, rebus & vocibus iam nunc aptius comparatis. Namque olim à giganteo Barbaro genere domito & expulso, H h a u o t h dicta fuerant, ac non ita frequenti populo Iairi occupantis etate culta: quam ob rem in illo loco Latino interpreti siue explicatori villarum nomine exponebantur. postea vero cum loco & frequentia & cultura creuissent, ad urbium propè rationem & censum atque nomen accessere, ita ut merito à Latino siue versore siue expositore fuerint oppida dicta, cum in hoc sermone nullum aliud succurrat vocabulum, quo lingua sancta elegantia & germana proprietate hoc loco exprimi possit. ea autem sic habet: G H I R I M, in illa lingua id significat quod Latinis Vrbes. huic nonnihil discrepans vox G H E I A R I M oppida urbibus minora, facie tamen & cultu urbium amula, dicuntur, cuiusmodi apud Hispanos in Carpentania Talauera & Elcalona, in Bethica Cremona, in Lufitania finibus Zzafra sunt: & in Belgio Hondiscotum, & in Lotharingia Pont à Monson, & huiusmodi alia in aliis regionibus insignia, quibus, dummodo sermonum non refragaretur usus, Urbicularum nomen fortasse quadraret. Hispani Ciudadetas & medio ciudades vocant. Habemus itaque G H I R I M, quod vrbes; & G H E I A R I M, quod oppida, villas vel semiurbes interpretamur. tertia reliqua est vox G H A I A R I M, pro qua pullos Latinis reddi docebamus. ex quibus adnominatio elegatia utcumque conspici, delectareque conspicientem potest. Nam triginta Iairi filii totidem G H A I A R I M insidentibus cum triginta etiam G H E I A R I M in domiciliis atque ditionem cessissent, nomen etiam & celebritate H H A V O T H I A I R, hoc est, belluarum, siue potius urbicularum Iairi meruerunt. itaque nomen quiddam retentum est; verum nominis ratio aptior & opportunior horum causa existit, propter verborum affinitatem; quam Paronomasiarum dicendi artifices vocant. Haec itaque sententia huius Latinae versionis, Quae ex nomine eius sunt appellatae, quae antea prioris illius Iairi nomine insignes fuerat, huius posterioris Iairi exemplo ac iure eodem sunt celebriores cognomine, atque perpetuum viri & familiarum illius monumentum documentumque, in hanc usque diem conseruant. Sacra ac germana oratio ex verbis conuersa rem ipsam observatione indicat: Et triginta G H A I A R I M illis, illis vocabuntur H H A V O T H I A I R. Gracos interpretes locutionis figuram hanc exprimere conatos arbitramur: ἐπιβιβάζοντες ἐπὶ τριάκοντα πόλους; ἢ τριάκοντα πόλους αὐτοῖς; καὶ αὐτὰς ἐκάλεσεν ἐπαύλους ἰαίρ. Ita accurata apparet allusio πόλους, πόλεις, ἐπαύλους. duos itaque Iairos in hac lectione indicamus, non unum, uti nonnulli opinantur, qui si esset, ultra trecentos profecto vixisset annos.

Mortuusque est Iair, ac sepultus in loco cui est vocabulum Chamon.

SEPVLCRI locus ad historiae veritatisque testimonium & monumentum perpetuum indicari solet, ita ut nominis celebritas ex depositi amplitudine, vel obscuris oppidis parta, vel illustribus auctior accesserit. Huius autem oppidi, praeter hanc, qua in Annalia & Iudicum commentariis relatum legimus, nullam antea mentionem factam meminimus. Sed iam ab huius sepultura una cum viri memoria atque fama loci etiam recolebat nobilitas.

Filij autem Israel peccatis veteribus iungentes noua, fecerunt malum in conspectu Domini, & seruerunt idolis Baalim & Astharoth, & diis Syriae ac Sidonis & Moab & filiorum Amon & Philistim: dimiseruntque Dominum, & non coluerunt eum.

HUMANI ingenij prauitas, & in bonis studiis ac rebus inconstantia, nec non nouarum ac peregrinarum actionum auaritia & emulatio, his antiquarum lectionum monumentis ad posteritatis memoriam, eruditionem ac prudentiam ad diuum expressa depingitur. Iam nimis vetus, nimiumque vulgaris illa quadraginta quinque annorum spatium producta religionis ac reipublicae facies, fastidiosissimis hominum sensibus videbatur, cum praeter antiquos veteresque ritus & mores, à duobus proximis iudicibus instauratos, nihil praeterea ludorum, nihil publicae letitiae, quo populus oblectaretur, exstaret. Vnus tantum locus certis statisque diebus, isque cum magna reuerentia, cum tristi seueritate esset petendus, atque ex prisca tantum disciplina celebrandus, idque unico ac singulari semper modo & ordine: cum tamen Gentium ceterae omnes, atque in primis ea, quarum vicinitate & commercio utebatur, aliis atque aliis cultibus variarunt, & frequentibus sacrorum, ludorum, & saltationum, conuiuiorum atque epularum spectaculis deliciisque fruuntur, qui tamen homines quoque erant, & publicarum ac privatarum rerum usu & splendore non minus bene viuere feliciterque agere viderentur, atque iidem diis religionibusque propriis omnia accepta referrent, ut quibus numen esse, & non ita rigidam cultus disciplinam placere crederent. Huiusmodi itaque rationibus putatis, filij Israel non modo intermissam iam pridem superstitionem postliminio recipere, sed nouas etiam atque recentes dedicare, & vicinis prohibidine petitas inferre decreuerunt. Peccatis veteribus iungentes noua. Exemplaris verbi IOZZI PHV significationem circumquaque expressit Latinus interpres, quod aliis simplici vocabulo, addiderunt, imitari solet. Namque non repetitio modo, sed cumulus & auctio hoc verbo significatur. Rursus, inquit, antiquam superstitionem, illis paucis annis intermissam, reuocare, atque temporis antea acti iacturam iisdem quibus antea delicti erant frequentius representandis, & nouis praeterita inferendis adaugendisque resarciendam curauerunt, idque cum priuata, tum publice, atque adeo contentiosè. id significat appellatio filiorum Israel cum exacerbatione criminis

sceleris, quod tantum ab illo Israele degenerauerint, qui familiam suam omnem istis superstitionibus immunem alienamque esse curauerat. Namque ultra intermissorum Baghalim & Ghashtharoth instauracionem & amplificacionem, quidquid apud vicinos colebatur, nouis auctioribus indies accedebat. S. S. E. Noui recentisque venerunt, quos non coluerunt patres eorum. Baalim & Astharoth. De nomine & ratione Baghalim fusiùs aliàs diximus: tantum hic repetere sat fuerit, hoc nomen masculinae & pluralis formae esse, & eos deos significare, quibus huiusmodi sexum delusa tribuebat antiquitas, ut Saturnos, Ioues, Martes, Apollines, Mercurios, Vulcanos, & ceteros omnes. Hos ab Homero & antiquioribus poetis consecratos Diuos, siue Deos appellare, atque in suos fastos inferre Romana potentia, in populi gratiam atque in Reipublicae amentiam amplificacionem, curauit. ex hoc genere Beli etiam, Chamosi, ac Dagonis, & multa alia nomina apud Assyrios, Syros, Palaestinos, Moabitas, & Idumaeos dedicata sunt, Barbarorum videlicet deorum. Verum quia masculorum tantummodo numinum turbam non satis felicem fore existimauerant, eò licentia à poetis & huiusmodi superstitionum antistitibus progressum est, ut caelum quoque, maria, ac terra, & elementa omnia, atque adeo infera ipsa regna deabus feminis tum virginibus tum nuptis, necnò & meretricibus, implerentur, isque etiam numen, potestas, & iuandi atque ledendi mortales arbitrium & vis tribueretur. Atque ita Iunones innumerae, Dianae, Pallades, Cereres, Proserpinae, Hebes, & Irides, & Veneres, in Deorum sunt relatae numerum, praeter Nymphas Dryadas & Hamadryadas & Oreadas, nonnullaque alia minoris census nomina, quibus omnibus alia atque alia sacra, pro variis utilitatis atque efficientiae opinionibus, instituta sunt: & quamquam mares & feminae crederentur, tamen nonnumquam Diij atque Deae distinctis appellabantur nominibus.

Dique Deaeque omnes, studium quibus arua tueti,
Quique nouas alitis non nullo femine fruges,
Quique satis largum terrae demittitis imbrem.

Nonnumquam masculino vocabulo uterque concludebatur sexus. ut:

Illa Deo sciet agricolae pro vitibus uuas,
Prosegete spicas, pro grege ferre dapem.

Verum enim uero Chanaanorum veteri disciplina uterque sexus tam plurali quam singulari numero sua distincta, augusta, ac sancta nomina sortitus est. Nam quicumque mares numen habere crederentur, singuli BAGHAL, plures BAGHALIM dictitabantur; feminae uero omnes, quae consecratione & cultu existimarentur dignae, singulariter GHASERETH, pluraliter uero GHASTHAROTH nuncupabantur. uocis autem etymo GHASERETH, diues femina significatur, cuius pluralis est GHASTHAROTH. diuitiarum uero cumulus, eos quibus contingit, felices efficere vulgo putatur: unde effectum est, ut beatitatis & beati nomina ad diuitias ac diuites Romano sermone referantur. ut:

Hor. lib. 1.
Sat. 8.
Idem lib E.
pod. Ode 8.
Idē Car. lib.
1. Ode 19.

Vt Nasidieni iuuat te cena beati & : Esto beata, funus atque imagines
Ducant triumphales tuum. *Hinc etiam euenit, ut beatitatis quoque no-
men & epitheton caliculis illis ac feminis præcipuè concederetur.*
Fas & beatæ coniugis additum Stellis honorem.

Atq; ita confusè diuitem pro beato, & beatum pro diuite v. surpare Latini scriptoribus licet, quod & Græcis in suis vocibus μακάριος & πλούσιος contingit. Iam verò ad Chanaanam linguam redeamus, in qua vox HASERIM pluraliter enunciata, felicitatem siue beatitatem significat, eadem illam valde affinem GHASERIM in diuitias Latini vertunt. atq; ita HASCROTH & GHASTHAROTH simillima ferè nomina in beatas vel diuites vertere nobis licet. & quia magna etiam cum simplicitate coniuncta utilitas iunioribus ouibus feminis attribuitur, idem etiam nomen ad significandum hoc genus pecudum traductum est. quamobrem audito nomini GHASTHAROTH, simplices ac beatas, & hominum generi utiles, perpetuè inuenta vsas feminas intelligere libet: quales eas quæ calo ac derum confessu & conuiuio digna existimarentur, Gentes illa nominarunt. Atq; huiusmodi nominibus & numinibus vario indigitatis cognomento, multaloca apud Chanaan eos sacra dicatq; traduntur, vt Baghal Berith, Baghal-zebub, Baghal-Paghor, Baghal-Gad, Ghastharoth-Karnaim, & complura alia, quæ aliàs ad catalogum antiquitatis studioforum gratia rediguntur. Summa autem explanationis huius esto: Nomina illa BAGHALIM, & GHASTHAROTH, Chanaanis olim vulgatissima & celeberrima, ab Israelitarum degenerate populo fuisse cum suis ritibus ac superstitionibus admixta & usurpata per summum nefas, cum sacra ac diuina lex vna & quingenta præceptionibus, ac multis dirarum prædictionibus, id vel commemoratione fieri cauisset. Hanc autem vocem GHASTHAROTH Chaldaea Assyriaq; lingua nonnihil immutatam GHASTHARTA pronunciat, quam postea Græcorum sermo, quòd gutturalibus elementis & prolationibus destitutus fuerit, translatam ἀσάρτη protulit: deinde verò ex minus diligente & accurata rei notitia vnā quampiam deam esse putatam, & Astarten nominatam, Græci historici suis scriptis mandarunt, & Latini tradiderunt. id quod & nos admonendum duximus; ne quis cum Plutarcho cæterisq; scriptoribus in huiusmodi Astarte Assyriorum ipsis vocata diu nomine pariter atq; re decipiatur: quale in multis aliis corrigere facile fuerat, si nostri hoc laboris & instituti esset. Igitur Israelita antiquis regionum suæ superstitionibus multo studio reuocandis, magno sumptu & apparatus adornandis, non contenti, aliis quoque operam & cultum dicare voluerunt. Et diis Syriæ, Damascenis. Nam cum triplex Syria siue Arā in sacris Geographicis à nobis fuerit descripta, hæc Israelitarum regioni vicinissima confinisq; erat ab Aquilone, cui adnexa Occasum versus adiacebant Sidoniarum ac Tyriorum prouinciæ, quibus peculiare colebantur dii. Et Sidonis a Meridie verò & Ortu Moabitæ Israelitarum clauderant fines, quorum etiam

nam religionibus apud se sanctèdis, ita vacasse arguuntur: Et Moab, & filiorum Amon, & Philistinum. qui ab Egypti fluuio dicto tractum omnem inter Israelitas & Sidonios tenebant. Animaduertendam autem est, in sacra lingua narratione his omnium vicinarum gentium diis nomen non Baghalim & Ghastharoth, sed ELOHIM adscribi, ea quam modo explicabamus adnotatione. Quod nomen plurale est, & ad gubernationis, prouidentie, virtutis atq; efficientie, consilij & iudicij rationes vsurpari, non semel docuimus, pro quo Latini interpretes interdum Iudices, nonnūquam Angelos, sapientissime deos reddunt. est autem in exemplari opportunissima consilij, voluntatis, actionis, negotij, studij atq; sedulitatis exaggeratio ad hanc arguendam causam, quæ nomine Elohim repetito, ac singulis nationibus adiuncto fit, cum reiteratione duarum dictionū, coniunctionis inquam & articuli, quam figuram Polyyntheton Rhetores vocant. Et [iplos] deos Aram, & [iplos] deos Sidonis, & [iplos] deos Moab, & [iplos] deos Amon, & [iplos] deos Pelistinum, quæ interpret noster semel tantum posito accusatiuo connectit: Græci verò, quòd articulis opportunis abundant, singillatim expresserunt, ἡ τῶν θεῶν, οὐσίας, & c. Ipsa autem repetita conuentionum membrorum pronuntiatio vel verborum enumeratore delassare potuit, & tamen Israelis filios tantum in illa re, in illa impietate positum studium, tanta cura & opera minimè lassauere. Deos autem numero multitudinis vnicique numerationis membro adscribit author, vt affectatum & contentiosum superstitionis studium exprimat. Non, inquit, selectum aliquem & præcipuum ex singulis nationibus Deum, sed Deos, & Deos, & Deos. Quippe hominum ingenio ubi à diuina legis orbita ad propria opinionis atq; delectationis semitas digredi libuerit, nullus vnquam inueniendi, addendi, mutandi, atq; innouandi res statuitur modus. hic enim licentiosè illius sciendi bonum & malum facultatis fructus fuit; qui semel gustatus, insanam & insatiabilem in ferti famem curiositatis, quam emulationis & contentionis orexis quadam vehementius irritat. Vnde variarum sectarum, disciplinarum, atq; dissimilium rituum & morum, secum & cum aliis pugnantium, origo est. Atque hanc quoque partem nos pro ac Dei cultori viro cuius, in suo etiam seculo obseruandam cauendamq; indicamus. Igitur cum Israelita rebus publicis atq; priuatis maximā ex religione utilitatem afferrè intelligerent, omnium vicinarum nationum, quam existimabant felicitatem primum petendam; deinde ipsarum quoque gentium amicitia & societatem conciliandam sibi esse duxere; id quod nulla re commodius assequi se posse putauerunt, quam religionum communionem: vt hoc pacto caterarum religionum deos hospites adscitos, & tēplis atq; aris positos cultos, iam quasi ciuitate apud se donatos, experirentur propitios; vicinos verò ipsos, à quibus deorum illorum sacra discebant & accipiebant, sibi tum disciplina communis, tum mutue consuetudinis causa, & morum similitudine socios confirmarent; atq; demum cæterorum omnium felicissimi euaderent. Quippe qui
omnium

omnium vicinorū deorum communi collegio atq; domicilio apud se constituto, regionem suam cali amulam reddidissent. Tam multus itaq; diū inducendis, consecrandis, dedicandis, atq; colendis intenti, Dimiserunt Dominum, & non coluerunt eum. Namque hic huiusmodi mutationis exitus, legislatoris vaticiniis fuerat predictus: Deum, qui te genuit, dereliquisti, & oblitus es Domini creatoris tui. Primum enim tot nouis rituum & cultuum generibus & formis, tot simulacris deorum, non in vna tantum urbe, sed in omni oppido, vico, pago, monte, fonte, atq; via collocatis, tot lucis memoribusq; consitis, tot templis structis, altaribusq; erectis, ornator & elegantior multo visa est regio. Iam verò tanta vestium & cultura licentia & varietas, tanta ludorum, saltationum, & cantionū, atq; carminum diuersitas, ita nouarum cupidos puerorum, feminarū, iuuenum atq; etiam seniorum animos oblectabat, vt priscam illam antiquam ac paternam disciplinam simplicitatem fastidio ac satietate abalienaret: maxime cum illa vnum tantum ad diuinam rem agendam locum, eumq; ter singulis annis ad eundem confluisset, atq; hoc modo quosdā otiosos, atq; supersticiosos, vagandiq; auido ingrata desidia continere; alios verò, quibus non tantum vel otii, vel facili tatis esset ad excurrendum, visendi templi copia priuare visa esset (mentum nisi hoc nomine Mosis tabernaculum, & Salomonis templum apud Christianum scriptorem damnata legerim) ita adeò hac nouarū religionum vici omnibus tum vagis & peregrinandi cupidis, tum etiam iis quibus non tantum discurrere liceret, magna oportunitas magnaq; commoditas creata, eum nemo esset cui vel in oppido, vel, si placeret, in horto proprio, vel etiam domi, templorū atq; deorum illorū frequens non constaret copia. Sordescit ergo primum Dei nomen & cultus cœpit atq; contemni, ac deinde quamuis istis nouis moribus obsoleuit, adeò vt derelictus fuerit Dominus, nec villo pacto etiam inter tam multos hospites ille, si non vt antiquus, sui ipsorum gentis, hoc est, Israelitarum verè tutelar̄is Deus, tamen vltimò in illa regione tribus & vltimò seculis notus, atq; innumeris modis illustris, vel saltem vt hospes etiam inter ceteros, admissus, quinimo illorū in animo & proposito exclusus, & contemptus fuit; tum quòd nec alium se cognosci Deum ipse ante cauerat. Ego enim sum Deus tuus qui eduxisti te de terra Egypti. Audi Israel, Dominus Deus tuus Deus vnus est. Non orabis deos alienos. Tum quòd illius sacra, & cultus omnis, cum ceterorum deorum ritibus, institutis ac ceremoniis pugnarent. His autem admissis institutis, illa deseri contemniq; consequens fuit.

Contra quos Dominus iratus, tradidit eos in manus Philisthinarum & filiorum Ammon.

PRÆDICTIONES illas in Mosis vaticinio non ad necessitatem, sed ad monitum consiliūq; decantatas, Israelitarum culpa & opprobriis suis euentibus verissimas atque certissimas declaratas, animaduertere est.

Tradidit Dominus, & ad iracundiam concitatus est: quia prouocauerunt eum filij sui & filia. Siquidem complures & magna, atq; graues admodū prouocationis causa ex istorum peruersa mente, atq; libidinoso electionis consilio exstitere. Prima illa offensus fuit, velle aliam constituende Reipub. in irationem ab ea, quam diuinis acceperant institutis ac legibus. Secunda verò, decus & splendorem ac felicitatem sibi ex alienis religionibus adsciscere. huic autem proposito res ipsa accessit, Chanaan eorum numinibus maribus ac feminis instaurandis, aliisq; præterea inducendis ex vicinarum regionum imitatione, & vt alia quàm plurima flagitia omittamus, ipsa expetita cum vicinis gentibus cōsuetudo atq; societas, vitiosissima ipsis calamitiosissimaq; fuit, vt pote quarum corruptissimis moribus perniciem afferri necesse erat, maxime verò cum id externarū religionum affectata, & studiosè quaesita communione conficeretur. quippe Israelita cum religione sua, in illo medio totius terræ teatro constituti fuerant, non qui quicquam, quod ad religionem pietatemq; faciat, ab vlla vsq; gente nationeq; mendicarent, sed qui institutorum morumq; suorū exemplo, ceteris omnibus populis vera pietatis magistri, doctores, authoresq; essent. S. S. E. Ecce dedi te in lucem gentium, vt sit salus mea vsq; ad extremum terræ. Atqui cetera omnia quæ hoc loco nobis indicata, Israelitis appetita crimini dantur, certa admonitionis ac predictionis lege cauerat Deus: Non inibis cum eis fœdus, nec misereberis eorum, nec sociaberis cum eis coniugia. Filiam tuam nō dabis filio eius, nec filiam illius accipies filio tuo: quia seducet filium tuum ne sequatur me, & vt magis seruiat diis alienis: irasceturq; furor Domini, & delebit te cito. Huius diuinæ offensionis euentum huius narrationi subiunctū legimus, causam verò atq; fomenta malorum & calamitatum ab ipsis Israelitis excitata fuisse, res ipsa indicat, qui, simul atq; sua ipsorum libidine à Deo sese abalienare studuerunt, perditio emulationis furore (vt hominū ingenium est) cum ijs quas emulabantur gentibus ex consuetudinis initiis, in generis, opum, diuitiarū, industrie, splendoris, atque adeò in religione colenda præstantia, contentionem venire cœperunt. Nam non minima de hac re Gentibus eundem cultū professis altercatio, ac rerum & verborum discrepantia esse solet, hinc autem rixæ oriuntur & iniuria mutue, ex quibus bellorum inchoantur incendia. Tradidit eos in manu Philisthim & filiorū Ammon. Traditionem hanc iure summo factam intelligimus, quam sacer sermo ita accipiendam indicat. sic ex verbo: Et exarsit nasus Domini in Israel, & vendidit eos in manu Pelisthim, & filiorū Ammon. Namque nomē ipsum, Israel, quasi correlatiuum est nomini, Domini: nō quidem ex natura alienius partis, hoc est, Domini; sed ex cōditione & obligatione alterius, hoc est, Israelis. Quamquā enim Domini rationē & mentionem non continuo Israelis nomen & ratio sequatur, tamen Israelis appellationē & constitutionē Dei possessio ene stigio consequitur; illudq; verissimè enunciat, Si Israel est, Dei Domini est. quando idem est Israel, quod Dei Deo, & cū Deo

potens. id est, quidquid Israeli sub hoc tribuitur nomine, id omne ad auctorem & Dominum Deum est referendū. Siquidē Israel à natura nihil plus quam Iacob fuerat, beneficio autem, efficiētia, gratiaq; Dei, Israel factus, appellatusq; fuit. id quod ex ingenuorum Israelitarum professione constat. *Psal. 99.* Scitote quoniam Dominus ipse est Deus; ipse fecit nos, & non ipsi nos. populus eius, & oves pascuę eius. Igitur cum sese isti ab hac professione per insaniam alienare studuerint, commeruerunt ut ab offenso Domino ac pastore lupis, quorum consuetudinem optauerant, castigationis causa exagitandi, & lacerandi permitterentur. atq; hac traditio & permissio vendendi verbo declarata est. Namq; emptianis iure comparatum seruum, atq; iusta & clemente seruitute exceptum ac tractatum, tamen ingratum officiique desertorem & fugitiuum, vendendi facultatē iura omnia hero concedunt: quod castigationis genus in seruitorum iudiciis mitissimum censetur, sed ut illa inutili atq; improbo seruo sentiri possit, asperioribus dominum vendi huiusmodi solent. Venditi autem fuerunt hac tempestate Israelitae in quos amicos & socios affectauerant, ut tandem seruitutis utriusque discrimen experti resipiscerent. Quippe hanc cum Israelitis quondam emptis, deinde ob scelera & flagitia vendendis, atq; identidem redimendis, ratione perpetuam Deus tenebat. quam fusiū aliquādo apud Prophetas declarauit. *Amos 9.* Numquid non ut filij Ethiopum vos estis mihi domus Israel? ait Dominus. Numquid non Israel ascendere feci de terra Egypti? & c. Hoc autem peracto atq; hac lege sibi cum seruis officij prodeutibus agendum esse, Dominus ipse prädixerat: *Deut. 32.* Quomodo persequeretur vnus mille, & duo fugerent a cem millia? nonne quia Deus suus vendidit eos, & Dominus cōclusit illos. Non enim Deus noster ut dī eorum [nimirum qui nec ledere; nec iuuari sui cultores vel desertores possunt] & inimici nostri sunt iudices, & c. Hoc itaq; iure, & consilio hoc, Israelitis nationibus vicinis traditos intelligimus, & hominum à Deo alienatorum consilij quales sint exitus, admonemur. Est autem in versu hoc summa ac breuis mox deinceps enumeratio explicandarum calamitatum propositio, sacris historicis perquam familiaris.

Afflictiq; sunt vehementer, & oppressi per annos decem & octo omnes qui habitabant trans Iordanem in terra Amorrhæarum quę est in Galaad.

UT non Latinam tantum, sed etiam sacram edoctis linguam hoc consuleremus, carmen hoc ita ex exemplari vertebamus: Et fregerunt & quassauerunt filios Israel in anno illo: octodecim annis, omnes filios Israel qui ultra Iordanem in terra Emorrhæi, quę in Gilghad. *Psal. 99.* omnes vicinos ac finitimos ex sociis inimicos repente existisse, nec eodem tempore omnes Israelitas fuisse inuasos intelligimus, sed ab iis captam calamitatem, qui primi ob Ortum habitabant, & cogitandi materiam, & penitentia spatium, & locū ipsis cum primis, & ceteris maximē tribubus fuisse concess-

uncessum, frustra tamen per id tempus, donec illud insaniam malum, plagis acceptis, sentiri, & curationis ac sanitatis desiderium iniri cępit. Ut verò Hebraica explicemus (Nam Latina nihil nodi habet lectio). Eodē anno quo Iairus è viuis decesserat, Israelitas magna festinatione, & summa contentione, regioni suę illis implendę superstitionibus operam dedisse, scriptor indicat; quo etiam anno nondum plene exacto, calamitatem populo ex Orientalioribus finitimis afferrī cęptam, indiesq; auctam, ad octauū ac decimum vsq; annum, perpetuis malorum & cladum incrementis & accessionibus, durasse. Atq; ita hic annorū numerus illi qui Iairi gubernationi tribuitur, est adscribendus. Omnes qui habitabant trans Iordanem. Israelitas, non alios, indicat: namq; Amorrhæorum regionem nulli alij tempore illo occupabant populi. duobus autem verbis prima hac describitur arumna: Afflicti sunt & oppressi. ita hoc loco Latinus interpret reddidit IIRGATSV & IIRTSATSV. qua in stragis atq; imminutionis argumentis vsurpatur, atq; ita etiā à nostris vertuntur. Dexteratua Domine confregit inimicum. *Exod. 15.* & Calamum quassatum non conteret. Alterum. Hispanice vertimus quebrar, alterum verò cascar. utroque autem Israelitarū res vehementer quidem vexatę, afflictę, atq; fractę; non prorsus tamen describuntur perditę. Loci demum adnotatio causam etiam siue speciem inferendę iniurię subindicat: nimirum quod direptionis pretextam cupiditatem repetitionis cuiusdam simulatione colorarent Ammonitę: ut qui Israelitarum regionē illam tantum esse proferrent, quę citra Iordanem iacebat Chanaanorū quondam sedes. hanc verò Amorrhæorum numquam, nec olim à Deo, vel à legislatore Mose promissam; sed obiter inter eundem habitatoribus interfectis occupatam, utpote fertilem, & pecuaria curandę rei opportunissimā, quam tamen multo antea ab ipsis possessam, nūc postliminio recuperandā Ammonitę iactabant. Atq; ita Israelitas premebant, ut, nisi loco concederent, diripiendos atq; euertendos omnino curarent, maximē rebus Israelitarum indies imminutis, ac viribus ex Dei iudicio debilitatis.

In tantum ut filij Ammon transmissio Iordane vastarent Iudam, & Benjamin, & Ephraim: afflictusq; est Israel nimis.

AMMONITAS quondā Ghamorhæi illa regione expulerant, quam Ghamorhæis debellatis Israelita occupauerant, atq; duabus tribubus ac dimidia concesserant. quibus in bellis Iairus ille priscus rem strenuē gesserat, Giganteo etiam perdendo genere, & tamen nunc tantus animus, tantum roboris Ammonitis accreuerat, ut non solum vicinas illas tribus premere atque stringere licuerit; sed transmissio Iordane, ceteras etiam tribus infestare, quę secundum fluitium aut non longē iacebant, atq; ita porro Israelitarum res omnes exedere ac proterere cęptum est. Iudam, & Benjamin, & Ephraim, qui Iordani proximas habuere sedes, ut ex nostris geographicis cognoscere est. Vastarent, non excursionibus & latrocinis modo,

sed bello palam illato, fortissimam & principem tribum Iudæ cum vicinis & coniunctissimis vexarent, Deo hanc calamitatem ad illorum curandam insaniam permittente.

Et clamantes ad Dominum, dixerunt: Peccauimus tibi, quia dereliquimus Deum nostrum, & seruiuimus Baalim.

IN morbis quibus mens animusq. aegrotat, prima curationis spes, doloris atq. mali sensu, & causa cognitione, vel inquisitione ostenditur. hoc exemplum etsi non satis plenū, tamen in his pœnitentiæ initiis proponitur, quod Israelitæ intra propriam religionem sese vexatos, nec tamen ab antiquis illis numinibus, quibus loca illa quondam dicata fuerant, vlla ex parte seruitos experirentur: ideoq. consilium illud nunc damnabant, quod de Baghalim & Ghaslaroth colendis susceptum fuerant executi, nulla interim de aliis superstitionibus, quas à finitimis susceperant, facta mentione. Nam quamquam nomine Baghalim, numina omnia, quæ à Gentibus falsò colebantur dici possunt; tamen illam quam superius explicabamus distinctionem imitantes. & Baghalim, non pœnitendam ducimus, atq. obseruandam commendamus. Non enim Israelitæ illam suam dementia prorsus agnouerant, sed eam tantum partem, quæ presentior videbatur, arripuerant pœnitentiæ confessionis, siue id ex studio facerent retinendi partem tam multorum tantum, tanta celeritate & alacritate susceptorum ad vrbis regionisq. suæ namentum, ne leuitatis notam apud cæteras nationes subirent, quam etiâ inimicitias parituram timere poterant: in promptu namq. erat Sidoniorum ceterorumq. offensio ex tam subita mutatione consilij, & abalienatione religionis, & consuetudinis vsu. Quamobrem, illis omisissis, Baghalim tantum improbant, hoc est, deos quos patrios putauerant, quod iam videlicet illos sibi prorsus inutiles intelligerent, utpote antea à se maioribusq. suis semel repetitos, damnosè tamen semper & calamitosè; siquidem nunquam antea cultos sine consequente mox publica clade & arumna, meminere. Causam verò eam esse argumentabantur, quòd presente Deo, quo antea sua illis regio in usum cesserat, regionis ipsius dii vel pulsi & summo vel vel inopes atq. superuacanei, vel nulli omnino censendi essent; quippe nec regiones, nec gentes suas, nec sese etiam defendere tuerique potuissent. Deumq. verum esse, qui illam regionem iam sibi peculiarem fecisset, atq. ipsis eandem habitandam, seseq. Deum agnoscendum colendumq. præfisset. magno itaq. scelere & piaculo fuisse desertum eum Deum, quem Iudæitarum vpicum tutelarem, ac singularè principem gubernatoremq. ad ipsi vsque gentis initio fuisse constaret. Hæc illius confessionis, Peccauimus tibi, explanatio est, quæ ex personarum collatione & comparatione instituitur. Tibi, quem nostrum Elohim agnoscere & colere debuimus, peccauimus tamen, idq. gemino scelere admissio, desertionis tui, & admissionis Baghalim, alienorum videlicet, & inimicorum gentis nostræ, hoc est, quibus Chana-

Chananei hostes nostri addicti fuerant. Atque ista imminuta, uti dicitur, confessio fuit, quam diuina Sapientia taxatam voluit, ad veræ pœnitentiæ integritatem instituendam.

Quibus locutus est Dominus: Numquid non Ægyptij & Amorrhæi, filijque Ammon & Philisthiim, Sidonij quoque & Amalech & Chanaan oppresserunt vos, & clamastis ad me, & erui vos de manu eorum?

ISRAELITAS, qui vnus tantum sceleris reos sese declarauerat, piaculorum multorum enumeratione & exaggeratione Deus urget, atque ad veram integramq. pœnitentiæ vocat accusationis repudiationisq. specie, ut qui homines omnes saluos fieri, & ad veritatis agnitionem redire vult. quidquid autem effatur, misericordie rationem præcipuè spectat. Audiam Psal. 84. quid loquatur in me Dominus, quoniam loquetur pacem in seruum suum, & super sanctos suos, & in eos qui conuertuntur ad cor. Est autem accusationis siue causæ status huiusmodi:

Non est cardiacus, Craterum dixisse putato,
Hic ager, rectè est igitur, surgetque negabit:
Quòd latus aut renes morbo tententur acuto.

Horat lib. 1.
Sat. 3.

Vos, inquit, vnum tantum crimen confessi, meam sollicitatis clementiam, quam tamen multis aliis, nec isto minoribus flagitiis vobis abalienastis. existimatis vobis in eo peccatum fuisse, quòd inutilium Baghalim cultus publicè reuocatus atque susceptus fuerit, quorum populos vobis hostes manifestos cognoueratis, quam ob rem reiciendum iam & explodendum censetis, atq. hoc pacto in gratiam meam vos receptum iri arbitramini, retentis adhuc ceteris diis, quos plurimos ex vicinis gentibus adduxistis, eosdemq. nunc vnà mecum retinendos colendosq. procuratis. Quantum autem à vera ratione, vestra ista ratio oratioq. aberrat, doceri vos oportet. Namque Gentes omnes eos pro diis colere instituerunt, quos sibi beneficos esse putauere, atq. beneficentiæ opinione, vel calorū ministras formas, vel principes viros, vel alias res, quamquam falso, tamen hoc efficacitatis ac tutelæ colore sibi consecrant: eos verò quos vel nullos esse credunt, vel aliis nationibus propitios, sibi verò infestos existimant, cū gentibus suis respuunt & auersantur.

Inter finitimos vetus atque antiqua similtas,
Immortale odium, ac numquam sanabile vulnus,
Ardet adhuc Combos & Tentyra, summus vtrique
Inde furor vulgo, quòd numina vicinorum
Odit vterque locus, cū folos credat habendos

Iuuenal.
Sat. 15.

• Esse deos, quos ipse colit. Igitur si vos propterea Baghalim tantum vobis abiiciendos existimastis, quòd eos cum Gentibus suis inimicos infestosq. senseratis; & me recipiendū, utpote qui Chananeis expulsis, ac ipsorum Baghalim damnatis, terram hanc vobis possidendam

ipse concesserim: cōsequitur etiam vos ab istis, quos adhuc retinetis, diis ali-
quo beneficio fuisse obstrictos, vel obstringendos esse sperare, quam ob rem
illos retinendos & colendos decreueritis, vel igitur illi cultores inuare pos-
sunt suos, vel non possunt: si non possunt, oleum & opera frustra iis colendis
impeditur: si possunt, nusquam tamen antea beneficos vobis fuisse docere
potestis, immo cum suis Gentibus infestos vobis experti fueratis, non solum
istos, sed alios etiam, vos Baghalim & Ghashtaroth honore & cultu dignos
decreuistis, iisq; etiam quinque Gentium deos adiungendos curastis, deos
Aram, deos Sidonis, deos Moab, deos filiorū Ammon, & Palæsthorum
deos, sed cum vos à populo, qui vel istos vel similes habent deos, afflicti an-
tea & vexati mirum in modum fueritis, nullum à diis eorum beneficium,
ab illorum gente damna quidem, incommoda & iniurias vobis accepta in-
ficiari non potestis: diis autem ipsis nihil libertatis aut salutis, nihil commo-
di acceptum referre iure valetis, sed uni mihi: namq; illi populi oppresserunt
vos, oppressos autem nullus illorum deorum liberauit, nullus aliqua ex paru-
iuiuit, nec ex illis quemquam gens vestra in asperitatibus rerum, vel in an-
gustis temporum inuocauit. Et clamauistis ad me. Ingrata improbæque
gentis istius ratio reprehenditur, cui in secundis rebus magna contemptio
& obliuio veri proprij, Dei, in angustiis verò & aduersis certa recordatio
atque inuocatio cum subsidij subsequenti experientia existiterit, & tamen
salute renouata, rursus in insanam variæ superstitionis libidinem reditum
sit. Exemplaris oratio ita ex verbo habet: Et dixit Dominus ad filios Is-
rael, Nōne ab Ægypto & ab Emorrhæo & à filiis Amon & à Philli-
stinis: & Sidonij & Amalech & Maghon oppresserunt vos. qua tropo-
rum conuersione, antiquorum & presentium temporum plena imago isto-
rum oculis obicitur, qua pulsati animi hunc unicum Deum perpetuum ser-
uatoremq; agnoscant, suumq; insaniam detestetur morbum. Antiqua oppres-
siones & calamitates ab Ægyptiis quondam illatæ commemorantur pri-
mum; deinde verò cetera, quæ tum regionem subeuntibus Israelitis, tū iam
ingressis & possidentibus, allatæ fuerant Moysi & Iosue temporibus; postre-
mo verò hæc quæ sua istorum, qui reprehenduntur, & patrum memoria quæ
presentes erant, quæq; antea in hoc libro narratæ sunt. Sidonij & Ama-
lech & Maghon. Maghon gentis nomen est, pro quo Latinus interpreti
Græcum secutus, Chanaan reddidit. Alias ad Madianitas referri posset, qu-
cum Amalechitis non ita pridem regionem penè vastauerant. est itaque re-
prehensionis pondus & vis illa, Israelis populo verum ac proprium Deum
temporibus duris tutelarem & beneficium existimatum, aduocatum & be-
neficientissimum auxiliatorem, seruatoremq; probatum fuisse; eūdem rebus
compositis, & pace quieteq; parta, contemptum repulsumq;, quasi eum neces-
sitaris tantum causa admittendum, deinde verò erepti fastidiendum cense-
rent. quo ingrati animi crimine nullum vel rusticius, vel detestabilius vi-
deri potest. Verumenim verò huic tam veteri culpæ aliam nunc demum ad-
iunctam

unctam oratio arguit, nimirum retenta adhuc superstitionis, iis videlicet
colendis diis, qui multi ac varij ex vicinis Gentibus, Sidoniis, Syris, Pala-
stinis & Ammonitis ac Moabitibus adsciti inductiq; nuper fuerat, perinde ac
si impudica femina, ærumnis pressa, à legitimo viro opem auxiliumque im-
ploret, & tamen interim adulteris domi retinendis ac fouendis det operam.

Et tamen reliquistis me, & coluistis deos alienos.

ITA mihi vestri curam & liberationem imponendum, alienis verò diis
cultum impendendum decreuistis. Quod verè ait, Et inuocastis me; ad
Israelitarum confessionem extorquendam facit, neq; enim vos docere potestis
ab alio quàm à me liberatos, vt qui non alium quàm me singulariter aduo-
catum, libertatis vindicem experti estis. Nunc verò, retentis ad colendum
alienis diis, mihi rursus salutis vestræ negotium dare pergitis. Idcirco
non addam vt vltra vos liberem. Amantis magis quàm repudiantis Dei
iram oratio hæc indicat, & ad pœnitentiam potius quàm ad desperationem
urgentis animum, atque medici egrotorum insolentiam increpantis stoma-
chum fastidiumq; exprimit. Namq; hic sapius à se recidiuos curatos, & ta-
men non temperates nec dicto obsequentes relicturum se minatus, sibi con-
sulere ac parcere cogit, atque hoc pacto ad mentem reuocat. quadrat verò in-
dignatio hæc cum prædictione illa: Et dixi, Vbi nam sunt dii eorum, in qui-
bus habebant fiduciam? de quorum victimis comedebant adipem, & bibe-
bant vinum? Surgat & opitulentur vobis, & in necessitate vos protegant. Deut. 32.

Ite, inuocate deos quos elegistis; ipsi vos liberent in tempore
angustiarum.

EX ἐπινοία ac dissimulatione consilium monitumque nascitur. vt:
I nunc, & ventis animam committe. lateat verò orationis aculeus in duobus Iuuenal.
verbis, Deos quos elegistis. Elohim enim gubernatores providentes, & Sat. 12:
vindices atque præfectos, iudicesq; significat. electio autem libera est, non
coacta. quod si quis ducem ignauium, vel iudicem imperitum, aut stultum
vel insolentem principem sibi vltro præficiat, eum infelicis exitus culpam
sibi vni adscribere oportuerit. Atque collatio comparatioq; rerum huiusma-
di est: Vas me, quoties afflicti vexatiq; fuistis, & opitulatore appellastis &
habuistis, istarum Gentium deos vel nullos vel infestos, saltem inutiles, cog-
nouistis: & tamen vobis colendos principes, vindices, ac protectores, iudi-
cesq; optastis tales, vt periculo facto experiamini, ipse vobis integrum re-
linquam; utpote qui vos minimè inuare ac liberare constituerim. isti si iu-
dices sunt, ius inter vos hostesq; vestros dicent, iudiciumq; exercebunt: sin-
secus, quid vobis tanto consilio ac studio mali apportaueritis, demum sentie-
tis: id autem periculum duabus examinabitur rationibus, nempe inuocatio-
ne vestra, & illorum opportuna ac presenti ope: quod eo facilius factu fue-
rit, quo plures isti sunt, me antea quamquam unicum, in multis tamen an-
gustis iisdemq; maximis & variis vocatum, non surdum neque tardum,
neque

neque mancum, sed efficacissimum liberatorem experti fueratis, istos tam multos nunc iam deinceps experimini an auditores, an in ipso articulo temporis, cum in summas angustias fueritis adducti, liberatores laudare debeatis. Ipsi vos liberent. Ut auxiliū non aliis quam vobis clamantibus & appellatibus allatū, numinum ipsorum presentiam & voluntatem probet, quod non aliās probabitur, sed communis appellatibus & non appellatibus libertas atque salus contingat, quae si maxime vobis aliquando constet, non autem in tempore angustiae, ea accidisse potius, quam euenisse dicitur: neque enim singularis providentiae atque opitulationis miraculum, nisi certo atque annotato tempore, spectatur, cum aliunde quam ex Deo res corrigi restituique non possit. Nec Deus immerito, nisi dignus vindice nodus incidit.

Horat. Art. Poet.

Psal. 9. S. S. E. Et factus est Dominus refugium pauperi, adiutor in opportunitatibus, in tribulatione. Namque ubi res vel secunda sunt, vel non ita pressa atque graues; nec beneficium tam anxie poscitur, nec allatum tam facile agnoscitur. Pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno. Verumtamen in diluio aquarum multarum ad eum non approximabunt. Tu es refugium meam a tribulatione quae circumdedit me. hoc ipsum vero observandum quondam Vates monebat: Surgant & opitulentur vobis, & in necessitate vos protegant. unde fit, ut quae hanc observationem non admittant, in miraculorum nomen exactamque rationem venire minus censeantur. Atque huius orationem a Deo dictatam, & Propheta cuiuspiam illo seculo creati ore peroratam, vtilissima populi consecuta est paenitentia.

Dixeruntque filii Israel ad Dominum: Peccauimus, redde tui nobis quidquid tibi placet, tantum nunc libera nos.

POENITENTIAE vnum argumentum, simplex atque candida solida confessio est; alterum vero, damnati facti & studij euidentis atque manifestae mutatio. Namque utrumvis prodentem animum non bene paenituisse arguit licet, est autem pura ac non simulata confessio, non quae hominibus tantum (quibus imponi non difficile est) sed quae Deo etiam, animorum ac mentium arbitrio, probatur, quam rem adnotatio, Ad Dominum, indicat. Verè sequitur, respicientes, atque sermone diuino correpti, sese accusationis reos merito agnoscunt; sibique conscij, Deo interius confessi, publice etiam suam confessionem. Peccauimus, quae publica & manifesta voce non vni quaequam, quae antea, peccati scelusque sibi admissum, sed quaecumque ab ipsa sanate corripienteque Deo exprobrata fuerant, fatentur, atque ex consequenti pro repetitis toties multis ac variis tum desertionis ac defectionis, tum conditionis criminibus, poenas sese commeritos agnoscunt, quas tamen non omnino deprecantur (vixote diuinorum iudiciorum non prorsus ignari) verum mitiores, & quales pariter a filiis petere solent supplices postulant, eas quoque ad aliud tempus differri cupiunt, quo familiariter & clementius dante iubeantur, idque non hostium manu & opera, sed ipsius Dei efficientia, quem

clemen-

mentissimum, irarumque minimè tenacem esse didicerant. Namque huiusmodi animo ac mente parentum concepta ira, quae non efferuescentis stomachi iniuriis expletur, vel breui hora remitti atque ab ultione ad castigationem diuertere solet, quam ob rem, persona ac temporis definitione excepta, clementissimè secum actum iri credunt, ideoque aiunt: Redde tu, manu tua, non autem hostium aut aliās hominum manu, quae temperamentum atque modum nescit. Nam quamquam fortissima ac robustissima Dei manus ad puniendum sit, numquam tamen vel iratus desperandam viuentibus hominibus plagam inicit; sed, ut peritissimus ac fidelissimus medicus, in sania laborantes egrotos ita ferit, ut magis demum correxisse quam laesisse dicatur, certis ad verbera membris, certis locis opportunè, tempore petitis, ut sine noxa fiat, quam ob rem castigandi hominis prudens ac satiens optio fuerit, quae Dei ipsius clementiae ac voluntati castigationis arbitrium modumque permiserit. S. S. E. Coarctor nimis, sed melius est ut incidam in manus Domini (multae enim misericordiae eius sunt) quam in manus hominum. Quidquid tibi placet, non quod hominibus hostibus libeat. In exemplari est: Fac tu nobis sicut omne certum bonum in oculis tuis. quo iudicio nihil clementius expecti potuit. Omne bonum quod verè atque prorsus bonum demum experiemur, dummodo id oculis probetur tuis, qui homines se & sua tibi permittentes, tibi que supplicantes, quamquam graues poenas commeritos, tamen non ad exitium, sed ad correptionem ferire soles. Namque hunc vnum ex moribus, qui Deo sub nomine MIDOTH attribuuntur, esse, antiqui Vates affirmarunt. In tribulatione sua manè consurgent ad me, venite & reuertamur ad Dominum, quia ipse cepit, & sanabit nos; percutiet, & sanabit nos. Tantum nunc libera nos. Ex exemplari: Verumtamen libera nos quaeso hodie. Antithesis est alterius membri, effice, inquiunt, tu nobis quidquid bonum iudicabis, hodie verò, cum premimur ab hominibus, libera nos. Sapiens profectò oratio atque deprecatio, ex diuina clementiae cognito usu profecta. Nam si Deus, cum iratus fuerit, misericordiae recordatur; quid non sperandum cum misericordem sese praebuerit? si, dum castigat, iram remittit, de beneficioque cogitat, dum liberat, quid nisi cogitationes pacis cogitabit? itaque ex confessione ad misericordiam implorandam progressus factus est; quam ut impetrare contingeret, ad verae paenitentiae periculum deuenitur.

Quae dicentes, omnia de finibus suis alienorum deorum idola proiecerunt, & seruiuerunt Domino Deo: qui doluit super iniferiis eorum.

DECLINA à malo, & fac bonum. Haec solida paenitentia ingenua examinatio probatioque est, quam sacra lingua THESVBAN, id est, conuersionem dici aliās docuimus. rectè autem interpret noster mutationem hanc illis verbis cōtexuit, Quae dicentes, cum huiusmodi sensum in coniunctione VAV contentum intelligeret, indicat autem historia, communi

decreto atq; studio rempublicam illam istis fuisse superstitionibus repurgatam, post responsum à Deo Prophetæ interpretatione acceptum, peccatumq; ab ipsis agnitum. De finibus suis, de regione ditioneq; sua omni, tam iis quæ publicè & communiter, quàm quæ singulariter ac priuatè, quocūque nomine inducta fuerant. Verum quia non satis hoc fuisset, nisi & melius inuentur institutum, additum est, Et serui erunt Domino, tum corrigendis componendisq; moribus, tum sacris ritibus legitimè instaurandis: atq; huiusmodi pœnitentia pœnitentiæq; fructibus expiatis, diuina misericordiæ benignitas atq; singularis cura, liberatio ac tutela consecuta est. Qui doluit super miseris eorum, publicam calamitatem & miseriam ipsos sibi hominè moliri, ipsosq; aduersum se diuinam iram ultionemq; peccando sollicitari, sacra doctrina frequentius testatur, Deumq; natura sua beneficentissimam misericordemq; maximè, beneficia cum priuata tum publica ultro in homines ponere; pœnas verò & supplicia non nisi sceleribus prouocatum, & in stititæ rationibus inductum sumere, id verò quasi inuitum, si ita loquifuerit, ad illius misericordiæ significandam præstantiam. S. S. E. Videns autem Deus quòd multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio hominis intenta esset ad malum omni tempore, pœnituit quòd hominè fuisset in terra: & tactus dolore cordis intrinsecus, Delebo, inquit, hominem quem creauit, à facie terræ. Huiusmodi misericordiæ affectum ad Israëlitarum restituendas res Latina huius hemistichij versio indicat. quod in exemplari & huc & alterum etiam admittit sensum. Sonat autem ex verbo: Et afflicta est anima sua in miseria Israel. vi Israel & recti & obliqui vim referre possit, atque ita eadem oratio duplicem pariter sententiam inducet; alteram, Israëlitas diuinæ clementiæ concilianda studio se ipsos laboribus, ieiuniis, lachrymisq; dedidisse, & cruciasset, ac valde macerantibus, atque ita exprimeretur hæc res, & Israël ipse animam suam in G H A M A I labore atq; arumnis afflixit. Alteram verò huic reciprocam, videlicet, Deum tantæ Israëlitarum afflictionis spectaculo animam suam, hoc est, se ipse afflixisse, atque de maturanda populi salute quàm celerrimè egisse, in eodem antiquum illud obtinuisse: Repentè loquar aduersus Gentes & aduersus regnum, ut eradice & destruam & disperdam illud. Si pœnitentiam erit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersus eam, agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitavi ut facerem ei. Atque hoc & quàm plurimis aliis exemplis, quæ referre nimis longū esset, illius lingue, quæ oliminera dicitur, præstantia probatur, quæ nulla verborum variatione aut mentione sæpè binas aut ternas, interdum & plures interpretationes pugnantibus, sed sese iuuantes confirmantesque, recipit. Iam verò restituendarum Israëlitarum rerum ac mutationis Ammonitarum initia exponuntur.

Itaq; filij Ammon cōclamantes, in Galaad fixerūt tentoria: contra quos congregati filij Israel, in Maspha castrametati sunt.

IN ipsa pœnitentiæ exercitatione tempestatem Deus mutare incipiens, animam

nummum Israëlitis addit, & Ammonitas ad aliā cogitationem impellit, quos commodius, facilius atque citius conficiatur. Namque hos ab illis, quas percerbant, excursionibus ac direptionibus ad expugnandam omnino, atque occupandam eis-Iordanensem regionem, animo & studio communiq; consilio conuersos accepimus: id verò commodissimè euenturum opinatos, captam primis vrbe Galaad, regionis præcipua, quam olim Machirus Manasse filius bello captam, & populo atq; adificiis auctam, filij nomine peculiariter adscripserat. S. S. E. De Manasse ortus est Machir, à quo familia Machitarum. Machir genuit Galaad, à quo familia Galaaditarum. Præcepit ergo Moyses Eleazaro sacerdoti, & Ioïue filio Nū, & principibus familiarum per tribus Israel, & dixit ad eos: Si transferint filij Gad & filij Reuben vobiscum Iordanem omnes armati ad bellum coram Domino, & vobis fuerit terra subiecta, date eis Galaad in possessionem. & Porro filij Machir filij Manasse perrexerunt in Galaad, & vastauerunt eam, interfecto Amorrhæo habitatore eius. Dedit ergo Moyses terrā Galaad Machir filio Manasse. Cōclamantes. Collecti atq; conuocati per præcones bellicos ex variis locis, in quibus grassabundi errabant, dispersiq; fuerant, iusti sunt omnes in Galaadam conuenire, eius vrbs capiēda causa, ut hoc pacto tota regione facilius & commodius potirentur, id verò ubi Israëlitis compertum fuisset, atque prædones & excursōres in vnum locum receptos esse constitisset; de conuentu bellico faciendo, atque consilio aduersus hostem capiēdo, studiosè ac diligenter actum est. ea verò celebritas & frequentia apud Maspham siue Mispham habita est, qui locus ab altitudine & eminentia nomen acceperat (quod Latinè speculam dicere licet; Hispani La atalaya) in tribu Benjamin ad Ghebalum montem situs; unde & hostis quid rerum moliretur agerēt, facilius cognosci posset. interim verò dum Israëlita Maspham conueniunt, Ammonita, siue noui consilij capiēdi, siue exercitus copias augēdi & melius instruendi causa, sese in suam regionem receperunt. id quod ex contextenda historia filo deducitur. Nā qui postea Israëlitis dux exstitit, Iephtes, in Ammonitarū regionem legatos misit, atque legationis superbo prouocatus responso, in ipsam regionem intulit bellum.

Dixerūtque principes Galaad singuli ad proximos suos: Qui primus ex nobis contra filios Ammon cœperit dimicare, erit dux populi Galaad.

QUAMQUAM Ammonitas in patriā regionem receptos Galaaditæ cognouerant, instructiores tamen reditum ire suspicabatur, utpote quorum iam inde à primis inuasionis initis intellexerant consilium, & sua capiēda regionis contentum studium fuerant experti. quam ob rem maiori quàm antea animo, utpote diuinitus aucto, defensionem propugnationemq; curare incipiunt, atque ducem belli non ex suffragio, sed ex virtute optare deligenterq; constitunt, idq; non expectata aut petita cæterorum Israëlitarum

consultatione vel ope, quippe quibus, celerrimi Ammonitarū reditus opinio-
ne & suspitione properantibus, ea res maioris moræ videretur, dum Israe-
lita omnes & loco & proposito conuenirēt. Qui primus ex nobis. Ex pro-
pria lingua. Qui [certus] vir cœperit præhari in filiis Ammō. Eflo, in-
quiunt, quiuis, quocumq; ex loco aut ordine, dummodo vir ipse atque virili-
tate præditus, hac lege atq; hoc pacto, ut primus ipse non expectatos hostes,
sed petitos bello adoriatur, is, inquam, dux caputq; Galaaditis omnibus, id
est, regioni nostræ suscipitor. de cæteris autem tribubus nihil decretum fuit,
sed de illis cis-Iordanensibus tantum, quibus ad proximum ac veluti iam
præsens discriminē, & ad perpetuam totius regionis tutelam & securitatem,
idoneum principem & gubernatorem cōmuniter præficere consultissimum
visum fuerat. Principes Galaad. In exemplari: Populus principum Ge-
ghad ad focium suum. Nam quamquā potestatis omnis auctoritas à Deo
sit, principes tamen & potentes, Imperatoresq; ipsi, alia atq; alia ratione
sistunt, quæ in re optima causa eorum est qui à Deo instituantur, ut Saul
& hoc abdicato Dauidis, & eorum quos liberatores populi ex hac histor.
complures cognouimus, huic verò proxima eorum qui populi voce principum
declarantur; si tamen id consilium ab spectata virtutis ac probitatis nomi-
profectum sit. huic succedit illa quorundam, qui consuetudine ac legibus, ut
tiquoq; more principatum ex maiorum legitima hereditate obtinent. postre-
ma autem, tyrannidem occupantium est, eaq; infelicissima. Animaduerte-
dum verò fuerit, Israelitas illa tempestate, atque in his Galaaditas præcipue
partim Oligarchia, partim Democratia fuisse vsos. Nam cum illi certum
communem non haberent Regem, eorum, qui familiarum primi capitumq;
cebantur, parebant arbitrio; hos verò generis in singulis tribubus indica-
Num. 16. successio. S. S. E. De Manasse ortus est Machir, à quo familia Machiri-
rum; Machir genuit Galaad, à quo familia Galaaditarum; Galaad habuit
filios Iezer, à quo familia Iezeritarum; & Helec, à quo familia Heleci-
rum; & Asriel, à quo familia Asrielitarum; & Sechem, à quo familia Se-
chemitarum; & Semida, à quo familia Semidaitarum; & Hopher, à
familia Hopheritarum. Atqui ex veteri per Moysen instituto more sin-
gularum familiarum patrocina suis ipsarum primogenitis, tamquam sen-
tibus, committebantur, quos ex muneris nomine & vsu seniores populi
tribuum capita dictos appellatosq; accepimus. Atque hæc Oligarchia sum-
quædam erat, non inutilis quidem nec indecens, si rerum peritia, & copia
ac virtute, cum primis verò concordia studio, ad publica commodum
Ecclef. 4. struenda esset, sicut scriptum est: Et si quispiam prauauerit contra unum, non
resistent ei. Funiculus triplex difficilè rumpitur. Verum enim uero homi-
num vitio & ignauia, ac plerumq; priuata singulorū rei cura non raro con-
nit, ut publica à compluribus vel neglecta deserantur, vel cōtentione & am-
bitione debilitentur, & insidiatorum infestatione reddantur peruisa, tute-
tamq; suorum experiantur infirmam, id quod hoc ipso, de quo agimus, te popte
Galaad.

Galaaditis accidisse intelligimus, quibus in multorum huiusmodi procerum
numero firmissimum tamen desiderabatur præsidium: quamobrem adoptan-
dum sibi atq; Reipub. omni certum & fidelem strenuumq; tutorem conuen-
tum esse, atq; seruata principum suorum reuerentia, tamen unum omni re-
gioni præfici oportere iudicatum, quem videlicet spectata virtus, & virtu-
tem consecuta salus potissimum probaret. Hæc illorum verborum, Populus
principum Galaad ad focium suum significatio est. Nempe inter Iezeri-
tas, Heleciatas, Asrielitas, Sechemitas, Semidaitas & Hopheritas (qui
omnes quamquam nominibus varij, tamen Galaaditarum generis nomine
atq; iuris communionem socij erant) constitutum fuisse, ut, quicumque in illo
aduersus Ammonitas bello rem strenuè gereret, is regioni omni, etiam tri-
buum capitibus, in posterum imperitaret, non ut occupator & tyrannus, sed
ut adscitus & salutatus patriæ pater, cui filiorum tam patriciorum quam
ceterorum, hoc est, totius populi cura & auctoritas communi consensu con-
cessa esset, non secus ac si nunc è mortuis exstaret Gilgad ille progenitor, à
quo familie ipsorum omnes disseminata ac diducta fuerunt: quippe Ma-
nasses Machirum, Machirus Galaadum singulos reliquerant hæredes, Ga-
laad verò, compluribus susceptis liberis, regionem & societate partitus est.
Hæc itaq; sententia est illius communis plebisciti, Erit dux populi Ga-
laad. siue, ut in exemplari, Erit in caput omnibus habitantibus Gil-
ghad. Namque illis visum est illud reipublicæ corpus, quamquam multis
ac variis membris concinnatum, tamen capite adhuc carere, quod requisi-
tum ex præsentis virtutis manifesto exemplo petendum esset, atque hoc pa-
cto nulli ex ceteris membris suo singulorum loco constituris iniuria fieri,
sed ingens commoditas, utilitas, auctoritas, atque decus accedere censeba-
tur. Huiusmodi autem populorum consilio, iudicio, atque decreto qui inter-
cederet ex primoribus exstitit nemo, utpote singulis propter authorum con-
sensum grauissimo, & propter instantis tempestatum necessitatem & vsu
utilissimo, nec minus etiam propter orationis ac tituli rationem honesto. In
caput omnium habitatorum Galaad. Nam qui hanc vel reuerentiam,
vel seruitutem, vel quocumque nomine appellare vel notare liberet, insti-
tuebant, primorum atque patriciorum nomina numero & facultate opi-
busq; longissime superabant, ydemq; sibi subeundum ius atque ceteris insti-
tuebant. Omnium habitatorum, sine vlla vel ordinis, vel conditionis,
vel personæ exceptione. Hoc itaque Democratia, siue popularis actionis
exemplum fuit.

CAPVT VNDECIMVM.

FVIT itaque illo tempore Iephthe Galaadites vir fortissimus atque pugnator, filius mulieris meretricis, qui natus est de Galaad.

BONA consilia, atque constanti ratione inita & curata, bono demum euentu firmari probari solere, historia docet illustri exemplo fortissimi viri, eiusdemq; non tyrannidem adorti, sed propter spectatam virtutem exoptati & adsciti. illud praterea indicat, nullam egregiam virtutem & facultatem esse, quam tamen vulgari opinio atq; temeritas inimica invidia loco suo aliquando dimoueat, tamen beator occasio multo cum faenore demum non restituat, imò angustiore honestioreq; amplificet. Quo tempore Galaaditarum res virum aliquem tutorem, felicem maximè, desiderabam; ut ex animi sententia idoneum experirentur, ex Dei beneficio contigit. id verò quemadmodum comparatum constitutumq; fuerit, narratione alius repetita, exponitur. Erat, inquit, illa ipsa tempestate vir quidam, & virtute, & rei militaris peritia insignis, eiusdem quidem regionis hominum cocius natus, atq; adeò congener, sed fratrum inuidia atq; insolentia exclusus, ac necessario exsul, cui, uti virtuti vera euenire solet, exsilium nō miseriam, sed gloriam felicitatemq; peperit: quippe nullibi magis fortis & ingenuus, virilisq; animus, quàm in angustiis & aduersis rebus temporibusq; perspicitur. demum vulgi iniustum reprehenditur iudicium, virorum estimationem non ex propriis virtutibus & artibus, sed ex externis partibus habentes.

Nam genus & proavos, & quæ non fecimus ipsi, Vix ea nostra voco, aiebat ille. Sed in hac iniqua Iephthe repudiatione, non superbia solum, sed auaritia etiam damnatur. Meretricem verò hoc loco vel uxorem non legitimis ductam ritibus, vel cum Chaldaico interprete tabernariam definimus. Namque ZONAH mulierem vel sui corporis faciēda copia, siue pluribus, siue vni tantum ea cōcedatur, vel etiam aliqua publica taberna aut caupona questum facientem significat, ut in Iosua commētariis declarabamus. Accidere autem illo tempore potuit, ut quæ mulier inopia premeretur, sese locupleti viro, quamquam non legitimo coniugio, permitteret aut traderet, sed tamen eidem vni seruata, quod genus etiam in ZONAH, hoc est, victum quarentis nomine & ratione censetur. certè utcumque res habuerit, Iephthe Gilghadi filium esse publicè constiterat, idq; lectio ipsa asserere intēdit. Qui natus est de Galaad. in exemplari lingua: Et genuit Gilghad [ipsum] Iephthe, qui ut nemini in dubium venire posset, Galaadite, sive Gilghadite cognomen perpetuò habuit hereditariumque, quamquam aliàs ceteris heredum commodis vsibusque exclusus. existimare autem licet hunc primum Galaadi esse genitum, cui alij postea ex legitima coniuge accesserint liberi.

Habuit

Habuit autem Galaad uxorem, de qua suscepit filios: qui, postquam creuerant, eiecerunt Iephthe, dicentes: Hæres in domo patris nostri esse non poteris: quia de altera matre natus es.

HVNC per vim iniuriosè atq; inuidiosè exclusum, & atatis adnotatio, & verborum ratio apertè declarat: Qui postquam creuerant. Cum plures essent, matremq; domi haberent instigatricem, cum qua ipsi simul & patri imperare quodammodo possent; Iephthe natu maiorem ipsis atq; in paterna domo pro filio educatum, & virtutis autoritatisq; argumentis præstantem, iniquo animo ferentes, quem, dum pueri essent, obseruabat, & fortasse metuebant, viriliter sese atq; grauitè ferentes propter matris diuersitatem insimulare incipiunt, deinde adultiores atq; potentiores facti, cōtemnunt, ac demum dura acerbisq; consuetudine, tamquam alienum à se omnes habent, perpetuò alterius matris opprobrio excipiunt, demum cohæredem sibi futurum negant, ac tandem excludunt, omniq; in posterū hereditatis ineundæ spe deturbant, ut fortem animum hac impulsam contumelia, non solum domo, sed patria etiam omni regione abalienatum, ad mutandi loci cogitationem cogant. Ex narrationis serie tempora distinguentes, intelligimus illum primum communi consilio, & coniunctis fratrum opibus, vni exclusum, deinde etiā hereditatis expectatione ac spe, qua pendere fortassis posset, fuisse quoque deiectum, nullo alio nomine, nisi quia de altera matre natus es. nam paternum nomen inscias iri non potuit: In domo patris nostri. Illud verò, Esse non poteris, nō ad leges neq; ad mores, sed ad voluntatem violentiæq; impetum & furorem refertur. quod in exemplaris verbi pronūciatione adnotatur, Non hæreditaberis (ut sic explicandi causa loqui liceat) in domo patris nostri. est autem in antitheto elegantia & grauitas Latino sermone negata. Domus in sacra lingua non ædificiū ipsum, sed familiam atq; sobolem ex receptissima translatione significat: Ben verò, pro quo Romanè filium reddimus, ædificij partem solidam & firmam, cuiusmodi lapides lateresq; sunt, indicat, allusione ad lapidem facta. Στύλοι τῶν οἰκῶν εἰσὶ πᾶσιες ἀπέρας, uti apud Euripidem dicit Iphigenia. lapidi verò nomē Hæbraicè est Aben; lateribus autem coctis Laben. Tu, inquit, quamquam à patre nostro Gilghadi, hoc est, Galaadites dicaris; tamē nobis in paterna familiæ constructionem & amplificationem cohærebis minimè, quem nunquā vel audiemus, vel patiemur cognominari Ben Gilghad, hoc est, filium vel lapidem Galaad; sed Gilghaditem quidem, de quo non laboramus modò: verum Ben israh abhereth athah, filius lapis mulieris alterius tu: eam igitur domum, cuius tu Ben es, curato, nos autem patris curabimus. & ornabimus, qui Gilghad Banim perpetuò dicitur sumus. Atque ex his apparet ratio, quamobrem in ipso primo huius capituli versu Iephthe Galaadites, idemq; meretricis mulieris Ben, siue filius, fuerit vocatus.

Euripides in Iphigenia in Tauris.

Quos

Quos ille fugiens atque deuitans, habitauit in terra Tob. Congregatique sunt ad eum viri inopes & latrocinantes, & quasi principem sequebantur.

MANIFESTA vis proditur verbo ipso fugiendi atq; deuitandi, quod idcirco interpres noster adiunxit. terram autem Tob non longè ab illa regione remotam fuisse, consecuta postea de Iephthei felicitate fama arguit. est verò nomen non regionis, sed viri ea tempestate principis; quod ex eo apud omnes fere interpretes fidem obtinet, quod nusquam huiusmodi nomen in sacra ac prophana geographia topographiaq; exsistat: quamquam Chaldaeorum exemplar vnum Toba, id est, bonam habeat, quod tamen cum ceteris exemplaribus non pugnat, Chaldaicis idem cum sacris retinentibus nomen Tob. Fuit autem illi principi viro vocabulū huiusmodi, siue proprii nominis vsu impositum, vt sancto illi seni Tobix, eiusdemq; filio Tobi, siue explorata atq; spectata virtutis ratione & commemoratione cognomen in elogio tributum, vt nunc in Hispania Bethica finibus Asidonensis Medina ducibus ex egregia à maioribus accepta, & à posteris conseruata erga Regem Rem publicamq; fidei testimonio, Boni cognomen perpetuò adheret. Hunc itaque principem, suaq; terrae defensorem nec ignauum nec ingratum, vt vel nomen ipsum profiteri videbatur, sibi, in cuius praesidio ac tutela lateret, Iephthe patronum petit, cuius etiam gratiam boni fortisq; viri praestando officio promereri adipisciq; studuit, nec cerè voto frustratus, quippe qui collecta paulatim vacuorum virorum phalange, eadem sapienter ac feliciter decenda atq; exercenda, felicitatis in gerendis rebus opinionem publicè habuerit. Viri inopes & latrocinantes. Chananeum nomen REKIM vacuos otiosos, atq; patrimonio & cura liberos significat, qui cum quid agant domum non habeant, militia, quam compendiosissimam sibi fore sperant, sese vltimò addicunt, siue ea iusta & legitima sit, siue improbius, qualis praedonum, & piratarum, ac grassatorum. hos Latini errantes, Hispani auenturosos citant, qui quòd stipendia non mereantur, facilius teneri possunt etiam pauperioribus ducibus, spe tantum commodorum, ex exspoliis aut direptionibus diuidendis contenti. Graeci λιτοὶ interpretati sunt, quos Latinus cutus, Inopes dixit. horum ultrouenturium copiam, propter comitatus, & manitatis, atq; dexteritatis opinionem, paulatim ac singillatim collectam, & tum in exemplari verbum ΙΙΘΛΑΚΕΤΥ declarat, translātū ab iuu vel oleas, vel nuces, vel huiusmodi fructus in terra sparsos, colligunt. Hinc nicè, apanaron se vno à vno, dos à dos, y tres à tres. Non coactos verò sponte conuenisse, reciproca verbi forma docet: Et quasi principem sequebantur. ex exemplari lingua: Et egrediebantur cum illo. quo dicè diu po militaris ordo ac disciplina, exercitatio dexteritasq; significatur. vt illi

1 Sam. 18. Et egrediebatur ad omnia David quacūque misisset eum Samuel, & am-

20 uisit eum Saul à se, & fecit eum tribunum super mille viros, & egrediebatur & in.

& intrabat in conspectu populi. Atq; hac oratio virum non latronem, sed prudentem ac strenuum ducem describit, qui sociorum phalangem instruatam, & in disciplina contentam, dictoq; parētem, nusquam inertem, nusquam segnem, ac minimè vsquam desidem, verum prorsus alacrem, ita vt numquam ipse prodierit in bellum, quin omnes, nullo excepto, haberet comites, concordī animo ad omne belli discrimen secum subcundum promptos: qua res & ipsis, apud quos debebant, populo ac principi utilis & grata fuit, & Iephthe dexteritatis ac virtutis opinionem celebritatemq; comparauit.

In illis diebus pugnabant filij Ammon contra Israel.

FUGAM illam Iephthe multo ante Ammonitarum inuisiones & incursionem fuisse, expositio hac adnotat, ita vt quod Iephthe exsiliū dicebatur, tamen ad salutem populi opportunitatem diuina prouidentia translātū fuisse videatur. ita Deus, qua per iniuriam ab hominibus temerantur, ad eorum ipsorum, à quibus illata est, commodum & praesidiū conuertere nouit. cuius rei exempla quamplurima in sacris obseruantur historiis. vt illud: Nolite Gen. 50. timere: num Dei possumus resistere voluntati? Vos cogitastis de me malum, sed Deus vertit illud in bonum, vt exaltaret me, sicut in praesentiarum certis, & saluos faceret multos populos. Huiusmodi rationem à Deo nunc ininitam, historia indicat, nempe opportunè istam calamitatem per Ammonitas Israelitis illatam ea tempestate, qua Iephthe Gilghadites florere in suo exsilio, atq; virtutis dexteritatisq; famam colligere cepisset. Ex Hebraica figura sic reddere Latinis verbis possumus: Et fuit à diebus & pugnabunt filij Ammon cum Israel. Et fuit, orationum & narrationum contextum indicat, vt apud Latinos, Illa tempestate. A diebus, annum integrum significat, vt in Abrahami historia. Maneat puella saltem decem dies apud nos: Gen. 24. & postea proficietur. in exemplari est: Dies vel decimum, quo tropo vel annum totum, vel decimum vsq; mensem illam apud se herere rogabat: atq; ita apud Latinos disiunctim explicandus est locus. Sic in hac narratione post excursions illas atq; inuisiones, coentumq; Israelitarū in Mispan actum, post receptos in Gilghad atq; in suas regiones Ammonitas, decurso iam anno bellum aperte omni Israeliti ab ipsis inferendum indictum promulgatumq; fuisse. interim verò & istos instructiores copias comparasse, & Israelitas paenitentiae ac pietati cum primis, deinde concordiae & collectioni virorum, atq; aliis rebus opportunis dedisse operam. Inducto autem atq; inferri caepio Israelitis bello, Gilghaditas, quos, propter vicinitatem regionis, primos impetus sustinere necesse erat, plebiscitum illud antea declaratum edidisse, ac de eligendo quaerendoq; duce sedulo egisse.

Quibus acriter instantibus, perrexerunt maiores natu de Galaad, vt tollerent in auxilium sui Iephthe de terra Tob.

HUIUS iam aperti & manifesti belli initia fuisse arbitramur diruptionem montium, quibus Galaaditis regio ab Ammonitis diuidebatur. Namq;

Amos 1.

hac facilioris expeditionis, & celerioris occupationis causa multis magnisq; operis factam accepimus contra Gentium ius, contraq; fas; quam iniuriam & hoc tempore per Iephten victorem, & postea alias ulciscendam Deus iudex suscepit. S. S. E. Hac dicit Dominus: Super tribus sceleribus filiorum Ammon, & super quartum non conuertam eum: eo quod dissecuerit pragnantes Galaad, ad dilatandum terminum suum. Pragnantes autem, idem quod montes non steriles illic significare, in commentariis declarabamus.

Jerem. 49. & apud Ieremiam: Ad filios Ammon hac dicit Dominus, Numquid non filij sunt Israel, aut haeres non est ei? Cur igitur hereditate possedit Melchon Gad, & populus eius in urbibus eius habitauit? Idcirco ecce dies venient, dicit Dominus, & auditum faciam super Rabbath filiorum Ammon fremittum praely, & erit in tumultum dissipata, filiaq; eius igne succendentur, & possidebit Israel possessores suos, ait Dominus. Igitur quo tempore bellum hoc ardere, ac montes finesq; vastare caeperat, Maiores natu, hoc est, Familiarum principes viri ac proceres, quorum titulos iam enumerauimus, admissio plebiscito illo Iephten petiere, curam tutelamq; sui rogantes, imperiumq; & suo & populi nomine vltro deferentes, qua in legatione seniorum ac primorum cum primis est habitata ratio, ut res communi omnium consilia acta constitutaq; crederetur: constabat enim de plebis rogatione & consensu, de primorum vero adscensu non constabat. id vero ut omni dubio eximeretur, proceres ipsi legatione suscepta curauere simul, ut hoc ipsum exploratum esset, utq; res maiore dignitate & auctoritate personarum inita, maioris a persuadendum ponderis ac momenti esset, atq; adeo si ad conditiones descenderetur, nihil excipi demum aut mutari posset ex procerum a plebe ornatum atq; praemissorum concessionibus & pactis.

Dixeruntque ad eum: Veni, & esto princeps noster, & pugna contra filios Ammon.

QVAM QVAM in illo plebiscito imperium ei decretum fuerat, qui Ammonitas bello impetisset; diuersa tamen ratione fuit a legatis relatum, quibus commodius ad persuadendum visum fuit consilium, si dignitas primum auctoritasq; vltro offerretur viro, deinde vero cura & industria, quanta dignitate digna esset, postularetur, cum promissione facilitatis, commoditatis, & fidei, quae suscipiende provinciae pondus grauitatemq; minueret. Magna enim res imperium atq; potestas esse creditur, quamobrem magnis laboribus ac sudoribus, multoq; negotio ab iis qui gloriam aucupantur petita, non tamen omnibus obtenta est, quandoquidem multi in ipsi cubuere initiis, nonnulli in gerendarum rerum feruore & aestu obruti, vix portum iam tenentes periere. Quamobrem multi propter incertum exitum sese discrimini committere verentur. Huiusmodi ambiguitatem difficultatemq; omnem non emolliunt tantum aut eleuant legati, sed oratione ac re prorsus tollunt, idq; solum postulant ut Iephtae fidem ipsis habeat, seque credat

credat iisdem, atq; socium nunc praebeat, principem constituendum quam primum in locum deuentum fuerit. Veni. Nam hoc ipso & tua erga nos fides, & nostra in te cognoscetur voluntas, atq; hoc pacto ratio nostra constituetur, ut tu nobis princeps, nos tibi dediti atq; imperio parentes dicamur & simus. de reliquo populo nihil dubitandum est, ubi nos ipsi seniores & primores te nobis praeficimus, cuius auctoritas vel nobis obsidibus constabit, etiam si nullus populi accederet consensus, nedum nunc cum populus ipse vltro de vindice sibi atque ceteris omnibus appellando legem tulerit, eumq; potissimum deligendum decreuerit, qui Ammonitas bello adortus, rem strenue gesserit. Horum vero qui rogationem ac voluntatem praestaret, tu vnus nobis praeter ceteros idoneus ac legitimus praecipue indicatus es, ut qui & natura Gilghadites, & virtute fortis strenuusq; extiteris. Atq; ut nos populo consilium acceptum ferimus, tu nobis iudicium debes, qui te populo & nobis statuerimus principem. Quamobrem de componenda primum & constituenda principatus tui ratione & possessione, cura altera nobis omnino sine tuo negotio suscepta, altera tibi tantum de conseruatione reliqua est, eaq; non difficilis explicatu, tum propter honestatem, tum propter officium, quod facultate etiam maiore, nostra ex parte iuuabitur & fulcietur. Et pugna contra filios Ammon. in exemplari lingua ita est. Et praeliabimur in filiis Ammon. Non possum satis admirari illius aetatis hominum, atq; linguae illius elocutionem, tanto rerum & rationum pondere, tam breui verborum numero expressam. Viro omni, ac principibus praecipue, rem dignitatemq; suam tueri atq; defendere, tum honestissimum & expediensissimum est; tum etiam longe facilius, quam nondum suam inuadere & usurpare. Namq; hoc tyrannidis, illud muneris officiiq; est proprij; illud commississe, hoc etiam omisisse flagitium censetur. Causa igitur commendatio in rerum serie & consequentia versatur. Antequam princeps fueris, non te vlli pro nobis periculo expositum volumus: ubi iam constitutus sis, tu ipse dignitatem amplitudinemq; tuam conseruandam suscipies. Namq; hoc res ratioq; postulat. est & alia vis & significatio in verbo pugna, a persona ipsius more, instituto, atq; studio petita: quippe viro forti, & maximi ad res gerendas animi, nulla res gratior contingere potest, quam propriae virtutis exercenda oportunitas & occasio, quam vel vltro quarere & antecapere, vel oblata tenere, vel amissam plorare fortissimus quisque solet. Cum vero hoc vno studio atq; negotio & rem & decus sibi comparare Iephtae constituisset, opportunè & sapienter ad id agendum inuitatur, quod ipsi dulce ac decorum in primis habebatur, hoc est, ad pugnandum; quod eo libentius suscepturus erat, quo honestius intelligeret. Iam vero si honestati utilitas, atq; his etiã facultas accederet, nullus vel comparationi vel exceptioni restabat locus, quo minus magno studio, intrepido animo, atq; ingenti spe rem alacris aggredere-tur. Hac autem omnia breuissimo hoc verborum compendio continentur. Non, inquiunt, te otiosum principem esse volumus, quippe cum nec mens,

nec etas ista ad otium vel ad umbram comparata tibi videatur, atq; ita gra-
uiter patiaris te à bellica rei studio ad inertem & ignaum principatū tra-
duci. ad pugnam rogaris, eamq; longè honestiorem ac iustiozem istis qui-
bus das operam. Namq; ista in alterius causam gratiamq; tractantur, nepe
principis terræ huius, in qua nunc hæres. At verò hoc, quod tibi suademus
bellum pro patria, rebus, dignitate, autoritate, principatu, populisq; tuis ho-
nestatis & utilitatis ratione ac iure plurimum præstat. Præterea hic tu
bellum non cum inimicis, non cum hostibus tuis geris, sed, stipendiariorum
more, principis terræ huius arbitrio voluntatique obsecutus, alienos hostes
inuadis & sustines. At verò hoc non honestum modò, sed necessarium pri-
aris & focis, pro patria & salute ac liberis, aduersus legitimos hostes iam
inde à principio gentis nostræ declaratos & infensos, nunc verò maximi
infestos, filios Ammon, ita vt belli causa & materia nulla possit esse iustio-
z nec necessaria magis, quam tu vel priuatus fouere inuareq; deberes, nedum
princeps declaratus, libenter suscipias. Quod verò notanter pronunciat.
In filiis Ammon, modum, locum, formam commoditatemq; spectat. Namq;
hostem in suis regionibus potiùs petitum adoriri, quàm in propriis operiri
& expectare, bellandi peritissimis commodius, facilius, splendidius multo,
atq; magis etiam compendiosum indicatur. Quippe duobus alendis exerci-
tibus terra exhausta, & cultura intermissionibus debilitata, atq; adeò mili-
tum licentia & frequentia multis partibus vastata, citius ad deditioem
ad conditiones cogitur, ac deinceps in sui restitutionem intenta, de alieni
inuadendis cogitat minùs. præterea direptionis ac prædæ spoliòrumque spe-
magis in hostili quàm in propria regione milites ducuntur. Nam hic si vin-
cere contingat, præter sarcinulas impedimenta q; bellica, nihil quod diripi-
tur utile constat: illic victoribus & ista multo commodius, & victi prin-
cipis vrbes, oppida, ades cum priuata tum publica, spoliòrum materia &
copia abundant. His porrò addendum, vt res aleaq; sinistrè cadat, si is qui
alterum inuaserit, propulsetur, tamen suam regionem, quò sese recipiat, que
que imminutum hostem minori cum periculo sustineat, integram fane-
temq; sit reperiturus. Quamobrem huic eidem rationi in illa populari le-
gum cautum fuerat, Qui in filiis Ammon cœperit præliari, erit dux populi
Galaad. Porrò, quod maximi etiam in suasionibus momenti est, facilius
etiam & commoditas unico verbo Præliabimur, exponitur, cum Iephthæ
auspice ac duce primores hi, non spectandi, aut aliud agendi, sed pugnantis
animò atq; studio, ac dexteritate sese prodituros profiteantur, qui cum pro
religione, pro vita ac patria, pro liberis & agris, pro libertate ac dignitate
propria bellum incant, strenuè acturos significant, vt offensiam & irritatam
prouocatiq; sapiùs, contumeliam ulciscantur suam. Præliabimur in filiis
Ammon. nos præliabimur, tu imperabis.

Quibus

Quibus ille respondit: Nónne vos estis qui odistis me, & eiecistis
de domo patris mei, & nunc venistis ad me necessitate cõpulsis?
HUMANI iudicij inconstantiam temeritatemq;, prudentis ac fortis
viri oratio hæc breuiter ac dilucidè arguit, quod plerumq; ex opinionis tu-
multu agi solet, in rebus secundis præsertim: ex veri autem obseruatione ac
trutina raro, idq; aduersis temporibus coactum ducitur. Tantum enim illa
proprij commodi cupiditas hominum animos transuersos agit, vt, ne am-
bitionis & superbiæ materia desit, ipsa sibi certas vel leges vel consuetudi-
nes fingat, quibus quæ vnica atque cõmunis deberet esse societas, leuissimas
ob causas nulla indicata culpa scindatur & dissipetur. Sed hic ingens im-
mensusq; sese aperit campus, in quo cum oratio liberè vagari non possit sine
frequenti multorum atq; importuna offensione, in exiguum nobis gyrũ com-
pellenda erit. Cum natura ipsa veritatē rerum viri vnus cuiusque existi-
matio ea esse ac manere debeat, quæ virtute, non quæ externa aliqua ope illa-
ta est; illud plerumq; vel nullo vel postremo loco ponendum, hoc in primis ac-
ferè vnice & solidè probandum & petendum homines arbitrantur, in quo
ad iniuriam vsque, & ad humani iuris, ad ciuile officij, ad fraternæ vsque
pietatis contemptum & violationem peccare non verentur. Cuius maligni-
tatis exemplum in huius viri causa arguitur: quod antequam explicemus,
quibus nam iudicibus ac personis obiectum fuerit, indicare operæ pretium
fuerit. Quibus ille respondit. Exemplaris lectio personarum authorita-
tem exprimit. Et dixit Iephthæ senioribus Gilghad. Vt causa ipsa ex per-
sonarum ratione iure perorata agnoscat, non ait, hominibus, sed quibus,
hoc est, iisdem ipsis senioribus, eodem nomine ad partes vocatis. vosne senio-
res Gilghad, quorum vel iudicio, vel consensu e ciuitate societateq; vestra
eiectus, alienatus, expulsusq; fueram, me nunc non vt ciuem, sed vt auxilia-
torem petitis, id est, non iuri meo, sed vestra consulentes inopie. oportet au-
tem vel nonnullos ex his ex eadè familia, & fortasse etiam Iephthæ fratres
fuisse, cum seniores Gilghad nominentur omnes, vel cum senioribus non-
nullos ex fratribus rogandi causa adscitos venisse. Iã verò vt, quo iure, quò-
ue more Iephthæ causam suam egerit, cognoscatur, antiquorum Iuris consul-
torum responsum de hac re citare, atq; interpretari non pigebit. Fuit olim,
hodieq; exstat ciuile iuris ex Mosis lege deducti cõmentarius triplex: vnus
Misne, hoc est, repetitio legis; alter Gamara, id est, integra; tertius Thozze-
pha, inscripti; postremum autem opus Authenticam vel adiunctam dicere
Latine possumus. Huius Chaldaica interpretatio, quæ ad hanc rē facit, sic
Latine ex verbo reddi potest: Hæc à principio in Israel fuerat lex, vt ne alie-
naretur hereditas à tribu in tribum traducta. quam ob rem nemo vir ex
aliena tribu uxorem accipere poterat: cum verò accideret, vt cuiquam mu-
lier ex aliena tribu propter amorem optaretur, ea dimittebatur ex viri do-
mo sine hereditate, cui ex hominum sermone nomen deinceps ad hærebat
RVNDAKITA [idem Chaldaicis valet quod Hebræis ZONAH, signifi-
catq;

De Sanctis
& hereditariis

catq; Latinè quaestuariam [sue merentem] quam, inquam, vir illius non
 33 contribulem amauerat. Huiusmodi autem fuit Iephte mater, &c. Hactenus
 explicatio nominis ZONAH Chanaan, & PUNDAKITA Assyri; quam
 ob rem ubi superius Iephte à fratribus exclusus dicitur illo nomine, Quia
 de altera matre natus es, Chaldaeus interpret vertit, Quia filius mulie-
 ris ex tribu alia tu. Atque hoc quod uxorem ipsam spectabat, indicatum,
 cuius in hereditatis partem etiam vidua relictæ, vel repudio exclusæ, vel
 aliàs discedentis nulla causa cõstabat. Quod verò ad huius prolem ex huius-
 modi viro susceptam attinet, ita in Misne & in Gamara habet: Cui filius
 33 est, ex quocumq; loco, tamen filius ipsius est, idq; ad omnem rem, exceptis in-
 33 quos vel ex ancilla, vel ex alienigena, hoc est, Gentili habuerit. in cuius de-
 33 finitionis explicationem illud à iuris prudentibus adscriptum est: Quid est
 33 quod dicitur AD OMNEM REM? nempe ad hereditatem & impurita-
 tem eiusdem. Hoc est, ut idem ad hereditatis ius admittatur, quippe iisdem
 cum patre suo obseruatiæ, & religionis, atq; puritatis obligationibus deuin-
 ctus est. Quibus ex definitionibus ac legibus, legumq; interpretationibus
 illata Iephte à fratribus iniuria arguitur. quæ cum hactenus patienter per-
 lata fuerit nunc ut opportunè, sic & confidenter his legatus obiecta expo-
 brataq; fuit: ut, si repulsa daretur, iustissima videri omnibus posset. Nam
 quis beneficium, quod nõ debetur, postulat ab eo, quem ipse suo iure per vim
 & ignominiam contumeliamq; deiecerit? Iniuriã autè non solum ex factis
 sed ex animi impulsu exaggerat; Qui odistis me: idq; validissimo argumẽ-
 to confirmat, hoc est, iudicy rei q; exemplo, non modo qui nullum apud
 mihi in repub. aut ciuitatis muneribus locum esse volueritis, sed ex domo
 familia patris mei, vobis notissimi, contra fas & ius eiecistis me, quem
 ipsa pueritiæ indole noueratis, in paterna domo adoleuisse videratis; eadem
 cum patre religionis obseruatione spectatum, & si nõ utilem vobis, quia ex-
 periri propter inuidiam non placuit; tamen innocentem, tamen modestum
 neminiq; umquam in fensum, neq; fratribus iniuriam, etiam cum male
 ipsis haberet, nec postea etiam ullo vel leui facto vel dicto infestum, sed
 dentem omnino, quem vos neque tunc defendendo aut iudicando asseru-
 stis, nec toto hoc tempore postliminio reuocandum curauistis, ut pote non ne-
 lectum modo, sed odio habitum, interim dum nihil esse videbatur quom-
 rationem habere cogere mini. Namq; ista vestra modo apud me actio nõ
 luntatem probat, sed necessitatem manifestam arguit: cui ut quam occul-
 simè pareatis, isto principatus pretexto titulo datis operam. Et nunc ad
 venistis necessitate compulsi. Ex propria lingua: Et cur venistis ad me
 nunc cum angustia vobis? Miror, inquit, vos hoc tempore venisse, cum
 nullo pacto amicitiam vel curam mei, sed vestri unicam docere demonstra-
 reg; potestis, ad me ita vobis exceptum, cum liberum iudicium, integrumq;
 constabat officium, quem nihil auxilij vel opis ex vobis petere aut indigere
 scitis nunc, imo contrà vobis opportunum & opitulatorem existimatis, ad

arumna

arumna vestra vel depulsionem, vel communicationem petitis. cum meae
 res in angusto essent, neminem vestrum aduocatum aut vindicem expertus
 fui: cum vobis angustissima sunt, mihiq; secundiores, vos omnes ad me con-
 fugitis. itaq; temporis occasio nec dissimulari verum, nec dolum celari sinit.
 Cum angustia vobis. Quod quam iustum sit, res ipsa indicat: ceritè vobis
 nec liberale, nec decens videri debuit. Cur ergo venistis?

Dixeruntque principes Galaad ad Iephte: Ob hanc igitur causam
 nunc ad te venimus, ut proficiscaris nobiscum, & pugnes cõtra
 filios Ammon, usque princeps omnium qui habitat in Galaad.

INGENIOSA necessitas & senilis prudentia effecerunt, ut iisdem
 argumentorum locis, quibus ad repulsæ honestatem causa Iephte constabat,
 ad efficacem tamen perorationem color inueniretur. Namq; ille ex absurdo
 atque indecoro illorum petitionem exprobrauerat, hoc ipsum argumentum
 ipsi ad mouendum, impellendum, ac demum conuertendum viri animum ar-
 ripiunt. Nobis, inquit, non ut priuatis, sed ut senatoribus Galaad iniu-
 riam tibi factam, vel ut authoribus, vel ut non propulsantibus exprobra-
 sti, cum illa non consilio nostro, sed fratrum tuorum insolenti tumultu illata
 sit; nam tu non nos, verum fratres tuos fugiens huc te recepisti: sed ex eo
 nos ista culpa liberos cognosces, quod nos ipsi, qui tunc non tantum à te ste-
 tisse videbamur, nunc nulla fratrum tuorum ratione habita, ultro te petie-
 rimus, non modo in tuum ordinè restitutori, sed in amplissimum locum pro-
 moturi, principem constitutum non fratrum tuorum modo, quibus vel mi-
 nor antea, vel par, saltem non maior censeretur haberi q; poteris, sed nostrum,
 atque ad eò omnium qui habitant in Galaad. Demus tamen & istud tibi;
 nos in partem istius criminis vocatos, vel si mauis etiam, nos esse qui culpam
 omnem cum fratrum, tum nostram prestare debeamus: quid nam tibi gra-
 tius, oportunius atque honestius contingere potuerat, quid magis in votum
 venire, quam ut nos ipsi prestaremus, & qui te, quem arbitrio vel interces-
 sione retinere priuatum, ut existimas, possumus, nunc ultro itinere susce-
 pio, ac opera data petamus, & reuocandum deducendumq; curemus tanto
 cum splendore ac honore, ut cuius priuatae salutis non consuluisse videri pos-
 sumus, nunc publicæ patriæq; salutis administrum salutatum & declara-
 tum comitemur, ducentq; nobis in bello proficiamus? itaque hæc ipsa nostra,
 quam reprehendis, opera veniendi ad te magnam non solum acceptæ tibi
 contumeliæ compensationem, sed gloriæ amplificationem affert: quam si tu
 repudiaueris, non iam nostra culpæ, sed tuæ vel contumaciæ vel inhumani-
 tati, vel etiam tumiditati ac pectoris angustia imputandum erit. nec enim
 diffidentia debet adscribi, cum nos ipsi ad te venerimus, nosq; tibi credide-
 rimus hoc loci, & comites itineris ac demum promissorum obsides prebueri-
 mus. Ob hæc causam. Quia eiec tus es: nam si id nõ accidisset, vel tu apud
 nos non tantam virtutem ac dexteritatem ostendisses, ut illius ergo vnus
 delige-

deligereris in omni regione dux, & vnus creareris princeps. Quod si maxime contingeret, non tamen tantam omnium nostrum in te voluntatem experirere, atque nunc opera officioq; experiris, qui venimus ad te seniores primoresq; Gilghad, vt sumus omnes, & non aliquem misimus nuncium. Atqui si vel non exclusus, domo tamen propria relicta huc te sponte tua recepisses, propter necessitatis auctoritatisq; patrie ius non petitus à nobis, sed accessitus ac iussus venire debuisses. Ac nec quidem fortasse tu vnuquam domo excessisses tua, neque eam tibi, ciuili & rei familiari intentus, virtutis & fortitudinis opinionem comparauisses, quam istud quod vocas exsiliu peperit. quam ob rem quam tu iniuriam accusas, nos opportunitate & commoditatem, ad nomen decusq; amplificandum tibi creatam, interpretamur, atque adeo nobis acceptam referendam; quam si ex odio atq; contemptu profectam criminaris, nihil est quod crimen istud vel declinemus, vel frangamus, vel condonandū vincamus, nisi vnatanti senatus pœnitentia, quæ nostro aduentu comprobatur, cum oblatis vltro principatus promisso: quem vbi obtinueris, pro arbitrio in omnes habitantes Galaad, atq; adeo in nos ipsos exercere possis. Sua ex lingua sic orationis huius reddentur verba: Ideo nunc conuertimus ad te. quo verbo facti pœnitentia integra non animi tantum, sed officii atq; operibus declarata indicatur. nisi enim omnium nostrum voluntas ad te conuersa esset, non omnes viri tam graues ad te petendum conuenissemus; nunc vero verso studio communiter conuenisse videtur ac te rogantes propugnatoresq; postulantes & salutantes, primas vltro deferentes audis. Quid nam excipere excusareq; potes, quo minus nobiscum vnâ venias pugnaturus, non tu solus, sed nobiscum, propugnationisq; praesidium, hoc est, rerum summam commissam solus reportaturus?

Iephte quoque dixit eis: Si verè venistis ad me, vt pugnem pro vobis contra filios Ammon, tradideritque eos Dominus in manus meas, ego ero vester princeps.

VT redargutionis huius planior reddatur sensus, carmen totum singulorum verborum enumeratione ac serie vertendum censemus. Et dixit Iephte ad seniores Gilghad: Si reuocantes vos me ad præliandum cum filiis Ammon, & dederit illos Dominus ad faciem meam, ego ero vobis in caput. In dubiis ac suspitione dignis actionibus cauere virtutis prudentiæ adscribitur: Ad tristem partem strenua suspicio, inquit ille, quidem in colloquio hoc non minus prudentem & circumspectum sese præbuit Iephte, quam in bellica virtute fortem antea præbuerat: quæ res observationi multum etiam ponderis apud seniores addidit, non minus ad res agendas prudentiam, quam ad gerendas dexteritatem miratos. Prima quidem salutatione ad imperium in ipsos, quam primū in patriam venturum esset, ineundum inuitasse videbatur, idq; oratio ipsa præferabat: Veni, & esto princeps noster, & pugna contra filios Ammon. Id ille non ex animo

nimo ac studio, sed ex necessitate profectum arguebat, quam suspicionem iratores delere curantes, eo quo explicuimus pacto responderunt, se ob eam causam venisse, vt secum reuocato bellum in Ammonitas demandarent, atque imperium in Gilghaditas decernerent, itaq; in posteriori oratione imperij mentio belli curam demandandam secuta est. Hac ipsa autem sermonis ratione illud ipsum, quod principio obiecerat, nunc rursus cõfirmat Iephte, id est, ipsos non ex voluntate, sed vsu coactos agere secum; id est, ita callide promittere, vt non qui propter amicitiam ad honores, sed propter metum ad labores aduocent; vt cum, si victi essent, necessarium Ammonitarum iugum subire deberent, lenius ac satius arbitrarentur Iephte imperium pati, si per ipsum victores euaderent; atque ita illum non haberi inter Galaaditas & fratres primum, sed ex inimicis leuiorem futurum duci. Ac verborum quibus hic sensus exprimitur explicatio iam sese aperit: Si verè venistis ad me. Iam vestra sese mens oratione ista palam prodit. Nam reuocatio ista non ad honorem, sed ad laborem mihi imponendū decreta fuit, Vt pugnem pro vobis contra filios Ammon. Egregiam verò ac sinceram renocationem, magnumq; honorem, magnum potius onus, Vt pugnem contra filios Ammon: priuatus nunc ac tutus cum sim, eo veniam, vt priuatus etiam vestra bella suscipiam, priuatusq; geram: atqui victoria premium honestissimum dicetis fore, principatum apud vos exercendum. quid, si ante victoriam occumbam, quid vel commodi vel honoris mihi ex vobis venerit, quod animum vestrum mihi probet, quodq; periculum compenset aditum? imò vnicum tamquam vobis inuisum caput meum, quod discrimini obijceretur petitum, huiusmodi declarabit exitus. Quod si dicatis, magnam vobis in Deo spem esse obtinenda per me victoria: namque ego quidem illum solum modo victoria auctorem appellaturus, spectaturus atq; habiturus sum, neminem præterea alium; cum hæc sua ipsius atque Israelis sui causa sit. Atqui tunc Ego ero vester princeps scilicet: verum principatus ille quoniam iure ad me pertinebit, studij ne ac voluntatis, & concessionis declarationisque vestre, an potius laboris & operis à me suscepti, & belli atque victoria legibus? magis autem Dei vnus consilio ac beneficio, qui me & victorē constituerit, & re prosperè gesta principem vobis vel inuitis præfecerit. itaque non libentibus, sed coactis vobis me reuocari intelligo, à quibus id tantum suscepisse dicar, Vt pugnem; à belli verò ac periculi superati iure, atq; adeo à Domino vt vobis præsim, qui seruitutis graue iugum vobis ab hoste imminens fractum repulerim. Hanc verò suspicionem qua ex propriis verbis à Iephte præstringebantur, nulla commodius ratione delere potuerunt senatores illi, quam deditioe præsentis, ac declaratione ad Iephte arbitrium facta, iureiurando in præsentiarum dato, velut pignore, quo nullum vinculum ad adstringendam fidem p̄ viri arctius esse voluerunt, Deo id probante, atque ita sanciente: Reddes autem Domino iuramenta tua.

Qui responderunt ei: Dominus qui hæc audit, ipse mediator ac testis est, quod nostra promissa faciemus.

Hebr. 6. **HOMINES** per maiorem sui iurant, & omnis controuersia eorum finis ad confirmationem est iuramentum, Deo videlicet immortalium iudice tum teste interposito. Atqui cum se duplicis orationis quadam quasi pugnantia urgeri intelligerent, consultißimum esse duxerunt, interpretationem non sibi referitare, sed Iephte ipsi totam permittere, atque posteriorem orationem cum priore hoc pacto confundere, ut nullus illis malitia, nullus Iephte suspicionis relinqueretur locus. Quod nostra promissa faciemus. Hoc modo Latinus interpres pactum ad priorem orationem referendum declarabat, idque ex exemplarium verborum serie explicamus: Deus erit audiens inter nos, nisi secundum verbum tuum sic faciemus. Pactorum inquit, & conuentorum ea vis naturaque esse debet, ut quocumque modo pronuncietur oratio, res tamen ipsa simplex immobilisque constet. Non enim ex pactione verborum quibus iusurandum comprehenditur, sed ex perficitur & malitia, per quam insidia tenduntur alicui, Deus immortalis hominibus irasci succensereque solet. quam ob rem quæ nos tibi promittimus, non tu nostro, sed ex tuo usu declarari accipere iure debent. sed ut nihil etiam huiusmodi nobis vel ad exceptionem, vel ad explicationem reliquum esse possit, non nostram, verum tuam orationem valere Deo teste atque iudice volumus, ita ut tibi orationem nostram quolibet pacto explicare fas sit, nobis vero eam ita a te explicatam fide ac re præstare sit necesse, idque nunc religiosa affirmatione sit promissum. ex te itaque dictum, ex nobis expectabitur factum. Et profecto nec commodius, nec liberalius aut certius de re ipsa omni inter illos pangi ac transigi potuit, ubi neutri parti ad petendum, vel ad excipiendum reliqui quicquam fuerit. Fuit autem Iephte animus postulandi, ut ante belli initia præfectus declararetur, idem ipsum rursus concedendi, sententiarum certa mens voluntasque fuit. Vtrumque verò subsequenti continuo exemplo, communi cum populi tum patrum consensu, firmatum exstitit.

Abiit itaque Iephte cum principibus Galaad, fecitque eum omnium populis principem sui: locutusque est Iephte omnes sermones suos coram Domino in Maspath.

BELLVM illud tametsi ad Israelitas pertinebat cunctos, præcipue tamen Galaaditas spectabat, qui primi hostium inuasioni obnoxij, atque horum causa ceteræ etiam tribus, uti superius intelleximus, vexabantur. Quam rem omnis de Iephte eligendo ac sibi præficiendo ratio, ad communem Israelitarum conuentum, qui apud Mispã celebrabatur, à Galaaditis delata, quorum præcipue in illam expeditionem sese parare & instruere intererat, quorumque consilium & iudicium, de imperio Iephte demandando, nullum in ceteras tribus præiudicium fecerat, utpote tantum in habitatores Galaad principatu decreto, id verò totum cum omni Israele communicandum videbatur.

tatur. Re verò atque ratione omni collata & examinata, conditio demum publice renunciata fuit, atque præsentem & probante concilio accepta, consensu utriusque partis, Iephte videlicet & Galaaditarum. Hoc est quod illa significatur oratione: Locutus est Iephte omnes sermones suos coram Domino in Maspha. Israelitarum communem conuentum, siue Ecclesiam publicam & communem de causa coniunctam sanctam sacramque habitam antiquis, hac & multis aliis lectionibus obseruauimus. S. S. E. Quonia Deus amitor Dominus Deus tuus in medio tui. &: Audi Israel, vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis: non pertimescat cor vestrum, nolite metuere, nolite cedere, ne formidetis eos; quia Dominus Deus vester in medio vestri est, & pro vobis contra aduersarios dimicabit, ut eruat vos de periculo. Igitur in illo conuentu repetita à principio narratione omni, quam antehac legimus concionem à Iephte habitam, ac publica sententia acclamationeque probatam intelligimus. Omnes sermones suos, res omnes initio aliè repetito. Hunc verò eundem locum proprii domicilij nomine delectum, ac deinceps cultum sibi Iephte optasse nosauimus. bono videlicet auspicio inuasis sui, ibidem præsentem Deo ac publico conuentui fauente, inuiti. Fuerat autem locus hic omni Israeli sanctus faustusque, habitus ab usque prima regionum illarum inuasionem & occupationem, propter manifestum beneficium victorie Iosue promissæ ac præstitæ, quo tempore Chanaan eorum Reges omnes, communis propugnationis causa, in eundem locum, Iabino Asorita conuocante, fuerant coacti.

Et misit nuncios ad Regem filiorum Ammon, qui ex persona sua dicerent: Quid mihi & tibi est; quia venisti contra me, ut vastares terram meam?

ANTIQUIS & sacris populi illius legibus nullum bellum cuiquam vel urbi vel regno mouere fas erat, nisi vel propulsandæ, vel ulciscendæ publicæ iniuriæ causa, idque ante denunciationem, oblata pacis temperamento fuerat cauendum, maxime in iis regionibus, quæ in Chanaan eorum censu ab initio non fuerant. Si quando accesseris ad expugnandam civitatem, offeres eis primum pacem, & c. Cuius religiosa legis clemetia sibi rem omnem cum primis inchoadam Iephte proposuit, quamquam fortissimus & strenuus vir, tamen qui fortitudinem omnem non ex libidine exercendam ducit, non ex gloria cupiditate, quæ quorundam animos ad ferociam incendens, iura sibi nata negat, & nihil armis non arrogat, sed ex humanitate & equitate, atque adeo ex iure, ita ut inuitus magis & prouocatus tueri sua, quam ultro aliena inuadere aut affectare censeatur. Huiusmodi exemplo Iephte causam suam aliàs manifestam, tamen publicè constare voluit, antequam vel Ammonitis, vel illorum rebus quicquam vel incommodi vel damni inferre occiperet, missis legatis ad Regem ipsum, illarum, quæ antea ab Israelitis acceptæ erant, iniuriarum authorem, cui & sese cum primis Israeliticis rebus præ-

fectum ac vindicem constitutum declarabat, & causam etiam vel culpam, si qua esset, præstiturum pollicebatur; quæ si nulla esset, tamen iniuriam expostulatam retinens significabat. Qui ex persona sua dicerent. Hac circuitione Latinus interpret nominis Iephte in exemplari expressi notationem explicuit, atque verbi etiam Misit, vim, quæ personæ mittentis auctoritatem firmat. ut aliàs, Deo donante, in disputatione de Apostolatu, explicabimus. Atqui legationis documentum & auctoritatem, nihil præterea litera continebant, sed mandatorum summa ratio legatis ipsis credata fuerat. cuius argumentum illud fuit, vastationis ac direptionis notam & manifestam calamitatem Regi auctori adscribere, & iniuste illatam obycere. Quid mihi & tibi. Quid mihi culpæ, & quid tibi iuris, aut quæ re causaq; iusta est? cum utrumque constare oportuisset antequam vel in moueres quicquam, vel ego vexarer. id enim Regis & vicini & consanguinei officium fuerat. Contrà verò actum est, cum tu non lacesitus aut in regionem tuam latus, vltro tamen veneris ad me, non ad agendum de rebus tuis, sed ad alienas perdendas ac diripiendas, ut vastares regionem meam. Id quod non potuit suscipi sine magna vel mea culpa, vel cupiditate atq; insolentia tua. quam cum ego vlcisci possem, utpote manifestè offensus & latus, tamen iudicio tractanda experiri malui, paratus causam à te dictam iustam concedere, vel iniustam depellere.

Quibus ille respondit: quia tulit Israel terram meam, quando ascendit de Ægypto à finibus Arnon vsque Ieboc atque Iordanem. Nunc ergo cum pace redde eam.

ALIENARVM rerum cupidus & appetentibus, ubi facultas & potentia suppetit, prætexendarum cupiditati suæ causarum materia & copia, siue ea ex vero, siue ex falso, ex proximo, an ex remoto loco, vel tempore petita, non deest tamen. Vbi enim semel mala insedit mens, dictum factumue facile inuenit quo iure, quæve iniuria nocendo expleatur. callido isti & improboque inuidia exardescenti alienaq; felicitati insidianti principi, Iephtie auctoritas quadam tenus contemnitur, rursus quoad se facere posse videtur admissa appellatur. Nam cum is ex legationis personis ac mandatis intelxisset, virum illum principem reipublicæ, & ducem belli causa declaratum priori tantum nomine in responso accipiendum duxit, hoc sensu & colore. Cum tu Galaaditarum iudex gubernatorq; prædicæris, nihil à me ex te postulandumq; putes, ut ab auctore iniuriæ, quam ego mihi factam exponam; sed ut à iudice, cuius officium est non modo curare ne quid cuiquam vel civi, vel hostiti, vel vicino, vel remoto, damni aut mali præter ius afferatur; sed etiam ubi allatum constiterit, euestigio resarciatur. Cum ergo interrogas, Quid mihi, quid tibi? respondeo, mihi causam certam & magnam, tibi nullam esse culpam, sed Israeli omni, à quo exspoliatus fui. quam ob rem ego nihil aduersum te hætenus egi molitusue fui; sed aduersus Israelitas,

idq; non nocendi studio, sed ereptam mihi iam pridem regionem atque possessionem recuperandi. Hæc itaque causa est, cuius confirmatio ab historia petitur, historia autem adnotationibus ac descriptionibus certis coloratur. Principio enim illud statuitur, Israeli ante adscensum ex Ægypto nihil vsquam possessionis in omni terrarum orbe fuisse, præter vnã fortasse speluncam, ab Abrahamo vltra Iordanem in Chananæorum regione emptam ad sepulchri usum. Quod si ex promissis Abrahamo & Israeli factis repetenda ratio fuerit, constabit, nihil illis cis Iordanem antea fuisse promissum à Deo. ascendentibus verò ex Ægypto Israelitis illam vocem causamque semper fuisse usurpatam, nempe Chananææ regionis occupationem & possessionem à Deo promissam, & iam iam præstandam. Namq; huiusmodi illorum professio erat: Tantum est nobis ut concedas transitum, donec veniamus ad Iordanem, & transeamus ad terram quam Dominus Deus noster daturus est nobis. ita adeò nec quicquam illi antea vsquam terrarum proprium, nec alibi quàm vltra Iordanem quicquã promissum docere indicareq; possunt. Quod verò ad me attinet, illud constat, regionem omnem à finibus Arnō & Iaboq; vsque ad Iordanem dictionis meæ fuisse certis, & qui mutari non possunt, limitibus, hoc est, fluminibus tribus definitam. Hanc verò nec sibi Israelitæ docebunt possessam antea, nec promissam quidem, sed dolo ac fraude occupatam, quando ascendit de Ægypto, cum tanta multitudini nec antea à meis offensa aut læsa, vel cauere, vel obstarè illa tempestate ab imparatis incolis non posset. occupatam itaq; & hætenus iniuria retentam, quia non ex æquo ac iusto mihi meisve redditam, adhuc desiderare coactus fui, nunc iam bello repetendam experiri constitui. Neque enim vllum idoneum hætenus nactus fui iudicem, à quo postulare possem: quippe nullus toto hoc temporis interuallo Galaaditis exstitit princeps; sed Israelitarum quadam antea popularis gubernatio fuisse videtur. Nunc verò percomode & mihi & Israelitis accidit, cum tu princeps omnibus constitutus & iudex, quæ meæ sunt, mihi adiudicare & reddere possis ac debeas, atq; hoc pacto & me immunem constituere, & Israelem sustinendi belli molestia, necessitate atq; ærumna vindicare, & me illi pace atque amicitia conciliare ac vincere, certum aliàs & pugnando per vim recipere, quod ius meum persecuto, & pacem danti negatum fuerit. Hæc Ammonitarum Regis dicenda causa summa fuit duabus, ut apparebat, munita rationibus, altera possessionis propriæ iure, altera verò insimulatione iniuriæ qua Israelitæ tenerentur. Ita facile potentiores ad prætexendam cupiditatibus suis honestatem, colores reperiant.

Per quos rursus mandauit Iephte, & imperauit eis ut dicerent Regi Ammon.

Ex exemplari sic, quamquam minus Latinè: Et addidit adhuc Iephte, & misit nuncios ad Regem filiorum Ammon. Pulchra ac decorata

boni principis actio, qui non iure modo atq; causa, sed officio abundare voluit, ac simul ostendere parem sibi esse & respondendi de iure, & bello etiam agendi ac decernendi facultatem & mentem; præterea tantam modestiam, ut quæ officia minimè deberet, tamen faciat: namq; urbani ac ciuili, nec superbia elati principis fuerat, causam suam antè Israelitis per legatos probare, quàm bellum & malum inferre, maxime affinibus ac vicinis. Huius ciuilitatis nullū exemplum editum fuit. verum tam illud multo censendum rusticus & inciuilius, atq; etiā superbius, acceptis vltro per legatos mandatis per eosdem respondere, nullis à se ex propria aula vel seorsum, vel cum iis redeuntibus, vel antea, vel postea delegandis. quod ex Gentium iure ac more etiam inter remotissimos fieri solet, maxime cum aqua aut par potestatis ratio & forma est. Namq; in superiore aliquo principe aduersus inferiores, & legibus suis constrictos, hoc plerumque non requiritur; inter ea verò, qui proprio ac supremo vtuntur iure, desiderari, vitio & culpa adscribitur. Hæc autem iniqua agendi ratio significanter narrando indicatur. Namq; superius legebamus, Et misit Iephte nuncios ad Regem filiorum Ammon. quos legationis auctoritate ornatos, rem non per literas, sed per mandata egisse ostendimus. Deinde verò legimus, Quibus ille respondit sine, ut exemplar habet, Et dixit Rex filiorum Ammon ad legatos Iephte, non ipsi Iephte per legatos à se rursus missos, sed per eosdem. Nec enim tantum illi tribuendum duxit, ut ipse per suos responderet. Quæ res indignitate sua satis stomachi mouere potuit principi alteri, nisi maior honesti omnibus modis victoriæ, quàm offensionis propriæ, aut molestiæ cura fuisset. cui tamen tanta modestiæ ratio habita est, ut qui vel bellum per curso rem denunciare, vel non denunciatum inire, vel denunciati sibi conditionem accipere posset, tamen pluribus rursus auctis legatis de causa iureq; suo respondere maluerit. Hoc est quod lectio significat, Et addidit adhuc Iephte, & misit nuncios. Nam rursus & plures etiam non cursores, non tabellarios, verum legatos, legationis dignitate auctoratos, ex verbo addidit adhuc, intelligimus, quibus & sese non Israelitarum aut Galaaditarum principem, sed Iephte nominare, illum verò Ammonitarum Regem salutare & obseruare præcepit. Demandatæ verò legationis exemplum grauisimum & tali viro, taliq; causa dignum, in narratione subiunctum est.

Hæc dicit Iephte: Non tulit Israel terram Moab, nec terram filiorum Ammon.

ADVERSARIUS Rex hæcenus Iephte per personam admiserat, quærens iudicem & vindicem sibi fore postulabat: quo in iudicio se actorem, Israelitem verò constituebat reum. Atque hoc pacto honorem quodammodo Iephte deferebat, per suaderetq; suam causam & iudicium extorquere studebat, id tamen satis pro imperio, non qui legatos proprios ad reposcendum constituisset, nec qui illius iudicium sibi subiendum concessisset, sed factum à se proban-

probandum, contra se verò repudiandum, & potentia sua vtendum significasset. Nam sibi nullum iudicem agnosci, præter se, cui satis causa esset ad repetendum, idq; pro ratione esset, volenti repetere, ut qui Rex ac nulli alij principi esset addictus. quòd si ille principem & iudicem Israelitis se præbere vellet, consultissimè ageret, non examinanda, nec atterenda diutius re per litteram aut cognitionem nouã, sed quàm primùm ipsi reddenda, ne plus damni & mali differendo afferret, quod postea cum auertere aut deprecari non posset, & calamitatem populi auerteret, & inuidiam in se concitaret. Quippe quæ breui ac sine belli molestia reddere nolisset, magno cum malo amittenda imprudenter suasisset, ac pro officio maleficium genti sua tulisse diceretur. Hic sensus fuit illius perorationis regiæ: Nunc ergo cū pace redde mihi eam. Nam pacem postea non obtinebis, nisi nunc quàm primùm reddideris integram. Hæc significat vox BESALOM, hoc est, quietam, pacatam, & perfectam, absq; detractiōe aut exceptione vlla. Atque hæc in causa Iephte iudicis partes, tam iniqua conditione impositas, prætermittens, oratoris ac defensoris accipit, & strenuè agit. Hæc dicit Iephte, non ut princeps, sed ut priuatus quispiam Israelites, qui causam non ex personæ dignitate, nec ex potentia & opibus, sed ex vero & æquo defendendam suscipit. Fuerat autem duplex in Regis accusatione status: definitiuus alter, aliter verò legitimus. Definitiuus facti definitionem & nomen spectabat, Quia tulit Israel terram. legitimus verò facti iniuriam adscribebat, meam. Namque utraq; pars in iudicio de repetundis exigitur, in quo altera tantum nihil conficere possit. Nec enim sat est docere sublatam rem, nisi iniuste sublatam accusator euicerit. Vtramq; verò criminis partem non modo refellit Iephte, sed dissoluit verissimè simul & sapientissimè. Nam primo loco nihil de facto agit, quod utriq; parti communiter constabat, & ex Regis oratione satis liquebat, hoc est, teneri Israelitis regionem ab eo tempore quo ex Ægypto adscendere contigisset, numquam verò antea possessam aut habitam: sed quoniam nihil ad crimen ponderis in hoc erat, illa duo petita sunt, hoc est, nomen facti, quod ad finitionem quæri primùm oportet, hoc est, an occupatione, an vsucapione, an hereditatis, an victoriæ iure, an rapina & violentia res obtenta fuerit. Rex rapina factum accusabat, quod iniustissima iniurionis criminibus exaggerabat, dum adscenderet ex Ægypto. Iephte primo loco definitionem diluit, deinde eadem negatione iniuriæ crimen refellit, utrumque autem in orationis propositione defendendum suscipit. Non tulit Israel. Hæc est altera priorq; pars de facti definitione, qua & terra sublata negatur, & si maxime sublata concederetur, id tamen non esse Israeli imputandum, ut qui in illa re nihil quicquam proprio ex consilio egerit, sed ne cogitarit quidem agendum. Quamobrem alij auctori quàm Israeli adscribendum esse illam sublacionem, si tamen sublacione dicere fas fuerit, quod etiam suo differetur loco. Posterior pars de iniuria sibi facta, quam Rex postulabat, eadè quoque propositione negatur, Terram tuam, hoc sensu: Nec aduer-

aduersus Iſraelem iuſta cuiquam mortalium actio de hac re eſſe poteſt, nec aduersus quemquam iſta actio iniuri iure debet iſto nomine tulit, nec cuiquam minus quam tibi vel actio vel repetitio conuenit, nempe quia non tuam. itaq; & actoris, & rei perſona, & definitio nomenq; facti, & iniuriæ conſtitutio per vnius negationis oppoſitionem ſeparata tolluntur, atq; ita tota cauſa ad deſperationem adigitur. triplicem hanc deſenſionis partem grauiſſimis argumentis & rationibus, ex re atq; hiſtoria ipſa rectè ac diligenter ductus, confirmat Iephte, repetita altiùs hiſtoria. quod verò in propoſitionis oppoſitione additur, Neque terram filiorum Ammon, ad calumnia exaggerationem facit. magna enim calumnia eſt, tuum dicere quod nunquam tu poſſediſti; ſed maior, ſi quod nec tu, nec maiores tui poſſederant, dicas tuum; maxima verò, ſi tuum affirmes, quod nec tibi vniquam proprium iure eſſe aut debuit aut potuit. itaque docebo te ea repetere, quæ nec ipſe tui eſſe vniquam potuiſſe probare poſſis: docebo etiam ab iis aduersus quos nihil tibi iuris eſt, ſed nec tibi, nec alij cuiquam fore euinces.

Sed quando de Ægypto conſcenderunt, ambulauit per ſolitudinem vſque ad mare rubrum, & venit in Cades. Miſitq; nuncios ad Regem Edom, dicens: Dimitte me, vt tranſeam terram tuam. Qui noluit acquieſcere precibus eius. Miſit quoque ad Regem Moab, qui & ipſe tranſitum præbere contempſit. Manſit itaque in Cades.

PRIMA huius ex ordine inita narrationis pars ad docendam & de monſtrandam Iſraelis in omni huiusmodi actione & cauſa, immunitatem vſurpatur, hac argumentatione: Cuius nec voluntas accuſari arguiue poteſt, eiùſdem nec factum indicari, in crimine vte poteſt vocari. Iſraeli nulla ſua vniquam vel cupiditas vel voluntas, alienas cuiusquam mortalium res non inuadendi modo, ſed ne vlla quidem ex parte ledendæ: falſo igitur & immerito crimen iſtud obycitur. Nam ſi maximè ille iſta libidine & cupiditate raptus egiſſet, tunc commodiſſimè ac tempeſtiniſſimè experiri potuiſſet cum totus & integer populus ex Ægypto educus, viribus & opibus cõmectis, ac tranſmiſſo iam ſemel mari, a regionibus cultus nõ longè aberat, qui inuadere & expugnare poſſet; id tamen nuſquam egit, nuſquam vte tentandum, atq; adeo nec animo aut cogitatione concepit. Quippe qui non ipſius conſilio ducebatur, ſed Dei vnius, cui ſe populum adſcriptum proſus, Iſraelis nomine appellabatur, hoc eſt, potentis cum Deo, atq; adeo fine Deo valentis. Hoc autem nomine ac titulo, hac etiam religione adfectus, multis annis ambulauit per ſolitudinem. neq; toto illo tempore vniſquam populi regiones aut agros contigit, adeo vt magna per deſertum circuitione pererrata, quæ ex illius itineris manſionum deſcriptione cognosci poteſt, ad rubrũ mare, vnde priùs ſoluerat, fuerit reuerſus, cum inter agendum iter, ſecundum plurimum Gentium agros nunc diutiùs, nunc breuiùs, inter-

interdum propiùs, nonnumquam longiùs conſederit. atq; hoc vel vno argumento Iſraelis ſimplicitas, innocentiaque, & abſtinentia probari maximè poteſt, qui tanto tempore, tam longis erroribus & ambagibus viarum atque itinerum, ſemper ſeſe in ſolitariis tenuerit locis, vbi nemo quiſquam viuere poſſet, niſi à Deo ductus & altus, vtpote qui nihil cibi in tota illa ſolitudine, vnde paſceretur, haberet, atq; adeo indies imminueretur, maioribus & proſectioribus atate indies mortem obeuntibus, in eademq; ſolitudine ſepultis. Hoc itaq; vitæ modo & more tot annos produxit, tantum abeſt vt mortali cuiſpiam vim iniuriamq; inferre cogitauerit. Nec ab iniuria tantum facièda, ſed à damno vel minimo dando, illum abſtinentiſſimum fuiſſe docebo. Et venit in Cades, primum, ſecundum ſolitudinem illam, ab Idumæis habitatum locum; quem tamen non antè adiit, quàm de tranſeundi copia modeſtè & ciuilitè atq; amanter etiam rogaret, legatis ad Regem publica auctoritate præmiſſis cum mandatis obteſtatione abſtinentiæ continètiæq; omnis. Hac mandat frater tuus Iſrael: Noſti omnem laborem qui apprehendit nos, Num. 10. quomodo deſcenderint patres noſtri in Ægypto, & habitauerimus ibi multo tempore, afflixerintq; nos Ægyptij, & patres noſtros; & quomodo clamauerimus ad Dominum, & exaudierit nos, miſeritq; Angelum qui eduxerit nos de Ægypto. Ecce in vrbe Cades, quæ eſt in proximis finibus tuis, poſiti, obſecramus vt liceat nobis tranſire per terram tuam. non ibimus per agros, nec per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis, ſed gradiemur via publica: nec ad dextram, nec ad ſiniſtram declinantes, donec trãſeamus terminos tuos. Cui reſpondit Edom; Non tranſibis per me, alioquin armatus occurram tibi. Dixeruntq; filij Iſrael (iuſdem videlicet legatis interpretibus) Per triam gradiemur viam: & ſi biberimus aquas tuas nos & pecora noſtra, dabimus quod iuſtum eſt: nulla erit in pretio difficultas; tantum velociter trãſeamus. Qui noluit acquieſcere precibus eius. Nam præſractè proſus reſpondit: Non tranſibitis. quem cum tam contumaci repulſa offenſus adoriri, vel ad ſeſe cum armata manu prodeuntem, prælio ſuſtentato & ſuperato, ſaltem ad publicæ viæ copiam cogere poſſet, tamè impunè immunitemq; proſus relictum tranſiit. Miſit quoque ad Regem Moab, qui & ipſe tranſitum dare contempſit. Secundum innocentia atq; abſtinentiæ Iſraelicæ exemplum in legatione ad Moabitas deſtinata, & non ſecus atq; ab Idumæis impunè accepta repulſa, ſtatuitur. Quamquam verò in Numerorum libro Moabitæ non fuerit facta mentio; tamen ita vt hic ex ordine narratur factum fuiſſe, Moyses in ſuorum temporum commemoracione ſignificauit. vti deinceps proximè exponemus. Ita duobus Regibus contemptus ac repulſus Iſrael, nihil moleſtiæ intulit, nihil damni: quod ſi voluiſſet, aut vniquam facere cogitaſſet, nihil opus erat tranſitus copiam & rogare, & tanta cunctatione expectare, cum armata manu liberè trãſire poſſet, antequam illis alius exercitus comparari poſſet ad intercludendũ tranſitum. verum & ciuilitè & amicè poſtulans, innocentiam pollicebatur,

quam etiam, quamquam repulsa offensus, praestitit omnino, utpote verbis tantum & negatione, nonnullis irritatus armis aut pugnis. Mansit itaque in Cades. dilationes ac temporis incommoda pati ac perferre maluit, quam innocentiae laudem ac propositum ullo pacto minuere. Atque ex mari rubro profectus, & in Chanaaneam regionem tendentibus, proximi ac primi Idumaei erant, per quos rectus pateret transitus, ut qui ad Austrum iacerent, secundum hos vero Moabites ab Austro ad Ortum vergentes, habitabant, tertium autem locum magisque Orientalem Amorrhaei occupauerant ad Iabocum usque flumen; quartum porro tenuere Ammonitae, à Iaboc ad Gessurorum confinia protensi: ita ut Israelitae ad Ammonitas diuertere possent sine longa circuitione, praetermissisque omnino Amorrhaeorum agris, qui Moabitibus erant contigui ac proximi, quam tamen partem oratione & legatione tentandam & rogandam duxere, eodemque modo atque officio, atque cum duobus antea Regibus egerant.

Et circuitiuit ex latere terram Edom, & terram Moab: venitque a Orientalem plagam terrae Moab, & castrametatus est trans Arnon: nec voluit intrare terminos Moab; Arnon quippe confinium est terrae Moab.

OMNIS hac tam ex ordine instituta narrationum series, Israelitarum innocentiam aduersus omnes regiones munit, ac maxime aduersum fratres & affines, quales Idumaei, Moabites, atque Ammonitae habebantur, alii etiam parasceuen adornat ad Moabitas de praesumpto ac e mentito sibi impellendos. Nam satis superque omnem iniuriae suspicionem deleuit, qui per mensis omnibus Moabitarum à Meridie & ab Ortum terminis ultra Arnon hoc est, è regione Amorrhaeorum, circuitiouis finem fecit. Namque ab Arnon qui in Occasum defluit, nihil tunc agri aut ditionis Moabitis constabat, cum omnia quae inter Arnon & Iabocum fluuios continebantur, sub Amorrhaeis essent imperio. Confinium terrae Moab, illo tempore, & nunc etiam.

Misit itaque Israel nuncios ad Seon Regem Amorrhaeorum, qui habitabat in Hesebon, & dixerunt ei: Dimitte ut transeam per terram tuam usque ad fluuium.

LOCA duo Hesebonis nomine in sacra topographia notanimus, in regione qua tum Amorrhaei considebant, alteram regiam Orientaliorem, alteram ad Occasum Iordani magis vicinam, illam priorem à legatis ad nos intelligimus. Qui habitabat in Hesebon, in exemplari lingua atque Chaldaeis & Graecis versionibus legitur, Regem Efebon. Nam quaequam Amorrhaeorum Rex qui dicebatur, Hesebonis Rex etiam haberetur, tamen urbs illa propter amplitudinem, propter situm & mentia atque elegantiam, & regia constitui & nominari meruit, ut qui Hesebonis Rex appellaretur, idem totius regionis esset notus Rex, quem admodum memoria nostra Francis

iscus insignis atque laudatus princeps cum Galliarum esset, Parisiorum Rex indire gaudebat, propter illius urbis admirandam maiestatem, magni regni instar habentis. Obseruanda autem est annotatio hac ad Iephte causam firmitudinem. Ad Regem, inquit, Amorrhaeorum, qui, quamquam ex aliis locis in illam regionem venissent, tamen eam tenebant, & Esbonem regiam sibi adscribebant Dimitte ut transeam per terram tuam usque ad fluuium. Hebraice, Chaldaice, & Graece, Usque ad locum meum. legationis summa est, qua & regionis dominium illi Regi adscriptum agnoscebatur, & nulla ex parte ledendum carebatur, & ex Gentium iure postulabatur transitus copia. Namque ut vaganti & nullam certam sedem habenti, atque ex consequenti aliena vel inuadenti vel diripienti populo, ut non iuta & innocens merito negari possit admissio; sic rursus certum & proprium indicanti locum, aditum concedere, non humanitatis ac ciuilitatis modo, sed humanae societatis ac iuris est, praesertim cum publica & militari via eundem sit cum innocenti fide, quae si violaretur, iustam belli & ultionis causam relinqueret, atque inuasionis vicini indicatque loci. Nam quibus nihil est quod auferri possit, non ita facile creditur atque ius, quibus certa constat res, unde iniuriae acceptae multa petenda sit: ideo & sibi locum esse certum à Deo traditum, & eò se contendere, & recta via tantummodo transitum postulare Israel in hac legatione profitetur, cum continentiae & abstinentiae professione, quae ad benevolentiam conciliandam plurimum valet. Iam vero hoc legationis breue argumentum ex ipso exemplo à Mose repetito explicasse, operae pretium fuerit. Misi ergo nuncios de solitudine Cademoth ad Seon Regem Hesebon. Deut. 2. verbis pacificis, dicens: Transibimus per terram tuam, publica gradiemur via: non declinabimus neque ad dexteram, neque ad sinistram. Alimenta pretio vende nobis, ut vescamur: aquam pecunia tribue, & sic bibemus: tantum est ut nobis concedas transitum (sicut fecerunt filij Esau, qui habitant in Seir, & Moabites, qui morantur in Ar) donec veniamus ad Iordanem, & transeamus ad terram quam Dominus Deus noster daturus est nobis. quo in exemplo explicando nihil nunc morabimur, praeterquam in uno loco ad Iephte causam opportuno, Tantum est ut nobis concedas transitum. quem ex Hebraice lectionis breuitate & idiomate sic connectimus: Cum nihil à te priuatarum rerum nisi emptum poscimus id quod publicum est, hoc est, regiae & militaris viae quam celerrime conficienda usum, non tantum facere deques, cum Rex sis à nobis salutatus, & oratus, ut non gratis concedendum putes, sicut fecerunt Idumaei & Moabites, quos tu hostes habes, & non equos vicinos, qui negantes quod iure gentium notis hominibus negari non debeat, humanitatem equitatemque tuam experiri coegerunt. atque hoc loco sese eodem modo à Moabitis atque ab Idumaeis acceptos commemorauerunt. ex quo etiam illa partitio à Iephte facta, suis constat & consonat numeris. Haecenus orator Israelis abstinentiam demonstrauit, non qui vagè & insolenter ex Aegypto adscendisset, atque obuia quaeque & casu opposita occupasset,

aut diripuisset, sed qui à certo loco, certa de causa, authore Deo, constituto compositoq; uineris consilio, omni procul nocendi cuiquam suspitione, multo tempore, atq; etiam multis oblatis tentationibus innocens probatus, ad locum proprium sibi destinatum contendisset, interim verò sua uniuscuiusque Regis & regna, & imperia agnouisset & obseruauisset, & vel una abstinentia, & singulari ad unumquemque legatione confessus esset. Quod verò deinde postea eueniret, ad cuius culpam, cuiusq; auctoritatem referendum fuerit, narrando aperitur.

Qui & ipse Israelis verba despiciens, non dimisit eum transire per terminos suos: sed infinita multitudine congregata, egressus est contra eum in Iasa, & fortiter resistebat.

Noui, & ab Israeliticis antea moribus differentis exempli culpam quem potissimum transferri oporteat, narrando orator indicat, iniuria delucet patefacta, quam Hesebonis Rex populo transitum postulanti inferre molitus fuerat, quamque, nisi Deus propulsaret, grauissimam intulisset. Qui non, ut ceteri duo, modestè transitum & candidè petentibus, inficis è negauit; sed nulla prouocatus offensione, bellum inhumanissime fecit. Qui & ipse Israelis verba despiciens, diffidentia criminis cum primò insimulatur Amorrhæus, qui vel via usum postulanti per legatos Israel non crediderit. Nam ex iure & moribus Gentium, nullum suspitioni locum relinquit, quisquis de postulando transitu legatos mittit, præcipuè cum nulla antea offensione sui, nullo exemplo aliene, legatio repulsam aut cunctationem dilationemq; mereatur, cumq; eadem honesta sit, & modestissimis conditionibus instructa. Namq; huiusmodi ratio à quocumque inita, probanda atq; officio iuuandam sese commendat, nedum ab Israele, cuius vel nomen ipsum innocentiam & abstinentiam profitetur, & obseruantiam reuerentiamq; postulat, præcipuè cum sese moresq; suos manifestis declarauerit exemplis, nihil usquam officiens iis quorum cōfinia peragrauerat, hoc est, in Iasa & Moabitibus, quamquam liberè transeundi copia negata offensa. Hanc huius loci explicationem exemplaris lectio exhibet: Et non creditur Sehon Israeli transire in termino suo, non solum per mediam regionem regia, ut dicitur, via, sed nec in termino suo, per extremas partes terminus sui, cum tamen nec Idumæi terminis suis montana regione proximi Iudæis interdixerint. Namq; à Cades ad Arnon usque, perpetua itineratio utriusque regionis extremos terminos peracta sunt, quamquã recta per dias terras via non fuerit concessa, ex qua proximus in Chananiis identit

Deut. 2. transitus, de altero sic legitur: Populo præcipe, dicens: Vos transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau, qui habitant in Seir, & timedant vos. Videte ergo diligenter ne moueamini contra eos: neq; enim dabo vobis de terra eorum quantum potest unius pedis calcare vestigium, quia in possessionem Esau de diuinitate Seir. Cibos emetis, & c. De Moabitibus verò ita

CAUTUM.

autum: Tu transibis hodie terminos Moab, urbem nomine Ar: & accedens in vicinia filiorum Ammon caue ne pugnes contra eos, nec moueamini ad prælium: non enim dabo tibi de terra filiorum Ammon; quia filiis Lot dedi eam in possessionem. Quod ita diligenter actum & obseruatum testati fuerant legati apud Sehon, cum dicerent, Sicut fecerunt filij Esau qui habitant in Seir, & Moabitæ qui morantur in Ar. Namq; illi quamquam interiora terrarum peruadere non suerunt, non tamen à finibus montanis secundum Seghiram & Aram arcendos duxerunt, sed prætereuntibus alimenta pretio suffecerunt. Quod quidem exemplum cum beneficentia & humanitate superare debuisset Sehon, tamè malignitate magis & inhumanitate damnare visus est, cum Israelis bonitati & religioni diffidens (quod primum crimen fuit) non solum interiore via ac mediterranea, sed omni prorsus termino arcere molitus est, idq; grauissimo bello illato, infinita multitudine congregata Rectè reddidit Latinus interpretis exemplaris lingue pondus: Et congregauit omnem populum suum, omnem, inquit, populum ad inimicitias & inuidiam in Israellem incendit, atq; ad pugnam comparauit. nomen verò loci ad fidem etiam historiae facit, & opportunitate & commoditate indicata, cuius vestigia & monumenta longo etiam tempore durare solent. erat verò Iabhat sa siue Iasa in ipsis regionis illius confinibus opportuno ad pugnam agro, & Israelitis, pugnam excepturis, incommodum. duo igitur sunt iam iniuriæ crimina: impulsus animi, hoc est, diffidentia; conatus, id est, populi coactio ac deductio in locum, unde non transitus modò, sed accessus etiam impediri potuit. sed nec satis hoc contumelia visum fuit, nisi etiam Israeli quieto, & nihil tentanti, sed antiquum suum morem obtinenti, malum afferretur. Et fortiter resistebat, cui nam? inuadenti ne Israeli: imò nihil minùs agenti: sed resistere hoc loco idem quod aggredi, impetere, & impugnare significat, quod exemplare declarat verbum: Et præliatus est in Israel. ipse ultro nihil ladentem vi irritauit, ferroq; laceßiuit. Chaldaicus interpres: Et iniuit prælium cum Israel. Græcus, ἡγήσατο ἡμεῖς μετὰ τὸ παῖν. Quis autem huius rei fuerit exitus, quis etiam euentus, narratur deinceps.

Tradiditque eum Dominus in manu Israel: cum omni exercitu suo, & percussit eum.

SVPERBIA, & violati per summam iniuriam gentium iuris, atque impietatis, ob nominis nūminisq; sui contemptionem, pœnas, à iustissimo & potentissimo iudice ac vindice Deo de illo Rege populoq; petitas, commemorat. cuius iudicio similium scelerum pares exitus decretos esse subindicat. Namq; ultra tria illa crimina, diffidentia, iniuriæ, & violentiæ, quantum etiam accesserat impietatis, & religionis contempta, quando non in populum illum eo nomine quod vel hostem declaratum dicerent, vel vagum & alieni appetentem causarentur, impetum fecissent, sed Israelis nomine vocatum, quæ cum nomine etiam suo perditum cuperent, & perdendū ac pessumdandum

dum aggrederentur. quo profecto in consilio atque discrimine non tantum populi, quantum Dei ipsius res agebatur, cuius auctoritatis nomen illud fuerat, cuiusq; dignitatis erat tueri. Quam ob rem ita confecti est pugna illa, tanta celeritate atque felicitate victoria constituit, ut vnus Dei virtuti, non humanis aut consiliis aut viribus adscribenda fuerit. Tradidit eum cum omni exercitu suo. In exemplari sic: Et dedit Dominus ELOHEI Israel [id est, gubernator, iudex, vindexq; Israelis hoc nomine atque munere vsus] Seon & omnem populum suum in manu Israelis. Græcè, τὸν σὸνὸν καὶ σύμπαντα τὸν λαὸν αὐτοῦ. in manu Israel. eo modo atque iure quo princeps iudex legitimè damnatum capitis hominem, vinculisq; colligatum, satellitibus puniendum tradere solet. qua in re satelles nihil agit, nisi quòd iudicis decretam sententiam, gladio vel igne vel alio supplicij genere exsequitur. Atque illos non ab Israelitis vi & consilio superatos, verum à Deo iudice ac vindice traditos, & ipsa conficienda rei magnitudo ac temporis breuitas docuit, & sententiæ decretum iam antea præscriptum declarauerat, cum Deus, qui Regis inuidiam & obstinatam mentem, & populi furorē rem præuidens damnauerat, ita Israelitis, Moysè interprete, præceperat: Sur-

Deut. 2. 33 gite, & transite torrentem Arnon. ecce tradidi in manu tua Seon Regem
33 Hesebon Amorrhæum, & terram eius incipe possidere, & committe aduersus eum prælium: hodie incipiam mittere terrorem atque formidinem tuam
33 in populos qui habitant sub omni cælo. Hic itaque illius malitiæ ac superbiæ exitus fuit. ex quo quid ultra porro euenerit, euestigio commemoratur.

Et possedit omnem terram Amorrhæi habitatoris regionis illius.

DEFINITIVI status erat indicare, cuiusnam gentis regio illa esset cum ab Israelitis capta fuit: deinde quo iure fuerit possessa cognoscere, ad legitimum pertinebat statum, ad quem etiam tituli ac nominis definitioni ferri solet. Omnia hæc breui quidem eratione, sed luculenter satis dicit Iephte. Primum enim usurpationis titulus & nomen ex verbo, Possedit, traditur. est autem possidere, siue Hebraicum I A R A S, perpetuum propriumq; sibi tenere, non tamquam commodatum, nec malo dolo inritum, sed manifesta & quieta publiceq; comprobata lege obtentum, quodq; intercessionem vel exceptionem patiatur nullam, nec cuiusquam repetitioni sit obnoxium. Nam quis maximè repetere poterat, is erat censendus qui antea tenebat & habitabat, cuiq; & regni & Regis titulo potiebatur, ut Sehon Rex Hesebon, sed eo cum tota prole, domo, ac gente sua, pariter extincto, terra & hereditas, qua cultore ac possessore vacua mansit, alicui in usum iure cedere debuit, victori nempe, ac præcipuè si victoria non ex libidine & vi procurata, & per fraudem quesita, sed ex manifesta sui defensione & propugnatione parti constituerit, cuiusmodi hæc fuerat ex Amorrhæis reportata habitatoribus regionis illius, non ab Ammonitis, ut minimè illam habitantibus. ita definitiua constitutioni vel indicato habitatore satisfactum est. titulus autem verbo, Possedit, est representatus. quòd si Israel eodem veniens, terram deser-

sertam, & habitatore vacuam reperisset; tamen occupationis iure inire ac tenere potuisset, nedum ab habitatore iniuste lacessitus & vexatus bello, superiorq; euadens, victoriæ & expugnationis iure teneret. sed nec hoc tantum iure, possessionis titulum & nomen sibi adscriptum defendit, verum alio longè illustriore & grauiore, maiorisq; auctoritatis iure, donationis videlicet & assignationis, à legitimo & verissimo principe Deo facta, ad quem, tamquam ad authorem veteremq; dominum, & primum terrarum omnium diuisorem, & regnorum prouinciarumq; Imperatorem, regio omnis, qua cultoribus eiectis vel extinctis, vel aliis desideratis, vacua apprehendatur, iure, uti dici solet, deuoluto reuerti debet. S. S. E. Meus enim est orbis terrarum, & plenitudo eius mecum est. Quod quidem ius ut æternum, ita etiam Deo vni æterno, & propter dignitatem, & propter auctoritatem, proprium esse constat. sed orator hoc singularis etiam ratio existit, quam ob rem regio hæc Deo singulariter in ditionem dominatumq; concesserit, hoc est, vindicatio ipsa, qua Deus iudex ac princeps, malaq; fraudis vindex, illatam Israëliti iniuriam & cladem propulsare, & nominis sui maiestatem tueri, & impietatis ac superbiæ noxam punire decreuit, sceleratis improbis Rege ac populo possessione exspoliandis, & capite mulctandis, quorum rem ad se imperij ac fisci legibus pertinentem, Israëliti, cui immerito periculum ab illis intendebatur, cuiq; decretum supplicium irrogandi cura commissa, & opera fuerat imperata, vltro donare voluit. Hæc ad possessionis titulum & nomen, atque adeò ad causam definitiuum statum firmandum, à Iephte petita sunt, cum expositione ac descriptione terminorum regionis ab illis antea usurpata, atque ab Israëlitis post victoriam possessa. Et vniuersos fines eius ab Arnon vsque Ieboc, & de solitudine vsque ad Iordanem. Hæc enim terra omnis ab Amorrhæorum gente non omni, sed ab habitatoribus regionis illius manifestè tenebatur & colebatur, atq; adeò cognominabatur Amorrhæi Hesebonisq; regio. ex qua Ammonita Regis calliditas redarguitur, qui calumnia belli res alienas pro suis petebat, authoremq; fraudis Israëliti insimulabat: Quia tulit Israel terram meam. quæ petitione constanti negatione refellit Iephte: Non tulit Israel terram tuam. nec tua terra fuit, nec Israel tibi, aut cuiquam quicquã consilio, aut studio, vel dolo, operaq; dedita abstulit: terra enim Amorrhæi fuit, eaq; per Deum iuste ablata, Israëliti donata fuit. Hæc autè redargutio amplificatione & expositione confirmatur.

Dominus ergo Deus Israel subuertit Amorrhæum, pugnante contra illum populo suo Israel, & tu nunc vis possidere terram eius?

H V I V S loci explicatio planior fiet exemplari versu ex verbis trãslato: Et nunc Dominus ELOHEI Israel expulit Amorrhæum à faciebus Israel, & tu expelles eum? Verbum I A R A S in illa lingua, oppositum siue relatiuam quodammodo significationem habet eleganti tropo. Nam in vna coniu-

coniugatione idem quod possidere, siue succedere in possessionem, in alia vero possessione pellere significat. utraque vero coniugatio hoc in loco usurpata est, THORIS & THIRAS. est autem multiplex ad hanc redargutionem petitam argumentum, ab autoritate, iure, & potentia. Dominus, cuius nominis notationes misericordiam, beneficentiam, liberalitatem, & constantiam, veritatemq; spectare docebamur, praeterea singularem erga pios curam. ELOHIM, quod providentiam continere saepius commemoravimus, tum mundi, humanarumq; rerum omnium; tum Israëlitarum pecuniariam tutelam, qua in illo delecto sibi populo principatum, iudicia, patriociniumq; exerceat singulariter. habet autem unumquodq; nomē suas propriae observationes, quae simul coniunctae maxima ad rem amplificandam pollen- vi. estq; in Rhetoricis ornamentis exaggeratio dicta. ut illud:

Cum mihi, qui fulmen, qui vos habeoque reoque,
Struxerit infidias notus feritate Lycaon.

Dominus, inquit, ille misericors & beneficentissimus, Gentium omnium atque Israëlis iudex, gubernator, patronus, ac tutor expulit Amorrhæorum commorantē damnatamq; gentem à facie populi sui Israel. Hoc sentit orator, non Israelis consilio aut virtute, sed voluntate sententiaq; iudicis Dei illam gentem damnatam, vita, dignitate, & loco mulctatam, atq; eodem loco successorem decretum Israëlem, cui ut possessionis adeunda expeditior copiam fuit, totus Amorrhæorum populus uno impetu, vnoq; die è medio sublatus fuit. Namq; in farsa coactus omnis populus, ibidemq; unica clade consumptus, manifesto diuini iudicij argumento fuit. Quis enim umquā Rex se gentemq; suam uniuersam, vni discrimini & praelio unico obiecit, nisi quem Deus iusto iudicio damnatum, atque vno die cōmuni supplicio afficiendum perendumq; decreuerit & produxerit? cuius decreti ac sententiae exem-

Deut. 2. plum Israëli, ut ministro atque satelliti, pronunciatum illud fuerat: Ego te tradidi in manu tua Sehon Regem Hesebon Amorrhæum, & terram eius incipe possidere. & paulo post: Noluistq; Sehon Rex Hesebon dare nobis transitum: quia indurauerat Dominus Deus tuus spiritum eius, & obprobrium mauerat cor illius, ut traderetur in manus tuas, sicut nunc vides. quod praedictum antea, ita re praestitum & confectum referebat Iephte, cui rei euentum affirmabat fuisse, terra à Deo principe Israëli possessionis & traditionem, idq; donationis ac voluntarij beneficij iure, in quo maxime & nefarium scelus ac facinus Ammonitæ Regi obicitur, volenti contra fas, contra manifestum Dei iudicium, id repetere quod nullo umquam ad se pertinuerit. Non humano, quia numquam tuum fuerat: non diuino, quod ab Israelitis constat: non belli iuste illati, quippe numquam offensus, sed ex cupiditate & superbia concepto nomine, & sinistra rerū factorumq; interpretatione, quod, ut Israëli vi & armis oppressos habitatores expulsa- uerat, ita tu Israelitas vi & armis oppressos loco pellere, atque succedere in eorum animum induxeris tuum; cum tamen nec Israel Amorrhæum pepulerit, sed

Dem.

Deus. nec factam à Deo donationem & agrorum assignationem rescindere in potes, & tamen hoc iam pridem tentatum agere tendis. Dominus ergo opportuna illatio & argumentatio consilij & voluntatis aduersarij ex eiusdem cum oratione, tum factis. Subuertit Amorrhæum. HORIS. de possessione deiecit, & tamen tu conaris in possessionem venire, non Dei beneficio, sed vi possidere terram eius. & tu THIRASENV, possidebis eum. Deum tu vis pellere, & occupare ius nobis ab illo concessum ultro? Simili tropo elegans ille Satyrarum scriptor colludebat:

Nos expulit ille;

Illum aut nequities, aut vafri incitiae iuris,
Postremum expellet certè viuacior hæres.

Hactenus & rei ratio, & autoritas vera ac certa, & exitus, atque exitum consecuta euenta, & singulorum iura indicata & monstrata sunt. Nunc vero subiuncti ratiocinatione, iniurie immanitas per similitudinem & comparisonem amplificatur.

Nōne ea quæ possedit Deus tuus Chamos tibi iure debentur? quæ autem Dominus Deus noster obtinuit, in nostram cedent possessionem?

INVADENDÆ Israëlitarum possessionis consilium ab Ammonita sine maxima impietate intri non potuisse primùm, deinde verò sine maxima etiam infelicitate obiri & sustineri non posse, monstrat Israelitica causa defensor hic, & demonstrando peruenit, his argumentationibus compluribus & efficacissimis unico loco, hoc est, diuinae autoritatis obseruatione inuentis. vna quidem est: Quidquid diuino iure alicui constat, idem optimo constat iure. sed Israeli possessio hæc diuino iure constat: ergo optimè constat & maximè legitime. SECUNDVM argumentum: Quod Deus alicui possidendum donat, ab alio tētari nefas censetur. TERTIVM: Cum quispiam per vim contra diuinum ius tentatur, pie ac purè ac iustissime propugnatur & defenditur. QVARTVM: Quidquid Deus alicui non vult datum, iniuste ab illo qui petit optatur. QVINCTVM: Quod iniuste & impie optatur, infelicitèr inuaditur. SEXTVM porro: Quod nec à Deo proprio nec ab alieno conceditur, impiissime atq; insolentissime inuitur. Ex quibus omnibus illa conficitur summa, huiusmodi consilia & facta, impie & nefarie inita, infelici exitu, atq; probroso euentu excipi, & auctoribus suis infame tyrannidis & immanitatis nomen aeternumq; dedecus parere. Atq; prima argumentationum harum pars, quæ Dialecticis Maxima, Rhetoricis Propositio absolue dicitur, quamquam sese autoritate dignitateq; sua suscipiendam & probandam prabet, tamen ab hoc oratore prudentissime ex ipsius aduersario extorquetur. Qui si rozaretur, quo potissimum iure ea, quæ impresentiarum possidet, obtineat, quoq; possit dicenda in causa tueri, promptum & certum haberet responsum, voluntatis ac virtutis Dei sui. Quandoquidem nec ille, nec sui quondam originem suam illo ex

Nō

loco

loco esse docere possent, utpote ex utrisq; parentibus primisq; authoribus, à Loto aduena, eiusdemq; filia, & gentem & nomen deducerent: neq; sese primos illius regionis vacua occupatores demonstrare valerent. quam obrem ut ibidem consedissent & manerent, Deo cuiusdam acceptum referre, idq; sibi summum ius habere, laudare, atq; tueri debebant. Sed quoniam illi plures esse deos putabant, & tutelarem suae gentis Chamosum predicabant, consequens erat, & hereditatem possessionemq; suam Deo suo Chamoso, ut regionis domino ac singulari protectori possessoriq;, adscribere. Hoc autem argumentum cum illis usurpandum non ad rei veritatem, sed ad causae & argumentationis comparationem permittit Iephthae, propositione à se institutam altè & constituit & firmat, ex qua aduersario defensionem omnem praeripiat. Atq; ita festina & efficaci enthymematis iaculatione argumentatur: *Vt, quae tu habes, Deo tuo accepta referre, pulchrum & iustum ducit, & quae Israel habet, optimo iure possidet, tantoq; illustriore & efficaciore, quanto res ipsa minus habet dubitationis. Nam ut tu habeas tua à Chamoso deo tuo, tamquam possessore diuiniq; iuris tibi authore, non disputo, se alleganti permitto. Certè Israel hanc terram ab ADONAI, noto & apud omnes gentes nominato Israelis Deo, nobis contigisse donatam res ipsa, & quam breuibus à principio repetiui, declarat. Ego Israelis possessionem tamquam à Deo acceptam assero. Tu dic tuam à quo habeas: nihil splendidum dare potes, quam dei tui Chamosi voluntatem, à quo istam terram donatam tibi propriam vendicas. eam illius voluntate colito & possideto, sinitoq; Israellem frui ea, quam, Deo suo authore & donante, patitus est. Iure tibi debentur? iure per te allegato vel allegando. ita explicanda est versio nostra. Exemplaris lectio simplicem praefert sensum: An non quae expelli te faciet Chamos deus tuus, id possidebis? & omne quod expelli fecit Dominus Deus noster à faciebus nostris, id ipsum possidebimus? Ut enim tibi nefas videatur, quae à deo tuo habeas, non possidere & defendere, ubi quis tentauerit, ita sacrilegum censeri conuenit, nostra appetere, quae manifesta Dei nostri donatione contigere. Huic etiam illa adstruitur argumentatio: Cum tu haecenus numquam hanc regionem habueris, nullo iure tuam propriam arrogare potes. Nam proprium id quod numquam fuit obtenta quis dicat? Proprietatem autem nullam aut copiam tibi ex Dei tui voluntate factam docere uales. Siquidem à principio gentis vestrae, cum his regionibus uiuere cepissetis, numquam haec pars tibi tributa, numquam possessa fuit, ista quam obtines tantummodo. Quare uelle nunc & appetere multo plura quam Deus tibi fuerit partitus, etiam si ea nullius alterius essent, nefarium & impium ducere deberes, nedum ea tentare quae totius orbis ac nostri singulari prouidentia, Deus nobis, Amorrhaeo eiectione, praebuit. ex his autem manifestè impius argueris, qui, quae à Deo habueris numquam, Deo nostro appetere nobisq; rapere coneris, atq; ex consequenti infeliciter tentes, Deo tuo non probante, ac nostro Deo aduerso in sensuq;. Atque in hac redargutione*

maxima

maxima Regis audacia atque incredibilis temeritas petitur & expugnatur: qui neque hoc etiam ius, hoc est, Dei proprii nomen & voluntatem, in causam suam citare poterat, nisi noua atq; euentita fictione. Namque, ut paulo inferius ostendemus, regio illa fuerat cultorum Chamosi, hoc est, Moabitarum, non autem Ammonitarum, à quibus non Chamos colebatur, sed Melchom, duobus enim istis nominibus eos, quos sibi tutelares & patrios habebant, deos, illi duo populi, Moabite & Ammonite, indigitauerant. Hi Melchomen, id est, Mercurium, animarum ductorem; illi, Chamosum sibi peculiariter consecrantes. ita quo tempore Moabite ab Amorrhaeis expugnati, & illa regionis suae parte magna & optima pulsifuerant, Poëtarum uersibus ac monumentis ratio haec omnis luculenter decantata fuit. Cuius carminis exemplum à Mose non modo in historia relatum, sed breui atq; aperto argumento illustratum accepimus, hoc modo: *Urbs Hesebon fuit Schon. Regis Amorrhaei, qui pugnauit contra Regem Moab: & tulit omnem terram quae ditionis illius fuerat, usque ad Arnon. idcirco dicitur in prouerbio: Venite in Hesebon, edificetur & construatur ciuitas Schon: ignis egressus est de Hesebon, flamma de oppido Schon, & deuorauit Ar Moabitarum, & habitatores excelorum Arnon. Vae tibi Moab, peristi popule Chamos: dedit filios eius in fugam, & filias in captiuitatem Regi Amorrhaeorum Schon. Iugum ipsorum disperit ab Hesebon usq; Dibon, lapsi peruenerunt in Nophe, & usque Medaba. Sunt & alia testimonia, quibus utriusque ex his gentibus proprii, qui colerentur, dii Chamos & Melchom distinguuntur. ut, Colebat Salomon Astartem deam Sidoniorum, & Chamos deum Moabitarum, & Moloch idolum Ammonitarum. & illud: Tunc edificauit Salomon fanum Chamoso idolo Moab in monte qui est contra Ierusalem, & Moloch idolo filiorum Ammon. & apud Hieremiam in Moabitis praedicentem: Ibit Chamos in transmigrationem, sacerdotes eius & principes eius simul. Et confundetur Moab à Chamos, sicut confusa est domus Israel à Bethel. & Vae tibi Moab, peristi popule Chamos. Atq; ut ille Moabitis, ita quoq; Melchom Ammonitis tribuitur. Ad filios Ammon haec dicit Dominus: Numquid non filij sunt Israel: aut haeres non est ei: cur igitur hereditate possedit Melchom Gad, & populus eius in urbibus eius habitauit? de qua etià re uaticinatus Amos ait: Et ibit Melchom in captiuitatem ipse, & principes eius, dicit Dominus. Quibus locis examinatis & obseruatis, quid Iephthae Ammonitarum Regi uerè obicere uoluerit, facile perspicitur. Nempe nullam ipsi subesse, aut produci posse rectam & iustam rationem, qua illius terrae petitio niteretur. Nam cetera omnia, quae ab illo dicta praetextaue fuerant, manifesta inficiatione depulsa sunt. Cur uerò terram suam diceret, nihil supererat, nisi uoluntate fortasse Dei sui allegaret, quae se iuste id petere contenderet, id est, Deum illius regionis uelle illi terram suam tradere in possessionem: quod duobus argumentis Iephthae oppugnat, altero quidem, Deum Israeli uoluisse & uelle tandem regionem populo donare suo possidendam, & non uoluisse modo, sed*

N D 2

tradidisse

tradidisse & conseruasse haectenus, ut verum Dominum terra, populiq; e medio sublato victorem, & verum Israelis tutorem, cuius prouidentia atq; tutelam, & promissum antè factum, & mox consequuta ac praestitares docuerant, ipsum verò nihil habere certi atq; veri quod contra diceret, aut in suam causam proferret, nisi falsam orationem & professionem voluntatis Dei Chamos, quem suum deum falso appellaret, cum tamen numquam haectenus coluisset. Atq; in loco versus repetitus utriusque orationis indicabit sensum. An non quod expellere faciet te Chamos deus tuus, id ipsum possidebis? & omne quod expellere fecit Dominus Deus noster a facie nostra, id ipsum possidebimus. Prior pars ad Regis intentionem refertur, posterior ad depulsionem ex contentione petitam à Iephthe opponitur. Esto, inquit, terram hanc Chamosi fuisse, qui Moabitarum habetur deus: & tamen ille non expulit Amorrhæum inuasorem & expugnatorem terrae cultoribus suis habitata. dices non expulisse quidem, ideoq; non tibi possidem, nunc autem expulsurum te duce & ministro, ac id tibi in possessionem venturum [magna vis & significatio in verbo IARAS & HORIS constat] atqui ille non expulit, nec tu possidisti. Deus noster expulit à facie nostra, praesentibusq; nobis possidendam dedit, & iure possidebimus non tantum hoc, sed omne quod ipse à facie nostra expulit, ut terram Chanaanorum, quam nos hoc iure possidemus, quod pulso habitatore nobis praesentibus tradiderit. quod si illam iure expulsionis antecedentis, & donationis praesentis, nostram vere dicere possumus, ut possumus certe, & hanc etiam eodem iure antecedentis expulsionis, & subsequenter euestigio donationis & possessionis, nostram dicimus, atq; ad eò omni iure iam acto & transacto vendicam asserimus. Tu verò hanc nullo nec praesenti, nec praeterito tuam dicis, sed omnino futuris rationibus, callidè & malitiosè diuinatis, atque ex tua mente, non ex vero profectis, arrogas. Haec est vis verborum ac temporum, quae in iuris interpretatione magnum habet acumen. Quod expellere faciet, ipsum possidebis. quod expellere fecit, ipsum omne possidebimus. Namque in possessionis causa & iure futurum vel nihil velle vel leuissimum est, praeteritum verò ac praesens ponderis habet plurimum. Haec mea fuerunt, & sunt mea; possedi, & possideo; possedi iure expulsionis antecedentis, & donationis subsequenter, eodem iure possideo. Haec erunt, quia vel tu ex metu, non ultro aut volens, sed inuitus metus, & datus dabis, vel ego, Deo terra ac meo te expulsuro, possidebo. quid callidè iniquiusve, maximè verò quum & hoc etiam falso pronuncies, Chamosum tuum deum allegans? qui quamquam Moabitarum, quarum habitatio fuerat, dicatur deus, nec tuus tamen, nec populi tui umquam expellatus. & tamen hunc in tuam gratiam expulsurum ais, quo tu possideas: quasi si id facere posset, ille tibi potius quam genti suae sit prospecturus; quoniam malo merito suorum, quos antea non potuit defendere ac tutari, nec cum ab Amorrhæis occuparetur, nec postea restituere, cum, illis

Deo nostro pulsus, terra nobis cessit? quo bono tuo, quem antè sui negligentem, ille non amauit?

Nisi fortè melior es Balac filio Sephor Rege Moab.

AMMONITARVM diuisas & regiones & religiones iam distinximus, atq; ideo variam utriusque in rerum ac possessionum iure consequentem rationem indicauimus: quam Iephthe in hac depulsione sapientissimè persequitur, duplici tum praeteritorum tum futurorum comparatione, atque in utraque Ammonitiae improbitatem coarguit & refellit. Si de diuino iure tibi dicenda ratio est, nulla iam aduersus me causamq; meam constat, cum nullo pacto, nulloq; nomine terram hanc, quam Israel possidet, tibi adscribere possis, sed nec sperare etiam, in posterum tuam vlla ratione posse dici. Nam quod Chamosum spectat, non ad te, sed ad Moabitas attinet, quorum terra haec fuerat, quo tempore ab Amorrhæis expugnata est. hos illo tempore Chamosus suus defendere ac tutari noluit, vel certè non potuit, sed nec postea instaurare, cum Israelitis haec à Deo suo traderetur. Cur igitur te semper antea à se alienum nunc demum suscipiat Chamosus? anne quòd vel causa ipsa, vel singularibus meritis tu antiquos illos huius regionis possessores antecellis? an quòd praestanti aliqua virtute & felicitate superas? atq; de hoc non laboro, cum causari posses offensionem aliquam, quam obrè primi illi Moabita multati fuerint, sed eos qui superstites fuerunt, atq; eorundem posteros, quibus laudibus, quo iure tantum te praeeunte probabis, ut tibi regionem, quae ad se verè ab initio pertinuerit, tu propriam vendices, recepturumq; mineres? Nisi fortè melior es. ex exemplari lingua: Et nunc an bonus bonus tu pra Balac filio Sephor Rege Moab. Comparatione duplici Ammonitiae Regis causam examinanda vorget: altera iuris, virtutis altera. Cum manifestè constet Balaachum, Sephoris notissimi Regis filium, & ipsum illustrem, Moabitarum imperium tenuisse eo tempore, quo, Amorrhæis interfectis, regio haec Israelitis in possessionem concessit, cumq; eundem regionis suae tutorem ac diligentem principem historia tradiderint, cum etiam Israelitis inuidentem, & nocendi cupidum commemorent; consequens est, eundem numinis sui existimari cultorem, tibiq; in iis quae Moabitis tribuenda venerint negotiis & causis, non modo ut extero, sed ut impari etiam anteferedum, cuius partes & iure suo, & persona etiam laude, ceteris omnibus antiquiores censentur. Namq; ille tunc Moabitarum Regis Sephoris filius, & heres, atq; Rex etiam erat. quamobrem quae illi tunc adscribi vel iure vel opinione poterant, tibi tanto postea interuallo arrogari non licet nunc nouo iure, quo illum viceris, non melior quidem regni iure, cum ille Moab Rex Regumq; filius fuerit, tu verò non fueris, nec illi proximae stirpis coniunctus ramo, quippe neq; ab illo, neq; ab illius patre ortum habes: non pietate, quippe ille Chamosum observabat, cum regio haec ex Amorrhæis caperetur: non virtute aut opibus, cum illi tot duces, tot principes superfuerint, qui de arcendo atq; minuendo, & labefactando

Israele studiosissimè curabant & agebant, nullumq; lapidè non mouebant, ut populo huic molirentur exitium; & tamen hanc, quam tu molitus es, calumniam numquam tentandam arbitrati sunt. ita qui duobus nominibus superare debuisses Balachum illum, ut cupiditati tue vel fictam orationem pratexeres, neutro illi par aut similis, aut ullo pacto coherens deprehenderis. Prima hæc orationis pars in redarguenda Ammonitarum Regis petitione & iniqua postulatione, à Iephte consumpta est, idq; argumentis confectum ex hereditatis iure productis. Quòd non fuisset res ab Israele sublata, ac ne tentata quidem, quod ante Israellem de petentis ditione ac iure numquam fuisset, sed de Amorrhæi dominio. Quòd Israel, ab iniuria perpetuò abstinens, iniuste fuisset vexatus & inuasus. Quòd Amorrhæus malo suo merito fuisset, iudice Deo, mulctatus; illiusq; res, eodem iudice atque auctore Deo, Israeli in possessionis usum cessisset. Iam verò deinceps secunda tractatur pars, in qua depulsionis versatur vis ac cardo omnis, qua peracta, nihil exceptionis reliquum est, quo minus malignitatis, inhumanitatis, ac sacrilegi sceleris aduersarius conuincatur. Hæc autem pars Depulsio dicta est, qua ita aduersarij refellitur intentio, ut nihil, quo ledere possit, reliquum habeat.

Aut docere potes quòd iurgatus sit contra Israel, & pugnauerit contra eum.

ARGUMENTATIO hæc Dialecticis Comparatio, Rhetoribus Contentio, Poëtis Examen dicitur, Philosophis verò Magis ac minus, hoc modo. Si, cui magis videtur inesse, non inest; ergo nec ei, cui minus videtur inesse, inerit. ostenderit superius nullum ad repetitionem Ammonitarum Regis ius constare: deinde verò cum indicauit cui aliqua causa in hac re vel opinatio adscribi poterat, hoc est, Moabitarum Regem, ex cuius tamen aperta confessione omnis aduersum Israelitas causa peris: quippe cui si vlla superfuisset, non dubium quin sedulo suscepta, diligenter actitata, & fortiter defensa sustentataq; esset, utpote Israelitarum inimico, & nocendi materiam atq; opportunitatem & facultatem omnibus, non communibus modo & hominibus parabilibus, artibus & pactis, verum naturam excedentibus, magna cura & contentione studuerit, & nulli sumptui parcendum duxerit. & tamen cum cetera omnia, etiam ante occupatam ab Israelitis regionem illam, de qua nunc agitur, tentauerit, non præiudicio tantum, sed manifesto iudicio se eiusmodi causa alienum statuisse cognoscitur. Nam si ille quicquam de hac re agendum censeret, vel oratione, sermone, scripto, aut postulando, aut postulando ageret; vel, si hoc non proficeret, armis retandum duceret, magna spe & expectatione non propriarum opum solummodo, sed vicinorum auxilij atq; subsidij, qui Israeli, ob inuidiam in despoliati Regis gratiam, propulsanda iniuria simulatione, sese exhiberent infensi: verum cum neutra ex huiusmodi

iussu modi rationibus per Moabitas inita fuerit, manifestam legitimam possessionem confessionem Israelitarum partibus adscribi necesse fuerit. Quòd iurgatus sit. quòd in iudicio vel extra iudicium verbo, vel oratione, vel quaerela aut incusatione Israelitas tentauerit. Quòd iurgatus, in exemplari: An iurgari iurgatus est. omnem iurgij formam, vel grauem vel lenem, hæc verbi geminatio & constructio excludit, ut etiam omne pugna, tum illata, tum irritata, etiam leuissimum genus illa altera, An præliari præliatus est in illis? pro quo interpres noster reddidit, Et pugnauerit contra eum? quem odio plus quam capitali odisse, ex propriis actionibus conatibusq; arguitur. quibus ex rebus omnibus illud conficitur, nullum fuisse Moabitis ius repetendi aliquo pacto ab Israelitis, id quod ex Amorrhæo iustissimi belli ac diuini iudicij iure ablatum possidebatur. Atq; hoc Moabitarum iudicium quamquam satis superq; fuisset ad Israelitarum probandam firmandamq; rem, tamen perpetuæ possessionis inuiolato longissimi iam temporis usu, nullaque ex parte contaminato aut sollicitato, plenissimè comprobatum stabiluit.

Quando habitauit in Hesebon & viculis eius, in Aroër & viculis illius, vel in cunctis ciuitatibus iuxta Arnon per trecentos annos.

CERTE quadam annorum ac temporis definitiones apud singulas gentes præscripta sunt, quibus transactis, rerum possessionem moueri iurisprudentia periti omnes iniquum censent. Atqui Deus ad quinquagesimum usq; annum repetendæ rei actionem tantum differendam statuit. id quod ex venditionum & emptionum iure postliminio reuocando cognoscitur. Ostendebat autem Iephte, Israeli ex Dei iudicio, quod semper primum esse voluit, atq; ex victoria autoritate, deinde ex legitima, atq; nulla vel lite, vel pugna, vel alia exceptione inturbata, vsucapione suam illam regionem constituisse; nunc verò eandem sibi confirmatissimam defendit temporis longissimo, atq; omnibus nationum omnium præscriptionibus productiore usu, nepe trecentorum annorum, quibus nihil vquam Moabita aduersum Israelitas de hac re vel mouerit belli, vel fecerit negotij, utpote qui terram illam non sibi ereptam, sed ex Amorrhæis iustissime expugnatam & captam scirent, nefariumq; arbitrarentur, quod suum non esset, inuadere. Nam si suum putassent, iureq; repeti posse intellexissent, cum fortes armatiq; essent, adeo ut Israeli, per mediterraneam viam transitum petenti, obsistere pararent, vel tunc eodem tempore huius terræ ergò bellum inferrent, vel eidem in expugnandis Chanaanorum regnis occupatissimo facile hanc possessionem, nullo præsidio relicto defensam, abstulissent, capta primum Hesebone vrbe regia, & munitionibus aucta, aut saltem illorum posteri tato temporis interuallo, quod habere se existimarent ius, apparatus ad bellum opportunis copiis, atq; prudenti consilio expectata occasione, qua multiplex & varia sese obtulerat,

rat, repetissent. Nam sepius, ut iam vidimus, Israelitarum res & opes afflictae, debilitatae, & in magnas angustias redacta fuere, & tamē Moabitis in hanc regionem, quae cis Iordanem, sibiq; vicina & proxima tacebat, nihil vel belli vel damni intulerūt, non modo urbibus maximis ac regibus petendis & impugnandis, quod maioris periculi esse potuisse fortasse quis diceret; sed nec viculis, apertisq; oppidis ac pagis diripiendis, quod nullo discrimine atq; adeo labore nullo confici posset. Amplificatur autem argumentatio per enumerationem & varietatem rerum, & opportunitatum cum temporū tum locorum. In Hesebon & viculis eius, in Aroër & villis illius, quae prima ac praecipuae urbes erant, quibus captis, caetera omnia facillimè caperentur. Atq; magnorum & frequentissimorum oppidorum expugnatio, bellicarum artium peritis multo quàm credi possit, leuior ac facilior est, occupandis, expoliandis, atq; diruendis oppidis, & pagis, & vicis, unde illa aluntur, & agrorum impedito cultu, rusticorū profugatione, qui in magnas urbes profugientes, & metum & famem augent, & pestis periculū creant, vel idem ipsi deditiois necessitatem ciuitati accelerant. Vna autem huiusmodi inuasionum ciuitatum expugnationem capessentibus prior atq; durior cura esse debet, accessus atq; recessus prospiciendi, ne interclusis atq; minus prouidē instructis, labor aliquis vel à tergo, vel à latere comparatus, vel salutis propriae cogitationem, vel inceptae rei desperationem inuiciat. Quamobrem consultiſſimum ducitur, bellum à finitimis ac postremis urbibus inchoare, atq; his expugnatis & pacatis ad interiora terrarum, atq; ad cor ipsum, hoc est ad regiam, vel opulentia & mercatura praestantem urbem promouere, finibus, uti diximus, iam prolatis, & via undique quàm latissimè aperta. ne arum autem horum Moabitis umquam antea actum manifestam confessionem optimi iuris & possessionis legitimae Israelitis arrogauit. priorē partem duabus illis urbibus Hesebon & Aroër indicabat Iephte; posteriore uero illa adiunctione expressit, Et in cunctis ciuitatibus iuxta Arnon Trecentorum annorum contracta à Iephte summa, quamquam ex sacro apparatu cum caeteris temporibus cognosci possit, ne tamen his in commentariis omnino requiratur, ita breuiter subdici potest. Ex mundi annalibus sacra lingua conscriptis accipimus, Iosuaam terrae iam expugnatae atq; subactae annis octo & viginti ab ingressu primo praefuisse. Ghabnieli quadraginta describit sacra historia, Chusan Risgathaim tyrannide adnumerata. Ab his uetoginta tribuuntur anni, decem & octo Gheglonica seruitutis computatis. Hinc Iabini tyrānis, quae ad quadraginta refertur Deborae. A Maanitīs Israelē septennio afflictum legimus, atq; ab illorum debellatore tredecim annis quadraginta gubernatum. his accedunt Abimelechi tres, eisdem ac viginti Tholaghi, Iairi viginti duo, ita tamen ut unus his duobus diuidatur, quibus Ammoniticarū inuasionum ac direptionū octodecim adiuncti tercentum uno plus conficiunt. sed unus hic, quo Ammonitiae belli inſtruendi causa in sua sese receperant, & Galaaaitae de renocando Iephte egerant,

Lib. Daniel.

gerant, non refertur ad summam, vel libenter ab oratore condonatur, cui abunde trecentorum suppetierat summa. Iam uero comprobato undequaque Israelitarum iure, ex illegitimo actore primum, ex legitimi possessoris documento, ex diuina authoritate, ex diuturnissima possessione: ad euincendam Regis improbitatem & importunitatem, eam causa sua partem rursus repetit, quam in Rhetoricis nostris Firmamentū vocabamus, Poëtus Quaestionem summā dicitatam. Ea autem in hoc loco est, negatio omnis iuris repetendae atq; asserendae terrae, non solum Ammonitis, quibus nullum umquam fuerat; sed Moabitis etiam, quibus aduersus Israelitas nullum prorsus post victos Amorrhæos. Nam antea ut exspoliatis adhuc constiterat, quod tamen vel dissimulatione & conuiuentia minuerant, vel diffidentia desperauerāt, vel omnino abiecerant. Nam praetexere posset rebellis atq; contumax petitor, fratris sui illam fuisse terram, hoc est, Moabitarum Regis, quod ex Iephte narratione confectum est, atq; ita illius recuperandae curam à se nō esse alienam fratris partes adiuturo, & si opus fuerit, soli acturo. hanc improbitatem anthyphora excipit Iephte: defendit enim illam nec petentis unquam nec iam ab Israele captam & possessam Moabitis fuisse; uerū si illi sibi ab Amorrhæis contendant sublatam, ab iisdem bello ac uirtute & labore receptam oportuisse, atque hoc pacto ius conseruasse proprium, superato atq; punito hoste, à quo fuissent lesi.

Quare tanto tempore nihil super hac repetitione tentasti?

TEMPVS hoc loco illud significatur, quo regio illa in Amorrhæi potestate fuerat, cum Moabitis, & horum etiam, si placeret, adiutoribus Ammonitis, & causa ad repetendum supererat, & facultas non prorsus deerat, & occasio sese aliquādo obtulerat, quae uel eo ipso in tempore arripi potuit, cum Amorrhæorum & Rex & populus omnis, ut bello Israelē opprimeret, ad ultimum usq; regni sui progressi finem, regionem defensore uacua reliquerant, qua opportunitate nulli ipsis commodior potuit optari: tunc enim & ipsorum consilium probare fortasse, & minorem Israelitis iniuriā facere uiderentur. Hanc explicationē exemplaris lectio nobis donat: Et quare non eripuistis in opportunitate illa. GHET maturum opportunumque cuiusque rei tempus in sacra lingua significat, in qua ZEMAN, pro quocumque uel longo uel breui temporis usurpatur spatio; sed GHET ad naturae rerum terminos & modos, & ad idoneas humanarum actionum occasiones refertur. Atq; de huiusmodi opportunitate & commoditate Psalmi multa commemorant. ut: Fructum suum dabit in tempore suo. & Adiutor in opportunitatibus in tribulatione. & Tu das illis escas in tempore. Ecclesiastes quoque sapientia plurima distinctè disseruit: Omnia tempus habent, & suis spatiis transeunt uniuersa sub caelo. tali aliqua occasione uel neglecta, uel praetermissa, omne ius non Ammonitis modo, quibus nullum constiterat; sed Moabitis quodcumque fuerat, sublatum extinctumq; ait Iephte: Non eripui-

Psal. 99.

Ecclesi. 3.

eripuistis, vel tu, vel Moabita, vel ambo. HITS ALTHEM verbum à pastorum & custodum cura atq; celeritate translatum, qui raptam per insidias pecudem, ut à lupi vel leonis violentia eripiant, sese periculo obijcere solet. Reg. 17. quo vsus aliquando David, atebat: Veniebat leo vel ursus, & tollebat arietem de medio gregis, & persequerbar eos, & percutiebam, eruebamq; de ore eorum. Huiusmodi operam à vobis positam oportuit, ad regionem vestram ex hoste violento & iniurioso eripiendam. Quam ab alio illius interfectore honestè repetere nec tunc quidem potuistis, cum primùm vsucapi videtis. Atq; hæc de translatione iuris causa grauißima, & oratio honestissima in omni consilio atq; exemplo haberi solet. Sic enim quidã apud Poëtam

Ouid. Met.

Præmia magna petis; quæ si tibi magna videntur,

Ex illis scopulis, vbi erant affixa, petisses.

Constitutam verò totius cause sue propositionem, & confirmationem omnibus numeris absolutam, breui sermone perorat, in quo aduersarium vehementer urget, & manifesta coarguit contumeliæ.

Igitur non ego pecco in te, sed tu contra me malè agis, iudicet mihi bella non iusta.

Ex exemplari sic: Et ego non peccaui tibi, & tu fecisti ad me malum ad præliandum in me. Totius orationis conclusio & peroratio est qua intentionem aduersarij Iephte refellit, suamque firmat. Fuerat enim Iephte rogatio & querela, Quid mihi & tibi? qua se nulla in culpa esse affirmabat, quã obrem bello aduersarius vexaret. Quia venisti contra me præliareri in terra mea? Ammonita nihil sibi aduersus Iephte cause obiebat, nec esse profabatur, sed aduersus Israelem. Hanc nullam extare us extitisse vmquam defensor affirmavit & euicit: reliquum itaq; erat, splum tantum ab aduersario ad ledendum peti, idq; iniustissimè: quippe qui ipsius aduersarij confessione, aut saltem silentio innocens probetur. Et ego non peccaui tibi. Israelem non peccasse docui efficacissimè, me etiam minime antiquis peccasse manifestum est. sed nec tibi: nam neq; conscius mihi, nec tibi sum accusatus. Consequitur igitur te, iniusto odio in me vni commotum, malũ hoc moliri & parare. Nam neq; maiores tui, nec tu eius Israeliquicquam nocuistis, antequam ipse nomine aliquo celebris esse con nunc verò demum vnus mei ledendi & perdendi studio ista incepisti, incepta urges ac prosequeris, atque ita iniquam causam non corrigere, vi & potentia promouere & obtinere paras: quam quia ratione & veritate componi non pateris, ego etiam virtute defendendam suscipiam & iudicandam permitto mortalium omnium communi iudici æquisimè & iniuriarum priuatarum ac publicarum suprema vltiori, fraudisque vni nis vindici, Deo.

Iudicet Deus arbiter huius diei inter Israel & filios Ammon.

Ex exemplari verbo sic: Iudicabit Dominus [ille] iudex hodie inter, &c. Principibus supremis, qui nullum quempiam principem aut dominum vel legibus constitutum, vel vltro susceptum arbitrum, cuius iudicio parere debeant, agnoscunt, nisi ipsa rerum ratio atq; æquitas, & communis hominum omnium regina iustitia veritatis luce prætensa imperet, nisi humanitas etiam persuadeat, solum belli arbitrium reliquum esse putatur, quod finire litem possit in quo iudicio, quamquam utrique parti grauißimo, ac maximè importuno & incommodo, propter populorum calamitates & ærumnas, tamen durior plerumque ratio expectari apparereq; solet eius qui vim iniuriamq; infert, quàm alterius, qui illatam sustinet: maximè vbi is qui vexatur, & iustitiam præfatus obtestatusq; suam, pacem præfert & offert, & necessitatis testatione Iephte inuit, quam sibi ac populo suo confidit opportunissimam fore, causamq; suam omnem, & Ammonitarũ etiam illi permittit, præsentem atq; aperto instantis belli exitu declarandam. Deus, qui mundi omnis imperium, & iuris dicendi atq; præstandi arbitrium tenet, quamquam idem etiam patrociniũ Israelis perpetuum susceperit, hodie tamen à me non tam patroni, quàm iudicis nomine appellandus venit, qui, quod ratione & æquitate examinatum inter Israelitas & Ammonitas, à te tamen non est admissum, ipse ut iudex definiat, & veri trutinæ expensum, euentus bellici exemplo præsentem declaret & exsequatur. Namq; inter cetera quæ de Deo cognoscuntur, hoc etiam præclarum iudicij exemplũ constat. S. S. E. Et ipse iudicabit orbem in iustitia, iudicabit populos in æquitate. Nec verò ut iudicium Dei manifestum appareat, diutius proferri postulat Iephte, sed quàm citissimè edi optat, idq; præscriptione ac definitione temporis indicat: Hodie. Quo die causam perorauit suam, eodè professus est nihil præterea sibi cunctandũ aut nouæ orationis curandũ, sed expectandũ iam ex illo esse Dei iudicium. quod interpres noster intellexisse videtur, ac illa oratione, Huius diei arbiter, expressisse.

Psal. 100.

Noluitque acquiescere Rex filiorum Ammon verbis Iephte, quæ per nuncios mandauerat.

NAM cuius illa superbia, inuidia, & auaritia animum atq; sensum occupauerant, omnis honestæ rationis atq; iustæ defensionis, omnisq; conditionis aquæ impatientem reddiderant, maximè sibi iniqua sua causæ cõscium, & iura nata sibi negantem, atq; armis arrogantem prorsus omnia. Verbis Iephte, quæ per nuncios mandauerat. Nec enim vel ad orationem & causam animum adiecit, neque nuntiorum, personæ, atq; authoritatis rationem habuit, neq; alia etiam admisit aut auscultare voluit, quæ ex more nuntius mandata fuerant, pro rerum atq; incidentium sermonum ratione &

Iudicet

usu agenda. Quæ per nuncios mandauerat. *sua in lingua: Qui & quæ miserat ad eum. hinc omnia honestè, recto more, ac cum decoro acta, illinc omnia indignè atq; inciuiliter excepta narrantur; ut actionū etiam collatio Ammonitarū partes premat & improbet. Iephte bis cū honestis mandatis, & cū dignitate misit, ille alter nec semel misit, nec missos liberaliter, aut sicut Regē decebat, excepit, imò nec proloqui iussos audire voluit. Quæ res vel patientissimo cuiq; bilē & stomachū facere potuit, nec tamen bono ac pio viro fecit, qui nihil ex ira ac perturbatione, sed ex magno ac forti animo, atque ad eò ex voluntate & consilio Dei per agenda sibi proposuerat. id quod à inuenta ipsa vsque commonstrauerat, dissimulatione ac patientia iniuria sibi à fratribus atque cognatis illata.*

Factus est ergo super Iephte Spiritus Domini: & circuiens Galaad & Manasse, Maspha quoque Galaad, & inde transiens ad filios Ammon.

VIRVM fortem, eundemque probum, ad gerendam rem apprimè strenuum, tamen non proprio aut priuato sensui indulgentem, sed omnia ex Dei voluntate agere curantem, accepimus à Deo auctum & informatum Spiritu diuino, cuius virtute & efficacitate omnia, quæ ad bellum & pacem sibi ac domi agenda essent, & instituire, & agere tractareq; valeret, cuius Spiritus consilio non expectandum Ammonitarum impetum, nec hostium intra regionem suam admittendum, sed viro petendum sibi esse decreuit, idq; quam primùm suscepit, itineribus per ea loca institutis, quæ copius sibi commoda magis, & incolis ac regioni minùs essent damni paritura, atque ad hostium regionem peruia opportunaq; magis. ille enim tunc erat in Mispam sive Maspha, celeberrimo illo Israelitarum ad Iudæ tribus & Binitamum fines conuentu, vnde Galaad primùm, deinde Manassei agros pertransiit, vnde etiam, quòd militaris via illac melius duceret, ad Galaadis Maspham deuentum est, ex qua proximus in Ammonitarum fines transitus erat, ut verò omnia, quæ sibi agēda essent, à vero & felicissimo auspicietur initio, vir pius, & iustam causam, & seipsum Deo commendare, & nuncupatis votis obligare constituit, idq; conceptis verbis primùm expressit.

Votum vouit Domino, dicens: Si tradideris filios Ammon in manu mea, quodcumque primùm fuerit egressum de fontibus domus meæ, mihiq; occurrerit, reuertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino.

IN exemplari hæc postrema voti pars ita habet: Et erit Domino, & descendere faciam illud holocaustum [sive] adscensionem. De votorum nuncupatione & materia ac formulis, deq; huiusmodi obligationum varia differentia, aliàs, Deo propitio, differemus, ad eorum usum, qui sacra scripta non ex diuinatione aut sententia priuata, sed ex re ac veritate cognoscere student. Nunc verò illud indicasse operapretium fuerit, huius voti condi-

tionem primùm, deinde sponsionis verba omnia, & partes, atque partium notationes teneri oportere. Conditiones duæ sunt: victoria impetratio; felix in domum reditus. desponsio rem vnã simplicem indicat, animantem videlicet quamcumque reuertenti primùm è domus foribus occursum. forma obligationis duplex: consecratio sive dedicatio, & destinatio atque sanctificatio, cum definitione adscensionis sive holocausti.

Transiuitq; Iephte ad filios Ammon, ut pugnaret contra eos: quos tradidit Dominus in manu eius.

VOTO iam concepto & nuncupato, quòd an domi adhuc manens, an in expeditionem egressus fecerit, non indicatur, deliberato animo, atq; firmato pugnandi proposito, Galaaditarum agro omni relicto, in ipsam Ammonitarum regionem inuasit: quo pacto & suorum commodis consuluit, & principatus sibi adscripti conditionem præstitit. ea autem fuerat à populo expressa: Qui primus ex nobis cæperit dimicare cōtra filios Ammon, erit dux ^{Suprà 10.} populi Galaad. Magna verò felicitate atq; celeritate cōfectam rem eam Dei beneficio & efficientiæ acceptam, atque ex animi sententia & voti conditione contingentem historia explicat. Quos tradidit Dominus in manu eius. Namque iisdem verbis, quibus fuerat pronunciata conditio, præstita etiam affirmatur. Si tradideris tu Domine in manu mea. & Tradidit Dominus in manu eius. quemadmodum autem & quæ ratione, quantaq; celeritate id actum fuerit, locorum & spatiorum descriptione declaratur.

Percussitq; ab Aroër vsque dum venias in Mennith, viginti ciuitates, & vsque ad Abel, quæ est vineis cōfita, plaga magnanimis: humiliatiq; sunt filij Ammon à filiis Israel.

SUPERIVS legimus Iephtem spatiosa ambage, & longis itineribus usum, in Ammonitarum agros peruenisse, prudenti consilio occupandi hostes ea parte, qua minùs sibi cauentes intelligeret. Namque Mispam sive Maspha in Benjamin agro Iudæ proxima, longè distita, Ammonitis ad occidentem meridionalēque tractum vergebat. petiuro autem reuēta Idumæos, Galaadites regio, transiit Iordane, proxima erat, & Ammonitas ad Occidentem clauderat. Manasse verò agri Septentrionales erant Ammonitis, quos tamen, vel ut copias oportunas interim cogeret, vel ut amnem opportunè traiceret, prudenter petiit, interq; agendum iter hostes latuit, viam tenens tutissimam inter maioris lacus ripas, & montes qui lacui imminet; deinde verò in Manassensis dimidiæ tribus campos euadens, Ammonitas quos ad ortum & meridiem reliquerat, conuerso in Austrum itinere, atq; superato monte qui Manassen à Galaad diuidit, in Mispam Galaaditarum descendit, vnde planus & opportunus ad Ammonitis erat accessus: quos ubi inuasit, sibi à Deo traditos fide cognoscens, magna ac perpetua affecit clade, tanta felicitate ac prosperitate, ut continuatis vnica expeditione pugnis, decem vrbes interiora terrarum tenentes, ad quas sese hostium fuga pertende-

debat, victoriam persecutus pertransierit ad usque magnam planiciem, videlicet in illa regione laudatissimis celebrem, ubi & hostis interficiendum esse voluit, & victoria collocavit monumentum. Abel, campum significat latum & undique patentem, atque ita Chaldeus interpretatur MEISAR. Plaga magna nimis, clade ingenti allata, quae diuinum testabatur aperit iudicium, in superbam, contumeliosam, & violentam gentem editum. Humiliati, ut Chaldeus explicat, fracti, debilitati, ac prope dissipati à filiis Israel: ut facile intelligeretur eandem partem causa & virtute ab eis superatam, qui oppressi nuper & de iure suo respondentes, tamen auditi cum non fuerint, ad Deum prouocauerint illa formula: Iudicet Dominus hodie inter filios Israel & filios Ammon. Huiusmodi autem esse in rebus ex pia atque iusta causa susceptis, atque piorum virorum successum, aperte Spiritus sanctus docuit, qui hoc exemplum ad fidei efficientiam inter multa alia referendum Paulo ad Hebraeos scribenti dictauit: Deficiet me tempus narrantem de Gedeon, Barach, Sampson, & Iephte, David, Samuel, & Prophetis, qui per fidem vicerunt regna, &c. Nec enim ad aliam quam ad diuinam virtutem tanta victoria, tam longo urbium & agrorum tractu, tam breui tempore constare potuit. quod nec ipsos victos latuit, cum filios Ammon à filiis Israel fractos ac debilitatos audirent: ita enim & fama publicabat, & res habuerat, in nominibus autem huiusmodi patronymicam rationem referentibus, communis ac publica includitur causa, cuius praecipua pars religionis maiestas habetur.

Reuertenti autem Iephte in Maspha domum suam, occurrit ei vnigenita filia sua cum tympanis & choris: non enim habebat alios liberos.

PRUDENTIAM in omnes vitae partes apprimè esse vilem atque opportunitatem, multis huiusmodi docemur exemplis. adèd ut cordati quoque intergentes viri, Fortunam, quam vulgus humanis rebus imperare existimabat, non ex alia matre quam ex hominum imprudentia ortam & consecratam affirmaret. fabrum unumquemque esse suae fortunae, aiebat ille. & alter etiam:

Nullum numen habes si sit prudentia: sed te,

Nos facimus, fortuna, deam, caeloque locamus.

Quid quisque vitet, numquam homini satis Cautum est.

Mirabilem verò ex victoria letitiam, quam Iephte redeunte publicè & que privatè capi oportuit, domestico familiae mœnore interturbatam agimus: verum nihilominus quocumque pacto, quacumque iactura, voti sanctitatem à pio viro obseruatam animaduertimus. Nam quod ille indistinctè nuncuparat, prestare omnino cum dolore incommodoque suo, quam interpretari maluit. Oportuerat siquidem vel vouentem id excipere, quod seruatum exceptumque voluisset, vel redeuntem domus suae incolumitati cauere nuncio praemisso, qui id, quod actum nollet, agi vetaret. Hippocrates medicus è loga peregrinatione reuertens, matris suae, quam ex insperata filij conspectu letitia repente extinguere posse intellexerat, aduenit autem se quidem, sed fracto crure malè habentem denunciari curauisse fertur. tanti refert subiti casus non esse improvidum. Atqui necesse erat, nisi prouisum antea fuisset, virginem unicam filiam, eandemque dulcissimam, charissimo patri, cum triumpho domum redeunti, primam ex familia omni occurrere tympanis instructam, quae feminarum musica organa quondam fuere, & puellarum choros carnaticam, qui in antiquis huiusmodi letitiis mos fuit. S. S. E. Ne annuncietis in Gath, nec annuncietis in compitis Ascalonis, ne forte latentur filiae Philisthim, nec exsultent filiae incircumcisorum. Et cum reuerteretur percussus Philisthæo David, & ferret caput eius in Ierusalem; egressae sunt mulieres de vniuersis urbibus Israel, cantantes, chorosque ducentes, in occursum Saul Regis, in tympanis letitiae, & in sistris. & apud exteras.

Vnico gaudens mulier marito

Prodeat iustis operata diuis:

Et soror clari ducis, & decoræ

Supplice vitæ.

Virginum matres, iuuenumque nuper

Sospitum, vos, o pueri & puellæ, &c.

Superius Iephte, cum primum principem optauissent Gilghadite, domicilium in Mispha fausto incepto collocasse adnotauimus; vnde egressa filia unica, vniceque dilecta, utpote cui nullus alius ex uxore legitimus conigisset hæres. quod indicandum sacer historicus duxit, ad commendandam vixi pietatem animique fortitudinem, Abrahamum studio imitati. Hebraica lectio diligentem explicatorem poscit, quam nos relinquimus nunc, nostra versione satis Latinis verbis, abundeque rem explicante; quibus cum operam demus, aliarum linguarum subsidio tantum cum opus est, non praterca aliàs, utimur.

Qua visa, scidit vestimenta sua, & ait: Heu me filia mi, decepisti me, & ipsa decepta es: aperui enim os meum ad Dominum, & aliud facere non poterò.

GRAVISSIMOS animi dolores, quos cum primis necessariorum obitu, quicumque humanitatem non exuerunt, subire solent, vestium diruptio siue scissio olim primum declarabat, quam luctus lamentaque sequebantur. de quo genere in sacro agebamus: Apparatu. Id igitur: quod nunc Iephte primum egit, sublatam iam sibi gnatam significabat, quod huiusmodi actio non nisi in simili durissima euentu spectaretur, vel numinis diuini profano dicto vel facto offensi, vel naturalis consuetudinis charissimo pignore è medio sublato. diruptioni suspiria geminata; his verò doloris causa adiuncta est: Decepisti me. Sua in lingua: HECREAGH HICRAGHTHINI VEATH BEGHOCHRI. Chaldeus paraphrastes translationem est deditè imitatus, qui ita exponeret: Curuare facere. curuare fecime, & tu fuisti.

Hebr. 11.

ferendum Paulo ad Hebraeos scribenti dictauit: Deficiet me tempus narrantem de Gedeon, Barach, Sampson, & Iephte, David, Samuel, & Prophetis, qui per fidem vicerunt regna, &c. Nec enim ad aliam quam ad diuinam virtutem tanta victoria, tam longo urbium & agrorum tractu, tam breui tempore constare potuit. quod nec ipsos victos latuit, cum filios Ammon à filiis Israel fractos ac debilitatos audirent: ita enim & fama publicabat, & res habuerat, in nominibus autem huiusmodi patronymicam rationem referentibus, communis ac publica includitur causa, cuius praecipua pars religionis maiestas habetur.

Reuertenti autem Iephte in Maspha domum suam, occurrit ei vnigenita filia sua cum tympanis & choris: non enim habebat alios liberos.

PRUDENTIAM in omnes vitae partes apprimè esse vilem atque opportunitatem, multis huiusmodi docemur exemplis. adèd ut cordati quoque intergentes viri, Fortunam, quam vulgus humanis rebus imperare existimabat, non ex alia matre quam ex hominum imprudentia ortam & consecratam affirmaret. fabrum unumquemque esse suae fortunae, aiebat ille. & alter etiam:

Nullum numen habes si sit prudentia: sed te,

Nos facimus, fortuna, deam, caeloque locamus.

Quid quisque vitet, numquam homini satis Cautum est.

Mirabilem verò ex victoria letitiam, quam Iephte redeunte publicè & que privatè capi oportuit, domestico familiae mœnore interturbatam agimus: verum nihilominus quocumque pacto, quacumque iactura, voti sanctitatem à pio viro obseruatam animaduertimus. Nam quod ille indistinctè nuncuparat, prestare omnino cum dolore incommodoque suo, quam interpretari maluit. Oportuerat siquidem vel vouentem id excipere, quod seruatum exceptumque voluisset, vel redeuntem domus suae incolumitati cauere nuncio praemisso, qui id, quod actum nollet, agi vetaret. Hippocrates medicus è loga peregrinatione reuertens, matris suae, quam ex insperata filij conspectu letitia repente extinguere posse intellexerat, aduenit autem se quidem, sed fracto crure malè habentem denunciari curauisse fertur. tanti refert subiti casus non esse improvidum. Atqui necesse erat, nisi prouisum antea fuisset, virginem unicam filiam, eandemque dulcissimam, charissimo patri, cum triumpho domum redeunti, primam ex familia omni occurrere tympanis instructam, quae feminarum musica organa quondam fuere, & puellarum choros carnaticam, qui in antiquis huiusmodi letitiis mos fuit. S. S. E. Ne annuncietis in Gath, nec annuncietis in compitis Ascalonis, ne forte latentur filiae Philisthim, nec exsultent filiae incircumcisorum. Et cum reuerteretur percussus Philisthæo David, & ferret caput eius in Ierusalem; egressae sunt mulieres de vniuersis urbibus Israel, cantantes, chorosque ducentes, in occursum Saul Regis, in tympanis letitiae, & in sistris. & apud exteras.

Iuuenal.
Sat. 10.

Horat. lib.
Carm. 2.
Ode 13.

2. Sam. 1.

1. Sam. 18.

Hor. Carm.
lib. 3. Od. 14.

Lib. Ierem.

fuiſti in cōturbatoribus meis. mirabili atq; ex tempore concepta allegoria uſurpatione, ſe filia & poſteritate orbatum declarauit. Namq; ad plantarum arborumq; præcipuè imagines animum adiecit: quæ ſi uel ueto, uel alia quapiam uicè compellantur ut inclinata terra ſolum tangant, diſcrimen quidem ſubeunt interitus, uerùm qui non ita proximè accidat, uel uitari poſſit & corrigi, radicibus adhuc terra hærentibus. eas uero ſi quis euellat, & ex imo in altum eruat, arborem omnino corruere neceſſe eſt, & fructus in poſterum ſpem omnem fallere. Nomen Ben, pro quo Latine filium dicere ſolimus, ex translatione adificiorum ſumitur, Bath uero filia Latinis dicta, æ plantarum natura atq; cultura ſumitur, quod ea planta uel arbor ſit, ex cuius fructu & cultori uſus percipiatur, & generis propagetur ſoboles. Cùm primùm igitur Iephte uotum indiſtincta nec indicata materia nuncupauit, uerborum uicè atq; obligatione familiam ſuam impulſiſſe aut inclinari uſus eſt, non qui arborem omnem euulſerit, ſed qui ita uerterit & inclinauerit, ut, niſi proſpiceretur, periculum fecerit: poterat enim uel pecus, uel taurus, uel iumentum, uel ſeruus, uel quodcumq; aliud, quod ad familiam familiarumq; rem pertineret, domo primùm prodire, quod tamen uel domũ, uel rem non penitus turbaret. denique, una filia excepta, quidquid occurreret, quamquam integritatem minueret rerum, nõ tamen tolleret. prodeunte uero primùm è domo unica nata, id actum eſt, quaſi ipſa arboris prima & uia radix à terra, in qua altè adhuc hæſerat, protinus euulſa atque eruta, arborem omnem uoto damnatam ſacramq; conſtituiſſet. Ego, inquit, me ipſum uoto in terram impellendum curauit, ſed non tantum effeci atq; tu, quæ fuiſti mihi in cauſa ut prorsus te ſperatoq; ex te fructu ſit carendum. In conturbatoribus meis. tu una inſtar habuiſti omnium, qui me funditus è terra ſolo eruere poſſent. interpretis noſtri Latini uerba, quamquam translationem hanc non expreſſere, tamen exhibuere ſententiam, explicandaq; ſunt ad eam rationem qua palyonyma explicantur, ut decipere, idem quod fraudare ſignificet: fraudari autem aliquem dicimus, cui id quod propriũ, quod utile, quod opportunum eſt, ſubducitur: ut, fraudare ſtipendium equitum, & Cæcilium à Pub. Vario magna pecunia fraudatum Cicero dixit: ſe ipſum genium ſuum de fraudare quiſpiam dicitur: eſt itaq; ſenſus: Heu me ipſum qui fraudare cæperam, tu filia omnino fraudatũ reddidiſti. Aperui enim os meum ad Dominum, & aliud facere non potero. Multa in hunc locum diſputari poſſunt, atque ab interpretibus diſputata uidemus, quæ in proprium ſenſu reponenda tempus ducimus, cùm de omni ſacrorum antiquorum metria, uſu & abuſu agendum ſit. hic uero ex lectiõnis aperta ſimplicitate, uotum à Iephte factum iure ſolui debere oſtendemus, uerbis ipſis, quibus nuncupatum eſt, relatis. Quicumque fuerit primus egreſſus de foribus domus meæ, mihiq; occurrerit reuertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocauſtum offeram Domino. Cuius uerſionis ſenſus ex uerborum exemplarium numero ac pondere diſtinctior euadet: Et erit exiens quod

quod exierit è foribus domus meæ in occurſum meum in meo redi-
tu in pace à filiis Ammon, & erit Domino uel adſcendere fecero il-
lud holocauſtum. Quidquid ſub uoto cadebat, ſanctum habebatur, neque
ſibi alterius uel iuris cenſeri poterat, quàm ſuperni, atque iuridica formula
uocari ſolet, D A B A R G E B V H A H, ſiue M A M O N G E B V H A H, id
eſt, res alta uel diuina, à terrenis & profanis ſemota uſibus. eius duplex
erat materies: pars enim ſacrificiis & uictimis apta commodaq; eſſe pote-
rat, ut pecudum armentorumq; genus omne, cui nullũ tamen ineſſet uitium,
ad quam rationem & frumenta, & uinum, & oleum, & ſal pertinebat, &
lignorum etiam copia, & fructuum uariæ formæ ex arboribus decerpæ, quæ
uel igne incenſa arderent partim, uel ad ſacrorum miniſtrorum alimenta
ſeruarentur. Altera autem pars, quam exuri aut incendi nefas fuerat, du-
plici etiam modo diuidebatur. Quædam enim ad theſauros referebantur,
ex quibus, quidquid in ſacra facienda uel reſcicienda, adificia inſtauranda,
atq; miniſtrorum exſoluendam mercedem in ſumi opus eſſet, depromeretur,
ut aurum, argẽtum, metallaq; omnia tum rudia, tum cuſa uel elaborata: ue-
ſtes præterea ac tela, & huiusmodi complura. Alia uero quamquam ad ſa-
crificium non admitterentur, uel quod impura eſſent, ut equi, muli, aſelli,
armenta, & pecora uitioſa; uendi tamen poterat, & pretio ſui uſum præ-
bere ſacris, in quo cenſu & ſerui numerabantur, qui, quod homines eſſent,
uel uendebantur, ſed ad certa ſeruitutis genera addicebantur. Liberorum
tamen capita nec ſacrificari, nec uendi ſinebat lex, ſed perpetuo ſeruitio de-
ſtinari, ſi uſui eſſent; ut uiri quibus nulla macula uitioſitas ineſſet: ſin ue-
rò femina omnino ſecerni atq; ab hominum uulgiq; conſuetudine ſemoueri
debeant. In poſtremum hunc cenſum uirgo illa Iephte filia unica incidit,
quæ cùm nõdum nupſiſſet, in patris tenebatur poteſtate ac iure. Pater autem
eorum, quæ uoueri atque quocũque modo ſacrari per leges licuit, ſummam
omnem duabus uoti partibus complexus eſt. Et erit Domino, quidquid ad
hoſtiam ineptum fuerit; quidquid uero aptum, aſcendere fecero illud
in holocauſtum. Iam uero lex illud cauerat, ut qui liber proſam ſuiq; iu-
ris eſſet, ubi ſemel uouiſſet uotum, non poſſet reſcindere: qui uero alterius
ſpectaret poteſtatem, certo tempore inſirmioris teneretur uoti reus, quo tem-
pore obligationis arbitrium ei demandabatur, cuius in poteſtate erat is qui
uouiſſet, cuiusmodi uxor is apud uirum, filie innuptæ apud patrem, & ſerui
apud herum cauſa erat. igitur ſi filia uouiſſet, à patre poterat uotũ reſcindi:
uerùm ſi filiam deuouiſſet pater, extemplo filia ad M A M O N G A B V A H,
hoc eſt, ad poteſtatem & uſum ſacrorum pertinens, ſanctæ ſacra, decerne-
batur. Hoc eſt quod pater conſeſſus reddendum ſibi eſſe ait, nulloq; pacto
redimi, nulla exceptione liberari poſſe affirmabat. Aperui os meũ ad Do-
minum, & non potero aliud facere. In exemplari, Non potero reuerti.
Nullum mihi ius, nullum arbitriũ ſupereſt, quod dixi indiſtinctum ut ſit; iam
uero dictum mihi à Deo exceptum & ratum habitum, ipſe uictoria mihi

collata demonstravit exitus. Huius quoque formula fuit votum illud ab
 1. Sam. 1. Hanna Samuelis matre susceptum. Si respiciens videris afflictionem fa-
 2. mularum tuarum, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancilla tuae, dederisq; serua-
 3. tuae sexum virilem, dabo eum Domino omnibus diebus vitae eius, & nona-
 4. cula non ascendet super caput eius.

Cui illa respondit: Pater mi, si aperuisti os tuum ad Dominum,
 fac mihi quodcumque pollicitus es, concessa tibi ultione atque
 victoria de hostibus tuis.

FILIAE virginis pietas clarissimè spectata compertaq; laudatur; quae
 cum unica tanto patri esset, quo diutissimè frui felicitatis haberet loco, &
 cuius in Israele nomen & genus ac posteritatem suis nuptiis propagare in
 votis habere posset, huiusmodi tamen commodorum cogitationem omnè vo-
 Dei voluntati & gloria posthabendam censuit, & patrem ipsum viriliter
 consolata exhortataq; est, ut tanta victoriæ beneficium Deo auctori eo me-
 nere gratularetur, quod ipsi constabat charissimum, quodq; numini probu-
 tum euentus ille palam declarasset. Concessa tibi ultione. Sua in lingua
 Postquam fecit tibi Dominus ultiones de inimicis tuis de filiis Am-
 mon. ita Chaldaicè, ita Gracè legimus. Equum, inquit, est, te anima tu
 partem, hoc est, me unicam tibi charam filiam Deo dicare, qui & hostes tue
 anima ac vitæ tuæ infensissimos, tam multos, tam fortes, obstinatosq; vlti-
 est. nominatim verò indicat filios Ammon, quorum vis, proteruitas, & me-
 litia, atque inimicitia maximè iam fuerat perspecta, habetq; ex politi-
 adnotationem magnitudinis beneficij diuini, & observationem euentus ac
 votum relati: quamquam enim fuerint alij Iephte inimici, de quibus postea
 agendum est, sed hi in aliam notam translati fuerant. Ultiones verò multi-
 tudinis numero dixit, quòd non unico, sed compluribus praeliis per totos die-
 cem Vrbiu agros superior, semper pugnas continuatas vicerit, idq; Deo
 dono ac beneficio, singulariq; prouidentia piissima puella acceptum retulit.

Dixitque ad patrem, Hoc solum mihi præsta, quod deprecor, Di-
 mitte me ut duobus mensibus circumeam montes, & plangeam
 virginitatem meam cum sodalibus meis. Cui ille respondi-
 Vade, & dimisit eam duobus mensibus. Cumque abiisset cum
 socijs ac sodalibus suis, flebat virginitatem suam in montibus.

ISRAELITARVM genti sobolem suam propagare, felicissimum
 cebatur: unicuique enim cupiditas inerat adiuvandi pro sua parte promissio-
 lius Abrahamo facti, Sic erit semen tuum sicut stella celi. quod cum illi etiam
 secundum carnem intelligerent, animarum & capitum augendo numero,
 & posteritatis Israeli sufficiens causa interpretabantur, beatumq; putaba-
 bant, unum aut plures Dei cultores ex sese procreatos præstare. Qui verò
 interiorius sensu & cogitatione penetraverant, ad arcana etiam promissum
 hanc

hanc propagandi generis rationem referebant. Et quamquam hoc, siue mar-
 datum, uti ipsis credebatur, siue concessum, uti potius dici posse videtur; fe-
 minas non propriè spectabat, sed viros (quod aliàs plenius, Deo propitio, re-
 feremus) tamen ubi viri copia, quæ familie ac domus nomen tueretur, dees-
 set, sufficiens sobolis ius ad feminas deferre legitime. S. S. E. Ad filios Num. 17.
 Israel loquèris hæc: Horro cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam eius
 transibit hæreditas. Ita effectum est, ut quæ unica Iephte sobolis propaganda
 spem conceperat filia, nunc illam amissam sibi deplorandi copiam fieri postu-
 let, idq; duorum mensium spatio, certisq; locis & montibus peragrandis &
 lustrandis, ut vel huius longi fletus memoria vixisse illam testari posset, &
 rei historiam ad posteritatem transmittere, pietatisq; narrare studium tum
 parentis, tum gnate etiam, & Israelitaru gentem tanti erga rem publicam
 officij ac beneficij perpetuam recordationem conseruare. Atqui montium
 peragrationem duabus causis postulata intelligimus: altera, ut clamor &
 lamentatio in sublimi loco edita, longius ac lutiùs ad circumvicinorum au-
 res pertineret. namq; hæc est vocis natura & vis. S. S. E. Vox in Rama au-
 dita est, ploratus & ululatus multus. atque etiam ut longus montium pro-
 spectus monumentum rei tam incolis, quam hospitibus & viatoribus, fre-
 quentiùs repræsenteret. Altera verò causa fuerat, ut ipsa, quando intra
 claustrum cuiuspiam parietes inclusa, vitam solitariam peractura erat, locum
 sibi ex iis, quæ pererrasset, probatum optaret. Nam planctus in unico factus
 monte, ibidemq; diutius productus, satis monumento relinquendo fuerat:
 verum plurium montium peragratio, ea quam indicabamus mente postulata
 videtur, utq; interim animus coæuarum puellarum ac virginum, quibus
 perpetuò valedicendum erat, colloquio sattaretur. Ut fleam virginitatem
 meam cum sodalibus meis. Ex exemplari lingua: Et flebo super Be-
 thulai ego & sociæ meæ. Latina lingua inopia singularium verborum
 defectum communibus & affinis solatur. Feminarum atas in sacris li-
 bris & chartis huiusmodi partibus ac nominibus distinguitur propriè: pri-
 mum infans puella ad tertium vsque annum IONEKETH dicitur: inde
 ad duodecimum NAGHARAH: post hæc verò sex mensibus integris voca-
 tur BOGERETH: hinc vsque ad primarum nuptiarum desponsationem
 BETHVLAH vocatur: cum autem legitime desponsata est, MEVRETH-
 SETH; demum ducta viro ESSETHIS perpetuò appellatur ad vidui-
 tatem vsque vel repudium. Lamentationis ergo argumentum fuit, se ad
 ipsam nuptiarum maturitatem feliciter educatam & prouectam, tamen
 paternæ domus, cui nulla alia spes supererat propagandæ, felicitate &
 gaudio abdicatam, ita interpretamur, Super virginitatem meam, su-
 per etatem meam nuptiis opportunam, tamen sterilitate damnatam. est
 autem illius etatis nomen in illa lingua plurale BETHVLIM, ut Lati-
 nis NVPTIÆ. ac de huiusmodi antiquarum rerum & rationum atque
 dictionum copia, vtilem (vii speramus) edituri sumus aliquando com-
 menta-

Claudian.
 de Rap. 1. 14
 vicina toto
 p'nis adole-
 uerat annis
 Virginitas.

mentationem, sacrarum lectionum studiosis pretium opera facturam. adspiret conatibus Deus.

Expletisq. duobus mensibus, reuerfa est ad patrē suum, & fecit ei sicut vouerat, quę ignorabat virū. Exinde mos increuit in Israel.

I A M. significabamus superius virginem illam non fuisse à patre ara sanctisq. ignibus destinata, vt de Iphigenia sua Gentium fabulantur Poęta. Neque enim eiusmodi sacrarum victimas diuina lex admittebat, quarum vel simulachrum & periculi expertem speciem damnabat. Nec patri, uti distinximus, nuncupando voto ea fuit mens, sed illa tantum in hanc partem pronuntiata verba, Et erit Domino. id ipsum votum quemadmodum redditum præstitumq. fuerit, hoc loco historia indicat. Quę ignorabat virum. In propria lingua & formula apertius: Et illa non nouit virum. Vocem, Et, illationis siue expositionis usu interpretamur, Itaque non nouit virum. Curante patre eam ab omni hominum conspectu & consuetudine sequestratam, viuere vni Deo, cogitando, & precibus atq. obsecrationibus totiusq. vitę exercitatione sibi conciliando, atq. quod ad humanarum rerum curam attineret, sese tamquam vitā iam defunctam perpetua mortis meditatione sepeliendo, ita vt neque vllius mortalis, nec feminarum etiam consuetudine vel allocutione vteretur. Verum enim uero vt huius admirabile facinoris, ex publica salutis studio profecti, fama cum significatione grati animi ad posteritatis memoriam perpetuo maneret, celebris monumenti nomine quatuordiales lamentationum ferię quotannis peragenda Israelitice puellis imperata sunt. Hęc illius conclusionis, Exinde mos increuit in Israel, explicatio nobis probatur, quam sacer sermo ita indicat: Et erit hoc in Israel. Singulare tus, quod alicuius vel ordinis vel personę vel conditionis causa aut gratia decernitur, in illa lingua ННОК dicitur. Hispanę Furo dicitur, Latine aliās priuatum decretum siue statutum, aliās vero privilegium, siue prerogatiua iuris appellatur. Nonnulli quidem expositores decreti huiusmodi sententiam diuinantes cōmentantur: Statutum, inquit, fuit, Ne quis in posterum liberos voueret. sed vnde huiusmodi descripsit statutum, non planē est nobis compertum: illud verō constat, Hannā piā sanctam, & cordatam feminam, primum sibi à Deo donandum filiū, etiā ante conceptionem, templo destinasse; quod minimē contra publicum edictum fecisset. Verū eadem hęc historia statuti in Iephte gratiam editio exemplum euestigio subiicit.

Et consuetudo seruata est, vt per anni circulum conueniantia vnum filię Israel, & plangent filiam Iephte Galaaditę diebus quatuor.

I P S A verborum expressā constructio, si ex propria lingua petatur, decreti formam planē refert. vbi enim superior versus ita finiretur, Et erit ННОК in Israel; continuo subiungitur: A diebus indies ibunt filię Israel

Israel ad lamentandum filię Iephte Ghilgaditę quatuor diebus in anno. Latini antiqui huiusmodi decretum, siue senatusconsultum, in hanc formulam edidissent opinor: ISRAELITICÆ PVELLÆ QUATVORDIALES FERIAS IN HONOREM FILIÆ IEPHTE GHILGHADITÆ QVOTANNIS HABENTO. EIVS REI ERGO CONVENIVNTO FILIÆ, AC PATRIS MEMORIAM LAMENTIS CELEBRANTO. Huiusmodi denicales ferię, à nece appellatas, quia residentur mortui, apud Romanos etiam factas legere meminimus. Hęc autem lamentationes, compositis elegis & lugubri carmine, non modò ipsi viuenti virgini ad consolationem, sed etiam post defuncta ad laudis monumentum, statis anni diebus, fieri solitas intelligimus; quibus faciendis ac toto quatruiduo celebrandis, magnam & prolixam virtutis filię, & rerum à patre gestarum commemorationem admixtam, res ratioq. indicat.

CAPVT DVODECIMVM.

E C C E autem in Ephraim orta est feditio. Nam transeuntes contra Aquilonem, dixerunt ad Iephte: Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon, vocare nos noluit, vt pergeremus tecum? igitur incendemus domum tuam.

RES magnas atq. fortiter gestas, & quamcumque præstantis viri virtutem, emulorum inuidia, & eorum qui probare deberent obreftatione ac maledictis, nonnumquam etiam contumelia & iniuria lacerari, humanarum rerum historias legentibus, atq. sui etiam temporis mores & exempla obseruantibus, compertissimum est. Huiusmodi offensionē Iephte allatam historia narrat, & forti animo pro temporum atq. rerum ratione superatam exponit. Salutem illam ad Israelitis omnes pertinentē, Ephraimæ non solūm sibi communem gratulati non fuerunt, vt par dignumque fuerat; sed ingrata inuidia atq. contumelia exceperunt. Nam transeuntes contra Aquilonem. Geographiæ atq. Chorographiæ peritis negotium: factura fuerat lectio hęc, nisi scripturarum fontes inuiserentur. Namque Mispā, vbi Iephte domicilium locauerat, in Biniamini tribu non longē à Iuda distans, vti iam monstrauimus, erat. Ephraimæ ab Aquilone Biniaminitis adiacebant. Quamobrem si Latini nominis communiori significatione locus hic explicandus esset, potiùs videretur legendū, Ephraimæ Iephtem incusatos ad Austrum, quàm ad Aquilonem transisse. Verūm sacram Chorographiam diligenter legētibz, nostrasq. de illa disciplina parte tum descriptiones, tum etiam tabulas inspicientibus, vrbs inuenietur in Galaaditarum regione non longē à Iordane fluuio, eodem dicta nomine quouentus ille appellatur, quem Latini Aquilonem siue Boream dicunt. est autem nomen TSAPHON, quod interpres noster in consuetam sibi aliās

Latinam vocem Aquilonem vertit. Cur verò tribus illa se magis quàm ca-
 teras contemptam & reiectam conquesta fuerit, occasio ex eo sumpta vide-
 tur, quòd à Mispha Biniaminitide ad Gilghad iter agenti Iephte, si recta in-
 stitueretur via, per mediam ferè Ephraitidem regionem transitus erat. Id
 quod aliter actum indicata superius itinera significabant, ex ambage qua-
 dam per extremos Ephraitarum fines Iordane transmissio, illis nec vocatis
 nec monitis etiam, Galaad primum omni ad ortum relicta, deinde Manasse
 deuentum in agros, ex quibus rursum per montium anfractus in Maspham
 Gilghaditarum, atq; illinc demum in Ammonitas fuisse peruentum. ut
 cum catera omnes citra Iordanem tribus, quæ Chanaanæorum terram inco-
 lebant, vel citeriores Misphæ essent, vel ad dexteram laeuamq; iacerent, soli
 Ephraitarum regio media inter Biniamin & Galaad, recta viam ad Am-
 monitas profecturo Iephte præbebat, quam ille, ut dicebamus, sine vlllo stre-
 pitu confecit, ut qui Dei præsidio vnice fideret, nec hominum subsidio vsq;
 ad eò crederet. Ecce autem in Ephraim orta est seditio. ita Latinus in-
 terpres explicuit tres voces; Et appellatus est vir Ephraim: quibus indica-
 tur magnus tumultus, virorum omnium consensu excitatus, cum inuidia
 commotione & accusatione prætexta contumeliæ, ita ut nullo alio examine
 propriæ causæ, sed communi clamore, quisquis virum se professus fuerat,
 quasi coniuratione quadam aduersus Iephten obstrictus raperetur. Neque
 verò quisquam eius consilij fuit, ut, antequam vis denunciaretur, causæ &
 querelæ, si qua esse videbatur, vel ageretur per nuncios, vel scripto obycer-
 tur, sed magna insolentia transeûtes contra Aquilonem, ex prima lingua:
 Et transferunt Saphonam. Iordane transmissio, Saphonam vsq; per-
 uenerunt, ut ipsa fluuij transmissio certam ac deliberatam nocendi volunta-
 tem argueret, atq; tumultus & coniurationis crimè exaggeraret. Saphonam
 urbem Galaaditarum esse diximus, Ephraitis præteruadantibus ultra Ior-
 danem sitam, in quam tum Iephte statim post Ammonitarum cladem, dum
 victor reuertebatur, venerat. Namq; hanc rem antè gestam, quàm in Mas-
 pham peruentum esset, historia videtur indicare, quam filia destinatio &
 dedicatio postea consecuta fuerit, sed antea narrata propter connexionem
 consecuti euentus cum antecedente voto. Quod & ex filia oratione etiam
 doceri potest, patrem videlicet suum hortatæ, ad reportatæ victoriæ gratula-
 tionem voti sui exsolutione perficiendam. Postquam fecit tibi Dominus
 ultionem de inimicis tuis, de filiis Ammon. Namq; distinctio atq; di-
 punctio duplicem ultionem subindicat de inimicis factam: sed votum ad eò
 tantum referendum quæ de filiis Ammon facta fuerat, cum altera nõ
 modo præter votum, sed præter consilium & voluntatem, atq; adeò ex necessi-
 tate adiuncta fuisset. Redeuntibus autem ex bello non omnis, qui, quum in-
 peditionem antea exiisset, ducebatur exercitus, sed Galaaditarum & Ma-
 nassensium pars maxima suas in domos redire permessa fuisse videtur, ut
 pote nihil, iam denictis hostibus, metuenti, nihilve minùs cogitanti quàm
 dome-

domesticas insidias. Maxima verò, non temeritatis modo, sed insolentia, su-
 perbia, audacia, atq; inimicitiarum culpa fuit, publico clamore Ephraeos
 omnes cogi, Iordanem transmittere, securitatem ac latitiam redeuntis oc-
 cursu turbare exercitus armati, sed omne crimen excessit ipsa iniusta super-
 bia, querelæ ac minarum plena oratio: Quare vadens ad pugnam con-
 tra filios Ammon vocare nos noluit, ut pergeremus tecum. Prima
 uel lectio sic ex verbo: Quare transiisti ad præliandû in filiis Ammon,
 & nos non vocasti ad eundem tecum? Ipsa verborum existimatio cau-
 sam indicat, quamobrem hanc ignominiam sibi præcipuè solisq; acceptam
 prætexant Ephraei, quòd non oportuerit per suam ipsorum regionem ad
 expeditionem transire, ipsis in partem laboris atque laudis minime vocatis.
 quòd nullo alio loco fuerit iter factum, nisi per ipsorum agros, quòd cateri,
 per quos etiam cum circuitione via facta fuerit, vocati fuerint, ut Gilgha-
 dite & Manassenses, quòd ipsi caterarum omnium cis-Iordanensium tri-
 buum Ammonitis proximi ac vicinissimi fuerint, & propter viciniam si-
 multatem insensibilissimi. Hanc siue accusationem siue culpam vni Iephte im-
 pingunt, quam ex ambitione admissam, obycere moliuntur, atq; adeò in in-
 iudiam rapiunt, ut grauißimo exemplo ulciscendam non minuetur modo,
 sed aperte denuncient. Igitur incendemus domum tuam. Longè verò
 insolentior atq; immanior illorum fuisse videtur audaciæ plenissima oratio,
 summoq; iure vindicanda BEITHE CHANISRAPH GHALECHA BAES.
 Domum tuam incendemus super te in igne [certo] Nihil profectò pro
 temporis, personarum, atq; rerum gestarum dignitate, & impudentius, au-
 daciùs, indigniùs, nihil criminofum magis excogitari ac dici potuit, nedum
 committendum suscipi facinus. In te, inquiunt, vnum nostram communem
 iram & causam ulciscemur, quem gloriæ cupiditate tibi vni arroganda,
 & familiæ domusq; hoc victoriæ nomine amplificandæ actum, laudis huius
 partem nobis inuidisse intelleximus. idq; non minore pœna quàm tui ipsius
 primum, domus deinde tuæ incendio, non casu, sed consulto adparatis &
 admotus facibus excitato, castigandum constituimus.

Quibus ille respondit: Disceptatio erat mihi & populo meo con-
 tra filios Ammon vehemens, vocauique vos ut præberetis
 mihi auxilium, & facere noluitis.

ORATIONIS imprudentiam & insolentiam responso duriore excipi,
 & facinoris audaciam seuero exemplo reprimi & puniri oportere intellexit
 Iephte, quamobrem non ea facilitate & urbanitate cum istis actum fuit,
 qua pridem Gedeon cum iis egit, qui ciuiliorem & boni studij, atq; adeò of-
 ficiosam querelam mouerant. Est autem responsi scopus, illorum inuidia &
 ingrati animi, atq; etiam proditionis & infidelitatis in patriam publicamq;
 salutem, notatio & redargutio. Argumentatio verò ex comparatione &
 inductione constat, & causa in coniecturali versatur ordine. hoc modo:

Vos voluntatem, & studium, atq; animum vobis fuisse mecum in hanc expeditionem proficiscendi venditare conamini, eamque operam à vobis alias dandam mihi neglectam obijcitis, cuius negligentia pœnas unius mei nece & clade sumendas profitemini: itaq; apertam in me declaratis inimicitiam, qua una excepta, cetera quacumque pratexuistis omnia vana & conficta esse conuincam. Atque illud demum statuam, vobis nullam vel Ammonitas laudendi, vel mei meosq; iuandi voluntatem fuisse; mihi verò non defuisse cupiditatem, imò necessitatem auxilij à vobis vel subsidij petendi, atq; hoc non una tantum, sed compluribus fuisse occasionibus demonstratum; illud veni à vobis nunquam declaratum, sed nec significatum quidē, imò verò & negatum saepius petenti. utrumque autem ita confirmabo. Non noua & recens hæc nostra atq; Ammonitarum causa fuit; sed antiqua iam & vetus inter nos tot annorum intercesserat simultas, in quibus contribules mei saepius vexati, exspoliati, atq; direpti, vestram, tamquam vicinam, atq; ideo opportunam magis ac debitam, imploratam opem atq; fidem non modo non fuere experti, verum penitus desperauere. hæc illius responsionis partis sententia est, Disceptatio erat. **RIB** in sacra lingua rixam simultatemq; significat longiore exercitam tempore, tam diuq; durantē, quoad vel iudicio, vel partium concordia, vel si aliter fieri non possit, pugna demum sopiri & extinguui contingat. Huiusmodi inter Abrahami & Loti pastores de pastu exstitisse narratur. At igitur Iephte: Vir rixæ fui ego & populus meus, & filij Ammon valde. Cùm, inquit, ego & populus meus (nam ut princeps iam atq; etiam contribulis publicam calamitatem suam ducit) diu atq; multum vexaremur ab Ammonitis, nosq; utcumque defenderemus, verum infelici semper periculo ac malo nostro, vestram voluntatem, vestramq; expectauimus operam & opem, qua in ipsis calamitatibus inuitis, atq; toto etiam tempore nostris amulis timorem & abstinentiam, nobis autem salutem & securitatem afferre, minoriq; à vobis negotio & sumptu præstari poterat. Vocauique vos vt præberetis mihi auxilium, & facere nolulistis. Ex propriis verbis ita: Et clamaui ad vos, & non liberaftis me de manibus illorum. Aptissima translatio, ab iis sumpta, qui priuata cuiuspiam iniuria oppressi & vexati, à vicinis & proximis opem petunt, facile, si libeat, stremdam, utpote à multis: ideoq; se & populum suum singularis personæ pronomine, illos autem pluraliter exprimit. amplificat autem indignitatem & inhumanitatem hæc personarum, temporum, atq; rerum comparatio, & opportunitatis notatio etiam. Non enim, inquit, vocaui vos cùm illis malum afferre, vel damnum dare studerem, atq; priuatam ipse vltro rem facere cuperem; nam huiusmodi fortassis auxilium honestè negare possentis: verum cùm ipse valde atq; diutius premerer, cùm diriperer, exspoliarer, & inimica incommodisq; afficerer, clamaui, nec tamen auxiliare, nec salutares experitus fui; nullo enim tempore nec loco vel mihi subsidio, vel Ammonitis impedimento fuistis. Ipsa autē huius rei affirmatio veritate facti nititur, quam,

manifestam, Iephte longiore oratione non est persecutus. Fieri enim non potuit quin primis illis excursionum temporibus Galaaditæ vicinorū quorumq; auxilium non expectarent. atq; hos non solum nō protulisse, verum neq; Ammonitis negotium vllum fecisse ex eo arguimus, quod illorum excursioniones ad Iudæam vsque regionem pertinuisse legebamus, quos & per horum agros transisse necesse est. Siue igitur Ephraitæ initio noluerint, Galaaditarumq; calamitatem non publicam, sibiq; communem, sed priuatam duxerint, (quod Iephte oratio indicat ipsa: Vir rixæ fui ego, & populus meus) siue demum Ammonitarum animis & opibus auctis Ephraitæ obsistere non sunt ausi, utcumq; interpretari velis, nulla tandem fuit Galaaditis ab Ephraitæ non allata modò, sed nec sperata quidem salus. hoc est quod ait: Et nolulistis, siue Non seruastis me de manu illorum.

Quod cernens, posui animam meam in manibus meis, transfuique ad filios Ammon.

Quo d cernens. Id refert quod antè narravit; atq; iudicium ex eadem re deductum confirmat, sed id sua in lingua facit apertius: Et vidi quòd non tu seruator. Vidi, inquam, nullam mihi salutis aut libertatis esse spem posse in te. Nam quem ab initio longo tempore, minore cum periculo, maiore facultate, honesta causa, vna atq; altera calamitate, ac pluribus etiam appellatos vos vel mei negligentes, vel vobis indulgentes, vel priuatam meam rem existimantes, ideoq; despicientes & inutiles compluribus exemplis cognoueram, quales mihi fingere aut censere futuros poteram, ubi rei omnis mea summa discrimine obeundo ageretur? Nullum aliud cõsiliū opportunius visum est, quàm non expectato humano auxilio, vno meo, populiq; mei periculo experiri, atq; Deum rixæ illius veteris arbitrum appellare, eundem mei ipsius mearumq; rerum deuotione placare. Posui animam meam in manu mea. Antiquus ac vetus, vsitatisimusq; in sacro sermone modus, siue, vt Grammatici vocant, τρόπος est, quo quisque in summo vite capitisq; discrimine esse versariq; significatur, nullo sperato humano subsidio, sed tantum diuina ope quasi per miraculum expectata. huius significationis & illud est: Anima mea in manibus meis semper, & legem tuam non sum oblitus. ipse, inquit, cum sociis gētilibusq; meis hanc longam similitatem, quam diu multumq; cum magno meo incommodo sustinueram, cum rerum ac periculorum summa sintendā suscepi, atq; deliberato consilio Ammonitas vltro sum aggressus, idq; feliciter, Deoq; probante, cuius unius praesidio fultus, prouinciam hanc subij.

Et tradidit illos Deus in manus meas.

ACCUSATIONEM siue obiurgationem Ephraitarum non solum improbam, sed etiam impiam & sacrilegam arguit, argumentis ex euentu extitūq; rerum accumulatis. Ego, inquit, solus hanc rem suscepi, nec vocare vos

ad bellum debui, quos sciebam in minora pericula frustra à me fuisse vocatos. Vocavi verò solum Deum, cum ipse solus, aut cum his tantum quos habebam, nihil aliud mihi parare possem quàm periculum, utpote qui tantum regnum, tantumq; populum tam diu mihi superiorem bello impeterem. Itaque mea ex parte, summa discriminis fuit; ex parte verò Dei, summa erat auxiliij, quod certum atque presens ipsa victoria ostendit. Nam, tradidit illos Deus in manu mea: quos à me aliàs vinci non potuisse manifestum est, ex qua re manifestè tua vel summa inuidia & malignitas, vel maxima conuincitur impietas.

Quid commerui, vt aduersus me confurgatis in prælium?

Ex verbo sic: Et ad quid adscendistis ad me die hoc ad prælendum in me? Est autem argumentum duplex. vtrumque verò ad facinoris indignitatem arguendam urgentissimum, quod alijs etià exaggeratur nominibus ac partibus. Duo, inquit, à me acta esse ipse sum confessus, & res etiam ostendit aperte. Alterum quidem fuit, manifestum & rerum mearum & capitis obire discrimen: quod si vos accusatis, non studium, & voluntatem vestram probatis, quam in leuioribus occasionibus longo tempore alienà declarastis; sed planè odium inuidiamq; proditis. Alterum verò, Deo vniuersè, eiq; hanc committere curam, cui ipse prorsus impar fueram, hoc si verò à me factū damnatis, ipsius Dei iudicio atq; rei exitu condemnamini, quos verò vos eam gloriam Deo inuideatis, & vobis arrogatam volueritis, atq; inuidiam hanc in me, vt authore inuocationis illius, bello inferendo expleam. alterum inhumanū, crudele, atq; publicæ salutis aduersum; alterum verò prophanū, impium, planeq; sacrilegū est; vtrumq; verò nefarium facinus, tanto grauiore dignum supplicio, quanto maiore de liberatione, consensu, studio atque adeò maiore conatu, & apparatu, & tumultu est admissum. Adscendistis, etià cum labore itineris, & viarū difficultate, ad me vnicū & singularem virū, de vobis ac republica omni bene merentem, nihilq; minùs timentem, quàm insidias & inuidiā, aut periculum, & malam gratiam: deinde multi ad vnū, vt nulla vestra gloria, sed maxima infamia actum demum constaret, si res vobis ex sententia caderet. Die hoc, cum ego à labore quietè petere, cum Israel omnis gaudere deberet, cum vos præcipua gratulatione atq; latitia publica mihi, per regionem vestram reuertenti, succurrere oportuerat. tanta verò celeritate, vt neq; expectaueritis quoad hunc cōmunis latitia perageretur tēpus, sed hodie, & quid acturi adscendistis nimirum ad prælendum in me. Egregiam verò laudem, egregio consilio atq; facto, egregiamq; ob causam. Demum hoc vnum ex omni ista actū compertū exploratumq; apparet, vos neq; commune, neq; singulare bonum mihi vnquam consuluisse, aut prospexisse etià egeanti ac postulanti diuini: contra verò maximum malum importunissimo tempore, communi consilio & conatu fuisse molitos, nec voluntatem cuiquam vestrum, nec manum ad-

uersus Ammonitas constituisse; aduersum me vnum vestram omnium inuidiam & malitiam aperte nunc esse declaratam.

Vocatis igitur cunctis viris de Galaad, pugnabat contra Ephraim, percusseruntque viri Galaad Ephraim.

DIVINI iudicij fide cum primis animatus, & innocentie causaq; sue bonitate si filius Iephte, atq; etiam temporis & periculi compulsus angustiis, gentiles suos tantum, quorum illa præcipuè communis offensio erat, quam celerrimè cōegit, quorum opera, inimicorum insolentem impetū dexterimè perfregit, exercitumq; omnem cecidit ac fudit, reliquias verò non idem Iephte (cuius, vt viri fortis, ira post peractam primam pugnam resederat) sed Galaaditarum, qui offensam publicam ad extremum vlciscendam populariter censuerunt. Namq; huiusmodi populorum odia simulatesq; ubi semel radices egerint, perpetua acerbitate permiscētur. Duas huius cladis partes vno hemistichio conuinctas, ita diducimus: Pugnabat cōtra Ephraim, ad ipsum refertur prælium, in quo Ephraim casus, victus, & fusus fuit: ad euaforum verò internecionem illud alterum pertinet membrum, Percusseruntque viri Galaad Ephraim. Atque totius quidem belli summam, & Ephraicæ insolentie exitus in breue cōegit author; sed posterioris membri rationem & partes longiore explicuit narratione.

Quia dixerat: Fugitiuus est Galaad de Ephraim, & habitat in medio Ephraim & Manasse.

SACRARVM historiarum enarratorem in illarum partitionibus, numeris, atq; temporibus dignoscendis diligentem exercitatumq; esse oportet, & sermonis etiam historici minimè ignarum; aliàs enim non raro perplexum & impeditum fore prædicimus. Id quod non paucis exemplis & in hoc & in Iosue ostendimus commentariis, & in Elucidationibus etiam, quibus Euangelia & cetera Apostolorum scripta edidimus. Atq; in hoc loco interpretes cum Græcos & Latinos, tum verò explicatores etiam Hebraicos & Chaldeos variè coniectasse deprehendimus, quorum sensus quòd longū esset referre, & nobis etiam minimè institutum, integros lectoribus relinquimus suis in ipsorum scriptis inspiciendos. Nostram verò explicationem adiecturi, locum totum dignum duximus, quem ex verbo, suis intermissis dis-punctiōibus, Latino si non sermone, at sono tamen, utcumq; redderemus: Et percusserunt viri Gilghad Ephraim; quòd dixerunt: Euasi Ephraim vos: Gilghad in medio Ephraim & in medio Manasse. Primam, vt dicebamus, pugnam, Iephte duce commissam & superatam, primo versus huius initio indicauimus; extremam verò Ephraicam cladem, non à Iephte, vel ab illius integro exercitu, sed à diuisis Galaaditarum turmis confectam, indicabamus. Cuius demum conficiendi opportunitas, ratio, & forma, atque euentus, Galaaditarumq; ad eam rem solertia, hic exponuntur. in hunc

modum confecto praelio, Gilghaditisq; victoria compotibus, Ephraitarum reliquia fusæ, dispersæq; errare coactæ, quia intra Gilghad consistere nõ poterant, nec ultra etiam Ortum versus profugere ob metũ Menassensium, quibus Gilghad regio munita ab Ortu erat. Vnicum ad salutem perfugium patria propria erat, studiosè atq; anxie repetenda; ea verò communes cū Galaaditis habebat fines, nisi quantum Iordanis alueus intersecaret, quæ à Gilghad in Ephraim transituris transmittere necesse erat. Porrò Iordanis ea parte, qua Galaad ab Occasu terminat, cõtinuis ferè vallatus montibus, certa tantummodo, eaq; rara, ideoq; Gilghaditis & vicinis omnibus notissima, vada præbet: cùm aliàs vel altior sit quàm ut pedibus aut equis transiri possit, vel præceps rapidusq; fluat. Quamobrem quod alteris ad fugã consilium restabat, idem alteris ad fugæ interceptionẽ, ad ultionem inter necionemq; Ephraitarum, captũ est, fluminis videlicet vada illis petenda, illis antè capienda & occupanda visa sunt. Fuit autem hoc Gilghaditis cõmodius expedituq; facilius. Nam praelio ad Saphonam cõmisso, quicũque effugere poterant, variè dispersi fuere: quos ita dissipatos Gilgaditæ non duxere infestandos, sed cõpositis turmis, & apud quamprimum petita vada latentibus expectandos, atque agnitos quosq; trucidandos: agnitos inquam, hoc est, deprehensos, ex fugitiuis Ephraim esse. Hactenus consilij à Gilghaditis cepti occasio, cõmoditas, & ratio explicata, expeditum lectiõis sacræ contextum, uti arbitramur, præstabit. Percusserunt viri Gilghad Ephraim, hoc nomine, quòd euasos siue fugitiuos esse argueret ex illo bello, impiè, iniuriosè atq; ignominiosè ab ipsis Ephraitis in illorum regionem, gentẽ ac ducem alato, opportunitas verò cladis huius ex locorum situ atq; habitu petita fuit. Namq; Gilghad in medio Ephraim, & in medio Menasse, ita ut nullum ad effugiendum locus Ephraitis relinqueretur, præter propriam regionem, quæ Gilghaditidi Occidentalis erat. Iam verò qua diligentia cū portæ montium, tum fluminis vada occupata, tum verò Ephraitarum fugiunt intercepti deprehensiq; fuerint, dilucida oratione subiicitur.

Occupaueruntq; Galaaditæ vada Iordanis, per quæ Ephraim reuersurus erat. Cumq; venisset ad ea de Ephraim numero fugiens, atque dixisset, Obsecro te ut me transire permittas: dicebant ei Galaaditæ, Numquid Ephratæus es?

IDEM vocabulum Hebraicum PELITEI EPHRAIM in superiore versu ita redditum est, Fugitiuus est Galaad de Ephraim: in hoc vero ita, De Ephraim numero fugiens. utriusque verò significatio eadem est, nempe notatio Ephraitarum qui ex pugna effugerant. Obsecro te ut me transire permittas. in propria lingua vnum duraxat verbum ab omnibus usurpatum refertur, EGHEBORAH, quod hic suis partibus expressum, rationem explicandam tenendamq; totã non leuiter iuuat. verti potest Latine Transibone? siue, Transibo vsque? Namque adiecta adspiratio HE, vel

vel motum ad locum, vel interrogationem, vel vtrumq; etiam in hoc exemplo indicat. quo in vocabulo nihil erat, cuius obseruatione Ephraim à Galaaditis deprehendi possent. Nam quæ voces in gutture, quæq; in labiis formantur, & faciliores natura sua sunt, & Orientalibus omnibus, Syris, inquam, & Assyriis, Ismaelitis & Israelitis, ferè communes & consonæ. de quare, ut scitu cognituq; digna, nos in ea, quam iam inchoauimus, communi linguarum omnium arte, plenius, Deo fauente, agimus. Itaq; GHAIM, BETH, & RES, literarum quæ vocatur potestas mollior & facilior cùm sit, in variarum linguarum gẽtibus & ore cõmunior esse obseruatur: ad quam etiam facilitatem & lenitatem LAMED, siue Græcorum λ, siue Latinorum L, referenda est. Galaaditæ igitur, qui plures vadum antè ceperant, Ephraitarum vnumquemq; qui ad fluuium deuenisset, se de transitus copia rogantẽ, ita examinaffe dicuntur: Numquid Ephratæus es? Quo dicente, Non sum. Sua in lingua ita legimus, VAIOMERLO, id est, Et dixit. LO. est autem negationis vox vno constans elemento pronuntiationis lenissima L, & vocali graui rotundoq; ore pronuntianda O. itaque hactenus nihil à communi potestate & consuetudine diuersum in istorum vocibus notari poterat.

Interrogabant eum: Dic ergo Sebolet; quod interpretatur spica. Qui respondebat, Ceboleth: eadem litera spicam exprimere non valens. Statimq; apprehensum iugulabant in ipso Iordanis transitu: & ceciderunt in illo tempore de Ephraim quadraginta duo millia.

NEMINI legentium non manifestum putamus, hac Gilghaditarum solertia non in significatione verbi, sed in pronuntiatione tantum, atque expressione fuisse factum periculum. quam ob rem in Latina atque Græca interpretatione, nomina spica & σάχως σύνθημα, nullum nobis, aut lectori cupiam, faceffere negotium debent: sed illud nobis iam sæpè obseruatum adnotandum est, magnam esse variandæ prolationis opportunitatem in iis vocum elementis, quæ humanae linguæ officio, ære ad inferiores dentes illiso, formantur: ex qua origine vnica, multarum literarum potestates diductæ sunt, ut D. O. T. Z. S. in Latina & Græca linguis, ut alias interim omitteutes suũ in locum referuemus. Harum autẽ tanta est affinitas, ut vel leuissimo oris vitio, vel negligentiori parum cura, prona omnino promptaq; deprehendatur permutatio; eaq; paulatim in vsum conuersa, linguæ siue potiùs dialecti, ut Græci vocant, diuersitatem efficiat: quod interea dum publicè & communiter non admittit vsus, vitio & Barbarismo verti solet, & apud germanæ pronuntiationis compotes risum interdum mouere & cõtemptum pronuntiantis, & nonnumquam (ut in hoc & in Petri Galilæi exemplo) creare periculum. At verò hoc potiùs, quàm alio vocabulo, Ephraitarũ pronuntiationem examinandi Galaaditis opportunitatem à vicino fluuiio ad-

iunctam existimare licet. Nam nomen SIBOLETH, in agricultorū sermone spicam significat, idemq; per imaginem transfertur ad medium profuentis amnis alueum, quo aquae impetus directus, frumenti in spicis ordines imitari videtur, & certam velut semitam, quam sequatur, tenere, quam ob rem eodem vocabulo angustior via, quam Latini semitam dicunt, appellatur. huius significationis exempla sunt apud Ieremiam: Impingentes in vis suis, in semitis seculi. & apud Psaltem: In mari via tua, & semita tua in aquis multis. Illius verò illa: Et tempestas demersit me. & Non me demergat tempestas aquae. & in Isaiā: Et in illa die percutiet Dominus ab alueo fluminis usque ad torrentem Aegypti. his omnibus in locis SIBOLETH legimus, quam vocem Latinus pro sententiae commoditate variè nunc semita, nunc tempestas, nunc verò alueus interpretatus est. Atque hac ipsa voce Iordanis fluminis alueum apud Israelitas communi usurpatione indicari, Isaiæ carmen aperte docet, Ab alueo fluminis usque ad torrentem Aegypti, quod de Iordane flumine intelligit, extremo quondam Chananeorum ad ortum termino habito, ad extremum usque meridionalem finem, hoc est, Aegypti Torrentem, siue Rhinocuram dictum. Hanc siue viam, siue semitam, siue spicam decurrentis aquae, Hispanus sermo Raodal, siue Raudal vocat. Itaque obiecti ante oculos fluminis alueum siue fluenium proprio nomine SIBOLETH exprimere iussi Ephraei, non per primum germanum elementum, sed per affine aliquo modo, verum durius & pressius, pronuntiabant. germaniae prolationi initium à sibilo fit SIBOLETH, barbare verò & corrupta à voce quā cicada edunt ZZIBOLETH. quod verò vna in vniuersum natio huiusmodi pronuntiationes variet, quamquam sunt qui ad caeli aërisq; naturam referant, ipsa tamen rei ratio, & experientia etiam diligenter obseruata, ad gentis vitium, & corrupta semel imitationis usum referre nos docuit. Nam per sepe accidit, ut cuiusdam vel viri vel femina mollior elementorum prolatio, quae illi fortassis vel naturae vitio, vel patrio usu iam diu haeserit, ab aliis, ac plerūque feminis, imitatione expressa, paulatim imitando usurpetur, atque mollitudinis emulatione in vulgus omni permānet, ac demum priuatus siue morbus, siue error linguae commune ac publicum vitium fiat. ita Graculorum quorūdam consuetudine & imitatione C & G Latinarum literarum equabilem lenitatem & grauitatem, certis cum vocalibus E & I in stridulum sonum coactam, graues auctori notarunt, & Satyricus Stoicus sui temporis ciuium culpae adscribit.

Hos pueris monitis patres infundere lippos
Cū videas, quærisne vnde hæc sartago loquendi
Venerit in linguas? vnde istud dedecus, in quo
Troffulus exultat tibi per subfellia læuis?

Gallicæ mulieres, præcipuè quæ aula delicias admirantur, recepta mollitudinis opinione, R in S commutant, ac pro Mon pere, ma mere, Mon pefe & ma mese pronunciant. Nobis pueris Bethicorum in Hispania, atq; Hispanensium

lensium maximè eadem cum Carpetanis & cum superioribus Castellanis pronuntiatio, similisq; omnino sonus erat, quorum intra vigesimum deinde annum tanta exstitit diuersitas, vt, nisi verborum fortasse quorūdam discrimen inter sit, Hispanensem à Valentino planè non discernas, cum vtrisque pro S, ZZ; & contra pro ZZ, siue pro Castellanorum Ç, s usurpetur; ita vt, si à Bethico verbum SIBOLETH exigatur, nullum aliud quam Ephraitarum Zziboleth, siue çiboleth audiatur. verum hoc non natura Bethici aëris, qui & purus & salubris est, sed gentis vel negligentia & incuria, vel vitio & matrum indulgentia natum, ex eo facile arguitur, quòd antiqua & communis pronuntiatio à grauiorum senum bona parte adhuc retinetur, & à nonnullis ex iuniorum numero melius monitis facile atque aptè repetita instauratur. Atq; hoc Ephraitarum exemplo admonemur, quanti referat, ita linguam temperare & exercere, vt singularis in sua quisq; provincia vel vity, vel notationis proditricem metuat minimè: id verò fiet, cum nihil mollius, nihil asperius, nihil priuatae similitudinis affectetur, sed ea tantum usurpentur, quæ quam plurimis eiusdem linguae compositibus constant. Nullius enim qui impeditioribus membris non labore, lingua ad eam inepta est, quin vt vitium quorundam, sic & aliorum virtutem studio atq; diligentia sequi imitariq; non possit. Fuimus varias apud gentes non pro peregrinis pronuntiando habiti. Vidimus in Belgio præcipuè Belgas feminas & viros variarum linguarum sermonem felici imitatione exprimere. sed de his satis. Optarent autem Ephraita discrimen inter SIN & ZZAMAHH melius tenuisse, vt non affectatæ atque retentæ dissonantiæ postea iam multos magno malo pigeret, nimirum plus quàm quinq; mille, cum in toto illo bello breui tempore ad quadraginta duo millia virorum perierint.

Iudicauitque Iephte Galaadites Israel sex annis, & mortuus est, & sepultus in ciuitate sua Galaad.

HVNC ad patriæ atque Israeliticarum regionum salutem & liberationem excitatum, rebus compositis & securitate parta, breui etiam vita perfungi Deus voluit, numquam tamen, dum vti licuit, otiosum aut seque, sed vt magistratus initio rebus gerendis celebrem exceperet, ita reliquum totius sexennij tempus in republica studiosè ac feliciter curanda & administranda, ad extremum usque diem occupatum tenuit. Sic explicamus, Iudicauitque Iephte Galaadites Israel sex annis. Patriæ autè cognomentum ad nominis distinctionem adiungitur, & ad monumentum dignitatis & authoritatis à Galaaditis primùm decreta, & deinde ex Ammonitica victoria confirmata, atque omnium Israelitarum consensu recepta. Docemur autem ex sermonis formula, non nomen solum, sed cognomen etiam in omnibus publicis edictis, decretis, ac mandatis fuisse usurpatum. Ac sepultus est in ciuitate sua Galaad. Latinus interpres Græcam lectionem hoc in loco secutus est. fortassis virorumq; mens fuit ambiguitatem vitandi, quam exemplar

Ierem. 18.
Psal. 76.
Psal. 68.
Ibidem.
Ibidem 17.

Perf. Sat. 1.

r. Reg. 18.
Zachar. 9.

exemplar ipsum præferre videtur: Et sepultus est in urbibus Gilghad. Gilghad provincie siue regionis, complures urbes continentis, nomen est, quod nulli singulari urbi aliàs inditum legere meminimus. Atq; ita in una ex urbibus Gilghad illum sepultum fuisse intelligunt expositores ij, qui totum pro parte usurpatū censent. cuiusmodi complura exempla sermonis in sacra usurpatur lingua. ut illud: In duabus rebus gener meus eris hodie. Sedens super pullum filium asinarum. Homiliarum præsci authores more suo commentantur, virū illum elephantias percussum, per omnes Gilghad urbes delatum, in singulis singula membra, quæ ex morbo decidebant, amississe & humasse; idq; in devota filie pœnam fuisse perpeßum. verum huiusmodi explicationes cum simpliciter accipiuntur, legentium fidem excedunt, cum verò ad allegoriam referuntur, mentes exigua cum fructu magno exercent labore. Nobis autem lectionis huius facilis atq; ex usu explicatio est, nempe virum illum Galaaditem genere atq; contribulibus suis decus & ornamentum habitum, in Mispa quidem vita de functum, nec tamē sepultum, sed omnium Galaaditarum urbium consensu. studio atq; opera, & communi ac publico sumptu, ex loco ubi mortuus fuerat, in suam ipsorum regionem delatum, & magnifico funere atq; insigni sepulchro honestatum, non in urbem aliquam, quippe non is mos Israelitis fuit ante tempora Regū Iuda, ut aliàs ostendemus; sed in loco pluribus urbibus confini, quo tanti viri monumentum regionem totam celebriorem redderet.

Post hunc iudicavit Israel Abesan de Bethlehem.

INTERIM dum certus, & perpetua successione iure cōstitutus Princeps Israelitis non contingeret, iudicē, siue consulem, atque vindicem, non ex una tantum tribu præfuisse legimus, sed ex alia atque alia vel manifesto Dei consilio datum, atq; nota presentisq; salutis exemplo amplificatum, aut populi suffragio, propter manifestam virtutis præstantiam, vel familiaris rei amplitudinem & opum copiam, optatum. ex quo censu Absanus sive IBTSA N existit, Iudeus vir, in exigua, sed clara, & propter frumenti copiam laudata urbe Bethlehem natus, qui egregia felicitate Israelitis mirabilis, & virtute ac probitate commendatissimus fuit. Oportuit enim eum fortem, sapientem atq; beatum, & publico ac principe magistratu dignum duci, cui, singulari atque observanda providentia benignitateq; Dei, tam numerosa proles domi nata esset, eademq; honestis disciplinis instituta, & liberali prorsus atque ingenio more educata, demumq; sapienter & optime constituta. Nempe,

Qui habebat triginta filios, & totidem filias: quas emittens foras, maritis dedit: & eiusdem numeri filiis suis accepit uxores, introducens in domum suam.

NUMERVS cum primis par, & sibi in utroque sexu constans, magnificam Dei providentiam benignitatemq; probat. Quippe sobolis procreatio

non tam ad humanam operam, quam ad divinam obtem & efficientiam referenda est. S. S. E. Cernens autem Rachel quod infœcunda esset, invidit sorori sue, & ait Iacob marito suo: Da mihi liberos, alioquin moriar. Cui iratus respondit Iacob; Numquid pro Deo ego sum, qui privavi se fructu vëtris tui? itaq; liberorum copia diuinum creditur beneficium, eoq; maius, quo numerosior illa contigerit. S. S. E. Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tue: filij tui sicut novella olinarum in circuitu mensæ tue. Ecce sic benedicetur homo qui timet Dominum. in Israelitica autem felicitatis ratione, si quisquam susceptum filium, vel puerum, vel iuvenem sepelisset, tamen iam diuini beneficij ac promissi compos ducebatur, cum vel unam animam Israelitico populo adiunxisset. Sed beatior is habitus, qui vel filie nuptias, vel filij videret coniugium. Hic verò triginta filias domi natus adeò prudenter, adeò honestè eduxit, ut omnes, nulla prorsus excepta, viris locaverit petentibus, iisdemq; dignis. Nihil enim accidit quam ob rem ullam domi retineret, vel repudiatam vel viduam ad se reuertentem exciperet, sed Emittens foras, maritis dedit, cum idonea dote. Sacri sermonis verba, SALAH HAH HV TSA H. illis non vulgariter, sed liberaliter locatas indicant, à variis variarumq; familiarum filiis expetitas, non intra unam tantum aut pauciores cognationes coactas, sed Foras, hoc est, in varia loca distributas; ex qua re affinitatum & opum copiam illi accreuisse magnam intelligimus. eandem verò non minus etiam ex liberorum coniugiis auctam, subiuncta expositionis pars indicat, Introducens in domum suam. Sua in lingua, Et triginta filias adduxit filiis suis è foris. ex variis domibus ac familiis ipse delectas uxores liberis propriis tradidit, singulas singulis, quod ad modestiam & tranquillitatem atque pacem domesticam non parum conferret: nulli, inquam binas, quamquam id moribus liceret, sed triginta filiis triginta uxores, quas præter affinitatis coniunctionem, & tot parentum contractam necessitudinem, ita liberaliter tractavit, ut non nurus tantum, quod ex lege efficiebatur, sed filias & obsequio sui, ac filiorum amori & cultui comparaverit. Præterea in tanta familia atque domo nihil umquam nisi pudicum, nisi ex optimo more & sanctissima disciplina visum, hæc eadem oratio demonstrat, dum neminem ex filiis sibi uxorem quasiße, sed à patre optatam duxisse commemorat, atque omnes maxima in concordia & charitate vixisse significat. Huiusmodi itaq; tum virtutis, tum beatitatis exëplo spectatus vir, Israelitis toto septennio præfuisse, iusque dixisse narratur. Quem oportet iam seniore id suscepisse munus, rebus omnibus domesticis compositis, vitamq; in illo gubernationis honore consummasse. Sunt ex antiquis authoribus qui hunc Absanum eundem fuisse dicant cum Boghazo illo Ruthæ marito, Davidisq; progenitore, qui ex historie observatione primas in Israele tenuisse videtur: utcumque sit, cerè Absanus & Iephte humanarum rerum discrimina, variamq; sortem aperte commonstrant, hic unica tantum filia auctus, quam nec locare potuit; ille verò sexaginta libero-

rum non solum numero instructus, sed nuptius & coniugis insignis & beatus, tamen uterque Deo charus, quæ vera felicitatis ac summa ratio est.

Post hunc iudicauit Israel Abdon, filius Hilel, Pharathonites.

H VNC etiam spectata virtus, & insignis quoque opum fama ex Ephraitarum tribu euocatum, publico suffragio rebus Israeliticis præfere.

Qui habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes, adscendentes supra septuaginta pullos asinarum: & iudicauit Israel octo annis.

AD Absani iam demortui exemplum hic etiam vir ex numerosa soboliscopia dignus existimatus fuit, cui rerum gubernanda summa publicè traderetur, cum præcipuè nihil esset quod non ad id munus suffragaretur. Nam liberorum frequentia, maximè verò eorum qui honestè educati fuerint, cum primis commendatur, nisi fortassis rei familiaris angustia prematur, quæ vel ad auaritiã patrem ipsum, vel ad viliores artes turbam domesticam impellat. verùm in hoc viro nihil tale verendũ fuit, cuius familie adeò abundans suppetebat res, ut non filiis modò singulis, verùm & nepotibus triginta, iam ad virilem ætatem proeectis, singula superarent iumenta, hoc est, muli regy (ut Iosephus antiquus auctor hoc vocabulũ explicat) quibus veli soleret, nec ipse pedibus viam facere, nec terram agrò sue colere, nec propriarmenta aut pecora sequi pascere, cogerentur, tantum abest ut sordidas artibus operam darent, imò patrem loca opportuna muneris causa obuentem insigni & admirabili comitatu stiparent, nec cuiquã hominum granes aut sumptuosi, nec urbibus damnosi essent; atque ita moderatis omnes moribus agerent, ut nihil in se admitterent quod iniusta & legitima atque innocẽis patris gubernatione excipi posset. quo in officio atque splendore cum iam senex admodum, hoc est, tot nepotibus iam viris instructus, clauum reipublicæ septem tenuisset annis, amplissimo honore extremum clausit diem, mensemque & familie & honestum patriæ monumentum reliquerit.

Mortuusque est, ac sepultus in Pharathon terræ Ephraim, in monte Amalech.

IN germana lingua proprium viri, atque patris etiam nomen & patrum repetitur: Et mortuus est Ghabdon, filius Hilel ille Pirghathonites, & sepultus est in Pirghathon, &c. Quam repetitionem ad commemorandum viri elogium, paternamque familie decus, & patriæ ornamentum indetam, interpretamur, cum significatione laudum, ex ipsis nominibus ad posteritatis memoriam transfundendarum. Ghabdon enim ministrum magnum; Hilel commendatum laudatumque, Latine dicere possumus: ita et vel ipsa viri & patris nomina, Dei ac reipublicæ verum laudatumque, ministrum prædicarent. Atque epitaphij, siue inscriptionis monumento incisa formulam, postremus huius narrationis versus representat.

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

RVRSUSQUE filij Israel fecerunt malum in conspectu Domini: qui tradidit eos in manus Philistinorum quadraginta annis.

VT res hominum sunt, quos internæ ac nativæ mala nequitia, perpetuæ pacis fastidio afficiunt, similitudinis temporum tenet satietas. Iam trium atatibus, quamquam breuibus, eiusdem religionis & constantis reipublicæ, maximè verò sacrorum formæ pigebat ac tædebat. Igitur non privatè modo, sed publicè etiam curatum est, ut quædam adderentur & mutarentur, nouaque adsciscerentur, qualia vulgus & cupit, & libenter agit, non quidem quod illis mala omnino crederentur, sed pro temporum, ut dici solet, ratione. atque vsu probari ac defendi posse visa essent: verumenimvero diuino iudicio atque decreto damnata improbatæque prorsus erant. Namque omnis mutandi facultas & legibus olim adempta fuerat, & mutationis audacia grauibus antè ac seueris vindicata exemplis. S. S. E. Quod præcipio tibi, hoc tantum facies Domino Deo. & tamen filij Israel, quibus à Dei voluntate & doctrina nec tantillum quidem discedere fas fuerat, Fecerunt malum: non in oculis suis, uti videre videbantur; verùm In conspectu Domini. Sua in lingua: In oculis Domini. apertè, publicè, & communiter, palam vidente & improbatè Deo, cuius iudicio vicinorum Palestinorum inuidiæ, & insolentiæ, atque sauitiæ permisi sunt quadraginta annis exercendi & castigandi. Atque hæc explicandæ narrationis breuis peritochæ argumentique summa est, quam deinceps ordine auctor persequitur. Primum autem illud in hac historia propositum est, ostendere magnam hanc quadraginta annorum calamitatem Israelitis iudicio Dei allatam, ob pietatis religionisque violatæ scelus; eam verò ita temperatam, ut utraq; pars, tam oppressi quam oppressores, diuina providentiæ planè adscribendam agnoscerent, cuius nutu Israelita puniretur, & hostes non pro animi sententia permitterentur sentire. Hæc autem ratio, ne planè quemquam cordatum hominem fugeret, ita à Deo instituta narratur.

Erat autem quidam vir de Saraa, & de stirpe Dan, nomine Manuè, habens uxorem sterilem.

PROVIDENTIA ratioque diuina ex omni narrationis parte obseruanda commendatur, ut ex loci ac patriæ nomine TSIRGHAH, quod Latine vespam interpretari, & ad futura in Palestinos vexationis omen obseruare licet. ita ut proditurum ex illa urbe virum vespæ aculeum infestissimum coniectare possimus. Vnus, singularem significat, & singulari causa deletum præter ceteros eiusdem urbis, cum ob nomen MANVAHH, quod quietem siue intermissionem afferentem significat, atque in illo longo Israelitarum labore respirationem quandam expectandam portendit. his duabus

rebus tertia & quarta adiuncta singulari consilio initam compositamq; rationem probant. tertia verò illa fuit, Ex tribu Dan. ex qua iudicem presente nota obseruandum existiturum aliquando, in oraculis & paternis prædictionibus erat. Dan iudicabit populum suum, sicut & alia tribus Israel.

33 Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat adscensor eius retrò. Salutare tuum expectabo Domine. Huius vaticinij in illa umbra Israeliticarum rerum præstandi tempus & opportunitatem apparari, & instare, omnis descriptio indicare iam videtur. Nam de sublimiore & ad publicam salutem pertinente ratione nunc ex professo non agimus, nisi quantum identidem non desistimus lectorem certiores facere, omnia hæc in figura illis contigisse, ac nostri causa literarum monumenti ad posteritatis memoriam & usum fuisse mandata, ut per consolationem scripturarum, ut Paulus docet, spem habeamus. Quarta autem huius parascæues pars est, Habens uxorem sterilem. Cuius postea partus cum ad singularem Dei efficientiam sit necessario referendus, magnam sui expectationem apud affines, atq; adeò apud omnes quibus notus esset, concitatus erat. In propria lingua pars hæc ita enunciatur: Et uxor eius sterilis, & non pepererat. quam orationis formam ad heterosin poetiæ, vel oratoriam repetitionem Hebræi expositores referunt; nos autem ita conuenientiam consertamq; accipimus, ut posteriore membro prioris indicium contineri intelligamus. Nam ut partus fecunditatem à natura concessam probat, ita rursum expectata diu soboles, nec definito contingens tempore, feminae sterilitatem arguit. Tempus autem quod in antiqua lectione, atque ad in scribarum disputationibus de repudio, omnium consensu, præscriptum adnotauimus, viginti annorum est à celebrato coniugio, ad quem vsq; finem uxor sterilitatis causa dimitti non poterat; poterat autem illorum moribus post exactum vigesimum annum; vel, si id viro non placeret, alteram dicere licebat, ex qua sobolis propagaretur posteritas. Itaque interpretamur expectanda fecunditatis tempus omne femina illi peractum, sterilitatis opinionem, imò censuram verius adscripsisse, nec tamen eam fuisse à viro impulsam, quòd nec lex necessario id imperaret agendum, nec bonæ ac præ aliâ feminae virtus & modestia digna esset, quæ mariti viri optimi gratia & consuetudine priuaretur. Notanter autem perfecto tempore, ac præquam perfecto potius verbum hoc pronunciatum est: Et non pepererat. Et non peperit. Nam perfectum ad res absolutas & peractas illa lingua usurpatur. Chaldeam paraphrastes desperatam sobolem intellexit, & que ita expressit: Et genitus non [erat] illi. allusitq; ad antecedentem significationem, De stirpe Dan. oportet autem MANVAHHVM illum rectè, ut dicitur, stemmate ex Dan prognatum, interpretari, eique iam posthac ex illa uxore non fuisse sperandam progeniem; quod non ipsi tantum, sed uxori etiam erat molestissimum.

Cui

Cui apparuit Angelus Domini, & dixit ad eam: Sterilis es & absque liberis; sed concipies, & paries filium.

DIVINA virtus, ac singularis providentia tum maximè & apertissimè cognoscitur, cum nulla ingenio iudicioq; hominum ad communem & obseruatum naturæ exemplum superest prouocatio. Atq; in huiusmodi argumentis præcipuè piorum animorum exploratur fides, & fidei ipsius præstantia & vis cognoscitur, ita ut nec maxima miracula, nisi ubi fidei magnitudo & firmitudo constiterit, Deus facere soleat, nec magna fides umquã suo premio, ac singulari Dei beneficio naturæq; modum superante, frustretur. de qua re multa, & copiosissimè D. Paulus cõpluribus agit in locis. Verùm Angelum nunciūq; Domini ex spirituum natura hunc fuisse credimus, humana verò specie illi sanctæ feminae visum. Sterilis es. Natura vitium illi certè certius etiam confirmat, ad promissi beneficii faciendam & confirmandam fidem. Et absque liberis. propria in lingua. Et non peperisti. Vides iam te ex desiderati tam diu partus defectu sterilitatis damnatã, atque rectè vereq; de hac re sentis. sed quod natura assequi non potuisti, nunc iam diuino promisso & munere obtinebis. Namq; ista natura sterili constitutione, & negata pariendi facultate, diuini tamen promissi virtute & efficientia concipies, & paries filium marem, qui patris domũ familiamq; auget. Hæc significatio est nominis BEN, pro quo sæpè filium Latine dicimus. Atque prior hæc nunciationis & promissi pars ad rem ipsam definiendam, atque efficientiæ rationem indicandam refertur; cetera verò deinde oratio causam rei indicat, & quemadmodum Deus ad felicem euentum rem deducendam constituerit, præscribit & præcipit.

Caue ergo ne bibas vinum ac ficeram, nec immundum quicquam comedas.

FILIVM non ex vulgato & consueto natura, sed ex singulari ac rarissimo diuinæ efficientiæ ac providentiæ exemplo edendum, in maiores præstantioresq; usus comparatũ iri, res ipsa ratioq; indicabat, hoc est, singulare beneficium hominibus, authore Deo, constitutum. Eum igitur non vulgari etiam modo ac more enutriendum educandumq;, verùm ad magni muneris expectationem, singulari cura & sedulitate, à vitiorum & voluptatũ materia & consuetudine alienum, ad temperantiæ, frugalitatis, & virilitatis, deniq; sanctitudinis disciplinam non modo à primis annis imbuendũ, sed ipsa etiam matris alio informandum, commendat Angelus. Et quia multa in vino mala, pueritiæ atq; adolescentiæ perniciosã, subesse aliàs per sæpe sacra docet philoſophia, omni vini & sicera potu, omniq; immundorum ciborum esu mulieri per Angelum interdicitur. Namq; cum maximã ac præcipuam conceptio, & in utero crescenti fœtui materiam suppeditet maternus sanguis, & ille ex cibo ac potu genitus vel temperetur, vel vitietur, pro sumptuarum rerum ratione ac natura, plerũq; efficitur ut matrum appetitiones,

*& natiuas vel inhaerentes animae affectiones, nati iam infantes imitentur
& sequantur, atq; deinde adulti, vsu consuetudineq; promoueant:*

Iuu. Sat. 14.

— Serpente ciconia pullos
Nutrit, & inuenta per deuia rura lacerta.
Illi eadem sumptis quærent animalia pennis.
Vultur iumento, & canibus, crucibusque relictis,
Ad foetus properat, partemque cadaueris affert.
Hic est ergo cibus magni quoque vulturis, & fe
Pascentis, propria cum iam facit arbore nidus.
Sed leporem aut capream famulae Iouis, & generosa
In saltu venantur aues: tunc præda cubili
Ponitur: inde autem, cum se matura leuabit
Progenies, stimulantæ fame, festinat ad illam
Quam primum rupto prædam gustauerit ouo.

Futurum itaque fortem ac strenuum virum, atq; à voluptatū vsu & studio semotum, ad virtutis & fortitudinis præstantiam effectum, ab ipso matris utero vini osorem ac deliciarum contemptorem prodire curat Angelus, deinde verò ipsum diuinū athletam continentia, laborum patientia, & omni ad virtutem & sanctitatem disciplina & exercitatione instrui iubet. Si ceram. Quidquid immodico hauſtu temulentia ebrietatemq; facere bibenti potest, SECHAR in sacra lingua dicitur, vnde Latinis interpretibus sicera nomen traductum. Vidimus complures à mellis, vel casei, vel lactis, esu abhorrentes, quorum matres, dum uterum gestarent, easdem escas omnino respuerant.

Quia concipies, & paries filium, cuius non tanget caput nouacula, erit enim Nazareus Dei ab infantia sua, & ex matris utero, & ipse incipiet liberare Israel de manu Philistinorum.

EXISTITURI ex diuino miraculo ac beneficio causam, & causa antecedentia atque opportuna hoc versu explicat Angelus, filium mulieri concipiendum & edendum, ad Israeliticæ salutis initium faciendum comparari docens, ideoq; ab ipso utero deuotū & sacrum dicatumq; Deo, per omnemq; vitā à communi & vulgari consuetudine & vsu semotum postulari. Erat autem in legitimorū votorum genere sanctitatis ratio ac disciplina quadam religioso nomine dicta NAZIR, quod separationē significat, cuius voti rei, toto damnationis siue professionis tempore, cum voluptatibus cateris, tum vino prorsus abstinebant, irrasoq; peragebant capite. de cuius voti forma & significatione, diuina præcepit lex, & nos, duce Deo, in Magno differemus opere. Perpetuum autem sibi Nazareum huiusmodi, ab ipsa matris aluo & consecrari, & initiari, atq; conseruari Deus præcipit, ut vel ex eodem tempore, ut in publicum beneficium natum, populo expectandum proponat. Atq; ad hoc deuotionis & sanctitudinis atq; usurpationis genus Hieremie vatis & Iohannis Baptiste natiuitas referenda est, & aliorum, quos singulares humano

humano generi suorū beneficiorum ministros, variis diuini Spiritus instructos donis, & auctos virtutibus, certis nationibus atque seculis altissima prouidentia creauit. Ipse incipiet liberare Israel. Ipse idē filius solus, his modis imbutus & instructus, ac diuina virtute singulariter auctus, non salutem ac libertatem absolutam; quod nondum maturum tempus postulare aut impetrare videatur; sed respirationem, atq; futura demum liberationis argumentum & initium præstabit, & Israelitis obseruare ac resipiscere volentibus, fidem & spem conciliabit, diuinae misericordiae & virtutis, quam pœnitentiæ & pietatis cura & studio certam, & præsentem, efficacemque poscere, & opportunè experiri concedatur. Interea verò & populus hic non ita opprimetur, quin salutem sibi paratam sperare & querere possit, nec ea Palestinis hostibus permittetur licentia & impunitas, ut metu sublato, omni Dei cura Israelitas relictos atq; desertos prorsus persuaderi possit, sed illud constet, eosdem sibi propter peccata ad correptionem traditos, quæ plus iusto prolata, ipsis correptionis ministris ac satellitibus iustissimas pœnas & grauissimas molitura sit. Igitur iubetur mater ita filium excipere, ut ab ipsa infantia alienissimum à Palestinorum moribus, vsu, & consuetudine educaret, utq; ipse sese non ad suum ipsius commodū, sed ad Dei obsequium & ministerium intelligeret editum, utq; comam nutriens, Deo dicatū sese profiteretur, & perpetuum luctum indicaret publicæ Israeliticarum rerum calamitatis, quam vel vindicandam, vel minuendam meditaretur. Namq; capilli, barbæ, & unguium prolixitas, & huiusmodi studiosa aliquorum habitū negligentia, talē quid significare & admonere solet, ut multis exēplis in sacro docebamur Apparatu. Hæc itaq; omnia futura mulieri prædicebantur, & sua pro parte curanda commendabantur.

Lib. Ierem.

Quæ cum venisset ad maritum suum, dixit ei: Vir Dei venit ad me habens vultum Angelicum, terribilis nimis: quem cum interrogassem quis esset, aut vnde venisset, & quo nomine vocaretur, noluit mihi dicere.

DIVINA auctoritate firmatum responsum mulier vti animo & cogitatione conceperat, ita viro suo narrare & commendare studet: primum à ministri siue denunciatoris representatione, quem, quia locutum audierat, & futura prædicentem, vatem esse crediderat, quia verò præstantissima & humanis exemplis venerabiliore specie conspexerat, homine maiorem existimabat, saltem diuina virtute interius plenum, & maiestate exterius venerabilem. Vir Dei. Chaldaeus paraphrastes, Propheta Domini interpretatur. Namque ita seculis illis vates appellatus, diuinae historie tradunt. ut: Ecce 1 REG 9. vir Dei est in ciuitate hac, vir nobilis. omne quod loquitur, sine ambiguitate venit. Habens vultum Angeli. Namq; huiusmodi speciem humanā vulgus hominum affingere solebat Angelis, quos ita aliquando conspectos audierant. Terribilis nimis. Nō qui terreret, horror emq; inferret, quippe decorem

corem dignitatemq; præferebat maximam; sed qui obseruantiam cultumq; intuentium postularet propter insolitam vultus maiestatem, adeò ut sese præ reuerentia & verecundia nihil ausam fuisse vel interrogare ultro, vel alloquutum sponte quæ cuperet percontari. Quem cum interrogassem. Ex Græca versione oratio hæc inducta est. Nam nihil illa interrogasse superius narratur. Prima uero lectio, cui Chaldaica etiam interpretatio conuenit, ita habet: Et non interrogavi eum unde ipse, & nomen suum non indicauit mihi. Neg. ego propter muliebrem verecundiam, atq; etiam propter sanctæ dignitatis reuerentiam quicquam rogavi, neg. ille quicquam, quod ad se cognoscendum faceret, explicuit; sed mihi tantum ea, quæ ad me attinerent, enunciauit, quorum exemplum hoc est, uidelicet:

Sed hoc respondit: Ecce concipies, & paries filium. caue ne uinum bibas & siceram, nec aliquando uescaris immundo: erit enim puer Nazaræus Dei ab infantia sua, & ex utero matris suæ, usque ad diem mortis suæ.

PRVDENS femina omnem mariti interrogationem præuertit, & curiositatis liberauit suspicionem, & ea tantum retulit quæ marito grata, atq; ex utriusque voto atq; utilitate erant: ea uero, quæ hoc tempore nec opportunum, neg. commodum erat euulgari, silentio prætermisit. Cum se propter verecundiam, & viri Dei reuerentiã, nihil interrogasse ait, ultro responsu uaticinij fidem arrogat. Neg. enim ille, nisi Propheta esset, voti desiderijque mei rationem cognouisset, & ultro prior indicatam exposuisset, mihi omnino silenti & admiranti tanta explicuisset serie, & religione præcepisset. uero excipi posset, illum fortasse quempiam ex vicinis aut finitimis esse, quæ illam tam longo tempore & nuptiam nosset, & sterile intellexisset; formam uiri prius indicauit non uulgarem, nec nostris, imò nec ceteris hominibus similem, sed logè præstantem. Ut species Angeli Dei. quæ illi nostris uerbisq; notis hominibus maiorem probabat. Usque ad diem mortis suæ. Hæc ab Angelo non expressum, cogitando, secumq; animo reputando ex eo intulit quòd ab utero Nazareum futurum, & illa in sanctitate salutis in initio populo suo facturum audierat, atq; ita sibi ab immundi esu cauendū intellexerat & constituerat, ne mortis discrimen factui afferret, si quicquam uel in purum ederet, uel uetitum biberet. Cur uero nihil præterea adiunxerit promissa Israelitis per filij operam salute, in causa esse credimus prudentis metum, ne uulgata semel ratio, uel tumultum apud Israelitas, uel consilium apud Palestinos ederet in pueri perniciem, & domus suæ ruinam.

Orauitque Manue ad Dominum, & ait: Obsecro Domine, ut Dei, quem misisti, ueniat iterum, & doceat nos quid debeamus facere de puero, qui nasciturus est.

NUNCII latitia in spem erectus, & veri pernoscenti cupidus, beneficium, quod sibi & uxori commune fore intelligebat, sibi etiam aperiri, quia

à se, ad eam rem fouendam, agendum curandumq; sit, præcipi postulat. Obsecro Domine. In propria lingua: In me Domine. quam sermonis figuram Latini interpretes unico uerbo, Obsecrare, solent reddere, in quo postulantis personæ significatio latet. Græci ex uerbo uertunt, & ἐπὶ νύπτε. Ea, inquit, quæ in uxore exposuisti, in me etiam explicato, ac rationem præscripto, quemadmodum utriusque nostrum agendum sit, atq; in suscepto filio curandum, cum infante, tum etiam adultiore. Quid facere debeamus, ueltra communem curam quam parentes adhibere solent natis. Qui natus est, sua in lingua, Illi nato? illi, qui & miro modo natus, singulariter educandus uidetur, ut qui Nazaræus ac sanctus nasciturus dicitur.

Exaudiuitque Deus deprecantem Manue, & apparuit rursus Angelus Dei uxori eius sedenti in agro. Manue autem maritus eius non erat cum ea.

FIDELIS uiri uotum, Dei prouidenti gratum, felici euentu comprobatum narratur. Namque oratio ipsa fidem obseruantiamq; indicabat, credentis leto nuncio ac promisso, & sese ultro ad suas curandas partes instruendum præbentis. Visus autem fuit iterum uxori, utpote ex priore exemplo, ad huiusmodi consuetudinem & ipsum eundem, quem antea audierat & uiderat, facile agnitura, rem ab eodem sibi nunc de uo confirmatam, promptius atque diligentius exceptura, atque eodem tempore solitarie confidenti, & in illa quiete de promisso diuino, ut ipsa rei ratio existimandum docet, cogitanti.

Quæ cum uidisset Angelum, festinauit, & cucurrit ad uirum suum: nunciauitque ei, dicens: Ecce apparuit mihi uir, quem antè uideram.

OBSERVANDA cum primis est diligentia curaq; Dei, qui ex propria misericordia & benignitate, Israelitarum quamquam moribus offensus, rebus tamen publicis ita prospiciebat, ut, quæ de salute instituerat publica, repetitis actionibus prædicenda adornandaq; curaret; deinde uero singulari cum mulieris tum uiri fidei consulere. adhæc etiam prudentis ac piæ femine officiosa sedulitas cognoscenda, quæ mariti desiderio & uoto (sua etiam uera respondere satageret. Quem antè uideram. in propria lingua, Chaldaicæ, paraphrasi, & Græca versione, eadem dies fuisse indicatur, qua Angelus à muliere bis uisus est: Qui uenit in die hac ad me.

Qui surrexit, & secutus est uxorem suam: uenientiq; ad uirum, dixit ei, Tu es qui locutus es mulieri? Et ille respondit, Ego sum.

DILIGENTIAM, industriam, & prudentiam à uiro adhibitam, commendat narratio, cuius uotum hæc non minuebant, sed confirmabant magis, atq; adornabant. Namq; is, ut locum obseruaret, rationemq; attentius caperet actionum eius, quibus eadem die uxorem adiunxerat suam, præire in istam

paulo citerius, consequutus, demum verò perueniens rogat, num idem ipse mulierem antea conuenerit, cupiens videlicet ex utriusque declaratione & confessione cognitam rem, collatis rationibus, & veram, & obseruandam dignam pernoscere, & sibi proponere ac suscipere obseruandam. dum vero rogat, num ille sit qui antea venerat, rem omnem de prole obtinenda sibi tam narratam subindicat, & illius responsio non repeti, sed affirmari postulat. responsi verò veritatem prudenti consilio, opportunòque examine, explorat hoc pacto.

Cui Manuë, Quando, inquit, sermo tuus fuerit expletus, quid vis ut faciat puer, aut à quo se obseruare debet?

VERITATIS affirmata signum non aliud optauit, quàm certam in rogata expositione, incerta & inexplicata interrogationi præstandam: quasi cum vxoris narratione constaret, manifestum constituti & constanti consilij argumentum præberet. Namq. aliàs si alius quispiam mulierem antea fuisset allocutus, nihil ab hoc nunc responderetur, quod à rei simplicitate & ratione non discreparet. Rogatus enim alius, quid de puero nato faciendum esset, nisi ipse idem eiusdem compos rei fuisset, diuinare omnino, vel dissimulare respondere cogeretur, vel tacere. Quando sermo tuus. in exemplar lingua sic: Nunc veniet verbum tuum. Græca versio ita habet, νῦν δὲ εἰς σοῦτος τοῦ πῆματος τοῦ. Chaldaica autem: Nunc firmentur verba tua. Sententia verò illa simplex fuerit explicatio: Nunc mihi præsentis rei, quæ effectus iam es, repetitionem expositionemq. factam cupio & postulo. puerum natum ea ratione qua nasciturum prædixisti, quid seruare oportet, quæ etiam facere decet. Alterum de pueri iam adulti disciplina & obseruatione, quod proprios mores atq. educationem spectat, alterum de officio, quod ad communis hominum societatis rationem pertinet. Hebraicè: Quæ est regula pueri, & factum illius? Puer NAGHAR eo tempore vocatur, quæ ab infantia ad iuuentam usq. peragitur. Nam quod ad cunabula infantiam facit, parentum curam tantum & operam exigere videtur: ulterius his temporibus iam doctrinam disciplinamq. postulat, quam à Deo profectam, & acceptam, diuinæ authoritatis religione & metu inculcandam puero parentes curaturi erant. Verum, inquit, constantemque sermonem tuum mihi probato præceptione eorum, quæ puero ferenda, quæq. fuerint facienda.

Dixitque Angelus Domini ad Manuë: Ab omnibus, quæ locutus sum vxori tuæ, abstineat se.

DIXITQUE Angelus Domini. Responsi ipsius constantia & coherentia Angelum Domini, hoc est, nuncium certum probauit, eundemq. docuit qui antea mulierem fuerat allocutus. Non enim aliàs tanta tamq. quæ rerum ac sermonum construi connectiq. posset ratio, præcipuè cum expositione hæc posterior viro ipsi Manuë fuerit repetita, muliere vel semoti

vel prorsus silente, perinde ac si nulla interesset. ideo notanter scriptum, Ad Manuë. ut non ad utrumque, sed ad virum tantummodo sermo factus intelligatur. Vxorituræ. Hebraicè Mulieri, sic & Græcè & Chaldaicè etiã, quod etiam vxorem interpretari solemus, cum adiuncto tamen nomine, vel nominis vicem obtinente vocabulo. subindicat autem ea omnia quæ mulieri obseruanda, & per illam filio commendanda erant: quæ cum euestigio repetit, se eundem esse euincit, qui mulierem antea de eadem re præmonuerat.

Quidquid ex vinea nascitur, non comedat: vinum & ficeram non bibat, nullo vescatur immundo; & quod ei præcepi, impleat atque custodiat.

DVO sibi declarari postulauerat Manuë, rationem videlicet educandinati, & munus atq. partes, siue personam ab illo sustinendam. alterum Angelus repetens reddidit, & vxori commodius prædictum fuisse indicat, utpote cuius cura & opera puer ad continentiam & temperantiam comparandus assuefaciendusq. erat. id verò nunc roganti refertur, ut omnis de nuncij ac prædictionis veritate dubitatio auferatur. Alterum verò celatur prorsus, quod & à prudente femina fuerat silentio inuolutum: indicatur autem viro percontanti satis esse ea declarari, quæ ipsis ad filium in virtute & morum sanctitate instituendum cognosci expediebat; usum autem ipsum, & officium futuri viri, curiosè exquirendum non esse, sed Dei consilio & authoritati permittendum. estq. huius responsi summa: Vestrarum partium fuerit, curare diligenter, quemadmodum natus vester ad Dei obsequium & cultum ex præscripto sanctè instituatur: Dei verò postea erit, illo sibi dicato ac delecto ad publica vti commoda: nec futura, quæ non vltro indicauerit Deus, cognoscere tibi nunc fas est.

Dixitque Manuë ad Angelum Domini: Obsecro te ut acquiescas precibus meis, & faciamus tibi hæc dum de capris.

INSOLITO cum speciei, tum colloquij & nuncij exemplo, letus & admiratus vir, quàm diuinitimè posset, frui cupiebat; quamobrem Domini Angelum, quem vatem quendam rebatur, detinere studet, & voluntate atq. officio experitur: rogat igitur ut apud ipsos hæreat, munere aliquo honestoq. conuiuio illi gratulaturus. utitur verò verbo Faciemus, quod ad utramque officij pietatis partem aptè usurpatur. significat enim & cibos epulasq. condire, & sacra operari, atq. hostiam cedere & incendere: quo verbo experiri parabat, quis nã is, num Deus, num homo esset. Obsecro te ut acquiescas. sua in lingua: NAGHTSERAH NAOTHCHA, Detinebis obsecro te. Nolumus, inquit, te à nobis discedere nullo munusculo dimissum, sed aliqua grati animi significatione affectum, quam tibi probari cupimus, non domi magnitudine, sed sedulitate curantium.

Cui respondit Angelus: Si me cogis, non comedam panem tuum: si autem vis holocaustum facere, offer illud Domino. Et nesciebat Manuë quod Angelus Domini esset.

Si me cogis. Idem verbum retulit quod fuerat à Manuahh usurpatum. IMTHAGHATSERENI, Si me detinebis. Cùm autem ille duplicis significationis vocabulo, Faciemus, vel illi ponendum hædum, vel sacrificandum significasset; utrumque sensum sibi cognitum, & consilium dicentis exploratum, indicauit Angelus. Nam vel tu mihi conuiuium paras, vel sacrificium: si conuiuium, etiam si moram fueris molitus, non comedam panem tuum. Panis autem nomen, cùm pro LEHHEM usurpatur, omne cibi genus, quo humana vita nutriri aliq. potest, cõplectitur. Significauit autem hoc responso Angelus, se non iis cibis viuere, quibus homines vescuntur, nec fame vlla affici, quamquã longissimè detentum, atq. ideo humana forme longè superiorem indicauit. quod si Manue cognosceret, tamen nec alieni officio prosequi deberet, sacrificandi videlicet, cùm sacrificia iure ac legitime instituta, nemini, præterquam vni Deo, debita referri oporteret. S. S. E. Qui immolat Diis, occidetur, præterquam Domino soli. Atq. ita sese hu mine præstantiorem, non tamen Deum esse, insinuabat, simulque probabile propositum & consilium sacrificandi Manuahh, quod tamen rite & præterquam legitime expediri monebat, ut quocumque nomine id curaretur officium, siue voti ob postulatum, siue gratulationis ob acceptum beneficium, siue expiationis & placationis, vni tamen Deo exhibendum esset; non ut in aetate ac tempestate superstitiosè atq. impiè agebatur, corrupta & immutata omni veri cultus ratione & norma, sanctitateg. sacrorum variis iniuriis ac vitis contaminata. Atq. his quidem omnibus tum rationibus, tum verbis ac significationibus ad veri cognitionem incitatus & prouocatus, nesciebat Manue quod Angelus Domini esset. in germana lingua CHILOIADAGH. Atqui non nouit. nihilominus ille non aliter de illo intelligebat aut sentiebat, quàm de viro aliquo Prophetâ. Namque longè ab hominum mente abesse solet, ac differrè diuinarum cognitio rerum ubi cum humanis opinionibus ac sententiis misceatur.

Dixitque ad eum: Quod est tibi nomen? ut, si sermo tuus fuerit completus, honoremus te.

CVM neq. conuiuium nec sacrificium admitteret Angelus, tamen aliqua ratione officium illud gratulari indignum bono & pio animo arbitrabatur Manuahh; quamobrem nomen rogat: quo vocabulo non naturalitè, sed dignitatis, autoritatis, & ordinis notationem contineri, iam alibi pluries admonuimus. Ediffere igitur, quo in rerum loco & ordine, quomunere sis, ut pro meriti erga nos tui, ubi sese opportunitas obtulerit, dignitatis ratione, agnoscentes profiteamur, siue id verbis, siue muneribus, seu obsequio & reuerentia præstari oporteat; nam deberi fatemur.

Cui

Cui ille respondit: Quid quæris nomē meum, quod est mirabile?

NOMEN à Manuahh rogatum tametsi non declarauit Angelus, indicauit tamen eatenus, ut se homine maiorem significaret; eo tamen usus est verbo, quod celatum, occultum, arcanumq. & mirandum Latine interpretari licet. Continet autè duplicem sensum responsio hæc. Alter est: cùm tibi uxorig. tuæ meum ab initio celatum fuerit nomen, nec antea quidè, nec nunc etiam editum; id consultò factum censere debes, nec est cur curiosè quæras. Nam si editum oporteret, eadè ratione, qua cætera tibi explicata sunt, etiam non roganti tibi aperiretur. Quod si me tibi ignotum, ex nomine formæque agnoscendum existimas, ut magnorum virorum nomina etiam longè remotis celebra esse solent, nec hoc quidem modo me cognoscere possis, ex nomine, quod non vulgare, nec cuiuslibet obuium, sed planè mirandum & sanctum, & à communi exemplo longissimè distans est. utronis modo responsum acceperit Manuahh, intellexit sibi non esse in ea inquisitione insistendum, sed id tantum agendum quod fuerat imperatum, tum de prole suscipienda & educanda, tum etiam de gratulationis sacrificio in Dei cultum procurando.

Tulit itaque Manuë hædum de capris, & libamenta, & posuit super petram, offerens Domino qui facit mirabilia: ipse autem & vxor eius intuebantur.

QUAMQUAM illo tempore, manente adhuc sacro tabernaculo apud Silo, nullo alio in loco sacris operam dare fas fuerat; nihil hic à Manuë peccatum est, Angeli consiliis & monitis ad horam obtemperanti. Existere enim, etiam illis ætatibus, tempora, in quibus edendi signi, aut aliàs magni momenti rei confirmandæ causa, altaria in priuatis locis poni, & semel sacrificio imbui expedierit. Cuiusmodi in Elie historia insigne obseruatur exemplum. Hoc autem in loco inuitatus Angelus ad hædi esum, non repudiavit, neque reprehendit prorsus officium; sed rationem indicauit quæ admodum id rectè fieret, non ut sibi apponeretur, sed ut Domino dicatum sacraretur, id quod à Manuë diligenter curatum fuit, eodem inuocato nomine quod fuerat à nuncio illo nuncupatum. Atque tunc, siue arcana siue aperta oratione, visus est Angelus legationis mandatiq. sui signum præscribere. Namq. hætenus, præter sermonem & colloquia, & sibi coherentes dictorum ad uxorem & virum sententias, nihil præterea intercesserat, quo facta fides firmaretur in re tanta, tam noua, ac tanti momenti & usus. quare huiusmodi pronuntiatæ per Angelum exceptionis sententia fuit. Mihi quidem nihil à te appositum volo: si verò facere velis, Deo facito; id enim probo. id est, gratulatio quidem à te iure debetur, verum illa non mihi, sed Domino; quam curandam moneo, id quod Manuë narratur fecisse. Domino qui facit mirabilia. Hæc lectio superiori parti adiuncta, significat Manuam, de sterili vxoris factura cogitantem, Deo mirabilium auctori munus in viuâ petra, velut in ara vel in mensa, apposuisse: sed in exemplari lingua pro Lati-

no relatio qui, coniunctio est in oratione copulata, significatum atque rem distinguens, & hemistichij disjunctione alterum ab altero seiungens, in hunc modum: Et accepit Manuahh [illum] hæc dum caprarum, & [illud] munus, & imposuit super rupem Domino: & mirificans ad faciendum: & Manuahh & vxor eius videntes. *Hactenus, uti dicebamus, Angelus ille, qui Manuë & vxori vir aliquis vel propheta esse censebatur, orationem tantum suam probauerat, repetita sententia Manuë interrogationi satis faciens; sed nullum præterea opus, nullum exterius ediderat ostenderatue signum, quo prædictionem firmaret suam, & tamen nomen rogatus, mirabile esse dixerat; mirabile quidem, non elementis & pronuntiandi modo, sed virtute & efficacia (quam vocabuli Hebraici SEM sæpè admonuimus esse significationem.) Nomen autem illius lingue, pro quo arcanum siue mirabile Romanè reddidimus, est PALE, à verbo PALA deductum, quod occultare, arcanum esse, & admirari interpretabimur. Hanc verò vocem superius ab Angelo pronunciatam, nunc reapse declaratam narrat lectio, VMAPHLE; quod vertere possumus, Et facit miraculum, ille quod sibi mirabile nomen esse indicauerat, manifesto miraculo ante illorum oculos edito probauit. Intuebantur, præsentibus ipsis & spectantibus, & finem exitumq; rei sibi imperata obseruantibus, obseruantibus, inquam, ederetne, an tolleret, an quid aliud ageret.*

Cumque adscendisset flamma altaris in cælum, Angelus Domini pariter in flamma adscendit. Quod cum vidisset Manuë & vxor eius, prociderunt in terram: & ultra non apparuit eis Angelus Domini. statimque intellexit Manuë Angelum Dñi esse.

MIRACVLI series ita habuit. Ignis flamma, primum in rupe sponte accensa, appositum corripuit munus, ubi ei flamma accrescēti & adscendenti sese Angelus insinuauit, & simul conscendere cepit: deinde in altum sublatus, humanam, qua visus fuerat, formam exiit, atq; ita illis cōspici desinit. id cum ita factum vidissent illi, intellexerunt planè, non hominem, sed Angelum Domini sibi fuisse visum & conuentum. Cumque adscendisset flamma. Subiunctiua oratio indicatiuā arguit præteriti temporis, quam primæ lingue suo idiotismo explicat, VAHI BEGHALOTH, Et fuit in adscendere flammā. Fuit ut flamma vltro adscenderet; qua adscendente ex altari in cælum, & c. Singula partes adnotanda sunt. tempus, modus, locus unde & ad quem ignis repētinā flamma ex lapide, natura sua frigidus ac durus, accensa, ac in morem sacrificiorum impositum absument munus, petra imaginem altaris iam representante, rectaq; cælum versum tendens, Angelum sibi adiunctum ita tollens, & deinde humane forme spectaculum adimens, & fidem & metum religionemq; hominibus auxere, & ad confessionem etiam pauentes adegere. Et ultra eis non apparuit. Hebraicè, Et nō addidit ultra Angelus Domini videri illis. Quod Latini

nus interpretis in Euangely historia scripsit verbum, Euanuit ex oculis eorum, in hunc quadrat locum. sublatus cum flamma cælum versus, illis sese conspiciendum præbere desit, ac tunc demum Manuë non hominem, sed spiritum esse intellexit.

Et dixit ad vxorem suam: Morte moriemur, quia vidimus Deum.

NATURAM omnem homine præstantiorem, ut Angelos atque supremum ipsum Angelorum ac mundi rectorem, nomine ELOHIM vocari sæpius obseruauimus. hanc à se visam confitetur admiraturq; Manuahh, & vite sue ex eo metuit, quod huiusmodi spectra nec vulgata, nec frequentia, humani sensus facultatem vincere credebatur antiquitas; atq; ideo eos, qui talia viserent, vel morti proximos esse, vel in letalem morbum casuros existimabat, cum ad hoc etiam genus pertinere arbitrarentur illud Dei dictum, Non poteris videre faciem meam: non enim videbit me homo & viuet. Exod. 33. Nam quamquam Domini Angelum esse cognouerat, eo nomine quo ELOHIM vocabat, sibi letiferam visionem futuram argumentabatur. Morte moriemur. certè moriemur, ne de cætero cum hominibus versemur, postquam tanta specie oculos ac sensum pauiimus.

Cui respondit mulier: Si Dominus nos vellet occidere, de manibus nostris holocausta & libamenta non suscepisset, nec ostendisset nobis hæc omnia, neque ea, quæ sunt ventura, dixisset.

DVPLICI conspectu & alloquio Angeli, mulier, cum nihil sibi paurois, nihil horroris incussum sensisset, imò animum fide firmasset; sapiente argumentatione marito metum adimere studet, & potius faustam felicemq; visionem ipsis fore vaticinatur; idq; tribus argumentis, ab ipsa visionis & allocutionis obseruata ratione ac serie petitis, agit. Nam mortem quam maritus metuebat ex visione proximam, vel ipsorum peccata & scelera mereri dici possent, vel audacia videndi curiosoq; adeundi & rogandi atque compellandi ELOHIM. neutrum tamen ut vererentur, triplex efficiebat ratio: prima quidem, quod eorum, quibus pœna sentētia decreta iam fuerit, sacrificiis non reuocetur, maximè impietate adhuc perseverante: quando impiorum victima abominatio sunt apud Deum. Cum verò munus ab ipsis positum non modò nō repulsum, sed vltro acceptum ratumq; fuerit, ita ut litare planè visum fuerit; id ipsorum incommodo euenisse, minimè oportuit interpretari. De manibus nostris holocausta & libamenta non accepisset. Itaq; utraque muneris pars cæsti igne absumpta, bonam certamq; diuinæ voluntatis fecit spem. Alterum verò argumentum fuerat, tot ac tam mirabilium rerum spectaculum, cuius testes & narratores illi constituti euaserant. Nam si supernorum spirituum visio sola mortem allatura erat; quorsum pertinebat iteratio? quorsum commendatio & instructio muneris Deo sacrandi? quorsum etiam ignis calo delapsi vel è rupe erumpentis subita illa vis, atque adeo Angeli in cælum euolantis conspectio? Nam prior ipsa

visio si letifera fuit, animum turbare atque membra omnia corporis tremefacere ac debilitare debuit. huiusmodi cum nihil prorsus passi fuerint, sed sani, integri, videre & audire loquentem & interrogare & rogantes doceri potuerint, & simul illa miranda circa munus facta intuitu fuerint; saluaria & hospitalia omnia sibi existimanda potius esse quam letalia. Namque sol cum integro sensu conspici non possit, attendentium oculos quam primum praestringit: idem verò si conspectus sese planè videri atq. considerari sinat, perficere potius sensum, quam corrumpere censendus esset. Nec ostendisset nobis hæc omnia. nobis duobus tamquam testibus spectanda exhibuisset. Namque in ore duorum vel trium stabit omne verbum. Tertium autem argumentum longè est efficacissimum: continet enim summam tum prædictorum, tum etiam præceptorum, quæ ab Angelo fuerant enunciatæ de conceptu, de partu, de educatione nascituri ipsis ex diuina voluntate filij (ut interim, quæ per illum gerenda fuerint, taciturnitate celerentur.) Namq. omnia hæc manifestè pugnant cū proximè instantis mortis metu. Eadem verò non vana fore, aut fallere posse, præcipuè credentes & obtemperantes ipsos, diuinorum dictorum & conuentorum veritas constantiaq. euincit. Vera igitur cum credere atq. suscipere oporteat, consequens est, nobis non pauciores vitæ annos diuino beneficio suppetendos iis, qui ad prædictam rem explicandam satis atque superesse possint. Neque ea, quæ sunt ventura, dixisset. Ea verò ut præsententur, tempus postulant idoneū. In prima uero lingua breuibus, sed appositis verbis hæc indicatur sententiæ: VCHA GHETHLOHISMIGHANV CHAZOTH, & iuxta GHETH NÓ audire fecisset nos huiusmodi. GHETH idoneū, maturū, & opportunū cuiq. rei tempus in illi sermone significat; estq. Philosophis & agrorū cultoribus familiare nomen, ut Latinus Poëtis tempus, ac dies: Messisq. diem, tempusq. serendi ait ille. Atque ita in fructuum atque plantationum ratione ac tractatione sæpè usurpatur. ut, Quod fructum suum dabit in tempore suo. & illud: Tempus plantandi, & tempus metendi, &c. Tempestiuitas Latine dici posset, in imitatione Poëtæ: Et tempestiuam siluis euertere pinum. Græci medici atque philosophi καιρὸν dicunt, atque ita Græci hunc locum interpretantur: τὸ δὲ τὸ καιρὸς ἔστι τὸν ἀνὰ χρόνον ἐπιτομῆν ἢ τὴν ταύτην. id est, Et iuxta tempestiuitatem non audita fecisset nobis ipsa hæc. Namq. & conceptus & partus & lactationis atque educationis certa secundum naturam expectanda erant tempora, quæ cum non denunciata modo, sed mandata & imperata illis fuissent, utrique vitæ idonea & opportuna ad eadem præstada fide atque spes fiebat. nāque aliās quæ prædicta erant, quoniam pacto euenirent. Huiusmodi itaque oratione prudens femina timore turbatum virum ad dei reuocauit constantiam, quam rei euentus est secutus.

Peperit itaque filium, & vocauit nomen eius Samson: creuitque puer, & benedixit ei Dominus.

DANOMINIS impositionem matri adscribit historia. illa enim ab Angelo de nati

de nati munere atque officio edocta, nomen opportunum inuenit, quo conceptæ expectationi responderet. SAMAS ministrare in illa lingua significat: unde sol SEMES dictus, qui in visibilibus ordinibus rerū præcipuus naturæ minister ducitur. Est etiam aliud huic affine vocabulum SAS, siue SASAS, quod in Latinum letari plerumq. interpretes vertunt; ex quo verbale nomen SASON letitiam significat, præsertim publicam. Ex utroque fonte commixtum est nomen SIMSON (namque ita suis illic pronunciatum vocalibus) quod ad administrationem atq. ad letitiam etiam referendum est. illius enim mirandus ortus letitiam parentibus atque propinquis allaturus erat: educatio verò ac cetera vitæ ratio cum publico populi, tum Dei ministerio sacrandæ erat à puero: pueri autem felicem indolem ingentemq. adultæ ætatis expectationem illa postrema oratio indicat: Et benedixit ei Dominus. Prospera enim ac fausta omnia, Benedicere, verbum sacrum significat. Est etiam alia nominis SIMSON significatio, quam præcipuè intendisse mater censeri potest, noluisse tamè explicare, sed inter alias etiam rationes arcanam atq. diuinandam relinquere. SAMAN eruere, diruere, populariq. nostraliqua dicere possumus; SEMES verò solis nomen est, uti diximus: atq. ex utraq. voce conflatum vocabulum SIMSON, populabundum solem interpretari licebit, siue solem vastantem dicere malimus.

Cœpitque Spiritus Domini cum eo esse in castris Dan inter Saraa & Esthaol.

HISTORIAM hanc (ut & cetera sacra scripta) non fuisse ab initio in capita diuisam, & Hebraicorum fontium species ostendit, & varia etiam Latina exemplaria indicant; quam ob rem non semper capitum principia narrationis exordium inchoant, nec fines etiam argumentum perpetuò absolunt. Atque vnum ex compluribus exemplis hunc proferre licet versum: quem si subiuncto mox capiti præfixerimus, lectionis contextum sequaciorum experiemur. Continet autem versus hic summam periocham primi experimenti virium ac fortitudinis viri huius, quod certo atq. notato in loco factum est, videlicet in castris Dan, quo loco in bellum proditura tribus Danitis bellatores suos cogere atque conscribere consuevit. Inter Saraa & Esthaol vrbes, quarum posterior hæc alio nomine Kiriath-Iegharim dicta est. Quod verò legimus, Cœpit cum eo esse, initium tum temporis tum actionum significat. Namq. aliàs iam inde ab aluo matris, atque ab infantia vsque ipsa, diuini Spiritus virtutem & efficacitatem superior proximus versus arrogabat. Prima igitur maximæ ac diuinæ virtutis viro concessæ documenta illo in loco edita consistere, quibus deinde varia alia per occasionem exempla addita sunt. In exemplari lingua hæc propositio satis aperta est. ita ex verbo: Et cœpit Spiritus Domini impellere eum. Cum esset, inquit, in eo loco ubi Dan castrametari consueuerat, feliciorum temporum fortasse memor, & præsentium pertæsus, animo diuinitus excitato, de Israe-

litarum rerum correctione & restitutione, deq; hostium damno & labefactione cogitare cepit. P A G H A M motum, gressum, passum, vicem, atque ancipitem cogitationem significat. Ex qua voce P A G H A M O N deditur, quod apud nos cymbalum, siue campanum es dicitur; quo in diuersa agitato, sonus redditur: itaque primam spiritus illum agentis ostensionem hoc loco editam interpretamur.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

Descendit ergo Samson in Thamnathia: vidensque ibi mulierem de filiabus Philisthim, ascendit, & nunciauit patri suo & matri suæ, dicens: Vidi mulierem in Thamnathia de filiabus Philisthinorum, quam quaeso vt mihi accipiat vxorem.

DIVINAM providentiam hominum studiis, affectionibus, & consiliis ad propositi sui expeditionem aliquando vti, hoc, & permultis aliis docemur exemplis. Atq; hanc unam esse ex admirandis arcanisq; viis, quibus humana res, quamquam in speciem turbata atq; incerta videantur, tamen cursu ad institutum Deo consilium tenuisse directos demum cognoscantur. Tantis hic, de quo nunc agimus, vir Samson animi sui affectibus tantum indulgere permixtus est, quantum ad causas opportunitatesq; Palaestinarum castigandorum inveniendas facere posset. Ac primum amore correptus dicitur, quæ perturbatio: cum blandè animos oppugnat & vehementer domat & possidet, quàm diutissimè ac pertinacissimè, & perpetua cupiditate exercet, quoad optata amatq; rei compotes esse contingat. Nihil fortassis filius non licere existimabat Samson, præter ea quæ ex materno ac paterno monita ab Angelo sibi prohibita intellexerat: quam ob rem conspecta apud Thamnathia oppidum puella tum forma ac vultu, tum etiam decore captus, nuptias quamprimum avidissimè cepit appetere. Est autè duplex exterior species, quibus præcipuè incauta hominum mentes illecta, in amoris sese dedunt laqueos. Altera forma dicitur non solum faciei, sed totius corporis ac membrorum concinnitas, siue vera ac nativa, siue arte atq; industria comparata. Altera verò in gestu atq; habitu & motu spectatur, quæ magis à disciplina, exemplo, studio, atq; meditatione, quàm à natura paritur, quamquam & suæ in hoc genere partes natura etiam concedantur. ad hoc autè genus virborum ac sermonum, cum primis elegantia canendi ac saltandi, deambulandiq; facultas & dexteritas, risus & lachrymæ etiam atq; intuitus, & non secius irarum & rixæ motus referuntur, quæ omnia atq; illis adiuncta vultu, gestu ac decoris nominibus Latinus sermo indicat, & Poëta tam Latini quàm Greci diligenter ac minutim persecuti celebrant, & ad salis symbolum referunt. Vestium verò atque culius ratio hanc spectat partem. & cum variarum nationum varij quoq; in omni vitæ parte spectentur mores, & minarum

minarum tamen in hoc forma atque decoris studio maxima luxum vsque apud Gentes varietas est, quæ nulla comprehendere summa possit. unde verò, aut qui fiat, vt incautiores ac minus sibi prospicientes animi peregrinis tum formis, tum actionibus ac moribus magis quàm domesticis & patriis admirati delectentur, & in amorem pelliciantur, longum esset nunc disputando explicare. certè verò assiduis omnium ætatum ac seculi nostri exemplis compertum exploratumq; est. quæ ob rem & patria ac familiares femine, vt vulgata apud suos consuetudinis fastidia vincant, alienos cultus, habitus, atque etiam mores vel singulariter imitantur, vel cum patriis miscent.

Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo: & fingitur artibus
Iam nunc, & incestos amores
De tenero meditatatur vngui.
Ite quibus grata est picta lupa barbara mitra.

Et quod ille notabat:

Vtraque eius quæ vulgo pulchritudo dicitur, pars in narratione significatur. Nam quod legimus, Et videns sibi mulierem, ad formam; quod verò adiungitur, De filiabus Philisthim, ad vultum, gestum, atque habitum referimus, & ad mores motusq; etiam, qui omnes Italicè eleganti vocabulo Gliatti appellantur. Namq; filij & filia nomina apud Hebræos, BEN BANIM, BAT & BENOth, non sanguinem & successionem tantum, sed educationem, necessitudinem, & consuetudinem quoque cõplectuntur, quæ significatione filios Prophetarum legimus, & filios Dei, cuiusmodi consuetudinis odio Abrahamus filio suo Isaac ex gentilitia potius suorum familia vxorem prospiciens optabat. Non accipies, inquit, filio meo vxorem de filiabus Chanæorum, in quorum terra habito. idem etiam Iacobo filio ad se vocato prædiciebat: Isaac: Noli accipere tibi coniugem de genere Chanaan. cuius consilij etiam Rebeccam matrem fuisse prælegimus: Tædet me vitæ meæ propter filias Heth. si acceperit Iacob vxorem de stirpe huius terræ, nolo viuere. illud autem perpetuò nobis ad probandorum exempla morum obseruandum est, optimos quosque laudatæq; indolis liberos, cuiusmodi Isaac Iacobusq; fuerunt, nuptias nullas præter parentum suorum sententiam & mentem expetisse, contra verò qui secus fecerunt, grauem parentibus attulisse offensionem, vt Esau, qui quadragenarius duxit vxores duas, Iudith filiam Beerî Hethæi, & Basamath filia Elon eiusdem loci, quæ ambæ (subiungit historia) offenderunt animum Isaac & Rebecca. Proborum verò filiorum rationem inire cepit Samson, sed ob amoris impotentiam non est ad amissum persequutus. Nam principio parentibus utrisque animum aperuit, atque iisdem authoribus Palestina femina nuptias comparari sibi cupiuit: verum cum matrem dissuadentem agrè ferret, clam per patrem solium voti compos fieri studuit, demumq; euasit.

Horat. lib. 3.
Carm. Od. 6

Iuuenal.
Sat. 3.

Genes. 24.

Gen. 27. 16.

Cui dixerunt pater & mater sua: Numquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, & in omni populo tuo, quia vis accipere uxorem de Philisthiim, qui incircumcisi sunt?

CONSULTOS & rogatos simul patrem & matrem dissuadere coepisse legimus, idq; honestis argumentis egisse, tum ex aquo, facili, tum etiam ex pietatis ac religionis ratione petitis, ex quibus absurdum indecensq; consilium filij redarguebatur. Primum quod iniuria contemptioq; existimaretur propria ipsorum genti facta, si nulla in omni populo, atque in familiis necessariorum (quas natura ipsa, præcipuè lex consuetudoq; commendabat) reperiretur virgo quam ille coniugio suo dignam duceret, quacumq; ex parte eligenda optandaq; censeretur, siue ex forma, siue ex educatione ac decoro. Non est mulier cuius forma tibi in filiabus fratrum tuorum, cuius venustas & elegantia probetur. ita neque illa pulchra, nec ad gratiam educata existimantur. quod si cetera minus placerent, illud tamen primo in loco cogendum esse, optandam esse uxorem, vitæq; sociam, quæ virum diligit, & obseruet, atq; unâ iugum equaliter ferre possit; cuiusmodi nulla vel aptior vel notior esse poterit, quàm quæ in eodem populo, ex eodem sanguine nata in communi atque certa & constituta disciplina fuerit enutrita: quæ inquamquam non omnes pares euaserint, non tamen fieri possit, ut in magno populo nulla non præstet, expetituq; sit dignissima. In filiabus fratrum tuorum, & in omni populo tuo. Hebraicè: In omni populo meo. Ut iniuriam repudiationis publicæ ad se etiam pertinere parentes conquerantur. Quia vis accipere. Sua in lingua, Quia tu is acceptum uxorem, quæ verbum ad facilitatem ac difficultatem usurpatum est. Namque nullo negotio, nullo suscepto itinere, intra proprium oppidum, vel intra proprium genus quærere, comparari, obtineri, atq; confici poterat. eam ex alieno loco matris re nuptiarum deductionis & conuiuorum apparatu & sumptu, minorum cum futuræ consuetudinis notitia petere, stultum pariter atque damnosum censendum fuerit. Iam verò illa maximè dissonant, maximèq; suspecta sunt parenti, atq; ad eò maximè sunt vitanda, quæ, quòd omnino imparia pugnantiaq; sint, concordia spem adimunt, contra verò perpetuæ discordiæ opinionem atque metum afferunt. ea sunt aperta inimicitia semina & fundamenta, quæ cum in discrimine status publicarum rerum, tum verò in religionis differentia & contentione reperiuntur. Nam cum gentes due non æquouunt iure, sed altera victricem dominamq; agit, altera verò victa & oppressa seruit; coniugiorum fides ita iniquis conditionibus laborat, ut potior pars plerumque in inferiorem superba sit, tyrannidemq; exercent, atque in hoc genere femine esse solent insolentiores.

Sit formosa, decens, diues, fœcunda, vetustos
Porticibus disponat auos, intactior omni
Crinibus effusis bellum dirimente Sabina,
Rara auis in terris, nigroque simillima cygno:

Quis ferat uxorem cui constant omnia? malo,
Malo Venulinam, quàm te Cornelia mater
Gracchorum, si cum magnis virtutibus affers
Grande supercilium, & numeras cum dote triumphos.

Huiusmodi exceptionem primam notauerunt parentes in ea, cuius nuptias Samson filius expetebat, De Philisthiim, qui nobis inimici insensiq; sunt, atq; hac tempestate imperant. cui alteram etiam adiunxerunt longè indigniorem, videlicet cuius disparis, ut non conditionis modo, sed religionis diuersitate inimicam uxore sibi optare, monitus à proposito desisteret. Nam si maximè ea mariti religionem sequi, atq; legis Mosæ ritum initiari vellet, tamen à paterna disciplina moribus, maternisq; exemplis difficillimè abalienaretur, præsertim quæ non ut capta bello, aut seruituti addicta, sed ut libera, atq; ex imperante populo petita ductaq; esset. Nulla verò maiores vulgo non ciuiles modò, sed domesticas etiam discordias, & assiduas rixas mouere causa solet, quàm religionis contentio atq; dissidium, nulla ex coniugio procreatos liberos magis corrumpit & perdit. Hoc itaq; in primis cauendum vitandumq; indicabant parentes illo epitheto: Qui incircumcisi sunt, atque à Dei (cui tu ex materna aluo dicatus es) cultu alienissimi & abhorrentes. itaq; relicta tua tribu, atq; omni etiam Israelitarum, quorum plures tribus sunt, gente, externum coniugium optas mulieris, & ex potentiore inimico genere, & ex alieno à legibus moribusq; nostris populo. cum multo sumptu, & tuorum dedecore, ducende. utrumque durum quia est, sed posterius hoc durissimū. His parentes piè quidem, prudenter, & amanter filium ab imparis femine amore abstrahere studebant; quæ in re matrem præcipuè pertinacem fuisse oportet; namque mulierum de nuribus deligendis maxima esse solet cura. Quippe nullibi maiores quàm inter socrus & nurus, ubi moribus non conuenitur, similitates emulationesque oriri vigereque solent. Hanc verò pertinaciam metuens, eludereque cupiens,

Dixit Samson ad patrem suum: Hanc mihi accipe; quia placuit in oculis meis.

SIVE iam amore captus ac domitus ita fuisset Samson, ut nullum neque consilio, neque parentum imperio in animo suo reliquisset locum, quali morbo qui laborant, illud obstinatè cantare solent:

Et vos qui serò lapsus reuocatis amici,
Quærite non sani pectoris auxilia.
Fortiter & ferrum, fauos patiemur & ignes,
Sit modò libertas quæ velit ira loqui.
Ferte per extremas gentes, & ferte per vndas,
Quæ non vlla meum femina norit iter.

Sive etiam ille interno monitu Dei iam consilium cognouisset, qui arcanis modis, interdum humanarum affectionum impulsibus, iuxta providentiæ

sua rationem, locum ad nouandarum causas rerum apprimè opportunum permittit? quippe cum Dominus omnium, idemq; sit, sapientissimus, quid cuique in humanis rebus tempore conueniat, prospicit, & transfudit. Cerè Samson, matre iam ex consilio semota, deliberato animo patri auctor est, ut de uxore illa sibi comparanda serio agat, quam, præter omnem iam explicatam exceptionem, sibi probatam atq; dilectam, idoneamq; uisam asseuerat. Quia placuit in oculis meis. proprium idiatisimum ita interpretamur: Illam eandem accipe mihi, namque illa recta in oculis meis. Non dixit amatam aut cupitam, sed rectam suis in oculis esse, ut non tam ex amore & studio, quam ex iudicio sibi delectam significaret, atq; ita persuaderet patri, existimanti fortasse illam, re & ratione diligenter subducta, idoneam uisam fuisse filio, cuius uitam omnem Deo dicatam sciret, cuius iudicium in Israelitico gubernando populo omni integrum, æquum, atq; certum constitisset. & fortasse iam ex colloquio & diligente examine compertū illi esse, nihil à femina uitij aut suspicionis metuendum, satisq; spectatam esse oportere, quæ in oculis tanti uiri recta uisa esset.

Parentes autem eius nesciebant quòd res à Domino fieret, & quaereret occasionem contra Philisthiim: eo enim tempore Philisthiim dominabantur Israeli.

PRIMA huius rei auctoritatem diuinae prouidentiae tribuendam docet historia, quam ex consequenti euentu cognoscere postea potuit humana mens. namque hæc, præter communia exempla, nihil indagare aut iudicare potest. Quamobrem ea à parentibus agebantur, quæ agenda ipsis curandaq; uiderentur. atq; ita primùm dissuadebant ambo coniugium: deinde uerò alter facile persuasus, nulum illam non sibi inutilem fore, utpote à filio satis probatam, curauit comparandam, non quidem qui id futurū præsciret, quod postea euenit: namq; res non hominum, sed Dei agebatur consilio, qui animum Samsonis aduersus Palestinos commouerat, & ita informauerat, ut ipse solus inimicitias & rixas exercendas susciperet, sine ullo Israelitici populi detrimento aut tumultu, quandoquidem tempus illud exordium tantum atq; indicium salutis ex Deo profectura, non autem integram salutem afferebat Israelitis. Quod à Domino fieret. Ex uerbo sic, Quod à Domino illud, quòd illa permissio petenda ex inimicorum gente uxoris à Domino constaret, idq; amore illo Samsonis ageretur, ut propter eum offensa exorerentur, ex offensis autem ad rixas & uisiones caperentur ansæ; eæ uerò eiusmodi forent, ut nihil præiudicij aut cause Palestinis aduersus Israelitas arripi posset, uel usurpari publice, cum de priuatis offensione inter Samsonem atq; inter ipsos ageretur. Et quaereret occasionem. Samson ipse iam antea in Palestinarum damna & incommoda animatus à Deo, opportunitatem quaerebat, qua ipse iuste nocere inciperet, nec uerò antea nactus fuerat: uerum cum ille ad eam gentem sæpius descenderet, rerum Israeli-

nicarum causa quas ipse susceperat, quibusq; Palestini imperabant, accidit ut mulieris amore captus, nuptias expetiuerit. Nihil autem opportunius pro personarum ac temporum conditionibus offerri potuit ad offensionum materiam, quam coniunctio & affinitas inter tam dispares mores atq; animos conflata: unde uel domestica dissidia, ac singulares rixas, uel publicas contentiones, emulationes, & inimicitias expectari consonum fuerat. ita uerò multa sunt in terrarum orbe, atq; in humanarum rerum mutationibus, quæ arcano huiusmodi iudicia Dei instituntur, quamquam ea hominibus adusque euentum ipsum celata fuerint, de quibus scriptum est: Qui facit mirabilia magna solus. hoc est, ipse ita secreto & clam res instruit, ut cum ediderit, ad exitumq; perduxerit, auctoritatem sibi solus uendicet omnem: atq; ita quæ hominibus fieri non posse uidentur, temperatis clam rationibus ac modis demum facta, spectandaq; exhibet. Atq; ad hanc rationem cum alia multa, tum Hester à tota refertur historia. Quod uerò adiungitur, Eo tempore Philisthiim dominabantur Israeli, expositionem præfert opportunitatis & occasionis, tum consuetudinis ac negotiorum, propter quæ Samson, cum Israelem tamquam iudex regeret, sæpius Palestinos adituros conuenturusq; erat, utpote potentia & dominatione in populum suum uentis, & ideo ipsorum mores, urbes, res, exitus, ingressus, consilia, & uires plenius cogniturus; deinde uerò simultatis & offensionum causas ipse tantum suscepturus, ut qui non tam ut Israelita, quam ut ipsis affinitate coniunctus, priuatis ipsi à suis affinibus factis iniurias ulcisci, non Israelitarum calamitates & damna sarciri, uideri posset. Nam nulla in iis quæ sequuntur narrationibus publica aduersus Israelem querela uel causa agitur, sed tantum singularis ipsorum cum Samsonis contentio & simultas.

Descendit itaque Samson cum patre suo & matre in Thamnathas cumque uenissent ad uineas, apparuit catulus leonis fæuus & rugiens, & occurrit ei. Irruit autem Spiritus Domini in Samson, & lacerauit leonem, quasi hœdum in frusta decerperet, nihil omnino habens in manu; & hoc patri & matri noluit indicare.

OMNEM narrationem hanc ab hoc loco ad peccatum usq; Samsonis, Dei consilio atq; institutioni, & arcano impulsui arbitramur adscriptam. Precessisse autem intelligimus conuenta, & pacta, & sponsalia, inter Samsonis patrem & puellæ parentes celebrata, quæ paulo post, Samsonis matre iam persuasa, hæc prima uisitatio est consequuta, ad nuptiarum conuiuia, & ritus, atq; lætitiæ, & affinitatis communionem. Hoc autem tempore ex obiecti exempli obseruatione rerum à se singulariter gerendarum, Samsonem monitum edocētumq; Deus uoluit. Cumque uenissent ad uineas. Ex narrationis filo, Samson præeuntes parentes aliquanto interuallo ponè subsequutus fuisse uidetur, aut per uinearum & septorum calles, qui frequentes circa oppida esse solent, non nihil diuertisse, & in hoc diuerticulo in ar-

ruentem incidisse feram, cuius insolentem sauitiã atas ipsa indicat. Namq; hoc genus animantis variis pro atatis ac ferocia ratione nominibus lingua sacra appellat: lactantem adhuc & tenerum, GVR; hoc grandiozem, & ob atatis imprudentiam audacem & insolentem valde, CHEPHIR, quem æuo superat LEBI, hunc verò ARIEH. Atq; horum omnium præstantissimus habetur LAIS; unde leonis nomen Græcis pariter ac Latinis acceptum est. Fuit autem hic qui Samsoni occurrit, CHEPHIR, propter atatem insolentissimus, & iuuentutis feruore rabidus & implacabilis, cuiusmodi difficillimam cicurationem esse accepimus. atq; ita Florentia duos visimus; alterum hoc eui, alterum iam ARIÆ, hoc est, adultum & maturum, eodem anno ex Libya in Principis illius caulas delatos; terribili feritate illum perpetuo frémentem, huc verò mirabili mansuetudine caput extra cancellos præmentem, seq; spectantibus tractandum, scalpendum, & fœnendum vltro præbentem. Irruit autem Spiritus Domini. Verbum sacrum TSALAH, prosperitatem & felicitatem adsignificat. ut in illo versu: Intende, prospere procede, & regna. Imbutum itaq; Samsonem intelligimus efficaci atq; felici fortitudinis spiritu, qui omne humana dexteritatis atque roboris exemplum vinceret. huiusmodi autem diuina & superna dona, cuiuscumque ea generis fuerint, felicitatis nomine apud Latinos adnotantur. ut apud Poetas: Exempla nouorum

Fatorum transi felix, & pulcher, & acer,
Felix, formosus, & nobilis & generosus.

Animaduertendum verò est, puritatem & separationem, atque Nazari vim & religionem, Samsoni ab utero adherentem, simul etiam dici posse adnatam. Admirandam verò & rarissimam, vel potius numquam alias visam, fortitudinis felicitatē nec natiuam fuisse, nec perpetuam, sed ex Dei voluntate pro tempore contigisse, & ut inferius obseruabimus, abscisse abdicatam; & rursus, cum commodum fuit, instauratam. Quasi hæc dum in frustra decerperet, nihil omnino habens in manu. Quippe non fortitudinem modo animi, sed corporis membrorumq; robur, & firmitudinem induit maximam, ita ut quod vix ferro & plagis à robustissimo aliàs viro effici posset, hic manuum viribus atq; actionis dexteritate confecerit. Dilacerauit. diductis cruribus medium toto pectore ac ventre aperuit, ea forma qua hædi, intestinorum exserendorum causa, dirumpi solent. Verum totum cadauer ita ex ventre ac pectore disruptum, superiori parte, hoc est, dorso & capite atq; collo integrum iacuit. Atq; hoc illi signum esse Deus voluit virtutis ab ipso solo, atq; inermi, aduersus communem & ferum hostem Palestinum populum exercende, nullis aliis adscitis aut euocatis laborū sociis, sicut nec hoc loco ac tempore, vel parentibus ipsis rei huius non solum efficiendæ societas, verum nec notitia quidem communicata fuit. Et hoc patri & matri noluit indicare. Rogantibus fortasse vel miratis mora causam, tamen vel siluit, vel aliud potius narrauit, quàm rem à se factam. ita

in sua lingua: Non indicauit quod fecerat. Namque ab eodem spiritu & quid effecturus, & quemadmodum factum celaturus esset, fuerat edoctus, & fortissimorum virorum exemplum statuit, quibus maxima inuadendi, & difficillima quæq; superandi cura & voluntas, suarum autem rerum vendiandi ac iactandi nulla esse debet.

Descenditque, & locutus est mulieri, quæ placuerat in oculis eius.

SPONSALIA inter parentes antea celebrata nunc ipse, colloquio femina allectus, & animo & facto confirmauit. Nam præterquam quòd formam & venustatem probauerat prius, elocutionis elegantiam & illecebras postea admiratus est, cum ea pars potissimum ad consuetudinem expetatur, diligentèrque obseruetur in feminis.

Quo sermone metum, quoque iras, gaudia, curam,

Quo cuncta effundant animi secreta. Cætera omnia, quamquam probatissima aliàs, tamen vel tempore minuuntur, vel morbo turbantur, vel nimia consuetudine frigescent & fastidiuntur. Sermonis verò maior ac diuturnior est vsus, & ad vitæ necessitudinem præcipuè idoneus habetur. Quamobrem Socrates iuuenem rarissimo speciei exemplo laudatum, ut sibi visum fateri posset, eloqui iubebat: Ὁρατὲ ὦς σὲ εἰδῶ. Magna igitur matrum filias ad virorum & amatorum conciliationem in sermonis & colloquiorum peritiã instituendi cura est.

Illæ docet missis à corruptore tabellis

Nil rude, nil simplex rescribere. Hinc illa apud Gallas & Belgicas feminas frequens disciplina, Des propos & des diuises; apud Italicis, De i bei discorsi; & apud Hispanicis, De conuersacion discreta. Huiusmodi itaque colloquiis optata antea Samsoni femina Palestina de puo perplacuisse dicitur, utpote cuius sermo vulgari & communi illi Israeliticarum puellarum simplicitati longè dissimilis, & ad insidias viris tendendas multo esset aptior. Germana lectio ita ex verbo habet: Et descendit, & locutus est mulieri, & recta fuit in oculis Samsonis. Tunc quoque in illo colloquio recta fuit & probata in oculis Samsonis, non tamen in oculis parentum fortasse. hoc enim nominis singularis adnotatio subindicat.

Et post aliquot dies reuertens ut acciperet eam, declinauit ut videret cadauer leonis, & ecce examen apum in ore leonis, & fauus mellis.

PRIMA actio sponsaliorum, parentum conuentione ac pacto fuerat incepta. Secunda, Israelitico more ac ritu, fuit ipsa iuuenum collocutio, quæ, pignore dato, firmabatur. ea ipsorum lingua ARIZZVTH dicitur. Tertia, hæc nuptiarum festum & solenne conuiuium, atque communem affinium lætitiã spectabat, cum libera potestate familie iam atq; domus communiter constituenda. Casamiento Hispanicè; Latine verò Vxoris ductio

vacatur. Post aliquot dies. *Hebraicus idiotismus annum integrum significat, qui post sponsalia, ex gentium more illarum, permittebatur liber puelis ad sui ipsarum curationem, ut ex hoc loco, & ex Abrahami historia adnotauimus.* Declinavit ut videret. *Exempli illius antea sibi diuinitus oblato quis euentus fuisset, non tam curiosè, quàm studiosè visere decreuit.* Et ecce examen apum in ore. *Exemplar habet: BIGVIATH, in cadauere, siue corporis cauo. Nec nobis alienum à naturæ ratione videtur, examen illud intra cadauer ipsum natum existimare, cum huiusmodi bestiolarum varia genera ex aliis atq; aliis animalium corporibus corruptis exoriri legerimus, & experimento cognouerimus, ut ex canibus muscas, ex asinis crabrones. certè ex vitulorum visceribus apum sobolem suffici posse, in absoluto illo opere luculentissimè docuit Maro. Et fauus mellis. Hebraicè, Et mel. non exiguum fauum, sed magnum, & melle refertum interpretamur.*

Quod cum sumpisset in manibus, comedebat in via: veniensque ad patrem suum & matrem, dedit eis partem: qui & ipsi comederunt; nec tamen ipsis voluit indicare, quòd mel de corpore leonis assumpisset.

Hoc loco Latinus interpres pro eodem nomine GEVIATH corpus reddidit. *Victoria diuinitus concessa dulcem tandem fructum expectandum esse, & pluribus salutarem, non ipsi tantum victori utilem, exemplum bene portendit ac docuit: maximeq; esse opportunum & felicem quemcumque laborem pro religione, proprietate ac patria susceptum, quamquam euentum rei temporis interualla distulerint.*

Descendit itaque pater eius ad mulierem, & fecit filio suo Samson conuiuium. sic enim iuuenes facere consueuerant.

ANTE conuiuium paratum, viris sponsarum domum frequentari non erat mos. Parentum autè sponsi partes erant, conuiuia instruere, nuptiarum opera ad eam rem uti: quamobrem Samsonis pater interim hæc apud nuptiarum agebat, dum filius ea, quæ ad se pertinerent, curabat.

Cum ergo ciues loci illius vidissent eum, dederunt ei sodales triginta qui essent cum eo.

Hoc etiam moris apud veteres fuit, sponso ac nouo marito sodales adhibere, communis lætitiæ consortes, & ministri ad nuptias opportunitatem comites, quorum in posterum amicitia atque consuetudo confirmata colitur. Hi apud Israelitas sponsi filij vocabantur, & ab omni publico onere, atque etiam ab indicto ieiunio immunes erant toto nuptiarum tempore, ut aliàs plenius ostendemus.

Quibus

Quibus locutus est Samson: Proponam vobis problema: quod si solueritis mihi intra septem dies conuiuij, dabo vobis triginta sindones, & totidem tunicas: sin autem non potueritis solvere, vos dabit mihi triginta sindones, & eiusdem numeri tunicas. Qui responderunt ei: Propone problema, ut audiamus. Dixitque eis: De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo.

TOTVM illud conuiuiorum tempus quod celebrandis nuptiis impenditur, cantibus, lusibus, atq; iocis, & lætis sermonibus, confabulationibusq; vacare solet, in quibus varia atq; iucunda tractantur argumenta, dictæria iactantur salsâ, atq; grata & acuta: ambigua etiam pronunciantur verba, pro linguarum ratione, atq; ingeniorum dexteritate; quo in genere Gallos facitissimos, Belgas autem lepidissimos obseruauimus; post hos verò Teuthones & Germanici tractus incolas, qui humanitatè cum grauitate in sermonibus coniungere. in his autem sermonibus ij etiam misceri solent, quos Græci anigmata, Latini scrupos vocant, quorum obscuritas & perplexitas non in verbo tantum, sed in oratione, id est, verborum continuatione est. Hispanis modus hic, Que es cos' y cosa dicitur. ita autem inter miscèdos sermones ad hoc genus etiam ventum est, in quo fortasse quisquam prius aliquod quippiam obiecerat, quod facilem exceperit interpretationem, cum depositione præmij, ut fieri sæpe solet. Actum quidem opportunum Samsoni tempus visum fuit, suum componendi anigma, & non vni cuiquam ex iuuenibus, sed omnibus pariter proponendi, præmio omnibus promisso, per unum proponentem exsoluendo, aut ab omnibus simul eodem modo euincendo. Dabit mihi triginta. Cum ipse vnus triginta redditurum se recepisset, æquissimam conditionem posuit, quæ maiori sibi victo damno foret, quàm illis qui singulas tantum vestes dare damnabantur. Atq; ij & præmij spe illecti, & varietate etiam ingeniorum fisci, conditionem accipere non recusauerunt. quid enim poterat ab vno viro tam arduum, difficile, atq; implicitum tradi, quod à triginta ex elegantiori, ut par erat, censu virorum, ingenijs, curis, & studijs, & collatis pensatis vltro citroq; rationibus, non pernicitum exsolueretur, præcipuè cum verbis pronunciatum esset communibus, & rerum naturæ significatione seruatis. quamobrem hac lege conditione admittit, ut non obscuris, sed communibus & vulgatis verbis oratio efferatur. hoc significat illa exceptio Et audiemus. Ita, inquit, eloquere anigma tuum, ut nostris visitatisq; vocibus percipiamus, audituq;, qui primus verborum arbiter est, consulamus. Næq; alienis & nouis vel ignotis vocabulis & constructionibus pronunciatâ oratione perinde est vel audiri, vel non audiri, & in linguis quas non intelligimus surdos nos esse docti viri dixerunt; & Paulus: Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus; & qui loquitur mihi, barbarus. De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo. Hoc orationis genus Chanaan. eorū lingua HHIDAH dicitur, à verbo

HHVD, cuius in hac tantum significatione obseruantur exempla. habet verò magnam affinitatem cum IAHHAD, quod unitatem siue singularitatem significat. quamobrem ita definiri potest HHIDAH, ut sit oratio quæ singularem sententiam contineat, in natura rerum ex ipsis verbis considerandam; differt vero à parabola, siue allegoria & metaphora, ut alias opportunè docebimus: in Hhidah autem non quid verba significent, sed quemadmodum cū natura rationeq; rerū aptissimè conueniant, dispicendum est. Nodus verò siue crux in verborum, uti superius dicebamus, continuatione statuitur: quæ si alio modo concinnata essent, vel nullum, vel longè minus negotium darent. Si enim ita pronunciauisset Samson, De fortissimo comedente exiuit dulcissimus cibus, lentiore inueniendi facefferet laborem.

Non potuerunt per tres dies propositionem soluere.

IDEM nomen superius problema, nunc propositionem, aliquando ænigma Latinus interpretatur. id autem, totis tribus diebus à propositione in excogitando & conferendo positus, ingenium tamen & conatum certatium superauit. Per tres dies. perpetuam operam communi studio positam, indicat sermonis huius formula in exemplari.

Cumque adesset dies septimus, dixerunt ad vxorem Samson: Blandire viro tuo, & suade ei ut indicet tibi quid significet problema: quod si facere nolueris, incendemus te & domum patris tui. An idcirco inuitastis nos ad nuptias, vt spoliaretis?

SEPTEM illi dies à Samsonè antea præfixi, pridie quàm nuptialia conuiuia fierent, finiebantur. Nam sic interpretamur illam superiorū versuum partem, Intra septem dies conuiuij; ex quibus tres in studio positi sunt, cuius desperata ope, quatuor sequentibus rationē inuenire curauere, quemadmodum, quod virtute consequi non poterant, arte atq; dolo assequerentur. nullum demum potiùs commentum, nullum maius placuit compendium, quàm ut ipsum fallaciarum peteretur caput, hoc est, ut noua nupta vel persuasione, vel minis corrumperetur, quod sexus ille ad blanditias, & adfectiones & simulationes singulariter effectus videatur, siue id natura humanae labis venenum hoc in illa hominis parte inhaeserit. Certè in prauaricatione primorum parentum mulierem primùm seductam annotauit Paulus, atq; illius operà virum quoque in scelus & culpam coniectum constat. Rationem verò conficiendæ rei primùm docetur mulier: Blandire. Nulla enim re magis capitur imprudens amantis animus. Verùm blandiendi modus, mulieris ingenio pro temporum opportunitate adhibendus, mutandus atque vertendus permittitur.

Tibal, lib. 1.

Blanditiis vult esse locum Venus ipsa, querelis
Supplicibus, miseris sentibus illa fauet.

At

At cum nulla re magis femina quàm metu turbetur & commoueatur; relictis aliis vel pollicitationibus vel precibus, hoc singulariter tentatur, quo & viri amorem & reuerentiam vinceret, & deprehensa atque conuicta, facinus tamen tanti pauoris pondere excusare posset. Quis enim vel robusto animo, nisi & idem religionis obseruantissimus vir esset, non permoueretur illa sententia triginta insolentium iuuenum, de liberatione decreta & pronunciata; Te, & domum patristui incendemus? Huius verò iudicij vel veram, vel vero similem causam sibi repertam asserunt, defendendamq; profitentur, fraudis videlicet ipsis in illa domo & familia creata, & compilationis exstructæ, quam iniuriam non leuiore quàm incendij pœna vindicandâ censeant. An idcirco vocastis nos ad nuptias, vt spoliaretis? Mali doli in ipsos comparati auctoritatem & communicationem non minus puella patri, & puella ipsi adscriptum iri aiunt. Quod crimen vel diluendum illis esse ænigmati declaratione, vel sustinendum ac luendum incendio. Nam vel ipsi ænigmati & consilij conscij fuerūt, vel non: si fuerūt, direptionis spem & studium vindicari oportere aiunt, maximè quæ contra mores gentiumq; iura, & contra amicitie officium per proditiōem & fraudem inita esset: cum pœlestissimum sit, conuiuij & nuptialis honoris nomine quemquam exspoliare, hoc est, magnæ amicitie & necessitudinis simulatione iniuriam facere grauissimam. hanc verò cupiditatem facile argui ex copia & numero; quippe cum non vnum tantum vestimentum, aut vnicum aliud ab omnibus premium deponendum decretum fuerit, sed à singulis singula & vestes & lintea sindones; ita vt non solum præda, sed contumelia etiam intentata significetur. Vocastis nos vt spoliaretis. Non vnū quempiam, sed Nos, nec enim equam nobis & vobis propositam conditionem excusare potestis, utpote cum ænigma proposueritis insolubile, atque omnino inextricabile, nullo vestro prorsus vel ancipiti, sed aperto nostro incommodo: quod ne vobis ex animi sententia succedat, magno vestro efficiemus malo. tanta igitur pœna ab insolentibus iuuenibus prædictæ metu primùm, deinde etiam popularibus suis blandiendi consilio suas mulier exercere atque persequi artes cœpit, nec nisi voti compos effecta destitit.

Quæ fundebat apud Samson lachrymas, & querebatur, dicens: Odis me & non diligis: idcirco problema, quod proposuisti filijs populi mei, non vis mihi exponere. At ille respondit, Patri meo & matri nolui dicere, & tibi indicare potero?

FEMINEÆ persuasionis vel potiùs victorie præcipua & grauissima arma sunt affectionum indices cum gestus, tum voces & sermones. siue illa ex vero siue ficto petita animo, tamen in promptu semper sunt, & nūquam non officiant imprudentibus viris. Apud Samson. Sua in lingua ita, Et plorabat vxor Samson super illum. quo tropo inflans perpetuò bellum illi amanti & nuptiarum tempore, ut sit, vxori blandienti & obsequenti illaturus

illatum significatur. Nam ille modestiores, illa vero superbiores & graui-
res agebat semper partes: ille obsequium visu, illa imperium querelis & ac-
cusationibus imitabatur, atque leniter cedentem graui asperitate angebat
urgens. Sic ille:

Tunc grauis illa viro, tunc orba tigride peior,
Cum simulat gemitus occulti concilia facti,
Aut odit pueros, aut ficta pellice plorat
Vberibus semper lachrymis, semperque paratis
In statione sua, atque exspectantibus illam
Quo iubeat manare modo: tu credis amorem,
Tu tibi tunc eruca places, fletumque labellis

Exsorbes. Lacrymis autem amantis viri animo irrigato ac
tincto, si sermonum instructa machina atque instrumenta adhibeantur etiam,
vel repentinus ruina impetus, vel assiduitate ferendi & exedendi magna
plerumque diruptio ad expugnatis victoriam accidit. Hæc itaque vehemen-
ter alternatis plagis à muliere adhibebantur: primus autem & importunif-
simus expugnationis aries fuit, Odis me, quem alter consecutus adiunabat,
Et non diligis. Namque odij affirmatio amanti grauior multo quam amo-
ris inficiatio est. Tu me tibi charam simul, ego manifestum mei odiū planè
perspicio & accuso. Odisti, inquam, me, tantum abest ut me ames. hæc ac-
cusationis & querela propositio argumentis corroboratur ex antecedenti
contrario sine opposito productus. Namque amantium ut eundem animum
esse constat, ita idem consilium, aut commune saltem esse debere consequitur,
atque illa non modo sese pari atque digno amore dilectam, sed etiam odio &
inuria affectam ex eo confirmat, quod minori etiā loco apud illum sit, quam
populares sui, namque, uti videtur, cum à Samsonè proponeretur anigma
sodalibus, illa non intererat: fingit autem sese nunc propositum anigma pri-
mum rescivisse, cum & primam scire & solutionem doceri oportuerit, si
verum esset, ab ipso amari. Vsa autem fuit verbo HIGAD, quod & indi-
care, & explicare significat. Aliis, inquit, si non explicuisti, proposuisti &
indicasti tamen, & ad elegantiam cogitandi & inueniendi præbuit ma-
teriam: mihi verò non tantum non explicare, sed nec indicare aut recitare sal-
tem voluisti, atque hoc pacto te illis familiarem & æquum magis, mihi ve-
rò iniquum & alienum ostendisti. ita vasa & fallax femina non tam de re
& facta, quam de voluntate & affectu agere sese simulat, cuius proditiōni
nullum magis graue inter amantes exflare crimen potest, dum alter amat,
alter verò amoris specie ac simulatione, spernit & odit. quam grauis simam
accusationem efficaci & probabili admodum responso à se depellere molitur
Samson, & faceret, si vera ac simplex mulieris querela atque suspicio, &
non potius callidissima fraudis dissimulatio fuisset. Quod non tibi indica-
uerim, inquit, non nego, sed non ideo rectè atque iuste odij crimen à te mihi
est conflatum: non enim ex illo hoc necessario consequitur, Non indicauit,
igitur

Juvenal.
Sat. 6.

igitur non amat; Nō indicauit, odit igitur. Nam quod ex consilio agitur, mi-
nus violens eo est, quod ex necessitate debetur. Te ex consilio atque ex delibe-
ratione amo quidem, sed parentes mihi à natura datos, ex natura vi & ne-
cessitate, atque ex diuina legis auctoritate non amare solum, sed venerari,
colere, amplificareq; deo. quod si celatum tibi anigma odium interpretaris
tui, idem etiam in me, sed longe grauius odij scelus & natura debiti amoris
proditiōnem censeas oportet, cum nec parentibus ipsis meis verbum de ea-
dem, quam tu indicas, re fecerim. quam ob rem vel me huius maioris impie-
tatis accusato, qui populi tui filios, gratia & consuetudine parentibus pro-
priis prætulim: vel accusati erga te odij & amoris proditi abfoluito, cum
te iniqua argumentatione intelligas fefellisse: nisi me & impium & præpo-
steris omnino moribus hominem statuere isto pacto studes, qui omnia &
minora amicitia & maiora pietatis officia peruerterim & corruperim.

Septem igitur diebus conuiuij flebat ante eum: tandemque die
septimo, cum ei esset molesta, expoluit. Quæ statim indicauit
ciuibus suis.

FLEBAT ante eum. In exemplari, Flebat super eum, ut expone-
bamus antea: atque ita importunitate & pertinacia flendi, verborumq; ex-
cogitato & assiduo pondere, iis præsertim diebus qui lætitia & hilaritati
debebantur, incautus amantis animus expugnatus, ipsum se prodidit inimi-
cis demum tradendum. Ciuibus suis. Filiis populi sui, Hebraicè, qua ora-
tione mulieris infidele & iniquum indicatur ingentium, qua maiorem eo-
rum quibus cum educata fuerat, quam viri, cui diuinis & humanis legibus
addictus erat, rationem sibi habendam duxit. Quamquam verò ex more &
ritu antiquo ac legitimo Israelitice religionis & sacra lectione initiata
fuisset (neque enim aliàs Israelitæ viro summo atque iudici nubere potuit)
tamen ad mores natura recurrit Damnos, fixa & mutari nescia, vulga-
remq; hominum, ac mulierum præsertim opinionem secuta, mariti proprij
& rem & honorem propter metum, & propter popularium suorum gra-
tiam, prodendum consuit. Durauit autem illa contentissima pertinaciatō
ios septem conuiuij dies, quod spatium temporis fuerat à Samsonè ad solu-
tionem anigmatis prorogatum.

Et illi dixerunt ei die septimo ante solis occubitum.

DIURNVM tempus antiqui ab occasu metiri incipiunt, illud secuti quod
scriptum est: Et factum est vespere & mane dies unus, dies secundus, dies
tertius, &c. Callide verò illi cum antea quatuor aut etiam pluribus horis à
muliere edocti essent interpretationem ad extremum usque tempus distule-
re, ut nec termino peracto victi iudicarentur, nec ante terminum festinan-
tes fallacie suspicionem darent; magisq; viderentur ex studio & cura ma-
turum, quam ex arie ac fraude festinum eue stigio protulisse responsum.

Quid

Quid dulcius melle, & quid fortius leone?

PROPOSITI *anigmatis materia duplex fuerat, bipartitamq; indica-*
uerat rationem: namq; & communem naturam rerum contemplationem ge-
nericq; argumenti cognitionem pars altera, altera verò singularis historia
explicationem requirebat. Prius genus ad studiū, ingenium, & philosophia
comptatem sensum pertinebat. Posterius verò vel enarratorem ac testem, vel
authorem ipsum, vel alium quempiam rei factæ arbitrum, vel omnino divi-
natorem vatemq; exspectabat. neq; verò in hoc anigmatis solutio erat, quod
singulare, & ex priuato & obscuro, rarissimò, neminiq; certo exēplo profe-
ctum, nec ad scientiam, neque ad prudentiam humanam, sed omnino vel ad
authoris confessionem, vel ad oraculum & vaticinium referebatur: quod si
illi indicassent qui minimè propheta habebantur, furtum & fraudem, quæ
ad victoriam celata prorsus esse oportuerat, manifestè detegerent. Hanc ita-
que partem, vt minimè sibi necessariam, nec in anigmatis lege numeratam,
pretermittentes, nec scire nec curare simulantes, alteram illam sibi cogitan-
do, agitando, & conferendo tandem perceptam explicant, idq; certis atque
communem rerum naturam significantibus & ex philosophia petitis ver-
bis pronunciant, orationisq; constructione vitur, quæ diligentè, attentam,
& exactam rerum inter se comparisonem, compositionem, & differētiam
declararet. Nam duo præcipua verba, quæ huiusmodi industriam & soler-
tiam poscerēt in anigmate, erant, Fortis & Dulcedo: duo verò altera, quæ
anigma quidem & consiciebant & adornabant, nec tamen solutioni diffi-
cultatem, nec singularitatem rei cuiuspiam afferebant, Comedens & cibus.
Nam duo hæc seorsum ad quodcūque animal referri possent, quod & cibi
pasitur, & ad cibū & escas petitur; vt ad hædum, aprum, taurū, caprum,
turturem, columbam, pisciumq; innumeras formas. Illa verò præcipuam
rationem & definitionem suis certis naturis adscribendam exigebant; For-
titudo videlicet ac Dulcedo: quarum rationem ita sibi indagatam, inue-
stigatam, & compertā significare voluerunt, vt, cum audissent, fortitudi-
nem ad comedentem, dulcedinem ad cibum referri intellexerint; in com-
dentem, hoc est, animalium genere fortitudinem, dulcedinem verò in gen-
re ciborum sibi esse quarendam: tandem verò, animalium omnium naturi
ac viribus pensitatis, nullum leone fortius esse inuentum; ciborum ve-
nulli parem atq; melli constare dulcedinē. Porrò vt magis hæc ex rerū stu-
dio & inquirendi labore premium solutionis meruisse putarentur, explica-
tionis pondera potius, quàm seriem & ordinem, sibi obseruata confingunt.
Atque ita vocabulum Dulce, quod posterius propositione fuerat, prius
ad solutionem arripiunt; cui alterum euestigio adiungunt, Quid fortius
leone? Porrò cetera omnia tamquam illis, vt diximus, minimè curata,
minimūque ad rem facientia, relinquunt, atque sese & rerum peritia
magno, & proposito premio dignos prædicant.

Qui

Qui dixit ad eos: Si non arasseris in vitula mea, non inuenissetis
 propositionem meam.

DISTICHO *carmine repente composito, sese illis uxoris fallacia &*
fraude proditum significauit. acerbitatem autem animi sui & indignita-
tem actionis illorum pro loco atque tempore dissimulauit prudentissimè. ita
tamen & orationem temperauit & mentem, vt, si quid in posterum durio-
ris experirentur exempli atque iudicij, præiudicium sibi iam factum recor-
darentur. Est autem carmen Choriambicum, ex illius lingua modis & pedi-
bis concinnatum; simile ferè illis militaribus Latinorum versibus, quos
in historiis relatos interdum reperimus:

Cæsar Galliam subegit, Nicomedes Cæsarem.

Vrbani seruate vxores, Mæchum caluum adducimus.

LVLE HHARASTEM BE GHEGLATHI

LO MATSATEM HHIDATHI.

Ac præter sententiæ & verborum elegantiam, structuram continet artifi-
 ciosam: membris quoque constat paribus atque aequalibus ferè, iisdemq; pa-
 riter cadentibus & pariter etiam desinentibus, quod genus Isocolon Ho-
 mæoptoton & Homæoteleuton artifices vocat. Hispanè ita vitæque imitari
 possemus, Si con mi nouilla non labraras,

Mi cosicofilla non fallaras.

Sententiæ autem aculeus in verbo HHARAS latet, quod meditari, excogi-
 tare, vestigare, rimari atq; etiam arare Latinis verbis vix plenè exprimi-
 tur. unde ingeniosissimi artifices & artium inuectores atq; amplificatores
 HHORSIM dicuntur, cuiusmodi ingenij & studij opus & labor in simi-
 libus anigmatibus enodandis poni solet, & ita à se positum coniectores isti
 Samsoni venditare curabant, qui verbi HHARAS amplitudinem ad al-
 teram allegoriam vsurpauit, arandi videlicet, & ex consequenti rimandi
 & eruendi anigmatis sensum; ideoq; pro puella siue sponsa vitulam dixit:
 nec verò vaccæ nomen nuncupauit, quod cum atate minimè conueniret; de-
 inde quod vitula ob imperitiam insolentioris atque proteruoris mentis
 imaginem præfert, vt apud Hossæam vatem fusiùs disputabamus. quam ob
 rem & pro toto armento apud Gentes mactabatur:

Tum vitula innumeros lustrabat cæsa iuencos.

Irruit itaque in eum Spiritus Domini, descenditque in Ascalo-
 nem, & percussit ibi triginta viros: quorum ablatas vestes dedit
 iis qui problema soluerant. Iratus què nimis ascendit in do-
 mum patris sui.

ACCIDIT nonnumquam vt iudicium non ex veri ratione, quò dea
 manifesta nō sit, sed ex euentu, quāquam aliunde profecto, exerceatur. Præ-
 mium anigmatis solutoribus fuerat propositum, unde solutio petenda esset
 nihil fuerat exceptum; quod si maximè exciperetur, tamè proditio in suspi-
 cionem

cionem venire potuit, non autem in iudicio conuinci: atque ita illis de solutionis premio publica & constans actio erat; illi vero de malo dolo nulla restabat exceptio, nisi coniecturalis quaedam querela. Quam ob rem compendium visum fuit maius, & publicè illis iudicio satis facere, & non nisi gentis suae iam diu inimicæ incomodo & malo id agere, ansamq; ad opportunam ultionem integram sibi referuare. Spiritus autem, hoc est, vis & fortitudo, ad illius in se ira erga hostium genus ultionem illi à Domino addita affirmantur, quæ ipso rei gestæ signo & exemplo demonstrata sunt; quippe cum vnus solus & inermis triginta ex celeberrimæ urbis Ascalonis ciuibus viros illæsus ipse interfecerit, & vestibus exspoliari, quæ vel ipsæ pondere suo robustissimum quemque lassare possent: tamen & allatæ & distributæ fuerunt eis qui anigma soluerant, hoc tantum nomine quod anigma soluissent, cum aliis illi nec iuste petere, nec accipere debuissent. Verum in Hebraica lectione tunicas tantum siue mutatorias redditas legimus, sindones autem non legimus. res autem ipsa indicare videtur, illos primis ante conuiuium septem peractis diebus & prorogationem temporis impetrasse, & de minori premio, hoc est, tunicis tantum conuenisse. Hinc vero iram Samsoni conceptam fuisse legimus, non solum in amulatores illos, verum & in puellam ipsam uxorem sibi addictam, quam magis illorum gratiæ, quàm amoris sui indulgisse cognouerat; & aduersum se pariter, qui ita demum sese ab illa vinci fuisset perpeffus, & fictis fallacibus concessisset insolentioris puella muliebribus artibus. Quam ob rem conuiuium quidem celebrato, verum ibatamo nondum petito, secessit.

Vxor autem eius accepit maritum vnū de amicis eius & pronubis.

INIVRIAM vel temeritate & insolentia, vel mala mente maloque animo Samsoni cumulatam, maioris iræ causam fuisse, & ansam ad vltiones dedisse, ex hac lectione notauimus, idq; omne ad prouidentie rationes remittimus. Nam satis superq; ab obsequio officioq; coniugali alienā se ostenderat mulier, cum virum de enigmati premio iniuste, quàm populari suos iuste damnatos euasisse mallet, nisi & hoc etiam indignissime prodicionis crimen addidisset, ut irati viri secessionem nō solum nō doleret, penitentia corrigeret, & modestia atque deprecatione reconciliationem ex peteret & expectaret, sed inuidiam intolerabilem factura viro, alium sibi maritum optaret, eumque non remotum quempiam, sed omnium Samsoni in nuptialibus conuiuiis, atque adeo in ipsa celebritate & ceremonia nuptiarum, familiarissimum, nempe pronubum ipsum, quem Gentium etiam iure coniugalis fidei assertorem & vindicem esse oportuit: & tamen ipse primus & presens proditor existit, non sine suspitione male antea inite consuetudinis.

POST aliquantulum autem temporis, cum dies triticeæ messis instarent, venit Samson inuisere volens vxorem suam, & attulit ei hœdum de capris. Cumque cubiculum eius solitò vellet intrare, prohibuit illum pater illius, dicens, Putaui quòd odisses eam, & ideo tradidi illam amico tuo: sed habet sororem, quæ iunior & pulchrior illa est: fit tibi pro ea vxor.

INIVRIARVM vlciscendarum opportunitatem diuino iudicio aduersus improbos afferrī, multis & frequentibus constat exemplis, atque iis qui lesi aliquando contumeliam vel tolerauerunt, vel patientia dissimularunt, non diutius desiderari posse iudicatæ diuinitus causæ suæ diem, tota huius capituli narratione docemur. Videmus etiam fortissimorum magniq; animi virorū nō lōgas esse iras, aduersus ea præcipuè capita, quæ carissima aliis habuerint. Nam Samson, quamquam sponsam iratus grauiterq; offensus reliquisset, tamen amore victus, rursus inuisit, atque conuiuali munere vltro delato, ad reconciliationem adducere studuit. Hœdum de capris, tenerrimum, & pastus omnino expertem, herbæq; inscium, qui plus lactis quàm sanguinis haberet. Cumque cubiculum eius solitò vellet intrare. Sua in lingua non ruisse improuisus, sed vxoris aduendæ atq; salutandæ copiā petiisse significatur, (sic ex verbo: Et dixit, Veniam ad vxorē meam in cubiculum) idq; cum illius patre egisse, quem domū ingressus primum offenderat; patrem verò id curasse, videlicet, ut contractam à muliere culpam ipse in se transferens, & causa dicta eleuaret, & meliore propoſita conditione corrigeret. Putaui. Sua in lingua, Dixi quòd odio oderas. existimaui atq; adeo intellexi, mihiq; persuasi, illam à te ex grauisſimo odio relictam, numquam esse deinceps repetendam: & ne desertam prorsus mœre-re, atq; populi fabulam fieri viderē, marito honoris causa tradidi amico tuo: quod & tibi resciscēti non ingratum fore credidi, & ipsi honestum puellæ; utpote quæ ei, cui propter te nota erat, duceretur, illa tibi ex ira, non ex innato & occulto vitio relicta fuisse putaretur. id quod nec tu nimis succensere debes, qui eo tempore deserueris, quo nemo nisi ex ingenti desertam odio interpretari posset, hoc est, ipsa nuptiarum suprema nocte. deinde quòd nihil de animo erga nos tuo cuiquam indicaueris, vnde te ad nos rediturū expectaremus. Quod si tibi vel domus necessitudoq; nostra probatur, vel puella ipsa propter formā atq; etatē placuerit, adest tibi copia puellæ, duobus nominibus huic, quā amisisti, antepone de, hoc est, forma præstatoris, & etatē iunioris, ceteris autē partibus nihil etiā huic prior cedētis, utpote, Sororis illius, ex eadē familia, eiusdē educationis atq; disciplinæ, simillimisq; moribus.

Cui Samson respondit, Ab hac die non erit culpa in me contra Philisthæos: faciam enim vobis mala.

OCCASIONEM sibi aduersus gentem illam Israelitis insensissimam, quam

quam diu cupierat Samson: iam nunc nactus, tenere diligenter instituit, & anam sibi ab illis datam arripuit, atq; res omnes aduersum se admissas, priuatarum in se inimicitiarum argumenta fuisse affirmavit, cum non solum se ab una uxore bis proditum, & à sociis suis dolo atq; fraude exspoliatum, sed à socero etiam desertum ac repulsum, atque adeo ab eo iniuria adulterij affectum, quem conjugij sui studiosum patronum & assertorem esse oportuerat. ex quibus rebus omni Palæstinorum genti sese inuisum esse intellexisse ait, atque multarum in se iniuriarum ultorem deinceps futurum proficetur & palam prædicit, ut nihil à se postea dissimulanter aut per fraudem factum accusari possit, cum fortium & aperte inimicorum modo ac more sese declarauerit acturum.

Perrexitque, & cepit trecentas vulpes, caudasque earum iunxit ad caudas, & faces ligauit in medio: quas igne succedens, dimisit, ut huc illucque discurrerent. Quæ statim perrexerunt in segetes Philistinorum. Quibus succentis, & comportatæ iam fruges, & adhuc stantes in stipula, concrematæ sunt, in tantum ut vineas quoque & oliueta flamma consumeret.

INGENIOSISSIMO inuento fraudulentorum inimicorum dolor & maleficia vindicauit, nempe fraudulentissimarum bestiarum comparata copia, quorum operâ tanquam gregariorum & insolentium militum manus agros publicè atque hostiliter incendit; ita tamen, ut uno authore ipso uide licet se indicato, Israelitæ omnes culpa vacare censerentur, & tamen maius atque citius & minus etiam reparabile damnum inferretur, quam si plurimum hominum excursionis acta fuisset res. Facile verò fuit in tam fer-

tili regione, maxima ex parte nemoribus ac salibus frequenti illa tempestate messis, tantam vulpium copiam ingenio atq; arte venatoris capere. Binæ verò colligatas fuisset, exemplaris lectio declarat, easq; nō simul coniunctas, sed triusq; cauda fortiter adnexo & longius etiā tracto funi meatum titionem alligasse ex ma-

teria qua conceptum ignem fouere & diutius posset conseruare. qualia pinea, cupressina, cedrina atque oleagina ligna sunt. ea ubi incensa essent, vulpiumq; fuga traherentur, cursu ventilari necesse erat, binis verò vulpibus alligata lampades fortius trahi, minusq; obiectis stipulis aut impedimentis

retineri; sibi verò implicarentur, acuto animalculorum ac versuto ingenio facilius expedirentur. Porro euentus ipse consilium probauit, cum non modo sata lata, bouumque labores, verum vinea & oliueta incendio consummarentur.

Dixeruntque Philisthiim, Quis fecit rem hanc? Quibus dictum est, Samson gener Thamnathæi, quia tulit uxorem eius, & alteri tradidit, hæc operatus est.

PUBLICVM & commune damnum, publica animaduersione puniendum duxerunt Palæstini: ideoq; de facinoris authore, & animi impulsu, & facti causa diligenter inquirunt. Philisthiim. quibus publica Palæstinorum rei cura erat, ut magistratus & satrapæ. nam cum non priuatū fuisset damnum, nullo etiā accusante, publici magistratus intererat rem cognoscere & factum punire, atque ita in authores animaduertere. Quis fecit rem hanc? Consulto atque data opera factum verbum, G H A S S A H significat; in quo etiam consilij causa cognoscenda fuit. queritur itaq; de authore, ac de consilio authoris. Author indicatur Samson. Animi verò impulsus, hoc est, consilij causa, non ex coniectura arguitur, sed ex manifesta offensione atq; iniuria accepta à socero. Cuius filia, cum Samsoni publicè nupisset, tamen alteri ducta viro fuit, nempe amico & pronubo, idq; admissum indigno exemplo, & ab omni gentium iure, & à fide publica alieno. Et alteri tradidit. in exemplari, Et dedit eam socio illius.

Ascenderuntque Philisthiim, & combusserunt tam mulierem quam patrem eius.

INQUISITIONEM factam, iudicium consequutum fuit, quamquam & importunum & nimis serum. quondam enim apud Gætes, præcipue verò apud Chananeos & Palæstinos, adulterij pœna ignis fuerat, ut ex Iuda aduersus Thamarum nurum iudicio obseruauimus. hoc igitur adulterium à Samsonis coniuge, ex patris consensu & autoritate, ut apparebat, commissum, ut rari exempli, & tãtæ calamitatis occasionem, incendio ulciscendum & placandum duxere Palæstini idem, quibus de re & causa omni fuerat suscepta cognitio.

Quibus ait Samson: Licet hoc feceritis, tamen adhuc ex vobis petam ultionem, & tunc quiescam.

INTEMPESTIVM, & sibi magis iniuriosum atq; odiosum, quam opportunum, illorum fuisse iudicium, & sumptum de uxore supplicium, accusat Samson, & sibi ulciscendum denunciat. Nam si illis & crimen illud odio, & Samsonis offensus cura fuisset, nuptias illas puellæ secundas, ac publicè inuitas, prohibitas primùm oportuit, atq; antea impeditas, vel, ut primùm factas iam constitisset, iudicio constituto vindicatas, & digna punitas animaduersione. nulla huius rei cognitio, nulla ratio habita fuit, quoad is

qui singulariter offensus fuerat, certior factus iniurie, & ira commotus, vliorem sese ipse praeiuit, incensis eorum agris, qui sceleris conscij, arbori, & dissimulatores, atq; adiutores fuerant. Nunc vero quamquam illi uxoris & soceri incendium ex iudicio à se decretum probare Samsoni vellent, tamen ut intempestiuum & post damni accepti dies factum, ad sui ipsius offensam factum interpretatur Samson: quippe quod iam superuacaneum esset, eo tempore quo ipse iam stomachum suum incensis sedauisset messibus, qui si uxoris & soceri incendio placandus esset, non illorum tarda & lenta expectasset iudicia, cum idem ipse potuisset conficere; pepercisse autem illorum corporibus, propter antiquum puellae amorem, rebus vero damnum intulisse, propter vltionem, quae satis sibi illo pacto fuerat: nunc vero illam incensam, vehementer se dolere, & non posse non vindicare ait, atq; ita animum iterum à Palaëstinis irritatum & commotum explere; maxime cum fortissimus quisque ignauum & ignominiosum putet, offensiones irasque suas alterius manu & iudicum opera vindicare. Licet hoc feceritis, quod facere vestri muneris fuisse dicetis; tamen cum non ante feceritis, quam ego rescirem & punirem, nihil à vobis mea causa factum intelligo, sed magis inuidia & odio mei, quia istam vltionem ego non appetiueram, propter amorem puellae, nec, si appetissem, à vobis postulassetem, sed mihi ipse sumpsissem, atq; ita quicuissem; more generosorum hominum, qui contumeliā suam non aliena, sed propria manu vlciscendo vel vindicando propulsant. Nunc vero istud vestrum factum intempestiuè in meum magis dolorem & cruciatum, quam in legitimum aduersus supplices iudicium, ipse rursus grauissimè commotus, ita grauitè atq; iniquo animo ferre cogor, ut non ante quiescam onusq; deponam, quam poenas ipse de vobis sumpserim. Atque hac praefatus, sese ad vltionem parat publicam. eam vero non alio quam belli atq; pugnae pacto & more inicit: quod hac ratio & forti viro aduersus multitudinem & populum magis expedire videatur, & ad homicidij iudicium reuocari non possit; quippe cum aperte indicta sit offensae nomine, atque iure belli, neq; Nazarae professionis viro vitium aut impuritatem afferat. namque & Sacerdotibus & Nazaraeis mortui corporis contactu, & homicidio priuato, interdictum omnino erat; publico autem praelio, & caede hostium publicorum, aut reipublicae causa perdendorum, non fuisse interdictum, Phineae Sacerdotis à Deo probatum exemplum aperte declarauerat. Neque vero huiusmodi homicidia in Angeli praeeptionibus ac praedictionibus fuerant excepta.

Percussitque eos ingenti plaga, ita ut stupentes suram foemori imponerent. Et descendens habitauit in spelunca petrae Ethan.

PALÆSTINORVM turbam illam omnem tam iudicum & magistratum, quam ministrorum atq; satellitum, & aliorum ex vulgo, qui ad iudicium illud & supplicium uxoris & soceri Sampsonis confluerant, pugna

pugna lacepsitos, turbatos, fusos, & grauitè casos repentino & unico impetu intelligimus: idq; nullo ipsius periculo, sed cum magna illorum clade expeditum fuisse, illa metonymica oratione indicauit historia: Ita ut stupentes suram foemori imponerent. quae cum sua in lingua non adedò impedita sit, interpretando impeditior atq; obscurior euasit. ex verbo autem sic: Et percussit eos suram super foemur. Primum idiotissimus ille, Suram super foemur, idem in lingua sancta valet quod in Romana Pariter, vel Tam quam. ut: Non capies matrem super pullos eadem die. id est, pullis è nido direptis non capies pariter & matrem. atq; ita idem nobis erit Suram super foemur, quod Latine dici posset, Tam sura quam foemore, suram pariter ac foemur. indicatq; lectio ex metonymiae ratione, eorum qui à Samphone cæsi sunt, quosdam pedites, alios vero fuisse equites, omnesq; pariter à viro inuictissimo turbatos, confusos, in fugam versos, & casos. Namq; repperito casu, aut à primo quouis hostium abrepto gladio, tanta dexteritate atq; celeritate rem agebat ille, ut periurbatorum atq; in fugam versorum cum suras tum foemora petens cederet. Suras quidem equitum, quas sublata manu percutiebat, foemora vero peditum, quas conuersa afficiebat plaga. Hispanicè sic imitari idiotissimum possemus: Daua en ellos quando arriba, quando abaxo, quando en pierna, quando en anca. in quo celeritas, dexteritas certum semper vulnus, atq; vulneratorum fugientium & procumbentium velut picta, immo viua exponitur imago; neminem enim in pectore vel ventre percussum intelligimus; atq; ita omnes in fugam versos describimus. pedites cruribus, equites vero foemore currunt. Chaldaica paraphrasis habet: Et percussit eos equites cum peditibus. Libet vero & interpretis nostri sensum indicare, qui cum verteret, Ita ut stupentes suram foemori imponerent, habitum & imaginem expressit eius, qui dum fugiens & à tergo vulneratus in terram procumbit, ipso casu impetu cruciplicare, & sura foemur tangere cogitur. Et habitauit in spelunca. Cum posthac deinceps Palaëstinos sibi infestos fore intelligeret, in locum sese recepit naturam munitum, unde non nisi volentem extrahi se posse existimabat: atq; ita ab insidiis tutus, cetera securus agebat; quippe qui virtute diuina, ad rem palam in bello agendam, praeditus erat. Noluit autem se in patria, vel alia in vrbe abdere, ne illam hostibus suspicionem faceret communis consilij cum Israelitis inicit; sed sese unicum Palaëstini inimicum professus, suorum incolumitati prospiceret. Petrae Ethan. à firmitudine & inaccessibilitate nomen locus ille sortitus fuerat.

Igitur adscendentes Philisthiim in terram Iuda, castrametati sunt in loco qui postea vocatus est Lechi, id est, maxilla: vbi eorum fusus est exercitus.

IGNOMINIOSVM atq; turpe admodum sibi fore ducentes, ut tam multi ab uno cederentur, nec id ad diuinæ virtutis rationem reuocantes, sed

sed hominum more, invidia atq; odio caci, de ultione serio agunt, vel unius hominis supplicio, vel illato genti suae bello faciendae, quamobrem communicato consilio, copiosoq; coacto exercitu, certum locum occupant, unde vel Samsonem ad supplicium postulatum & traditum referre, vel Iudaeis negantibus, nocere possent: cui loco nomen postea ex euentu factum fuit Lehhi. Historiae scriptor, non ex prolepsis siue anticipatione, sed ex nota iam ac celebri suo tempore fama indicauit. In loco qui nunc dicitur Lehhi, id est, maxilla, cuius nominis ratio mox explicabitur. Fusus est exercitus. in varia loca distensus ac diffusus, ut in obsidionibus diuidi atq; constitui solet: ut & populo in agros prodituro exitus, & Samsoni euasione praecederetur.

Dixeruntq; ad eos de tribu Iuda: Cur ascendistis aduersum nos?

NOVA atq; indigna iniustaeq; obsidionis & iniuriae querelam Iudae tribus per nuncios & curatores suos aduersus Palaestinos habere se significat; quod, cum ipsi oppressi satis atq; quieti fileant, tamen nunc allato bello infestentur, & obsidionibus vexentur, nulla sua culpa. Nam si quae esset, vel antea obijci declarariq; debuerat, vel nunc demum uti declararetur, eius ratioq; postulabat. Nemo enim umquam fuit, nisi plane tyrannus & praedator, qui huiusmodi expeditionum vel causam non indicet, vel saltem non praetextat. Antehac itaq; nihil nobis praedictum fuit, nihil nos vobis damni aut mali intulimus: quamobrem nec prodire vos oportuit, nec nobis, nunc ratione non indicata, nocere.

Qui responderunt: Ut ligemus Samsonem venimus, & reddamus ei quae in nos operatus est.

NULLAM sibi aduersus Israelitas causam haecenus incidisse aiunt, posse tamen deinceps incidere non lenem, nisi id quod expeditur, contingat ipsis, vel intercedentibus, vel non adiuantibus Israelitis: esse tamen manifestam adscensus causam & legitimam, hoc est, contumeliam publicam a Samsonem acceptam, quam publicam vindicare decretum fuerit, quippe quem unicum pluribus Palaestinis, ac toti ferè genti illorum ignominium attulisse constet: oporteat quoque eum qui multos vexauerit, a multis ignominiosè vexari, ac ludibrio supplicioq; exponi. nec vos bello petere, nec illum hic apud vos occidere, sed tantum ligare volumus, ut apud nos in eadem regione, in qua nobis illuserit, ludibrium poenas ferat. Et reddamus ei quae in nos operatus est. sua in lingua, Sicut fecit nobis. nihil excipiunt, nec locum, nec modum, nec genus ultionis. Deinde illo verbo, Ad ligandum, sese non pugnantium more aut animo adscendisse, sed legitimo iure Magistratus, & reipublicae superioris atq; dominæ uti, atq; iudicij satellitium, non Ducum aut Imperatorum exercitum ducere. neminem autem in regione imperij sui impediri posse iure, nec prohiberi a captura scelerati, vel criminosi, vel alias iudicium effugientis viri, immo deberi eiusmodi iudicium & imperium subditorum

ditorum omnium ope, manu, & studio iuuari: contra verò, si quid mali vel incommodi impediens vel obsistens illatum fuerit, ipsis culpa fraudisq; futurum. ideoq; actio iudicialis indicatur; captura, & ligatio, & iudicij causa declaratur: Sicut fecit nobis, vestri atque illius dominis ac supremis iudicibus, in capitali causa praecipue.

Descenderunt ergo tria millia virorum Iuda ad specum filicis Ethan, dixeruntque ad Samson: Nescis quod Philisthim imperent nobis? quare hoc facere voluisti? Quibus ille ait: Sicut fecerunt mihi, sic feci eis.

IUDICII nomen, munus, & officium praetextum cum audissent Iudae, nec quicquam ea in causa excipere possent, praesertim tanta dominantium coacti manu; ipsi, ut sibi, reipublicaeq; suae caueant, de Samsonem vinciendo & constringendo paciscuntur, quod sine strepitu, tumultu, atque utriusque partis periculo conficiendum in se recipiunt: utq; magis etiam Palaestinis persuadeat, non pauci aliquot, sed tria millia id curae suscipiunt, cuius manus effugere Samson, sine tanta multitudinis discrimine, non posset, utpote fideiutorum & spondentium pro omni Israelitarum reipublica. Deinde etiam quod per magnam atq; frequentem manum capiuntur, qui vincendi petuntur, minori utriusque partis labore atq; periculo. Hi igitur virum conuenientes, necessitatem primum allegant; deinde culpam a se omnem remouent, & in ipsum, quem alloquuntur, deriuant. Nescis quod Philisthim imperent nobis? & eorum imperio debemus obtemperare, in iis maxime causis & rebus, quae ad ius magistratumq; pertinent, alias poenas daturi interturbatorum aut impeditorum iudiciorum. illi causam aduersum te habere aiunt, nos iudicij sui adiutores & sequaces volunt & postulant, ad eam rem, quam acturi venimus: quod nec culpa, nec voluntati nostrae adscribi debet, sed tuae potius, qui nos in hanc compulsi necessitatem, ut vel te tradamus, vel ipsi damnum malumq; feramus, atq; ut imperij & iudiciorum rei plectamur. Quare hoc facere voluisti? in propria ipsorum lingua, Et quid hoc fecisti nobis? Cum tu illis nocueris, nos in anceps discrimen coniecisti, vel te tradendi, vel illorum ultionem ferendi, ultra offensionem perpetuam, quam illi, uti domini, aduersus nos, ex generis odio, semper persequentur. Incusationem ita Samson excepit, ut nullam gentis suae ad inuidiam, atq; danum, malumve, publicam ansam sibi quasitam aut datam fateatur; sed priuata & singulari, eademq; grauissima iniuria affectum, necessitate magis quam voluntate, quam iure non acceperat ultionem, manu propria sibi ipsum quassisse & fecisse ait. non, inquit, ista causa vlla ex parte vobis cum illis communis est, sed mihi cum illis intercessit singulariter. illi me unum indignis modis praeter ius & importuno tempore exceperant, primiq; leserant, idq; non semel tantum, sed iterum atq; iterum: ego, cum neminem opitulatorem inter homines haberem, nimirum unicum ac singulare caput, multis, & publico

lico nomine, atq; adeò à iudicibus & vindicibus ipsis læsum, vicem meam, quibus potui modis, vltus fui; id quod ex natura & Gentium iure facere potui. Sicut fecerunt mihi, non vobis, sed mihi singulariter; ita feci etiam ego vnicus ac singularis non vobis, nec vestra, sed illis, mea causa. & illi primi contumeliã fecerunt: ego, qua ratione potui, propulsi, & mihi cõsului.

Ligare, inquit, te venimus, & tradere in manus Philisthinorum.

CUM quæstio illa de factò non esset, quippe quod aperitè constaret, nec alterutra ex partibus inficiaretur, definitiua atq; legitima ratio in his actiõibus miscebantur, quæ non apud Israelitas tractanda erant, sed eo in loco & iudicio ubi facinus fuisset admissum, atq; à Palæstinis ipsis, utpote imperantibus, & suæ ipsorum causæ supremis vindicibus. Quam quidem obrem Israelitæ, ad opem ferendam, ut ministri, atq; imperio subiecti, appellati fuerant & demandati, non qui iudicium facerent, sed qui hominẽ apud se agentem, & iudicij reum, in iudicio sistendum, vincitum & constrictum, citratum tumultu turbamq; traderent. Non sunt, inquit, ista nunc nostræ partes, ut causæ tuæ nos cognitores præbeamus, sed ut te vincitum Palæstinis tradamus, quorum iuri & foro vel te ex isto factò obligatum, vel nos, nisi tradiderimus, obligandos nouimus, quod vitare posse cupissemus certè: id cum non sine nostro periculo possimus, minori saltem incommodo, hoc est, nihil præterea tibi nocentes, agi optamus. ideo venimus multi, ut publicã causam communi consilio initam cum videas, nõ ex priuata cuiusquã nostrum malevolentia aut voluntate, sed ex Reipub. usu & incolumitate actum intelligas, atq; etiam ut multitudinis tantæ conspectu, de publica magis totius populi, quàm de tua vnus salute cogites, & quod ex pietate subiturũ te credimus, id non inuitus subeas; quod etiam per vim recusare non adeo possis, cum necesse sit, si dimicare velis, vel te, vel nos, vel utrosq; læsum iri, nec tamen euadere tibi facile sit, tanto vallatum numero.

Quibus Samson, Iurate, ait, & spondete mihi quòd non occidatis me. Dixeruntque, Non te occidemus, sed vincitum trademus. Ligaueruntque eum duobus nouis funibus, & tulerunt eum de petra Ethan.

NON minorem in Rempub. pietatem, imò maiorem quàm iidem ipsi erga se ipsos curã, & erga illum clemẽtiam, se illis probaturum, Samson pollicetur, ut qui omnium aliorum periculum, nulli præterea communicandũ, vnice ac singulariter subire velit, dummodo ab istis gentilibus suis, quos valde obseruat, quamquam vincitum, tutus tamen ire possit. ceterum ipsos suo munere & demandato officio se facile passurũ, æquoq; animo laturum ait. Quòd non occidatis me. vos, quos ego minime à me, aut mei causa offensus volo, & nihil præterea excipio præter mortem, quã non vestra, quos diligo & obseruo, manu mihi, ut non meritis fui, ita illatam nolim, sed

vitam

vitam tam diu conseruatam, quoad Deus produci voluerit. Me, qui vobis numquam nocui, inseruiti autẽ serio atq; sedulo, ut iudex ac minister publicus. Non occidatis. Cetera omnia, quamuis grauis, in me si exercueritis, ut Palæstinis dominis satis faciatis, non recusò; tantum illud prædicens caueo, ut non occidatis.

Et dixerunt, Non te occidemus, sed vincitum trademus.

FIDEM quam ab illis de vitæ securitate postulabat, ampliori etiam officio obstringunt, polliciti non modò se viuum seruaturus, verum nihil omnino læsuros, vinculis ac traditione exceptis, quòd nec ipse illis quicquam commeritus fuisset quamobrem vexandus esset; nec integrum illis esset eum non tradere, quem iudicij nomine, à se potentiores domini postulassent. neq; verò aiunt se illum in mortem tradituros, quamquam audissent, Et reddemus ei quæ in nos operatus est. tantum se illum reum postulatum potentioribus magistratibus tradituros declarant, nihil præterea omnino læsuros. in primæua lingua negatio hoc modo geminatur: Et dixerunt ei, dicentes. amplius etiam responderunt, quàm rogati fuerant. Non, sed ligare ligabimus te, & dabimus te in manu eorum, & morte non mori faciemus te. prior negatio Non, cetera omnia excipit, etiam quæ ab illo non fuerant excepta, & plus etiam, quàm ille poposcerat, promittit; nec illius defensionem cauet. ubi iam ipsi suo officio defuncti fuerint, hoc est, vincendi atq; tradendi, nihil, inquit, nos tibi omnino timeas nocituros. nihil tu nec nobis nec illis noceas, quoad iam traditus fueris in manu eorum, quòd verò de morte caues & adiuuas, nec nunc te nos occidemus, nec, ubi traditus fueris, illos aduersum te inuabimus, aut tuam mortem villo modo pacto-ve curabimus, Tu vide quid, postquam traditus fueris, agendum tibi sit; à nobis verò nihil prorsus metuedum pollicemur. verum hoc tantum patiere, ut te quàm validissimè vinciamus, vincitumque tradamus; ne illi nos vel negligentie, vel rebellionis insimulare possint, ac lædendi causas ansasque inuenire.

Ligaueruntque eum duobus nouis funibus, & tulerunt eum de petra Ethan.

SATELLITVM munus diligenter atq; accuratè, atq; adeò satis superq; sibi abundè præstitum & auctum, Palæstinis probare studuerunt Iudei, qui non vno tantum fune, vel tauris vincendis ac trahendis idoneo, sed duobus, isdemq; recentibus, atq; ideo fortissimis, postulatum sibi hominem ligantes, de loco etiam inaccesso & tutissimo deductum, atq; ita captũ, itaq; habitum, integris vinculis in manus tradidere eorum, à quibus id agere iussi fuerant. Quòd si vel ex pacto, vel aliàs non vincitum deduxissent, tamen ubi in postulantium potestatem, atque in medium illorum cœtum manu tantum captum redezissent, non malè officio suo functi fuisse dici possent, qui vnum hominem inermem, multus armatis & non imparatis commisissent.

Qui cum venisset ad locum maxillæ, & Philisthiim vociferantes occurrissent ei, irruit Spiritus Domini in eum: & sicut solent ad odorem ignis lina consumi, ita vincula, quibus ligatus erat, dissipata sunt ac soluta.

SAMSONIS vim illum admirandam, non ex natura singulari aliqua parte, nec ex astrorum aut artis cuiuspiam efficientia insitam, neque ex Nazarei habitus virtute innatam, aut inherentem, sed ex diuina voluntate & affluentia pro loco ac tempore contigisse, aperte declarat illa idemdem repetita animaduersione: Irruit Spiritus Domini. Qui nunc eò loci irruisse indicatur, in quo Israelitis, quid amplius ageretur, nihil reliquum erat, & Palestinis hominis ad ultionem expetiti facta erat copia, quam ipsi gratulatione magna, & letitia, atque adeo irrisationis indice vociferatione exceperant. eiusmodi enim clamor compotes illos factos declarabat. Quod si quippiam contra molitus aut conatus fuisset Samson, ut quidem euenit; id nihil ad eos attinebat, per quos vincetus, deductus, ac traditus fuerat: ab his enim non ut occideretur, sed ut vinciretur, fuerat postulatum. Namque nec Palestini illum à gente propria, sed ab ipsis occisum, ignominiosè, atque crudeliter, petulanterq; habitum cupierant. Vt reddamus, inquit, ei que in nobis operatus est. Quamobrem ultionis huiusmodi sua manu atque ex libidine sumenda, iam sibi compotes visi, obuiam vinceto; deducto, ac tradito facti, gratulabundi atque alacres vociferantur. eodem verò loco ac tempore quid consilium, quid robor humanum possit, quid diuina virtus efficiat, suo magno periculo atque malo sentiunt. Ad locum maxillæ, qui postea id nominis obtinuit. Namque indicatio hæc ex persona scribentis excipienda est, ut apud Poëtam: *Altaque Pangæa, & Rhesi Mauortia tellus, quæ longè post Aristei pastoris atatem, Rhesi fuit.* Spiritus Domini Vis ac virtus præstantissima, ac planè diuina efficacissimæq; fortitudo, omnem naturæ mortalis aleam superans agilitate ac dexteritate maxima, qualis fulminis esse solet, cui fortissima quæque dissipantur celerrimè. Namque huc illa similitudo brachiorum & funium, igni atque lino comparata, spectat. in exemplari sic: Et fuerunt illi funes crassi, qui super brachia illius, sicut lina quæ exusta fuere igne; & dissecta sunt vincula illius desuper manibus illius. non enim brachiis tantum ligatus fuerat, sed reuinctus post terga manibus, plures fuerant atque difficillimi nodi coacti, quibus dissoluendis, aut gladio, aut ignea vi, qualis illi contigit, opus foret. O quam verè, quam aptè, quam expressè immortalem Christi virtutem & efficacitatem immortalibus atque rediuisis membris, hac imagine expressam intuemur, si mysteria reuelare iam tempus esset! Adsit clavis David, & aperiat quod præterea nec aperire, nec claudere quisquam potest alius.

Georg. 4.

Inuen-

Inuentamque maxillam, id est, mandibulam asini, quæ iacebat, arripiens, interfecit mille viros.

Hi in curribus, hi in equis, nos autem in nomine Domini sperauimus, canebat Vates: cuius viuum admirandumq; exemplum Samson præbuit, qui solus & inermis, oblata tantum a selli mandibula, magnâ & paratissimam atq; instructissimam armatorum hominum manum superauit, & fusam in fugamq; versam tamen bona ex parte cecidit, atq; incolumis ipse, ubi voluit, cadendi sinem fecit, tanta dexteritate, ut breuissimo tempore, exiguoque spatio campi, mille hominum neci dederit, tanta etiam animi integritate atque presentia, ut iudicem magis, quam ultorem egisse visus fuerit; & victoria compos factus, ipse Deo virtutis suæ auctori carmen condiderit, monumentumq; statuerit, quod in huiusmodi magnis euentibus, quicumq; superiores euadunt, propter letitiæ insolentiam & arrogantiæ rarissime præstare possunt. Vix enim recta eloqui solent in illo victoriæ feruore, nedum carmina valeant condere. Inuentamque maxillam, id est, mandibulam asini. Ipsa rei oblata imago viro prudenti atq; celitus afflato rei gerendæ significationem modumq; præbuisse visa est; quæ Latinis verbis minus exprimi possit, quam ipsa genuinæ linguæ simplicitate. Maxillam humerem hhamor. ita ex verbo utrumq;. Cum nihil illic ex omni a selli cadauere præter maxillam fuerit inuentum, eaq; non sicca, sed humescens, atque pelle carneq; exuta reperiretur, aliunde à cane, leone, vel ab alia fera allata, ibidemq; relicta, argui potuit; id verò Samson non ad casum, verum ad providentiæ retulit: cuius cogitationis nobis id signum argumentumq; est; illud ipsum armorum genus, ut diuinitus oblatum, ad confectæ usque rei finem non illi fuisse relictum, nec aliud vel firmitus vel commodius, vel ex hostiū cadentium manibus usurpatum, iam verò quod humidum os illud lectio describat, & ad vim durationemq; pertinet; quod eiusmodi ossa, ubi valde sicca sunt, ad frequentiorum plagarum ictus minus, quam humentiora, reperiuntur idonea. Est autem TERIAH Latinis humidum, non quouis humore, sed lento atq; crasso, qualis ex vulneribus & ulceribus manat; unde Isaias Plagam TERIA dixit. intellexit ergo vir prudentissimus, mandibulam illam sibi ad plagarum letiferarum vulum fuisse oblatam; nec tamen victoriæ fore omnino persequendam, sed ultionem tantum parandam, qualem in magni populi crimine ac scelere parare leges ac principes consueuere, nimirum certis quibusdam capitibus cæsis, quorum exemplo cætera turba castigata reprimatur. id ut magis putaretur, animalis, cuius maxilla fuerat nomen, adiuuit. HHAMOR grauitatis ac ponderis, deinde etiam cumuli significationem obtinet, ex quo etymo nomen etiam ei iumento factum, quod Latini asinum dicunt. Grauitate vitur puniendos sibi intellexit, ita tamen ut ex HHAMOR significatione & ratione non excederet: quod ipsum diligenter & accuratè obseruatum, exitus indicauit. quippe cum ubi millenario casorum perfecto numero & stragi modum posuit, & maxillam abiicit, in far

eius qui tumultuantem populum nihil metuens, nihilq; ipse sibi cauens, oblata fuste compescit; quam ubi satis exercuisse visus fuerit, e manu abiicit. Atq; animi presentia, fortitudo, & integritas, vob ipsa numeradi attentione perspicitur, cui ab uno ad mille usque quasi per lorum petiti & occisi sunt.

Et ait: In maxilla asini, in mandibula pulli asinarum deleui eos, & percussi mille viros.

RERVM præclaræ gestarum euentus versibus, quos pæanas Græci vocant, celebrare consuevit antiquitas. Atq; hic Poëtarū vnus inter præcipuos labor fuit: Post hos insignitis Homerus

Tyræusque mares animos in Martia bella

Versibus exacnit.

Et illud:

Αἰτὶ τῶν τοῦ Διὸς κούραις, μᾶλα δὲ τὴν αὐτοῦ οἶον,

Τῶν ἐν ἄδανταῖς, ὡς ἐν ἄδαν ΚΑΕΑ ἀνδρῶν.

Huius generis breue quidē, sed elegans carmen trophæi sui gratulatorium auctori spiritusq; sui amplificatori Deo, ex tempore Samson edidit, cuius exemplum totius rei gesta summam rationem complexum, historie scriptor ad perpetuum monumentum posuit. Et ait. verbum **AMAR**, animi sensum primum; deinde elocutionem ipsam tum certa sententia significat, quam ob rem sapienter à Latinis vertitur in dicere, atque vocabulum hoc Oratoribus atq; Poëtis sua in arte virisque familiare & graue est. Nam illis idem significat dicere, quod diserte, ornate, & aptè loqui, atque demum perorare: his verò idem quod rectè, sapienter, & concinnè canere. ut:

Dicite, quandoquidem in molli confedimus herba.

Et, Dicere res grandes nostro dat musa Poëta.

ita hoc loco verbum, Ait, siue dixit, idem valet quod aptè, commodè, & poëticè cantauit. In maxilla asini. Carmen dicolon idemque distichon est, in prima lingua eleganti tum numerorum atq; accentuum, tum etiam figurarum, schematum, ac troporum structura constat artificiosa, quæ rei gestæ non solum sententiam breui oratione cohibet, sed modum, etiam gestum, & habitum gerentis ipsa numerorum atq; modorum a stimulatione oculis quasi subicit, atque auribus representat. Nec verò idem nos aut Græca aut Latina, aut alia, quam nouerimus, lingua totidem partibus atq; ornamentis reddere possumus: explicare vel indicare conabimur verborum sonum Latinis notis utcumque imitati: BILHHI HAHHAMOR HHAMORATHAIM, BILHHI HAHHAMOR HICHETHI ELEPHIS. Latine sic ex verbo reddemus duobus vocabulis suo in sono relictis: In maxilla HHAMOR HHAMOR HHAMORATHAIM, in maxilla HHAMOR percussi mille virum. Prior versus tredecim, posterior duodecim constat syllabis, quos Græcorum & Latinorum elegi imparitate numerorum æmulari videntur. Iam verò sensum explicemus, cuius illud summum argumentum est, Samsonē videlicet animo præsentis, viribus integris,

nihil

nihil trepidantem, ac veluti in ludo & arena sese exercentem, non ut dimicantem, vnica asini mala mille strauisse viros, ex quibus bini acerui confici possent, qui quingentena continerent corpora. id verò animo primum constituisse suo, monitum nimirum ipso percutiendi instrumento & nomine. Namq; HHAMOR in illa lingua idē significat, quod Asinus Latine; aceruus etiam grauium rerum eodē aut affinisimo vocabulo dicitur HHAMOR & HHOMER. id verò quod animo institutum fuerat, euentu ipso fuisse præstitum, videlicet, vnus HHAMOR vnica mala, duo HHAMORATHAIM, duos, in quā, acervos fuisse confectos mille viris numeratis & occisis à se vnico viro. Namq; nomē IS, pro quo Latine reddimus vir, & virū & singularē significat, & hoc loco integram significationem obtinet, hoc sensu, Ego vnicus vir mille singillatim numeratos occidi viros vnica asini mala. Interpres noster partem illam carminis HHAMOR HHAMORATHAIM vertit, In mandibula pulli asinarum, quod etiam HHAMORATHAIM duas asinas significet, & duas etiam pistrinorum superiores molus, quæ Græcè ὄνοι dicuntur, id est, asini.

Cum hæc verba canens compleffet, proiecit mandibulam de manu, & vocauit nomen loci illius Ramath-lechi, quod interpretatur eleuatio maxillæ.

CASTIGANDI vicemq; illam suam ulciscendi finem factum sibi illo habitu ac gestu significauit, atq; loco, in quo gesta sibi res fuerat, nomē dedit, quod æternum esse voluit diuine virtutis sibi collata monumentum. Ramath-lehhi. verbum RAMATH Chaldaicus sermo pro SALAH, Chanaanæo vsurpat: significat verò Latine mittere, iacere, abiicere, in altum iactare. id autem more eorum factum videtur, qui bello ac victoria defuncti, arma ex voto in templorum postibus vel in tholis suspendunt, Deoq; tutiori ac propitio dedicant. proiecerat autem Samson maxillam in sublime; quæ deinde reuersa decidens, locum plagæ in imo signauit solo, ut ferè ex ponderoso aut graui durioris corporis casu fieri solet. Namque vel lapides ipsi huiusmodi plagis ferui signum accipiunt, ut ille aiebat:

Quoties rimosa & cuncta fenestris

Vala cadunt, quanto percussam pondere signent

Et lædant illicem.

Quod interpretatur. Sine ab interprete explicationis causa, ut fit, hæc adiuncta fuerint, siue aliàs ex aliquo marginis scholio in contextum irrepserint, aptè quidem & per commodè cecidit res.

Sitiensque valde, clamauit ad Dominum, & ait: Tu dedisti in manu ferui tui salutem hanc maximam atque victoriam; & en siti morior, & incidam in manus incircumcisorum.

Ex via qua vincit deductus fuerat labore, excursus agilitate, plagarum imponendarum frequentia, diei atq; solis aestu calorem; ex calore verò sitim

siuim incendi necesse fuerat, qua nulla importunior humano corpori, nulla impotentior affectio est; adeo ut agrotantibus ex febre tolerabilior periculi metus, quam sitis videatur sensus. loco igitur arido, & siti & aqua inopia laboranti Samsoni fides prestò fuit, orationemq; dictauit ad singularis prouidentia Dei exemplum efficacissimã, qua & firmo rationis argumento, & opportuno querimonia affectu non modo perorata est, sed quam celerimum impetrauit laboris subsidium, cum eterno monumento diuinae uirtutis atque uoluntatis in eos, qui pro uera pietate in temporum uel locorum angustias quocumq; modo inciderint. Tu dedisti. Rem omnem, qua à se gesta confecta q; fuerat, non sua, sed Dei uirtuti acceptam referens, argumentum capit, quo se ab illo maximo sitis labore liberandum credit & sperat. Cum, inquit, tu me ab hostium impetu, inuidia, & odio non modo eripueris, uerum uictorem maxima cum uisione statueris, qui fieri potest ut nunc siti peream, atque hoc pacto uel semiuiuus uel mortuus incircumcisorum potestati permittar, atq; ita, qui tuum nomen numenq; veneror, colo, atque adoro, eorum, qui à tua religione alieni sunt, ludibrio atque derisioni exponar, dicarq; à te ereptus, illis tamen à siti, qua tu non mihi expleueris, fuisse proditus, atque ita tua maxima & in omnem partem efficacissima uirtus in dubiũ reuocetur, & prouidentia in seruos cultoresq; tuos apud homines laboret. Quare non tantum de me saluteq; mea hoc in periculo, quam de nominis tui maiestate & autoritate agitur, qua ut tu apud hostes asseras, mihi uoluntatis tuae, atq; salutis huius ministro consulendũ statues. idq; cum credam & opto, & anxius etiam postulo; hanc fide plenam, & querele teneritate blandam precationem felicissimus, & ad pietatis exemplum priorumq; spem commodissimus, consequutus est euentus.

Aperuit itaque Deus molarem dentem in maxilla asini, & egressa sunt ex eo aquæ. Quibus haustis refocillauit spiritum, & vires recepit. Idcirco appellatum est nomen loci illius, Fons inuocantis de maxilla, usque in presentem diem.

Cum huiusmodi exempla omnia quacumq; quondam edita sunt, ad presentium & posterorum hominum eruditionem, pietatem, fidem, atque spem promouendam constare Deus uoluerit, iis modis rationibusq; comparandis curauerat, qua manifestam ueritatem indicare ac diuissimè conseruatam referre possent. Potuit ille aridam illam Samsoni sitim, uel temperata uentriculi, precordiorum, atque membrorum caterorum refrigeratione & humectatione, uel humidior immisso spiritu, uel aliis plurimis modis restinguere aut sedare: sed nulla ad prouidentia manifestum exemplum atque firmum augmentum res potior fuit, quam naturalis aquæ suppeditata copia, cuius uis magna cum suauitate sitim leuare potuit, & perpetuas conseruati fontis, memoriam beneficij in posterum propagauit. Uerum quemadmodum miraculum hoc editũ, qua materia, quo loco atque usu factum fuerit,

ex lectiois Latina simplici contextu declaratu difficilior fuerit, ni ex aliis etiam uersionibus, atq; adeo ex prima eua lingua obseruatione suppetant auxilia. Aperuit itaque Deus molarem dentem in maxilla asini. Simplex Hebraica lectio ita habet: Et fidit ELOHIM illud MICTHAS quod in LEHHI. Chaldaeus paraphrastes exponit: Rupit Deus rupem quæ in maxilla. Græci uerò interpretes sic, Et aperuit Deus τὸ τραύμα τῆς σιαγόνας, i. uulnus siue percussione maxillæ. itaq; omnis huius aperiendi loci cardo duobus illis uerbis inuertitur, MICTHAS & LEHHI. Nomen autem LEHHI malam siue maxillam Latine dicere licet, & illud os partemq; illam capitis significat, qua dentes continentur inferiores, alio Latino uocabulo mandibulam dictam ab iis qui de animalium partibus disputant. Sed in hoc ipso historie capite animaduertendum fuerit, locum, in quo Samson hostium stragi modũ imposuerat, mandibula iactu percussum, nomen quoq; Ramath-Lehhi, siue LEHHI absolute, deinceps in posterum obtinuisse, & superius ita legi: Cumq; uenisset ad locum qui uocatus est Lehhi. Atque locum illum, in quem proiecta maxilla deciderat, rupem siue sili-cem fuisse intelligebamus, duri ossis plaga læsum & signatũ, ut fieri solet, atque ut in huiusmodi exemplis uisitur sepius. nam cum uehementi aliquo ictu uel lapis, uel murus, uel tignũ quodpiam, uel aliud corpus ex durioribus petitur, & plagam accipit, & plerumque uel partis alicuius elisione mordetur, damnũq; fert, uel contusione abscedit, & cõuexam uasculi formam, uel aliquam aliam excipit ac retinet notam. Atqui robustissima Samsonis uis proiecta in altum maxilla, auctis etiã uehementi descensu uiribus, locum, ubi decidit, non modo notatũ, sed altiũs etiam percussum ac læsum euasisse oportet. id signũ, siue id cauum quod uisendũ manserat, MICTHAS dictitatum interpretamur. uocatur autem MICTHAS, quidquid in mortarij formam cauum uel subcauum spectatur, cuius descriptio Xpsilõ Græca litera figura indicari potest, siue ea laxior, siue angustior sit, hoc modo u. Igitur ex eiusmodi loco, quem proiecta ac magno impetu decidentis mandibula signauerat plaga, Deo miraculis miracula addente, & rei memoriam atq; uoluntatem suam testante, diffissa rupe aquã effudit copiosam & perennem. cum uerò locũ ETHHAMICTHAS ASSERBALEHHI, scriptor appellauit, Latine utcumq;, illum mortarium qui in LEHHI (sic postea dicto loco) erat, fidit, & egressa sunt ex eo aquæ, ex eodem loco percusso antea, nũc uerò diuinitus iacto, qua ab imo terra sinu eruperunt magna copia. Et refocillauit spiritum. Ex propria lingua: Et rediit spiritus suus, qui præ estu & sitis uis atq; ardore penè efflatus fuerat. ex qua descriptione sitis causa & effecta etiam cognoscuntur. Et vires recepit. rectè explicatum est uerbu LEHHI, quod uiuere, & sanari, ualereq; significat. Ideo appellatum est nomen eius. Nomen loco ex re atq; efficientia autoritateq; factum, monimenti perpetui uicem tenuit, atq; id ipsum non ad maxillam of-

seam, sed ad illam rupem LEHHI vocatam totius huius historię rationem referendam docuit. Fons inuocantis de maxilla. Sententię ac dictionis germana vis in primã lingua cõstat, quę in alias nõ pari numero equali-ve lance transfundi potest. GHAIN, oculum significat in illo sermone primũ simpliciter, deinde etiam viui fontis scaturiginem non alio verbo vel frequẽtius vel aptius exprimi notauius. Quam ob rem ab interprete nostro idem vocabulum inter dũ oculi, sæpe etiam fontis nominibus redditur, vt Græcorum glossa interdum lingua, nonnumquam adnotatio & commentatio nobis dicitur: quod cum contingit, ad vtriusque significationem veram & certam sensum tenere volentibus est respiciendũ. hoc vocabulo per Samsonem usurpato, diuina prouidentia singulariter sibi declarata, & manifesto exemplo cognita, laudatur. Namque oculus in arcano sermone, tutela & prouidentię imaginem exhibet. vt, Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Idem itaq; significat GHEN, quod oculus primario, & secundo fontem: quare idem valet, Fons inuocantis, quod fons inuocanti suppeditatus ex diuinę prouidentię oculo atq; singulari beneficio. De maxilla. de loco illo cui LEHHI nomen factum fuit. In germana lingua, Qui in LEHHI vsque in diem hanc. Perennem ac perpetuũ vsque ad sua tempora fontem eo loci visum fuisse, historię scriptor narrat, eumq; prætereuntibus tantarum memoriã rerum conseruasse. Hunc locum Græci interpretes ita verterunt: Ideo vocatum est nomen illius, Fons inuocanti, qui est in Maxilla vsque ad diem hanc. Chaldaeus autem sic, Vocatum est nomen eius, Fons qui datus est in oratione Simfon. ecce ipse constans in LEHHI vsque ad diem hanc.

Iudicauitque Isracl in diebus Philisthiim viginti annis.

QVAMQVAM antea propter virtutem in honore ac dignitate habitus, & rerum in republica agendarum arbiter nonnumquam datus aut status fuisset, ex hoc tamen tempore, propter tantę salutis atque diuinę erga illum gratię spectatum exemplum, Israclis omni præfectus fuit, eaq; præfectura per totos viginti annos producta est, rebus tamen Israeliticis sub Palæstinorum potentia manentibus; ita vt hi viginti anni in maiori quadraginta annorum numero sint inscribendi, cum ille Palæstinorum iugum non fregerit, sed aliqua ex parte quassauerit. Hac illius exceptionis sententiã est, In diebus Philisthiim.

CAPVT

Abiit quoque in Gazam, & vidit ibi mulierem meretricem, ingressusque est ad eam. Quod cum audissent Philisthiim, & percrebuisset inter eos intrasse urbem Samson, circumdederunt eum, positus in porta ciuitatis custodibus, & ibi tota nocte cum silentio præstolantes, vt facto mane exeuntem occiderent.

ALIVD diuinę ac singularis prouidentię admirandum testimonium huius capituli narratur initio; quod manifestè indicat, nihil periculi ab hominibus metuendum ei, quem Dei sibi vindicauerit tutela, siue populo omni, siue singulari cuiuspiam capiti, & contra humanam vim industriamq; omnem vanam omnino euadere, quęcumq; quocumq; tempore & modo, caelesti vi aduersari aut repugnare contenderit. Quam ob rem in illam urbem, quę inter Palæstinorum primas numerabatur, venerit Samson, cum scripta historia apertè non enarret, certam indicare non possumus: sed ex illius tamen studio ac mente conijcere, non prorsus ducimus alienum. Erat autem mens, quam superiũs iam historię author patefecerat: Parentes autem eius nesciebant quòd res à Domino fieret, & quærerent occasionem contra Philisthiim. Et vidit ibi mulierem meretricem. Quamquam Græcus interpres vocabulum ZONAH, in τὸ πρῶτον plerumq; transferat, tamen perpetua & constans Chaldaicę versionis consensio, cui doctorum antiquorum scholę semper subscribit, ad munus magis quàm ad vitium refert, idemq; ipsa nominis etymologia adstruit. Namq; ex ZANAH, quod victum quærere significat, nomen ZONAH fit, commune iis quę operam domumq; suam, & merces viliores omnium publico vsui prostituunt, cuius generis caupona, meritoria taberna, tonstrina, & iumentorum locatores, & plura alia sunt, in quibus etiam ea interim ponuntur, quę corpore suo quæstum faciunt. in Latino sermone etiam à verbo mereri, meritoria, & meretrix, & multa alia deducuntur: & meretricis honestiũs quàm lupę, aut scorti, aut procacis vocabulũ esse obseruauimus. ceriè Chaldaeus paraphrastes PVNDAKITHA semper vertit, id est, mulierem quæstum facientem ex PVNDAK. est autem PVNDAK domus omnis, quę vel ad diuertendum, vel ad mercatum constituta est. Italicus sermo nomen idem hodieq; frequentat Fondaco. Si quis verò hanc atque illam alteram in Iosue historiã Rahab celebrem, atque duas illas quę ad Salomonem iudiciũ causa venerunt, meretrices, hoc est, lupas fuisse contendat, idq; ex Græco vocabulo apud Iacobum τὸ πρῶτον vrgere studeat, remitteremus profectò contentionem vnica adnotatione tantum adhibita, videlicet, suspensionem huic nomini non ex persona semper, sed ex munere, & muneris periculo atque occasione nasci, vt in commentariis in Iosue insinuabamus. Hoc verò loco libetèr illis adheremus, qui Samsonem virum optimum, Israelitarum iudicem integrum, Nazareum professione &

electione atq; præcepto, fortem, & strenuum, & multis aliis partibus mirabilem, hospitij potius, quàm libidinis causa ad mulierem illam diuertisse, quam etsi scortum esse nosset, non modò sine infamia, sed nec sine nefario aduersus Israelitarum sanctas leges crimine ac scelere adire posset. Quod verò dicitur, Et vidit ibi mulierem: simulatq; urbem ingressus est, mulierem tabernariam, sese ad hospitium inuitantem, vidit, & rectè petiit. Namq; huiusmodi hospitia meritoria prima urbem ingressis visuntur secundum mœnia, quo situ etiã illa Rahhabe apud Ierichûta erat. Et ingressus est ad eam. Sua in lingua simplici oratione, Et adiit eam. diuertit ad illius domum, oportet autem illius urbis vel vnicam tantùm fuisse publicam portam, vel nullam Samsoni ex sua regione venienti opportuniorē fuisse, nullam redituro posse commodiorē indicari, cui ad vnicam tantùm portam excubiæ atq; insidiæ sunt positæ. Quod cum audisset Philisthiim, & percubisset inter eos. In exemplari lectio concisa ac breuis, secretam rûmorem non solum indicat, sed imitatur & exprimit etiã hoc tropo, Gazathensibus dicendo, Venit Simson huc. Vt in antecedentibus enarrationibus Palæstinorum nomine magistratum ipsum præcipuè significari adnotabamus, ita hoc loco etiã non ad omnes Gazæ ciues, sed ad populi primores & præfectos occultè ex eadē domo siue taberna fortasse delatū est Samsonem eò venisse: siquidem huiusmodi proditorem illa singularis loci notatio subindicat; HENAH, Latine Huc, id quod Gazathensibus auditu gratissimum fuit, & occasionem afferre visum ad perdendum inimicum publicum, in gratiam & gratulationem ciuitatum ceterarum, atq; adeò totius regionis, verum quod ad rem conficiendam faceret, consultum visum est, nihil noctu aut in tenebris mouere, nihil tentare, cum vni ac singulari capiti, vel ad effugiendum, vel ad ledendū eos qui se aggredierentur, illud tempus mœturnum magis quàm ipsis ad illum perdendum iudicaretur idoneum. Igitur per insidias imparatum, nihilq; sibi prospicientem, interficiendū sibi constituerunt, silentio interim per totam noctem indicto & seruato, omnibus cõscius vallare quidē domū & obseruare, verum quiescere atq; silere prorsus inuisis, nequid sibi parari vel præsentiret vel metueret Samson. Vt factum mane exeuntem occiderent. Exemplar ita habet: Dicentes, Vique ad lucem marutinam, & occidemus eum. Consilij atq; decreti summa fuit, nocte tota singulis suo insidiantibus loco, quietè agendum atque silentium prorsus: prima autem post aurorem luce, omnium studium non in capiendis, sed in occidendo communiter ponendum esse, cum certior de occiso atq; familiar minusq; periculosus videretur peti posse triumphus, quàm de capite & illud aliud antè consilium de vinciendo viro, infeliciter Palæstinorum reipublica ceßisset.

Dor.

Dormiuitq; Samson vsque ad medium noctis: & inde confurgens, apprehendit ambas portæ fores cum postibus suis, & fera; impositasq; humeris suis, portauit ad verticem montis qui respicit Hebron.

SAMSONEM paratarum insidiarum vel suspicionem ex animi sapientia & prudentia sibi ipsi mouisse, vel indicium ab ipso, quo agebatur, fortitudinis spiritu accepisse credimus, atq; ideo securum ad eam vsque horam cubuisse, qua obseruatores atq; custodes somno sopitos intelligeret: id quod facile incidit, cum illi omnino quietem & silentium sibi imperatum curauissent, atq; ab excubiis ad soporem traducti essent, existimantes numquam illum ad lucem vsq; proditurum, quem somno saturi valentiùs quàm

vigilia debilitati impetere atq; perdere possent. Mediæ itaq; conticinio noctis euigilans, atq; domo prodiens, & proximam urbis portam petens, maxima pariter celeritate & fortitudine non solum patefecisse sibi ad exeundū, sed expoliassè, atq; in hostium ignominiam, Dei verò salutaris gratulationem & laudem, utraq; fores ad montis vsq; editissimi cacumen humeris sublatas, & procul undique tam hostibus quàm Israelitis conspiciendas stas-

tuisse narratur. quo trophæo nullum post hominum memoriam singulari
cuiusdam viro admirabiliter positum constat. Cum postibus suis. Ex He-
braicorum nominum significatione, & architectura ratione, geminum li-
men interpretatur, superius & inferius; non ea quidem quibus porta ipsa
murorum necitur, quæ supercilium & limen vocantur, ex eademq; mate-
ria in rectè constitutis edificiis sunt, quo postes siue parastatae. Hi verò
quos interpres noster postes dicit, lignei, ut fores ipsa fuerunt, foraminibus
excavati, quibus cardines volui possent, atq; à poste in postem pertinenti,
atq; cuneis utrimque & paxillis obfirmati, ita ut haerent firmissimè, &
cum fores reficere opus foret, possent citra murorum atq; portæ ruperam
fabrorum industria mutari. Verum omnia hæc inter se coniuncta & coha-
rentia, atq; transuersi vectis & seræ firmitudine connexa, vno nixu con-
uelli nulla humana arte, nulla nisi Samsonis vi, hoc est, à diuino Spiritu
communicata, conuelli simul potuerit, ne dicam & in editum montem aspor-
tari: cum vel expeditissimo cuique & agilissimo vel vnico ascendendi
motus & labor lassitudinem pareret. quemadmodum verò utrasque fores
humeris impositas asportauerit, adiuncta nobis depicta imago representauit.

Post hæc amauit mulierem quæ habitabat in valle Sorech, & vo-
cabatur Dalila. Veneruntque ad eam principes Philistinorum,
atque dixerunt.

QUANTVM sapientie ac prudentie immoderata humani amoris vis
turbare, quantum rerum perdere, quantum etiam feminarum ars, fallacia,
& importunitas cõficere possit, hoc Samsonis ac Dalilæ exemplo docemur.
Post hæc adamauit. in exemplari, Et fuit post hæc. Singularis historia
exordium in sacris scriptis huiusmodi esse solet. ita enim & Iosue liber in-
choatur, Et fuit post mortem Moysi. Ex amore Samsonis consuetudinem,
ex consuetudine familiaritatem natam intelligimus; idq; demum Palesti-
norum principibus perpetuo viri odio laborantibus fuisse compertum; atq;
iis modis tentatum, quibus peruinci posse sperabatur, nimirum amore, & se-
minæ ingenio muneribus corrumpendo.

Decipe eum, & disce ab illo in quo habeat fortitudinem, & quo
modo eum superare valeamus, & vincitum affligere. quod si fe-
ceris, dabimus tibi singuli mille centum argenteos.

PUBLICAM ignominiam & inuidiam communi omnium principum
consilio & publico impendio vlcisci oportere, decretum fuerat: cuius ador-
nanda & efficienda rei cura, nullis legatis, nullis priuatis nunciis credita
est, sed ipsis maximarum urbium satrapis pariter suscepta: id quod maius
apud mulierem auctoritatis, taciturnitatis, atq; fidei pondus ac momentum
habere potuit. Quid enim illius moris & consuetudinis femina, quinque
maximorum virorum, atq; sua gentis principum (qui sua lingua ZZAR-

NIM,

NIM, id est, satrapæ appellabantur) presenti amplitudini negaret? cum is
sexus gratiæ & gloriolæ atque celebritatis quocumque pacto comparandæ
avidissimus esse, iam inde à principio humani generis notatus sit. S. S. E.
Eritis sicut dii, scientes bonum & malum. Itaq; primum auctoritas rogan-
tium, & gratiam pollicetur, & securitatem promittit, atq; omnem amoris
excusationem præoccupat, omnem etiam proditoris atq; doli culpam obscu-
rat: quippe cui priuata res publica utilitati ac dignitati posthabenda insi-
nuabatur, minusq; esse indicabatur damni & incommodi, si valde noxiū &
iniurium caput perderetur, quàm si tot millia quotidie magno cum dedecore
perirent. Huiusmodi itaq; ratio personarum in hac actione fuerit habenda.
Oratio verò ad persuadendum callida, & aptè composita, & suis partibus
instructa refertur. Constat enim huiusmodi petitiones honestate primum
vel manifesta, vel adumbrata & colorata cause ipsius de qua agitur, deinde
facultate eius qui rogatur; tertio autem descriptione modi ad agenda rem;
quarto verò depulsionem obiectionum atq; hesitationum, siue exceptionum,
ut iurisperitorum vocabulo utamur; postremo præmij insignis promisso,
quod pro eius, qui rogatur, ingenio deligendum fuerit. Honestas ipsa ex per-
sonarum notatione præponitur, videlicet satraparum præsentia, quos non
priuatum, sed publicum Palestinorum studium eò loci deduxerat omnes pa-
riter ad mulierem rogandam, quosq; illa vel singulares obseruare ac reuereri
debuisset aliàs. Facultas verò, atq; cõficienda rei modus, illo verbo compre-
henditur, Decipe. exemplare vocabulum est PATHI; pro quo Latina plu-
ra suffici possunt, blandire, allice, pellice, persuade, & quod interpres noster
posuit, decipe. Est autem huiusmodi actio per figmenta, prætextus, simu-
lationes, dissimulationes, atque importunas contentiones, mulieribus vel
absque studio villo promptissima. S. S. E. Ut eruaris à muliere aliena, ab ex-
tranea, quæ mollit sermones suos. quibus modis, quibus artibus, quibusque
verbis possis, id effice, quod nec tibi incommodum aut graue fuerit efficere,
& omni Reipub. accidet utilissimum. Nec verò quicquam à te in illum, si
amas, crudeliter factum volumus, sed tantum id curatum, ut serio perui-
deas & cognoscas in quo habeat fortitudinem. sua in lingua, BAMEH
CHOHHO GADOL, in quo vis eius magna. Non enim de ea virtute
agimus, quæ aliis etiam in hominibus inueniri possit, cordis inquam magni-
tudine, & membrorum robore. namq; nihil eiusmodi ita magnum est, ut
ab aliis etiam hominibus non possit obseruari, & vel arte superari vel nu-
mero. Verum illam istius inauditi exempli vim vel fato, vel natura, vel
industria & solertia constare oportet: quidquid verò huiusmodi fuerit, nulli
magis quàm eidem ipsi notum exstiterit. Nulla verò tam efficax, in supera-
bilis, atq; necessaria res in homine mortali esse potest, quæ modum nõ habeat,
atq; contrarium quippiam metuere possit; à quo si non perdis prorsus, minui
tamen labefactariq; accidat. Quare utrumque à te inquisitum, obserua-
tum, atq; adeò exploratum cupimus: Et disce, sua in lingua, Et vide. Nec
dicenti

dicenti aut falso credas temere, sed periculo facto ad sensum & ad tactum, omnino pernosce & virtutis originem atq. sedem, & illius domanda dum exemplumq. verissimum. Namque alterum sine altero cognoscere non sat erat ad illorum efficiendum propositum. Vt ne verò crudelitatis metu illa deterreretur, callidè ab ipsis docetur, non eam mentem esse ut pereat vir, sed ut arte atq. viribus perdomitus, ferociam illam, quam in ipsos hactenus exercuit, deponat, siue id ex pacto & promisso, siue ex imperio conficiendum fuerit. hoc est quod adiungitur, Et quomodo eum superare valeamus, & vinctum affligere. in exemplari, Et in quo compotes erimus illius, & vinciemus eum ad humiliandum eum. Præter cicurationem illius, nostramq. omnium securitatem, nihil præterea aut cupimus, aut querimus. nec verò tuarum operâ assequi, obtinereq. poterimus; nec tu verò illo priuaberis omnino; utpote quem non peremptum, verum domitum, ac nobis tibiq. magis vsui habilem, minusq. timendum cupimus: id quod tibi acceptum referemus, & non modo honestum, atq. è Reipub. vsu factum prædicabimus, verum utile tibi atq. gloriosum, & generi tuo decorum efficiemus, præmio ex singulis nostris præfecturis certo, singulari, atq. nobili collato, à nobisq. numerato, ex nostra publicaq. pecunia; quod perpetuum tui in Rempub. omnem Palestinorum meriti testimonium atq. monumentum futurum sit. id quidem erit, Dabimus tibi, doni honorarij, præmij nomine nos ipsi, non ministrorum nostrorum, sed nostrâ manu ANAHNV, nos ipsi, singuli mille centum argenteos. quo munere cõmuniter te de quinque præfecturis nostris, atq. pariter æquè de omnibus benemerentem testabimur: ita ut à singulis ciuitatibus millenis; à nobis verò, qui præfecturarum capita ducesq. sumus, centenis argenti siclis donata, laudem publicam, gratulationemq. reportes. nemo verò se tibi non debuisse profiteri iure possit, cum & nos ipsi appensum pro populo assem denario à nobis numerato auctum velimus. Quanti verò quondam huiusmodi ex publica pecunia collata præmia atq. dona estimarentur, qui in antiquitatum examinandis rationibus operam posuere, satis norunt. in hoc autem præmio millenarius numerus libra, siue assis integri, centenarius verò denarij siue assis minoris nomen vsurpabant. Quinquies verò multiplicatus argenteorum numerus (namque tot Palestinorum satrapias fuisse obseruauimus) siclorum argenteorum sesquimillesimam conficiebat summam, unciarum verò argenti bis mille septingenta & quinquaginta; quæ per duodenarium distributa, libras argenti conficiunt ducentas viginti septem cum dimidia. satis utile munus mulieri nec adèò ingenuæ, nec aliàs diuiti, aut à cupiditate alienæ: quippe nescio quid non auderet his moribus femina, cui regales nummi ex nostris ad duo & viginti millia proponerentur, ultra donationis splendorem & authoritatem, atq. famam, & gloriæ opinionem; cum aliàs Romanas matronas non maritos modo ob auaritiâ prodidisse, sed proprios etiam filios perdidisse legamus.

Ode.

Oderunt natos de pellice, nemo repugnet,
Nemo veter, iam iam priuignum occidere fas est.
Vos ego pupilli moneo, quibus amplior est res,
Custodite animas, & nulli credite mensæ.
Liuida materno feruent adipata veneno.
Mordeat antè aliquis, quidquid porrexerit illa,
Quæ peperit, timidus prægustet pocula pappas. *Et paulo post:*
Nos utinam vani, sed clamat Pontia, feci,
Confiteor, puerisque meis aconita parauit,
Quæ deprehensa patent, facinus tamen ipsa peregi.
Tunc duos vna sæuissima vipera cena?
Tunc duos? septem, si septem fortè fuissent.

Quod ad amatores & viros attinet, subiungit:

— Spectant subeuntem fata mariti
Alcestim, & similis si permutatio detur,
Morte viri cupiant animam seruare catellæ.
Occurrent multæ tibi Belides atque Eriphylæ.
Mane Clytemnestram nullus non vicus habebit.

Ut non videatur mirandum, in illo sexu, in illa superstitionis impuritate, ignobili muliere, à tantis viris, tali in causa, publicæ salutis colore, tali oratione & spe, tam utili atq. honorabili in speciem præmio, cum capitalis periculi exceptione fuisse persuasum.

Locuta est ergo Dalila ad Samson: Dic mihi, obsecro, in quo sit tua maxima fortitudo, & quid sit, quo ligatus erumpere nequeas.

MAGNI in se amoris, quem ille profitebatur, argumentum nullum aliud sibi fore præstantius, fidemq. facturum certissimam simulat, quàm magnæ illius, qua ipse pollebat, virtutis certam indicationem sibi vni tamen credendam, neminiq. præterea communicandam. Oportere namq. eum, qui suum animum illius amore vinciri passus fuerat, & corporis etiam ligationem eidem fidere, cui cor traditum prædicaret. hoc pacto ipsam mutuo atq. pari prorsus amore obligaturum. Dic mihi. Ex verbo, Indica mihi. mihi vni, atq. tibi, ut existimo, vnicè cara, ideoq. à te nihil animo & beneuolentia abalienata: quippe coniunctissimorum ut idem animus, sic vnum idemque oportet esse consilium & arcanum: atque ita mihi amorem probaueris tuum.

Cui respondit Samson: Si septem neruiceis funibus necdum siccis, & adhuc humentibus ligatus fuero, infirmus ero ut cæteri homines.

Cui respondit. Ut illa sibi vni credendum postulabat arcanum, ita etiam Samson ipsi vni sese aperire simulat; cautus nimirum prioris femine exemplo, cuius fuerat antea delusus iudicio; nec tamen, uti videtur, quicquã mali suspicatus ex hac muliere, cum nihil illi in mentem veniret de deposi-

A A

tione

tione aut contentione, qualis in illa historia inciderat. Hoc verò responsum ad humana philosophia rationes relatum est, cuius opinionibus atates nationesq; illa imbuta fuere. iis enim quidquam ultra communem & publicum naturam usum, consuetumq; exemplum existisset, vel ad certas ac singulares rerum sympathias & antipathias, vel ad incantamentorum occultam vim & efficacitatem referebatur. in priori genere, cum materia, tum etiam forma atq; modus, habitus & situs, locorumque & positionum ad spectuumq; notabantur & cōponebantur rationes: in posteriori, & eadem ipsa met, ac præterea numerorum, maximè imparium, postremò verborum, pronuntiationum, vocum & accentuum, murmuris, susurri, & huiusmodi nugarum congeriebatur disciplina, non sine acuta impostorum persuasione. Viriusque generis partes Samson simulans, ad naturam primum, deinde ad septenarium numerum retulit rem, quòd propter paris atque imparis complexū haberetur efficacissimus. Nam si funiculus triplex difficile rumpitur, septemplex impossibile fuerit perfringere, qui & geminam triplicitatem, & huius perfectum nodum, nempe quadruplicitatem, cohibet. Neruicis funibus. Hoc priorem spectat partem, qua significabat, membra artusq; suos nulla alia quàm ex animalibus sumpta materia vinciri posse: materiam verò esse nervos vel taurinos, vel huiusmodi iumentorum quàm crassissimos, nam hoc indicat vocabulum IITHARIM: eos verò humentes adhuc, & ex humoris lentore tenaces, atq; minùs rupturæ cedentes, atq; adeò natiui succi vi vincitorum membrorum robur emollientes. Ut cæteri homines. ex exemplari, Ut vnus Adam. Peculiare ac singulare sibi aliquid esse aiebat, quo sublato vel impedito, quamquam fortis robustusq; maneret, nihil tamen ultra vnus singularem hominis vicē retineret, quam vel vnus alius quispiam aequè fortis, vel fortior, vel plures vnà pervincere valerent vnus Adam.

Attuleruntq; ad eam satrapæ Philisthinorum septem funes, ut dixerat: quibus vinxit eum.

OBSERVATIONIS atq; opinionis causa funes in hoc versu ysdem quibus in superiori verbis descripti & allati atq; traditi commemorantur, idq; per ipsos satrapas curatum & consecutum fuit, quorum præcipuè agebatur & salus, & res: & silentium grauius & certius erat. Nec enim dubium est, illos ab illis Samsonis veluti præludiis actionum atq; pugnarum, sibi, ciuitatibus ac præfecturis suis vehementer metuisse, & communi consilio atq; cura consuluisse, de hoc vno capite ad multorum salutem sufficiendo. (Mysterium indicamus, qui legit intelligat) atqui Samsonem non somno correptum, nec inuitum, sed vigilantem, atq; uti censemus, subridentem, ab illa etiam ridente, & velut periculum iocosè ad amoris experimentum faciente, fuisse deuinctum, diè antem etiam vincendi, & nexus atque nodus coniungendi formam.

Latent-

Latentibus apud se insidiis, & in cubiculo finè rei expectantibus.

VNUM quempiam ex illis, uti arbitramur, satrapis intra cubiculum abditum atq; secretum latuisse, lectio indicat, singulari nomine singulariter etiam adnotato. HAOREB, obseruatorem interpretari possumus, qui, quid & quemadmodum ageretur, attentè atq; studiosè obseruabat, & feminea diligentia arbiter certissimus erat, illumq; satis superq; vincitum & perplexum testari poterat. Verùm quid demum præstitum fuerit ubi ad rem esset deuentum, operæ precium fuerit cognoscere.

Clamauitque ad eum: Philisthiim super te Samson. Qui rupit vincula, quomodo si quis rumpat filum de stupa tortum sputamine, cum odorem ignis acceperit: & non est cognitum in quo esset fortitudo eius.

CONSTITVTVM (uti res ipsa docet) inter eos fuerat, ut & ipsa perquam accuratissimè nervos inijceret, nodosq; neceret, & ipse etiã, ubi ad experimentum deuentum esset, quantum posset quoque conaretur & contenderet, ut hoc pacto, nū ille verè indicasset, amoremq; probasset, pernosceretur. Et iocari ipse videar, nisi suspicer illam propria arte, hoc est, muliebri simulatione usam, verba ad eam rem idonea, siue carmina pronunciaisse, qualia ab iis decantari solent, qui huiusmodi experimentis vel per serias & compositas actiones, vel per incantationes operam dant. cuius exemplum Romanus poëta expressit elegantissimum:

Terna tibi hæc primum triplici diuersa colore
Licia circumdo: terque hæc altaria circum
Effigiem duco. numero Deus impare gaudet.
Ducite ab vrbe domum mea carmina, ducite Daphnin.
Necte tribus nodis ternos Amarylli colores:
Necte Amarylli nodos, & Veneris dic vincula neco.

Virg. Ecl. 6.

Quare huiusmodi à Dalila inter vincendum decantatum, aut pronunciatum versum existimare licet.

Nodus ut hic artusque tuos septemplex nervo
Vincit, ita experiar quàm sis mihi vincit amore.

Et non est cognitum in quo esset fortitudo eius.

Ex verbo sic: Et non fuit cognita vis eius. significat verò adnotatio, tanta celeritate nervos illos fuisse dissipatos, ut nihil potuerit ab obseruatore notari, ad cognoscendam tantæ virtutis vel sedem, vel rationem, vel circumstantiam aliquam; quandoquidem nihil ille conari vel eniti visus fuerit. hoc enim significabat similitudo illa, Cum odore ignis acceperit. Namq; hoc plerumque accidit, ut stupa nondum admoto igne incensa, ardere conspicitur, ex odore videlicet, hoc est, ex ambientis aeris calefacto spiritu; atque ita virtus quidem ignis arguatur efficacissima, efficientia autem non

AA 2

conspi-

conspiciatur eius qui obiectam materiam nondum contigerat. Atque illa efficacia quidem manifesta fuit; vis autem an eiusdem, an alterius cuiuspiam rei esset, minimè dignosci potuit ex præsentis exemplo. Hoc est quod dicitur, Fortitudo eius; siue eius, siue alterius esset.

Dixitque ad eum Dalila: Ecce illufisti mihi, & falsum locutus es; saltem nunc indica mihi in quo ligari debeas.

DISSIMVLATO vultu ac gestu hæc à muliere dicebantur, non tantum, ut videri cupiebat, de re ipsa, quantum de animo ac voluntate & diffidentia sibi laboratum fingente: quippe nihil aliud ab illo postularat, quam fidem & constantiam, atque eiusdem amoris parem communionem; cuius argumentum id vnum optauerat, singularis videlicet illius virtutis declarationem, taciturnitate perpetua sibi conseruandam. hoc verò frustra se expectiisse & rogasse ait, cum res præter imò contra votum successerit. Namque hæcenus ipsi amorem erga se suum profitenti assentiri utcumque illa poterat, si non certa fide, at opinione tamen aliqua de viro forti atque iudice apud suos, eoque qui non rogatus, sed rogans sese vltro amantis nomine petierit; cuius amoris cum illa vnum certissimum postularit argumentum ac pignus sibi fideliter seruandum, tamen nunc iam vanum experta omnino intelligere sibi omnibus modis, dictis, atque factis fuisse hæcenus impositum. Ecce illufisti mihi. Præsentis exemplo, quod nec inficiatione mutari, neque interpretatione colorari potest, comperi te mihi imposuisse, quando re, in qua nihil periculi erat, nemo conscius aut arbiter, inter me ac te solos ostendenda, tamen apertè mihi imponere voluisti. quod autem re ipsa docetur, verborum interpretatione atque exceptione minimè indiget. Ego rem vnam ex te optaueram; tuorum mihi dictorum indicem certissimam: hanc cum experta fuerim, fallacem prorsus, & te omnino mendacem aduersum me intellexi. quidquid enim de amore, de consuetudine, deque aliis animi erga me tui actionibus affectionibusque hæcenus dixeras, mera mendacia, à te in me immeritò conficta, reapse comperio. Et falsum locutus es. ex verbo, Et loqui soles ad me mendacia. Hoc enim ex iis arguo, quæ modo loquutus me parat atque expectare iubebas; quæ cum vana deprehenderim, te etiam leuè mihi esse apertè video, nisi aliquo pacto denuo emendare, & te mihi veracem probare cures, atque amoris desiderioque meo satis facere, par pari que referre studeas: quæ si te non tantum amarem, tui erga me amoris fidem non tam anxie expectarem; quam non totidem, ut antea, argumentis, sed vel unico mihi cognitam velim. Antea quidem & arcanorum tuorum me consciam esse posse sperabam, mentemque tuam meæ comparem cognoscere auebam; quod quamquam valde familiare videretur, tamen amore meo non erat indignum: nunc verò vno tantum contenta ero signo, nimirum, ut indices mihi, cuius te amore vinculum profiteris, quo modo, quo iugo, quo paxillo, quibus rebus verè ligari possis, ita ut vincetus hæreas. nam neruis te non posse ligari,

nec

nec brachia tibi esse, quæ villo cobibeantur vinculo, iam peruidi. In quo. quare & qua corporis tui parte.

Cui ille respondit: Si ligatus fuero nouis funibus, qui numquam fuerunt in opere, infirmus ero, & aliorum hominum similis.

CVM robur virtutemque viri ad singulares causas, & propriam quandam vim vel naturam membrorum illa referret, existimaretque opposita ac pugnantis virtutis rebus vinci vinciri que posse, quæ vel occulta, ut dicitur solet, efficacia hoc aut illud certis comparata modis conficerent; commodè eluditur dissimulatione circumstantiæ in præcedenti indicatione prætermittit. Nouis funibus. Simulat se superiùs conditionis ac modi oblitum, alias rerum docuisse & indicasse. namque non modò neruis, verum funibus crassiusculis vinciri se posse ait, iis vero non qualibuscumque, sed nouis ac recètibus, & quorum primus usus in se vinciendo ponatur, atque adeò prima ac firma artificis mens in illis conficiendis ad vincula tantum intenta fuerit. Namque & hoc nonnihil posse ac valere, & y credunt, qui huiusmodi superstitionibus operam dant; unde & certos quoque dies ac temporum discrimina obseruant. itaque hoc pacto ille feminam differendam, illudendam, ac demum lassandam putabat, nihil prorsus de productione ac dolo suspicatus, sed meram curiositatem femineamque cupiditatem ratus.

Quibus rursus Dalila vinxit eum, & clamauit, Philisthiim super te Samson; in cubiculo infidiis præparatis. Qui ita rupit vincula, quasi fila telarum.

VINCULA hæc Samsonis brachiis eodem quo superiora modo iniecta fuere, nec maiori verò conatu rupta. Quasi fila telarum. In propria lingua singularem legimus numerum, quasi filum. vnicum ex filis, quod nulla virtutum aut conatus comparatione rumpitur.

Dixitque Dalila rursus ad eum: Usquequo decipis me, & falsum loqueris? ostende quo vinciri debeas.

MVLIEBRIA siue meretricia prorsus acumina, importunamque pertinaciam, quis in hac femina non intelligat? Fingit autem hic nihil iam de re, nihil de illius fortitudine laborare se, de fide tantum iam conqueri, quam nullam esse fuerit hæcenus experta: quam ob rem se non hoc tantum nomine, sed omnibus aliis sermonibus secum habitis deceptam, irrisam, ac despectui habitam lamentatur, siue de amore, siue de quocumque alio argumento fuerit actum. Usquequo. Ex verbo GHAD HENAH, explicare licet hæcenus. Et falsum loqueris? plurali numero, Mendacia, in exemplari legimus. Duplici etiam periculo ac manifestis exemplo comperi, te mihi omnibus in rebus hæcenus fuisse mentitum; mihi, inquam; nemini fortassis præterea; quod grauissima ignominie loco duco, ducamque perpetuò, & nihil

vsque tibi iam amplius credam, nisi hęc unam, quę postrema erit, rem mihi verę edisseras & probes: Quo vinciri debeas. Hoc unum responsum, quod tibi expeditu leue est, tu meo præfers vsque amori: ego nullũ aliud præterea volo tuę in me voluntatis argumentum, præter hoc, quod mihi credere recusas; ego verò, quo tibi credã, nihil reperire possum singulare, nisi hoc unum, quod in te singulare est.

Cui Respondit Samson: Si, inquit, septem crines capitis mei cum licio plexueris, & clauum his circumligatum terrę affixeris, infirmus ero.

SIBI vni tantũ creditum superiori versu postulabat Dalila, nihil prorsus alię cuiquam indicaturę. Namque ita ex verbo rogauerat, Indica mihi in quo vinciaris: quasi affirmãs iam se nihil illi credituram, nisi experimento vero atque euidente sibi vni sua manu curando & obseruando. Cuius importunitate penę victus Samson, rei partem prodit, partem verò turbat & confundit; vt quoquo modo feminam, quam amabat, interim reuineat, ac demum ad aliud agendum diuertat: quippe in his actionibus & experimentis temporum intercapedines positas intelligimus. Iam verò qui respo ad assentiendũ color, quisve fucus fuerit factus, audire est operæ precium. Hactenus quidem sese toto corpore atq; corporis artubus inuincibilem in superabilemq; ostenderat Samson, nequidquam differre docuerat, quibus rebus quãve parte ligaretur; nec fidem iam faceret, si se cruribus, collo, am medio corporis cinctorio, aut vno aut pluribus simul artubus, vinciri posse diceret: cum vis illa siue ex singulari naturę efficiencia, siue ultra naturam esset, omnibus corporis partibus videretur esse diffusa, ac sibi simul constare ad instar animę, quę, quibus sentire corpus potest, partibus omnibus inesse dicitur. Vnicus restabat capillus, qui nec inter corporis mēbra nec inter partes censetur; & cum sensus expers omnino sit, nec resistere nec agere quicquam nec pati existimatur: cum verò capiti innatus tenaciter hæreat, impedire magis quàm iuuare, retinere atque ligare magis quàm reluctari possi putatur; quam ob rem à nautis, à luctatoribus, ab omni exercitatorum sicut athletarum grege, dānatur prorsus ac reijcitur prolixioris capilli vsus. Quis & propter flectēdi & innectēdi facilitatem, & propter summi loci quem occupat, hoc est, capitis extremum finem, totũ corpus secum inclinatum adde facillē flectit, vt vel imbelli mulierculę ab subiiciendum sibi robustiorem virũ commoditatē ansamq; præbeat, sic enim ille de leuissimā amica fatebatur:

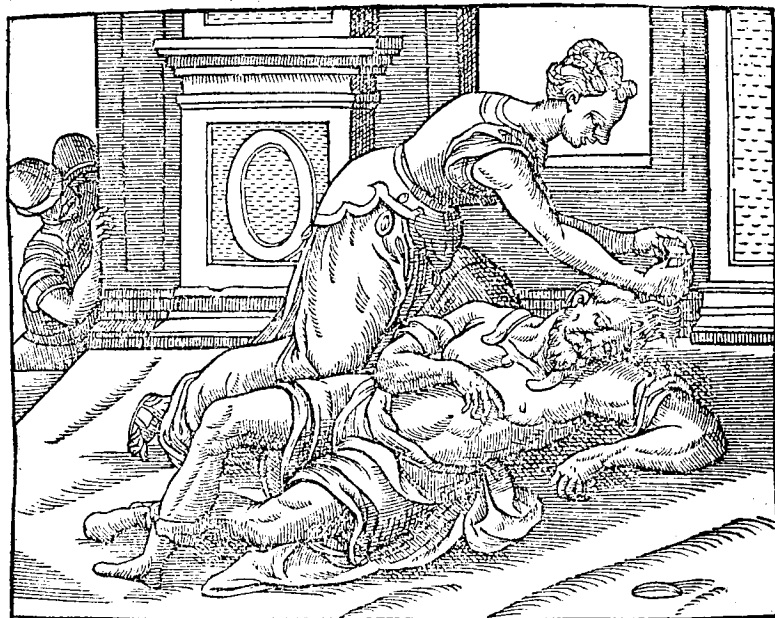
Et si quid peccasse putat, ducorq; capillis

Immeritò, proprias propiorque vias.

Huiusmodi infirmitudinem sibi, vti cateris mortalibus, natiuam simulabat Samson: ita tamen ad credendũ adornabat, vt maiorem, quàm aliis, ad vincendum & vincendum vim adhiberi oportere doceret; non tam pro capilli ratione, qui sensu & motu, pulsu & impulsu, vt caterorum pili, careret; sed propter

Tibul. lib. 1.
Eleg. 6.

propter capitis, cui innatus erat, pondus & vim, quam certo modo certisq; nexibus impeditam, robusto ligno alligari opus esset. Si septem crines. Numerus ad impedimētum facit. Nam cum nitentis vis vno loco iuncta simul non firmatur, diuisa minus potest, quod resistentium singulorum minor sit virtus: quippe dum vnum ex iis quę resistunt laxatur, aliud contrā tenditur; atque ita interturbata impugnantis efficiencia, lassatur demum. Capitis autem rotundi partes non equę simul reniti possunt, propter variam distantiam & habitudinem ortus criniũ, quos occiput, & sinciput, & vertex, atq; gemina temporum confinia nutriunt. Itaq; hac ratione sese ligari posse aciebat, adiuncto etiam septenario numero, non nihil ad efficiencia, vt Gen-

tium opinio ferebat, iuuante. Cum licio plexueris. Ex verbo: Si texueris septem tricas capitis mei cum liciatorio. Mirabilis & exquisita ligandę forma, quam nemo, nisi pertinacissimo animo & contento proposito conficiendi studio, tentaret: sed nihil à cupide mulieris audacia alienum vel remotum est. Et clauum circumligatum terrę affixeris. sic Latinus interpret. Græci verò, ἡγέτην ἀρούρης ἐν τῷ πασσαλω ἕως τὸν τοῖχον: Et affixeris paxillo in parietem. Chaldaicus ita, Si texueris septem crines capitis mei cum iugo telę. Oportet mulierem illam telę ac texendi peritã fuisse, quod olim in vsu & laude fuit etiam magni nominis ac diuitibus feminis, vt Penelopes, Helenę, atq; Chryseidis exempla apud Homerum confirmāt. Quam ob rem illa tandem, sopito apud se Samsonē, non segniter hoc opus quoque

quoque fuit experta. Namque & licio crines implicitos contexuit, & iugo aduoluit opus, ac iugum palo siue clauo, textorum more, firmavit.

Quod cum fecisset Dalila, dixit ad eum: Philisthiim super te Samson. Qui confurgens è somno extraxit clauum cum crinibus & licio.

CONSVRGENS è somno. Simul atque excitatus expergefactus fuit, leui capitis momento & palum, quo iugum figebatur, euulsit, & iugum ipsum, cui crines alligati fuerant, è carceribus suis detraxit, mirabili pariter ac iocosè spectaculo. O qualis facies, & quali digna tabella! In hoc etiam experimento nihil illum nixum intelligimus.

Dixitque ad eum Dalila, Quomodo dicis quòd amas me, cum animus tuus non sit mecum? per tres vices mentitus es mihi, & noluisti dicere in quo sit maxima fortitudo tua.

CONSTANTISSIMA pernicacis femina de simulato & falso amore querela & contentio, numquam suæ oblitæ artis, ad victoriam usque describitur. Neque enim se de alia re tantum agere, quàm de veritate amanti prætexuit umquam, ideoque rogat, Quomodo dicis quòd amas me? quasi nihil à se optatum, experitum, & actum affirmet, præter veri amoris certum indicium & argumentum: quod cum triplici periculo iam fallax, imò vanum experta fuerit, tantum abest ut sui credat amantem, ut etiam inimicum & osorem planè intelligat, omninoque à se existimet alienum. Cum animus tuus non sit mecum. Ex verbo, Et cor tuum non apud me. Manifestò deprehendi te à me abalienatum, omninoque auersum, imò neque de me quicquam boni cogitare umquam: atque hanc tanti mei erga te amoris mercedem qui putare aut existimare possem umquam, nisi iam tribus apertis mendaciis docta atque certa euasisssem? Amantis enim cor alio corde abalienato falli indignissimum est, & vel opinione, nedum sensu miserimum & infelicissimum. Meum quidem cor apud te semper fuit; quòd nisi te tantum amarem, numquam vel hanc rem adeò anxie quaesisssem, vel semel decepta repetiisssem; nūquam tibi quicquam ipsa negassem hoc meo animo, tui, uti iam planè ostendisti, dissimillimo. Non sumus ergo in amore pares. ut ego tibi virtute & membrorum firmitudine ista impar sum; ita tibi mihi amore comparari non potes. quid comparari dicam? quod alienum omnino atque remotum est, comparisonem non admittit. Nam cōparatio eandem rem siue rationem atque naturam spectat: hinc diuersa ratio. Animus tuus non est mecum. meus tecum fuit; quem constantem in te examinando iam per spexisti.

Cumque molesta esset ei, & per multos dies iugiter adhereret, spatium ad quietem non tribuens; defecit anima eius, & ad mortem usque lassata est.

IMPORTVNITATIS, insolentia, atque molestia artes omnes, quacumque

cumque prompta atque volubili mulierum lingua adhiberi possunt, à Dalila, maxima cum pertinacia, continua iurgiorum serie adhibitas, duo Hebraica verba ostendunt, HEZZIKALO & THEALATSEHV. incipit autem versus à verbo VA IHI, Et fuit, Et factum est. cuius in memorandum rerum initiis & consequentiis est usurpatio. Demum, inquit, euenit ut mulier verbis suis (namque ita in exemplari adnotatur) hoc est, inuentionum, argumentationum, elocutionis, querelarum, repulsarum, lamentorum, & maledictorum uberrima, assidua, atque perpetua copia & vi adeò virum alia amantè premeret & affligeret, idque tam diu, noctibus, inquam, atque lucibus omnibus urgeret, ut ad extremum vexatū, & in angustias redactum & compressum penè iam animam efflare cogeret. tanta in illo sexu aduersus deditos vocum, acclamationum, exclamationum efficacia & improbitas est, de quo in minori causa & studio illa adnotata sunt:

Cedunt Grammatici, vincuntur Rhetores, omnis Turba tacet, nec caudicus, nec præco loquatur, Altera nec mulier, verborum tanta cadit vis. Tot pariter pelues & tintinabula dicas Pulfari. iam nemo tubas atque ara fatiget, Vna laboranti poterit succurrere lunæ.

Iuuenalis
Sat. 6.

Defecit anima eius. In breue contracta fuit illius vita. in maximas angustias redactum, exemplaria verba significant, eoque deductum importunitatis, ut vel mortem subire potius, quam pugnam illam contentissimam perferre, optasse dicere possis. Tandem ex hoc iam ad vitæ finem properantem describere historiae author videtur.

Tunc aperiens veritatem, dixit ad eam: Ferrum numquam tranfuit super caput meum, quia Nazareus, id est, consecratus Deo sum de utero matris meæ: si rasum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea, & deficiam, eroque sicut cæteri homines.

APERIENS veritatem. Ex exemplari: Et indicauit illi omne cor suum. Amorem integrum & maximum illi, totius cordis intimo arcano atque consilio indicando, probauit. Namque illud ferre non potuit, quod ab improba femina obiectū sibi audiuerat: Cum animus tuus non sit mecum, siue, Et cor tuum non apud me. declarauitque cum primis virtutem illam nec natura, nec arte, nec humana vlla sorte sibi constare, sed planè adhaerere ex singulari prouidentia Dei, cui ipse ad eam rem, antequam genitus esset, delectus, aptatus, ac insigniter dedicatus fuerat; idque prolixo semper capillo in seruitutis perpetuæ professionem ostenderat. Narrationis autem expositio ac series cum rebus ipsis comparata & perpensa, veri iam explicati & arcani aperti mulieri fidem fecit. Namque hætenus nihil de fundamento illius virtutis maxima dictum fuerat, & videri poterat illa facultas singulari aliquo & raro naturæ ac membrorum ingenio constare, atque aliqua in parte

BB

corporis

corporis potissimum residere: nunc verò cum illud non naturalis efficietie vi, sed diuini tantum doni virtute seruo ad eam rem comparato concessum, nomenq; Dei, quod iuramenti etiam religionem continebat, appellatum audiuit, & professionem seruitutis intellexit, atq; adeò modum edocta est, quo illa seruitus prodi posset, nimirum detractò signo atque deleta nota professionis, hoc est, capillo semel abrado; rem ita habere per suasa, & aggredi & conficere minimè dubitauit, bis antea dixerat ille, Et infirmus ero: nunc verò illud prædixit, Recedet à me fortitudo mea. Ita non innatam, sed inditam, atque, volente Deo, separabilem sibi virtutem ac fortitudinem adesse confessus est; quã quoad ex Dei voluntate retineret, inuictus vndequaq; perseveraturus erat. Voluntatem autem Dei conditione pacta, & ab ipso obseruata, certam sibi esse ex illo declarauit: Quia Nazaræus sum de vtero matris meæ. id est, consecratus siue addictus ministeriis diuinis, hoc fortitudinis genere exercendis: eam verò seruitutis additionem ubi contaminandam permisero, Recedet à me fortitudo illa mea, mihi vnice diuinitus adiuncta: Eroque sicut cæteri homines. Atqui exceptio hæc, sua lingua diuersis pronunciata verbis, diuersam hoc loco significationem indicauit. Namq; duobus in antecedentibus periculis, quamquam varia Latina versio formulam expresserit, Chanaan eo tamen sermone iisdem verbis dixerat ille, VEHAITHICHE EHHAD HA ADAM, quod magnã emphasim continet, duabus vocibus singularitatem indicantibus: Ero sicut vnus quidam certus homo. quæ quidem oratio, quamuis non plus illi videatur tribuere, quàm vni cuiquam singulari homini, tamen non obscurè indicat singularitatem illam exemplo aut comparatione carere: tantumq; apud me, atq; ut arbitror, apud illius lingue peritos omnes valere potest, atque illa, Et ero similis mei ipsius. nam singularitas illa, duabus vocibus pronunciata, EHHAD & HA, non tam vnus quempiam, vel vnũ quemq; vel quẽlibet, quàm vnus quendam viribus insignem hominem, singulariq; fortitudinem celebrem significat, qualis ipse erat, qualisq; nemo præterea reperiri aut indicari poterat. Quamquam enim dixisset, Et infirmus ero, tamen adiuncta expositione, quali infirmitudine futurus esset, indicabat. manifestum enim est, eum ligatum infirmiore esse quàm solutum: solutus enim quispiam; nihil conari, nihil agere cogitur, ut sui compos omnino sit; ligatus vero sese exsoluendi atq; expediendi causa non nihil agit, siue id magno ut plerisque, siue exiguo, ut fortissimo cuique, conatu fiat; tamen experiri omnino est ad solutionem, antea quàm quicquam aliud præterea agatur. saltem huic antea tantum agendum fuerat, quantum vel alij in telarum rumpendis filis, vel igni in stupeo funiculo incendendo; quæ cum nature modum sequantur, tumen in agendo, ut philosophi nostri loqui solent, pro ratione virium & resistentiæ patiuntur etiam. Nunc verò nihil Samson de sua vel exigua vel magna infirmitudine subindicauit, nihilq; de singulari virium suarum exemplo ambiguum pronunciauit, ut antea; sed planè prædixit, suam illam singularem

larem fortitudinem sibi detractum iri, seq; non sicut vnus quendam hominem, verum sicut omnem hominem euasurũ: appellatione autem omnis hominis, vel infimissimus quisque continetur, tantumq; sese mutatum iri significauit, ut qui antea vni cuidam certo, hoc est, sui similis euasisset, detractò sacra seruitutis signo cuilibet homini sine vlla exceptione comparandus esset. ita prima responsa ambigüe, postremum hoc apertissimè datum mulier intellexit: quam ob rem nihil hæsitans, nihilq; cunctata, mentem suam explendam, remq; prorsus conficiendam suscepit.

Vidensque illa quòd confessus esset ei omnem animum suum, misit ad principes Philistinorum, ac mandauit, Ascendite adhuc semel, quia nunc mihi aperuit cor suum.

COR non amoris modo & affectuum curarumq; sed cogitationũ confliorumq; omnium officinam & sedem esse, ex sacra doctrina intelleximus. ut, De corde exeunt cogitationes, furta, homicidia, blasphemia, &c. Et, Math. 15. Non quod intrat per os, coinquinat hominem; sed quod exit de corde, illud coinquinat, &c. de cuius membri ratione plura in sacro Apparatu dicebamus. Lib. oseph. & lit. ierem. Sua autem lingua, Cor omne suum sibi Samsonem patefecisse asseuerat mulier. Omne cor suum. qua oratione & amorem erga se illius plane constare, & nihil veri aut certi de tã diu quæsito, expectato, atq; sollicitato responsò relictum, quin omnia prorsus aperta, exposita, & explicata esse, affirmare minimè dubitauit, iamq; & rei sibi agenda & exitus certa, Palestinarum principes ad pactum exsoluendum audens confidensq; euocauit, misso nuncio atq; mandato composito, Quia nunc mihi aperuit omne cor suum. Ex illius lingua mandatum hoc tertia persona enunciat. In contextu scriptum in Mazoret prima enunciat persona, quam interpret reddidit noster, utpote planiorè: utraq; verò lectio simul & mandatũ & mandati vires præstat. quod sibi suum omne cor esset manifestatum, idq; in coniugatione tertia dicitur, quæ non assenerationem modo, sed etiam testimonium ex alterius opera continet, hac significatione, Iussu cor suum se ipsum mihi indicare. quod ut Latine & simpliciter noster interpret redderet, vsus est verbo, Aperuit. adhuc semel, HAPAGHAM, nunc hac vice. certam & exploratam rationem ac rem formula hæc in sacro sermone indicat: & cum cætera experimenta non successissent, hoc iam nihil dubitationis habere defenditur. Hoc tropo primus omnium pater homo ille uxorem sibi adiunxit. Gen. 2. Et iam apprimè vniceq; conuenire aiebat: ZOTH HAPAGAM, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Latinus vero sermo verba, Iam nunc, & Iam, in huiusmodi enunciando sensu usurpat. ut, — Iam nunc in balnea salua Frontelicet vadas. Et, Iam secura potes totis tussire diebus. Nil istinc quod agat tertia tussis habet. & Cicero: Herma tui Pæteli cū capitibus encis, de quibus ad me scripsisti, Inuenal. Sat. Atticus. Martialis.

iam nunc admodum me delectant. Iam nunc venite, inquit illa, nihil omnino cunctabundi, quando res mihi omnis comperta & integra constat.

Qui adscenderunt, assumpta pecunia quam promiserant.

HACTENVS non satrapas, sed observatorem ab illis instructum & missum & venisse & latuisse, & quot quibusq; modis illa elusa esset, adnotasse intelleximus: nunc vero, constituta iam atq; certa superatq; cōtentione, principes ipsos euocatos, & proditiōis ac doli mercedem delatā legimus. Pecunia quam promiserant. Ex verbo, Et adscendere fecerunt argentum in manibus suis. *Ingens, constans, contentumq; studium, & commune consilium adnotat oratio hęc. tanta enim illos cura, tanta auiditas conficiendę rei urgebat, ut graue alias argentum, nimirum quingētas & quinquaginta uncias, singulos tollere, & asperiore via asportare non piguerit: quę res humanarum inimicitiarum cum omnium, tum earū precipuē qua inter principes exercentur, vinum nobis repręsentat exemplum.*

At illa dormire eum fecit super genua sua, & in sinu suo reclinare caput.

IMPVRÆ femina artes, hoc est, blanditias & fraudes, amoris nomine ac specie fucatas, hęc nobis imago ante oculos ponit, potentiores illas quidem quam virorum robur & virtutem, quamq; magicarum artium incantamenta atque deuotiones, ut ille alter expertus aiebat:

Non facit hoc verbis, facie tenerisque lacertis
Deuouet & flaua nostra puella coma.

In proprio autem sinu hac vice hominem iacentem delinisse, & ad soporem vsq; mulcendo ac blandiendo sefellisse dicitur, quod antea nusquā fecerat, nunc securiorem redderet, non cogitantem aut veritum ab illa quicquā posse lędi, utpote sedente atque interim hęcente, quoad ipse excitaretur; neque enim posset, tamen si vellet, ab illo sinus premente ac tenente, non excitato delabi, minusq; timebantur insidię ab ea quę habitum gestumq; amantis complexu ac sinu gremioq; exprimebat. Sinum eleganter vertit interpres noster, qui idem ferē cum gremio est, & partem vestium significat laxiorem, ut illud, Nuda genu nodoque sinus collecta fluentes.

Atqui non in gremio tantum, verum super mulieris genua illum allectus collocatum, iacentem ac sopitum fuisse, ex nativę linguae verbis accepimus. Et sopiuit eum super genua tua. Non solum locus & situs, verum etiam ars dissimulatioq; propositi, amorisq; tenerrimi simulatio ab improba hęc Sirene comparata & adhibita fuisse intelliguntur. Namque demulcendo capiti, digitisq; scalpendo ac tractando, vocem cantumq; additum, & cetera, pręter vinum quę somnum adducere & conciliare solent. Sopiuit. Ex primo verbo, Dormire fecit. Genua antiquis amoris, gratię, benevolentię, & beneficij significatione tractabantur aut tangebantur, ut in sacro Apparatu declarauimus: cuiusmodi ratio apud Homerum frequentissima est.

Voca-

Vocauitque tonsorem, & rasit septem crines eius, & cœpit abigere eum, & à se repellere: statim enim ab eo fortitudo discessit.

CÆTERA omnia, quę hactenus narrata sunt, experientis mulieris manu tentata ac parata audiuius, utpote non omnino amanti verbo creditis, verum ambigūe adhuc agentis: nūc verò omni sibi iam hominis aperto, ut exposuimus, corde, ipsa nihil agere omnino constituit, nihilq; ad rem conficiendam parare, pręter somni conciliationem, idq; apud se in propriis genibus, quo securior dormiret vir, existimans, detectum iam illi arcanum, femina amorem prorsus confirmasse, nihil aliud poscentis, quàm illius magnę virtutis rationem sibi credere, in signum veri, solidi, atque suo paris amoris testimonium. Quamobrem nunc illa alienā iam operā vsa dicitur, nimirum tonsoris periti, qui magna celeritate ac dexteritate, hoc est, septies tantum septem capitis regionibus ducta nouacula capillum diligenter ita abrasit, ut nihil omnino reliquerit, quod in herentis fortitudinis dubitationem faceret. In iis capitibus virorum ac feminarum, quibus prolixior crinis, atq; compositus magis crescit, septem areas siue regiones, à vertice ad ambitum discretas, obseruare est, quās tonsoria artis experti ac docti faciliē indicare, & ubi opus est, percurrere tondendo possunt. hoc verò ministerium à tonsore exhibitum, femine ipsi, ut authori, historia adscribit. Et cœpit abigere. Ipsa iam securior, iam certior, & ut verè erat, iam rei compos reddita, antequam quemquam extrinsecus adhiberet, sua manu periculum facere voluit, atque hominem iam abrasum an eadem, an minor, an nulla prorsus instrueret virtus, tentare, durius nimirum tractans, atq; à genibus demittens propriis. Ex propria scriptoris lingua sic verba reddi possunt: Et cœpit humiliare illum. quod interpres noster significatiore actione declarauit, Abigere, & à se repellere. id quod cum leuius ac facilius, quàm antea, sibi factu experta esset, quòd illius capitis pondus grauius, atque colli membrorumque vim languidam ac lentam, egrotantium instar, comperisset; intellexit profectò, atque apud se confirmatum accepit, Fortitudinem ab eo discessisse. Namque orationem hęc, siue versus posteriorem partem, prioris expositionem esse ducimus. Atque voluptatis, vitij, & cupidinis, diuina humanaq; omnia prodēsis, qualis exitus, qualisq; sit merces, abunde satis huius viri siue herois veri simum, atq; omni tragœdia maius, ostendit exemplum.

Dixitq;, Philisthim super te Samson. Qui de somno confurgens, dixit in animo suo, Egrediar sicut antè feci, & me excutiam; ne sciens quòd recessisset ab eo Dominus.

VEL ille primùm expers factus crines sibi deficere nondum animad-

Sup. 13.

uerterat, cum huiusmodi responsum apud se daret, vel quamuis capillo carere sese cognosceret, vim tamen illam diuinam, singulari sive providentia efficacitatem presentem adhuc sibi adesse existimabat; utpote qui plane intelligens confessus fuerat mirabilem illam fortitudinem nullo pacto nauam sibi esse, sed gratia voluntateq; Dei constare, velle vero Deum ipsius manu Palaestinarum potentiam superbiamq; retundere, atq; ita in responso ac promisso fuisse declaratum: Et ipse incipit liberare Israel de manu Philistinorum. quos cum sibi nunc imminere audiret, non secus nunc quam antea sese excipere valiturum putabat, praesente ac propitio Deo; cum nihil adhuc, uti sibi videbatur, egisset, quam ob culpam alienatum a se numen existimaret. Nesciens quod recessisset ab eo Dominus. Exemplaris lingua verbo, Et ipse non nouerat quod Dominus recessit de super se. quo tropo singularis providentiae ab alienatio significatur. Quamquam enim ipse nihil, uti videri sibi potuit, fecisset, aut commississet, quod sanctitudinem illam suam contaminaret; aperte tamen contaminandam temerario & infano mulierculae amori prodiderat, & praeceptum illud matri praedictum contempserat: Cuius non tanget caput nouaculus; erit enim Nazareus Dei, separatum, sanctum, unig; Dei ministerio & seruituti addictum perpetuo fore, ac tam diu in Palaestinos valiturum, declarauerat Angelus. Quia tamen hac tempestate amori magis indulgere, quam sanctitudinis suae arcum celare, maluit, atque ita, quod commississe negaret, tamen admisisse inficiari non poterat.

Quem cum apprehendissent Philisthiim, statim eruerunt oculos eius, & duxerunt Gazam vinctum catenis, & clausum in carcere molere fecerunt.

MAXIMORVM ac fortissimorum virorum animus nullo magis cruciatur supplicio, quam cum probro, dedecore, & ignominia ab inimicis afficitur: quam calamitatem, quod morte ipsa longè grauiorem ducerent, uti declinarent nonnulli, tam in nostris, quam in externis historiis, manus sibiipsis intecisse dicuntur, ut Saul, Abimelech, & Cato, ac Thraseas. Atque ita hostes ipsi, quo saniores efferatiorisque sunt, eo grauiora ac turpiora in viros illustres & honestos, a se captos, huiusmodi insultationum & dedecorum genera excogitant. Atq; hoc ipsum consilium Palaestini secuti, Samsonem, a se comprehensum, iis modis afficere gaudent, quibus ignominiosissime tractari, atq; animo cruciari posse intelligebant, oculis primùm exemptis, quod securitatis ipsorum causa curatum est, atque etiam diuturnioris miseriae & arumne comparanda studio, simul etiam stultitiae probri coniiciendi, quod nimirum, quamuis ille fortissimum sese praebuisset, corporisq; robur ostendisset maximum, tamen stultissimum, animiq; consiliis minimum declarasset, sese ipsum mulierculae prodens atq; tradens; ita verò euenisse, ut ob mentis inopiam, nullum alium exitum, quam corporis etiam imbecillitatem haberet: dignum

dignum verò supplicium illi oculis eruendis decerni, qui corde adeò cecus fuisset, ut sese aperiret. Cuius ergo dexteritas & solertia propter imprudentiam cordis minus timenda exsisterat, iam nunc quoque corporis vires & robur, propter oculorum defectum, nihil esset cur timeretur, sed iste in perpetuam cōseruaretur ignominia, cum aliqua vsu publico, quo ipse sibi victum pararet seruilem, ut neq; malum ullū, sed neq; damnū aut sumptum ipsis illis, quoad viueret, posset inferre, nimirum qui suo labore victurus erat, non lauitus quam mancipium pistrino addictum. Et duxerunt Gazam vinctum catenis. Gaza, vna ex Palaestinis urbibus celeberrimis fuit, atq; in medio regionis posita; quò quicumque ex ceteris locis cōcurrerent, communis inimici supplicium spectare & irridere, atq; aliis referre narrareq; possent. Videtur autem quondam in nonnullis locis moris fuisse, ut serui capti bello, & qui in publico vincti essent carcere inferioris notae homines, molendo frumento operam dare imperarentur, atq; eius laboris mercede sese utcūque alerent; cuius etiam mercedis pars alij cuiuspiam vsui publico addici posuit, ut catenis & compedibus emendis ac reficiendis. Atque huiuscemodi morem attingere videntur lectiones ille: Morietur omne primogenitum in terra Aegyptiorum, a primogenito Pharaonis, qui sedet in solio eius, vsq; ad primogenitum ancillae quae est in mola. de eodemq; dicitur, vsq; ad primogenitum ancillae quae erat in carcere. & apud Isaiam: Tolle molam, & mole farina, denuda turpitudinem tuam, discooperi humerum, reuela crura. ad hoc verò consilium ac iudicium ignominiae quoque accessit ratio & causa; ut durissimo & vilissimo seruitutis genere illius vires dignae esse publicae dicerentur, quod non solum inferioris notae seruis, & quibus nulla melior opera imperanda videatur, verum ignobilioribus, ac minus ad cursum idoneis equis imponitur, ut ille aiebat: Segnipedes, dignique molam versare nepotes. Hispanico proverbio huiusmodi ignobilium vires appellari solent, fuerças de gana pan.

Exod. 11.

Isai. 47.

Iuu. Sat. 26.

Iamque capilli eius renasci coeperant.

UT in sententiae rationem penetremus, totum carmen ex verbo considerandum est, Et coepit capillus capitis eius pullulare ut detonsus. Nazareus, hoc est, serui Deo addicti, capillus detonsus fuerat, idq; ipsius detonsi hominis vitio ac temeritate, qui credita & commendata sibi sanctitudinis aperuerat mysterium, & contaminandum prodiderat. Nazareus rursus capillus pullulare coepit. quo tropo interiectam poenitentiam intelligimus, atq; cum amissi boni dolore studium mutatum, & diuinam clementiam imploratam, veniamq; postulatam, animo ac mente simplice, ac priorē culpā detestante. quamobrem rursus in Nazareus ordinem & gratiam vir ille restitutus est, eaq; res confirmata & ostensa, capillo eodem pacto crescente, eademq; corporis habitudine & membrorum vi redeunte, quomodo ante abrafum capillum habere ille sese senserat. itaq; non dicitur modo, Et crescere caput

cæpit capillus. Namq; id nec mirum, nec nouum esset, natura vi agente, que sua sponte pilos citra vllum sensum corporis procreat; citius autem, densius, & prolixius in his qui vel macie contabescunt, vel animi marore laborant. sed dicitur, Vt detonsus. Iam, inquit, capillus Nazarai restitui cæperat, cum ea, que subyicerentur, euenere. Atq; ita viri pœnitentiam toto illo carceris tempore subsequutam intelligimus. Nec vero fortitudinis spiritum vna cum crinibus redditum, scripta indicant, sed mentem religionemq; eandem, & Nazarai vota illi in illa calamitate seruata, atque ita sibi renatum capillum, qualem ante tonsuram esse contigerat.

Et principes Palæstinorum conuenerunt in vnum, vt immolarent hostias magnificas Dagon deo suo, & epularentur, dicentes: Tradidit Deus noster inimicū nostrū Samson in manus nostras.

METVS atque calamitatis præterita finem, & securitatis iam perpetuò sibi promissæ initium patrio ac tutelari credito deo publica gratulatione & supplicatione celebrandum Palæstinorum principes ac proceres decreuerunt: neq; id hostiis modo mactandis, sed epulo etiam dando, agere, festo ad hanc rem dicto, & statuto die, ludisq; destinato, in laudē Dagon; quod præcipuum apud Palæstinos numen fuisse, multis ex locis obseruauimus, cuius celeberrimum sanum Gaza frequentabatur: erat autem ille ex marinorum numinum grege præcipuus quispian, quales Neptunos, siue Possidones Tritonesq; suos Græci & Latini consecrauerunt, certe piscibus præpositum fuisse, nomen ipsum Dagon indicat, cum piscium genere omni commune vocabulum sit DAG. Qui principes nunc appellantur, quinque illi primi ac maximi fuere, quibus omnis Palæstinorū distributa regio parebat. hos & Græci, & versio nostra Satrapas dicere aliàs solet. exemplaris lectio perpetui ZZARNIM, Chaldaea versio TVRNAIA nominat: ex quo vocabulo TYRANNI nomen est derivatum. Magnam autem fuisse oportet celebritatem illam, que omnium principum atq; primorū populi conuentu ageretur: quamobrem hostias magnificas decretas noster interpres rectè vertit. Magna sacrificia, qualia Hecatombas fuisse legimus, nempe que & regiā magnificentiā sacrificantium, ac totius gentis, decerent, & tanto numini tutelari ac liberatori, tam magni, publici atq; communis in omnem regionem beneficij authori grata probarentur, & perpetuā deinceps impetrarent populo atq; principibus securitatem. Tradidit Deus noster inimicum nostrum in manus nostras. quamobrem & nos illi dedutos gratulari ac profiteri oportet. Ita stultissima gens, non sine numine beneficiū illud sibi contigisse persuaferat: atq; hoc quidem illi rectè cogitauerant, verum illud vane atq; insipienter, videlicet Deo suo, qui nullus erat, acceptū referre, quod ab ipso Samsonis Deo fuerat permissum, propter violatæ sanctitudinis flagitium, & manifestam culpam, cum ille sic fuisset confessus: Nazareus sum Dei, ab utero matris mee. Verum illi cæca opinione ducti, & nullum sibi

sibi magis propitium numen, quàm Dagonem suum, & nullū communem quem timerent inimicum, præter Samsonem, exstare arbitrabantur. Tradidit deus noster inimicum nostrum Samsonem. Gratulationis & supplicationis à principibus decreta elogium & carmen huiusmodi fuit à Poëta aliquo ex illorum ordine conditum.

Quod etiam populus videns, laudabat deum suum, eademque dicebat: Tradidit deus noster aduersarium nostrum in manus nostras, qui deleuit terram nostram, & occidit plurimos.

Hoc genus carminis pœana antiqui Poëta vocabant, cuius frequens apud Homerum ac celebris mentio est. nihil autem aut certius aut frequentius in hominum moribus obseruamus, quàm vulgi ac populi animū ac rurorem ad ea, que principibus probari videantur, secundissimum & obsequentiissimum, in iis præcipuè rebus, que vel religionem vel superstitionem spectant, in quibus populus omnis & sibi placet, & maioribus mirificè applaudit. S. S. E. In malitia sua letificauerunt Regem, & in mendacijs suis principes. Omnes adulterantes, quasi clibanus succensus à coquente: quieuit paululum ciuitas à commixtione fermenti, donec fermentaretur totum. Dies Regis nostri, cæperunt principes furere à vino: extendit manum suam cum illis foribus, quem locum in Commentarijs nostris explicabamus, & quotidianam etiam nunc exempla patefaciunt, idq; nobis huius historiae Scriptor apertè indicat: Quod etiam populus videns, laudabat deum suum, eademque dicebat. Populus Samsonem, in vinculis molentem, principum iussu spectatum admissus, gratulationem quoque, pluribus nominibus adiunctis, prolixiorèque elogio referebat.

Hostem quem nuper cuncti durumque ferumque,
Vastantemque agros, & multa cæde madentem
Horruimus, Deus, ille Deus, cui læta dicamus
Festa hodie, manibus nostris en tradidit vnus.

Tribus maxime in bellica re laudis epithetis & nominibus viri virtus vitro ab hostibus celebrata fuit. Hostis communis, qui vnus ac singularis aduersus omnem regionis gentem, tam principes quàm populares, contentionem susceperat, idq; tanta dexteritate & felicitate egerat, vt & vastatoris, & homicidæ nomen sibi peperisset. Que nec Herculi suo Gentium antiquitas adscribere potuit, ea omnia vel ipsa inimicorum carmina vni ex Israelitarum gente viro canendo confessa tribuebat. Heclorem Homerus ἐὶ σπόφορον laudis causa vocare solet, quem imitatus Horatius homicidam dicit: sed nihil ad veram Samsonis fortitudinem, qui & viribus, & dexteritate armatos complures inermis strauit, & excogitato consilio, & inuento nouo, agrorum messes, vineta & oliueta depopulatus est. cuius domiti ac sibi traditi gratiam & laudem, vnico deo suo Palæstini mendosè arrogabant.

Lætantesque per conuiuia, sumptis iam epulis, præceperunt ut vocaretur Samson, & ante eos luderet.

NON satis illis fuerat magna illa publicæ gratulationis lætitia, solenni epulo celebranda, nisi capti hostis insultatio atq; irrisio accederet, ac miserabilis aliàs, ebriis tamen & saturis iucundus, spectaretur ludus; tanta nocendi & illudendi rabie ignobile vulgus insanire solet: cui ut gratificentur principes, varia ac plerumque humanitati dissentanea vel edunt ipsi, vel edenda permittunt spectacula. Hinc olim theatra cadibus ac sanguine plena; hinc nostro tempore, nostrisq; moribus impura, & ab omni arte semota, scenarum & comædiarum licentia, & gladiatorum cade funestiora crudelioraque taurorum ac belluarum munera, quæ vel reuuentibus ac detestatis superiorum animis dicata consecrataq; visuntur. Atqui omnia hæc tunc spectantur iucundissimè, cum ventri atq; gula abundè satis fuerit indultum.

Exod. 32. S. S. E. Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Lætantesque per conuiuia. Ex germanis historici verbi: Et fuit, cum bonum cor illorum, & dixerunt: Vocate Simson, & ludeat nobis. Cum bonum cor illorum. cum cibo ac vino pleni essent, curaq; omni deposita, nihil nisi lætitiã & risum cogitarent, nullos ludos gratiores sibi fore putauerunt, quàm robustissimi antea viri, nunc verò miserandi atq; oculis capti, viribusq; destituti hominis, iners & incerta saltatio. Ita quem indigno labori addixerant, ludibrio nunc & despectui esse volunt. Et ante eos ludeat. ex verbo, Et risum faciat nobis. Qui nobis aliquando curam doloremque peperit, nunc vice versa lætitiã risumq; turpiter saltando moueat. Manifesta vulgaris ingenij imago, quod, præsentis tantum lætitiæ voluptati captum, consequentia nihil omnino cernit, ideòq; timet minimum.

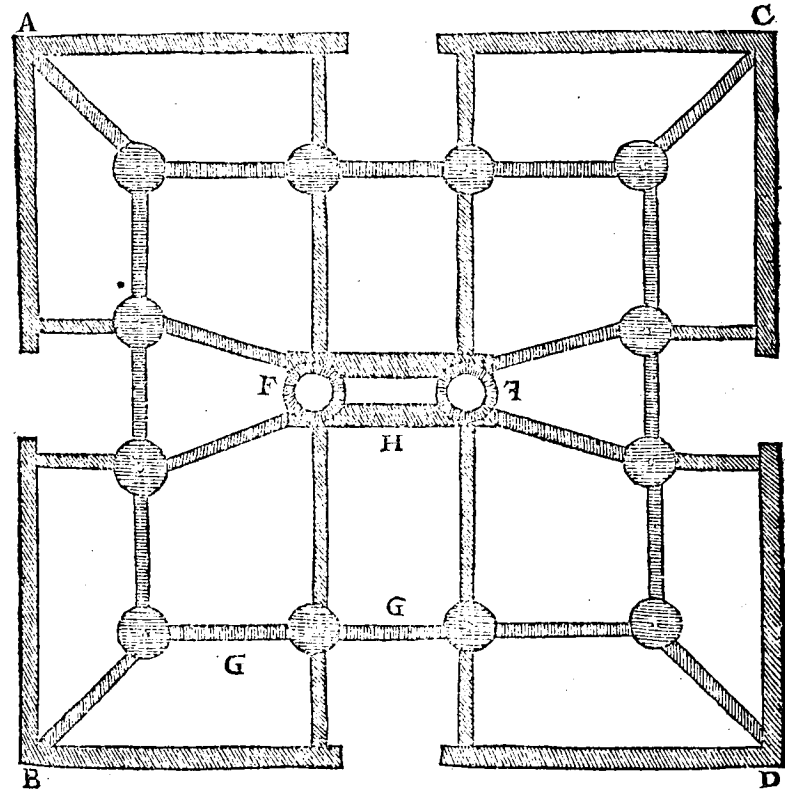
Qui adductus de carcere, ludebat ante eos, feceruntque cum stare inter duas columnas.

CALAMITATIS & iniuriæ indignitatem auget locorum & actionis opposita adnotatio, cum expressione nominis in ipso primo contextu appellati, sic: Et vocari fecerunt Simsonem ex domo victorum. Samson ille fortissimus, quem Palestina omnis nuper vel nominando pauebat, quem vel visum fugiebat, nunc euocatus adest, atq; seruilibus modis tractatus obedit, nec aliunde euocatus, quàm ex carcere; nec ad digniorem & honestiorem agendam rem, quàm ad ridiculum atq; turpe de se spectaculum saltando præbendum inimicis, principibus, ac populo. Huiusmodi enanidi saltus exitum & usum esse, sapientia diuina dictauit. Qui legit, intelligat. Publicè saltantes, & huiusmodi spectaculorum personas, turpitudinis atq; infamia nota inestas, & ratio ipsa, & antiqua iura ferè omnia volunt, diuina verò lex minime admittenda censuit, in vulgaribus etiam ac vilibus captiuis, nedum in honestioris ordinis atq; census viris. neq; verò tantum vitio non quærenda & optanda, sed nec, si inuitis fuerint illata, ferenda esse censet.

censet. unde illa in Machabeorum historiis Gentium violenta potentia, ac quorundam Israelitarum facilis acerbè accusatur, qui indueta festa atque sacra aliena, quàm mortem, pati maluerant. Certè qui de virtute vera, deq; corruptis hominum moribus prudenter locuti sunt, huius generis actiones ingenuo homine indignissimas duxerunt. ut ille de Nerone:

— In scena numquam cantauit Orestes,
Hæc opera, atque hæc sunt generosi principis artes,
Gaudentis patrio peregrina ad pulpita saltu
Profitui, Graicæque apium meruisse coronæ?

Inter duas columnas. In exemplari Hebraico, Chaldaicâq; interpretatione, plurali numero Columnas hoc loco legimus: subiuncto verò versu, Columnas super quas stabilitur domus. versu autè vigesimo nono duarum columnarum singularis adnotatio est. ut verò res ipsa quemadmodum

effici potuerit, cognoscatur, adis illius forma breuiter perstringenda nobis censetur. Fuere olim adium siue templorum varia genera, inter quæ principem elegantiam illa obtinebant, quæ columnis ornabantur & construebantur. ex his duo summa capita ἐν ὀσὺλα καὶ ἐξ ὀσὺλα, id est, quæ vel interiorius columnis fulciebantur, vel muniebantur exteriorius. viriusque verò

varia fuere forma. locus verò hic, in quo & epulum & spectaculum celebratum fuit, prioris generis fuisse obseruatur, cuius imaginem nos ex Ich-nographia tantum describemus. Igitur murus erat siue quadrus, siue quadratus, qui totum ambiebat spacium a, b, c, d. intra hunc certis locis ac modis distincta columna complures ex arte confecta, quarum loca, e, litte-ra indicat. medium tenebant locum duæ maiores columna F. E. supra columnas epistylia posita, quæ, g, nota indicantur. A columnis ad murum epistylia alia, siue ex lapide, siue melius ex are, aut cedro, aut ligno quouis adoneo. in mediis duabus columnis abacus erat, H. à quo ad ambiètes columnas lignei vectes, vel ferrei potiùs, aut anei, aut etiam marmor ei, velut radij tendebantur. inter columnas & murum, tabulatum, siue contignatio asseribus instructa, ad adstantium & spectantium commoditatem & usum; ita ut tota templi area sacrificantibus, epulantibus, & ludentibus vacaret, ac principibus primariisq; viris præberet subsellia. Huiusmodi verò forma ædis animo comprehensa, lectionis huius integra constabit explicatio.

Fecerunt eum stare inter columnas. Qui dixit puero regenti gressus suos: Dimitte me, ut tangam columnas quibus omnis imminet domus, & reclinet super eas, & paululum requiescam.

CUM ipse oculis captus, nec ludendi, nec intermittendi & quiescendi locum nosse posset, ut à puero comite ac duce in media columnarum area sisteretur opus fuit; ubi imperata saltatione, & iis qui ex superiore, & iis qui ex æquo spectabant loco, lusum risumq; præberet; qui demum risus magnam clamorem attulit. Nam cum insultationem non sibi modò, sed religioni suæ, atque ad eò contemptionem veri Dei, quem ille colebat, quemque Palæstini sui comparatum minorem iactabant, tantus vir perferre minimè iam posset, sacrilegæ atq; detestandæ iniuriæ ultionè, diuino iudicio probante sibi querendam, & iam nunc opportunissimè parandam, meditatæ animo, spe, atq; fide concepit, spem verò exitus ipse demum firmavit: itaq; deliberato ac certo consilio, saltationis comitem atq; ductorem puerum respirandi simulatione monet, ut sese secundum medias geminas columnas, quibus omnia illa ædis moles tamquam centro nitebatur, sistat.

Domus autem erat plena virorum ac mulierum, & erant ibi omnes principes Palæstinoꝝ, ac de tecto & solario circiter tria millia vtriusque sexus spectantes ludentem Samsonem.

QUANTA esset hominum frequentia, quamuis cæcum virum fallere non potuit, cui principum maiestatem cum omni aulica pompa, sacrificulorumq; grege, interesse diei celebritas, ac festi indictio, declarauerat. his verò innumerabilem promiscui vulgi multitudinem accedere, nemo dubitare potuit, cum hoc nusquam non constet, rumorq; ipse ac strepitus ridentium & conuitiatorum clamor arguebat. quam rem ita interpretatus fuit Samson,

ut diem sibi iam paratum duceret, quo illa salus matri suæ ab Angelo promissa inchoaretur, vno, ut ita dicam, prælio commisso, in quo ipse à magno hostium exercitu oppressus, vitæ iam deinceps futura sibi miserabilis, patriæ salutem, religionis veræ decus & sanctitudinem, Dei Israelis gloriam anteponeret; utq; strenuus vir, cui tandem atrocior atq; crudelior, & pro inimicorum odio longior fortassis ad necem parabatur cruciatus, in ipsos sese vallatium, & irrisione, probris, atq; insultatione vndiq; periclitum, cuneos, quos aliàs pro animi sententia effugere non poterat, sese conciens, Dei suiq; vicem ulcisceretur, in eorum Imperatorum morem, qui aliquando sese ipsos etiam diis immortalibus, capite velato, certis verbis pro repub. deuouisse memorantur; quorum ut neque causa par, ita euentus longè minor, minusque efficax utilisq; fuit. Namque hic non pro repub. solum, sed pro aris ac focus, uti dici solet, hoc est, pro sacrosanctæ religionis, Israeliticæq; fidei autoritate. De spectantium autem numero & ordine sic ex germana lectione ac disputatione estimamus, principes primoresq; viros ac mulieres in illorum trium millium summa non esse ponendos, quorum sine ullo graduum ordine multitudo superiorem occupabat & implebat locum, hoc est, contignationem ipsam, quam versio nostra tectum ac solarium, duobus nominibus explicat: sacra verò lingua unico verbo GAG, omnem superiorem locum significat, eumq; præcipuè, qui conscensus, & sedendi, standi, & ingrediendi commoditatem præbet. Architecti veteres contignationes hoc genus vocant, quas ordine describere solent primas, secundas, tertias, quartas etiam. siue autem locus ille templum ipsum Dagonis, siue principum aula, siue publica iudiciorum domus basilica dicta fuerit, certè ædes amplissima erat, & magni populi capax, quippe quæ in superiori contignatione tria spectatorum millia contineret. Namq; indicato numero eos tantum haberi, qui superiora occupabant, exemplaris lectio, & Chaldaica versio, Græcæq; disputatio manifestè declarant. Exemplar sic: Et ædes plena [nobilium] virorum ac [nobilium] mulierum, & ibidem omnes ZARNEI Palæstinoꝝ. Hactenus hemistichium prius, cui posterius adiungitur sic: Et super ipsum GAG circiter tria millia vir & mulier spectantium Samsonem, dum ille luderet. Antiqui moris obseruatione receptum est, ut in huiusmodi spectaculis ac ludis inferior locus nobiliorum ordinibus tribuatur: Romæ enim, quantum ex varia lectione didicimus, ad quartumdecimumvsque gradum à primo, & scenæ siue areæ proximo, maiorum subsellia constabant: his altiora spatia Quirites ac promiscuum vulgus, ut quisque primus præuenisset, occupabant. itaque hanc Samsonis ridiculam saltationem frequentissimus optimatum cum feminarum, tum virorum consessus in primis ex inferiore; populi verò reliqui magnus concursus, nempe trium millium vtriusq; sexus, superiore ex loco spectabat. Ut verò hanc & locorum & ordinum distinctionem agnoscamus, expressis notationibus ducimur. In priori hemistichio HAANASSIM & HANASSIM, id est, certorum ac nobilium virorum

& certarum mulierum; in posteriore verò sine ulla adnotatione aut singularitate, Vir & mulier. Huius generis ichnographiam & orthographiam etiam prioris contignationis tenus, exceptis columnis mediis, Romæ D. Laurentij in Damaso templum exhibet, quod hac legendibus, quàm primum in mentem venit; nisi quod hic columnas internè ambientes habemus; illic verò columnarum vicem quadràgula pile præbent, quibus fornicum fulciuntur arcus. Græca lectio sic habet: καὶ ἐπὶ τοῦ δώματος ὡσεὶ τριχίλοι ἀνδρες καὶ γυναῖκες ἐμλεπόντες ἐμπαιζόμενον τὸν σαμψῶν.

At ille inuocato Domino, ait: Domine Deus meus, memēto mei, & redde mihi nunc fortitudinem pristinam, Deus meus; vt vlciscar me de hostibus meis, & pro amissione duorum luminum vnam vltionem recipiam.

VERSIONIS huius nostræ explicationem, atq; dubiorum quorūdam controuersiarumq; de vltionis propriæ, deq; sibi ipsi inferenda morte diremptionē, singula verba ab exemplari petita non leuiter, vt arbitror, adiunxerunt. Et clamauit Simson ad Dominum, & dixit: Domine IEHOVIH, memento mei obsecro, & corrobora me etiam vice hac, ô ELOHIM; & vlciscar vltionem vnam de duobus oculis meis de Pelisthim. Licebat profectò, si otij & ingenij suppeteret copia, nervos eloquentiæ & industria omnes in orationis huius argumentis & ornamentis declarandis contendere: sed huiusmodi argumenta iis relinquentes, quos meliùs quàm Hannibalibus deliberationes & Herculis labores tractare orando aut declamando decuerit, summa nos tantùm capita rerum, & rationum disputationumq; locos ipsos indicabimus. Verbum Inuocauit, siue clamauit, oppressi hominis, & iniuria affecti, vocem exprimit hoc loco: idq; apud iudicē integrū, & seuerum, atq; sanctissimum agi intelligimus, ex duorum nominum appellatione: alterius quidem illius arcani quatuor literis pronuntiati, quod ad singularem Dei notitiam, eiusdemq; providentiam, & humanæ salutis mysteria Israelii plerumq; appellari solere, iam sæpè sæpiùs adnotauimus. Alterius verò ELOHIM, quod diuini in mundum totum, atq; adeò in gentes nationesq; omnes, imperij atq; iudicij momenta omnia continet. & quamquam id ad alios qui falso dii putantur, & ad caelestes animos ac spiritus, nec non ad populorum iudices viros significandos usurpetur, tamen nulli adeò propriè, adeoq; rectè conuenit, quàm illi, cui vni, IEHVEH, vocabulum verè adscribitur. Est igitur Iudicialis causa, quam oratione sua Samson agit, in qua duplicem iniuriam persequitur: alteram publicam, sibiq; cum omni Israelitarum gente communem, de communi religionis odio & inuidia, contemptione atq; despectione, qua Palæstini Israellem prosequabantur: ideòq; & personarum cum accusantis, tum accusatæ expressa fit mentio, nempe Samsonis ipsius à Deo singulari providentia delecti atq; sacrati, ad communem inclementem illam seruitutem, qua Israelitica gens premebatur vlciscendam

cendam aliqua ex parte, eaq; nõ leui: atq; etiam Palæstinarum, qui afflictum & oppressum Israellem durè nimium excipiebant, idq; sic & rectè, & purè sanctèq; atq; dei sui iudicio & consilio, imò mandato ac iussu etiam facere iactabant & predicabant: Tradidit deus noster aduersarium nostrum in manus nostras. itaq; & iniuriarum & personarum actio contentioq; instituta est. altera pars Samsonem inimicum suum sibi traditum, pro arbitrio ac libidine cruciandum iactat: altera verò, hoc est, Samsonem, iniuriam contumeliarq; grauissimam sibi impositam queritur, ab inimico declaratissimo, inimicitiasq; verbis & factis identidem confesso. Vtraq; pars causam iusq; suum ex euentu æstimandam & probandam suscipit. Nam Palæstini iudicio dei sui, quem ELOHEINU, id est, gubernatorem iudicemq; suum laudant, inimicum sibi ex animi sententia torquendum, vexandum, ac demum crudeliter interficiendum, traditum affirmant. Contrà verò Samson suam causam meliorem & iustiore esse clamat, qui multis modis ac sæpiùs vnus homo iniuriis impetitus affectusq; fuerit, nec vnquam cuiquam nisi laesistus nocuerit: id verò ex euentu quoque declaratum confirmatumq; esse contendit. Neque enim vnus tot res aduersus multos tam feliciter conficere potuisset, nisi dextro, propitio, præsentèq; numine, & spiritū, robor, atq; animos seruo suo sibi dicato suggerente: cui nec numē ipsum diuinum nisi iussu in causa adfuisse. Namq; id veri Dei ac iudicis naturæ ingenioq; minime consentaneum est. Hæc interpretatio est petitionis illius, Domine IEHOVIH, nomē verò, Domine, siue ADONAI, ius authoritatèq; adscribit ei, qui appellatur ad cognoscendam diiudicandamq; causam. Appellatur autem Deus ipse nomine illo arcano, ad Israeliticā tutelam amplificationemq; pertinet. hunc enim Deum causæ suæ cognitorem primū, deinde iudicem atq; vindicem sibi postulat Samson: Tu, inquit, qui sæpè alias mihi grauius illatas ab inimicis iniurias, me ministro, iueus iudex punisti, hæc demum grauissimam contumeliam, crudelemq; iniuriam animo pariter atque corpori factam meo, eo quo consueuisti pacto vindex ac iudex in hos animaduertendas curato, viribus, inquam, non meis, verum à te, vt antea, suffectis, quibus meam vlciscar vicem. Et redde mihi nunc fortitudinem pristinam. In exemplari, Et corrobora me etiam vice hac. Vnde nõ perpetuam atq; continentem, quasi innatam, sed pro ratione atq; vsu suffectam & auctam, stupendam illam roboris vim viro adfuisse intelligimus. Deus meus. Iudicis, gubernatoris, vltoris, ac providentis nomen, ELOHIM, hoc loco usurpatum, iudicij diuini probationem ex euentu firmandam postulat; idq; si de duce ac magistra fit, cuius admirabilis ad conciliandum Deum virtus atq; experientia est. Vt vlciscar me de hostibus meis. Iudicalem vltionem implorari iam diximus, quam iusta querela & grauis mereretur causa. De hostibus meis, duplici nomine iniuriis & infestissimis, hoc est, cum priuatarum inimicitiarum aduersum se, tum publicarum aduersum religionem & paternam disciplinam, Israeliticamq; dignitatem. Namque

in exemplari persona nomen utraque significatione notatum est: De Pelistim. De Palaestinis, quos in contemptum nominis tui, meiq; contumeliam & calamitatem grauissimam, viroque me lumine priuasse doleo & conuoror. Pro amissione duorum luminum. Vnum oculum sibi erui contumeliosa ignominia ac iniuria crimine accusare poterat, nedum utroque se orbatum grauissimè doleat, iudiciq; dolendum ac miserandum exhibeat; atque adeò insania sua morbum ab illis conquistum, summoq; studio excitatum, significanter indicat. Igitur duplex causa hic agitur: altera Palaestinarum, Deo suo gratulatum, & ius proprium ex Samsonis calamitate laudantium; altera Samsonis, iniuriam sibi illatam clamantis ac lamentati, & iudicium fidemq; Dei sui veri implorantis. utriusq; causae ratione ex euentu declarandam fides iam postulat, & terrarum orbis hominumq; animi expectant. nam eas partes valere constiterit, quas exitus ostendet. Nam si quas vires ille sibi optat & poscit, Dei beneficio obtinuerit; votum quoq; suum eiusdem Dei iudicio probatum declarabit.

Et apprehendens ambas columnas quibus innitebatur domus, alteramq; earum dextra, alteram laeva tenens.

IN summis minimisq; rebus agendis intellectum, delectu, & conatum tantummodo nostra in nobisq; esse, humani ingenij indagatores definire; cetera verò omnia externa atq; aliunde profecta confessi sunt: quae si ex animi sententia successerint, ei parti, unde nata sunt, accepta referentur. culpa itaque, atque huic opposita laus, ex illorum trium usu unicuiq; adscribitur. Nam si quis rectè intelligat, recteq; velit & conetur, is profecto commendationem; sin verò perperam illa agat, vituperationem commeretur, quemcumq; demum exitum res, de qua agitur, habuerit. Quam ob rem in communibus ac promiscuis rerum generibus nō satis probè ex euentu vel vituperatione, vel laudem peti consentaneū est, meritoq; illud imprecabatur quidam:

Carcat successibus opto,
Quisquis ab euentu facta notanda putat.

Verum in maximis & communia exempla superantibus ausis, quibus tam difficilis inciderit nodus, ut, nisi Deus intersit, vindicari & solui non possit, si inuocationem, implorationemq; fidei certus consequatur euentus, causa cum primis honestas, & aperta Dei constare dicenda est voluntas. Sensum igitur voluntatemq; Samsonis in causa aduersus Palaestinos instituta, superiores versus ostenderant; conatus verò hic iam spectatur, alteram atq; alteram ex medijs iisdemq; maximis columnis, dextra leuaq; tenente viro, atque post postulatam diuinum numen & robur impellente: siquidem conatum illum adhibitum impellentis, non trahentis habitu spectandum, exemplaris lectio docet aperte: Et innixus est super eas, alteram in dextera eius, alteram in sinistra sua. ita ut in illo ipso extremo rerum à se gestarum exemplo authorem superioremq; agens, ruinam ipse fecisse & intulisse

magis

magis quàm passum fuisse diceretur, atq; postea cum in tanta lapidum ac rudum mole sepultura causa educendus esset, non recubans ac iacens, sed incumbens potius maximo cum spectatum stupore viseretur. Huic etiam cogitationi illud addendum, videlicet maiorem multo vim ad magna pondera impellenda, quàm ad trahenda exigi; quod facile aestimabunt y, qui mechanicarum disciplinarum expertes non fuerint. Atque haec simul coniuncta omnia dubitationem prorsus controuersiamq; adimunt, de huius à Samsone maximi facinoris suscepti & peracti iure atque honestate; cum exitu ipso ultra humanam omnem sortem obseruato, voluntatem auctoritatemq; probent iudicis Dei, cui vno praelio, per vnum bellorum suorum ministrum facto, tot impiorum hostium millia vnico impulsu occidenda ac perdenda, vnicuiq; maximi templi Deo illorum dicati ruina, impietatis vanitatisq; redargute ignominiosum monumentum aeternè statuendum decreuerit, atq; eadem opera peccatum prodita antea sanctitatis in eundem cladis ministrum expiari puniriq; voluerit: maximo tamè cum honore & praconio, tanta iniuria tam praclare atque fortiter, imò tanto cum victoria miraculo vindicata. Iam verò & viri vltro pro patria religione, pro causa sua honestate sese deuouentis, atq; votum apud superos probantis, extremam vocem audiamus.

Ait, Morietur anima mea cum Philisthim.

MORTALIS huius vitae usuram tantum hostium perdendorū, atque religionis propriae exornandae & asserendae causa, extremo casui sibi exponi, cetera verò omnia integra, propria, perpetuaq; mansura esse ait. Namq; hic nomen NEPHES usurpatur, quod animam significat, ea ratione qua corporis vitae ministram & opificem esse, Philosophi definiunt; qua, inquam, cibum potumq; appetere, qua concoquere, qua vigiliam & somnum diuidere, qua nutrire & incrementum parare, denique qua aspirationi ac respirationi continenter operam dare, qua corporis membris motum ac sensum sufficere cognoscimus: qua verò intelligere, sapere, & iudicare deligereq; homini datur, nō NEPHES, verum RV A H H, id est, spiritus, illa princeps humanae naturae portio appellatur. Latinis verò antiquis ac doctis hic animus, anima illa dicitur, quae, qua parte vitam administrat animantibus omnibus, persimilem & actionem & vocem sortitur.

— Mundi

Principio indulfit communis conditor illis
Tantum animas, nobis animum quoque.

Superior illa pars, quam spiritum siue animum vocamus, nec interit, nec actione etiam post huius vitae decursionem vacat: inferior verò altera NEPHES, atque anima dictitata, exacto vitae spatio, nihil interim agit, quàm diu à corpore seiuncta fuerit. S. S. E. V. eter escis, & esca ventri: huc & has 1 Cor. 6.
destruet Deus. Namq; haec eadem post resurrectione alio modo su. scorpori impendet vires & efficiencias, in iis praecipue, quibus immutatio illa continget,

DD

1. Cor. 15. *tinget, de qua scriptum est: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. His enim Christi uiuentis instar uiuendo agnosceretur, qui nec moritur, nec morti ultra obnoxius esse, nec doloribus ullis tangi potest.*
- Ph. lip. 3. *S. S. E. Qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Nam de iis, quibus hanc sortem sua vitia inuiderunt, alia differendi ratio fuerit. Igitur illam tantum animæ portionem sibi deuouerit, Samson proficietur, quæ humano corpori semel dissocianda necessario est, idque*
- Genes. 1. *fuit olim stata diuini iudicij sententia fixum: Pulus es, & in puluerem reuerteris. Moriatur, inquit, anima mea cum Philisthiim. adnotanter dixit, Cum Philisthiim, non autem cum animabus Philisthiim: siquidem ipse animam tantum sibi morituram, cæterorum uero non animas solum, sed animos, eo modo quo impij pereunt, interituros, hoc est, à Dei superiorumque felicitate seiungendos, ut hædos ab agnis, credebat. Nam ut uita aeterna Deus est, ita è diuerso aeterna mors Deo carentes consequitur. Hoc alijs compluribus locis, quid & quemadmodum antiqui Israelitæ de animarum immortalitate senserint, obseruatione diligenter adhibita, cognouisse expediet. Huc planè illud pertinet. Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere; sed potius timete eum, qui potest corpus & animam mittere in gehennam ignis: Namque altera pars ad NEPHES, altera uero ad RUAHH, hoc est, ad spiritum referenda est: quamquam uocabula hæc interdum non ita distinctè usurpentur. Quod uero adiunctum est, Cum Philisthiim, animaduersionem attentionemque legentium postulat, ad uerum piorum atque impiorum cognoscendum exitum. Quippe Samson tantum animam suam morituram, Palaestinos uero totos perituros aiebat, hoc est, corpore secum una, animo autem in gehennam detrudendo, sine ulla redemptionis expectatione: utrumque autem ex iudicio Dei, qui potest & corpus & animam, ob malum pereuntium meritum, perdere.*

Concussisque fortiter columnis, cecidit domus super omnes principes, & cæteram multitudinem quæ ibi erat: multoque plures interfecit moriens, quàm antè uiuus occiderat.

QUAM QUAM morte uenalem, tamen uictoriam hanc uerè appellandam, atque hoc nomine celebrandam, lætionis ratio & obseruatio indicat: namque Palaestinarum satrapas omnes cum omnibus ferè ipsorum aulicis comitibus, atque ad eò feminis & pueris principibus, quorum plena turades erat, tantum præterea reliqui populi ex omnibus satrapis eodè coacti, unico uiri impetu, unica plaga peruisse, prælij diuini tamen exemplum admirabile atque manifestum fuit, in quo altera pars aduersus alteram concurrerat. hi omnes, ut illi uni capto, atque crudelissimè excepto, immaniter ac turpiter insultarent, & necem postea pro libidine afferrent; ille uero, ut læsa & irrisa sua, hoc est, ueræ religionis, atque illata simul sibi iniuria uicem ulcisceretur. In media igitur illorum de uictoria sua letitia, in ipso in-

sultationis clamore atque cachinno suppeditatis diuinitus uiribus usus uir, uincendi illam consuetudinem, quam uiuus probauerat, uincendi, inquam, non armis, curribus, aut turmis equitum, cæternis uero peditem, sed fortitudine cælesti planè, & quouis oblato ad plagas instrumento, uel inepto, ut asini maxilla, nunc demum morti deuotus ac iam moriturus longo interuallo superauit. Multoque plures interfecit moriens, quàm antè uiuus occiderat. Ita qui promissus, datus, notusque, ad hoc fuerat, ut Israelè de manu Palaestinarum liberare inciperet, quam gerendam commissam sibi crediderat, quoad uixit, strenuè ac fortiter præstitit, moriturus quoque fortissimè peregit, atque ita diuinum de se responsum reapse firmavit. Concussis fortiter columnis. In exemplari lingua actoris incumbentis, & regione pugnantis habitus ac gestus exprimitur, deliberatioque certa, & efficax indicatur uoluntas, uerbis VAI ET BE COAHH, incubuit in uirtute. diuina fretus ope, atque postulata & obtenta uirtute usus. non qui recumbens aut retrorsum conatus columnas traheret secum; sed qui incumbens potius impetumque, faciens impelleret. itaque in ipsa ruina cæteris temerè iacentibus, ut quemque casus occupauerat, ipse non resupinus nec obliquus, sed prorsus repertus fuit; ut superior etiam mortuus fuisse, uel inuitis hostibus agnosceretur.

Descendentes autem fratres eius, & uniuersa cognatio, tulerunt corpus eius, & sepelierunt inter Saraa & Esthaol, in sepulchro patris sui Manuè.

SEPELIENDI cura apud Israelitas antiqua & constans obseruatur, pro locorum ac temporum personarumque ratione, diligenter inita. Namque sepulchrum ad uitæ ac ueritatis testimonium ac monumentum refertur in primis: deinde in honoris uiuentibus debiti ius, mortuis funus ac sepultura decernitur. Potissimum uero atque studiosissimè, quod uidelicet certa non modo de animæ immortalitate, sed de corporum etiam resurrectione tenebatur & colebatur spes, quæ in illo ad Abrahamum diuinitus factò promisso sulta quondam stabilitasque fuerat: Ego protector tuus sum, ET MERCESTVA MAGNA NIMIS. Ex hoc alijsque similibus Dei promissis & oraculis illa cognoscendarum familiarum, atque in morte etiam obseruandarum & colendarum disciplina orta, illaque historiarum frequens est profecta commemoratio: Et sepultus est in sepulchro patris sui. Et connumeratus est ad patres suos. Et sepeluit Saraa uxorem suam in sepulchro spelunca duplicis & quæ ad hoc genus referuntur cõplures aliæ animaduersiones. Fuit igitur Samsonis fratribus & propinquis diligenter adhibita cura, uiri corpus ad sepulturam postulandi & impetrandi, atque honestissimo funere asportandi, & in maiorum suorum sepulchro condendi: in quo & cognatorum sedulitatem, & Palaestinarum humanitatem laudare est. illorum quidem, qui nihil

veriti vel hostium potentiam, vel conceptum aduersus Samsonem odium, frequenti turba ad cadauer postulandum prodierint: horum vero, qui corpus eius, à quo tantam in se suosq; factam stragem senserant, funeris tamen ac sepulchri honore non prohibuerint, sed facile permiserint magna cum hominum celebritate efferrì, atque in magni ducis victorisq; morem triumphi instar habente funere cohonestari, cui permissioni rerum gestarum admirationem quoque, & futurae fortasse calamitatis dubitationem ac metum, viam muniisse arbitramur. Namq; vero simillimum est, eos, qui non viventem modo, atque sentientem, nūquam sine suo magno malo laeserunt, sed etiam morientem sibi perniciosissimum experti fuerant, ne etiam si mortuum apud se retinere, vel quoquo modo sepultura iure arcere tentarent, ultorem etiam paterentur expauisse; cum praesertim illa omnia, quae euenerant, non iam ad humanas causas naturae exempla alia, sed planè ad diuinam efficientiam referri res ipsa cogeret; constaretq; publicè, illum curae esse Deo suo, utpote quem Nazarenum, hoc est, peculiari ritu ac modo seruum addictum fuisse, ipsius etiam confessione peruulgatum esset. Funeris porro exsequias & fratrum & cognatorum frequens turba prosecuta fuisse dicitur. Namq; horum huius rei praecipua cura ex more officioq; fuit. Fratres verò dicuntur, qui cumque proximis gradibus coniuncti sunt: ceteri verò, qui ad aliquam nepotum Israelis familiis adnumerantur, BETH ABIHV, domus patris eius, siue cognatio nominantur. & fortassis post illius ortum alij quique liberi parentibus procreati sunt, quorum, quia nihil ad historiam attingebat ampliùs, breuis haec mentio facta est. Sepulchralis verò loci adnotatio & indicatio ad veritatis monumentum facit, & ad familiarum tribuumq; dignoscendam rationem.

Iudicauitque Israel viginti annis.

ÆTATVM, saeculorum, ac temporum rationem numeri huius nomen spectat, quam apud Israelitas à promissorum initio ad Christum usque Regem quàm diligentissimè subductam obseruatamq; esse oportuit. Omnes verò vinculorum Samsonis siue menses siue dies, hoc annorum continentur numero. Nam idem vita atque peracti magistratus finis viro fuit. sed huius numeri facta mentio, hic ad vitae finem, superiùs verò ad honoris ac muneris durationem refertur.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

FVirque eo tempore vir quidam de monte Ephraim nomine Michas.

TVRBVLENTVM, inconcinnum, atq; à veræ virtutis ac ciuilitatis forma discrepantem reipub. statum esse, interim dum nec princeps nec magistratus teneat, cui paternarum legum observatio curae sit, hoc atq; huic sub-

iunctis capitibus docemur, tribus descriptis historiis immoderatae libertatis, & superstitionum atq; praedationum licentia. Antè verò quàm explicationem inimus, certum utriusque historiae tempus indicare ad institutum nobis officium pertinere arbitramur. Sunt enim qui haec ad Cusam Risgathaim tyrānidis atatem referant, idq; adstruant ex lectione libri qui Mūdi series inscribitur: in quo Gathnielis filij Chenaz tempore facta haec dicitur, propterea quòd scriptum sit: Māsītq; apud eos idolum Michæ omni tempore quo fuit domus Dei in Silo. Sed cur magis à Cusani tempore inchoanda haec ratio sit, quàm à Iosuae diebus, cum primum Dei domus in Silo constituta fuit; nulla alia vel ratio producitur, vel autoritas citatur, praeterquam illa: In diebus illis non erat Rex in Israel. Numquam autem consulem, vel iudicem, vel praefectum aliquem desideratum Israelitis legi, nisi Cusam Risgathaim tyrannidem exercente. Namq; Regis nomine principem quēpiam Reipub. habenas tementem significari his lectionibus, expositores fatentur omnes. Quod ubi conceditur, Gathnielis tempus ab hac ratione excludendum erit, in quo nihil publicè audere quisquam potuit, quod vel à tyranno antea, vel ab ipso Gathnielle non compefceretur, praesertim nouādis bello rebus, quales inferiùs narrabuntur. Quamobrem hoc potissimum loco narrationes hae inductae sunt, quòd numquam magis Israeliticum populum vitiorum vindice caruisse existimamus, quàm Samsonis temporibus extremis, hoc est, dum ille primum Dalile amori vacaret; deinde verò, dum vincetus apud Palaestinos retineretur; ac interim etiam, quoad quispiam, qui Samsoni succederet, exstaret. Atq; ita rectissimè ab interprete nostro Latino explicationis causa additum est, Eo tempore. Ea, inquam, tempestate, qua Samson indignis modis distentus, Israeliticis rebus administrandis nullam operam dabat, id quod mox narrabitur nouarum rerum, tum in religione, tum in ciuilibus status turbatione euenit. Vir quidam. vnicum nomen is, duabus vocibus singularitatem significantibus, aptè explicatur. Nam singularem virum appellare, appellatumq; indicare, historiae author voluit. De monte Ephraim. locus tribum indicat, tribus autem facti arguit indignitatem, & audaciae crimen amplificat, utpote rebus extra ordinem confusis ac perturbatis.

Qui dixit matri suae: Mille centum argenteos, quos separaueras, & super quos, me audiente, iuraueras, ecce ego habeo, & apud me sunt.

Ex colloquio facti series velut certo confessionis testimonio narratur; idq; breuius & significantius ab historiae scriptoribus aliquando usurpari solet, quàm si res aliàs didascalico exponeretur stylo. Atq; narrationis genus hoc etiam apud externos obseruatur, ut in prima Terentij comædia videre est, ubi Simo Sossiae semel ad scenam inducto, totius rei, de qua agitur, argumentum rogando & respondendo enarrat. quod ad historiarum & poematum cognitionem adnotasse retulerit. Est autem historiae argumentum

huiusmodi. Vidua quaedam ex Ephraitarum gente mille ac centum siclos argenteos, certo in domus loco sepositos, condidit; ex quibus nonnihil sibi atque suis ad religionis priuatum cultum comparare cogitauerat. eam pecuniam filius, Michas nomine, siue casu, siue ex obseruatione repertam, aufert. mater, damnnum sibi datum grauius ferens, raptori incerto quamuis dira & mala multa muliebri impatientia precatur: quæ filius audiens, euenturæque metuens, matri tandè confessus rem, ut egressus, indicat. nec verò argentum clam referre, & opportuno ad reperiendum loco reponere, satis esse arbitratur, ut qui maternæ imprecationis diritatem & pondus efficacitatemq; horreat. Mille centum argenteos. Siclos intelligimus semiciæ ponderis singulos, conficientes in summa uncias quingentas & quinquaginta. quod non citra augurij superstitionem à femina obseruatum arbitramur. Argenteus, siue CHEZZEPH, cum certo numero indicatur, siclum apud veteres significabat. Quos separaueras, quos furto amiseras. ita explicandam versionē, nos Hebraica oratio, Chaldaicæq; & Græca interpretatio docent. ASSER LVCAHH LACH, τοὺς σὺλλήφθεντας τοι. Et super quos, me audiente, iuraueras. dira detestatione egeras aduersus raptorem quemcūque: quam nisi ego audissem, non tam horrissimam efficacem. Primæ enim verbum ELITH, hoc precationis genus indicat. atqui furtum ipsum peccatum ducebat filius hic. quod ad damnū matri datū attineret, id reposita ac restituta re præstari potuit: sed quod detestatio illa grauissima, nō nisi placato matris animo expiari posset, arbitratus homo, confessione facinus à se peractum detegendum curauit: Ecce ego habeo, atq; ita sospitem pecuniam assero, quod ad factum damnnum attinet: quod verò ad iram detestationemq; tuam, Apud me sunt, apud neminem alium fuere hætenus; ita ut utraque culpe pars in me sit casura. sua in lingua VE ANILAKAHTIV. Et ego sustuleram illud. Quo sermone mater & reperti argenti gaudio, & filij religionis cura pariter affecta, virumque ad viri expiationem & commo- dum conuertere studet.

Cui illa respondit: Benedictus filius meus Domino.

UT detestatio antea certis verbis concepta & pronunciata fuerat; ita rursus, expiationis causa, bonis verbis & fausta precatione agitur. Quandoquidem te furti solum authorem accusas & confiteris, curandum mihi est ut securus de hac re agas: neq; enim mihi in mentem venerat, potuisse te mihi nummos surripere: non enim ipsa natum dira detestatione prosequer, quem potius faustè ac feliciter beateq; viuere peropto, & nunc etiam curo, precor, atq; oro, ut ne quid tibi eueniat mali umquam, sed ut benedictus sis Domino; tantum abest ut maledictum & infelicem te velim.

Reddidit ergo eos matri suæ, quæ dixerat ei, Consecraui & voti hoc argentum Domino, ut de manu mea suscipiat filius meus, & faciat sculptile atque conflatile: & nunc trado illud tibi.

NARRATIONIS initium ex facto petitur. Non enim illa argētum filio

filio concedere voluit; sed orationem, siue veram, siue confictam reperit, qua religionem prætexens, sublatos furto nummos reciperet, exponēs nimirum, non profanam nec vulgarem esse pecuniā, sed iam pridem Deo dicatam, & sanctam, in usum simulachri ad cultum conficiendi, eamq; omnem rem filio curandā vouisse sese ait. Ne verò ille sese curaturum reciperet, acutè illa cauit illo sermone, Ut de manu mea suscipiat filius meus. Atq; ita omnem aliam curandi rationem exceptam voluit; quod & subiuncta etiam expositione muniuit: Et nunc trado illud tibi. In exemplari lingua futurū verbi tempus exprimitur, Tradam illud tibi: Tu modò mihi reponas tibi euestigio mea manu reddendum. nam mea manu ac sponte mea tibi curaturo numerandum, cum pridem separarem, constitueram. Hæc autem oratio illum ad necessariam solutionem adegit.

Reddidit igitur eos matri suæ: quæ tulit ducentos argenteos, & reddidit eos argentario, ut faceret ex eis sculptile atque conflatile, quod fuit in domo Michæ.

QUÆ tulit ducentos. Interim dum illa argentum sibi restituendum curabat, totum sacrum ac dicatum aiebat: post verò, iam pecuniæ compos facta, partem tantum simulachro faciendo impendit, reliquum omne sibi retinuit. Neq; enim quicquam amplius ex lectionis filo & stylo, de illa pecunia factum intelligimus. Ex centum itaq; argenti uncias effigies lignea, ut apparet, primū facta & exsculpta fuit, eademq; deinde argenteis bracteis, artificis periti operà, obducta, quæ totum exterius opus argenteum, nitensq; præstaret. hoc enim nobis duo nomina PEZZEL & MAZZECHAH indicant. quod quidem operis genus antiquis in usu fuisse, & quæ nunc reperiuntur argento affabrè impacto, numismata arguunt, & illi apud Sazyricum versus distinctè referunt.

Hæc ibi si non sunt, minor existat sacrilegus, qui Radat inaurati femur Herculis, & faciem ipsam Neptuni, qui bracteolam de Castore ducat.

An dubitet solitus totum conflare Tonantem?

Itaque Sculptile effigiem ipsam interpretamur, ex ligno aut alia materia quæ modò dolari posset: Conflatile verò bracteas, quibus effigies obducta, totum opus velut argenteum venditabat, à verbo $\gamma\omicron\varsigma$. idq; totum ducentorum siclorum impensis confectum est. reliquum verò argenti omne mulieri retentum, quæ, ut filium religione ad damnnum parcendum adigeret, illud à se Deo dicatum aiebat. facile autem imponere postea potuit, cum non omne, sed argentum à se sacratum diceret. Nam ita illa pronunciauerat: Sanctificare sanctificauit argentum ipsum. Animaduertendum verò est, quàm facile sexus ille à vera pietatis candore ac simplicitate ad superstitionem delabatur, seseq; nunc in hanc, nunc in illam cogitationem vertat, semper addiscens, & nunquam ad veritatis scientiam perueniens, ut diuus

Paulus ait. unde prouerbio apud Israelitas celebratū est *עוונת אירת עעורה כל הרעות מן נכבץ* Violatio violationem promit, à feminis mala omnia. Atq; in disputatione de votis apud antiquos instituta mulierum nota, nec vero nec sibi ipsis constare admonemur. Quod fuit in domo Michæ. Hoc matrem filio indulgendi studio voluisse egisseq; intelligere possumus, atq; hoc pacto execrationis metum adimere curasse, & restituta pecunia desiderium lenire; ei verò rei ipsam Micham opportunitatem commoditatemq; præbuisse, ædícula nimirum intra propriam domum exstructa ad priuatum cultum, quæ tamen nondum vel sacra, vel alicui numini dicata fuerat: hæc enim huius atq; subiuncti versus connexio est.

Qui ædiculam quoque in ea Deo separauit, & fecit ephod & theraphim, id est, vestem sacerdotalem, impleuitque vnus filiorum suorum manum, & factus est ei sacerdos.

Qui ædiculam. Expositio est rationis quamobrem in filij ædibus simulachrum illud fuerit collocatum, quòd videlicet ille iam pridem ædiculam priuatam, siue sacellum domi suæ ponendum curauisset, Deorum colendorum causa, vbi tamen nullū nominatim Deum hætenus collocauerat. Ex verbo versus hic ita sonabit: Et vir ille Michas ei [erat] ædes E L O H I M. ædícula non Domini solo nomini ac numini, sed deorum, hoc est, sacra sepositaq; ædes, nondum tamen initiationibus consecrata. Nihil autem procliuus in antiquis ac sacris lectionibus obseruauimus, quàm superstitionis morbum ex materni erroris contagio filiis inherere, cum consuetū & familiare spectaculum puerorum teneros animos facile corrumpat; qui, vbi semel illa in aetate vitium fecerint, foueri magis & augeri, quàm corrigi nouerunt.

Iua. Sat. 14.

Sic natura iubet, velocius ac citius nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cum subeant animos authoribus. vnus & alter
Forfitan hæc spernant iuuenes, quibus arte benigna
Et meliore luto finxit præcordia Titan.
Sed reliquos fugienda patrum vestigia ducunt,
Et monstrata diu veteris trahit orbita culpæ.

Tantum materna stultitia indulgere voluit Michas, ut quæ puer errorem iuxerat, iam vir factus, ad insaniam vsque foueret. ideoq; bis in hac narratione vir appellatur; initio capitis, Fuit vir de monte Ephraim; & quinto versu, Et vir ille Michas habuit ædem E L O H I M. Sed cum non satis insanie hoc esset, ad furorē vsq; progressus ipse, de sua pecunia Ephod & Theraphim faciendâ curauit: quorum alterum vocabulū sacerdotalem vestem, ut interpret noster explicat, significat; alterum verò imagines quasdam cali astrorumq; certa obseruatione confectas, & ritibus sacratas, ad auguriorū, diuinandiq; abusum, quales ex Labani domo Rachel filia discedens, quòdam abstulisse memoratur. Nec verò hoc scelere contentus Michas, materno,

Gen. 31.

suorū morbo indulgendum decreuit, sed vnum quoque ex liberis suis sacris imitandum, atq; staminem sibi sacrificulūq; constituendum curauit, nulla nec diuina, nec humana, præterquam libidinis mentisque suæ auctoritate ac facultate, ad eam rem adhibita: ita ut breui tempore, non numinis tantum veri maiestas vano & sacrilego signo læsa, sed omnis diuini cultus ratio, templo erigendo, vestibibus & imaginibus auguralibus conficiendis, & sacerdote, nec legitime tribus homine, nec legitimis ritibus constituendo, contaminata ac perturbata euaserit. Impleuit manum. Initiationis, institutionis, atq; doctrinæ instructionisq; significationem huiusmodi tropo exprimi obseruauimus, exemplis compluribus in Leuitico rituali adnotatis. Et factus est ei sacerdos. priuatus homo, atq; vnus ex tribu genteq; sua, tamen publicum sacerdotale ministerium & officium, quod nulli, præterquam Aaronis filiis obtinere atq; exercere fas fuerat, omnibus exceptionibus contemptis & posthabitis, sibi non supersticiosè modò, verum & ambitiosè ad gloriam vsurpauit. Siquidem ambitionis superba ac teterrima pestis, non humanas tantum, publicas & priuatas res, verum diuina etiam & caelestia tentat, sibiq; subycere molitur.

Atque vti nam nostri ritus, Christianaque tantum
His intacta malis agerentur sacra. sed vnus
Iam sibi quisque suas priuatas ducit in ædes
Quidquid communi veteres coluistis honore.

Sed præsentis mores corrigere odiosum nimis, nec nostri vel muneris, vel instituti est. Igitur breui tempore in vna familia multorum in religione scelerum à matre inchoatum, à filio auetum, promotum, & absolutū exemplum notauimus. Vnde hæc monstrata tamen, vel quo de fonte requiris? Rogationi huic historię author euestigio respondet:

In diebus illis non erat Rex in Israel, sed vnusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

QUANTA sit strenui, fortis, ac legitimi gubernatoris in ciuitatibus, ac publicis rebus commoditas, quanta utilitas, aperto epiphonemate declaratum intelligimus. Nam principis & moderatoris diligentia quamquam aliquando requiri solet; corrigi tamen, & restitui potest, atq; ad eò timeri conuenientia, ut aliquando expergefacta, labantes aut nutantes vindicet, ac reponat res. numquam autem tantum vel sceleratissimo cuique visus atque incolumibus principibus licere potuit, atq; iis licere visum est, qui nullum, quem colant, quem obseruent, quem metuant, vel Regem, vel magistratum agnoscent. Oderunt peccare boni virtutis amore. Tu nihil admittes in te formidine pœnæ. Hæc vbi non formidatur, vel ignauissimi & impotentis animo præditi, atq; infirmo, qualis muliercularum est, diuina humanaque omnia vsurpare, miscere, & euertere non dubitant; nemoq; horum est, qui sibi rationem non inueniat, quam honestatis nomine ausis atq; facinoribus prætexere studeat. Vnusquisque quod sibi rectum videbatur. Quippe

E E.

specie

specie recti nos decipi, antiqui omnes docti confessi sunt. atq; hoc pacto rectum non ex propria recti honestiq; ratione, sed ex vnus cuiusque libidine desinitur. In exemplari legimus. Singuli rectum in oculis suis facient. Quocumque & qualicumque modo singulorum oculi affecti erant, tali ratione de recto atq; obliquo non tantum iudicabant, sed ad mentem vsq; explendam agebant & curabant. Nec verò obseruatione caret, quod adnotanter legimus, Rex in Israel. Nam Regis, siue MELECH nomen consulem, gubernatorem, ac principem virum significat, qui modo consilio rempublicam administrat; à verbo MALACH deductum, quod consulere apud Latinos dicitur. Samsonis autè apud Palæstinos capti temporibus, nemo princeps vir erat, qui in curando ac procurando publicarum rerum, ac præcipue religionis statu seueritatem & sanctitatem repræsenteret Israelis illius antiqui, cui huiusmodi contaminationibus familiam gentemq; suam expiandi, & vnico Dei veri numini cultum exhibendi, cura fuerat efficacissima.

Gen. 35. S. S. E. Iacob verò, conuocata omni domo sua, ait: Abijcite deos alienos qui in medio vestri sunt, & mundamini, ac mutate vestimenta vestra. Surgite, & ascendamus in Bethel, & faciamus ibi altare Deo; qui exaudivit me in die tribulationis meæ, & socius fuit itineris mei. Huius viri exemplum Israeliticis Reges & magistratus in religionis instauratione obseruare oportuit. Cuius etiam rationem habere nostros Christianos principes maxime decuerit. Desiderati itaq; boni vindicis defectum magna licentie atque temeritatis monstra pronum est consequi: quorum cum vnus iam exemplum notauerimus, alterum nunc deinceps diuerso argumento, sed permissivo exitu audiemus.

Fuit quoque in tempore illo alter adolescens de Bethlehhem Iuda ex cognatione eius, eratque ipse Leuites, & habitabat ibi.

E A D E M tempestate qua Samsoni capto ac detento Israeliticis rebus consulere non licebat, summa inter Israelitas licentia grassabatur, qua nihil omnino nec publicè nec priuè pro hominum audacia confici vetabat. Hæc autem impunitas ad Eli vsq; Sacerdotiũ & ministerium durasse videtur toto ferè anno. nam qui diligentius temporum subducunt rationes, ducentos interregni dies à Samsonis morte, vsque ad Eli præfecturam numerant. Igitur non satis fuit Michæ simulacrum domi sacratum collocasse, ediculam dicasse, sibi suo Ephraimæ authoritatem sacerdotij & munus officijq; demandasse, nisi aliud etiam ex occasione admitteretur, quo consilium suum de priuata religionis authoritate stabilitum crederetur. De Bethlehhem Iuda, ex cognatione eius. Pronomen eius ad Iuda refertur, & urbem ipsam adnotat, non iuuenem. Fuere enim duo oppida hoc nomine dictitata, vt in sacra Geographia didicimus: quòobrem distinctionis causa huic urbi vel Iuda, vel Ephrata plerumque adiungitur. significat verò adnotatio iuuenem illum non fuisse ex loci indigenis, qui omnes ex Iuda

ortum

ortum ducebant, sed Leuitem omnino fuisse, eòq; commigrasse aliquando comparandi sibi victus causa, aut alio fortasse consilio. Nam quamquam sua Leuitis vrbes ad habitationis usum adscriptæ fuissent, hunc atq; illum ex illa tribu hominem alio atq; alio diuertere nihil prohibebat, modo professio & sensus ad suum vnumquemque genus referret. Nam quod nonnulli existimant matre Bethlehemitide, & patre Leuita hunc fuisse ortum, nulla ex lectiõis coniectura pendet, immo aperta exceptione veritas explicatur, Ipse erat Leuites, notus & manifestus omnibus, atq; eodem cognomine ab incolis appellatus, & habitabat ibi. in exemplari sic apertissime: Et is Leuites, & is peregrinus [siue advena] ibi. non ciuis, nec in Iudeorũ censu conscriptus, sed hospes & Leuites, ad Leuitarum munus officijque pertinens. cumque nihil illo in loco haberet, cuius necessitudine detineretur, alio commigrare constituit.

Egressusque de ciuitate Bethlehhem, peregrinari voluit vbiicumque sibi commodum reperisset. Cumque venisset in montem Ephraim, iter faciens, & declinasset parumper in domo Michæ, interrogatus est ab eo vnde venisset.

I N O P I A plerumque & commodioris artis defectus, nonnumquam verò ingenij inquietior natura, iuuenes ad locorum mutationem peregrinandiq; consuetudinem incitat. Namq; maturior ætas, nisi aliàs vagandi licentia disfluat, plerumque certo sine, & conceptis animo caesis, migrandi laborem ac molestiam subit. Atqui iuuenem huc fuisse, & Bethlehemi primò hospitem egisse, inde verò nullum ad certum locum iter destinasse legimus, sed vbi commodum reperisset. in exemplari: Ad esse hospitem vbiicumque inuenerit, nec locum, nec artem, nec munus aut officium, nec ministerium vllum sibi aut propositum, aut exceptum indicat locum; sed quocumque in loco oblatam ac repertam commodam vitam victusq; conditionem accepturum declarat: consilio itaq; certo, incerti euentus iter arripuit. Oportet verò Micham ditiores fuisse hominem, atq; etiam hospitalem, quod ea antiquis laus grata esset, ex humanitatis nata studio, vt credere par est, vel etiam ex ambitione nonnullis gloriosè petita. Namq; & Græcorum & Barbarorum historiae & poemata multis huius rei exemplis passim lectores instruunt. Nec verò tantam olim fuisse iter agentium, non dicam vagorũ hominum copiam, atq; nunc existimamus, vt nec ignotorum hospitia timorem & suspicionem, nec notorum sumptuosiora & grauiora conuiuia tedium parerent. Nec meritoriarum tabernarum tam frequens vsus fuerat, in montanis præsertim regionibus, quò rariores viam facere ac diuertere, & non nisi certis ferè de causis, solerent. Atq; ita iuuenem illum ad Micham, non commorandi, sed pernoctandi animo diuertisse, versio nostra rectè indicat illa vocula parumper, quam ex primæuo verbo expressit, LAGHASSOTH-DARCHO, ad faciendum iter suum; vt postridie inde vltra profectus,

viam tenderet suam ad frequentiore locum; quippe cum in monte illo, raris habitato focus, nullam sibi conditionem opportunè repertam iri putaret. Verum cum iam semel victum sibi parare quocumque loco, quocumque pacto constituisset, facile in conditione adduci potuit, sua spe & cogitatione longè utiliore honestioreq; visam. Interrogatus ab eo vnde venisset. Interrogationis formula in exemplari lingua ME AINTHABO diuisam responsionem postulat, ac si Latine diceretur, Vnde tu, & vnde iter hac agis? cui non dissimilis illa sciscitatio erat, Quere & refer vnde domo, quis? Cuius fortune, quo sit patre, quòve patrono? Namque ex respondentis oratione, rogantis conicitur mens.

Qui respondit: Leuita sum, de Bethlehhem Iuda, & vado ut habitem vbi potuero, & utile mihi esse prospexero.

Ex verbo autem: Leuita ego de Bethlehhem Iuda, & ego vadens ad peregrinandum in quo reperero. Generis ac gentis professione querenti verè satis facit, ac sibi ipsi consulit honestius excipiendo, propter sacra ac Deo dicata tribus reuerentiam. id verò ut facilius crederetur & promptius, non patria, quam fortasse longius disitam multo antè reliquerat, sed proxima consuetudinis locum, testimonij causa appellandum celsi, quod maiorem fidem faceret, ac si sese Iudæum ex Bethlehhem esse dixisset. Nam cum rogatus diligenter de notis apud Bethlehhem hominibus, & loci indicare omnia rectè posset, atque ita ibidem natus credi, maluit aperta ac distincta partitione ad interrogata respondere, & rem, ut sese haberet, exponere. Atq; ita in antiquis iuris regulis communi vsu ac statuto preceptum legimus, ut ei fides habeatur, qui sese primùm, suis obligatum verbum, mox exsoluerit. ut si proselytus ad locum, vbi notus antea non fuerit, accedens, quisnam & vnde sit rogatus, ex Gentibus antea se fuisse, deinde verò Israelitam factum declarauerit, maiorem habeat fidem, quam se vel Gentilem vel Israelitam tantum professus. Respondit ergo, se Leuitè esse. Quod si quænam Leuitæ partes fuerint interrogaretur, facile rationem redditurum præferbat: deinde verò Bethlehhemitem hospitem egisse ait, atq; hoc sermone & Bethlehhemitenibus notum, & illos sibi non ignotos indicat. peregrinationis verò suæ apud Bethlehhemitas causam non aliam fuisse subindicat ab ea, quam obrem nunc viam faciat. Ad peregrinandum in quo reperero, siue, ut versio nostra habet, Vbi potuero, & mihi utile esse prospexero. Namque interpres noster mentem simul respondentis, & orationem explicuit. Atqui genus atque ortum suum professus vir, quibusnam artibus operam dare posset, significanter indicabat, iis nimirum, quæ Leuitas viros decerent. hos autem ab agricultura studio alienos, Lex, Mose scriptore tradita, sanxerat. Igitur Michas, qui iam nimis anxie, nimirumq; studiosè in priuatam religionem, & familiarem cultum domi suæ sacrandi incubuerat, nec tamen quieto satis animo erat propter legis ac preceptorum di-

diuinorum conscientiam; viri occursum ac responsum boni ominis rationibus auguratus, proponenda ministery ac mercedis conditione experiri tendit, rem omnem ex hospitis voluntate vel felicem vel infelicè existimaturus.

Dixitque Michas: Mane apud me, & esto mihi parens ac sacerdos, daboque tibi per annos singulos decem argenteos, ac vestem duplicem, & quæ ad victum sunt necessaria.

QVAM QVAM humanum ingenium & consilium (quale ex primorum hominum temerario ausu ad posteros deriuatum est) diuinis institutionibus agendo, sibiq; consulendo, aduersari sua sponte solet; non tamen semper ex abrupto in maxima queq; scelera profilit, sed cæptum semel à vera via errorem paulatim fouet ac prosequitur, quoad in extremum insaniam vitium delabatur. præsertim cum vindex, iudex, atq; princeps aliquis timetur, qui singulorum audaciam & licentiam legibus cohibeat, & moribus emendet; vel cum populi etiam censura priuatis nonnullorum inceptis obstat. Atq; ita verum plerumq; illud experimur, Nemo repente fuit turpissimus. Multa quidem in antiquorum historiis, & in nostrorum temporum exemplis absona, ac prorsus inconcinna notata sunt, quæ ex leui initio sumptis & auctis indies viribus eò progressa fuere, ut corrigi & emendari vix possent, tolli omnino sine magno periculo minimè queat. de quo genere toto scriptum est: Et dixerunt serui parifamilias, Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo, & vnde habet zizania? Respondit paterfamilias, Inimicus homo hoc fecit. Dixeruntq; serui ad illu: Vis imus & colligimus ea? & ait: Non, ne forè colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum, Sinite utraque crescere usque ad messem, & in tempore messis dicam mes-soribus: Colligite primùm zizania, & alligate ea in fasciculos ad cõburendum, triticum autem congregate in horreum meum. Sed hæc plerumque earum rerum forma sunt, quæ non absentibus nec desideratis principibus & magistratibus, imo præsentibus aliquam initio vel pietatis, vel honestatis, vel publicæ utilitatis præulere speciem, quibus tamen (dum dormirent homines) lolij infelicia semina adiecta fuere. Nam quæ repente prodeunt vnde quaq; temeraria, & nihil cum receptarum legum sanctitate communicantia, ea sua se sponte produunt, & infamie atque culpæ obnoxia arguunt, & ipsum cum primis authorem male habent, nec securum agere patiuntur, metuentem ruina in eo actionum genere, quæ nulli parte sui fundamentum in legibus legitimisq; iecerit. Non satis sibi fidebat Michas, & fortassis malè audiebat, quod breuissimo tempore scilicet sacrare, domiq; sua dicare, Theraphim Ephodq; cõparare, & ex liberis suis vnū quempiam sacerdotè instruere instituereq; ausus fuisset, quorū nihil prorsus iure legitime, aut ritè factum probare populo posset; maxime verò si consultis Theraphim nihil certi atque oportuni responsi retulisset, quod euentus ipse laudaret. Atq; hæc & similia his illo cogitante, Leuitæ hospitis occasionem sibi per Deos immortales ob-

Atque illa
Dionem
ad Glaucum
apud Hone-
cum, sic, sic,
sic, sic, sic,
sic, sic, sic,
sic, sic, sic.

Mi'haiorh
de Repudio.

latam arbitratus, quocumque pacto atque modo tenendam, nullaq. ratione amittendam putauit, ut vel Leuitici nominis auctoritate & sanctitudine propositum facinusq. suum totum duceret, ac pro pio, iusto, & sacro vendicaret. Quare viro ministerij duplicem conditionem tulit, utramque in specie honestam, & ad hominem vagum, egenum, & leuioris, ut res ipsa arguit, ingenij pelliciendum satis idoneam: alteram quidem sacerdotis, alteram verò patris, hoc est, præfecti ac præpositi sibi totiq. familie suæ regende, instruende, & curande. Nam quem rei rustica præponi nefas esse existimauerat, familiari cura præficere, decorum atque utile fore sibi persuasit: nostris nunc quibus utimur verbis sacellarum siue capellarum & æconomum dicere possemus. Parens ac sacerdos, qui sacra facias, qui sortes mihi atque meis ducas, qui etiam consilio, cura ac doctrina mihi atque meis præstos sis: atque utriusque muneris mercedem quotannis feras, certam, repositam, & statutam apud me habeas, victus & cultus honesti, & argenti præterea pro temporis & loci montani ratione satis idonei, decem siclorum, hoc est, argenti unciarum quinque, Vestem duplicem, laneam & lineam crassiorem ac tenuiorem, alteram hiemi, æstat alteram aptam, utramq. verò integram, ut lateri pedibusq. tuis bene commodeq. sit: Et quæ ad victum sunt necessaria: ad victum tuum, Leuita sacerdote, & patre nostro dignum.

כחיתך

sic explicamus hanc partem ex verbo מִי־חִי־אֶת־הַעֶבֶד, id est, victum tuum. in versione nostra, qua plerumque utimur, regia. conuentionis desideratur consensus in versu hoc, quam exemplaris & Chaldaica & Græca lectiones habent, Et iuit ille Leuita. conditionem accepit & subiit nomine atque titulo Leuita, is, ad quæ optatus fuerat, munus operam daturus, sed eandem consensionem subiuncti versus in initium præfert, verbo, Acquieuit.

Acquieuit & mansit apud hominem, fuitq. illi quasi vnus de filiis.

EXEMPLARIS lectionis expensa verba, singularem adnotationem postulant: Et cœpit Leuita ille habitare apud virum, & fuit iuuenis illi vt vnus ex filiis suis. Leuita, nomine atque auctoritate cœpit habitare, atque munere suo fungi apud virum illum, aliàs diuitem, & honesti ordinis, præcipuumq. in locis illis incolam; cui, quod ad muneris ac personæ obseruantiam, sacerdotis ac patris nomine colebatur, quãuis iunior esset: quod verò ad amorem, animum, & affectum, non secus habebatur & curabatur, quàm vnus idemq. præcipuus ex liberis. hæc subiuncta expositionis ratio ac sententia est.

Impleuitque Micha manum eius, & habuit puerum sacerdotem apud se, Nunc scio, dicens, quod benefaciet mihi Deus habenti Leuitici generis sacerdotem.

HVIUSMODI, scilicet sapientiæ humanæ sibi ipsi blandientiis ingeniosa loquacitas est, vt nihil sibi inuentum excogitatumq. optarit, quod non suis

suis argutiis persequatur, ac fucata nomine Dei oratione dicendo coloret ac roboret. Aliena à legibus institutisq. diuinis, immo nefaria ea omnia erant, quæ à Michatoto hoc in consilio & factò admissa fuerant: eadem nunc falsa specie sanctitatis, Deo cū primis grata & rata, & sibi hominibusq. commoda probare studet: non qui se errasse aut deceptum fuisse, sed nec dubitasse antea confiteatur; sed qui rectum consilium inuisse ex eo ostendere velut, quod opportuno propositi sui ministro non quesito, sed vltro adducto & oblato, fuerit à Deo donatus & auctus, nempe Leuita iuene in sacerdotem sibi instituendo, cū tamen nullum ex Leuitis, præter vnicam Aaronis familiam & posteritatem, sacerdotio idoneum Deus declarauerit, sed callida interpretatione speciei atque formæ ad genus referendæ sibi gratulatur, & felicem faustumq. ominatur sibi fore, quidquid in tanta re egerit.

CAPVT DECIMVM OCTAVVM.

IN diebus illis non erat Rex in Israel, & tribus Dan querebat possessionem sibi, vt habitaret in ea: vsque ad illum enim diem inter cæteras tribus sortem non acceperat.

VT historie rationibus ac temporibus componendis omnis pugna & controuersie adimatur ansa, versus hunc ex verbi ponderibus Latino si non sermone, sono tamen vocabulorum describere operæ pretium fuerit. In diebus illis ipsis non MELECH in Israel, & in diebus illis ipsis tribus Danitica quærens sibi possessionem ad sedendum: nam non ceciderat ei vsque ad diem illum ipsum in medio tribuum Israel in possessione. Inquietos ac temerarios hominum animos vbi legibus & legum vindice compecci ac regi non contingat, facile atque breui tempore publica & priuata omni turbare, diuina & humana miscere, variisq. motibus terras quassare, huius capituli initio repetitum epiphonema docet, principiumq. dat aliorum, quæ mox exponentur, facinorum enarrationi. Nam præter illud apud Ephraitas procuratore Michæ admissum, totiq. partibus editum auctumq. nefarium peruersæ superstitionis scelus, aliud licentiæ & audaciæ à Danitis proditum hoc in capite legimus, iniuria simul & superstitione permixtum. Epiphonematis rationem & sententiam superiore lectione exposuimus, rei verò gestæ enarrationem breui sequemur, atque hoc pacto orationis, id est, versionis utriusque concinnitatem facile dignoscemus. Danitica tribui Iosue tempore sortem suam concessam fuisse, aperte intelleximus, cuius authoramentum testimoniumq. ab illo vsque euo exstabat, hoc scilicet: Tribui filiorum Dan per familias suas egressa est sors septima: & fuit terminus possessionis eius Saraa & Esbaol, & Hirsemes, id est, ciuitas solis: Selebin & Aialon & Iehela, Elon & Themna & Acrö, Eltheche, Gebbethon & Baluath, & Iud & Bane & Barac & Gethrëmon; & Meiarchon & Arecon,

Iosue 19.

Arecon, cum termino qui respicit Ioppen, & ipso sine cōcluditur. Hac tamen sorte diuino ex iudicio sibi concessa, satisq; ampla, & bonis urbibus celebri, non contentus Daniticus populus, nouas præterea sedes vel insidias usurpandas, vel virtute expugnandas, ea tempestate appetiuit, qua nullus, qui lege agens audaciam huiusmodi comprimeret, Israelitis rector aderat, absente videlicet Samsonē, & apud Palestinos capto; qui Palestini in consiliis de Sāsonis supplicio capiēdis, in ludis illis & festis deo assertori suo celebrandis toti, uti legimus, abunde satis occupati erant, nec tamen quid de religione apud Israelitas ageretur, curabant, nec verò quicquam nouarum rerum ab illis patratum iri metuebant. Atque isti Danitarum audaci facinori illa prætexta causa fuit, quòd nimirum sua sors in reliquarum tribuum hereditate postremum teneret locum, utpote septima, atque ad Ioppensium fines porrecta, nullam ferè aliarum Israeliticarum sortium suis terminis confinē sociamq; sibi haberet: cupere autem & optare magnopere, si non omni ex latere, at quàm pluribus posset, finitimos agnoscere & colere fratres (hæc ut commodius accipiantur, tabulam Israeliticarum tribuum in sacro Apparatu, vel in nostris Iosue Commentariis inspexisse retulerit) Igitur causa orationeq; huiusmodi ad colorem facti suo inducendum inuēta, rem ipsam callide aggrediuntur. Iam verò satis apertam arbitramur huius primi verus interpretationem. Tribus Dan, quamquam hereditatem iam à principio fuerat sortita, tamen quærebat possessionem sibi: ipsa sibi suo consilio, nullis aliis consiliis, possessionem quærebat ad habitandum, non ad tributum exigendum, non ad alium usum, sed ut habitaret in ea, atque in duplici regione potiretur, altera sortitò, altera verò manu & bello obtenta. Usque ad diem enim illum inter cæteras tribus sortem non acceperat, siue, Nam non ceciderat ei usque ad diem illum ipsum in medio tribuum Israel in possessione. Non causam quam probet, sed expositionem, siue, ut consulti loquuntur, exceptionē reddit oratio hæc, logo post rem gestam interuallo scripta. Nam cum narrationem hanc contexeret Samuel, duas regiones Danitæ occupabant: alteram quam superius retulimus, septima sorte datam; alterā verò in ipsis Israelitici agri finibus, ad introitum Hamath, secundum Libani montis radices: quam ne quis concessam existimaret, non sorte, sed vi captam & possessam declarat author, consilij & facinoris occasionem, seriem atque euentū deinde ex ordine expositurus. itaq; exceptionis huius illa sententia est: Danitarum gens, inierim dum Israeliticæ res iudex, vel consul, vel aliàs præfectus quispiam moderabatur, in suos sese fines continebat, eamq; incolebat sortem, quam numero & ordine septimam Iosue diuisore obtinuerat. & quamquam illo in capite historia Iosue Lesem siue Laisam à Danitis inuasam, & captam, atq; habitam legimus; id tamen ad id usque tempus, cum nullus in Israel Rex princeps fuerat, neque actum neq; ceptum fuerat. Namq; ut nunc præteream quæ postrema Israelitis ad occasum sita est regio, alterā quoq; ad septentrionē quam possideat

possideat prouinciam, aliis tribubus proximam ac confinē, ex eo, quod indicauimus, tempore habet. atque hoc sensu & modo accipiendum est id, quod in Iosue libro post concessa Danitis narrationem sortis subiunctum legimus: Adscenderuntq; filij Dan, & pugnaverunt cōtra Lesem, ceperuntq; eam, & percusserunt eam in ore gladij, & possederunt, & habitauerunt in ea, vocates nomē eius Lesem. Dan, ex nomine Dan patris sui. Hæc est possessio tribus filiorum Dan, per cognationes suas, urbes & viculi earum. Id quod illo in loco ab historia concinnatore atque chorographia descriptore in summa propositum, nunc, quo tempore, quibusq; modis actum confectumq; fuit, certa serie à principio repetitum, atque distincta oratione explicatur. Dan sortem ante hoc tempus habebat, sed non inter cæteras tribus: nunc habet duplicem possessionem; alteram quàm prius sortitò obtinuerat, alteram verò aliis tribubus proximam atque confinē, quam ab illo tempore obtinet, cum non erat Rex in Israel; eam verò non ex Chanaanorū antiqua regione captam, atque ex consequenti ad promissum Israelitis agrum non pertinētem; quod à legislatore Mose nominatim exceptum cautumq; legimus: Factique sunt termini Chanaan venientibus à Sidone Gerarā usque ad Gazam, donec ingrediatis Sodomam & Gomorrhā, Adamā & Seboim usq; Lasa. Ex quatuor mundi regionibus, quatuor etiam noti termini Chanaanis præscripti finitimorum locorum agros excludebant: in sorte etiam Zebulon Sidon diuisione atque occupatione excluditur Israelis vaticinio ac sortibus: Zabulon in littore maris habitabit, & in statione nauium pertingens usque ad Sidonem.

Miserunt ergo filij Dan stirpis & familiæ suæ quinque viros fortissimos de Saraa & Esthaol, ut explorarent terram, & diligenter inspicerent: dixeruntq; eis, Ite & considerate terram.

DANITARVM familias omnes vno nomine Husim appellatas legimus. ex his viri quinq; ingenio consilioq; præstantes, & virtute strenui, delecti, quòd is numerus cum antiquis familiis conueniret, & ad sententiam, ubi opus esset, dicendam legitimus idoneusq; esset. Nam diuisis aliquando placitis, maiori parti acquiescendum erat: quam ob rem impar numerus huiusmodi in consiliis actionibusq; probatur. Stirpis & familiæ suæ. Prima delectus ac delegationis conditio ad fidē, atque adeò ad taciturnitatē & diligentiam petita non ex aliis tribubus, sed ex propria; utpote cuius intererat rem strenuè, accuratè, ac prudēter agere; nec ex vna tantum cognatione, sed ex omnibus, quæ quinq; fortasse fuerant, omnes Husim dictæ. In exemplari lingua MISRAH HOTH multitudinis numero legimus, adiuncto numero quinque. viros, qui non segniter, aut timidè, aut temerè, sed studiosè diligenterq; agerent. Stirpis. idem nunc significat vocabulum hoc, atque Latinorum primarij, præcipui, & capita siue proceres. MIKET & OTHAM, Hispanicè, De sus cabos. Persius primores populi hunc ordinem appellat.

Nam præter fidei ac diligentia opinionem, auctoritatem quoque horum plurimum ad rem facere existimatum est. publico enim concilio, & comitio, ac populi totius consensu hæc acta fuerunt, ita tamen ut ceteras tribus latere interire possent, dum conficerentur. De Sara & Esthaol, primis ac præcipuis regionis siue sortis siue urbibus, in quas capiendi consilij causa conuentum fuerat, quarumq; ciuitatum de huiusmodi rebus decreta ceteræ sequerentur urbes. Fortissimos autem hos fuisse legimus, siue, ut exemplar describit, viros filios virtutis, virtute ac fortitudine præstantes; qui non ex timore aut ex imperitia, sed ex rei bellica disciplina, atq; animi magnitudine, & agenda perspicere, & cum opus esset, per spectata exsequerentur. Nam BENEH HAIL, idem significat ex verbo quod edificatos & instructos virtute, ut iam sapius de vocabulis BEN & BANAH differere meminimus. Negotium verò his certa definitione datum est; nõ agendi aliud præterquam explorandi & cognoscendi: quæ prima in huiusmodi consiliis esse solet pars, ne temerè aut incertè quicquam cæptū, infelici atq; ærumnoso claudatur exitu. Ut explorarent terram, & diligenter inspicerent. Quoniam non testes modo, sed iudices etiam constituebantur, quorum deinde iudicio res in eunda erat, aut dimittenda, duo iubentur suscipere: alterum, regionem omnem peragrarè, quod ad testimonium verum ac certum pertinebat, si non ex auditu aut relatu aliorum, aut coniecturis aliis, verum explorato & per spectro loco, de situ, deq; natura & fertilitate, atque de ceteris quæ tum ad expugnationem, tum ad occupationem, conseruationem, atque habitationem culturamq; pertinent, rebus responderent. in quo responso de locis, aère, & aqua, de urbium & oppidorum solo ac munitione, de incolarum ingenis, exercitiis, & animis, atque habitudine omni, deq; vicinorum necessitudinibus respondere certissima & exploratissima oportuit. Itè & cõsiderate terram. Nihil præterea vel agendum vel tentandum experiundumq; suscipiunt. Terram ARETS, ut in sacro Apparatu differebamus, nomen hoc terram ut hominum ceterorumq; animantium aptam sedem significat, & quidquid ad animale vitam facit, continet. Namq; ut ferendis fructibus idem neam alterum verbum representat ADAMAH.

Qui cum pergentes venissent in montem Ephraim, & intrassent domum Michæ, requieuerunt ibi.

MICHÆ viri domum præcipuam & frequentissimam, totius illius montis fuisse oportet, quam, qui in eisdem locis peregrinabantur, hospitij causa peterent, & humanè ac liberaliter excepti ornarent nobilitarentq;. Nam plena sunt antiquorum cum pœtarum, tum historicorum scripta, huiusmodi officij & splendoris commemorationibus, præter illa in sacris lectionibus hospitalitatis laudata & commendata exempla. Requieuerunt ibi. Pernoctarunt, namque maiorem facere moram negotij sui studio non permittebantur.

Et agnoscentes vocem adolescentis Leuitæ, vrentesque illius diuersorio, dixerunt ad eum, Quis te huc adduxit? quid hinc agis? quam ob causam huc venire voluisti?

VERSUS huius explicationem, quamquam claram ac perspicuam, clariorem reddet simplex exemplaris carminis versio, tamen si minus Latina atq; impeditior videatur. Ipsi cum domo Michæ, & ipsi cognouerunt vocem iuuenis Leuitæ illius, & secesserunt eò, & dixerunt illi, Quis adduxit te huc? & quid tu faciens in hoc? & quid tibi hinc? Ut iam ex ipsa Michæ cum iuvene conuentione obseruauimus, Leuita duplici munere in illa familia fungebatur, sacerdotis & præpositi domus, ita ut excipiendi atque tractandi hospites quoq; cura tangeretur; videturq; ex lectionis contextu accedentes ac proximos domui viros prior salutasse, atque ad hospitij inuitasse usum, iis verbis, atque humanitate, ac vocis lenitate, quæ planè religiosum, atque sacris addictum, Leuitamq; iuuenem probarent. Namque huiusmodi signa & indicia cognitu perfacilia sunt iis, qui vel linguas rectè tenent, vel varios terrarum, urbium, ac religionum mores & habitus obseruarunt. Oportet Leuitam iuuenem, ut pote inter studiosos religiososq; educatum ac diuersatum, aliis vocibus, aliisq; verbis assueuisse ab iis, quibus Ephraim, maximè verò motanorum asperiorumq; locorum incola, vterentur. Facile quis in Alpibus aut in Carpentanis montibus Romanum ciuem, vel Toletanum agnoscat, longè facilius monachum etiam diuerso cultu indutum inter noscat, quod nobis inter peregrinandum sæpè sapius usu venit. Agnoscentes illius vocem. HICHIRV. Hispanicè, Estrañaron. Bonum verò omen dicentes, quod à iuvene Leuita, id est, dedicato diuinis rebus ac muniis, ad hospitij gratiam inuitarentur ultro, facile acquieuerunt; mirati verò nouitatem rei inquirere cognoscereq; auent & rogant. Primum igitur aduentus atque commorationis in illo loco authorem petunt; deinde munus & officium, cui vacare illa in domo contingat; postremo verò commodum & compendium, quo detineatur, cognoscere cupiunt.

Qui respondit eis: Hæc & hæc præstitit mihi Michas, & me mercede conduxit, ut sim ei sacerdos.

TRIPARTITAM rogationem totidem membris constanti responso absoluit: Hæc & hæc præstitit mihi Michas. Pars hæc omnem profectio- nis sua ex Bethlehem, & hospitij apud Micham obtenti, & oblate conditionis officij summam complectitur rationem, quam recitare ac referre supernacuum historie author duxit. Et me mercede conduxit. Tertia quæ sita parti, Quid tibi hinc? ait sibi mercedem pactam, Ut sim ei sacerdos. Secunda quæstionis pars hoc membro expletur. de æconomia nihil respondet, quæ honorem magis & charitatem, quam mercedem, spectabat, & illam etiam filij familiaritatem consequebatur. Atque hanc vel silentio præter-

*misisse videtur iuuenis, vel illo in primo responsi membro inuolutam existi-
mare licet: Hæc & hæc præstitit mihi Michas.*

Rogauerunt autem eum vt consulere Deum, & scire possent an
prospero itinere pergerent, & res haberet effectum.

*QVÆSITI ac responsi huiusmodi verba singula si quis ex primo ex-
emplari consulat, nihil dispendij ad sententiæ cognitionem fecerit. Et dixe-
runt ei. Pete quæso in ELOHIM, an prosperabitur via nostra, quam
nos ambulantes super eam. Qui huiusmodi oracula quærunt, responsi mi-
nistro rem ipsam celare plerumque consueuere, atque hoc pacto diuinationis
facere periculum. Nam si consilij & cæpti, quod animo ac mente volumus,
apertam explicationem retulerint, ex numine sibi sortem datam credunt, ac
rem promptè confidenterq; conficere pergunt. Atque hoc etiam consilio prin-
cipales aliquando somniorum suorum argumenta siue imagines & interpre-
tationes etiam à coniectoribus exigebant. Nihil igitur de tota viæ suæ causâ
Danita exploratores Leuita iuueni explicant, sed viam tamen sibi initam
& communi consilio ac studio institutam aiunt, cuius euentum ex illius sa-
cerdotio & munere sibi indicatum cupiunt, hoc pacto etiam fidem & reue-
rentiam ministerio exhibituri. Viæ nomine & imagine consilium cæptum
atque institutum, negotiumq; omne significari, in sacro Apparatu docebi-
mus. Cogitavi vias meas, & conuertii pedes meos in testimonia tua. Inter-
pres noster & verba simul reddidit, & sensum exposuit. Neque verò illi
Deum eo nomine, quo Israelita singulariter appellatum colerent, consulen-
dum rogauere, sed in ELOHIM, hoc est, communi nomine Dei vel Deo-
rum; quod & Deo, & caelestibus aliis animis, atque etiam principibus iudi-
cibusq; tribuitur. quippe qui non illum iuuenem ex Leuitico munere, sed
priuato sacerdotij officio apud Micham exercendi, atque adeò ex aliis diui-
nandi modis, vel siderum astrorumq; peritia petitis, respondere existima-
runt. Vulgus enim hominum, etiam eorum qui disciplinarum non prorsus
rudes habentur, huiuscemodi rationem ineunt, vt istis nugis fidem concili-
ent. Deus, inquiunt, inferiora omnia per caelestes moderatur spiritus. hi
verò astris præsumunt, quorum motibus & concursionibus vel discursionibus
cetera voluuntur, mutantur, & exercentur. astra ab hominibus peritis cog-
noscuntur, qui tum scientia, tum etiam imaginum certis obseruationibus
consecratarum interuentu intelligentias illas placant, sibiq; propitias red-
dunt, & ad rerum humanarum tam tractationem & mutationem, quam
denunciationem, inducunt. Atque ad hanc rem Theraphim ficta, & Ephod
vsurpatum etiam adnotauimus. Isto quidem modo ac pacto Danita propo-
siti sibi itineris exitum qualem expectare possint, Leuita iuuenis sacrificu-
li operâ cognoscere auent, simulque diuinationum ac præfagiorum huius-
modi fidem experiri.*

Daniel.

Psalm. 118.

Qui respondit eis: Ite cum pace, Dominus respicit viam vestram,
& iter quò pergitis.

*CONSULTATIONIS implicitæ & obscuræ non incautius aut aper-
tius responsum constitit, sacrificuli illius ingenio & arte excogitatum, qua-
lia in huiusmodi oraculis sæpe sapius reddita legimus, qualia hodiè que ab
Astrologis nostris præfagia eduntur verbis enunciata plumbeis & ambi-
guis, quæ facile in omnem exitum flecti torqueriq; possint; id quod Lesbia
regula factitare olim artifices quidam solebant. Illi vnum tantum verbum
singulariter sibi absolendum proposuerunt: An prospero itinere perge-
rent, siue, An prosperabitur via nostra. cetera occuluerunt omnia. Huic
autem quæsito oraculum datum est, quod prudentioribus animis non planè
instinctu diuino afflatuq; fusum, sed callido respondentis ingenio excogita-
tum ad exemplum eorum quæ ancipiti sententiæ edi solent. Cræsus Halin
superans, magnam peruerteret opum vim. Qui respondit eis. Supercilio at-
que grauitate oris ac vultus, & verborum concisione ac pondere, sacerdotis
orationem ac gestum imitatus videtur. quippe in exemplari legitur, Et dixit
eis ille minister, atque ita Græci interpretes reddidere, καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ
ἱερεὺς: vt sacerdotali gestu & habitu respondisse existimetur. Ite cum pa-
ce, siue, Ite ad pacem. Orationis initium ex medio genere sumptū est. Non
enim solum ad itineris felicitatem prædicendam, sed ad gratam & huma-
nam dimissionem quoque referri potuit. Tritissima enim in illa, omnibusq;
Asiaticorum linguis huiusmodi in venientium, abeuntium, & occurren-
tium salutationibus precatationis formula est; PAX TECVM, PAX TIBI,
& ABI IN PACE. Et iam primùm non magis polliceri quam precari
rogareq; quærereq; pacem & felicitatem, sanitatem, atq; bonam valetudi-
nem, sermo ille videri potuit ac debuit. Sed credula mens hominum facile in
suam sententiam huiusmodi ambigua concepit. Reliqua erat responsio ad pe-
titum verbum de prosperitate, hoc est, de successu itineris quod ab illis pro-
nunciatum fuit: HATHATSLIAHH DARCHENV. nam vocabu-
lum, TSALAAH, felicitatem, prosperitatē, euentumq; bonum distinctè
significat. Quòd si oraculū funderetur, verum omnino respondendo repeti
debit, vt in verisimilibus atq; certissimis responsis factum obseruauimus. vt:
Quis ASCENDET ante nos contra Chananaum, & erit dux belli? Di-
xitq; Dominus, Iudis ASCENDET. Ecce tradidi terram in manu eius. ^{Sup c. 2.}
Quo in loco & Dominum responsi authorem legimus, & verbum, ASCEN-
DET, cum secundissimi euentus explicatione repetitum. Hic verò non Do-
minum, sed sacerdotem, siue ministrum, vel potiùs sacrificulum respondisse
accepimus, eumq; non legitimum, sed à Micha institutum: cui cum nulla di-
uina auctoritas esset, nec orationi alia maior fides habenda fuit. Iam verò
verbum ipsum cum itineris nomine coniunctum indicare licet, Dominus
respicit viam vestram. Si Latine quondam pronunciatum fuisset, tamen
mihi certæ aut explicatæ sententiæ habebat nihil flexuosum hoc & obscu-
rum*

Qui

rum oraculum respicit verbo; cuius quamquam secunda & in bonam partem plerumque significatio est, tamen quin aliam interpretationē in loco admittat, nihil prohibet, ut: Respice nunc alia & diuersa pericula noctu. Verū ipsum à respondente usurpatum verbum manifeste explanationi indigebat, non qualem euentus ipse afferret, cum dicentis mentē ambiguum prorsus argueret. NOCHAHH ADONAI DARCHE CHEM ASSER THELCVBAH. illi rogauerant ex verbo, Num prosperabitur via nostra quam nos ambulantes super eam? duobus diuersis temporibus usurpata duo verba, totidem verbis ysdemq; tēporibus excipienda fuerāt, si certum, planeq; diuinum ac sibi cōstans oraculum cum petitione ipsa primum, deinde etiam cum euentu prorsus quadraret. Namque hac breuiter quaesiti sententia, hęc mens fuerat querentium: Hanc quam modo in sistimus viam, num secundo euentu excipiet & absoluet Deus? Ad hęc ille non verbis variis modo, sed temporibus etiam inuersis retulit: Obuiat Dominus viam vestram quam ibitis in ea. Sic ut potuimus, verborum flexum retulimus, sed sua in lingua verbum NOCHAHH valde ambiguum præbet interpretationem, quæ non minùs in infestum, quàm in propitium occursum veri potest, cui persimilem Hispanicus sermo orationem imitatur: Encuentra el Señor vuestro camino. ita præsentis tempore occursum, viam verò futuro pronunciauit, quam ibitis in ea. igitur siue id quod nunc agitur, eueniat, rectè quadrare videbitur cum, Obuiat Dominus viam vestram quam ibitis. Quippe futurum in illa lingua ad omnem temporis partem extenditur, præteriti, præsentis, ac venturi. Præteritum ac præsens singulas tantum tuentur partes. Si verò hoc loco ac tempore non succedat, verbum obuiare nihil præstantius expressè promiserat aut exceperat, sin hac via spe frustrantur, continget fortassis aliàs negotium aliquod ex animi sententia peragere, quod ad illud tempus referri possit, Viam vestram quam ibitis in ea. ita illi ancipiti dicto confisi magis quàm excitati & animati, iur suum pergunt, minùs fortasse quàm antea dubitantes, propter felix factumq; Domini nomen in responso auditū, quod tamen ipsi non vnicè consulendum poposcerant, sed ELOHIM commune atque amplum vocabulum usurpauerant.

Euntes igitur quinque viri, venerunt Lais, videruntque populum habitantem in ea absque vlllo timore, iuxta consuetudinem Sidoniorum, securum & quietum, nullo eis penitus resistente, magnarumque opum, & procul à Sidone, atque à cunctis hominibus separatum.

NARRATIONIS huius explicatio facilis admodum est, faciliorque euadet exemplarium verborum quorundam subsidio; interim verò quæ ad urbium & locorum munitionem consilio, prudentia, ac diligentia curandam faciunt, hoc exemplo indicare operæ pretium fuerit. Omnia igitur que

hoc

hoc in versu commemorata enumerataq; legimus, si quis co iudicio exceperit, quo vulgus hominum plerumque vitur, & agit, felicissimam depingere videri possint vel ciuitatem vel Rempub. Hoc est, amarus cum primis ac saluber urbis situs, populus frequens, diues, & quietus, ysg; artibus tantum deditus, quæ iucundiorē, cultiorē, atq; elegantiorē vitam efficere possunt, cuiusmodi mercatura est, non tenuis ac sordida, sed magna & copiosa, multa vndique apportans, multisq; impariis; & ceteræ artes omnes, quæ mercatoribus materia mercium vel comparanda, vel apparanda, & instruenda adornandaq; seruiunt, atq; emendi & vendendi commoditatem & copiam suppeditant. Nam quæ hoc hominum genere & munere excoluntur & habitantur vrbes, præterquam quòd publicis priuatisq; domibus, aedibus, templis, ceterisq; aedificiis ornatissima conspicuntur (ut quondam Tyrus & Sidon, & nostra patrumq; memoria Venetia, Florentia, & Mediolanum, atq; etiam has imitata Ferraria, Antuerpia, Lugdunum, & Hispania) agros præterea quæcunque fertiles natura sortita fuerint cultissimos & pulcherrimos ostentant, tum fundorum elegantia, tum etiam villarum, fontium, pontium, hortorum, lacuum & stagnorum, atq; nemorum & siluarum varietate & frequentia, ubi non pauci sunt, qui satiati questu, vel huius cura aliis commissa, sæpe ex alio in portum, & ex ipso portu in agros possessionesq; sese conferunt. His autem partibus si tres quoque adiungantur, pax videlicet, libertas, & securitas, nihil omnino ad beatam vitam possessionē & usum requiri posse, homines arbitrantur. Namq; de huiusmodi rerum publicarum ac ciuitatum laudibus multa, siue vera, siue falsa, scripta leguntur, quæ recensere nunc nobis non vacat, & humana opinio referre, superuacaneum putauerit. Atqui huiusmodi reipublicæ viuum exemplum, cui nihil prorsus addi vel demi posse dicas, exploratores illi Danita quinque eodem sensu, ac pari iudicio animaduersum spectasse commemorantur in Laia vrbe, quæ aliàs Lesem appellata est, ad ipsum Libani montis portum sita, eleganti & feracissimo solo, populo refertam prædiuite, & mercaturæ studiis dedito, quem nec vlla earum, quæ ad vitæ delicias appetuntur, rerum inopia premeret, nullus caritatis annonæ turbaret metus, nulla etiam externarum deliciarum egestas affligeret. Hoc enim illa significat oratio Habitantem in ea absque vlllo timore. In prima uero lingua verbū LABETH- אבתה AHH quietem, & securitatem, sufficientiamq;, ut vel ex illo Psalmi versu obseruamus: In pace in idipsum dormiam & requiescam: quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me. & quod ad animorum habitū atq; curam attinet, satis abundeq; fuit illorum verborum usus: Habitantem in ea absque vlllo timore, siue, Sedentem in medio illius ad securitatem & copiam. Quod verò ad studia refertur, iuxta consuetudinem Sidoniorum, quos ysdem fere legibus usos, ysdem etiam vixisse moribus cum Tyro antiquissima ciuitate, & totius orbis celeberrimo emporio, historici poëtæq; omnes memoriæ prodiderunt, & ex ipsis sacris lectionibus accepimus.

mus: Tacete qui habitatis in insula [Tyro] negotiatio Sidonis. Verum gubernationis genus quale nam apud Laïenses esset, Securū, inquit, & quietum. Hoc ad Reipub. faciem statumq̄, referendum est, quem summa ac longa pace eatenus usum, atq̄, iis legibus instructum, qua libertatem & quietem promitterent & fouerent, hoc est, ne quis quemquam interturbare, publica & communia omnes, priuata singuli, certis modis ac rationibus curarent, nec tamen ullius cuiuspiā perpetuo parerent imperio: qui ciuitatum status aliquando felix iudicatus fuit, interdum etiam sua sponte vitium fecit. Quod Latine legimus, Nullo eis penitus resistente; in exemplari ita sonat: VE AIN MA CLIM DABAR BAARETS IORES GHETSER. Ex verbo ferè: Et nemo exprobrans verbum in terra haeres interdicti. Cuius tropi sensus huiusmodi est: Liber omnino populus libera fruebatur vita, non tamen legibus atq̄, institutis experte, sed iisdem quibus Sidonij utebantur & normis, & moribus, & magistratibus; ita tamen ut nullum perpetuum paterentur ullius potestatis, censura, aut dominationis heredem, sed ipsi sibi popularibus consiliis & suffragiis singulis cōmunium rerum paribus curandis & administrandis optatos deligerent viros, quos generico vocabulo GHETSER, hoc est, vetitorem, siue censorem, siue vindicem, siue dominum appellabāt. Namque huiusmodi significationem verbum

גחצאר nobis præbet. Nullam autem huiusmodi potestatem partem ad quempiam virum hereditatis iure venire, sed suffragiorum authoritate ac successione mandari solere, indicat lectio. Qualem reipublica formam hodieq̄, apud Venetos conseruatam, & qui de illorum magistratibus volumina edidere docent, & nos, cum ter iam in illa ciuitate fuerimus, obseruauimus, certaq̄, adnotauimus curatorum & magistratuum collegia, quibus Domini titulus adiuncta cura parte datur: I signori de la fanità, i signori de l'aque, & cetera in hunc modum plurima. Atqui Venetorum gentem & reipublicam à Tyro ac Sidone antiquissimis urbibus originem ducere, ex certis coniecturis & peregrina historiae lectionibus in Prophetarū commentariis scribebamus. Et quidem quæ ad internam quietem & libertatem facerent, hæc, quæ hæctenus explicuimus, indicasse satis fuerit. Quæ verò rerum & status mutationem, exteriori aliqua vel inuidia, vel contentione, & inuasionē allatam, spectare possent, mox deinde subiunguntur. Multa & magna fuisse, satisq̄, idonea ad securitatem ciuitati gentiq̄, illi promittendam, & perpetuo sperandam. Iam primum nullam ciuiliis belli causam interius esse, aut fomenta vllatimeri populo suis legibus uso, & magistratus, & fasces pro arbitrio concedenti, ac nullis hominibus armorum & militiæ imperium ac ius danti, vnde intestinorum malorum & bellorum excitati solent incendia: cum præcipuè nihil sibi vel metus, vel contentione, vel inimicitiarum cum vllis mortalium intercederet, non cum finitimis gentibus ac populis, quos magis commerciorum usu & communicatione iuuant, quam iniuria aliqua prouocabant, non etiam cum Sidoniis, quorum vel co-

lonia erant, vel omnino socij, saltem similes prorsus & rerum, & legum, & morum specie atq̄, forma. Nihil enim magis alium populum ab alio alienat, quam religionis, cultus, atq̄, legum diuersitas. accedit etiam, quòd, ut ne sibi mutuo impedimento essent, ac pro loci & agri angustia commodorum usum turbarent, atq̄, ita in contentionem venirent, longa spatij interualla prohibebant, quæ nec finitimos terminos stringerent, nec agris compuscuis irritarent. Procul à Sidone, atque à cunctis hominibus separatam. Sua in lingua ita hæc scripta sunt, ut distinctam & planam reddant sententiam: Et remoti ipsi à Sidoniis, & verbum non illis cum homine. Si incommoditates magnarum urbium, quæ sibi proxima sunt, spectes; procul à Sidonis sua loca incolebant: si alias causas & offensiones, quibus gentes ad iram atq̄, ad bella incēdi solent, nullum omnino vel factum, vel verbū erat, quod mortalium quempiam illis redderet suspectum, utpote qui sua curantes, nocebant nemini, & non vicinis modò, sed remotis etiam commerciorum & artium communicatione, proderant quàm plurimis. Cuiusmodi rerum statu ad nostra usque tempora Belgas vsos nouimus, gentem simplicem & humanam, maximeq̄, hospitalem, atq̄, in exteros etiam officiosam, nocēdi prorsus rudem; quam tamen ab antiquo & perpetuo pacis & bonarum artium studio tempestatis huius inuidia & malitia deturbauit: quod sine dolore commemorare non possumus grauissimo, ad eò genus illud hominum diligimus. Hæc itaque Laïensium terrarum, gentium, & morum, atque rerum omnium summa descriptio, & expressa imago tunc fuerat. qui nec mortalium quemquam lesum, nec fœdere etiam sibi coniunctum habebant, utpote qui nihil metuerent sibi mutationis, vel aduersitatis in tanta securitate & quiete, ac rerum copia.

Reuerſique ad fratres suos in Saraa & Elthaol, & quid egissent sciscitantibus.

RECTE ac plenè obseruata omnia, singulaq̄, à viris illis exploratoribus adnotata, atq̄, communibus rationibus subducta, verſus huius initium indicat: Reuerſiq̄, ad fratres suos. Ex verbo, Et venerunt ad fratres suos, incolumes & salui; utpote qui nihil umquam incommodi acceperant, neq̄, in suspicionem venissent, dum ea considerarent, & contemplarentur quæ apud Laïenses erant, gentem securam, quietam, nihil quicquam ab vllò mortalium timentem, in ciuitate libera, & ob mercatura communionem nulli non aperta & peruia, imò, ut ferè fit, suas ipsa res ostentante, & hospitibus explicante, & indicante, atq̄, status sui formam & rationem exponente, cum laudis & commendationis elogio. Ad fratres suos. Quorum cupiditati & voluntati magis indulgere, quàm Laïensium salutem consulere, ac damnis abstinere studebant. Namq̄, hos fratres habuere, illos ut hostes cedendos ac diripiendos duxere. In Saraa & Elthaol, suæ regionis metropoles & primarias urbes, in quibus ad communia & publica negotia con-

uentus fiebat, unde illi primùm amandati & profecti, ab iis, quorum consilio iter illud fecerant, expectabantur. Et quid egissent sciscitantibus, verborum exemplarium breuitatem Latina interpretatio ad sensum producit: Et dixerunt illis fratres eorum, Quid vos? Fratrum nomē repetitum, serid, & ex animo, ac secreto, vti expediebat, rem actā, & tractatam, & communicatam indicat: neg, enim inter fratres aliter agi decuit. Tantum verò quinque viris illis ab aliis fratribus, & ab omni gente tributum, vt sententia prius roganda, quàm alterius rei narratio expectanda duceretur. Namq, perspecta & explorata illorum virtus, & fraterni nominis fides, nihil aliud postulabat. Græca translatio verbum aliud addidit, τι ὑμῶν καὶ ἰσθη? Quid vos sedetis? exemplar verò ipsum ex linguae usu, atq, adeo ex adiuncto responso, interrogationem expectatiuum magis quàm quinque virorum personis adscribit, in hanc sententiam: Quid vos de toto consilio hoc, atq, de itineris vestri euentu censetis? opportuna ne vobis & tempora, & loca visa sunt ad id, de quo agimus, experiendum ac retandum? an aliter sese rem habere arbitramini? quippe negotium hoc omne fidei, prudentiæ, atque dexteritati vestræ commissum est.

Responderunt: Surgite, eamus ad eos. vidimus enim terram valde opulentam & vberem: nolite negligere, nolite cessare. eamus, & possideamus eam. Nullus erit labor: intrabimus ad securos, in regionem latissimam; tradetque nobis Deus locum, in quo nullius rei est penuria eorum quæ gignuntur in terra.

CONCILIATA iam & parta sibi apud populum autoritate & fide, exordio nihil opus esse ducunt ad concionem orationemq, perorandam, in eo genere quod ad consultationes præcipuè petitur; in quo tria potissimum tractantur loca, utilitatis, facultatis, & honestatis. has enim probatas partes persuasio euestigio consequitur, maximè verò si facultati modus etiam ratioq, consciendæ rei adiuncta explicetur. Orationis autem caput ex rogata sententia factum est, quæ deliberationis vel consultationis propositio dici solet. Rogati fuerant quinque viri, Quid vos? respondent, Breuè vestram petitionem breuè ac deliberata sententia excipimus, nempe, Quamprimùm nobis in hanc expeditionem eundum esse, nec ullam moram aliquo pacto faciendam: nihil enim magis consilio propositiq, nostro conducere, quàm festinatio ac celeritas; nihil magis obesse, quàm lenitudo vel tarditas. Atqui nos vsque adeo rem iam confectam vobis pollicemur, vt præter animi promptitudinem, & iter nobiscum pariter capeendum, nihil præterea impereamus, adeo vt ne ipsi quidè consistere aut respirare aliquantum velimus, sed vobis, qui nihil laesi, imò qui integri & valentes estis, surgentibus tantum, nos, qui adhuc stamus, pariter etiam remeiri summa animi alacritate cogitemus. Surgite vos, eamus ad eos. in exemplari. NAGHALEH GHAREHEM, Adiceudamus super eos. quo tropo. rem omnino confectam significanti,

fiant, perinde ac si illi, contra quos bellum capesseretur, supini iacentes, & passim porrecti, atq, somno oppressi, à vigilantibus & strenuis repente inuasi atq, superati, pessumdari & proteri viderentur. Atq, ita quo habitu, quo spiritu, quo loco, & quàm ad direptionem & perniciem opportuno in statu essent, indicat oratio. Hactenus facultas breuiter tractata ad excitandos animos ad celeritatem & expeditionem. Namque voluntatis nulla dubitatio fuerat, quando idem omnibus appetebatur, dummodo obtinendi constaret ratio, & utilitatis certa fulgeret spes; quàm iam deinceps oratores ac duces illi confirmant: Vidimus terram valde opulentam & vberem. Non ex aliorum narratione, neq, ex historia aliqua petita regionis laudem, sed ex suo ipsorum testimonio perspectam, & commendatione dignam, & sibi, vt nihil supra, expetendam optandamq, indicant. Vidimus. non audiuius, sed ipsi diligenter peragrata contemplati sumus, non ignari rationum atq, partium celi, atq, soli, & aquarum, quæ habitationis commoditatem parare solent. Sua ex lingua, Vidimus terram, & ecce bona valde. Terram ARETS, ad hominum vitam & cultum idoneam, vt iam aliàs adnotauimus. Vox, ecce, maturo ac certo iudicio rem examinatam significat. vt, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. ex verbo, Et ecce bona valde. Latinus interpres PROTOBAH, opulentam & vberem reddidit, idq, rectissimè sapè etiam aliàs docet unicum sacræ lingue verbū pluribus alterius idiomatis vocibus esse explicandum. atq, terræ natura, quod ad aërem, & glebam, atq, aquam attinet, hoc unico bonitatis nomine satis commendatur, ad animos, iam sua sponte cupidos, occupationis ac possessionis auiditate & spe incendendos: quod vt vehementius fiat & alacrius, propositio cum noua increpatione & exhortatione repetitur: Nolite negligere, nolite cessare. eamus, & possideamus eam. in exemplari sic: Et vos cessantes, ne pigritemini ire ad possidendam terram. Commendatam terræ fertilitatem & commoditatem maximam exhortatione prosequuntur, nihil præter voluntatem & viæ laborem exigentes ab iis quibus persuadere student, nulla belli aut periculi mentione facta, cum nemo sit qui magnam hereditatem, conditione tantum capeendi proposita, adire negligat, vbi nihil discriminis, litis, & contentionis futurum sibi intellexerit: ideo nihil petunt præter alacritatem ac diligentiam, breuisq, itineris operam; celeritate vero cum primis necessariam postulant, qua omne aliorum hominum atq, incolarum præcipuè consilium præueniri facile sit: moram, cunctationem, tarditatemq, omnem nimium obesse posse, cum vel presentiri ab hostibus, vel ab aliis gentibus ipsi præoccupari possint. ideo duo verba coniunguntur: Nolite negligere, nolite cessare. eamus, & possideamus eam. Atque utilitatis ratione asseueranter declarata, facultatem simul & honestatem his adiunctam docent, quæ in omni deliberationis consilio plurimum valent: utilitas enim cupiditatem creat, facultas verò conatum excitat, quæ honestatis nomine confirmantur & impelluntur, maximè verò si eadem honestas

stas diuino consilio ac iudicio declarata existimetur. Nullus erit labor, intrabimus ad securos in regionem latissimam. In exemplari: Cum veneritis, intrabitis ad securos in terram spatiosam manibus. Nihil in viis, nihil in expugnatione & occupatione laboris, vel difficultatis, molestia aut negotij futurum; quandoquidem incolæ, qui defendere ac propugnare deberent, nihil minus cogitent, quàm de bello vlla ex parte sibi inferendo, nihil minus quàm de armorum & propugnationis studiis agant, utpote diuitiis ac deliciis affluentes, perpetuamq; sibi felicitatē & requiem promittentes, nec verò cuiquam homini aut regioni negotium ipsi facessere velint, cum nulla rerum ad vitam & voluptatem opportunarum penuria laborent, nec gentibus vllis aliqua ex parte inuideant. Itaq; imparatos, & ad defensionem sui prorsus ineptos opprimi facile fuerit ipsa primùm inuasionē. Nec si maximè defendendi sese, aut aditum præcludendi, vlla voluntas aut spes excitaret, tamen facultas inuare posset in tanta celeritate inuasionis, in latissima regione, ad quam complures essent aditus, & omnes ijs, qui explorauerant, noti, quos defendi ab incolis, & præoccupari posse impossibile esset: à vicinis verò & accolis, ac sociis nihil esset sperandum, quibus cum, ut supra indicatum est, nullum nec amicitia singularis, nec inimicitia verbum, & ideo nullum commune esse periculum. Atq; hæc secunda ad persuasionem impulsio est, in qua manifesta ostenditur humani iudicij fallacia, & ignorantia vulgaris, quæ regionum & ciuitatum beatitatem ex opulencia, fertilitate, atq; ex incolarum deliciis, otio & securitate metitur ac definit, quando eadem ista omnia periculum magis & perniciem quàm felicitatem pariant. Fertilitas enim ac rerum copia inuidiam, cupiditatem, & insidias, vel in ipsis Reipub. visceribus, & intestina bella mouere, vel externos excitare, & longius prouocare & adducere, otium verò & securitas inopinantes, & nullis bellicis artibus instructos exercitatosq; incolas & ciues tamquam vincetos proderere ac tradere solent. Tertius honestatis locus ad persuasionis vim grauissimo atque augustissimo diuina tum voluntatis, tum potestatis & auctoritatis argumento absoluitur, quo omnis dubitatio, omnisq; cunctatio abicitur. Tradetq; nobis Deus locum, in quo nullius rei est penuria eorum quæ gignuntur in terra. In prima ualiqua præterito tempore verbum hoc pronuntiatur. Tradiditq; vobis ELOHIM locum. Quamquam non aperte, significanter tamen oraculum sibi de hac re consultum indicant, & ad Leuitæ responsum, dum hæc agerent, animum mentemq; conuertisse videntur. Non enim illud singulare Dei nomen appellant, quod à sacrificulo illo responsum referente fuerat usurpatum, sed commune illud aliud quod ipsi, dum oraculum sciscitarentur, vel augurium captarent, nominauerant. Quod verò de rerum affluentia & copia addunt, cum ad utilitatis repetitionem facit, tum verò ad diuini beneficij confirmationem plurimum valet. Quippe tanta regionis pulchritudo, fertilitas, redundantia, & copia locum ipsum Deo charum, singulariq; cura

Vide Thucydidem in libro 1.

fotum

fotum & comparatum ipsis probabant; eundem verò locum nulla incolarum vel vi, vel arte, vel diligentia munitū atq; defensum: ob eam solūmodo rem oratores isti referunt ac depingunt, ut non illis concessum, sed colendi causa tantum indultum dignis demum possessoribus tradendum confirmet. In terra. Notificatiuus articulus singularem quandam terram indicat, atq; ipsam sibi cognitam Israelis regionem significat, ut omnino sua ipsorum similis terra ad se pertinere credatur. Huiusmodi etiam perorationis exemplum, & apud scriptores externos obseruare est.

Hora. Epod.

Nos manet Oceanus circumuagus: arua beata
Petamus, arua, diuites & intulas:
Reddit vbi Cererem tellus inarata quotannis,
Et imputata floret vsque vinea:
Germinat & numquam fallentis termes oliuæ,
Suamq; pulla ficus ornat arborem:
Mella caua manant ex ilice: montibus altis
Leuis crepante lympha desilit pede.
Illic iniussæ veniunt ad mulctra capellæ,
Refertq; tenta grex amicus vbera:
Nec vespertinus circumgemit vrsus ouile,
Nec intumescit alta viperis humus.
Pluraque felices mirabimur, ut neque largis
Aquosus Eurus, arua radat imbribus,
Pinguia nec siccis vrantur semina glebis,
Vtrumque Rege temperante cælitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,
Neque impudica Colchis intulit pedem.
Non huc Sidonij torserunt cornua nautæ,
Laboriosa nec cohors Vlyssæi.
Nulla nocent pecori contagia, nullius astri
Gregem æstiuosa torret impotentia.
Iuppiter illa piæ secreuit littora genti,
Ut inquinauit ære tempus aureum.
Ære, dehinc ferro durauit sæcula: quorum
Pis secunda vate me datur fuga.

Hæc poëta ille sigillatim tot carminibus elegantibus profectò persecutus, ex unico huius orationis & persuasionis versu grauissimo & efficacissimo deduxisse videri posset: Quia dedit ELOHIM in manus vestras locum, quo non ibi penuria vilius rei quæ in terra. Consultationis demū ac persuasionis huiusmodi quæta fuerit efficietia, aduēta narratione declaratur.

Profecti igitur sunt de cognatione Dan de Saraa & Esthaol, sexcenti viri accincti armis bellicis.

CVPIDIS aliàs & iam diu nouas auentibus sedes, certusq; occasionem quamlibet oblatam arripere, efficaciter quinq; viri arma capessere, & rem

aggredi per suaferunt. eam verò rationem initam animadvertimus, ut non magno exercitu primùm, sed paucis delectis iisdemq; probè instructis, hoc est, sexcentis viris strenuis, inuasio atque expeditio committeretur. Namq; ad imparatos ac nihil tale metuentes incolas repentino impetu inuadendos & opprimendos, is numerus satis superq; fore iudicatus est, in quo nemo segnis, nemo non animo & manu promptus notaretur, atque ita nec magno strepitu, dum iter fieret per vicinos aut finitimos agros, præsentiretur, nec longiùs prospectus attendetium metuentes turbaret, ac sibi cauere cogeret. Ea autem lege atque exceptione illi instructi, atque ad rem gerendam suere missi, ut quidquid ageretur, quidquid contingeret, quidquid denique quocumque modo captum occuparetur, nulli nouo nomini, nulli genti, nullo vel certo prætenso titulo, nisi Danitica familiae adscriberetur. Quam quã enim eam quam ab initio sortem Danitæ obtinuerant, retinere ac tueri cogitabant, quidquid tamen aliàs expugnarent & occuparent, non alio quàm colonie iure possideretur, ac eodem appellaretur nomine, quo tribus illa, unde coloni fuerant deducti, hoc est, Danis familia. hanc nobis adnotatio illa sententiam representat, De cognatione Dan. Ut verò non aliter interpretari rationem hæc omnem liceret, locorum præcipuorũ nomina appellata sunt. De Saraa & Esthaol. Quæ omnia breui nunc oratione & quasi argumento expressa, fusius in acta publica relata fuisse intelligimus.

Adscendentesque manserunt in Cariath-iarim Iudæ: qui locus ex eo tempore castrorum Dan nomen accepit, & est post tergum Cariath-iarim.

LOCORVM nomina, si rectè conseruata teneantur, magnam historiarum auctoritati fidem, & antiquarum rerum cognitioni lucem admovent: unde à sacrarum rerum enarratoribus, hæc nominum explicãdorum forma & ratio diligenter tractatur. tractatur etiam à Grecis & Latinis scriptoribus, verùm ab illis mentiendi & audendi, ab his verò diuinãdi nimialicentia. alteris enim ne quidquam ignorari existimetur, nihil non excogitatur vel historia vel fabula ad nominis & famæ cuiuslibet rationem effingendam: alteris, utpote recentioribus, & Græcorum ferè discipulis, vel illorum imitatione, vel naturali facilitate facile persuadetur. Sed ad institutum nostrum redeamus. Magnis itineribus Danitæ breui tempore ad Lefmam peruenisse memorantur, utpote qui non multi essent, sed sexcenti tantum viri agiles ac strenui, & celeritatem sibi cum primis commodissimam arbitrati, nihil aliud quàm de conficienda re, nullis aliis mortalium consciis agitarent. Nam pro militaris gressus ratione & usu valde longum iter fuit primùm à Tsrghab & Esthaol ad Kiriath-iegbarim, intra Iudæ agros positam urbem usque, cum & sua ipsorum Danitarum pertransenda esset regio, & pars etiam ex Iudæ tribu pedite metienda. Primo autem loco, in quo pernoctatum est castrorum Dan, ex eodẽ quo diximus exceptio-

nis

nũ ac monumenti iure adhaest, ut in aliena etiam tribu conseruatam communionem generis ac familie utrisque Danitis comprobaret, iis, inquam, qui citra Iudam ad Occasum & Austrum, & iis qui ad Orientalem Boream postea habitantes viserentur: ita ut interrogantibus nominis causam in aliena tribu ipsi etiam Iudæi, quorum permissu nomen perduraret, certam exploratamq; redderent.

Inde transferunt ad montem Ephraim. Cumque venissent in domum Michæ.

VEL via necessariò per illum locum facienda erat, propter comoditatem & compendium, vel quinque viris illis, quibus ducendi auctoritas demandata fuerat, consulto ita agendum esse visum fuit. Namque cum responso per sacrificulum illum relato priorem negotij sui partem, hoc est, terræ explorationem consonam fuisse opinarentur, cetera omnia secunda sibi fore persuasi sunt, si eodem auspice iisdemq; auspiciis ac numinibus propitiis peragerentur: ita enim vel superstitione, vel curiositate, vel etiam populari & communi errore homines de mente atque consilio abducuntur, ut, quæ naturæ adscribi debeant effecta, miraculis ac singulari numinis efficientiæ, quæ verò prorsus miranda, atq; rarissima, vel singularia nullam aliam minorem quàm Dei virtutem probet, ea vel casui, vel naturæ exemplis ac rationibus tribuant. Nemo enim prudenti animo, & ab huiusmodi vanis cogitationibus alieno est, qui Laisensium rerum statum non curiosam vel exiguæ manus, modo probè instructæ, inuasioni, expugnationi, ac direptioni patentem peruiumq; esse cognoscens, in eodem occupando singularem aliquam diuinæ providentiæ demonstrationem non ad eò exigendam esse duceret, sed rem omnem ad cæterorum bellorum ac populorum comparationem reuocandam, cum sepius eueniat, ut multi imbelles, imparati, inertes ac securi, à paucis consilio & armorum vi atque peritia instructis, perdantur. Ceterum viri illi conceptam iam felicitatis spem cum augurij vel superstitionis opinione aliis, quos ipsi ducebant, inycere student.

Dixerunt quinque viri, qui prius missi fuerant ad considerandam terram Lais, cæteris fratribus suis: Nostis quòd in domibus istis fit Ephod, & Theraphim, & sculptile atque conflatile? videte quid vobis placeat.

VERÆ doctrinæ vel obliuione, vel turbatione, Danitarum mentes corruptas, & superstitionum amore atq; cupiditate etiam erroribusq; perplexas, facile intelligere possumus ex notitia morum humani generis, & ex communis illius hominum hostis diaboli fallacia ac dolo, ex qua re quinque virorum consilium natum credimus, videlicet persuadèdi sociis ad raptum Ephod, Theraphim, reliquiq; superstitionum illarũ apparatus, ac deducendi secum iuuenem illum, cuius responso sese adiutos antea crediderant, ac deinceps quoque promotũ iri sperabant. Eam verò rem duobus argumentis suadere

dere studuerunt, altero ex usu atq; exëplo, altero verò ex comparatione. usus à comodo & utili significatus est, comparatio ex dignitate petita. vero autem simile videtur nonnihil à quinque viris illis, cum sexcentis contribulibus in via communicatum fuisse de responso sibi per Leuitam iuuenē dato, cuius authoritas hactenus firmata fuerit, nulla inter eundem, redeundam, atq; inter explorandum terram offensionis impedimento oblato. cum verò ad ipsum Ephraitarum montem, paucis domibus quidem, verum diuitibus feliciter habitatum, ventū esset, tum demum, quod illis iam in animo erat, quinque viris commune consilium ceteris fuisse explicatū, atq; quemadmodum expediri conueniret, indicatum. Dixeruntque quinque viri. idem hoc loco significat Dixerunt, quod verba fecerunt, siue concionem habuerūt breuem & militarem, quam facile probauerunt propter dicentium auctoritatem & gratiam apud auditores constantē. Nam oratores erant quinque viri, exploratorum antea, deinde verò ducum titulo ac potestate dignitateq; ornati, auditores verò fratres, quorum res agebatur publica, & communis, & priuata etiam. Exemplaris lingua oratio ita ex verbo: Et responderunt quinque viri illi [qui] euntes [fuerant] ad explorandam terram Lais, & dixerunt fratribus suis: Nostis ne quòd est in domibus his ipsis Ephod & Theraphim & pezzel & mazzechah? & nunc intelligite quid facietis. Quantum conferat rebus actionibusq; humanis omnibus, cum priuatis tum publicis, numinis voluntatem ac mentem sibi propitiā habere, nemo sanus non intelligit, illud tamen non omnes rectē putant, videlicet quid verè pro numine haberi, & quemadmodum placari & conciliari oporteat: unde tanta apud mortales deorum atque cultuum erupit immensitas & confusio. Danita & utile cum primis, & pulchrum decorumq; sibi ducunt, diuinam prouidentiam atq; voluntatem expeditioni sua præficiendam quærere: rationem autem qua id agatur & curetur, mendosam eligunt, eam tamen suis fratribus probare student, quòd ipsi, vana opinione seducti, iam probatam habeant, nimirum auferendi secumq; asportandi nugae illas, quas ipsi sanctas sacrasq; res, & sibi maximè utiles atque felices fore existimabant. id autē quòd animo agitabant, fratribus, ut perficiatur, suadent ostensione loci, pro natura atq; situ satis prosperi, cuius secundas res ex possessione & usu Theraphim, & ceterorum sacrorum natas & conseruatas arbitrabantur. Namq; Michæ & illius matris domos, montanas quidem & rusticas, verum diuites ac locupletes, tunc visere erat; ceteras autem in eadem vicinia habitatas, his non dissimiles existimari par fuit. hoc exemplum ad utilitatem ac dignitatem ostendendam exploratores illi usurpāt: Nostis quòd in domibus istis sit Ephod & Theraphim, &c. Quidquid boni, comodi, atq; splendoris domibus istis contigit, Ephod & Theraphim, & PEZZEL, & MAZZECHA H, virtute atque usu effectum est; quæ felicitas vt ad nos transferatur, & nobis curandum, & vobis etiam satagendum est. Namq; longè præstat nos tot tantosq; viros, tam magnam

rem

rem aggressos, & magna atque felicitis regionis compotes ac possessores futuros, hanc felicitatem nobis comparandam curare: quocumq; iure, quacumq; vi id fieri possit, vel dolo, vel arte, vel armis, nihil refert, dūmodo id, quòd nobis expedit, obtineamus. Etenim numen ipsum consilium factumq; nostrum probabit, & studiū sui laudabit gratumq; habebit, utpote qui ex angustiori ac ignobili loco ad illustrem urbem frequentemq; populū, sua sacra transferenda constituerimus. Videte quid vobis placeat. Hoc sermone modus insinuatur, quem ipsis agendo & obseruando tenere expediret, quemq; narranda deinceps actio declarat. Ex verbo: Et nunc intelligite quid facietis. Id verò quid nam fuerit, quòd armatis fratribus agendum committeretur, facti narratione exponitur.

Et cum paululum declinassent, ingressi sunt domum adolescentis Leuitæ, qui erat in domo Michæ, salutaueruntque eum verbis pacificis. Sexcēti autē viri, ita vt erāt armati, stabāt ante ostium.

RE RV M atque sententiarum huius narrationis continuatio & seris illa est: Quinque viri duces, constituti ante urbis portā sexcētis fratribus, rectoq; in sti. Tis ordine, atque exspectare sese iussis, ipsi tantum ad Michæ domum diuertunt, prætextu salutandi Leuitæ, cui se ob beneficium cum hospitij, tum etiam responsi felicitis gratos & officiosos probare simulabant; & interim quo loco ea essent, quæ auferre secum cogitauerant, explorare & perspicere studebant, vt breuius, minoriq; negotio, ac nullo tumultu deinde arriperent. Ita vt erant armati. Rectē instructi armis atq; præcincti, ne, si vicini repente dimicare vellent, imparati offenderētur. Interim enim dum iter ageretur, onusti magis armis, quàm armati, viā carpebant, vt ferè militariibus itineribus fit. cum verò ad urbis pomæria ventum est, armari & exspectare iussi ad portam constituerunt. In exemplari legimus, Qui ex filiis Dan, non citra significationē: namq; alias, nisi noscerentur, qui nam & vnde essent, totam illam viciniam vehementer turbarent, atque ipsum Micham ad res carissimas celandas atq; tuendas, cum primis verò ad mysteria illa sua conseruanda excitarent. nunc verò cum & quinq; viri illi, qui domum ingressi fuerant, iam noti & hospitem officio atq; nomine obligati essent, ceteriq; omnes quamquam armati viserentur, tamen ex filiis Dan omnes dicerentur esse, nihil metus aut suspicionis Ephraitis inferebant, quamquam quòd expeditio illa tenderet incertis, tamen exspectationem illam interpretatis fieri quinque illorum ducum, qui bona cum fide ad Micham diuenterant, operiundi causa.

At illi qui ingressi fuerant domum iuuenis, sculptile & Ephod & Theraphim, & idola atque conflatile tollere nitentur, & sacerdos stabat ante ostium, sexcentis viris fortissimis haud procul exspectantibus.

RES ita connexa est: Sexcentis in statione sua ante portam attendere

HH

iussis,

ius, quinque viri illi, Leuitam iuuenem salutaturi, Michæ domum ingrediuntur: salutant breuiter, & veluti festinantes, quam primum salutauissent, discedunt. Hos Leuitas ad portam vsque sequitur, armatorum nimirum & ordinem, & numerum, & speciem visurus: heret in porta, manentibus adhuc ibidem armatis: interea quinque viri, absente iuvene, domum redeunt, & spoliant.

Tulerunt igitur qui intrauerant, sculptile, idola, atque confatule. Quibus dixit sacerdos, Quid facitis?

ORATIO concisa iuuenis improviso atque indigno facinore turbati animum repræsentat, qui, antequam vel clamare vel alias longiorem sermonem pronunciare possit, & terrore occupatur, & pariter promissis, & splendidioris conditionis spe, ad consentiendum obsequendumque pellicitur.

Qui responderunt, Tace, & pone digitum tuum super os tuum, venique nobiscum, vt habeamus te patrem & sacerdotem. quid tibi melius est, vt sis sacerdos in domo vnus viri, an in vna tribu & familia in Israel?

NULLVM ius, nullum tam præstans atque firmum officium est, quod cupiditate atque ambitione tentatum, non violetur & corrumpatur in iis, qui cæco sui amore impulsæ, à simplici ac recto virtutis ac pietatis calle deducti fuerint. Leuita iuuenis iste, ventris & gloriæ gratia, sacerdotium immeritus, atque indignus, prorsusque ineptus oblatum sibi usurpauerat, magis admodum mercedis & quæstus, quam religionis aut pietatis rationem habiturus. quare nihil mirandum, si nunc pinguioris, vt dici solet, sacerdotij opinione & spe non modo eum, à quo beneficium acceperat, deserat, sed & spoliari ac diripi patiatur. In domo vnus viri. Quod cum singulare ac priuatum munus sit, minus commodi atque ornamenti parare tibi potest. Adde quod in iuuenis, ille senior, aliisque propriis liberis auctus est: apud quos, sum ille vna functus fuerit, nihil præterea commodi vel gratiæ tibi constabit, nunc forsasse istum domi locum occupatum inuidentes. An in vna tribu & familia in Israel? Hæc enim & frequens & diues ad te alendum & ornandum, & perpetua est & sibi constans, nec villo pacto dissidens aut diuisa. Namque quamuis maxima & numerosissima sit, numquam tamen in diuersas diducta fuit familias, vt ceteræ tribus; sed vnicum familie nomen, ac titulum, & ius perpetuo conseruauit, videlicet Huisseorum. S. S. E. Filij Dan, Huissei. adeo vt si huius tribus populo locis ac regionibus distingui ac diuidi contingat, retinendus tamen fuerit vnus familie census ac titulus, atque tibi illius totius sacerdotij honos vnice deferendus.

Quod cum audisset, acquieuit sermonibus eorum, & tulit Ephod, & idola, ac sculptile, & profectus est cum eis.

IMPRVDENTIORIS ætatis iuuenis, animo nondum, consilio, & ratione

ratione firmatus, atque iam alieno cibo citra laborem, & otio assuetus, eadem vite ratione cum maiore vtilitatis atque dignitatis opinione & spe facile in fraudem pellectus adductus est, & officium omne erga eos, qui de se bene meriti fuerant, deseruit, amicitiamque prodidit: sed huiusmodi amicitiarum, priuati vsus ratione imitarum, similes huic exitus esse solent.

Qui cum pergerent, & ante se ire fecissent paruulos ac iumenta, & omne pretiosum, iamque à domo Michæ essent procul, viri qui habitabant in domibus Michæ, conclamantes secuti sunt.

INIVRIÆ immerentibus illata conscientia auctores non satis securus viuere agereque sinit, sed vereri ac sibi prospicere cogit. Non admodum multi erant Michæ familiares ac vicini, vt sexcentis Danitis armatis metum incutere possent, dubitationem tamen & suspicionem potuere facere vel vltionis, vel dimicationis, aut saltem conatus: quam ob rem non segniter aut negligenter agendum visum fuit Danitis, verum ita ordinandum iter & instituendum, vt, si quid turbe aut negotij ab Ephraitis afferretur, citra periculum ac iumentorum discrimen, citra sarcinarum iacturam sustineri possent. Omne pretiosum. Verbum ΗΑΚΕΒΟΔΑΗ, & graue ac ponderosum & pretiosum dignumque significat. quidquid graue erat, quod in dimicationis conflictu impedimentum afferret, ac præcipue id quod ipsis pretiosum ducebatur: quo nomine illa que sacra ipsis existimata fuerant, & ideo ex Michæ domo subducta fuerant, censentur. Qui habitabant in domibus Michæ. vicinia illius incolæ & accolæ omnes, quorum communis illa iniuria habebatur, vt pote participum Theraphim & ceterorum sacrorum: qualiacumque illa essent, opinione tamen vsus & ornamentis non negligenda credebantur. his accedit, quod natura ita comparatum est, vt qui proximi sibi sunt vici, in huiusmodi periculis coniunctione etiam vicinitatis vehemeter moueantur. Conclamantes. Re cognita, atque iniuriæ fama celerrimè divulgata, sese mutuis vocibus & clamoribus ex agro, & ex ipsis domibus ad dimicationis opem incitarunt, vt ferè vsu venire solet, maximè apud ruricolas & paganos, qui, nullo seruato ordine, iis que præsto sunt armis instructi concurrunt.

Et post tergum clamare cœperunt. Qui cum respexissent, dixerunt ad Micham, Quid tibi vis, cur clamas?

QUERIMONIA & compellatione experiri constituit Michas, quippe qui sese alias non satis idoneum atque instructum videret, si dimicare primum institueret: blandioribus igitur sermonibus iniuriam sibi illatam conqueritur; quamobrem, vt in exemplari legimus, Danitas suo vocabat nomine, à quibus etiam non manu aut armis, sed voce ac responso exceptus est: Quid tibi vis? Quidnam tibi incommodi est, quamobrem perinde atque oppressus atque aliena vexatus vi clamas? ΝΙΖΓΗΑΚΤΑΗ. oppressorum & iniuria affectorum clamorem verbum hoc plerumque significat.

Qui respondit: Deos meos, quos mihi feci, tulistis, & sacerdotem, & omnia quæ habeo; & dicitis, Quid tibi est?

QVOD iniuriarum agere ille quasi nihil omnino læsus reprehendetur, rei ipsius explicatione refellit, nec re solūmodo atque rapina ipsa, verū ista quoque reprehensione sese graviter offensum confirmat: iniuria autem compluribus nominibus ac rationibus exaggeratur. primū quod illi, qui & cōmunionē generis, & vicinitate regionis, & hospitij iure prodesse & commodare sibi debuissent, vehementer contrā obesse & nocere voluerint ablatione & rapina atq; abductione, & quasi captiuitate: rapina quidē non vilium rerum, sed optimarum & maximarum, sibiq; maximē cararum & cultiarum, nempe deorum suorum, cū nihil homini diuinis rebus non anteponendum, sed nec comparandum quidem sit; & illi non diuina, sed dij ipsi fuerint sublata, quo nihil dici maius potuit. nec verō qualescumq; dij, cōmunes videlicet, aut aliunde allati, ideoq; fortassis minus æqui, & efficaces, ac propitij; sed mei proprij penates atq; domestici lares, non à parentibus accepti, sed quos ipse de mea pecunia feceram, ideo & cariores mihi & obseruationiores atq; cultiores; namque operum studiorumq; priorū ac priuatorum amantior vnusquisque est, quā alienorum; atq; adeo ij sibi vt maximē pio ac benemerenti benigniores & propiores credentur; & non solū hoc sese fraudatum conqueri, sed etiam abducto sacerdote, quē à se institutum, ornatum, alium, & educatum constabat, ita vt, religione ac religionis cultu & ministerio priuatus, nihil præterea nisi summam infelicitatem expectaret. Nam præ his tantis sibi creditis magno studio & sumptu comparatis commodis, quid boni reliquum duceretur, nihil erat. Et omnia quæ habeo. Præter illa quæ explicata sunt sacra illis habita, nihil subductum omnino fuerat: sed quia hæc maxima existimabantur, sese omnino expoliatum ac direptum conqueritur. In exemplari sic: Et quid mihi præterea? Huiusmodi enim studio & affectu hæc, quæ homines sacrosancta habent, prosequi consueuerunt. Cuius illud apud externos exemplum occurrit:

Nunc sociis iuga pauca bouum & grex paruus equarum,
Et pater armenti capto eripietur agello,
Ipsi deinde Lares, si quod spectabile signum,
Si quis in ædicula Deus vnicus: hæc etenim sunt
Pro summis; nam sunt hæc maxima.

Et dicitis, quid tibi est? Rogauerant illi quam re ipse sese læsum, aut quo facto permotū, vt se insecutus ita cōpellaret, nō quod nescirent ipsi quid fecissent, sed quod forte dissimularēt sibi notū esse, Theraphim, & cetera quæ ablata erāt, ad Michā quicquā attinere, cū potius illa Leuita esse viderentur, qui spōte illis sese sociū addidisset. vtraq; verō Michas sibi respōso vendicat, videlicet & sacra quæ ipse sibi fecerat, & Leuitā quē ex priuato & hospite sibi filiū adoptauerat, patrē optauerat, & sacerdotē præfecerat, quibus & personis & rebus nihil nō anteferendū, sed nec cōparandū ipse duceret.

Dixe-

Dixeruntque ei filij Dan: Caue ne vltra loquaris ad nos, & veniant ad te viri animo concitati, & ipse cum omni domo tua pereas.

VIOLENTORVM & iniuriosorum hominum ingenium, atque adeo latronum aliquando exemplum huiusmodi consilio exprimitur, qui, vbi ea, quæ sibi diripuerint & abstulerint, à spoliatis repetuntur, gratia ac beneficio apponi velint, si vitam animamq; seruent; cuius cū nullus ipsis fuerit vsus, rationem habuisse tamen videri volunt, atq; ita violentiam suam clementia nomine commendare student, & repetentium importunitate sese expediunt. Atq; hoc iniuriarum genere militum collegia cum primis male audiunt, qui omnes consensu magno officiunt, admissi aliquando facinoris reprehensi culpam, quam omnes sustinent, ad nonnullos, eosdemq; gregarios & insolentiores, minusq; militari discipline parentes, nota iam & callida oratione transferunt, & nihilominus iniuriam cōmuniter factam, communiter etiam fouent, atq; delictū defendunt, tantum abest vt vertant. Caue ne vltra loquaris ad nos. In exemplari. Ne audiat vox tua nobiscum. Ne altius quicquam proclames aut proloquaris: quippe non desunt inter nos insolentiores quidam, quibus magna auiditas est pulsandi & concidendi eos, qui sibi quoquo modo molestiam vel verbo exhibeant. Ex quo eueniet, vt cū nihil tibi nunc boni superesse quereris, tua, tuorumq; anima, quæ nunc tamen supersunt, amittenda sint. Huiusmodi insolentia ac violentia genus frequentissimum quondam in militia est, vbi quamquam prætorum auctoritas iudicij causa constituta visatur, tamen ab exteris, quamquam iniuria atque ignominia affectus, rarissimè sine maximo discrimine imploratur.

Commoda tractemus primū communia, quorum
Haud minimum illud erit, ne te pulsare togatus
Audeat, imo & si pulsetur, dissimulet, nec
Audeat excussos prætori ostendere dentes,
Et nigram in facie tumidis liuoribus offam,
Atque oculos medico nil promittente relictos.
Bardiacus iudex datur hæc punire volenti,
Calceus, & grandes magna ad subellia suræ,
Legibus antiquis castrorum, & more camilli
Seruato: miles nec vallum litiget extra,
Et procal à signis, iustissima centurionum
Cognitio est igitur de milite, nec mihi deerit
Vltio, si iusta defertur causa querela.
Tota cohors tamen est inimica, omnesque manipuli
Consensu magno officiunt, cōrabitis, vt sit
Vindicta grauior quā iniuria: dignum erit ergo
Declamatoris Mutinensis corde Vagelli,
Cū duo crura habeas offendere tot caligatos, Millia elauorum.

HH 3

Quam-

Quamobrem huiusmodi oppressorum conditio, cum nihil omnino, quo sese ulcisci possit, vel opis, vel virium nata fuerit, iis quibus nondum fuerit priuata commodus quieta ac tacita ut sese contineat, consultiſſimum fuerit. Libertas pauperis hæc est, Pulsatus rogat, & pugnis concilius adorat, Ut liceat paucis cum dentibus inde reuerti. Hoc est quod versu narratur subiuncto.

Et sic cœpto itinere perrexerunt. Videns autem Michas quod fortiores se essent, reuerſus est in domum suam. Sexcenti autem viri tulerunt sacerdotem, & ea quæ supra diximus; veneruntque in Lais ad populum quiescentem atque securum, & percusserrunt eos in ore gladij, urbemque incendio tradiderunt.

CUM Danitis ius omne iam in armis atque potentia esse videretur, nihil minus actum est, quam de incommodo Michæ corrigendo, resarciendoque damno: imò potiùs boni ominis interpretatione exceptum fuit, quod cognititas iam atque repetitas, & armata manu, alterius res tamen nullo negotio retineri, & secum abducere contingere, res inquam, diuinas, atque sibi cum primis utiles existimatas, quod felix faustumque fore augurabantur, & secundæ euentus in ea quæ præcipue agebatur ipsis res non obscurum signum, nimirum diis atque sacerdote Michæ secum in eandem expeditionem ire volentibus, atque adeo annuentibus. Et sic cœpto itinere perrexerunt. contempto Michæ, nulloque præterea in pretio habito, quibus tamen ille, uti impar, cedendum duxit: atque ita sua illa sibi ipsi facta & iactata felicitate priuatus & orbatus, carissimorumque bonorum desiderio mœrens domum reuerſus, illud verè usurpare potuit: Nullum numen abest si sit prudentia, ledte

Nos facimus Fortuna deam, caloque locamus. Sensitque tandem miser homo nec illos, quos sibi ipsi parasset, deos verè fuisse, qui nec ipsi grati, nec sibi ipsis utiles esse valuerint. Quo profectò exemplo verissimam illam Poëtæ sententiam decantare, ac commendare possumus, in eosque iacere, qui huiusmodi vanis rebus, ac demum perituris, operam, sumptum, curamque impendunt: Mortalia facta peribunt. Tuleruntque sacerdotem, & quæ supra diximus. Hæc in exemplari recensentur, possessionis pronomine adiuncto, quod ad eam significationem, quam indicauimus, pertinet: Et ipsi acceperunt ea quæ fecit Michæ, & sacerdotem qui fuit illi. Non quæ ipsi fecerant, nec sacerdotem quem sibi consecrauerant, aut ex propria ipsorum patria deduxerant, atque ideo sibi commodo fore sperare possent; sed rapta omnia ac subducta ex aliena domo, ex alia tribu, & alienis impensis comparata, singulari ac priuata causa instituta ac dicata: ita ut, iuxta Gentium doctrinam, maiori etiam errore à Danitis peccatum hæc in parte fuerit, cum aliis familiares non populorum tantum, sed etiam singularum domorum diis præcipue ac maximè propitijs, & felices, ac salutare, & tutelares esse crederentur, à quibus primùm consecrati, ac dicati, cultique fuissent. Ex qua opinione illa Poëtarum explicantur carmina:

HOL. ARIC.

O noctes cœnæque Deum, quibus ipse meique Ante larem proprium vescor, vernasque procaces Pascolibatis dapibus, prout cuique libido est.

Et Tibullus in Voto:

At mihi contingat patrios celebrare penates,
Ponereque antiquo menstrua thura Lari:
Nunc ad bella trahor, & iam quis forsitan hostis
Hæſura in nostro tela gerit latere.
Sed patrij seruate Lares, aluistis & iidem,
Curſarem vestros cum tener ante pedes.
Neu pudeat prisco vos esse è stipite factos:
Sic veteres ædes incoluistis aui.
Tunc meliùs tenuere fidem, cum paupere cultu
Stabat in antiqua ligneus æde deus.
Hic placatus erat, seu quis libauerat vnam,
Seu dederat sanctæ spicea ferta comæ.
Atque aliquis voti compos liba ipsa ferebat,
Postque comes purum filia parua fauum.
At nobis ærata Lares depellite tela,
Hostiaque è plena rustica porcus hara,
Hunc pura cum veste sequar, myrtoque canistra
Vineta geram, myrto vincetus & ipse caput.

Ita sibi vnusquisque suos cum fingere olim soleat deos, tamen Danite aliena sacra, eademque per dolum ac rapinam sublata, sibi usurpauere, & pro suis populo venditare & conseruare duplici mendacio studere; cuius fallaciæ in huius capitulis sine notantur, cuiusque falsitatis quam plurima exempla & quondam fuisse, hodieque non rariora exſtare, historias diligenter euoluentibus compertum est. Ad populum quiescentem atque securum. Calamitatem & perniciem ciuitati illi, non numinum illorum vanorum vi & authoritate, sed Danitarum insidijs ac dolo, atque ipsorum incolarum securitate atque otio allata, hæc imagine intelligimus. Et percusserunt eos in ore gladij. Populares videlicet inermes, ac repentino impetu oppressos, armati aggressores magna celeritate iugularunt, eademque opera, & vno eodemque tempore, orbis domibus ac templis flammam admouere, & cædi operam dare ac satagere, ut turbatis utroque periculo ac malo ciuibus nulla vel consilij, vel defensionis, vel altem fuge superesset copia. Namque incendia extinguere parantibus, hostilis gladius nocebat; arma verò sumere volentibus, ignis intra publicas ac priuatas ædes grassabundus obstabat. Atque ita breuiter utroque stragis genere & voto, & loco potiti Danitæ, occisorum corpora, & quidquid impurum erat, incendio absumperunt, ut sana, ut publicas ædes, cibosque lege vetitos, ac titulos etiam & ornamenta quæcumque ciuitati illi religiosa haberentur, & minoribus regionis oppidis atque urbibus etiam metum incussere, in deditiorem venire coactis, eademque operâ vicinis atque finitimis auxilijs

Horat. lib. 1.
Sat. 6.

Tibul. lib. 1.
Eleg. 3. & 10.

auxilij ferendi cogitationem ademerunt, utpote numquam postulati, nec antea societatis iure ac fœdere constituti, nec ultro iam deinceps, nisi nimum serò ac frustra præstandi. hoc est quod subiungitur:

Nullò penitus ferente præsidium, eo quòd procul habitarent à Sidone, & cum nullo hominum haberent quicquam societatis ac negotij. Erat autem ciuitas in regione Rehob, quam rursus exstruentes, habitauerunt in ea.

NULLVM quamuis ditissimum atq; frequentissimum populum ita tuum esse, & conseruari posse, ut non longè magis deceat atq; oporteat amicorum & sociorum fœdere atq; communionem ad casus dubios uti, hac annotatione docemur, ex quo consilio illa Romanis potentissima quondam omnium genti sociorum sibi comparandorù, & omni officio retinendorum, cura non postrema nata est. Quippe quo magis felix ac beatus ciuitatum ac regnorum status videatur, eo magis aliorum hominù inuidia, cupiditati, & ambitioni, atq; insidiis obnoxius est, eoq; magis præsidio ac subsidio aliorum indiget, ubi singularis veri numinis tutela non adsit præsens. Namque huius qui compos fuerit, inimicos suos cornu ventilare, & in se surgentes spernere non dubitabit. Quam rursus exstruentes, in eum modum quem illis ex lege ac moribus, atq; ex consuetudine, & usu vitæ, & studiorum suorum domos & oppida fabricare integrum erat. ita ut quamquam solum idem quod antea esset in regione siue planicie, cui nomen erat BETHREHOB, tamen ipsa adificiorum, tam priuatorum quam publicorum, forma ac species, aliam prorsus urbis faciem exhiberet, alioq; deinceps appellaretur nomine, iuxta præscriptum & consultum atq; decretum publicum apud Saraam & Esthaolem, in illius expeditionis initio factum.

Vocato nomine ciuitatis Dan, iuxta vocabulum patris sui, quem genuerat Israel, quæ prius Lais dicebatur.

ANNOTATIO hæc nihil humanum vel perpetuum, vel diuturnum valde esse posse docet, eoq; magis obnoxias mutationis periculo publicas & priuatas esse res, quo feliciores esse & securiores videri contingat; similis testatur, parum felicem esse eorum hominum sortem, qui suis non contenti, aliena appetunt & occupant, cum ea res ad superbiam, superbia verò ad insolentiam, insolentia ad omne nefas animos impellat. Satis enim amplam, satisq; ad habitationis & cultus commoditatem & usum opportunam regionem duodecim Israelitarum tribus, pro singularum ratione sortita fuerant, quam si cum religionis patriæ sanctitate tuerentur, nullo prorsus vitæ mortalis fructu indigerent. Verùm ex illis quidam, ubi præscriptos terrarum fines cupidè excedunt, alienis ad breue tempus potiti, nihil præstantis commodi sibi comparasse, imò magnum superstitionis malum adsciuisse demum senserunt. Vocato nomine ciuitatis Dan, non ex ducum, aut priuati

nati singularis, vel ex cuiusquam alterius principis, aut ministri, aut viri titulo & cognomine, sed iuxta vocabulum patris sui, quem genuerat Israel. Namque hoc præcipuè sibi uni tribus illa usurpauerat nomen, quod numquam in familias diuidi passæ est, eo modo quo alias diuisas nouimus: ita ut urbs hæc Dan vocitata, colonia deducta ius ac nomen idem, quod cæteri Danitæ, retineret, & hoc amplius haberet prærogatiuæ, ut nulli cæteri aliarum totius tribus urbium id esset nominis ac tituli, sed cæteræ omnes tribus Dan dicerentur, illa verò tantum Dan vocabulum usurparet, atque extremum locum in Israelitarum sinibus, imò caput ipsum, habere dicitaretur. Nam post hæc deinceps, ubi de toto in uniuersum Israelitica regionis agro secundum cæli latitudinè mentio fieret, à Dan usq; ad Beersebagh citari solitum legimus. Quæ prius Lais dicebatur. Primum à foundationis initio nomen hoc urbi fuisse, vocabulum LARISONAH declarat: hoc autem à primis cultoribus iure impositum, postea per vim & insidias occupata & incensa, unà cum prima facie amissum, à secundis possessoribus, siue usurpatoribus, in Dan mutatum est. Quod etiam postea, Romanis Asia & Palestina potitis, obsoleuit, atq; in Casarea nomen abiit.

Posueruntque sibi sculptile, & Ionathã filium Gersam filij Moyfi, ac filios eius sacerdotes in tribu Dan, usque in diem captiuitatis suæ.

QVID QVID in illius urbis rationibus fuerit, nec propriam, nec legitimum, nec honestum contigisse animaduertimus; nec religionem, nec sacerdotium, atq; ad eò nec possessionem, ac nomen aliud quam temeritatis, cupiditatis, atq; insolentia, ambitionisq; humanae initium habuisse. Posueruntque sibi sculptile. Optimo verbo, atq; planè ad hæc rem à poetis usurpato, rem interpres noster expressit. ut illud: Posuitque immania templa. & Templum de marmore ponam. Exemplare vocabulum IAKIMV, statuere, instituire, ac dicare significat. Sibi, idq; mendosè. Namque quamquam sibi positum illi prædicent, numquam tamen sibi factum docere potuerunt; quippe Michæ fuerat ex sua pecunia factum. Nec hoc tantum ausi dicuntur, sed sacerdotem à Micha initiatum, sibi, suoq; nomini adscripsisse Leuitam, illum videlicet, cuius nomen antea celatum, iam nunc indicatur, Ionathan filium Gersam filij Manasse ex tribu Leui, cum ipsius posteritate: ita ut non modo urbem, sed cultum, & sacerdotium, & sacerdotij rationem priuato consilio & ausu usurpauerint Danitæ. Animaduertendum verò obiter fuerit libroriorù vitium in nostris Latinis codicibus, ubi Moyfi, pro Menasse legimus, cum & exemplar ipsum MENASSE, suspenso litera מנשה, non sine mysterio habeat, & Chaldaica atq; Græca versiones idem referant. Atq; nefas illud non modo in illa ciuitate constituisse, verum ad omnem Danitarum tribus communionis contagio dimanasse accusatur, ut obliuii Dei patrij Danitæ etiam ij, qui antè captã Laisam suum ius ac nomen

tenuerant, vnius urbis per delū usurpata accessione eō insolentia venerint, ut alienum ac vanum cultum proprio ac vero pratulerint. Vsq̄ ad diem captiuitatis suæ. Pronomen suæ, obscuriorem indicat relationem, quam exemplaris lectio, & Græcæ etiā versio illustrant. Ex exemplari sic: Vsq̄ ad diem migrationis terræ. μετοικεσίας τῆς γῆς. Nec aliud tempus adnotatio hæc indicat, quàm id quo prima Israelitarum terra sacrarum ac publicarum mutatio rerum exstitit. ea autem fuit, cum ob incolarum culpam atq̄ noxam reipublica illius facies omnis inuersa fuit, Palestinis præstantibus, & Israelitarum partem occidentibus, partem verò unā cum fœderis arca, quod sacrosanctum illius gentis fuerat, sacrarium abducentibus. Nec aliam interpretandi planiorem rationem rerum ac temporum ratio & series capit, nec subiunctum etiam carmen cogitari permittit. Atq̄ nefarij sceleris istius commemoratione & exprobratione illud à vate decantatum

Mal 77. legimus: Et tentauerunt, & exacerbauerunt Deum excelsum, & testimonia eius non custodierunt. Et auerterunt se, & non seruauerunt pactum: quemadmodum patres eorum, conuersi sunt in arcum prauum. In iram concitauerunt eum in collibus suis, & in sculptilibus suis ad emulationem eum prouocauerunt. Audiuit Deus, & spreuit, & ad nihilum redegit valde Israel. Et repulit tabernaculum Silo, tabernaculum suum, ubi habitauit in hominibus. Et tradidit in captiuitatem virtutem eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici. Et conclusit in gladio populum suum, & hereditatem suam spreuit. Hæc itaq̄ tempestas captiuitatis sine migrationis terra, dies hoc loco dicitur, eadēque apertè subiuncto declaratur versu.

Manfitque apud eos idolum Michæ omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo.

FUIT autem in Silo vsque ad miserabilem exitum Sacerdotis Heli, cui inter cetera negligentia crimina hoc etiā vitio datur, dissimulata apud Danitas superstitionis, & vani cultus non aboliti. Ab eundem enim morte Samuelis munus & officium, autoritas & cura vigere cepit, cuius operi huius creditur scriptor, quæ inter Prophetarum monumenta, diuinæq̄ dictata, vt Iosue & Regum libri, connumeratur. Horum autem magnorum atq̄ pessimorum exemplorum occasionem non aliunde captatam, quàm ex legitimi atq̄ prouidentis rectoris defectu, ipse libri author declarauit.

In diebus illis non erat Rex in Israel.

QUI si adfuisset, huiusmodi inceptorum & facinorum audaciam damnans, atque impiam iudicans, comprimeret, instēque in authores animaduerteteret.

CAPVT

CAPVT DECIMVMNONVM.

FUIT quidam vir Leuites habitans in latere montis Ephraim, qui accepit uxorem de Bethlehem Iuda.

OB feminarum imprudentiam, multarum & maximarum calamitatum cum priuatis tum publicis rebus allatam, compluribus exemplis cognouimus: ex quorum numero duo grandissima hoc in libro narrantur, ea tempestate edita, qua, qui publica facinora compekeret, apud Israelitas rector desiderabatur. Harum autem historiarum connexio propterea facta est, quod utraque ex Bethlehem Iudæ ortum habuit, & ad montem Ephraim pertinuit, & ex mulierum vitio utraque ad publicam communemq̄ multorum perniciem dimanauit. Quantum enim mali ex Michæ matris superstitione cum Ephraimitis, tum Danitis allatum fuerit, in iis quæ præcessere capitibus accepimus: nunc verò quantum Beniaminitis, atq̄ adeo Israeli omni ex vnius mulieris temeritate ac lenitate accesserit, impræsentiarum docemur. Leuitis quamquam certæ quædam vrbes, habitationis causa, assignatæ erant; tamen non omnibus eodem semper loco fuit necessario herendum. Siquidem multa in vita accidere potuere vel commoda vel incommoda, vel aliàs opportuna negotia, quæ hunc atq̄ illum ex eadem gente in aliarum tribuum regiones & vrbes migrare cogent, inter quæ & colligendarum ex ceteris tribubus decimarum, quibus Leuitæ alebantur, cura esse potuit certis quibusdam contribulibus communiter demandata. Huiusmodi quicquam acturus Leuites quidam nobilis & honestus aliàs vir, vt exemplaris lectionis verbum significat, hospitem in Ephraimici montis latere agebat, qui eodem tempore uxorem non legitimo ritu, sed PILEGES, hoc est, concubina consuetudine acceperat. de quo coniugij genere iam superius disseruimus, cum de Abimelechi rebus gestis commentaremur. Hæc, quia non erat legitimo sacrata atque dicata ritu, virum, quem fastidisse videtur, deserendum duxit, atq̄ eorum quæ euenire possent incommodorum, vel parum prudens, vel omnino securataque negligens, voluntati suæ indulgere, quàm honori & officio consulere maluit.

Quæ reliquit eum, & reuersa est in domū patris sui in Bethlehem, manfitque apud eum quatuor mensibus.

QUÆ reliquit eum. Verbum THIZNAH, hoc loco pronunciatum, argumento est, nomen ZONAH, non semper impudicam aut meretricem significare mulierem, sed interdum eas quæ nulli viri iugo colligata viuere agereq̄ gaudent. Nam si hæc adulterij causa à viro discessisset, renocari non poterat, legibus & moribus id vetatibus. Fuit itaq̄, discessus huiusmodi fastidio atq̄ temeritate mulieri gratus, quæ tamē nulla alia, quàm paterna, viri domum cōmutare instituit; ita vt magis iræ, quàm fraudis, sese notari pateretur. Quatuor mensibus. In exemplari est, Dies quatuor menses. ita vt dies annum non ineptè nonnulli interpretentur, cui quatuor

mensēs additi, sedecim conficiant. Chaldaicus paraphrastes eam lectionem fouet, quam versio nostra refert, quatuor mensium dies, hoc est, tot dies, quot quatuor mensibus percurruntur, quamquam non ab initio ad finem usque mensium enumerati.

Secutusque est eam vir suus, volens reconciliari ei atque blandiri, & secum reducere, habens in comitatu puerū, & duos asinos: quæ suscepit eum, & introduxit in domum patris sui.

A dilectæ sibi mulieris desiderio impulsus vir, femineæ iræ atque leuitati parcendum, & amoris suo indulgendum ducens, omnem ad reuocandum curam opportunamque operam impendit, vltro ipse eam prosecutus, quæ non coacta, sed sponte sua discesserat; satis ad explendam mentem interualli totis illis diebus intercessisse arbitratus, mollibusque verbis, atque miti officio, sui præsentia leniendam & sedandam, ac secum reducendam sperans. vique studium atque consilium suum melius probaret, a fellorum par, & iuuenem comitem deduxit, ut honestius & liberalius deduceret reconciliatam, quam iratam discessisse viderat. illa verò viro apparatusque, conspecto, & pœnitentia, quæ iam deferuescenti iræ successerat, morsa, & amore etiam impulsæ, saluantem sese hominem blandè excepit, atque in paternas receptum adeis gratum venisse declarauit.

Quod cum vidisset focer eius, eumque vidisset, occurrit ei lætus, & amplexatus est hominem, mansitque gener in domo foceri tribus diebus, comedens & bibens familiariter.

GENERI auctoritate permotus, & officio etiam vltro facto, allectus focer, omnes pietatis, & humanitatis, atque hospitalitatis partes præstare sat egit. non qui vel filiam retineret, quod nefas putabat, nec qui eodem loci habitare vtrumque oraret: sed qui, quam diu posset, ambos conuiuio & lætitia exhilararet, curaretque, quantum posset, & ageret, ut, quod molestia puella viro discedendo dederat, ipse indulgendo compensaret: quamobrem hospiti tempus apud se, quam longissimè posset, producendum sat agebat. Comedens & bibens, conuiuia modo & more, non hospitis tantum, epulo atque vino abundè ac lautè expletus. Quo tempore & foceri erga se animum cognouit beneuolum, & à via facta nuper satis quietis sibi & iumentis concessum duxit, & spatium sese ac sarcinulas suas præparandi uxori dedit, ac de re diu in propriam domum serio egit.

Die autem quarto de nocte consurgens, proficisci voluit. quem tenuit focer, & ait ad eum: Gusta prius pusillū panis, & conforta stomachum, & sic proficisceris. Sederuntque simul, ac comederunt & biberunt.

REDITVS atque itineris certus, cum iam de mulieris voluntate nihil dubitaret, conuiuio atque hospitio satis superque indultum existimauerat.

Nam

Nam sunt talis quoque tædia vitæ Magna: voluptates commendat rarior usus, nec continuis quinque diebus epulationi atque genio vacare debet ac potest, quisquis aliquid negotij aut officij ac muneris habet; nec etiam qui viam instituit, solis ortum expectare antequam sua præparet, seseque accingat, cum maximum & impeditissimum proficisci volentibus primum iter esse solet, iis præcipuè, quibus mulieres alio traducenda sunt, quarum grauius & importunius esse solet cum motu onus. Quamobrem vir ille profecturus summo mane consurrexisset dicitur: dumque iam socero valedicere vellet, interim fuisse retentus, dum quicquam pranderet, ne inani ventre viam tenderet, ac diem duraret; quod labor antibus molestum ducitur. Verum dum prædium producit, & vini atque sermonum prolixitate tempus luditur, intemptior iam cupiente adhuc detinere socero visa hora est, ad primum iter certo, commodo, & opportuno loco absoluedum.

Dixitque pater puellæ ad generum suum: Quæso te ut hodie hic maneat, pariterque lætemur. At ille consurgens cœpit velle proficisci, & nihilominus obnixè eum focer tenuit, & apud se fecit manere. Mane autem facto, parabat Leuites iter. Cui focer rursus, Obsecro, inquit, ut paululum cibi capias, & assumptis viribus, donec increseat dies, postea proficiscaris. Comederunt ergo simul. Surrexitque adolescens, ut pergeret cum uxore sua & puero. Cui rursus locutus est focer, Cōsidera quod dies ad occasum decliuor sit, & propinquat ad vesperum: mane apud me etiam hodie, & duc lætum diem, & cras proficisceris ut vadas in domum tuam.

NON adeo propriis affectionibus indulgendum est, ut amicorum commodis non consulatur in primis. Namque rerum omnium agendarum suæ cuiusque tempora, suæque opportunitates sunt, quæ negligere aut prætermittere calamitosum fuerit. Dies ipse hominibus ad agendum cōcessus, cuius rationibus & momentis vitæ munia metiri oportuerit. S. S. E. Posuisti te- Palm. 104
nebrus, & facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestie siluæ. Catuli leo-
num rugientes ut rapiant, & quarant à Deo escam sibi. Ortus est sol, &
congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur. Exhibit homo ad opus
suum, & ad operationem suam usque ad noctem. Itineris ratio ita subducta,
fuerat Leuite, ut ex Bethlehem tempestiuè, hoc est, ad diluculum profecto,
satis longa constaret dies, quoad Ephraim usque montium latera deueniretur.
quamobrem illi cura semper erat summo mane surgendi, ac sese ad viam
parandi: sed foceri officio & studio cōcedendi animus facile retineri patie-
batur, ne rogati censeretur asperior. Nil moror officium quod me grauat, ait
poëta. & Sedulitas autem stultè quem diligit vrget. ita focer, dū genero sedu-
lus esse contendit, impedimento est ad profectorem; adeoque imprudenter
utergo agit, ut nec ille tempestiuè illū discedere sinat, nec hic opportunè re-
tinen-

tinente demum audiat. Nam quinta die, cum itidem ad prandium reuertus, diutius, quam oportuerat, accubisset, & inter vina temporis falleretur horis, mora demum pertaesus, repente consurgit, intempestiue atq; obstinate viam capeſſiturus, qua tamen focer, siue amicitia, siue prudentia, siue viroq; commotus, quam studiosissime deprecatur, argumentis a necessitate & utilitate petitis. Altero, quod non satis superesset hora ad iter, quod iniecerat, peragendum, essetq; necessario in via alicubi pernoctandum. Altero vero, quod nullibi commodius & gratius duci nox illis posset, quam domi suae, ubi nihil, praeter hilaritatem & quietem curandum esset, praestareq; vno integro itinere viam absolueret, atque proxima nocte securos intra proprias ades agere, & consueto requiescere lecto, quam, partitis itineribus, noctem vnam integram interponere, atque ita laborem, & curam, molestiamq; ingratis augere, maxime cum vitare integrum esset. Considera quod dies ad occasum decliuior sit. Eorum animalium omnium, quae interdum exercentur, & vires & spiritus a meridie remitti solet, cumq; declinante sole paulatim lentescere, atque ita minus & via & operis a prandio ad occasum, quam ab ortu ad prandium conficitur, minus etiam animus ad agendum intenditur. id significare volens Leuita focer, dum & filiae amor indulget, & generi labori parcere studet, horam indicat importunam, verbo proprio vsus, quod hanc, quam indicauimus, rationem ex consequenti arguit. Cui rursum locutus est focer. In exemplari utraq; affinitas κατὰ τὸ πᾶθος exprimitur: Et dixit illi focer suus, pater puellae. ut cui utriusq; comoda & incommoda cura non mediocri erant. Considera quod, &c. Ecce quaeso remissus est dies ad occidendum. Iam diei impetus lentescit, & horarum opportunitas decreuit. Mane apud me etiam hodie. Necessario enim tibi alicubi hac nocte manendum est, nullibi autem quam apud me commodius, apud quem, praeterquam vobis indulgendi, & gratiam requiem donandi, nulla superest cura. Et cras proficisceris, ut vadas in domum tuam. Id hoc modo dixit, quod non longior a Bethlehem ad illius domum vsque, quam vnius itineris via constaret: commodissimum autem erat, foceri, hoc est, penae dicam propria domo profectum, eadem die proprium ad la-rem venire citra ullam interceptam noctis molestiam. id autem facile & apte fieri posse, postridie summo mane proficiscenti. ideoq; in exemplari legimus: Et confurgetis diluculo cras ad viam vestram, & ibis in tentorium tuum. Ita peragetis viam, ut in vestrum tentorium tempestiue deueniatis: id quod conficere hodie potestis minime.

Noluit gener acquiescere sermonibus eius, sed statim perrexit, & venit contra Iebus, quae altero nomine vocatur Ierusalem, ducens secum duos asinos onustos, & concubinam.

LONGIORIS fortasse in loco haesionis radio affectus, ac propriae domus reuifendae, puellaeq; reducendae cupiditate, aut alio simili consilio impulsus,

sus, eadem illa nocte ibidem pernoctare recusauit, & quamquam deprecanti focero, tamen valedixit, viamq; capeſſiuit. Acquiescere sermonibus eius, quibus proximam noctem apud se manere rogabatur, namque haec sermonum summa fuit, quam verbum L A L V N aperte explicat. Contra Iebus, quae altero nomine. Tota regio illa Iebusaorū fuerat, ex illorumq; nomine Iebusaea dicta quondam, cuius prima ac regia vrbs ob situs altitudinem Ierusalem cognominata, ab aliisq; distincta, quae sine adiuncto aliquo Salem fuit appellata: de quibus in sacro Apparatu scripsimus. Eadem vero Ierusalem ab antiquo habitatore, qui nondum per Beniaminitas fuerat eiec-tus, Iebus nomen tenebat. namque ager ille omnis Beniamini tribui sorte cesserat. In illum agrum, imo in illius vrbs atq; gentis proximum tractum ante solis occasum Leuita denegerat, adeo ut facile atque breui diuertere eodem posset. Ducens secum duos asinos. Ratio significater exponitur tum tarditineris, tum etiam deliberationis proximo versu explicandae. Expeditis enim atque altius praecinctis longe maior viae pars pari tempore confici potuit, at vero iumenta agenti, eademq; sarcinulis onusta, ac puellam inuenientem atque teneriorem, non ancillam, sed charam sibi, id est, PILEGESSO, ducenti lentius incedendum necessario fuit, parcendumq; huius inueto & asellorum nimia labori.

Iamque aderant iuxta Iebus, & dies mutabatur in noctem, dixitq; puer ad dominum suum: Veni obsecro, declinemus ad urbem Iebusaorum, & maneamus in ea.

NOCTURNVM tempus cum labori operiq; omni, quod extra domum initur, importunum incommodumq; censetur, tum itineri faciendo incommodissimum, ac plerumque non tutum: insq; maxime, quibus & regio & via ignota est: quamobrem diei noctisq; vicissitudo hominis operibus quiete leniendis ac temperandis diuina providentiae munere constituit. S. S. E. Po-
 fuiti tenebras, & facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestiae siluae. Catuli leonum rugientes ut rapiant, & querant a Deo escam sibi. Ortus est sol, & congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur. Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperam. Quam magnificata sunt opera tua Domine! omnia in sapientia fecisti. Prior autem iuuenis de diuertendo, deq; petendo ad quietem proximo loco heru monuit, ut qui propter aetatem timidior, ac propter itineris & onerum regendorum, atq; mulieris importunitatem uectionemq; fessior esse potuit: tum etiam quod huiusmodi famulis, dum modo cibo ac victu prouisum fuerit, serius ac citius peragatur via, minus curari consuevit: imo quo breuius, eo gratius ducatur iter. religionis vero in rebus agendis ratio his minus exacta, quam viris ac dominis habeatur, praesertim imitatus ac sacris, qualis Leuites hic erat, cui, quod in speciem honestius ac tutius videbatur, optanti, tamen propter malitiam hominum infeliciter successit. Iebus illa tempestate dicebatur Ierusalem,

Iudic. 1. Iebusæum autem habitatorem Ierusalem non deleuerunt filij Benjamin: habitauitq; Iebusæus cū filiis Benjamin in Ierusalem vsque ad presentem diem. Ex quo apparet, regionem illam omnem & Ierusalem & Iebus fuisse appellatam. namq; intra ipsa Ierosolymorum mœnia nulli hoc tēpore Beniaminita conſederant. Nec verò historia hæc is, quæ antè recensita sunt, narrationibus temporum ordine ac serie contextitur, sed opportunè hoc loco post Michæ exemplum ponitur, quod utrumque inter Iosue Ducis & Regum initia quasi interregno quodam exſtiterit, utrumque Bethlehem in Ephraïtas per Leuitem apportatum fuerit, & magnam Israelitarū publicæ rei attulerit calamitatem. Antè ergo quàm de Regibus inchoaretur historia, quid nam publicè actum fuerit, dum Regibus aut vindicibus populus carebat, ad posteritatis exemplum literarum monumentis mandat Spiritus voluit sanctus: ut quid nam & quantum incommodi rectoribus destituta respub. patiantur, quantum licentiæ, tum in religione & in moribus, ad perniciem vsque grassari soleat, notetur. Nam dum homo, homo tantum est, id est, dum Spiritu Dei non agitur, nisi iudiciorum, & legum, atque potentiorum autoritate & metu cōpescatur, ad libertatem cogitationis primum declinans, paulatim ad impudentiam, ac demum ad intolerandam prorumpit licentiã. Pueri in Iebusæorū vrbe proxima cēſebatur manendū, ubi profecto minus iniuriæ fuisset acceptum, utpote populo sub principū ac ducum potestate gubernata, & ideo legibus parente suis, atq; ex consequenti melius atque innocentiùs agente, quàm y, quibus nullus esset rector. Nam nisi Iebusæus & pacis & belli disciplinam teneret, tam vicinus hosti consistere ac durare potuisset minimè.

Cui respondit dominus: Non ingrediar oppidum gentis alienæ, quæ non est de filiis Israel, sed transibo vsque in Gabaa.

IN communi hominum consuetudine nihil incommodius experiri est, quàm generalis & nulla exceptione temperata censura, siue ea in odium, siue in gratiam, siue in minorum ratione, siue aliàs quacumque re statuatur: fereq; omnes antiquas ac nostri etiam seculi Resp. quas cumque labefactas nouimus, ex eo detrimentum primum accepisse obseruauimus, quod sum de ordinibus, tum etiam de conditionibus hominum, non ex delecto, sed ex genere ipso omni decretum fuerit: Omnes nobiles ad rerum administrationem aptos admittendosq; nullum ex ima plebe, nullum ex hospitibus, ex aduenis nullum, ex illo, vel illo ordine, ex illo sanguine, ex illa vel illa disciplina nullum, ex illis vel illis cunctos. Hæc ita existimare ineptum, ita verò statuere, atque instituto & more defendere, iniustum, ac tandem exitiale deprehensum. Mendaces filij hominum in stateris suis, ut decipiant ipsi de
 Pal. 61. vanitate in idipsum. Quamobrem iustè, quod iustū est, persequeris, diuini Spi-

ni Spiritus & oraculi doctrina est. Atq; Leuites hic, vel gentium aliarum odio ad fastū vsque concepto, vel singulari nimis nominis ac sanguinis propriy professione, vel vnius noctis commodum hospitium apud Iebusæos vel horruit, vel certè recusauit, eiusmodi omnem illum existimans populū, apud quem diuersari minus tutum, aut pro sui ordinis dignitate minus decorum putaret: cum tamen nullus locus adeò inhumanis, adeò feris moribus infamis sit, in quo peregrinantium atque hospitem ratio non habeatur, maximè si ex urbium & frequentiorū oppidorum sit numero, qualis Ierusalē erat, ciuitas regia, & suis legibus atque institutis gubernata, cuius commoditas natura sua pacis, & vicis, & minoribus oppidulis potior vidēda fuit. Nam si vspiam insolentia, & inciuilitas, inhospitalitasq; viget, inter paganos & montanos maximè: inter vrbanos verò ac ciuiles homines numquã defuerit aliqui, qui, tamesi non eandem religionem obseruent, humanitatē tamen colant & exerceant, exterisq; ut Paulus Lucasq; testati sunt, exhibeant id, quod nos nostris in peregrinationibus mari ac terra obitis, sapius ad remotas etiam gentes, fuimus experti: atque in Hiberniæ portibus & frequentioribus urbibus præcipue, quo ne appelleremus, nauæ & comites vehementer verebantur, obnixeq; contendebant. Gentis alienæ, quæ non est de filiis Israel. Quamquam enim in Beniaminitarum & Iudæ sortem incidissent Ierosolymi, nondū tamen illis in possessionem vsuq; cōcesserant. Omnes itaque aliena gentis homines, vel consuetudine breui vnius noctis hospitij indignos sibi duxit, vel omnes metuit: nullos verò Israelis filios, quocumq; loco & modo agentes, horruit, nullos non est dignatus: utraq; verò sententia deceptum res ipsa exitusq; prodidit, & planè docuit, homines non ex generis aut sanguinis nomine, sed ex moribus censendos esse: simpliciùs certè ac tutius puer monuerat pro tēporis, loci, & sua ipsorum ratione. Nam cum iuuenē, & venusta formæ muliere, ad frequentem urbem, quàm ad paruum oppidū diuertere, cōsultius multo fuisset. Vicit tamen heri sententiã.

Transibo vsque Gabaa: & cum illuc peruenero, manebimus in ea, aut certè in vrbe Rama.

Dvo oppida erant in Iebusæorum terra à Beniaminitis occupata: alterum in accliu colle, cui ex situ Gibgha nomen fuit, Hispanè Cuesta, siue Costera: alterum in montis cacumide ex loco Rama dictum, quod culmen Latine dici possit. Hispanis in Bethica duo oppida sunt, Cumbres maiores, & Cumbres menores. Ita etiam plura loca apud Israelitas Rama & Gibgha vocitata. Itaq; vnum ex his Beniaminitarum oppidū petendum sibi decreuit, & comiti persuasit Leuites: utrum nam, incertum, sed ex lucis tēpore & opportunitate statuendum.

Transferunt ergo Iebus, & certum carpebant iter: occubuitq; eis sol iuxta Gabaa, quæ est in tribu Benjamin.

Occubuit eis sol Lucis ac diei hora, quæ secundum naturam dimensionem

sanem sunt, suos certos singulis in locis cursus ac terminos habent: verum eadem ad hominum operas relata, varios sortiuntur exitus; breuiiores illi, longiores his visa, pro operis celeritate vel tarditate, proq; incepti ratione. Ideoq; alia aliis videntur breuiora, aliis vero longiora itinera, vel operum pensa. Sol quidem suo tempore occasum petiit, pro ratione horarum anni, ac pro regionis modo: illus vero intempestiuus ulterius peruenire cupietibus, nempe iuxta Gabgha Bēiamin. Hispanicè, Al paraje de la cuefta de Beniamin. ita ut ad Ramathan nō nisi noctu peruenire possent, quod etiam consultius fuisset, utpote locum frequentiore, atq; ideo cultiorem & ciuiliu- rum hominum consuetudinem experturis.

Diuerteruntque ad eam, ut manerent ibi. Quo cum intrassent, se- debant in platea ciuitatis, & nullus eos recipere voluit hospitio.

I A M. primum non inciuilem tantum, sed agrestem inhumanumq; locum arguit communis illa & publica incolarum omnium negligentia ac durities animi, qui officij ac pietatis omnis immemores, honestum in speciem virum, & cultu atque habitu non sordidum, ac fortassis Leuiticis insignibus commendatum, cum uxore iuuenē satisq; ornata, & puero comite atq; iunētis, quæ omnia conditionis honestatem præferbant, tamen omni hospitij velle- uissima commoditate priuatum manere passus sunt, non solum cibo & potu vnius noctis, verum etiam tecto ad securitatem, atque noctis intemperiem vitandam negato; quod unum vel à vauperrimo quoque præstari potuerat, ubi nulli, etiam ditiores essent, nulli qui aliquando peregrinati idem beneficij apud alios acceperant, turpe sanè & infame peccatum, atque ab illa anti- quorum patrum Abrahami, Isaaci, Israelis, & Lothi, atque adeo Raguelis Madianitæ comitate & humanitate prorsus alienum, quorū non in notos, vicinos, & cognatos, verum in ignotos hospitalitatis exempla celeberrima existerant, atq; istis non ignorata oportuit. notunter verò indicatus est lo- cus, In platea, publica nimirum ac frequenti, ubi nemo peregrinos sibi non visos excusare potuit, uti ad inferendam iniuriam nemo sibi visos dis- simulauit postea. Nullus recipere eos voluit hospitio. Hospitij nomen Latinum maiora & minora hospitalitatis complectitur officia. Id ve- ro quod in exemplari lingua legitur, minimam hospitalis, commodatæque partem tantum denotat, tecti videlicet opportunitatem & copiam, ad noctu metum & incommoda vitanda: nam de cibo, de iunētorum pabulis, de aliis omni re nihil vel his postulabatur, vel istis cogitabatur, etiam tectum, quod succederei ur, non concedentibus. Quid inhumanius, quid rusticius notari posset, quamquam nulla præterea addita fuisset iniuria: Huiusmodi leuissi- mam & facillimam hospitij incommoditatem, tamquam inhumani animi inimicem, Troiani hospites apud Reginam Carthaginiensibus obijciebant:

Quod genus hoc hominum? quæve hunc iam barbara morem

Reperit in patria? hospitio prohibemur arone.

Nec illud apud Satyricum inhumanitatis erga probum ac doctum virum adnotatum exemplum dissimile est:

vlimus autem

Ærumnæ cumulus, quod nudum & frustra rogantem
Nemo cibo, nemo hospitio, tectoque iuuabit.

Kuenaal. Sat.

Quippe ut hospitalitas quondam non solum bonis viris laudata, sed multis etiam nobilibus ac præcipuis urbibus & locis magno decori habita, & studiosè curata exercitaq;, atque inter primas humanitatis pietatisq; parteis commendata fuit: ita rursus inhospitalis nomen & inuidiam, & opprobrium æternum cum ignominia certis peperit regionibus: unde inhospita- lem Caucasum poeta dixit. Alterq; etiam minus tuis maris tractibus & sinibus, huiusmodi epithetū attribuit, inhospita Syrtis. Hospitem itaque sui generis honestum ac minimè grauem futurum, & præ modestia nemini se ingerentem, sed incolarum benignitatis expectantem exempla, in medio foro harentem, nemo tamen vel tecto iuuisse dicitur: quare omnes vel hoc primum rusticitatis & crudelitatis flagitio notandi fuere.

Et ecce apparuit homo senex, reuertens de agro, & de opere suo vesperi, qui & ipse de monte erat Ephraim, & peregrinus habitabat in Gabaa. Homines autē regionis illius erant filij Iemini.

M V L T A hic obseruanda commemorat historia, ut, quantum homo homini præstet, legendo æstimetur. Conditio, ætas, manus, patria, tempus, quo- rum oppositam prorsus rationem & cogitationem loci incolis tributum iri consequitur. Homo, siue, ut exemplar significat, vir animo ac mente virtutis compos, idemq; senex, ætatis prudentia, & rerum ac temporum usu valēs, & humanitatis exemplis iam antea instructus, idemq; non otio aut segnitie torpens, non luxu effluens, & effrenis, verum operi diurno assuetus, & labori intentus adeo, ut, quamquam senex, tamen serius domum rediret, vesperi, cum illa eadem hora iam loci incolæ in oppido essent, omnesque in platea hospitem & vidissent, & non modo neglectum reliquissent, sed mala mente, maloq; animo adnotassent, concepto, quod postea peragere contenderunt, facinore. illud quoque obseruandum, illos incolas omnes, atque ideo pluribus & maioribus tum domorum, tum rerum commoditatibus præditi, & minori incommodo hospitem excipere ac fouere valentes: hunc verò peregrinum & montanum hominem, qui non in oppidis educatus vixerat, sed in monte Ephraim, & huc ex patria migrauerat, ubi suo labore magis quam prædij proprij fructibus alebatur, verum meliore disciplina imbutus, moribusq; assuetus & humanis & piis, idemq; solus in oppido tali ingens & animo præditus, cum ceteri omnes oppidani, quibus dissimilis prorsus fuerat mens, filij Iemini, quod ad genus attinet, Israelitæ omnes, ut senex hic, & hospes ille: quod vero ad studiū, & mores, consuetudinemq; vite, ut vnius familie Ieminitarum posteris, ita nequitia, & vitio, & pranorum

amore consimiles, ac velut unico ex partu nati, ex quibus nemo illa rusticitatis nota exceptus fuit. Superius, Nullus eos recipere voluit hospitio, nullus ex iis, quorum proprium erat oppidum, qui omnes Beniaminitæ erant, quorū notā senex hic non modo nō deleuit, aut defendit officio faciēdo, sed magis etiā arguit, utpote senex, hospes, aliena ex tribu, nec, perinde atq; incola, domo & re instructus, qui si neglexisset, forsitā, ut alij, minori obnoxium culpæ apud homines sese ostendere posset: rursumq; meliore ac fortiore animo, qui non modo beneficium hospiti conferre studuit, sed inuidiā etiam improborū ciuium neglexit. nam vero simillimū est, istos istis moribus agrē laturos, hospitē cura & mente rusticitatē contrario ipsis exēplo vel tacitē arguentē. Nam de facinore, quod postea editum est, hospes homo ne suspicari quidem debuit, qui quamuis nonnullorū ex incolis, quibus consueuerat, mores & ingenium fortasse minus probasset, omnes tamen communiter ac pariter improbos, cunctumq; populū, nemine exempto, flagitiosum existimare non posset, nisi ipsi se tales prodidissent. Monstri enim persimile est, ac detestandi, prodigiosi, ac diuina eademq; grauissima ultione digni exempli, totum populū eodem inferendæ aliis iniuriæ & coptumeliæ faciendæ studio delectari, ad eō ut. Deo ipsi, tamquam rarissimum & inauditum, huiusmodi publicam nequitia diligenter ac singulari inquisitione examinandam suscipi sacra oracula narrent; ut in quinque illarum ciuitatum videmus historia, ubi Deus, non contentus querela publica, rem ipsam examinaturus descendisse, ac inquisitionis suæ diligentiam cum Abrahamo communicasse Gen. 18: scribitur. Dixitq; Deus: Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatum est nimis. Descendam, & videbo virum clamorem, qui venerit ad me, opere compleuerint; an non est ita, ut sciam. ita ille sapienter adnotauit:

Iuu. Sat. 1, 5, Nam scelus à Pyrrha, quamquam omnia firmata voluas,
Nullus apud tragicos populus facit.

Illud verò Sodomorum scelus, unā cum consecuto supplicio, omnibus etiam barbaris & à vera religione alienis nationibus notū ac formidatum oportuit, nedum istis Gibbæ incolis, qui omnes Israelitæ erant, & Beniaminitæ omnes, ideoq; non solum ex huiusmodi flagitij imitatione, sed vel ex inospitalis animi rusticitate, & probrum & pœnam commuerissent.

Eleuatisque oculis, vidit senex sedentem hominē cum sarcinulis suis in platea ciuitatis: & dixit ad eū, Vnde venis? & quò vadis?

VEL ipsa singulorum verborum significatio mentem, pietatem, humanitatem viri legentibus probat. Nemo enim in publica & frequenti platea fuerat, qui hominem vel eō appellentem, vel appulsum, non conspexisset: verum omnes videre se distimulabant, aut limis adspicientes, aut conspectum negligentes, nedum verbo vel salutantes, vel rogantes, aut alio pacto aduen-
tes. At verò senex, quamquā aliud tunc ageret, hoc est, nō in platea hareret,

sed

sed rectā domum ab opere lassus tenderet; oculos tamen eleuasse, id est, attentē atque studiosē considerasse, & hominem viatorem obseruasse dicitur. Iam illa prima officij & pars, & laus fuit, eleuasse oculos; & huic proxima, Virum viatorem, ut Hebraica lectio, & Chaldaica & Græca versiones habent, contemplatum ac miseratum fuisse: utpote & hunc senem, & propter atatis vsum ceteris prudentiorem, ac propter peregrinationis experimentum quoque humanitatis magis cultorem, nihilq; humanum à se alienum putantem, & melius etiam, qualis sit peregrinorum in alieno loco animus, & lege, & periculo suo edoctum. Aduenam non contristabis, neque affliges eum: aduena enim ipsi fuistis in terra Egypti. & rursus: Peregrino molestus non eris: scitis enim aduenarum animas, quia & ipsi peregrini fuistis in terra Egypti. & ut illa etiam de se profitebatur:

Me quoque per multos similis fortuna labores.

lactatam, hac demum voluit consistere terra.

Non ignara mali, miseris succurrere disco.

Quòd si in aduenas etiam, alienaq; gentis homines, tam mitē animum & humanos mores lex esse voluit, quid nam erga eiusdem generis & sanguinis hospites cogitandum agendumq; censeri oportuit: quamobrem senex ille & pius, & prudens, hominem, ut opportuno officio & hospitio, si opus fuerit, foueat, rogare cœpit: Vnde venis? & quò vadis? in exemplari interrogatio transposita est: Quò vadis? & vnde venis? Prius quarit, ut sciat, an eò tantum, ubi erat, contendisset, an alio inde eodem vesperi pergere cogitaret, quò per temporis breuitatem peruenire posset; aliàs hospitium vltro illi oblaturus. Vnde venis? ut ex facta iam via spatio tempus etiam cognosceret ad pergendum vlteriùs opportunum, vel importunum; atq; ita recognita, officij rationem commodius deliberaret. De conditione verò, munere, officioq; hominis, ne verbum quidē interrogando fecit: nam ea, quæ rogauerat, ad humanitatis causam satis erant, quæ sibi cum primis cura fuerat. Cetera verò omnia ad curiositatem pertinerent, cuius studio viri boni minimum delectantur, ac seniores præsertim, quibus atas & curiositatis, & admirationis laborem imminuit. Hanc verò interrogationem hominis habitus ac situs excitauit, qui in platea nandum conquieuerat, sed adhuc onustus iumentis, & muliere ac puero stantibus, hærebat, ita ut vel quempiam vel quippiam expectare & attendere videretur; & an manere, an alio tendere pararet, huic, qui rogabat, fieret incertum.

Qui responditei, Profecti sumus de Bethlehem Iuda, & pergitimus ad locum nostrum, qui est in latere montis Ephraim, vnde ieramus in Bethlehem: & nunc vadimus ad domum Domini; nullusque sub tectum suum nos vult recipere, habentes paleas & fœnum in asinorum pabulum, & panem ac vinum in meos & ancillæ tuæ vsus, & pueri qui mecum est: nulla re indigemus, nisi hospitio.

DVO tantum rogatus, Quod vadis, & unde venis? plura etiam respon-
 dendo reddit, quae ad suspicionem de se omnem tollendam, & quae ad audito-
 rum animos a rusticitate ad humanitatem, ac potius pietatem, traducendos
 facere, & egestatis praesentis nunc suae facilitatem ostendere posse arbitra-
 batur. Principio se suosq. non incerta vagatione agi significat, certum indi-
 cans locum unde fuerit profectus. Profecti sumus ex Bethlehem Iuda.
 in exemplari lingua & phrasi: Transeuntes nos de Bethlehem Iehuda
 usque ad latera montis Ephraim, unde ego. Non ex magno itinere se huc
 deuenisse, sed non longè hinc profectum illac viam facere ad vicina tribus
 oppida, nempe ad Ephraim montis latera, apud quam tribum ipse erat ortus,
 indeq. non ita pridem suarum rerum causa discesserat: ita ut simul ex patria
 & vicinia persona conditionisq. suae honestatem commendaret, & via fa-
 cienda necessitatem, magis quam libidinem, aut vagationis amorem, cau-
 sam fuisse indicaret. Unde ieramus in Bethlehem. in exemplari se solum
 iuisse innuit, Et iui usque ad Bethlehem Iehuda. Inde verò mulierem
 deductam uxorem sibi significare voluit. atq. ita se, illam, puerumq. suum,
 & vicinos esse, & facile cognosci posse, subindicabat. Causam verò quam-
 obrem, cum alià iter facere potuisset, hanc potissimum faceret, postremam ex-
 posuit: cuius mentione se commendatorem fore, & pietatis ac religionis no-
 mine libentius exceptum iri putauit. Et nunc vadimus ad domum Do-
 mini. Quae cum illo tempore esset in Silo, viam illac institutam & breuiore-
 rem & commodiorem probabat. Hoc significauit interpret vocabus illis, Et
 nunc. quod nunc huc diuenterim, inde est, quod ex Bethlehem profectus es,
 re, cuius causa eò veneram, iam peracta, decreuerim Domini domum videre,
 indeq. nostram letior deuenire, post supplicationem ad sacrum Dei pului-
 nar factam. Haec res & ratio non solum mouere, sed pietatis nomine sin-
 gulos ad hospitij beneficium homini vltro exhibendum impellere debuit, ac
 potuit. Quippe omnium gentium moribus antiquum fuit, huiusmodi pere-
 grinos, etiam ignotos, etiam vagos, qui religiosa ac sacra loca peti sibi pro-
 ferentur, humanitatis officijs, atq. hospitiorum, vel priuatorum, vel publico-
 rum commoditate & copia iuuare: nedum hunc vicinum ac ferè notum &
 sanguinis necessitudine coniunctum, honestatem ipso habitu, gestu, comita-
 tu, & vehiculis praesertentem, mulieremq. secum uxorem deducentem, pro-
 priam domum repetentem, atq. beneficij memoriam confirmaturū, gratiam
 habiturum, & ubi occasio postulasset, redditurum, omni honore & com-
 modo excipi, affici, exhilarari, & letum dimitti oportuit: quod vnus no-
 etis hospitio vel a pauperrimo quoque praestari potuisset, nō a diuitibus mo-
 do: omitti verò ac negligi, cum pauperibus, tum etiam ditioribus, incivile,
 inhumanum, turpe, atq. oppido ipsi probrosum, maxime verò cum ipse pre-
 ter tecti, quo succederet, copiam, nihil egere se praediceret, nihil posceret, atq.
 ita minime grauem hospitem se profiteretur fore: quem vel ad confabulan-
 di commoditatem & gratiā quiuis domum suam ducere merito expetisset,

& contendiſſet. Habentes paleas & foenum. A minima & viliſſima
 re incipiens, nulla re alia quam tecto facili indigere ostendit: à paleas, in-
 quam, quacumque habitato loco, facillimè reperiri, & comparari, vel à
 rustico quouis praebere vltro solent. Tamen has sibi non deesse ait, utpote
 qui vel hanc curam nemini imponere decreuisset, nedum pabuli iumentis
 praebendi, vel cibi ac potus praestandi sibi ac suis. Foenum MITSPO omne
 pabulum iumentis opportunum significat, ut hordeum, auenam, speltā: nam
 generale nomen est, quate apud Italos, Labiada. Panem & vinum. Panis
 proprius, ac singularis, praecipuusq. hominis victus habetur. S. S. E. Panis Psal. 107.
 cor hominis confirmat, vinum autem ad vitam non est necessarium. Nam,
 ut Sapiens ait, Initium, siue quod satis est vita hominis, panis, & aqua, &
 vestimentum, & domus protegens turpitudinem. Melior est victus paupe- Eccli. 19
 ris sub tegmine asserum, quam epulae splendide in peregre sine domicilio. Ve-
 rum ad iucunditatem, & molestia in via leuamen, atq. ad carnes exulta-
 randos, vinum adhiberi solet is, qui elegantius ac suauius iter, agere voluit.
 Vinum enim, vel Psal. celebrante, cor hominis latificat: cum pane tinctam
 omnis alterius cibi inopiam & desiderium lenit. unde pronexbia locus apud
 Hispanos datus: Pan y vino anda el camino. Hoc autem nō sibi solum, sed
 uxori, sed famulo etiam abundè prouisum refert hospes, atq. urbano, & ci-
 uili, modesto gratoq. auditori sermone exprimit in illa lingua inter hone-
 stos homines frequente atq. decente: In meos & ancillae tuae, & pueri
 qui mecum est. Ex verbo ita haec explicantur, Est mihi & ancillae tuae,
 & puero, cum seruo tuo. Quae tropo, non modo ciuitatem probat, sed se
 & illos, cum is, quae habet omnibus, illi impartiri velle, & in usum atq. ob-
 sequium paratos, vltro pronunciat. Habeo, inquit, quod satis superq. sit no-
 bis, & quod tibi actus, vnā cum meo & uxoris obsequio libenter offeram:
 ac praeter haec, quae dixi, nec vestis stragula, nec opportunum aut commodum
 quod esse possit, quidquam deest. Nulla re indigemus. In exemplari, Non
 defectus rei omnis. Illud verò, Nisi hospitio ex re ipsa, & praecedet ora-
 tione adiunctum est. Quis nam hominum talem virum, tam humanū, mo-
 destum, ciuilem, liberalem, & elegantem, vel multorum dierum, pedā noctis
 vnus, non optaret expetereq. hospitem? quis nam reiceret? quis querane-
 tur? quis dissimulando declinaret? cum & antiquissimū ac laudatissimū
 fuerit hospites etiam remotè longeq. seposita regionis, & domum inducere,
 & diligentissimè fauere, nudas & inopes rescire, atque adeo secedentes
 non tantum viatico prosequi, sed magnis etiam ac pretiosis donis onustas
 dimittere: quam humanitatis partem frequenter Homerus inter barbarum
 vararum, praecipuas laudes, plene & eleganter commendat: sed & noui ac
 veteris Testamentorum huiusmodi officij, plene omnino pagina leguntur,
 hoc verò in exemplo, non humanitas modo, sed pietas, sed agnitas, sed re-
 ligio agebatur.

Cui respondit senex, Pax tecum sit: ego præbebo omnia quæ necessaria sunt: tantum quæso ne in platea maneat.

BENIGNÆ postulationi, atque aque iustæq., humanum, benignum, prudens, honestum, decorum, ac planè bono senè dignum responsum redditum, officioq. confirmatum est. Atqui hominum inhospitalium rusticitas & inhumanitas, illaq. obstinata vel cessatio, vel dissimulatio, non suspicionem tantum, verum etiam metum iniuriæ, aut improbitatis aliàs curuspiam, Leuita fecisse videbatur; quod vel querela illa, siue admiratio indicabat. Nullusq. sub tectum suum nos vult recipere. Huiusmodi verò suspicionem tollere, in securitatemq. mutare bonus vir senex primum studens, salutatione premissa, hospitij officium omne ultro offert, & ratione etiã adiuncta, accipere beneficium per suadet. Pax tecum. verbum SALOM, quidquid boni, fausti, atq. secundi postulari potest, significat, ac plus etiam valet, quàm Latinæ illæ voces pariter coniuncta, pulchrè, bene, rectè. Namq. & animum quoque securum esse iubet, & confidenter agere. quod salutationis & sermonis officium aliquo pacto violasse, extremè flagitiosum ducitur. id quod ex Psalms accusatione & criminatione cognoscimus: Nam si
 P sal. 54. inimicus meus maledixisset mihi, sustinasset viq. Tu verò homo vnani-
 mis, dux meus, & notus meus, qui dulces mecum capiebas cibos: in domo
 P sal. 40. Dei ambulauimus cum consensu. Etenim homo pacis meæ, in quo speraui:
 tui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem. Et illud:
 P sal. 14. Quoniam mihi quidem pacificè loquebantur, & in iracundia terra dolos
 cogitabant. Cuiusmodi exemplum, ut prodigiosum ac monstruosum planè, hu-
 mana ipsa detestatur fides. Igitur securum esse iubet hospitem senex illo ex-
 ordio, Pax tecum. Quod de hominè vereri potes rusticitate, à me ut alie-
 num ducas, pacem tibi ultro offero, quam pro viribus tecum prosequar, &
 tu certam experire apud me, si manere volueris, ac præterea, ut ex re etiam
 ultimam cognoscas, nihil tibi de futurum polliceor: quamquam tu nihil tibi
 deesse dicas, tamen id non tua, sed meæ curæ esse volo, hoc est, prouidè &
 suppeditare quidquid opus tibi erit. Ego præbebo omnia quæ necessaria
 sunt: sua in lingua: Tantum omnis defectus tibi super me, tantum in
 platea non pernoctes. Summa ciuilitate & modestia officium extenuat
 suum, eademq. vbera animum studiumq. commendat propriam. hac senten-
 tia: Quod tibi nihil deesse ad pabulum, ad cibam, & potum ais, ea libentius
 meo hospitio uti potes, quamquam modico aut paruo, iuxta familiaris rei te-
 nuitatem: tamen si quid tibi deerit, id mihi curatum volo: nec plura nunc pro-
 mitto, ea tantum panca, quibus præterea quæ contingunt, opus fuerit. quod si
 nihil aliud mihi esset, quo uti posses & frui, tamen recti ac domus opportu-
 nitatis libenter oblata, libentius etiam tibi fuit admittenda, cui vel istud
 vnicum iam deest, ac tu tibi deesse sentis. hoc igitur à me libentissimè habe-
 bis, at tu grate & humaniter accipies, quod exiguum quidem, verum præ-
 stantius ac potius existimabis, quàm in media platea noctem traducere. Ne-
 que

que enim ego, ut id feras, pati possum; nec tu hoc, animum cum primis pro-
 bans inuitantis, spernere aut dedignari debes. Hispanicè simillimo tropo sic
 dici hæc possunt: Seais muy bien venido, y lo fereis en mi casa: Ionde yo
 me encargo de lo que os faltare, aun que no sea mas que no dexaros
 trafnochar en la plaça. Plateam verò propter multorum transitum, &
 publicum concursum, ac loci etiam amplitudinem, minus iustā quàm agrum,
 imò & quàm vias urbium & oppidorum esse, hoc loco prudens ille senex
 significabat. Est autem hoc loco Platea, capacissimus & frequentissimus op-
 pidi locus, cui Latini nomen esse solet Forum. Idq. significat nomen REH-
 HOB, amplitudinem, ex cuius imitatione platea nomen factum est apud
 Latinos, idq. rectè; sed postea vsus obtinuit, ut ipse in oppidis via platea
 dicerentur; Gallicè, les rues. Itaq. quamquam officium extenuat suum pro-
 pter modestiam, tamen ex animi liberalitate, & ex securitate amplificat,
 maximè verò cum ultro cetera, quibus opus fuerit, polliceatur, demumq.
 plura sponte rebus præstet, quàm verbis receperat.

Introduxitque eum in domum suam, & pabulum a finis præbuit:
 & postquam lauerunt pedes suos, recepit eos in conuiuium.

QUAM QUAM aduena senior ac pauperior, tamen hospitium non mo-
 do hilaritate animi, sed officijs ornauit, quæ lapsis ex via commoda opportu-
 naq. habentur. Inter quæ vnū antiquus pedum lotio fuit, valetudini, mun-
 ditie, atq. virium instaurationi conferens, ad balneiq. vicem proximè ac-
 cedens, cuius apud veteres frequentissimus fuit vsus. Atqui & Abra-
 hama & Lothum, cum ceteris qui hospitalitatis laude commendantur, ex
 hoc beneficij genere, studij sui initium duxisse commemorantur. Domine, si
 inueni gratiam in oculis tuis, ne transeas seruum tuum: sed afferam pauxil-
 lum aque, & lauentur pedes vestri, & requiescite sub arbore: ponamq. buc-
 cellam panis, & confortetur cor vestrum, & postea transibitis. Pabulum
 a finis præbuit. Pulchra rerum æconomia & series, ut iumentis primum
 pabula præberentur: deinde hominum curatio mature iniretur: id quod non
 tantum curam & studium erga dominos ipsos auctiorem ostendit, ut vul-
 gari proverbio fertur, Quien bien quiere abeltran, bien quiere a fu
 can; sed huiusmodi rationem bonis viris non postremam esse debere indi-
 cauit. Humanitatis enim est, animantibus iis prospicere, quæ in hominis
 vsu & seruitium concessere, quæq. natura ad obedientiam magis præstan-
 dam, quàm ad sui ipsorum curam effinxit. Atq. in Dei beneficiis hoc idem
 si numeretur, quemadmodum excipiendum sit, res ipsa, ratioque declarat.
 Atque his opposita exempla, immanitatis & crudelitatis nomine damnat.
 S. S. E. Nouit iustus iumentorum suorum animas, viscera autem impiorum
 crudelia. Recepit eos in conuiuium. Exemplaris verba duo, omni oppor-
 tuni cibi & potus copia tam hospites, quàm eum qui exceperat, ex hilaratos
 significanti: Et comederunt, & biberunt. Familiaris lingue ille idiotis-

mus. Ita bonus senex & via lassitudinem minuere, & propria domus desiderium, atq; loci, in quo erant, tadium lenire, ac rusticitatis oppidanorum recordationem epulis ac vino fugare studebat. Sed quis nam inter improbos ac sceleratos, vel sibi, vel alij securitatem promittere, aut prestare possit?

Illis epulantibus, & post laborem itineris cibo & potu reficientibus corpora, venerunt viri ciuitatis illius, filij Belial, id est, absque iugo; & circumdantes domum senis, fores pulsare coeperunt, clamantes ad dominum domus, atque dicentes: Educ virum qui ingressus est in domum tuam, vt abutamur eo.

MAXIMUM, publicum, atque commune omni ciuitati illi nequitia ac sceleris exemplum non modo impunitum, sed consuetudine iam inueteratum, & aliquo etiam honesto nomine defensum fuisse oportet, cuius huiusmodi ederentur fructus. tantam verò morum corruptelam parentum negligentia atq; improbitati adscribendam, nomen illud indicat, Filij Belial, quod vel interpres noster, vel interpretationis explicator, Absque iugo, reddidit. Quod verò filiorum nomen proponatur, ad culpam pertinet parentibus praesigendam, qui, cum & ipsi improbiissimi fuerint, non solum indulgentiam, sed licentiam omnem pueris & adolescentibus filiis, laxasq; in omnem nequitiam habenas permisierint: quibus ubi vires cum annis creuerint, nihil non mali flagitij ac sceleris ausi aggressique peragunt, mirantibus quamuis parentibus, & fortassis sese numquam talia suasisse cansantibus, vt ille aiebat:

Iuu. Sat. 14.

Nullus enim magni sceleris labor. hæc ego numquam
Mandau, dices, olim nec talia suasi.
Mentis causa malæ tamen est & origo penes te. & idem:
Vnde tibi frontem libertatemque parentis,
Cum facias peiora senex, vacuumque cerebro,
Iam pridem caput hoc ventosa cucurbita quærat?

Ex pluribus verò iisdemq; affinis verbi huius significationibus vnicâ interpres delegit, Ac absque iugo: utpote qui interpretem ageret, non commentatorem. Sunt verò tria verba in sacra lingua iisdem ferè notis variè tamen concinnata, quorum singule significationes huiusmodi hominum figurâ suis depingunt coloribus. IAGHAL, utilem esse, prodesse Latinus vertit: GHAVAL, facere, dolore afficere, illudere, inuoluerè; vnde GHOL, iugum dictum: GHAVAL, iniquè agere, peruertere. Omnia hæc pariter illi adscribuntur, cui nomen BELIAGHAL conuenit. Idem enim inutilis, idem temerarius, dolore afficiens, illusor, iuge ac disciplinæ expers, urbanitate & modestia carens, omnino intemperans, nihil non permiscens & confundens censetur. Qui verò talis habetur pater, qualem sit natum producturus, horrere magis quam existimare oportet. Huiusmodi verò quosdam nota nequitia, atq; a parentibus acceptæ, eosque non paucos aut pueris diuersa

diuersa mentis, sed nequitia, & scelere, & prauorum amore, magnosq; consensu per similes, viros iam atq; ideo insolentiores, nihilq; diuina aut humana iura metuentes, in senis hospitii domum irruisse legimus. Nec verò paucos fuisse, vis ipsa, & contumelia, atq; iniuria domo & hominibus parata atq; facta arguit; nec obscuros etiam, nec innumerabiles, vt nomen ANASSIM bis repetitum declarat, prius ad etatem, numerum, & ordinem; posterius ad vires & constantiam appellatum; hac significatione, viri quidam certi proeecta iam etatis, viri constantes, & paternam licentiam fortiter imitati filij parentum nequam, & ipsi nequissimi. Namq; fortitudinis & veritatis nomina ad prauos quosque, & flagitiosos animos per abusum aliquando iraducuntur. Quod & Satyricus notabat:

Ecce iterum Crispinus, & est mihi sæpè vocandus
Ad partes, monstrum nulla virtute redemptum
A vitii, æger, solaque libidine fortis. & iterum:
Quid facias cum te furiosus cogat, & idem
Fortior? Et, Mobilis & varia est fermè natura malorum,
Cum scelus admittunt, superest constantia.

Iuu. Sat. 4.

Sat. 5.

Sat. 15.

Huiusmodi libidine ac nequitia fortiorum & notorum virorum copiosa & instructa manu senis peregrini domum obsessam auctor narrat. Idemq; singulis verbis emphasim annunciationemq; propriam arrogauit. Illis epulantibus, &c. in exemplari, Illi recreabant cor suum. quod non solum cibo ac vino, sed colloquij comitate & familiaritate, exhilarationeq; mutua fiebat; vt honestis atque officiosis hospitibus agimoris semper fuit, aliquando etiam cantoribus adhibitis, vel pudicis, vel impudicis, pro conuiuarij & conuiuatoris ingenio. sed quod his ad letitiâ gratiamq; requiem sumebatur, vt in merorem, pauorem, curam, & acerbitatè verteretur maximâ, nequissimorum fraus, & astutia, atq; violentia effecit; qui nullum magis opportuū tempus ad facinoris audaciâ duxerunt, eo, quo & hospes, & qui hospitio excepti erant, securiores, minusq; cauti esse poterant, dū præ exhilaratione nihil timerent, & præ sermonum ac ministrationsis sonitu, obambulantium foris pedum crepitum, & hominum strepitum non antè sentirent, quam occupato obfessoq; loco, ne quispiam effugeret, ab inuasorū parte fores pulsari cœpissent. Huiusmodi tempora ab improbis inhumanisq; hominibus ad nocendū obseruata in Machabeorum libris legimus, Sabbatho, qui dies quietissimus & latissimus ex religione, Iudeos bello inuadentibus. & apud exteros:

Iuu. Sat. 15.

— Sed tempore festo
Alterius populi capienda occasio cunctis
Visa inimicorum primoribus ac ducibus, ne
Lætum hilaremque diem, ne magnæ gaudia cœnæ
Sentirent, postitis ad templa & compita mensis.

Itaque præter personarum notam, tempus etiam & occasio iniurie indignitatem auget, quam & loci, & alterius partis hominum irreuerentia adauget. Circumdantes domum senis. Quantum enim honoris tribui habere

rique senibus debeat, nationum quondam omnium institutis moribusq; declaratum fuit. Nempe apud Israelitas non religiosum modo, sed legitimum etiam huiusmodi censebatur officium, & authorem commendabat. Deum, *Leuit. 19.* eundemq; vel negligentia, nedum contemptiois vindicem allegabat. *Coram capite cano consurge, & honora personam senis, & time Dominum Deum tuum, Ego Dominus. Et apud exteros etiam, quo tempore humani mores, ac civilis disciplina viguit,*

Credebant hoc grande nefas, & morte piandum,
Si iuuenis vetulo non affurrexerat, & si
Barbato cuicumque puer, licet ipse videret
Plura domi farra, & maiores glandis aceruos.
Tam venerabile erat præcedere quatuor annis,
Primaque par adeo sacra lanugo senectæ.

Hanc verò reuerentiæ partem non modo contemptam & neglectā ab istis, verum etiam irritā, & contumelia affectam fuisse, nomen ipsum venerandum senis in loco appositum significat, cum annotatione, Et clamantes ad dominum domus. in exemplari: Et dixerunt ad virum illum dominum domus, senem illum. Iniuriæ crimen singulis nominibus amplificatur. Virum illum, honestū videlicet, domi suæ aggressi, cōpellantes, & tenem vocantes. Nam senis nomen & vocandi, & accusandi forma, sua in lingua scriptum est ita. Singula criminationis membra capitalia censentur, legibus quoque antiquis, ultra id etiam quod peregrino & aduena inferenda contumelia singulari iure atq; præcepto cauebatur eodem volumine & capite, quo de senum ornamentis actum est. Si habitauerit aduena in terra vestra, & moratus fuerit inter vos, non exprobetis ei, sed sit inter vos quasi indigena, & diligetis eum quasi vosmetipsos: fuistis enim aduena in terra Aegypti. ego Dominus Deus vester. Cum verò aduenis & alienigenis hospitibus siue incolis ita prospexerit Deus, quantum iis qui ex eadem gente, hoc est, Israelitis, cum ad aliud oppidum conigrare contigerit, deferendum sit, æquitas ipsa, ratioq; declarat. Iam verò quàm importuna, quàm turpis, quàm nefaria ac flagitiosa compellatio petitiōq; fuerit, audire etiam sensu horret: Educ virum qui ingressus est domum tuam, vt abutamur eo. Exemplaris sermo, qui huiusmodi turpia verba ferre non potest, ita habet: Et cognoscemus eum. Turpitudinis infande significationis verbū cognoscendi, quod vix feminis honeste tribuitur, ad virum translatum est, cum duplicis iniuriæ denunciatione, & professione alterius in ipsum aditū herum, quem vel metu, vel monitu, ad criminis communionem inducere studebant. Educ. in exemplari, Exire fac, siue iussu, siue impulsu ac vi. ita fieret, vt & ipse iniuriæ factæ parte, quamquam contumeliam & violentiam allegans, notaretur, tametsi nulla alia adhibita diligentia vel defensione, id quod exigebatur, admitteret. Alterius iniuriæ expositio fuit aduersus hospitem: Et cognoscemus eum. id quod, quia summum, grauissimum,

num, & scelestissimum existimandum erat, instanter postulant, vt & hospitem & senem ad leuioris iniuriæ ferendæ conditione cogant. Neg. enim aliud illis appetitum arbitramur, quàm quod peractū demum fuit, hoc est, puella hospitis copia viro vel inuito sibiq; meiuente faciendæ: qua non contenti forent nequissimi & improbiissimi homines, si aliud qui, piam fœdus animo proposuissent, nec virum tantum postulassent, sed vel puerum, vel vtrumq; pariter. Oportet verò herum ipsum hospitem digna facie & decoro fuisse habitu, vt illi simulationis suæ colorem inducere possent. nam vt ille aiebat: Nullus ephæbum

Iuu. Sat. 10.

Deformem sæua castrauit in arce tyrannus.
Nec prætextatum rapuit Nero loripedem, vel
Strumosum, atque vtero pariter gibboque tumentem.

Illum itaque petunt solum, vt petitione territum, & vi turbatū, ad uxorem tradendam adigant: cuius tamen vocem ac deliberationem honestus atque officiosus præuenit senex, non sermone modo ac deprecatione, verum priuata ac sibi familiæq; suæ offerendæ contumeliæ optione & tolerantia hospitis iniuriam & vexatione redimere studens. Id quod forti animo agere cœpit, ipse vltro homines foris excipiens & allocutus, atque sese primum contumeliosorum proteruitati obiectans. Egressusque ad eos senex, ait. In exemplari conditiones illæ repetuntur, Vir ille dominus domus. qui nihil sibi, domui suæ prius & antiquius reputauit, quàm boni ac pijs fortisq; hospitis partes agere. Is cum viribus iniuriam propulsare non posset, utpote vir, id est, singularis aduersus multos & viros, ac nequissimos, magnoq; consensu foris: tamen iis nominibus reprimendam curauit, quæ vt honestissima, & efficacissima, maximiq; momenti esse poterant apud eos, qui humanitatis quouis vel minimo sensu, vel pudoris ac ruboris gutta præditi essent. Nam primum paries omnes præstitit, quæ ad persuadendum opportunissima habentur, hoc est, personæ auctoritate ac dignitate, & oratione ipsa. Constat enim laudatū probatumq; oratore definiri, virū bonū, dicendi peritū, quem & poëta Latini carminibus eleganter descriptū ac representatū legimus:

Vir. Encl. 1.

Ac veluti magno in populo cum sapè coorta est
Seditio, sæuitque animis ignobile vulgus.
Iamque faces & saxa volant: furor arma ministrat.
Tum pietate grauem, ac meritis, si forte virum quem
Conspexere, silent, intentisque auribus adstant.

Hactenus priorem definitionis partem Poëta expressit, virumq; bonum descripsit, pietate grauem ac meritis. huiusmodi & animum, & grauitatem, & personam præbuisse narratur vir ille senex, non triuialis aut ignotus quispiam, sed Vir ille dominus domus; qui familiam honestè educatam apud istos haberet. Idemq; senex annis, & etate venerabilis, & nota & obseruandæ probitatis atque innocentia, & qui annis & canis prudentiam præferret, probandiq; consilij & moniti author merito existimari deberet.

Alteram verò definitionis partem, hoc est, qua orator non declamandi, sed in veris causis dicendi peritus depingitur, sic Poëta indicabat:

Virg. Aen. 1.

Ille regit dictis animos, & peccora mulcet.

Quam eandem ab hoc sene diligenter & grauius præstitam, historia indicat: nihil enim argumentorum est prætermissum, nihil opportuni ornamenti, actionisq; commoda, ad sedandam hominum nequissimorum rabiem, si modo isti humani sensus partem retinuisent. Egressus est ad eos, forti ac delibato animo, quo se vel periculo directum istis reuerentia, vel conspectum pudori & obseruantia fore existimare potuit. personam verò non præsentia modo sua ac facie, verum digna tali animo & tempore oratione sustinuit; & ait:

Nolite fratres, nolite facere malum hoc: quia ingressus est homo in hospitium meum: & cessate ab hac stultitia.

BREVISSIMVS quidem sermo, quantum perditorum hominum impetus & festinatio admittere poterat; verum duobus argumētis grauisimus, & peroratione vehementer amplificatus, exordij vicem omnem fratrum nomen plenè præstat. Nolite fratres. In exemplari. Ne fratres mei. Namque ita compellans, non suam tantum, aut hospitii, verum ipsorum etiam rem, causam, & infamiam sibi cura esse, & agit. Atq; illos blando necessitudinis & ciuitatis nomine lenire studuit. Non enim quispiam vel barbarissimus eiusmodi facinus fraterna & familiari domo peragendum susciperet. Negationis verò aut reuocationis vocula Ne, siue Nolite, repetita, ingentem dicentis affectum indicat, & audientis animum pulsare contendit. similitum namq; geminationum talis esse solet vis. ut, Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Et apud Poëtas:

Psal. 113.

Hor. Epod.

Iam iam efficaci do manus scientiæ.

Et,

Canidia parce vocibus tandem sacris,

Citumque retrò solue, solue turbine.

Itaque rei indignitatem amplificat, dicentisq; mentem sollicitam ostendit, & eius, qui cum agitur, contentionem & festinationem interpellare & compescere nititur, vel saltem auertere & retardare. Est autem sermo totus dissuasorius, generalem communemq; causam simul cum priuatis coniungens, partes agens omnium, eius videlicet qui dicit, & eius de quo dicit, atq; eorum quos alloquitur. Primum, facinus ipsum, à quocumq; susceptum fuerit, malum est, ideoq; vitandum fugiendum, ac detestandum omnibus, nedum iis, quos fratres nominat suos, dissuadendū ac improbandum curet. Cuilibet enim immeritò atque innocenti quocumq; modo nocere, malum est: interq; malum inferre, & malum pati, hoc etiam interest, quòd qui malum patitur, à culpa alienus non raro censetur; qui verò malum facit, numquã culpa & vitio immunis est. Deinde verò, cum aliud fieri non possit ei cui malum infertur, patientiæ consilium adhiberi solet: ei autem qui infert,

infert, nihil aliud consuli debet, quàm cessatio, pœnitentia, & quocumq; pacto commendari ac persuaderi possit, abstinencia. Quòd si in quacumq; cui-cumq; inferenda iniuria hoc cauere & agius ratioq; postulat: quid in ea qua viris bonus, & innocentibus, ac securis, atque adeò exteris & vindice carentibus inferri paratur? iam profectò hoc nomine causa grauitas, & facinoris immanitas crescit, atque præsentis petitionis exempliq; turpitu-do ac fœditas augetur maximè: ut qua non solum à libidine, ac petulantia, & audacia, verum etiam à probri ac dedecoris studio, deliberato consilio nata, & magno consensu subita arguatur.

Quia ingressus est homo in hospitium meum.

IN exemplari: Postquam quidem venit ille vir, hic ille ad domum meam. Ambarum personarum rationem remq; vna periodo complexus est, vnoq; verbo cõiunxit. Namq; iniuria grauisima censenda est, qua viro peregrino, innocenti, immeritoq; paratur, quocumq; modo ea fiat, siue damno dando, siue alio afferendo incommodo: longè autem grauior qua ei infertur, qui, cum nihil illi nocuerit, tamen securitatis causa sese in locum aliquem hominibus habitatum contulerit, quamquam is aperto foro, mediãue platea maneret; namq; idcirco vrbiũ usum à Caino inuentum legimus, qui cum sibi semper metueret, vrbiũ & oppidorum tutelam opportunam fore iudicauit. At verò qui præterea domum aliquam subit, qua noctem traducat, etiam si vacuam & habitatore carètem petat; is primum nemini hominum officere se velle indicat, utpote non vagum, sed certo loco se inclusum præbens, ubi aut vnde, quid nam rerum agat, animaduerti notariq; possit, & eadem sese tutum fore sperans, perinde atq; ceteri, quibus domus & ades hunc usum præstant. Maximum verò flagitium aduersus gentium iura & mores admissum censetur ei, qui huiusmodi communem totius populi tutelam contaminare & violare ausus fuerit. Iam verò hospitalitatis sanctitatem quouis vel minimo incommodo temerare, longè fuerit grauisimum, & multis variisq; obnoxium criminibus, publici primum dedecoris, ac deinde iniuriarum ei, qui quempiam volens & lubens hospitio acceperit, irrogatarum; utpote cuius qui domum subierit, fidem tutelamq; vna petuisse iudicetur: cuiusmodi contumelia nemo est tam agrestis qui non moueatur; viri verò honesti hanc petiis malis omnibus odisse solèt. Nec verò res hæc omnis vni tantum prudentiorum, & sapientius, viuentium hominum partim probabilis, sed omnibus gentibus, apud quas vel tenuis officij humani scintilla lucet, nota & obseruata est.

Mollissima corda

Humano generi dare se natura fatetur,
Quæ lachrymas dedit, hæc nostri pars intima sensus.
Plorare ergo iubet causam lugentis amici,
Squaloremque rei, pupillum ad iura vocantem
Circumscriptorem, cuius manantia fletu.

Iuuenal.
Sat. 15.

Orat.

Ora puellares faciunt incerta capilli.
 Naturæ imperio gemimus, cùm funus adultæ
 Virginis occurrit, vel terra clauditur infans,
 Et minor igne rogi. quis enim bonus aut face dignus
 Arcana, qualem Cereris vult esse sacerdos,
VLLA ALIENA SIBI CREDAT MALA? separat hæc nos
 A grege mutorum, atque ideo venerabile soli
 Sortiti ingenium, diuinorumque capaces,
 Atque exercendis capiendisque artibus apti,
 Sensum à cælesti demissum traximus arce,
 Cuius egent prona, & terram spectantia. mundi
 Principio indulsit communis conditor illis
 Tantùm animas, nobis animum quoque, mutuus vt nos
 Affectus petere auxilium, & præstare iuberet,
 Dispersos trahere in populum, & migrare vetusto
 De nemore, & proavis habitatas linquere siluas,
 Ædificare domos, laribus coniungere nostris
 Tectum aliud, tutos vicino limine fomnos
 Vt collata daret fiducia, protegere armis
 Lapsum, aut ingenti nutantem vulnere ciuem,
 Communi dare signa tuba, defendier iisdem
 Turribus, atque vna portarum claue teneri.

Omnia hæc, quæ longo ac sapiente sermone, ex natura ac gentium iure atque usu, author hic persecutus est, paucis quidem pro improborum hominum festinatione verbis, verùm acerbis ac vehementibus ad dissuadendũ scelus, bonus hic senex opposuit; ultra propriæ iniuriæ & contumeliæ sibi atque suis priuatim inferendæ deprecationem. Quia ingressus est homo hospitium meum. Quamobrem suarum esse partium ait, virum illum modis omnibus tueri: illorum verò, nec viro hospiti, fidei suæ cõmendato, nocere, nec domui suæ quoque, vtpote vicini & incola, iniuriam ignominiamque afferre, quam tamen ipse hospitii incolumitati posthabendã induceret: ad eò enim sibi sanctum esse hospitij officium, ad eò antiquum haberi, vt quouis etiam proprio damno, incomodo, ac dedecore redimendum putet: & si verbis & honesta oratione illorum libidinem sedare non possit, rebus etiam sibi familiaribus & charissimis satiare & explere potius decreuerit, quàm tantũ scelus, tam nefariumque facinus pati, quod Deo in primis iniustum, domui suæ contumeliosum, omnibusque gentibus detestabile, atque ad eò oppido ipsi atque authoribus æterno infandæ turpitudinis opprobrio fore denũciabat. Et cessate ab hac stultitia. Si vera Academicorũ sententia est, quæ peccatorum scelerumque omnium fontem caputque, vnicum stultitiam esse asserit, nullum Latinum verbum aptius ad rem istam significandã usurpari potuit, quàm stultitia, quod pro exemplaris linguæ vocabulo, NEBALAH, aptè redderetur. Significat autem, NEBALA, defectum & casum omnem homine indignum

Plato in
Protag. ca.

dignum, & probrum, atque crimen omne minus, turpi tamen voce complectitur: quidquid denique, vel dicto vel factò admitti potest, quod à recto officio degeneret, huiusmodi verbo tamquam generico continetur; ad eò vt quicumque huius vocis nota iniustus fuerit, indignus censeatur, cuius ratio inter viros honestos habenda sit vlla. Atque hæc vel vnica censura virum suum Abigail ab irati Davidis cogitatione & æstimatione excipiendum esse docebat. Ne ponat, oro, Dominus meus Rex cor suum super virum istum iniquum Nabal, quoniam secundum nomen suum stultus est, & stultitia in eo est. Artificiose autem & prudenter vocabulum hoc in loco usurpatum est, potius quàm aliud quod aperte nefas, vel scelus, vel flagitium significaret, vel aliud quippiam crimini vel culpæ obnoxium; ne videlicet insolentium animos exacerbaret verbis, quæ pœnã vel ultionẽ, vel diuinã vel humanam censuram ex consequenti minari viderentur: sed id vocabulũ obiecit, cuius corripienti authoritas, & ratio, ac facultas ipsis, quibus cum agebatur, videretur tribuenda. Vnusquisque enim, vel perditus etiam, suæ vitæ modum habere, ac temperare, & blandioribus verbis monitus & correptus, melius leniri posse præ se fert: duriori verò verborum criminatione magis irritatur, & accusantis siue corripientis inuidiæ & odio magis, quàm sui corrigendi studio, factum ac dictum autumat. contra verò, cùm in ipso nocendũ feruore minus grauibus, tamen idem agentibus verbis monetur. Cessate ab hac stultitia. Ex verbo: Ne faciatis HANE BALA. qualem istã Gallici: Vne faute ainsi que cela ici. Hispanicè, La tal mengua como esta. Latinè idiotisimũ ita imitemur, Ne istiusmodi labem faciatis, vobis videlicet & genti omni indecoram. Atque ita tribus nominibus orationis vim absoluit, dissuasiori aptissimis: mali siue iniuriæ nõ inferendæ viro: hospitij sui iuris non inuertendi: ipsorum demum & famæ non violandæ. Ne verò suam priuatè rem magis, quàm illorum voluntatem æstimare, sed officium potius ipsorum, atque hospitii incolumitatem curare diiudicaretur, è vestigio rebus ipsis agere rursus occipit. Nouo argumento improborum impetum retardare studet, proposito & oblato charissimo pignore, cuius iacturam ipse apud illos, quàm hospitii iniuriam inferendã pati malle sese declarat. Atque hoc pacto vnumquemque ex illis ad mentem & innocentiam reuocare studet, tantam hominis bonitatem & fortunam admiraturũ, illiusque comparatione & exemplo sibi temperaturũ sperans. Nam qui, vt ipsis morem gereret, vnicam natam potius quàm hospitii violationem permittebat, alterius peccati atrocitatem declarabat, & vnumquemque illorum monebat, sibi temperare, libidinemque propriam magis ac magis detestari potius, quàm in ea re pergere; cuius fœditatem vel maxima iniuria sibi accepta declinandam ac redimendam bonus censeret senex: qui etiam propter oblatam conditionem dignissimum sese præbebat, cui obtemperaretur: & qui propter illos domui ac filiæ familiarumque propriæ non parcebat, vt perditissimorum contumaciã vinceret, atque oblatis obsequij pudore potius retunderet, quàm acueret.

MM

Habeo

Habeo filiam virginem, & hic homo habet concubinam: educam eas ad vos, ut humilietis eas, & vestram libidinem compleatis: tantum obsecro, ne scelus hoc contra naturam operemini in virum.

INTERPRES noster significationem verbi NEBALAH, exprimeret studuit Latinis verbis, iisdemq; grauius: cum superius Græcam versionem imitatus, Stultitiam, vertisset, nunc, Scelus contra naturam, reddidit, nec verò hoc, tamquam potius esset, proposuisse censendus est, ut verbis, Tantum obsecro, indicari quis putare posset: sed ut minus nefarium flagitium, & contumelia genus non ita monstruosum, atq; alterum quod illi moliri videbantur, ferendum sibi magis declarabat. exemplaria verba ita verti possunt Latinis, non tamen Romano sermone: Ecce filiam meam illam virginem, & concubinam ipsius: producam nunc illas, & humiliate eas, & facite ipsis illud bonum in oculis vestris: & viro huic ne facitote verbum illius NEBALAH istius. Si deliberato certoq; animo ad iniuriam huic viro faciendam venistis; ne tota ille accipiat, pariter ego potius secum opto, atque ita minore ipsi efficere, vobis verò nihil de vestri propositi estimatione detrudere: quippe cum & meam gnatam, eamq; virginem; quod inuenili furori optabilius videri debeat; & illius concubinam, decoram facie ac vultu, producam, ut mentem expleatis vestram quocumque libeat pacto: hoc unum exceptum postulo, ut non solum factum, verum neq; opprobrium turpi virum hunc ledatis; quod aliquando dictum & commemoratum, maxime infamiae auctoribus esse possit. Vestram libidinem expleatis. non solum stupro offerendo; namq; hoc iam significauerat verbum, Humiliate eas: sed quidquid præterea libuerit, si etiam in ancillas accipere, etiam illudere, vel vendere, vel occidere velitis, minus hoc recusandum aut defendendum ducam, quam vel turpi verbo virum hunc vexare. Nihil profecto potuit haberi ulterius, quo postulando procederetur, quo ve improbiſſimorum hominum diuerteretur impetus. Bonum in oculis vestris. Nam nemo, uti Philosophi aiunt, vel maximum scelus admittit, quin aliquem boni colorem ipse sibi, quo sponte decipiatur, inducat. & ut ille ait:

Nam quod turpe bonis Titio Seioque, decebat Crispinum. Nonne hodieq; huiusmodi turpia & iniuriosa peccata à nequissimis admiffa, adulteria, homicidia, supra, & alia quæ ad hæc referuntur, facta hominum vocari, atque hoc nomine non solum lenari & excusari, verum defendi, & ne dicam laudari audimus? Virginis cognomen à officioso sene consulto additum est; propterea quòd eiusmodi cogitationem in maximis delictis hominum libido numerare solet: ac præterea ut indicaret, quanti sibi viri hospitii incolumitas fieret, atq; ut, quod dignitati mulieris deerat (quæ concubinam nominabat) puella siue virginis decore abunde compensaret.

Nole-

Nolebant acquiescere sermonibus illius. quod cernens homo, eduxit ad eos concubinam suam, & eis tradidit illudendam: qua cum tota nocte abusi essent, dimiserunt eam mane.

PRUDENTEM & cordatum virum Leuitam illum historia omnis describit, qui facile animaduertat, turbam illam, ac libidinosorum hominum procellam, non sibi, sed mulieri sociæ suæ parari: eamq; cum effugere aut vitare non posset, ferendam leuius duxit, quam ulterius frustra addito labore arceri curâdam, cum suo magno malo, atq; hospitii, quem plus satis egisse, ac partes suas præstitisse incassum viderat. Nolebant acquiescere sermonibus illius: & noluerunt illi viri audire illum. Quod ad propositæ filie conditionem attinet, siue id ex ætatis ac probitatis perspectiva pudore & reuerentia aliqua, siue ex perpetuæ querelæ & offensionis metu, cum existimarent viro seni iam vicino & conciuui, atque ibidem loci mansuro, acceptæ iniuriæ memoriâ nunquam iri existendum, & vltiscendæ occasionem aliquando oblata non fore prætermittendam, atque adeo etiam studiosè captandam. hoc est, quod singulare pronomen in exemplari positum indicat, Noluerunt viri audire illi, quod ad illum pertinebat, ne audire quidem velle se declarauerunt. Quod cernens homo, intelligens nimirum suam rem tantum ut hospitii, & quam primum abituri, non autem alienam appeti, atq; stuprum non sibi, verum concubine suæ parari, quippe cum nullum de puero verbum factum notauerat: ideoq; ipse foras producit, nihil omnino sibi cauens, mulieri autem amplius cauere non valens. Et eis tradidit illudendam. Non qui eo nomine, aut proposito, aut animo tradiderit; sed qui tantum produxerit illis foras, ancipiti fortasse mente, vel illos obsequio frangendi, & ab iniuria retinendi, exemplo filie senis, quæ proposita quidem illis, non tamen fuerat accepta; vel, quod proximum erat, maioris incommodi ac mali, nisi protulisset, vitandi. In exemplari ita legitimus hemistichium hoc: Et apprehendit ille vir concubinam suam, & produxit illis foras: & cognouerunt eam. Quam primum productam vexare & stupro afficere cæperunt, ipso viro nondum in domum recepto: deinde verò turpissimè & flagitiosissimè vexare, & indignissimis modis opprimere perrexerunt, magno risu & contemptu, more eorum, qui nocentissimo ac fortissimo antea hosti aut inimico aliquando superato & vulnerato insultat, magno tumultu, & vocum, cachinnorum, sibilorumq; strepitu exprobrantes. huiusmodi significatio est verbi frequentatiui IITHGHALALV; quo etiam Saul moribundus usus fertur, Ne veniant incircumcisi isti, & interficiant me, illudetes mihi. Vtrumq; verbum interpres Latinus pro, IITHGALELV, simul reddidit. Impurissimorum vero hominum proteruita, & petulantia, atque immanitas non ex facto solum, verum ex contumacia ac temporis augetur spatio. Cum tota nocte abusi essent, dimiserunt eam mane. In exemplari: Omnem noctem usque ad mane, & miserunt eam in adscensu auroræ. Nam qui malè agit, odit lucem. nec prius à vexatione &

iniuria destiterunt, quàm lucis aduentantis metu depulsi sunt: veriti fortasse, ne publicè deprehensi ac palàm vel à marito notarentur ac describerentur, vel à suis concubinibus aut reprehenderentur arguerenturve in luce singuli seorsum; quod, cum plures essent, ac tenebrarum praesidio fiderent, sese minus passuros verebantur. addit etiam ignominia atque iniuria acerbissimam verbum, Miserunt eam. Nec enim sicut omnes rapuerant pariter & abduxerant, ita omnes rursus, vel aliqui saltè ex illis, ad hospitij usque ostium redire: sed illam & afflictam exsibilantes eo tempore miserunt, quò virum illius iam ad discessum vel parari, vel paratù esse arbitrabantur, nihil in illo comoraturum loco, nec vindicandæ iniuriæ moras quaesiturum aut laturum, utpote frustra tentaturum iudicio experiri, cum nemo reperiri posset testis facinoris intempesta nocte per tumultum patrati; nemoq; sese proditurus ultro esset, nec, si se proderet, damnari tamen illorum legibus poterat, nisi duobus vel tribus oculatis testibus productis. miserunt itaque solam, afflictam animo vehementer nimirum, & membris ac toto corpore vexationis contumacia, & improbitate, atque tumultu perditam, viribusq; destitutam adèò, ut vel domum usque viam peruenire accepti mali gravitas non siverit.

At mulier, recedentibus tenebris, venit ad ostium domus, vbi manebat dominus suus, & ibi corruit.

NIHIL ægrius miserumq; magis depingi possit, quàm mulieris illius animus tot modis afflictæ, tanta contumelia per totam nocte vexatæ; quam relictæ semel domini sui domus & perpetuò meminisse & pœnituisse oportet, cogitantem suo ipsi merito malum illud allatum, quo carere poterat, nisi, levi acerbitate commota, domum ac dominum reliquisset antea, qua levitate curam & sollicitudinem viro primùm, deinde verò hanc sibi & illi iniuriam peperisset. huiusmodi cogitationes reditus in hospitium domini, & ipsum domini sui nomen inter redeundum frequenter, ut par est, repetitum, atque in historia commemoratù significat. Nam quæ antea discesserat, domini non domum modò & nomen spreuisse visa est: quæ verò nunc domini hospitium repetebat, præteriti erroris amarissimum dolorem & pœnitentiam præ se ferre censenda. Atque res ipsa indicat, illà ab impurissimis hominibus, insultatione & petulantia bacchatis, procul à domo senis tandem fuisse distractam, ac nunc in illù, nunc verò in alium locù, quò libidinis impetus agebat, abductam & impulsam, in singulis verò humiliatà; ut sacra lingua verba imitemur. quandoquidem illam aurora surgente missam domini hospitij repetisse, & ægrè peruenisse legimus; adèò ut nec vocis compotem esse debilitas & ægritudo siverit, sed animi prius quàm corporis vigore destitutam, ad ipsum limum iacentem dominus offendisse narretur. In exemplari & redeundi mora, & tēporis etiam quo post casum iacuit, significatur. Et venit mulier ad conuersionem matutinam, & cecidit ostio domus

domus viri illius, in qua dominus suus usque ad lucem. Mulieri iuueni, ac molliùs educatæ, multæ, & repentinæ, atq; cumulata rerum acerbitates breue exitum afferre potuerunt, animi primùm perturbatio ac metus, antè quàm producta esset; deinde accedens productæ tremor, nuditas quoque, nocturna tempestas, labor, & impudentium insolentia, atque distractionis lassitudo, & omnibus his accedens ægritudo: demum huiusmodi tragædia nihil mirum huiusmodi finem fuisse factum.

Mane facto, surrexit homo, & aperuit ostium, ut cœptam expletret viam. Et ecce concubina eius iacebat ante ostium, sparsis in limine manibus.

QUAM iniquo, acerbissimo, imò quàm amaro animo vir ille proximam lucem expectauerit, certus atq; appetens fugæ ex iniuriosissimo loco, & de ultionis modo atq; opportunitate cogitabundus, & rei ipsius natura arguit, & historia facile indicat; quippe quem describit primo mane ostiù aperire, iter arrepturum, nihil de muliere vel expectanda, vel quærenda, aut eodem tempore repetenda sollicitum; atq; inopinatè feminã iacentem offendere, eò prolapsam habitu ac gestu, quo facile cognosci posset reuersæ animus, nimirum fideliter & anxie dominum suum repetentis. Ecce, rem non speratam significat. Concubina eius. in exemplari, Mulier illa, concubina eius. affectum & commiseratione utrumque nomen postulat. Mulier illa, tenera atq; infirmior natura, ideòq; & misericordia digna, tametsi peregrina atq; ignota fuisset; ne dum cum esset concubina eius, quæ uxoris loco ducebatur olim, ceremoniis legitimis exceptis. Sparsis in limine manibus. quæ habitum atq; gestum spectare solemus in iis, qui alterius vel fidem, vel misericordiam, vel auxilium implorant, vel familiarem caritatem repetunt. Namque huius etiam generis illud apud Terentium est: Tum illa (ut facile Terentius, conluetum amorem cerneret) Reiecit se in eum, flens quàm familiariter. Cum miserrima mestissimaq; mulier dominum suum anxia & exanimata reueteret; manibus extensis, qualis quæ opem imploraret, atque vim iniuriamque indicaret, reuertebatur. Huiusmodi illud apud Pœtam est de Eurydice: Iamque vale: feror ingenti circumdata nocte,

Inualidasque tibi tendens, heu non tua, palmas.

Eo itaque habitu à morte occupata corruit, eodemque iacuit, cum præ debilitate immota mansisset.

Cui ille (putans eam quiescere) loquebatur: Surge, ut ambulemus. Qua nihil respondente, intelligens quòd erat mortua, tulit eam, & imposuit a fino, reuertusque est in domum suam.

IN versione Latina, quam explicare suscepimus, nonnulla verba commentationis causa interiecta legimus, videlicet (putans eam quiescere) intelligens quòd erat mortua. Namque exemplar ipsum, cui Chaldaica

& Græca translatio ferè ex verbo conueniunt, ita habet: Et dixit ad eam, Surge, & ibimus. Et non respondens, & accepit eam super asinum, & surrexit ille vir, & abiit in locum suum. Dixit ad eam. Verbum, dixit, humane, ac benigne, blandèq; compellatam indicat: nam deliberati atq; certi sermonis præferre significationem solet. Nihil enim vir aduersus illam præter humanitatem misericordiamq; cogitabat: dolorem verò ex grauissima iniuria acceptum, eiusq; animo insidentem, pro tempore dissimulabat; ne hoc ad mulieris ægritudinem accederet, & hospitii, satis sua sponte turbato, grauior esse videretur: cui tamen, præ mæstitia, nec valedixisse fertur. Surge, ambulemus. Perinde locutus est, quasi factum minimè moratus esset, saltem nihil femina imputaret. Qua nihil respondente. Præuicium participium masculino genere positum est, Et non respondens. Prouerbialis in illa lingua sermo est in re proclamata ac desperata. Ita in Regum libri usurpatum legimus: Inuocabant nomen Baghal de mane usq; ad meridiem, dicentes, Baghal exaudi nos. & non erat vox, nec qui responderet. Hispanice huiusmodi in eadem significatione sermo est frequens, A es otra puerta. Igitur neq; mortua iam puella, quam amauerat, casus clamoribus aut querimonia, gemitu aliore doloris indicio persecutus est; ne quo pacto vel oppidanos magis irritaret, vel contra ad se placandum induceret: præterea etiam ne ardorem, quo flagrabat, ipse sibi aliqua parte restingeret aut minueret, sed integrum ad ultionis impetum retineret, & cogitando atq; inueniendo vindictæ modo auget: quamobrem nec puellam mortuam eodem loco sepelire, aut sepeliendam relinquere voluit; sed a fello impostam, ad locum usque suum pertulit. quo tristi atq; miserando spectaculo magis ac magis in horis incensus, in cogitationem impulsus est, cuius explicatio nõ modo eorum, qui in tragædiis maxima facinora fortiter fecisse memorantur, animos, verum exempla ipsa tragica, cum exitu euentuq; suo, omnia vicit.

Quam cum esset ingressus, arripuit gladium, & cadauer vxoris cum ossibus suis in duodecim partes ad frustra concidens, misit in omnes terminos Israel.

NEFARIAM flagitij atrocitatem non vnã tantum Israelitarum tribum, sed omnium communem ac publicam rem tangere arbitratus, omnes tribus incitandas ac mouendas duxit, id cum verbis ac sermonibus minus acriter efficit posse intelligeret, nouo & stupendo rerum ipsarum spectaculo molitus effecit.

Segnius irritant animos demissa per aures,

Quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus, & quæ

Iple sibi tradit spectator.

Huiusmodi enim res ubi solummodo narrantur, dolorem quidem & misericordiam auditorum mouere possunt, iram tamen, odium, & indignationem, ultioni que cupiditatem non excitant: excitarent autem, si re verã eadem exempla in fabulis inferrentur.

Nec pueros coram populo Medea trucidet:
Aut humana palam coquat exsita nefarius Atreus:
Aut in auem Progne vertatur, Cadmus in anguem.
Quodcumque ostendis mihi sic, incredulus odi.

Quamobrem tanti sceleris dignam ultionem cogitans Leuita ille, à crudelissimo & maximè horrendo spectaculo inchoandam censuit: quo populum postea odio incensum, & ad vindictam promptum, suaq; sponte ad pœnas repetendas persuasum, præsentē detestabilis narratione sceleris impelleret, nullis criminationibus, nullis grauibus verbis vsus apud eos, quos reapse commotos & irritatos intelligeret. Accipiens gladium, affectum, ira incensum, ac misericordie immemorem, gestus hic indicat, oppositum prorsus illi affectui à Pœta decantato:

Ter conatus erat notos effingere vultus,

Ter patriæ cecidere manus.

Cum ossibus suis in exemplari,

Ad ossa eius, secundum rationem & connexionem præcipuorum membrorum. Namq; nomen G H E T S E M, in illa lingua & os & membrum significat primaria significatione; quem admodum & in Cymbrico sermone, Bcen, cruri & osi impositum est vocabulum. sic autem numerari possunt, caput vnicum, manus duæ, gemina brachia, pedes gemini, crura duo, totidè femora; reliquum corpus, hoc est pectus ac dorsum: ita ut, numeratis per vnumque agrorum finem singulis membris, integrum constaret corpus, remq; ipsam cunctis tribubus mali quippiam portendere indicaret. Nec verò in omnes tribus diuisas & missas partes legimus, sed in omnes terminos Israel, quæ videlicet populi illi omnes vicina gentibus, aliis confinia tenebatur: ut hoc pacto non ipsis modo Israelitis, verum aliis quoque nationibus rei fama & rumor sparsus perferretur; atq; rei authore ignorato, maior vnicuique de causis atque prodigijs, de que euentis dubitatio, cura, sollicitudo, & metus accederet.

Quod cum vidissent singuli, conclamabant: Numquam res talis facta est in Israel, ex eo die quo adscenderunt patres nostri de Ægypto, vsque in præsens tempus. Ferte sententiam, & in commune decernite, quid facto opus sit.

Huius versus initium in exemplari sic habet: Et fuit omnis ille videns, & dixit. Qua sermonis formula, & multos prius suspensas in agrorum terminis partes vidisse, & alios ad spectaculum incitasse intelligimus; nulli verò veritatem rei constituisse, quam author ipse nemini hæcenus indicauerat, omnium autem eandem vocem fuisse, nulla sensus aut coniectura diuersitate discrepantium, utpote quos exempli ac monstri potius atrocitas & nouitas admiratione maxima tantum affecerat, quam huiusmodi casus habere perpetuo solent: ea verò, quam diu durat, suspensum incertumq; sensum tenet. Quidquid enim noui & inopinati accidit, nec ad communes & notas

notas vel naturæ vel humani consilij causas quemadmodum referri possit, indicat: eodem prorsus pacto doctos & indoctos, vulgares ac prudentes primum turbat, donec vel authore, vel causis, vel initiis, aut modis cognitis, deum de re ipsa decernatur. Numquam res talis facta est in Israel. in exemplari, Non fuit, nec visa est, ut hæc. Exemplum & natura sua novum, & hominum memoria inauditum, oratio hæc significat. Namque minor admiratio debetur summis monstris, quorum antea actis iam seculis vel historia, vel præiudicia exstiterint. Accidit autem aliquando nonnulla in orbe fieri, quæ nemini tamen conspecta fuisse dicantur: non raro etiam, ut quedam sint, quæ spectata alio atq; alio modo censeantur, pro spectatorum variis cum ingeniis, tum iudiciis aut affectibus; ita ut aliis ad miraculum, ad prodigium aliis, nonnullis ad naturæ causas & efficientias referantur; & si ex hominum factis aut actionibus exemplum exstiterit, his ad virtutem solidam, illis ad vitium, quibusdam ad insaniam & temeritatem, vel ad simulationem & fictionem, dolū & fraudem referantur; atq; ex consequenti, vel plausu vel explosione, vel laude aut vituperatione, vel premio & honore, vel supplicio & probro censeantur digna. Hoc autem exemplum nunquam antea editum, neq; visum, quamquæ atrocissimum, & ut apparebat, immanissimum, quale tamen reuera dici posset, omnibus pariter in ambiguo incertog; latebat. Quod autem prius facta, posterius verò visa negetur huiusmodi res, non ad poeticam figuram, quam inuersionem, siue ὑπαλλαγήν dicunt; sed ad argumentationem reuocamus, ea formula, qua Latini, vocē Nedium interijcientes, uti solent: numquam huiusmodi exstitisse rem, nedum visam fuisse, ut vel ex eorum qui antea viderint iudicio, vel ex naturæ & causarum æstimatione definiatur. Furta, homicidia, rapinas, vim & fraudem, & huiusmodi mala vel rariss, vel frequentibus exemplis & exstitisse, & visa fuisse, nec novum, nec mirandum censeripotuit fortassis: nisi enim huiusmodi esse possent malefacta, profectò latè ac sancitis legibus non fuissent vetita. Aliquando etiam accidit ut exempla ederentur noua, quæ, quòd certo iure cauta non inuenirentur, ad præsens Dei responsum reuocanda censeretur. cuius generis illud fuit: Ecce autem egressus filius mulieris Israelitidis, quæ pepererat de viro Ægyptio inter filios Israel, iurgatus est in

Leuit. 14.

castris cum viro Israelite. Cumq; blasphemasset nomen Domini, & maledixisset ei, adductus est ad Moysen (vocabatur autem mater eius Salomi, filia Dabri, de tribu Dan) miseruntq; eum in carcerem, donec nossent quid iuberet Dominus. Qui locutus est ad Moysen, dicens: Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes, qui audierunt, manus suas super caput eius, & lapidet eum populus vniuersus. Et ad filios Israel loquens: Homo qui maledixerit Deo suo, portabit peccatū suum: & qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur. lapidibus opprimit eū omnis multitudo populi, siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit. Itaq; huiusmodi rara facinora, vel nefaria peccata, publicè aut priuatè admissa, quorum olim supererat memoria, præ-

sentis exempli similitudinem excluderent omnem. In Israel. Namque aliàs fortassis inter gentes similia his edita visaq; fuisse, non erat aut disputatione dignum, aut morandum, mirandumve cuiquam ex Israelitis. Quandoquidem nil tam turpe, tam immane, tam ferū, quod ab aliis aut aliis nationibus, vel in superstitiosa sacrorum suorum genera, vel in vltionis, aut iudiciorum, aut etiam barbarum belli gerendi morem, non fuerit relatum. S. S. E. Non polluemini in omnibus his quibus contaminata sunt vniuersæ gentes, quas ego eijciam ante conspectum vestrum, & quibus polluta est terra: cuius ego scelera visitabo, ut euomat filios suos. & rursus: Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentium. Nec inueniatur in te qui lustret filium suū aut filiam, ducens per ignem: aut qui hariolos sciscitetur, & obseruet somnia atq; auguria. nec sit maleficus, nec incantator, neq; qui pythones cōsulat, nec diuinos, & querat à mortuis veritatē. Omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter huiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo. Inter alias itaq; gentes huiusmodi monstra vel admitti, vel videri, nihil fortasse mirandū, aut talia quondam in illa ipsa regione exstitisse, ante Israelitarum primā inuasionem. Verūm Ex die adscensus filiorum Israel de terra Ægypti, vsque ad diem hanc. ita exemplar habet. Numquam huiusmodi quippiam in Israel, aut ibidem editum, aut aliunde allatum, indicare quisquam possit. Incertum igitur rei & exemplum & genus, nullam humanorum facinorum partē, ad quam referatur, æstimandam prodit; siue ad alienorum deorum cultū, siue ad gentis nostræ crudelitatem infamandam, siue ad ludibrium & ignominiam nationis, siue ad bellum indicendum. Eam tamen & cōmunem causam esse, & singulos nostrū tangere, locorum atq; temporis docet ratio: quippe in omnibus regionis totius finibus numerata cadaueris huius partes duodecim comperta sunt; & integrū hominis constituuunt corpus: quamobrem commune esse ac publicum oportet malum, quod hoc spectaculo portenditur; à cuius cogitatione & metu, atq; etiā correctiōne neminem exceptū esse expedit. Ferte sententiam, & in comune decernite, quid facto opus sit. in exemplari: Ponite vobis super eam, consulite, & loquimini. Singulorum coniecturas, & deinde omnium collata, postremò declarata cōsilia oratio postulat. Gallicè huiusmodi sermonis familiaris formula est: Pensez sur cela, & parlez les vns avec les autres. Fuit autem prima hæc actionis ratio, quam coniecturalem artifices vocant. Quis nam illius facinoris author, quamobrem siue causam, quemadmodum & quando, quòve loco. quibus opibus aut auxiliis, qua audacia, quæve fiducia admissi: quibus indicis, quibus testibus doceri, aut aliàs cognosci verum posset. Namque ubi res ipsa planè cōstitisset, quemadmodum definiri atq; iudicari, corrigi vel vindicari deberet, proxima supererat deliberatio.

CAPVT VIGESIMVM.

EGRESSI itaque sunt omnes filij Israel, & pariter congregati quasi vir vnus, de Dan vsque Bersabee, & terra Galaad ad Dominum in Maspha.

REI nouitate perculsi, & magnitudine atque grauitate impulsus Israelita omnes, ad commune, publicum, & generale, vti dicitur, concilium vltro profecti sunt, illi per simile ad quod olim populus cunctus, Iosua rem publicam administrante, est adductus. Namque rerum & exemplorum nouitas, hominum animos ad exquirendas causas solet excitare, præcipue verò ubi communis culpa vel periculi metus ad admirationem accessit. Dicebamus in commentariis Iosue, quemadmodum, quamque ob rem huiusmodi publici ac pleni conuentus legitime fiant. Nunc satis fuerit indicare omnium in communi & nouo exemplo animos fuisse perculos, ac tam patritiorum quam plebis quasi conspirantibus ordinibus, comitium fuisse habitum, quod ad certam diem, vti legitimum erat, denunciatum siue edictum communiter fuit. Nam cuius rei causa omnes tangere, culpa & expiatio omnes pariter latere videbatur, inquirenda & cognoscenda cupiditas & studium omnes etiam agebat, præcipue cum illius facinoris nullus vel sibi, vel alij cuiquam conscius esset; atque ideo, cur conuentum vitaret aut declinaret, non habebat, cur autem peteret, compluribus impellebatur causis: magnum enim illud putabatur malum omni gentis illius multitudini, siue ciuitati potius, vel interiùs natum, vel exterioriùs allatum. in exemplari sic: Et egressi sunt omnes filij Israel, & congregatum est concilium vt vir vnus. magna omnium consensione & festinatione, vt ne alius alium prauertisse videretur. Non solum autem eos, qui cis Iordanem ad mare vsque Palestinum habitabant, A Dan, Boreali termino, vsq. ad Beersebagh, ad Austrum in terra sine sitam, sed eos etiam, qui ultra ammem occupatas incolebant regiones. Terra Galaad. Locus verò comitij, vel concilij potius, indicatur, Ad Dominum in Maspha. quod res & causa ipsa religionem tangere, & vniuersum Israelem spectare censeretur, ubi quemadmodum cognoscenda esset, siue consultatione & coniecturis, siue oraculi sciscitatione vsq. expianda & corrigenda, siue sacris peragendis, siue pœnis repetendis cõmodiùs tractari statuique poterat. Namque Israelitarum omnium singularis proprius, ac tutelaris Deus IEHVEH erat, cuius unicũ illo tempore fanum vel tentorium templi nomine frequens & celebre, altareq. sanctũ MITSPA H visebatur: ubi manifesta singularis erga Israelitas providentia signa & argumenta ab vsque Iosue tempore edita commemorabantur. Loci verò situs & spatium habendis comitiis commoditates præbebat multas: quibus illa quoque accedebat ratio, rem communem & publicam, eandemq. grauisimam, atque omnibus pariter ignoratã, à cõmuni & publica deprecatione siue supplicatione esse inchoan-

dam. hoc significat adnotatio, Ad Dominum orandum, obtestandũ, placandum, & consulendũ. Nec verò temeraria aut tumultuosa comitia illa fuisse, sed legitimo facta more, & suis ordinibus distincta, qualia quæ apud Romanos iusta dicta habitaq. legimus. id est, tributa curiata & centuriata. Superior versus concilij frequentiam & celebritatem indicauit: qui verò subiungitur, ordinem, seriem, legitimamq. formam ostendit.

Omnes quoque anguli populorum, & cunctæ tribus Israel in ecclesiam populi Dei conuenerunt quadraginta millia peditum pugnatorum.

QVONIAM de legitimis gentis ordinibus agitur, verba ipsa ad primæuam institutionem conuersa exhibebimus: Et adstiterunt anguli totius populi, omnium tribuum Israel in ecclesia populi quadraginta quatuor mille vir pedes educens gladium. Huiusmodi sermonis idiotismo rem illam serio & magno consilio consensuque initam intelligimus, utpote qua, quamquam incerta, ignota, & occulta, hætenus tamen populi totius publicam vel religionem, vel salutem, vel infamiam, vel denique curam tangere credebatur: & quemcumque exitum habituræ esset, tamen eiusmodi paratum instructumq. comitium vel ipsa sui nouitate ac magnitudine postulabat, videlicet, vt populi omnis, in suas tribus primùm, deinde in familias, ac postea in centurias diuisi, turme singule suum locum situmq. tenerent, ac proprios tribunos mille viros, centuriatos, quinquagenarios ac decuriones adstantes agnoscerent, cuiusmodi conuentum, quoties opus fuisset, illa decora atque opportuna corona dispositioq. erat, vt in maximi & capacissimi circuli figuram locum primùm formaretur; eiusq. circuli orbis, siue circumferentia, ductis à centro lineis, in duodecim aquas diuideretur partes. Inter binas quasque lineas, ad centrum vsq. ductas, triangulare spacium fiebat, siue pyramidale dicere malimus, cuius conus in centro, basis verò in postrema superficie linea, geminis terminata punctis, ita constructa, atque suis partibus distincta, figura duodecim latera, ac duodecim præstabat bases, ex singulorum verò laterum externis, & basis contacta puncto angulus constabat: atque ita figura omnis perfectè duodecupla ostendebatur, id est, duodecim latera, duodecim bases, duodecim angulos in basi æquales, hoc est, spheræ, ac totidè in centro continens, duodecimq. æqualis superficiei cõplexu partes, & quæquam singule bases re vera rectis lineis constarent. Omnis autem figura rotundum siue circularem, eumq. pulcherrimum præbebat prospectum. Figura itaque, concinnata, vt singularum tribuum primores ij, qui vel belli, vel domi ceteris ex antiqua iam & legitima serie instituti, antebant suis locis dispositi, basin vnã, & alterum trianguli sui latus tenerent, atque inter se proximũ ex ordine latus, ceteros omnes contribules medio spacio conclusos, munirent, obeundisq. muneribus, pro rerum ac temporum vsu alloqui, monere, & iubere, & exercere possent. Atqui primores illi omnes sic dispositi & aptati, vt verè

angulum conficiebant, ita honesto ac venerando cognomento & omnes pariter, & singuli dicebantur anguli, eodem more, quo & omnes, qui apud Roma, nos privati non agerent, Magistratus vocatos accepimus, siue in bello, siue in pace honoribus fungerentur suis; & quo apud Bethicos Hispanensis, Cordubensis, & Granatensis Rerumpub. senatores ac perpetui curatores viginti. quatuor, apud Leodienses quendam ordinem triginta, alium vero viginti appellatum adnotauimus. Nostris militibus ac linguis Gallica, Hispanica, & Italica Chets, Cabos, Capi, huiusmodi vulgo vocitantur. Horum vero ordinum ea tempestate, quam historia nostra nunc describit, frequens collegium fuisse legimus, & contribulibus viris adeo instructum, ut ex illis ceteris, hoc est, primatorum turmis, quadringenta millia virorum bello gerendo, & committendo praelio idoneorum in comitum & figuram fuerint coacta ac distributa, singulorumque idem animus, idem studium, atque promptitudo fuerit par; utpote gladio accinctorum, & manu ad rem agenda expeditorum. Verbum IITHIATSEBV, angulorum nomini adiunctum, ordines illos rite ac legitime dispositos, suis locis ac partibus obtentis constituisse, indicat. idem namque vocabulum a vate in secundo Psalmo usurpatum est: Adstiterunt Reges terra. Atque ipsa, cuius causa conuentus fiebat, ceteris tribus ignota hactenus videtur fuisse, praterquam Beniaminitis, quibus non tantum illa corporis humani membrorum laniatio, partitio, distributio, & collatio, uti ceteris, narrata fuit: verum inuasionis & stupri nefarium scelus, quod in illorum urbe factum fuerat, vel ex illius noctis tumultu ac turba, vel ex improbitatibus authorum manifestatione, & ut fieri aliquando solet, impudenter iactatione, vel saltem coniectura, & suspitione, ac rumore non erat prorsus absconditum. Solent enim nequitia ac libidine impotentiores homines, ea, quae turpiter ad miserint, palam iactare, praecipue vero qui nobilitatis, aut diuitiarum, & opum nomine, nihil non sibi licere volunt, & maxima facinora admisisse pulchrum ducunt, in quos illud decantatum audimus: Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Et apud exteros:

— Monstrum nulla virtute redemptum
A vitiiis, aeger solaque libidine fortis,
Delicias viduae tantum aspernatur adulter.

Nec latuit filios Beniamin, quod adscendissent filij Israel in Maspha.

BENIAMINITAS, ceteris Israelitis ultro conscendentibus in publicum conuentum & comitum, pariter etiam ultro adscendere oportuit, quamquam a nemine ad eam rem vocatos; utpote quos nec latebat occasio comitum, nec ipsa etiam res fugiebat, ex qua occasio nata esset: verum haec posterior notitia partim conscientia & metu trepidantes, partim vero audacia & superbia auersos, a ceterorum voluntate & consilio abalienauit, vel dissimulationis tegumentis tutos euadere posse, stulti opinio insit.

Inter-

Interrogatusque Leuita maritus mulieris interfectae, quomodo tantum scelus perpetratum esset, respondit, Veni in Gabaa Beniamin cum vxore mea, illucque dierti.

ACTIONVM illarum seriem huiusmodi fuisse, exemplaris lectio indicat. Prima omnium consultatio ad artem diuinationis reuocata est, quam diuinationem Opinabilem antiqui authores agnominarunt: eamque, ratione & coniectura notatis obseruatisque signis niti volentes, in publicis iudiciis consultationibusque primam petendam censuerunt. Praecipuae causae pars sua sponte aperta ac manifesta ostenditur: hoc est, cum res ipsa siue factum constat, author autem & causa in dubio occultoque adhuc delitescit. Namque diuinationis genus alterum, quod concitatione quadam animi, aut soluto liberoque motu innititur, quodque arte carens dicitur, non omnibus conceditur, sed vaitibus tantum veridicis, aut aliis ex oraculorum diuinorum adytis petitur, idque non temere, sed ubi omni humanae mentis diligentia & industria adhibita, certi quicquam constare non potest: cuiusmodi illud exemplum fuit, quod in occulto Ghacami sacrilegio prudentissimus Iosue secutus narratur. & ut ille praecipiebat author:

Nec Deus interfit, nisi dignus vindice nodus Inciderit.

Horat. de
Art. Poet.

Huius primae actionis forma in exemplari describitur: Et dixerunt filij Israel, Loquimini qualiter esse potuit malum hoc. Dictionis initium ab eis factum est, qui summos filiorum Israel angulos clauderant: quorum intererat res, de quibus vel deliberandum, vel decernendum esset, totius gentis nomine proponere: quaestio vero ipsa non erat de facto, nec de facti natura & genere. Nam factum ipsum constabat, & naturae suae genus prodebat: siquidem lex grauissimi, & perniciosissimi, atque publice horrendi metuendique exempli esse definit, hominis occisi cadauer in regionis cuiuspiam agris reperiunt, idque magna diligentia inquisitum procurari, atque vlcisci. quod si nullo pacto deprehendi posset author, tamen publica expiatione ac deprecatione de Dei ira & animaduersione auerenda satagere. Quando inuentum fuerit in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, hominis cadauer occisi, & ignorabitur cadis reus, egredientur maiores natu, & iudices tui, & mientur a loco cadaueris singularum per circuitum spatia ciuitatum: & quam viciniorum esse perspexerint, seniores ciuitatis illius tollent vitulam de armento, quae non traxit iugum, nec terram scidit vomere, & ducent eam ad vallem asperam atque saxosam, quae nunquam arata est, nec sementem recepit: & cadent in ea ceruices vitulae. Accedentque sacerdotes filij Leui, quos elegerit Dominus Deus tuus, ut ministraret ei, & benedicant in nomine eius, & ad verbum eorum omne negotium pendet: & quidquid mundum vel immundum est, iudicetur. Et venient maiores natu ciuitatis illius ad interfectum, lauabuntque manus suas super vitulam quae in valle percussa est, & dicent: Manus nostrae non effuderunt sanguinem hunc, nec oculi viderunt.

Deut. 21.

propitius esto populo tuo Israel, quæ redemisti. Dñe, & ne reputes sanguinem innocentem in medio populi tui Israel, & auferetur ab eis reatus sanguinis. Tu autē alienus eris ab innocentis cruore, cum feceris quod præcepit tibi Dominus. Cadaver in vnius urbis agro repertū, totius Israelis religione procurari, & expiari postulat: ideoq; maiores natu & iudices vicinarū ciuitatum, atq; etiam sacerdotes ad partes vocantur, & procuratio communis Israelis nomine suscipitur, ex quo noui huius exempli religio & cura totius Israelis rē tāgere iudicata, & conciliū cōgēgit, & causam à senioribus relatā, consultationemq; publicè omnibus iniunctā proposuit. Prius verbū, Et dixerunt, deliberatū, & certū cōstitutumq; inter seniores dictū indicat: huius namq; significationis esse obseruatur vocabulū Δ M A R. posterius autē, Loquimini, liberā unicuiq; sententiæ suæ proferēde copiā facit. In magno enim populo multorū effata audita, non raro profuisse visa, & holitorē valde opportuna locuti, antiqua prouerbia prodiderūt. Quod si omnes in eandē rem rectē atq; aptē cōueniant, nō suo tantū ingenio, sed caelesti instinctu locuti vidētur. Est itaq; proposita cōsultatio siue diuinitio nō de facto aut facti genere: nam pronome Hoc, factū ipsum indicat; & nomē Malū, siue, ut nostra versio habet, Tantū scelus, naturā qualitatemq; definit sua sponte malū, & nisi procuretur, nobis omnibus vehementer perniciosum; id quod deprecationis formula cōsistit: Propitius esto populo tuo Israel, quæ redemisti, Domine, & ne reputes sanguinē innocentē in medio populi tui Israel. Quæ verò hæc tenus ignota ad quæstionē reuocantur, illa sunt, nimirū author, causa, & modus: libertate & copia singulis facta, vel indicādi rē scientibus; vel cōiectandi, si nulli nouisse cōtulerit; & sententiā dicēdi, vel antea conceptā, vel ex tēpore atq; circūstantiis nūc sese offerentē. Authoris rationē comitatur affectio, siue impulsio animi; causam dicimus, finis atque usus intentionē. Quod in Cassianis veterū iudiciis maximi ad coniecturā momenti esse ducitur: videlicet cui bono fuerit, postremò verò quemadmodum cōmissa ac facta fuerit res, qua de queritur; ad quā partē copię, opes, auxilia, & vires facultasq; omnis, & agēdi forma: potest namq; idē facinus & grauius, vel leuius & mitius, vel crudelius peragi. omnia hæc in quæstionē cōsultationemq; prima hac actione veniūt; ex quorū certa notitia definitionis status, atq; ex hoc legitimus petitur. Est itaq; quæstio, Quomodo. Latinum vocabulū angustius est illo primæuo ACH, omnia in se continente, qua causam, qualitatem, & modū, siue magnitudinē rei spectant: videlicet, quis, cur, quando, & quemadmodū, qua facultate, quòve impulsu, Perpetratū esset. In exēplari, verbū substantiuū passiua voce legitur: ut illa lingua ad omnē rerū & actionū certā significationem diues apprimeq; distincta est. Cuius verbi vim quoniā exprimere substantiuo Latinus non potest sermo, aliā opportunā vocem usurpare interpretē cogit: non enim Romanus audire potest, estur, aut eritur; uti audit, legitur, & legetur: ideoq; editio nostra verbum, Perpetratū est, usurpauit. Nobis affiniore causa significationis hoc loco sic

vertere

vertere cōcedatur: Quemadmodū existit malū hoc. Adeò namq; immane, adeò nouum, adeòq; ab omni humani facinoris exemplo alienū videbatur malū illud, ut magis diuinandū videretur, quo pacto existiterit, quam à quo, vel quemadmodū factū fuerit. existitisse enim compertū erat: factum verò à quoquā fuisse, vix pro certo affirmari poterat, quod prodigiū vel prodigio maximè cōsuebatur affine. Huiusmodi verò diuinādi, & ad comitium referendi, & loquendi libertas, cui libet sine vlla exceptione facta, desideratā & quasitā opportunitatē Leuita dedit, ad suam querelam Beniaminitarumq; accusationē factitandam, attentione cū primis postulata, siue ea clamore ac verbis, siue manuū ac totius corporis habitu petita fuerit, & omnium consensu ac silentio concessa. Hoc allocutionis initium ab interprete nostro significatur, huiusmodi narrationē præmittente: Interrogatusq; Leuita, respondit. Exēplaris lectio versum ab hoc verbo inchoat: Et respondit ille vir, vir illius vxoris interfectæ. Verbū IAGHAN, pro quo Latinū, respondere, sæpè redditur; cum alteri verbo AMAR, siue dixit, præponitur, conceptū, meditatū, atq; certo animo constitutū sermonem indicat, quamquam à nemine antea quasitū aut rogatū. ut, Et respondit Iob, & dixit, Preat dies in qua natus sum. & Respondens Iesus, dixit, Cōfiteor tibi Pater, &c. Non dissimilis apud Latinos orationis illius, Verba facere, significatio est. ut apud Satyricū: Quid tum? venere frequentes. Verba facit leno: quidquid mihi, quidquid & horum, &c. Talē habitū atq; situ animum indicās Leuita, eiusmodiq; sermonē sibi habendū significans, attentione captata, rei causæq; totius rationē nuda, ac simplici, liber atq; narratione exposuit, nullo alio præmio vel exordio vsus; quod superuacaneum duxit in tanta auditorum & concilij totius veri cognoscendi cupiditate, siue auuiditate, & anxietate potius. Vir Leuita. dicendi authoritas indicata est, & causæ pondus additum descriptione persona eius qui verba facere parabat, nempe viri singularis, atque maturæ atate, & seueritate, decoroq; virili obseruandi, præcipuè verò Leuita habitu, veste, atq; gestu notabilis: qui cū primū allocuturus in mediū prodit, vel rei ipsius consequente suspitione, vel aliorum, quibus notus fuerat, indicio, Maritus mulieris interfectæ putatus existimatusq; fuit. nam mulieris cadaver esse, & capitis & membrorum singulorum signis compertum cōmuniter, proditumq; fuerat: cuius maritus facile creditus fuit is, qui sese ad dicendum parabat. Iam verò vel ex ipsis personarum circūstantiis & rationibus causæ magnitudo apparere incipiebat, cum tot tamq; seueræ leges in aliena vxoris raptores, occisores, vel quocumque modo violatores editæ fuissent; ita ut ex præcipuis capitibus, ad quod complures referuntur sanctiones, habeatur illud vnum ESETHAS, id est, vxor viri, quod frequenter à Scribis iurisq; peritis disputando usurpatur. Hic itaque hac persona authoritate instructus, & quadam quasi prærogatiua iusti comitij confusus, orationi suæ initium sine præmio, admodum verò firmum, & sine affectibus vllis, aut excogitatis agendi affectibus, in hunc modum fecit:

Veni

Veni in Gabaa Benjamin cum vxore mea, illucque diuerti. *Facinoris scelerisq; immanitas, & causa totius magnitudo, simplici ac vera narratione ostenditur, singulorum verborum examinatis ponderibus. Principio, indicat ea, quae narraturus est, sibi ipsi, non cuiquam à se misso vel mandato, euenisse; quo maiorem obtineat fidem tantus vir, suae ipsius calamitatis & contumeliae spectator primum, ac tolerator, & nunc narrator. Ipse veni: non in hostium vel exterorum & ignotorum urbem, sed In Gabaa Benjamin. oppidum videlicet habitatum, & quod ciuilibus atque legitimis moribus ornatum esse oportuit. sane sibi eo diuersuro tale existimatum & creditum fuisse subindicat, atque ad illud alludit, quod puero aliter momenti responderat: Non ingrediar oppidum gentis alienae, quae non est de filius Benjamin, sed transibo vsque Gabaa. Itaq; se ipsum consulto illuc venisse ait, magna fiducia non amicitiae modo, sed affinitatis ac necessitudinis potius. Quis enim umquam propriis fratribus ex eodem sanguine, eodem religionis cultu, iisdem legibus vsis sese credere dubitaret: à quauis potius quam ab huiusmodi gente metuumdum fuerat. itaque prudenter oppidi nomen tribus etiam appellationem adiunxit: Gabaa Benjamin. Si qua enim priuata iudicia summa existimationis penè etiam capitis esse debent, tria haec esse antiqui voluerunt: Fiducia, tutela, societatis. quae cum singula talia habeantur, omnia simul in unum reum coniuncta, grauitatis amplificationem superant omnem. Nam si quos inter societas est, aut fuit, aut futura est, eorum est habendus optimus beatissimusq; comitatus, & in quocumq; tempore vsus. Horum autem qui ad partes vocantur, cum ipso qui vocat, & causam agit, societas nec noua, nec leuis, nec temerè inita, sed naturae vinculis necessarissimis conciliata, & à Deo immortalis constituta, & huiusmodi praesente declarata responsò. Apparuit autem iterum Deus Iacob, postquam reuersus est de Mesopotamia Syriae, benedixitq; ei, dicens: Non vocaberis ultra Iacob, sed Israel erit nomen tuum. Et appellauit eum Israel, dixitq; ei: Ego Deus omnipotens: cresce & multiplicare: gentes, & populi, & nationes ex te erunt, Reges de lùbis tuis egredientur: terramq; quam dedi Abraham & Isaac, dabo tibi, & semini tuo post te. Atque hanc à Deo constitutam, & formatam, sacratamq; societatem vnus ex ipsa vel singularissimi capitis offensione violatam leiamq; interpretari, & communi totius Israelis nomine vlciscendum asserendamq; censi oportere, antiqui horum patres gentilesq; duxerunt, grauissimis de vna integra ciuitate repetitis penis ob vnam sororculam puellam principis audacia violatam. vincta vero causaratioq; communicata, & inter ipsos deliberata pronuntiataq; fuit, illa verborum formula: Ecce filij eius veniebant de agro: auditoq; quod acciderat, irati sunt valde, EO QVOD FOEDAM REM OPERATVS ESSET IN ISRAEL. Hoc verò prauiudicio in alienam gentem facto, Beniaminitarum damnatio sua sponte parabatur etiam in leuiore crimine, communis necessitudinis violatae; nedum in grauissimo & nefario illo, quod*

narrando exponitur. itaque haecenus personarum rationes, necessitudines, & officiorum obligationes indicatae ac relatae sunt. Quippe quocumq; nomine ille eò appulisset, dignus erat, qui propter communem hominum societatem humanè primum, deinde propter sanguinis coniunctionem amanter & officiosè, ac propter Leuitici ordinis reuerentiam pie etiam ac religiosè exciperetur: adeo vt, tametsi nocèdi animo & consilio ad illos accessisset, non tamen hostiliter, verum modèsiè & legitimè retinendus, compescendus, ac dimittendus esset. verum ipse quae mente, quòve proposito venerit, apertè exponit, atque ex Apparatus descriptione declarat: Cum vxore mea. In exemplari: EGO & PILEGSI. & pillex siue concubina mea. Inter ISSA, & PILEGES, hoc interest, quod, cum vtraque legitima sit, haec tamen absque rituum ceremoniarum celebratione ducitur, nec tanto apparatu atq; splendore domi tractatur, aut foras deducitur. Quamobrem, quamquam haec Leuitae viro adiuncta fuisset, vnico tamen puero comite satis honestè atque decenter domum reducebatur. Ipse autem personarum prospectus, securitatem omnem ciuibus promittebat: nempe viri vnus Leuitae, puellam coniugem vel uxorem, vel vt habitus praeferebat, concubinam deducens, cum puero pedissequo: quorum trium capitum facies inspectioq; ipsa, nò modò mali & incommodi quicquam, verum negotij aut occupationis oppido oppidanis ue adferri negabat: sed id existimandum petebat, quod reapse erat; nimirum nocturnae diuersionis & hospitalitatis egestatem, appulsionis aduentusq; existisse causam. Illucque diuerti. In primæua lingua, L A L V N, ad noctem peragendam, siue (vt vno verbo, eoque Latino, vnicum verbum reddamus) Noctabundus. nihil praeterea negotij, aut molestiae, aut curae, aut occupationis ciuibus allaturus; nihil vsus mihi ibidem petiturus, quam tecti copiam in vnus noctis tempus: nec cibum neq; aliud quippiam exigès, quod officij leuissimi genus neque hosti cuiquam priuato, atque cum puella vxore eò appellèti, salua humanitate negari poterat: ideo namque domus & oppida instituta sunt, vt & dominis semper & peregrinis atque hospitibus, atque alijs eò sese recipientibus, opportunè pro tempore praebant securitatis vsuram. Atque prima narrationis pars haec fuit, in qua per expositionem & comparationem personarum, & apparatus innocentiae, ac simplicitas eius, qui iniuria affectus fuit, ostenditur, auditorumq; animi diuersè mouentur hinc ad misericordiam, illinc verò ad inuidiam, detestationem alterius partis: hoc est, eorum qui malum scelus admiserint. Hinc itaque imago proposita est hominis p̄ simplicis, atq; innocentis, nullo apparatu, nulla negotij, vel grauis etiam hospitij suspitione ad oppidum hominibus frequens diuertētis, causa tantum securitatis & quietis vnus noctis. Atque de inciuilitate & rusticitate illa, quam primum expertus fuerat apud illos (à nemine videlicet exceptus aut rogatus) ne verbū quidem fecit: quippe cum ea res, quamquam ad officij communis desertionem referenda erat, ad iudicialem tamen definitionem non ita faciebat. exprobrari quidem ciuitati illi, dedecorig. esse rustici-

rusticitas illa & inhospitalitas plus quam barbara; accusari vero, in capitaleq; crimen deduci non ita poterat, praesertim cum leue istud videri debuit praemagnitudine, & grauitate, atque immanitate sceleris quod huic iam a se acta & exposita parti subiungit, & natura sua, & personarum atque rerum comparatione aestimandum censendumq; statuitur.

Etece homines ciuitatis illius circumdederunt nocte domum in qua manebam, volentes me occidere, & uxorem meam incredibili furore libidinis vexantes, denique mortua est.

CUM actionis qualitas ex singularum rerum circumstantiarumq; estimatione cognoscatur, verborum germana proprietates non ab re hoc nobis petetur exhibebiturq; loco: Et surrexerunt super me domini Gibghah, & circumdederunt illam domum noctu, visi parare occidere me, & concubinam meam opprefferunt, & mortua est. Multiplex multisq; partibus immane & flagitiosum narratur scelus, cuius confirmatio iisdem ipsis narrationis circumstantiis & facti exitu constituitur. Primum a deliberatione & facultate: Homines ciuitatis illius: non infimi aut obscuri, & ex postrema plebis fece, sed BAGHALE HAGIBGHAN, qui ceteris ciuibus potentia, viribus, & auctoritate precedere videtur, BAGHALIM dicuntur, quoru videlicet ordinis officiu fuerat, reliquu vulgus ducere, moderari, & copescere, vel propter dignitate & auctoritatem, vel propter opes, Hispanicè, Ciertos varones dueños de la Gibghah. Ita ex maioris personae notatione criminis amplificatur magnitudo. Auet etiam indignitate oppidi ipsius appellatio, in quo ipsi huiusmodi quicquam iniuriosu aut turpe aggredi, impudentissimu erat, in propria videlicet patria, quado in externis locis minor esse solet ad facinus verecundia. Insurrexerunt super me, deliberatu scelus ipsa consensio & magna manus indicat, atq; etiam numerus exaggerat. Multi enim & conferti aduersus unicum & singularè, nihil huiusmodi merentè. Quod si vel ab unico tantu susciperetur, grauissimum duci oportuerat flagitium: ne dum a tot tantisq; admissum, tanto tumultu, tantaq; violentia peractum, idq; eo tempore, quod ipsis ad nefarij ausus opportunitatem commodissimum, mihi vero ad maioris metus perturbationem incertissimum & obscurissimum, atque ad fugam capeendam, latibulave petenda, nulla ex parte idoneum, in loco ignoto, atque omni euadendi spe opinionè ve destituito. Namque circumdederunt contra me domum nocte. Ita vt nullum mihi tempus, nullus locus ad salutem superesset. Hac omnia cum verè narrata fuerint, plura simul inuoluebant crimina: nam locus singulari lege sanctus erat. neque enim homini in propatulo agenti vis illata fuit, sed in domum, quae omnium gentium moribus certu hominibus cunctis, ac innocentibus & quietis praecipue praesidium habetur: in quam vel impetus factus, quamquam res infecta euaderet, dignus vindice capitalisq; erat, maxime vera cuius domus non hostis cuiuspiam, aut in alieno oppido esset,

esset, sed in ipsa Gibghah, vbi illi domini ac primores erant, & ex consequenti tutores assertoresq; esse debuerant. At vero, Super me, siue, Aduersum me; quod ipse primum illius accipiendae iniuriae caput erat, quod peteretur; vixit cuius res agebatur; cuiusq; vxor ad stuprum petita, si defensorem maritum, vt illi certe putabant, praemississet, occidendum esse constabat, neque alio pacto effugiturum, aut vxoris pudicitiae & incolumitati consulturum. quamobrem subiunxit, Volentes me occidere, siue, Visi parare occidere me. Hispani ex verbo, Hizieron semejas de matarme. Neque enim aliud ex illorum petulantia ac temeritate expectari poterat, cum praecipue cum maxima obstinatione, me ipsum vt sibi proderet, flagitarent. Non meminit petitionis illorum ad senem facta, Vt cognoscamus eum, namque eam illis mentem fuisse, nec ipse crediderat, nec res ipsa arguerat, sed necem sibi, si propugnare libuisset, certam stupri uxori inferendi: quod deniq; maxime omnium, quae vnumquam audita sunt, nefarium fecere. Incredibili furore libidinis vexarunt. Omnia haec ad vnicum verbum, GHIN V, noster circumlocutus est interpres: adeo graue & inhumanum facinus significari intellexit. Significat autem verbum ignominiosam contumeliosamq; oppressionem: adeo vero hanc nefariam fuisse, vt mihi supra exitus ipse declarauit. Denique mortua est. In exemplari coniunctio illatiua obseruatur, quae certam illius contumeliae efficientiam declarat, ac si diceretur, non modo contumeliose, sed crudeliter, inhumanè, & insolenter in illam debacchatos fuisse ad necem vsque. nulla enim alia re aut occasione, quam iniuria illius immanitate, mortem illi repentinam, & prorsus miserandam, nouo tormenti genere fuisse oblatam. Haecenus sceleris aliorum expositio narratioq; verissimè producta fuit, quae ab illorum impetu ad puellae vsq; obitum pertinuit: sed quoniam vltra haec aliud quippiam immane in causa & iudicio esse videbatur, hoc est, cadaueris membrorumq; dilaniatio; id non illis, verum sibi ipsi ceptum atque expeditum confectumq; adscribit Lenites.

Quam arreptam in frustra concidi, misisque partes in omnes terminos possessionis vestrae: quia numquam tantum nefas, & tam grande piaculum factum est in Israel.

QVID ab illis admissum fuerat, vbi simpliciter (atque vt res erat) narravit; quid ipse, & quo animo atq; consilio egerit, deinde subiungit: & causae summam omnem ad vnum tantum caput sibi redactam persoluit. Est autem caput illud videlicet: Ante uxorem traditam se sibi uni, atque suis etiam fortasse canisse & metuisse, pro periculi oblatae magnitudine: verum peracto iam ab illis facinore, nullam de salute sua, nullam de vltione propria vel postremam fuisse cogitationem, sed suam ipsius causam ad gentis omnis, hoc est, ad omnem Israelitarum remp. transulisse, cuius grauissima maximiq; momenti res agebatur. Quod enim ad se attinebat, quamquam malefactores illi facinus non fecissent, sed tantum aggressi, vel contentionem

ultra remississent, vel propulsationis vi coacti reliquissent; tamen tribus illis grauisimis criminibus sese inuoluerant, fidei, tutela, & societatis siue impietatis, quorum iudicium summa existimationis & capitale est. verum enimvero post tantam tamq̃, nefariam acceptam iniuriam, omnem sibi cogitationem ad publicam totius Israelis ignominiam, ad similis communisq̃, omnium periculum fuisse translata, ideoq̃, nullam de funere uxori parando & adornando susceptam curam; maximam verò de illis monendis, & ad suam ipsorum salutem, pietatem, famam, ac dignitatem tutandam excitandis fuisse iniectā sollicitudinem, quod nullo nuntio, nullis litteris, epistolis, mandatis, aut pacto alio citius aut efficacius parari posse existimauit, quam miserrimo & horrendo illo spectaculo exhibendo, cuius spectatores omnes pariter tribus fierent. Itaque post mortuam puellam quidquid actum erat, omne sibi ipsi imputat; & quo consilio peractū fuerit, exponitur. nam quamquam nouum exemplum esset, humanum corpus in frustra concisum diuidere, & certis in locis publice statuendas partes curare, idq̃, ab Israelita viro, Leuita, & religioni impensius adstricto, atque adeò marito, qui non nisi ingenti cum dolore animi illud iubere, nedum videre, atque adeò facere ipse potuerat; fuisse tamen sibi communem totius gentis suae rationem omni priuata cogitatione antiquiorem, atq̃, adeò uehementem, ut & animo ad consilium, & manibus facultatem non defuisse affirmet. Quam arreptam. Ex propria lingua verbo, Et apprehendi concubinam meam: & concidi eam. Se id consilij singulariter cepisse, nullo monitore adhibito; se nemine adiuuante concidisse ait; se demum quoque misisse In omnem terminum possessionis vestrae, siue, In omnem agrum hæreditatis Israel. Legitimis verbis in exemplari est usus, ut rem & causam illis ex lege comunem insinuaret. Nam quoscumq̃, illorum agrorum hæredes diuinum atque paternum constituerat ius, eosdem huius exempli opprobrium, infamia, & periculum attingebat. Quia numquam tantum nefas, & tam grande piaculum factum est in Israel. Ex prima uerbae lingue uerbis illa duo adnotare operæpretium uidetur, Quia fecerūt ZIMAH & NEBELAH in Israel. Nomen NEBELAH quid significet, in superioribus ostensum est; ZIMAH uerò nomen est legibus cantum, à uerbo ZAMAM deductum, quod cogitare, animoq̃, uolere, ac deliberare, demumq̃, constituere significat: atque ita ZIMAH idem apud nos definitur, quod deliberatum, coniectum, ac tandem certum decretumq̃, scelus aduersus aliquem admissum, cuius pudicitie, decori, atque incolumitati prospectum cōsultumq̃, oportuit.

Leuit. 18. *Exemplis autem ex lege petitis res ipsa fiet clarior. Turpitudinem uxoris tuae, & filiae eius, nō reuelabis Filiam filiae eius, & filiam filij illius non sumes, ut reueles ignominiam eius: quia caro illius sunt, & talis coitus ZIMAH est. Hoc loco Latinus interpres noster, pro rei, de qua agebatur, exitium idolum, supplantata sanguine. Et quasi fauces virorum latronū par-*

ticeps sacerdotum, in uia interficientium pergentes de Sichem: quia ZIMAH operati sunt. Ex utriusque loci comparatione, certa uerbi huius constituetur significatio. Est itaq̃, cogitatum & commissum maleficium libidinis, aut commodorum spe, cum magno eius, cui sit, malo ac dedecore. ut amq̃, enim personam respicit uocabulum accipientis, & inferentis iniuriam. Hispani huiusmodi facinus, hecho pensado, alcue, siue aleuofia uocant; Gallicè, grand mesfait. Atq̃, censura & nota ZIMAH, ad unā quampiam, uel plures etiam interdum potest: ut auctori opprobrio, ei uerò, cui sit, ignominie adscribatur. NEBELA uerò publicum dedecus, & communis infamiae omnium admittentium, tum ferentium, dissimulantium, uel tolerantium populo aut genti notam inurit: utrumque uerò simul in eodem facto coniunctum, definitioneq̃, constitutum, eos, qui cause praesunt, ad iudicium maturandum impellit, maximè rem ad se attinere persuasos. Est autem oratio omnis, quæ hætenus habita est, mixta ex coniecturali, uel quasi coniecturali, atq̃, definitiuo statu. coniecturalis uicem narratio ipsa abudè praestitit, unā cum rei spectaculo quo factum constitit. definitiuum personarum, loci, temporis, atq̃, facultatis, & impulsionis circumstantia firmanunt, & nomina, qualia imponi deberent, protulerunt. ZIMAH & NEBELAH. Quæ quamquam exemplo in se edito constarent, sibi tamen non tanti fieri aiebat, quanti publici tum periculi, tum dedecoris curam & sollicitudinem: quamobrem nec de adulterio, de ui, de cogitato ac deliberato homicidio, in definitione mentionem ullam fecit; quippe qui non suam ipsius, uerum communem & publicam iniuriam sibi ad agendum ab initio susceptam profitebatur. de legitima uerò causa constitutione nihil ad se amplius attinere, utpote non priuatam, sed publicam rem persequutum. hoc est quod in peroratione subiungit:

Adestis omnes filij Israel: decernite quid facere debeatis.

Ex uerbo: Ecce vos omnes filij Israel: date uobis uerbum, & consilium hinc. Prudente occupatione culpam omnem prauertens, in officij ac pietatis nomen transtulit. Namque in simulari fortasse à quoquam poterat crudelitatis in mortua femina exercita, quod ille merito potius sibi adscribendum indicauit, qui dolorem suum, ac propriam iniuriam in grauisima totius gentis re & causa sepelierit; neq̃, proprium ac priuatū, sed publicum malum curauerit, cuius mali sese non iudicem, uerum iudicem certissimum praebuerit, facti ueritate narranda & exponenda, quæ sceleris illius nefarium exemplum Israelitas omnes tangere declarabit, hætenusq̃, ipsum officio satis fecisse suo, neq̃, ultra quid agendum esset uel monere debere, sed neq̃, cogitare quid, cum ea, quæ ad communem & publicam pertinet rem, auctoritatem amplio rem, quam priuata, & multorum consultationem possident. Atq̃, de auctoritate & opportunitate, occasione & facultate primum admonens, ait: Adestis omnes filij Israel. Operæpretium fuerit, meminisse

notationis temporum illorum, quibus hæc, & quæ superius proximis capitibus facta fuisse accepimus; cum non esset Rex in Israel, qui in publica regni à se gubernandi commoda consulere, curam sollicitudinemq; de magnis rebus omnem apud concilium ipsum gentis, atq; populi comitium excubare, vi paulo post differemus. quamobrem cogitandi, deliberandi, & censendi, statuendiq; & legitimam constitutionem inueniendi negotium ipsis, quorum intererat, agendum permittit. Decernite quid facere debeatis. siue, Date vobis verbum & consilium hic. Temporis ac loci opportunitatem nullam posse meliorem, quam præsentem, apud sacrum sanctumq; tentorium constitui, re adhuc recente & calente, de qua, quidquid placeat, inquirere sit facillimum, animis propter nouitatem & magnitudinē rei vehementer percussis, copiis ad quiduis consulendum, decernendum, statuendum, ac demum conficiendum coniunctis, sententiis multorum conferendis: ideoq; dicit, Hic, HALOM. temporis, loci, comodatatumq; omnium præsentē copiam significat vox. duo autem paranda comendat verbum, in quo animi agitatio & sententiæ propria prolatio est: Et consilium. ad quod sententiarū communicatio, deliberatio, atq; decreti faciendi ratio refertur. Nullum autē sapientum decretum esse debet, nisi comprehensum, præceptum, & cognitum: ideoq; utrumq; coniungit nomen DEBAR & GHETSAH. Verbum & consilium. eaq; certæ personæ adiunxit, Vobis. quorū videlicet res agitur, & periculum commune: neq; verò, ut iudicent, postulat, sed, ut sibi caueant, prædicat. Quoniam ut homines omnes bona naturā appetunt, sic à malis naturā declinant: quæ declinatio, si cum ratione sit, cautio appellatur. ea intelligitur in solo esse sapientum consilio: cuiusmodi consilium Israel nomine appellato indicatur. Namq; & ita cogitare, siue dare verbum, ita consulere ac prospicere sibi monet, ut filius Israelis dignè actū dici possit: non tumultuarium aut vulgare vel verbum, vel consilium, sed quale Israelem omnē oporteat atq; deceat. Atq; hoc monitu ad illius antiqui Israelitarum filii de ulciscenda domestica iniuria aduersum Sichimitas deliberationis exemplum tacitè allusit. Atque ita suam, vel populi potiùs causam, Leuites vir in comitio publico perorauit.

Stansque omnis populus, & quasi vnus hominis sermone, respondit: Non recedemus in tabernacula nostra, nec suam quisque intrabit domum.

DECRETVM, decernendiq; ratio, pariter vna eademq; communi omnium sententiæ continetur; cum significatione authoritatis eorum, qui decernerent. Ac primū habitus & gestus ipse notandus, qui deliberati animi index est. Ut enim in senatu olim, qui sententiā dicit, stare; & qui dicenti subscribit, pedibus ire solet: ita in comitiis, & populi conuentibus, placiti ac sententiæ significatio corporis situ & habitu magis quam verbis fit: verborum enim à multitudine pronunciatorum sensus ipso sese clamore & strepitu

pitū confundit & obscurat, quem vel sessio, vel statio, vel discessio melius, certius, promptiusq; declarat. Communem itaq; causam iudicatam, communem sententiā probatam ac definitam, ipsdēque verbis nulla variatione pronunciatam, notatio illa significat: Stansque omnis populus, & quasi vnus hominis sermone respondit. in exemplari: Et stetit omnis populus vt singularis vir vnicus ad dicendum. Habitus authoritatem, & certum indicat animum. Quasi vnus hominis, singularitatem pariter & communionem significat. Primum namq; gentium omnium antiquus mos est, vt quā diu Respub. aliqua Rege caret, cuius consilio & imperio gubernetur populi totius conuentus & cōsensus vel Regias partes, vel plus quam regias, interdum agat. Quippe Regem constituendi, populi auctoritas est, cum nemo hominum Rex naturā existerit; Rex verò populum sibi creare possit minime. Quod si populi cōmune suffragium Regis institutio spectat, ea quoque quæ in cōmune statuēda sunt, vbi nullus fuerit, qui præcipuè imperet, communis consilij & authoritatis esse nihil vetat: idq; cum primis locum & vim sortitur, vbi nullius neq; publicæ, neq; priuæ personæ cōsensus requiritur. Hoc autem cum in natione omni fuerit legitimum, tum verò in Israelitarum gente maximè, quæ nō vnus tantum religionis ac Reipub., sed vnus etiam familiæ & sanguinis, atq; ad eò vnus paterni nominis communionē coniunctissimi erant; & quidquid in concilij formā consentientes conspirantesq; decernerent, sanctum, & plus quam regium statutū haberi poterat, cum in hoc, argumentoq; omni alio, cuius certā nō esset præscripta lex; tum verò præcipuè in ea causa, quæ ad publicam omnium salutem ac dignitatem attinere censeretur, qualis ista fuerat, in qua non consilij modò, verum & dictorum ac verborum tantus exstitit consensus, vt, quod populus omnis dixerit, velut vnus singularis viri voce pronunciatum censeretur. Fuit autem vnicum decretum gemino instructum edicto, quorum prius illud commemoratur:

Non recedemus in tabernacula nostra, nec suam quisque intrabit domum.

EDICTVM prius graui, & prudente, & seuera deliberatione, quamquam breui tempore, tamen publico & communi habita consilio & cōsensu exstitit. Nam tanta multorū ingeniorum cōstantia, consultationis vel longioris etiā vim pondusq; præstitit: ad huius verò decreti maturationē, præiudicata iam rei notitia publica maximum attulit momentum, vt mox indicabimus. Principio igitur, causa illa omnis, vti communis atq; publicæ, recepta est, quæ non tantum nota atq; infamia apud alias gentes, posteriorūq; temporum memoriā producenda. (quæ inter ea, quæ maximè vitanda sunt, numerare præcipuè solet) quantū de omnium ipsorum ac singulorum capite ac salute curam suscipi oportere decretum est. Tanta enim esse solet sceleris cuiuspiā publicè initi & admissi vis, vt, nisi matura iudicij seueritate com-

pensetur aut vindicetur, exemplo suo ad communis exitij periculū vsq; procedat. Nam quod à priuato quopiā singulari audacia vel temeritate factum fuerit flagitiū, & à pluribus damnatur, & pœnis etiam subijcitur priuatis, tantumq; vni vel personæ, vel familiæ, hoc est, ei, aduersum quam admissum est, nocuisse, aut ei contrā, à qua fit, infamiæ ac dedecori fuisse censetur; cuius exemplum horrere magis ceteri, quàm sequi solent. Quæ vero iniuriæ à populo, vel populi primoribus cōmuniter in quempiā inferuntur, ipsa inferentium auctoritate licentiā aliis ad imitationem præbent. Nescio enim quo pacto, vnde nam potissimum hæc publici exempli pessima contagies breuissimo tempore tam latè pateat, vt non solum insolentiores ac temerarios, verum etiā eos qui cordatiores existimari possint, contamineat; adeo vt nemo sibi certam securitatem promittere, neq; perpetuam puritatem profiteri audeat. Corruptunt enim bonos mores colloquia praua, nedum libidinosorum ac sceleratorum hominum publica, communis, & non inulta modo, verum etiā defensa consuetudo. Quamobrem sacerdotū ac principum peccata, etiā per errorem admissa, diuinis legibus, non cōmuni aliorum, verum singulari ac notabili sacrificio expiari debere constitutū est, ea præcipuè quæ nomine ASSAM, id est, exemplaris delicti notanda sunt. Ita publica peccatorum impura lues, non vicina modo, sed remotiora quoque polluit loca, vbi alij aliis eadem imitando, si obsequi libeat, aut paria atq; maiora etiam contendendo & vlciscendo faciunt. ad quod mali exempli genus dissuasio illa

Ofex 4. apud vatem pertinet: Si fornicaris tu Israel, non delinquat saltem Iuda.

» Nolite ingredi in Galgala, nec adscenderitis in Bethauen: neq; iuraueritis, » Viuit Dominus. Quoniam sicut vacca lasciuens declinauit Israel. Serpit autem illud insitum naturā malum consuetudine peccandi libera, sine vt audaciæ statuere sibi non possit; cui ipsis principiis cauendum obijciendumq;

Deut. 17. esse, ratio docet, atq; diuina censet lex: Auferes malum de Israel, cunctusq;

» populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia. Ignur vno eodemq; populi constanti responso, duo significata sunt pariter; quorum alterū indicatiuo, alterum verò imperandi verbo ac modo Latine sunt nobis explicanda: ita vt eodem sermone & concilij sententia, & sententiam consequens edictum contineatur: sententia quidem, qua multiplex immani sceleris periculum commune omnium esse definitum est; edictum verò, quo de vlciscendo flagitio, & auertendo exemplo, decretum pronūciatumq; fuit. Hæc ita explicamus. Principio definitio facti, quam Leuita adhibuit, siue informatio verbi, publicè recepta ac probata fuit. appellauerat enim scelus il-

לוד זימה, vt iam adnotauimus; quod diseris in illa lingua viri, GHAVON PELILI, interpretantur, hoc est, immane, prodigiosum, stupendumq; scelus: idq; vel nomine ipso vltione atq; expiatione dignissimū censetur. Deinde verò huius exempli partes omnes notande, & singulis ipsorum, qui aderant, metuendæ & cauendæ statuuntur. Notationum verò gemera illa sunt: hospitij officium, quod & alienis negare nefas fuit, ab omni-

bus illius vrbis ciuibus publicè & communiter desertum, & ab vnico aduena susceptum. Ad hæc verò hospites ita affectos euadere, vt & ipsi grauissimam patientur iniuriam; & is, à quo suscepti fuerint, damnū & contumeliam accipiat: ex quo sequitur, non modo diuertendi, ac sese in oppidum vel tectum aliquod recipiendi copiam deinceps nulli futuram; verum neq; vias ipsas vlli mortalium tutas aut liberas constituras. Porro autem hoc ipso facto Sodomiticum illud scelus instaurari, quod omnibus gentibus & seculis notum, nisi nunc seuerè puniatur & expietur, idem demum Israelitis omnibus exitium minetur, quod quinque illis vrribus quondā attulerat: illud autem præiudicium diuinum; quid in hac eadem causa agendum conficiendumq;, vel, si negligatur, quid metuendū expectandumq; sit, ipsis apertè ostendisse. Quamobrem publico omnium incommodo & malo virauis ex parte certo quàm primum prospiciendum, & quàm celerrimè occurrendum, & ne calamitas remorata logius serpat atq; progrediatur, præcauendum. Sensu itaque aperto, orationis formulas Latine statuimus huiusmodi: Nemini nostrū liberū in tabernacula sua iter iā deinceps cōstat, sed neque vlla intra proprias ades securitas cuiquam erit, quando hic vir huiusmodi periculum subierat, dum in foro maneret; ac demum tantam iniuriam passus est, quamuis in hospitium receptus, deprecatores ac defensores sortitus fuerit hospitem, virum fortem, qui hospitii incolumitati, propriæ familiæ decus & integritatem posthabuit. Atq; hoc pacto oratio illa, Non recedemus in tabernacula nostra, Indicatiui verbi est, hoc sensu: Non expedit ergo cuiquam nostrū in propriam urbem vel hinc discedere, vel domi suæ tutos fore sperandum, quando huic in suum tabernaculum redeunti, & in boni viri ac tutoris ades recepto, securè pernoctare non licuit. Quamobrem huiusmodi vt malum, in quo iam penè sumus, nobis propulsetur, prouidendum protinus, curandum, & expediendum est; ita vt nec singuli ex nobis, neq; multi pariter, propriam patriā repetamus, aut domum subire antè cupiamus, quàm vtrumque liberrimè agere, sine vllō metu, vel suspitione vlla, possimus. Hispanicè: Desta hecha no yremos à nuestras tierras, ni entraremos en nuestras casaf. vtriusque modi vim Hispanicè hæc oratio exprimit. Quemadmodum verò huiusmodi malum corrigi posset, idq; quàm maturrimè, communi omnium consilio & consensu, atq; certo rerum ordine constitutum est:

Sed hæc contra Gabaa in commune faciemus.

COMMVNIS rei correctionē communiter suscipi decretum est: eamq; cum primis vnus tantum vrbis castigatione tentari, eius vnde prima latus illius origo exstiterat, nulli præterea vel oppido, vel capiti, labore aut periculo offerendo. immo communi etiam atq; publico sumptu, quantū ad conficiendam rem opus esset, vt placuit: & ne cuiquam grauioribus & iniquioribus imponerentur partes, atq; ratio omnis quàm aquisimè expediretur, ad sortis

religionem & munia, & onera, & ministeria reuocata sunt. In prima lingua sic: Et nunc hoc verbum quod faciemus ipsi Gabaa, super eam in sorte. Cuius versus hemistichium, Super eam in sorte, Græcus interpret ita explicuit: ἐπὶ αὐτὴν ἐν κλήρῳ: Ascendemus super eam in sorte. Chaldaeus verò paraphrastes latius adiunxit verbū, NITHMANE GHALEHA BEGHADBA: Numeremus super eam in sorte. vt nec temeritate, nec furioso populi impetu, sed certo numero, eoque noto & explorato, atque per sortitionis catalogum præscripto, res ageretur, maturo consilio rerum, personarum, & munerum, ac magistratuum digestis & conseruatis ordinibus, nempe in hunc modum.

Decem viri eligantur è centum ex omnibus Israel, & centum de mille, & mille de decem millibus, vt portent exercitui cibaria, & possimus pugnare contra Gabaa Benjamin, & reddere ei pro scelere quod meretur.

MEMINERIMVS comitium istud tributum, curiatum, & centuriatum fuisse; quod genus maxime iustum ac legitimum habebatur: ita vt singuli per suas tribus, curias, centuriasq; diuisi, vel suffragia, vel sententias ferrent, vel munera ac ministraciones, aut alias partes susciperent. Igitur prima fors à centuriis cæpta fuit, ex quibus decimi quique ad cibaria reliquo populo paranda destinarentur, quam primam in omni expeditione esse oportet curam. hæc vt æquè ac pariter ab omnibus & in omnes susciperetur ac perageretur, neq; quisquam alteri vel plus detraheret, vel plus exigeret, vel ampliùs aut liberaliùs erogaret, par numerus, eodemque pacto ac modo exceptus, in singulis tribubus fuit constitutus. Vt cõportet exercitui cibaria, &c. ex verbo sic: Ad accipiendū cibaria populo, ad faciendum ad aduentum illorum [ipsi] Gibgha Biniamin, sicut omnem HANE BELAH, quam fecit in Israel. Complures autem missos oportuit cibariorum curatores, vt faciliùs, breuiùs, & expeditiùs res illa conficeretur: neque cuiquam ante comportatam annonam quicquam incipere vel tentare licuit. Atqui præter animaduersionem in sceleratos illos nefarij flagitij authores consequentem castigationem oppidi, nihil præterea initio fuit aut cogitatum, aut decretum. in eam rem diligentia omnis excitabatur: Sicut omnem HANE BALAH, quam fecit in Israel. quod in Israel dedecus illatum fuerat per certos impuros Israelitas, id omne in Gabaa Benjamin transferendum, certis illis authoribus punitis: ita vt ex populo omni infamia propter seueram vindictam sublata, eos, quorum in patria malum commissum fuerat, & malefactorum supplicio, & rei actæ atque vindictæ memoria notaret: ne quisquam dicere verè posset, Apud Israelitas huiusmodi existit exemplum: sed, apud Gabaenses tantum; ne id tamen impunè latum est.

Conue-

Conuenitque vniuersus Israel ad ciuitatem quasi homo vnus, eadem mente, vnoque consilio.

DELICTVM & scelus quoadcumque, quamquam probrosum nimis, quod tamen ab vno, vel paucis, vel temere, vel consilio suscipitur, nisi ceterorum vel negligentia, vel dissimulatione impunitum, vel aliàs defensum euaserit, nullo iure, nulloq; pacto vel populum, vel urbem, vel gentem aliquam infamare potest: imò seueritatis potius atque iustitiæ nomine commendare debet, vbi iusta & cõtumelia vacante animaduersione fuerit matura pœna compressum. Quamobrem huiusmodi iudicij expediendi cura ita singulis inita est, vt, quamquam publica existisset, non minore cõcordia & constantia sustineretur, quàm si vnius ac singularis viri fuisset. Quasi homo vnus. Ex verbo: Vt vir singularis vnicus socij. Quorum verborum constructio, non in consilio modo, sed in opere, labore, atque cura neminem esse, qui non aliis sese coniunctissimum præbere vellet. Namque ita & flagitium singulare, & punitio publica censetur.

Et miserunt nuncios ad omnem tribum Benjamin, qui dicerent, Cur tantum nefas in vobis repertum est?

IUSTITIÆ primum munus esse dicitur, vt ne quis cui noceat, nisi laesit iniuria: sed hoc apud hostes etiam seruandum commendatur. cum verò iniuria ab his sit, à quibus nemini timenda, nedum expectanda fuit; ab iisdem ipsis corrigi debet, antequam ad discordiam, ciuiliq; dissidia, & bella res deueniat: quo in loco & statu, communicatione iudiciorum & cura potius, quàm vi aut priuato consilio decerni oportuerit. Atque hanc rationem cum Bëiaminitis inire ac tenere, ceteris Israelitarum tribubus, conuenienti videlicet concilioq; omni, placuit: vt scelus quod ipsis magnopere displicerat, non tantum sua ipsorum, sed multo magis etiam Bëiaminitarum, apud quos editum fuerat, honoris ac dignitatis causa vindicandum expian- dumq; susciperetur: atque hoc pacto nullus causationi, querela, vel excusationi, vel reprehensionem, aut simulationem apud Beniaminitas relinqueretur postea locus, quamcumque in partem demum res caderet. Nam si illi, vt vis ratioq; exigebat, expurgare, ac suspicionem omnem à se dimouere studerent, antequam ad vim & arma descenderetur, & pulchrè sibi & utiliter consuluisse, & eodem quo ceteri pacto in commune prospexisse visi omnem infamiam notam effugere, imò laudem quoque meruisse, atque communem causam dignitatemq; curasse viderentur: sin verò aliter constituissem, nihil ceteris tribubus quod quererentur præterea haberent, aut quod exciperent; imò si quid durius paterentur posthac proternitatis ac cõtumaciæ damnati, culpam omnem non aliq, quàm sibi ipsis, tribuere poterant. Quamobrem quamquam illi in concilium venire noluissem (quod iam frandi, vitio, atque crimini versus oportuit) admonentur tamen denuò, & ad communis, imò magis ipsorum propria causa, atque adeo ignominie curam aduocantur &

excitantur. Primum itaq; decretum fuit, iudicio atque moribus expediendum esse. Igitur qui missi sunt nūcū, non leues, aut ex media plebe temere delegati, neque cursores aliqui aut pracones fuere, sed ANASIM, viri delecti, & quos seuerè, fortiter, atq; modè acturos constabat: quibus tamen non est libera permissa legatio, sed certo mandato ex concilij autoritate praescripto, quo & rem indicatam, & quid demum agendum esset, quid petendum, cum certi & constituti iudicij significatione contineret. Qui dicerent, non suis, verum totius ecclesiae verbis: Cur tantum nefas in vobis repertum est? Latine interrogationis nota ipsa sese indicat ad acclamationem admirationemq; properare, quam primaue linguae sermo aperte ostendit: Quid illud malum hoc, quod fuit in vobis? Latine dici posset: Quidnam tantum istud malum apud vos existit? Substantiuum passiuè enunciat, ea, quam superius indicabamus, ratione. Hispanè, Que es esto tanto mal que ha aparecido en vosotros? ita ut iisdem ipsis malum illud detrimento, damno, dedecorig; fuisse primum, deinde ad omnem Israel pertimere indicet mandatum. Cuius prior pars ad definitionem facti, cum detestatione coniuncta refertur. Posterior verò iudicium, praedictum, atque legem continet, & consensum etiam sententiae ab ipsis exigit.

Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrarunt, ut moriantur, & auferatur malum de Israel.

POSTVLATIO omnis diuina lege facta, non solum legitima, verum religiosa habetur: fuerat verò scelus illud multiplex, multisq; statutis cautum, ac non vni tantum poenae suppliciove obnoxium, sed pluribus potius mortis generibus vindicandum, quamquam priuatum fuisset factum, & vnus tantum vel persona, vel familia incommodo & contumelia admissum, nedum hoc quod à pluribus in multorum, atque adeo in totius Israelis opprobriū fuerat peractū. Est autem hoc postulationis genus aequissimum, quippe quo tantū postulatur, qui facinoris auctores habebantur: nec vno illo contenti fore existimari poterant, quibus quicumq; parceret innocentia insidias & crudelitatem moliri credendus erat. Itaq; non parentes, nō amici, non cognati, aut si qui haecenus istorum fortè defensores tutorèsue existerant, postulantur; sed eos quos nocuisse constat, quosq; ulterius etiam nocituros prudens & legitima suspicio esset. Homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrarunt. Ex verbo: Et nunc date illos viros filios Beliaghah. Gallicè, Ces enfans de ville perdu. Italicè, Li figlioli guasti. Quos non solum telluris inutile pondus, verum pestes & luem terra haberi duciq; legitimum est. Tradite, ut commune & postulantibus, & iis à quibus postulabatur, iudicium esset, simpliciter dicitur, Tradite, quod Latinus dicere solet, producite. Verbum de piratis, latronibus, & huiusmodi sceleratis usurpatum: qui cum iam damnati ex carcere ad supplicium rapiuntur, produci dicuntur. Ita honesta appellatione Beniaminita, tamquam

custodes

custodes illorum malefactorum, adētur: qui si, ut postulabatur, paruissent, excusari poterant, quod non conuenissent in concilium; ut qui sese illorum flagitiosorum custodes praebuisse dici possent, & expectasse ceterarum tribuum sententiam, quam ipsi secuti iuuarent. sic itaq; ut carceris praefecti compellantur, producite perditos istos, qui nobis & vobis facto exemplo suo plurimū intulere incommodi & ignominiae; & si euaserint, plus etiam allaturi putantur. Ut moriantur. nō ut crudelius aliquid ferant, uti digni fuerant; sed ut moriantur ex iure & lege, sententiaq; iam lata, & praedictio aliorum, qui minoribus delictis damnati, ac producti, occisiq; sunt: isti verò morte tantum stuprum istud nefarium luant, & ignominiam communēq; omnium nostrum probrum expient. Nec enim mirum apud alias nationes, vel apud posteros videbitur existisse huiusmodi flagitium aliquādo, dūmodo nō impune latū, auctoribus tantum ipsis fraudi & opprobrio fuisse fama diuulget. Ut moriantur. communi nostro & vestro iudicio. nam vel eo ipso quod sunt filij Beliaghah, è medio tolli merentur, nedū cum tanti flagitij damnati sint, yq; vno tantum in oppido, quod vindicatum ceteris Israelitis nec fraudi, nec ignominiae fuerit; impunitum verò, omnibus probrosus exitialeq; euadet: cuius generis exemplum, legitima & praedicta animaduersione extinguendum, iura toties repetita sententia praecipit: Auferes malū de Israel. Et auferatur malū de Israel. Grauißima & scelestissima peccata, atq; perniciem publice suo exemplo trahētia, huiusmodi verborum formula describuntur: Malum de Israel auferatur. In primaue lingua verbū NIBAGHERAH, ab igne translātū, Latine verti solet in extinguere, atq; hoc loco usurpatum, magnum omni populo atq; Israelitarum reip. minatur incendium, nisi matura seueritate iudicij compefcatur: nimirum scelus eiusmodi libidinosi vitij, ad quod pleriq; omnes iuuenes proclues habentur, tanta impudentia, ac demū impunitate à viris, iisdemq; primoribus populi vnus, admissum. Haec fraterna legationis atq; postulationis publicae summa ratio argumentatioq; fuit ad Beniaminitas omnes exposita.

Qui noluerunt fratrum suorum filiorū Israel audire mandatum.

IN exemplari. Et noluerunt Beniamin audire vocem fratrum suorum filiorum Israel. Quo iustior & equior, atq; magis officiosa causa, quo temperantior actionis modus, & maiori crimine contempta, & iram molita est maiorem eorum, qui spreti fuerunt, & disfidiorum atq; publicae animaduersionis consilium & voluntatē vehementius incitarunt, & probatiorem quoq; reddiderunt. Meminerimus verò examinis verborum, quae in huiusmodi actionibus apud sacros scriptores usurpantur: ut singulis propriam ac singularem significationem tribuentes, verum ipsarum pondera ac momenta rectius exactiusq; subducamus. Est autem magna comparationum in vtroquoq; verbo vis & efficacia. Hinc summa auctoritas filiorum Israelis, de publico & communi incommodo opprobriog; decernentū: summa humani-

tas actionis, quippe quorum legatio non hostili, sed fraterno modo, sermone, & monitu, nomine atq; aequo iure fuerat peracta; idq; communi omnium consilio, iudicio, sensu, atq; mandato: ut cetera multa taceantur, quæ de re ipsa, de personis, de aliis circumstantiis repeti poterant: tamen omnia illa non solum repulsa reiectaq; sunt, quod grauissimū crimen fuisset; sed adeo spre- ta & contempta, ut neq; audita quidem, imò neq; digna habita, quibus aures præberentur, nedum quibus obsequerentur auditores; quod in re tanta, vsq; adeo nefaria, portentosum, piaculoq; dignum, publica censura existimatum est. Noluerunt audire, vel audire etiam, nedū obsequi. & quoniam publi- ca ac communis causa erat, non negligenda iudicata fuit, verum maximè urgenda & ulciscenda; tum propter diuinam legem, quæ in huiusmodi vo- luntariis & obstinatè defensis flagitiis minimè conuincendū esse sanxerat; tum etiam quòd illi de asserenda Israelitarū dignitate & fama non conspi- rauerant modò, verum voto iam sese adstrinxerant, in hanc formulā: Non recedemus in tabernacula nostra, nec suam quisq; intrabit domum. Itaq; magnum scelus & iudicio vindice dignum fuit, fratrum mādato au- res negasse: longè verò maximū, ad fontes defendendos, aduersus totius Is- raelis dignitatē & salutē arma capessere, & huiusmodi immane scelus com- muni cōsensu atq; labore, sumptu, & modis omnibus propugnādū suscipere.

Sed ex cunctis vrbibus, quæ fortis suæ erant, conuenerunt in Ga- baa, vt illis ferrent auxilium, & contra vniuersum populum Is- rael dimicarent.

CAUSA ipsa atque deliberatio, nec non & consensio, propositiq; contu- macia, & opera etiam certo consilio adhibita, arguit populum istum aliis iam huiusmodi sceleribus inuolutum & obstinatè contaminatum, diuino iudi- cio ad ferendas pœnas sese comparasse, sicuti de Pharaone, deq; Sodomorum ciuibus populog; legimus. Namq; aliàs quæ tanta dementia, quæ impuden- tia, quæ demum impietas fuit, vnicam tribum propter paucorum ex vno op- pido sceleribus magnis contaminatorum impunitatem, humana omnia di- uinag; iura contemnere, fraternum fœdus rumpere, & intestinum ciuileq; bellum suscipere voluisse, paucos aduersus quàm plurimos, & causa, iure, atque viribus longè meliores, armis instructiores, & quod maximè fuerat formidandum, voti religione constrictos, que legibus impulsos diuinis, prog; salute ac dignitate pugnaturis? Nempe dementissima sententia existi- manda est hominum ob proprias culpas in reprobum sensum deditorum, cuiusmodi exempla quoque in Chananeorū vrbibus & gentibus antea ex- stiterant. Illud verò maximæ insolentiæ adscribendum fuit, quòd non so- lum ciuile, verum etiam hostile bellum sese suscipere velle declararunt isti, nimirum nomine iam diuiso à ceterarum tribuum communione, & priua- tum ac singularem titulum sibi professi, Contra vniuersum populum Israel dimicarent. In exemplari viriusque partis nomen appellatur: Et coacti

coacti sunt filij Benjamin ex vrbibus illis Gibgha, tam ad prodēdum in prælium cum filiis Israel. Ipsi sibi patrem proprium titulo & imagini- bus adscribunt, amulosq; sese prædicant ceterorum omnium, quos filios Is- rael seorsum tamen à se appellatos volunt. Demum non omnes promiscuè bellum capessunt; sed delectū virorum habito, numerum cōficiunt pugno- rum pro vrbibus illis magnum quidem, quamquam pro ceterorum Israeli- tarum ratione exiguum, quem tamē eorum, qui suas partes acturi præcipuè deligebantur, dexteritate æquandum putarent.

Inuentiq; sunt vigintiquinque millia de Benjamin educentium gladium, præter habitatores Gabaa, qui septingenti erant viri fortissimi, ita sinistra vt dextra præliantes: & sic fundis lapides ad certum iacentes, vt capillum quoque possent percutere, & nequaquam in alteram partem ictus lapidis deferretur.

RECENSIONIS huius à Beniaminitis facta ratio illa fuit, vt præ- ter oppidanos ipsos vrbis Gibgha, quorū numerus non exprimitur, viginti- quinque millia pugnatorum in illam expeditionem prodierint: ex his verò summa vna cum Gabaitarum acceptione septingenti inuenti sunt; quibus quamquam impedita dextera esset, atque ideo ad gladium & hastā inepta, iaculationis ac fundæ assidua exercitatio admirabilem ad pugnam vsum præbuerat, alligatis nimirum ad brachia fundis; nam vbi intenderis inge- nium studiumq; valet. Quod quidem exemplum ad superbie & insolentiæ cumulum illis accessit, sibi victoriam promittentibus, qui illum paruum nu- merum, hoc modo impeditum, tamen inter selectissimos quosque ponendum esse iactarent; ceteri omnes integris membris viuidoq; robore atque animo promptissimo haberentur: quod Græcus interpres ἀμφοτεροδύξειοι; Latiniq; hunc secutus, ambidextri, vertit. Verbum primæuū ITARIADIEMINO, impeditum dextera sua, describit Chaldaica lingua; & interpreta- tio, GEMIR BIDEH DEMMINA, explicat; cuiusmodi Aod ille iudex fuerat, cuius in superioribus historiam legebamus. Et nequaquam in al- terutram partem ictus lapidis deferretur. Verbum antiquum HHATA, errare, fallere, ac peccare significat: Latinus in huiusmodi sermonibus, falle- re, usurpat eleganter. Hæc itaque Beniaminitarum recensio, hæc eadem ia- ctatio & arrogantia fuit, quæ tamen cum oppugnatorum exercitu compa- rata, vel manifestam proderet insaniam; vel diuini iudicij sententiam, uti dicebamus, indicaret.

Virorum quoque Israel absque filiis Benjamin inuenta sunt qua- dringenta millia educentium gladiū & paratorum ad pugnam.

QVIS enim Rex, iturus committere bellum aduersus alium Regem, non LUC 14 sedens prius cogitat, si possit cum decem millibus occurrere ei qui cum vi- ginti millibus venit ad se? Alioquin adhuc illo longè agente, legationem mittens.

mittens rogat ea quæ pacis sunt. Hæ autem utriusque partis causa, hic animus, hic apparatus, hæc fuerat promptitudo. Igitur bellum à Beniaminitis ex contemptione, proteruita, contumacia, & simultate; ab Israelitis verò, ex irâ iam, & ex indignatione, & contemptiõnis impatientia decretum & susceptum, quemadmodum utrimque gestum fuerit, singularibus ac variis euentis narratur; cuius ratio ut summa percipiatur, ad odium iam potius, quàm ad pietatis curam & studium referenda est. namq; hæctenus iudicio actum fuerat; nunc verò utrorumq; animi ad propriæ iræ explêda & vlciscendæ cogitationem conuersi sunt. De Israelitis primum agitur.

Qui surgentes venerunt in domum Dei, hoc est, in Silo: consulueruntque Dominum, atque dixerunt, Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis contra filios Benjamin? Quibus respondit Dominus, Iudas sit dux vester.

EXPOSITIO, Hoc est, in Silo. *consultò interposita est ab interprete nostro; ne videretur oraculum ex altero illo loco petatum, cui nomen à Iacobo factum fuerat Bethel. Nam quamquam oppidum illud antè LVZA vocitatum, non longè à Siloh dissitum esset; tamen in Beniaminitarum agro recensitum Iosue historia docet. sed cum Bethel domus Dei, siue domus valentis, significet; tabernaculum quod in Silo erat, hoc nomine nuncupatur in loco: quoniam ex multis nominibus siue cognomentis Dei, id nunc opportunè appellabatur, quod ad fortitudinem refertur; quippe cum de bellis agebatur, solet verò ab antiquioribus Israelitarum scribes duplici nomine vetus illud sanum dici, MENVHHAH, & HAHALAH, id est, requies, & hereditas. Requies ea dicitur, in qua sacra longo tempore factitata sunt; eadem verò apud SILOH statuitur: Hereditas autem seculorum domus dicitur, id est, ea quæ postea Ierosolymis erecta fuit, & tamen utraq; BETHELOHIM frequenter, & ex temporis atque rerum ratione BETHEL dicitur. Itaque consultò nomen BETHEL, Latine interpretatus expositione adiuncta declarauit: ne quis voce ipsa ductus, mutatum oraculi putaret locum. Atqui oraculum de duce tantum consultum interrogatumq; fuit, idq; simpliciter, nullaq; de victoria dubitatione, quippe cum magna illis esset armorum armatorumq; fiducia, nec non & causa censeretur honesta, cuius tamè minor iam ratio, quàm propriæ iræ, habebatur. De cõsultatione singulari responsum etiam redditum est singulare, quod sciscitantibus cognoscendum fuerat, antequam pugna susciperetur: Iudas sit dux vester. Namque hoc antea à parète communi omnium prædictum, aliis etiam fuerat confirmatum responsis, neque à Deo immutabili hæctenus mutatum. hoc itaq; relato responso, nec præ iræ tumultu ac festinatione expenso & cognito, bellum geri ceptum est, idq; infelici euentu: quamquam nihil in ciuilibus bellis feliciter cadere potest, dum & victoris & victi nec minor luctus, nec impar spectatur calamitas; atq; nisi maxima res instet, & diuina voluntas cõsistet, formidanda vitandaq; prorsus huiusmodi mala censeantur.*

Statim-

Statimque filij Israel surgentes mane, castrametati sunt iuxta Gabaa.

FESTINATIONEM & mora impatientiam significat hõre notatio, Surgentes mane. *contemptiõnem etiam locus, iuxta Gabaah.*

Et inde procedentes ad pugnam contra Benjamin, urbem oppugnare cõeperunt.

IN prima lingua præliorum series indicatur, initio à prouocatione factò, hoc pacto: Primi Israelitæ iuxta urbem constiterunt, & filiorum Israelis nomine atque vociferatione Beniaminitas ad pugnam laccessunt. Illi verò non seruius conditionè accipiunt, & animis, & viribus, atque dextertate confisi, & loci præstãtia superiores sibi visi, ut qui ex superiore prodeuntes in eos, qui declius erant, impetum facerent. Siquidem Gibgab, editum oppidum, atque situs natura præstantem, significat. Hispanicè, La Cuesta.

Egressique filij Benjamin de Gabaa, occiderunt de filiis Israel die illo viginti duo millia virorum.

IAM hic alex iactus aduerso numine prælium initum significare potuit, tanta clade à paucis imparibusq; numero facta; animosq; ad causam vel culpam examinandam excitare debuit; nisi huiusmodi hominum ingenia & consilia sint, ut præ studio & contentione ibi minus sapiant, minimeq; sibi prospiciant, ubi maxime prospectum oportuit.

Rursum filij Israel & fortitudine & numero confidentes, in eodem loco, in quo prius certauerant, aciem direxerunt.

NE videri possent pulsi aliis cessisse; quod genus inter eos, qui bellum gerunt, ad notam vsurpatur; maiori iam animo, numero, atque impetu occupant, & sese defensores ostentant. Fortitudine, & numero, quem hesternò maiorem multo præmiserunt.

Ita tamen ut prius adscenderent, & fierent coram Domino vsque ad noctem, consulerentque eum, & dicerent, Debemus vltra procedere ad dimicandum contra filios Benjamin fratres nostros, an non? Quibus ille respondit, Adscendite ad eos, & inite certamen.

FLETVS ille non tam à pœnitentia, nec à propriæ culpæ conscientia & confessione, quàm à cordolio manasse videri posset, utpote cum sibi à fratribus, causa & numero minoribus, iactura allata irrisione adscribenda putaretur; nec cedendi iam vlla videretur causa, præterquam necessitudinis nomen, quod violatum Deo fortasse offensionem attulerat; qua de re iterum sciscitandum oraculum censuere: Debemus vltra procedere? Ex exemplari: An ne addam accedere in prælium cum filiis Benjamin fratris mei? Singularis vox communem omnibus rem significat, tamquam omnes

QQ

ille

illa undecim tribuum caterua vnus viri nomine & capite censeretur. Adscendite ad eum. Id tantum responsi relatum est, quod fuerat ex oraculo quesitum: namque illi de victoria nihil rogauerant; sed an iterum accessuri essent, nec ne? hoc enim satis sibi fore reputabant, nempe accessus facultatem & copiam: qua concessa, cetera sibi comparatu facilia fore arbitrabantur; quippe cum maiori pugnantium numero & instructiore deinceps uti statuissent. Itaq; hactenus vera & cãdida simplicitas requirebatur in istis, quorum partes fuerant, sese, remq; omnem ex Dei responso, quandoquidem contingebat, gubernandos tradere. partem itaq; rogant, partem responso referunt: huiusmodi namq; fors eorum est, quibus cum diuina ac singularis tutela & cura præsisto sit, minùs tamen attentè poscitur, ac minùs piè religioseq; obseruatur: sed partim ex Dei monitu, partim verò, vel etiã plurimum, ex priuato humanòq; cõsilio res administranda suscipitur; quod genus actionum à moribus, consuetudine, atque exemplo Gètium non nimis procul abest: id verò ne sic institueretur aut cogitaretur vniquam, diuina lege cautum est, cum prædictione adiuncta, fore, vt, dum hoc pacto de diuinis humanisq; rebus cum Deo agere pararent, iisdem modis exciperentur, quos ipsi sibi comparauissent. S. S. E. Si ambulaueritis ex aduerso mihi, ego quoque contra vos aduersus incedã, & percutiã vos septies propter peccata vestra.

» Vbi Latinè legimus, Ex aduerso, & aduersus, in exemplari est, BEKARI, quod utcumq;, quamuis barbarè, accidentaliter vel fortuito dicere liceat. Hispanicè purè dicimus, A poco mas o menos. quem locum ita vt breuiter indicauimus, ad veram multarum narrationum cognitionem, imò ad magnam partem humanarum rerum obseruare operapretium fuerit, atque

Psalm. 17. huc illud ex Psalmo referre: Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris, & cū electo electus eris, & cum peruerso peruerteris.

» Quoniam tu populum humilem saluum facies, & oculos superborum humiliabis. Sape ab huius belli initio utriq; superbè & contentiosè egerunt, post contemptos Israelitas, & illorum legatos reiectos: quare utriq; diuino iudicio depreßi sunt: sed priores Israelitæ, utpote numero plures, ne victoriam de aduersariis reportatam sibi arrogarent, quod in promptu erat. Rogant igitur, an accedere ad fratres fas sit: audiunt fas esse ascendere: nec quicquam vltteriùs vel petendum vel agitandum sibi putant.

Cumq; filij Israel altera die contra filios Benjamin ad prælium processissent, eruperunt filij Benjamin de portis Gabaa: & occurrentes eis, tanta in illos cæde bacchati sunt, vt decem & octo millia virorum educentium gladium prosternerent.

IN exemplari bis repetitur, Altera die, siue, In die secundo, non sine significatione admiranda, quòd ex bellorum usu & exemplo longè melior Israelitarum conditio videretur, nouas multoq; maiores pugnantium cateruas educentium ad instaurandum prælium aduersus Beniaminitas paucio-

res numero, atq; besterna pugna labore fatigatos, & tamen postera Beniaminita ex oppido prodeuntes, non segnius quàm pridie egerant, rem consecere, decem & octo millibus caesis, non solum virorum, vt antea, sed armatorum, atq; adeò gladiis eductis contrà pugnantium. Quæ calamitas & clades Israelitis allata, Dei iudicium vltionemq; manifestè declarauit & probauit. Quæri autem solet ratio, quamobrem Israelitæ, Deo iudice, huiusmodi pœnas his dederint. Atq; antiquiores scribæ & interpretes causam hanc ad neglectam paulo antè & inultam super stitionem simulachri apud Micham dedicati & consecrati referunt: indignè videlicet ferente Deo, ad vltionem huius sceleris, quod ad homines, & vt ipsi loquuntur, ad carnem & sanguinem attinebat, tantum irarum, tanta cõcordia, tanto molimine fuisse conceptum; & illud alterum, quod pietatem, religionem, atq; singularis Dei maiestatem tantopere violarat, fuisse publicè & cõmuniter prætermissum, ac patientia, vel magis conuensione perlatum. Quam rationem satis apparentem, & suapte natura honestam ac iustam, nos ex illorum dictis allatam in medium ponimus; & quam ipsa lectio indicare atq; docere videtur, euestigio obseruamus; nimirum rem omnem à deliberato iam in Beniaminitas decretoq; bello nec purè nec sanctè institutam, nec ritè etiam procuratam. Oportuerat enim, etiam in ipso coacti concilij initio, supplicationè decerni, & culpa etiam ab vna tribus parte, quamquam exigua, admissa veniam publicè postulare atq; orare: quippe cum totius Israelis puritatem ac sanctitatem exemplo illo contaminatam interpretari par esset, & tamquam monstrum ac prodigium quoddam deprecatione iræ diuinæ expiandum, atq; de re omni, quemadmodũ statueret, decernere, & agere conueniret, sciscitari, cum præsertim præsisto esset, in tam graui, & antiq; momenti negocio, diuini responsi referendi copia & facultas apud sanũ illud, cuius singularem sanctitudinem & religionem singulari prouidentia & maiestate Deus perpetuò assererat, cumq; opus esset, responsa reddebat ex sacrosancto illis temporibus adyto & solio, hoc est, ex arca illa arcana, magnis & admirandis vsq; modis tunc sacrata, operà etiam legitimi ministri, quem Deo carum & gratum tum alia multa probauerant, tum rarissimi inter homines, ac potiùs vnici exempli longæua senectus ad annos plusquam trecentos producta: quæ omnia, quatenus & quemadmodum publice res & causæ maximæ, quanta hæc ipsa erat, inchoandæ, ineundæ, & peragenda essent, satis sua sponte docebant, ultra præscriptam quoq; rationem & legibus definitam, quæ, quidquid maximi & noui instaret, ad Deum ipsum, sacerdote ministro & procurante, referendum esse præceperat. Igitur Israelitæ, qui ex affectu, studio, & consilio humano hactenus magis, quàm ex diuini iuris præscripto, aut maiorum antiquorumque exemplo, totum illud bellum constituerant & gesserant; nunc aduerso numine se agere duplici animaduersione edocti, semetipos res rationesque suas reprehendunt & corrigunt, atque vni Dei consilio & arbitrio dedunt; quidquid antea egerant damnantes, & ani-

mi dolore, atque fletu, lamentisque detestati, sacrisque ritè peragendis procurantes & expiantes.

Quam ob rem omnes filij Israel venerunt in domum Dei, & sedentes flebant coram Domino: ieiunaueruntque die illo vsque ad vesperam, & obtulerunt ei holocausta, atque pacificas victimas, & super statu suo interrogauerunt.

IAM ex hoc tempore ac loco non tam iniuriã persequi, sed pœnitentiam agere, & ad Dei fidẽ confugere, seseq; omnes resq; suas cõparare velle ostendunt. Sedentes flebant. *Habitus ac situs mæstorum, atq; deditorum, & nihil magnum moliri velle se indicantium est, ut in sacro Apparatu ostendebamus.* Ieiunaueruntq; die illo vsque ad vesperam. *ritu ac more eorum, qui, accepta aut instante calamitate, precationibus placare student diuinam iram.* Obtulerunt ei holocausta, *pro erroribus ac peccatis antea admissis.* Pacificas verò, *ad reconciliationis fidem atq; spem obtestandam.* *Iam hoc emendatè ac sapienter actum, quod ab initio agi cõsultissimum fuerat, praesertim cum præstò essent omnia, quæ ad hoc pacto agendum commoda opportunaq; cognoscebantur.*

Eo tempore ibi erat arca fœderis Dei, & Phinees filius Eleazari filij Aaron præpositus domus.

HUNC illum fuisse, qui Moosis tempore Dei in populũ iustissimam animaduersionem, ob Moabitarum superstitiosam imitationem placauerat (sublato de medio magni sceleris exemplo ac duce) in commentariis Prophetarum declarauimus; & vixisse eundem ultra trecentos annos, ex diuino promisso ostendimus. Hunc verò sanctum, sacrum, ac Deo dicatum, & gratum virum, huiusmodi rerum & actionum publicarum causas, errores, euenta, & expiationes probè callentem, ab initio aditum consultumq; oportuerat: id quod nunc, exulceratis iam rebus, remedij causa, quamquam seriùs, non tamen repetitur inutiliter.

Consuluerunt igitur Dominum, atque dixerunt, Exire vltà debemus ad pugnam contra filios Beniamin fratres nostros, an quietescere?

SESE iam non ex odio vel inuidia agere velle profitentur, sed tantum ex Dei consilio ac iudicio: quam ob rem fratres suos Beniaminitas appellant; & num pugna, num alio pacto correctos diuina mens velit, sciscitantur: an potius rem omnem Dei aliàs peragenda vltioni permittere, ipsi verò cessare ac desistere debeant: quæ omnia legitimo peracta ritu, iudicis ac prouidentis Dei responso instruuntur. Quamquã verò bis à Beniaminitis casti, quamquam primo ac secundo responso videri sibi possent elusi, tamen suam culpam agnoscentes, nec à consulèdo desistunt, nec vltionis cogitatione persequuntur; sed Beniaminitas fratres appellant suos, & ratione, causam, modumq; omnem de integro ad numinis voluntatem ac monitus referunt.

Quibus

Quibus ait Dominus: Adscendite; cras enim tradam eum in manus vestras.

RES hæcenus sic instituta fuerat: Israelita odio incensi, & numero fidentes, de duce tantum sciscitati, Iudam ducem perpetuum definitum referunt. Nam de primatu tantum ambigere videbatur: de reliquis verò illius maxima rei partibus nihil sibi consultandum esse arbitrati, bellum eo modo, quo gentes cetera, gerebant: atq; ideo humanis modis exercendi, à Deo relictum sunt; quos Beniaminita, non quia magis Deo grati, fuderunt & ceciderunt: verum sua etiam natura viribus, & animi impulsibus permixti, cum propter loci opportunitatem & præstantiam, tum propter deliberatum consilium oppetendi potius mortem quam cedendi, atq; se ignominiosè tractari sinendi, rem satis strenuè gessere, ut altero etiam prælio suos Israelitas ceciderint. Namq; hi pro iræ iam vltione, illi verò pro vita & honore pugnant. Vtrique suis artibus & partibus relicti, belli euentum, qualem ceteri homines experiri solent, habuerunt; videlicet, ut meliores partes Beniaminitis contingerent. Id quod diuini præscripti rationes turbantibus euenturum prædixerat lex, & vates etiam iustè euenire declararunt. *Va filij desertores, dicit Dominus, ut faceretis consilium, & non ex me, & ordire mini telam, & non per Spiritum meum; ut adderetis peccatum super peccatum. Atqui primi prælii exitus talis fuit. Secundi verò non dissimilis: namq; Israelita adscendere iussi sunt, ut videlicet punirentur, ut qui peccatum super peccatũ addiderant. Nec enim secundo responso aliud retulere, præter unicum verbum, Adscendite ad eum. expositio autem, ad eum, rei exitum secundum Beniaminitas fore subindicabat; quam tamen Israelita, præ pugnandi studio, non satis acutè exceperunt. Namq; in illa lingua due particule sunt, EL & GHAL, quarum interpretationem Latinus miscere solet sermo: verum prior minus aduersam, imò secundã magis rationem adsignificat: posterior verò oppositionem & præstantiam, ut Latinorum cõtra, super, supra, & in. ex his prior in secundo responso pronuntiatã fuit: Adscendite EL AV. ita verò adscenderunt, puniendi & castigandi videlicet: & exitus ipse declarauit id quod ab istis minus diligenter fuerat expensum. Demum tertio planè ac sincerè interrogantes, apertum referunt responsum: Adscendite; cras enim tradam eum in manus vestras. Quod antea non erat factum, faciendum promittitur. Tradam eum, qui nondum traditus fuerat. Eiusdem verò exempli historia hæc cum illa apud Ghuam urbem commissa pugna esse videtur: vtraq; autè violata religionis causam indicat. Igitur primo prælio clade accepta, Israelitis peccatum sibi admissum putatur. id è coniectura repentina magis, quam ex persona & causa interpretatis ex eo factum censebatur, quòd in fratres bellum fuisset motũ: ideoque rogationi secunda, Debemus vltà procedere ad dimicandum contra filios Israel fratres nostros: respondetur, posse adscendere. verum nondum illi satis puniti erant, ideoq; adscendere iubentur, & secundo plectuntur.*

QQ 3

tur.

tur. Nunc verò iam tertium apertè adscendere iussi, cum promisso conficienda rei & certi, & securi adscendunt, atq; ex consequenti rem ex respòsi sententia conficiunt: Tradam eum in manus vestras. non ad victoriam, quæ de fratribus nec haberi, nec dici mercebatur; sed ad pœnas iudicio diuino repetendas: ita ut non militum aut hostium, sed ministrorum ac satellitum Dei munere & nomine hoc loco Israelitæ censendi erant.

Posueruntq; filij Israel insidias per circuitum vrbis Gabaa: & tertia vice, sicut semel & bis, cõtra Beniamin exercitũ prodixerunt.

IN utroque versu nomen oppidi citatur apud exemplarem linguã, quod & Chaldaeus paraphrastes, & Græcus interpres retulerunt, magna significatione propositi Israelitarum, de expugnando tantum oppido illo, malefactorum patrio receptaculo: utq; etiam indicaretur, bellum ob vrbis illius noxam. Beniaminitis omnibus dimicare ac defendere paratis inferri, quod à Deo iam damnatis atq; sibi traditis quemadmodum afferendum esset exitium, ex antiquo apud Ghaian urbem exemplo consilium captum est, insidiis ad vrbis expugnationem collocandis, & hoste extra urbem ad pugna cupiditatem, & victoria spem prouocando & extrahendo, sicut semel & bis, eodem loco & ordine, non maiore numero aut impetu, nec alio laceffendi modo, ut superiorum exemplorum fiducia alleccti deluderentur. Quid verò deinceps actum fuerit, quorsumq; euaserit, in summa primùm, deinde verò rerum capitibus enumeratis ac descriptis exponitur.

Sed & filij Beniamin audacter eruperunt de ciuitate, & fugientes aduersarios longius persecuti sunt: ita ut vulnerarent ex eis sicut primo die & secundo, & cæderent per duas semitas vertentes terga, quarum vnã ferebatur in Bethel, & altera in Gabaa, atque prosternerent triginta circiter viros.

TOTIS quinque versibus consilij atq; ordinis, nec non & euentus ab Israelitis excogitata ratio proponitur: quemadmodum verò eadem expedita sit, trigesimo quinto versu, ac deinceps explicatur. Fuit autem deliberatum & constitutum eodem tempore variè distractos. Beniaminitas partim intra urbem, partim in campestri prælio cadere, fundere, ac fugare, reliquos in fugam versos ad internecionem vsque persequi, atq; hoc pacto semel bello illi finem imponere, & diuino iudicio sceleris illius nefarij, atq; innocentis sanguinis, tum reorum, tum propugnatorum, nõ priuati iam odij ultores agere. res autem ita cæpta & producta fuit: Insidie primùm certis locis posite, non longè ab oppido, ita tamen ut nec videri, nec aliàs prænosci possent: deinde exercitus pars ad oppidum expugnandum per simulationem præmissa, quam Beniaminitæ contemnentes, non adè, ut par fuerat, ordinata instruetaq; acie præuenierunt, delusi, uti videntur, exspectatione similis euentus ei, quem semel & bis fuerant sortiti. Israelitæ bipartitos illos distrahendos consi-

constituerant, tum in descensu ex Gibzha in agrum, tum verò rursus in ascensu ex agro siue planicie, siue valle intermedia in Bethelan.

Putauerunt enim solito eos more cædere. Qui fugam arte simulant, inierunt consiliũ vt abstraherent eos de ciuitate, & quasi fugientes ad supra dictas semitas perducerent. Omnes itaque filij Israel, surgentes de sedibus suis, tetenderunt aciem in loco qui vocatur Baalthamar. Insidiæ quoque, quæ circa urbem erant, paulatim se aperire cœperunt, & ab Occidentali vrbis parte procedere. Sed & alia decem millia virorum de vniuerso Israel, habitatores vrbis ad certamina prouocabant. Ingrauatumque est bellum contra filios Beniamin, & non intellexerunt quòd ex omni parte illis instaret interitus.

Ex lingue exemplaris idiotismo interpretatio Latini codicis, rursusq; ex interpretatione hac exemplaris idiotismus facillè explicabitur, quando vtriusque orationis collatio multum ad sensus constitutionem valere censetur. Et dixerunt filij Beniamin, Percussi isti ad facies nostras vt in prima. Et filij Israel dixerunt, Fugiemus, & euellemus eum ex vrbe ad strata illa. Huiusmodi vtriusque partis sententiæ fuerant, antè etiam quam pugna vtriusque instaurari cœpisset: suas vero partes vt persequerentur Israelitæ, locum occuparunt idoneum. Et omnis vir Israel surrexerunt de loco suo, & constituerunt acies in Baghalthamar, & insidiator Israelis iniuit de loco suo de plano Gilgah, & venerunt à Meridie Gilgah (qua parte prospectus apertior) decem mille vir electus ex omni Israel, & prælium graue fuit, & ipsi non nouerant quòd attingeret super eos malum. Quale autem malum hoc foret, euestigio declaratur instare, videlicet malè facti, maleq; asserti pœnas à Deo repetendæ.

Baghalthamar, à palmetis ita dictus ager.

Percussitque eos Dominus in conspectu filiorum Israel, & interfecerunt ex eis in illo die vigintiquinque millia, & ceterum viros, omnes bellatores, & educentes gladium.

IDEM significat, Percussitque eos Dominus in conspectu filiorum Israel, quod Latino diceretur sermone, Tradiditq; eos Dominus Israelitis cædendos. Id autem effectum est ex animatione atq; metu, animiq; pauore, quem, deserente Dei communi & omnibus hominibus necessaria efficietia, euestigio consequi necesse est ad internecionem vsq; S. S. E. Auertente te faciem tuam, turbabuntur: auferes spiritum eorum, & deficient. Educetes gladium. Iam nobis formula hæc superius explicata est. Hactenus rei confectæ summa, quæ nunc deinceps suis temporibus atque articulis describitur.

Psal. 103.

Filij autem Beniamin, cum se inferiores esse vidissent, cœperunt fugere. Quod cernentes filij Israel, dederunt eis ad fugiendum.

dum locum, ut ad præparatas insidias deuenirent, quas iuxta urbem posuerant.

H V I V S loci durior explicatio, vnius verbi certo habitu ab ipsa exemplari lingua petendo expeditur facile. Est verbum **NAGAPH**, quod in frangere, cadere, percutere, & fugare, Latinè verti potest. Hoc in passiva voce tertiæ pluralis numeri **NIGHEPHV** facit. verùm in coniugatione graui (qua Latinus caret sermo) facit **NIGAPHV**. atq; ita hoc loco & scriptum & lectum actiuam significationem habet. Cur verò passiuã usurpauerit interpres noster, in causa fuit codex sine vocalibus descriptus; quo vsus arguitur, non ex hoc tantum exemplo, sed ex mille aliis, que linguam illam cauentibus nec negotium vllum, nec admirationẽ efficiunt, nec quicquam de veteris interpretis fide subducunt: quam quidem ob rem longè minore labore linguam sacram discere consulerem, quàm de huiusmodi versionum varietate quotidie controuersias ad inuidiã vsq; & inimicitias persequi. Exemplaris igitur lectio in hunc modum habet: Et viderunt filij Biniamin quòd percusserunt, & dederunt vir Israel locum Biniamino, quia considerunt in insidiis, quas posuerant super Gibghah. *Israelite ubi Beniaminitas ab urbe prouocatos traxissent, cedere se simularunt, ut iis, qui fortiores audacioresq; sese præberent, protractis, opportunitas insidiatori crearetur; quem cum non sensissent, nec suspicati quidem fuissent, sese tertium superatum ire sperabant, præcipuè cum hostem, cedere visum, fractum existimarent. Atque ita in ipsa non victoria, sed victoriæ opinione intercepti sunt inter Israelitas qui cedere videbantur, & eos qui in insidiis locati erant.*

Qui cum repenti de latibulis surrexissent, & Beniamin terga cadentibus daret, ingressi sunt ciuitatem, & percusserunt eam in ore gladij.

O C C A S I O N E M ab insidiatoribus cognitam & captam describit author. Urbem mediam primùm Beniaminita Israelitas insequentes reliquerant: insidiator magna celeritate inuasam & occupatam vastare cæperat, & habitatorum & propugnantium cedi operam dare.

Signum autem dederant iis quos in insidiis collocauerant, ut, postquam urbem cepissent, ignem accenderent: ut adscendente in altum fumo, captam urbem demonstrarent.

I N T E R P R E S Græcus verbum in exemplari lectum, **HEREB**, quasi pro nomine usurpatum vertit in **μαχαίρα**, id est, gladium, vocis affinitate maxima ductus. id quod ita explicari possit: constitutum videlicet fuisse insidiatori, ut, cum primùm urbem ingredi, & gladio rem agere contingeret, incendendi ignis, atq; occupatum locum fumo significandi cura quoque esset. verùm **HEREB** per **HE** scriptum, infinitiuus est à verbo **RAB**, significatq; abundè augere: ut sensus loci huius fuerit, iussos fuisse quàm copiosissimam

num fumum excitare, igne ex ea materia accenso, qua maximè ad eam rem apta reperiretur, qualis fœni & humidiorum ramusculorum esse solet. Hactenus namque Israelitæ extrahendis & auertendis ab urbe Beniaminitis cedere constituerant.

Quod cum cernerent filij Israel in ipso certamine positi (putauerunt enim filij Beniamin eos fugere, & instanti us persequerentur, cæsis de exercitu eorum triginta viros) & viderunt quasi columnam fumi de ciuitate conscendere. Beniamin quoque respiciens retrò, cum captam cerneret ciuitatem, & flammam in sublime ferri: qui prius simulauerant fugam, versa facie fortius resistebant. Quod cum vidissent filij Beniamin, in fugam versi sunt.

I M P E D I T I O R I S contexturæ forma, petito ex exemplari lectione subtegmis filo, facilius cognosci poterit. Et rediit vir Israel in prælio, & Biniamin cœpit ferire cæsos in viro Israelita quasi triginta viros. Nam dixerunt, Etiã cædi cæsus est ille ad facies nostras, ut prælio illo primo. Et elcuatio cœpit adscendere ab urbe columna nubis, & adspexit Biniamin post se, & ecce adscendebat consumptio urbis in cælum. Facile nunc ratio hæc omnis temporibus partibusq; suis cognoscendam se præbet. Beniaminitarum frequentioribus copiis urbe extractis, Israelitæ locum cedunt, & ad longiores tractus descensum permittunt, vel non pugnantes, vel metum ac fugam simulantes, maturè tamen, & conseruatis ordinibus; quod vnum inter utilissima in bello consilia laudari solet (Gallicè, s'en retirer bellement, & en ordre) ad multaq; valere iudicatur, cum aliàs, tum præcipuè ad redintegrandũ, ubi opportunitas tulerit, bellũ. Cum primùm itaq; fumus crescere, densariq; in aère supra urbem cœpit (qua tessera iis, qui ad insidias missi sunt, data antea fuerat) rem omnem ex sententia iam succedere, atq; Biniaminitas in eadem sibi traditos interpretati Israelitæ ceteri pugnam studiosè & fortiter committere cœperunt: qua in pugna triginta illi, quorum antea mētio summam facta fuit, Beniaminitarum prima dimicatione ceciderunt, atq; ita sibi illis meliores partes promittentibus & arrogantibus, prælium non ordine, sed impetu sustineri cœptum est, quoad repentinum maximi ac densissimi fumi spectaculũ urbem incensam & exustam non ostentauit modo, sed confirmauit etiam. Hoc enim nomen **CHELIL**, id est, consumptio significat, quòd opinionem fecerit consumptæ incendio urbis. Idq; cum subitum ac repentinum accidisset, metum incussit maximũ, & propter insidias à tergo positas, atq; maximam oppugnantium manum utrimque sese vallantem, desperata salute fugam passim & sparsim capessere suaserit, nullo ordine, consilio nullo, nullaq; belli arte aut virtute confisis. hoc est quod subiungitur: Quod cum vidissent filij Beniamin. In exemplari huiusmodi narratio est: Et vir Israel rediit,

(in occursum & pugnam) & turbatus est vir Biniamin, nam vidit quòd contingeret le malum. *Vir, in utroque exercitu & omnes, & singulos variè affectos fuisse significat: illic singulos animatos pugnam fortiter obiisse; hinc verò singulos turbatos, pauoreq; correptos, promptum singulareq; sibi malū iam imminere intellexisse, ideoq; terga continuo vertisse.*

Et ad viam deserti ire cœperunt, illuc quoque eos aduersariis persequentibus. sed & hi, qui urbem succenderant, occurrerunt eis.

QUIBUS angustiis conclusi interceptiq; fuerint Beniaminita, declarat hic versus: dum fugientes & palantes illos non tantum ab Israelitarum exercitu & ordinibus fractos, caesos, & perditos, verum etiam ab iis qui in urbibus manserant, nec in bellum hoc numerati, venireq; iussi fuerant, confectos narrat. Neque enim omnino vacuas, ac defensore, si opus foret, prorsus egentes: vrbes reliquerant Israelitæ; namque id rei bellicæ non permittit ratio. Ab istis igitur, qui ad instructionem custodiâque urbium excepti fuerant, non segnius quàm ab exercitu per singulos vicinorum oppidorum agros Beniaminitarum cædes facta narratur: atque hoc sensu explicandum est hemistichium illud: Sed & hi, qui urbem succenderant, occurrerunt eis. Nam totus versus in exemplari sic habet: Et diuerterunt ad facies viri Israel ad viam deserti, & prælium consequutū est eum. [Beniaminitam] & qui de urbibus illis, iugulabant eum in medio sui. Græca verò versio in hunc modum Latine refertur: Et declinauit coram viro Israel in viam deserti: & bellum præuenit eum; & qui à ciuitatibus, interfecerunt eum in medio eorum. Chaldaica autem expositio huiusmodi reddit interpretationem: Et respexerunt ante hominem Israel ad viam deserti: & facientes bellum, apprehenderunt eos; & homines insidiarum surrexerunt ex urbibus suis, occidentes in illis hinc & hinc: Quam explicationem secutus videtur interpret noster, urbium tantum prætermissa mentione. Iam verò huius cladis finē attendere licebit.

Atque ita factum est, vt ex vtrâque parte ab hostibus cæderentur, nec erat vlla requies morientium. Ceciderunt atque prostrati sunt ad Orientalem plagam vrbis Gabaa.

SENTENTIAM & factum Latinus interpret declarauit. habet namque exemplar in hunc modum: Vallarunt Biniaminum: infectati sunt eius quietem: conculcauerunt eum vsque è regione Gibghah, ad ortum solis. A diuersa enim regione illi ex vrbe prodierant, qui fugere & circumcursare coacti, demum in Orientali plaga confecti. quam descriptionem Chaldaica & Græca versio reddidere.

Fuerunt autem qui in eodem loco interfecti sunt, decem & octo millia virorum, omnes robustissimi pugnatores.

Hos in prælio propugnantes, & non segniter agentes, sed qui mortem

potius oppetere, quàm pugnam deserere, aut fugam turpiter capessere optandum duxerant: quos quia Deus puniendos tradiderat, nec animi virtus, neque corporis ac membrorum vis, nec deliberata constantia seruare potuit. Omnes robustissimi pugnatores. in exemplari, Omnes hi viri virtutis, quorum exitus mors inuitabilis fuit. nec verò eorum clementior existit fors, qui salutem sibi fuga consulere arbitrabantur.

Quod cum vidissent, qui remanserant de Beniamin, fugerunt in solitudinē: & pergebant ad petram, cuius vocabulum est Remmon. In illa quoque fuga palantes, & in aduersa tendentes, occiderunt quinque millia viros. Et cum vltra tenderent, persecuti sunt eos, & interfecerunt etiam alia duo millia.

MANIFESTAM diuini iudicij sententiam hæc exacta cædis temporum & locorum descriptio indicat, vt nullo pacto vel pugna, vel fuga, vel quaesitis latibulis cuiquam superferretur salus, quin omnes funditus perierint, paucissimis ex tanto numero exceptis, quos in gētis postea seminarium Dei clementia reseruatos voluit. Erant in solitudine inuia quedam & prærupta loca, quæ magno labore atq; nixu occupata, tutum latibulum præbere possent. his à rupium & saxorum densitate nomen factū fuerat, ZELAGH HARIMON, Rupes mali granati; quòd eam speciem procul aspicientibus præberet, acutis ac densis crebrisq; saxis. Huc dum animum fugamq; intenderet maior Beniaminitarum pars, propter instantiam à tergo Israelitarum celeritatem peruenire non potuerunt incolumes; quippe quorum occisi sunt in illa fuga viginti duo millia palantes, & in diuersa tendentes. Latinus interpret noster summum rei caput expressit, quod certis nominibus in exemplari descriptū est. Namq; fuga nō vno eodemq; modo ab omnibus inita fuit; sed, vt in prostratis ac desperatis rebus fit, alij hostium impetum diuertere ac declinare audentes, variis viarum stratis sese diuidere & abdere conati sunt: quos tamen ij, qui ex urbibus prodierant, oppressos, & malè sui compotes cecidere ad quinque virorum millia. Alij verò ad Gidghon locum fuga contendentes, intercepti quoque periere: quorum maior summa bis mille fuit; neque enim minoris numeri in his rebus fit mentio. Reliqui, ad viginti duo millia numerandi, in ipsa fuga contentione interierunt. Habet autem lectio hæc huiusmodi in exemplari narrationem: Et intenderunt, & fugerunt in desertum ad rupem Rimon: & inuoluerunt illum stratis quinque millia virorum. Et affecuti sunt post eum vsque Gidghon, & ceciderunt ex illo bis mille virum. Cæteros autem, in rupem Rimon contendentes, necauerunt.

Et sic factum est, vt omnes qui ceciderant de Beniamin in diuersis locis, essent viginti quinque millia, pugnatores ad bella promptissimi. Remanserunt itaque de omni numero Beniamin,

min, qui euadere potuerunt, & fugere in solitudinem, sexcenti viri: sederuntque in petra Remmon mensibus quatuor.

BENIAMINITARVM dum censeretur exercitus, numerum sex atque viginti millium integrauerat, cui etiam septingenti ex Gibghab fuerant adiuncti. Tertio autem pralio decem & octo millia perierunt; post captam verò fugam, septem millia inter seكتورum: ex quibus, & sexcentus euasis, viginti quinque millia & sexcentum summa conficitur: reliqui sunt ex omni numero sexcenti, qui hoc in loco propterea non numerantur, quòd in primo & secundo pralio desiderati sunt. Id namq; & rerum ratio manifestè arguit, & ipsa narrationis taciturnitas indicat; præcipuè cum ij, qui in duabus illis pugnis ex Israelitis ceciderant, non otiosi neq; fugientes, sed ferro vsi, gladiusq; districtis occubuisse narrentur.

Regressi autem filij Israel, omnes reliquias ciuitatis à viris vsque ad iumenta gladio percusserunt: cunctasque vrbes & viculos Benjamin vorax flamma consumpsit.

CONTVMACIÆ ac perduellionis publico consensu admissæ pœnas dedit Beniaminitarum tribus omnis iudicio Dei; qui de re, atque iure, & facultate consultus, illam postridie tradendam sibi esse declarauerat. Reliquias ciuitatis. Non Gibghæ solummodo, sed cuiuslibet alijs in Beniaminitarum censu numeratae, cum ceteris oppidis, pagis, atque villis etiam. Hoc enim significat, **METHOM**, in exemplari positum; quod Græcus interpret vertebat ἐξῆς, id est, consecutiue. Hispanicè, à hecho. Chaldaicus paraphrastes ut compositum explicuit **GAMRINVM**. Consumpsit eos. Vorax flamma consumpsit. Pœtico stylo rem ipsam interpret expressit. Huiusmodi miserrimus & calamitosissimus illius plusquam iragici sceleris & stupri fuit exitus, tanta hominum strage vindicati, atque vnus ferè integra tribus internecione & vastatione expiati, cum maximo etiam Israelitarum ceterorum detrimento & incommodo: ut merito Tusci illius pœta dictum vsurpari in exemplum possit. S' Africa pianse, Italia non nese. Ad eò ciuiliū dissidiorum ac bellorum grauisima exempla, durissima studia, insolentissime pugnae, exitualisq; utriusque parti victoria esse solet. qualia tempestate nostra cum magno animi dolore, atq; ingenti Christianæ Reipub. pernicie apud Belgas, Britannos, Gallos, & Hispanos experti sumus; in quibus & victi, & victores nihil, præter suum magnum malum, iactare possint: certè & irati Dei iudicium horrere, atque solida pietatis procuracione & studio placandum suscipere debeant.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM.

IVRAVERVNT quoque filij Israel in Maspha, & dixerunt, Nullus nostrum dabit filiis Benjamin de filiabus suis vxorem.

MAGNA semper ac perpetua Israelitis cura fuerat duodecim tribus, quibus omne ipsorum constabat genus, conseruandi, omniq; ex parte fouedi, atque affinitates eas tantummodo ineundi, quæ gentem quidem sufficere possent, familias verò atque tribus turbare & confundere non possent. Id autem non virorum translatione ex vna in aliam tribum, sed filiarum concessione & permutatione celebrari solitum. Namq; filium vnus tribus in aliam tribum concedere, nefas ducebatur: ut illud antiquum duodecim liberorum ius, beneficio diuino Israeli patri donatum, nulla ex parte imminueretur; quod cōseruatum, magno commodo ac decori omnibus esse crederetur, cum ad multa alia quæ hominibus maxima & amplissima habentur; tum verò ad promissa & priuilegia quondam à Deo ipsis facta, atque patribus antiquis Abrahamo, Isaac, & Iacobo explicata; ultra gloriam illam, qua ipsi præter alias terrarum orbis nationes omnes fruebantur, conseruati & amplificati tot seculis gentis suæ decoris & nominis integri, ab vnico Abrahamo deducti, nec vquam inter alios populos dispersi aut extincti, sed continuatis per singulas tribus familiis domibusq; propagati: quod non sine singularis providentiæ numine & munere factum quisquam diceret; cum alias nulla natio hoc verè tanto temporū intervallo iactare, & ostendere, docereq; possit. Huiusmodi gloriationi post illam Beniaminitarum cladem detrimentum maximum allatum intelligentes Israelitas victoriæ suæ vndique calamitosæ valde tandè pœnituit; diuinamq; punitiōem ob mala vtriusque partis merita interpretatos, quemadmodum, si non resarcire, instaurare, aut restituere, saltem aliquo remedio corrigere oporteret, communis ac publica cura subiit, atque rei totius à principio & capite repetita cogitatio turbare, & ad consultationem impellere cœpit. Plura autem occurrebant incommoda & importuna, quæ rei corrigendæ voluntati ac diligentia difficultatem summam afferre visa essent, duosq; cum primis: alterum fuerat, nullam ex Beniaminitarum strage & vastatione omnibus vrbus, oppidis, & pagis, vicinisq; facta feminam euasisse, superstruimve reperiri: atq; ita ex propriis & in sua gente natis mulieribus nulla tribui illi suffici soboles poterat: sed neque ex alijs etiam tribubus vllum desideratis contribulibus feminis supererat remedium. Quippe cum inter alia conuentus & comitorum illorum decreta aduersus Beniaminitas facta, vnum etiam grauisimum iuramento ac detestatione firmatum exstiterat, negandæ omnino affinitatis vsuræ. Quod in religiosissimis deuotionum generibus apud illos habitum est, & à nobis in Euangeliorū elucidationibus ex parte declaratum, formulā explicatibus illam, **MVNVS**, quodcumq; est ex me, tibi proderit: plenius etiam Deo propitio in magni operis corpore tradituris. Nūc verò satis

fuerit significare, iuramentum illud siue votum de usura neganda maximè populare esse, & inter grauissima & summè religiosa habitum. Huiusmodi voto sese adstrictos Israelitæ damnatosq; agnoscentes, quemadmodum perditis Beniaminitarum succurrere possent rebus, maxima cura à victoria redeuntes agere cœpere. Plura autem illo in concilio fuerant fortasse contra Beniaminitas, præcipuè verò contra ciues Gibgha, consulta ac decreta, quæ non omnia historiae author commemorat, sed ea tantum quæ pro re nata opportuna iudicauerit. Videntur autem contumeliam illam vnius aut duarum tribuum familiis ab Gibghitibus factam, tamquam publicam communemq; omnibus interpretati Israelitæ omnes accepisse: nimirum Bethlehemitidem, atque ex Iuda censu mulierem, Leuitæ uxorem siue concubinam, adeò crudeliter, probrosè, & immaniter, turpiterq; habitam, tantum illorum aures animosq; offendisse (maximè verò post negatos à Beniaminitis nocentes, atque defensionem impudenter pugnatiq; oblatam) ut, nemine intercedente, omnes se illius usuræ voto deuinxerint: Nullus nostrum dabit filiis Benjamin de filiabus suis uxorem. Voti formula ex verbo sic erat: Vir ex nobis non dabit filiam suam Bëiamino in vxorè. Hæc vna resarcienda illius iacturæ maxima difficultas fuerat, ex ipsorum ira & offensione primum orta: sed quæ decreto publico omnium singulorumq; sententiis producto primum (quod maximam vim obtinebat) deinde verò voti religione confirmato præualuerat, adeò ut rescindi summum putaretur nefas. hoc est, cur in formula pronunciatum legimus: Vir Israel iuratus fuerat. Singuli conceptis verbis iureiurando sese obstrinxerāt. Hoc primæ difficultatis caput, veluti superioris narrationis finis, consequenter adiunctum est; initiumq; dedit ei, quæ mox describitur, historia. Notanter verò iuramenti sacer locus indicatur, ad maiorem voti religionem à concilio deliberatis & certis animis publicè & in publico sanctoq; loco susceptam.

Veneruntque omnes ad domum Dei in Silo: & in conspectu eius sedentes vsque ad vesperam, leuauerunt vocem, & magno vultu cœperunt flere, dicentes, Quare Domine Deus Israel factum est hoc malum in populo tuo, ut hodie vna tribus auferretur ex nobis?

1024. **C**OMMUNIS ac plenus totius populi conuentus, quæ ecclesia dicitur, & rem communem declarat, & ad deprecationem atq; supplicationem magni momenti esse ducitur: quædoquidem, quamquam non omnes pari animi affectu adsint, aliorum tamen communicata pietas alios adiuuare, & diuinam clementiam conciliare creditur. hoc enim & in Niniuitarum causa Ionæ Vati declaratum fuit: Tu doles super hederam, in qua non laborasti, nec fecisti ut cresceret, quæ sub vna nocte nata est, & sub vna nocte periit: & ego non parciam Niniue civitati magna, in qua sunt plusquam centum & viginti millia hominum, qui nesciunt quid sit inter dexteram & sinistram suam,

suam, & iumenta multa? Seditse verò dicuntur Israelitæ, qui habitus multorum atq; lucentium est. ut, Quomodo sedet sola ciuitas plena populo? & Sederunt senes in platea, & tacuerunt. De quo etiam plura in Apparatu sacro scribimus. Atq; illius magni & accelerati ciuiliis belli euentum paenitudo publica excepit, ex damni, incommodi, atq; mali publici sensu nata: quem sensum, quamquam Deo notum & apertum, tamen ipsi iidem fletu, lamentis, querimoniis indicarunt. Est autem lamentationis grauis causa & sententia, argumentationemq; habet miserabilem, cum appellatione duplicis nominis Dei, vtriusq; etiam argumenti rationem opportunè pronunciat: alterius videlicet IEHVEH, cuius arcana significatio misericordiam, clementiam, atq; adeò humane salutis voluntatem spectat, ut sæpius aliàs interpretati sumus: alterum verò ELOHE ISRAE, singularem Dei prouidentiam atq; tutelam erga Iacobi domum, dignitatem, amplificationem, & felicitatem, quæ nomine Israel declarantur, significat. Quibus Dei nominibus & rationibus exempli presentis exitum discrepare queruntur: quippe quem magno detrimento, magno labori, maximo incommodo, atq; adeò imminutioni, & calamitati Israelitici nominis atque splendoris, imò etiam salutis, ac rerum omnium Israelitarum fuisse, periculo ipso constet. Argumentationis autem querimoniæq; initium ab interrogatione factum est, earum genere quæ causam vsuræq; sciscitantur: Quare, LAMAH. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Solet enim huiusmodi vocula vsurpari in actionibus quæ vel secum pugnant, vel frustra ineuntur: cuius muneris apud Latinos vocem, quorsum, esse obseruauimus. ut,

Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro?
Eupolin, Archilochum, comites educere tantos?

Itaq; non de ratione, iure, atq; iudicio interrogatio est, sed de vsu & causa: quamobrem numen iis appellatur nominibus, quæ ad voluntatem de Israelis felicitate declarandam adorari vocariq; solent. Quorsum, inquiunt, attinget, tantum Israelitis laborem, tantum damnum, tam graue incommodum & nocumentum fuisse allatum, te Deo misericorde, benigno, atq; Israeliticis rebus singulariter prospiciente? Namq; nulla ex parte Israelitis comoda, utilis, aut aliàs opportuna hæc victoria, sed vndiq; laboriosa, grauis, calamitosaq; existit quippe aliàs ita in Israelitarum gentem fouere, deducere, seruareq; soles, ut sine vilo sanguine aut discrimine, magnorum exercituum, ducum, Regum victorem, multarum urbium & regionum compotem, spoliatorem, possessoremq; statuas. Quod si aliquando externis bellis & præliis numero aliquo pugnantium imminui permiseris; tamen vel parte victorie vsu reficere, vel ab hostibus externis acceptæ cladis vltione solari consueuisti. Nunc verò magnam stragem nobis, qui victores euasimus, acceptam dolemus & querimur: cuius tamen causa, atq; exitus, & vsus nõ minoris, imò longè grauioris detrimenti, & incommodi, atq; calamitatis dolorem sensumq; nobis attulit, nempe, Factum est hoc malum in populo tuo.

Thren. 1.
Lib. Ierem.

Psal. 22

Horat. Seru.
Sat. 3.

vno atq; altero in pralio: scilicet tertio ac postremo quamquam victores, tamen nulla parte aucti, aut beati, sed longè etiam miseres & maestiores, magnaq; iactura deteriores euaderemus. Vt hodie vna tribus auferretur ex nobis. In exemplari: Vt requiratur ex Israel tribus vna. Verbum LEHIPAKKED, in graui coniugatione positum, graue & calamitosum vnus integræ tribus desiderium indicat: estq; translatum à pastoribus & imperatoribus, illis gregum numerū è laporum insidiis, his verò exercitum ex pugna receptum recensentibus. Itaq; malo, incommodo, atque labore detrimentoq; multo nostro, & clade accepta, victor factus Israel, longè immutior euasit ubi vicit, quàm fuerat dum cederetur: quippe id obtinuit, vt vna integra tribu minor quàm antea deinceps futurus sit. quàm diuersum verò hoc à proposito nomineq; tuo, aperiè arguitur, cum tu Israellem amplificandum susceperis, idq; hætenus præstitum viderimus, quod identidem fueras pollicitus. Rursus apparuit Deus Iacob, postquã reuersus est de Mesopotamia Syriae, & venit in Bethel, benedixitq; ei, dicens: Non vocaberis vltra Iacob, sed Israel erit nomen tuum. Et appellauit illum Israel, dixitq; ei: Ego Dominus Deus omnipotens. cresce, & multiplicare: gentes, & populi nationum ex te erunt, Reges de lûbis tuis egredientur: terramq; quam dedi Abraham & Isaac, dabo tibi, & semini tuo post te. Huius apud Bethel promissi Israeli facti quondam, & hætenus præstiti, detrimentum nunc acceptum, in eodem Bethel Israelita queruntur. Namq; conuentū luctumq; hunc hoc loci factum legimus: idem enim nomen est in exemplari primo, atq; in Graecis Chaldaicisq; versionibus; pro quo Latinus interpres domum Dei ex propria significatione reddidit. Quod verò in querimonia vox, hodie, exprimitur, rei ipsius certitudinem veritatemq; significat: neq; enim aut futurum metuitur, aut præteritū narratur, sed præsens ostenditur: præteritū enim ac futuri vel interpretatio, vel exceptio esse potest; præsentis verò rei nec exceptio est, nec testimoniū exigitur, simul etiã rei perditæ celeritatē indicat maximã. Nam nudius tertius & heri duodecim tribubus integer constabat Israel: hodie vna tribu iam viduatus est, vt nulla pestis, nulla bellica strages tantam ruinam tam breui tempore huic reip. afferre potuerit, atque ipsi nobis ipsis attulimus. Nec verò sexcenti illi Beniaminitæ, qui ex tanta clade ad rupes & montes sese fuga proripuerant, futurae instaurationis pignus aut spem facere videbantur; utpote quibus nullæ reliquæ erant, vnde soboles sufficeretur, femina propria & contribules: ex aliis verò tribubus negatæ omnes, & voti sanctitate exceptæ: nec verò è nationibus vicinis aut peregrinis legitime & piè peti poterant. Magnum enim id nefas fuerat, & sanctionis interdictione prohibitum, atq; publicè eatenus obseruatum, præterquam in bello captis, quas certo ritu iniuitas accipere licebat: verum hoc rarioris exempli & vsus. itaque de tota Beniaminitarum tribu iam actum conclamatumq; putatur, nisi deprecatione ac procuratione opportuna primū, deinde deliberatione, atq; consilio magno, quemadmodum huic malo prospere etio

prospectio medicinaq; fiat (idq; legibus ac moribus saluis) ratio prudenter ac sapienter ineatur. Prima itaque de patrio atque tutelari numine placando & conciliando cura suscepta est.

Altera autem die diluculo consurgentes, exstruxerunt altare, obtuleruntque ibi holocausta & pacificas victimas.

QUAM QUAM quotidiana, & anniuersaria, ac mensura sacra, Israelitis cum priuata tum publica, præterquam in vno eodemq; loco, hoc est, in tentory atrio, atque altari ibidem olim exstructo, factitari nefas fuerat; pro temporum tamen opportunitate, ratione, & vsu, singularem aliquando aram construere, atque sacrificiis imbueri non fuerat interdictum: cuius rei exempla alias pro testimonio producemus, & vnū iam apud Gedeonem habuimus hoc ipso in volumine. Nunc verò vt nouum altare construeretur, effecit renouata siue instaurata Israelis patris persona, cuius partes populus hic omnis agebat. Atqui Iacobo, secundum illud quod modo referebamus promissum, huiusmodi etiam præceptum fuerat de mandatum, atq; obsequio pietateq; omni euestigio præstitum: Surge, & adscende Bethel, & habita ibi, facq; altare Deo qui apparuit tibi, quando fugiebas Esau fratru tuum. Iacob verò, conuocata omni domo sua, ait: Abycite deos alienos qui in medio vestri sunt, & mundamini, ac mutate vestimenta vestra. surgite, & adscendamus in Bethel, vt faciamus ibi altare Deo, qui exaudiuit me in die tribulationis meæ, & socius fuit itineris mei. Dederunt ergo ei omnes deos alienos quos habebant, & in aures quæ erant in auribus eorum. At ille infodit eas subter Terebinthum, quæ est post urbem Sichem. Cumq; profecti essent, terror Dei inuasit omnes per circuitum ciuitates: & non sunt ausi persequi recedentes. Venit igitur Iacob Luzam, quæ est in terra Chanaan, cognomento Bethel; ipse, & omnis populus cum eo. Edificauitq; ibi altare, & appellauit nomen loci illius Domus Dei: ibi enim apparuit ei Deus, cum fugeret fratrem suum. Nunc eodem exemplo populus hic omnis, Iacobi patris personam partesq; agens, de purganda, concilianda, atque instauranda domo familiaq; omni cum Deo acturus, Bethel, id est, Dei fortis domū petitam frequentat, & sacris tum supplicationibus, tum pacificis operam dat. Animaduertendū verò, atq; mente recolendū hoc loco discrimen illud inter Iacobi & Israelis nomina, status, & res, diuersa ratione æstimāda, vt germanus historiae ac mysteriorū teneatur sensus. Duo verò sacrorum genera facta legimus, holocausta, & pacificas victimas: holocausta, vt iam debita ob victoriae gratulatione, & calamitati bellorum finē impositū, atq; adeo ob iusta soluenda iis fratribus, ex vtraque parte, qui in illo bello occubuerant: altera verò sacra, hoc est, pacifica victima, populi expiatione, & publici mali deprecatione agebat. Namque illi se in crimine fuisse, ideoq; illis laboribus, pœnis, & cladibus mulctatos intellexerant. Huiusmodi virorumq; sacrificiorum ratio legitima, ritusque fuit; qualia quoque apud Gentes præter

legem etiam in similibus exemplis natura ipsa supplicantibus dicitur. sic Nympha illa filium suum agere, & sibi rebusque suis consulere apud Poëtam monebat:

Quattuor eximios præstanti corpore tauros,
Qui tibi nunc viridis depascunt summa Lycæi,
Delige, & intacta totidem ceruice iuencas.
Quattuor his aras alta ad delubra dearum
Constitu, & sacrum ingulis demitte cruorem:
Corporaque ipsa boum frondoso defere luco.
Post, ubi nona suos Aurora ostenderit ortus,
Inferias Orphei lethæa papauera mittes:
Et nigram mactabis ouem, lucumque reuises:
Placatam Eurydicen, vitula venerabere cæsa.

Virg. Georg.
lib. 4.

Igitur procuratis & peractis sacris, spe iam reconciliationis concepta, de resarcienda Beniaminitarum fratrum iactura serio deliberari, agi, & in commune consuli cœptum est. Idenim Deum non vetare, ex eo cognouerant, quod sexcentos Beniaminitas illi stragi incolumes semper fuisse, certiores facti erant; quos numinis voluntate superstites, ad sufficiendam tribum relictos esse interpretabantur: huiusmodi namque virtutis illius, quam fidem vocamus, accurata & prudens solertia est. Quamobrem cum de veritate rei non ambigeretur, de facultate & modo, ut saluis legibus, votorum sanctitate obseruata fieret, consilium inibat, quod pro tempore opportunum & commodum, quamquam aliis durè expediendum occurrit.

Et dixerunt, Quis non ascendit in exercitum Domini de vniuersis tribubus Israel? Grandi enim iuramento se constrinxerant, cum essent in Maspha, interfici eos qui defuissent.

CONVENTVS illius primi, à populo non ad bellum, sed ad rei cognitionem examens, in Mitsphah facti, quamquam communis, popularis, & publica fuisset voluntas, tamen auctoritas ex religionis maiestate petita fuerat; iis Israelitis aduersariorum, ac rebellionis, atque dissensionis nomine damnatis, quicumque in Israelis comitia ad Dominum, cuius causa hoc indicabatur concilium, non venirent, lege pronuntiata, & omine iuramentoque, stabilita capitalis pœna in deserentes aut negligentes: id vero iuramentum quod publicè conceptum & factum esset, violari infringique, non posse existimabatur; maximè ubi nullus adesset princeps aut prefectus, qui vel dispensaret, vel interpretaretur, nec ullus aliis intercessor, qui mitiorem iniret, aut præstaret expediendæ rei modum. Itaque quod populus decreuerat, atque filiorum Israelis nomine pronunciarat, iuramentique, religione sanxerat, ratum, firmum, immutabileque, ducitur, & inquisitionis diligentia agendum & conficiendum statuitur.

Ductique pœnitentia filij Israel super fratre suo Benjamin, cœperunt dicere, Ablata est hodie tribus vna de Israel.

ANIMORVM impetum, quem scelus primum, deinde ira atque conscientie

sentio excitauerat, sedatum, pœnitudo subsequuta est subductæ & penè deperditæ vnius ex duodecim Israelis tribubus. Namque ultra dignitatis & gloriæ immutationem, ultra id etiam quod res illa ad irati auersique, numinis cogitationem reuocabatur, nihil incommodum exitialeque, magis; nihil ex inuidorum atque inimicorum votis importunius haberi posse existimabatur, quam ut suis se ipsi odiis & contentionibus dissiparent, suisque sese perderent armis. Atqui ita impeditam tribus illius instaurationem adeo difficilem arbitrabantur, ut singulari exquisitoque, consilio quarendam ducerent. Quippe ex aliis gentibus vxores suffici, nec iura sinebant, nec fas ducebatur: ex propriis ipsorum filiabus concedi, communi interdicto, & iuramenti sanctitate vetitum erat. Quamobrem deliberatio huiusmodi in ista narratur:

Vnde vxores accipient? omnes enim in commune iurauimus, non duros nos his filias nostras.

VT ex certa verborum formula interdicti vis & ratio cognoscatur, ita locus hic Latinè vicumque reddi potest: Quid faciemus eis, reliquis in vxores? & nos iurati sumus in IEHVEH, ut ad non dandum illis de filiabus nostris in vxores. Itaque sese vsura huius negandæ iuramento adstrinxerant ob noxam populi vnius, qua mulier Israelitis vna contumeliosè, & nequiter, atque flagitiosè fuerat accepta.

Idcirco dixerunt, Quis est de vniuersis tribubus Israel, qui non ascendit ad Dominum in Maspha? Et ecce inuenti sunt habitatores Iabes Galaad in illo exercitu non fuisse.

CVM nemo Rex aut princeps esset, cuius auctoritate & potentia concilium cogi posset, iuramento religioni summam ad cogendum atque ad vindicandum vim & efficacitatem tribuendam populus censuit. Namque hoc tempore ecclesia & conuentus omnis Israeliticam domum representabat, in qua ipsum Israelis paternum nomen summæ erat auctoritatis: præcipuè cum non populi tantum, sed magis Dei prætensa causa conuentus indiceret: quam rem ipsa inquisitio singulariter prætexebat: Ad Dominum in Maspha. Itaque se uero iudicio puniendi censentur, quicumque in illo concilio requisiti notarentur, siue illi plures, siue pauciores, siue singularis quispiam de tribu aliqua defuisset. id vero exempli statuendum iudicabatur, ne qua postmodum ciuitas, neve tribus aliqua deinceps conuentum vel recusaret, vel contemneret; vel communem causam desereret, vel etiam singulariter declinaret periculum, quod publicè & cõmuniter opporret subiri. Iam verò duplex in his actionibus iuramentum cõceptum fuerat, vtrumque grauissimum, sed prius omnino importunissimum pro temporis ratione, atque rerum usu, & Israelitici nominis amplitudine; id nimirum quod de negandis vxoribus factum erat: quo sanctè, & ritè, atque seuerè præstito, vnam tribum non exterminari solum, verum interire prorsus necesse erat;

id quod extrema calamitatis loco habebatur : atque iuramenti religione ad has angustias, imò ad hanc maximam difficultatem redacta erat res, ut pœnitentiæ locus non esset relictus. Quamobrem in huiusmodi publicis causis atque rerum feruoribus, quónam euasura sint ea quæ statuuntur, prospicere & cauere cum primis fuerit consultißimum. Alterum verò iuramentum huic prorsus erat oppositum re atque euentu. Nam cum è reip. commodo authoritatèq; esse censeretur, ut ne quis communi conuentui deesset, eoque pacto Israelitica authoritas integritatem amplitudinemq; suam seruare posse censeretur, id cum primis asserendum esse, ac pœnis in desertores exercendis vindicandum, iudicatum est. Ex quo illud euenit, ut utriq; iuramento fieret satis, & cura illorum de instauranda Beniaminitarum tribu opportunè prospiceretur. Atqui Iabesitarum, id est, Galaaditarum gentis, quæ cis Iordanem Iabesam urbem incolebant, non operam tantum, sed voluntatem, sed præsentiam tum in priori conuentu, tum in hoc posteriore comitio requisitam esse accidit : id quod maximam illorum vel contemptionem, vel defectionem, vel publicæ & communis dignitatis, honestatis, ac salutis neglectiõnem arguebat.

Eo quoque tempore (cùm essent in Silo) nullus ex eis repertus est.

NON contenti censu apud Mispan habito, quo nullus Iabesita repertus fuerat, ne quis eosdem postea in bellum venisse allegare posset, ad summam iterum redacta est res, capitibus per tribus singulas enumeratis : quo etiam tempore nemo ex illis homo, qui Iabesitem sese profiteretur, exstitit : quæ res illos iam ex iuramenti authoritate damnatos euicit, & pœnis addixit iudicij in Beniaminitas exerciti similibus; utpote qui, ubi publicam illam causam cum cæteris pariter non essent persecuti, facinus quod editum fuerat grauisimum probare, saltem dissimulare, vel sese omni peccato Israelitarum cæterorum exemptos profiteri visi essent, atque ideo à Beniaminitarum cadè immunes & incolumes conseruatos iactare possent. Interpretis noster declarationis causâ illud inter scripsit, Cùm essent in Silo.

Miserunt itaque decem millia viros robustissimos, & præceperunt eis: Ite, & percutite habitatores Iabes Galaad in ore gladij, tam vxores quàm paruulos eorum. Et hoc erit quod obseruare debetis, Omne generis masculini, & mulieres quæ cognouerunt viros, interficite, virgines autem referuate.

IN prima lingua exemplari, atque in Chaldaicis Græcisq; versionibus, emendatioribus Latinorum codicibus, duodecim armatorum millia missos legimus, id est, totidem Israelis tribuū authoritatis ac iudicij ministros, quibus perdenda ciuitatis illius potestas facta est; cum occulta tamen & cauta exceptione, quæ propter iuramenti religionem apertè fieri non poterat ex iuratorum sententia, neque enim illi clarè virgines excipiendas aut

seruandas commendasse dicuntur: verum neg; Hebraica, Chaldaica, Græcâq; lectio exprimit, quod in quibusdam quoque Latinis exemplaribus manuscriptis omittitur. ij, qui rem expedituri mittebantur, id ipsum sibi agendum ex prædictione intellexerunt. Nam nihil quicquam de exceptione vlla in iuramento fuerat pronuntiatum, sed de cade & interfectione, ut paulo antea legebamus. Grandi enim iuramento se constrinxerant, cùm essent in Maspha, interfici eos qui defuissent. Sua in lingua L E M O R M O T H I V M A T H, dicendo, mori morietur. Itaq; nihil de salute, aut exceptione, aut redemptione cuiusquam in illo voto, nihil etiam hic expressè de salute dictum; sed eorū, qui mittebantur, menti & fidei commissum id fuit, quod postea euenit. Mandatum hoc ex verbo exemplaris lingue ita sonat: Ite, & ferietis habitatores Iabes Gilghad ad os gladij, & mulieres, & paruulum. & hoc verbum quod facietis, Omnem marem, & omnē mulierem cognoscentem cubile masculi, anathematizabitis. uti Græcus interpret exactè vertebat. Itaque & iussione, & iussionis facessende ratione accepta, qui missi fuerant, rei finem & causam cognoscentes, id tantum, quod iussi fuerant, confecerunt: hoc est, viros & feminas, non virgines, ferro omnes necauerunt.

Inuentæque sunt de Iabes Galaad quadringentæ virgines, quæ nescierunt viri torum, & adduxerunt eas ad castra in Silo, in terram Chanaan.

PRVDENTISSIMI ex iis qui ad pœnas de Iabesitis repetendas destinati fuerant, ex accepti mandati interpretatione earum quæ reperirētur puellarum salutis & capitum rationem habendam duxerunt, idq; sedulo egerunt, quadringentis enumeratis, & prædæ nomine in castra deductis, tamquam ancillis, vel mancipijs, belloq; captis, iis tamen ex Israelitarum gente, quamquam damnata & excisa. Neque verò huiusmodi exceptionem iuramento illo prohibitam interpretabatur, quamquam similem aliàs prorsus Beniaminitis multam Iabesitas subire oportere, ex iuramento censeri posset. Verum ipsæ utriusque voti concipiendi & nuncupandi formula interpretationibus huiusmodi locum reliquisse iudicatae sunt; si non ex iure summo, tamen ex equitate & clementia, atq; ad eò ex misericordia, maxime verò ex totius Reipub. conseruanda studio ac lege, quasi non intestinis odibus & discordiis perdere, sed potius, religionis authoritate salua, mutuis studiis & officiis inuare & conseruare par esse censebatur. Quod verò singulariter additur, In terram Chanaan, adnotationem adiuuat loci, ex quo puellæ abductæ, & tamquam captivæ ab iis, qui cadem fecerant, deductæ fuere, iisq; oblatæ, à quibus illi fuerant missi. Namque Iabes Galaad cis Iordanem sita erat, in regione non promissa patribus quondam; sed postea bello expugnata, & iis, qui ex Aegypto adscenderat, concessa. ita euenit, ut, quæquam virgines illic ex Israelitarum gente essent, non tamen essent ex ea

regione, quæ propriè ac præcipuè Israelitica dicebatur, nec essent ex eorum familiis, qui sese usura sacramento damnauerant; sed ex iis potiùs, qui ex Israelitarum numero seipos quodammodo excipientes, eius defectionis pœnis dare iussi, pignoribus charis, hoc est, filiabus exspoliati sunt: quas quia iuramento minimè comprehendi definitum est, in reparanda gentis usum, Beniaminitarum reliquis vltro donari placuit. Neque enim iuramentum omnem prorsus coniugij facultatem illis adimendam exceperat, sed affinitates tantum eorum omnium qui in comitia cõuenissent. Nullus nostrum dabit filii Benjamin de filiabus suis vxorem. Nullus nostrum de filiabus suis, qua formula nec absentium, nec aliorum filie designebatur. Quamobrem alterius iuramenti obseruatione, alterius æquitati prospiciendum decernebatur; vxoribus donandis, quæ nec cuiusquam ex ipsis filia essent, nec singularis personæ etiam ancillæ: namque illæ, quamquam ab iis, per quos res expedita est, exceptæ; non tamen vlli vel publico, vel priuato capiti fuerant mancipatæ, sed omni cõuentui traditæ: ita vt omnium iuris quidem in commune, nullius verò singularis essent, atq; ita hoc nomine & iure Beniaminitis donari vltro possent, salua & obseruata duorum verborum fide & religione, Nullus nostrum, filiam suam. hoc enim nihil cum illo pugnabat, omnes nos, aliorum filias.

Miseruntque nuncios ad filios Benjamin qui erant in petra Remmon, & præceperunt eis, vt eas susciperent in pace.

RESTITVTIONIS curâ victoribus magnâ, & satis piè susceptam, atq; bonis humanisq; viris omnibus imitationis causa propositâ, retuli hætenus historiae auctor. nunc verò studiosè, maturè, ac prudèter adhibitam & positam narrat, ex ordineq; exponit. Principio quidem puellas in castra deductas, honestè exceptas, ac depositas intelligimus, utpote Beniaminitis in tribus sufficiens spem & usum concedendas. Harum copiam reuocandum ex fuga & latibus fratrum consilium, & studium, atq; officium secutum est, nunciis ab omni conuentu publica & communi voluntate auctoritateq; missis, qui pacis, & concordie, atque necessitudinis recolende mandata perferrent vltro, atq; certis verbis denunciata sacramentis precoribusq; publicè obtestarentur: Vt eas susciperent in pace. Non puellas indicat pronomen, eas, verum Beniaminitarum personas & animos. In exemplaribus manuscriptis emendationibus, eos, legimus. Itaq; totus versus hic de pace solemni ritu & formula quàm placidissimè cum victis & metuentibus conficienda agit. Sic ex verbo: Et miserunt omne concilium, & locuti sunt ad filios Benjamin, qui in ZELAGH RAMON, & clamauerunt illis pacem. Singula verba pondus ac significationem habent, ex pacis iure & formula petitam. Nullus in toto concilio de offerenda vltro pace intercessor, nullus ex omni reliquo Beniaminitarum numero exceptus: quia potiùs omnes ipsa fuga & metu, ac latendi studio illarum partium

habiti, ad summa pacis ac tranquillitatis conditionem, ad propriæ regionis possessionem securam reuocati; idq; non mandatis modo & interpretibus vltro missis, sed alta voce & clamore certis verbis, quibus res clarè percipi posset, & ex superiori loco ab iis, qui in rupe illa agebant, exaudiri. Chaldaus Paraphrastes, Et clamauerunt illis adlocutiones pacis. nempe blandè amanterq; compellantes & salutantes, cateraq; adlocuti, quæ metuentibus timorem adimerent, & amicitie necessitudinisq; instaurata fidem facerèt, pro loco ac tempore, proq; interrogationum atq; responsorum usu; in quibus verosimillimum est, causam eam expositam fuisse, quamobrem illud ab Israelitis concilium susciperetur, videlicet misericordiam, pietatem, atque de conseruanda tribu cogitationem grauem & seriam. qua fide freti, atque publici nominis auctoritate permoti,

Venerunt filij Benjamin in illo tempore, & datæ sunt eis vxores de filiabus Iabes Galaad: alias autem non repererunt, quas simili modo traderent.

FORMVLÆ in exemplari lingua expressæ sensum interpret noster circuitione reddere studuit, cuius vim ex duobus verbis mox explorabimus; illud priùs adnotantes, quod in tempore illo venisse siue rediisse Beniaminita narratur. sua in lingua, BEGHETH HAH I. In opportunitate & maturitate illa. Hispanicè, En aquella fazon. Singula namq; tempus habere dicuntur; & summa prudentia tribuitur, præsentem occasionem non prætermittere. Antehac neutris illorum de pace agendum putabatur; victis propter imbecillitatem & inuidiam, victoribus propter iram: iam verò sponte ab omni populo victore oblata fuit, nemine intercedente, pax; cuius conditiones Beniaminitis quàm primùm accipere cõsultissimum fuit, antequam vel offensus iuncula aliqua, vel ipsa cunctatione vulgus in contraria, vt ferè fit, scinderetur studia. Et datæ sunt eis vxores. publica donatione; quæ & legitima, & magis honesta erat, atq; Israelis totius nomine ac iure celebrior, nulliusq; rursus priuati auctoritate & affinitate excipienda. quare atq; ratione viriusque partis fidei ac salutis consultum fuit: sed cum non satis omnibus fieri posset, quippe quibus adhuc ducentæ deessent, nouo consilio, vel potiùs inuenio ac permissio opus fuit. Alias non repererunt, quas simili modo traderent. Qui Hebraicè callent, interpretis Latini diligentiam hoc loco valde probabunt. Duo in primæua lingua sunt verba, quæ singularem hic significationem habent: alterum MATSAH, alterum verò CHEN. Pro illo, Latine plerumque, inuenire; pro hoc, sic, vel ita, vel rectè. Estq; propriè vox iudicialis, quæ in probata causa, vel ratione usurpari solet. Porro, inuenire, verbum, siue MATSAC, negatione adiuncta, defectum, vel penuriam, vel egestatem declarat: atq; ita frequenter in sacrificiorum materia usurpatur: Si non inuenerit manus eius agnam, vel vitulum, &c. offerat par turturum, aut duos pullos columbarum. Eiusdem autem signifi-

cationis hoc in loco est, Alias autem non repererunt, siue, ut ex verbo ver-
tamus, Et non repererunt illis CHEN. Diximus CHEN, & ad sufficien-
tiam, & ad ius & iustitiam referrī, hac significatione: Et non sic satis illis
legitimè suffectum est. Nam nulla huic similis suppetebat puellarum copia,
quam, salua religionis ac deuotionis fide, facere possent ducentis iis, qui ex
Beniaminitarum numero integro reliqui erant. In illa tribuaria petitione,
quam filia Salphabbath apud Moysen instituerunt, consultus Deus, ac
de iure respondens, eadem hac voce vsus obseruatur, CHEN BENO TH
TSALPHATH DABERV; Latino ita reddente, Rectè siue iustè filia
Salphabbath locuta sunt. hic verò vox CHEN, qua illo in responso affirmata
est, eadem in hac negatur deliberatione publica; atq; ita maxima huius diffi-
cultatis ambiguitas nouum dolorem, nouamq; pœnitudinem attulit, necnon
& consilium de integro ineundum suavit: non quòd populus ipse omnis in-
iret, cuius in tam graui ac difficili argumento varias necesse erat expectari
sententias; verum dolorem communem atq; dubitationem ad magistratus
concilium & consultationem communiter placuit referre: ut, quod patrum
consilio, ac decreto, vel permissu fieret, id secutus populus, legitimum ducens,
à culpa omni immunis censeretur. ex antiquo Dei responso, Illos audietis,
ac iuxta eorum dicta facietis.

Vniuersusque Israel valde doluit, & egit pœnitentiam super inter-
fectione vnus tribus ex Israel.

ANCIPIREM questionem populo difficillimã habitam consilium pra-
pediisse intelligimus, & prater dolorem atque curam nihil praestitisse certi.
Ex primaue linguae verbo hac oratio sic enuntari potest: Et populus ille
miseratus est Beniaminum, quòd fecerat Dominus interruptionem
in tribubus Israel. Hispanicè, Que abia hezo el Señor portillo en tri-
bus de Israel. Meminisse oportet illius figura dodecagona, in Israelitarum
conuentibus fieri & constitui solita; qua totidem lateribus constructa, cir-
culum quam proximè imitata, integrum, firmum, & spectantibus apprimè
iucundū formabat, quam speciem vnus lateris detractioe contaminatum,
deformatum, atq; debilitatum iri consequens erat. Hunc itaq; defectum non
consideratum modò, sed spectatum etiam, vehementer commiseratus popu-
lus: eiusq; resarciendae partes magistratum ordini, quorum id praecipuè
ius iudiciumq; erat, permisisse narratur.

Dixeruntque maiores natu: Quid faciemus reliquis, qui non acce-
perunt vxores? omnes enim Beniamin feminæ conciderunt, &
magna nobis cura ingentiq; studio prouidendum est, ne vna
tribus deleatur de Israel.

OMNIVM magistratum primores ordines in sacrorum verborum
formulis, senes siue seniores Israel dicuntur: quam vocem Romani imitati,
senatum

senatum suum appellauere, ad quem de praecipuis Reipub. causis & rebus de-
ferri solitum est. Igitur Senatusconsultum populi totius voluntate & suf-
fragio Beniaminitarum causa factum, cuius deliberatio, cui utilitas publica,
& illius tribus restitutio finis vnicus esset, partibus, siue argumentis, siue
membris tribus est consumpta. Quaestio verò fuit: Quid faciemus reli-
quis pro vxoribus? ita ex verbo reddita quaestio sonat. Quaestiois ratio
summa illa subiuncta est: Omnes enim Beniamin feminæ conciderunt.
sua ex lingua: Quia desiderata est vxor. Cuius rationis illa argumentatio
constituitur: Consilium est, Beniaminum totum restituere: Beniamino ve-
rò restituendo vxore opus est: hac verò desiderata, Beniamini restitutio-
nem fieri non posse consequitur. Nec verò, quantumuis paucis coniugio pri-
uari accadat, Beniamin restituitur, ne dum multis, hoc est, ducentis exceptis.
Namque totum Beniaminum vocamus eum integrum numerum virorum,
quem diuina clementia seruatum nouimus: non enim frustra hunc ita ex-
ceptum intelligimus, sed misericordia & prouidentia Dei volētis huic tri-
bui & hereditatem propriam, & nomen, iusq; suum manere, & perseue-
rare. Atq; hac secunda deliberationis & consultationis pars, totius consilij
fundamentum substruxerat: nisi enim Deus hanc tribum posthac deinceps
constare voluisset, nullum ex ea virum fecisset reliquum, neminem saluum
euadere siuisset: atqui ille seruatos exceptosq; hos voluit; quare Magna no-
bis cura, &c. Hac disputationis assumptio clara ac perspicua in prima eu le-
ctione est, huiusmodi verbis: Et dixerunt, Hæreditas euasit Beniamino.
quam Graecus interpretatus est: καὶ εἶπεν, κληρονομία διασσωσμένη τῷ Βε-
νιανὶν. Chaldaicus Paraphrastes: Possessio euasionis iis, qui domus Beniamin.
Ex quibus planè communis consecuta sententia est, oportere omni studio, ac
potius pietate prospicere, rationemq; inire, quemadmodum iis omnibus, qui
superstitēs fuere, sufficiant vxores. Nam aliàs, nisi id ceteri fratres curēt,
non modò sibi ipsis, & generi nominig; suo Israelitico, sed Deo auctori cle-
menti ac prouidenti defuisse videbuntur. Hac itaq; totius cōsultationis con-
clusio fuit: Et magna nobis cura, ingentiq; studio prouidendum, ne
vna tribus deleatur ex Israel. Neg; verò id satis abundèq; curatum dici
potuit quadringentis illis, quibus vxores contigerant: namq; nihilominus
consulendum erat reliquæ totius numeri parti, cuius etiam salutis, Dei cle-
mentia prospexerat. sum etiam humanorum casuum habenda ratio fuit:
multi enim ex iis, qui iam vxores habebant, à Deo variè distineri poterāt;
ita vt absque liberis decederent: nuptiarum etiam pars aliqua sterilis euade-
re potuit: quamobrem, vt nulli in hac re, quoad id praestari posset, nō propria
duceretur vxor, prouidere verisimū consultissimumq; erat: id verò quem-
admodum citra religionis impedimentum fieret, nouo inuento fuit constitu-
tum. Nam religionem cum primis seruata, vel sapienter interpretatam,
obtinere maxima cura sollicitudoq; erat.

Filias enim nostras eis dare non possumus, constricti iuramento & maledictione, qua diximus: Maledictus qui dederit de filiabus suis uxorem Benjamin.

Matth. 15.
Marc. 7.

H V I V S deuotionis, siue interdicti, siue voti rationem iam paulo antè breuiter indicauimus, & longius etiam in elucidationibus Euangeliorum explicuimus illo loco: Qui dixerit patri suo, Munus quodcumq; est ex me, tibi proderit. Itaq; hoc interdicto voluntariam filiarum locationem sibi ipsis communi & solemni iuramenti ritu ademerant, ex illorum verborum formula: Qui dederit de filiabus suis. Verùm enim uero, quòd ultro sese duros, negarant, rapi permissuros non abnuerant; minimeq; defendere, aut repetere, & vindicare, ex interpretatione uerbi se esse constrictos intellexerant.

Ceperuntq; consilium, atque dixerunt: Ecce solemnitas Domini est in Silo anniuersaria, quæ sita est ad Septemtrionem urbis Bethel, ad Orientalem plagam viæ quæ de Bethel tendit ad Sichimam, & ad Meridiem oppidi Lebona.

F E R I A R V M mos antiquissimus, uti obseruauimus, est, iisq; præsertim solennis & celebris, qui vicina sacro tabernaculo vel templo incolebant loca, namq; horum puellis & virginibus cantu laudes diuinæ dicere, & choreas agere, fas erat, eo tempore præcipuè, quod totius anni latissimū, hoc est, vindemia, cum tabernaculorum festū octonis diebus colebatur. quæ in aliis oppidis remotioribus debebant mulieres, non adstringebantur lege uisendi tabernaculi sacriter in anno. namq; illa lex uiros tantum appellabat, non item feminas: quas si aliquando cum uiris ad festum uenisse legimus, id sponte & ultro factitatum intelligimus, nō iure aliquo ac præcepto coactas: uerùm Siloentes puellas, propter præsentis tentoriij opportunitatē, & domi, & pomæriis, ac suburbanis in agris lusisse, & festas choreas duxisse, nihil prohibuit; imo, ut uidebatur, decuit. Hanc uerò occasionem Beniaminitis ad sufficiens uxores indicandam Israelitarum magistratus censuerunt: loci etiam opportunitate iuuante, quòd secundum illam longiorem & stratam uiam uinea cisisita essent, in quibus illi delitescere possent: Beniaminitis illis qui coniugijs egebant: herentibus adhuc nimirum apud illas rupiū Rimon latebras, quæ non procul, nec auerse ad eò ab his locis distabant; quorum locorum nomina hic indicantur: Ad Septemtrionem urbis Bethel, ad Orientalem plagam viæ quæ de Bethel tendit ad Sichimam, & ad Meridiem oppidi Lebona. Harum urbium regiones ac situs ex sacro Apparatu cognoscere est.

Lib. Caleb.

Præceperuntq; filiis Benjamin, atq; dixerunt: Ite, & latitate in vineis. Cumq; uideritis filias Silo ad ducendos choros ex more procedere, exite repente de vineis, & rapite ex eis singuli uxores singulas, & pergite in terram Benjamin.

S I N E tumultu, sine bello, aut ullo crudeli & inhumano insultu, rem illam

illam confici patres uoluerunt: idq; facillimum factu fuit, virginibus ex inopinato occupatis, & quamprimum in illorum patriam abductis, interimq; persuasis ad legitima coniugia, & blanda oratione & reuerentia eorum qui authores fuerat, atq; promissione amplioris rei familiaris; quam in tot urbibus, domibus, & prædijs, atq; uillis, quòd uacua, cultoremq; desiderantia Beniaminitis constabant, necesse fuit esse non exiguam. Ita uerò res hæc demandata & credita illis fuerat, ut ante ipsius expeditionis diem silentium præciperetur etiam: post rem uerò gestam, & consilium, & consilij authores indicari non est prohibitum; imò etiam permissum, quo minus graue facinus cognatis & propinquis duceretur, propter senatus auctoritatem summam; & res ipsa nullam de raptu actionem habere posset, utpote non ex libidine & improbitate Beniaminitarum, sed ex patrum consensu, atque ad eò ex Reipub. salute & usu cæpta & confecta: ad eò, ut nemo ex propinquis causam illam cum alio quopiam, nisi cum magistratu, agendam sibi intellexerit.

Cumq; uenerint patres earum, ac fratres, & aduersum uos queri cœperint, atque iurgari, dicemus eis, Misere mini eorum: non enim rapuerunt eas iure bellantium atque uictorum, sed rogantibus ut acciperent, non dedistis, & à uestra parte peccatum est.

H V I V S uersus ita Latine scripti, nobis difficilis & impediua sententia est, quam aliquanto clariorem Græca uerba uidentur efficere: Καὶ ἔσαν ὅταν ἔλθωσιν οἱ πατέρες αὐτῶν; ἢ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῶν κρινέσθαι πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἔροῦμεν πρὸς αὐτοὺς, ἐλεήσατε αὐτοὺς, ὅτι οὐκ ἔλαβεν ἀνὴρ ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐν τῷ πολέμῳ, ὅτι οὐχ' ὑμεῖς δέδωκατε αὐτοῖς κατὰ τὸν καιρὸν ἐπιλημέθησατε. id est, Quando uenerint patres earum, uel fratres earum iudicari ad nos, & dicemus ad illos, Misere mini eos: nam non accepit uir sibi uxorem in bello: nam uos non dedistis illis secundum opportunitatem, quia piaculum admitteretis. Namque huiusmodi hoc in loco significatio obseruatur in uerbo ἐπιλημέθησατε. Chaldaicus uerò interpres in hūc sensum circumloquebatur: Quādo uenerint earum patres, uel fratres earum ad iudicandum coram nobis, & dicemus eis, Compaßi sumus illis: quia non suffecimus ad dandum eis uiro uxorem suam in bello: namq; non uos dantes eis iuxta tempus, ne fortè peccetis. Ex quarum uersionum collatione loci huius propria lux sine multo labore erui uix potest, nisi etiam primæ uæ lingue interpretatione ex uerbo petita: Et erit, quando uenerint patres earum, uel fratres earum ad litigandum ad nos, & dicemus eis, Misereamur eos: nam non accepimus uir uxorem suam in prælio: nam non uos dedistis eis secundum tempus [quo] delinqueretis. Huius orationis (quam senatus omnis auctoritate, consilio, iudicio, ac nomine pronunciatā, illius facti defensionem uel excusationem habere credendum erat) sensus, & ex germanorum uerborum significatione, & ex re ipsa erudiendus est: ut nobis etiam satisfaciat, quemadmodum & iis ipsis qui pronunciarunt,

& illis etiam quibus persuaferunt, satisfecit. Principio illo in iuramento, siue interdicto, siue anathemate (namque his nominibus interpretamur H HEREM) conceptum deieratumq; erat, ne quisquam Beniaminitis uxores de filiabus daret suis. quod violare omnibus pariter fuit religio. Quam ob rem nec patres ipsi, vel Senatores, nec plebeij, nec etiam ulli ex ciuibus Silo dare suam potuit filiam, tametsi rogarentur ac postularentur; quod nec factum quidem à Beniaminitis legimus; nec ignoratam quoque illis sacram interdictionem. Quidquid igitur actum est, ita compositum consultumq; fuit, ut, salua religione, & conceptorum verborum formula ac fide incolume, & Dei de Beniaminitarum reliquiis voluntati obsecundaretur, & Israelis nomini, tribubus, & ordinibus conseruandis atq; instaurandis consuleretur: id quod cum satis præstari non potuisset, captis ex Galaad puellis raptu Siloitarum indicato satis præstitum fuit. Supererat parentum & fratrum querela & expostulatio, qua vel aduersus raptores instituenda erat, vel iustius etiam aduersus magistratus & senatum. Illa querela tribus partibus constare potuit; vel consensus & auctoritatis à patribus profectæ; vel improbitatis, & audaciæ, atq; insolentiæ raptorum; vel culpæ eorum, qui filias aut sorores suas Beniaminitis, contra iuramentum & interdictum, permitterent. Trium huiusmodi argumentorum depulsionem, seniorum continet responsum. Primum se non odio, non iniuriæ faciendæ studio, sed commiseratione tantum inductos, illam sufficiendarum Beniaminitis uxorum iniisse rationem: quam miserationem & curam illis, qui postulabant, non alienam videri, aut esse debere, propter communem totius Israelis causam. Hoc est quod illo verbo graui, & ad sententiæ formulam pronunciatum, significatur: Misere mini eorum, siue, ut in prima uel lectione est, Miserati sumus eos. Id est, Quod senatus decreuit, non ex dolo malo, sed ex misericordia decreuit & constituit: idq; adiunare & obsequi, vestri est officij, qui nobiscum misereri etiam debetis. Secundum expostulationis argumentum erat, Beniaminitas iniuriarum teneri, qui alienas puellas vi rapuissent, ansamq; ad bellum dedissent, si vel patres, vel fratres presentes tunc adessent; vel, re cognita, vicisci iniuriam vellent. Cuius argumenti inuidia non modo patrum responso mitigatur ac tollitur; sed ad misericordiæ etiam & veniæ rationem renocatur acutè sanè atque prudenter. Immo eo ipso, inquit, & venia, & condonatione digni, quod propter tribus propriæ studium & utilitatem sese eiusmodi periculo obicerunt, ut, quas ultro uxores obtinere non poterant, arte & vi sibi compararent. Non enim rapuerunt eas iure bellantium, atque victorum. Ex verbo proprio: Non enim accepimus vir uxorem suam in pralio. Mos omnium gentium est, uxores non bello aut vi rapere atque usurpare, sed affinitatibus contrahendis gratiam querere, & amicitia nomine connubia expetere. id verò quod aliis omnibus vsui est, in nobis ipsis statiuimus exemplum: nam neque nos uxores nostras bello accepimus; neque

istas,

istas, quas nobis authoribus raptas dicitis, puellas nos ipsi nobis pugnando usurpauimus; nec quisquam vsquam mortalium, nisi necessitate magna pressus & coactus, huiusmodi coniugiorum rationem & formam admisit, cui necessitati & illi dederunt operam, ut quam innocentiissimè ac sine ulla cæde parerent: & ideo à crimine procul abesse, quin potius veniam à vobis mereri iudicandi sunt, qui id coacti fecerint, quod nullo pacto à vobis impetrare poterant: eaque re effectum est, ut & illis consultum, & vobis non inconsultum esset; quippe quibus nec voluntas, nec mens quidem fuerit, religionis piaculum pati, uxorum illis vel facta, vel concessa, vel permissa ultro copia, quas vobis etiam inuitis raptas, res ipsa ostendit, & querela incusatioq; vestra profitetur, atque adeo ab omni criminis contra interdictum admisi suspitione positis immunitatem magni & communis illius voti dat, quod hoc tempore vobis minimè violatum est. Ut acciperent non dedistis: & vestra parte peccatum est. Quo Latina versionis nostræ sententiæ cum exemplari lectione, atq; cum re ipsa cohereat, negans vocula, Non, ad utramque orationis partem pertinere debet, ex D. Augustini dialectica regula. Non dedistis eis rogantibus, non & à vestra parte peccatum est. Quod exemplar adnotat, In tempore, & Græcus interpret, κατά τον καιρόν, id est, secundum opportunitatem, idem significat, ac si Latine dicatur, presenti in exemplo, vel, ut Iurisconsulti loquuntur, in casu nullum crimen est vobis.

Feceruntque filij Benjamin, ut sibi fuerat imperatum: & iuxta numerum suum rapuerunt sibi de his, quæ ducebant choros, uxores singulas: abieruntque in possessionem suam, ædificantes vrbes, & habitantes in eis.

RAPUERUNT sibi. In exemplari, Tulerunt, siue, duxerunt uxores ad numerum suum ex feria quas rapuerunt. ut raptus causa ad coniugij necessitatem referatur, aliàs nullius futuri. Ædificauerunt vrbes, quas belli primum tumultu & insolentia, deinde cultoris egestate vacuas breui corruisse, & tantum non vastatas ac funditus dirutas esse, necesse fuit. Et habitauerunt in eis, antiquis retentis & conseruatis per singulas familias nominibus.

Filij quoque Israel reuerfi sunt per tribus & familias in tabernacula sua.

CONCILII illius conuentusq; solutionem actiones duæ præcesserunt: altera recensio siue census familiarum ad singulas tribus pertinentium; ita ut nominibus acceptis, & subducta summa, Israelis filiorum numerus integer suis cum familiis constare obseruaretur. Altera verò fuit dimissio ac

discessio cum bona, uti dicitur, gratia, facultas unicuique facta, sua loca, oppida, ac prædia repetendi. Vtraque res ipsis exemplaris disputationibus atque verbis indicatur: Et contulerunt se inde filij Israel opportunitate illa vir ad tribum suam, & ad familiam suam: & exierunt inde vir ad hæreditatem suam. Priore hemistichio recensio publica, posteriore concionis discessio indicatur. Non inconcinne hoc loco antiquiores homeliastæ adnotant interdictionis illius exceptione tantum filias vetitas, non item nepotes aut proneptes, vel ullas alias ex posteritate eorum qui interdixerant. Nam cum interdicti unde vi, quæq; ratio sit queratur: verba ipsa filiarum tantum collocationem abnuebant: Vir ex nobis non dabit filiam suam Benjamin in uxorem. Vir ex nobis, præsentem tantum indicat, non item absentes aut futuros. Namque & Galaaditarum, qui tunc aberant, filia permissæ interpretando declarata sunt. Addunt etiam solertes illi sermonis atque notarum examinatores, non potuisse illos de illa re posteritatem suam voto obligare, cum Dei promissum atque omen in Iacobo quondam pronuntiatum obstaret: Reges de lumbis tuis egredientur. id quod Beniamini causa primò responsum interpretantur, ex cuius familia primus Rex creatus fuit Saulus, qui nondum hac tempestate natus erat: ex altera verò Dauid: atque ex tertia Ieroboghamus, itaque multitudinis numero Reges prædicti sunt.

In diebus illis non erat Rex in Israel: sed vnusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

Genes. 1. Vnde hæc propter Leuitas duos spectata apud Israelitas monstra, & quo de fonte orta requisituris, historia huius author Spiritus sanctus cum in narrationū ipsarum principio, tum in fine etiam declarauit: ex eo nimirum, quòd, ubi legum vindices desunt, ingenium hominum ad licentiam ac temeritatem pronum est: & ubi vitia semel incitata sunt, in procliuē labuntur, & sustineri vel nullo modo, vel difficillimè possunt, propter superbiam illius & insolentiam concepta semina: Eritis sicut dy, scientes bonum & malum. Nec desunt tamen argumenta hominibus, quibus delicta sua colorari videantur, ubi iam delictum defendere, quàm vertere, magis libeat: atque ita fit, ut qui factus ad veram libertatem fuerat homo, postquam licentia libertatem mutauit, nisi potestatis autoritate compefcatur, turpissimum vitiorum seruitutem subeat, idq; rectissimum ducat, quod non cum legibus diuinis, sed cum anima libidine & sensu non communi, verum suo ipsius corrupto conuenit. Vnusquisque quod sibi rectum videbatur. Exemplaris lectio ita ex verbo habet: Vir [illud] rectum in oculis suis faciet. Itaque epiphonema hoc, quo historia finis imponitur, catholicam continet animaduersionem singularis insolentiam, superbiam, & contumaciam hominum: in quibus ubi qui præsit, consulat, atq; imperet, pro tempore desideratur,

ratur, omnia priuatis singularibusq; iudiciis & studiis tractantur & aguntur; neque illius iniuria inferenda, neque vindicanda & vlciscenda modus ullus tenetur; contra atque diuina lege cautum prohibitumque est: Non facies quod bonum videbitur in oculis tuis. Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Deo tuo. Itaque huiusmodi documento diuinus Spiritus librum hunc absolutum voluit, qui ad meliorem temporum, quæ post hac enarrabuntur, usum parasceuen facturus erat; hoc est, ad Samuelis aetatem, qui & huius & sui voluminis fidelissimus minister scriptorq; fuit. Huiusmodi itaque exempla esse solent eorum qui à Dei præceptis & institutis alienati, & monitore, vindice, animaduersorèque carentes ingenij sui, ex ingenio modoque suo viuere constituunt.

Hispani, in villa suburbana, Idib. April. 1589.

Benedictus qui dat lasso virtutem.

BENEVOLO LECTORI S.

CUM in hoc Commentario passim mentio Terræ Chanaan fiat; operæpretium nobis visum fuit, descriptionem eiusdem, ab ipso authore olim delineatam, & nunc huius libri formæ accommodatam, adicere: vt eo facilius, Lector, authoris mentem in locorum dispositionibus assequaris. Vale.

TABVLA TERRÆ CANAAN
 ABRAHÆ TEMPORE ET ANTE
 ADVENTVM FILIOR.
 ISRAEL CVM VICINIS ET
 FINITIMIS REGIONIB.
 ex descriptione Benedicti Arizæ Montani.

אֵי גֵרָוֹן
 ÆGYPTI PARS.

INDEX RERVM, AC VERBORVM MEMORABILIVM.

A.

A A Ieremiæ, ahah.	206	Animi passio actor non erumpens.	646
Abimelech quid.	347	Annorum ratio.	162
Abusus ex leui intio sensim.	589	Annorum trecentorum ante Iephthæ summæ ratio.	472
Abusus rei primùm non malæ, rãdem in scelus prolabitur.	322	Antiphrasis & ironiæ vis.	383
Academicis stultitia fons peccatorum.	640	Apes è leone vt & vitulo.	522
Accentuum vis.	25	Apologorum vsus.	350
Acclamatio in electione Regum.	347	Apostata.	369
Adhortationum formula.	263	Apparatus sacer, liber authoris.	85.100
Aditus & exitus obseruatio in bello.	120	Apparere quomodo interpretatur.	183
Admisisse & commississe quid.	566	Aqua edax, vigilia edax.	277
Adonai etiam ad homines relatum.	196	Aræ priuatæ.	208
Adorare, latria, Dei cultus.	62.66.	Arborum & arborum genera.	369
251		Arborum natura varia.	360
Adulterium igni punitum.	533	Aracenenfis rupes.	164
Ædificij quod ruit per Samsonem, descriptio.		Arcana Regia.	88
572. 573		Arenariæ cryptæ Romæ.	164
Ænigmata Latinè scrupl.	523	Argentæus quid, cuiusque pondëris.	582
A facie, id est, authore & voluntate.	169	Argumentum à nominis etymo.	219
Affines è diuersa tribu, Manasse & Isachar.		Argumenta ex euentu rerum.	489
415. 445.		Argumentandi sacræ rationes.	189
Afflictio dat intellectum.	432	Argumentatio & dialectica ex natura vulgoque	186.187.188
Aliena appetere suo non contentos.	616	Argumentorum loci.	171
Alij res intenta, se negligit.	354	Argumentum ab absurdo & pugnant.	219
Allusio ad nomen oppidi.	290	Arma antiquorum.	242
Alma dea quid.	57	Armorum oblatio.	13
Amalec.	165. 224	Arocitana ciuitas.	192
Ambitio.	331	Ars humana.	371
Ambitio peruertit officium.	610	Artis in Cantico annotatio.	133.134.136
Ambulationis labor.	355	Acelli Asiatici laus.	138. Albus color.
Amicitia vtilitate inita.	611	Afferitarum tribus turpissimam conditionem tulit, vt & nomina vrbium victarum manere sineret, quæ Phœnicia, Panchaia, Sydon, Tyrus, Syria Palestina.	25
Amicorum res.	142	As integer & minor.	552
Amonitæ è Lot Abrahæ nepote.	80	Astaroth, id est, beatæ.	57
Amor excæcat, exoculat, stultum reddit.	566	Astharce.	318.422
Amor in peregrinam personam.	515	Asthartis dea.	58
Amore capti.	514. 550. 561	Astrologorum prædictiones generali nomine incertæ.	97
Amoris & voluptatis exitus.	565	Astrologiæ diuinationis obseruatio.	196
Angeli pios instruunt & iuuant.	201	Attentio auditorum re ipsa adducta.	655.660
Angeli vultus.	503	Auatitia.	361
Angelum videre, vel Deum.	206	Audire pro obedire.	178
Angelus, id est, nuncius, nomen muneris, non naturæ, datur & homini, & cacodæmoni, nõ soli bono spiritui.	29	Augem quem vocent Astrologi.	162
Angelus Propheta.	180	Auguria maxime à mulieribus obseruata.	157
Angulis quid indicatum olim.	652	Augustini dialectica regula.	701
Animæ immortalitas.	579	Aulicorum obseruantia.	88
Anima pro sensitua, animus & spiritus pro intellectua.	577	Aures admonitionis sedes, hinc in aures.	317
Animæ quæ vel pars mortalis, quæ immortalis.	577.	Auspiciari à religione hominib. commune.	340
eadem aliter post Resurrectionem animabit idem corpus.	578	Auspicium Alexandro captatum.	250
Animi constantiam vel debilitationem sequitur animalis seu corporis vis, vel debilitatio: vt metu potentia retentiuæ alui.	255	Auspicium in omni re à Deo placando.	689
		Authoritas muneris & mandati non nomen	gra-

I N D E X.

gratiaque dicentis fidem postulat. 29
 Auctor est Deus omnis rei, vt naturæ, non
 culpæ aut vitij 33
 Auctor solus facinoris petendus in pœnam.
 668
 Azyimi nomen quonam tendit. 202

B.

Baalim, Baghal Hebraicè variè exponitur. 12.
 57. 219. 658. Baal. 421. 428
 Bacillum & virga. 205
 Balsama. 321
 Balsamum. 81
 Barak, fulgur. 109
 Bene, beata, beatitudo. 57. 421
 Belgæ. 601
 Belli & inimicitia magnas non modò stu-
 diorum & morum, sed relig. onis etiã si-
 multrates retinent. 1
 Bellica disciplina, & consilia, vt venationis.
 294. 476. 477.
 Bellicæ insidias vel stratagemata. 678
 Bellicum consilium. 240
 Belli commeatu. 281
 Belli communis & publica causa religio. 478
 Belli consilia & curæ. 122
 Belli extra pugnam occidere, vel captum vel
 dedentem se, crudele est. 303. pericu-
 losum quoque. 307
 Belli iudicium, quo & Deus publicas iniurias
 iudicat. 475. 673. 675. punit vtrimque.
 684.
 Belli iure qua modestia vtendum. 280
 Belli iure panis imperiri potest. 279. 280
 Belli mala vtrimque Deo puniente. 684
 Belli ratio non fert vt vlla vrbis omnino vacua
 relinquatur defensoribus. 682
 Belli præsertim ciuilibus caducæ victoria. 673.
 676. 684. 685. 691
 Bello captorum ratio diuersa habenda. 304
 Bello carere quomodo poterant principes, vel
 debebant. 475. 684
 Bellum ciuile semper vtrimque malum, ex-
 itusque. 672. 674. 677. 684
 Bellum initio iuste initum, ita geritur iniuste.
 672. 674. 684
 Bellum quicum gerendum. 97
 Bellum denunciatio præcedere, paxque oblata
 debet. 451. 454
 Bellum venationis instar. 112
 Beljaghal, Belial. 369. 634. 668
 Blasphemi punitio. 648
 Beneficia Dei. 174
 Beneficentia Dei vt communis, ad commune
 nos commodum hortatur. 40
 Beneficij obliuio turpis, magisque in præclaro
 vel nobili, quale verò mala pro bonis. 379
 Beneficere quid significet. 513. 582
 Bethania. 265
 Bethel. 672. 688. 689

C.

Bethlehem duæ, Iuda, & Ephrata, 586
 Boni & mali. 161
 Boni viri lenis oratio. 276
 Bonum agentis, malus inuidet, quasi expo-
 branti. 628
 B. uotorem animantium pavor. 357
 Cæsarra. 617
 Caleb quæ gessit, quare distinctè scripta. 10
 Caleb tergeminos fratres vicit, vt Hercules
 Ge yona tricoipocum. 17
 Campo pro castris. 253
 Canticum Deborah. 129. 133
 Canticum, Psalmus; canere, psallere, disse-
 rant. 131
 Capillitius, densius, prolixius quando cre-
 scunt. 568
 Capilli prelixi, nociui. 558. 62
 Capitiuæ præcipue aræ seu regiones. 565
 Capita iola consulunt & agunt, & puniendâ.
 299
 Caput non tondere, locus signum. 503
 Caput omnis rei & belli, vt iugulus peten-
 dum. 6
 Carmine disticho choriambico responder
 Samson. 529. 542
 Carminum interpretatio. 128
 Caro & spiritus. 226
 Carthago non eadem iam quæ Romani no-
 minis olim æmula. 21
 Cassiana veterum iudicia. 654
 Castellum. 408
 Castigatio diuina. 168 per malos. 169
 Cattra Israel & Iacob. 252
 Causis quibus adscribendi sint euentus. 49
 Cautio & cauere prudentis est. 448
 Cautio rei periculose agendæ. 87
 Cautionem aut euasione non docendi mali
 sunt. 346
 Cedrus. 373
 Celeritas, &, nocuit differre. 603
 Celeritas iudices fallit. 410
 Chananæi regio vnde nomen sumpserit. 4
 Chananæus firmus antiquitate manserat. 74
 Christi resurgentis typus. 540. dantis se ci-
 bum. 523. 528. vnus ad multorum sa-
 lutem. 514
 Ciuilis sermo, & ancillæ, & seruo, &c. 631
 Clamor quando vsurpatur frequenter. 170
 Cœpitque habitare, explicatur. 24
 Cognatio. 580
 Color eloquentiæ, fucus rei. 285
 Comitia. 650. 651. 666
 Commodum priuatum pernicius Regū. 290
 Commodum priuatum neglectus publici. 40
 Communia propriis & priuatis anteferenda.
 661. communi ope, opere, opera sumptu-
 que gerenda, ordineque non tumultua-
 rio. 665. 666
 Com-

I N D E X.

Comparatio quid apud Rhetores. 470
 Comparatio beneficiorum exprobrat exag-
 geratque contumaciam & stultitiam. 30
 Comparationum efficacia. 148. 152
 Complexio post inductionem. 140
 Compositus sensus quid. 171. 187
 Concha genericum vasis genus. 219
 Concilium generale. 650. 651. 654
 Concubina vxor non legitimis ceremoniis.
 619. 645. 657
 Confessio & pœnitentia integra. 428. 429
 Confessio peccati cum pœna satisfac. 432
 Conflictus solis & ventri rationem habet. 398
 Congregati ad patres, exponitur. 47
 Coniecturalis status ac definitiuus. 174
 Coniecturalis actio prima. 649. 661
 Coniugium 60. liberorum per parentem. 497
 Coniugium anno toto differebatur post spon-
 salia. 522
 Coniugia vinculum consuetudinis. 75
 Coniugia ex mente vel consensu parentum.
 515
 Coniurationis arcanâ. 91
 Coniux, vxor, metaphorice. 107
 Connexa ordinata numero. 211
 Conscientiæ cura & pavor. 355. 611
 Conscientiæ vis ad metum aut constantiam. 237
 Conscientia malorum. 383
 Consensu vrbium & concordia res firmissi-
 ma. 290
 Consilia & ingenia præ studio & contentione
 minus sapiunt. 673
 Consilia in principes. 86
 Consilij acuti matura expeditio. 399
 Consilij fideles & candidi animi exemplum.
 113. 114. 115
 Consilij priuati spiritus. 61
 Consiliorum diuersitas. 351
 Consilium infelix vnde. 28
 Consilium per ironiam datum. 431
 Consilium status. 282. abusus eius. 283
 Consuetudinis vinculum religio. 75
 Consultationum bilanx & stateræ. 282
 Consultationum loca tria. 602. 654
 Contemni nullæ copiæ nec hostis debet. 402
 Contemptio præceptorum causa malorum. 34
 Contentio quid apud Rhetores. 470
 Contraria contrariis curantur. 177
 Continuitas humana contra promissa & be-
 neficia Dei, ei sibi que desuit Israel. 28
 Conuentus sacri sunt coram Domino. 451
 Coniuta quatruiduanus. 621
 Coniuuatio lasciuia licenter & improvida. 570
 Coniuuatiois & coniuuæ munus. 202
 Coniuuia prisca. 199
 Copiæ vicium. 167
 Copia & fertilitas nocent. 604
 Cor cogitationum primum domicilium, de-
 inde voluntatis regia sedes. 333
 Cor contritum & humiliatum ante sacrificia
 ritusque. 38. 39

Cor officina sedesque cogitationum, &c. 563
 Corpora non pura quo plus nutus, plus lactis.
 168.
 Corripiendi modus & modestia verborum. 641
 Culpa cauta calamitates & iactura sequun-
 tur. 13
 Cultus Dei ad proprium sensum, neglectus
 est. 47
 Culpa vel laus ex intellectu, delectu seu vo-
 luntate & conatu, non ex euentu semper in
 communibus & promiscuis rebus. 576
 Cupiditas & ambitio peruerit omne officium
 610
 Curare animi affectiones. 207
 Curæ quidam efficiant. 355
 Currum vsus ferreorum. 103
 Cymbrico sermone, Been, crus & os. 647
 Cymblicorum lingua. 263

D.

Dan, & tribus Dan. 617
 Dantica tribus vi capit & alteram regionem.
 592
 Danitis spatia per hostem arctata, per fratres
 Ioseph tribum defendendis. 271
 David vt orat. 171. 176
 Dea sacrata in gratiam feminarum. 57
 Debora nomen ap. 109. 135. munus du-
 plex. 114
 Decemviri, centumviri, & nunc apud nos si-
 miles. 299
 Decens, pulchrum, pro vero. 376
 Decipimur specie recti. 586. 591
 Decretum sapientum non ante vel citra con-
 silium. 662
 Decretum, statutum, mos. 484. 485
 De, Ex, A, quam vim habeant. 29
 Dei beneficia ex misericordia, supplicia ex iu-
 stitiâ iudicio. 68
 Dei clementia. 168
 Dei cognitio quatenus, & vnde habetur. 55
 Dei cura & sedulitas. 173
 Defatigatio quæ mala. 277
 Dei est beare vel iuuare. 419
 Dei honor & nomen assurgere facit Reges. 90
 Dei honor & religio plurius esse debent, & vin-
 d. cari potius quàm alia minora. 675
 Dei ira non citò fit, estque effectus, non affe-
 ctus. 67
 Dei nares ampliss. cum longanimis. ibid.
 Dei opera & dona sibi adscribit homo. 233
 Dei pactum. 67, 68 ipse seruat, homo vio-
 lat. 69. 70
 Dei propositum constans. 61.
 Dei responsum vt oraculum an fallat. 672.
 674. 677
 Dei ratio habita & cura, quanti. 608
 Dei Sanctorumque è templis Ecclesiastico-
 rumque bonis multib. data stipendia, præ-
 fertim in sacro religionis bello, & saltem
 V V 2 s y m e

Symboli sacri tesseraeque nomine.	341
Dei viribus opesque non propriis puniendus	102. 103
Dei populus.	25
Dei vox neglecta.	25
Delectus virorum in bello.	239
Deorum contentio apud Homerum.	340
Deorum inueniendorum origo.	53
Depulsio.	470
Deum in aduersis inuocare, in prosperis obliuisci rursus, detestanda ingratitude.	430
Deum vtraque pars allegat aequè, ex euentuque rei iudicat de sua causa.	573. 575. 576.
Deuonere se dijs manibus.	571. 577
Deus creat multo ante rei causas.	116
Deus dimisit Gentes, explicatur.	71. 74
Deus & Religio res preciosissima.	612
Deus est vita aeterna Deo carens, in morte aeterna sint oportet.	578
Deus foris, vel intus, vel vtroque modo monet.	349
Deus ubi iuvat, inuali da valent.	91
Deus vlciscatur se, explicatur.	219. 220. 221. 222. 223.
Deus vt omnia sua uiter disponit, ita eligit ad officia sua qui aptum quiddam habent.	190. 191. 678
Dies ab Occasum cepit antiquis.	527
Dij propitij.	614
Dilemmatis vis.	184
Diuinitio genere duplici.	613
Diuina vis & uirtus.	147
Diuini iudicij decreta quomodo ob signata.	404
Diuini iudicij exemplum.	306
Diuinorum cognitio misceri non fert humanis opinionibus & sententiis.	108
Diuitiae & opes spectantur in eligendo gubernatore.	318
Diuitiarum & egestatis vires.	361
Diuitiarum & munerum collatio.	361
Dodrans mensuras genus.	84
Dominatio potestas regia, Dominus.	314
Dominationem vel vnius aegrè fert nobilis.	333
Dominator Dominus Deus.	315
Domine siue Adonai, quid arcani dicat.	575
Dominos plures & serui viles aegrè ferunt.	333. 336.
Dominus tecum.	184
Domus patris, seu cognatio.	580
Domus. vide, Hospitium.	
Duc, pro induc.	111
Duci non obtemperare, capitale.	301
Ducis & militis partes.	278. 412
Ducis optimi exemplum.	232
Ducis partes tres.	117
Ducis prudentia.	289
Ducum partes, & culpae euentus in alios.	42
E.	
Ecce pro exemplo.	126
secus.	244
Ecclesia, & simul orans.	686
Ecclesiam quis numerus constituat.	212
Ecclesiastica actio, supplicatio.	171
Ego sum Dominus, explicatur.	186
Electi à Deo Magistratus.	368
Electio ad ministerium, & electi partes.	191
Electio ex virtute, non ex suffragio.	435
Electio publica.	311
Electiois genus trium.	364
Electiois doctrina summa.	374
Eligi minus malum.	643
Elocutio feminæ.	521
Elohim.	413. 574. 575. 596. 687
Eloquentia sacra.	272. 338
Ephod.	322. 596. 608
Ephraim sine tributo videtur in amicitia ius suscepisse Chananæum.	24
Eripere.	474
Erroris vitæ diuerticulum.	327
Et ecce.	603. 645
Et factum est.	561
Et nunc.	375
Et, pro, itaque, ergo.	414. 484
Euanescente.	205
Euangeliorum elucidatio.	272
Euentus prædictioni, & poena culpæ conuenit.	56. 59
Exaggerant rem antitheses.	627. circumstantia. 638. 639. 658. comparatio. 669
Exaggeratio peccati Israelitarum, & poenæ. 80	
Exaggerat rem nuncius, & magis delator.	409
Excludere facilius quàm expellere.	403
Excusatio in Reip. duro tempore.	146
Exemplare delictum.	664
Exempli publici contagio pessima.	ibid.
Exemplorum examen.	95. 154. 155
Exemplum vicinum decoris vel dedecoris quanti sit.	26
Experimentum periculosum.	73
Expiatio.	582
Exploratores, vigiles, custodes.	19
Expugnatio maiorum oppidorum vt facilius.	472.
Externis, generi, patriæ, religioni, &c. in vtrâque partem non nimis fidendum aut diffidendum.	625
F.	
Facere, sacrificando apparare.	507. 508. 510
Facierum & formarum diuersitas ex parentibus.	306
Facinorosi, pestis & lues terræ, non modo vt mali inutile pondus, & reus qui fouet nec punit.	668
Facta, non verba aestimanda.	401
Fames & sitis in alio restringenda, etiam nisi in	

in bello) hoste, ex humanitate & lege.	279	Fortuna ex hominum imprudentia.	47
Familiaris rei augenda rationes.	363	Fortunæ nomen nullum, vnumquemque suæ fortunæ fabricum esse.	23
Familus Dei, Ius Veteris Testamenti, Filius Noui.	44	Fratres qui dicantur.	580
Fatum poeticum.	117. 135	Fratres lingua sacra cognati omnes.	333
Felicitissimi per se sapiunt, felices per alios, miserum neutro modo.	41	Fulgur impetus mouet.	109. 110
Felicitas & miseria non simul.	187	Funus honestissimum.	579
Felicitas, fides, & obsequium.	23	G.	
Femina	584. 619. 622	Galgala qui locus.	29
Feminea inconstantia.	56	Garrim montis celebritas.	349
Femineus sexus, id est, exterioris hominis, appetentia, & ad virum inducendum, manans.	127	Gaudij mali extrema luctus occupat.	572
Femineum studium circa religionem veram aut falsam, est non parui momenti.	56	Gedecon credit Angelo Dei, sed signa petit ob alios.	230. 231
Femineus sexus blandiens & fallax.	524. 554	Gedconis pater Ioas.	182. 109. 212. 213. 214. 224.
arma. 525. 530. 561. 564. gloria & rei audis.	551. 552	Gedcon per fidem vicis regna.	298
Femineum genus Hebræis pro neutro quo carent.	187	Geminationis vis & effectus.	638
Festo Tabernaculorum non obstrictæ feminae.	698	Gemitus ad Deum ex metu poenæque non relictus, tamen mouet ad misericordiam.	64. 77
Ficus arbor, auari ditæque figura.	359	Generalis sine vlla exceptione lex & consuetudo, iniusta læpè & noxia.	624
Ficus arboris natura.	362	Generationis nomine qui comprehensi.	46
Fidei alacritas vix sentit laborem.	19	Generis & prosapiæ ratio è patre tantum ducitur.	332
Fidei cum industria iuncta datur euentus.	266	Genimen vitis quid.	366
Fidei defectu fit timor.	237	Genium religio & Israelitica diuersis cultibus & finibus constant.	70. 649
Fidei obseruantiaque Dei præmia.	17	Genua quare antiquis tractabantur.	564
Fidei ni niterentur instructi & animati, aliis nihil pari successu euenire poterat.	9. 10. 11	Geographia temporum quare errorem admittat.	22
Fides adhibenda Deo, & effica.	118. 119. 575	Geographica ratio ad loca.	227
Fides cui habenda, è regulis iuris.	588	Gerendarum rerum impulsiones.	113
Fides diligentes, attentos, eruditos, discipulos suos reddit.	225	Glossa, lingua vel adnotatio.	546
Fides ex denunciatione voluntatis Dei.	227. 248.	Gomer mensura.	86
Fides fratri data seruata donatur felici successu, securitatem cumulans.	12	Granatæ nomen vnde.	22
Fides Gentium.	112	Gratitudo beneficii præmiumque cumulat.	21
Fides hosti seruanda magis aliis.	20	Gratulationes & supplicationes.	128
Fides omnium fundamentum.	192	Gubernationis genera.	311
vis & effectus.	193. 265. 297. 501	H.	
Fides pietas que signa impetrant pro aliis.	232	Heluetiorum circuli.	post præf.
Fides, virtutum dux.	212	Herculi collatus Samson.	569
Fide vicerunt regna.	478	Hiericho.	81
Fiducia summæ estimationis.	656	Hippocrates.	478
Filij virtutis, vt olei, mortis, &c.	594	Historia sacra mos.	209
Firmamentum in Rhet.	473	Hodie, quid significet.	382. 688
Flumina ad bellum.	150	Holocausta differunt à victimis.	689
Fœderatio & communicatio, per interiecta loca diuersa interturbatur.	2	Homeri libros Alexander socium vocat.	321
Fœderis sanctitas & Deus.	328. 329	Homeri laus.	259
Fœdus & socij quærendi.	616	Homocida consulto deliberatoque animo, lege Dei occidendus.	306
Fœdus quem admodum vetitum.	330	Hominis nequitia.	357
Fœdus securum esse nequit cum hoste diuersæ religionis.	ibid.	Hominum ingenia.	ibid.
Formulæ sacrae.	257	Homo arbor, homo consilij capax.	351
Fornicatio mystica vel spiritualis.	328	Hordei grani obseruatio.	245. 247
Fortitudinem vastat amor feminæ.	550. 561	Hospes defendens hospitem, simul tribus ciuet consulitque.	638
Fortitudo officiosa.	184	Hospitalior tutorque vtrius maior, quàm minor.	

nor, vt vel pagi. 625.626
 Hospitalitas. 200.587.594. 626.630.637
 Hospitij domusque ius & violatio. 639.640. 658
 Hostem in suis adoriri, quam domi in propriis operi præstat, & cur. 444
 Hostes & inimici populi diuersi. 97
 Hostiarum materia & ritus & virtus. 211
 Hostis diuisus minori negotio debellari potest. 2
 Hostium consilia explorare. 241
 Humanæ miseræ ratio. 36
 Humanæ vires sine Deo vanæ. 72
 Humana & scribarum lex & expositio. 325
 Humana malitia sæpe grauissimiseget remediis. 104
 Humanarum rerum exemplum. 385
 discrimina. 497
 Humana sapientia. 326
 Humana vis & tutela ad diuinam. 547
 Humani & vulgaris iudicij error. 604
 Humano ingenio Dei orbitam egresso nullus est modus opinandi mutandiq. curiosè. 423
 Humiliatus, id est, fractus. 100.127
 Humilitas virtus apiciff. ad omnem Dei electionem. 191
 Hybernæ status. 137

I.

Iacob vt ad populum orabat. 171.176
 Iactantia de donis Dei vitanda. 521
 Ias dissyll. pro Deo. 119.132.133
 Idemia diuersas partes à diuersis intellectu arripitur. 408.409
 Idoli vanitas. 614
 Idololatria cultus rerum naturæ. 54
 Idololatria vt surrepar. 322
 Iehueh Israelitarum Deus. 650.687
 Iephie iniuria exclusus à fratrib. 436
 Iephie virginem dicat Deo, &c. 481.484
 Ierubaghal & Gedeon. 385
 Ierusalem Salem appellata. 623.624
 Iezraghel vallis fructifera. 225
 Ignis duplex. 203
 Ignis odore nondum admoti stupa ardet. 555
 Ignis perpetuus (vt & Vestæ) in sacris, diuinæ efficientiæ imago. 354
 Ignis tropo quid. 384
 Ignominia grauior habita morte. 566
 Illex, querucus. 180
 Imagines astrorum ad auguria. 584
 Imperatores pro Repub. deuocere se diis. 573
 Imprecationis metus. 582
 Improuisa subita nocent, etsi læta. 479
 Inaures. 317.319
 Incantationes antiquitas. 554
 Inclinare se, prosterni ad pedes, adorare. 66
 Indignitas ex conditione & ingenio. 369
 Infelicis successus origines. 13
 Ingenium vulgi. 268

Ingenium (& studium & mos) vbi intendetur, valer. 671
 Inimici nomen. 97
 Iniuriosorum exitus, qui virga Dei. 169
 Inopes, vagi, seminaria latrociniorum. 342
 In pedibus suis, vel, pedib. fugit, quid. 120
 Inquisitio auctoris in facinore. 214
 Insolentiæ superbæ exemplum. 8
 Insultatio & irrisio miseri. 570
 Intentio & mens artificis, vel agentis efficac. 557.
 Interpreti negotium quid faciat. 13
 Invidia nociua. 267
 Invidia præclaris imminer. 266.485
 Ioannis Baptistæ & Hieremiæ natiuitas sancta. 502
 Iordanis fluuius exundans. 225
 Iosue filius Nun, Iesus Filius Dei, quantum differant. 44
 Ira fortis animi magniq. non longa. 531
 Iratus cur nunquam fuit Deus, quin misericordiae recordaretur. 60
 Israel à Deo factus dictusque desciscit ab eo. 80.
 Israel ruit in omnem licentiam. 76
 Israel, id est, potens cum Deo. 100.134.413. 425.688.689
 Israel prius artis bellicæ expers, ope Dei vicit, post didicit à Gentibus. 73
 Israel, vt adulteræ, degenerat nimium à vocatione & nomine. 61.649
 Israelis causa factus orbis. 325
 Israelis Deus. 111
 Israelis filiorum appellatio. 127.254.662
 Israelis in conuentu dodecagona figura. 696
 Israelitæ præter ius fasque Chananaeos habitare passi sunt, crescereque. 23
 Israelitæ vario consilio à Dei iussu disceslere. 28.
 Israelitarum historiarum summa. 172
 Itinera domusque vt sint tuta. 665
 Iudæi huius temporis Romæ, Venetiis. 23
 Iudæis nefas ducere uxorem è gentibus nisi captiuam, & rarò. 688
 Iudex Dux. 672
 Indicare est, domi belliç regere, præesse. 78
 Iudices ex singulis tribubus præter Simeonitidem ob libidinem. 101.415
 Iudices hi, id est, summæ rerum gubernatores, vt Chaldaicè. 61.64
 Iudicij Dei aduersus Chananaeos pronuntiati satellitem se præbet Iudæ tribus. 9
 Iudicis partes. 221
 Iudicia violatæ fiduciæ, tutelæ, societatis. 656 660.
 Iudicialis causa. 174
 Iudicij Dei causa occulta. 675.676
 Iudicium causæ ex euentu non nisi miraculo. 575.576
 Iudicium non ex veri ratione, non ex æquo & bono, sed è verbis expressis summo iure. 529
 Iudi-

Iudicium suum homini non præferendum voci Dei. 34
 Iudicium ratio & duratio, non vt Regum. 310
 Iumenta vt beneficia Dei, non malè tractanda. 633
 Iuramenti dispensatio, interpretatio. 690. 694.695.702.
 Iugo non subesse. 634
 Iuramenti vis; quod homini fit, reddendum Deo. 449.450.693
 Iurisdictionis genera, civilis causæ vel criminatis. 77
 Iuris Gentium de via transituque dando violati pœna. 461
 Iuris transitio. 474
 Iustè, quod iustum est, persequeris, ex æquo & bono, non iure summo & generali. 6.4
 Iustitiæ munus. 667

K.

Kambron Hispanicè vt Hebraicè & Chaldaicè transpositus elementis. 290

L.

Lactis ad somnum efficiencia. 124
 Lactis vsus quibus interdictus medicè. 125.
 153.
 Lampas à Lapidoth. 107
 Lapis pro ara, tropo, & ad contemptum. 344
 Legati ante bella. 668
 Legitimus status. 383
 Leo à lais, vel lebi, & quid catulus. 520
 Leodienfes. 652
 Leuitæ ab agriculturæ studio alieni lege Moisis. 588
 Libanus excellit fertilitate & pulchritud. 74
 Lib. Misdras. 182
 Liber de miraculis. 250
 Liberi vel soboles. 496.498
 Liberorum doctrina. 307
 Libertas mala seu licètia dum præfectus nullus est. 581.585.591.592
 Lingua sacra ad distincta certa q. diues. 654
 Lingua sancta. 140
 Linguarum idiomatica, dialecti, mutatio vel vicia. 493.494
 Linguarum omnium ars. 493
 Loca ad bellum. 150
 Loca alta ventosa. 295
 Loca munita sinium. 98
 Loca synonyma. 22
 Loci deligendi, explorandi, occupandi, cura prima ad gerendum bellum. 257
 Loci temporis que commoditates ad res. 57
 Locorum nomina. 606
 Locorum variorum nomen, idem nec casu modò, sed & consilio è desiderioque. 22
 Locus sacrificij. 509.689
 Longa pueritia. 308
 Lorio pedum, 633

Lucretianæ contra deos sententiæ explicatio. 225
 Luna Ismaelitarum insigne. 317
 Luna quod non ceruatur, bidui tantum res est, nouquam integri tridui. Simile abca. 31.3.8.
 Luza à nucum copia elegantiaq. vocatur. 19

M.

Madian. 165.224
 Madianitarum lingua. 267
 Magistratus. 652.696
 Magistratus iudex & custos. 416
 Magistratus qualis sit, per magni interest. 65
 Magistratus sine sacerdote nil magni nouiq. in Rep. b. decessit; ac ne Iosue quidem, etsi Moisis spiritu donatus, Variis etiam officio fingeretur. 3
 Magnes, & simile ab eo. 206
 Mahometo primi decepti adhætere Arabes, post Persæ, ei manus insigne. 318
 Maior pars vincit meliorem in tumultu. 368
 Maius peccat vt magnum detur. 627
 Maledictio & prædictio impleta. 414
 Malorum genera, confusum, simulatù. 49.50
 Malum honesti specie difficile us sanatur, estq. malum in conspectu Domini. 51.52
 Malum vertit Deus in bonum. 445
 Manass. 263
 Manus pro virtute. 234
 Manus extortæ. 645
 Manus, palma, vola. 287
 Maria virgo mater. 155
 Maræ interrogatio non ex defectu fidei. 195
 Mars Veneti cur adductus. 159
 Maspha, Mitspah. 650
 Mater cur Debora. 135
 Mater inferens filio bonum aut malum. 584
 Matris affectiones & naturas imitator infans. 501.502
 Matris cura & consensus de nuru. 517
 Maruritis rei temporisq. ad opus. 99
 Medicari. 168
 Medicina diuina & medicina naturalis. 208
 Medicinæ artis benignitas. 174
 Melchorem (id est, Mercurium) animarum ductorem Ammonitæ colebant. 467
 Menasse. 67
 Mendacium vitans ambigüe respondit Samson primis duabus vicibus. 562
 Menstruarum nomina. 84
 Meretricis. 415.438.445.446.547
 Metathesis. 232
 Metonymia in quibus. 248
 Militaræ & violentorum mos. 613
 Militaris prouidentia. 204
 Milites plures ad spolia quam ad prælia prodeunt. 320
 Militum & ducis partes. 278
 Minæ obiurgatioq. amantis medentisq. 431
 Mini-

regni recufati exemplum.	312	Samfon vt iure fe occiderit.	573. 574. 577. 579
Regni cura & labor.	359	Samfonis hiftoria veritas.	580
Regnum quod postulet.	352	Samfonis vis vnde.	540
Regum tituli varij.	103	Sancti petunt figna ob alios incredulos.	231
Regum antiqua institutio.	353		239
Reipub. ftatus.	600	Sapiens bonusque praeit quod vocat.	129
Reipub. & communis boni intereft, scelera in priuatos admiffa puniri.	661. 662. 663. 665	Sapiens eligendus in gubernatorem.	358
Religio popularis politicaque.	48	Sapientia Gentium, idem quod nunc Status confilium.	69
Religionis ratio.	177	Sapientia humana, &c.	224. 351. 352
Religionis mutatio turbas concitat.	212	Sapientiam vaftat amor feminae.	350
Religionis praetextus.	340	Saræ rifus non contra fidem.	195
Religionis praetextu ex ambitione parri- dium 70. fratrum.	344	Sar & faris ex Sad.	148
Religionis pax & communio.	423	Sara tenera minus laedit vaftatio.	165
Religionis diuerfa vxorem Ifraelita non du- cebat, nifi, &c.	527	Saulis victoria.	142
Reliquia Sanctorum.	45	Scindere veltimenta, grauiiffimi doloris indi- cium.	479
Reum copia vmbrae.	186	Scipio.	412
Remotio argumentofa.	214	Scriptura non femper per capita diftincta.	513
Rebus confilere, non potiri tantum.	374	Scripturam vfus & fcopus.	48
Repudij iufta caufa fertilitas 20. annoru.	500	Seclatam origo.	423
Res magis quam verba mouent & docent.	556. 646.	Sedere pro habitare, &c.	180. 199. 687
Refpicentia inconstans, inefficax, ac vulga- ris, puerilis, poenarum caufa.	37	Sedere, docentis & ius dicentis.	108
Refpicere attentionem indicat.	191	Seminaria latrociniolorum.	342
Respondit. 655 Non respondit.	646	Senfus multiplex.	271
Refponfa Dei aperta, &c.	97	Senfum fuum fequi vetat homini Deus.	703
Repub. & vrbes, quas felices vulgus appel- lat.	599	Senecta veneranda.	616
Reftitutionis Ifraeliticae caufa.	64	Senectutis authoritas perita, pia.	42
Reftitui furtiuum non fatis eft.	582	Sepulchrorum cura memoriaeque omnibus, vt immortalitatis.	44
Reftitutionis exemplum.	694	Senes, Senatus, Magiftratus.	696
Refurctio corporum.	45. 579	Sepulchri locus adnotatus cur.	579. 580
Rhamnorum genera.	290	Sepultura extra vrbes.	496
Rhamnus pro Rege adfcitus.	369	Sermo hominis index: qualis vir, talis oratio.	333
Rhetiae alpes.	164	Sermonum Iudicum ad Ifrael capita.	62
Rixa, iurgium.	217	Seruit Ifrael homini, quia non Deo.	77
Ros myftice.	228. 231	Sicera quidam denocet.	502
		Sichimitarum felus duplex.	374
		Siclus cuius ponderis.	347. 582
		Signa dantur incredulis.	230. 231
		Silo, locus in quo oracula petebantur.	672
		Simulatio & difsimulatio. 401 hypocrifis.	50
		Sincerus aliis Deoque, non fibi feruit.	114.
			115.
		Singularia figna.	291
		Singularis pro plurali.	108. 109. 181. 248
		Sitis vnde. & quam molefta.	543
		Societas mali periculofa.	74. 75
		Sodomae peccatum.	628. 665
		Sol celerior & tardior, pro re varia hominum non in fe.	626
		Solis locus supremus.	162
		Somnia miferantia tum obfcura.	245
		Species recti fallax, & vnum genus mali.	49
		Spiritus Domini vis vt fulminis.	540
		Spiritus Dei.	476. 520
		Spiritus & caro.	226
		Spiritus timoris Domini vnde difcedit, eodẽ Spiritus opinionis ac praua. i confilij fuc- cedit.	46
			46
			Spi-

Spiritus vnus & idem fanctus domi bellique		Turbatio in folentiaque Sifarae.	124
fr 78		Tutela fuminae aftimationis.	656
Sponfi filij non ieiunant dum cum ipfis eft fponfus, &c.	522	Tyrannus.	370
Stimulus bouum.	101	Tyranni exitus.	413
Stratagemata.	123. 254. 678. 681	Tyrus & Sidon.	143
Stultitia fons peccatorum.	640. 641	Tyrannis breuis & mifera.	387
Stultitia numquam a tyrannide feiungitur.		Tyrannorum fententia, Oderiat dum me- tuant.	407
	412. 43.	Tyrannorum occidere quatenus liceat.	94. 95
Stylus & radius.	143	Tyranni ac mali tandem puniuntur, &c.	373
Sughirath.	94	Tyrannorum confilia.	105
Sumptus ad opus praecogitandi, praepatandi.			
	671.		

V.

Surdos facit lingua ignota.	523	Vagi feu vagabundi feminaria scelerum.	342
Surgere.	135. 140. 415	Vagi & profugi metus & cura.	355
Symphatiae & antipathiae rerum.	554	Vellus myftice.	228. 231
Syria triplex.	422	Venditit eos, interpretatum.	188. 425. 426
		Venatio bello comparata.	112
		Venz ventris rarae, in obefis tenuiffimae.	93
		Venez vnde originem ducant.	600
		Venustus duplex, membrorum, & motuum.	514
		Verba minus quam res ipfae mouent.	646
		Verbum Dei, & Verbum Deus.	135
		Verbum hoc.	214. 269
		Veritas Dei.	297
		Versus vnde.	128
		Verum simplex femper.	376
		Veteris Testamenti benedictio & felicitas.	417. 482. 483
		Via, pro vita moribus. 66. pro instituto.	596
		Viarum praclusio in bello.	98
		Victarum gentium conditiones.	23
		Victima & lucus apud antiquos.	210
		Victoria vt vendendum, ne refugiat.	7
		Victoria Samfonis morte venalis.	578
		Victoria cur ad tempus, etiam caufa peiori.	675. 676
		Videre Deum vel Angelum.	511
		Vigiliae nocturnae.	260
		Vindemia & racemi.	273
		Vindices scelerum & fpeculatrices furiae.	223
		Vini deguftatio ante Cantica facra.	367
		Vinum laetificat cor mæsti, & curis oppreffum.	367.
		Vinum ac ficera.	501
		Vinum deorum neftar.	367
		Viri Ifraelitae fortes, strenui.	245
		Vir, variis linguis myfticum quid fignificat.	213. 263. 266
		Vir Dei, Propheta.	503
		Virgines praedae belli.	159
		Virgo per antonomafiam Mater Domini.	58
		Viri vis per feminam deficit.	561
		Virtus omnes strenui viri partes complexa.	99
		Virtus preffa vel exilio gloriofior emicat.	438
		Virtutum fides dux, prudentia moderatrix.	212
			212

I N D E X.

Vitæ genera tria quæ plurimum inter se differunt.	144	Vorum.	476.481.484.686
Vita in Deo, & ex eo.	208	Vorum Nazaræi.	502
Vlyssipone Lusitanorum regio qualis.	103	Vrbes quæ nunc inter præcipuas.	599
Vmbra arborum quænam commendatur.	371	Vrbium conditores honore dignos esse.	21
Vnctio Regis.	347.371	Vrbium vsus & inuentio à Caino.	639
Vnguentaria theca.	321	Vsus historiæ.	94
Vociferationes in præliis diuersæ, à variis nationibus vsurpatæ.	267	Vulgi fauor & iudicium iniquum.	114
Vocum clamorum quæ ratio.	257	Vulgi numerus imbellis.	234. ingeniû. 48
Vocum ratio & vsus.	349	Vulgi leuitas & cæcitas.	331
Voluntas magis propria homini & in fide.	192	Vxor ex alia tribu.	415.438.445
Voluntas nostrâ conformanda diuinæ. &c.	482	Vxor qualis quærenda sit potissimum.	516
		Vxor non legitima.	619.645.657
		Zabulon conditione tributî cepit Chananeos.	25

F I N I S.

E R R A T A.

Pagina 82. linea 3. lege demittens 95. 14. copiarum 101. 34. familiarum 110. 3. fulgurum 129. 2. fumus 175. 20. vobis 182. 14. prouidentis 187. 3. interrogandi 202. 2. deligens 202. 5. deligere 237. 9. ibit 271. 16. confirmatio 276. 15. confirmatio 302. 21. videantur 330. 21. illis 584. 3. vota 641. 18. inuidia 689. 17. fratrem 703. 2. vilius.

A P P R O B A T I O.

In his doctissimis in librum Iudicum Commentariis, quod sanctæ Catholicæ Romanæ Ecclesiæ religioni, bonis moribus, vel Regiæ Maiestati contrarium est, nihil inueni: & propter dignitatem & utilitatem utiliter & imprimi, & ab omnibus legi posse iudico. Datum Antuerpiæ, Anno 1590. die 13. Ianuarij.

D. Henricus Sibertus Dunghæus, Sacræ Theologiæ Doctor, Cathedralis Ecclesiæ B. Mariæ Virg. Canonicus, lib. censor.

S V M M A P R I V I L E G I I.

REGIS priuilegio cautum est, ne quis citra voluntatem Ioannis Moreti, Typographi Antuerpiensis, librum cui titulus est, *De varia Republica, siue Commentaria in librum Iudicum*, BENEDICTO ARIA MONTANO HISPALENSI *descriptore*; villo modo imprimat, aut alibi impressum in suas ditones importet, venalemve habeat. Qui secus faxit, præter librorum omnium aliter quàm ex dicti Moreti voluntate impressorum confiscationem, poena viginti florenorum pro quolibet libro, quotiescumque id fecerit, multabitur: vt latius patet in ipso diplomate dato Bruxellæ, xxx. Ianuarij, M. D. XCI.

Signat.

J. De Buschere.

ANTVERPIÆ,
IN OFFICINA PLANTINIANA,
APVD VIDVAM, ET IOANNEM MORETVM.
ANNO M. D. XCII.

